

А Р Х И В Ъ

ЮГО-ЗАПАДНОЙ РОССИИ.

АРХІВЪ
ЮГО - ЗАПАДНОЙ РОССИИ,
издаваемый
временною комиссией
для
разбора древнихъ актовъ,
высочайше учрежденной
при
Киевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ
генераль-губернаторѣ.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.
АКТЫ О КОЗАКАХЪ
(1679—1716)
Томъ II.

КІЕВЪ
Въ типографіи Е. ФЕДОРОВА.
1868.

Печатать разрешается. Октября 4 дня 1867 года.

Предсѣдатель Коммиссіи *M. Юзефовичъ*.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Настоящимъ томомъ завершаются наши изслѣдованія о козачествѣ. Въ 1-мъ томѣ этого отдѣла изданы акты, давшіе возможность разработать исторически періодъ южно-русской жизни, предшествовавшій Хмѣльницкому, и, въ особенности, объяснить смыслъ и значеніе дѣятельности одного изъ самыхъ замѣчательныхъ Русскихъ политическихъ людей, Конашевича—Сагайдачнаго, который съумѣлъ, съ проницательностью истинно-государственного чловѣка, воспользоваться безпорядочнымъ состояніемъ Польши, для приведенія нестройныхъ элементовъ народной силы въ стройную систему и для приготовленія, такимъ образомъ, способовъ будущему освобожденію Русской юго-западной окраины отъ Польскаго владычества. Безъ Сагайдачнаго Хмѣльницкій едва-ли бытъ былъ бы возможенъ. Въ настоящемъ 2-мъ томѣ того-же отдѣла собраны акты, относящіеся къ періоду, слѣдующему за Андрушовскимъ договоромъ до 1716 года, когда на правой сторонѣ Днѣпра окончательно прекращается существованіе козачества, какъ самостоятельнаго учрежденія, и на его мѣстѣ возникаетъ такъ называемая гайдамачина. Этотъ періодъ обнимаетъ события, опредѣляющія характеръ внутреннихъ отношеній юго-западнаго края къ его естественной метрополіи, Москвѣ, и приготовившія намъ окончательный расчетъ съ Польшей, но которыхъ не были до сихъ поръ приведены въ историческую ясность.—Періодъ Хмѣльницкаго оставленъ нами безъ особеннаго изслѣдованія, на томъ основаніи, что

относящіеся къ нему акты, какіе удалось собрать Комміссії, вошли въ составъ изданныхъ ею, въ самомъ началѣ ея дѣятельности, четырехъ томовъ Памятниковъ и послужили уже матеріаломъ для ученыхъ трудовъ другихъ изслѣдователей, достаточно разработавшихъ этотъ періодъ.

Изъ актовъ 1-го нашего тома оказывается, что рядомъ съ народнымъ козачествомъ существовали еще козаки другаго рода, именно: та вольница, которую набирали паны для своихъ личныхъ цѣлей и вожди которой самозванно именовались тоже полковниками и даже гетманами. Эта вольница, не имѣя ничего общаго съ народнымъ козачествомъ, нерѣдко однажды смѣшивалась съ нимъ, набрасывая на него чужую тѣнь и внося путаницу въ историческія представленія и въ оцѣнку событий. Только теперь, когда этотъ вопросъ распутанъ, можно безошибочно понимать всѣ явленія южно-русской эпохи, этого героического эпизода общей истории Русскаго народа.

Въ изслѣдованіи настоящаго 2-го тома обнаруживается, до очевидности, неудержимое тяготѣніе южно-русскаго народа, изъ сферы противныхъ его духу отношеній, къ своему естественному средоточію, къ восточному царю, и выясняются такія историческія личности, какъ Дорошенко, этотъ, не чуждый свойственныхъ людямъ страстей, но замѣчательный борецъ за свободу своей страны, который готовъ былъ биться съ самою Москвой, чтобы завоевать себѣ подданство ея державѣ, и который отдается, наконецъ, Турці, чтобы только освободиться отъ Польши, упразднить Андрусовскій договоръ и отдаться, потомъ, Русскому самодержцу, о чемъ онъ и бьетъ ему челомъ неоднократно; какъ Самусь, присягающій съ своимъ полкомъ восточному царю, не спрашивая его согласія; какъ Палій, объявляющій себя независимымъ отъ Польши и подчиняющійся Русской власти, вопреки ей самой. Вмѣстѣ съ этими на-

III

редними героями, поборниками Русского единства, становится понятию и личность проклятого въ народной памяти Мазепы, этого загадочного до сихъ поръ человѣка съ государственнымъ умомъ, друга и самаго довѣреннаго начальника своего государя, осыпаннаго его милостями, возвеличеннаго имъ всѣми возможными почестями и, вдругъ, кидающагося въ отчаянную, почти единоличную измѣну, для осмысленія которой надо было прибѣгать къ сказачнымъ, легендарнымъ преданіямъ. Этотъ человѣкъ является теперь историческому пониманію въ достаточномъ свѣтѣ: онъ былъ проникнутъ до мозга костей духомъ шляхетской исключительности и, потому, былъ врагомъ всякихъ антишляхетскихъ, т. е. народныхъ интересовъ. Отсюда ненависть къ нему народа. Убѣдившись, что съ Русскимъ царемъ, да еще Петромъ, не то, что съ Польскимъ королемъ, онъ не могъ ужиться съ направленіемъ Русской жизни и съ властью, начавшую нивелировать на нашей почвѣ тѣ именно наслоенія, которыхъ нанесла къ намъ изъ Польши эта самая исключительность. Для его своеокрыстной души оставался возможнымъ одинъ только выходъ,—измѣна, и онъ, при первомъ случаѣ, ринулся въ измѣну точно такъ-же, какъ современная намъ шляхта, въ виду освобожденія крестьянъ. Мазепа былъ первообразомъ Чарторыйскихъ, Чацкихъ, Огинскихъ и *tutti quanti*.

Такимъ образомъ, результаты нашихъ изслѣдований о казачествѣ, не зависимо отъ ихъ научнаго значенія, не лишены и значенія практическаго для нашей современной дѣйствительности, особенно для людей, которые принимаютъ свои личныя вожделѣнія за критерій нашихъ жизненныхъ вопросовъ. Результаты эти, съ одной стороны, доказываютъ неопровергимо, что Киевская и Московская Русь были разлучены, но не разведены исторіей, что чувство единства и потребность неразрывнаго союза могли,

IV

до времени, не проявляться, даже не сознаваться, но никогда не потухали въ сердцахъ и инстинетахъ Русскаго народа, и что, по этому, на Русской почвѣ, не только партикуляризмъ, но и федерализмъ, суть праздныя слова, безъ всякаго внутренняго смысла; съ другой стороны, они убѣдительно свидѣтельствуетъ, что духъ шляхетской исключительности не совмѣстимъ съ Русскимъ строемъ жизни и что, слѣдовательно, доколѣ этотъ духъ будетъ жить и цвѣтывать, намъ нельзя ни на какихъ условіяхъ, ни за какую цѣну, купить себѣ примиреніе съ людьми, представляющими его у насъ.

Предсѣдатель М. Юзефовичъ.

СОДЕРЖАНИЕ АКТОВЪ О КОЗАКАХЪ НА ПРАВОЙ СТОРОНЕ ДНѢПРА (1679—1716).

Въ 1667 году былъ заключенъ Андрушовскій договоръ, по которому Россія отказывалась въ пользу Польши отъ западной половины Украины. Паническій страхъ обялъ жителей Малороссіи, когда дошли къ нимъ первые, неясные и преувеличенные слухи объ Андрушовскихъ статьяхъ, «о таковомъ всѣмъ козакамъ неполезномъ Андрушовскомъ торгу ¹⁾»: распространялась молва, что Россія порѣшила уничтожить козачество и возвратить цѣликомъ Украину Польшѣ «и встали шатости на Украинѣ ²⁾»; «вся старайшина и посполитый народъ зѣло страхомъ смущенни розумѣли, же нужно было возстati внутренимъ и явственнимъ въ народѣ возмущеніямъ ³⁾». Но вскорѣ истина выяснилась,—пожертвована была только правая сторона Днѣпра. Тѣмъ въ большее уныніе пришли козаки и посполитые люди, населявшіе эту пожертвованную половину; ихъ кровопролитныя, полуувѣковыя возстанія, исполненные самоотверженія войны, перенесенные бѣдствія, все испытанное двумя поколѣніями горе—оказывалось безплоднымъ: въ землю ихъ опять наѣдутъ ненавистные паны и станутъ обращать въ хлоповъ народъ, свыкшійся уже съ мыслью о свободѣ; наѣдутъ еще болѣе ненавистные ксендзы, латынскіе и уніатскіе, и станутъ опять насильно обращать въ унію и въ католичество, отобрать церкви, изгонять духо-

¹⁾ Лѣтопись Велички Т. II, стр. 134.

²⁾ Лѣтопись Самовидца, стр. 50.

³⁾ Лѣтопись Грабянка, стр. 193—194.

венство. Народъ Южнорусскій зналъ по долголѣтнему опыту Поляковъ, онъ чувствовалъ, что тѣ статьи договора, которыя обеспечивали свободу личную и свободу вѣроисповѣданія, не будутъ ими сохранены на дѣлѣ и что, кромѣ гнета, испытанныаго прежде, прійдется вынести все бремя мести за продолжительныя возстанія и войны. Поляки сами предъупредили возможность всякаго въ этомъ отношеніи сомнѣнія. Еще до полученія извѣстія о заключеніи договора, въ Украину явился съ отрядомъ польского войска одинъ изъ самыхъ свирѣпыхъ польскихъ военачальниковъ, региментарь Маховскій, и сталъ огнемъ и мечемъ разорять Брацлавщину, подъ предлогомъ приведенія жителей въ повиновеніе Речи Посполитой. Народу нельзя было примириться съ мыслью о возвратѣ къ Польшѣ, между тѣмъ другого исхода не представлялось: Россія отказывалась по Андруссовскому договору отъ покровительства надъ западною половиною Украины, слѣдовательно на ея помощь, по крайней мѣрѣ въ теченіе извѣстнаго времени, нельзя было разсчитывать. Въ отвѣтъ на жалобы, бояре, по повелѣнію Алексея Михайловича, писали козакамъ: «чтобы они, для блага Украины, по Андруссовскому постановленію находились въ вѣрномъ подданствѣ короля Польскаго ¹⁾».—Собственные силы оказались недостаточными для борьбы съ Поляками при Хмѣльницкомъ, тогда, когда вся Украина дѣйствовала за одно, тѣмъ болѣе не возможно было положиться на нихъ теперь, когда вся тяжесть борьбы ложилась на одну только половину, болѣе всего пострадавшую и обезлюблѣвшую въ теченіе предшествовавшихъ войнъ; между тѣмъ всѣ желанія народа устремлялись къ тому, чтобы, не смотря на Андруссовскій договоръ, не отѣляться отъ восточной Украины, которая

¹⁾ Бантышъ-Каменскій, Исторія Малороссіи. Т. II, стр. 134.

должна была оставаться подъ покровительствомъ Россіи. Всѣ-
рѣ явилась возможность обойти договоръ, согласно прави-
ламъ тогдашней дипломатіи. Въ 1667 году былъ освобож-
денъ изъ польского плѣна человѣкъ весьма даровитый и
весьма популярный въ Южной Руси—митрополитъ Іосифъ
Нелябовичъ-Тукальскій; возвратившись въ Украину, онъ
поселился въ Чигринѣ, сблизился съ гетманомъ Дорошен-
комъ, тогдашнимъ представителемъ западной Украины и
сталъ руководить всѣми его дѣйствіями ¹⁾. Повинуясь вѣ-
роятно внушеніямъ Тукальскаго, Дорошенко сталъ оттяги-
вать, подъ всевозможными предлогами, переговоры съ По-
ляками, отправившими въ Острогъ комиссаровъ для по-
становленія условій, на которыхъ западная Украина дол-
жна была поступить въ польское владѣніе, и между тѣмъ
завелъ дѣятельныя сношенія съ Турціею. Онъ предложилъ
Султану подчинить ему Украину, какъ вассальную область,
подъ условиемъ, что Турки помогутъ козакамъ отбиться отъ
Поляковъ. Предложенія его были приняты благосклонно въ
Константинополѣ. Конечно, разсчитывать на прочную связь
съ Турціею было невозможно. Хорошо известныя козакамъ
отношенія Турціи къ вассальнымъ государствамъ—Молда-
віи и Валахіи, не предвещали ничего доброго для Укра-
ины: продажа съ публичнаго торгу господарскихъ мѣсть,
полная зависимость участіи и жизни господарей отъ ка-
приза султана и его визирей и отъ положенія партій, вол-
новавшихъ сераль, открытое поле для интригъ, подкуповъ
и доносовъ, вѣчное соискательство власти со стороны пре-
тендентовъ, добивавшихся ея въ Константинополѣ за день-
ги, постоянное вмѣшательство Турокъ во внутреннее упра-
женіе страною, присутствіе турецкихъ пашей и гарнизо-
новъ въ румынскихъ крѣпостяхъ, произвольное взыманіе

---

¹⁾ Załuski.—Epistolae historico-familiares T. I., Ч. I.

дани и поборовъ, наконецъ ежегодное почти требование вооруженного контингента въ помощь Туркамъ, во время военныхъ ихъ дѣйствій противъ христіанскихъ государствъ,— вотъ картина, представлявшаяся козакамъ въ приданьскоихъ княжествахъ, какъ образецъ вассальныхъ отношеній къ Портѣ. Если обратить притомъ вниманіе на вѣковую вражду къ Туркамъ, развившуюся во всей массѣ южнорусского народа, какъ вслѣдствіе религіознаго отвращенія къ мусульманамъ, такъ и вслѣдствіе продолжительныхъ враждебныхъ соѣднскихъ отношеній, то ясна была на первый взглядъ полная невозможность установленія правильной, продолжительной связи Украины съ Турцію. Но подчиненіе Турціи представляло временную выгоду, которою необходимо было воспользоваться, за неимѣніемъ другого исхода въ томъ положеніи, въ какое стала западная Украина вслѣдствіе Андрусовскаго договора. Выгода эта имѣно и состояла въ возможности обойти этотъ договоръ: если Турки отстоять Украину и принудить Поляковъ отказатьсь отъ пея формально по договору, то возможность присоединенія къ Россіи возстановится: Россія отказалась отъ Украины въ пользу Польши, но она не связана никакимъ условиемъ по отношенію къ Турції. Естественное отвращеніе народа къ Туркамъ и враждебныя отношенія къ нимъ Россіи должны были ручаться за счастливый исходъ этой комбинаціи. Дѣйствительно, дальг҃ийшія события оправдали вѣроятность подобного предположенія, хотя и пришлось заплатить слишкомъ дорогую цѣну за его осуществленіе.

Въ исходѣ 1669 года къ Дорошенку явился султанскій чаушъ съ объявленіемъ о принятіи его султаномъ въ подданство. Первое впечатлѣніе, произведенное на народъ этимъ известіемъ, было, самое тяжелое. Когда Дорошенко объявилъ козацкой старшинѣ на радѣ, собранной имъ въ Корсунѣ, о прибытіи чауша и о заключеніи договора съ

Портою, то вѣдь единодушно заявили свое негодованіе, и гетману едва удалось уговорить полковниковъ допустить чауша въ раду. Негодованіе народа было еще сильнѣе,— одни не вѣрили слуху, другие предлагали низложить гетмана, осквернившагося подчиненіемъ христіанской страны невѣрнымъ. Но сколь ни сильно было это негодованіе въ первую минуту, оно должно было умолкнуть въ виду предстоящей необходимости; выбора не было: въ случаѣ отказа отъ турецкаго владычества, народу предстояло подчиниться Полякамъ, а ихъ господство, по народному взглѣду, представлялось еще хуже турецкаго. Наконецъ, чувства народа были значительно успокоены ручательствомъ митрополита Тукальского: немедленно послѣ прибытія султанскаго чауша, митрополитъ разослалъ воззваніе къ духовенству, въ которомъ убѣждалъ молиться на ектеніяхъ «о благочестивомъ и Богомъ данномъ гетманѣ Петрѣ¹⁾». Слово представителя религіозныхъ интересовъ народа, человѣка притомъ пользовавшагося лично любовью и уваженіемъ народа, должно было значительно смягчить недовѣrie его къ новому союзу.

Междѣ тѣмъ польское правительство, увидѣвъ грозившую ему бѣду, рѣшилось предъотвратить ее; лучшимъ средствомъ для этого Поляки считали выставить Дорошенка человѣкомъ, захватившимъ власть самопроизвольно и неимѣющимъ права заключать какіе-бы то ни было договоры и сдѣлки, противупоставить ему другого гетмана, преданнаго Польшѣ и законно признаваемаго ея правительствомъ. Междѣ тѣмъ какъ польскій посланикъ въ Константинополь увѣралъ турецкое правительство въ шаткости и беззаконности власти Дорошенка и представлялъ его человѣкомъ вѣроломнымъ и ловкимъ авантюристомъ, разосланы были королевскіе универсалы къ полкамъ брацлавскому и

¹⁾ Бантышъ-Каменскій, Исторія Малой Россіи, Т. II, стр. 121.

уманскому, занятымъ польскими войсками. Въ универсалахъ этихъ польское правительство, щедро расточая обѣщанія, требовало отъ казаковъ, чтобы они выбрали нового гетмана, такъ какъ Дорошенко утратилъ право на власть, вслѣдствіе своихъ сношеній съ Турками. Такимъ образомъ избранъ былъ гетманомъ, при содѣйствіи сильнаго польскаго вліянія, бывшій уманскій полковникъ, Михайло Ханенко. Конечно, на дѣлѣ власть этого гетмана была чисто призрачна и она пригодна была Полякамъ только вслѣдствіе дипломатическаго значенія его гетманскаго титула. Народъ, не смотря на отвращеніе къ Туркамъ, не поддавался польскимъ прелестямъ: «Поляки потеряли надежду на захватъ западной Украины и думаютъ хоть за хвостъ ее придержать ¹⁾» говорили въ Україшѣ. Сами дипломаты польскіе сознавались: «правда, едва нѣсколько тысячъ казаковъ признаютъ власть Ханенка, по своимъ титуломъ онъ будетъ импонировать Дорошенку и Татарамъ ²⁾».—Желая, по мѣрѣ возможности, водворить власть своего кандидата и предъупредить появленіе Туровъ, польское войско, подъ начальствомъ великаго короннаго гетмана Іоанна Собескаго, принялось осаждать города въ Брацлавщинѣ и сильно подчинять народъ подъ «рейментъ» Ханенка. Но турецкое правительство не было также обмануто происками польской дипломатіи и не желало дать Полякамъ времени для занятія Украины. Въ декабрѣ 1671 года въ Варшавѣ получена была сultанская грамота, которою предписывалось Полякамъ добровольно отказаться отъ Украины, прибѣгшей къ покровительству сultана, или готовиться къ войнѣ ³⁾). Дѣйствительно, въ слѣдующемъ году, весною, Мугамедъ IV, во главѣ многочисленной арміи турецкой, къ

¹⁾ Лѣтопись Велички, Т. II, стр. 238.

²⁾ Załuski. Epistolae historico-familiares, Т. I, Ч. I, стр. 298.

³⁾ Przedziecki, Podole, Wołyń i Ukraina, Т. I, стр. 201.

которой присоединились: ханъ съ крымскими ордами и Дорошенко съ козацкимъ войскомъ, осадилъ Каменецъ и принудилъ еъ сдачъ этотъ сильно укрепленный городъ, вслѣдъ за тѣмъ Турки осадили Львовъ.—Король польскій, Михаилъ, не имѣя силы сопротивляться, просилъ мира, который и данъ былъ ему Туркамъ. По договору, заключенному въ Бучачѣ, Поляки обязывались платить Туркамъ ежегодную дань, уступить имъ на вѣчныя времена Подоліе, обязывались вывести свои войска изъ Украины, очистить Бѣлую-Церковь и другія крѣпости и признать всю эту область собственностью козаковъ, находящихся въ зависимости отъ Турціи¹⁾). Такимъ образомъ выполнена была первая половина программы: посредствомъ Бучачскаго договора упразднились невыгодныя послѣдствія, вытекавшія для западной Украины изъ договора Андрушовскаго,—Турками вытиснуты были Поляки,—слѣдовало теперь приступить къ исполненію второй половины задуманнаго плана,—съ помощью Россіи отдѣлаться отъ Туровъ и такимъ образомъ соединиться съ восточною Украиною. Выполненію этой второй половины предположенной задачи помѣшало личное честолюбіе предводителей козацкихъ. Дорошенко разсчитывалъ, конечно, на сохраненіе власти въ отстоянной имъ отъ Поляковъ области; онъ готовъ былъ перейти въ подданство Россіи, о чёмъ «былъ челомъ» неоднократно царю Алексѣю Михайловичу, но хотѣлъ при этомъ сохранить гетманскую булаву; безъ соблюденія же этого условія онъ, не обращая вниманія на общественное мнѣніе народа, не рѣшался оставить турецкое покровительство. Съ другой стороны, въ восточной половинѣ Украины выбранный, въ 1672 году, въ гетманы человѣкъ, не уступавший Дорошенку въ ловкости и честолюбіи, и успѣвшій при-

---

¹⁾ Sękowski.—Collectanea z dziejopisów Tureckich T. II, стр. 71—86.

тому снискать полное довѣріе русскаго правительства,— это былъ Иванъ Самойловичъ. Желая воспользоваться и уничтоженіемъ, посредствомъ Бучацкаго договора, относящихся къ Украинѣ статей Андрусовскаго трактата, и настроениемъ общественнаго мнѣнія, онъ разсчитывалъ на возможность присоединить прямо подъ свой «рейментъ» западную Украину и, вмѣстѣ, съ тѣмъ, уничтожить въ свою пользу двоегетманство, терзавшее козачество почти со времени Хмельницкаго. Такимъ образомъ, личная борьба двухъ гетмановъ должна была усложнить и безъ того трудную политическую задачу, раздвоить и ослабить общественное мнѣніе народа, дать новые шансы успѣха общимъ врагамъ и, наконецъ, привести спорную область въ состояніе полнаго разоренія.

Между тѣмъ война между Турциею и Польшею вспыхнула съ новою силою. Сеймъ не утвердилъ заключеннаго королемъ Бучацкаго договора, но, не смотря на всѣ усиленія Поляковъ и на блестящія военные дарования гетмана короннаго, Собескаго, нанесшаго Туркамъ рѣшительное пораженіе при Хотинѣ, имъ не удалось отнять разъ уже уступленное Подоліе. Турки энергически отстаивали свою добычу и готовились силою вынудить у Поляковъ признаніе Бучацкаго трактата. Самойловичъ сообразилъ, съ какою выгодою можно воспользоваться временемъ борьбы, отвлекавшей силы обоихъ противниковъ, для того, чтобы сдѣлать попытку, съ цѣлью освобожденія западной Украины отъ обѣихъ воюющихъ сторонъ. Въ первыхъ числахъ 1674 года онъ, съ разрѣшеніемъ Царя, переправился черезъ Днѣпръ, въ сопровожденіи русскихъ воеводъ: князя Григорія Григорьевича Ромодановскаго и Петра Шкуратова, съ значительными русскими и козацкими силами. Народъ и козаки, на правой сторонѣ Днѣпра, встрѣтили Самойловича съ полнымъ сочувствиемъ: всѣ города отворяли пе-

редь нимъ ворота, цѣлые полки козацкіе пероходили на его сторону, народъ принималъ его какъ избавителя отъ польского и татарскаго ига.—Но Дорошенко былъ недоволенъ тѣмъ, что подготовленная имъ развязка обращается въ пользу Самойловича, которому приходилось пожинать лишь готовые плоды. Не будучи въ состояніи пожертвовать личнымъ самолюбіемъ, онъ чувствовалъ, что обстоятельства захватили его въ расплохъ и разтерялся. То старался онъ принять пассивную, выжидательную роль, то пытался оттянуть дѣло, устрашая Самойловича вооруженнымъ отпоромъ. Но ни то ни другое не удавалось: пародный порывъ усиливалъ съ каждымъ днемъ количество приверженцевъ Самойловича, а старшина и войско козацкое, отправленное противъ него Дорошенкомъ, перешло на его сторону, слѣдя примѣру генерального суды, Якова Улезка, и корсунскаго полковника, Михаила Соловья. Наконецъ Татары, двинувшіеся противъ Самойловича, были разбиты козаками; вскорѣ Дорошенко былъ оставленъ всѣми,—онъ заперся въ Чигринѣ съ своими наемными сердюцкими полками. Чувствуя превосходство своего положенія, Самойловичъ рѣшился узаконить свой успѣхъ; въ Переяславль созваны были на раду всѣ старшины козацкіе и Самойловичъ предложилъ имъ выбрать новаго гетмана, общаго для обѣихъ сторонъ Днѣпра; приглашенъ былъ наровнѣ съ другими и Дорошенко, но онъ не явился, утверждая, что если раду отсрочить на полъ года, то онъ готовъ будетъ сложить на ней гетманскую власть и подчиниться ея выбору; между тѣмъ онъ извѣстилъ Алексія Михайловича о своей готовности подчиниться Россіи, если будетъ признанъ гетманомъ обѣихъ сторонъ Днѣпра ¹⁾). Но предложеніе его опоздало, рада не была отсрочена. На нее явился и Михаиль

¹⁾ Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 154.

Ханенко, которому наскучила жалкая роль, какую приходилось играть въ качествѣ подставного польского гетмана. Услышавъ о подчиненіи всей Украины Самойловичу, онъ оставилъ польскій лагерь, подъ тѣмъ предлогомъ, что онъ намѣренъ расположиться въ Киевскомъ Полѣсіи, оставшемся во власти Поляковъ, и оттуда не допускать Дорошенка идти на помощь Туркамъ¹⁾. Онъ действительно отправился въ Полѣсіе, но козаки, сопровождавшіе его, ограбили на дорогѣ польскихъ шляхтичей, переправились чрезъ Днѣпъ²⁾ и явились на раду въ Переяславль, гдѣ Ханенко сложилъ полученнюю отъ Поляковъ булаву.

На переяславльской радѣ Самойловичъ единогласно провозглашенъ былъ, не смотря на притворное нежеланіе, гетманомъ обоихъ береговъ Днѣпра; но для того, чтобы быть имъ въ самомъ дѣлѣ, недостаточно было желанія народа и избранія рады,—нужно было отстоять западный берегъ отъ Туровъ, а для этого у Самойловича недоставало ни энергіи, ни предпріимчивости. Ни возванія право-бережныхъ городовъ, разоряемыхъ Турками за признаніе Самойловича, ни рвение войска, ни энергія пѣсколькихъ второстепенныхъ вождей (Мурашка, Лизогуба), храбро бросавшихся впередъ противъ Туровъ, не могли завлечь малодушного и эгоистически разсчетливаго гетмана. Правда, въ 1676 году ему удалось наконецъ принудить Дорошенка къ отречению отъ гетманства и, такимъ образомъ, овладѣть Чигриномъ, но тѣмъ и ограничились его подвиги. Столкновенія съ Турками Самойловичъ избѣгалъ тщательно; онъ дозволялъ Туркамъ безпрепятственно разорять полки и города, признавшіе его власть, и даже въ 1678 году, когда сильная Туредская армія осадила въ Чигринѣ гарни-

¹⁾ Załuski—Epist. hist. fam. T. I, ч. I, стр. 477.

²⁾ См. № I, стр. 1.

зонъ великороссійскій и козацкій, оставленный имъ въ этомъ городѣ онъ, вмѣстѣ съ княземъ Ромодановскимъ, переправился черезъ Днѣпръ во главѣ многочисленнаго великорусскаго и козацкаго войска; но оба предводители ограничились ролью зрителей: на глазахъ у нихъ жители и гарнизонъ Чигрина отбивались отъ Туровъ въ продолженіи цѣлыхъ 5-ти недѣль, падъ воевода Ржевскій, управлявшій зашитою, наконецъ городъ былъ взятъ и разрушенъ Турками. Дождавшись этой развязки, Самойловичъ и Ромодановскій переправились обратно за Днѣпръ, предоставивъ въ добычу Туркамъ все поднѣпровье отъ Чигрина до Киева, которое и было ими истреблено огнемъ и мечемъ.

Междудѣмъ, оставленная Самойловичемъ на произволъ судьбы, западная Украина представляетъ въ теченіе 10 лѣтъ самую плачевную картину,—она служитъ поприщемъ борьбы Туровъ и Поляковъ, отнимающихъ другъ у друга область, жители которой равно враждебны обѣимъ воюющимъ державамъ. Ежегодно являются поперемѣнно то турецкія, то польскія арміи, требуя отъ жителей покорности во имя какого нибудь подставного гетмана; какъ тѣ таекъ и другіе, встрѣчая сопротивленіе со стороны жителей, водворяютъ свое господство опустошеніемъ края. Въ теченіе этого злосчастнаго времени, извѣстнаго въ народныхъ преданіяхъ подъ именемъ «руины ¹⁾», край все болѣе и болѣе превращается въ пустыню. Переѣхавъ въ борьбѣ остается по большей части на сторонѣ Туровъ, которые ведутъ расправу съ жителями по своимъ обычаямъ: они выжигаютъ всѣ города и села, разрушаютъ всѣ церкви и монастыри, загоняютъ въ плѣнъ населеніе цѣлыхъ областей, съ другихъ собираютъ дань дѣтьми ²⁾, тысячи неволь-

¹⁾ Кулишъ—Записки о южной Руси, Т. I, стр. 83.

²⁾ Лѣтопись Величка Т. II, стр. 355.—Бантышъ-Каменскій Т. II, стр. 152.—Географическій словарь Максимовича и Щикатова, статья „козаки“ стр. 291.

никовъ увозять для продажи на невольничихъ рынкахъ и т. п. Мѣстности, избѣгшія ярости турецкой, подвергаются почти той же участіи со стороны Поляковъ.

Обѣ державы стараются дѣйствовать, основываясь якобы на правѣ владѣнія страною, истекающемъ изъ признания своего господства народонаселеніемъ края; вслѣдствіе того, онѣ подставляютъ каждая изъ своей руки гетмановъ, въ покорность которымъ стараются привести жителей. Но власть этихъ гетмановъ до того призрачна, что наконецъ сами покровители ихъ считаютъ лишнимъ прикрываться формальностью, никому ненужною и никого не обманывающею. Такъ Турки, послѣ отрѣченія Дорошенка, выставляютъ преемникомъ ему Юрия Хмѣльницкаго, (въ монашествѣ Гедеона), отысканного ими среди плѣнниковъ, въ одномъ изъ Константинопольскихъ монастырей, и отправляютъ его въ 1677 году въ Украину, при сильномъ турецкомъ и татарскомъ войсکѣ, съ титуломъ гетмана козацкаго и князя русскаго; но въ послушаніи козаковъ у этого гетмана почти вовсе не оказалось и онѣ были принуждены завоевывать свои полки посредствомъ татарскихъ отрядовъ. Вскорѣ неспособность, жестокость и нравственное ничтожество этого «русскаго князя» заставило турецкое правительство отозвать его. Въ 1681 году онѣ были отправлены подъ турецкимъ конвоемъ въ Константинополь и на дорогѣ умерли или, по другимъ сказаніямъ, были удавлены сопровождавшими его Турками¹⁾). Преемникомъ ему назначенъ въ Константинополѣ Молдавскій господарь Александръ Дука. На сколько званіе гетмана было ничтожно въ глазахъ турецкаго правительства видно уже изъ того обстоятельства, что Александръ Дука, получившій въ 1681 году отъ султана

¹⁾) Ambrozy Grabowski—starożytnosci historyczne polskie, T. II, стр. 528. Лѣтопись Величка, T. II, стр. 546—547.

фирманъ на Молдавское государство, получилъ вмѣстѣ съ тѣмъ, вслѣдствіе поднесенного имъ денежнаго подарка, въ видѣ прибавки къ господарскому сану, и власть надъ всею областью, лежащею между Днѣстромъ и Днѣпромъ, даже безъ обязательства платить дань Портѣ, а только подъ условиемъ доставлять изъ нея, если удастся собрать въ ней людей, возможное количество вспомагательнаго войска ¹⁾). Дука отправилъ своего намѣстника въ Немировъ, для управления отъ его имени страною и для избранія ему гетманской резиденціи, но оказалось, что страна была до того пуста, что господарю пришлось построить дворецъ въ одномъ изъ селъ на берегу Буга, уцѣлѣвшихъ случайно отъ разоренія,—всѣ города были необитаемы. Послѣ двухлѣтняго, совершенно номинальнаго гетманства, Дука былъ захваченъ въ плѣнъ однимъ изъ польскихъ отрядовъ, отправившихся грабить Молдавію, во время вѣнскаго нохода короля Собескаго ²⁾). На мѣсто его присланъ Портю въ гетманы нѣкто Янѣй Драгиничъ, но объ этомъ гетманѣ едва упоминаютъ южнорусскія лѣтописи: «изъ какихъ онъ людей и какія его воинскія дѣла были?—неизвѣстно» говорить одинъ лѣтописецъ; другой упоминаетъ о немъ, каѳь о человѣкѣ смиренномъ, не хлопотавшемъ ни о какихъ политическихъ дѣлахъ и преданномъ страсти къ горячимъ напиткамъ.—Вскорѣ исчезъ и этотъ призрачный гетманъ; по однимъ свѣдѣніямъ онъ умеръ отъ пьянства, по другимъ оставилъ добровольно гетманство, въ которомъ ему нечего было дѣлать, и переселился на жительство въ Яссы ³⁾).

¹⁾ Ambrozy Grabowski—starożytnosci historyczne polskie, T. II, стр. 526. Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 527. Ригельманъ—Лѣтописное повѣтствованіе о Малой Россіи, часть II, стр. 176. Именная перенісь малороссійскихъ гетмановъ, изданіе Н. Вѣлозерскаго, стр. 137.

²⁾ Ригельманъ—Лѣтописное повѣтствованіе, часть II, стр. 177. Pamiętniki Jana Chrystostoma Paska (изданіе 3-е), стр. 264.

³⁾ Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 548. Ригельманъ.—Лѣтоп. повѣст. Ч. II, стр. 179. Рубанъ, Краткая лѣтопись Малороссіи, стр. 140.

Послѣ этого турецкое правительство сочло лишнимъ назначать ему преемниковъ. На самую страну, обращенную въ пустыню, оно смотрѣло какъ на область, обладаніе которою приходилось добывать слишкомъ дорогою цѣнною, и потому оно старалось только опустошить ее до того, чтобы и для противниковъ она не составила цѣнной добычи.

Въ тоже время польское правительство, въ борьбѣ съ Турками, противопоставляло, по крайней мѣрѣ въ началѣ я, своихъ козацкихъ гетмановъ турецкимъ; польскіе козацкіе гетманы были также безсильны, также чужды народу, также лишены всякаго дѣйствительного значенія, какъ и турецкіе. Послѣ добровольнаго отрѣченія первого изъ нихъ, Михаила Ханенка, у Поляковъ не было въ первое время подъ рукою другой личности изъ козаковъ, которая бы пользовалась хотя-бы малѣйшею долею извѣстности. Вскорѣ личность такая представилась и польское правительство съ радостью предложило ей гетманство. Во время временнаго успѣха польского оружія, въ 1675 году, король Собескій овладѣлъ на время Брацлавщиною; начальство надъ жившими въ этой мѣстности козаками сохранялъ еще одинъ изъ старыхъ козацкихъ вождей, сподвижникъ Хмѣльницкаго, подольскій полковникъ—Евстафій Гоголь; не имѣя ни силы, ни побужденія сопротивляться Полякамъ, которые приходили лишь смѣнить Туровъ, Гоголь сдалъ имъ города, остававшіеся еще въ его власти, и немедленно получилъ отъ короля гетманскій титулъ¹⁾). Впроч-

¹⁾ Въ промежуткѣ времени между отрѣченіемъ Ханенка и назначеніемъ Гоголя некоторые малороссійскіе историописцы полагаютъ, что гетманомъ назначать былъ отъ польскаго правительства кошевой Сирко; но такъ какъ Сирко не оставилъ въ это время Запорожья и выборъ Гоголя состоялся при его жизни, то вѣроятно гетманство приписывалось ему по ошибкѣ, вслѣдствіе извѣстнаго современникамъ уваженія, которое оказывалъ Сирку Собескій, а также вслѣдствіе выгодныхъ для Поляковъ походовъ, предпринимаемыхъ въ то время Сиркомъ изъ Запорожья на Крымцевъ; польскіе современные писатели и источники о гетманствѣ Сирка вовсе не упоминаютъ.

чемъ и господство Поляковъ въ Брацлавщинѣ и гетманство Гоголя были непродолжительны. Поляки разрушили полковой городъ Брацлавль, жители которого отказались признать польское господство. Въ слѣдующемъ году Поляки должны были очистить Украину, вслѣдствіе новаго турецкаго похода. Остатки подольскаго козацкаго полка, вмѣстѣ съ своимъ полковникомъ, попавшимъ недавно въ гетманы, тоже принуждены были бѣжать изъ своихъ жилищъ. Такъ какъ число этихъ козаковъ было весьма неизначительно, то Поляки назначили имъ для квартиръ дымерское старство, лежавшее въ польскомъ Полѣсси, и Речь Посполитая обязалась отпускать имъ жалованье, провіянтъ и сукно изъ королевской казны ¹⁾). Но козакамъ, изгнаннымъ изъ ихъ жилищъ, не было повода оставаться въ польской службѣ; не имѣя возможности удержать за собою территорію бывшаго своего полка, они предпочитали лучше перейти на лѣвую сторону Днѣпра, чѣмъ оставаться польскими наемниками, и потому, немедленно послѣ прихода въ Дымеръ, большая ихъ часть отправилась за Днѣпръ и передалась Самойловичу ²⁾). Вскорѣ за тѣмъ, 5 января 1679 года, скончался Гоголь ³⁾), и послѣ его смерти польское правительство сочло лишнимъ назначить новаго гетмана. Ничтожное количество козаковъ, оставшихся въ Дымерѣ, пополнилось всякимъ сбродомъ: бездомною шляхтою, бѣглыми слугами и крестьянами. Милиція эта зачислена была

¹⁾ Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 162.—Лѣтопись Грабянка, стр. 222.—Лѣтопись Рубана, стр. 125.—Лѣтопись Самовидца, стр. 66.—Ригельманъ, стр. 144.—Краткое описание о козацкомъ малороссийскомъ народѣ Петра Симоновскаго, стр. 102.

²⁾ Акты, относящіеся къ исторіи Западной Россіи, изданные Археографическою Коммисіею, Т. V, стр. 140, № 108.

³⁾ 7 января 1679 года онъ былъ погребенъ въ Межигорскомъ монастырѣ (хронология высокославныхъ, исправельможныхъ гетмановъ, изд. Н. Бѣлозерскій стр. 119.—Сказание о Межигорскомъ монастырѣ М. А. Максимовича, стр. 30).

въ составъ паемныхъ войсъ Речи Посполитой, получала жалованье изъ земскихъ сборовъ Кіевскаго воеводства, и сохранила только имя козаковъ. Изъ постановленія сеймика кіевскаго воеводства 1682 года мы узнаемъ, что количество ихъ было ничтожно, такъ какъ годичнаго жалованія имъ отпускалось только 1,000 злотыхъ, что они состояли подъ командою полковниковъ: Мирона и шляхтича Урбановича, и что они находились въ распоряженіи шляхтичей кіевскаго воеводства и, по порученію сеймика должны были, въ качествѣ экзекуціи, побуждать шляхтичей воеводства къ правильному взносу постановленныхъ сеймикомъ земскихъ сборовъ. Впрочемъ, существование этой милиціи беспокоило шляхтичей, населявшихъ Полѣсье, почему они и отправили депутацію отъ сеймика къ гетману коронному съ просьбою, чтобы онъ смѣнилъ полковника Мирона, ради предосторожности, предоставивъ его должность какому нибудь благонамѣренному шляхтичу, или поручился за него воеводству ¹⁾). Дѣйствительно, этотъ отрядъ козацкій, хотя и не представлялъ серіозной опасности для шляхтичей кіевскаго Полѣсья, но причинялъ имъ значительное беспокойство тѣмъ, что козаки нападались, болѣе или менѣе значительными партіями, для участія въ заѣздахъ, которыми угощали безпрестанно, по установившемуся обычаю, другъ друга шляхтичи, и такимъ образомъ усиливали внутреннюю шляхетскую безъурядицу ²⁾.

¹⁾ См. № III, стр. 7—10.

²⁾ Такъ мы находимъ, что одна партія дымерскихъ козаковъ, напятая дворянами: Бржескимъ и Любовицкимъ, овладѣла замкомъ Тышкевича, Бышевымъ, и ограбила его имущество (см. № II стр. 3), другіе козаки, по призыву дворянъ Немиричей и Терлецкихъ, участвовали въ ихъ заѣздѣ на Жабокрицкаго и потомъ дважды овладѣвали олевскимъ кармелитскимъ монастыремъ, ограбили какъ церковное, такъ и монастырское имущество, устроили кочюшию въ монастырскомъ костелѣ и т. п. (см. № IV, стр. 13; № V, стр. 20 и № VI, стр. 25).—Третій козацкій отрядъ вызванъ былъ изъ Дымера въ Чернобыль дворяниномъ Пасербовичемъ и помогъ ему захватить беззаконно доходы чернобыльской волости—(см. № VII, стр. 32).

Это ничтожное, полушигаетское ополчение, составляло единственный слѣдъ, оставшійся въ западной Украинѣ отъ 16 козацкихъ полковъ, существовавшихъ въ ней при началѣ возстанія Хмѣльницкаго. Въ такомъ же отношеніи исчезало и «посполитое» народонаселеніе края. Во время истребительныхъ турецкихъ и польскихъ набѣговъ, всѣ жители, спасшіеся отъ смерти и плѣна, бѣжали па лѣвый берегъ Днѣпра. Единственная выгода, которую Самойловичъ рѣшился извлечь изъ признанія себя гетманомъ «обѣихъ сторонъ Днѣпра», единственная помощь, которую онъ осмѣливался оказывать жителямъ праваго берега, состояла въ томъ, что онъ поощрялъ ихъ переселеніе на лѣвый берегъ и спомоществовалъ ему всѣми мѣрами. Самойловичъ ускорялъ и вызывалъ это переселеніе какъ письмами къ старшинѣ и къ городамъ западной Украины, такъ и инструкціями, которыя онъ давалъ своимъ подчиненнымъ; таѣ, объявляя въ своемъ письмѣ къ каневскому полковнику, Пушкаренку, о невозможности подать ему помощь противъ Татаръ, онъ совѣтуетъ ему переселить всѣхъ жителей полка въ Переяславль и принудить къ переселенію даже тѣхъ изъ нихъ, которые пожелали бы остаться, «абы жоны ваши и дѣти, съ худобами рухомыми, въ безопаснѣйшой зоставали цѣлости и сумъния ваши, присягою на вѣрность Царскому Величеству обвязанные, не были нарушены ¹⁾». —Дѣйствительно, народонаселеніе западной Украины, преслѣдуемое Турками и Поляками, искало спасенія жизни и имущества и успокоенія совѣсти, безпрестанно перебѣгая въ восточную Украину. Движеніе это принимаетъ особенно значительные размѣры съ 1674 года. Въ концѣ этого года, когда Турки, раздраженные подчиненіемъ края Самойловичу, двинулись въ Украину съ цѣлью при-

¹⁾ Акты Западной Россіи изд. Археогр. Ком. Т. V, стр. 151, № 116.

нудить народъ къ покорности Дорошенку, многіе жители полковъ уманскаго и брацлавскаго, а также жители многолюдной и сильно раздражившой Турокъ своимъ сопротивленіемъ Лысянки, переселились за Днѣпръ и заняли степи по рѣчкѣ Орели, прилегавшия къ полтавскому полку ¹⁾.—Въ 1675 году, когда, въ свою очередь, Поляки, оттѣснивъ Турокъ, двигались на Украину, переселеніе приняло еще болѣе размѣры. Корсунскій полковникъ Кандыба перешелъ за Днѣпръ съ цѣлымъ козацкимъ полкомъ и со многими послопитыми его жителями, за нимъ послѣдовали жители Мошень и многіе изъ обывателей черкасскихъ. Они разсѣялись по разнымъ полкамъ восточной Украины. Поляки захватили одни опустѣвшіе города и сожгли ихъ ²⁾. Послѣ сдачи Дорошенка въ 1676 году, послѣдовало новое переселеніе: «также и людей со всею старшиною премноожественное число за Днѣпръ перезывали и на пустыхъ земляхъ поселили» говорить лѣтопись ³⁾. Въ слѣдующемъ году выселеніе усилилось потому, что грозила новая бѣда: многочисленная турецкая армія осаждала Чигиринъ, и, въ случаѣ паденія этого города, угрожала всему краю страшнымъ разореніемъ. Далѣе, окончательное, почти поголовное, переселеніе послѣдовало въ 1678 г. вслѣдствіе паденія Чигирина и послѣдовавшаго за нимъ опустошительного набѣга Турокъ и Татаръ, распространившагося почти до самаго Киева. Каневскій полковникъ, Пушкаренко, не желая признавать турецкаго господства, перевелъ большую часть жителей своего полка, съ ихъ семействами и имуществомъ, въ Переяславль. Каневъ былъ взятъ

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 356.—Бантышъ-Каменскій, Т. II, стр. 152.

²⁾ Ригельманъ.—Ч. II, стр. 148.—Лѣт. Самовидца, стр. 64.—Акты Западной Россіи, изд. Арх. Ком. Т. V, стр. 135. № 96.—Лѣт. Грабянка, стр. 219.

³⁾ Лѣтопись Рубана, стр. 125 и 129.

и сожжень Турками; остававшіеся въ немъ жители затворились въ монастырѣ и погибли въ пламени; весьма немногіе только были приведены насильно къ присягѣ Юрію Хмѣльницкому. Жители другихъ городовъ или, послѣдовавши примѣру Каневцевъ, выселелись за Днѣпръ, или временно покорились; но вскорѣ потомъ, пользуясь появлениемъ на правомъ берегу Днѣпра молодого Семена Самойловича, послѣдовали за нимъ за Днѣпръ. Такимъ образомъ окончательно опустѣли города и ихъ округи: Чигиринъ, Черкассы, Каневъ, Корсунь, Мошны, Драбовка, Жаботинъ, Ржышевъ и т. д. ¹⁾.

Такимъ образомъ, вслѣдствіе борьбы Туровъ съ Поляками и вслѣдствіе системы переселеній, развитой Самойловичемъ, исчезли и козаки и посполитое народонаселеніе въ западной Украинѣ. Край представлялъ пустыню, въ буквальномъ смыслѣ этого слова. Вотъ краснорѣчивыя свидѣтельства о запустеніи этого края двухъ очевидцевъ, видѣвшихъ его впрочемъ лѣтъ 20 спустя послѣ «руины», когда уже обратная колонизація начала мало по малу возвращаться и нѣсколько оживлять нѣкоторыя его области. Тѣмъ не менѣе общій видъ края представлялъ еще слѣдующую картину: «И поидохомъ (изъ Паволочи въ Немировъ) въ степь глубокую; и бысть намъ сіе шутное шествіе печально и уныливо, баше бо видѣти ни града, ни села; аще бо и быша прежде сего грады красны и нарочиты селы видѣніемъ—но нынѣ точію пусто мѣсто и не изселяемо, не бѣ видѣти человѣка. Пустыня велия и звѣрей множество: козы дикія и волци, лоси, медвѣди. Нынѣ же все развоевано да разорено отъ Крымцевъ. А земля зѣло

¹⁾ Акты Запад. Россіи, Т. V, стр. 150—151, № 115 и 116.—Лѣтоп. Самовидца, стр. 70.—Ригельманъ, Ч. II, стр. 164.—Лѣт. Рубана, стр. 136.—Симоновскій, краткое описание, стр. 105.—Лѣтописи изданныя Н. Бѣлозерскимъ, стр. 88.

угодна и хлѣбородна и овошы всячаго много: сады чѣдѣкій лѣсь: яблоки, орѣхи воложскіе, сливы, дули,—да все пустыня; не дадутъ собаки Татары населиться; только насеятся селы, а они собаки, пришедъ, и разорять; а всѣхъ людей въ полонъ поберуть. Не погрѣшу эту землю называть златою, понеже всего много на ней родится. И идохомъ тою пустынею пять дней, ничтоже видѣхомъ отъ человѣка¹⁾. А вотъ впечатлѣнія, не менѣе характеристическая другого путешественника: и проходя тогобочную, иже отъ Корсуня и Бѣлой Церкви, Малороссійскую Україну, потимъ на Волынь и.... далѣй странствуя, видѣхъ многіе грады и замки безлюдніе и пустые; валы, негдѣсь трудами людzkими аки холмы и горы высыпаніе, и тилко звѣремъ дикимъ прибѣжищемъ и водвореніемъ сущіи. Муры зась, яко то: въ Чолганскомъ, въ Константиновѣ, въ Бердичевѣ, въ Збаражѣ, въ Сокалю, що тилко на шляху намъ въ походѣ войсковомъ лучилися, видѣхъ едни малолюдніе, другіе весьма пустіе, разваленіе, къ землѣ прилинувшіе, заплѣсняле, не потребнымъ биліемъ заросліе, и тилко, гнѣздящихся въ себѣ, зміевъ и разныхъ гадовъ и червей содержаще. Поглянувши шаки, видѣхъ пространіе, тогобочніе, Украино-Малороссійскіе поля и розлегліе долины, лѣсы и обширніе садове, и красніе дубравы, рѣки, ставы, іезера—запустѣліе, мхомъ, тростіемъ, и непотребною лядиною заросліе. И не всуе Поляки, жалѣючи утраты Україны оноя тогобочнія, раємъ свѣта полскаго въ своихъ универсалахъ ея нарицаху и провозглашаху; понеже оная, предъ войною Хмѣльницкаго, бысть аки вторая земля обѣтованная, медомъ и млемомъ кипящая. Видѣхъ-же къ тому на разныхъ тамъ мѣстцахъ много костей человѣческихъ, сухихъ и нагихъ,

¹⁾ Путешествіе въ Святую землю Московскаго священника, Иоанна Лукьянова, стр. 16.

тилько небо—покровъ себѣ имущихъ, и рѣвохъ во умѣ: «кто суть сія? Тѣхъ всѣхъ еже рѣхъ, пустыхъ и мертвыхъ, насмотрѣвши сѧ, поболѣхъ сердцемъ и душою, яко красная и всякими благами прежде изобиловавшая земля и отчизна наша Украина малороссійская, въ область пустынѣ Богомъ оставлена и населницы єя, славніе предки наши, бѣзвѣстни явишася ¹⁾».

Турки и Поляки, обративъ такимъ образомъ въ пустыню цвѣтущую нѣкогда и многолюдную область, перестали дорожить господствомъ надъ нею, тѣ и другіе готовы были отказаться отъ этой спорной, никому изъ нихъ недававшейся и никому уже теперь не пригодной пустыни, подъ условіемъ, чтобы она не досталась противникамъ. Оба враждебныя государства переносятъ театръ военныхъ дѣйствій далѣе на западъ и желаютъ только обеспечить нейтральность опустѣвшей страны. Поручиться же за эту нейтральность могла одна только Россія, и къ порукѣ ея прибѣгаютъ обѣ враждующія стороны. Онъ заявляютъ желаніе, чтобы спорный край остался навсегда пустымъ и незаселеннымъ. Такъ, въ договорѣ, заключенномъ между Россіею и Турциею въ Бахчисараѣ въ 1681 году, между прочимъ сказано было: «А Киевъ городъ и съ принадлежащими его изстари предѣлами и городками и разоренные города: Васильковъ, Триполье, Стайки—киевская старая граница—подъ его Царскою державою быти; и отъ Киева до Запорогъ, по обѣ стороны Дніпра, городовъ и городковъ не дѣлать ²⁾». Еще опредѣлительные выразились на этотъ счетъ польскіе послы, заключавши съ Россіею московской договоръ въ 1686 году, обеспечивая за Польшею права на господство надъ узкою, съверною полосою Украины, (въ которой впрочемъ Поляки были въ состояніи указать только

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. I, стр. 4—5.

²⁾ Полное собраніе законовъ Российской Имперіи, Т. II, стр. 389.

З заселенныя мѣстности, на протяженіи почти 200 верстъ: Бѣлую Церковь, Паволочь и Немировъ; обѣ осталыемъ краѣ польскіе послы говорятьъ слѣдующее въ 7 статьѣ до-говора: «А что у насъ, Его Королевскаго Величества вели-кихъ и полномочныхъ пословъ и Ихъ Царскаго Величе-ства близкихъ бояръ и думныхъ людей, между нами за-шла трудность о тѣхъ разоренныхъ городахъ и мѣстахъ, которые отъ мѣстечка Стакъ, внизъ Днѣпра по рѣку Тя-смину суть, именно: Ржищевъ, Трехтимировъ, Каневъ, Люш-ны, Соколня, Черкасы, Боровица, Бужинъ, Воронковъ, Кры-ловъ и Чигиринъ, о которыхъ съ нами Его Королевскаго Ве-личества великими и полномочными послы Ихъ Царскаго Величества близкіе бояре и думные люди говорили и до-магались, чтобы имъ быть въ держаніи и владѣніи Вели-кихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, вѣчно внизъ Днѣ-пра, идучи рубежемъ отъ мѣстечка Стакъ по рѣку Тясмину. Мы ..... согласно ту статью такимъ образомъ уговорили и по-ложили: что тѣ мѣста оставатись имъютъ пусты, какъ нынѣ суть; ..... а покамѣсть достаточный о томъ договоръ и поста-новленіе не учинится, тѣ мѣста имъютъ быть пусты. А въ нарушенію сего вѣчнаго миру то въ затрудненіе и омѣдленіе не имѣть; и для того нынѣшняго вѣчного миру никогда не нарушать и впредь къ нарушенію не причинять¹». Четыр-надцать лѣтъ спустя, въ 1700 году, «достаточное поста-новленіе не было еще учинено» и, вслѣдствіе требованія русскаго правительства, польскій гетманъ долженъ былъ напоминать шляхтѣ о томъ, чтобы она не заводила сло-бодъ на земляхъ «въ тѣхъ мѣстахъ, которыхъ въ силу тра-ката оставлены и назначены быть незаселенными, доколѣ не послѣдуется дальнѣйшее въ томъ рѣшеніе²».

Такимъ образомъ фактическое запустѣніе края было

¹⁾ Полное собрание, Т. II, стр. 776.—Volumina legum, Т. VI, стр. 76—77.

²⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 564.

признано дипломатическимъ путемъ и западной Украинѣ слѣдовало оставаться навсегда страною пустынною, незаселеною и никому не принадлежащею, за неимѣніемъ ни достаточнаго основанія, ни силъ для ея захвата у боровшихся за нее соперниковъ. Но могла ли на долго оставаться въ томъ искусственномъ запустѣніи богатая и плодородная страна? Могъ-ли, изгнанный изъ нея, народъ забыть свои прежнія жилища и разстаться съ мыслью о возможности возврата, перестать считать свое изгнаніе времененнымъ бѣдствіемъ? События отвѣтили на эти вопросы отрицательно. Желаніе-же народонаселенія возвратиться въ западную Украину было тѣмъ настойчивѣе, что переселившись на лѣвой берегъ Днѣпра, оно находилось далеко не въ благоденствующемъ состояніи.

Для того, чтобы оцѣнить положеніе, въ какомъ очутились въ восточной Украинѣ переселенцы, перешедшіе въ нее съ праваго берега Днѣпра, необходимо взглянуть на зарождавшіяся въ ней сословныя отношенія, вытекавшія какъ изъ личного положенія ея жителей, такъ и изъ распределенія поземельной собственности. Отношенія эти наглядно рисуютъ ту низкую степень гражданскаго развитія, на которой находилась Малороссія въ XVII и XVIII столѣтіяхъ и, вслѣдствіе которой, народонаселеніе ея не было въ состоянии собственными силами ни избавиться отъ польскаго господства ни устроить свой внутренній бытъ и выработать согласныхъ съ ожиданіями своего народа юридическая и общественные отношенія.—Одно изъ самыхъ сильныхъ побужденій, подвигавшихъ народъ южнорусскій къ возстаніямъ противъ Польши, было желаніе избавиться отъ панскаго гнета, отъ безусловнаго закрѣпленія сельскаго народонаселенія шляхтичами, вытекавшаго изъ началь, выработанныхъ польскою общественною жизнью. Всѣ козацкія возстанія, поднимавшіяся въ концѣ XVI и въ пер-

вой половинѣ XVII столѣтій, не имѣли успѣха, потому что добивались исключительно, въ болѣе или менѣе широкихъ размѣрахъ, сохраненія правъ козацкихъ, оставляя въ сторонѣ интересы крѣпостного сословія, т. е. интересы всей массы народа. Успѣхъ въ борьбѣ послѣдовалъ только тогда, когда козачество, проигравъ окончательно свое дѣло, принуждено было обратиться, какъ къ крайнему средству, къ призыву крестьянъ къ оружію. Универсалъ Хмѣльницкаго и характеръ поднятой имъ борьбы обѣщали народу распространить козацкія нрава на все южнорусское поспольство и изгнать пановъ навсегда изъ Украины.

Надежда на исполненіе обѣщаннаго вызвала изъ народа такія силы, противостоять которымъ, не смотря на крайнія съ своей стороны усиленія, не могли польскіе шляхтичи. Но послѣ разгрома Поляковъ, народъ увидѣлъ изъ статей зборовскаго и бѣлоцерковскаго договоровъ, что онъ служить только орудіемъ козакамъ для достижения и разширенія ихъ сословныхъ преимуществъ. Довѣріе народа къ козакамъ стало исчезать, поспольство охладѣло къ борьбѣ и начало выселяться въ русскіе предѣлы, въ такъ называемые слободскіе полки. Начиная съ этого времени, всѣ надежды народа обращаются къ Россіи. «Поспольство и чернь козацкая» поддерживаютъ только тѣхъ гетмановъ, которые остаются въ рѣнѣ Москви и не терпятъ тѣхъ начальниковъ, которые пытаются сблизиться съ Польшею, даже на самыхъ выгодныхъ политическихъ условіяхъ.. Причины, вызывавшія это безусловное отвращеніе, лежали какъ въ религіозныхъ побужденіяхъ, такъ и во враждѣ, развившейся вслѣдствіе вѣковой борьбы съ Польшею; но большое значеніе притомъ имѣло инстинктивное чувство народа, по которому онъ сознавалъ, что козацкая старшина стремится къ образованію изъ своей среды нового шляхетства, по образу и подобію польскаго, и полагалъ, что образова-

ніє этого шляхетства конечно ускорится при союзѣ съ Польшею и замедлится, а можетъ быть и не состоится, при покровительствѣ Россіи. Этимъ только народнымъ чувствомъ можно объяснить то всеобщее негодованіе, которое выразилось во всей массѣ народа при обнародованіи пунктовъ Гадяцкаго договора, не смотря на то, что въ нихъ свобода въроиспovѣданія и изгнаніе польскихъ пановъ изъ Украины были вполнѣ гарантированы; но, вмѣстѣ съ тѣмъ, ясна была попытка козацкой старшины замѣнить польское шляхетство туземнымъ, а народъ не выносилъ мысли о шляхетствѣ ни подъ какимъ его видомъ.

Между тѣмъ стремленіе козачества къ образованію изъ себя класса крупныхъ землевладѣльцевъ и къ подчиненію себѣ, вслѣдъ за тѣмъ, посполитаго народонаселенія и черни козацкой, т. е. къ созданію того же шляхетства, отъ кото-раго народъ отбивался и бѣжалъ изъ Речи Посполитой, стало все сильнѣе и сильнѣе проявляться въ общественномъ устройствѣ восточной Украины или «гетманщинѣ». Начиная съ Хмѣльницкаго, всѣ гетманы подтверждаютъ права на владѣніе селами тѣмъ шляхтичамъ, которые стали на сторону козаковъ во время борьбы ихъ съ Польшею, и раздаютъ другія села козацкимъ старшинамъ за войсковыя заслуги¹⁾. Въ началѣ это водвореніе помѣщичьяго класса представляется въ видѣ рѣдкихъ исключений и оно проходитъ тѣмъ болѣе незамѣтно, что народъ могъ легко его избѣгнуть. Вообще до половины XVII столѣтія лѣвый берегъ Днѣпра былъ заселенъ весьма слабо; вслѣдствіе того первые переселенцы, явившіеся при Хмѣльницкомъ и при ближайшихъ его преемникахъ съ праваго берега, застали

¹⁾ Малороссійскіе посполиты крестьяне (1648—1783); очеркъ по архивнымъ источникамъ—составилъ Ал. Лазаревскій. Въ Сборникѣ Черниговскаго статистическаго комитета 1866 года, стр. 15—19.

обширныхъ пространства земли незаселенной и никому не принадлежащей, и завладѣли ими по праву первоначальнаго занятія, извѣстнаго подъ именемъ «займанщины¹⁾. Но вскорѣ, при постоянномъ приливѣ новыхъ поселенцевъ, запасъ пустопорожнихъ земель истощился и новымъ пришельцамъ пришлось селиться на земляхъ, занятыхъ уже ихъ предшественниками, съ которыми необходимо было войти въ сдѣлки и пріобрѣсти право поселенія на извѣстныхъ условіяхъ. Между тѣмъ землевладѣльцы, особенно крупные, въ число которыхъ вошли козацкіе старшины, занявшиѣ или получившиѣ отъ гетмановъ значительные участки земли, въ виду многочисленнаго народонаселенія, искашаго мѣста для поселенія, стали пользоваться своимъ положеніемъ, для развитія новыхъ помѣщичьихъ отношеній. Съ одной стороны, они стремились подчинить себѣ и привести въ повиновеніе, населявшихъ отписаннія имъ гетманами села, крестьянъ, которые, послѣ Хмѣльницкаго, считались, въ силу народнаго взгляда, свободными мелкими землевладѣльцами; съ другой стороны, они старались обратить въ крестьянъ козаковъ, пользуясь неточностью разграничія обѣихъ сословій; но такъ какъ и то и другое сопряжено было съ извѣстными трудностями и вызывало сопротивленіе со стороны народа, то землевладѣльцы прибѣгли къ уловкѣ. Они стали тѣснить крестьянъ и козаковъ въ своихъ селахъ для того, чтобы заставить ихъ покинуть свою землю и выйти изъ села, а потомъ, заручившись гетманскими универсалами, признававшими собственностью помѣщика всякой, опустѣвшій послѣ ухода владѣльца, участокъ земли, они селили на этихъ земляхъ, въ качествѣ слобожанъ или подсусѣдковъ, новыхъ переселенцевъ. Тѣ и другіе находили въ слободахъ пріютъ и временную сво-

¹⁾ Тамъже, стр. 28—26 и 75—77.

боду на известный срокъ, определенный условиями, заключенными съ землевладельцами, но, носль окончанія этого срока, становились тяглыми людьми послѣднихъ¹⁾, удерживая однако за собою право выхода изъ села. Желая точнѣе опредѣлить свои отношенія къ тяглымъ людямъ, ко-зацкіе старшины—землевладельцы нерѣдко доказывали свои права, прибѣгая къ литовскому статуту и отыскивая въ немъ юридическую въ свою пользу основанія, т. е., опираясь на ту юридическую норму, противъ которой именно и боролся народъ продолжительными возстаніями противъ Польши²⁾.

Стѣснительное положеніе народа усиливалось постепенно при всѣхъ преемникахъ Хмѣльницкаго; но оно стало особенно тягостно при Самойловичѣ, когда, вслѣдствіе «руины» и призыва гетмана, все, остававшееся еще въ западной Украинѣ, народонаселеніе перешло на лѣвый берегъ Днѣпра. За исключеніемъ Уманцевъ, занявшихъ послѣднія земли на рѣкѣ Орели, всѣ остальные переселенцы должны были размѣститься въ мѣстностяхъ уже заселенныхъ. Такимъ образомъ увеличилось количество людей, искавшихъ пріюта, и должны были ухудшиться условія, на которыхъ можно было получить оный. Вслѣдствіе конкуренціи слобожанъ, понизились какъ условія, на которыхъ предлагались слободы, такъ и условія быта раньше уже поселившихся въ нихъ людей. По личному характеру Самойловичъ нисколько не былъ расположень къ попеченію обѣ облегченіи участіи посполитыхъ. Современники изображаютъ его человѣкомъ гордымъ, самовластнымъ, любившимъ юпитъ богатства и пріобрѣтать ихъ путемъ неправымъ, посредствомъ злоупотребленія власти, окруженнymъ любимцами

¹⁾ Тамъже, стр. 27, 73—74, 87—91 и 103—106.

²⁾ Тамъже, стр. 29.

и родными, которыхъ злоупотребленіямъ, роскоши и свое-
волію онъ потворствовалъ ¹⁾). При переселеніі правобереж-
ныхъ полковъ, онъ старался только удовлетворить козац-
кую полковую старшину, которой вліяніе и значеніе на
радахъ были ему необходимы. Кое-какъ еще заботился онъ
о томъ, чтобы, хотя на время, пристроить рядовыхъ коза-
ковъ, то размѣщая ихъ на прокормленіе въ лѣвобережныхъ
полкахъ, то принимая ихъ къ себѣ на службу за жалованье ²⁾).
На посполитыхъ же людей Самойловичъ смотрѣлъ какъ на
рабочую силу, необходимую для поддержанія шляхетнаго
сословія. «А здѣства вшелякими способами вымышляли,
такъ самъ гетманъ, яко и сынове его, зостаючи полковни-
ками, аренды, стаціе великие, затяговалъ людей кормле-
ніемъ—барзо на людей трудность великая была отъ вели-
кихъ вымысловъ—не могъ (гетманъ) насытитися скарбами ³⁾». Продолжая распредѣлять села между козацкою старшиною,
Самойловичъ, гораздо чаще чѣмъ его предшественники,
упоминаетъ въ универсалахъ своихъ о томъ, что держав-
цамъ, кромѣ земли и угодій, должно принадлежать и «по-
слушенство» тяглыхъ людей, а это «послушенство» во
время Самойловича начинаетъ принимать довольно опре-
дѣленныя формы: оно состояло въ правѣ помѣщика требо-
вать крестьянина на работу: «до правованія гребли, до во-
женя дровъ, до кошения и прятаня сѣна и до иныхъ сво-
ихъ потребъ»; сверхъ того крестьяне должны были платить
«державцѣ» довольно значительный денежный чиншъ, от-
давать «осенщину» т. е. часть ежегодно собираемаго хлѣ-
ба, соразмѣрную съ количествомъ рабочаго скота, достав-

¹⁾ Симоновскій—краткое описание о козацкомъ Малороссійскомъ народѣ, стр. 113—115.—Лѣтопись Самовидца, стр. 77—78.

²⁾ Соловьевъ Исторія Россіи, Т. XIII, стр. 256.—Лѣтопись Рубана, стр. 129.

³⁾ Лѣтопись Самовидца, стр. 78.

лять десятину отъ скота, барановъ и домашнихъ птицъ и, наконецъ приносить дань отъ всевозможныхъ плодовъ, ягодъ, и т. п. ¹⁾. — Съ другой стороны, Самойловичъ старается, подобно своимъ предшественникамъ, точно ограничить козаковъ отъ посполитыхъ и, такимъ образомъ, преградить крестьянамъ путь къ освобожденію отъ зависимости ихъ отъ державцевъ посредствомъ перехода въ козацкое сословіе; съ этой цѣлью гетманскіе универсалы запрещали полковой старшинѣ вносить въ козацкіе полковые «компуты» (списки) мѣщанъ и тяглыхъ людей; ²⁾, такимъ образомъ, приписка посполитыхъ въ козацкіе полки если совсѣмъ не прекратилась, то была крайне затруднена, и положеніе народа съ каждымъ днемъ становилось стѣснительнѣе. Конечно, равномѣрно съ стѣсненіями, росло и неудовольствіе народа, вспыхнувшее, наконецъ, послѣ паденія Самойловича 1686 г., въ крестьянскомъ возстаніи, о которомъ упоминаютъ всѣ почти южнорусскіе лѣтописцы. «Чернь—козаки и мужики, пановъ своихъ, а паче арендаровъ грабовали, а нѣкоторыхъ и мучили»; «своеволя по городахъ началася розширати»; «въ нѣкоихъ мѣстахъ обывателямъ и помѣщикамъ дѣлаютъ озорничество и убийство»; «не тилко арендаровъ, але и инишихъ людей и крамаревъ невинныхъ безумнѣ брали и имѣніе ихъ между себѣ розшарповали, а нѣкоторыхъ и самихъ въ смерть забивали и разные збытки и мордертва надъ ними выполняли»; ³⁾). Возстаніе это вскорѣ было подавлено преемникомъ Самойловича—Мазепою; но причины, вызвавшіе его, оста-

¹⁾ Лазаревскій—посполитые крестьяне; стр. 17—18, 31, 35, 41, 47—48.

²⁾ Тамъже, стр. 69.—Акты Западной Россіи, издан. Императорской Археогр. Ком., Т. V, стр. 181, № 151

³⁾ Краткое лѣто-изобразительное описаніе, изданное Н. Бѣлозерскимъ, стр. 85, Лѣтопись Рубана, стр. 142.—Лѣтопись Самовидца, стр. 78.—Ригельманъ, Ч. III, стр. 9.—Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 58.

лись въ полной силѣ. Напрасно русское правительство, обративъ, вслѣдствіе этого волненія, вниманіе на положеніе посполитыхъ людей въ Малороссіи, требовало отъ гетмана облегченія ихъ участія. Мазепа отвѣчалъ уклончиво: онъ ссылался на стародавніе обычаи, на права помѣщиковъ, подтвержденныя монаршими и гетманскими, грамотами и обѣщалъ облегчить по возможности участіе народа ¹⁾). На дѣлѣ же положеніе крестьянъ не только не улучшилось, но, напротивъ того, постепенно ухудшалось. Ропотъ въ народѣ продолжался: «Гетманъ, говорили недовольные, пороздавалъ старшинѣ маestности, а старшина, подѣлившись нашею братьею, позписывала себѣ и дѣтямъ своимъ въ вѣчность, и только что въ плуги не запрягаютъ, а уже какъ хотятъ, такъ и поварачиваются, точно невольниками своими».— «Пристанемъ къ Петрику, побьемъ старшину, арендаторовъ и сдѣлаемъ то прежнему, чтобы все было козачество, а пановъ бы не было ²⁾».

При столь стѣснительномъ положеніи посполитыхъ людей въ гетманщинѣ, при существованіи довольно возбужденного съ ихъ стороны неудовольствія, при тѣснотѣ народонаселенія, желаніе возврата на прежнее мѣсто жительства—въ западную Украину—было весьма естественно; обратный переходъ народонаселенія долженъ быть случиться при первой возможности, при первой, скольконибудь прочной, гарантіи спокойстія. Возможность эта вскорѣ представилась и народъ охотно ею воспользовался.

Первая попытка обратной колонизаціи западной Украины принадлежитъ Александру Дукѣ. Получивши эту богатую область, господарь понялъ всѣ выгоды, какія можно было извлечь изъ неї, если бы удалось ее заселить;

¹⁾ Соловьевъ, Исторія Россіи, Т. XIV, стр. 192.

²⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 182 и 185.

потому онъ и старался дать народу гарантії спокойствія и самоуправління. Дука объявилъ всеобщее право слободы во всей Українѣ и возстановлєне козацкихъ полковъ въ прежнемъ ихъ видѣ, въ случаѣ если народъ пожелаетъ возвратиться на родину. Въ доказательство искренности своихъ обѣщаній, онъ назначилъ полковниковъ и отправилъ ихъ въ безлюдную степь; полковники поселились въ хуторахъ и стали созывать народъ на слободы,—переселенцы дѣйствительно быстро появлялись: они шли изъ Волыни, изъ Покутья, изъ Молдавіи, но, особенно, съ лѣваго берега Днѣпра. Но вскорѣ эта зарождавшаяся колонизація встрѣтила энергическое сопротивленіе со стороны Самойловича и была имъ уничтожена въ зародышѣ. По его повелѣнію учреждена была стража вдоль днѣпровскаго берега, съ приказаниемъ не допускать переправы черезъ рѣку, а когда эта мѣра оказалась не вполнѣ дѣйствительна, то гетманъ прибѣгнулъ къ болѣе строгимъ:—семейства переселенцевъ были арестованы и отправлены въ тюмы и, наконецъ, отрядъ козаковъ отправился на правый берегъ, сжигъ всѣ строящіяся села и перегналъ обратно черезъ Днѣпръ селившійся въ нихъ народъ. Вскорѣ, вслѣдствіе паденія Дуки, сама мысль о колонизаціи была оставлена¹⁾.

Такимъ образомъ, не имѣя возможности населиться осѣдлымъ людомъ, западная Украина дѣлается притономъ бездомныхъ, бѣглыхъ, удалыхъ бродягъ; въ ней повторяется явленіе, давшее за два столѣтія назадъ начало запорожской сѣчи:—образуются изъ всевозможного зброда вооруженные, кочующіе въ степи отряды удальцевъ, и начинаютъ промышлять безпрестанною воиною съ Турками и Татарами. Вотъ свидѣтельство о нихъ лѣтописца: «Въ тотъ часъ, яко зъ Малороссійскихъ, тако и зъ Запорожскихъ отваж-

---

¹⁾ Лѣтопись Величва, Т. II, стр. 527—530. Ригельманъ, Ч. II, стр. 176.

ныхъ юнаковъ многіе, собравши себѣ охотниковъ козаковъ и подѣлавшия ватагами, сирѣчъ полковниками, безъ всякого указу, своею охотою, ради защищенія отъ нападенія бесурманскаго христіянъ и границъ обороняющи, по дикихъ степахъ кормящихся отъ дикихъ звѣрей мясомъ и крѣючися, татарскіе загоны, съ Польши и зъ Россіи зъ людьми набранными, въ Крымъ и въ Бѣлоградщину въ неволю провоженными, разбивали и, користей—зъ коньми и оружіемъ—татарскихъ доставши, употребляли; христіянъ же мужеска полу и женска зъ ихъ дѣтьми въ земли и отчества свои свободно отпушали и провождали. На которыхъ широкихъ и пустыхъ степахъ тыхъ-же отъ усердія всему христіянству безъ найму служащихъ козаковъ съ удивленіемъ надлежить ходъ розсудати; понеже на тыхъ дикихъ и широкихъ степахъ не имѣется ни единой стези, ни слѣду, яко на морѣ. Обаче, тіе, вышеписанные ватаги, добре знающи проходы, акибы по широкихъ извѣстныхъ путехъ, зъ великимъ опасеніемъ, дабы не были гдѣ отъ Татарь изслѣдованны, не имѣющи себѣ черезъ нѣсколько мѣсяціевъ огня, и единажды въ сутки зѣло скучной пищи—толокна и сухарей толченыхъ вкушающи и конямъ ржати не дающи, акибы дикіе звѣри кріючися по тернамъ и комышамъ, изъ великимъ опасеніемъ, пути своя—разно разѣздяся, губляющи, хождаху; познаваху-же на тыхъ дикихъ и широкихъ степахъ себѣ путь—въ день по солнцу и кражахъ высокихъ земныхъ, въ нощи-же—по звѣздахъ, вѣтрахъ и рѣчкахъ; и тако, Татарь высмотрѣвшіи и нечаянно нападши, малымъ людомъ велиkie ихъ купы разбиваху, и, отпустивши христіянъ въ ихъ отчество свободно, самихъ Турковъ и Татарь въ Москву, а иныхъ въ Польшу,—къ королю, отвозяху¹⁾». Отряды этой вольницы въ случаѣ

¹⁾ Лѣтопись Грабянка, стр. 238—239. Тоже повторяютъ: Ригельманъ, ч. III, стр. 18; Симоновскій, стр. 118; Лѣтоп. Рубана, стр. 145. Краткое лѣтоизбр. описание, стр. 86.

временной остановки борьбы съ невѣрными, не пропѣли отправиться для разбоя и грабежа въ сосѣднія заселенныя области, въ Молдавію или въ кіевское Польсье; вслѣдствіе жалобъ шляхтичей польскому правительству, приходилось иногда отправлять значительное число хоругвей для очистки Польсья «отъ загнѣздишихся тамъ гульяевъ, промышляющихъ разбоемъ и грабежемъ ¹⁾».

Но такъ какъ очистка степи была очень трудна, а польское правительство, вслѣдствіе беспрестанной войны съ Турками и разстройства своихъ финансъ и администраціи, нуждалось постоянно въ войсکъ, то оно и рѣшилось воспользоваться готовою, вооруженною вольницей для своихъ военныхъ цѣлей. Въ 1683 году король Янушъ Собескій, человѣкъ, обладавшій несомнѣннымъ военнымъ талантомъ, но весьма плохой политикъ и администраторъ, предпринялъ походъ для освобожденія осажденной Турками Вѣны. Все время своего правленія Собескій преданъ былъ одной мысли—войнѣ съ невѣрными; все другіе государственные интересы и обязанности онъ считалъ второстепенными аксессоріями, годными только для доставленія средствъ для этой войны. Еще въ званіи региментаря, а потомъ гетмана, Собескій долго воевалъ въ Украинѣ, зналъ и высоко цѣнилъ военные качества козаковъ; по его мнѣнію они одни умѣли состязаться въ партизанской войнѣ съ Татарами, знали татарскія военные хитрости, не затруднялись «добыть языка» и т. п. Потому, отправляясь въ походъ подъ Вѣну, онъ рѣшился, во чтобы то ни стало, составить себѣ всjomогательный козацкій отрядъ; съ этой цѣлью онъ отправилъ въ Украину опытныхъ офицеровъ: Булыгу, Дружевича, Менжинскаго, съ порученіемъ вербовать козаковъ и съ общаніемъ большого для нихъ жа-

¹⁾ См. № №: X, L и VIII, стр. 168 и L, VII, стр. 199.

лованья; универсалы королевские, приглашавшие козаковъ на службу къ королю, листы, выданные разнымъ лицамъ на право формировать козацкіе полки, публиковались на Волыни, въ Полѣсси, проникали даже на лѣвый берегъ Днѣпра; предложенія были сдѣланы и степнымъ удаљцамъ¹⁾). Но вербовка шла медленно: паны, въ русскихъ областяхъ, принадлежавшихъ Польшѣ, не пускали своихъ крестьянъ въ козацкіе полки; въ восточной Украинѣ гетманъ Самойловичъ, подъ опасеніемъ строгихъ наказаній и конфискаціи имущества, запретилъ козакамъ поступать въ польскую службу; онъ смѣнилъ полковника Стягайла, собиравшагося отправиться въ походъ, не смотря на гетманское запрещеніе, и старался нравственно подорвать въ общественномъ мнѣніи польскую вербовку, напоминая народу, въ своемъ универсалѣ, вѣковую вражду къ Полякамъ и справедливыя ея причины²⁾). Съ большимъ трудомъ удалось Менжинскому и Булыгѣ собрать небольшое количество козаковъ, но и тѣ къ походу опоздали. Они встрѣтили королевский лагерь уже на обратномъ пути и, принявъ участіе во второй парканской битвѣ, отправлены были для вспомоществованія польскимъ войскамъ въ осадѣ Унгвара; но долго затянувшаяся осада и ненастное время года надѣли имъ, они побросали свои полки и отправились въ разсыпную во свояси. Большая часть ихъ погибла въ Карпатахъ отъ холода, недостатка и меча венгерскихъ отрядовъ Текелія³⁾.

Что-же касается кочевой вольницы, то ее не удалось агентамъ Собескаго, ни подъ какимъ видомъ, склонить къ

¹⁾ Salvandy, *Histoire du roi Jean Sobieski*, Т. II, стр. 169—170. Лѣтопись Грабянка, стр. 232. Также см. № № IX, стр. 39—и X, стр. 40.

²⁾ Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 524—526. Ригельманъ, Ч. II, стр. 178.

³⁾ Salvandy, Т. II, стр. 254; *Pamiętniki J. C. Paska*, стр. 261. Акты западной Россіи изд. Имп. арх. ком., Т. V, стр. 179. *Załuski, epistolae historico-familiares*, Т. I, Ч. 2, стр. 851.

участю въ походѣ регулярнаго войска. Чтобы извлечь изъ нея какую-бы то ни было пользу для своего предпріятія, Собескій призналъ ее козацкимъ войскомъ, поручилъ надъ нею начальство скрывавшемуся среди нея, бѣглому люблинскому шляхтичу, Куницкому, и, надѣливъ его громкимъ титуломъ гетмана и обѣщаніемъ жалованья, указалъ Молдавію и буджацкія степи, изъ которыхъ Татары ушли въ турецкій лагерь подъ Вѣну, какъ страны, где удобно можно было найти поживу и, вмѣстѣ съ тѣмъ, разореніемъ ихъ въ тылу турецкаго войска, возбудить для послѣдняго серьезныя опасенія и безнокойство. Дѣйствительно Куницкій сталъ дѣятельно приготовляться къ походу: собравши свою вольницу и усилившись прибытіемъ нѣсколькихъ тысячъ людей, бѣжавшихъ къ нему изъ за Днѣпра, несмотря на мѣры, принятые Самойловичемъ, онъ формировалъ полки, назначилъ полковниковъ и, наконецъ, въ ноябрѣ 1683 г. двинулся въ походъ, во главѣ 8000 войска. Онъ переправился въ Рашковѣ черезъ Днѣпръ, разбилъ нѣсколько мѣлкихъ татарскихъ отрядовъ, увеличилъ свои силы вербовкою Молдаванъ, сжегъ Тагинъ (Бендери) и отправился грабить оставленныя безъ защиты села Буджацкой орды, сопровождая свой походъ страшными истребленіями и жестокостями. Добравшись до Дуная, онъ узналъ у Киліи, что втылу его появилась орда, возвращавшаяся изъ турецкаго лагеря подъ Вѣнью. Куницкій сталъ поспѣшно отступать вверхъ по теченію Прута, но Татары нагнали его. При появлѣніи ихъ, Куницкій бросилъ тaborы и бѣжалъ съ немногочисленнымъ отрядомъ конницы къ Днѣстру, Молдаване оставили козаковъ и разбрѣжались; покинутая предводителемъ пѣхота отбивалась известное время; незначительная только часть ея перешолла черезъ Прутъ, по едва установленнemu льду, и пришла въ Могилевъ, оставивъ лагерь со всемъ добычею въ рукахъ Татаръ, которые изрубили всѣхъ,

покинутыхъ въ таборѣ, козаковъ. Желая успокоить оставшихся, Куницій потребовалъ отъ польского правительства присылки въ Немировъ жалованья для своего войска и стала переформировывать полки и распредѣлять имъ квартиры; но популярность его была уже потеряна; козаки составили въ началѣ 1684 г. въ Могилевѣ раду, потребовали на судъ Куницкаго и, упрекая его въ неудачѣ, потерѣ добычи и постыдномъ бѣгствѣ изъ стана, казнили смертью; вместо него провозглашенъ былъ гетманомъ козакъ, перебѣжавшій изъ лѣваго берега Днѣпра,—Могила¹⁾.

Новый этотъ гетманъ не отличался, по мнѣнію современниковъ, особыми способностями. Самойловичъ называлъ его «дурнымъ», Мазепа писалъ о немъ: «оній глупецъ не только шляный, але и тверезій, розуму не маеть» и потомъ, разсуждая о желаніи Собескаго возродить козачество въ западной Украинѣ посредствомъ этого подставнаго гетмана, онъ прибавляетъ: «тотъ глупецъ, хвативши ся тамъ титулу такого, якого николи не есть годень, своимъ злымъ поводомъ многихъ людей зъ войска Ихъ Царскаго Пресвѣтлого Величества Запорожскаго въ згубное имя завель и далей заводить.... однакъ симъ король Его милость, порозумѣвши далей, же тотъ радца ни на що не сдастся, и овшемъ, прикладомъ іншихъ таковыхъ, на сторону ся ухилить, пречь его отъ того титулу отставити рачить». Дѣйствительно, факты оправдали мнѣніе Мазепы о непригодности Могилы. Принявши гетманство, онъ поселился въ Немировѣ и оттуда пытался вести партизансскую войну съ турецкими гарнизонами, расположенными въ подольскихъ городахъ; но, на первыхъ-же порахъ, по-

¹⁾ Акты западн. Россіи, Т. V, стр. 174, № 144; лѣтопись Величка, Т. II, стр. 548—549. Załuski—Epistolae historico-familiares T. I, Ч. 2, стр. 859—860; Pamiętniki J. C. Paska, стр. 264. Лѣтопись Самовидца, стр. 74. Źródła do dziejów polskich—wydali M. Malinowski i A. Przezdziecki, Т. II, стр. 375 п 377. Лѣтопись Грабянка, стр. 232.

паль въ засаду, устроенную Турками въ Студеницѣ, потерявъ весь отрядъ и едва съ 30 всадниками убѣжалъ въ Немировъ; здѣсь его ждала новая бѣда: козаки, раздраженные неудачею, стали роптать, что Поляки заманили ихъ къ себѣ на службу, обѣщая большое жалованье, а между тѣмъ на дѣлѣ даютъ ничтожное; они обвинили гетмана въ участіи въ этомъ обманѣ и стали по мѣстечку «за шию его Могиленка волочити».—Злосчастный гетманъ едва убѣжалъ къ польскому гарнизону въ замокъ; тогда козаки составили раду и порѣшили бросить польскую службу и пристроить повинную Самойловичу. Они были приняты, прошены послѣднимъ и переведены на лѣвый берегъ Днѣпра. Напрасно, въ томъ-же году, король Собескій пытался заманить къ себѣ новыхъ перебѣжчиковъ съ лѣваго берега, обѣщая въ универсалѣ щедрое жалованье и раздачу суконъ, и указывая на религіозную обязанность бороться съ невѣрными. Самойловичъ торжествовалъ,—повторяя запрещеніе идти въ польскую службу, онъ указывалъ на гибель и неудачи, постигшія ослушниковъ, поддавшихся на польскія прелести; онъ указывалъ на плачевную участіе ополченій Булыги, Куницкаго и Могилы и на несостоятельность громкихъ обѣщаній польского правительства.—Могила продолжалъ пребывать въ Немировѣ съ ничтожнымъ отрядомъ вольницы, съ которымъ онъ то сопутствовалъ польскимъ войскамъ, въ походахъ ихъ противъ Туровъ, то содержалъ гарнизонъ въ выстроенной Собескимъ крѣпости Св. Троицы. Силы его не превышали 2000 человѣкъ. Неизвѣстно, какая связь послѣдовала грустной его роли, но въ послѣдній разъ имя его упоминается въ 1686 г.; съ этого времени современныя свидѣтельства умолчиваютъ о немъ и мѣсто его занимаютъ личности, съ гораздо болѣе серіознымъ значеніемъ¹⁾.

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 76—77. Лѣт. Самовидца, стр. 74. Акты запад.

Однако, не смотря на эти неудачные попытки, Собеский упорно преслѣдовалъ мысль о возстановленіи зависимаго отъ Речи Посполитой козацкаго войска, необходимаго, по его мнѣнію, для успешнаго веденія войны съ Турциею. Зная хорошо стремленія вообще южнорусскаго народа и представителей его, козаковъ, въ особенности, онъ понималъ, что сколько нибудь серьезно нельзя разсчитывать ни на кочевую вольницу, ни на вербовку шляхтичами козацкихъ полковъ; онъ сознавалъ, что единственная возможность возстановленія козачества въ западной Украинѣ представилась бы только въ такомъ случаѣ, если-бы ему удалось переманить обратно въ запустѣлую страну покинувшій ее народъ; народъ-же могъ возвратиться не иначе, какъ при существованіи достаточной гарантіи для своей вѣры, достаточнаго ручательства въ томъ, что имъ не овладеютъ вновь паны и что козацкія права, личная свобода и поземельная собственность будуть распространены на всѣхъ жителей края, безъ различія сословій и безъ всякихъ численныхъ и территоріальныхъ ограниченій. Выполненіе этой задачи было для Собескаго сопряжено съ неимовѣрными трудностями и неудобствами: колонизація, если бы даже она пошла успѣшно, требовала значительнаго времени, а козацкое войско ему нужно было немедленно; трудно было ожидать, чтобы шляхта позволила королю возстановить сословіе и усилить народность, съ которыми она выдержала почти вѣковую упорную борьбу на жизнь и на смерть; наконецъ, самъ народъ не довѣралъ положительно Полякамъ, и невозможно почти было придумать достаточную гарантію для того, чтобы преодолѣть это недовѣріе,—плодъ продолжительнаго горькаго опыта. Не смотря

однако на эти трудности, королю удалось хоть отчасти выполнить свою задачу. Въ 1684 г. онъ издалъ универсаль, которымъ уступилъ козакамъ для поселенія земли, уже предназначенные къ вѣчному запустѣнію и только по имени числившіяся за Речью Посполитою. Онъ отдавалъ козакамъ пространство между Тясминомъ, Тыкичемъ и границами кіевскаго Полѣсся, бывшіе полки: Чигиринскій, Каневскій, Корсунскій, Черкасскій, Уманскій, Кальницкій и Бѣлоцерковскій ¹⁾). При этомъ онъ разсчитывалъ устранить сопротивленіе сейма надеждою, въ случаѣ образованія козацкой милиціи, на облегченіе налоговъ, требуемыхъ для войны съ Турками, которыми шляхта сильно тяготилась, и указаніемъ на то обстоятельство, что пріобрѣтена будетъ значительная военная помощь совершенно даромъ,—ибо уступка номинальной собственности не могла-же считаться иожертвованіемъ. При томъ границы территоріи, уступленной козакамъ, не были точно опредѣлены въ универсаль и, поэтому, покончивъ Турецкую войну, шляхтѣ всегда оставалась возможность сократить эти границы по своему усмотрѣнію. Далѣе, время изданія универсала было выбрано весьма удачно: нобѣда, одержанная подъ Вѣною, сильно польстила религіозному чувству и народной гордости шляхтичей, и они были, болѣе чѣмъ когда либо, склонны къ уступкамъ въ пользу короля; съ этой стороны разсчетъ не обманулъ Собескаго, шляхта не только не всплюшилась, но, на ближайшемъ сеймѣ, подтвердила его распоряженіе. Вотъ статья изъ ностановленій сейма 1685 года, относящаяся къ козакамъ: «Такъ какъ войско Запорожское своими услугами доказало въ двухъ послѣднихъ походахъ искреннюю свою вѣрность къ Намъ и къ Речи Посполитой, такъ какъ оно при томъ обѣщаетъ сохранять и впредь непоколебимо

¹⁾ См. № XXV, стр. 94.

рвение къ рыцарскимъ подвигамъ, правовѣрное негодование къ врагамъ креста Господня и врожденную вѣрость (?) къ намъ и Речи Посполитой; то мы принимаемъ въ отеческое наше попечение всѣхъ козаковъ,—Низовыхъ и Украинныхъ, тѣхъ, которые уже находятся на дѣйствительной службѣ, подъ начальствомъ гетмана Могилы, равно какъ и тѣхъ, которые ножелали бы впредь признать этого гетмана и поселиться въ Украинѣ. Мы подтверждаемъ всѣ права, вольности и привилегіи, пожалованныя имъ нашими предшественниками и, въ доказательство Нашего къ нимъ благорасположенія, Мы назначаемъ комиссаровъ, для распределенія и обезспеченія заселенія въ Украинѣ Нашихъ земель, для Нашей-же пользы ¹⁾).

Не такъ легко было пересилить недовѣріе народа къ польскому правительству; весь успѣхъ дѣла въ этомъ отношеніи зависѣлъ отъ личныхъ качествъ и отъ характера дѣйствій тѣхъ лицъ, которыхъ приняли бы на себя ініціативу колонизаціи. Очевидно было, что шляхтичамъ нельзя было поручить дѣла;—ихъ приемы все бы сразу испортили. Нужно было назначить полковниками людей изъ народа или изъ козаковъ. Конечно, можно было разсчитывать, что найдутся люди способные и популярные;—но истинно и продолжительно популярными они могли быть только въ такомъ случаѣ, если бы были всецѣло преданы интересамъ своего народа, а при соблюденіи этого условія рождались вопросы: захотятъ-ли они, въ случаѣ успѣха колонизаціи, сдѣлать свой народъ слѣпымъ и покорнымъ орудіемъ въ рукахъ польского правительства? какіе будутъ послѣдствія для шляхетской республики при новомъ столкновеніи двухъ неоспоримо враждебныхъ элементовъ? На этотъ разъ польское правительство, занятое насущною потребностію, не по-

---

¹⁾ *Volumina legum*, T. V, стр. 350, § 25.

думало о разрешении этихъ вопросовъ. Оно искало лишь энергическихъ колонизаторовъ, посредствомъ которыхъ разсчитывало усилить свои военные средства, и личности таія вскорѣ представились.

Межу тѣмъ первое извѣстіе о королевскомъ универсалѣ сильно возбудило надежды народонаселенія въ той части края, где держались еще шляхтичи, т. е. на Волини и въ Польши; между посполитыми людьми обнаружилось волненіе, которое, если и ручалось за успѣхъ развитія колонизации, то, съ другой стороны, представляло несомнѣнныя признаки того пониманія народомъ значенія козачества, которое далеко не совпадало съ расчетами польского правительства. Едва распространилась молва о новомъ королевскомъ распоряженіи на счетъ козаковъ, какъ одинъ изъ полковниковъ козацкихъ—Миронъ, начальствовавшій Дубровицкимъ полкомъ и поступившій подъ «рейментъ». Могилы съ почетнымъ титуломъ наказного гетмана, распустилъ молву черезъ агентовъ, отправленныхъ имъ по селамъ, что король возвратилъ козакамъ Украину до реки Случи, какъ было при Хмельницкомъ, что крестьяне должны считаться козаками и отказатьть въ привилегіяхъ своимъ цынамъ. Съ трудомъ польскому региментарю удалось противодействовать этой молвѣ,—онъ издалъ приказъ: хватать агентовъ Мирона и сажать на коль, а королю отправилъ представление о невыгодныхъ послѣдствіяхъ его универсала ¹⁾). Не смотря однако на эти мѣры, въ отдѣльныхъ мѣстностяхъ настроеніе народа проявлялось несомнѣнными заявленіями. Такъ въ Овручѣ бурмистръ, Гарасъко Москаленко, при выходѣ изъ церкви въ день Рождества Христова, заявилъ публично народу: «Вскорѣ прийдетъ время, когда я замѣню въ городѣ мѣсто и короля и гетмана и старосты. Для насть вѣдь ис-

¹⁾ См. № XXV, стр. 94 и № XXVII, стр. 97.

треблять и топить Ляховъ дѣло не новое; а близокъ часть, когда намъ прійдется это доказать па дѣлѣ и, усмотрѣвши благопріятное время, очистить отъ пановъ окрестности на-шего города» ¹⁾. Ожидая обѣщанного времени, овруцкіе мѣщане явно заявляли свою ненависть къ шляхтѣ. «Извѣстно цѣлому міру, жаловались дворяне Редчицы, въ особенности же обывателямъ воеводства кіевскаго и города Овруча, ка-кія обиды мѣщане овруцкіе причиняютъ шляхтѣ; они еже-дневно наносятъ намъ кривды, притѣсненія, позоръ, брань, ругальства и издѣваются надъ нашою дворянскою честью». Болѣе нетерпѣливые изъ мѣщанъ разоряли лѣса и борти шляхтичей, отбирали у нихъ при встрѣчѣ оружіе, лошадей и деньги, самихъ шляхтичей били, сажали въ городскую тюрьму и грозили смертью въ случаѣ, если они осмѣлятся жаловаться въ судъ ²⁾. Въ мѣстечкѣ Народичахъ мѣщане наносили побои всѣмъ, попадавшимся подъ руку панамъ. Вотъ въ какихъ плачевыхъ выраженіяхъ описываютъ свои обиды помѣщики, жившіе въ окрестностяхъ Народичъ: «они безпрестанно нападаютъ на помѣщиковъ, дворянъ за-служенныхъ въ войскѣ и въ Речи-Посполитой, и, безъ вся-кого съ ихъ стороны повода, невинныхъ людей палками, какъ снопы хлѣба, молотятъ, бьютъ, истязаютъ, убиваютъ; топорами, никами, лопатами, косами и всякими иными орудіями, которыхъ и не перечесть, постоянно каждого шляхтича, лишь бы имъ подвернулся, угощаютъ, уби-ваютъ или до того сильно бьютъ, что приходится полу-мертвымъ шляхетскимъ особамъ отвозить домой на возахъ или въ корытахъ! кровь-же ихъ, невинно пролитую, ручьями почти текущую, собаки и другія пьютъ животныя». На такой «палочный банкетъ, подъ густую березовую и дубо-

¹⁾ См. № ХІІ, стр. 45.

²⁾ См. № LII, стр. 177.

вую руку» попадались крупные помѣщики: Трипольськіе, Глембоцкій, Якубовскій и т. д.¹⁾). Такое же настроеніе прорвалось и въ селахъ: въ Дымерскомъ староствѣ крестьяне побили и прогнали управляющаго, пріѣхавшаго съ королевскимъ универсаломъ требовать отъ нихъ повиновенія старостѣ; въ селѣ Боровомъ крестьяне побили проѣзжаго шляхтича и его прислугу, при чёмъ изъявляли желаніе: «Если бы Богъ помогъ изъ цѣлаго нашего края всѣхъ пановъ ляховъ выгнать²⁾ и т. д. Однако волненіе крестьянъ и мѣщанъ было преждевременно, оно не могло привести ни къ какому серьезному результату до того времени; пока самая обширная часть территоріи не была заселена и пока въ ней не образовалось ядро козачества. Чтобы дать возможный исходъ волненію, успокоить встревоженную шляхту и вмѣстѣ съ тѣмъ пополнить, по возможности, козацкое войско, впредь до его настоящаго развитія, король рѣшился усилить вербовку козацкихъ полковъ въ Полѣсси. Въ 1684 году многіе полѣсскіе шляхтичи получаютъ королевскіе «приповѣдныя листы» на право вербовки на королевское жалованье козацкихъ полковъ; они принимаютъ въ нихъ всѣхъ охотниковъ безъ разбору: козаковъ изъ за Днѣпра, бѣглыхъ крестьянъ, мѣщанъ, окличныхъ шляхтичей³⁾; они уговариваютъ помѣщичьихъ крестьянъ и слугъ поступать въ свои полки, а иногда призываютъ ихъ къ этому насильно;⁴⁾ но преобладающій элементъ въ этихъ полкахъ составляютъ служилые, бездомные шляхтичи, по крайней мѣрѣ въ числѣ полковой старшины и сотниковъ попадаютъ въ большинствѣ случаевъ шляхетскія фамиліи, какъ

¹⁾ См. № XXIII, стр. 83.

²⁾ Рм. № XXXIII, стр. 118 и № XXI, стр. 78.

³⁾ См. Архивъ Юго-западной Россіи Ч. IV, Т. I №№ 96 и 71; также въ настоящемъ томѣ № XLII, стр. 142.

⁴⁾ См. № XXXIII, стр. 116.

напримѣръ: Нараевскій, Струсь, Высоцкій, Демблевскій, Жубръ и т. д. «Новозатяжные» полки, сформированные шляхтичами, разполагаются на квартирахъ въ киевскомъ Полѣсіи, но полковники ихъ не считаютъ для себя выгоднымъ употребить, набранное ими за королевскія деньги, войско для участія въ военныхъ походахъ. Очутившись во главѣ относительно значительныхъ ополченій, они предпочтуютъ возпользоваться ими для преслѣдованія своихъ личныхъ цѣлей. Одни употребляютъ свои силы для того, чтобы ограбить своихъ сосѣдей помѣщиковъ и увеличить такимъ образомъ собственные средства, другіе для того, чтобы отмстить личныхъ оскорблений или удовлетворить чувству давно накинѣвшей личной ненависти и мести, третіе, наконецъ, для того, чтобы овладѣть имѣніями, подлежащими съ ихъ стороны иску, или чтобы принудить противниковъ къ юридическимъ въ свою пользу уступкамъ. Шляхтичи—полковники оставались при этомъ глухи къ увѣщаніяхъ какъ гетмана, такъ и, специально назначенного для управления ими, региментаря Дружковича. Награсно какъ тотъ, такъ и другой отдавали приказанія полковническимъ козацкимъ: щадить имущество сосѣдей, прекратить грабежи и насилия и отправляться въ походъ,—универсалы ихъ оставались безъ послѣдствій, а власть была бессильна для того, чтобы заставить ихъ исполнить свои требованія¹⁾. Одинъ изъ этихъ полковниковъ, Криштофъ Лончинскій, занялся исключительно грабежемъ сосѣдей, съ цѣлью поживы.—«Пашъ полковникъ Лончинскій, жаловались его сосѣди, сдѣлался полковникомъ не ради защиты Речи Посполитой и не для службы королевской, но исключительно ради своихъ домашнихъ, хозяйственныхъ выгодъ, для угнетенія родовитой шляхты киевскаго воеводства и для опустошенія ихъ имѣній.» Онъ ограбилъ Народыцкую волость, принадлежавшую

¹⁾ См. №№: XXVI, стр. 95; XL, стр. 140; XVII, стр. 57.

дворянину Ивану Потоцкому, и насильно принуждалъ его крестьянъ и слугъ поступать въ свой поле¹⁾; разорилъ имѣніе Доминиканского Чернобыльского монастыря, выживая у крестьянъ деньги и провыянть страшными истязаніями, собирая контрибуцію изъ имѣній дворянина Сурина и, наконецъ, ворвался въ богатую Чернобыльскую волость, принадлежавшую князю Павлу Санѣгѣ; напрасно управлявшій этою волостью, шляхтич Юревичъ-Скорульскій, предложилъ Лончинскому провыянть въ качествѣ выкупа. Лончинскій провыянть взялъ, но тѣмъ не менѣе ограбилъ всю волость; козаки его стрѣляли въ крестьянъ, насиливали женщины, отнимали у крестьянъ все имущество и т. д.²⁾. Въ послѣдствіи Лончинскій, узнавши о смерти бывшаго также полковника козацкаго Максимилиана Булыги, подъ предлогомъ, якобы слѣдовавшаго ему отъ Булыги долга, ворвался въ его имѣнія: Бронки и Клинецъ и совершилъ ограбленіе ихъ, потомъ, вломившись насильно въ женскій православный монастырь, бывшій въ Клинцѣ, въ которомъ искала убѣжища вдова Булыги, онъ ограбилъ какъ все имущество послѣдней, такъ и монастырское и церковное, и отправился разорять другія шляхетскія имѣнія, лежавшія въ окрестности. Наконецъ шляхтичи рѣшились отъ него избавиться; подъ начальствомъ одного изъ ограбленныхъ, шляхтича Яблонскаго, они напали на Лончинскаго, расположившагося на ночлегѣ въ селѣ Кобылинѣ и послѣ кровавой схватки разсѣяли его отрядъ, самаго Лончинскаго взяли въ плѣнъ и, въ свою очередь, захватили всю награбленную имъ добычу. Яблонскій доставилъ подъ стражу своего плѣнника къ коронному гетману въ лагерь и успѣлъ выхлопотать, чтобы онъ былъ казненъ смертью, по приговору военнаго суда³⁾. Подобно Лончинскому промы

¹⁾ См. № XXXII, стр. 103.

²⁾ См. №№: XXXI, стр. 109, XI, стр. 42 и XXX, стр. 103.

³⁾ См. №№: XLII, стр. 141; XLVII, стр. 165 и LI, стр. 173.

шляхи грабежемъ, набиравши козацкіе отряды, дворяне: скарбникъ черниговскій, Иванъ Котарскій, сынъ его Яковъ, шляхтичъ Лаврентій Ловицкій ¹⁾, и т. д. Между ними особенно отличался полковникъ Даниилъ Федоровичъ; за годъ своего полковничества онъ уснѣль окончательно разорить грабежами, взыманіемъ кантрибуціи и истязаніемъ крестьянъ, волости: Хабенскую, Народицкую, имѣнія езуитской овруцкой коллегіи, имѣніе Михаила Ельца и многія другія, а, по истеченіи года, онъ распустилъ свой полкъ и, принявъ титулъ ротмистра его королевской милости, за награбленную добычу взялъ въ арендное владѣніе обширную Иванковскую волость ²⁾.

Но представителемъ этихъ шляхтичей, набиравшихъ козацкіе полки, можетъ служить Карлъ Тышкевичъ. Еще до того времени онъ славился буйствомъ, сутяжничествомъ, наклонностю къ насилию и заѣздамъ; гродскіе суды и Люблинскій трибуналъ приговаривали его неоднократно къ «баниціямъ и инфаміямъ» т. е. къ лишенію чести и покровительства закона. Тышкевичъ не обращалъ на это вниманія и продолжалъ буйствовать въ окрестности, но, въ 1684 году, получивъ «приповѣдный королевскій листъ» на вербовку козацкого полка, онъ получилъ возможность развернуться въ болѣе широкихъ размѣрахъ и привести въ ужасъ всѣхъ своихъ сосѣдей, особенно же тѣхъ, съ которыми прежде ему случалось бороться судебнымъ порядкомъ. Жалобы на насилия Тышкевича посыпались десятками. Панъ Тышкевичъ, жаловались егососѣди, получилъ приповѣдный листъ на полкъ козацкій не столько ради службы королевской и Речи Посполитой, сколько ради угнете-

¹⁾ См. № XXVIII, стр. 98.

²⁾ См. №№: XI, стр. 136; XLIII, стр. 144; XLV, стр. 159; LIV, стр. 182 и LXII, стр. 214.

нія и позора шляхетского сословія, ради истребленія до-
мовъ и маєтностей шляхетскихъ и присвоенія себѣ, женѣ
и дому своему различныхъ имѣній и выгодъ.... желая воз-
наградить убытки, понесенные имъ вслѣдствіе прежде со-
вершенныхъ имъ беззаконій, по приговорамъ Люблинскаго
трибунала ¹⁾). Вотъ въ какихъ словахъ обиженные шляхти-
чи описываютъ далѣе образъ его дѣйствій: «Пылая жаждою
мести къ своимъ сосѣдямъ, шляхтичамъ заслуженнымъ въ
Речи Посполитой и ея войскѣ, за полученные нѣкогда про-
тивъ него приговоры инфаміи отъ трибуналовъ: Корон-
наго и Литовскаго и отъ разныхъ гродовъ, вслѣдствіе на-
ѣздовъ, захвата чужихъ имѣній и другихъ совершенныхъ
имъ беззаконій, Тышкевичъ, руководясь исключительно свое-
воліемъ и мѣстію, не обращая никакого вниманія ни на
инфаміи, ни на законы какъ гражданскіе, такъ и военные,
размѣстиль свой павербованый отрядъ въ шляхетскихъ имѣ-
ніяхъ..... люди его, своевольные и дерзкіе, занимая квар-
тиры, опустошаютъ села, сбираютъ деньги подъ видомъ
квартирныхъ и подводныхъ, крестьянъ бьютъ, на дома
шляхетскіе наѣзжаютъ и грабятъ ихъ, шляхтичей рублять,
вламываются въ крестьянскія коморы, на публичныхъ до-
рогахъ выпрягаютъ лошади и волы, лучшіе берутъ въ свою
пользу, остальные отгоняютъ за нѣсколько миль, разбива-
ютъ проѣзжихъ, возы, какъ шляхетскіе, такъ и купеческіе,
безъ разбору, грабятъ и расхищаютъ.... села по непрія-
тельски жгутъ и опустошаютъ; въ пьяномъ видѣ за шлях-
тичами по полямъ гоняются, стреляютъ въ нихъ, бьютъ,
мучать, вяжутъ..... крестьяне должны бѣжать изъ сель-
шляхтичи, постоянно опасаясь за жизнь, ищутъ убѣжища
одинъ у другаго, разоряются, теряютъ крестьянъ, пребы-
ваютъ въ хаосѣ, худшемъ нѣжели во время между цар-

---

¹⁾ См. № XVIII., стр. 64; № XV, стр. 49—50 и друг.

ствія или во время первой козацкой войны. Подданные начинаютъ помышлять о бунтѣ, видя такое своеволіе козаковъ, не подчиненныхъ никакой дисциплинѣ, въ число которыхъ принимаютъ всякаго преступника и даютъ ему возможность преслѣдовать тѣхъ, которымъ онъ желаетъ мстить ¹⁾.

Но главнымъ образомъ приходилось отвѣтить тѣмъ лицамъ, у которыхъ были тяжбы или вообще враждебныя отношенія съ Тышкевичемъ. Такъ напримѣръ, не за долго до своего полковничества, Тышкевичъ принужденъ былъ, по приговору трибунала, возвратить дворянину Криницкому захваченное имъ село Варовичи. Набравши полкъ, онъ немедленно отправился въ это село, расположилъ въ немъ значительную его часть и взыманіемъ контрибуціи, подводъ, грабежемъ и т. п. разорилъ оное окончательно ²⁾.—Далѣе, вспомнивъ продолжительный процессъ, бывшій у него съ дворянами Харлинскими и Любовицкими за право владѣнія мѣстечкомъ Бышевымъ, онъ дважды отправлялъ отряды своего полка разорить имѣніе своихъ противниковъ,—Хабенскую волость, а впослѣдствіи вломался насильно въ Бышевскій замокъ, овладѣлъ имѣніемъ и разграбилъ имущество прежнихъ владельцевъ ³⁾. Всльдѣ за тѣмъ, Тышкевичъ ограбилъ и разорилъ имѣнія дворянъ: Якубовскаго, Скипора, Антонія Потоцкаго, Поецкаго и Рончковскаго, находившихся къ нему въ болѣе или менѣе враждебныхъ отношеніяхъ; нападенія на ихъ села сопровождались истязаніями крестьянъ, грабежемъ ихъ имущества, насилиемъ надъ женщинами, побоями, наносимыми владельцамъ и т. п. ⁴⁾.—Послѣ истеченія года, Тышкевичъ распу-

¹⁾ См. № XVII, стр. 57—58

²⁾ См. № №: XIII, стр. 45 и XIX, стр. 68.

³⁾ См. № №: XIV, стр. 47; XX, стр. 73 и XXIX, стр. 99.

⁴⁾ См. № №: XV, стр. 49; XVI, стр. 51; XVII, стр. 56; XVIII, стр. 63 и XXII, стр. 79.

стиль свой полкъ и спокойно, до смерти, пользовался на-грабленною добычею, проживая въ своихъ селахъ: Королевѣ и Христиновѣ и въ захваченномъ имъ Бышевѣ.

Такимъ образомъ шляхтичи оказались не пригодными для формированія даже временныхъ козацкихъ полковъ. Убѣдившись въ этомъ на опытѣ, король, послѣ истечнія года, прекратилъ выдачу каждому изъ нихъ жалованья и такимъ образомъ, принудилъ распустить полки. Региментарю Дружеевичу, за которымъ оставлено было главное начальство надъ всѣми козацкими полками, приказано было впредь выдавать пришовѣдные листы не шляхтичамъ, а козакамъ. Дѣйствительно, съ начала 1686 года появляется цѣлый рядъ новыхъ полковниковъ, начальствующихъ надъ новонабранными козацкими полками. Полки эти болѣе отвѣчаютъ своему назначенію, такъ какъ они принимаютъ дѣйствительно участіе въ военныхъ походахъ, но внутреннее благоустройство края не выигрываетъ отъ перемѣны полковниковъ. Новые полковники, по большей части удальцы, представители козацкой вольницы, поставляютъ своею цѣлью поживиться, пожить весело и добыть средства для кутежа, не разбирая, какимъ путемъ онъ будутъ пріобрѣтены: наймомъ въ военную службу, грабежемъ, насилиемъ и т. п. Конечно, въ числѣ новыхъ полковниковъ встрѣчаются и личности болѣе серьезныя, стремящіяся къ достижению известнаго народнаго политического идеала и къ обращенію въ пользу народа временно стѣсненнаго положенія польского правительства; но такія личности, по крайней мѣрѣ въ началѣ, составляютъ значительное меньшинство, и усиливъ ихъ, требующія известнаго времени и предварительного труда, не обнаруживаются сразу. Личности эти: Шалій, Самусь, Искра и Абазинъ, въ началѣ или во все не выдаются, или занимаютъ второстепенные мѣста. Они избираютъ, по преимуществу, мѣстомъ формированія сво-

ихъ полковъ степнаго пространства, уступленныя козакамъ въ силу королевскаго универсала, стараются въ нихъ обжиться, вызвать колонизацію, образовать настоящія козацкія поселенія. Потому вначалѣ рисуются на первомъ планѣ удалцы, въ родѣ Апостола Щуровскаго, Яремы Гладкаго, Василія Искрицкаго, и т. п.—Послѣдніе избѣгаютъ поселенія въ степи, въ которой, на первыхъ порахъ, приходилось бороться со всякими неудобствами жизни и лишніями; они бросаются на заселенные мѣстности, гдѣ, посредствомъ грабежа и буйства, можно было пожить въволю и потѣшить разгульный нравъ вольницы. При томъ, само польское правительство, вслѣдствіе разстройства своихъ финансовыхъ, подало поводъ къ грабежамъ и безчинствамъ новонабранныхъ козацкихъ полковъ: нуждаясь въ денежныхъ средствахъ, правительство рѣшилось, вместо выдачи козакамъ жалованья, удовлетворять ихъ сборомъ изъ земскихъ средствъ кіевскаго воеводства, а за недостаткомъ, административной власти, имъ самимъ поручило взыманіе сборовъ. Вслѣдствіе этого, волости были расписаны по количеству полковъ, и каждый полковникъ получилъ въ своеѣ районѣ право сбора такъ называемаго *борошна*. Подъ названиемъ борошна козаки имѣли право требовать съ жителей: выдачи денегъ на жалованье, снабженія козаковъ провіантомъ на время похода, прокормленія ихъ въ теченіи зимы и, наконецъ, доставки орудій, нужныхъ для лагерной жизни: возовъ съ лошадьми и упряжью, топоровъ, косъ, боченковъ, лопатъ и т. д. Такъ какъ границы, до которыхъ могло простираться требованіе борошна не были точно определены, то козаки, кроме тягостнаго налога денежнаго и натурального, требовали еще различныхъ прибавокъ, смотря по прихоти, и расширяли требованія продовольствія до неимовѣрныхъ предѣловъ: они то заставляли давать себѣ, сверхъ борошна,—перохъ, свинецъ, табакъ, соль,

деготь, и т. п., то требовали, для продовольствія, неимовѣрное количество напитковъ, свѣжей говядины, рыбы и т. п. Въ случаѣ невозможности или сопротивленія въ удовлетворенії ихъ, они расточали жителямъ, безъ различія сословій, нобои, насилия, грабежи и т. п. Такимъ образомъ толпы козацкой вольницы опустошали кievское Полѣсье почти 10 лѣтъ.

Такъ въ концѣ 1685 года, полковникъ Макуха сталъ сбирать провіантъ въ мѣстечкѣ Городницѣ¹⁾. Одинъ изъ самыхъ удалыхъ и беззастенчивыхъ героевъ этой вольницы, полковникъ Павелъ Апостоль-Щуровскій, разорилъ сборомъ борошна въ томъ-же году, 1685, имѣнія дворянини Ельца; потомъ онъ перешелъ за сборомъ въ волость Брагинскую и продолжалъ кормиться въ кievскомъ воеводствѣ до 1692 года²⁾). Въ подобное отношеніе къ краю и къ его жителямъ становится и православный шляхтичъ, Василій Искрицкій, тестъ Миргородскаго полковника Апостола, владѣвшій значительными помѣстьями въ окрестностяхъ Киева. Въ 1689 году, онъ, какъ лицо довѣренное, отправленъ былъ королемъ въ Украину, для составленія козацкаго полка и наблюденія за поведеніемъ другихъ полковниковъ³⁾; но вместо того, Искрицкій сталъ, подъ предлогомъ борошна, разорять волости не хуже другихъ своихъ товарищѣй⁴⁾.

¹⁾ См. № XXXIV, стр. 119.

²⁾ См. № №: LXII, стр. 212 и XLIV, стр. 148.

³⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 167.

⁴⁾ Въ 1691 году Искрицкій орабилъ Чернобыльскую и Хабенскую волости и взысканіями своимъ разогналъ изъ нихъ жителей; вслѣдъ за тѣмъ, онъ разорилъ и опустошилъ Унипскую волость, числившуюся собственностью уніатскаго митрополита. Въ слѣдующемъ году Искрицкій уѣхалъ въ Варшаву, но оставленные имъ: наказной полковникъ—Афанасій Пилий, и полковой асауль—Мойсей, до того усердно собирали борошно, что всѣ урядники и дворяне кievского воеводства подали общую жалобу въ судъ на невыносимыя притѣсненія и обиды, испытанныя ими отъ козаковъ этого полка. Корон-

Въ числѣ своевольныхъ козацкихъ полковниковъ отличается особеннымъ буйствомъ нѣкто Ярема Гладкій. Въ 1690 году онъ служилъ у гетмана Самойловича, въ качествѣ «охотницкаго» полковника; оставивъ эту службу, онъ перешелъ въ Запорожье, а потомъ, въ исходѣ 1691 г., предложилъ свои услуги польскому правительству. Набравъ козацкій полкъ, онъ расположился, наравнѣ съ другими, въ киевскомъ Полѣсъи и занялся сборомъ борошна; подъ предлогомъ этой контрибуціи, онъ окончательно обиралъ крестьянъ: деньги, скотъ, хлѣбъ,—даже одежда крестьянъ, поступали въ собственность козаковъ Яремы; сами крестьяне подвергались побоямъ и истязаніямъ,—женъ ихъ насиливали¹⁾. Полкъ Яремы пріобрѣлъ до того грозную репутацію, что при появлѣніи его помѣщики и крестьяне старались съ оружиемъ въ рукахъ отразить козаковъ. Такъ сотники этого полка принуждены были брать приступомъ мѣстечко Хойники, въ

ный гетманъ, и до того времени усмирявшій уже универсалами буйство Искрицкаго, обратилъ вниманіе на соборную жалобу дворянъ и приказалъ Искрицкому удержаться отъ дальнѣйшихъ беззаконій и выдать всѣхъ козаковъ, которые оказались виновными въ грабежѣ и насилияхъ, причиненныхъ шляхтичамъ Кіевскаго воеводства, для производства надъ ними военного суда. Приказъ гетмана былъ отданъ вознымъ ассаулу Мойсею, но дѣло на томъ и остановилось. Искрицкій до того успѣлъ повліять на гетмана, что послѣдній не только остановилъ ходъ дѣла въ военномъ судѣ, но даже сталъ хлопотать въ пользу Искрицкаго, когда кіевские дворяне перепесли въ слѣдующемъ году дѣло въ люблинскій трибуналъ. Въ 1694 году полкъ Искрицкаго продолжалъ еще существовать и его наказанные полковники: Кевличъ и Мартинъ, не смотря на универсалы региментаря, грабили различныя волости подъ предлогомъ сбора борошна; таѣ, въ этомъ году, они ограбили между прочимъ Олевскую волость, сопровождая сборъ контрибуціи всевозможными буйствами и насилиями. (См. № №: LXIII, стр. 217; LXIV, стр. 221; LXV, стр. 223; LXVI, стр. 226; LXX, стр. 236; LXXIII, стр. 241; LXIV, стр. 248; LXXV, стр. 249; LXXVI, стр. 251; LXXVII, стр. 253; LXXXII, стр. 272; LXXXVI, стр. 281; и LXXXIX, стр. 288).

¹⁾ Такимъ образомъ Ярема опустошилъ имѣнія Овруцкой езуитской коллегіи, оттуда онъ перешелъ въ Чернобыльскую волость и подвергнулъ ее той-же участіи. Въ слѣдующемъ году Ярема ограбилъ такимъ-же образомъ село Обыходы, волость Демидовскую и т. д.

которомъ памѣрены были занять квартиры и собирать борошно¹⁾.

Кромѣ насилий и грабежей, сопровождавшихъ сборъ борошна, козацкая вольница и ея предводители страшно тяготѣли надъ краемъ необузданымъ буйствомъ, неуваженіемъ всякаго закона и ничѣмъ неограниченнымъ стремленіемъ къ дракамъ, насилиямъ и безурядицѣ, вызываемымъ минутною прихотью или желаніемъ потѣшиться; количество жалобъ по этому поводу превышаетъ численностью даже количество жалобъ на грабежи, совершенные козацкими полками. Вотъ нѣсколько примѣровъ: полковникъ Апостолъ—Щуровскій, квартируя въ мѣстечкѣ Брагинѣ, встрѣтилъ на улицѣ шляхтича Ловицкаго, котораго наружность ему не понравилась; онъ тотчасъ принялъ его бить, не говоря ни слова, и потомъ приказалъ козакамъ отколо-тить его палками и посадить подъ стражу; только на другой день, вспомнивъ о случившемся, полковникъ прика-зalъ выпустить Ловицкаго. Тотъ-же Щуровскій, встрѣтивши на свадьбѣ шляхтича Котарскаго, побилъ его безъ всякаго повода. Даlѣе, узнавъ, что шляхтичъ Чеховскій доносилъ гетману о его бесчинствахъ, онъ приказалъ козакамъ ло-вить его по дорогамъ и, потомъ, дважды отправлялъ своихъ сотниковъ въ домъ Котарскаго; козаки, не заставши хозяина, били и разгоняли прислугу, стрѣляли холостыми зарядами въ его жену, обѣщали, поймавши мужа, убить на мѣстѣ палками и т. д.²⁾. Полковникъ Искрицкій, квартируя въ мѣстечкѣ Демидовѣ, выгналъ изъ замка шляхтича Скоруп-скаго, управлявшаго имѣніемъ, занялъ замокъ въ каче-ствѣ квартиры, приказалъ прекратить добываніе желѣзной

¹⁾ Акты западной Россіи, Т. V, стр. 241 и 242, № №: 213 и 214. Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 190; Так же см. № №: XCII, стр. 295; XCII, стр. 302; XCVI, стр. 315; XCVIII, стр. 319 и CX, стр. 351.

²⁾ См. № XLVI, стр. 162.

руды и, потомъ, уходя изъ Демидова, разрушилъ тотъ-же замокъ. Потомъ, соединившись съ полковникомъ Яремою, они напали на мѣстечко Народичи, во время отправлявшейся въ немъ ярмарки, захватили всѣ съѣстные припасы, объявили, что всѣмъ, собравшимся на ярмарку, намѣрены отрѣзать бороды и вырвать ноздри; когда-же, вслѣдствіе этого, народъ разбрѣжался, они обратились къ мѣстнымъ евреямъ и мѣщанамъ и принудили ихъ дать выкупъ въ предотвращеніе исполненія ея ¹⁾.

Безпорядки, причиняемые наемными козаками полками усиливались еще и отъ нрава самой шляхты, не уступавшей козацкой вольницѣ въ своеоліи, наклонности къ буйству и къ насилиямъ. Присутствіе въ краѣ козацкихъ милицій представляло безштойнымъ шляхтичамъ возможность пріобрѣтать, по найму, готовую силу для забѣздовъ на дома и имущество сосѣдей. Въ приложенныхъ актахъ мы находимъ многочисленные слѣды какъ готовности козаковъ предлагать, по найму, свои услуги для забѣздовъ, такъ и желанія шляхтичей пользоваться этими услугами ²⁾.

Такимъ образомъ, сформированные королемъ козацкіе полки, хотя и доставляли известное количество войска во

¹⁾ См. № №: LXVIII, стр. 231 и LXXI, стр. 237.

²⁾ Такъ въ ссорѣ двухъ семействъ дворянъ Дидковскихъ, то та, то другая сторона пользуется помощью козаковъ полка Даниила Федоровича, для угнетенія противниковъ. (См. № №: XXXV, стр. 122 и XXXVI, стр. 124). Такъ дворянине Радзиминскіе, съ помощью нанятыхъ козаковъ, отняли спорное имѣніе у Степана Трипольскаго, овладѣли его дворомъ, выгнали изъ него ночью его жену, а имущество предоставили на разграбленіе козакамъ. (См. № XXXVI, стр. 126). Такъ дворянине Скальковскій и Войничовичъ нанимали, поперемѣнно, козаковъ для забѣза другъ на друга и потомъ, въ свою очередь, подвергались нападеніямъ со стороны тѣхъ-же козаковъ, вѣроятно считавшихъ себя недостаточно по условію удовлетворенными. (См. № XXXVIII, стр. 133 и № XXXIX, стр. 134). Точно также дворянине Горчинскій и Рудницкій нанимали, поочередно, козаковъ изъ полка Искрицкаго, дѣлали другъ на друга забѣзы. наносили себѣ взаимно побои, грабили имущество и заключали другъ друга въ тюрьму (См. №№: LXXIX, стр. 261 и LXXX, стр. 264). Дворянинъ Пашиинскій, нанявши козаковъ пѣдъ полка козацкаго полковника Кильяна, напалъ съ ними на домъ, враждовавшаго съ нимъ, двор. Болсуновскаго, изувѣчилъ его жену и брата и ограбилъ имущество. (См. № IXXXV, стр. 277). Дворянине Кумановскіе нанимали козаковъ для убіенія шляхтича Сачинскаго (См. № CXXXI, стр. 400), и т. д.

время военныхъ походовъ, но, въ то же время, въ промежуткахъ между походами, они приводили въ состояніе полной анархіи тѣ мѣстности, въ которыхъ имъ приходилось проводить зиму или сбирать жалованье и провіянтъ. Шляхтичи кіевскаго воеводства, терпѣвшіе болѣе всего отъ безъурядицы, причиняемой козаками, засыпали безпрестанно жалобами на нихъ короля, коронныхъ гетмановъ, трибуналъскій и гродскіе суды. Жалобы подавались личныя,—отъ имени обиженныхъ, и собирательныя,—отъ шляхты всего воеводства или отъ имени повѣтовыхъ и судебныхъ урядниковъ; такъ въ 1687 году гродскіе судовые урядники кіевскаго воеводства заявили протестъ о томъ, что они не могутъ по причинѣ козацкихъ разбоевъ, ни проѣхать свободно въ свои гроды, ни поручиться за безопасность судебныхъ засѣданій, и потому находятся въ необходимости отстрочить судебные рочки ¹⁾). Въ 1692 году поданы были двѣ колективныя жалобы отъ имени всѣхъ дворянъ кіевскаго воеводства: одна—на насилия причиняемыя полковникомъ Искрицкимъ, другая—на региментара Дружкевича о томъ, что онъ, вмѣсто того, чтобы употребить козаковъ для обереганія границъ Речи Посполитой, размѣстилъ ихъ въ имѣніяхъ дворянъ кіевскаго воеводства, гдѣ дозволяеть имъ грабить и разорять шляхетскія имущество, такъ, что, по словамъ просителей: «на всемъ пространствѣ, отъ рѣки Ирпеня до рѣки Славечны и Случи, происходит постоянное опустошеніе и разореніе, пытзанія и убийства людей, заѣзды на дома шляхетскіе, грабежъ всего имущества; такъ, что никто не можетъ считать ни себя безопаснѣмъ, ни имущество свое обеспеченнымъ» ²⁾). Такая-же точно жалоба, отъ имени всѣхъ дворянъ кіевскаго воеводства, была подана въ 1696 году на региментара Вильгу, смѣнившаго

¹⁾ См. № XLIX, стр. 170.

²⁾ См. № LXVII, стр. 230.

Дружевича, но, подобно ему, не бывшаго въ состояніи предотвратить беспорядковъ, произошедшихъ какъ изъ способа устройства козацкихъ ополченій, такъ и изъ нрава людей, вошедшихъ въ составъ этой милиціи ¹⁾.

Польское правительство находилось въ невозможности удовлетворить требованіямъ шляхтичей. Для того, чтобы прекратить буйства козаковъ, необходимо было начать съ того, чтобы отнять у нихъ право на сборъ борошна; между тѣмъ у правительства денегъ для жалованья не было, следовательно сборъ борошна долженъ былъ продолжаться; при малѣйшей же попыткѣ, со стороны региментарей или гетмановъ, клонившейся къ уменьшенію или ограниченію этого сбора, козаки объявляли, что, недополучивъ того, что следовало по ихъ разсчету, они не пойдутъ въ походъ ²⁾). Въ виду временнаго успокоенія шляхетскихъ жалобъ, правительство прибѣгало къ двумъ средствамъ: первое состояло въ томъ, что коронный гетманъ или региментарь отправлялъ строгое предписаніе козакамъ о томъ, чтобы они не требовали провіянта съ шляхетскихъ имѣній и чтобы очистили ту или другую волость; предписанія эти оставались всегда неисполненными, но правительство считало, что изданіемъ ихъ оно, по крайней мѣрѣ, формальную сторону ответственности слагаетъ съ себя въ глазахъ шляхты. Другое

¹⁾ См. № СП, стр. 330.

²⁾ Ambrozy Grabowski, Starożytnosci historyczne polskie, T. II, стр. 532. Вѣроятно вслѣдствіе незнакомства издателя этого, весьма впрочемъ интереснаго матеріала, съ южно-русскимъ языкомъ, произошла странная ошибка въ указанномъ документѣ: слово *borošno* (въ тѣскомъ смыслѣ мука, въ общирномъ провіянѣ) издатель превратилъ въ *Borosin* и принимаетъ это слово за имя одного изъ козацкихъ предводителей. При редакціи вкрадась и другая ошибка: указанный документъ подписанъ — *kasztelan Chełmski* — безъ фамиліи; издатель, смысливая названія: *Chełmski* (Холмскій) и *Chełminski* (Кульмскій) называетъ фамилію Кульмскаго кастеляна Пражебендовскаго, вместо современаго ему кастеляна Холмскаго, которымъ и былъ региментарь Станиславъ Дружевичъ (См. въ настоящемъ томѣ № LXVII, стр. 230).

средство, къ которому прибегали рѣже, состояло въ смѣнѣ региментаря, т. е. главнаго начальника козацкихъ ополченій. Станиславъ Дружкевичъ, кастелянъ Любачевской и потомъ Холмскій, назначенный региментаремъ еще во время вѣнѣскаго похода, въ 1683 году, держался на этой должности до 1692 года; въ этомъ году, вслѣдствіе неудачнаго похода за Днѣстръ, а также, вѣроятно, вслѣдствіе вышеприведенной жалобы на него шляхты киевскаго воеводства, онъ былъ смѣщенъ; вместо него во главѣ козаковъ появляется, съ начала 1693 года, волынскій шляхтичъ, Бальцеръ Вильга, исправлявшій эту должность еще во время отлучекъ въ походы Дружкевича. Онъ продолжаетъ занимать ее до 1696 года, и, подобно Дружкевичу, не находитъ возможности удержать козаковъ отъ буйства и грабежей, а, напротивъ того, въ силу обстоятельствъ нерѣдко находится въ необходимости уступать ихъ требованіямъ. Такъ, вынужденный козаками, онъ долженъ былъ смѣнить полковника Манька, задобренного номѣщниками и удерживающаго свой полкъ отъ сбора контрибуціи, и утвердить вместо него, избраннаго козаками, полковника Кривоносенка, а также распределить козакамъ волости для взыманія про-вьянта ¹⁾). Даже въ случаѣ искренняго желанія прекратить грабежи козаковъ, онъ вызывалъ ихъ изъ волостей не иначе, какъ подъ предлогомъ военнаго похода ²⁾). Впрочемъ и самъ региментарь не прочно былъ поживиться и въ свою собственную пользу, если представлялась для этого возможность; такъ онъ, во время переходовъ войска, ограбилъ имѣнія дворянъ: Ельца, Сурина и т. д. ³⁾). Въ 1696 году на него подана была такая-же жалоба отъ дворянъ киевскаго воеводства, какъ нѣкогда на Дружкевича. Дворя-

¹⁾ См. № LVI, стр. 196.

²⁾ См. № LXXXVI, стр. 281.

³⁾ См. № №: LXII, стр. 215; и XCIV, стр. 313.

не упрекали Вильгу въ томъ, что онъ вовсе не удерживаетъ козаковъ отъ насилий, что даже не живеть при войскѣ и, въ случаѣ принесенія ему жалобы на его подчиненныхъ, не подвергаетъ ихъ никакому взысканію¹⁾.

Между тѣмъ, какъ въ Польсьи, наемные козацкіе полки производили всѣ эти беспорядки, въ самой Украинѣ, среди степи, происходила дѣятельная колонизація, имѣвшая въ виду возстановить населеніе опустѣвшей страны, дать этому населенію козацкое устройство и, потомъ, усилившись, отказаться отъ зависимости отъ Польши, примкнувъ къ восточной половинѣ Малороссіи и ставъ вмѣстѣ съ нею подъ покровительство Русскаго правительства. Эту задачу, составлявшую цѣль постоянныхъ желаній всей народной массы, стали преслѣдовать нѣкоторые изъ нанятыхъ польскимъ правительствомъ полковниковъ. Они поняли, что изъ универсала королевскаго, уступавшаго козакамъ обширныя степи, можно извлечь для народа серьезныя выгоды, и воспользовались этою уступкою; между тѣмъ, какъ ихъ товарищи накинулись изъ за поживы на населенное Польсье, они старались вдвориться въ степи, гдѣ могли разсчитывать на тѣмъ большую безопасность своей попытки, что шляхтичи, страдавшіе отъ буйства и грабежей другихъ козацкихъ полковъ, не только не думали имъ препятствовать въ колонизаціи, но, напротивъ того, очень рады были избавиться, этимъ путемъ, хотя отъ части грабившей ихъ вольницы. Въ числѣ полковниковъ, вдворившихся въ уступленной королемъ степи, особенно выдѣгаются: Искра, Самусь, Абазинъ и Шалій. Захарій Искра и Самусь (Самуилъ) Ивановичъ (фамилія его неизвѣстна) принимали участіе, въ качествѣ охотниковъ, въ походѣ Собескаго подъ Вѣну; вѣроятно во время этого похода

¹⁾ См. № СП, стр. 330.

да они обратили на себя внимание короля, потому что немедленно послѣ возврата они получили «приновѣдные листы» на формирование козацкихъ полковъ; набравши ихъ, они расположились въ пустынѣ: Самусь—въ Богуславѣ, Искра—въ Корсунѣ, и начали заселять округи этихъ городовъ; въ отличие отъ другихъ наемныхъ полковниковъ, они, желая ясно обозначить козачеству, стали называться, вмѣсто охотничихъ,—полковниками Богуславскими и Корсунскими. Они принимали участіе въ походахъ Собескаго на Туровъ и тѣмъ обеспечивали за собою владѣніе занятыми ими землями ¹⁾). Такъ Искра, въ походахъ короля въ Молдавію въ 1686 и 1687 годахъ, былъ раненъ и потомъ получилъ въ вознагражденіе въ потомственное владѣніе землю въ городѣ Житомирѣ ²⁾). Въ послѣдствіи даже, въ 1701 г., когда польское правительство желало уже уничтожить козаковъ, оно нашло необходимымъ задобрить Искру и предложило нобилитировать его, вмѣстѣ съ сыновьями: Иваномъ, Климентомъ и Григориемъ; нобилитациѣ эта впрочемъ не состоялась, какъ вслѣдствіе протesta дворянъ кievскаго воеводства, такъ и вслѣдствіе равнодушія къ ней самаго Искры ³⁾). Еще болѣе дѣйствительна оказалась для короля помощь, оказанная ему во время походовъ Самусемъ, который весьма счастливо отражалъ врывавшіся въ Украину татарскіе загоны, отнималъ у нихъ плѣнниковъ и беспокоилъ движенія Туровъ въ Подолії; король прислалъ ему въ награду титулъ наказнаго козацкаго гетмана и знаки этой должности: булаву, знамя и т. д., а также пригласилъ его поселиться въ Винницѣ или въ Немировѣ и принять на-

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. II, стр. 533 и 550.

²⁾ Zaluski, Epist. hist. fam. T I, Ч. 2, стр. 965, 966, 998 и 1001; также см. № LXXII, стр. 239.

³⁾ См. № CXXXII, стр. 403.

чальство надъ всѣми козацкими полками ¹⁾). Съ полною достовѣрностію нельзя указать времени признанія Самуся гетманомъ, но вѣроятно это случилось въ 1693 году. Въ 1692 региментаръ Дружкевичъ, въ отчетѣ своемъ королю, называетъ его полковникомъ и предостерегаетъ, что полкъ Самуся заселенъ и многолюденъ и, потому, обнаруживаетъ наложенность къ бунту ²⁾). Въ 1694 онъ уже, совмѣстно съ региментаремъ Вильгою и съ титуломъ наказного гетмана, начальствуетъ надъ всѣми козацкими полками, а въ 1696 является независимымъ ихъ начальникомъ; но крайней мѣрѣ гетманъ коронный передаетъ черезъ него свои распоряженія, относящіяся къ козацкимъ полкамъ ³⁾). На ряду съ Самусемъ, въ опустѣвшей Брацлавщинѣ, появляется, около 1690 года, полковникъ «подольскій» Абазинъ, который дѣятельно развиваетъ козацкую колонизацію въ области бывшихъ при Хмѣльницкомъ козацкихъ полковъ: Брацлавскаго и Кальницкаго. Региментаръ Дружкевичъ, предостерегавшій короля въ 1692 г. о многолюдствѣ и наложенности къ бунту этого полка, наравнѣ съ Самусевымъ, извѣщааетъ, что новая козацкія поселенія безпрестанно строятся въ окрестностяхъ Немирова, Винницы, Ильинецъ и Брацлавля. Абазинъ дѣятельно отражалъ нападенія Татаръ на свой полкъ и состоялъ въ тѣсной связи съ Самусемъ и Паліемъ; посредствомъ послѣдняго, онъ вошелъ въ сношенія съ гетманомъ Мазепою, которому передавалъ

¹⁾ Лѣтоп. Грабянка, стр. 241. Ригельманъ, Ч. III, стр. 13. Лѣтоп. Рубана, стр. 145

²⁾ Въ марта 1792 г. мы встрѣчаемъ въ званіи наказного козацкаго гетмана какого-то Гришка, о которомъ Дружкевичъ пишетъ въ августѣ 1692 г. „Палій побудилъ къ бунту покойнаго Гришка“ (См. Ambr. Grab. Starož. hist. polsk. T. II, стр. 531 и № LXIX, стр. 235).

³⁾ Ambr. Grabowski, Starož. hist. pols. T. II, стр. 532; Лѣт. Величка, Т. III, стр. 260, также см. № СII, стр. 329.

извѣстія о движеніяхъ Туровъ и Крымской орды ¹⁾. Еще далѣе на западъ отъ поселеній Абазина до самаго Днѣпра, простирались попытки новой козацкой колонизаціи: туда переходили молдовскіе выходцы и образовали козацкіе отряды подъ разными именами ротъ, сошень и т. д. ²⁾.

Но человѣкомъ самымъ дѣятельнымъ въ дѣлѣ возстановленія козачества, нонимавшимъ вполнѣ народная стремленія и умѣвшимъ прокладывать для нихъ путь среди трудныхъ обстоятельствъ этого времени, является Бѣлоцерковскій полковникъ, Семенъ Ивановичъ Палій. Какъ послѣдній представитель давно зародившейся и сознанной народомъ политической и общественной цѣли, какъ человѣкъ, стремившійся къ ней энергичнѣе и искреннѣе, чѣмъ всѣ другіе козацкіе предводители, Палій сталъ любимымъ народнымъ героемъ: множество думъ и преданій сохранились о немъ до сихъ поръ въ народной памяти. Народныя легенды окружили имя своего героя мистическимъ величиемъ, надѣлили его сверхъестественными качествами и поставили въ число любимѣйшихъ народу богатырей ³⁾; но тѣмъ не менѣе, среди ми-

¹⁾ Ambr. Grabowski Staroż. hist. polsk. T. II, стр 532, Лѣтоп. Величка, T. III, стр. 219.

²⁾ См. № XL, стр. 449.

³⁾ Въ народныхъ преданіяхъ Палій является одареннымъ сверхъестественною физическою силой и знаніемъ таинственныхъ, непреодолимыхъ средствъ веденія войны; онъ стрѣляетъ изъ пушекъ, заряжая ихъ „навхрестъ“, проѣзжаетъ незримый по непріятельскому стану и т. п. Сила его столь велика, что кромѣ его собственнаго, испробованнаго коня, ни одна лошадь не только не можетъ вынести на себѣ богатыря, но валится на землю отъ одного прикосновенія его руки. „Палій бувъ лицарь-богатырь, говорить народное преданіе, и вмівъ вінъ відъ всячини замовляти“—потому никто не могъ его ни побѣдить, ни взять въ пленъ, пуля его не брала, сабля его была вѣсомъ въ 5 пудъ, кружка, которую онъ пилъ—въ полъ ведра величиною. Если козакъ провинится, то Палій въ наказаніе заставитъ бывало его нести свою саблю;—„стонеть подъ тяжестью бѣднякъ, а козаки надъ нимъ смѣются“. Впрочемъ, народное преданіе прибавляетъ что сверхъестественная сила и знаніе Палія даны ему свыше „вінъ не волшебствомъ, а ангельскимъ чиномъ вое-

стической обстановки народныхъ сказаний, исторический характеръ дѣятельности Палія сохраняется вполнѣ и ясно просвѣчивается сквозь иносказательную, аллегорическую форму преданій. Вотъ, напримѣръ, рассказъ о рожденіи Палія, которымъ народная фантазія характеризируетъ значеніе его, какъ возстановителя въ западной Украинѣ давно уже умершаго козачества: Отправился поселянинъ пахать поле, плугъ его задѣлъ въ почву какой то предметъ; присмотрѣвшись, поселянинъ увидѣлъ въ бороздѣ огромную мертвую голову: «это должно быть голова какого нибудь славнаго рыцаря» подумалъ крестьянинъ и унесъ ее домой, съ намѣреніемъ отслужить по неизвѣстному богатырю панаходиу и предать голову погребенію. Возвратившись домой, онъ положилъ голову на скамью и усѣлся ужинать съ семьею. Послѣ ужина, жена, посмотрѣвъ на голову, сказала: «Должно быть на своемъ вѣку голова эта перѣла много хлѣба». — «Будетъ она еще ѳсть» отвѣтила сама голова. Испуганный крестьянинъ сжегъ голову, но дочь его отвѣдала по ошибкѣ, вместо соли, оставшуюся отъ нея извѣсть и сдѣлалась беременною. Узнавъ о случившемся, панъ отнялъ и уничтожилъ перегорѣлыя кости, но онъ не могъ предотвратить рожденія богатыря, чудесно зачатаго, вслѣдствіе случайнаго столкновенія чернаго народа съ умершимъ, но не лишеннымъ надежды на продолженіе своей жизни, козацкимъ преданіемъ. Богатырь этотъ и былъ «добрый козакъ» — Семенъ Палій. Даѣте, въ рассказѣ о первоначальной жизни Палія, народныя сказанія представляютъ его человѣкомъ, предназначеннымъ свыше для борьбы со

вавъ⁴. Благочестіе его было примѣрное: „Палій строилъ церкви и богато украшалъ ихъ, говорить преданіе, при томъ онъ имѣлъ обыкновеніе, выстроивши церковь, закачивать подъ нее большія деньги, чтобы было за что подчинить, когда она обвѣтшаетъ. (См. записки о Южной Руси Кулиша, Т. I, стр. 115—128. Легенда, записанная Л. В. Ильницкимъ въ с. В. Снитинкѣ).

всевозможными проявлениями нечистой силы; вотъ нѣсколько варіятоў народнаго рассказа, въ которомъ преданіе старается объяснить, какимъ образомъ его герой получилъ свое пазваніе. Отправившись въ Запорожье, Семенъ не могъ добиться надлежашей чести у козаковъ, потому что, не будучи въ состояніи указать на свой родъ, онъ не имѣлъ фамиліи; эта аристократическая разборчивость запорожцевъ раздражила его, онъ «зпалывъ атаманській куринъ» и получилъ фамилію Палія. По словамъ другого преданія. Семенъ встрѣтилъ на берегу рѣки, на скалѣ сидящаго и кривляющагося черта, онъ выстрѣлилъ, и «нечистый» разлился пламенемъ и горящею смолою. Съ того времени и стали звать Семена—«Паліемъ, бо вінъ черта зпалывъ». Бывшій при этомъ кошевой сказалъ ему: иди въ Україну и истребляй «всяку нехрість», я вижу, что ты человѣкъ угодный Богу. И дѣйствительно, прибавляетъ преданіе, Палій сдѣлался грозенъ Ляхамъ и ордѣ, и одинъ онъ могъ смирить измѣнника Мазепу ¹⁾.—Такимъ образомъ народное преданіе, усматривая въ Паліѣ человѣка, предназначенаго для борьбы съ нечистою силою, указываетъ вмѣстѣ съ тѣмъ и ея представителей по народному взгляду.

О дѣйствительномъ происхожденіи и родственныхъ связяхъ Палія осталось мало свѣденій; всѣ лѣтописцы согласны въ томъ, что Палій былъ родомъ изъ г. Борзы, что оттуда отправился въ Запорожье, а потомъ перешелъ въ королевскую службу, и что, женившись въ Хвастовѣ, онъ тамъ поселился и сталъ извѣстенъ, какъ одинъ изъ самыхъ храбрыхъ козацкихъ вождей. По словамъ прошенія, поданного на Высочайшее имя Румянцеву въ 1775 г. священникомъ Ioannomъ Гурковскимъ, производившимъ свой

¹⁾ Записано А. И. Лопачевскимъ въ окрестностяхъ Вѣлкой Церкви въ селѣ Грѣбенкаѣ. Также Основа, 1861 года, ноябрь и декабрь, отдѣль XI.

родъ отъ брата Палія, настоящая фамилія послѣдняго была Гурко; онъ былъ родомъ изъ города Батурина, гдѣ у него было общій съ братомъ домъ. Палій было прозвище, данное ему по запорожскому обычаю, въ Сѣчи ¹⁾). По письмамъ и красивому почерку Палія ²⁾, можно заключать, что онъ получилъ хорошее для того времени воспитаніе, вѣроятно въ Киевской коллегіи. Долгое время онъ оставался на родинѣ, считаясь въ компутѣ Нѣжинскаго полка. Въ селѣ Шуховкѣ остались неясныя преданія о его удали въ молодости и объ опасностяхъ, которымъ онъ подвергался во время внутреннихъ смутъ въ Малороссіи ³⁾.—Находясь еще на родинѣ, Палій былъ женатъ и, вѣроятно, овдовѣвши, отправился въ Запорожье. По крайней мѣрѣ осталось достовѣрное свѣдѣніе, что въ 1677 году онъ отдалъ замужъ дочь свою, Парасковію, за Антонія Танскаго, бывшаго впо слѣдствіи полковникомъ Бѣлоцерковскимъ и Киевскимъ ⁴⁾.—Изъ Запорожья, во время Вѣнскаго похода или немедленно послѣ него, Палій перешелъ въ королевскую службу. Здѣсь, поселившись въ Хвастовѣ, онъ женился вторично на сестрѣ иѣкоего Саввы, бывшаго долго потомъ ревностнымъ его сотрудникомъ ⁵⁾. Изъ остальныхъ родственниковъ Палія упоминаются только: его пасынокъ—Семашко и племянникъ Чеснокъ ⁶⁾.—Вотъ всѣ свѣдѣнія о первоначальной біографіи и о семейныхъ отношеніяхъ Палія. Извѣстія о перво-

¹⁾ См. № ССХСІХ, стр. 784.

²⁾ Исторический Русский альбомъ Погодина 1853 г., № 145.

³⁾ Черниговскія епархіальныя вѣдомости 1868 г., № 7, часть неофиціальная, стр. 256—257.

⁴⁾ Имущество Танскихъ перешло въ наслѣдство, въ качествѣ приданнаго, въ домъ Александровичей, въ которомъ и сохранилась чаша, вылитая въ честь этого брака, съ надписью: Антоній и Парасковія 1677 года. (Сообщено М. Н. Александровичемъ).

⁵⁾ Лѣтоп. Величъ, Т. III, стр. 182. Amb. Grabowski. staroѣt. hist. pol. T. II, стр. 181; также, см. № LXXVIII, стр. 260.

⁶⁾ Otužnowski, стр. 15 и № ССХІV, стр. 360.

начальныхъ его дѣйствіяхъ, послѣ поступленія въ польскую службу, не менѣе скудны; имя его упоминается въ первый разъ только въ 1688 году въ качествѣ козацкаго пожковника, но до этого времени всѣ источники о немъ умалчиваютъ; между тѣмъ именно въ промежутокъ времени съ 1683 по 1688 г. и положены имъ были первыя основанія прочной колонизаціи и возстановленія козачества въ юго-западной Украинѣ. Въ 1688 году Палій обращается въ первый разъ въ Москву съ просьбою принять его «со всѣми войсковыми и жилыми Хвастовскими людьми подъ свою державу ¹⁾» и встрѣчаетъ рѣшительный отказъ со стороны русскаго правительства. Изъ этого свидѣтельства ясно, что районъ, въ которомъ поселился Палій, успѣлъ уже превратиться изъ голой степи въ заселенную страну, а вслѣдъ за тѣмъ послѣдовавшее первое его столкновеніе съ польскими властями, свидѣтельствуетъ о томъ, что характеръ поселеній, не смотря на доставляемыя ими военные выгоды, возбуждалъ сильное беспокойство въ шляхетскомъ обществѣ.

Всльдѣствіе уступки Украины козакамъ по универсалу 1684 г., Палій рѣшился занять съ своимъ полкомъ, навербованымъ «изъ запорожскихъ козаковъ, изъ городовыхъ гуляковъ и изъ всякой сволочи ²⁾» территорію бывшаго козацкаго Бѣлоцерковскаго полка. Выборъ этотъ представлялъ довольно выгодныя условія: мѣстность прилегала съ одной стороны къ Киеву и давала возможность удобно сноситься какъ съ Россіею, посредствомъ воеводъ, жившихъ въ Кіевѣ, такъ и съ гетманомъ малороссійскимъ; съ другой стороны она граничила съ заселеннымъ и находившимся во владѣніи шляхты, кіевскимъ Полѣсьемъ и, такимъ образомъ, представляла возможность, въ случаѣ успѣшнаго пріобрѣтенія

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 174.

²⁾ Лѣтопись Рубана, стр. 146.

силъ, отбить отъ Поляковъ всю эту область. Но поселеніе въ Бѣлоцерковскомъ полку представляло и нѣкоторое неудобство,—въ терроріи его находилась довольно значительная крѣпость, занятая польскимъ гарнизономъ. Послѣ запустѣнія западной Украины, Поляки удержали за собою только двѣ крѣпости въ обезлюдѣвшей странѣ: Немировъ и Бѣлую Церковь; послѣднюю Поляки считали весьма важнымъ для себя стратегическимъ пунктомъ, они ее не сдали Туркамъ, вопреки статьямъ Бучацкаго договора, потомъ защищали ее усердно отъ покушеній Дорошенка и Татаръ и, несмотря на скучность своихъ военныхъ средствъ, содержали въ ней достаточный гарнизонъ и опытныхъ комендантovъ. Близость этой крѣпости, конечно, была не удобна для цѣлей Палія; но онъ разсчитывалъ, что, раньше или позже, именно по причинѣ близкаго сосѣдства, ему представится случай овладѣть крѣпостью, безъ чего, конечно, нельзя было думать о прочномъ осуществленіи его плановъ. Покамѣстъ-же, такъ какъ въ виду крѣпости не приходилось селиться, Палій избралъ мѣстомъ своего пребыванія другой пунктъ, не менѣе важный для Поляковъ, хотя и въ иномъ отношеніи, именно, совершенно тогда опустѣвшій городъ Хвастовъ, На сколько Бѣлую Церковью дорожили Поляки въ военномъ отношеніи, на столько важенъ былъ для нихъ Хвастовъ въ отношеніи религіозномъ. Съ этою мѣстностью католическая іерархія Речи Посполитой привыкла издавна соединять всѣ свои надежды на пропаганду латинства въ кіевской епархіи, пока остававшейся, почти въ буквальномъ смыслѣ, „*in partibus*“. Еще въ половинѣ XVI вѣка Хвастовъ былъ пріобрѣтенъ кіевскими бискупами отъ Макаревичей; съ того времени, они прилагали всевозможныя усилія для того, чтобы сдѣлать свое владѣніе разсадникомъ дѣятельной католической пропаганды. Въ 1612 году бискупъ Радошевскій основалъ въ

Хвастовъ езуитскую коллегію. Патеры немедленно обзавелись чудотворною иконою и проповѣдники ихъ съ усердіемъ принялись обращать православныхъ въ католичество; вскорѣ они составили цѣлый католической приходъ изъ соврѣденныхъ ими Хвастовскихъ мѣщанъ. Нѣсколько раньше еще бискупъ Верещинскій основалъ въ Хвастовѣ польскую типографію, въ которой печатались богословскіе и политическіе трактаты, долженствовавшіе литературнымъ путемъ поддерживать усилія езуитовъ¹⁾). Пропаганда эта прекратилась только во время Хмѣльницкаго; но кіевскіе бискупы далеки были отъ того, чтобы отказаться отъ разы начатаго дѣла. Въ 1689 году Андрей Хризостомъ Залускій доносилъ въ римскую конгрегацію, что хотя онъ на дѣлѣ можетъ распоряжаться едва въ $\frac{1}{20}$ части своей епархіи, такъ какъ все остальное или отошло къ Россіи или захвачено Шапіемъ, засѣвшимъ въ Хвастовѣ, но, тѣмъ не менѣе, онъ имѣеть надежду возвратить потерянное и пока не оставляетъ безпрестанно отправлять, несмотря на большія опасности, монаховъ міссионеровъ «для обращенія схизматиковъ и укрѣпленія въ вѣрѣ католиковъ²⁾». Очевидно ксендзы выжидали только первой удобной минуты для того, чтобы опять сдѣлать Хвастовъ центромъ своей пропаганды. Вѣроятно желаніе предъупредить ихъ возвращеніе въ Украину и составило одну изъ болѣе важныхъ побудительныхъ причинъ при выборѣ Шапіемъ центрального мѣста для своей колонзаціи. Поселившись въ Хвастовѣ, Шапій началъ заботиться о заселеніи края, онъ объявилъ право слободы, гарантируя поселенцамъ козацкія права; всѣ люди, селившіеся въ Хвастовщинѣ, зачислялись въ козацкій полкъ, считавшійся на службѣ у короля и Речи Посполитой;—та-

¹⁾ Rulikowski, Opis powiatu Wasylkowskiego, стр. 66—71.

²⁾ Załuski, Epistolae historico-familiares, Т. I, Ч. 2, стр. 1112.

кимъ образомъ они получали законное существование и возстановляли козачество въ народномъ смыслѣ слова. Палій, какъ это ясно показываютъ дальнѣйшія его дѣйствія, разсчитывалъ быстро усилить и свои силы и свою популярность этимъ путемъ; тогда, пользуясь нейтральностью своей почвы, онъ располагалъ признать покровительство Россіи; пріобрѣтенная имъ известность и любовь народа, должны были соединить для этой цѣли всю, выроставшую въ предѣлахъ Речи Посполитой, новую козаччину. Наконецъ, заручившись покровительствомъ Россіи, можно было расчитывать на возможность изгнать всю шляхту изъ юго-западнаго края и присоединить его къ козачеству, по крайней мѣрѣ до границы, сдѣлавшейся, со времени Хмельницкаго, завѣтнымъ предѣломъ козачества въ народномъ убѣждениі, т. е. до рѣки Случи.—Достиженіе этой цѣли, истекавшей изъ задушевныхъ убѣжденій народа, Палій прослѣдуетъ неуклонно, въ теченіе двадцати послѣднюющихъ лѣтъ, которые и составляютъ послѣдній эпизодъ существованія козачества на правой сторонѣ Днѣпра.

Первые попытки Палія идутъ довольно успѣшно; переселенцы появляются въ Украину отовсюду: къ нему приходили и Запорожцы, и Молдаване, искашившіе спокойствія въ своей родинѣ, служившей въ то время театромъ продолжительной турецко-польской войны; въ Украину переселялись и крестьяне изъ Подолія, занятой Турками, и Русины изъ Червоной Руси, уже три столѣтія испытывавшей господство шляхты; «на Подгоріи, въ окрестностяхъ Санока и Перемышля, почти цѣлья села остались пусты» замѣчаетъ польскій современный писатель. Въ Хвастовщину бѣжали отъ пановъ крестьяне изъ Волыни и Полѣсся, даже забѣгали польскіе хлопы ¹⁾). Но самое значи-

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 214. *Otwinowski—Dzieje polskie pod panowaniem Augusta II* (изданіе 2-е), стр. 12; также см. № CXVI, стр. 365.

тельное количество переселенцевъ какъ въ Хвастовщину, такъ и въ полки Самуся и Искры, являлись съ лѣваго берега Днѣпра. Мазепа жаловался, что правобережные козацкіе полковники, вопреки договорамъ, позаводили слободы: въ Мошнахъ, Драбовѣ, Корсунѣ, Богуславлѣ, «что ихъ осадчики переманиваютъ и подговариваютъ народъ съ лѣвой стороны Днѣпра; устеречь-же бѣглецовъ трудно, потому что нельзя по всему Днѣпру разставить карауловъ», что къ Палю перешло много козаковъ отъ Переяславской стороны ¹⁾.

Причины стремленія народа переходить съ лѣваго берега на правый лежали въ томъ незавидномъ положеніи посполитыхъ людей въ Малороссіи, которое было указано выше. Послѣ паденія Самойловича положеніе народа не только не поправилось, но, вслѣдствіе личныхъ воззрѣній новаго гетмана, значительно ухудшилось.

Мазепа былъ человѣкъ для своего времени очень образованный, но онъ получилъ свое образованіе въ Польшѣ. Въ душѣ бывшаго королевскаго пажа и придворнаго сложились прочно известные государственные и общественные идеалы, первообразомъ которыхъ была шляхетская Речь Посполитая. Мазепа сталъ въ рѣзкую противоположность съ исторически-выработавшимися стремленіями массы своего народа. Народъ этотъ, стремившійся къ равноправности, ненавидѣвшій панства, искашпій гарантіи отъ шляхетства и шляхетскихъ пополновеній козацкой старшины надъ державою Русскихъ Царей, поражалъ его своими мужицкими инстинктами. Недостатокъ шляхетства, ненависть къ нему, онъ приписывалъ не исторической судьбѣ народа, начала этихъ явлений онъ не искалъ въ племенныхъ, отличительныхъ чертахъ народности,—онъ видѣлъ въ нихъ

---

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 318 и 320.

результат грубости, невѣжества, недостаток цивилизаціи. Достигнувъ гетманской булавы, Мазепа рѣшился всѣми силами восполнить этотъ недостатокъ; всѣ его усилия направляются на то, чтобы создать въ Малороссіи шляхетское сословіе и поставить къ этому сословію поспольство и чернь козацкую въ отношенія подобная тѣмъ, какія существовали въ Польшѣ между шляхтою и поспольствомъ: онъ приглашаетъ къ себѣ на службу польскихъ шляхтичей и составляетъ изъ нихъ почетный отрядъ, называемый «гетманскими дворянами» ¹⁾. «Начальные люди теперь въ войскѣ малороссійскомъ все Поляки, «писалъ кіевскій воевода, князь Борятинскій,» при Обидовскомъ, племянникъ Мазепы, нѣть ни одного слуги козака.... Гетманъ держитъ у себя въ милости и призрѣніи только полки охотницкіе, компанейскій и сердюцкіе, надѣясь на ихъ вѣрность, и въ этихъ полкахъ нѣть ни одного человѣка природнаго козака,—все Поляки ²⁾». Чтобы положить начало родовой аристократіи въ Малороссіи, онъ создалъ новый классъ, отличенный почетомъ и преимуществами,—бунчуковыхъ товарищѣй, куда попадали сыновья козацкихъ старшинъ, по указанію гетмана; они, вмѣстѣ съ выдѣлившимися еще прежде изъ массы козачества, знатными и войсковыми товарищами, составили первый зародышъ наследственнаго дворянства въ Малороссіи ³⁾. Развивая дворянство, Мазепа старался подчинить ему не только посполитыхъ крестьянъ, но и простыхъ козаковъ. Онъ поощрялъ старшинъ приписывать козаковъ въ число своихъ тяглыхъ людей и отнимать у нихъ земли. «У козаковъ, пишетъ князь Борятинскій, жалоба великая на гетмана, полковниковъ и сотниковъ, что для искорененія старыхъ козаковъ, прежнія ихъ

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 442.

²⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

³⁾ Баптишъ-Каменскій, Т. III, стр. 224.

вольности всѣ отняли, обратили ихъ къ себѣ въ подданство; земли всѣ по себѣ разобрали: изъ которого села прежде выходило въ службу козаковъ по полтораста, теперь выходитъ только человѣкъ по пяти или по шести; ¹⁾ и наоборотъ, въ отношеніи къ послопитымъ людямъ, Мазепа, вмѣстѣ съ окружавшей его старшиною, строго наблюдалъ, чтобы тагльные люди не выходили изъ своего сословія, посредствомъ приписки, въ казацкія сотни. Разсылались гетманскіе универсалы, въ которыхъ было сказано: «пилне упоминаемъ и приказуемъ, абы нигдѣ ново козаки съ тагльныхъ людей не уписовалися въ реестръ козацкій». ²⁾ Наконецъ, при Мазепѣ, въ первый разъ послѣ Хмельницкаго, появляется въ Малоросіи «панщина» (барщина) въ видѣ прибавленія къ дани и чиншамъ, которые крестьяне вносили въ пользу державцевъ. ³⁾

Вслѣдствіе такого образа дѣйствій, конечно, вся масса народа относилась вполнѣ непріязненно къ гетману и къ старшинѣ, раздѣлявшей его стремленія: «Прошлаго лѣта, пишетъ князь Борятинскій, Киевскаго полка козаки полковника своего, Мокіевскаго, за его къ нимъ налоги, чуть не убили. Гетманъ въ походѣ стоялъ полками порознь, опасаясь отъ козаковъ бунту; а еслибы всѣ полки были въ одномъ мѣстѣ, то у козаковъ было совершенное намѣреніе старшину всю побить» ⁴⁾ Гетманъ самъ сознавалъ эту нерасположенность къ нему народа и не считалъ себя никогда довольно безопаснымъ; окруженный наемными полками, компанейскими и сердюцкими, онъ, для большей безопасности, просилъ въ Москву полкъ стрѣльцовъ

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

²⁾ Акты западной Россіи; стр. 220, № 185.

³⁾ Лазаревскій—посполитые крестьяне, стр. 35.

⁴⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 317.

для охраны своей личности. Это шаткое положение гетмана и ненависть к нему народа были до того очевидны, что при первомъ взгляде бросались въ глаза. Такъ путешественникъ, проѣзжавшій только вскользь по Малороссіи, замѣчаетъ: «Только онъ (Батурина замокъ) крѣпокъ стрѣльцами московскими: на караулѣ все они стоять; тутъ цѣлый полкъ стрѣльцовъ живеть, Аненковъ полкъ съ Арбату. И гетманъ онъ есть стрѣльцами-то и крѣпокъ, а тобы его хохлы давно уходили, да стрѣльцовъ боятся; да онъ ихъ и жалуетъ: безпрестано имъ кормъ, а безъ нихъ не ступить¹⁾».

На сколько нелюбимъ былъ народомъ Мазепа, на столько народное сочувствіе лежало къ Палію; но мнѣнію черни, Палій одинъ понималъ ея нужды, ея стремленія, онъ одинъ достоинъ былъ наслѣдовать эпитетъ «козацкаго батька» нѣкогда данный Хмѣльницкому. Мазепа сильно беспокоился возраставшею съ каждымъ днемъ популярностью своего соперника. «Палій межи военными людьми маєть честь и многіе ходятъ за его новодомъ..... будучи здѣшнимъ родимцемъ, въ такую уже межи товариствомъ уѣхавшой значность... что отъ него малороссійскимъ порядкамъ учинится иомъшка.... многихъ онъ людей отсеялъ къ себѣ потягнеть и въ предбудучое время тутъ заведеть межи народъ смущеніе» писалъ Мазепа къ Царямъ. До него доходили слухи, что козаки поговариваются: «Дадимъ Палію гетманство, вручимъ ему всѣ клейноды; Палій знаетъ какъ украинскихъ пановъ прибрать къ рукамъ²⁾». — Мазепа ясно чувствовалъ, что популярность Палія не только роняетъ его личную гордость, не только возбуждаетъ въ немъ чувство зависти,—онъ видѣлъ, что попу-

¹⁾ Путешествие въ Св. землю св. Иоанна Лукьянова, стр. 10.

²⁾ Лѣтоискъ Величка, т. III, стр. 127—128. Соловьевъ, т. XIV, стр. 280.

лярность эта была основана на принципахъ, діаметрально противуположныхъ политическимъ и общественнымъ взглядамъ гетьмана. Чтобы достичь осуществленія этихъ взглядовъ, необходимо было Мазепѣ или подчинить себѣ, или сломить Палія. Такимъ образомъ между ними, какъ между представителями двухъ противуположныхъ принциповъ, долженъ быть развиться необходимый антагонизмъ и окончиться рѣшительною борьбою; борьба эта возникла дѣйствительно, не смотря даже на вышнія обстоятельства, заставлявшія постоянно Палія искать опоры и подчиняться власти Мазепы. Сущность этой борьбы народъ сознавалъ, можетъ быть, ясно, чѣмъ оба противника, и около нея вращаются все народныя сказанія, героемъ которыхъ является Палій. Въ сказаніяхъ этихъ, также отчетливо какъ и въ свидѣтельствахъ современниковъ, представленъ демократический и народный характеръ дѣятельности Палія, какъ мотивъ борьбы его съ Мазепою. Вотъ слова народного рассказа: Мазепа за то погубилъ Палія, что его называли *козацкимъ батюкомъ* и что *все его сильно любили*. *Палій былъ искренно преданъ народу: онъ защищалъ его отъ пановъ и отъ всякихъ, кто желалъ его обидѣть*¹⁾. Въ народной думѣ Мазепа такъ говорить королю шведскому:

Во у Семена Палія хочъ и не велике війско охотнее,
тилько одна сотня;

А буде нашу тысячу гнаты и рубаты,
*Буде намъ, великимъ панамъ, великій страхъ завдаваты!*²⁾.

При такомъ взглядѣ народа на Палія, какъ на представителя преимущественно крестьянскихъ интересовъ, какъ на противника панства, воплотившагося въ Мазепѣ,

¹⁾ Записано, Л. В. Ильиницкій, въ окрестностяхъ Хвастова, въ с. Великой Снитинѣ.

²⁾ Сборникъ украинскихъ пѣсней, М. А. Максимовича, изд. 1849 г., стр. 89.

колонизація, предпринятая имъ, подвигалась очень усійшно. Внослѣдствіи, когда Поляки стали уже тѣснить Палія, а русское правительство, не рѣшаясь принять его подъ свою державу, совѣтовало ему удалиться въ Запорожіе, Палій отвѣчалъ, что онъ предпочитаетъ остаться въ Хвастовѣ, не смотря на грозившую ему отъ Поляковъ опасность; «жалъ мнѣ, говорилъ онъ, разстаться съ этимъ мѣстомъ, не только потому, что тамъ много домостройства моего, пространныя ноля хлѣбомъ насѣянны, но и потому, что я взялъ это мѣсто пустое и населилъ.... Церкви Божіи украшенныя устроилъ, чего непригоже покинуть ¹⁾». «Людей у него, доносилъ Мазепа, тѣхъ, которые при немъ обрѣтаются, яко военные, такъ и жилые, яковыхъ въ мѣстечку Хвастовѣ на три тысячи хать поселилося; а надто и городъ тотъ желаетъ онъ при себѣ удержати, который за его по-водомъ велми гораздъ есть укрѣпленій». Священникъ Лукьянновъ, проѣзжая чрезъ Хвастовъ, Мироновку, Паво-лочь, встрѣчаетъ по дорогѣ многочисленное осѣдлое наро-донаселеніе и большое изобиліе продуктовъ, составляющее рѣзкій контрастъ съ пустынею, лежавшею за чертою Паліевыхъ поселеній, «Хвастовъ, говорить онъ, городина хо-рошая, красовито стоять на горѣ; острогъ деревянный кругъ жилія всего; валъ земляной, по виду не крѣпокъ добрѣ, да сидѣльцами крѣпокъ ²⁾».

¹⁾ По преданію, въ Хвастовѣ существовало при Паліѣ 17 цѣрквей православныхъ, въ томъ числѣ одна греческая и одна армянская. Въ Воскресенской Хвастовской церкви, находящейся на мѣстѣ построенной Паліемъ, хранится евангеліе съ надписью 1722 г. и троицѣ съ надписью 1685 г. До сихъ поръ еще видны въ Хвастовѣ слѣды усадьбы Палія, вблизи того мѣста, где находится теперь волостное правленіе, и валы, окружавшіе замокъ, внутри которыхъ помѣщается теперь кладбище. Въ селѣ В. Снитинѣ, за 5 вер. отъ Хвастова, есть также валы, оставшіеся отъ укрѣпленій, въ части села, называемой "Паліевщина", — Это вѣроятно мѣсто нахожденія Паліевыхъ, насѣянъ.

²⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 214, Лѣтоп. Величка, Т. III, стр. 127. Путешествіе Лукьяннова, стр. 15.

Чтобы доставить возможность спокойного развитія своей колонзациі, Палій. въ первые годы своего поселенія, избѣгалъ всячаго столкновенія съ Поляками; за все время, съ 1683 по 1688 годъ, на него не послѣдовала ни одна жалоба со стороны шляхтичей и властей польскихъ; напротивъ того, онъ исполнялъ въ точности условія, на которыхъ получилъ право поселенія въ степи, т. е. ревностно воевалъ съ Турками и Татарами, о чёмъ свидѣтельствуютъ всѣ польскіе и русскіе современные писатели. Война съ Татарами не только обезпечивала Палія отъ польскихъ притязаній, она была необходима для доставленія безопасности новымъ поселеніямъ и для упроченія довѣрія народа къ Палію; народъ могъ вполнѣ положиться только на такого вождя, который представлялъ бы неоспоримыя доказательства военныхъ способностей и храбрости. Въ борьбѣ съ Татарами Палій дѣйствительно упрочилъ свою популярность; всѣ его походы были счастливы: онъ, то разбивалъ захваченные въ степи отряды Туровъ и Татаръ, то опустошалъ поселенія Буджацкой и Бѣлогородской ордъ и жегъ предместья турецкихъ крѣпостей: Очакова, Аккермана, Кизикермана, Бендеръ, то съ успѣхомъ отражалъ набѣги Крымцевъ на Хвастовъ. Ему даже посчитлилось захватить въ плѣнъ одного изъ крымскихъ султановъ, котораго онъ заставилъ заплатить большой выкупъ. Народъ съ гордостью повторялъ подвиги Палія и вполнѣ полагался на военные способности своего вождя ¹⁾). Турки считали его самымъ грознымъ изъ враговъ своихъ и приходили въ трепетъ отъ его имени. «Мы бы васъ съ радостью и до Киева проводили, говорили Турки, конвоировавшіе въ степи караванъ русскихъ купцовъ, да мы боимся Палія вашего; онъ насъ не выпустить вонъ отъ себя, тутъ де нась побьетъ.

¹⁾ Лѣтоп. Грабянка, стр. 240. Лѣтоп. Рубана, стр. 147. Соловьевъ, Т. XIV, стр. 175 и 193; Otwinowski, стр. 15; также см. № LXXXIV, стр. 276.

У насъ про него страшно грозная слава, да мы никого таѣ не боимся, что его; намъ де и свидѣмъ вѣдо хочется его посмотрѣть образа, каковъ де онъ?»¹⁾

Въ 1688 году произошло первое столкновеніе Палія съ Поляками. Послѣдніе узнали, что Палій посыпалъ къ Мазепѣ съ просьбою бить членъ Царя и о принятіи его подъ царскую державу и о причисленіи Бѣлоцерковскаго полка къ гетманщинѣ. Хотя Палію и отказано было въ его просьбѣ, но Поляки, встревоженные этимъ намѣреніемъ, рѣшились подавить опасность въ зародыши. Палій былъ схваченъ въ Немировѣ, посаженъ въ тюрму и оправданъ въ лагерь гетмана короннаго, осаждавшаго въ то время Баменецъ²⁾. Между тѣмъ ксендзы, посланные кіевскимъ католическимъ епископомъ, явились въ Хвастовъ, объявили, что городъ возвращается во власть епископа и потребовали обращенія построенной Паліемъ церкви—въ уніатскую. Вѣроятно ксендзы появились въ сопровожденіи довольно сильнаго польскаго отряда, потому что козаки, хотя и отстояли церковь, но не осмѣлились ихъ выгнать изъ города; за то отряды Паліевыхъ козаковъ двинулись въ Нолѣсье и стали грабить имѣнія польскихъ шановъ, въ которыхъ до 1688 они вовсе не появлялись. Сотники Тышко и Андрющенко, съ 500 козаковъ, ограбили имѣнія дворянинна Ельца, потомъ, выѣсненные изъ нихъ польскими хоругвями и принужденные удалиться за рѣку Тетеровъ, они въ Декабрѣ заняли мѣстечко Иванковъ, арендное владѣніе шляхтича Федоровича, бывшаго прежде козацкимъ полков-

¹⁾ Путешествіе Луканова, стр. 102.

²⁾ Падѣнь Палія въ пародиомъ преданіи смыкается съ воспоминаніемъ о падѣнѣ въ Магдебургѣ Юра Хмелницкаго, Миронолита Тукальского и подковника Гуданицкаго, схваченныхъ Поляками въ 1664 году. Потому преданіе указывало на Магдебургъ, какъ на мѣсто ссылки Палія, и прибавило романническій, невѣроятный рассказъ объего освобожденіи. Преданіе это записалъ Грабинко, а за нимъ повторили и другіе лѣтописцы.

нивомъ, ограбили оное и нѣсколько разъ пытались приступитьъ взять замокъ. Они удалились только тогда, когда получили выкупъ за сохраненіе замка и церкви, бывшихъ въ мѣстечкѣ, вѣроятно уже обращенныхъ въ Унію. Польскія хоругви спѣшили занятьсосѣднія езуитскія имѣнія, чтобы защитить ихъ отъ Паліевыхъ козаковъ. Между тѣмъ самъ Палій, всю зиму просидѣвъ въ плѣну, успѣлъ весною 1689 года убѣжать съ помощью козаковъ, и, явившись въ Хвастовъ, началъ разправу съ ксендзовъ: онъ приказалъ послѣднимъ немедленно удалиться изъ города, а когда они отказались исполнить требование, то были схвачены и, по приказанію рады, казнены¹⁾. Съ этого времени Палій чувствуетъ, что ему далѣе не ужиться съ Поляками и начинаетъ дѣйствовать явно: съ одной стороны онъ становится въ открыто враждебныя отношенія къ шляхтѣ и къ польскому правительству; выбираетъ шляхтичей изъ имѣній, заступается за ихъ крестьянъ, дѣлаетъ займы на дворы, не повинуется ни коронному гетману, ни региментарямъ, и отражаетъ оружіемъ польскія войска, отправленныхъ для его усмиренія; съ другой стороны онъ сближается съ Мазепою и, при его посредничествѣ, настойчиво добивается принятія своего полка подъ царскую державу; встрѣчая постоянный отказъ, онъ старается всевозможными средствами пересилить его и, иаконецъ, лишившись всякой надежды, полагается исключительно на свои силы и рѣщается съ ними отбиваться отъ Поляковъ и выждать удобнаго случая для соединенія съ гетманщикою.

Такъ, возвратившись изъ плѣна, Палій обратился опять, черезъ посредничество Мазепы, къ русскому правительству съ просьбою—принять его подъ свою державу; но ему

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 174; также см. №№: LXII, стр. 215, LIV, стр. 182 и LIII, стр. 180.

вторично отказали. Изъ Москвы отвѣтили, что не желаютъ нарушать договора, заключенного съ Польшею; но что если Палій желаетъ перейти на русскую сторону, то долженъ вмѣстѣ съ полкомъ своимъ отправиться сначала въ Запорожіе, какъ на территорію нейтральную, и оттуда уже переходить въ гетманщину ¹⁾). Рѣшеніе это было для него не исполнимо,—онъ не хлопоталъ о переводаѣ полка въ значеніи вооруженной милиціи, а хотѣлъ подчинить Россіи полкъ, въ смыслѣ террitorіи, населенной козаками; переходомъ въ Запорожье цѣль эта не только не достигалась, но, напротивъ того, пришлось бы пожертвовать колонизацію, заведеною съ большими усилиями. Не показывая вида, что сущность этого отвѣта ему понятна, Палій рѣшился дѣйствовать такъ, чтобы помимо офиціального отказа, поставить русское правительство въ необходимость принять его фактически. Для этого лучшимъ средствомъ онъ считалъ: набиваться на совмѣстную съ русскими войсками войну съ Татарами;—если услуги его будутъ приняты, то онъ станетъ необходимо, въ качествѣ полковника, подъ начальство гетмана лѣвой стороны Днѣпра, послѣ окончанія похода, ему, наравнѣ съ другими полковниками, выдано будетъ въ награду царское жалованье, по мѣстоположенію своему онъ пріиметъ роль сторожевого поста противъ Турокъ, будетъ безпрестанно передавать вѣсти гетману, указывать удобное время для дальнѣйшихъ походовъ, служить въ нихъ путеводителемъ и т. п. Такимъ образомъ его полкъ фактически будетъ составлять часть козацкого войска; русское и польское правительства свыкнутся съ этой мыслю и^о офиціальное присоединеніе къ Россіи послѣдуетъ уже не съ характеромъ от-

---

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 175.

торженія области отъ Польши, а будеть только подтверждениемъ существующаго факта. Такъ, послѣ возврата изъ плѣна, Палій ежегодно предлагаетъ Мазепѣ совмѣстные походы на Татаръ, послѣ каждого похода предлагаетъ принять его подъ русскую державу и, получивъ отказъ, возобновляеть въ слѣдующемъ году свой маневръ. Съ своей стороны Мазепа сильно хлопочетъ о принятіи Палія подъ свой рейтентъ, имѣя при этомъ въ виду какъ разширеніе подвластной ему территории, такъ и прекращеніе развитія невыгодныхъ для него общественныхъ началь; потому онъ поддается тактикѣ Палія, устраиваетъ общіе походы и безпрестаннымъ посредничествомъ старается склонить правительство къ удовлетворенію желаній бѣлоцерковскаго полковника. Такъ въ іюнѣ 1690-го года Палій предложилъ Мазепѣ совершить совмѣстно походъ противъ турецкаго города Кизикермена и, въ случаѣ удачи, опустошить татарскія кочевья между устьями Буга и Днѣпра.—Мазепа сейчасъ отрядилъ полки Переяславлскій и Лубенскій, и два охочіе полка, приказалъ имъ перейти чрезъ Днѣпъ и, только въ такомъ случаѣ, если Палій соединится съ ними, отправиться въ походъ. Предпріятіе осуществилось, Палій соединился съ лѣвобережными полками надъ рѣкою Тасьминомъ; окрестности Кизикермена были опустошены, Татары разбиты и всѣ участники похода получили жалованье и сукно изъ царской казны ¹⁾.—Всльдъ за тѣмъ, въ 1691, Палій возобновилъ свои предложения о подчиненіи Россіи, извѣщаая, что онъ съ Поляками сталъ уже въ явно враждебныя отношенія и что, если его не примутъ въ Россіи, то онъ будетъ принужденъ подчиниться хану. Мазепа представлялъ, что послѣднее весьма опасно, что ханъ безъ сомнѣнія пріиметъ Палія, Запорожцы послѣдуютъ его при-

¹⁾ Акты западной Россіи, стр. 288—241; №№ 204—212.

мѣру и, такимъ образомъ, Татары чрезмѣрно усилияся во вредъ Россіи. Онъ предлагалъ принять Палія, оговорившись передъ Поляками, что онъ по происхожденію русскій подданный, и, потомъ, перевести его иолковникомъ въ Переяславль; но изъ Москвы былъ полученъ прежній отвѣтъ, хотя и поручено Мазепѣ отклонить Палія тайно, подарками отъ царскаго имени, отъ подчиненія Крыму ¹⁾). Обнадеженный этимъ, въ 1692 г. Палій опять предпринимаетъ совмѣсно съ полками Мазепы походъ,—Очаковъ былъ сожженъ и разграбленъ и только дождливое время года заставило козаковъ отказаться отъ похода на Бендери ²⁾). Палій опять получилъ царское жалованье и зимою того-же года извѣстилъ Мазепу, что Поляки собираются въ походъ противъ него, что онъ, какъ «тонучій бритвы хопится хана» если Мазепа на выручку ему не пришлетъ войска. Послѣдній обратился въ Москву, представляя, что Палій находится въ крайности,совѣтовалъ его принять; но онъ получилъ тотъ-же неизмѣнныи отвѣтъ: пригласить Палія, въ случаѣ крайности, удалиться въ Запорожье, военнай-же помоющій противъ Поляковъ не подавать ему ни подъ какимъ видомъ ³⁾). Въ теченіе слѣдующаго, 1693 года, Палій, какъ-бы желая постоянно ставить на видъ свою зависимость отъ Мазепы, извѣщалъ его о движеніяхъ татарскихъ и польскихъ войскъ, ѻздилъ даже къ гетману, желая посредствомъ сообщаемыхъ извѣстій, вселить подозрѣніе русскому правительству на счетъ якобы существовавшаго,тайного намѣренія Поляковъ объявить войну Россіи и, наконецъ, осенью предпринялъ походъ противъ Татаръ, вмѣстѣ съ полками Переяславскими и однимъ изъ охотничьихъ.

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 185 и 193.

²⁾ Лѣтопись Самовидца, стр. 82—83.

³⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 126—129. Соловьевъ, Т. XIV, стр. 194.

Козаки опустошили окрестности Бендеръ, встрѣтили въ стени, на рѣкѣ Кодымъ, Бѣлогородскую орду, вышедшую для грабежа окрестностей Киева и, потомъ, повернувшую назадъ вслѣдствіе того, что Татары примѣтили въ стени слѣдъ козаковъ, направившихся въ ихъ землю; въ двухдневной сѣчѣ, благодаря храбрости и стойкости козаковъ Палія, превосходныя силы Татаръ были разбиты. Палію посланы были отъ имени Царей богатые подарки и жалованье для его полка, съ порученiemъ Мазепѣ вручить ихъ тайно по назначенію; но тайны именно не желалъ Палій; онъ немедленно разгласилъ о полученной присылкѣ и для того, чтобы сдѣлать болѣе явными свои сношенія съ русскимъ правителствомъ и тѣмъ поставить его въ невозможность дольше отказываться отъ его пріема, онъ торжественно проѣзжалъ по Киеву съ распущенными знаменами, присланными ему въ подарокъ изъ Москвы, и всенародно объявлялъ объ ихъ полученіи. Въ концѣ декабря того-же года Палій доносиль Мазепѣ, что Поляки съ большими силами напали на него, что онъ не въ состояніи отъ нихъ отбиться и проситъ, если не возможно ни принять его подъ свой рейментъ, ни подать ему помощи, позволить ему, по крайней мѣрѣ, переселиться въ Васильковъ и въ Триполье, лежавшie на правой сторонѣ Днѣпра, но уже въ русскихъ предѣлахъ. Но и это предложеніе, подобно всѣмъ предыдущимъ, было отвергнуто безусловно русскимъ правителствомъ¹⁾.—Наконецъ упорство Палія стало истощаться. Въ началѣ 1694 года онъ предпринялъ послѣдній походъ сообща съ лѣвобережными полками. Они сожгли Кизикерменъ и Очаковъ, опустошили татарскія ко-чевья Буджацкой орды и разбили Татаръ въ иѣсколькихъ

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр: 133, 135, 176, 179—181, 185, 200—201. Соловьевъ, Т. XIV, стр. 211—214

удачныхъ стычкахъ. Палій послѣдній разъ обратился къ Мазепѣ,—онъ ему еще разъ предложилъ, отъ имени всѣхъ жителей Хвастовщины, просьбу о переселеніи въ Васильковъ и Триполье или о помощи противъ Поляковъ; получивши отрицательный отвѣтъ, онъ потерялъ надежду на возможность успѣха въ своемъ намѣреніи и рѣшился дѣйствовать инымъ путемъ, выжидая болѣе благопріятнаго времени ¹⁾.

Пока велись эти безъуспѣшныя сношенія съ Россіею, Палій съ 1689 года сталъ въ рѣшительно враждебныя отношенія къ польской шляхтѣ и къ польскому правительству. Съ этого времени отряды его полка появляются въ Полѣсси и на Волыни и стараются или выжить шляхту изъ имѣній или, по крайней мѣрѣ, причинить ей по мѣрѣ возможности болѣе вреда и убытковъ. Козаки его грабятъ по преимуществу панскіе дворы, изгоняютъ или бьютъ панскихъ урядниковъ и стараются заставить крестьянъ выселиться изъ панскихъ селъ и перейти въ Хвастовщину ²⁾. Не

¹⁾ Лѣтоп. Величка, Т. III, стр. 234—237 и 208—211. Лѣтоп. Гробянка, стр. 242. Лѣт. Самовидца, стр. 83—84.

²⁾ Такъ нѣсколько сотень его полка водворились въ Унинской волости, принадлежавшей Киево-печерской Лаврѣ и отданной теперь въ пользованіе шляхтичу Жабокрыцкому, разорили и опустошили ее, истребляли лѣса и насѣки, забрали хлѣбъ изъ помѣщичьяго гумна и вообще нанесли владѣльцу убытку на 20,000 золотыхъ (см. № LX, стр. 207 и LXI., стр. 209). Одинъ отрядъ разогналъ ярмарку въ мѣстечкѣ Народицахъ, и принудилъ Евреевъ и мѣщанъ заплатить выкупъ (см. № LXXI., стр. 235). Другой, соединившись съ отрядомъ козаковъ полковника Искры, занялъ имѣнія тарногродскаго старосты, Федора Немирича: волости Горошковскую и Ушомирскую, и, оставаясь на квартирахъ нѣсколько лѣтъ, принудилъ почти всѣхъ крестьянъ выселиться изъ нихъ. Немиричъ жаловался, что онъ вовсе не получаетъ доходовъ изъ своихъ имѣній, такъ какъ Палій и Искра превратили ихъ въ пустыню большую, нѣжели была послѣ прежнихъ козацкихъ войнъ (Хмѣльницкаго). Изъ двухъ волостей осталось: въ Горошкахъ четыре хаты и въ с. Исаикахъ двѣ (см. № CXX, стр. 372) Отрядъ Паліевъхъ козаковъ ограбилъ дворъ и изрызанъ шляхтича Ясильковскаго (см. № CXXI, стр. 374). Плѣмянникъ Палія—Чеснокъ ворвался, во главѣ 50 козаковъ, въ имѣніе дворянки Ласковой, разогналъ крестьянъ, избилъ ея урядниковъ, разрушилъ селитряный заводъ, а селитру и другую добычу доставилъ въ Хвастовъ и т. д. (См. № CXXIV стр. 380).

ограничиваясь разрушениемъ шляхетскихъ сель и нападеніями на ихъ дворы, козаки Шалія вмѣшивались постоянно въ междуусобныя ссоры шляхтичей, помогали, но найду, то одной, то другой сторонѣ, увеличивали такимъ образомъ беспорядокъ и безсиліе шляхетской среды и нерѣдко кончали дѣло тѣмъ, что оставляли за собою и приписывали къ своему полку село, спорное между двумя шляхтичами. Такъ зимою въ 1689 году, въ Хвастовъ явились дворяне Бржевскій и Харленскій и жаловались наказному полковнику Шаліеваго полка на бывшаго полковника козацкой вольницы, Карла Тышкевича, о томъ что онъ насильно захватилъ спорное имѣніе—Бышевъ и оставляетъ въ своемъ владѣніи; они обѣщали, въ случаѣ если имъ оказана будетъ помощь, подчиниться Шалію и объявить крестьянамъ бышевскаго имѣнія слободу, т. е. освободить ихъ отъ всякихъ повинностей и предоставить имъ право безвозмезднаго землевладѣнія; на этихъ условіяхъ они получили помощь. Въ самый день Рождества Христова въ Бышевъ явились слуги Харленскаго и Бржевскаго, въ сопровожденіи сотни козаковъ. Сотніе Зеленскій несъ полковничій перначъ, въ знакъ предоставленнаго ему полковникомъ права на занятіе Бышева. Крестьянамъ объявили перемѣну владѣльца и предоставленную имъ слободу. Они, конечно, приняли известіе съ радостію и отворили козакамъ ворота замка. «Недивительно, жаловались Тышкевичи, что они поддались на обѣщаніе слободы и признаніе власти (Шалія); къ этому каждый хлопъ склоненъ по своей природѣ, которая его обыкновенно подстрекаетъ къ бунту противъ царевъ, особенно въ той мѣстности, близкой къ Кіеву и находящейся въ сосѣдствѣ съ козаками, которые постоянно возбуждаютъ крестьянъ къ неповиновенію и, на дѣлѣ, гораздо болѣе всякаго дѣдича, владѣютъ его имѣніями». Въ Бышевскомъ замкѣ все имущество Тышкевича и его друзей, хранившееся

въ немъ, какъ въ безопаснѣй мѣстѣ, было отдано на разграбленіе козакамъ. Между тѣмъ въ Бышевъ прїѣхала Тышкевичева, бѣроятно желая принять мѣры для спасенія своего имущества, но озлобленные крестьяне, подстрекаемые новыми владельцами, напали на ея квартиру, прибили ее до полусмерти. Она обжана была спасеніемъ жизни только заступничеству козаковъ, которые вытянули ее изъ толпы, положили на маленькия сани и вынѣзоводили изъ мѣстечка. Всльдъ за нею прїѣхалъ въ Бышевъ самъ Тышкевичъ, ъздившій къ гетману съ жалобою па Налія; лишь только онъ явился, какъ подвергся участи постигшей его жену. Крестьяне и козаки напали на его квартиру, разграбили всѣ вещи, гнались за Тышкевичемъ и стубили по немъ. Онъ спасть жизнь только тѣмъ, что успѣлъ скрыться въ квартиру козацкаго сотника, и, погонъ, былъ отпущенъ въ Хвастовъ. Бышевъ остался со владѣніемъ козаковъ и былъ причисленъ къ ихъ полку. За оставшіяся отъ крестьянъ земли долго еще боролись противники, но, паконецъ, въ 1694 г., Тышкевичъ умеръ, а жена его была немедленно изгнана изъ Бышева козацкимъ сотникомъ, Федоромъ Сльпымъ¹⁾.

Поводомъ къ самымъ частымъ столкновеніямъ Налія

¹⁾ См. № LV., сгр. стр. 185—195 и XC, стр. 292.—Подобное вмѣшательство козаковъ Паліевыхъ въ шляхетскія споры происходило довольно часто: такъ они отняли волости: Горностайпольскую, Бородинскую и Козаревскую отъ референдарія короннаго Щуки, въ пользу дворянки Дрогосевской; села Уницъ и Воробы отъ стольника волынскаго, Адама Олизара-Волчковича, въ пользу дворянина Шумлянского; дворяне: Шлюбичъ-Заленскій, Яблоновскій и князь Илія Четвертинскій, пользуясь неперемѣнно помощію Самуся, Палія и Искры, отнимали староство Сенницкое у старосты Антонія Чарнецкаго. Не только шляхтичи кіевскаго Полѣсся, пограничного съ Хвастовщиною, обращались къ козакамъ за помощью для рѣшенія своихъ споровъ, примѣръ ихъ слѣдовали дворяне изъ отдаленныхъ мѣстъ Волыни. Такъ напримѣръ, съ помощью Палія, дворянинъ Микульскій отнялъ Шумськъ и другія имѣнія у дворянки Головинской, и т. д. (См. №№: CXVI, стр. 384; CVIII, стр. 347; CXV, стр. 382; CXXXVIII, стр. 419 и CXXXIX, стр. 421).

со шляхтичами служило его заступничество за крестьянъ. Каждый бѣглый крестьянинъ былъ увѣренъ, что онъ найдеть въ Хвастовщинѣ безопасное убѣжище и потомъ, поступивъ въ число козаковъ, раньше или позже будетъ въ состояніи, съ помощію товарищей, свести счеты съ бывшимъ паномъ или съ его сосѣдями помѣщиками. Примѣры нападеній Паліевыхъ козаковъ на пановъ, по указанію бѣглыхъ крестьянъ встречаются довольно часто ¹⁾.

Но самою характеристическою чертою отношеній Палія къ шляхтѣ, было постоянное присутствіе политическаго направленія,—постоянное стремленіе изгнать шляхту на пространствѣ всей территории отъ Днѣстра и Случи до Днѣпра и надѣлить всѣхъ жителей козацкими правами, замѣнивъ крѣпостныхъ повинности крестьянъ военною или денежною повинностію въ пользу козацкаго войска. Направленіе это понималъ вполнѣ народъ: «за Вислу Ляхівъ треба прогнаты, щобы ихъ тутъ и нога не постала» говорили крестьяне, участвовавшіе въ набѣздахъ козаковъ на панскіе дворы ²⁾. На лѣвой сторонѣ Днѣпра носилась

¹⁾ Такъ крестьянинъ Прокопъ, изъ села Мартыновичъ, навелъ козаковъ на дворъ наиспѣвшаго ему разныя обиды, сосѣда—помѣщика, Стецкаго; домъ послѣдняго былъ разграбленъ и панскіе урядники избиты; (См. № LXXXVII, стр. 284). Изъ села Клочковъ, принадлежавшаго дворянину Матіашкевичу, бѣжалъ крестьянинъ Мойсей съ двумя сыновьями; одинъ изъ нихъ, Мартынъ, поступилъ въ козаки и, по его пащенію, сотня, въ которой онъ служилъ, грабила дома Матіашкевича и его родственниковъ; (См. № XCIII, стр. 307). Крестьяне с. Игватовки, у которыхъ сосѣди, дворяне Недашковскіе, отогнали скотъ, призывали на помощь козаковъ Палія, отняли свои волы и нанесли Недашковскимъ спѣльные побои; (См. № XCIX, стр. 322); крестьяне села Кичкировъ ограбили, съ помощью козаковъ, домъ помѣщика Якубовскаго; (См. № CVI, стр. 338); козакъ Андрей Синица явился съ товарищами въ домъ дворянина Мплкевича и, утверждалъ, что послѣдний отнялъ иѣко да у его матери лошадей, припустилъ его вознаградить эту потерю; (См. LXXXIII, стр. 274); и т. д.—Кромѣ крестьянъ, Палій оказывалъ поддержку въ краѣ и другимъ сословіямъ, которыхъ, по своему положенію и образу жизни, были солидарны съ массою народа; такъ, находя сочувствіе въ средѣ окольничихъ шляхтичей, онъ принималъ ихъ въ число козаковъ своего полка и неоднократно помогалъ имъ въ ихъ спорахъ съ сосѣдними помѣщиками. (Арх. Югозапад. Россіи, Ч. IV, Т. I, см. №№: 96, 103 и 107).

²⁾ См. № LXXXVII, стр. 284.

молва, что Палій уже успѣлъ достигнуть этой цѣли; воль въ какихъ словахъ лѣтописецъ записалъ эту народную молву: «Утишивши-же заднѣиря и поосажовавши многіе грады людьми, осѣлъ быль (Палій) яко удѣльный нацъ, войска свои охотніе но Полесю даже до литовской границы разстановляющи, десятины съ пасѣкъ, индукты и всякіе приходы со всѣго заднѣпрія, даже до Днѣстра и Случи, на себѣ отбирающи ¹⁾». Поляки понимали также это направлениe Палія и оно ихъ беспокоило не менѣе сношеній его съ Россіею: «Палій организируетъ около Хвастова удѣльную область, доносилъ королю региментаръ Дружковичъ, онъ укрѣпляетъ городки, людей отовсюду собираетъ и заявляетъ претензію на весь край до Случи ²⁾». Другой Полякъ современникъ писалъ нѣсколько лѣтъ спустя: «Помиравшись съ Турками, Речь Посполитая уже не нуждалась въ услугахъ Палія, а притомъ для настъ было нѣсколько опасно держать въ сосѣдствѣ этого хлопа, который, не только никогда не хотѣлъ повиноваться гетманскимъ приказаніямъ, но и сбиралъ доходъ съ имѣній разныхъ пановъ въ окрестности Хвасткова, распредѣлялъ въ нихъ квартиры для своихъ козаковъ и только знатнымъ панамъ позволялъ пользоваться частичною доходовъ ³⁾». Послѣдняя черта была подмѣчена вѣрно; стремясь сознательно къ опредѣленной цѣли, Палій сознавалъ, что онъ не имѣеть достаточныхъ силъ для того, чтобы выдержать борьбу со всею Речью Посполитою, что случилось бы, если бы онъ захотѣлъ выгнать всю шляхту изъ Польсья и Волыни за одинъ разъ. Поэтому, зная разрозненность, мелкій егозізмъ, отсутствіе всякого грoжданскаго сознанія совре-

¹⁾ Лѣтопись Величка, стр. 240.

²⁾ Ambrozy Grabowski, Starozytnosci histop. polsk. T. II, стр. 532.

³⁾ Otwinowski, стр. 15.

менной ему шляхты, онъ предпочиталъ, впредь, пока со- береться съ силами, выживать ее по частямъ, или поль- зуясь шляхетскими же междуусобіями, или отнимая у шляхты имѣнія по одиночкѣ; при чёмъ на него могли поступать только личныя жалобы. Зная притомъ, ка- кое значеніе успѣли уже въ то время приобрѣсти въ Речи Посполитой магнаты, онъ задобривалъ послѣднихъ въ полной увѣренности, что помимо ихъ вліянія прави- тельство не обратить вниманія на жалобы мелкой шляхты. Вслѣдствіе такого расчета онъ дозволялъ магнатамъ поль- зоваться частицею дохода изъ захваченныхъ имъ отъ нихъ имѣній, и, при каждомъ удобномъ случаѣ, старался обра- щеніемъ и приемами снискать ихъ личную дружбу. Такъ напримѣръ, Минскій воевода, Завиша, описываетъ въ слѣду- щихъ выраженіяхъ свою встречу съ Паліемъ, когда онъ, по дорогѣ изъ Кіева въ Бердичевъ, проѣзжалъ черезъ Хва- стовъ: «за полъ мили отъ города меня встрѣтилъ полков- никъ Палій съ знаменами, при звуки трубъ и котловъ; онъ ввелъ меня въ городъ въ сопровожденіи многочисленнаго конвоя, принялъ и угостилъ щедро. Мы разстались, обмѣ- пявшись подарками ¹».—Съ Любомирскими Палій жилъ до тога дружно, что въ послѣдствіи войну его съ Поляками многіе шляхтичи принисывали вліянію этой магнатской семьи. При томъ онъ находился въ перепискѣ съ гетма- номъ литовскимъ, Сапегою, съ Фрациискомъ Замойскимъ и т. д.

А между тѣмъ, опираясь на личныя дружелюбныя сно- шенія съ нѣкоторыми магнатами, Палій могъ безцеремон- но захватывать имѣнія шляхтичей, пользуясь каждымъ удобнымъ случаемъ: такъ онъ завладѣлъ селомъ Мотови- ловкою, лежащимъ на границѣ русскихъ владѣній, и об-

¹) Pamiętniki Krzysztofa Zawiszy, wojewody Mińskiego, (1666—1:21), стр. 41 и 963.

ратилъ ее въ козацкую сотню; владѣлецъ, Аксакъ, долженъ былъ бѣжать на Волынь ¹⁾; такъ шуринъ его, Савва, за-владѣлъ имѣніями дворянина Федора Ельца и принудилъ послѣдняго удалиться изъ нихъ ²⁾; такъ, расположивши козаковъ своихъ въ Иванковской волости, онъ разрѣшилъ крестьянамъ не давать ни чиншой ни хлѣба владѣльцу, не исполнять въ его пользу никакихъ повинностей, и т. д., а самъ ограничился взыманіемъ съ нихъ медо-вой дани ³⁾.—Въ мѣстечка: Паволочь и Котельню, владѣлецъ вовсе и не являлся нослѣ занятія ихъ Паліемъ и отказался отъ всякаго дохода изъ этихъ имѣній ⁴⁾.—Изъ Радомысля, Унина, Кухаровъ и другихъ имѣній львовскаго уніятскаго митрополита, Палій изгналъ арендаторовъ, при-казалъ крестьянамъ отдавать чинши себѣ, а арендатора Рудницкаго, не пожелавшаго уѣзжать изъ имѣнія, онъ при-нудилъ платить подать за право жительства ⁵⁾.—Наконецъ онъ заставлялъ даже тѣхъ шляхтичей, которые бѣжали на Волынь, уплачивать себѣ дань; съ этою цѣлью онъ задер-живалъ первые попавшіеся шляхетскіе возы съ товаромъ, взыскивалъ съ нихъ выкупъ, слѣдовавшій, по его расчету, съ бѣглого шляхтича и, въ замѣнѣ, отдавалъ владѣльцу росписку на право полученія суммы отъ того лица, отъ котораго онъ претендовалъ на дань ⁶⁾.

Вытѣснія шляхтичей изъ имѣній, козакій Падія ста-рались вмѣстѣ съ тѣмъ, мало по малу, вытѣснить и шля-хетскій юридический строй изъ края, и замѣнить его су-домъ козацкой рады. Потому они особенно издѣвались

¹⁾ Rulikowski—Opis powiatu Wasylkowskiego, стр. 137.

²⁾ См. № LXXVII, стр. 260.

³⁾ См. № CXIX, стр. 370.

⁴⁾ См. № CCXXXV, стр. 629.

⁵⁾ См. № CCLIII, стр. 678—679.

⁶⁾ См. № CCL, стр. 664,

надъ шляхетскими судебными чиновниками и предъявляли имъ исполнять ихъ должности. Такъ напримѣръ, когда судья киевскій, Ремигіанъ Суринъ, отправился въ село Кухары для исполненія какого-то судебнаго приговора, то, на обратномъ пути, сотникъ Паліеваго полка, Цвиль, устроилъ засаду и поймалъ судью; козаки нанесли чувствительные побои какъ самому Сурину, такъ и сопровождавшимъ его шляхтичамъ, слугамъ и возному, приговаривая: «Бытье Ляхивъ, бытіе! нехай не йздять на суды,—нашъ тутъ козацкій судъ». Они ограбили весь обозъ Сурина, уничтожили всѣ бывшія съ нимъ бумаги и, посадивши его обратно въ коляску, осыпая ругательствами, отвезли нѣсколько миль назадъ и бросили въ лѣсу¹⁾. Обыкновено-же, при заїздѣ на шляхетскій дворъ, козаки сожигали всѣ, попадавшіеся имъ подъ руки документы и вообще юридическая бумаги²⁾.

Всѣдствіе такого образа дѣйствій, польское правительство должно было наконецъ обратить вниманіе на Палія, не смотря даже на безсвязность и беспорядокъ своихъ административныхъ пріемовъ. Безчисленныя жалобы шляхты были бы, можетъ быть, оставлены безъ вниманія; но съ одной стороны, разширение территоріи, въ которой гospодствовалъ Палій, какъ посредствомъ колонизаціи, такъ и посредствомъ захвата шляхетскихъ сель, ясно высказываемое Паліемъ намѣреніе достичнуть Случи и Днѣстра, какъ границъ своего полка, съ другой стороны, не скрываемый имъ сношенія съ русскимъ правительствомъ и съ Мазепою, и явное желаніе подчиниться Россіи—грозили шляхтѣ и правительству осуществленіемъ въ западной Украинѣ плана Хмѣльницкаго, задержанного въ своемъ развитіи Андруссовскимъ договоромъ. Гетманскіе универсалы, отправляе-

¹⁾ См. № CXII, стр. 356.

²⁾ См. № XCVII, стр. 317.

иные къ Палю съ требованіемъ—то удалиться изъ извѣстной мѣстности, то вовсе выйти изъ Полѣсся и оставить въ покой шляхту и ея имѣнія, не обращали на себя даже его вниманія; Палій, поддерживаемый нѣсколькими дружими козацкими полковниками, считалъ лишнимъ повиноваться коронному гетману ¹⁾). Нужно было принять мѣры болѣе рѣшительныя.—Съ 1691 г. польскія войска предпринимаютъ дѣйствительно цѣлый рядъ военныхъ экспедицій, съ цѣлью разсѣять полкъ Палія и очистить Хвастовщину. Поляки усилили гарнизонъ Бѣлоцерковской крѣпости и стали частыми вылазками тревожить козацкія поселенія, нерѣдко подходя съ юга подъ самый Хвастовъ; съ другой стороны, польскіе региментари почти ежегодно собирали, бывшія у нихъ подъ рукою, польскія хоругви и козацкіе полки наемной вольницы и старались вытѣснить Паліевыхъ козаковъ изъ Полѣсся, обложить Хвастовъ съ ѿвера, или захватить самого Палія въ степи, во время его походовъ противъ Татаръ. Благодаря своей предпріимчивости, прозорливости, военному искусству, связямъ съ польскими панами и особенно популярности между козаками и народомъ, Палій успѣвалъ, въ продолженіе 10 лѣтъ, разстроивать всѣ планы Поляковъ или отражать ихъ нападенія. Непріятельскія дѣйствія начались въ 1691 году: Палій возвратился изъ похода противъ Туровъ подъ Аккерманъ; региментарь Дружкевичъ рѣшился воспользоваться этимъ обстоятельствомъ: подъ Паволочью отрядъ польского войска и козацкій полкъ Апостола-Щуровскаго преградили ему путь. Палій намѣревался уже силою проложить себѣ домой дорогу, но дѣло не дошло, на этотъ разъ, до сраженія. Козаки Апостола взбунтовались, убили своего полковника и перешли къ Палю, польскія хоругви отступили ²⁾). Воз-

¹⁾ См. №№: LVIII, стр. 200; LXIX, стр. 235; LXXVIII, стр. 260; CIX стр. 349.

²⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 175.

вратившись домой, Палій рѣшился отмстить Дружкевичу, но для этого нужно было ему, въ свою очередь, застигнуть противника въ степи; потому онъ отправилъ къ региментарю, не подавая вида, что онъ приписывалъ случившееся враждебное столкновеніе его иниціативѣ, дружелюбное письмо, въ которомъ требовалъ жалованья для своихъ казаковъ,—за совершенный походъ, и вызывался въ слѣдующемъ году отправиться на войну подъ командою Дружкевича. Региментарь обрадовался такому обороту дѣла; желая загладить воспоминаніе о своей неудачной попыткѣ, онъ отправилъ Палію сукно, на довольно значительную сумму, и пригласилъ его къ совмѣстному походу. Дѣйствительно, весною 1692 г., Палій явился въ лагерь региментаря, стоявшій на переправѣ черезъ Днѣстръ у города Сороки; Дружкевичъ предложилъ Палію оставить 600 человѣкъ изъ своего полка въ Сорокѣ, въ качествѣ гарнизона, а съ остальными переправиться на турецкую сторону. Палій согласился; три сотни его полка переправились вмѣстѣ съ региментаремъ, остальные, съ полковникомъ, должны были слѣдовать немедленно. Но лишь только войско региментаря, состоявшее въ значительной части изъ наемныхъ козацкихъ полковъ, находившихся подъ начальствомъ наказного гетмана Гришка, переправилось черезъ Днѣстръ, козаки Паліевы вошли въ сношеніе съ козаками Гришка; тѣ и другіе взбунтовались, захватили судна, служившія для переправы, перешли назадъ къ Палію и пустили судна по теченію рѣки. Гонецъ Палія извѣстилъ Бѣлогородскую орду, что на ея сторонѣ находится региментарь съ незначительнымъ отрядомъ войска, съ которымъ Татарамъ весьма легко будетъ справиться. Самъ-же Палій, съ передавшимися ему козаками, оставилъ Сороки и удалился въ степь. Съ большими трудомъ удалось региментарю бѣжать обратно за Днѣстръ до прихода Татаръ, но

при переправѣ че́ре́зъ Бугъ, єго ожидалъ Палій, остававшійся еще у ригиментаря козакъ переда́лись Палю, который притомъ овладѣлъ польскимъ обозомъ и пушками. Самъ Дру́жкевичъ едва сиася бѣгствомъ съ нѣсколькими польскими хоругвями¹⁾). Въ томъ же году польское правительство признало Дру́жкевича неспособнымъ управлять козаками и смѣнило его. Гетманъ коронный приказалъ польскимъ хоругвямъ размѣститься на зимнія квартиры въ кіевскомъ Полѣсси, между Овручемъ и Дымеромъ, вытѣснить изъ нихъ козаковъ и готовиться весною въ походъ на Хвастовъ²⁾). Но походъ этотъ не состоялся. Паліевы козаки не допустили польскихъ хоругвей занять назначенные имъ квартиры, и жандары, пробовавшіе ворваться въ нихъ насильно, были отражены оружіемъ и должны были удалиться съ значительнымъ урономъ. Такъ, напримѣръ, четыре польские хоругви, хотѣвшія занять квартиры въ Овручскомъ староствѣ, были отражены Паліевыми сотниками: Уласомъ, Левкомъ, Михайломъ Даріенкомъ и Гавриломъ Великимъ, при содѣйствіи окличной шляхты³⁾).

Въ слѣдующемъ году (1693) гетманъ коронный рѣшился заблаговременно подготовить болѣе значительныя силы для того, чтобы сразу покончить съ Паліемъ. Новому ригиментарю, Бальцеру Вильгѣ, поручено было управлять походомъ и непремѣнно овладѣть Хвастовымъ. Вильга расположилъ главную квартиру свою въ Чернобыль на Припяти, онъ усилилъ гарнизонъ Бѣлой Церкви, расчитывая на важное значеніе этой крѣпости въ предстоящемъ походѣ и собралъ въ Полѣсси значительное количество войска. У него было въ распоряженіи до 50 польскихъ хоругвей разного

¹⁾ Ambrozy Grabowski, Starożytnosci Historycz. Polsk. T. II, стр. 531—532.

²⁾ Істоіи Величка, Т. III, стр. 125—126 и 129.

³⁾ См. № LXXXI, стр. 267.

найменованія: волоцкихъ, панцирскихъ, гусарскихъ, также
несколько наемныхъ полковъ козацкихъ, подъ началь-
ствомъ: Василія Искрицкаго, Яремы Гладкаго, Китігна
и т. д. На Волыни расположился бывшій региментарь Друж-
кевичъ съ резервомъ; притомъ гетманъ обѣщалъ прислать
Вильгъ артилерію и отрядъ нѣмецкой пѣхоты. Еще въ ок-
тябрѣ Палій извѣстили тайно полковникъ Ярема Гладкій
и какой-то православный игуменъ изъ Полѣсся, что Поляки
собираются противъ него значительныя силы; въ ноябрѣ из-
вѣстія стали приходить все болѣе и болѣе частныя и опре-
дѣленныя. Желая развѣдать положеніе дѣла, Палій отпра-
вилъ посланцевъ къ коронному гетману, подъ предлогомъ
отсыпки ему пѣнныхъ Татаръ. Гетманъ не скрывалъ свое-
го намѣренія: «Палій не слушаетъ моихъ приказаний,
сказавъ онъ козакамъ, безъ моего вѣдома ходить на Та-
таръ, а отъ этого для Речи Посполитой нѣть никакой вы-
годы. Онъ надѣется на новровительство Россіи и Мазепы,
но я знаю навѣрно, что его Россія не приметъ, а заднѣ-
провскіе полковники пишутъ, что они всѣ его ненавидятъ
и щадить не будутъ. Совѣтую вамъ, если хотите впредь
получать королевское жалованіе, изберите другого полко-
вника,—у васъ, козаковъ, не новость старшихъ перемѣ-
нить»—Палій увидѣлъ, что приближается критическая ми-
нута борьбы. Онъ собирая всѣ свои силы и искалъ вез-
дѣ помощи, онъ посыпалъ письмо за письмомъ къ Мазепѣ,
то съ просьбою подать помощь, то съ предложеніемъ обезше-
чить еї, въ случаѣ крайности, право отступленія въ Рус-
скіе предѣлы; встрѣчая постоянный отказъ съ этой стороны, онъ
пробовалъ войти въ сношенія даже съ Ханомъ, но вре-
мени недоставало для того, чтобы можно было надѣяться
на современную татарскую помошь, даже въ случаѣ со-
гласія Хана на присылку войска. Палій долженъ быть
ограниченъ собственными силами; онъ расположилъ сво-

ихъ козаковъ въ Полъсъи, желая оберегать отнятыя имъ отъ шляхтичей волости. Въ Хвастовѣ оставалось у него только 2000 человѣкъ; но на подмогу ему являлись, не смотря на запретъ Мазепы, козаки съ лѣваго берега, также приходили ежедневно толпы крестьянъ изъ Полъсъя.— Въ ноябрѣ Мазепа доносилъ Царю, что, примѣтивъ значительное скопленіе польскихъ войскъ, «поснольство зъ разныхъ мѣстечекъ и сель, отъ того войска польского, якое на Семена Палія наступаетъ, взявши боязнь, тудажъ, въ Хвастовѣ, позбѣгало, зъ якими людьми онъ, Семенъ Палій, певно въ бою противъ наступающаго польского войска отважне подержится, и може о семъ часѣ зачался у нихъ бой.» Между тѣмъ, въ началѣ ноября, а потомъ въ началѣ декабря, присланы были отъ короннаго гетмана въ Хвастовѣ грозные универсалы, адресованные, помимо полковника, къ козакамъ и послольству полка, «состоящаго подъ командою полковника Палія, бунтовщика нпротивъ его Королевской Милости и моихъ приказаній». Козаковъ гетманъ упрекалъ въ неповиновеніи прежнимъ его приказаніямъ, въ бунтѣ и измѣнѣ, и заключалъ универсалъ слѣдующими словами: «Упомянутый Палій, равно всякъ, кто его держится,—за свои великия буйства, преступленія и ослушанія, подлѣжитъ наказанію, за бунтъ назначенному. Нынѣ симъ моимъ универсаломъ предупреждаю васъ, чтобы вы, лишь только сей универсалъ прійдетъ въ которую либо изъ вашихъ сотень, отъ помянутаго Палія, не ожидая прочихъ сотень, немедленно отставали, не держались-бы его и не слушали, а присоединялись-бы съ своими сотнями къ полкамъ вѣрнымъ и послушнымъ Его Королевской Милости и Речи Посполитой. Если такъ поступите, тоувѣрю васъ, что безъ замедленія и обмана, наравнѣ съ другими покорными, получите платье, жалованье и довольствіе свое; а если и послѣ сего будете

упорствовать и при томъ бунтовщикъ оставаться, или же ему станете помочь,—въ такомъ случаѣ рѣшился я истреблять васъ, поступая съ вами, какъ съ врагами Его Королевской Милости и Речи Посполитой. И такъ вѣдайте объ этомъ и соображайте, что для васъ лучше». Къ послѣству города Хвастова гетманъ говорилъ слѣдующее: и уже вы и сами о томъ можете знать, что Палій, полковникъ, явный бунтовщикъ, непокорный Его Королевской Милости и моимъ приказаніямъ, а потому, кто его держится и слушаетъ, тотъ такой-же какъ и онъ бунтовщикъ. И такъ какъ это безъ острастки и должного наказанія остаться не можетъ, то предостерегаю васъ и симъ универсаломъ моимъ уведомляю, что-бы вы его не держались, ни въ чемъ ему не помогали и не слушали его; напротивъ того, если нужно будетъ, что-бы вы его, какъ бунтовщика, изъ города выдали; въ противномъ случаѣ, если этого не сдѣлаете, я приказалъ васъ огнемъ и мечемъ наказывать и истреблять, какъ враговъ Его Королевской Милости и Речи Посполитой. Если же требуемое исполните, то о милости Королевской и вниманіи къ вамъ завѣряю». Но угрозамъ и надеждамъ польского гетмана не суждено было сбыться. Пока региментаръ Вильга обдумывалъ въ Чернобыль свой планъ, поджидалъ артилеріи и нѣмецкой пѣхоты, своеvolныя польскія хоругви и козацкіе наемные полки Искрицкаго и Яремы, не дожидаясь его, бросились на Паліевы сотни, расположенные въ польскихъ волостяхъ. 29 декабря «въ день избенія Иродомъ младенцевъ» Поляки на нихъ начали одновременно въ трехъ мѣстностяхъ: изъ волостей Демидовской и Бородянской Паліевцы были изгнаны съ урономъ, но въ Радомыслѣ шуринъ Палія, Савва, успѣлъ выдержать напискъ Поляковъ; вскорѣ на выручку ему пришелъ изъ Коростышева козацкій наемный полкъ Килиана, передавшійся на его сто-

рону, и они въ свою очередь оттеснили Поляковъ; Вильга, узнавши о случившемся, двинулся въ помощь своимъ изъ Чернобыля съ остальными хоругвями, но онъ опоздалъ и счелъ болѣе благоразумнымъ удержаться отъ военныхъ дѣйствій. Онъ расположилъ свои хоругви въ Полѣси и рѣшился ожидать весны; но весною значительная часть польского войска должна была отправиться въ походъ противъ Туровъ, и Вильга удовлетворился только тѣмъ, что въ февралѣ 1694 г. предпринялъ совершенно бесплодную рекогносцировку до границъ мѣстности, занимаемой Палемъ, и опять отложилъ дѣло до слѣдующей весны, ограбивъ при случаѣ нѣсколько шляхетскихъ селъ и дворовъ¹⁾.

Отразивъ это нападеніе болѣе грозное, чѣмъ существенно опасное, Палій рѣшился отомстить наемнымъ козакамъ полкамъ за ихъ участіе въ польскомъ походѣ. Онъ повелѣлъ своимъ сотникамъ, козаковъ Яремы и Искрицкаго, захватить на квартирахъ, бить и грабить, а пойманныхъ, «передъ собою, такъ невольниковъ, гнать въ Хваствовъ».— Особенъ онъ былъ озабоченъ на начальниковъ: захваченный его козаками въ пленъ одинъ изъ наказанныхъ полковниковъ былъ приговоренъ къ смерти и помилованъ только по просьбѣ, случившагося въ то время въ Хваствовѣ, посланца Мазепы, Романа Проценка. Искрицкій до того былъ напуранъ удачно и угрозами Палія, что просилъ короннаго гетмана выхлоонотать ему въ трибуналѣ отсроку по его тяжебнымъ дѣламъ, такъ какъ онъ не смѣть удалиться отъ своего полка, изъ опасенія Паліевыхъ козаковъ; потомъ—же, проѣхавши въ Польшу, онъ не возвращался болѣе; полкъ его частью перешелъ къ Далю, частью разсѣялся; послѣ 1694 г. о немъ болѣе не упомина-

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 131—134 и 189—199; Соловьевъ, Т. XIV, стр. 210 и 211; также см. №№: LXXXVIII, стр. 285 и XCV, стр. 312.

ется. Несколько дольше просуществовалъ полкъ Яремы Гладкаго; но въ 1696 г. и этотъ полковникъ попался въ плѣнъ къ Палю и по его приговору былъ казненъ¹⁾. Послѣ его смерти въ польской службѣ остается одинъ только наемный козацкій полкъ, подъ начальствомъ молдаванина Тимофея Кутыскаго-Барабаша; но полковникоѣ этотъ старается применить къ Палю: онъ защищаетъ занятыя имъ села отъ польскихъ хоругвей, вытѣсняетъ шляхтичей изъ имѣній, въ случаѣ сопротивленія сажаетъ ихъ подъ стражу и смѣется надъ ихъ жалобами и угрозами—«Не боюсь я ни короля, ни гетмана, отвѣчалъ онъ на угрозы арестованаго имъ, шляхтича Ставецкаго, мой король—царь Турецкій, мой гетмань—господарь Волоскій, а здѣсь надъ Барабашемъ нѣть никакой власти». Если же его козаки, по привычкѣ къ грабежу, разоряли крестьянъ, то Палевы сотники заступались за послѣднихъ и выгоняли Барабашевцевъ изъ сель²⁾. Такимъ образомъ столкновеніе съ Поляками не только не ослабило силъ Палія, но, напротивъ того, усилило ихъ, объединяя козачину подъ его властью и вліяніемъ. Между тѣмъ, отразивши первый сильный натискъ Поляковъ и встрѣчая, вмѣстѣ съ тѣмъ, постоянный отказъ въ принятіи себя подъ русскую державу, Палій почувствовалъ необходимость, выжидая болѣе выгодныхъ обстоятельствъ, заключить временное перемирие съ Поляками. Въ 1694 году онъ обратился къ гетману коронному, Яблоновскому, съ упреками за несправедливое на него наложеніе войска региментарскаго и съ предложениемъ принять участіе въ походѣ гетмана на Туровъ; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ открылъ сношенія съ панами, распо-

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 213; Лѣтопись Велика, Т. III, стр. 202; также см. №№: LXXXII, стр. 272 и CXIX, стр. 371.

²⁾ См. №№: CIV, стр. 332; CV, стр. 335 и CVII стр. 348.

ложеннымъ лично въ его пользу: съ гетманомъ литовскимъ, Сап'гою, съ Замойскимъ и другими, вѣроятно разсчитывая на ихъ содѣйствіе. Дѣйствительно, Яблоновскій принялъ благосклонно предложенія Палія. Въ отвѣтѣ своемъ онъ обѣщалъ полную королевскую милость, если Палій искренно смирится; въ доказательство искренности онъ требовалъ, чтобы Палій принесъ присягу на вѣрность королю, прислать заложниковъ,—свою dochь и пасынка, освободить польскихъ плѣнниковъ, въ обмѣнъ за пойманныхъ Поляками козаковъ его полка, и пріѣхалъ лично поклониться королю. Причины похода Вильги Яблоновскій объяснялъ поведеніемъ самаго Палія: «Ты, писаль онъ, указовъ моихъ не слушалъ въ самыхъ важныхъ военныхъ обстоятельствахъ; въ имѣніяхъ пановъ своевольно раздавалъ становища непослушнымъ людямъ полка своего; шляхту, ихъ подстаростовъ, войсковыхъ товарищѣй и многихъ другихъ людей билъ, убивалъ, мучилъ; доходы шляхетскіе пображъ, людей изъ деревень силою сгонялъ; крайцѣлый польскій себѣ въ послушаніе отобралъ; меды мои своевольно бралъ; въ имѣніяхъ моихъ людей разставлялъ; письма, ко мнѣ посланныя, самыя нужныя, съ разными вѣдомостями и остерегательствами, по дорогамъ перехватывалъ; людей, ко мнѣ идущихъ за письмами, къ себѣ поворачивалъ и свои письма имъ давалъ, и кто перечтетъ все твои насилия, преступленія, убийства, дѣла безсудныя, непослушанія, слова злые. Все это понудило отправить войска въ Полесіе». Получивши такой отвѣтъ отъ Яблоновскаго, Палій еще разъ поѣхалъ къ Мазепѣ съ проосьбою о принятіи подъ россійскую державу. «Нельзя» отвѣчалъ Мазепа. «Такъ покажу кротость передъ польскою стороною, сказалъ Палій, и такимъ образомъ подержусь еще нѣсколько времени въ Хваствовѣ». Онъ дѣйствительно обмѣнялъ съ польскимъ гетманомъ плѣнниковъ, аманатовъ не послалъ, но изъявилъ

готовность присягнуть, что лично «на самаго короля (а не на тѣхъ, которые будуть на меня наступать)» онъ не подыметъ руки ¹⁾). Являться къ королю онъ не поѣхалъ, но отправился въ томъ же году въ походъ противъ Буджацкихъ Татаръ и захваченныхъ плѣнныхъ послалъ королю, при почтительномъ къ нему письмѣ, съ изъявленіемъ готовности къ дальнѣйшимъ услугамъ. Въ отвѣтъ онъ получилъ отъ короля, гетмана короннаго и Замойскаго письма, исполненныя самыхъ лестныхъ выражений, поздравленій и обѣщаній. Гетманъ разрѣшалъ полку Палія занимать квартиры въ Полѣсси, давно уже ими на дѣлѣ занятыхъ ²⁾). Задобравши такимъ образомъ правительство, Палій не измѣнилъ своего образа дѣйствій въ отношеніи къ шляхтѣ; напротивъ, онъ сталъ, въ случаѣ сопротивленія, относится къ шляхтичамъ, какъ къ ослушникамъ, не уважающимъ королевскихъ приказаний и открыто грозилъ имъ истребленіемъ. Такъ въ 1695 году, когда польскія хоругви вздумали вытѣснить Паліевыхъ козаковъ изъ занятыхъ ими квартиръ на Полѣсси, Палій послалъ къ ихъ начальникамъ письмо, въ которомъ между прочимъ говорилъ: «Теперь все Полѣсье отдано козацкому войску и потому прошу вашихъ милостей невытѣснять моихъ людей изъ мѣстности, занятой ими по именному распоряженію пана краковскаго (гетмана Яблоновскаго, кастеляна краковскаго); если вы причините какой бы то ни было вредъ моимъ людямъ, то я, или прикажу вамъ вознаградить оный, или распоряжусь, чтобы мои люди, за хлѣбъ, кровью ими добытый, сразились съ вами, какъ съ иноземными врагами» ³⁾). Новое покушеніе Вильги, тянувшаго

¹⁾ Соловьевъ, Т. XIV, стр. 212—214.

²⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 257—262.

³⁾ См. № С, стр. 326.

руку за шляхту, осталось безъ всякаго успѣха и повело только къ опустошенію козаками дворовъ тѣхъ шляхтичей, которые призывали на помощь региментаря ¹⁾). Такимъ образомъ утвердившись на Полѣсси, какъ посредствомъ фактическаго занятія этой области, такъ и въ силу признанія польскимъ правительствомъ хотя временнаго на нее права, Палій продолжалъ вытѣснять шляхту и отнимать у ней право распоряжаться крестьянами и раздвигать границы своего полка далеко на сѣверозападъ, по направлению къ Припети и Случи. Такимъ образомъ онъ распоряжался здѣсь до 1699 года, не обращая вниманія на универсалы короннаго гетмана, старавшагося ограничить занимаемую козаками мѣстность, и сколько нибудь облегчить въ ней положеніе шляхтичей ²⁾).

Но отношенія, въ какія сталъ Палій къ королю и къ коронному гетману, не могли на долго гарантировать его положенія. Преобладающимъ элементомъ въ Речи Посполитой была шляхта, а противъ шляхты направлены были все дѣйствія Палія, представлявшаго собою интересы крестьянства и козачества, уже по существу своему непримиримо враждебныя шляхетскому строю. Очевидно было, что шляхта, господствовавшая всесильно на сеймахъ, воспользуется созваніемъ первого изъ нихъ и вышудить у своего правительства рѣшительныя мѣры противъ козаковъ. Между тѣмъ, въ 1696 году умеръ король Собескій; преемникъ его, саксонскій курфирстъ, Августъ II, торопился заключить миръ съ Турками, который и состоялся въ Карловцѣ, въ генварѣ 1699 года; въ силу второй статьи этого договора, Турція обязалась возвратить Польшу Подоліе и Каменецъ и отказаться отъ всякихъ притязаній на Укра-

¹⁾ См. № CI, стр. 327.

²⁾ См. №№: CXIII, стр. 369 и CXIV, стр. 362.

ину¹). Съ окончаніемъ продолжительной Турецкой войны миновала для польского правительства необходимость въ козакахъ, и оно готово было выслушать жалобы шляхты и удовлетворить ея требованіямъ. Между тѣмъ, вслѣдь за смертью Собескаго, стали часто собираться сеймы, обыкновенно, по установленному въ Речи Посполитой порядку, созываемые во время междуцарствія. На всѣхъ этихъ сеймахъ представители шляхты жаловались на козаковъ и требовали ихъ уничтоженія; требованіе происходило не только отъ тѣсній и угрожаемой шляхты кіевской и волынскій, но и отъ депутатовъ самыхъ отдаленныхъ отъ Украины воеводствъ: шляхетское сословіе сознавало, что козачество представляетъ начало безъусловно противуположное шляхетству, и потому уже не хотѣло терпѣть козаковъ въ своей Речи Посполитой. Такъ напримѣръ, въ 1696 году въ инструкції, данной депутатамъ, отправляемымъ дворянами отдаленныхъ воеводствъ познанскаго и Калишскаго на конвокационный сеймъ, сказано было: «Такъ какъ дошло до нашего вѣдома, что козаки въ брацлавскомъ воеводствѣ, въ тѣхъ мѣстностяхъ, где имъ назначены квартиры, отнимаютъ доходы отъ владѣльцевъ и старость, то поручаемъ депутатамъ пашимъ потребовать отъ Речи Посполитой смирить ихъ притязанія, по мѣрѣ возможности, удобнымъ образомъ». Кромѣ жалобъ шляхты, могущественное въ Речи Посполитой католическое духовенство требовало уничтоженія козачества. На каждомъ сеймѣ кіевской бискупъ представлялъ депутатамъ, что онъ лишился всѣхъ доходовъ вслѣдствіе занятія Хваставскихъ имѣній козаками, и просилъ оказать ему помощь для возвращенія утраченного²). Августъ II, вынужденный этими

¹) Przeckiedzi—Podole, Wołyń i Ukraina, T. I, стр. 230.

²) Dzieje panowania Augusta II od smierci Jana III do chwili wstępienia Karola XII na ziemię Polską. Poznań 1866; стр. 262.

требованіями, обѣщалъ на коронаціонномъ сеймѣ 1697 года, упразднить козаковъ при первой возможности. Заручившись обѣщаннымъ содѣйствіемъ правительства и поддержкою, оказанною ей на сеймахъ другими воеводствами, кіевская шляхта сдѣлалась смѣлѣе. Весною 1699 года, узнавъ о заключеніи карловицкаго трактата, шляхтичи увѣрились, что козаки не нужны болѣе правительству и стали выгонять ихъ изъ квартиръ. Въ апрѣль Палій разослалъ къ дворянамъ кіевскаго воеводства открытый листъ, въ которомъ было сказано: «Извѣщаю меня мои сотники и жалуются на неуваженіе вашихъ милостей, что вы изгоняете козаковъ изъ квартиръ, при чмъ многимъ изъ нихъ нанесли увѣчія и раны; люди эти находятся тамъ не своевольно, но по непременному желанію короля и Речи Посполитой; имъ не отказано въ службѣ, какъ я подробно изѣяснялъ вамъ уже въ предыдущихъ къ вамъ письмахъ; ваши милости вчинайте не нужные бунты и изтязаете людей невинныхъ, потому извольте ваши милости удержать свое непотребное злопамятство, ибо я, въ свою очередь, всегда готовъ постоять за свое оскорблѣніе и за страданіе невинныхъ людей моихъ, изувѣченныхъ и убитыхъ вами; о чмъ извѣщая васъ, вторично прошу вашихъ милостей воздержите непотребное свое честолюбіе, не тревожте и не изгоняйте людей, заслужившихъ себѣ у Речи Посполитой право на хлѣбъ и на квартиры, чтобы по томъ и сами ваши милости могли пребывать въ добрѣ¹⁾».

Но вскорѣ у Палія отнята была возможность маскироваться передъ шляхтою службою Речи Посполитой; въ въ іюнѣ 1699 года собрался такъ называемый примирительный сеймъ (*pacificationis*); на сеймѣ этомъ издано было слѣдующее постановленіе о козакахъ: «Такъ какъ со-

¹⁾ См. № СХУП, стр. 267.

гдасно съ постановленіемъ, состоявшимъ во время благополучной коронаціи нашей, обѣ очищеніи отъ козаковъ воеводствъ кіевскаго и брацлавскаго, козаки, находящіеся въ вотчинныхъ имѣніяхъ этихъ воеводствъ, равно какъ и въ имѣніи кіевскихъ епископовъ—Хвастовѣ, до сего времени не удалились, несмотря на требование гетманскихъ универсаловъ, пользуясь бывшими въ продолженіе этого времени безпорядками и длившеюся еще войною съ Турками; такъ какъ они не переставали удручать постоеемъ и насилиями шляхетскія имѣнія, охраняемыя столь многочисленными сеймовыми постановленіями «*O свободѣ земскихъ имѣній отъ всякихъ повинностей*» то мы, не нуждаясь болѣе въ козацкой милиціи, всѣдствіе благополучно заключеннаго трактата съ Портою, постановляемъ сеймовою властью распустить и упразднить всѣ полки, какъ пѣшіе, такъ и конные, возстановляя въ полной силѣ законъ 1646 года, называемый «*о вербовкѣ нового войска* ¹⁾». На высокопревосходительного кастеляна краковскаго, гетмана великаго короннаго, возлагается сеймомъ обязанность, въ теченіе двухъ недѣль послѣ окончанія сейма, объявить приказомъ своимъ всему козацкому войску о томъ, что Речь Посполитая отказываетъ ему въ дальнѣйшей службѣ и, подъ опасеніемъ наказаній, назначенныхъ въ томъ-же законѣ 1646 года, привести въ исполненіе упраздненіе козацкаго войска ²⁾. Дѣйствительно, 20 августа коронный гетманъ издалъ универсалъ къ «наказному гетману, Самусю, полковникамъ: Семену Шалю, Искрѣ, Абазину, Барабашу и

¹⁾ На сеймѣ 1646 года постановлено было: распустить всѣ наемныя войска, обязать короля не напинать впередъ войска безъ разрѣшенія сейма и считать врагами отечества, лишенными чести и подлежащими конфискаціи имущество, всѣ лица, принимающія отъ короля „*приповѣдные листы*“ на вербовку полковъ безъ сеймового на то согласія.—(Volum. leg., T. IV, стр. 43, § 2).

²⁾ Volum. leg., T. IV, стр. 34, § 14.

вообще ко всѣмъ всякаго званія козакамъ» въ которомъ, объявляя имъ сеймовое постановленіе, гетманъ предписывалъ: не только немедленно очистить занимаемыя ими квартиры, но и совсѣмъ разойтись порозно, уничтоживъ полки. Въ концѣ университета гетманъ прибавлялъ угрозы: «Въ случаѣ-же если бы вы отказались оставить полки, разойтись и очистить всѣ имѣнія, въ которыхъ вы занимаете квартиры, то всѣхъ таковыхъ я прикажу истреблять какъ своевольныя, непослушныя купы и какъ враговъ отечества. Въ подкрепленіе чего, я вмѣстѣ съ симъ и отправляю въ Украину конные хоругви и пѣшіе регименты, изъ числа войскъ Речи Посполитой ¹⁾». Вслѣдъ за гетманскимъ университетомъ явились въ Хвастовъ ксендзы, посланные киевскимъ бискупомъ, Іоанномъ Гомолинскимъ, и потребовали отъ Палія сдачи имѣнія.

Но для полученія имѣній отъ козаковъ и для упраздненія козачества, недостаточно было сеймового постановленія, гетманского университета и присылки епископскихъ комиссаровъ. Нужно было попытаться принудить козаковъ силою къ исполненію сеймового распоряженія, а это было не такъ легко. Изъ всѣхъ новопоселившихся козацкихъ полковъ, и по многолюдію, и по нравственному вліянію на крестьянъ и на другіе полки, и по географическому положенію, первое мѣсто занималъ полкъ Палія; съ него нужно было начать упраздненіе козачества; между тѣмъ Палій, видя что нечего далѣе прикрываться гетманскимъ разрешениемъ и службою Речи Посполитой, сталъ говорить въ иномъ духѣ: «Я поселился въ вольной, козацкой Украинѣ, сказалъ онъ присланнымъ эпископомъ комисарамъ, Речи-Посполитой нѣть дѣла до этой области, и я лишь имѣю право въ ней распоряжаться, такъ какъ я истинный козакъ

¹⁾ См. № СХVIII, стр. 368.

и выборный вождь своего народа». Вследъ за тѣмъ онъ приказалъ посадить въ тюрму присланныхъ ксендзовъ и потомъ позорно выгнать ихъ изъ города, объявивъ имъ, что онъ Хвастова не намѣренъ оставлять¹⁾. Приходилось его усмирять оружіемъ, но гетманъ Яблоновскій убѣдился на дѣлѣ, что это было не такъ легко, какъ могло казаться сейму; потому онъ рѣшился прежде испытать хитрость, «смириТЬ духъ дерзкаго хлопа, не причиняя большого пожара» по выражению современаго польскаго писателя. Бѣлоцерковскому коменданту, Брандту, поручено было заманить Палія въ засаду; Брандтъ отправилъ отрядъ солдатъ въ лѣсъ, гдѣ находились пасѣки Палія; жолнеры спрятались въ чащѣ, а еврей, обыкновенно покупавшій у Палія разные продукты, отправился къ нему подъ предлогомъ покупки меда и долженъ былъ выманить его въ лѣсъ для осмотра товара; но дѣло не удалось, Палій самъ не поѣхалъ, а отправилъ съ евреемъ своего пасынка, Семашко; не успѣли они еще доѣхать, какъ нагналъ ихъ козакъ, посланный Паліемъ съ извѣстіемъ, что одинъ изъ пасѣчниковъ, замѣтивъ засаду въ лѣсу, прибѣжалъ въ Хвастовъ предъупредить полковника. Семашко немедленно отрубилъ голову еврею, и, захвативши въ городѣ отрядъ козаковъ, перебилъ жолнеровъ, спрятанныхъ въ лѣсу²⁾.

Когда такимъ образомъ хитрость не привела поляковъ къ желанному успѣху, явилась необходимость привести въ исполненіе оружіемъ постановленіе сейма. Гетманъ Яблоновскій долго медлилъ пока собрался съ силами, наконецъ, въ сентябрѣ 1700 года, региментаръ Цинскій направился къ Хвастову съ сильнымъ отрядомъ, числомъ болѣе 4000 человѣкъ; у него были и кварцянія и панская

¹⁾ Otwinowski, стр. 15.

²⁾ Otwinowski, стр. 15—16.

хоругви,—панцырная и гусарская, была немецкая и польская пехота, была довольно сильная артиллерия. Къ Палію, подъ защиту Хвастовской крѣпости, сбѣжался народъ изъ окрестныхъ селъ; онъ успѣлъ укрѣпить городъ; въ низу подъ замкомъ устроенъ былъ родъ пригорода, обнесенный валомъ и палисадомъ; въ этой оградѣ нагромождены были многочисленные сѣстные припасы: скирды хлѣба и сѣна, собранныя въ виду продолжительной осады. Поляки, подступивши подъ городъ, въ слѣдующую же ночь зажгли гранатами эти запасы. Козаки бросились спасать ихъ, несолько человѣкъ погибло въ пожарѣ. Тѣмъ однако и ограничились подвиги польского войска. О дальнѣйшей судьбѣ осады свидѣтельства разногласятся. Козацкіе лѣтописцы разсказываютъ, что Палій отрядилъ ночью часть своего войска въ лѣсъ и потомъ, на другой день, устроивъ вылазку, напалъ съ двухъ сторонъ на польскій лагерь и такимъ образомъ обратилъ враговъ въ бѣгство ¹⁾. Полякъ современникъ утверждаетъ, что Яблоновскій приказалъ отступить войску подъ тѣмъ предлогомъ, якобы Мазепа двинулъ изъ за Днѣпра 10,000 козаковъ въ помощь Палію; на дѣлѣ же отступленіе, по мнѣнію шляхты, произошло вслѣдствіе того, что Палій подкупилъ Яблоновскаго, пославъ ему въ даръ несолько боченковъ денегъ ²⁾. Изъ приведенныхъ актовъ, относящихся къ этому событию, видно только то, что Поляки, собравшись въ походъ въ сентябрѣ, въ половинѣ октября уже направились въ обратный путь, что они заключили съ Паліемъ перемиріе, условія котораго не дошли до насть, и что они не могли расположиться въ окрестности Хвастова на зимнія квартиры,

¹⁾ Лѣтопись Грабянка, стр 240. Тоже повторяютъ: Рубанъ, Ригельманъ и Симоновскій.

²⁾ Otwinowski, стр. 16.

какъ утверждаетъ Отвиновскій, а должны были удалиться на зиму въ Волынь и при этомъ ограбили нѣсколько, случившихся имъ по дорогѣ, мѣстечекъ и сель¹⁾). Во всякомъ случаѣ, по свидѣтельству самыхъ Поляковъ, походъ былъ для нихъ неудаченъ: «Палій, говорить Отвиновскій, не только не возвратилъ Хвастова, но и вотчины разныхъ пановъ въ цѣлой окрестности продолжалъ удерживать въ своей зависимости и присвоивать себѣ изъ нихъ доходы»; «отправленный для усмиренія Палія, региментаръ Цинскій, во главѣ короннаго войска, не могъ его унять и нашимъ не удалось овладѣть Хвастовомъ» говорить другой польскій писатель²⁾). Приетомъ жолнеры, возвращавшіеся изъ подъ Хвастова, подвергались насмѣшкамъ и поруганію со стороны крестьянъ; такъ, напримѣръ, одна хоругвь проходила черезъ мѣстечко Лабунь, лежавшее на границѣ Волыни; одинъ изъ войсконыхъ товарищѣ обратился къ крестьянину, стоявшему на скирдѣ хлѣба, съ вопросомъ о направлениіи дороги, но, вмѣсто указанія, крестьянинъ *juxta suam barbariam rusticam, in honeste tergiversione ostendit*; жолнеры бросились на насмѣшника, но на выручку ему сбѣжались мѣщане и, квартировавши въ Лабуни, козаки, и дѣло кончилось свалкою, въ которой жолнеры оказались сильно избитыми³⁾).

Во всякомъ случаѣ походъ этотъ не рѣшилъ спорнаго вопроса, рѣшеніе его было только отстрочено, обѣ же враждовавшія стороны оставались въ прежнемъ положеніи. Съ одной стороны шляхтичи требовали неотступно у короля и у коронныхъ гетмановъ приведенія въ исполненіе по-

¹⁾ См. №№: CXXII, стр. 375; CXXIII, стр. 377 и CXXVII, стр. 386.

²⁾ Sukcess, albo historya universalna a patre Gaudentio Pukulski, ord. S. Francisci reg. observ., prov. Russiae The. Львовъ 1762 г., стр. 761—762.

³⁾ См. № CXXIII, стр. 377.

становленій сейма 1699 года; съ другой стороны Палій, сознавая, что приближается минута рѣшительной борьбы, собирая силы и искалъ союзниковъ для окончательного приведенія въ исполненіе своего плана. Въ 1701 году шляхта волынскаго воеводства помѣстила въ инструкціи, данной депутатамъ, отправляемымъ на сеймъ, статью о неотступномъ требованіи изгнанія Палія: «должно постановить, сказано было въ инструкціи, чтобы король не оказывалъ покровительства бунтовщику Палію, чтобы никто изъ гражданъ Речи Посполитой не осмѣливался, подъ опасеніемъ наказанія, находиться съ нимъ въ сношеніяхъ или оказывать ему протекцію; гетманъ же великий коронный долженъ его изгнать изъ границъ Речи Посполитой ¹⁾). «Еще требовательнѣе выражались въ своей инструкціи шляхтичи кіевскаго воеводства; въ ней предписано было посламъ обратиться прямо къ гетманамъ съ требованіемъ изгнанія непремѣнно Палія изъ воеводства и, кромѣ того, при самомъ началѣ сейма они должны были объявить, что если Палій не будетъ изгнанъ до конца сеймовыхъ заѣданій, то кіевскіе депутаты возползутся правомъ *liberum veto* и уничтожать сеймъ. Въ инструкціи этой поручено было депутатамъ подробно изложить на сеймѣ положеніе дѣла и оно обрисовано было въ слѣдующихъ выраженіяхъ: «Постановленіемъ сейма 1699 года всѣ войска козацкія разпущены и исполненіе этого постановленія поручено гетманамъ. Не смотря на это послушникъ Палій, не только рѣшенію сейма не повинуется, козаковъ своихъ разпустить не хочетъ и приказаніямъ гетмановъ не покоряется; но, напротивъ того, онъ остается во владеніи Хвастовомъ, приадлежащемъ кіевскимъ епископамъ, имѣнія дворянъ разоряетъ, установивъ себѣ мнимую границу по

¹⁾ См. № СXXX, стр. 395.

рѣку Тетеревъ, разпредѣляетъ въ нихъ квартиры, не только зимою но и лѣтомъ для своихъ козаковъ, производить нападенія и грабежи, такъ что въ то время, когда миръ, заключенный съ Портою, сталъ процвѣтать во всей Речи Посполитой, воеводство наше сдѣгалось добычею разъяренныхъ враговъ»¹⁾. Въ началѣ 1702 года король, вслѣдствіе требованія сейма, отправилъ къ Палію офиціальное предписаніе и собственноручное частное письмо; какъ въ томъ, такъ и въ другомъ документѣ онъ напоминалъ полковнику постановленія сейма 1699 года, предписывавъ ему подъ опасеніемъ паказанія и просилъ по дружбѣ очистить кіевское и брацлавское воеводства и возвратить Хвастовъ²⁾. Оба документы были вручены Палію депутатами отъ дворянъ кіевскаго воеводства, собравшихся на сеймикъ въ Житомирѣ, но Палій зналъ, что польское правительство находится въ невозможности исполнить свои угрозы и потому онъ съ презрѣніемъ принялъ шляхетскихъ депутатовъ и пригрозилъ имъ даже смертною казнью³⁾.

Дѣйствительно дѣла Речи Посполитой находились въ то время въ весьма плохомъ положеніи; король Августъ наѣликалъ, безъ позволенія сейма, войну со шведами; Карлъ XII во главѣ побѣдоноснаго войска вторгнулся въ предѣлы Речи Посполитой и шелъ на Варшаву; сеймъ, упрекая короля въ самоуправствѣ, медлилъ разрѣшеніемъ ему пособій; Саксонскія войска терпѣли пораженіе за пораженіемъ; между тѣмъ многіе магнаты, недовольные королемъ, перешли къ Шведамъ; сеймики нѣкоторыхъ воеводствъ отказали въ повиновеніи Августу и подчинились Карлу XII; вѣрность гетмановъ, войска и большинства шляхтичей была сомнительна; каждый разсчитывалъ личную

¹⁾ См. № СXXXV, стр. 410—411.

²⁾ См. №№: СXXXVI, стр. 417 и СXXXVII, стр. 418.

³⁾ См. № СХЛII, стр. 427.

выгоды и, руководясь ими, склонялся то на ту, то на другую сторону; никто и не думалъ о серьезномъ сопротивлениі Шведамъ; Карлъ XII требовалъ отъ Речи Посполитой низложенія съ престола Августа II и избранія нового короля. Конечно, среди такого хаотического положенія, ни королю, ни сейму, ни гетманамъ было не до козаковъ. Палій, въ свою очередь, считалъ безъурядицу, возникшую въ Речи Посполитой, лучшою минутою для приведенія въ исполненіе своихъ плановъ; теперь, легче чѣмъ когда либо, можно было осуществить мысль объ изгнаніи шляхты изъ Волыни, Подоліи, Брацлавщины, о восстановленіи въ этихъ областяхъ козачества и объ отторженіи ихъ отъ Речи Посполитой. Съ этого цѣлью съ 1701 года Палій начинаетъ группировать всѣ, бывшія у него подъ рукою, силы и усиливаетъ всевозможными средствами вооруженіе. Онъ теперь усиленно созываетъ въ Хвастовъ всѣхъ, кто только желалъ поступить въ козаки; съ этой цѣлью Палій обращается въ Запорожье и встрѣчаетъ горячую поддержку. «По всѣ дни примножается къ нимъ гультайство особенно изъ Запорожія, доносилъ Мазепа Головину; сотникъ, Паліевъ секретарь, будучи недавно съ ними въ Киевѣ, проговорился передъ духовными особами, что Палій заодно съ атаманомъ кошевымъ смыслилъ и во всемъ его слушаетъ, обо всемъ между собою тайно сносятся ¹⁾». Въ Хвастовъ собирались козаки и бѣглые крестьяне изъ за Днѣпра, изъ Волыни, Полѣсья; туда стремились всѣ бездомные и преслѣдуемые судьбою, всѣ беспокойные и ищущіе борьбы и поля для своей удачи—эта «голудьба» кой-какъ мѣстилась въ Хвастовѣ и терпѣла всякия лишенія и нужды, ожидая обѣщанного похода на соседнюю шляхту. Вотъ въ какихъ выраженіяхъ описы-

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 22.

ваетъ современный путешественникъ, проѣзжавшій черезъ Хвастовъ въ началѣ 1702 года, это созванное Паліемъ ополченіе: «По земляному валу (въ Хвастовѣ) ворота частые; а во всякихъ воротахъ копаны ямы, да солома наслана въ ямы; тамъ Паліевщина лежить, человѣкъ но двадцати, по тридцати; голы что бубны, безъ рубахъ, нагие, страшны зѣло; а въ воротѣхъ изъ сель проѣхать нельзя ни съ чѣмъ; все рвутъ, что собаки: дрова, солому, сѣно—съ чѣмъ ни поѣзжай..... А когда мы прїѣхали (въ Наво-лочь) и стали на площади, такъ наасъ обступили, какъ есть около медвѣдя всѣ козаки—Паліевщина; а все голудьба безпорточная; а на иномъ и клока рубахи нѣтъ: страшные зѣло, черны что Арапы и лихи что собаки; изъ руѣвъ рвутъ. Они на насъ, стоя, дивятся, а мы имъ и втрое, что такихъ уродовъ мы отъ роду не видали; у насъ на Москвѣ и на Петровскомъ кружалѣ не скоро сыщешь такова хочь одного» ¹⁾). Кромѣ усиленія войска Палію необходимо было сосредоточить всѣ козацкія силы для готовящагося предпріятія и списать со участіе другихъ козацкихъ полковниковъ. Съ этою цѣлью въ Хвастовѣ состоялось совѣ-

¹⁾) Лукьянновъ—Путешествіе въ св. землю, стр. 15. При редакціи этого интереснаго памятника произошла ошибка, вслѣдствіе ошибки въ годѣ грамоты, приведенной вначалѣ: Путешествіе Лукьяннова отнесенъ къ 1710—1711 годамъ, между тѣмъ какъ по сличенію фактovъ, передаваемыхъ авторомъ, ясно, что путешествіе это должно отнести къ 1702—1703 годамъ. Миѣніе это основывается на слѣдующихъ данныхъ: 1) Путешествіе Лукьяннова совпадаетъ съ назначеніемъ посланникомъ въ Константинополь Петра Толстого; на пуги въ Царьградъ авторъ встрѣчаетъ бывша о посланника, князя Дмитрія Михайловича Голицына, а на обратномъ пути получаетъ уже грамоту отъ кн. Толстого—назначенъ же былъ посланникомъ въ ноябрѣ 1701 года 2) Во времія пребыванія Лукьяннова въ Царьградѣ, у Турковъ было предположеніе засыпать Керченскій проливъ, какъ вслѣдствіе уступки Азова Россіи, такъ и по поводу паническаго страха, объявшаго ихъ отъ первого ожидаемаго появленія русскаго флота на Черномъ морѣ—события случившіяся въ 1702 г., 3) Въ промежуткѣ между путешествіемъ Лукьяннова и возвратомъ его козаки разрушили Немировъ, событие, случившееся въ концѣ 1702 года.

щаніє между Самусемъ, Искрою, Паліемъ и Абазинимъ¹⁾). Вѣроятно на этомъ совѣтѣ опредѣлено было время и образъ предстоявшихъ дѣйствій. Время всеобщаго нападенія на смежныя воеводства должно было зависѣть отъ удаленія изъ нихъ шляхетскихъ ополченій (такъ называемаго нос-политаго рушенія) въ лагерь королевскій на войну со Шведами, такъ какъ воеводство киевское и голынское по-рѣшили стоять за Августа II и обѣщали ему свое содѣй-ствіе. Способъ веденія войны долженъ былъ основываться преимущественно на возбужденії сочувствія къ козацкому возстанію въ народонаселеніи самаго края.

На сочувствіе крестьянъ предводители козацкіе могли вполнѣ положиться; всѣмъ известна была ненависть крѣ-постныхъ людей къ панскому господству и надежды возла-гаemая ими на козаковъ и въ особенности на извѣстнаго заступника за крестьянскіе интересы—Палія. Ежедневные набѣги въ Хвастовщину и прорывавшіеся по временамъ волненія въ сельскомъ народонаселеніи ясно свидѣтель-ствовали о настроеніи послопитыхъ людей; въ этомъ отноше-ніи оставалось заботиться развѣ о сосредоточенности и свое-временности крестьянскаго движенія. Но кромѣ крестьянъ оказалось, что и другія сословія не останутся вполнѣ рав-нодушны къ предполагаемому предпріятію. Въ Хвастовъ, кромѣ козацкихъ старшинъ, стали являться и представи-тели другихъ сословій, предлагая свои услуги для народ-наго дѣла. Конечно между недовольными польскимъ господ-ствомъ первое мѣсто занимаетъ православное духовенство. Въ приведенныхъ актахъ мы можемъ указать, какъ на примѣръ духовнаго лица, на пресвитера Успенской церкви горо-да Клеваня—Іоанна. Послѣ перехода нареченаго луцкаго и

¹⁾ См. №№: CLXVIII, стр. 484; CLXXVII, стр 502; CLXXXIV, стр. 518—519; также Соловьевъ, Т. XV, стр. 16.

острожского епископа, Діонісія Жабокрицкого въ унію въ 1701 году, священникъ этотъ, не желая слѣдовать его примѣру, отказалъ ему въ повиновеніи; онъ поддерживалъ проповѣдями вѣрность къ православію своихъ прихожанъ, посовѣтовалъ имъ изгнать изъ города, присланныхъ епископомъ, уніатскихъ єсендзовъ, былъ за это отлученъ Жабокрицкимъ отъ церкви и потребованъ въ епископскій судъ. Избѣгая преслѣдованія, Іоаннъ бѣжалъ изъ Клеваня и нашелъ пріютъ въ Хвастовѣ; здѣсь онъ принималъ участіе въ совѣщаніи козацкихъ полковниковъ и, послѣ трехмѣсячнаго отсутствія, возвратился на родину «съ инструкцію, полученою отъ тѣхъ, у кого онъ былъ, для подстреканія къ возстанію людей въ городѣ и княжествѣ (?) Клеванскомъ¹⁾. Примѣръ этотъ представлялъ не единичное исключеніе и количество духовныхъ лицъ, состоявшихъ въ связи съ козаками, вѣроятно было значительно, потому что шляхтичи заподозрили наконецъ самаго Жабокрицкаго, (перешедшаго въ унію только послѣ продолжительнаго сопротивленія) въ томъ, что сношенія духовенства съ козаками происходять съ его вѣдома; некоторые шляхтичи уверяли, что видѣли у Палія письма, полученные имъ отъ Жабокрицкаго²⁾. Въ Хвастовѣ принимали также участіе въ совѣщаніи полковниковъ и представители мѣщанъ; два примѣра мы встрѣчаемъ въ приведенныхъ актахъ— это были: одинъ изъ мѣщанъ города Острога, неизвѣстный по имени, и межирицкій войть, Григорій Єосовичъ; (сношенія послѣдняго съ Паліемъ были продолжительны, еще весною 1701 года онъ участвовалъ въ нападеніи Паліевъхъ козаковъ на имѣніе дворянки Ласковой—Билиловку). Впослѣдствіи оба они были отданы подъ военный судъ

¹⁾ См. № CLXXXVII, стр. 501.

²⁾ См. № CXXXIV, стр. 407.

по приговору сеймика волынского воеводства за то, что «ѣздили къ Самію, и съ нимъ, равно какъ и съ Самусемъ, участвовали въ тайномъ совѣщаніи.¹⁾»

Наконецъ въ дѣлѣ козацкому приняли участіе нѣко-
рые шляхтичи, оставшіеся вѣрными православію; пред-
ставителемъ ихъ былъ человѣкъ, рѣзко отличавшійся въ
шляхетской средѣ замѣчательною стойкостью убѣжденій,
самопожертвованіемъ и значительнымъ для своего време-
ни образованіемъ, это былъ волынскій дворянинъ—под-
чашій венденскій, Даніилъ Братковскій. На личности этой
остановимся нѣсколько подробнѣе, такъ какъ она представ-
ляетъ одно изъ рѣдкихъ въ то время въ шляхетскомъ об-
ществѣ исключеній, и заслуживаетъ особенного вниманія
по своему просвѣщенію и искренности убѣжденій. Брат-
ковскій принадлежалъ къ древнему, русскому, дворян-
скому роду; предки его упоминаются еще въ началѣ
XVI вѣка въ земляхъ Перемышльской и Волынской, какъ
туземные, православные, владѣющіе помѣстьями земяне—²⁾.
Въ XVII столѣтіи родъ Братковскихъ отличался искреннею
преданностію православію въ противуположность боль-
шинству шляхты, переходившей въ это время въ унію
и въ католичество. Въ 1619 году одинъ изъ предковъ Да-
ніила—Богданъ, подписался въ числѣ дворянъ, охраните-
лей луцкаго братства. Съ 1675 по 1677 другой Богданъ Брат-
ковскій, скарбникъ Брацлавскій, отецъ Даніила, былъ,
старостою того же братства ³⁾ и внесъ свой родъ въ брат-
скій помянникъ. Самъ Даніилъ получилъ воспитаніе для
своего времени блестящее: Величко, доставившій о немъ
единственное краткое извѣстіе, говорить, что онъ былъ

¹⁾ См. №№: CLXXXIV, стр. 518—519 и CXXXIII, стр. 405.

²⁾ Kasper Niesiecki—Korona Polska, Т. I, стр. 177—178.

³⁾ Памятники, изданные временемъ комиссіею, Т. I, Ч. I, стр. 12, 190 и 273.

«человѣкъ ученый, поэтъ отличный, который книжку подъ заглавиемъ *Swiat przejrzany*, риомаии польскими красно и утѣшно зложилъ¹⁾». Изъ самого сочиненія видно хорошее знакомство автора съ классическою литературою. Книжка эта, носящая заглавіе «*Mirz пересмотринный по частямъ*²⁾», рисуетъ наглядно какъ личность самого автора, такъ и взглядъ его на современное шляхетское общество. Она состоить изъ множества мѣлкихъ стихотвореній и съ начала до конца представляетъ одну Ѣдкую сатиру, изображающую вѣрную картину шляхетскихъ нравовъ. Вотъ общее содержаніе этого сочиненія: два порока господствуютъ вполнѣ въ шляхетскомъ обществѣ—пьянство и про дажность; почетъ у насъ, говоритъ Братковскій, снискивается не наукою, не заслугами, а деньгами. Кто заплатить или угостить, тотъ правъ въ судѣ, тотъ слыветъ Демосѳеномъ на сеймѣ, тотъ получаетъ старости и должности, тотъ вездѣ пользуется уваженіемъ; если онъ гордъ, то имѣть право презирать каждого, хотя бы умнѣйшаго, бѣдняка. Остальные же только и дѣлаютъ, что пьютъ, дерутся, да ищутъ кому-бы продать свой голосъ на сеймѣ или въ судѣ. Безнравственность разгнила все шляхетское общество—семью и государство; краснорѣчіе замѣняется скучнымъ риторствомъ, честность—мошенничествомъ, правосудіе—сугубничествомъ. Казну грабить сборщики податей. Равенство шляхетское—только фраза, покрывающая олигархическія стремленія богатыхъ чановъ, «Вольности шляхетскія» состоять въ томъ, что шляхтичъ можетъ чинить зло и не подчиняться даже требованіямъ разума. Крестьяне поробощены окончательно; даже, смѣшино сказать, боль ихъ

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 566.

²⁾ Полное ея заглавіе: *Swiat po czesci przejrzany przez Daniela Bratkowskiego, podczaszego Wendeuskiego. Krakow, 1697 г.* Она посвящена королю Августу II.

пачь обращаетъ для себя въ статью дохода, ибо, если двумъ крестьянамъ случиться подраться, то штрафъ за нанесенные побои шляхтичъ забираеть себѣ. Русскій элементъ до того подавленъ, что, «если Русинъ нуждается въ чёмъ нибудь, то онъ долженъ притайтися, льстить и успѣваетъ только въ такомъ случаѣ, если въ немъ Русина не узнаютъ».

Такой взглядъ на шляхетское общество ставилъ уже Братковскаго въ непріязненное къ нему отношеніе, но вражда его къ шляхетской средѣ находила безпрестанную пищу въ оскорблениіи его глубокаго религіознаго чувства; Братковскій, по словамъ современника, былъ «благочестія святаго непоколебимымъ ревнителемъ» а это благочестіе подвергалось повседневнымъ оскорблениямъ и гоненіямъ со стороны шляхты; потому, не удовлетвораясь сатирою, Братковскій рѣшился вступить въ фактическую борьбу съ окружавшимъ его обществомъ за вѣру, которой онъ былъ преданъ и по глубокому убѣжденію и по семейнымъ преданіямъ. Первые шаги его въ этой борьбѣ были строго легальны. Такъ, при посыпѣ шляхтою Кіевскаго и Волынскаго воеводствъ депутатовъ на сеймъ 1699 года, Братковскій съумѣлъ сгруппировать въ этихъ воеводствахъ православныхъ дворянъ, такъ что они, не смотря на свою малочисленность, успѣли помѣстить въ инструкціяхъ, которыми воеводство снабдило депутатовъ, требованіе отъ сейма гарантіи для свободы православнаго вѣроисповѣданія. Но мѣра эта не привела ни къ какому результату. Сеймъ зналъ хорошо на сколько малочисленна группа православныхъ дворянъ, а потому не только не обратилъ малѣйшаго вниманія на пункты, относившіеся къ православію въ инструкціяхъ, данныхъ депутатамъ Кіевскаго и Волынскаго воеводствъ, но, напротивъ того, издалъ нѣсколько новыхъ постановленій, стѣснявшихъ православіе

и стремившихся къ его искоренению. Такъ сеймовыми конституциями запрещено было селиться православнымъ, наравнѣ съ евреями, въ освобожденномъ отъ Турковъ Каменцѣ. Такъ уніяты только—признаны были способными занимать въ городахъ и мѣстечкахъ выборные магистратскія должности. Такъ возобновлено было прежнее постановленіе, освобождавшее только уніатскую церкви и духовенство, въ ущербъ православнымъ, отъ постор и военныхъ повинностей ¹⁾). Такъ наконецъ все Подоліе было изъято изъ вѣдомства кіевской православной митрополіи и подчинено Львовскому уніатскому архіепископу.

Сами депутаты отъ дворянъ кіевского и волынского воеводствъ подали голоса въ пользу этихъ постановленій, и, разсчитывая на малочисленность православной дворянской партии, оставили безъ вниманія требованія, помѣщенные въ инструкції. Разсчетъ ихъ былъ вполнѣ оправданъ послѣдствіями: дворяне, собравшіеся на реляціонные сеймики, чтобы выслушать ихъ отчетъ, остались равнодушны къ упущенію ими тѣхъ пунктовъ, которые относились къ православію. Не смотря на это, Братковскій пытался продолжать борьбу. Православные дворяне обоихъ воеводствъ (числомъ только 54) составили общій протестъ, въ которомъ требовали подвергнуть депутатовъ судебной ответственности за сдѣланное ими упущеніе. Но всѣ три волынскіе гроды: Луцкій, Владимірскій и Кременецкій, отказались принять въ книги ихъ протестъ, онъ былъ внесенъ въ овручскія книги только вслѣдствіе личного вліянія одного изъ православныхъ дворянъ, Ремигіяна Сурина; но подъ натискомъ общественного шляхетскаго мнѣнія дѣло не получило дальнѣйшаго хода ²⁾.

¹⁾ Volum. legum, T. VI, стр. 35, § 19 и 21 и T. IV, стр. 474, § 58.

²⁾ Архивъ Юго-западной Россіи—часть IV, Т. I, стр. 346, № CV.

Межу тѣмъ какъ сатирическія сочиненія Братковскаго, такъ и вызванная имъ опозиція православныхъ дворянъ, раздражили противъ него волынскихъ шляхтичей; онъ долженъ былъ на время оставить Волынь и переселится во Львовъ. Съ того времени Братковскій созналъ все безсиліе легальнаго протеста православныхъ дворянъ и рѣшился искать для своего дѣла иной точки опоры. Съ этою цѣлью онъ предпринялъ въ 1700 году путешествіе въ Батурино къ гетману Мазепѣ, съ которымъ, по словамъ Величка, онъ былъ «здавна знаемій». Но оказалось, что Мазепа не имѣлъ ни желанія ни возможности принять участіе въ борьбѣ съ польскимъ шляхетскимъ начальствомъ. Братковскому пришлось возвращаться безъ всякаго успѣха, а между тѣмъ, на обратномъ пути во Львовъ, его ждало гоненіе. На Волыни, въ мѣстечкѣ Олыкѣ, онъ былъ задержанъ какими-то, встрѣтившимися шляхтичами и посаженъ въ тюрму, «по причинѣ подозрѣній со стороны апостатовъ православія святого»¹⁾.

Освободившись изъ плѣна, Братковскій рѣшился прѣбѣгнуть, какъ къ послѣднему средству, къ Палю. Въ шляхетскомъ обществѣ, вслѣдствіе военныхъ приготовленій послѣднаго и усиленныхъ сношеній козацкихъ начальниковъ, носились неясные слухи и опасенія на счетъ его намѣреній. Уже въ апрѣлѣ 1701 года гетманъ Феликсъ Потоцкій разоспалъ универсалы къ сеймикамъ, въ которыхъ предупреждалъ шляхту, «что козацкій полковникъ, Палій, увлекаясь пылкимъ воображеніемъ и празднымъ тщеславіемъ, стремится поступать по слѣдамъ Хмельницкаго, зажегшаго факель крестьянской войны»²⁾. Намѣре-

¹⁾ Лѣтопись Величка, Т. III, стр. 566. Величко ошибочно относитъ ко времени этого заключенія казнь Братковскаго, послѣдовавшую, какъ видно изъ актовъ, въ концѣ 1702 года.

²⁾ Zaluski—Epistolaе historicо—familiares, Т. III, стр. 126.

нія эти были вѣроятно не безъизвѣсти и Братковскому и онъ рѣшился содѣйствовать имъ. Но, зная на сколько рисковно было это предпріятіе, онъ хотѣлъ прежде обеспечить свое семейство. Съ этого цѣлью онъ выкупилъ въ 1701 году изъ заставы, небольшое, принадлежавшее ему имѣніе—часть села Свищева на Волыни, и передалъ оное дарственnoю записью двумъ сыновьямъ своимъ: Ивану и Александру и, вслѣдъ за тѣмъ, отправился къ Царю¹⁾. Здѣсь онъ принялъ дѣятельное участіе въ совѣщаніи о предполагаемыхъ военныхъ дѣйствіяхъ; онъ обратилъ особенное вниманіе на мѣры, дѣйствовавшія возбудить и подготовить восстаніе въ русскихъ воеводствахъ Речи Посполитой. Съ этого цѣлью онъ составилъ воззваніе къ православнымъ жителямъ республики, въ которомъ краснорѣчиво излагалъ всѣ оскорбления и насилия, испытываемыя церковью отъ католиковъ и уніатовъ и взывалъ къ единодушному восстанію за угнетенную вѣру. Располагая многочисленными связями въ средѣ православнаго духовенства, шляхты и мѣщанъ, онъ отправился изъ Хвастова обратно, надѣясь распространить свое воззваніе и такимъ образомъ спомоществовать въ сильной степени подготовленію восстанія²⁾. Дѣйствительно многіе факты въ послѣдствіи заявили о томъ, что дѣятельность Братковскаго не прошла даромъ. Въ разгарѣ войны, мы встрѣчаемъ постоянно отдѣльныя личности изъ мѣлкой, служилой, православной шляхты, бояръ, сельскихъ урядниковъ, которые сочувствуютъ и помогаютъ козакамъ и нерѣдко служатъ агитаторами и проповѣдниками восстанія. Такъ напримѣръ встрѣчаемъ жалобу на, проживавшаго въ селѣ Борсуковцахъ, боярина Мацеевскаго, о томъ, что онъ, разъѣзжая по окрестности

¹⁾ См. №№ СХХVIII, стр. 389 и СХХІХ, стр. 391.

²⁾ См. № ОЛХVІІІ, стр. 483.

«разными способами и хитрыми уловками, подстрекаетъ подданныхъ къ бунту и къ участію въ козацкомъ возстаніи»¹⁾). Такъ дворянинъ Иванъ Опацкій былъ обвиненъ въ подстрекательствѣ къ бунту жителей мѣстечка Ямполя на Волыни и по суду было ему доказано, что онъ говорилъ въ публичномъ мѣстѣ слова неосторожныя и крестьянъ къ своеволію возбуждающія»²⁾). Такъ войтъ мѣстечка Кузьмина на Волыни былъ арестованъ въ городѣ Константиновѣ, при немъ найденъ былъ списокъ людей, обѣщавшихъ содѣйствовать козакамъ, и свѣдѣнія о подробностяхъ готовящагося возстанія. Но открытиемъ этимъ шляхтичи не могли воспользоваться: узнавъ объ арестѣ войта, осадчій Кузьмина, дворянинъ Криштофъ Керекеша, напалъ на Константиновскій замокъ и насильно освободилъ войта изъ ареста³⁾). Такъ въ Брацлавщинѣ мы встрѣчаемъ во время возстанія дворянина Михаила Клитинскаго, заготавляющаго для козаковъ боевые припасы и снабжающаго ихъ селитрою, порохомъ и свинцемъ. Кроме того Клитинскій извѣщалъ козаковъ о движеніяхъ польскихъ войскъ и былъ поводомъ пораженія и разсѣянія одной хоругви⁴⁾). Такъ, наконецъ, дворяне Нижинскій и Верещака принимаютъ лично участіе въ возстаніи; Нижинскій занимаетъ должность сотника и истребляетъ шляхту ревностнѣе другихъ козацкихъ начальниковъ⁵⁾.

Пока такимъ образомъ подготавливались козацкія силы, поляки сами подали поводъ къ возстанію. Въ августѣ 1702 года въ Богуславѣ, Корсунѣ и другіе мѣстности, занятые полками Искры и Самуся, явились польскіе владѣльцы,

¹⁾ См. № CLXXXIX, стр. 525.

²⁾ См. № CCX, стр. 573.

³⁾ См. № CCXIII, стр. 577.

⁴⁾ См. № CCXXXII, стр. 624.

⁵⁾ См. № CCXXXIX, стр. 762.

старосты и ихъ управляющіе съ вооруженными командами и потребовали отъ козаковъ очистить города и села или поступить въ подданные владѣльцевъ и старостъ. Въ ответъ на это требованіе Самусь, Искра и, находившійся въ то время въ Богуславѣ, пасынокъ Налія, Семашко—подали сигналъ возстанія. Польскія хоругви, пахавши шляхтичи и жиды арендаторы были перебиты въ Богуславѣ, Корсунѣ, Лысянкѣ и окружающихъ мѣстечкахъ и селахъ. Наказной гетманъ Самусь присягнулъ на вѣриность «Царю московскому» и объявилъ себя состоящимъ подъ рейменомъ Мазепы. Крестьянамъ была объявлена вѣчная слобода и освобожденіе отъ пановъ ¹⁾). Самусь отправился осаждать Бѣлую Церковь, не желая оставлять въ тылу своего войска и въ близкомъ сосѣдствѣ съ козацкими поселеніями сильной неприятельской крѣпости. Посадъ Бѣлоцерковскій былъ сожженъ и Самусь обложилъ крѣпость, въ началѣ сентября онъ разоспалъ письма къ отдѣльнымъ козацкимъ отрядамъ, разсѣяннымъ па всемъ пространствѣ до Буга и Днѣстра, приглашая ихъ прибывать въ свой лагерь; ²⁾ подъ Бѣлой Церковью назначить былъ сборный пунктъ и для крестьянъ, которые взывались къ оружию. Волненіе между посѣдними было дѣйствительно очень сплошно; при первомъ объявленіи вѣчной слободы «огромныя толпы хлоповъ покидали города, села, свои дома, собирались съ дѣтьми, женами, съ имуществомъ и скотиною, иногда зажигали свои жилища и бесчисленными таборами стрѣмились въ козацкій лагерь». Здѣсь начальники отбирали людей способныхъ къ оружию и формировали полки ³⁾. Въ

¹⁾ Załuski epistolae historico—familiares, Т. III, стр. 245. Соловьевъ, Т. XV, стр. 15—16. Так же см. №№: CXLVII, стр. 442; CXLVIII, стр. 445; CXLIX, стр. 447 и CL, стр. 449. Бантышъ Каменскій, Т. III, стр. 39.

²⁾ См. № CI, стр. 449; Załuski, Т. III, стр. 279.

³⁾ Otwinowski, стр. 41—42, Так же см. №№: CXI, стр. 529 и CLVI, стр. 458.

латерь Самуся перебѣгали козаки изъ лѣваго берега Днѣпра и Молдаване изъ за Днѣстра. Подъ Бѣлую Церковь и Налій прислали въ помощь Самусю 1,500 козаковъ; до сихъ поръ онъ увѣрялъ и Поляковъ и Мазепу, что восстание Самуся начато безъ его вѣдома—этимъ увѣренiemъ онъ вѣроятно старался выиграть время и усыпить вниманіе шляхтысосѣднихъ воеводствъ, собиравшейся между тѣмъ поголовно въ походъ противъ Шведовъ; дѣйствительно, при первомъ извѣстіи о восстаніи Самуся и Искры, шляхта осталась къ нему довольно равнодушна. Кіевскій сеймикъ, собравшійся 20 августа, поручилъ поставить на военное положеніе ноголовное дворянское ополченіе и объявилъ, что оно готово выступить въ походъ противъ Шведовъ по королевскому приказанию; дворяне указывали только королю и гетманамъ на необходимость усмиренія Самуся и Искры, но не считали это дѣло важнымъ на столько, чтобы оно могло удержать ихъ отъ похода. Участія Налія въ восстаніи не подозрѣвали и жаловались только, что онъ не очистилъ еще Хвастова и оскорбилъ отправленныхъ къ нему пословъ отъ кіевскаго воеводства ¹⁾.

Между тѣмъ силы козаковъ подъ Бѣлою Церковью быстро увеличивались стекавшимися къ нимъ крестьянами; по извѣстіямъ, вѣроятно значительно преувеличеннымъ, доходившимъ до Поляковъ, онъ въ началѣ октября достигли цифры 10,000; Мазепа тайно снабдилъ Самуся порохомъ и свинцемъ. «Чтобы его вовсе не отогнать отъ своего реймента ²⁾». Тѣмъ не мѣнѣе Бѣлоцерковская крѣпость не сдавалась и поведенный Самусемъ приступъ былъ отраженъ. Слѣдовало предпринять правильную осаду, а это вело къ

¹⁾ См. №№: CXLVI, стр. 436; CXLVII, стр. 441 и CXLVIII, стр. 444. Также Соловьевъ, Т. XV, стр. 16 и Zaluski, Т. III, стр. 279

²⁾ Zaluski, Т. III, стр. 279; Соловьевъ, Т. XV, стр. 16.

замедленію, къ охлажденію войска повосформированаго изъ крестьянъ; при томъ необходимо было воспользоваться на первыхъ порахъ какъ волненіемъ крестьянъ такъ и беспечностію шляхты; не слѣдовало упускать удобнаго времени для того, чтобы захватить въ расплохъ непріготовленныя къ защитѣ сосѣднія воеводства и воспользоваться первымъ замѣшательствомъ дворянъ. Вслѣдствіе этихъ соображеній козацкіе предводители перемѣнили планъ дѣйствій: Налий самъ, принявъ начальство надъ частью войска, остался подъ Бѣлою Церковью продолжать осаду; Самусь, съ главнымъ отрядомъ, отправился къ границамъ Волыни и Подолія; наконецъ третій отрядъ, подъ начальствомъ Семашка, направился въ Брацлавщину и Побережіе, ¹⁾ откуда жители присылали къ Налию депутацію съ прозьбою о принятіи ихъ подъ свое покровительство и о присылкѣ козаковъ ²⁾.

Самусь направился изъ Бѣлої Церкви въ началѣ октобрѣ въ ту часть кіевскаго воеводства, которая еще оставалась въ рукахъ шляхты; воеводство это представляло довольно легкую добычу: значительная часть его, до рѣки Тетерева, находилась уже въ рукахъ Палія; шляхта по большей части переселилась на Волынь и ополченіе ея было малочисленно; но отдаленности своей отъ центральныхъ воеводствъ и отъ королевскаго лагеря, оно не могло разсчитывать на скорую помощь регулярнаго войска; при томъ, овладѣвъ имъ, козаки могли, смотря по обстоятельствамъ, обратиться на любое изъ трехъ другихъ русскихъ воеводствъ: они могли, обеспечившись сзади, вторгнуться или на западъ въ Волынь, или на юго-западъ въ Подоліе, или на югъ въ Брацлавщину. При извѣстіи о движеніи

¹⁾ Нынѣшии уѣзды Подольской губерніи: Балтскій, Ольгопольскій и Ямпольскій.

²⁾ Zaluski, T. III, стр. 333; № C.I. стр. 450; Otwimowski, стр. 42.

Самуся, въ Бердичевъ, одинъ изъ пограничныхъ съ ко-
заками городовъ, собралась всѣ силы, которыми могли раз-
полагать Поляки въ Кіевщинѣ; силы, эти были незначи-
тельный, а безъурядица и междуусобные раздоры еще бо-
лѣе ослабляли ихъ: въ Бордичевъ пришелъ полковникъ
Даміянъ Рущицъ, отправленный съ отрядомъ квартцяного
войска изъ гетманского лагеря для собранія свѣденій о
коzакахъ; съ Рущицомъ соединился староста Хмѣльницкій,
Яковъ Потоцкій, съ нѣсколькими надворными хоругвями
какъ своими, такъ и кіевскаго воеводы, Іосифа Потоцкаго;
наконецъ въ Бердичевъ явилась и часть дворянскаго опол-
ченія кіевскаго воеводства. Ополченіе это сформировалось
еще въ августѣ и намѣревалось отправиться въ королев-
скій лагерь противъ Шведовъ, но намѣреніе это не состо-
ялось, потому что между шляхтичами возникъ споръ о
начальствѣ. По установленнemu обычаю, начальство надъ
посполитымъ рушенисмъ должно было принадлежать стар-
шему по должности чиновнику изъ присутствующихъ въ
ополченіи; но, на этотъ разъ, за отсутствіемъ воеводы и
кастеляна, старшихъ, равносильныхъ между собою, было
два лица: староста житомирскій, Іосифъ Корчевскій, и
староста овруцкій—Францискъ Потоцкій; мѣлкопомѣстные
дворяне, составившиe большинство ополченія, желали вру-
чить начальство Корчевскому; но Потоцкій съ своею пар-
тіею, состоявшую по большей части изъ крупныхъ помѣ-
щиковъ, не хотѣлъ ему подчиниться; его приверженцы
оставили общій лагерь и устроили отдѣльный станъ на
урочищѣ Ислчи, подъ Овручемъ; обѣ партіи признавали
себя исключительно законнымъ ополченiemъ воеводства,
упрекали противниковъ въ неповиновеніи и самозванствѣ;
обѣ отправляли пословъ съ жалобами на слушаніе про-
тивниковъ къ королю и къ короннымъ гетманамъ. При
приближеніи Самуся, Рущицъ отправилъ приглашеніе

шляхтъ—направиться въ Бердичевъ; Корчевскій повиновался, но Потоцкій воспользовался его уходомъ, пригово-рилъ военнымъ судомъ всѣхъ противниковъ къ наказа-ніямъ за ослушаніе своей власти и отправился въ ихъ села производить экзекуцію. Дома противниковъ Потоцкаго были ограблены, жены и родственники побиты или изъ-увѣчены. Попавшияся въ руки Потоцкаго дворянѣ против-ной партіи были посажены въ тюрму ¹⁾). Среди польскаго войска, собравшагося въ Бердичевѣ, произошелъ такой—же споръ изъ за права на начальство: возникло недоразу-мѣніе о старшинствѣ между полковникомъ Рущицемъ и старостою Хмѣльницкимъ, Яковомъ Потоцкимъ; послѣдній, желая перетянуть на свою сторону общественное мнѣніе, сталъ щедро угощать пляхту и солдатъ Рущица. Между тѣмъ въ самомъ пылу попойки, 16 октября, подъ Берди-чевѣ подступили козаки; пьяные жолнеры и шляхтичи были изрублены, замокъ взятъ; всѣ поляки и евреи, жив-шие въ городѣ, истреблены; вслѣдъ за тѣмъ козаки напали за городомъ на тaborы, разогнали, остававшихся въ лагерь, шляхтичей и захватили обозъ Якова Потоцкаго, его казну и пушки. Потоцкій оцѣнивалъ понесенные имъ при этомъ убытки въ 220,000 злотыхъ; онъ самъ едва убѣжалъ въ сопровожденіи нѣсколькихъ слугъ во Львовъ. Рущицъ бѣ-жалъ также, спустившись по веревкѣ чрезъ окно изъ замка. Поляки считали свою потерю въ 2,000 человѣкъ. Немедленно послѣ удачнаго дѣла, возстали крестьяне въ окрестности Бердичева и на всемъ пространствѣ между рѣками Тетеревомъ и Ушью; они разграбили обозы шлях-тичей, бывшихъ въ ополченіи, и присоединились къ ко-закамъ. Такимъ образомъ весь Житомирскій повѣтъ Киев-

¹⁾ См. №№: CXLVI, стр. 498; CXLVII стр 443; CLXVII, стр. 481; CLXXV, стр. 497; CXCIX, стр. 541 и CCXVII, стр. 593.

скаго воеводства достался козакамъ вслѣдствіе Бердичевской побѣды ¹⁾. Шляхта, бѣжавшая изъ Бердичева, не думала о дальнѣйшемъ сопротивленіи и предалась междуусобному раздору: бѣглецы обвиняли Овруцкаго старосту, что онъ, разрознивъ силы воеводства, былъ причиною ихъ разгрома, Францискъ Потоцкій, въ свою очередь, доказывалъ, что они понесли должное наказаніе за свое самоуправство и обвиняль ихъ въ государственной изменѣ, такъ какъ они, не зная военного дѣла, пошли на враговъ, напрасно раздражили ихъ и были поводомъ гибели значительнаго отряда.

Сломивъ такимъ образомъ силы кіевскаго воеводства, козаки могли изъ подъ Бердичева вторгнуться или на Волынь или въ Брацлавщину и Подолію.—Самусь остановился на второмъ изъ этихъ предположеній, такъ какъ оказалось, что Волынь была хорошо приготовлена къ отпору. Воеводство это было болѣе удалено отъ козацкихъ поселеній и не подвергалось ихъ вліянію подобно Кіевскому. Ктому на Волыни шляхта успѣла пустить гораздо болѣе прочные корни. Кромѣ большихъ магнатовъ, Волынь была изобильно населена мѣлкопомѣстными и средней руки шляхтичами. По свидѣтельству современниковъ шляхетское ополченіе этого воеводства могло выставить болѣе 5,000 вооруженныхъ всадниковъ. ²⁾). Притомъ, вслѣдствіе рѣдкаго въ Рѣчи Посполитой исключенія, Волынская шляхта не была въ это время склонна къ раздору;—она преклонялась передъ авторитетомъ любимой ею личности, высыпавшейся до званія кастеляна изъ круга средней-же

¹⁾ Załuski, T. III, стр. 294; Otwinowski, стр. 42. Первая Русскія вѣдомости 1703 года, стр. 7 и 25. Іѣтоп. Грабянка стр. 241. Также см. №№: CLXXXI, стр. 507, CXCV стр. 533 и CCLXY, стр. 704.

²⁾ Załuski, T. III, стр. 294.

шляхты, которая и смотрѣла на него какъ на своего представителя. Личностью этого былъ Волынскій кастелянъ, Францискъ Ледуховскій; пользуясь безграничною довѣренностю и популярностью между шляхтою, умѣя ловко обходить щекотливое тѣснственное и, тѣмъ не менѣе, смирять раскущенный нравъ собратій, Ледуховскій одинъ могъ создать действительную военную силу изъ исключительно рушения Волынскаго воеводства. Онъ и воспользовался этимъ, для того, чтобы охранить воеводство отъ вторженія козаковъ. Еще въ августѣ, Ледуховскій, находившійся съ частью волынскаго ополченія въ королевскомъ лагерѣ подъ Сандомиромъ, получивъ первыя сведенія о возстаніи Самуя, угадалъ весь планъ дѣятельности козаковъ. Онъ немедленно отправилъ универсаль къ волынскимъ дворянамъ, въ которомъ, предвостерегая о грозящей опасности, поставлялъ на видъ, что возстаніемъ этиимъ не нужно пренебрегать, что козаки на вѣрно выбрали время съ умысломъ и пожелаютъ воспользоваться тѣмъ обстоятельствомъ, что войска королевсвія и шляхта заняты войною съ Шведами, для того, чтобы разширить восстаніе до грозныхъ для шляхты размѣровъ. Вѣдѣствие этого онъ приглашалъ дворянъ вооружиться поголовно и собраться къ 14 сентября у села Миртина, куда обѣщалъ и самъ явиться для того, чтобы принять начальство въ походѣ противъ козаковъ¹⁾). Въ назначенный срокъ Ледуховскій действительно прибылъ и сталъ побуждать къ вооруженію новыми универсалами медленно собиравшуюся волынскую шляхту, попеременно, то расхваливая ея врожденное мужество, то извѣщающая ее о походѣ Самуя изъ подъ Бѣлой Церкви, то устрашая восстаніемъ крестьянъ и ответственностью передъ военнымъ судомъ²⁾). Наконецъ, въ половинѣ октября

¹⁾ См. № CLXIX, стр. 447.

²⁾ См. №№: CLVII, стр. 460; CLVIII, стр. 461 и CLIX, стр. 460.

Ледуховскій вышелъ въ поле съ своимъ ополченіемъ и сталъ лагеремъ у города Заставля, зорко наблюдая за движеніями козаковъ въ Кіевщинѣ и помышляя о походѣ въ Украину на выручку Бѣлой Церкви. Въ это время случилось обстоятельство, обнаружившее существованіе болѣе близкой опасности и заставившее Ледуховскаго удержаться отъ похода за границу воеводства и принять въ его предѣлахъ болѣе строгія мѣры. Одинъ изъ шляхетскихъ патрулей арестовалъ Даниила Братковскаго, пытавшагося избѣгнуть встрѣчи съ шляхтичами посредствомъ переодѣнія; при обыскѣ у него нашли составленное имъ воззваніе къ народу и нѣсколько писемъ, доказывавшихъ его участіе въ козацкомъ возстанії. Братковскій послѣ допроса посаженъ былъ подъ стражу и ему предложили собрать, по существовавшему обыкновенію, инквизиціи, т. е. показанія свидѣтелей въ свою пользу ¹⁾). Между тѣмъ Ледуховскій, увидѣвъ серьезную опасность, грозившую шляхтѣ отъ подготовляемаго систематически крестьянскаго возстанія, принялъ мѣры для его предотвращенія; 18 октября онъ учредилъ въ лагерь военный судъ и поручилъ его членамъ преслѣдовать всѣхъ заподозрѣнныхъ въ сочувствії къ возстанію или въ упущеніи своихъ обязанностей ²⁾). Судъ этотъ принялъ дѣятельно за подавленіе крестьянскаго заговора—заподозрѣнныя крестьяне подвергались пыткѣ, а въ случаѣ сознанія въ сочувствіи козакамъ были казнены смертью, четвертованы и части ихъ развѣшены на большихъ дорогахъ ³⁾). Мѣры эти дѣйствительно не дозволили вспыхнуть на Волыни общему крестьянскому возстанію, и все дѣло кончилось нѣсколькими ничтожными,

¹⁾ См. №№: CLX, стр. 464 и CLXVIII, стр. 484.

²⁾ См. № CLXI, стр. 465.

³⁾ См. №№: CLXX, стр. 486 и CLXXII, стр. 493.

нымъ изъ остававшихся въ воеводствѣ чиновниковъ оказался подстолій летичевскій, Домбровскій, который и пригласилъ шляхту къ оружію посредствомъ универсала. Шляхтичи съѣхались въ концѣ ноября на сеймикъ въ Каменецъ, обѣщали со временемъ составить ополченіе, а между тѣмъ отправили пословъ къ короннымъ гетманамъ съ прозьбою о помощи и избрали дворянина Станислава Шидловскаго стражникомъ воеводства; ему поручено было следить за крестьянами и казнить ихъ смертью въ случаѣ если онъ примѣтитъ между ними наклонность къ восстанію¹⁾). Волагая на него это порученіе, сеймикъ не позабылся о томъ, откуда стражникъ добудеть войска для того, чтобы привести въ исполненіе мѣры, указанныя сеймикомъ между тѣмъ ему приходилось исполнять ихъ во время самого разгара крестьянскаго восстанія. Желая показать по крайней мѣрѣ видъ отправленія своей должности, Шидловскій, въ сопровожденіи нѣсколькихъ пріятелей и слугъ, отправился въ обѣзѣдъ; но на первыхъ порахъ его встрѣтила неудача. Перваго же дня, когда онъ остановился на ночлегъ въ селѣ Нефедовцахъ, мѣстные крестьяне извѣстили о его прїездѣ жителейсосѣднихъ деревень: толпа крестьянъ напала на квартиру стражника и онъ едва успѣлъ спастись бѣгствомъ, оставилъ въ добычу нападавшимъ свои вещи, оружіе и лошадей. Черезъ нѣсколько дней Шидловскій потребовалъ у мѣщанъ Конайгородскихъ, чтобы они ему выдали, какъ вора, того крестьянина, у котораго оказались его лошади, но онъ получилъ отказъ отъ осадчаго, заявившаго ему: «Намъ теперь и воръ нуженъ, а ваше господство уже кончается». Вслѣдъ за тѣмъ отображенъ былъ крестьянами дворъ самаго Шидловскаго.

¹⁾ См. №№: CLII, стр. 451; CLVI, стр. 457; CLXIII, стр. 468 и CLXVI, стр. 478.

въ селѣ Берлинцахъ, чѣмъ и прекращена была дальнѣйшая его дѣятельность ¹⁾.

Чувствуя свое безсиліе, шляхта обратилась въ бѣгство на Волынь или въ глубину Польши, за нею бѣжали и евреи; бѣглецы разносили преувеличенныя извѣстія о козацкихъ силахъ и возбуждали паническій страхъ; по словамъ ихъ, возобновились времена Хмѣльницкаго; они рассказывали, что въ Подольѣ ворвалось три отряда, каждый не менѣе 30,000 человѣкъ; земскіе и гродскіе чиновники отказывались отъ исполненія своихъ должностей и бѣжали также; при приближеніи козаковъ крестьяне пользовались паникою шляхты и нерѣдко отдалывались отъ пана, обращая его въ бѣгство однимъ страхомъ; они подымали ночью шумъ, крикъ и пальбу: услышавъ тревогу шляхтичи бѣжали изъ домовъ полуодѣтые, оставляя на разграбленіе свои дворы и имущество. Иногда шляхта и евреи собирались для большей безопасности въ таборы и отправлялись искать убѣжища въ болѣе безопаснѣя мѣстности; изъ многихъ мѣстечекъ евреи выселились вовсе; такъ напримѣрь, бѣжавши изъ Любара, они, несмотря на прекращеніе восстанія, только черезъ 3 года возвратились на родину ²⁾). Ни отдаленіе отъ занятыхъ козаками областей, ни сильная укрѣпленія не избавляли отъ паническаго страха. Во Львовѣ сѣжившіеся шляхтичи сильно трусили и ожидали съ каждымъ днемъ появленія козаковъ; въ Каменецѣ шляхтичи, поляки—мѣщане и жолнеры гарнизона подозрительно смотрѣли на русскихъ мѣщанъ, поговарив-

¹⁾ См. №№: CLXXVII, стр. 503; CLXXIX, стр. 504; CLXXX, стр. 506 и CCXII, стр. 576.

²⁾ См. №№: CLIV, стр. 454; CLXXI, стр. 489; CLXXXII, стр. 509; CCV, стр. 562; CCXIII, стр. 605; CCXIV, стр. 647 и CCLIV, стр. 681.

вая, что не мѣшало бы перебить ихъ въ видѣ предосторожности. Послѣдніе, въ свою очередь, говорили: «Сами не знаемъ, кого намъ бояться—козаковъ или поляковъ? мы слышали, что одинъ изъ начальниковъ предлагалъ вырѣзать въ городѣ Русиновъ!»¹⁾ Всеобщій страхъ и безъуридицу усиливали притомъ сами шляхтичи: пользуясь смятеніемъ и бѣгствомъ своей братіи, многіе не прочь были поживиться на счетъ отсутствующихъ; одни изъ нихъ, узнавъ о бѣгствѣ сосѣдей, переодѣвались козаками, нападали на ихъ дворы и грабили оставленное имущество; другіе приглашали козаковъ на грабежъ, служили имъ проводниками и потомъ дѣлились добычею: иные старались перехватить бѣглецовъ и убить ихъ въ дорогѣ, угодная побужденію личной мести; многіе, когда возстаніе начинало стихать въ извѣстной мѣстности или когда козаки удалились, опустошивъ ее, врывались по ихъ слѣдамъ въ шляхетскіе же дворы и маєтости и грабили все то, что ускользнуло или что было пощажено козаками, а также захватывали по дорогамъ бродившихъ, сосѣдскихъ крестьянъ и водворяли ихъ въ своихъ имѣніяхъ²⁾. Иногда даже вооруженные шляхтичи отлучались отъ земскаго ополченія съ цѣлью ограбить бѣглецовъ. Такъ шляхтичи Езерскій и Дидковскій оставили лагерь Волынскаго ополченія и нанялись съ десяткомъ всадниковъ конвоировать богатыхъ купцѣвъ евреевъ, направлявшихся изъ города Полоннаго въ общій таборъ бѣглецовъ; но ночью конвойные, будто сбившись съ дороги, завели ихъ въ глухой лѣсъ, прогнали

¹⁾ Zaluski, T. III, стр. 279. Первая русскія вѣдомости, стр. 24. Также см. № CLV, стр. 455.

²⁾ См. №№: CLXXXII, стр. 509; CCI, стр. 551; CCV, стр. 562; CCXIV, стр. 578; CCXIX, стр. 596; CCXVI, стр. 601; CCXXII, стр. 602; CCXXVII, стр. 614 и CGXLVII, стр. 653.

отъ возовъ и ограбили богатые товары, находившіеся въ еврейскомъ обозѣ¹⁾).

Межу тѣмъ польское правительство находилось въ крайнемъ затрудненіи по поводу козацкаго восстанія; занятое войною со Шведами, оно не имѣло удоборазполагаемыхъ военныхъ силъ, отрывать—же часть войска отъ главной арміи, и безъ того малочисленной, оно не желало. Король обратилъ всѣ усилия на то, чтобы отдалиться отъ козаковъ нутемъ дипломатическихъ сношеній съ Россіею.— Поручивъ гетманамъ обдуматъ на досугѣ средства для усмиренія козаковъ, король и его совѣтники еще въ ноябрѣ стали особенно усиленно осаждать русскаго посланника, князя Долгорукаго, представляя ему, что шведскіе сторонники разпускаютъ молву о томъ, якобы козаки поднялись вслѣдствіе русскаго вліянія: что Самусь дѣйствительно присягнулъ на вѣрность царю и что потому необходимо, для успокоенія шляхты, чтобы царь, въ доказательство искренности своего союза, принялъ мѣры для усмиренія козаковъ. Князь Долгорукій протестовалъ противъ подозрѣній, увѣряя канцлера, что царь запретить своимъ козакамъ помагать Самусю, обѣщалъ сдѣлать все, что будетъ отъ него зависѣть для того, чтобы помочь Речи Посполитой. Онъ дѣйствительно отправилъ два письма къ Мазепѣ, въ которыхъ сообщалъ гетману разпространенные шведскою народію слухи и просилъ его принять всѣ, зависящія отъ него, мѣры, для того, чтобы ихъ опровергнуть. Тѣмъ не менѣе заявленія о вліяніи Россіи на восстаніе не прекращались со стороны вельможъ польскихъ. Самъ гетманъ коронный, Любомирскій, поддерживалъ ихъ ложныи донесеніями королю о томъ, якобы Мазепа готовится перейти черезъ Днѣпро во главѣ всего козацкаго войска въ

¹⁾ См. № CLXXI, стр. 487,

помощь Самусю, Въ половинѣ декабря Августъ II обратился письмомъ лично къ Петру I, сообщилъ ему слухи о покровительствѣ, якобы оказываемомъ Россіею возвставшимъ козакамъ, увѣрялъ, что онъ слухамъ вовсе не вѣритъ, но тѣмъ не менѣе просилъ царя взять на себя усмиреніе Самуся. Въ началѣ генваря онъ отправилъ вторично письмо такого—же содержанія. Между тѣмъ Петръ I желалъ искренно успокоить поляковъ, содѣйствие которыхъ въ Шведской войнѣ было ему необходимо; 28 декабря посланы имъ были грамоты къ Самусю и къ Палю; царь напоминалъ обоимъ свои дружелюбныя отношенія къ Речи Посполитой, предлагалъ имъ прекратить военныхъ дѣйствія, и, если они чувствуютъ себя въ чемъ-либо обиженными, бить о томъ челомъ королю; а между тѣмъ, вмѣсто того, чтобы тревожить Речь Посполитую, совѣтовалъ имъ лучше обратить оружіе на общихъ непріятелей—Шведовъ. Когда грамоты эти были отправлены Мазепою по назначению, то въ отвѣтъ Самусь объявилъ гетману, что война съ Поляками произошла по ихъ-же винѣ, что козаки не въ состояніи выносить претерпѣваемыхъ ими отъ шляхты насилий и жестокостей, и что они не могутъ отказаться отъ успѣшно начатой, справедливой по ихъ мнѣнію войны¹⁾.

Такимъ образомъ королю не удалось достичнуть усмиренія козаковъ Русскими силами, не смотря на крайнюю уступчивость въ этомъ дѣлѣ Русскаго правительства; приходилось ограничиться собственными средствами, а собрать послѣднія было не легко. Гетманъ великий коронный, Гіеронимъ Любомирскій, не допускалъ и возможности найти достаточное количество войска для усмиренія козаковъ, и старался выйти изъ затруднительного положенія околь-

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 16—17; № CLXXIV, стр. 495; Zaluski, Т. III, стр. 387, 388, 374 и 375. Первая русская вѣдомости, стр. 24 и 28.

нымъ путемъ. 13 Ноября онъ доносилъ сенаторамъ, составившимъ совѣтъ королевскій, что онъ пытался унять Самуся путемъ переговоровъ, но что путь этотъ не надеженъ;—Самусь указываетъ на притѣсненія крестьянъ шляхтичами и на попытку закрѣпостить козаковъ какъ на причины войны: и потому, по мнѣнію Любомирскаго, слѣдовало-бы составить комиссію и поручить ей: разсмотрѣть жалобы козаковъ и удовлетворить справедливыя ихъ требованія. Не получая отвѣта отъ сенаторовъ, гетманъ со звалъ въ концѣ ноября военный совѣтъ во Львовъ. На совѣтѣ этомъ, кромѣ Любомирскаго и польнаго гетмана Сенявскаго, присутствовали: русскій воевода, Иванъ Яблоновскій; краковскій воевода, Мартынъ Контскій; кастелянъ виленскій, князь Янушъ Вишневецкій и другіе; послѣ-должихъ разсужденій паны порѣшили: что, такъ какъ войска у Речи Посполитой очень мало и оно не можетъ оставить кампаніи начатой противъ Шведовъ, то необходимо призвать противъ козаковъ иноземную помощь и что за нею слѣдуется обратиться къ хану, который навѣрно не откажется прислать часть орды, если его задобрить значительнымъ подаркомъ. Но для подарка нужны были деньги, а такъ какъ послѣднихъ у Речи Посполитой было еще менѣе чѣмъ солдатъ, то паны возложили на гетмана великаго короннаго обязанность достать ихъ гдѣ бы то ни было и отправить къ хану, сами же брались выхлопотать на сеймѣ признаніе Рѣчью Посполитою этого долга.—Любомирскій передалъ постановленіе военного совѣта на усмотрѣніе сенаторовъ. Поясненія притомъ, что войска у Речи Посполитой дѣйствительно очень мало, что онъ не получаетъ денегъ для ирокориленія и жалованія и для этого количества, и что потому приходиться прибѣгнуть къ татарамъ, какъ къ печальной но необходимой крайности. Эти соображенія гетмана были встрѣчены сенаторами и обществомъ съ по-

дозрительностью. При всеобщемъ тогда отсутствіи или шаткости политическихъ и гражданскихъ убѣждений въ шляхетскомъ обществѣ, при постоянной готовности переходить, соображаясь съ внушеніями личнаго разсчета, на сторону враговъ, при возраставшей съ каждымъ днемъ силѣ магнатовъ, которые, пользуясь своимъ значеніемъ и богатствомъ, закупали голоса шляхты на сеймахъ и обращали такимъ образомъ въ реторическую фразу, лишенную дѣйствительнаго смысла, пресловутое шляхетское равенство, въ виду беспрестанныхъ интригъ, возникавшихъ вслѣдствіе честолюбія магнатовъ, доводившихъ нерѣдко до междуусобной войны и до призванія въ помощь различными партіями иноплеменниковъ, — подозрительность въ средѣ шляхты была сильно развита; каждый чувствовалъ по себѣ на сколько легко онъ рѣшился бы на государственную измѣну изъ за личнаго интереса и потому, при каждомъ случаѣ, подозрѣвалъ въ измѣнѣ всѣхъ окружающихъ. Первая мысль, при появлѣніи каждого новаго бѣдствія, побуждала всякаго шляхтича искать причины его въ интересахъ и проискахъ какой нибудь собственной партіи и приписывать честолюбію какого нибудь магната всякую общественную невзгоду. Неизвѣстно съ какою цѣлью, у Любомирскихъ давно уже существовали дружелюбныя сношенія съ Паліемъ. Самъ Палій нерѣдко похвалялся, можетъ быть съ умысломъ разсчитывая на подозрительность шляхты, что онъ возлагаетъ большія надежды на покровительство и сочувствие Любомирскихъ¹⁾. Шляхта кievская и подольская, досадовавшая на небрежность, съ которой правительство относилось къ тяжелой для дворянъ козацкой войнѣ, подозрѣвала, что причина мнительности правительства лежитъ не столько въ отсутствіи средствъ

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 41.

для войны, сколько въ измѣнѣ и покровительствѣ, оказывають козакамъ со стороны великаго короннаго гетмана; многіе сенаторы раздѣляли подозрѣнія шляхты и даже, распространяли ихъ на самаго короля. Въ запискахъ, оставленныхъ однимъ изъ сенаторовъ, авторъ положительно утверждаетъ, что «козацкія возстанія Самуся и Палія произошли вслѣдствіе подстрекательства короля и при содѣйствіи рода Любомирскихъ»¹⁾. Вслѣдствіе такого взгляда, сенаторы, получивши донесенія гетмана, сочли ихъ доказательствомъ измѣны; они отвѣтили ему: «Что они приходятъ въ изумленіе и не могутъ понять, какимъ образомъ успѣли козаки развить безпрепятственно до столь обширныхъ размѣровъ предпріятіе, начатое почти съ ничего; они не желаютъ догадываться источника зла, но глубоко убѣждены, что отправка комиссіи къ козакамъ не приведетъ ни къ какому результату и только подастъ имъ поводъ возобновить дерзкія требованія, заявленные ими еще во время Гадяцкой комиссіи. Сенаторы не согласны также и на призваніе татаръ; эта мѣра нарушитъ договоръ съ Турцией и укажетъ Крымцамъ путь къ возобновленію набѣговъ. Они предписываютъ гетману отозвать хоругви, отправленныя имъ противъ Шведовъ въ Великую Польшу, и направить ихъ въ Украину, обѣщаютъ, что жалованіе будетъ уплачено королемъ; но, прибавляютъ они, хорошо сдѣлаешь ваша милость если откажешься отъ начальства въ походѣ въ пользупольнаго гетмана, Адама Сенявскаго»²⁾. Самъ Сенявскій давно набивался на этотъ походъ. Честолюбивый, жадный къ власти и деньгамъ, искусный въ составленіи интригъ, Сенявскій былъ главнымъ разпространителемъ слуховъ объ измѣнѣ Любомир-

¹⁾ Записки минскаго воеводы Криштофа Завиши, стр. 363.

²⁾ Załuski, Т. III, стр. 315, 332; 335 и 336.

скаго; получивъ въ маѣ 1702 года должность польнаго гетмана, онъ чувствовалъ необходимость доказать въ началь-же поприща свои военные способности какимънибудь замѣчательнымъ подвигомъ. Онъ считалъ для этой цѣли гораздо болѣе удобнымъ полемъ войну съ нестройными, илохо вооруженными толпами крестьянъ, чѣмъ съ испытанною и побѣдоносною Шведскою арміею. Потому и хлопоталъ о порученіи ему похода на Україну съ частью короннаго войска. Еще до полученія начальства онъ отправился къ границамъ Волыни, старался заявить свою дѣятельность и собрать какія нибудь военные силы; онъ уговаривалъ пановъ вручить ему надворныя хоругви и хвалился, что успѣеть усмирить козаковъ весьма скоро. Но такъ какъ войска у него не было, то вся его дѣятельность ограничивалась пока разѣздами по крѣпостямъ, громкими рѣчами и интригами противъ Любомирскаго, съ цѣллю оттянуть у него часть войска. Въ такомъ положеніи затянулось время до начала декабря ¹⁾). Тогда Сенявскій былъ назначенъ главнокомандующимъ въ предстоящемъ походѣ противъ козаковъ. Онъ немедленно издалъ универсаль, которымъ сзывалъ всѣ, предоставленныя въ его распоряженіе, войска въ свой лагерь подъ Брежаны. Но войско сходилось медленно и количество его оказывалось недостаточнымъ, потому Сенявскій долженъ былъ поджидать цѣлый мѣсяцъ, пока собрался съ силами; кромѣ хоругвей короннаго войска въ помощь Сенявскому отправлены были надворныя хоругви тѣхъ пановъ, имѣнія которыхъ пострадали или были угрожаемы козацкимъ возстаніемъ; воевода кіевскій — Іосифъ Потоцкій, староста Хмѣльницкій — Яковъ Потоцкій, кастелянъ виленскій — князь Янушъ Вишневецкій, прислали болѣе или менѣе значи-

¹⁾) Załuski, T. III, стр. 279 и 332; Первая русская вѣдомости, стр. 19, 88 и 45.

тельные отряды; гетманъ польный литовскій, князь Михаилъ Вишневецкій, отрядилъ въ помощь Сенявскому часть литовскаго войска; дворяне воеводства волынскаго отдали въ его разпоряженіе вооруженную ими милицію и обѣща-ли, въ случаѣ надобности, содѣйствовать ему поголовнымъ ополченіемъ; наконецъ Любомирскіе, чувствовавшіе не-обходимость опровергнуть подозрѣнія о сношеніяхъ ихъ съ козаками, приняли горячее участіе въ войнѣ. Гетманъ великий коронный сверхъ обѣщанныхъ хоругвей прислалъ Сенявскому артиллерію коронную подъ начальствомъ ген-нерала Брандта; два другіе члены этого рода: Юрий До-миникъ, подкоморій коронный; и Юрий, обозный коронный, собрали въ Дубнѣ всѣ надворныя хоругви свои и своихъ родственниковъ, набрали наскоро новыя и отправились также въ лагерь Сенявскаго ¹⁾). Наконецъ въ половинѣ ген-варя 1703 года двинулся въ походъ Сенявскій. Ему пред-посланъ былъ королевскій универсаль къ Самусю, полко-вникамъ, старшинѣ козацкой и всему товариству, въ ко-торомъ король предлагалъ имъ прекратить военныхъ дѣй-ствія, разойтись по домамъ и представить мирнымъ пу-темъ на королевское усмотреніе свои обиды и домагатель-ства ²⁾.

Проникнувшись въ Подолье, Сенявскій увидѣлъ, что па-ническій страхъ шляхты слишкомъ преувеличилъ силу козацкаго возстанія. Число всѣхъ козаковъ не превышало 12,000 человѣкъ и тѣ были разсѣяны мѣлкими отрядами по всей Подоліи и Брацлавщинѣ; правда, крестьяне повсѣ-мѣстно избили или прогнали пановъ и евреевъ, но они не были слишкомъ многочисленны и не представляли вовсе

¹⁾ Załuski, T. III, стр. 440, 452, 512 и 515; Первая русскія вѣдомости; стр. 21 и 45; Otwinowski, стр. 42; также см. №№: CLXXVI, стр. 499; CLXXXIV, стр. 513 и CLXXXVIII, стр. 524.

²⁾ Załuski, T. III, стр. 375.

вооруженной силы. Области эти только что стали заселяться послѣ 1699 года и крестьянское народонаселеніе было въ нихъ весьма жidко; притомъ крестьяне, избавившись отъ нановъ, возвратились по большей части на зиму по домамъ, считали дѣло поконченнымъ и не помышляли о необходимости отражать новое польское нашествіе. Ктому между предводителями отдѣльныхъ козацкихъ отрядовъ и полковъ не было никакой общности дѣйствій: они другъ съ другомъ не сносились, каждый действовалъ на свою руку самостоятельно, легкость одержанной победы сдѣлала ихъ беспечными; они разошлись на зимнее время по селамъ на квартиры и помышляли о возобновленіи военныхъ дѣйствій только весною. Появленіе польского войска застало козаковъ върасплохъ. Сенявскому предстояло вмѣсто военной кампаніи, совершить церемоніальное шествіе, едва прерываемое нѣсколькими ничтожными стычками. Слабые отряды козаковъ, попавшіеся на пути польскому войску подъ Константиновомъ, Межибожемъ, Винницю, были разсѣяны безъ труда. Самусь пытался отстоять Немировъ, но силы его были слишкомъ ничтожны—онъ былъ разбитъ и бѣжалъ въ Богуславъ; козаки, оставшіеся въ Немировѣ, очистили крѣпость и удалились въ Брацлавъ. Поляки преслѣдовали ихъ, но козаки очистили и этотъ городъ, отступили поспѣшно къ Ладыжину,бросивъ даже на дорогѣ пушки,увезенные ими изъ Немирова. Іосифъ Потоцкій и Янушъ Вишневецкій со всею конницею послѣдовали за ними до Ладыжина; здѣсь только встрѣтили поляки серьезное сопротивленіе. Въ Ладыжинѣ заперся полковникъ Абазинъ и, вмѣстѣ съ отрядомъ, пришедшімъ изъ Немирова, успѣлъ собрать до 2,000 людей; онъ вышелъ на встрѣчу полякамъ. Завязалась сильная сѣча, но поляки были значительно многочисленнѣе; Абазинъ былъ окружено и, послѣ отчаянной защиты, потерявъ почти $\frac{3}{4}$ своего

отряда, онъ былъ взятъ въ плѣнъ. Поляки сожгли Ладыжинъ и перерѣзали жителей. Между тѣмъ Сенявскій отпра-вилъ съ шѣхotoю въ Шарогродъ и, остановившись лаге-ремъ, разсыпалъ во всѣ стороны комачды для истребленія разсѣянныхъ козацкихъ и крестьянскихъ отрядовъ. Между тѣмъ козацкіе предводители и крестьянскія ополченія дѣй-ствовали каждый за себя и искали спасенія разными пу-тами: полковникъ Шпакъ отодвинулся къ Каменцу и во-шелъ заблаговременно въ сношенія съ комендантомъ этой крѣпости; въ письмѣ къ нему онъ утверждалъ, что онъ желаетъ остаться вѣрнымъ королю и Речи Посполитой и что въ столкновеніе со шляхтою онъ пришелъ случайно, вслѣдствіе необходимости заступиться за крестьянъ, слиш-комъ сильно угнетаемыхъ панами въ нѣкоторыхъ имѣ-ніяхъ; онъ былъ оставленъ поляками въ покоѣ и удалил-ся съ своимъ полкомъ за Днѣстръ. Полковникъ Дубина, тѣснѣмый подкоморiemъ короннымъ, Любомирскимъ, отсту-пилъ также къ Днѣстру, переправился черезъ эту рѣку у Рацкова и ушелъ въ Молдавію; примѣру его послѣдовали многіе другіе мѣлкіе отряды и цѣлые толпы поднѣстrian-скихъ крестьянъ, къ которымъ возвратились теперь паны и стали производить разслѣдованіе о участіи ихъ въ воз-станіи; такимъ образомъ, по совѣту полковника Скорича, перешли за Днѣстръ жители цѣлыхъ городовъ и волостей: Калюса, Ушицы, Могилева, Лоевецъ, Козлова, Лятывы, Лазковецъ, Ярышева, Жванца и другихъ; многимъ отря-дамъ удавалось перебраться къ Чалю въ Украину, иные окапывались въ лѣсахъ и на островахъ рѣки Буга и до-рого продавали жизнь полякамъ ¹⁾.

¹⁾ Первая русскія вѣдомости стр. 23, 65, 78, 80, 88, 92 и 109—110; Załuski, Т II, стр. 416. См. также №№: CLXXXVI, стр. 521, CXCVI, стр. 536 и CCVI, стр. 561.

Междъ тѣмъ Сенявскій и другіе предводители польскіе начали судъ и расправу надъ побѣжденными: Абазинъ былъ посаженъ на колъ; всѣ козаки, взятые съ оружиемъ въ рукахъ, были казнены смертью; ихъ сажали на колъ, вѣшали, сбрасывали съ высоты на острые крюки и т. д. Жители всѣхъ городовъ и селъ, оказавшихъ сопротивленіе полякамъ, были перерѣзаны поголовно. По предложенію Іосифа Потоцкаго, воеводы кіевскаго, всѣмъ крестьянамъ, заподозрѣннымъ въ участіи въ возстаніи, и ихъ семействамъ приказано было отрѣзывать лѣвое ухо; «заклеймили ихъ такимъ образомъ болѣе 70.000», говорить полякъ современникъ, вѣроятно сильно преувеличивая цифру, чтобы придать болѣе значенія одержанной побѣдѣ.—Наконецъ окончательное разслѣдованіе о личномъ участіи крестьянъ въ возстаніи и наказаніе виновныхъ поручено было подольской шляхтѣ, которая сразу усердно принялась за дѣло; шляхтичи захватывали въ своихъ селахъ тѣ личности, которыхъ имъ казались подозрительными, сажали ихъ въ тюрьму, изтязали, казнили смертью или стрѣляли въ нихъ при встрѣчѣ. Гродскіе суды приговаривали собща къ смерти или къ бесчестію цѣлыхъ села; ваконецъ, на сеймикѣ подольского воеводства, 27 марта, постановлены были общія мѣры наказанія крестьянъ: всѣ прежнія слѣбоды сокращены были до одного года и, по истиченіи его, крестьяне обязаны были исполнять барщину; притомъ въ наказаніе за участіе въ возстаніи постановлено было конфисковать весь скотъ у крестьянъ на пространствѣ цѣлаго воеводства ¹⁾). Но месть шляхты вскорѣ нашла естественные границы въ личномъ интересѣ: — «паны не хотѣли опустошать собственныхъ селъ»

¹⁾ Otwinowski, стр. 42; Первые русскія вѣдомости, стр. 89; Załuski, Т. III, стр. 455. Pukulski—Sukcess, albo historja uniwersalna, стр. 765. Соловьевъ, Т. XV, стр. 22. Так же см. №№: СХСII, стр. 531; ССШ, стр. 557; ССIX, стр. 570 и ССХVI, стр. 585.

говорить Отвиновскій, чтобы не лишиться рабочихъ силъ; и потому многіе шляхтичи старались уже въ самомъ разгарѣ репрессій выгородить своихъ крестьянъ отъ ответственности. Нѣкоторые изъ нихъ стали судебнмъ порядкомъ оправдывать своихъ крестьянъ, сваливая всю вину на крестьянъ сосѣднихъ имѣній; по словамъ каждого изъ нихъ только ихъ крестьяне одни не участвовали въ возстаніи, напротивъ того противудѣйствовали ему, помогали усмирять и разслѣдовать участниковъ движенія; другіе брали своихъ крестьянъ на поруки и даже, въ случаѣ ареста ихъ сосѣдями, насильно ихъ освобождали; третіе, наконецъ, не смотря на постановленіе сеймика, открывали въ своихъ селахъ продолжительные сроки слободы и, также вопреки постановленію сеймика, дозволяли въ нихъ селиться крестьянамъ обвиненнымъ въ участіи въ возстаніи. Такимъ образомъ личный интересъ шляхты бралъ перевѣсъ надъ сословнымъ настолько, насколько сословный пересиливалъ въ тогдашней шляхетской средѣ общественное благо; и на этотъ разъ личный интересъ согласенъ былъ съ чувствомъ гуманности—¹⁾). Но совершенно иныхъ чувства высказывала шляхта по отношенію къ тѣмъ крестьянамъ, которые бѣжали изъ сель и на которыхъ рабочія силы не могли разсчитывать владѣльцы: о поимкѣ ихъ и казни, а еще болѣе о водвореніи бѣглецовъ на прежнія мѣста жительства шляхта хлопотала безотступно. Такъ, вслѣдствіе перехода значительного числа народонаселенія въ Молдавію, подольская шляхта открываетъ цѣлый рядъ сношеній съ господаремъ Молдавскимъ, Константиномъ Дукою. По ея прозѣ коронный гетманъ, Любомирскій, немедленно послѣ усмиренія возстанія, отправилъ къ господарю письмо, въ которомъ, напоминая

¹⁾ См. №№: СХСИ, стр. 532; СХСVII, стр. 538; СХСVIII, стр. 539; ССVII, стр. 566; ССXI, стр. 574; ССXXXVI, стр. 631 и ССXLVI, стр. 652.

ему данное обѣщаніе—не принимать бунтовщиковъ подъ свое покровительство, просилъ выдавать бѣглыхъ крестьянъ и казаковъ по требованію подольской шляхты, для произведенія надъ ними суда и для примѣрного ихъ наказанія.—Всльдъ затѣмъ сеймику воеводства подольскаго отправилъ къ господарю пословъ съ такимъ-же требованіемъ; дворяне составили при этомъ поимянный списокъ начальниковъ козацкихъ и тѣхъ мѣстностей подольскихъ, изъ которыхъ крестьяне бѣжали за Днѣстръ, указывали мѣста пребыванія въ Молдавіи бѣглецовъ и просили господаря выдать всѣхъ въ спискѣ поименованныхъ и впредъ не принимать въ Молдавію перебѣжчиковъ изъ Подолії. Дука отвѣтилъ сеймiku, что онъ готовъ удовлетворить требованіямъ шляхты, но при соблюденіи извѣстныхъ условій: что онъ прикажетъ выдать перебѣжчиковъ только въ такомъ случаѣ, если польское правительство выдастъ ему всѣхъ Молдаванъ, скрывающихся въ Речи Посполитой; что онъ распорядится о томъ, чтобы не допускать селиться въ Молдавіи подольскимъ крестьянамъ только тогда, когда поляки перестанутъ вербовать Молдаванъ въ свое войско и заманивать ихъ въ Подолье на слободы. До исполненія же этихъ условій господарь обѣщалъ судить у себя всѣхъ перебѣжчиковъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи, если шляхетскіе депутаты докажутъ справедливость своихъ обвиненій передъ его судомъ. Немедленно послѣ получения этого отвѣта дворяне подольскіе отправили депутацію къ господарю; въ инструкціи депутатамъ поручено было представить Дука, что въ числѣ людей, бѣжавшихъ въ предѣлы Молдавіи, находится гораздо болѣе невинныхъ, чѣмъ виновныхъ и что шляхта настаиваетъ гораздо болѣе на возвратъ первыхъ со всѣмъ ихъ имуществомъ, чѣмъ на казнь вторыхъ. Вѣроятно и это послѣдство не привело къ желанной цѣли, потому что долго еще встрѣчаемъ примѣры бѣг-

ства крестьянъ подольскихъ за Днѣстръ и нападеній, производимыхъ ими оттуда на прежнихъ своихъ владѣльцевъ ¹⁾.

Усмирение крестьянскаго возстанія въ Подольи и Брацлавщинѣ не составляло еще далеко окончанія козацкой войны. Самусь и Искра еще держались въ южной Украинѣ; Палій занималъ Бѣлоцерковщину и киевское Полѣсіе до рѣки Уши и не только не пыталась о сдачѣ, но, напротивъ того, сильно укрепляла Бѣлую Церковь. «У Палія ежедневно 500 людей работаетъ въ Бѣлой Церкви надъ укрепленіемъ фортификаціи, писалъ Потоцкимъ ихъ корреспондентъ,—онъ наполнилъ водою рвы не только около замка, но и около посада; онъ отличается предъусмотрительностью и хотя гультай, хлонь и пьяница—онъ разторопенъ и имѣетъ надежду отстоять городъ ²⁾». Сенявскій понималъ, что решительное пораженіе козаковъ послѣдуетъ только тогда, когда взята будетъ Бѣлая Церковь и изгнанъ Палій, но онъ не желалъ предпринимать этого подвига—ему бы пришлось имѣть дѣло съ опытнымъ вождемъ, хорошо приготовившимся къ защитѣ и обладающимъ довольно благоустроеннымъ войскомъ и сильною крѣностью. Между тѣмъ легкими подвигами, совершенными имъ надъ беспечнымъ Самусемъ и надъ безоружными почти и захваченными въ расплохъ подольскими крестьянами—онъ достигъ своей цѣли, прославленъ былъ шляхтичами какъ побѣдитель «козацкой гидры» и укротитель «безбожнаго хлопскаго своеволія». Сенявскій не хотѣлъ компромитировать своего успѣха походомъ, исходъ котораго казался ему сомнительнымъ. Потому онъ доносилъ королю: «что въ Украинѣ все смирино и тихо; что шляхтѣ доставлена

¹⁾ См. №№: СС, стр. 550; ССIV, стр. 558; ССVIII, стр. 567; ССIX, стр. 570 и ССII, стр. 668

²⁾ См. № ССХVIII, стр. 595.

полная безопасность, потому что козаки такъ сильно наказаны, что вредъ головы столь высоко поднять не могутъ, какъ прежде; что польское желѣзо подавило пожаръ бунта столь успѣшно, что и слѣдовъ отъ него не осталось ¹⁾). Не обращая вниманія на представленія шляхты подольской и кіевской, просившихъ: первал обѣ оставленіи части войска въ воеводствѣ, для безопасности отъ новаго вторженія козаковъ; вторая—о военной помощи для возвращенія свойхъ имѣній, такъ какъ кіевскіе шляхтичи изгнаны козаками на Волынь и не могутъ даже проникнуть въ свое воеводство ²⁾), Сенявскій объявилъ дѣло съ козаками совершенно поконченнымъ и, подъ предлогомъ что для Речи Посполитой нужно войско въ войнѣ со Шведами чѣмъ возвратить Бѣлой Церкви, онъ оставилъ Подолье и отправился съ войскомъ во Львовъ, а оттуда въ глубь Польши ³⁾). До ухода своего, желая успокоить подольскую шляхту и принаравливаясь къ ея интересамъ, и вмѣстѣ съ тѣмъ желая докumentально доказать полное усмиреніе козацкаго возстанія, онъ издалъ 24 февраля амнистію для принимавшихъ участіе въ возстаніи крестьянъ. Въ амнистіи этой сказано было: «козаки усмирены оружіемъ, а виновники и предводители понесли уже должное наказаніе; многіе-же изъ оставшихся въ жиныхъ, были захвачены мятежемъ противъ воли и послѣдовали вначалѣ неохотно за возмутителями, теперь-же искренно раскаиваются въ бѣдствіяхъ, причиненныхъ ими отчеству, безоружные блуждаютъ по лѣсамъ и вздыхаютъ о воз-

¹⁾ Первымъ русскимъ вѣдомости, стр. 127 и 139. Załuski, T. III, стр. 490.

²⁾ См. №№: CXCVI, стр. 537 и CCIII, стр. 553.

³⁾ Первымъ русскимъ вѣдомости, стр. 98.—Впрочемъ Сенявскій избѣгалъ тщательно столкновеній со Шведами и вошелъ даже въ тайныя сношенія съ Карломъ XII; впослѣдствіи онъ старался перебить престолъ у Лещинскаго и опустошалъ долгое время воеводства, не поддерживавшія его притязаній на корону. (Bartoszewicz—Galerja Hetmanów—Adam Sieniawski).

вратъ въ прежнія жилища... Речь Польской, желая положить конецъ ихъ бѣствіямъ, различая невиннаго отъ виновнаго и стараясь предъотвратить совершенное истребленіе народа и полное запустеніе сель, которое обратилось бы ко вреду ихъ-же владѣльцевъ, обѣщаетъ прощеніе и полное забвеніе преступленій всѣмъ тѣмъ, которые возвратятся къ своимъ господамъ»¹⁾). Наконецъ, 18 марта Сенявскій издалъ универсаль къ отрядамъ войска, оставляемымъ имъ въ Подоліи, въ которомъ, объявляя о своемъ уходѣ, предписывалъ жолнерамъ прекратить преслѣдованіе крестьянъ и грабежи сель, производимые подъ предлогомъ усмиренія козацкаго возстанія, такъ какъ возстаніе это окончательно уже усмирено и наказано²⁾).

Послѣ ухода польского войска, весь 1703 и половина 1704 года прошла въ спокойствіи. Козацкіе полковники прекратили наступательное движеніе на Поляковъ и ограничились устройствомъ и укрѣпленіемъ областей, бывшихъ уже у нихъ въ рукахъ. Какъ Палій въ Бѣлой Церкви, такъ Самусь въ Богуславѣ и Искра въ Корсунѣ укрѣпляли свои города, разширяли поселенія. Очевидно они не отказывались отъ разъ предвзятаго намѣренія, только собирались съ новыми силами³⁾). Но между тѣмъ какъ Самусь и Искра, потерпѣвшіе недавно пораженіе, дѣйствуютъ не-самоувѣренно, отказываются отъ всякой иниціативы и безпрестанно осаждаютъ Мазепу, то просьбами о принятіи ихъ подъ свой рейтментъ, то домагательствомъ жалованія для своихъ полковъ, Палій, значительно усилившійся взятиемъ Бѣлой Церкви, окончательнымъ захватомъ кіевскаго Полѣсся и признаніемъ своей власти въ части Брацлав-

¹⁾ Załuski, T. III, стр. 415—417.

²⁾ См. № CCVI, стр. 364.

³⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 89.

щины и въ днѣстровомъ Побережыи, сознаеть, что время соединенія съ Россіею еще не пришло, что, напротивъ того, тѣсный союзъ Россіи съ Польшею противъ Шведовъ составляетъ самый неудобный моментъ для предложеній подобнаго рода, и потому онъ ихъ не возобновляеть, а старается всякия предложения объ изъявленіи имъ покорности королю, какъ со стороны Польши, такъ и со стороны Россіи, отклонить подъ всевозможными предлогами и затянуть время, не выпуская изъ рукъ того, что разъ уже отнято было отъ Поляковъ. Въ кіевскомъ Полѣсьи онъ продолжалъ распоряжаться въ шляхетскихъ имѣніяхъ и не допускалъ возвращаться въ нихъ владѣльцамъ; шляхтичи воеводства кіевскаго, потерявъ всякую надежду на помощь гетмановъ, должны были смириться передъ Паліемъ. Въ іюлѣ 1703 года они отправили къ нему депутацію и прошли позволенія «безопасно возвратиться въ свои имѣнія и собираться на публичные сѣзды для совѣтовъ объ общественныхъ дѣлахъ, на которыхъ обязываемся не предпринимать ничего враждебнаго для пана полковника»¹⁾. Въ Подоліи онъ примѣнилъ способъ дѣйствія, испытанный имъ нѣкогда въ Полѣсьи; онъ, не производя общаго нападенія, пользовался каждымъ удобнымъ случаемъ, чтобы вдоворить свою власть въ той или въ другой мѣстности по Бугу и Днѣстру; сами крестьяне, послѣ ухода польскаго войска, не рѣдко признавали надъ собою власть Палія и изгоняли польскія хоругви, оставленныя разными панами для охраны ихъ имѣній. Такъ въ Стрижавкѣ жители, по совѣту священника, ударили въ набатъ, напали на жолнеровъ и вышпроводили ихъ изъ мѣстечка, отнявъ у нихъ лошадей и оружіе. Изъ Ягорлицкаго староства жолнеры должны были бѣжать, преслѣдуемые мѣстными жителями

¹⁾ См. № ССХVII, стр. 588.

на разстоянії 7 миль. Въ Хмельницкомъ старостѣ крестьяне не давали свободнаго прохода хоругвямъ, били жолнеровъ и грабили ихъ обозы. Въ Ладыжинѣ жители привзвали на помощь изъ Умани 200 Паліевыхъ козаковъ и прогнали расположившіяся на зиму хоругви¹⁾). Укрѣпляя такимъ образомъ медленно но постоянно свои силы, Палій въ тоже время старался создать, по мѣрѣ возможности, многочисленное и стройное войско. Къ нему являлись значительные отряды запорожцевъ, зазываемые подъ предлогомъ походовъ на Татаръ²⁾; самая голудьба принимала стройный видъ и превращалась въ правильные козацкіе полки. Тотъ-же священникъ Лукьянновъ, на которого «Палівщина» полулагая, оборванная и бездомная произвела было столь невыгодное впечатлѣніе, проѣзжая на обратномъ пути, по истеченіи почти двухъ лѣтъ, восхищается многочисленностью, военною ловкостью, богатствомъ убранства и вооруженія Паліевыхъ козаковъ и расказываетъ, какъ одно изъ пріятныхъ воспоминаній, о гостепріимномъ пріемѣ, оказанномъ въ Паволочи проѣзжимъ московскимъ қущамъ въ отсутствіи Палія его женой³⁾).

Между тѣмъ Поляки, не находя возможности вытьснить оружіемъ Палія, по прежнему возобновили, только съ большею силою, натискъ на него посредствомъ дипломатическихъ сношеній съ Россіею. Польское правительство опять обратилось къ Царю и гетману Мазепѣ съ обычными представленіями о невозможности вести успѣшно войну противъ Шведовъ вслѣдствіе беспокойства причиняемаго козаками и съ просьбою усмирить ихъ восстаніе. Центръ I отвѣчалъ письмомъ отъ 25 февраля 1703 г. ко-

¹⁾ См. №№: CCXXVII, стр. 612; CCXXVIII, стр. 615; CCXXX, стр. 619; CCXXXI; стр. 622 и CCXXXIV, стр. 627.

²⁾ Первые русскія вѣдомости, отр. 184.

³⁾ Лукьянновъ, путешествіе въ св. землю, стр. 108.

ролю Августу; онъ объяснялъ, что подвластные ему козаки къ восстанию не причастны, что онъ приказалъ запретить имъ подъ страхомъ смертной казни отправляться направный берегъ Днѣпра; что Палій и Самусь—подданные короля и царь не имѣть права посыпать имъ распоряженій, что тѣмъ не менѣе онъ посыпалъ имъ и посыпаетъ еще увѣщательныя грамоты съ совѣтомъ прекратить неиріательскія отношенія къ Речи Посполитой. (Дѣйствительно того-же числа отправлены были Самусю и Палію новые царскія увѣщательныя грамоты¹⁾). Въ тоже время Мазепа, въ свою очередь побуждаемый какъ царскими приказаніями, такъ и отношеніями польскихъ властей, долженъ былъ отписываться на всѣ стороны и предпринимать сношенія съ Паліемъ съ цѣлью подчинить его полякамъ—задача и невозможная и нежелательная по мнѣнію самаго Мазепы. Такъ 20 февраля онъ отвѣчалъ на пространную ноту, присланную ему польскими гетманами. Онъ увѣрялъ ихъ, что восстаніе произошло помимо вѣдома и воли какъ Царя, такъ и его, Мазепы; что если Самусь и Палій и приняли титулъ полковниковъ войска Его Царскаго Величества, то они сдѣлали это самовольно, не испросивъ на это ничьего согласія; что Царь призначалъ имъ уже нѣсколько разъ смириться и что добился отъ нихъ обѣщанія не возобновлять нападенія на Волынь и на Подолье; что Мазепа устрашаетъ безпрестанно обоихъ полковниковъ царскимъ гнѣвомъ, но не въ силахъ-же онъ принудить Палія къ сдачѣ Бѣлой Церкви; что, наконецъ, онъ находитъ неудобнымъ арестовать, по желанію польскихъ гетмановъ, имущество Палія, находящееся въ Кіевѣ²⁾ Между

¹⁾ Załuski T. III, стр. 422 и 436. Чтенія въ Императорскомъ обществѣ исторіи и древностей при Московскомъ универс. 1859 г., кн. 1. отдѣлъ 2, стр. 39 и 40.

²⁾ Załuski, T. III, стр. 400.

тѣмъ въ сношеніяхъ съ русскимъ правительствомъ Мазепа высказывался нѣсколько яснѣ; въ виду шаткаго положенія Палія, стремящагося къ Россіи и отталкиваемаго ея правительствомъ, онъ считалъ возможнымъ воспользоваться временемъ для приведенія въ исполненіе своихъ цѣлей; зная и положеніе дѣлъ и стойкость Палія, онъ чувствовалъ, что ни Палій не захочетъ никогда добровольно покориться Полякамъ, ни у Поляковъ не будетъ, по крайней мѣрѣ долго еще, достаточныхъ силъ для того, чтобы его сломить; по призыву обѣихъ сторонъ русское правительство, раньше или позже, должно будетъ порѣшить дѣло вмѣшательствомъ, отъ котораго оно до сихъ поръ воздерживалось, опасаясь съ одной стороны нарушить необходимый для шведской войны союзъ съ Поляками, съ другой стороны—рѣзкимъ поступкомъ оттолкнуть отъ себя симпатію южно-русскаго народа и собственными руками предать Польшѣ край, естественно стремившійся къ соединенію съ восточною половиною Малороссіи и возлагавшій всѣ свои надежды на Русскую помощь. Но вмѣшательство русскаго правительства было неизбѣжно: обѣ стороны призывали его и оставаться долго въ двусмысленномъ положеніи было невозможно. Русское правительство могло, отважившись наконецъ сдѣлать рѣшительный шагъ, выбрать одно изъ двухъ: или принять Палія подъ свое покровительство, или изгнать его въ угоду Полякамъ; въ первомъ случаѣ Палій поступилъ-бы подъ рейментъ Мазепы, но Мазепа этого не желалъ. Палій пользовался популярностью не только на правой сторонѣ Днѣпра, онъ былъ представителемъ и на лѣвой сторонѣ недовольной Мазепою «войсковой и послопитой черни» и могъ составить непреодолимое препятствіе для гетмана въ прославленіи его общественнаго, шляхетскаго направленія. Мазепа нашелъ-бы въ новомъ подчиненномъ противника, ко-

торый могъ сосредоточить около себя недовольную массу и разрушить всѣ аристократическія затѣи гетмана, можетъ быть свергнуть его по приговору «черной рады».— Мазепа съ другой стороны не желалъ подчиненія Польшѣ западной Украины посредствомъ Русскаго оружія; въ такомъ случаѣ, наследованный имъ отъ Самойловича титулъ «гетмана обоихъ береговъ Днѣпра» никогда бы не могъ осуществиться на дѣлѣ. Потому лучшимъ исходомъ, по его мнѣнію, былъ такой образъ дѣйствія, посредствомъ котораго можно-было возбудить въ русскомъ правительствеъ недовѣріе къ Палію и овладѣть его территоріею подъ видомъ вмѣшательства въ дѣло по просьбѣ Поляковъ; Полякамъ же можно было не отдавать земли отнятой у Палія и привести ихъ мало по малу къ формальной уступкѣ ея Россіи.— Уже сначала 1703 года Мазепа начинаетъ подготовлять этотъ исходъ. Въ сношеніяхъ съ правительствомъ онъ безпрестанно обращаетъ его вниманіе на невозможность заставить козаковъ и народъ западной Украины подчиниться Полякамъ; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ старается постоянно заподозрить поведеніе и чистоту намѣреній Палія, представить его личность единственную помѣхой въ удовлетвореніи требованій Поляковъ и вселить мысль о необходимости поручить Мазепѣ исполненіе вмѣшательства Россіи. Такъ весною 1703 года гетманъ доносилъ Головину, что невозможно думать о подчиненіи Украины Польшѣ, такъ какъ народъ сильно раздраженъ казнями, которыя Поляки производили въ Подолії; вмѣстѣ съ тѣмъ онъ сообщалъ, что Палій, недовольный отказами русскаго правительства, грозитъ подчиниться Полякамъ и что исполненіе этого намѣренія было-бы крайне опасно, по поводу влиянія примѣра Палія на гетманщину. Лѣтомъ того-же года Мазепа опять сообщалъ Головину, что Самусь и Искра не могутъ подчиниться Полякамъ, но настойчиво просятъ

Мазену принять ихъ подъ свой реіментъ; Палій же сталъ къ нему относиться съ недовѣріемъ; онъссорится съ Са-
мусемъ и продолжаетъ грозить сдачею Полякамъ, въ слу-
чай чего примѣръ его повлечетъ за собою и Запорожцевъ.
Мѣжду тѣмъ, пока, онъ отказывается сдать Бѣлую Церковь;
но найдутъ-ли полезнымъ въ Москвѣ принять предложеніе
Мазепы, состоящее въ томъ, чтобы вызвать Палія для
свиданія въ Кіевъ, задержать его тамъ, овладѣть Бѣлою
Церковью, а потомъ объявить Полякамъ, что эта крѣпость
можетъ быть имъ возвращена только впослѣдствіи, послѣ
окончанія Шведской войны? ¹⁾ Въ тоже время Мазепа пре-
длагалъ и польскому правительству, не поручить-ли оно
ему отнять у Палія Бѣлую Церковь, которую иначе онъ
имъ не возвратитъ ни подъ какимъ видомъ? ²⁾)

Между тѣмъ Палія, съ самаго начала 1703 года,
также осаждали со всѣхъ сторонъ требованія сдать Бѣлую
Церковь Полякамъ; отговариваться ему иногда приходи-
лось довольно трудно. На всѣ требованія Россіи и на во-
просы Мазепы онъ отвѣчалъ уклончиво, требовалъ времени,
для того чтобы обдумать, или объявляя, что можетъ быть,
если овъ окончательно усумнится въ возможности посту-
пить въ подданство Россіи, то совершенно подчинится По-
лякамъ; и, въ такомъ случаѣ, считаетъ лишнимъ отдавать
имъ впередъ крѣпость. На требованія Поляковъ онъ отвѣ-
чалъ также условно: то уснакаивалъ гетмановъ дружелю-
бными письмами, то объявляя имъ, что онъ сдалъ уже
Бѣлую Церковь Мазепѣ и присягнулъ царю и безъ ихъ
вѣдома не можетъ отдать крѣпости, то, объявляя прямо,
что онъ не отдастъ ее ни подъ какимъ видомъ и что они
предпринимаютъ напрасный трудъ, заводя рѣчь объ этомъ

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр 21—22 и 38—39,

²⁾ Перв. русск. вѣд. и, стр. 110.

предметъ; то требовалъ онъ, чтобы ему предъявили совмѣстный указъ отъ обоихъ монарховъ, то, наконецъ, представлялъ, что онъ занялъ крѣпость изъ ревности о благѣ Речи Посполитой; такъ какъ при неудачномъ ходѣ войны на нее легко могли-бы покуситься Шведы ¹⁾. — Труднѣе всего было объясняться Палю тогда, когда приходилось ему трактовать съ такимъ лицемъ, которое могло представить полномочіе совмѣстно отъ Россіи и отъ Польши; такимъ лицемъ между прочимъ явился въ началѣ 1703 года известный Паткуль; проѣзжая чрезъ Подолье и Кіевъ на обратномъ пути изъ Вѣны, куда онъѣздилъ въ качествѣ посланника Петра I, Паткуль столкнулся на дорогѣ съ Сенявскимъ, усмирявшимъ въ то время Подольскихъ крестьянъ; послѣдній сталъ представлять ему, что Поляки до того встревожены козацкимъ возстаніемъ, что не могутъ вести успѣшно войны со Шведами, и просилъ его, въ качествѣ довѣренного лица русскаго царя, уговорить Палія къ сдачѣ. Паткуль горячо вызвался исполнить порученіе польскаго гетмана, хвалился, что онъ скоро принудить Палія къ уступчивости, взять отъ Сенявскаго письменную довѣренность для веденія переговоровъ и въ сопровожденіи польскаго конвоя поѣхалъ въ Бѣлую Церковь. Сенявскій просилъ его между прочимъ разъѣздать силы Палія и извѣстить его, на сколько удобно могъ-бы онъ покуситься взять Бѣлую Церковь приступомъ. Между тѣмъ на дѣлѣ дипломатическіе утонченные приемы Паткуля оказались безсильными предъ врожденною хитростью и изворотливостью старого козацкаго полковника. Вотъ какъ описывалъ самъ Паткуль весь ходъ переговоровъ: Пріѣхавъ въ Бѣлую Церковь онъ предъявилъ Палію королевскій универсаль и полномочіе Сенявскаго и объявилъ, что онъ отъ имени

¹⁾ Załuski, т. III, стр. 417 и 436. Перв. русск., вѣдом., стр. 92.

царя и короля требуетъ отъ него немедленной сдачи Бѣлой Церкви Полякамъ. Палій понялъ сей часть-же, что Паткуль при случаѣ только взялся исполнить порученіе Поляковъ, но что онъ не имѣетъ царской грамоты для переговоровъ съ нимъ и отвѣтилъ, что онъ готовъ сдать крѣпость, если ему будетъ предъявлено на то письменное приказаніе отъ царя и отъ Мазепы. «Въ царскомъ желаніи ты не долженъ сомнѣваться, сказалъ Паткуль, Бѣлая Церковь уступлена Полякамъ еще по договору 1686 года, при томъ съ того времени царь заключилъ тѣснѣйшій союзъ съ королемъ противъ Шведовъ, такъ, что нарушать договоръ онъ и не можетъ жалеть; ты же мѣшаешь успѣшному введенію войны, отвлекаешь польскія войска и упрямствомъ своимъ навлекаешь на себя гнѣвъ царя.» — «Напротивъ, отвѣчалъ Палій, я содѣйствую Шведской войнѣ, — занялъ я Бѣлую Церковь именно изъ опасенія, чтобы она не дostaлась общимъ врагамъ — Шведамъ, потому что Поляки не имѣютъ достаточныхъ силъ и не умѣютъ защищать своихъ крѣпостей; въ моихъ-же рукахъ она безопасна.» — «Если ты взялъ крѣпость только на сохраненіе, сказалъ Паткуль, то долженъ ее возвратить при первомъ требованіи владѣльца. Именемъ царскимъ прикрывающія не по правдѣ; тебѣ хорошо известно, что царь удерживается отъ вооруженного противъ тебя вмѣшательства, потому только, что не желаетъ брать на себя разбирательства внутреннихъ дѣлъ Речи Посполитой изъ уваженія къ королю; но если ты послушаніемъ не постараешься сейчасъ-же снискать милости короля и Речи Посполитой, то царь, по ихъ просьбѣ, долженъ будетъ, въ силу трактатовъ, подать имъ помошь и выдать тебя на казнь какъ бунтовщика.» Палій, не смотря на эти доказательства, стоялъ на своемъ, требовалъ письменного царского приказа. Видя его неуступчивость, Паткуль предложилъ ему заключить съ Поляками

по крайней мѣрѣ перемиріе до окончанія шведской войны; Палій сначала подалъ видъ, какъ будто онъ согласенъ, но потомъ, посмотрѣвъ на условія, предложенные Паткулемъ, онъ объявилъ, что не можетъ о нихъ и рѣчи заводить, не посовѣтовавшись съ Мазепою; Паткуль вспылилъ, сталъ кричать, что Палій бунтовщикъ, недостойный королевской милости, что съ нимъ и не стоитъ вести переговоровъ, такъ какъ ему чуждъ страхъ божій; что царю онъ будетъ жаловаться и просить, чтобы онъ обратилъ всѣ силы на Палія. Тѣмъ и кончился разговоръ. Паткуль съ досадою передавалъ его въ письмѣ къ Сенявскому, утверждая, что онъ, гнущаясь измѣнниками, не хочетъ больше имѣть съ Паліемъ никакихъ сношеній; что притомъ послѣдній—человѣкъ бездарный, неумѣющій даже мыслить, днемъ и ночью пьяный, повинуется вѣроятно чьимъ-то постороннимъ, враждебнымъ для короля внушеніямъ.—Впрочемъ онъ извѣщаетъ Сенявскаго, что войска у Палія много и потому онъ не совѣтуетъпольному гетману предпринимать похода на Бѣлую Церковь, чтобы не рисковать слабыхъ силъ Речи Посполитой въ борьбѣ съ врагомъ многочисленнымъ и отчаяннымъ; что, по его мнѣнію, лучше уладить дѣло такъ, чтобы крестьянъ успокоить амнистіею, а Палія предоставить царскому гнѣву, который Паткуль брался возбудить. Мы уже видѣли, что Сенявскій исполнилъ въ точности совѣтъ Паткуля; между тѣмъ послѣдній, просидѣвъ нѣсколько дней въ Бѣлой Церкви, оказался вполнѣ обвороженнымъ Паліемъ, и, можетъ быть не совсѣмъ безкорыстно, совершенно перемѣнилъ о немъ мнѣніе; въ слѣдующемъ письмѣ къ Сенявскому же Паткуль ударился въ противуположную крайность; онъ увѣрялъ, что Палій—вѣрнѣйшій изъ подданныхъ короля, что онъ занялъ Бѣлую Церковь только вслѣдствіе настойчивой просьбы комманданта, что недоразумѣнія произошли только потому, что

Поляки относились безъ вниманія и довѣрія къ представленіямъ Палія, съ которыми слѣдовало-бы обращаться почтительно и милостиво. «Клянусь, писалъ Паткуль, это единственный человѣкъ, который въ это время могъ-бы еще оживить упавшія силы Речи Посполитой¹⁾».

Не смотря однако на такую изворотливость, которую ему удалось провести самаго Паткуля, считавшагося умнымъ и ловкимъ дипломатомъ по мнѣнію современниковъ, Палій не былъ въ состояніи побороть обстоятельствъ, тѣснившихъ его со всѣхъ сторонъ. Силы, собранныя имъ, были слишкомъ ничтожны для того, чтобы дѣйствія его могли имѣть сколько нибудь независимый характеръ; врачи же его, кроме превосходства силъ, имѣли еще на своей сторонѣ возможность дѣйствовать по опредѣленному плану, стремиться къ ясно сознанной цѣли: Поляки требовали возврата Бѣлой Церкви и уничтоженія козачества; Мазепа стремился къ захвату правобережной Украины подъ свой рейментъ. Между тѣмъ Палій, принять которого Россія окончательно отказалась, не былъ въ состояніи указать цѣли, къ которой онъ шелъ; только глубокое сознаніе народнаго инстинкта и непреодолимое отвращеніе къ Полякамъ поддерживало его; единственнымъ же средствомъ къ оправданію своего существованія въ сношеніяхъ съ Россіею и съ Польшею, съ Мазепою и съ Паткулемъ Палій находилъ въ діялектическихъ уловкахъ, въ хитрости, въ недомолвкахъ и въ казуистикѣ; на врядъ-ли и въ собственномъ сознаніи зналъ онъ къ чему можетъ его довести упорная защита—самому себѣ онъ могъ отвѣтить на этотъ вопросъ развѣ неясною надеждою на перемѣну въ будущемъ обстоятельствъ къ лучшему или крикомъ отчаянія:

¹⁾ Załuski, т. III, стр. 418, 434 и 435; Соловьевъ, ч. XV, стр. 21; Перв. русск. вѣдом., стр. 92.

«Ни ляхамъ ни кому иному Бѣлой Церкви не отдамъ, развѣ меня изъ нея за поги выволокутъ!» Писалъ онъ Мазепѣ, дошытыавшемуся у него, па какой исходъ изъ своего положенія можетъ онъ надѣяться? ¹⁾ Между тѣмъ въ выжидательномъ, загадочномъ положеніи долго невозможнно было держаться. Всѣ сильные, окружавшиe его сосѣди находили въ Паліѣ помѣху для интересовъ, гораздо болѣе важныхъ по ихъ мнѣнію, и желали сбыть его съ рукъ. Въ февралѣ 1704 года Палій получилъ новую увѣщательную царскую грамоту;—тонъ ея былъ рѣшительнѣе прежнихъ: Царь требовалъ покорности королю и сдачи Полякамъ Бѣлой Церкви, угрожая, въ случаѣ отказа, исполнить свое требованіе силою. ²⁾ Въ томъ же году, 19 августа, подписанъ былъ въ Нарвѣ договоръ между уполномоченными русскими и польскими, въ силу которого участъ Палія должна была окончательно рѣшиться—онъ былъ пожертвованъ успѣшному ходу Шведской войны. Въ 4-й статьѣ этого договора сказано было: «Понеже Его Королевское Величество и свѣтлая Речь Посполитая, по причинѣ нынѣшихъ обстоятельствъ, сами противъ непослушнаго своего подданнаго, Палія, права изобрѣсти никакъ не могутъ, потому отъ Его Царскаго Величества, какъ друга, сосѣда и сильнаго союзника, въ таковомъ дѣлѣ просили вспоможенія. И такъ, по силѣ онаго союза, Его Царское Величество принимаетъ то на себя, что Палій, добрымъ-ли или худымъ способомъ, принужденъ будетъ крѣпости и города, взятые во время бывшихъ недавно въ Украинѣ замѣшательствъ, возвратить и оныс Его Королевскому Величеству и Речи Посполитой безъ всякихъ пр.

¹⁾ Соловьевъ, т. XV, стр. 40.

²⁾ Исторія Малороссіи Маркевича; приложенія. Т. IV, стр. 154. Чтенія въ Имп. общ. ист. и древн. росс. при Москов. унив. 1859, кн. I, отд. 2. стр. 41.

тензій, какъ найскорѣе быть можетъ, а по крайней мѣрѣ до предыдущей кампаніи, отдать, обѣщая Палію вѣчное забвеніе, если насильно захваченные въ оныхъ замѣщательствахъ крѣпости добровольно отданы будуть»¹⁾.

Впрочемъ Петру I не пришлось приводить въ исполненіе своего обѣщанія. Мазепа, разсчитывавшій воспользоваться наслѣдствомъ Палія, желавшій его паденія, но стремившійся вмѣстѣ съ тѣмъ къ обладанію заселеннымъ имъ краемъ и не допускавшій мысли о возвращеніи его Полякамъ, предъупредилъ заключеніе договора. Въ іюлѣ Палій находился уже въ заточеніи а Мазепа владѣлъ Бѣлою Церковью и назначалъ новаго на его мѣсто полковника. Еще въ апрѣль Мазепа получилъ царскій указъ, предписывавшій ему выступить со всѣмъ войскомъ въ походъ въ польскія владѣнія противъ Шведовъ и ихъ приверженцевъ. Въ началѣ мая онъ переправился черезъ Днѣпъ въ Кіевъ и призвалъ въ свой лагерь полковниковъ, жившихъ на правомъ берегу Днѣпра, для участія въ общемъ походѣ; къ нему явились: Искра, Самусь, передавшій Мазепѣ полученные нѣкогда отъ короля: бунчуки, булаву и королевскую грамоту на гетманское званіе²⁾; явился и Палій, полагая, что наконецъ пришло время желанного исхода изъ его труднаго положенія, что самъ гетманъ, зазывая его въ общій походъ въ Польшу, eo ipso заявляетъ о принятіи его наконецъ подъ свою власть и о воссоединеніи обѣихъ половинъ Малороссії. Призывъ Мазепы имѣлъ такое значеніе не только въ глазахъ одного Палія; весь народъ смотрѣлъ на приходъ Мазепы въ Бѣлоцерковщину, какъ на актъ принятія во владѣніе этой области; Палій, имѣвшій постоянныя сношенія съ крестьянами въ

¹⁾ Полное собраніе законовъ, Т. IV, стр. 266. *Volumina legum*, Т. VI, стр. 83.

²⁾ Лѣтопись Грабянка, стр. 242.

Брацлавщинѣ и Подоліи, думалъ, что теперь именно настало время привести въ исполненіе замыселъ, неудавшійся въ 1702 году Самусю, что, послѣ соединенія съ Мазепою, козацкія силы будуть въ состояніи поддержать съ должною силою крестьянское возстаніе и окончательно освободить отъ Польши Украину до Днѣпра и Случи. Агенты Палія отправились въ Брацлавщину и стали гзыывать народъ къ оружію. Вотъ интересный эпизодъ, представляющій наглядно какъ ихъ образъ дѣйствія, такъ и настроеніе народа, а равно и ту степень чисто личнаго, эгоистического отношенія къ дѣлу, которымъ проникнуто было шляхетское общество.

Возстаніе началось съ Немирова, значеніе котораго для Поляковъ уже выше было расказано. Жители Немирова принимали горячее участіе въ возстаніи 1702 года и дорого за него поплатились. Городъ принадлежалъ кіевскому воеводѣ, Іосифу Потоцкому, отличавшемуся особенною жестокостью при усмирѣніи возстанія; желая показать грозный примѣръ крестьянамъ, Потоцкій казнилъ смертью нѣсколько тысячъ людей, взятыхъ имъ изъ собственныхъ его имѣній: волостей Немировской и Константиновской¹⁾). Между прочими одинъ изъ начальниковъ мѣстнаго возстанія, Борисенко, былъ убитъ сотникомъ надворныхъ козаковъ Потоцкаго—Олексіемъ и голова его доставлена воеводѣ какъ трофей. Теперь въ Немировъ пріѣхалъ по указанію Палія братъ убитаго—Грицько Борисенко, занимавшій должностъ сотника въ Погребыщахъ, въ полку Паліевомъ; въ городѣ онъ встретилъ убийцу брата, застрѣлилъ его немедленно и сталъ проповѣждывать жителямъ, что теперь пришла настоящая пора избавиться отъ пановъ. Жи-

¹⁾ Żywoty hetmanów, wydał Żegota Pauli, стр. 92,

тели взволновались, но, не довѣряя вполнѣ Борисенку, не решались первые начинать дѣла, пока наконецъ странный случай не сообщилъ имъ послѣдняго толчка. Въ то время случайно проѣзжалъ черезъ Немировъ по своимъ дѣламъ подольскій шляхтичъ—Пирха; на рынке его остановила тѣла крестьянъ; узнавъ въ чемъ дѣло, Пирха, какъ человѣкъ находчивый, сейчасъ же придумалъ средство выйти изъ затруднительного положенія и очистить себѣ дорогу: онъ вынялъ изъ подушки своего сѣдла связку бумагъ, показалъ ее крестьянамъ, обявляя, что они его задерживать не смѣютъ, потому что онъ везетъ важныя королевскія приказанія; онъ сталъ тутъ-же читать и толковать мнимый универсаль; король, по его словамъ, разсердился на пановъ за то, что они пристаютъ къ Шведамъ и бунтуютъ противъ короля и потому приказываетъ крестьянамъ бить ихъ. «Вотъ пришли Ляхи подъ Сеняву, прибавилъ Пирха, они собираются истреблять васъ, ступайте-же сейчасъ, гоните ихъ, бейте какъ бунтовщиковъ и заставте покориться королю.» Сказка имѣла полный успѣхъ. Пирха торжественно выѣхалъ изъ города, играя роль важнаго довѣреннаго у короля лица, онъ отправился домой, вѣроятно весьма доволенъ своею находчивостью. Крестьяне также обрадовались. Борисенко, значитъ, говорилъ правду; его дѣйствительно послалъ Палій, а за одно съ Паліемъ противъ шляхты дѣйствуетъ не только Мазепа, но и самъ король. Въ Немировѣ ударили въ набатъ, сошлись жители изъ сосѣднихъ сель, составились козацкія сотни; сотники Борисенко, Наливайко изъ Кернасовки и Иванъ Ассауль, исполняя порученіе Пирхи, отправились подъ Сеняву; тамъ стояла дѣйствительно польская хоругвь; Немировцы напали на нее въ расплохъ на разсвѣтѣ, жолнеровъ изрубили, поранили и разогнали, многихъ захватили въ плѣнъ и перевязали; взятыхъ лошадей, оружіе, значекъ, бубны и плѣнныхъ отправили

торжественно къ Палію въ Хвастовъ¹⁾). Возстаніе стало быстро распространяться по Брацлавщинѣ, начальство надъ нимъ принялъ бѣжалій въ 1702 году въ Молдавію полковникъ Шпакъ, у него вскорѣ оказалось 600 человѣкъ войска, кромѣ того вездѣ собирались своеvolынія купы, стали убивать, грабить и изгонять шляхту. Въ половинѣ іюля сѣхались на сеймикѣ подольскіе шляхтичи и порѣшили поголовно ополчиться, но, не довѣряя собственнымъ силамъ, они просили короля усилить гарнизонъ каменецкой крѣпости, на защиту Подолья отрядить польнаго гетмана и потребовать отъ Мазепы отзванія Шпака²⁾. Хотя послѣднее требованіе и было исполнено, но волненіе народа долго еще не могло успокоиться. Въ слѣдующемъ году власти польскія хлопотали еще о томъ, чтобы разгонять своеvolынія купы, чтобы ловить, судить, казнить и не давать укрываться составлявшему ихъ «гультайству»³⁾.

Но крестьянскаго возстанія Мазепа именно не желалъ; мечтая о присоединеніи западной Украины, онъ можетъ быть разсчитывалъ найти въ ней подкѣпленіе въ готовомъ уже шляхетскомъ сословіи для проведения своего общественного идеала въ Малороссії—по крайней мѣрѣ существование такой надежды можно предполагать по тону универсаловъ, изданныхъ имъ къ шляхтѣ занятыхъ имъ областей и по той сплѣ озлобленія, съ которою онъ жалуется въ письмѣ къ Головину на возбужденіе Паліемъ подобного «гультайства». Вѣроятно, какъ извѣстіе, полученное Мазепою о переговорахъ Поляковъ съ русскими уполномоченными относительно Палія и желаніе опередить заключеніе ими условій, такъ и нелюбое ему крестьянское возстаніе

¹⁾ См., №№: CCXLII, стр. 643 и CCXLIII стр. 646.

²⁾ См., №№: CCXXXVIII, стр. 635 и COXL, стр. 640.

³⁾ См. №№: CCLI, стр. 666 и CCLV, стр. 683.

заставили Мазепу ускорить развязку давно имъ задуманного плана—онъ рѣшился не идти въ Польшу прежде чѣмъ участъ Палія не будетъ рѣшена. Почти 3 мѣсяца—съ начала мая до конца іюля—посвятилъ Мазепа для этой цѣли; все это время онъ простоялъ лагеремъ около Хвастова: въ началѣ у могилы Черепятыхи, потомъ подъ Цаволочью¹⁾ и велъ дѣятельную переписку съ Головинымъ, желая доказать необходимость смѣны Палія. Онъ обвинялъ Бѣлоцерковскаго полковника въ совершившой неспособности и въ постоянномъ пьянствѣ. «Уже 4 недѣли, писалъ онъ 3-го іюня, какъ въ обозѣ при мнѣ находится и постоянно пьянъ и день и ночь; ни разу я не видалъ его трезваго». Далѣе Мазепа жаловался, что помимо его воли «Паліево гультайство» стало разорять Поляковъ по Днѣстру и Бугу и врываться даже въ Молдавию, что онъ представлялъ полковнику, что по царскому указу не слѣдуетъ разорять Поляковъ, «но онъ ничего не слушаетъ, раціями говорить съ нимъ трудно, ничего не понимаетъ, потому что умъ его помраченъ повседневнымъ пьянствомъ.... безъ страха Божія и безъ разума живетъ и гультайство также единонравное себѣ держитъ, которое ни о чёмъ больше не мыслить, только о грабительствѣ и о крови невинной и никогда никакой власти и начальства надъ собою имѣть не хочетъ». Но самое сильное обвиненіе со стороны Мазепы состояло въ измѣнѣ (?), онъ утверждалъ, что Палій дѣйствуетъ за одно со Шведами и что подговариваетъ пародъ держаться Любомирскихъ. Сколько ни нельзя было это обвиненіе, Головинъ, вѣроятно изъ потаски гетману, предложилъ Мазепѣ вызвать Палія въ Москву или арестовать его, въ случаѣ если онъ добудетъ явныхъ улики связи его со Шведами. Палій отказалсяѣхать въ Москву, «я здоровъ

¹⁾ Лѣтопись Грабянка стр. 256.

слабъ, сказалъ онъ, да и незачѣмъ туда ѿхать». Мазепѣ оставалось добыть улики мнимой измѣны; онѣ и были отысканы, хотя и весьма подозрительного свойства. Онъ объявилъ Головину, что еврей, арендаторъ хвастовскій, показалъ, что онъ, по порученію Палія, ѿздилъ къ Любомирскимъ и посредствомъ словесныхъ переговоровъ скрѣпилъ ихъ союзъ съ Паліемъ, что Любомирскій обѣщалъ жалованіе отъ Шведскаго короля и уступку въ потомственное владѣніе Бѣлой Церкви; Палій же взаимно обѣщалъ помагать Любомирскимъ противъ Августа II и извѣщать Шведовъ о движениіи и силахъ русскихъ и козацкихъ войскъ. Это показаніе еврея подтвердили, по словамъ Мазепы, какой то священникъ Карасевичъ¹⁾). Улики эти показались Мазепѣ достаточными для того, чтобы арестовать своего противника, но Мазепа не желалъ исполнить своего умысла въ Хвастовщинѣ, среди преданнаго Палію народонаселенія. Въ послѣднихъ числахъ іюля онъ снялъ лагерь изъ подъ Паволочи и перешелъ въ Бердичевъ, здѣсь, по словамъ народнаго преданія, онъ пригласилъ Палія на «бенкетъ» (пиръ) и, напоивъ до пьяна, приказалъ отнести въ темницу²⁾). Всльдѣ затѣмъ онъ отправилъ 1-го

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 40—43.

²⁾ Вотъ самый подный изъ извѣстныхъ варіантовъ народной думы, описзывающей взятіе въ пленъ Мазепою Палія:

Ой не знать, не знать, проклятый Мазепа, якъ Палія зазваты;
 Ой ставъ-же, ставъ проклятый Мазепа на бенкетъ запрошата,
 «Ой прошу тебе, Семене Палію, по чашѣ вина пыты!»
 — «Брешешъ, брешешъ, вражжы сыну, хочешь мене згубити!»
 А таїь Максимъ Искра сидѣть, про Мазепу добре знае;
 Паліеві Семенові оттакъ промовляе:
 «Ой годи Семене Палію въ Мазепы вина пыты!
 Ой хоче Мазепа проклятый тебе вѣсты»
 Ой пье Палій, ой пье Семенъ да головоньку клонити.
 А Мазепинъ чура Палію Семену кайданы готовить,
 Ой пье Палій, ой пье Семенъ—изъ ногъ извалився,

августа универсаль къ Хвастовскимъ жителямъ, въ кото-
ромъ объявилъ имъ: «ижь отдалившіи для певныхъ причинъ
пана Семена Палія отъ уряду полковництва, вручилисмо
тотъ урядъ полковничій пану Михайлу Омельченкови, яко
справному и благоразумному человѣкови, позвалючи опо-
му всяки межи вами порядки управляти и все, що болѣ-
векъ належить до оного старшества, справовати,..... Онъ
зась знатыметъ якъ добрыхъ миловати и па оныхъ рес-
пектъ оказовати, такъ злыхъ и простунныхъ слушныхъ
каранемъ наказовати» ¹⁾). Сопротивленіе со стороны Хва-
стовцевъ было невозможно; вся ихъ военная сила была
въ лагерѣ Мазепы; изъ приближенныхъ къ Налію людей,
одни были задобрены Мазепою, подобно зятю его, Анто-
нию Танскому, и племяннику, Чесноку ²⁾; другіе, подобно
насынику Налія—Семашку, раздѣлили его участъ. Нѣсколь-

Дуже тому гетьманъ Мазепа, стол, звеселыся.
Ой якъ крикне проклятый Мазепа на свои гайдуки:
«Ой возьмите Палія Семена, да у тисны руки,»
Ой якъ крикне проклятый Мазепа на свои лейгары:
«Ой возьмите Палія Семена, захуйте въ кайдани!»
Ой якъ крикне проклятый Мазепа на свою воиницю:
«Ой возьмите Палія Семена, да вкиньте въ темницю!»
Не давъ гетьманъ Палію Семену ни пыты ни йисты,
Доки не выславът проклятый Мазепа на столицу листы.
— «Оттожъ теби, промовляе, царю! есть Палій познаныкъ,
Віть тебе хоче вже отстунати, въ пень Москву рубаты,
А самъ хоче вже на столици царемъ царенаты.»

(Полтавскія губернскія вѣdomости 1860 г. № 14 и 15)

¹⁾ См. № CGXXXIX, стр. 639.

²⁾ Вскорѣ послѣ паденія Палія, Танскій получивъ отъ Мазепы въ державу села: Яхы и Микитинцы въ Корсунскомъ повѣтѣ (См. № CCCIX, стр. 698). О Чеснокѣ самъ Мазепа говорилъ слѣдующее въ особомъ универсалѣ, изданиемъ 26 Июля 1704 года: «Любо оставилисмо пана Палія для певныхъ причинъ отъ ряду полковничества, однакъ кревивыхъ его окрылисмо нашою обороною; такъ и пана Карна Чеснока въ оную же беручи, захонуемъ его при всякой цѣлости и покойномъ на венчихъ грунтахъ, зъ молодыхъ ять власною працею набутыхъ и покупленыхъ, чешкану; позволяемъ ему по чрезънему якъ селомъ, прозвищемъ Кривог, владѣти, такъ и насѣкою въ Уманщинѣ.» (Чернигов-
скія епархиальныя вѣdomости 1868 года, № 7, часть неофиціальная, стр. 266.)

ко сотъ козаковъ, оставленныхъ Паліемъ въ Бѣлой Церкви въ качествѣ гарнизона, не захотѣли было сдатъ крѣпости: «умремъ тутъ всѣ, а не поддадимся, говорили они, коли нѣма нашего батька,» но и они должны были уступить; мѣщане бѣлоцерковскіе не желали испытывать осады, исходъ которой былъ несомнѣнныи и отворили ворота новому полковнику ¹⁾). Чтобы задобрить общественное мнѣніе, козакамъ и поспольству выданы были на разграбленіе лошади, стада и хозяйство плѣннаго полковника ²⁾). Казна его, оружіе, одежда и болѣе цѣнныя вещи были описаны комиссіею, назначенною гетманомъ, и отобраны въ гетманскую казну, часть этого имущества была въ послѣдствіи препровождена въ Москву ³⁾.

Между тѣмъ Мазепа продолжалъ свой походъ изъ Бердичева, онъ остановился только на берегахъ Случи и сталъ лагеремъ у города Любара. Здѣсь онъ простоялъ до осени и торжествовалъ, не скрываясь, по поводу принятія во владѣніе западной Украины. Достигши завѣтной по козацкимъ понятіямъ рѣки, «онъ подъ Любаромъ, на границѣ, могилу большую войскомъ высыпалъ, ⁴⁾» и ясно заявлялъ русскому правительству мнѣніе, что западной Украины не слѣдуетъ отдавать полякамъ. «Изволили вы желать, писалъ онъ Головину, чтобы я сообщилъ вамъ мое мнѣніе объ уступкѣ Полякамъ сей стороны Украины..... предлагаю, что много есть трудностей и препонъ въ исполненіи сего..... главное же неудобство: близкое въ такомъ случаѣ сосѣдство Поляковъ съ запорожцами и Крымомъ». Далѣе онъ напоминалъ, что земли эти не были уступлены По-

¹⁾ Вантишъ-Каменскій, т. III, стр. 45,

²⁾ См. № ССЛХХ, стр. 711.

³⁾ См. списокъ этого имущества въ «Гісторіи Виницка», т. IV, приложения, стр. 111—132 и въ Членіяхъ Импер. Общ. ист. и древн. годъ 1859, книга I отд. 2., стр. 43 и 52 —

⁴⁾ Краткое юридическое описание, изд. Бѣлоцеркій, стр. 88.

лякамъ по трактату 1686 года, а только временно оставлены въ ихъ пользовані, впредъ до окончательного соглашенія и размежеванія, и заключаетъ слѣдующими словами: «Города сіи должны оставаться непременно за Великимъ Государемъ, ибо, если они отойдутъ во владѣніе поляковъ, то, кромѣ многихъ другихъ затрудненій, всѣ малороссіяне перейдутъ на сію сторону Днѣпра, избѣгая повинностей, особенно изъ порубежныхъ полковъ: Переяславскаго, Лубенскаго и Миргородскаго, которыхъ жители имѣютъ многіе старинные грунты и угодія на сей сторонѣ¹⁾». Такимъ образомъ, удаливъ Палія, Мазепа ясно выказываетъ какъ желаніе удержать за собою заселенныя имъ земли, такъ и стремленіе ограничить развивающееся при Паліѣ переселеніе съ лѣвой стороны Днѣпра народа, уходившаго на привольныя слободы, «избѣгая повинностей», которые все болѣе и болѣе налагала на него старшина и знать войсковая. Между тѣмъ пока Мазепа овладѣвалъ краемъ и мечталъ о томъ устройствѣ, которое назначалъ ему мысленно, Палій, вмѣстѣ съ пасынкомъ, изъ Любарского лагеря²⁾ былъ отправленъ въ тюрьму въ Батурино, держался тамъ за крѣпкимъ карауломъ и наконецъ былъ переданъ на руки русскимъ властямъ. Его отправили въ отдаленнѣйшее изъ извѣс-

¹⁾ Бантышъ-Каменскій, Т. III, стр. 50

²⁾ Исторія послѣдняго акта борьбы Палія съ Мазепою осталась въ названіи урочищъ, находящихся на мѣстѣ стоянки Мазепы подъ Любаромъ. Тамъ, гдѣ былъ лагерь Мазепы, со временемъ образовалась слобода, сохранившая до сихъ поръ название *Мазепинцы*. (Подольской губ., въ сѣверной части Литинскаго уѣзда, почти на границѣ съ Новоградъ-Волынскимъ уѣздомъ, въ 20 verstахъ отъ Любара). По одну одну сторону села находится глубокий оврагъ, порослій дубовыми лѣсомъ, который мѣстные жители называютъ: «*Мазепинскимъ Таборомъ-съкомъ*» по другую сторону, у большой торговой дороги (Чорного шляху)—огромная могила, иѣсколько разрытая какимъ-то кладопскателемъ,—это «*Мазепина границя*», а далѣе за нею оврагъ, называемый «*Паліївъ-хръ*»—можетъ быть мѣста временнаго сожженія. (Названы въ сбраны и новѣнены на мѣстѣ К. П. Михальчикомъ).

тныхъ тогда мѣстъ ссылки—въ Енисейскъ¹⁾). Отдаленность и безвыходность этого заточенія до того поразила народъ, что въ легендахъ онъ ее изображаетъ или подъ видомъ огромной башни, въ которую Мазепа приказалъ живьемъ «замуровать» любимаго народнаго предводителя или въ образѣ глубокой темницы, ключи отъ которой были брошены въ море и потомъ только чудомъ можно было освободить изъ нея плѣнника.²⁾.

Междѣ тѣмъ Мазепа, сломивши представителя демократическихъ народныхъ стремленій, спѣшилъ успокоить шляхту занятаго имъ края и войти съ нею въ дружелюбныя сношенія. Еще на пути изъ Хвастова въ Бердичевъ Мазепа разослалъ изъ лагеря подъ Паволочью универсаль къ дворянамъ кіевскаго воеводства, въ которомъ онъ удостовѣрялъ шляхту, что онъ пришелъ въ границы Речи Посполитой въ качествѣ союзника, на помощь противъ общихъ враговъ—Шведовъ; онъ увѣрялъ, что удержать свое войско отъ всякихъ притѣсненій жителей и приглашать дворянъ не оставлять своихъ домовъ и не бояться крестьянскаго возстанія, за усмиреніе котораго Мазепа ручался. «Мы пришли, сказано въ универсалѣ, не для того, чтобы мы яковую своевольному народowi до седиціи и бунтовъ противъ пановъ и державцевъ своихъ и до выламования зъ належитого послушенства и подданства подавали окказію и отуху..... Посполитый народъ, въ подданствѣ помянутыхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ обывателей воеводства кіевскаго зостаючій, симъ универсаломъ нашимъ упомилаемъ, абы въ належитомъ ку паномъ, державцомъ и поссесоромъ своимъ послушенствѣ знайдуючися, найменшого

¹⁾ Соловьевъ, Т. XV, стр. 43.

²⁾ Записки о Южной-Руси П. А. Кулеша, Т. I, стр. 115; Легенда записанная въ с. Синтициѣ Л. И. Ильинскимъ.

иигдѣ пе вщикали до бунтовъ шемраия; которые, если-бы гдѣ мѣли показатися, тоди мы по собѣ декларуемъ, пжъ сами розкажемъ оные всемпрыти, и яко непріятелей тако-выхъ бунтовщиковъ зносити ¹⁾». Въ этомъ духѣ Мазепа гродолжалъ постоянно дѣйствовать въ отношеніи къ шляхтѣ. Во время стоянки подъ Любаромъ онъ «не только не напосилъ никакихъ кривдъ и притѣсненій, но даже сна-ржалъ шляхтичамъ въ села и мѣстечка оберегательную стражу ²⁾». Въ концѣ сентября онъ принималъ посольство отъ дворянъ кіевскаго воеводства, явившееся къ нему съ изъявленіемъ благодарности и дружбы ³⁾. Въ тоже время, принявъ подъ свою команду полкъ Шпака, онъ отозвалъ его изъ Подолія и прекратилъ такимъ образомъ разгоря-вшеся тамъ крестьянское восстаніе. Въ слѣдующемъ году депутаты дворянъ подольского воеводства являлись къ гет-ману съ изъявленіемъ признательности за удержаніе коза-ковъ отъ грабежей и съ просьбою обратить особенное вни-мание на полки Самуся, Искры и Шпака, такъ какъ они ведутъ себя не такъ скромно какъ остальные ⁴⁾. Впослѣд-ствіи, замѣтивъ, что волынскіе дворяне тяготились продол-жительнымъ постоемъ козаковъ въ ихъ воеводствѣ, Мазепа предложилъ имъ въ своемъ универсалѣ свезти слѣдующій изъ Волыни провіантъ въ Брестъ-Литовскій и обѣщалъ въ та-комъ случаѣ перевести свои войска на квартиры въ Литву ⁵⁾.

Но добroe согласie гетмана съ дворянами не могло быть продолжительно: козаки и шляхта были два начала непримирамыя. Не смотря на всѣ старанія гетмана, козаки не могли при случаѣ не задѣть шляхетскихъ интересовъ. Первую причину разлада составилъ вопросъ о содерjаніи

¹⁾ См. № CCXXXVII, стр. 632.

²⁾ См. № CCXLVIII, стр. 656.

³⁾ См. № CCXLV, стр. 650.

⁴⁾ См. № CCLVI, стр. 684.

⁵⁾ См. № CCLVII, стр. 686.

козацкаго войска, такъ какъ козаки явились въ качествѣ союзниковъ, то Речь Посполитая должна была содергать ихъ на свой счетъ; доставка провіянта лежала на обязанности дворянъ тѣхъ воеводствъ, въ которыхъ козаки квартировали, между тѣмъ шляхтичи привыкли не исполнять вовсе общественныхъ повинностей и требование исполненія ихъ считали насилиемъ. Чтобы прокормить войско, во время постоянныхъ переходовъ чрезъ Волынь, Чернную Русь, Холмскую землю, Литву, Мазепа принужденъ былъ то налагать контрибуції на им'нія пановъ шведской партіи, то собирать деньги съ католического духовенства и церквей, то, наконецъ, силою отбирать провіянтъ у шляхты; при такомъ способѣ кормленія дѣло не могло обойтись безъ взаимныхъ оскорблений; то шляхтичи жаловались, что козаки при сборѣ провіянта грабятъ ихъ дворы, разрушаютъ села, сожигаютъ постройки, убиваютъ крестьянъ¹⁾; то козаки жаловались въ свою очередь на шляхтичей, что они не только не даютъ провіянта, но убиваютъ козаковъ, отлучающихъ единично для собираанія фуража²⁾). При томъ въ составъ войска Мазепы вошли полки: Самуся, Искры, Шпака, Танского, принявшаго начальство надъ Бѣлоцерковскими козаками, находившимися въ лагерѣ во время смѣны Палія. Полки эти, состоявшіе изъ «Палівщины», были до того враждебны шляхтѣ, что никакія предписанія Мазепы не могли удержать ихъ. Они при каждомъ удобномъ случаѣ разоряли шляхетскіе дворы, убивали шляхтичей, уничтожали дворянскіе документы и т. п. При появленіи ихъ нерѣдко даже обнаруживались крестьянскія волненія и мѣстные жители, называемые ко-

¹⁾ См. №№: CCLVIII, стр. 689; CCLXIII, стр. 701.; CCLXIV, стр. 709 и CCLXI стр. 699.

²⁾ Книга гродская, лудкая, поточная, г. 1707, № 2589, Декабря 15,

заками, принимались грабить шановъ и евреевъ¹⁾). Въ територіи, повиновавшейся нѣкогда Палію, нечего было и думать о возстановленіи шляхетскихъ порядковъ. Шляхтичи, имѣвшіе помѣстья въ Бѣлоцерковщинѣ и Полѣсси обращались напрасно съ прошеніями и подарками какъ къ Мазепѣ, такъ и къ новому Бѣлоцерковскому полковнику, Омельяновичу; не смотря на ихъ распоряженія, крестьяне отказывались отъ повиновелія шляхтѣ и объявляли полковнику посредствомъ депутацій, что они будутъ, какъ было при Паліѣ, платить дань одному только козацкому полковнику; сторону крестьянъ держали и козаки и водворить шляхту, по крайней мѣрѣ въ скоромъ времени, старшина должна была отказаться²⁾). Со временемъ и самъ Мазепа охладѣлъ значительно къ шляхтѣ, жаловавшейся неоднократно на него Царю, Меньшикову и другимъ русскимъ начальникамъ; онъ нашелъ, по своему мнѣнію, гораздо болѣе вѣрный способъ для осуществленія своихъ цѣлей—во время пребыванія на Волыни онъ вошелъ въ сношенія съ Лещинскимъ и съ Карломъ XII и разсчитывалъ посредствомъ ихъ помощи, помимо шляхты остататься единственнымъ владѣтелемъ и распорядителемъ не только западной но и восточной Украины. Потому впослѣдствіи онъ мало обращалъ вниманія на жалобы дворянъ, такъ что послѣ его паденія русское правительство, вслѣдствіе настойчиваго требованія Поляковъ, должно было назначить особую комиссію для разбирательства жалобъ шляхты на притѣсненія, испытанныя ею отъ козаковъ³⁾.

Между тѣмъ, пока Мазепа предпринималъ походы въ разные концы Речи Посполитой: подъ Львовъ, Замость, Дубно, Минскъ. и т. д. Украина между Днѣпромъ, Случью и Днѣ-

¹⁾ См. №№ CCLVI, стр. 684; CCLXII, стр. 700 и CCXLVIII, стр. 655

²⁾ См. № CCLIII стр. 670.

³⁾ См. №№: CCLXXI, стр. 712. и CCLXXXII, стр. 714.

стремъ была въ полной отъ него зависимости; полковники и старшины въ ней еще не обжились и не успѣли заявить своихъ притязаній на владѣніе землями и на закрѣпощеніе народа, послѣдній удерживалъ отношенія къ козакамъ, установленные Паліемъ—онъ платилъ дань въ войсковую казну, оставался свободнымъ и пользовался безпрепятственно землею; притомъ земли было много, не только не приходилось спорить за владѣніе ею, но безпрестанно, до окончательного паденія козаччины, прибывали новые поселенцы изъ за Днѣпра, изъ Молдавіи, изъ Полтавы и Литвы и селились на пустопорожніхъ поляхъ. Край принималъ все болѣе и болѣе правильное козацкое устройство. Въ 1709 году въ немъ было уже 7 козацкихъ полковъ: Бѣлоцерковскій, Чигринскій, Богуславскій, Уманскій, Корсунскій, Брацлавскій и Могилевскій¹⁾). Полковниками въ двухъ послѣднихъ были два молдавскіе выходца: Иванъ Григорашъ, называемый также Иваненко, и Савва Волошинъ. Они принадлежали, подобно Шпаку, къ числу начальниковъ крестьянъ, возставшихъ во время похода Самуся въ 1702 году, скрылись тогда, послѣ усмиренія восстанія, за Днѣстръ и теперь появились опять въ Украинѣ²⁾; находясь на чертѣ Украины порубежной съ поляками, они продолжали раздвигать ее на счетъ шляхты: вытесняли послѣднюю изъ имѣній, убивали сопротивлявшихся, и причисляли ихъ села и города къ своимъ полкамъ. Иваненко овладѣлъ Винницею и Брацлавлемъ. По жалобѣ подольской шляхты русскія власти неоднократно должны были предпринимать мѣры для усмиренія ихъ; но распоряженія оставались безплодными до послѣдняго паденія козачества на правой

¹⁾ Матеріалы Суденка, Т. II, стр. 10, 11, 28, также см. №№: CCLXIX, стр. 695 и CCLXXVII, стр. 730.

²⁾ Иваненко, возвратившись изъ Молдавіи, при поступлении въ царскую службу на правой сторонѣ Днѣпра, носилъ титулъ полковника Дубосарского.

сторонѣ Днѣпра¹⁾. Въ Чигиринскомъ полку поставленъ былъ, послѣ возстановленія онаго, полковникомъ—Галаганъ. Въ Богуславскомъ—продолжалъ начальствовать Самусь. Онъ прожилъ въ званіи Богуславскаго полковника до 1713 года. О существованіи его остались по крайней мѣрѣ слѣдующіе слѣды. Въ 1709 году, во время Полтавской битвы, Самусь, опасаясь за безопасность части своего семейства, находившагося на лѣвой сторонѣ Днѣпра, въ Чигринъ-Дубровъ, выхлоноталъ отъ кievскаго губернатора, князя Голицына, паспортъ для перѣѣзда внучатамъ своимъ²⁾ изъ Чигринъ-Дубровы въ Богуславъ.³⁾ Въ 1711 году онъ присыпалъ сына въ Кіевъ извѣщать того-же князя Голицына о намѣреніяхъ и дѣйствіяхъ самозваннаго гетмана Орлика⁴⁾. Наконецъ въ 1713 году онъ отказалъ по завѣщанію Межигорскому монастырю, въ которомъ по преданію и былъ похороненъ, свой «млынъ въ Богуславлю, ниже нового мосту на сазѣ стоячій», а также лѣсъ съ садомъ и другими грунтами и 500 червонцевъ «за свой похоронъ и поминаніе»⁵⁾.

Въ Бѣлоцерковскомъ полку до 1709 года занималъ должность полковника Михайло Омельяновичъ; хотя онъ, подобно всѣмъ остальнымъ полковникамъ, западной Украины, не послѣдовалъ за Мазепою во время его позѣны, но русскіе начальствующіе люди не довѣряли ему какъ родственнику Мазепы, возвѣденному послѣднімъ въ должность полковника. Въ апрѣль 1709 года онъ, по соглашенію

¹⁾ См. № CCIX, стр. 695. Матеріали для отечественной истории изданы М. Судиенко, Т. II, стр. 22, 122, 129, 134 и 136.

²⁾ Это были дѣти дочери Самуся, бывшей замужемъ за сотникомъ Чигринъ-Дубровскимъ—Будюбашемъ.

³⁾ Подлинникъ этого документа хранится у М. А. Максимовича.

⁴⁾ Матеріали Судиенко, Т II, стр. 28

⁵⁾ Сказание о Межигорскомъ монастыре М. А. Максимовича стр. 34.

князя Голицына съ гетманомъ Скоропадскимъ, былъ арестованъ и препровождены сначала въ Кіевъ, потомъ въ Глуховъ¹⁾). Мѣсто его занялъ опять возвращенный изъ Сибири Палій. Конечно, немедленно послѣ того какъ обнаружилась измѣна Мазепы, сдѣлано было Петромъ I распоряженіе о возвращеніи Палія изъ ссылки. Кромѣ желанія загладить несправедливость, учиненную по проискамъ и клеветамъ Мазепы, возвращеніе его было ускорено вѣроятно и потому, чтобы противопоставить личность популярную и любимую народомъ Мазепѣ и такимъ образомъ подорвать окончательно значеніе и авторитетъ послѣдняго. Уже въ началѣ 1709 года «великимъ постомъ, весникою погодою, по словамъ народной думы, ставъ Семенъ Палій до Білого Царя прыбуваты»²⁾. Въ послѣднихъ числахъ марта онъ прибылъ въ Воронежъ, где «зѣло изрядно принять и награжденъ его Царскаго Величества милостью». 30 марта онъ былъ отправленъ къ гетману Скоропадскому, которому поручено было: «держать его при себѣ до указу, имѣть его во всей любительнѣйшей пріязни и употреблять его въ нынѣшихъ воинскихъ дѣйствіяхъ и случаяхъ по своему разсмотрѣнію и смотря по тамошнему состоянію³⁾». 3-го іюня Палій находился въ лагерь Скоропадского подъ Багачкою, где выхлопоталъ у гетмана универсалъ о возвращеніи ему движимаго имущества, разграбленного нѣкогда козакамъ съ разрѣшеніемъ Мазепы⁴⁾. 27 іюня онъ, по свидѣтельству лѣтописей, «удостоился видѣти Царскаго Величества побѣду надъ Шведами подъ Полтавою—гдѣ, бывши уже немощнымъ, обаче на конѣ, аще и поддерживаніемъ Ѣздячи, понуждалъ вой-

¹⁾ Матеріалы Суденка, Т. II, стр. 6, 9 и 15

²⁾ Сборникъ украинскихъ лѣтописей, пѣданъ М. Максимовичъ 1849 г., стр. 89.—.

³⁾ Матеріалы Суденка, Т. II, стр. 118, 125 и 280.

⁴⁾ См. № CCLXX, стр. 711.—

ско, дабы непріятелю зломанному не дали обозрѣтися¹⁾. Въ самый день полтавской битвы Палій надписалъ въ даръ Межигорскому монастырю свое евангеліе въ золочено-серебряномъ окладѣ по черному бархату, хранившееся впослѣдствіи въ этой обители, и, вслѣдъ затѣмъ, набравши отрядъ козаковъ, отправился въ свою Хвастовщину, гдѣ уже со времени его возвращенія ожидали его, какъ законнаго преемника смѣненнаго полковника Омельяновича²⁾. Явившись въ Хвастовъ, Палій немедленно возвратился къ прежнему своему образу тѣйствія: онъ опять разставилъ козаковъ своихъ на Полѣсіи и сталъ вытѣснять шляхтичей изъ порубежныхъ селъ; еще до его прїезда, сейчасъ послѣ смѣны Омельяновича, крестьяне многихъ волостей: Горностайпольской, Козаревской, Бородянской, объявили себя козаками, записались въ компутъ Бѣлоцерковскаго полка, отказали въ шовиновеніи помѣщикамъ и перестали отбывать имъ барщину и давать доходы. Палій принялъ ихъ подъ свое покровительство и сталъ тѣснить осталъную шляхту. 10 сентября шляхта кіевскаго воеводства отправила депутатовъ къ кіевскому губернатору, князю Голицыну, жалуясь: что козаки Бѣлоцерковскіе и Хвастовскіе, не извѣстно по своей-ли волѣ, или по приказанію полковника Палія? перешедши границу, по сю сторону рѣки Ирпеня врываются въ наши села, отнимаютъ у насъ

¹⁾ Лѣтопись Грабинка, стр. 242; лѣтопись Самовидца стр. 94.

²⁾ Сказание о Межигорскомъ монастырѣ М. А. Максимовича, стр. 33.—Матеріалии судіенка Т. II, стр. 7.; также см. № CCXCV, стр. 772. Надпись, сдѣланная на евангеліи, не исключаетъ, но нашему мнѣнію, возможности участія Палія въ битвѣ; надпись могла быть сдѣлана или передъ битвою, съ желаніемъ оставить на всякой случай память любимой обители, или впослѣдствіи, въ видѣ воспоминанія и благодарствія за ея исходъ. Въ пользу же участія Палія въ битвѣ, кроме свидѣтельства лѣтописи и народнаго преданія, можемъ сослаться на разказъ бывшаго въ ней козака, помѣщенный въ вышеуказанномъ актѣ: “пошли мы подъ Полтаву, а оттуда, вмѣстѣ съ Паліемъ, отправились въ Хвастовъ.”

мёдовыя дани и преняствуютъ владѣть имъніями». Въ началѣ генваря 1710 года шляхта кіевская отправляла съ тою-же цѣлью депутатовъ къ королю и къ князю Меньшикову; въ инструкціи, данной этимъ депутатамъ сказано было между прочимъ: «Депутаты будуть просить сіа-тельнааго князя, дабы онъ оказалъ намъ милость, удержа-ниемъ пана полковника Палія отъ притѣсненій обывателей нашого воеводства и запретомъ ему разставлять козаковъ своихъ въ повѣтахъ овруцкомъ и житомирскомъ¹⁾».

Междудѣмъ въ Москвѣ, не смотря на фактическое обладаніе западною Украиною еще съ 1704 года, правительство не порѣшило окончательно слѣдуетъ-ли удер-жать эту область за собою или возвратить ее полякамъ. Послѣдніе при каждомъ удобномъ случаѣ напоминали Царю о своихъ притязаніяхъ на мѣстность, въ которой сформи-ровались уже козацкія поселенія, признававшія надъ со-бою власть львовережнаго гетмана, и которую послѣ пол-тавской битвы заняли русскія войска, прѣследовавшіе бѣ-жавшаго въ Турцію шведскаго короля. Царь отвѣчалъ обыкновенно на польскія домагательства, что онъ не отка-зываются возвратить Речи Посполитой Украину, но что онъ не можетъ этого сдѣлать до тѣхъ поръ, пока въ Поль-шѣ будуть бороться двѣ партіи, изъ которыхъ одна—Ле-щинскаго, положительно ему враждебна²⁾. Но послѣ пол-тавской битвы, когда партія Лещинскаго окончательно пала, Петръ думалъ дѣйствительно возвратить полякамъ Украину. Потому 3 сентября 1709 года, возвращая Палію полковничью должностъ, Царь не называетъ его въ гра-мотѣ полковникомъ Бѣлоцерковскимъ, а только охотниц-

¹⁾ См. №№: CCXCVI, стр. 771; COLXIX, стр. 710; CCLXXIV, стр. 719; COLXXV, стр. 726 и CCLXXVI, стр. 728.

²⁾ Соловьевъ, Т XV, стр: 201, 204 и 208.

кимъ, и подчиняетъ его строго власти гетмана Скоропадскаго¹⁾; послѣднему же было предписано удерживать какъ Иваненка и Савву, такъ и Палія отъ столкновеній съ поляками; когда же жалобы шляхтичей на послѣдняго стали поступать все чаще и чаще какъ къ гетману, такъ и къ русскимъ начальникамъ, то въ ноябрѣ 1709 года князь Григорій Долгорукій писалъ о немъ Скоропадскому: «О неспокойномъ Паліѣ нынѣ мнѣ здѣсь, за отлученiemъ двора, служить Вашему Превосходительству невозможнo..... чаю, что ему, Палію, въ тѣхъ мѣстахъ быть не долго, понеже при польской радѣ, та заднѣпрская Украина Его Высокомонаршаго указомъ отдается по прежнему во владѣніе Полякамъ²⁾». Неизвѣстно, какое вліяніе имѣла бы эта мнительность правительства на судьбу Палія, но онъ до возврата Украины Полякамъ не дожилъ. Въ 1710 году 10 января послѣдній разъ встрѣчаемъ переписку о Паліѣ: именно канцлеръ Головкинъ въ письмѣ къ Скоропадскому поручаетъ послѣднему запретить Палію вести переписку съ турецкими пашами безъ вѣдома гетмана. Чрезъ полтора мѣсяца, въ первыхъ числахъ марта, Танскій ищетъ уже у Скоропадскаго назначенія на должность Бѣлоцерковскаго полковника, вакантную за смертью Палія³⁾. Въ концѣ того-же года король Августъ раздаетъ уже староства, находившіяся въ районѣ, занятомъ Паліемъ; такъ 18 ноября онъ даетъ грамоту полковнику Самсону Бомбеку на Романовское староство, «оставшееся безъ владѣльца послѣ смерти храбраго Палія⁴⁾». И такъ, хотя точно не можемъ указать времени смерти Палія, но можемъ утверждать съ достовѣрностью,

¹⁾ См. № CCLXXIII, стр. 715.

²⁾ Материалы Судіенка, Т. II, стр. 407

³⁾ Материалы Судіенка Т. II, стр. 144 и 150.

⁴⁾ См. № CCLXXX, стр. 741.

что она послѣдовала между 10 числомъ января и 1 марта въ 1710 году. По всѣй вѣроятности старый полковникъ былъ похороненъ въ Межигорскомъ монастырѣ, обители уважаемой имъ болѣе другихъ при жизни; по крайней мѣрѣ до конца существованія монастыря въ Святодуховской его церкви висѣлъ портретъ Палія, рядомъ съ портретами Богдана Хмѣльницкаго и Евстафія Гоголя. Надъ портретомъ, на ветхомъ коврикѣ Палія, висѣла его сабля безъ рукоятки и его полковницкій серебряный перначъ съ тремя перьями¹⁾.

Мѣста Бѣлоцерковскаго полковника послѣ смерти Палія добивался у гетмана, зять его, охотницкій полковникъ, Антонъ Танскій. Танскій въ послѣднее время доказалъ вѣрность царю; онъ, при первомъ извѣстіи объ измѣнѣ Мазепы, оставилъ послѣдняго и былъ однимъ изъ болѣе вѣрныхъ и дѣятельныхъ поборниковъ Скоропадскаго; но, оказавшись благонадежнымъ въ политическомъ отношеніи, Танскій, по личному характеру своему, представляя одинъ изъ болѣе безнравственныхъ типовъ тогдашней козацкой старшины; честолюбивый и своеокрыстный, онъ не разбиралъ средство тамъ, гдѣ чуялъ поживу, низкопоклонный съ сильными онъ опирался на нихъ для того, чтобы своевольничать со слабыми; благонадежность его была скорѣе плодомъ разсчета, никогда его не обманывавшаго, чѣмъ глубокаго убѣженія; по крайней мѣрѣ такъ заставляла думать минувшая его карьера; выдвинутый тестемъ своимъ, Паліемъ, онъ его оставилъ въ минуту паденія, взявъ отъ Мазепы въ подарокъ нѣсколько сель и перешелъ на сторону послѣдняго; потомъ оставилъ онъ и Мазепу, въ свою очередь, когда оказалось, что сила перестала быть на его сторонѣ и, сблизившись съ Скоропадскимъ, рѣшился, пользуясь ус-

¹⁾ М. А. Максимовичъ, сказаніе о Межигорскомъ монастырѣ, стр 33—34.

тупчивостью и слабостью характера этого гетмана, улучшить свое благосостояніе докучливыми домагательствами. Онъ сталъ требовать Бѣлоцерковскаго полка, разсчитывая какъ на новышеніе въ должности, такъ и на возможность обогатиться на счетъ шляхты, пользуясь отношеніями установленными къ ней Цалемъ.

Междудѣмъ Скоропадскій, не рѣшавшійся ни на отказать Танскому, по мягкости нрава, ни на полноѣ его удовлетвореніе, по причинѣ извѣстной ему нерѣшительности отношеній Русскаго правительства къ западной Украинѣ, выбралъ средній путь, полумѣру: онъ назначилъ Танскаго наказнымъ Бѣлоцерковскимъ полковникомъ и извинился въ этомъ назначеніи передъ канцлеромъ, объясняя свой поступокъ докучливостью Танскаго; Головкинъ одобрилъ распоряженіе гетмана и Танскій отправился въ Бѣлую Церковь въ началѣ марта 1710 года. Послѣ его прибытія шляхта кіевская отправила къ нему посольство съ прошбою отмѣнить стѣснительныя для нея распоряженія Цалія. Неизвѣстно что отвѣчалъ Танскій, но вѣроятно онъ на время приудержался отъ наступательнаго движенія на Полѣсье; по крайней мѣрѣ до конца 1710 года жалобъ на него со стороны шляхты не было. Время это Танскій употребилъ на то, чтобы обеспечиться со стороны Россіи и цѣли этой онъ достигъ заискиваніемъ дружбы и заявлениемъ преданности ближайшему Русскому начальнику, кіевскому губернатору, князю Голицыну¹⁾.

Междудѣмъ съ концемъ 1710 года обстоятельства переменились. Петръ I задумалъ войну съ Турциею, вызванную какъ интригами и вліяніемъ при Турецкомъ дворѣ Карла XII, такъ и призывомъ Россіи на помощь угнетеннымъ

¹⁾ См. №№: CCLXVIII, стр. 709; CCLXXVII, стр. 731; CCLXXVII, стр. 728; также матеріалы Судіенка, Т. II, стр. 152.

христианами Балканского полуострова. Для того, чтобы вести успешно войну съ Турками и имѣть прочное вліяніе на дѣла Придунайского края, Россіи необходимо было обеспечить за собою владѣніе западною Украиною. Это значеніе послѣдней области понималъ и Карлъ XII и потому, пока Русскія войска собирались къ походу, онъ, желая предупредить ихъ и занять страну, лежавшую на пути въ Турцію, собралъ всѣ, бывшія у него подъ рукою, силы и бросилъ ихъ на западную Украину. Пестрая толпа, состоявшая изъ Бѣлогородской и Буджацкой татарскихъ ордъ подъ начальствомъ самаго хана, изъ польскихъ хоругвей Шведской партіи, находившихся въ Бендерахъ при Карлѣ XII подъ начальствомъ кievскаго воеводы, Іосифа Потоцкаго, свирѣпствовавшаго нѣкогда надъ подольскими крестьянами въ 1702 году и старости Галецкаго, нѣкогда Бѣлонцерковскаго коменданта, сдавшаго эту крѣпость Палію въ томъ же 1702 году, изъ запорожцевъ, изгнанныхъ изъ Сѣчи Петромъ I и изъ горстки козаковъ ушедшихъ въ Бендерахъ вмѣстѣ съ Мазепою въ 1709 году—вся эта разнородная сборная дружина перешла въ началѣ марта 1711 года черезъ Днѣстръ и разсѣялась по западной Украинѣ; главное начальство надъ этимъ войскомъ принялъ избранный, бывшію въ Бендерахъ, козацкою старшиною гетманъ, Филиппъ Орликъ, онъ предположилъ своему вторженію «прелестные универсалы» къ жителямъ края. Неожиданное вторженіе Орлика застало и войска, и жителей, и начальниковъ върасплохъ. Жители, наскучивъ неопределеннымъ положеніемъ, не принятые окончательно Россіею и постоянно угрожаемые выдачею полякамъ; притомъ недовольные внутреннимъ управлениемъ полковниковъ, наставленныхъ Мазепою и Скоропадскимъ, не оказывали сопротивленія; большинство ихъ осталось индеферентными при приближеніи Орлика; не желая испытывать борьбы съ нимъ и мести его дружины,

мѣстечка и города сдавались, многие даже, подобно Богуславцамъ и Корсунцамъ, поддавались на его прелести и приставали къ нему; русские начальники, недовѣряя право-бережнымъ полковникамъ, требовали, чтобы они прислали женъ и семейства свои въ Киевъ, для большей якобы ихъ безопасности; князь Голицынъ совѣтовалъ Скоропадскому сгнать жителей въ крѣпости или поближе къ Днѣпру, села же и мѣстечка сжечь; но исполнить совѣты и приказанія было нѣкогда. Орликъ овладѣлъ Немировомъ, разбилъ подъ Лысянкою енерального атака Бутовича, отправленного противъ него Скоропадскимъ, овладѣлъ Богуславскимъ и Корсунскимъ полками. Самусть, напрасно просившій помощи, долженъ былъ уступить. Только Галаганъ и Танскій успѣли собрать кое какія силы и заперлись въ своихъ полковыхъ городахъ. Князь Голицынъ ободрялъ ихъ, обѣщаю скорую помощь, напоминая Танскому вѣрность его тестя, совѣтовалъ подражать его примѣру и держаться въ Бѣлой Церкви. Но пока помощь могла быть прислана, силы Ордика начали сами собою быстро таять и ему нечѣмъ было поддержать свой успѣхъ. Его разнородная дружина пошла въ разброда. Татары, поживившись добычею, разрушивъ всѣ церкви и монастыри въ южной Украинѣ и расхитивъ ихъ имущество, повернули вмѣстѣ съ Ханомъ въ низовья Днѣпра, подъ предлогомъ, что они будутъ дѣйствовать тамъ противъ русскихъ крѣпостей. Галецкій, командовавшій поляками, отправился въ Польськъ и па Волынь, съ намѣренiemъ оживить Шведскую шляхетскую партію и поддержать Потоцкаго, ворвавшагося въ Речь Посполитую со стороны Чернной Руси. Орликъ съ незначительнымъ количествомъ оставшихся татаръ и поляковъ, съ запорожцами и своими козаками, набравъ сколько можно было Богуславцевъ и Корсунцевъ, подступилъ 25 марта подъ Бѣлую Церковь; но двѣ его попытки на приступъ были отбиты; онъ уда-

лился въ Хвастовъ и вскорѣ, услышавъ о приближеніи Русскихъ войскъ, ретировался обратно за Днѣстръ.¹⁾ Набѣгъ его остался безъ послѣдствій, но онъ указалъ русскому правительству всю важность западной Украины при столкновеніи съ Турціею. Очевидно было, что если война Турецкая будетъ имѣть успешный исходъ, то Россіи невозможно будетъ возвратить Украину Польшѣ, такъ какъ при этомъ условіи, не могли бытъ упрочены никакія выгоды, полученные въ случаѣ удачнаго исхода похода на Дунай. Отъ исхода Турецкой войны зависѣла такимъ образомъ участіе западной Украины.

Между тѣмъ Танскій, почувствовавъ еще въ концѣ 1710 года эту перемѣну взгляда русского правительства на Украину, сталъ дѣйствовать смѣлѣ; въ февралѣ 1711 года онъ былъ обеспеченъ доказательствомъ безопасности своего наблюденія: Скоропадскій приспалъ ему грамоту на должность «совершенного» Бѣлоцерковскаго полковника²⁾. Ободренный такимъ образомъ, Танскій началъ свою дѣятельность съ того, что воспользовался обстоятельствами, созданными Паліемъ въ кievскомъ Полѣсъи, и сталъ эксплуатировать шляхетскія имѣнія и села, поселенные въ Хвастовщинѣ, въ свою пользу. Шляхта кіевская, обрадованная смертью Палія, помышляла было уже о возвратѣ въ свои имѣнія, о возстановленіи земскихъ сборовъ съ восводства, шляхетскихъ гродскихъ судовъ, о возвращеніи Бѣлой Церкви, содержаніи въ ней гарнизона на своемъ жалованіи и т. п. Вскорѣ ей пришлось разочароваться; въ замѣнѣ Палія являлась личность, правда не столько враждебная дворянамъ по принципу, но за то

¹⁾ Матеріали Суденка, Т: II, стр: 23, 28, 29, 32, 33 и 422; также См. №№: CСI.XXXIV, стр. 750 и ССI.XXXIII, стр. 749.

²⁾ См №: GCLXXXII, стр. 248.

не менѣе Палія стѣснявшая шляхту въ пользованіи имущество мъ. Въ теченіи года шляхта кіевская трижды собирается на сеймики и каждый разъ ограничивается отправкою писемъ къ Танскому и посольствъ съ плачевными на него жалобами: къ королю, польскимъ гетманамъ, къ Скоропадскому, къ князю Голицыну, къ фельдмаршалу Шереметеву, къ князю Меньшикову, наконецъ къ самому Петру I. Въ инструкціяхъ, выданныхъ своимъ посламъ, шляхта говоритъ: «козаки по прежнему занимаютъ наши имѣнія въ окрестностяхъ: Житомира, Хвастова, Бѣлой Церкви, Бердичева, Бышева, Котельни, Паволочи и Овруч... панъ Танскій, полковникъ Хвастовскій, не допускаетъ насъ собирать доходы и подати даже въ тѣхъ мѣстахъ, где козаки его временно только занимаютъ квартиры въ качествѣ союзниковъ Речи Посполитой..... и причиняетъ намъ невыносимыя кривды. Онъ, какъ пьявка, сосетъ кровь изъ подданныхъ нашихъ и имѣнія наши до того разоряетъ, что къ нимъ можно примѣнить слова: «гдѣ стояла Троя, тамъ теперь волнуется созрѣвшая жатва!» Но въ нашихъ селахъ даже и жатва не волнуется, они превращены въ голую пустыню!..... панъ Танскій, вопреки трактатамъ и установленнымъ границамъ, засѣль на нашей землѣ и не только владѣть имѣніями нашими шляхетскими, но изъ нихъ сосеть, какъ кровопийца, дымовую подать, при нуждая насъ давать ежемѣсячно деньги и провіянть, причиняя намъ разныя непристойности, вредныя для нашей свободы и неприличныя дворянскому нашему званію»¹⁾.

Но на этотъ разъ судьба выручила шляхту. Вследствие неудачного похода на Дупаѣ, Петръ I заключилъ Прутскій договоръ. Въ числѣ его статей Русское правительство обязывалось отказаться отъ Украины и вы-

¹⁾ См. №№: CCLXXIX, стр. 733.; CCLXXXI, стр. 743 и CCLXXXVI, стр. 752.

вести свои войска изъ предѣловъ Речи Посполитой. На исполненіи этихъ статей Турція настаивала безотступно и, послѣ долгихъ переговоровъ, онъ были окончательно подтверждены въ 1713 году ¹⁾). Такимъ образомъ неблагополучный исходъ Турецкаго похода порѣшилъ на этотъ разъ судьбу западной Украины—козачество должно было уступить въ ней мѣсто шляхетству. 23 сентября 1711 года былъ изданъ указъ царскій, въ которомъ сказано было, что «того бочную, заднѣпрскую Украину надлежитъ оставить полякамъ, тамошнимъ же полковникамъ, съ полковою, сотенною и рядовою козацкою старшиною, съ козаками и прочими, въ подданствѣ нашемъ вѣрно быть желающими, зъ женами и дѣтьми, съ ихъ движимыми пожитками, на жилище перейти въ малую Россію, въ тамошніе полки, гдѣ кто пожелаетъ..... со всѣхъ мѣстечекъ, селъ и деревень обитателей перевестъ въ Малую Россію и тѣмъ землямъ быть впустѣ всегда» ²⁾). И такъ указъ предполагалъ возвратить западную Украину въ тому положенію запустѣнія, въ которомъ она находилась до 1683 года—възстановить опять пустыню, начинавшую заселяться медленно и съ большими усилиями. Гетманъ Скоропадскій и козацкая старшина принялись ревностно приводить въ исполненіе предложенную мѣру. Многіе жители приняли ее какъ лучшее изъ двухъ золъ—какъ выборъ между панами козацкими и панами польскими—остальные были переведены полковниками насильно. Еще въ началѣ 1711 года Скоропадскій предлагалъ правительству перегнать на лѣвый берегъ Днѣпра народонаселеніе тѣхъ мѣстностей, которыхъ подчинились Орлику во время его набѣга; мѣра эта была одобрена и отчасти приведена въ

¹⁾ Соловьевъ, Т. XVI, стр 92 и 127.

²⁾ См. № CCLXXXVII стр. 756.

исполнение: 3-го мая Петръ писалъ къ Меньшикову: «Заднѣпрская Украина вся была къ Орлику и къ воеводѣ кіевскому (Потоцкому) пристала, кромѣ Танского и Галагана, но оную изрядно наши вычистили и оныхъ скотовъ иныхъ за Днѣпъръ къ гетману, а прочихъ, чаю, въ подарокъ милости вашей, въ губернію на пустыя мѣста пришлемъ»¹⁾). Послѣ объявленія указа, переселеніе приняло гораздо большіе и основательные размѣры; съ конца 1711 до половины 1713 года гетманъ Скоропадскій, полковники: Танскій и Иваненко, генералъ Ренъ и другіе начальники занялись усердно переселеніемъ; они переводили поочередно села и мѣстечка западной Украины въ восточную—потянулись длинные обозы съ семействами и имуществомъ переселенцевъ; въ нѣкоторыхъ мѣстахъ разбирали церкви, складывали на возы и увозили съ собою—оставленные дома и строенія зажигали. Начавшись отъ Днѣстра, выселеніе подвигалось къ Днѣпру; въ половинѣ 1712 года очередь дошла и къ Бѣлоцерковскому полку. Здѣсь народо-населеніе было нѣсколько гуще, переселеніе вслѣдствіе того представляло болѣе трудностей; для облегченія ихъ предложено было слѣдующее средство: Танскому предоставили должность кіевскаго полковника и поручили ему помѣстить жителей Бѣлоцерковскаго полка въ прилегавшей къ нему нолосѣ полка кіевскаго, лежавшей на правой сторонѣ Днѣпра, между Вышгородомъ, Мотовиловкою, Васильковомъ, Трипольемъ и Стайками—полоса эта, въ силу статей московскаго договора, должна была остаться за Россіею. Въ 1712 году началось переселеніе Хвастовщины, по-нуждаемое посольствами кіевской шляхты какъ къ Танскому, такъ и къ русскимъ начальникамъ, требовавшими скорѣйшаго очищенія края и сдачи Бѣлоцерковской крѣ-

¹⁾ Соловьевъ, Т. XVI, стр. 75.—Материалы Судицкаго, Т. II, стр. 36.

пости¹⁾; оно кончилось едва въ исходу 1714 года, такъ какъ только въ это время крѣпость была передана нольскімъ комисарамъ.

Между тѣмъ въ опустѣвшую Украину вошли съ двухъ противуположныхъ сторонъ два ополченія. Съ юга явились запорожцы и малочисленные сторонники Орлика, полагавшіе, что Турки сохранять власть надъ западною Украиной послѣ отказа отъ нея Россіи, и что Орликъ сдѣлается нравобережнымъ гетманомъ подъ покровительствомъ султана. Запорожскій полковникъ Поповичъ занялъ Умань и берега Буга, прикрываясь именемъ турецкаго правительства; съ сѣвера, изъ Волыни вошелъ въ Брацлавщину во главѣ 12,000 польскаго войска воевода краковскаго, Юрій Любомирскій, нѣкогда подвизавшійся противъ Самуся, въ 1702 году, въ званіи подкоморія короннаго. Любомирскій публиковалъ въ пустынѣ универсаль, которымъ принималъ Украину во владѣніе отъ имени Речи Посполитой. Одинъ изъ запорожскихъ старшинъ, но имени Перебѣйнисъ, отвѣтилъ на универсаль нисъменнымъ протестомъ, утверждая, что если Русскіе, вслѣдствіе вымагательства Туровъ, и очистили Украину, то изъ этого не слѣдуетъ, чтобы должны были ее занять Поляки. Перебѣйносъ объявлялъ, что запорожцы заняли Украину отъ имени Султана и требовалъ удаленія Любомирскаго. Конечно посѣдній не обратилъ на этотъ протестъ никакого вниманія—всѣ силы Поповича и Перебѣйноса заключались только въ нѣсколькихъ сотняхъ запорожцевъ—не смотря на эту неравномѣрность силъ, козаки пытались защищаться. Они нашали у Погребыщъ на передовой польскій отрядъ и разбили его; но когда явился Любомирскій со всѣмъ сво-

¹⁾ Матеріалии Суденка Т. II, стр. 347. и 355.; Краткое лѣтоизображеніе, стр. 91.; также см. №№: CCXC, стр. 763; CCXCI, стр. 768 и CCXCVIII, стр. 781.

имъ войскомъ, дальнѣйшее сопротивленіе оказалось невозможнымъ и запорожцы удалились въ южныя степи. Нѣкоторое время они врывались еще въ Украину небольшими партиями и старались беспокоить поляковъ, но успѣхи ихъ не могли быть сколько нибудь серьезны. Такъ въ 1713 году бывшій прилуцкій полковникъ, Горленко, занялъ на время Брацлавль; сотникъ Швачка появился въ Богуславѣ и угрожалъ оттуда Триполію; но попытки эти, по малочисленности запорожцевъ, скорѣе могутъ быть прияты за рекогносцировки и имѣли болѣе значеніе демонстрацій, чѣмъ серьезныхъ походовъ. У Горленка было только 250 козаковъ а у Швачки одна сотня. Наконецъ послѣ заключенія Турциею окончательнаго договора въ 1713 году, запорожцы потеряли всякую надежду на поддержку съ ее стороны и должны были отказаться отъ всякихъ видовъ на западную Украину¹⁾.

Такимъ образомъ исчезло на всегда въ этой области козачество, возстановленное на времія въ прежнемъ видѣ и въ формѣ согласной съ пониманіемъ народа трудами Палія и его сподвижниковъ. Протестъ Перебыйноса и Погребыщская стычка—это послѣднее столкновеніе исчезающей козачини съ Поляками²⁾. Поляки были теперь

¹⁾ Матеріалы Судіенка Т. П., стр. 50 и 52; Otwinowski, стр. 190; также см. № ССХСП, стр. 770.

²⁾ На правой сторонѣ Днѣпра отъ козачества осталось одно имя—которое паны присвоили своимъ надворнымъ милиціямъ и прислугѣ; у крупныхъ землевладѣльцевъ югозападнаго края: Петоцкихъ, Любомирскихъ, Ржевускихъ и т. д. въ теченіе XVIII вѣка вошелъ въ употребленіе обычай держать при экономіяхъ значительные вооруженные отряды, набиравшіеся изъ крестьянъ, подвластныхъ тѣмъ же экономіямъ; отряды эти составляли почтную стражу при особѣ пана; исполняли его распоряженія, относившіяся къ доминіальной полиціи, и, по желанію пана, посыпались иногда въ помощь войскамъ речипосполитой во времія войны. Милиція эта, замѣнившая прежнія надворныя шляхетскія хоругви, удержана за собою название козаковъ; они управлялись сотниками, ими же избираемыми и утвержденными паномъ, а во главѣ всей надворной милиціи обыкновенно стоялъ шляхтичъ, носивший титулъ полковника. Конечно, кромѣ имени и костюма, надворная козачини не имѣла ничего общаго съ прежнимъ козачествомъ, составлявшимъ свободное, владѣвшее землею и пользовавшееся самоуправлениемъ земское сословіе.

полными и единственными обладателями плодоносной пустыни. Едва кое-гдѣ на краяхъ ея оставались слабые остатки народонаселенія. Такъ, въ богатой нѣкогда и многолюдной Могилевской волости, лежавшей еще въ Подолії, виѣ границъ Украины, и выставлявшей въ былыхъ времена цѣлый козацкій полкъ, все народонаселеніе—съ женщинами и дѣтьми включительно—состояло теперь изъ 76 душъ; самъ городъ Могилевъ на Днѣстрѣ, процвѣтавшій нѣкогда торговлею и служившій складочнымъ мѣстомъ для товаровъ, отправляемыхъ изъ Турціи, Молдавіи и Валахіи въ Россію и Польшу, вмѣщалъ въ себѣ теперь—христіянъ и евреевъ обоего пола и всѣхъ возрастовъ 142 души ¹⁾). Управляющій кіевскаго, католическаго епископа, явившійся въ 1714 году принимать во владѣніе Хвастовщину, не нашелъ въ ней буквально ни одной души, а въ другой обширной епископской волости—Черногородской, осталось только 8 человѣкъ ²⁾). Региментарь Галецкій, перешедшій уже въ службу къ Августу II и отправленный съ польскимъ войскомъ па зимнія квартиры въ кіевское воеводство, не находилъ возможности размѣстить 1200 солдатъ не только во всей Украинѣ, но даже въ части Польсія, лежавшей къ югу отъ Тетерева. Въ плачевномъ письмѣ къ шляхтѣ кіевскаго воеводства, назначившемъ ему квартиры въ мѣстахъ необитаемыхъ, онъ писалъ: «Вы отправили нѣсколько сотъ конницы на квартиры въ Украину и прислали мнѣ расписъ дымовъ въ пустынѣ..... вы постарались вытолкнуть войско въ незаселенные мѣста на посмѣяніе. Назначили въ Вильскѣ 25 человѣкъ солдатъ, между тѣмъ какъ въ мѣстечкахъ только 3 человѣка жителей, въ Мирополь—тридцать шесть солдатъ, между тѣмъ какъ

¹⁾ См. №: ССХСII, стр. 769.

²⁾ См. № СУХСV, стр. 773.

въ немъ нѣтъ теперь и живой собаки; штабъ мой вы по-мѣстили въ совершенно пустыхъ: Бердичевѣ и Слободы-щахъ; присылаете мнѣ квартирный листъ въ Карповцы и Мошны,—въ Мошны, гдѣ уже тридцать лѣтъ нѣтъ ни собаки. Потрудитесь милостивые паны прибыть сюда лично и повѣрить мои слова». Шляхтичи вѣроятно должны были признать всю справедливость этихъ жалобъ, потому что согласились выдать Галецкому на содержаніе войска 55,000 золотыхъ, лишь бы онъ его не кормилъ на счетъ заселенаго Полѣсія ¹⁾.

Итакъ шляхта опять владѣла Украиною—но въ исторической судьбѣ шляхты заключался извѣсный фатализмъ, вытекавшій изъ тѣхъ началъ, изъ которыхъ сложился шляхетскій общественный строй.—Шляхта, возвратившись въ свои запустѣлые села, необходимо должна была стараться о созваніи въ нихъ рабочаго сословія, а къ рабочему сословію она не могла стать въ иныхъ отношеніяхъ, какъ въ панскіе; она понимала одинъ только видъ работниковъ — крѣпостныхъ рабовъ, надъ личностью, имуществомъ, совѣстю и вѣрою которыхъ шляхта приписывала себѣ полное самовластіе; такимъ образомъ, зазывая обратно ушедшее народонаселеніе и приготавляя для него прежнія рабовладѣльческія отношенія, шляхта сама вызывала и усиливала враждебную для ней народную силу и находилась въ необходимости вызвать ее. Крестьянское народонаселеніе дѣйствительно возвратилось, заманенное срочными льготами панскихъ слободъ, но когда сроки кончились и пришло подчиниться полному шляхетскому произволу, тогда и должна была вспыхнуть народная реакція. Реакція эта и представляетъ единственную картину внутренней жизни западной Украины до самого конца XVIII сто-

¹⁾ См. №№: CCXCVI, стр. 775 и CCXCVII, стр 777.

лѣтія; она, за отсутствіемъ козачества, должна была искать точки опоры въ новой измѣненной формѣ протеста и нашла ее въ *Гайдамакахъ*. Не даромъ въ первый же годъ водворенія Поляковъ въ Украинѣ—въ пустой степи собирались уже небольшія скопища всякаго сброду, разъѣзжавшія по пустымъ селищамъ между Немировомъ и Васильковомъ и промышлявшія грабежемъ купеческихъ обозовъ¹⁾). Скопищамъ этимъ, въ началѣ ничтожнымъ и исключительно занятымъ разбоемъ, назначено было со временемъ мало не малу овладѣть сочувствіемъ народной массы и сдѣлаться средоточиемъ ея реакціи противъ шляхты. Гайдамакамъ предстояла такая роль, какую въ концѣ прошлаго и въ началѣ настоящаго столѣтія играли въ Сербіи Гайдуки—они представляли зародыши крестьянскаго и народнаго возстанія.

Владиміръ Антоновичъ.

---

¹⁾ См. № ОСХСIV, стр 772

I.

Объявленіе дворянъ: Николая и Степана Вышпольскихъ о томъ, что они задержали козаковъ съ лошадьми, отнятными у Вышпольскихъ въ то время, когда козаки Ханенковы, во время похода изъ Люблина въ Дымеръ, грабили по дорогѣ имущества всѣхъ шляхтичей. 1679. Марта 31.

Року тысяча шестьсотъ семидесятъ девятого, месеца марта тридцать первого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передо мною Андреемъ Редчикомъ, наместникомъ подстаростства овруцкого и книгами нынешними, гродскими, овруцкими personaliter ad acta stanąwszy urodzony jegomość pan Mikołaj Wyszpolski, swym i urodzonego jego mości pana Stefana Wyszpolskiego, komornika granicznego kijowskiego, pisarza grodskiego kijowskiego, rodzica swego imieniem, jako tylko mógł uczynku niżej mianowanego (o którym manifestacja w roku tysiąc sześćset siedmdziest ósmym, miesiąca nowembra szesnastego dnia, praecavendo całości pana swego, przez sługę mianowanego pana pisarza grodskiego owruckiego uczytiona, fusiis obloquitur) dowiedzieć o powracających z za Dniepra niżej mianowanych najezdnikow i szkodców, praecavendo całości tak swojej, jako rodzica swego, solleniter świadczył i w ten sposób manifestował się o to: iż gdy powracało wojsko jego królewskiej mości kozackie, pod direkcją pana Chanenka, hetmana na ten czas zaporskiego, po rospuszczeniu pospolitego ruszenia z pod Lublina i ku Dymirowi, idąc tractem przez Polesie, różne szkody szlachcie w majątkościach, sąsiadom manifestantis, czynili i agradowali ubogich poddanych, w którym wojsku kozackiego zaciągu gdy zostawali obwinieni: na imie Semen i Jacko, tedy najechawszy na ten czas rodzica ma-

nifestującego, na wieś nazwaną Litków, w powiecie owruckim leżącą, przybrawszy do siebie kupę nie małą także swo wolnych, wołów par trzy, szersći roźne, respektem zdobyczy jakowejś zabrali i wiele innych szkód w tej wsi Litkowie naczynili i za wojskiem pomienionym z tym wszystkim pojechali. A że teraz, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątym, miesiąca marca dwudziestego pierwszego dnia, przez wieś Bowsuny, o granicę tejże mianowanej wsi będącą, ciż obżałowani, gdy z za Dniepru powracali na Wołyń, dowiedziawszy się manifestans o onych, których jako rabowników pobrać kazał, z końmi dwiema, podjezdkami, szerścią gliniastym i cisawym i zaraz do grodu tutejszego, dla prezentowania takowych swawolników, jako i konie onych chciał prowadzić. Tedy, widząc się być winnemi, że każdy z ichmościów panów obywatelów swoich szkód, natenczasze onym przez nichże poczynionych, rekwirowałby, przy niewielkiej będąc warcie, od koniej pouchodzili, manifestans jednak te konie w grodzie prezentował, które gród, jako to w tym kraju niebezpiecznym, obaczywszy, nazad, opowiadanie przyjawszy, manifestantowi oddał, propter majorem securitatem; a manifestans z tych koniej gród tąż manifestacją swoją kwituje, deklarując, tak z owemi, gdzieby ich kolwiek miał znaleść, jako i z każdym takowym, któryby miał obwinionych w protekcie i majątkności swojej, prawnie czynić, o co iterum atque iterum, praecawendo całości tak swojej jako i rodzica swego i szkód poczynionych, których sobie być mienią na złotych pięćset, manifestatur, salvam meliorationem tej manifestacji, albo szerszej uczynienie, jeśliby tego potrzeba ukazywała, tak sobie, jako imępanu rodzinowi swemu manifestans zostawiwszy, na ten czas o przyjęcie tej prosił; co i otrzymał.

*Книга гродская овруцкая записовая и помоная, № 3209,
год 1678—1680; листъ 109.*

II.

Жалоба дворянинна Карла Тышкевича на дворянъ: Ивана Станислава Бржескаго; Андрея Любовицкаго и другихъ о томъ, что они съ толпою вооруженныхъ слугъ и съ помощью отряда козаковъ, нанятого ими въ Дымерѣ, овладѣли имѣніемъ и замкомъ Тышкевича Бышевомъ, разграбили его имущество и захватили въ плѣнъ его прислугу. 1681. Генваря 18.

Року тисеча шестъсотъ осмъдесять первого, месеца генваря осмънадцатого дня.

На вряде югродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передс мною Теодоромъ Левъковскимъ, намесникомъ югродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, югродскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Karol Tyszkiewicz, żałował y soleniter protestował naprzeciwko urodzonym jego mości panu Ianowi Stanisławowi Brzeskiemu y jey mości paniey Mariannie, Lubowieckiego, pierwszego małżenstwa zeszłego s tego swiata niebożczyka jego mość pana Dominika Charlińskiego, a terazniejszej małżeńce jego mości pana Brzeskiego, jako roskazującym na uczynek niżej mianowany; także urodzonym y szlachetnym panom: Andrzeiowi Lubowieckiemu, Stephanowi Izdebskiemu, jako samym principałom y przywodcom na tenże uczynek niżej mianowany, a osobliwie pomocnikom: panu Walentemu Lechowiczowi y inszey czeladzi tegoż jego mości pana Brzeskiego, Pawłowskiemu y ieszcze inszey czeladzi, strzelcom y poddanym włości Chabenskiet, z imion y przewisk onymże samym lepiej wiadomym, ktorych za wzięciem wiadomości o imionach y przewiskach w pozwie protestans wyrazić declaruie, o to y w ten sposob: iż przerzeczony jego mość pan Lubowicki s temi mianowanemi ludźmi, ieszcze zaciagnowszy koza-

kow trzydzieści z Dymiera, y Rębowskiego, starszego nad kozakami, z wiadomości y roskazania ich mościow panow Brzeskich, małżakow, w niechęci s protestującym zostających, względem processow prawnych z potomkami niebożczyka wyszmianowanego jego mości pana Charlińskiego, urodzonemi: Franciszkiem, synem, Anną y Konstantią, corkami Charlińskimi o dobra Byszowskie, przepomniawszy prawa pospolitego y win, w nim opisanych, w roku teraznieszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszym, miesiąca Ianuary trzynasteg: dnia, czas upatrzywszy, gdy protestans z domu, z Byszowa, do drugiej swoiej majątnosci, do Chrystynowki, odiechał, armatno, z orążem różnym, do woyny należącym, mocno gwałtem, wprzod w miasteczko Byszow wpadszy, a potym do zameczka, gdzie podstarości protestującego będąc w zameczku, rozumiał być, że orda, z niewiadomości ustraszył się, a tym czasem, y do zameczku dobywszy się, tenże zamczek opanowawszy, zaraz za wzięciem wiadomości, że protestans podwody swoie z ochendostwem y z rożnemi rzeczoma, tak za sobą do Krystynowki, iako y do Kiiowa powyprawował, zaraz na dwor ciż naiezdnicy skoczywszy, one podwody, tak do Krystynowki, jako y do Kiiowa wyprawione, podoganiawszy, nazad s tymi wszystkimi rzeczoma i z cezadzią zawrociwszy, y tak to wszystko, co w zamczku, w folwarku, jako i na podwodach, co jeno kolwiek było w gotowiznie, w ochendozstwie y w różnych inszych rzeczech, pobrawszy, na własny pożytek ich mościow panow Brzeskich, małżakow obrocili, których zabranych rzeczy rożnych, tak w zameczku na folwarku, jako y na podwodach będących, tak protestującego, jako y czeladnych, osobliwy rejestr, przez protestującego spisany iest, któryto rejestr do tey protestaciey, a protestacia do rejestrzu in toto referować się mają; a czeladzi, co jeno kolwiek w zameczku było, tak mężczyzn, szlachty, osobliwie białogłowskiej to iest, szlachcianki: Katarzynę Szumską, dziewcząt dwoje, a chłopców trzy, to do więzienia tamże w zameczku pobrawszy, y teraz w więzieniu trzymają; a s tych dobr, zameczku y miasteczka Byszowa, protestanta gwałtownie wybili y expulsią uczynili y takowym swym postępkiem prawo pospolite violarunt y winy na osoby swoie, uczynkowi godne, zaciągneli, o co wszystko wyszmianowany protestans żałosnie opowiedziawszy, na wysz rzeczonych ich mościow panow Brzeskich, małżakow

y tych wszystkich, wyszmanowanych obwinionych, iterum atqne itemum świadczył y solleniter protestował, offiarując się o to prawnie, jako z prawa pospolitego przydzie, czynić, zostawiwszy jednak wolną melioratię tey protestaciey, albo uczynienie inszey szyrszey, jeżeli by tego potrzeba ukazowała, albo poprawienie przez pozew, także zostawiwszy wolne czynienie czeladzi osobliwej protestacy, jeżeli by potrzeba była, a na ten czas, na dowod tego, stawił woźnego generała woiewodstw: Kijowskiego, Wołyńskiego, Brasławskiego y Czernihowskiego, szlachetnego Iana Simka, który to woźny, w moc swoiej prawdziwej relaciey, zeznał temi słowy: iż on roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego, miesiąca Ianuarij dwudziestego wtorego dnia, mając przy sobie stronę, dwóch szlachciców, szlachetnych panów: Marcina Kulewskiego y Woyciecha Ostrowskiego, był na sprawie y potrzebie urodzonego jego mości pana Karola Tyszkiewicza, w dobrach, w miasteczku Byszowie, tamże zastawszy inszego pana, słyszał, że mocno, gwałtownie w te dobra Byszow wjechawszy, rożne rzeczy, tak w zamczku, jako y po zawracających podwodach ciż obwinieni, co jeno kolwek rożnych rzeczy było, pobierali, jako y rożną czeladź w więzieniu, w zamczku trzymają, co iż tak, a nie inaczey było, mianowany woźny prawdziwie zeznawszy, prosili, tak protestans o przyjęcie swojej protestaciey, jako y woźny relaciey do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, co y otrzymali. Karol Tyszkiewicz.

*Книга овруцкая гродская записовая и поточная, 1681—1682
тода, № 3210; листъ 14 на оборотн.*

ІІІ.

Постановление сеймика киевского воеводства о томъ, чтобы собрать подымную и шелажную подать съ цѣлаго воеводства, употребить козаковъ, квартирующихъ въ Дымерѣ, для принужденія къ уплатѣ этихъ податей, посредствомъ грабежа и екзекуцій, тѣхъ дворянъ, которые отказываются вносить таковыя; уплотить козакамъ 1000 злотыхъ и вмѣстѣ съ тѣмъ просить гетмана, дабы онъ обратилъ на нихъ вниманіе, такъ какъ вѣрность ихъ речи посполитой сомнительна; сеймикъ просить гетмана назначить для большей безоцасности шляхтича начальникомъ надъ козаками вмѣсто полковниковъ: Мирона и Урбановича, которые начальствовали надъ ними до того времени. 1682. Марта 5.

Року тисеча шестъсотъ осмъдесятъ второго, месеца кветня второго дня.

На вrade ѹгrodсвомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передо мною, Теодоромъ Левъковскимъ, наместникомъ ѹгродскимъ подстароства овруцького и книгами нинешними, ѹгородскими, овруцькими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Michał Stawecki, pborca dwoyga podymnego woiewodstwa kijowskiego, powiatow owruckiego y żytomirskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich owruckich podał per oblatam extract z roczkow włodzimirskich autentyce wydany, z upisaniem w nim laudum, ratione podatkow skarbowych dwoyga podymnego y szeléznego, na seymiku woiewodstwa kijowskiego, we Włodzimirzu odprawującym się, uchwalonego, o czym ten extract laudum szysrzey w sobie opisue, ktorego podawszy, prosił, aby do xiąg pomienionych był przyjęty y upisany, ktory tak się w sobie ma. Wypis z xiąg grodzkich zamku włodzimirskiego, roku tysiąc sześć set ośmdziestego wtorego, miesiąca marca piątego dnia. W roczki sądowe, grodzkie, wło-

dzimirskie, od dnia piątego miesiąca y roku, teraz idących, wysz na akcie mianowanych, przypadłe y sądownie odprawować się zaczęte, przedemną Franciszkiem Janem Hańskim, sędzią grodzkim, jako sub-delegatem, na miejscu urodzonego jego mości pana Jana Woynarowskiego, łowczego owruckiego, podstarościego włodzimirskego, deputata sądów głównych trybunalskich i marszałka na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, ad hunc solum actum użytym y zasadzonym, y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, starościnskiemi, stanowszy oczewiście wielmożny jego mość pan Jan Woynarowsky, łowczy owrucki, deputat sądów głównych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, z woiewodstwa kijowskiego obrany, podstarości grodzki włodzimirski, marszałek na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, lawdum, przez ich mościow panow obywatelow tegoż woiewodstwa kijowskiego, in loco solito, w kościele ich mościow oy-cow Dominikanow włodzimirsckich unanimi consensu postanowione, ręką własną wyszpomienionego jego mości pana marszałka podawa-iącego podpisane, dla wpisania do xięg niniejszych per oblatam po-dał, tak się w sobie mające: My, rady, dignitarze, urzędnicy woie-wodztwa kijowskiego, na seymik od jego krolewskiey mości, pana naszego miłosciwego, za uniwersałem wydanym pro die quinta praesentis zgromadzeni, takoweśmy zgodne uchwalili laudum: Ponieważ z łaski Bożey, a za szesliwym y przezornym jego krolewskiey mości, pana naszego miłosciwego pieczołowaniem, iesteśmy in possesione dobr naszych po części pacifica, tedy, wyświadczając rzeczy pospolitey, spolney matce naszej, filialem gratitudinem, podatek, to iest dwoie podymnego y sieleżnego, anno praesenti, millesimo sexcentesi-mo octuagesimo primo, die decima quinta Septembriſ pozwołony, przez iednostayną zgodę do takiego przyprowadzamy porządku: gdy odbieramy certitudinem od jego mości pana Michała Stawieckiego, poborcy naszego, imieniem swoym y drugich panow collegow swoich stawiającego, że jedni ich mość panowie obywatele woie-wodztwa naszego nie z tyla dymów dają, jako się ich wiele gdzie naydzie, drudzy cale wydawać nie chcą, tedy to postano-wiamy, aby ich mość panowie poborcowie woiewodsztwa nasze-go, przybrawszy sobie ludzi, na residentiey w Dymirze stoiących, za wiadomością starszyny ich, do retentow wydawania podatku te-

razniejszego szli na executią y w dobrach każdego, conservando tamen omnem modestiam, grabieże, ducta proportione dymow, bral, y one w grodzie tymże, gdzie condemnaty otrzymane będą, praesentowawszy, taxowali, salva recuperatione każdemu swoiej własności za uspokojeniem skarbu; jednakże ten grabież brany być ma non superflue, co uczynić mają ich mość panowie exactorowie nasi, obtenta in primis super retentoribus w grodzie włodzimirskim condemnatione, w którym grodzie et in tutorium ich mościom panom exactorom, od nas na przyszłe podatki wybierać obranym, pozwalamy otrzymywać condemnaty laudo praeſenti, poki sądy nasze kiiowskie nie będą reassumowane, teraz jednak, lubo otrzymają ich mość panowie exactores super retentoribus condemnatę od ich mościow panow obywatelow woiewodztwa naszego sine praeſentis, tē contributią, który z ich mościow zechce oddać ab actu praeſenti laudi do niedziel ośmi, odbierać tenebuntur. Widząc w ińszych woiewodstwach aequalitatem status w lustrowaniu dobr, tak panow wielkich, jako też y minoris conditionis szlachty, tudzież y duchownych y królewskich, skąd niemała in bonis totius reipublicae może adesse w podatkowaniu auctia, kторa z obranych ich mościow panow lustratorow y na seymikach per regestra od ich mościow conscripta będzie pokazana, tedy y my, chcąc eadem etiam gaudere aequalitate, abyśmy się też reipublicae nie zdali być refragarii, takoważ teraz namowiwszy lustratią, onę do seymiku (pro meliori confirmatione nostra) deputatskiego, da Bog przyszłego, odkładamy, na którym terminie, in toto już tē lustratią ugruntowawszy, quā methodo odprawowana będzie, sposob wynaydziemy, y ich mościow panow lustratorow e medio nostri, ad expediendum hoc opus, wynosimy, gdzie tamże na tych ich mościow zaraz, któryby uporczywie, tak podatku terazniejszego płacić rebelliter nie chcący, grabić się nie dali y potym lustrować się nie pozwolili, modum adinveniemus, a cum refragariis terazniejszego podatku ich mość panowie exactores nostri, w sądzie trybunalskim, inter causas fisci, ex regestro simplici, sine omnibus exceptionibus et beneficiis juris experiri powinni będą. Nie mniejsza y w tym woiewodztwa naszego perplexitas w wydawaniu podatkow, że starych nie mamy perceptarzow, skądry optima była podatkowania informatia, tedy obligamus braterską miłośćią teraz-

nieyszych ich mościow panow poborców naszych, aby, jako omni dexteritate nam się deklarowali realitatem woiewodztwa pokazać, sufficientissimam dymow y osiadłości pro informatione na seymik przyszły certitudinem, żebyśmy się mogli na przyszłe, da Bog, wydawanie informować podatkow, według których wystarczenia summy ludzi, na wypłacenie stypendiorum pomiarkowanych, wziąć moglibyśmy, co ad praesens woiewodztwa informare nie może, tedy potym, z wypłacanego tariffy pomiarkowania, między sobą postanowimy, a tym czasem, nie mając praesentem consiliorum nostrorum jaśnie wielmożnego jego mości pana Stephana na Czerniechowie Niemirycza, woiewodę y generała ziem naszych kijowskich, dla inszych, pro conservatione totius reipublicae, poważnych do monarchow postronnych legatii, jako y innych wielkich pro bono publico sumopere zelantem in consiliis senatoriis zostającego, ani też jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana kijowskiego, tedy na mieyscu ich mościow uprosiliśmy y upraszamy unanimi voci wielmożnego jego mości pana Marciana z Szpanowa na Nowym Dworze Czaplica, podkomorzego naszego kijowskiego, virum omni realitate et dexteritate w woiewodstwie naszym ab avis et protavis probatum, in republica y w woiewodstwie naszym optime emeritum, quotidie in consiliis nostris praesentia sua magno sudore in bonum reipublicae y naszego woiewodstwa commodum laborantem, aby raczył invenire modum et inire z jaśnie wielmožnemi ich mościami pany hetmanami koronnemi, hac in materia, żeby ci ludzie, którzy ad praesens w Dymirze, pod komendą pana Mirona y jego mość pana Urbanowicza zostają, którym ex contributionibus nostris zapłata iść będzie, y terazniejszą uchwałą naszą złotych tysiąc polskich ich mość panowie exactorowie nasi ex moderna contributione, za assignatią wielmożnego jego mości pana podkomorzego naszego kijowskiego, a jego mości panu Urbanowiczowi, połkownikowi tegoż woyska, z osobna złotych trzysta, in vim dawnych zasług y częstey na seymiku bytności, upominając się o zasługi, wypłacić naznaczyliśmy, quod avertant superi; potym quod adversi contra rempublicam y woiewodstwu naszemu molliri nie zechcieli et ex servis stipendiariis nie obrócili się, in visceribus woiewodstwa naszego stojąc, in hostes patriae et palatinatus nostri, dla czego uprosiliśmy pomienionego wielmożnego jego mość pana

podkomorzego naszego kijowskiego, żeby tempestive obviando malis, upraszał ich mościow panow hetmanow, aby pilne eko na nas mieć raczyli, lubo też pro omni meliori securitate woiewodstwa naszego y całej rzeczy pospolitey, gubernam nad temi ludźmi szlachcicowi jakiemu, bratu, nobis genere simili, dać raczyli vel, in defectu tey naszey expostulathey, za tego pana Mirona, abyśmy securi byli substantij naszych y osób, assecuratię nam ich mość panowie hetmani dali, co dexteritati ac innatae prudentiae et generositati wielmożnego jego mość pana podkomorzego kijowskiego naszego commitimus. Dobrze znać woiewodstwa gurne poddanym swoym w wydawaniu podatkow wyprobowali folgę, kiedy sine omni aggravatione subditorum lżejszą contributię szelężnego y czopowego między sobą na seymikach umowili y, ad tariffam trzech kroć sta tysięcy przywodząc, onera reipublicae exolvere zwykli, do których lubo się naszemu woiewodstwu równać nie podobna, patrząc na szczęśliwe ich mościow, w pokoiu opływające, fortuny, nasze zaś woiewodstwo, in quotidiano zastające motu hostilico, tak znacznie szelężnego contribuere nie może, jednak, aby się nie zdało być przeciwne aequalitati et justitiae, pro posse, ile proportią niesć może, szelężne w woiewodstwie naszym, na przeszły seymiku, laudo publico (które laudum praesenti laudo nostro aprobatum) uchwalone, do effectu przywieść chcący, za administratora szelężnego, tegoż urodzonego jego mość pana Stanisława Kazimirza Kowalskiego, łowczego naszego kijowskiego, virum omni dexteritate w woiewodstwie naszym probatum, uprosiliśmy; które szelężne jego mość pan łowczy, quam accuratissime, ze wszystkich generaliter dobr ziemsckich, królewskich y duchownych, nemine excepto, jako zwyczay po inszych woiewodstwach niesie, wybrać ma, a kiedy onego wydawać nie chciał, tedy ex methodo, jak y ich mość panowie exactores podymnego, cum retentoribus postąpić powinien będzie, którego termin wybirania szelężnego, ab actu praesenti laudi zaczawszy się, w rok o takowymże czasie konczyć się ma; a po wybraniu tego szelężnego na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow jego mość pan łowczy kijowsky, woiewodstwu naszemu realitatem, jako vir dexter, pokazać powinien będzie y omnem woiewodstwu pro informatione podać dokumentaliter, quae et quanta et inde proveniet summa, notitiam, a żeby w wybieraniu podat-

kow, tak szelęznego, jako y podymnego ich mość panowie exactores nostri w pańskich nie mieli trudności włościach. Tedy, jako zawsze zwykliśmy quam optima jaśnie oswieconego xięcia jego mość Dymitra na Zbarażu Koributa Wiśniowieckiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego observare veneratione, tak y teraz eam xięciu jego mości praestando, uprosiliśmy e medio nostri za posła do xięcia jego mości urodzonego jego mości pana Michała Staweckiego, brata naszego, aby nomine publico nostro upraszał xięcia jego mości pana Krakowskiego o uniwersał do ekonomow, żeby podatki namowione, tak z włości, miast y miasteczek dziedzicznych, jako też y starostw xięcia jego mości, w woiewodstwie naszym zostających, aequaliter wydawane były, do którego y seorsive przez tegoż jego mość pana posła naszego list nomine publico napisać, o tóz upraszaiąc xięcia jego mości, zleciłyśmy jego mości panu marszałkowi naszemu. Nie poślednieyszej y to należy consideratiey, że powiat żytomirski daleko od Owruńskiego y Kijowa iest odległy, dla czego y contributia, ob distantiā loci, naznaczonego podymnego wydana bydź nie może, tedy unum ex exactoribus, ad praesens na seymiku naszym comparentem, urodzonego jego mość pana Michała Staweckiego uprosiliśmy, brata naszego, aby, pro solito przeciwko nam fraterno affectu, wyswiatczyć, a do Żytomirza teraz, zaraz po seymiku, zjachawszy, tam residować y ten podatek namowiony dobierać raczył, za co jego mości na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow seorsivam, przy poďękowaniu, obmyślić declaruiemy się gratitudinem, które wybieranie exactiey ich mościow, wydawanie oney, do niedziel ośmiu sortitū tempus sine poenis; ich mość zaś panowie exactores drudzy, w Owruczym residując, powiatu owruckiego jako y kijowskiego, do tegoż czasu y takowymże sposobem dobierać powinni, a po wybraniu na seymiku, da Bog, przyszłym electionis deputatow dabunt calculatiō nem exactionis suaē. A że zawsze, ledwie nie każdego seymiku, zwykła, ratione partikularzow woiewodstwu naszemu a republica naznaczonych, consilia nostra publica interturbare et inter ciwes mnożyć dissensiones, tedy, chcąc już pacare hanc materiam, y to, cokolwiek według słuszności należy do effectu przywieść, postanowiamy laudo praesenti y mieć chcemy, aby urodzony jego mość pan Samuel Poſochowsky, który był na siebie przed tym hoc onus contraxit od

woiewodstwa naszego, y te partykularze evinkowawszy, in commodum woiewodstwa obrocić miał, co się secus dzieie, iuż abbinc od tey evictiey partykularzow oddalamy, a urodzonemu jego mość panu Janowi Wołczkiewiczowi Olizarowi, podsędkowi naszemu kiowskiemu, in republica y w woiewodstwie naszym bene merito, hoc negotium, uprosiwszy jego mości, commitimus, takim sposobem, ut adigat jure jego mość pana Posochowskiego, quousque fructus z partikularzow tych, które sam trzyma y pro libitu suo tantum wszędzy obraca, spendował, ponieważ ani praw, jego mość panu podsędkowi na te partikularze służących, nie communikował, ani się z jego mością znośił, ale przeciwko woli całego woiewodstwa naszego w tym sobie postępował, dla czego praesenti od tego wszystkiego jego mość pan Posochowsky abrogatur laudo, a jego mość panu podsędkowi za przysługę w tym woiewodztwie y candor bratersky życzliwy na przyszły, da Bog, seymiku namowimy, przy osobliwym podziękowaniu, gratitudinem. Które to laudum zgodnie przez nas, sine omni contradictione namówione, ich mość panowie exactores podatków, wyiąwszy z grodu tutejszego, autentyce w grodach naszych własnych: Żytomirzu y Owrużu podać per oblatam (uti innotescat absentibus) mają, a jego mość panu marszałkowi koła rycerskiego naszego y deputatowi trybunalskiemu wojewodstwa naszego, pro omni in hoc opere labore, publica voce braterskiemi podziękowawszy affectami, ręką jego mości własną podpisać y do act grodzkich włodzimirskich podać zleciśmy. Działo się w Włodzimirzu, w kościele ich mościow oyców Dominikanów włodzimirskich, in loco consiliorum woiewodstwa naszego consueto, roku tysiąc sześćset osmdziesiątego wtorego, dnia piątego Marcy. U tego laudum podpis ręki jego mości pana marszałka podawającego w te słowa. Jan Woynarowsky, łowczy owrucky, podstarości grodzki włodzimirski, marszałek na ten czas koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, które to laudum, za podaniem wyży mianowanego jego mość pana marszałka podawującego, a za moym urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych jest wpisane, z których y ten wypis, pod pieczęcią grodzką włodzimirską jest wydany. Pisany w zamku włodzimirskim. Correx Lebedowicz. U tego extractu pieczęć grodzka włodzimiriska jest przyciśniona, a podpis ręki temi słowy: Szymon z Guzowa Dzik; pisarz grodzki włodzimirsky. Kotorajż to obliata

того екъстракту, за поданемъ звышъ менованое особы подаваючое, и за прозбою, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинешнихъ кгродскихъ овруцъвихъ есть уписана.

Книга овруцкая гродская записовая и поточная, 1682—1683 года; № 3210; листъ 312.

IV.

Приговоръ Люблинскаго Трибунала, по которому Федоръ Немиричъ, подкоморичъ кіевскій, Елена Немиричевая, Гавріилъ Порембный и другіе приговариваются къ уплатѣ Камелитскому Олевскому монастырю стоимости нанесенныхъ ими убытковъ и сверхъ того подвергаются вѣчной баниціи и бесчестію, за то, что они съ навербованными козаками завладѣли насильно Олевскимъ монастыремъ, допустили козакамъ устроить въ костелѣ курень, оскорбляли и бросали въ воду монаховъ, завладѣли насильно монастырскимъ имуществомъ, и потомъ въ судѣ для оправданія не явились. 1682, ноября 27.

Року тисяча шестсотъ осмъдесяте третього, месеца генваря двадцать второго дня.

На вrade кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Ремианомъ Сурыномъ, писаромъ земскими киевскими, подстаростемъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешними старостинскими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Samuel Zerebiło, dla wpisania do xiąg nieniejszych, grodzkich, owruczkich, podał per oblatam publikatą wiecznej banitiej y infamiej, z xiąg głównych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, spraw duchownych wojewodztwa brasławskiego authentyce wydaną, między wielebnemi w Chrystusie ich mościами, oycami Karmalitanami klasztoru olewskiego, actorami, a ich mościами pany Niemiryczami y innemi pozwanemi, o rzecz, w tej banitiej niżej inserowanej, mianowicie wyrażoną, o czym ta banitia szyrzej w sobie opiswie; którą podawszy, prosił, aby przyjęta y w xięgi wpisana była. Ja tedy, urząd, dla wpisania do xiąg przyjmując, przed sobą czytać kazałem y tak się w sobie ma: Wypis z xiąg głównych trybunalskich, spraw duchownych wojewodztwa brasławskiego. Roku tysiąc szestset osmdzie-

siętego wtorego, miesiąca nowembra dwudziestego siodmego dnia, przed sąd niniejszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, gdy przypadła sprawa z rejestru sądowego mixti fori, za przywołaniem woznego generała, szlachetnego Marcina Nadolskiego, między instigatorem sądowym y jego dellatorami: wielebnym w Chrystusie jego mością xiędzem Bonifacym Breyzewskim, prokuratorem y przełożonym klasztoru olewskiego zakonu karmalitańskiego dawnej obserwanciey y bratem Bertoldem y inszemi zakonnikami, z przytomnością tegoż przełożonego swego, actorami, a urodzonemi ich mościami pany: iego mością panem Teodorem na Horoszkach Niemiryczem, podkomorzykiem kiowskim, jako motorem y principalem niżej mianowanego uczynku, Heleną z Siccina Krasieckiego Jozephową Karolową Niemiryczową, Gabrielem Porębnyem y inszemi adhaerentami y principałami ich mościom: iego mość panu Niemiryczowi y jej mość paniej Nemiryczowej dobrze z ymion y przewisk wiadememi, assistenciey potrzebującymi, z assistentią, im z prawa należytą, a nie potrzebującymi, samemi przez się pozwanemi, za pozwem głównym trybunalskim, koronnym, lubelskim od powodów po pozwanych, w sprawie niżej mianowanej wydanych; tedy postanowiwszy się u mianowanego sądu strona powodowa oczewisto: pozwanych, iż się za przywołaniem, woznego wysz mianowanego do prawa niestanowili, sprawić się y usprawiedliwić nie chcieli y o niestaniu swoim sądowi, y stronie żadnej wiadomości nie dali powodowej, onych, jako niestałych, prawa sprzeciwnych, upornych y nieposłusznych, z dopuszczenia sądowego, ratione violentiarum et personarum spiritualium contemptuationis, in lucro paenarum legalium, videlicet infamiae, z wskazaniem onej, przydaniem woznego do publikatiej jej y odesłaniem na executią, nihilominus in lucro condescensionis de bonis violenter inequitatis, in praesentia officii competentis seu ministerialis et nobilium duorum, dum pars actorea requisiverit, atque restitutionis mobilium, pecorum, pecudum et frumentorum, una cum refusione damnorum, ad quatuor millia taxatorum, pro quibus res est, adque in instanti, sub paena banitionis perpetuae, quae ex nunc decernitur, additur, remittitur pro excutione, quam magnificus capitaneus loci owrucensis, seu vladimiriensis, seu cremenecensis, qui eorum facilis conduci poterit, per se seu officia sua competentia, ad primam

partis actoreae requisitionem, ac decreti praesentis exhibitionem, non obstantibus quibusvis impugnationibus et jurium oppositionibus, relatio ne ad cassandam, quae praesentibus cassantur, facere et exequi, sub paenis contra negligentes officiales sancitis, tenebitur; nemo vero eandem executionem impugnare, aut modo qnovis irritare audeat sub pena banitionis perpetuae, quae ex nunc, tam super magnifico capitaneo non exequente, quam parte impugnatura, decernitur et publicandae terminus, ex registro eodem, sive causarum arianismi et incarceratorum mixti fori conservatur peremptorius, z wolnym jednak tej sprawy do zwyk^{ej} godziny aresztem, wzdała na przerzeczo ny pozew, tak się w sobie mający: Jan trzeci, z bożej łas ki król polski, wielkie xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, smoleńskie, podlaskie, kowskie, wołyńskie, czernihowskie, urodzonym: Teodorowi na Horoszkach Niemiryczowi, podkomorzyowi kio skiemu, iako motorowi y princypałowi niżej mianowanego uczynku, Helenie z Secina Krasickiego Jozephowej Karolowej Niemiryczowej, Gabrielowi Porębniemu y inszym adhaerentom y compripałom, wiernościom waszym panie Niemiryczu y pani Niemiryczowa dobrze z imion y przewisk wiadomym, rozkazujemy: abyście wierność wasza przed nami albo sądem naszym głównym, ko ronnym, lubelskim, od położenia y daty pozwu niniejszego za niedzielę cztery, albo na ten czas, gdy ta sprawa z rejestru sobie nale żyego do sądzenia przywołana będzie, sami oblicznie i zawicie sta neli, na żałobę y prawne poparcie instigatora sądowego y jego de latorów: wielebnego w Chrystusie xiędza Bonifacego Breyzowskiego, prokuratora y przełożonego klasztoru olewskiego, zakonu karmali tańskiego dawney obserwantiey y brata Bertolda Tropczyńskiego, za konnika tegoż conwentu olewskiego y inszych zakonników wszyst kich tegoż conwentu, actorow, którzy wierność waszą: ociec przełożony sam przez się, brat Bertold y insi zakonnicy z przytomno ścią tegoż przełożonego swego, stosując się do protestaciey, eo nomi ne przeciwko wiernościom waszym żałośnie uczynioney, pozwyają o to, iż wierności wasze, a mianowicie urodzony Niemiryczu, przepom niawszy tak boskiego, które dobr cudzych, a mianowicie rozmnożenia chwały jego świętej oddanych, y świeckiego, które unicuique red dere quod suum est rozkazuje, prawa; zawziawszy jakąś niechęć y

niepohamonaną ku świętobliwemu zakonowi karmalitańskiemu nie-nawiść, niemając żadnego pretextu do dobr, zakonowi pomienionemu, to jest części miasta Olewska, wsi Radowla y inszych, funduszem od niegdy urodzonego Iozepha Karola na Olewsku Niemirycza nadanych, w Olewskiey włości, wojewodztwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, gdzie i nowa klasztoru erekcia nie dopiero sta-neła y zakonnicy, actorowie terazniejsi, tam z dawna mieszkają, dość swoim obligom czynią y dotąd czynić nie przestają, czasu w protestacie wyrażonego, zebrawszy kozakow y inszych ludzi swewol-nych na kilka set, z samopałami, rucznicami i inszym orężem wo-jennym, na klasztor Olewski znienacka, gwałtownie napadłszy, w którym samowtór na ten czas tylko, inszych braci zakonnych roź-nie dla jałmużny rozesławszy, actor terazniejszy, otec Breyzowsky z bratem Tropczyńskim zostawał, wrota w klasztorze zamknięte y for-tkę odbić kazaliście, gwałtownie odbiwszy, z pomienionemi ludźmi, których była nie mała zgraja, włamaliście się, włamawszy się, wierność twoja, panie Niemirycz, sam do komór zakonnych przyszed-szy z furią; xiężą zakonników słowy nie uczciwemi zelżyłeś y po-sromociłeś, klucze do kościoła dać sobie przyniewałasz, samych za-konników z klasztoru roźnemi odpowiedziami wystraszając, potym, że zakonnicy dać kluczów do kościoła nie chcieli, kazawszy gwałtownie odbić kościół, około niego kozakow, na to zaciagnionych, lokowałeś, którzy jedno ogień przed samemi drzwiami kościołnemi nałożywszy, w kościele samym, trybem swoim kozackim, korzeń alias kordigar-dę założyli y, rynsztunki po ścianach porozwieszywawszy, koczowali y dotych czas, cum summa pana Boga, stojącego cymborium y ob-razu fundawanego panny Najświętszej irreverentia, kocząją; zakon-nikow tej boskiej modeste upominających się zniewagi, wierność twoja panie Niemirycz zepchnąć w wodę kazałeś y znieważałeś y z tam-tąd potem, ludzmi temi kozackiemi osadziwszy klasztor pomieniony, tak dalece, że w więzieniu ubodzy zakonnicy oblężeni, cum defectu comestui et aliorum omnium necessariorum zastawać muszą, ex informa-tione, jussu et mandato wierności twojej panie Niemirycz, ciż kozacy, tak w miasteczku, na części klasztornej, jako y po wsiah nesłychanie wielkie opressie poddanym czynią, statie wyciągają, hałasują, biją y roz-pędzają; na ostatek wierność twoja pani Nieniryczowa z urodzonym

Porębnym dnia czwartego septembra przybywszy, czego pan Niemirycz nie zniszczył, dopustoszyłaś y w niwec obrociałaś, gromady ze wsiów y części w miasteczku, za karki wodząc chłopów, odebrałaś y po folwarkach sprzętys wszystkie, zboża, bydła y, cokolwiek może się nazwać sprzętem gospodarskim, pozabirałaś y na swoj pożytek obróciłaś; czego wskystkiego na terminie regestrem osobliwym specifikowano będzie; y tam osiadły, przez pomienionego Porembnego podanych do ostatka ciemiążysz, bydło y woły robocze, barany, kury, gęsi kozakom bić pozwalaś, oddanych na częściach twoich przesadzasz, pszczoły głowę na głowę wybijać każesz y, cokolwiek ku ostatniej ruinie klasztoru tego być może, sposobów szukasz y zażywasz, w oblężeniu zakonników trzymasz, słowy nieuczciwemi lżysz y hanbisz y snize violentie wymyślne czynisz y wypełniasz. Przez który takowy swój postępek wszyscy wierność wasza prawa boskie y pospolite zgwałciliście y w winy eo nomine opisane popadliście, o extendowanie których oraz y o deoccupatią dóbr pomienionych, także rzeczy y ruchomości, zboż, bydeł y sprzętów domowych niesłusznie zabranych y do nagrodzenia szkod na cztery tysiące rzeczy zabranych, majątkości samej w to nie includując, pozywają na termin wysz oznaczony, na którym, jako na zawitym, aby stanowiliście się y, cokolwiek przeciwko wam prawnie proponowano będzie, odpowiadali y usprawiedliwili się. Pisan w Lublinie, dnia dwudziestego osmego septembra, roku tysiąc sześćset osmdziesiąt wtorego. Którego. wzdania, iż pozwani będąc o godzinie zwykłej aresztowej, gdy spraw do aresztu przywoływano, między którymi y ta sprawa przez woznego wyszmianowanego przywołana była, nie aresztowali, aresztować y usprawiedliwić się nie chcieli, tedy strona powodowa na nich, jako niestałych, prawu sprzeciwnych, upornych y nieposłuszych dalszego w tej sprawie postępu prawnego prosiła y domawiała się zysku. Przeto sąd niniejszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, za niestaniem strony pozowanej, a za domowieniem się y prawnemi postępkami strony powodowej, przychylając sie w tym do prawa pospolitego i do wzdania strony powodowej w dalszym tej sprawy postępu prawnym, respectem, violentii zadanych y osób duchownych kontemptowania, sposobem wyżej opisanym, na upad w zysku, winy prawne na pozwanych niestałych, to jest winę infamiej wskazuje, y wozne-

go sądowego do publikatiej onej przydaje, y na executią do sądu y urzędu wszelakiego, dobrrom pozwanych należnego, odsyła. Tudzież tenże sąd nakazuje, aby pozwani z dobr actorow, o które rzecz jest, gwałtownie zajacbanych, przy bytności urzędu należyciego albo woźnego y dwóch szlachty, ustąpili y one oddali actorom, a to na ten czas, gdy strona powodowa tego requirować będzie, tudzież rzeczy ruchome, bydła rogate y nierogate, także zboża, z nagrodzeniem szkod, na cztery tysiące otakswanych, o które rzecz jest, a to in instanti oddali y przywrócili, pod winą banitiej wiecznej, ktrorą w sprzeciwieniu się temu dekretowi na pomienionych pozwanych zaraz wskazuje i woźnego sądowego, szlachetnego Thomasza Pokłekowskiego, do obwołania i publikowania onej, przydaje y one ex nunc publikować nakazuje, któremu to dekretowi, iż się pozwani sprzeciwiли, onemu dość nie uczynili, tedy pomieniony woźny, na to od sądu przydany, dość czyniąc woli y rozkazaniu sądowemu, a z powinności urzędu swego woznowskiego, te winę banitiej, infamie wiecznych, na pozwanych, tu, na ratuszu lubelskim, in praesentia plurimae nobilitatis, z rożnych województw congregatae, spraw swoich u sądu pilnujących, obwołał i publikował, przywodząc to wszystkim do wiadomości, aby z przerzeczonemi pozwanemi, prawem przekonanemi, jako banitami wiecznemi y infamisami, żadnego społku ani obcowania nie mieli, rady y pomocy onym w niczym nie dodawali, w domach y majątkach swoich onych nie przechowywali, ale się z nimi, jako banitami wiecznemi y infamisami, prawem przekonanemi, we wszystkim, według srogości prawnej zachowali; o czym wyszmanowany woźny, iż tę winę infamie y banitie wiecznych, na pozwanych obwołał y publikował oczewisto przed sądem stanowszy, rellacią swoję uczynił y zeznał, a po obwołaniu y publikowaniu tych win: banitie y infamie wiecznych, na pozwanych, sąd niniejszy, główny, trybunalski, koronny, lubelski, tę sprawę z temiż wyszczególnemi pozwanemi, na executią odsyła, która to executią mocną, skutecną y nieodwloczną wielmożny imć pan starosta mieysca: owrucki, albo włodzimirski, lab też krzemieniecki, którego z onych łatwiej zwieść strona powodowa będzie mogła, sam przez sie, albo przez urzędy swoje należyte, za najpierwszą strony powodowej requisitią y okazaniem dekretu niniejszego, nie dbając na żadne impugnatie y praw oppositie, na rellacie ad cassandam, które sąd dekretem swoym cas-

suie, nie respectując, uczynić y odprawić, pod winami, na niedbałych urzędników postanowionemi y opisanemi, powinien będzie, a tej executie żaden impugnować lub jakim kolwiek sposobem zabraniać nie będzie śmiał y ważył się, pod winą banitiey wiecznej, którą natychmiast, tak na wielmożnym jego mości panu staroście, tey executiey nie czyniącym, jako y na stronie, która oney impugnować będzie, wskazuje y termin publikowania iey, z regestru tegoż, albo z regestru spraw arianismi et incarceratorum mixti fori, zachowuje zawiły. Co wszystko dla pamięci do xiąg niniejszych, głównych, trybunalskich, lubelskich jest zapisano, z których y ten wypis, pod pieczęcią ziemską wojewodstwa brasławckiego jest wydany. Pisany w Lublinie. Correxi Krupski. У того декрету инфамие, при печати притисненої, подписы руко тьми слова: Alexander Żabokrycky, cześnik y deputat z wojewodstwa Brasławskiego, subdelegat imci pana pisarza ziemskego Brasławskiego; Remian Suryn, sędzia y deputat wojewodztwa kiowskiego; Franciszek Rewusky, stolnik y deputat pod, Florian Kazimierz z Nadola Łaski, podstoli y deputat wojewodztwa Malborskiego; Krysztoph z Cieszkowa Cieszkowsky, stolnik Łęczycky, deputat wojewodstwa czernibowskiego. Которая жъ то облата, за поданемъ звыштменованое особы подаваючое, а за принятемъ моимъ врадовымъ, до книгъ нинешнихъ кгородскихъ овруцкихъ есть уписана.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3211,
годъ 1683—1684. листъ 26.*

Жалоба игумена олевского кармелитанского монастыря на дворянъ: Немиричовъ, Терлецкихъ и другихъ о томъ, что они, собравъ отрядъ изъ нанятыхъ козаковъ, слугъ и крестіянъ, вломились въ олевскій кармелитанскій монастырь, монаховъ разогнали, имущество монастырское и костельное разграбили, въ монастырѣ поселились и имѣніями монастырскими завладѣли. Свидѣтельство вознаго подтверждасть всѣ эти факты.
1683 марта 22.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятеро третего, месеца марца двадцать второго дня.

На вряде кгродскомъ его королевское милости овруцъкомъ, передо мною, Теодоромъ Левковскимъ, наместникомъ подстароства кгродского овруцъкого и книгами нинешнimi, кгродскими, овруцъкими personaliter stanowszy wielebny w Bogu imē xiadz Bonifacy Brejzowsky, prokurator y praesident klasztoru olewskego zakonu braci najświętszej panny Mariey z gury Karmelu, swym y inszych, braci zakonnych, pod sobą mieszkajacych, imieniem, stosujac sie we wszystkim do protestatiae nuperrime, w grodzie Łuckim, przeciwko niżej pomienionym osobom, ratione violatae et obsanguinolatae ecclesiae, o wybitie y najazd. gwałtowny y spustoszenie klasztoru, et ratione aliorum, in ibidem, w niejże contentorum, uczynioney, jak pretko od przełożonych swoich, w ten kraj nazad powrócił y doskonalszą, tak o przeszłych, jako y terazniejszej, niżej pomienionych violentiach powzioł wiadomość, dla których, nie będąc sam bezpieczen zdrowia swego, wiedząc też o tym, że już wszystkich zakonników rospotrzeno y, z klasztoru wypędziszy, sami w nim, niżej pomienieni inculpati osiedli, klasztor pominowszy, rożnie tułać się y chronić swoje zdrowie dotąd musi, soleniter et cum summa querimonia,

przeciwko urodzonym ich mość panom: Helenie z Siecina Krasickiego Iozephowej Karolowej Niemiryczowej y Heliaszowi Alexandrowi Niemiryczowi, synowi iey, in minorenitate będącemu, si et in quantum do tej sprawy należy, Stefanowi oycu y Piotrowi synowi z Terła Terleckim, Danielowi y Annie Prezewskiego Czeczelom, małżonkom, jako principałom: jednym scitu, jussu, mandato, consilio et conniventia, drugim zaś ipsius facti execrandi executorom; Wojciechowi Kućińskiemu, Janowi Popławskiemu, publicis niejednokroć notowanemu sceleribus, Wroblewskiemu, woźnowskiemu synowi Neteckiemu, Romanowi Sernickiemu y braci jego dwóm rodzonym, Feskowi kozakowi, Hryckowi Nizorowi, Piotrowi Hołubikowi y inszym, tak w protestatley pierwszey, wyszpomienioney mianowanym osobom, jako też y niemianowanym wielom, nad dwieście osób przechodzących ludziom liczbę, kozakom swowolnie zaciężnym y poddanym, tak z włości olewskiej, jako też y ze wsi Rzeczice y Wolki rzecickiej, extra fines wielkiego xięstwa litewskiego do korony sprowadzonym, tejże niżej wyrażonej violentiej, excessow y crimałow executorom, po imionach y przewiszach ich samym principałom lepiej znajomym, quorum nomina et cognomina za specifikowane poczytać się tu mają y na potym specificowane będą, świadczył y protestował się o to: iż pomienieni ich mość: pani Niemiryczowa y Terleccy, nie kontentując się violentiami, die decima tertia Februarii, roku niniejszego, tysiąc szest set osmdzięciąt trzeciego, excessami y crimałami w klasztorze popełnione mi in absentia sui protestantis, którego na ten czas jeden z principałów, p. Piotr Terlecki, repletus rabie et furore, w kościele, po pod ołtarzami, w zakristiey y po wszystkich klasztornych kątach najmniejszych z pilnością szukał y nieżywić chciał, znowu powtórnie scitu, jussu, mandato et conniventia iego mości pana Stefana Terleckiego, oycia swego, za radą ich mościów panów Czeczelów małżonków, spólnie imć pani Niemiryczowa z p. Piotrem Terleckim y wyżej pomienioną ludzi dwóchset, cum vario armorum genere, stipati swawolną chałastrą, dnia piętnastego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset osmdzięciąt trzecim, do Olewska przyjachawszy, Bramę klasztorną, ob metum przeszłymi violentiami zakonników ustraszonych y czeladzi klasztornej, potężnie zatarasowaną y zamkniętą, gwałtownie odbić kazawszy, (quem effugiendo furem, tak zakonnicy, jako

i czeladź, qua poterant, przez pale y rzekę Uborć, już na ten czas do przebycia trudno, wszystkiego w klasztorze sprzętu y w kościele apparamentu odbiegły, uchodzić musieli y nie wiedzieć dotąd kiedy się podzieli, czy w rzece Uborci potoneli, czyli też w głuchich lasach per insequentes se pomienionych principałow satellites pozabijani) do klasztoru wjechały y w zakonnych celach rozgościwszy się, tak sami, jako y wszystkiej tej swojej swowolnej gromadzie gospodarować niezwyczajnie dopuścili, nie tylko resztę victualium y gospodarstwa, jako to: bydła rogatego rożnego sztuk trzydzieści pięć, świń nadwornych trzydzieści pięć, wieprzow karmnych dwa, gęsi dwadzieścia siedm, kur pięćdziesiąt ósm, żelaz bobkowych (sic) dwoje, garcow miedzianych dwa, pułmisków miedzianych dziewięć, talirów takichże dwanaście, kolase na parę koni, wszystkę żelazem kowaną, skrzynie z biblioteką, w której różnych xiąg było ośmdziesiąt siedm, habitów nowych dwa, szarych tuzinkowych dwa, płaszcz biały jeden z kapturem, żyta w snopach kop ośmdziesiąt cztery, pszenicy kop czterdzieści ósm, jęczmienia kop sześćdziesiąt pięć, hreczki kop czterdzieści pięć, owsa kop pięćdziesiąt siedm, młóconego żyta mac pięć, pszenicy mac trzy, jęczmienia mac cztery, owsa mac ósm, grochu poł mace, mąki różnej mac pięć, słoniny polic sześć, sadeł siedm, masła fasek trzy, słodu gotowego mac trzy y innych drobiazkow niemało zabrali et in suum obrócili commodum; ale też nie po chrześciańsku świątnicy Państkiej kościołowi y Samemu, w cymborium zakrytemu Bogu, nieprzepuścili, odbiwszy bowiem zamek wewnętrzny y kłodkę, do kościoła tumultuose wpadli y tam, co kto mógł, między siebie rwali; a najpierw puszkę cum venerabili z cimborium srebrną, zewnatrz złocistą, ważąca grzywien trzy, wyjeli y nie wiedzieć kiedy venerabilia podzieli, w zakrystiej zaś ornat aksamitny pomarańczowy, drugi telitowy biały, nadszarzały, trzeci niebieski tabinowy, czwarty atłasowy biały, dwa kitajczanych białych, dwa czerwone feredynowe, kapa aksamitna, kielichow dwa zewnatrz pozłocistych z patynami także złocistemi, ważących grzywien sześć, trybularz srebrny z lądką (sic) także srebrną, ważąca grzywien pięć, drugi mosiężny, srebra na obrazie najświętszej Panny cudownym, na wielkim ołtarzu stojącym, tablic srebrnych trzydzieści siedm, alb różnych, szyciem szytych, sześć, obrusów jedynaście, towaleń czty-

ry, dwie złotem y srebrem haftowane, dwie zaś jedwabiem rożnym, antepedia dziewięć, axamitnych czarnych dwoje, kitajczanych troje, atlasowych dwoje, prostych dwoje; obrazów rożnych, na płótnie malowanych, dwadzieścia siedm rozszarpali y między się rzeczy y apparament, na służbę boską y jego przeczystej Matki poswięcone, ad usum profanum podzieliли usum y inszych szkód wiele na złotych sześć tysięcy nanieśli, po którym funditus zrujnowaniu y spustoszeniu kościoła y klasztoru zrabowaniu, sami w nim ich mość pomienieni siedzą, pale do koła klasztoru postawione y komory, dla zchowania побudowane, wycinają y pala, chłopów, poddanych klasztornych, tak w mieście Olewsku, jako y we wsi Radowlu będących, niezmiernie ciemiążą, kwity z oddanego podymnego do wojewodztwa kiiowskiego, poborowe, u poddanych zostawione, zabrali y do ostatniej cale redigunt hostiliter ruiny; dalsze na zdrowie, tak samego protestanta, jako y inszych braciej zakonnych, który by się tam kolwiek jawił do klasztoru, czyniąc odpowiedzi y przechwałki, przez co ich mość obwinieni wyszczeczeni pryncipales, consiliarii, comprincipales et executores facti supra scripti et violentiarum boskie y pospolite violarunt prawo, szkod, przez spustoszenie klasztoru y kościoła, ze wszystkiego obnażenie, na złotych sześć tysięcy nanieśli y winy prawne, pro qualitate delikti na się zaciagneli; protestans iterum atque iterum protestowawszy się, y prawnie o to czynić ofiarowawszy, także, za powięciem doskonalszej o wszystkim wiadomości, uczynienia inszej protestacji, albo melioratiej, wcale sobie zachowując. Et in continent i tenże protestans stawił woźnego generała wojewodztwa kiiowskiego, wołyńskiego, brasławskiego y czernihowskiego, szlachetnego Theodora Trzecieckiego, który w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej relaczej swojej, dla zapisania do xiag niniejszych zeznał temi słowy: iż on, ad affectacionem wielebnego w Bogu jego mość xiędza Bonifacego Brezowskiego, prokuratora y praesidenta klasztoru olewskiego zakonu braci najświętszej Panny Mariej z góry Karmelu, roku terazniejszego, tysiąc szećset osmdziesiąt trzeciego, miesiąca marca, ósmnastego dnia, a mając przy sobie szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Iana Poieckiego y Stanisława Kulczyckiego, z którą to pomienioną szlachtą był w mieście Olewsku, w klasztorze tam będącym, już odbitym i w niwiec zrujnowa-

nym, gdzie zastawszy urodzonych ich mościow: panią Helenę z Siecina Krasickiego Iosephową Karolową Niemiryczową y syna jej, pana Alexandra Heliasza Niemirycza, wespół z panem Piotrem Terleckim, w tymże klasztorze na ten czas bytem mieszkających y conversujących, wprzod oglądawszy kościół odbity, vacujący, do szczętu złupiony y zrabowany, także y klasztor wszystek, przez wyżej w protestaciej mianowanych osob zrujnowany, pale koło niego powycinane, komory poobbijane, a niektóre y na ogień porozbirane, gumno do szczętu wymłcone y szpichlirz odbity, gdzie tamże przy nich, zastawszy y ludzi rożnych: kozaków, strzelców y poddanych, wyżej w protestaciej mianowanych y nie mianowanych, wszystkich człowieka do dwóch set y więcej, których wszystkich w winach prawnych, każdego osobliwie, u wyszczeczonych, ich mość paniej Niemiryczowej y pana Terleckiego, do rozprawy prawnej, imieniem wyszczeczonego jego mość xięda prokuratora y praesidenta klasztoru olewskiego aresztował y prawnie przyporęczył; który to areszt wyszpomienieni ich mość obwinieni dobrowolnie przyjawszy, tych wszystkich, w protestatię mianowanych y niemianowanych ludzi, do rozprawy prawnej dotrzymać ofiarowali się; co on woźny, iż tak a nie inaczej było, jak się wyżej w protestaciej y w tej rellacie pomieniło, szlachtą wyszmielowaną, przy sobie będącą, oświadczwszy, o tym tę swoje prawdziwą czyni y zeznawa rellacią, prosząc, wespół z protestantem, aby, tak ta protestacia, jako y rellacia do xięg przyjęta y zapisana hyła, co otrzymali Fr: Bonifacius Breyzowski Ord. Karmelitarum.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
год 1683—1684; листъ 76.*

VII.

Жалоба подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на, дворянъ: Немиричей и Терлецкихъ, о томъ, что они, собравъ до 300 людей вооруженныхыхъ: козаковъ нанятыхъ въ Димирѣ, крестьянъ и слугъ, разбили на дорогѣ отрядъ надворныхъ козаковъ Жабокрицкаго, вѣкотрыхъ изъ нихъ убили, другихъ поранили, за бѣгущими гнались, и стрѣляли въ Олевскомъ костелѣ въ тѣхъ, которые тамъ искали спасенія, деньги Жабокрицкаго, ихъ лошадей и вещи заграбили и не перестаютъ искать случая убить самого Жабокрицкаго. Все это подтверждается свидѣтельствомъ возиаго. 1683 марта 22.

Рoku tisieca szescset osmydesiat trzeciego, meseca marca dwadziesiat drugiego dnia.

Na wryde kgrodskomъ; wъ замку его королевское милости oвruцькомъ, передо мною, Теодоромъ Левъковъскимъ, наместникомъ подстароства oвruцкого и книгами nинешними, kgrodskimi, oвruцкими, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Dymitr na Źabokrzykach Źabokrzycki, podczaszy wilkomirski, swym y urodzonej jej mość paniej Maryanny z Czerniechowa na Norzyńsku Źabokrzyckiej, podczasznej wilkomirskiej, małżaki swej, także y urodzonych ich mościow panow: Jakuba Mukańskiego, brata swego ciotecznego y Stefana Rościszewskiego y inszych ludzi postzelanych, leżących, niżej w obductiej y rellaciej woźnego specifikowanych, imieniem, przychylając się we wszystkim do protestatniej w grodzie Łuckim, dnia szóstego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim zaniesionej, przeciwko osobom niżej pomienionym, jak prętko przybywszy tu, w polskie kraje powziął wiadomość o wszystkim doskonalszą y informacją, a do xiąg niniejszych stawić się mógł, solenniter świadczyć y protestował się przeciwko urodzonym ich mościom panom: Hele-

nie z Siecina Krasickiego Jozephowej Karolowej Niemiryczowej, matce, Heliaszowi Alexandrowi Niemiryczowi (którego w pierwszej protestastaciej inszym ob ignorantiam nominis mianowano imieniem) synowi jej, in minorenitate zostającemu, si et in quantum do tej by sprawy należała, Stephanowi, ojcu, y Piotrowi, synowi, z Terła Terleckim, jako principałom: jednym scitu, jussu, mandato, consilio et conniven-
tia, drugim zaś ipsius facti execrandi, infra specificati executorom: Wojciechowi Rucińskiemu, Janowi Popławskiemu, publicis niejedno-
kroć notowanemu furtis et sceleribus, Wróblewskiemu, woznowskiemu
synowi Neteckiemu, Romanowi Sernickiemu y braciej jego dwom rodzo-
nym, Feskowi kozakowi, Feskowi Nizorowi, Piotrowi Hołubikowi y in-
nym, tak w protestaciej pierwszej wyszpomienionej mianowanym osobom,
jako też y niemianowanym wielom, nad dwieście osob przechodzącym
liczbę ludziom, kozakom swo wolnie zaciężnym y poddanym, tak z włości
olewskiej, jako też y ze wsi Rzeczyce y Wolki rzeczyckiej sprowadzonym
extra fines wielkiego xięztwa litewskiego do korony, przeciwko opisowi
prawa pospolitego, tychże violentii wszystkich, excessów y kriminalów,
niżej wyrażonych, cooperatorem, po imionach y przewiskach ich im
samym, principałom, lepiej znajomym, quorum nomina et cognomi-
na za specificowane poczytać się tu mają y na potym specificowane
będą, oto: iż pomienieni ich mość, a najpierw jej mość pani Nie-
miryczowa, praeccepto ku protestantowi exinde odio, że miasteczko
Olewsk, z pewnemi niektórymi wsiami, do niego należącemi,
per officiosam intromissionem przez urzędy grodzkie żucki i włodzi-
mirska, za dekretem trybunalskim lubelskim, w posseą swą u jej
mość paniej małżaki swej odebrawzy, pacifice w nich zostawała,
zkąd omnibus conatus exturbare go usiłując, o to roźnemi czasy,
przez różne subordinowane osoby, w roku blisko przeszły, tysiąc
sześćset osmdziesiątym wtórym, nitebatur y niezmierne in possesio-
ne, z uciążeniem poddanych, inferebat impedimenta et damna; o czym,
zaszłe przed tym processus, dostatecznie w sobie obmawiają; a,
nie kontentując się temi pierwszymi violentiami, intratami zabrane-
mi y szkodami naniesionemi, idąc w zawziętości swojej in praeceps
na zdrowie protestantis y zrujnowanie włości jego y małżaki jego
dziedzicznej Noryńskiej, w tym že województwie kijowskim leżący,
usadziwszy się, iniit pactum z ich mościами pany; Stephanem, ojcem,

y Piotrem, synem, wielą innodowanym infamiam et diversis modis notowanym sceleribus ac cedibus, Terleckiemi, ażeby ten swój niedobry y niechrześciański do skutku mogła przywieść umysł; jakoż nuperrime, w roku ninejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim ludzi swowołnych, wyszpomienionych, jednych sama zaciągnawszy, na drugich zaś zaciąg y przysposobienie quote pieniężną temuż panu Piutowi Terleckiemu, w powiecie pińskim z rodzicem swoym residującemu, odesławszy, y na czas, między sobą namowiony, pomienione kupy swowołnych ludzi w jedno zgromadziwszy, et in regimentum temuż panu Piutowi Terleckiemu wszystkich ich oddawszy, clam et tacite przez miasteczka y wsi, nocą, strzelbę w wozy, rzkomo kupieckie, z ludzmi wespół, pod skury (co umyślnie na to wcześnie przygotowali byli) zakrywając, pieszych jedną partią, po zadzie za idącym wprzód z konnemi ludźmi panem Piotrem Terleckim, sub titulo rzkomo posła zaporozkiego, od jego królewskiej mości, z Warszawy powracającego, wyprawiła y prosto go z temi ludźmi na Olewsk, do Norzyńska, aby tam zastawshy niespodzianie, protestanta samego z świata zgładził y włośc Norzyńską zrabował y w niwec zrujnował, ordinowała. Z którą tak disponowaną batalią swawolnej kupy, pomieniony pan Piotr Terlecki, spieszno idąc, do wsi Snowidowicz, possesiey protestanta wespół z Olewskiem podległej, przyciągnął y powiąż od poddanych tamecznych wiadomość, że wyszrzeczeni ich mość panowie: Mukański y Rościszewski, z kilkunastu kozaków, za ordinensem protestantis na Wołyń idąc, w Olewsku, dnia dwótnastego february na noc stanęli et in crastinum, to jest dnia trzynastego february, dalej progredi prosto ku Wołyńowi, na też wieś Snowidowicze, gościucem mieli; nactus opportunam occasionem rozlania krwi ludzi nic sobie niewinnych, zaraz z pułnocy, z pomienionym swawolnej kupy orszakiem, do tego jeszczę y tychże poddanych Snowidowskich, także inszych wsiów, do Olewска należących, przeciwko nim pobudziwszy y z rucznicami pobrawszy, ruszył się, a sposobne, przy gościńcu nad rzeką Uborcią, w gęstwinie między lasami, do łatwiejszego okräżenia ludzi, nic na sie niespodziewających, pokojem pospolitym obwarowanych, miejsce upatrzywszy, pro libitu suo zasadzki porozsadzał, o których, gdy wyszrzeczeni ich mość panowie: Mukański y Rościszewski, z ludźmi przy sobie będą-

cemi, nic nie wiedząc, poraniwszy się z Olewska, przede dniem w swojej drogę ruszyli się y bezpiecznie szli, natychmiast zaraz, skoro już w poszczodze poczynionych zasadzek wpadli, ze wszystkich stron pomienony pan Terlecki ognia do nich dać kazał, za którym pierwszym ogniem, zaraz czterech kozaków na imię: Wasyla Czeczelnickiego, Wasyla Mączyńskiego, Tymka Czokotyła y Mójsieja na śmierć zabito y w rzece Uborci potopiono, potym zaś, długą broniących się, zostałych: jego mość pana Mukańskiego—raz w noge, jego mość pana Rościszewskiego—razy dwa w obiedwie nogi, Petra kozaka—w puł, Łohoyka—przez piszczel u ręki prawej, Mikitkę—w ramię lewe na wylot, Iwanka—w rękę lewą także na wylot, Semena Buta—w ramie prawej ręki także na wylot, Tymosza Krutka, mieszkańców norzyńskiego—w nogę prawą wyżej kolana, Pilipa, mieszkańców—w ucho prawe y w rękę lewą, Hrycka mieszkańców—w żeb zkiełzem z naruszeniem kości, Iwana Prawdę—w ramię prawe raz, drugi w bok lewy, Iakowca—w kolano prawej nogi, Kościuka—w udo lewe, Łukiana—w goleń prawej nogi laethaliter postrzelano, od których postrzałów y dotąd wszyscy decumbunt y, Bog wie, jeżeli żywi zostaną; reliquos zaś, wespoł y z postrzelanemi, po lasach uciekających, rosproszonych insequendo, jednych żywcem z sobą kazał pobrać do więzienia, drugich zaś, nie wiedzieć kiedy popodziewał, konie, rynsztunki, pieniądze gotowych złotych tysiąc y trzysta z norzyńskiej włości od poddanych wybranych y do protestanta prowadzonych na Wołyń, in vim praedae et spolii zabrał et in suum obrócił y swojej chałastry commodum; za uchodzącemi zaś, już w puł prawie tylko żywemi, z postrzałami: jego mość panem Mukańskim y Rościszewskim, nazad ku Olewsku, sam pan Terlecki, z częścią tych swobolnych ludzi swoich, mianowicie, których na ten czas znać mogli: z Rucińskim, Popławskim, Wroblewskim, Sernickim, Neteckim y inszemi, blisko trzydziestu człowieka, gdy unosząc zdrowia swego resztę, do klasztoru, tam będącego, ich mościów ojców karmalitów zchronili się y dla większego bezpieczeństwa, uprosiwszy że im kościół otwarto, w kościele dwa ich zamknęli się; w też tropy za onimi przypadszy i klasztor wprzod, a potym y sam kościół gwałtownie odbiwszy, tumultuose do nich wpadł y, na podwórze oprawcom swym powyciągać ich kazawszy, gdyby się obadwaj

wielkiego ołtarza, w którym najświętszy sakrament był zakryty, potężnie wszystkimi siłami, jeszcze do ostatka z siebie nie wyszlemi, uchwyciwszy, . satius tam w świątynicy boskiej koniec życia swego otrzymać od zajuszonego serca woleli , tedy piekielną zatwardziały złością, inszym kazawszy z kościoła ustąpić, sam do nich z pary pistoletów ognia dał y nowemi , zadanemi obudwum , postrzałami, tak znać disponente gratia Dei y Matki Przenajświętszej tutella, za nieżywych ich odszedyszy, zamknął, a dowiedziawszy się, że jeszcze protestanta samego na ten czas w Norzyńsku nie było , zabrawszy wszystkie prowenty , nawet y kwity z oddania podymnego do województwa kijowskiego y wniweć wszystko obróciwszy, dalsze na zdrowie jego samego uczyniwszy przechwałki y odpowiedź , nazad do Rzeczycej , w powiat piński powrócił, tryumphans z tak bezbożnego uczynku; o czym wespół z rodzicem swoim, jej mość panią Niemiryczową jak prętko obwieścił, tak zaraz czas y miejsce sobie znowu determinowawszy zjachania się wespół, do dalszej złej y niechrześcijańskiej około zdrowia protestanta rady, powziawszy też wiadomość już pewną, że protestans, accepta notitia de tanta strage ludzi swoich niewinnych et ut consulat włości norzyńskiej imminenti periculo ac ruinae, wybrać się miał sam osobą swoją do Norzyńska ac tantis sese innoxium obiicere insidiis, znowu, powtórnie, dnia osmego marca, do miasteczka Bereznicy, na pograniczu województwa wołyńskiego z księstwem litewskim i województwem kijowskim będącego, zjechawszy się, jejmość pani Niemiryczowa z panem Piotrem Terleckim , ex conniventia et mandato wyszczeczonego rodzica swego, mając przy sobie nie tylko wyszpomienionych ludzi swawolnych, ale większe przysposobione kupy, tam przez całą noc i dzień zaraz następujący , w gospodzie u żyda jednego , semotis arbitris , naradziwszy się , aby bez omieszkania z ludzmi ku Olewsku oboje wraz pozpieszywszy, na trakcie, z Wołyńia ku Norzyńsku idącym, protestantowi zasadzki uczynić et de vivis tollere mogli; jakoż y samym to oboje skutkiem uczyniwszy y wespół do Olewskiego dnia piątnastego marca przyjachawszy, tejże zaraz nocy pan Terlecki z przebrakowanemi ludźmi na gościniec , od Horodnice wolny idący , ku Norzyńskiemu pospieszył y tam przez kilka dniej , w lasach latitando, przyjazdu protestanta oczekując, czego, gdyby z dispositiej boskiej,

protestans, sano consilio ten tract porzuciwszy, inszym nie pojechał był, niechybnie in manus impiorum traderet animam suam y życia pozybł by, za wzięciem zaś wiadomości, że już protestans w Norzyńsku illaesus stanął, ad alia consilia violenta udawszy się, dnia dziewiętnastego marca, gromady wszyskie Olewskie na głowę do kupły zbiwszy y świeżo kilkunastu kozaków z Dimira swawolnych zaciągnawszy, wespół cum suis assistantibus, aby modo guerrico do Norzyńska et hostili szli illicitis stimulis pobudzając, koniecznie protestanta samego w nocy gwałtownie w zamku Norzyńskim dobyć i nieżywić, sprzęt domowy in praedam et spolium zabrać, a miasto Norzyńsk y wsi do niego należące zrabować et solo exequare usadzili się y dotąd w tym swoim bezbożnym zostają przedsięwzięciu; sub quo malo et evidenti periculo każdego momentu protestans zostając, sam siebie y ubogich poddanych ustawicznemi niszczyć musi expensami y nieznośnemi w gospodarowanin przez omieszkanie szkodami, przez ktory to takowy postępek wyszpomienieni ich mościowie wszyscy: principales et complices prawo boskie y pospolite violarunt, winy, w nim opisane, na osoby y dobra swoje, pro qualitate et quantitate tantorum excessum zaciagneli y do szkod protestanta na dwadzieścia tysięcy złotych polskich przywiedli. O co wszystko iterum atque iterum protestowawszy się y prawnie czynić ofiarowawszy, salvam meliorationem tej protestaciej, tam in toto, quam in parte sobie zachowując, aby ta terazniejsza do xiąg przyjęta y zapisana była, prosił. Et incontinenti tenże protestans stawił woźnego generała województwa kijowskiego, wołyńskiego, brasławskiego y czernihowskiego, szlachetnego Theodora Trzecieckiego, który w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej relacji swojej, dla zapisania do xiąg niniejszych zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziestat trzeciego, miesiąca marca ośmnastego dnia, na affectacją urodzonego jegomość pana Dymitra na Zabokrzykach Zabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego y jejmość paniej Maryanny z Czernichowa na Norzyńsku Zabokrzyckiej, podczasznej wilkomirskej, małżaków, także ich mościow panów: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego, a mając przy sobie szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Jana Michałowskiego y Stanisława Kolczyckiego, z którą to pomienioną szlachtą był w mieście Olewsku, w klasztorze

tam będącym, gdzie zastawszy urodzonych ich mościów: panią Helenę z Siecina Krasickiego Iozephową Karolową Niemiryczową y syna jej, pana Heliasza Alexandra Niemirycza, w tymże klasztorze na ten czas, wspólny z panem Piotrem Terleckim będących y konwersujących, a przy nich y inszych różnych ludzi, tak szlacheckiego stanu, jako też y kozaków zacieżnych, strzelców y poddanych, wyżej w protestacji mianowanych y niemianowanych, z Dymira zacieżnych, y ze wsi Rzeczyce y Wolki rzeczyckiej, extra fines W-o X-a L-o do Korony przeciwko prawu pospolitemu, więcej niżeli dwieście człowieka, przez pomienionego pana Piotra Terleckiego wprowadzonych, imiony y przewiskami samej jej mość paniej Niemiryczowej lepiej znajomych y wiadomych, o nich wszystkich, wspólny y z samym tymże panem Piotrem Terleckim, w Koronie nikedy osiadłości żadnej nie mającym, w winach prawnych, u przerzeczonej jej mość paniej Niemiryczowej, do rosprawy prawnej, każdego z osobna, imieniem wyszczególnionych ich mościów panów Zabokrzyckich, podczaszych wilkomierskich, małżaków y panów: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego, aresztował y prawnie przyporęczył, który to areszt, wyszpomieniona obwiniona, jej mość pani Niemiryczowa, dobrowolnie przyjawszy, tak jegomość pana Terleckiego, jako y tych wszystkich, wysz w protestacji mianowanych y niemianowanych ludzi, do rosprawy prawnej dotrzymać ofiarowała się. Tegoż roku y miesiąca, a dnia dwudziestego wtórego, tenże woźny i z taż wyszpomienioną szlachtą, przy sobie będącą, był w mieście Norzyńsku, majątkości tychże ich mościów panów podczaszych wilkomierskich, małżaków, w zamku tamecznym, gdzie widział w izbie urodzonych ich mościów panów: Jakuba Mukańskiego y Stephana Rościszewskiego postrzelanych, barzo chorych, na śmiertelnej pościeli leżących, na których, mianowicie: na jegomość panu Mukańskiem widział postrzałów dwa szkodliwych: jeden w rękę prawą, drugi w goleń nogi, z których ran kości wybierano; a na jegomość panu Rościszewskiem w rękę lewą, dwoma kulami, jedna podle drugiej, barzo szkodliwy postrzał y w obiedwie nogi także z muszkietów postrzały szkodliwe, z których kości idą; w piekarni zaś: Piotra kozaka w poł postrzelonego, Łohoyka przez piszczel prawej ręki, Mikitkę w ramie lewe na wylot, Iwankę w rękę lewą także na wylot, Semena Buta w ramię prawej

ręki także na wylot, Tymocha Krutka, mieszkańina norzyńskiego, w nogę prawą y w rękę lewą, Hrycka, mieszkańina, w łeb zkiełzem z naruszeniem kości, Iwana Prawdę w ramię prawe raz, a drugi w bok lewy, Jakowca w kolano prawej nogi, Kostiuka w udo lewe, Łukiana w goleń prawej nogi, wszystkich barzo chorych, pokaleczonych, na śmiertelnej pościeli leżących; które to takowe postrzały y pokaleczenia, wyszmatowani ich mość panowie Mukański, Rościuszewski y ci kozaki y mieszczanie norzyńscy mienili być sobie zadane od osob y sposobem y czasu wyżej w protestacie specificowanych; a czterech kozaków na imię: Wasyla Czecelnickiego, Wasyla Mączyńskiego, Tymka Czokotyła y Mojsieja, na śmierć zabitych y w rzecie Uborci potopionych, przy tym pieniędzy gotowych złotych trzynaście set polskich, z procentów norzyńskich, na Wołyń wiezionych do ich mość panów Zabokryckich, podczaszych wilkomirskich, małżaków, także koni, rynsztunków, sukien y co jenokolwiek przy sobie mieli, in vim pradae et spoliū zabranie; co on, wozny, iż tak a nie inaczej było, jako się wyżej w protestacie y w tej relacji pomieniło, szlachtą wyszpomianowaną, przy sobie będącą, oświadczyszy y ztamta odjachawszy, o tem tē swoje prawdziwą czyni y zeznawa relacią, prosząc, aby wspólny z protestacią, do xiąg niniejszych przyjęta y zapisana była. Co otrzymał Dymitr na Zabokrzyczach Zabokrzycki pod: Wil: swym i innych osób intromianowanych imieniem.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
годъ 1683—1684; листъ 78.*

VII.

Жалоба управляющего чернобыльскимъ имѣниемъ, Ивана Юревича Скорульского на таможенного королевского писара, Михаила Пасербовича, о томъ, что онъ захватываетъ пошлины, следующія чернобыльскому замку, обижаетъ чернобыльскихъ державцевъ, подалъ на нихъ ложную жалобу и на содержаніи мѣщанъ чернобыльскихъ, размѣстилъ въ городѣ 30 козаковъ, наниятыхъ имъ въ Димерѣ. 1683. июня 11.

Року тисеча шестсотъ осьмъдесятъ третього, месеца июня одицаддатого дня.

На врядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

руцькомъ, передомною, Теодоромъ Левъковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony jegomość pan Jan Jurewicz Skorulski, administrator czarnobylski, sługa urodzonego jegomość pana Pawła Sapiehy na Czarnobylu, imieniem tegoż jegomość pana swego y imieniem sławetnych panow: Maxima Wasilkowskiego y Jana Korniewicza, mieszkańców kijowskich, na ten czas dzierżawców czarnobylskich, przeciwko jegomość panu Jerzemu Jungowi, administratorowi ceł jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, na uczynek niżej mianowany rozkazującemu, także jegomość panu Michałowi Pasierbowiczowi, pisarzowi skarbowemu, na cłach jego królewskiej mości podnieprskich, w mieście Czarnobylu, od jego mości pana Jungi zostającemu, y ten uczynek, niżej wyrażony, popełniającemu, świadczył, opowiadał y soleniter protestował się o to y w ten sposób: iż ich mościowie pomienieni obwinieni, lekce sobie mając prawo pospolite y na winy, w nim surowie na występnch opisane, nic nie dbając, zawziawszy jakąś niechęć y gniew do pomienionych panow dzierżawców czarnobylskich, wielkie krzywdy y szkody onym w należytościach, w kontrakcie od jegomość pana Sapiehi, pana protestantis opisane; tak sam jegomość pan pisarz, jako y przez czeladź swoję, z rozkazania jego mość pana Jungi, czynią y tymże kontractem pan protestantis, jego mość pan Sapieha opisał, że ni przez kogo dzierżawcy czarnobylskie nie mieli mieć przeszkode niwczym, od których przeszkode bronić ma, a teraz przez obwinionych wielką krzywdę y szkodę jego mość pan protestantis ponosi, ponieważ dzierżawcom w prowencach należtych przeszkode czynią zawsze; jakoż pod niebytność administratora czarnobylskiego, protestanta, w Czarnobylu, roku terazniejszego, tysiąc sześć set osmdziesiąt trzeciego, dnia dwódziestego siódmego Januarii, tenże pomieniony pan pisarz skarbowy, na większą szkodę jego mość pana protestantis czyniąc, y do szkód wielkich dzierżawców czarnobylskich przywodząc, zaciągnawszy z Dymiera kozaków trzydzieści konnych, w mieście Czarnobylu, u mieszkańców gospodami postanowiwszy, przykazał surowie, aby ieść, pić tym kozakom dawali, y napoje różne dla nich kupowali y koniom siano y obroku dawali; y do dworu skarbowego musieli mieszkańców dla koni pana pisarzowych owies dawać, którzy kozacy,

przez czas niemały stojąc, wiele szkod poddannym naczynili; y tenże pan pisarz nienależnie od kupców zamkową należytą powinność przez czas nie mały na siebie bierze, a do zamku żadnych kupców nie puszcza, tak za Dniepr jadących, jako y z za Dniepra; y powinności zamkowej należytej oddawać nie pozwala, gdzie, y temi szkodami y krzywdami nie kontentując się, gdy pan Korniewicz, dzierżawca czarnobylski, podczas łowienia ryb w rzece Dymierce, z ich mościami ojcami Dominikanami czarnobylskimi, dla kupienia ryb u tychże ich mościow ojców dominikanow, z Czarnobyla wyjachał był, tedy i tam, tenże pan pisarz pomienionego dzierżawce lżył, łajał, hańbił, uczciwego (imienia) onemu ujmował, bić porywał się y, by ludzie, na ten czas tam będące, od tej jego zawziętej niechęci nie odwodzili, pewnieby dzierżawce zdrowia pozbawił, abeby y o śmierć przyprawił, jakoż tamże odpowiedź y przechwałki na onego uczynił, temi mówiąc słowy: «że na tym będę, aż się tobie dobrze dam we znaki, abo y żyw, nie wiem jeśli zostaniesz». Za którymi odpowiedziami nie jest pewien zdrowia swego pomieniony dzierżawca. J gdy terazniejszy protestans, imieniem jego mość pana Sapiehi, pana swego pomienionego, pana pisarza skarbowego upominał, aby od tej, przeciwko dzierżawcy czarnobylskiemu zawziętej niewinnej niechęci, supersedował y onemu, w niebytności jego, nie czynił przeszkody, tak sam przez kozakow, często zaciągających, szkod mieszkańców poprzestał czynić y onych w mieście stanowić, aby takowych aggravatii y uciążenia mieszkańców od nich nie ponosili, na co pan pisarz takową dał deklaratią protestantowi: «że dzierżawcy czarnobylskiemu, com obiecał, to tego pewnie niech się odemnie spodziewa, a co strony krzywd y szkod, przez kozakow w mieście poczynionych, lubo ja ich zaciągam, ale za to wszystko jego mość pan Junga, administrator jego królewskiej mości celny, odpowiadać będzie, a ja w tym nie mam być winny». Jakowym swym niesłuszny y nieprawnym postępkiem prawo pospolite naruszyli, winy prawne na osoby y dobra swoje zawzieli y zaciagneli, a jegomość pana protestantis y dzierżawców czarnobylskich, poddanych y mieszkańców czarnobylskich, do szkod nie małych przywiedli y przyprawili, które szkody czasu prawa pozwiem abo regestrem exprimowane będą; którego bezprawia y szkod poczynionych, jako się wyżej opisało, pomieniony pan pisarz skarbowy chcąc ujść, y, żeby y o

так значне szkody y krzywdy prawem nie czyniono y tego nie dochodzo-
no, śmiał y ważył się, imieniem jego mość pana Jungi, administratora ceł jego krlewskiej mości y swoim imieniem, przez pana Jana Grywskiego, roku terazniejszego, na akcie mianowanego, dnia jedynastego marca, tu, w grodzie owruckim, protestatię uczynić niesłuższną, nieprawną, potwarną, że jakoby pomieniony pan Korniewicz, dzierżawca czarnobylski, na dwór, abo na gospodę skarbową miał nasyłać, y pieniądze skarbowe zabrać, y rzeczy niektóre, y odpowiedź na zdrowie czynić, y tegoż pana pisarza bić na rzece Dymerce, y jakoby czynić przeszkodę w należtości skarbowej, o czym ta protestatio, przez pana Grywskiego uczyniona, szyrzej opisuje, czego nigdy nie było y nie jest; jakoż przy tej protestacji y obductie woźnego w xięgach nimasz; przeciwko ktorej protestaciej protestans represtował y o nieważności onej, jako nieprawnej, niesłuższej, potwarnej manifestował y o wszystko, jako się wyżej opisało, imieniem tak jegomość pana Sapiehi, pana swego, jako y pomienionych dzierżawców protestans powtóre protestowawszy na obwinionych, ofiarował z onemiż o to prawnie, jako prawo każe, czynić; salve jednak do czynienia szyszej protestaciej, albo pozwem rozszerzenie y poprawienie, czasu prawa, jeśliby tego potrzeba ukazywała, zostawiwszy; a na ten czas o przyjęcie tej protestacji y do xięg niniejszych zapisanie prosił, co otrzymała. Jan Jurewicz Skorulski, administrator czarnobylski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211,
год 1683—1684; листъ 154 на оборотѣ.*

VIII.

Жалоба дворянъ Чоповскихъ на чесника подольского, Самуила Шумлянского о томъ, что онъ, собравъ дворянъ и слугъ и нанявъ отрядъ козаковъ изъ за Днѣпра, изъ полковъ: Киевского и Черниговского, напаль на село Чоповичи, Чоповскихъ изъ села выгналь, троихъ изъ нихъ изувѣчилъ, трое дѣтей раздавилъ лошадьми, дворы ихъ ограбилъ и оставилъ въ нихъ гарнизонъ изъ козаковъ, которые разоряютъ дворы. Жалоба подтверждается свидѣтельствомъ вознаго. 1683 июня 30.

Року тисече шестсотъ омъдесять третього, месецда июня тридцатого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его кролевское милости овруцкому, передомною, Теодоромъ Левъловскимъ, паместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, stanowszy oczewiście szlachetni panowie: Samuel y Wasil Czopowscy, swoym y szlachetnych panow: Jsaja, Andrzeja, Tymofeja, Semena Ruczenka, Denisa, Maxima, Romana, Hrycka Czopowskich y innych wszystkich possesorów y dziedziców dobr Czopowskich imieniem, świadczyli y soleniter z wielkim żalem protestowali, naprzeciwko urodzonemu jego mość panu Samuelowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, samemu principałowi uczynku niżej mianowanego, także szlachetnym: Kozieborskiemu, Jurewiczowi, Janowi Jarockiemu, mieszkającemu w Czopowiczach, y innym czeladzi y pomocnikom tegoż uczynku, niżej mianowanego, z imion y przewisk samemu mianowanemu, jego mość panu Szumlańskiemu, lepiej wiadomym, o których imionach y przewiskach na ten czas protestantowie wiedzieć nie mogą, ale za powięciem wiadomości o imionach y przewiskach, w pozwie protestantowie wyrazić declarują, o te y w ten niżej opisany sposób, iż przerzeczony jego mość pan Szumlański, cześnik podolski, przepomniawszy bojaźni bożej, prawa pospolitego y win, w nim opisanych, zaciągnowszy rożnych ludzi y rożnej conditiej, z imion y przewisk sobie lepiej wiadomych, osobliwie kozaków swobolnych z za Dniepra: z Czernihowa, z Browarów, z pod Ostra, z Liskow, z Worobiow y z inszych wsiow zadnieprckich, do pułtora set, albo y więcej, do wojny jako y do swejwoli sposobnych, z rożnym orężem, do wojny należącym, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset osmdziesiąt trzecim, miesiąca Junii szesnastego dnia, mocno gwałtem najachawszy na dobra protestujących, sioło Czopowicze, w powiecie żytomirskim leżące, y dwory onych w tej wsi będące, bez żadnej dania przyczyny, tamże protestujących, jako nic złego na siebie nie spodziewających y nikomu nic niewinnych, a do tego pokojem ubezpieczonych, jako y prawem obwarowanych, naprzod tychże protestujących, ze wsi y z dworow, onym samym strachem y krzykiem powyganiali, którzy ze strachu, rozumieli być że orda napadła, musieli uchodzić gdzie kto mógł; a którzy z tychże protestantów nie mogli uchodzić, onych połapawszy, y wprzod do więzienia wziąwszy, kiami okrutnie a niemiłosierdnie tyrańsko, mało nie na śmierć, sam jego

mość pan Szumlański zabiać kazał mianowicie: Tymofeja, Hryszka, Denisa Czopowskich y miasto już pomarłych, ze wsi powyplekać kazał, których wywlekszy za wieś, porzucali, gdzie teraz na śmiertelnej pościeli zostają, dzieci małych troje: jedne z protestujących Romana, drugie—Moysieja, trzecie—Wasila końmi porozbijali, dwoje na śmierć, których za niebezpieczeństwem trudno było y na urzędzie presentować, a trzecie jeszcze żywe zostaje, ale nie wiedzieć czy będzie y żywe, a inszych, tak białych głów, jako y dzieci porozginali y teraz, nie wiedzieć gdzie zostają, jeżeli żywe, jeżeli też nieżywe? wiadomości niemasz; nad innemi białogłowami rożne zbytki czyniąc y pastwiąc się nad onemi, niektórych y gwałcili, przy którym takowym niezwyczajnym uczynku, dostatki y sprzęty wszelakie gospodarskie, od mała do wielu protestującym porabowawszy, tenże obwiniony jego mość pan Szumlański, mianowicie: pieniadze gotowe, bydła, konie, owce, świnie, miedź, rożne fanty y rożne zboża, słoniny; y na kilkadziesiąt woz nakładszy, do dóbr y mieszkania swego, sioła Unina, zaprowadził y na swój pożytek obrocili, których rzeczy osobliwy regestr jest spisany y ten regestr do tej protestacie, a protestatio do regestru in toto refferować się mają; y tychże połowice kozaków, z setnikiem, odjeżdżając, obwiniony przy tych wozach, we wsi Czopowiczach, we dworach protestujących, stanowiskiem, żeby protestujących do onych domów y mieszkania nie dopuszczali, położył; y teraz tam zostając, protestujących do ich dworów y mieszkania nie dopuszczają ycale tychże protestujących wygnali y ze wszystkiego wycisneli, a na ostatek budynki, we dworach y w chałupach piece porozbirawszy, pustoszą, y ogniem palą, y w niwec do szczętu obracają, y zboża zasiane, jako y gotowe w gumnach, końmi trawiąc, w niwec obrócili, za czym przez to osobliwie y do szkod niemałych protestujących, samej rzeczy w to nie wkładając, których sobie na trzy tysiące złotych polskich być protestantowie mianują, przywiedli y przyprawili, przez który takowy uczynek obwinieni prawu pospolitemu sprzeciwiли y winy prawne, uczynkowi temu godne, na osoby y dobra swoje zaciagneli; o co wszystko protestantowie, imieniem swoim y imieniem wszystkich wysz mianowanych osób y innych possessorów dobr czopowskich, na przerzeczonych obwinionych oświadczeniewszy, y powtore protestowali, ofiarując się o to prawnie, jako z prawa pospolitego

przydzie, czynić, zostawiwszy jednak wolno melioratię tej protestacji, albo uczynienie inszej szyszej, albo li też przez pozew poprawienie y rozszerzenie; a na dowód tego wszystkiego, stawili woznego generała wojewodztw: kijowskiego, wołyńskiego, brasławskiego y czernigowskiego, szlachetnego Jana Simka, który to wozny, będąc z przydania urzęduowego, w moc wiernej a prawdziwej swej relacie, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich zeznał temi słowy: iż on roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt trzeciego, miesiąca junii dnia dwudziestego piątego, mając przy sobie strone szlachę: urodzonych panow, Jana Chodakowskiego y Semena Meleniewskiego, był na sprawie y potrzebie wyszmanowanych protestujących, we wsi Czopowiczach, tamże, przy kozakach, stanowiskiem stojących, za okazaniem, widział trzech z protestujących: Tymofeja, Hryszka y Demiana Czopowskich, barzo chorych, na prześiradłach pozawieszanych, kijami okrutnie a niemiłosierdnie zbitych, których razów trudno było y zliczyć, za spuchłością ciała wszystkiego; także widział dziecię jedne, bardzo chore, końmi rozbite y na śmiertelnej pościeli leżące, a dzieci dwoje już pomarłych, także końmi porozbijane; dwory y budynki bardzo popustoszone y wniwec obróccone, także zabranie rzeczy: gotowych pieniędzy, miedzi, bydła, koni, ochłodzstwa, fant różnych y zboż różnych y wszelakich sprzętów domowych, y co ieno wysz w protestacji opisano być stałe, przez wysz mianowanych obwinionych, za gwałtownym najazdem mianowanego jegomość pana Szumlańskiego, on woźny, jako się wyżej pomieniło, widział y, za opowiadaniem, słyszał; y co iż tak, a nie inaczej było, mianowany woźny prawdziwie, przedemną, urzędem, zeznawszy, prosił wespoł z protestującym, aby, tak protestacia, jako y relacja do xiąg grodzkich, owruckich byli przyjęte y zapisane; co otrzymali. Jmieniem swoim y wszystkich braci swojej podpisuję się ręką swą Samuel Czopowski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3211
год 1683—1684; листъ 182 наоборотъ.*

IX.

Приказъ, данный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яблоновскимъ полковнику Максимилиану Булыгѣ, поручающій ему на братъ въ королевскую службу козацкій полкъ въ Овручѣ и доставить этотъ полкъ въ лагерь подъ Львовъ. 1683 йула 16.

Року тисечиа шестсотъ осмъдесятъ третего, месеца августа одинадцатого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Теодоромъ Левъковскому, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony jego mość pan Maxymilian Bułyha, półkownik jego królewskiej mości, ordynans, od jaśnie wielmożnego jegomość pana wojewody y generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego wydany, który dnia, na akcie mianowanego, doszedł, tedy tegoż dnia, zaraz dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, tenże jego mość pan półkownik per oblatam podał, który tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, wojewoda y generał ziem ruskich, hetman wielki koronny, buski, swiewski etc. starosta. Daje ten ordynans waszmości panie Bułyha, półkowniku wojska jego królewskiej mości y rzeczy pospolitej zaporozkiego, abyś jegomość w Owruczu zaciągał na usługę rzeczypospolitej kozaków zaporozskich, to jest ludzi rycerskich z sa mopałowemi muszkietami, których gdy waszmość zaciągniesz y będziesz miał onych, według listu jego królewskiej mości przypowiednego, complec w pułku swoym mieć, to chcę ..... abyś waszmość, bez żadnej zwłoki ruszył się z nimi z miejsca swego, Owrucza, y, idąc jako naprostszym traktem z półkiem swoim, y sta-

nał pode Lwowem na dzień piętnasty miesiąca augustii według nowego kalendarza, w tym zaś waszmości osobliwa powinność y dozor należy, aby waszmość tak na miescu na ten czas zostając, jako też, gdy sie z pułkiem według ordinansu mego ruszysz y ciągnąc będziesz ku Lwowu, miał tych ludzi w wszelkiej karności y trzymaniu y nie dopuszczał im żadnej swywoli, żeby krzywd y szkod nigdzie nie czyniąc, ubogich ludzi łez y skargi na siebie nie zaciagali ale żeby własne mi swemi sustentowali się wszędzie pieniędzmi. Dan we Lwowie, dnia szesnastego Jullii, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego. U tego ordynansu, pri печати притисненої, подпись тыми словы. S. Jabłonowki W. Z. R. H. W. Koronny. Któryž же то ordynans, za podanemъ и прозбою звыпмянованое особы подавающее, а за принятемъ моимъ урадовымъ, до книгъ нинешнихъ есть уписанъ.

*Книга igródskaya ovručskaya, записовая и поточная, № 3211,
годъ 1683—1684. Листъ 232.*

X.

Универсалъ, назначенаго надъ козаками, королевскаго комиссара, кастелина любачевскаго, Станислава Дружковича, выданный дворянину Павлу Тышецкому, поручающій послѣднему набрать козацкій полкъ въ королевскую службу и предписывающій жителямъ оказывать Тышецкому содѣстствіе 1683. Декабря 28.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца марта пятнадцатого дня.

На вряде igródskomъ, въ замку его королевское милости ovruč'komъ, передомною, Remianomъ Суриномъ, писаремъ земскимъ kиевскимъ, подстаростимъ igródskimъ ovruč'kimъ и книгами nинешними, igródskimi, ovruč'kimi, personaliter stanawszy urodzony imć pan Paweł Tyszecki, półkownik jego królewskiej mości wojsk zaporskich, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, podał, per oblatam universał jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana lubaczewskiego, półkownika y commisarza jego królewskiej mości, tak się w sobie mający: Stanisław z Zababia, na Przecławach Druskiewicz, kastelan lubaczewski, starosta tużapski, pułkownik y commisarz

jego królewskiej mości wojsk zaporoskich, wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć będzie należało, osobliwie ich mościom panom: dzierżawcom, economom, gubernatorom, commendantom, podstarościm, wojtom, attamanom, burmistrzom y na jakimkolwiek urzędzie będącym, donoszę do wiadomości: iż ja w ten tu kraj nie inszą przyczyną od jego królewskiej mości, pana mego miłościewego, będąc przysłany y rzeczypospolitej, tylko abym ludzi ku obronie oyczyzny do świątobliwych y odważnych dzieł rycerskich, przeciwko nieprzyjacielowi krzyża świętego i kościołów bożych zagrzewając, łaską jego królewskiej mości ubezpieczając, jako najwięcej zgromadzał y sposobił, a że y teraz, lubo pora wojsenna ustała, nagła tego wyciąga potrzeba, za gorącym jaśnie wielmożnego imć pana krakowskiego żądaniem, daję ten moj uniwersał y władzę imć panu Pawłowi Tyszeckiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporoskich, aby co przedzej pułk jego królewskiej mości zaporoski sciągnął koło Dniepra, pilno żądając, aby noclegi, popasy, stantie, y gdziekolwiek zechce przysposobić ludzi, były wolne, pod surowym wojskowym prawem, przy powadze mojej commisarskiej, od jego królewskiej mości pełnomocno danej, pilno żądam y przykazuję; inaczej, kiedy się ważył r奴nować ludzi, za nieprzyjaciela znosić rozkazuję y na to się, przy pieczęci mojej, ręką własną podpisuję. Działo się w zamku Zwiahelskim, dnia dwudziestego osmeego decembra, tysiąc sześćset osmdziesiąt trzeciego. У того универсалу, при печати притисненої, подпись руки тыми словы: Stanisław Druszkiewicz, kasztelan Lubaczewski, manu propria. Который же то универсалъ, за поданемъ вышъмъянованое особы и за принятемъ моимъ урядовыи, до книгъ нинешнихъ, кгородскихъ, овруцъкихъ есть уписанный.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
годы 1683—1684. Листъ 462 на оборотъ.*

XI.

Жалоба отъ имени писаря земскаго киевскаго, Ремигіана Сурина, на козацкаго сотника, Искру, о томъ, что онъ по приказанію полковника своего, Криштофа Лончинскаго, и жены его Елены, занялъ постоеемъ село Сурина—Выступовичи и въ немъ причинилъ крестіянамъ разныхъ обиды 1684, Февраля 7.

Рoku tysieca шестсотъ осмидесятъ четвертого, месеца февраля
семого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости бв-
руцькомъ, передомною, Теодоромъ Сенницкимъ, субделекатомъ, на
месецу отъ урожоного его милости пана Ремяна Сурина, писара зем-
скаго киевскаго, подстаростого кгородского овруцкаго, до принятія
тое протестаціе ужытымъ, и книгами нинешними, кгородскими, овруц-
кими, stanawszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, sluga
urodzonego jegomośc pana Remigiana Suryna, pisarza ziemskego
kijowskiego, podstarosciego grodskiego owruckiego, imieniem tegoż
imc pana pisarza ziemskego kijowskiego y podstarosciego grodzkiego
owruckiego, jako pana swego, quam primum innotuit o poczynionych
kzywdach y szkodach poddanym we wsi Wystupowiczach, majetnoci
tegoż pana protestantis, w powiecie owruckim leżącej, przez niejakie-
go Jskrę, setnika, y kozakow jego, pułku jego mość pana Krzysztofa
Łączyńskiego, pułkownika jego królewskiej mości, noviter zaciagnionym,
tak zaraz, przeciwko rzeczonemu panu Łączyńskiemu, jako pułkowni-
kowi, a mianowanemu Jskrze, setnikowi, y ludziom, przez tegoż Jskre
zaciagnionym y imc panię Helenie Trypolskiego Łączyńskiej, jako
informujacej y poduszczajacej kozaków na uczynek niżej wyra-
żony, solenniter przedemną, urzędem, świadczył y, w niżej opisany
sposób, protestował się oto: iż wyszmianowani wszyscy, przepomniawszy
srogość prawa pospolitego y win w constitutiach, tak dawniejszych,
anni tyciąc szećset szećdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w
roku blisko przeszłym, tysiąc szećset osmdziesiąt trzecim, na sejmie

walnym warszawskim, de disciplina militari, conservującą całość dóbr ziemskich, surowie opisanych y postanowionych, śmieli y ważyli się, roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca decembra osmego dnia, zwłaszcza pomieniony Jskra, z niemałą kupą ludzi zaciagnionych, do pomienionej wsi Wystupowicz, majątkości pana protestantis, przyszedzsy, y tamże przez dwa dni y dwie nocy stojąc y noclegując, niemało szkod y krzywd poddanym Wystupowskim poczynić, jakoż tym się nie contentując, co sami jedli, pili y końmi swemi sian y owsów potrawili, nadto ieszcze gwałtownie fanty et quaequaе victualia pomienionym poddanym z komor pozabierali, co wszystko seorsivo regestro specifico opisano y wyrażono będzie; a to wszystko pomienieni ludzie zaciężni, za ordynansem pomienionego jegomość pana Łączyńskiego, półkownika swego, a za informacją y poduszczeniem imć paniej Łączyńskiej, takowe szkody poczynili, przez który to swój niesłuszny y bezprawny postempek, prawo pospolite zgwałcili y winy na się y osoby, w constitutiach surowie opisane, jako się wysz pomieniło, zaciągnęli y zasłużyli, o co wszystko modernus protestans, wyszwspomnianego jego mość pana pisarza ziemskiego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego owruckiego, pana swoego nomine, z obwinionemi in foro fori, mediante juri (salva melioratione tei teraźniejszej protestatniej swojej) czynić ofiarowawszy, stawił dwóch z gromady wystupowskiej poddanych, na imię: Andrzeja Kokorę y Jwana Łuszczyska ad comprobandum corporali juramento poczynionych szkod regestru; jakoż ja, urząd, pomienionym poddanym w tę rotę wydałem jurament: ja, Andrzej, y ja, Jwan, przysięgamy panu Bogu, w Trojcy świętej jedynemu, iż pomieniony Jskra, setnik, z ludźmi swemi, nowo zaciagnionemi, pułku imć pana Łączyńskiego, nam y sąsiadom naszym, jako jest w regestrze namieniono, poczynili szkody y krzywdy, na co sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Boże dopomoż y niewinna mąka Chrystusa Pana. Który to jurament wykonawszy, prosili wespoł z protestującym, aby to wszystko actis modernis connotatum było: co otrzymali.

XII.

Жалоба отъ имени писаря земскаго киевскаго, Ремигіана Сурина, на бурмистра овруцкаго, Гараська Митюхна Москаленка, о томъ, что онъ волнуетъ овруцкихъ мѣщанъ и похвалляется истребить дворянъ, живущихъ въ окрестности Овруча. 1684 февраля 7.

Року тисеча шестсотъ осьмидесять четвертого, месеца февраля семого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Теодоромъ Сенницкимъ, субъделегатомъ, на месецу одъ урожоного его милости пана Ремиана Сурина, писаря земскаго киевскаго, подстаростего кгродскаго овруцкаго, до приятия тое протестаціе ужитымъ, и книгами нинешними, кгродскими овруцкими, stanawszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, s?uga urodzonego im? pana Remigiana Suryna, pisarza ziemskego kijowskiego, podstaro?ciego grodzkiego owruckiego, imieniem tego? jego mo?ci pana pisarza ziemskego kijowskiego, pana swego, jako skoro powzi? wiadomo? od ró?nych ludzi i mieszcza? niek?trych miasta jego królewskiej mo?ci, w Owru?u mieszkajacych, o ?lawetnym Hara?ku Mitiuchnu Moskalenku, mieszcza?inie y burnistrzu tego? miasta Owru?za, industria et curiositate sua, czyli te? kogo inszego, mieszcza?an, bojarów y oddanych, do miasta jego królewskiej mo?ci Owru?za przys?uchajacych, buntujacym, przeciwko jemu? samemu, jako y wszystkim jego adherentom y do tych? buntow y swawoli coadiutorom, solenniter protestowa? si? w ni?cji opisany spos?b y o to: i? pomieniony Hara?ko Mitiuchno, nie wiedzie? quo ausu, smia? y wa?y? si?, w frequentiej ca?ego posp?lstwa y mieszcza?owruckich, roku terazniejszego, tysiac sze?scet os?mdziesiat czwar-

tego, podczas świąt chwalebnych narodzenia Chrystusa Pana, święta ruskiego, tak na nabożeństwie w cerkwi będących, jako y samym mieście, Owruçu, palam et publice mentem sui revelować y z tym się dał słyszeć: «iż jam tu jest król, wojewoda y starosta owrucki, nie nowina mnie y pomocnikom moim lachów zabijać y topić, ja-koż to wszystko w krótkim czasie z mojemi pomocnikami, czas upatrzywszy, nad mieszkającemi pany koło Owruca dokaże.» Za czym protestans, o tym słysząc y takową odpowiedź pro certo ma-jąc, imieniem pana swego, wyżej mianowanego, świadczy, salva melioratione tej terazniejszej protestatiej, in quantum będzie potrzeba prawa ukazywała, zostawiwszy, iterum atque iterum protestuje się, prosząc, aby to do act niniejszych przyjęto i zapisano było. Co y otrzymała.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3211,
год 1683—1684; листъ 414.*

XIII.

Жалоба дворянина Степана Крыницкаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ козаковъ, въ селѣ Крыницкаго, Варовичахъ, нанесъ ему тѣмъ большие убытки и похвалился совершенно отнять у него Варовичи. 1684. Февраля 11.

Року тисеча шестсотъ осьмъдесятъ четвертого, месеца февраля одинадцатого дня.

На вrade кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Реміяномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгородскимъ овруцкимъ и книгами чи-нешними, кгородскими, овруцкими, stanowszy oczewisto urodzony jego mość pan Stephan Krinicki, soleniter świadczył y protestował się, przeciwko urodzonemu jego mość panu Karolowi Tyszkiewiczowi, jako się mianuje protunc, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozkiego, o to: iż jego mość, ustąpiwszy, za decretem trybunalskim lubelskim, dobr wsi wielkich y małych Warowicz protestującemu, w których już protestujący przez niedziel dwanaście con-

tinuo in pacifica possessione zostawał, na co protestującemu tenże imć pan Tyszkiewicz script dał swoj, actami grodzkiemi roborowany, de actu et data, jako też scripta, in se obloquuntur, iż żadnej przeszkodey, ani przez sie, ani czeladź swoje, ani per subordinatas personas czynią submittował się; czemu nie dosyć czyniąc, tenże imć pan Karol Tyszkiewicz, czasu niedawno przeszłego, to jest dnia osme- go miesiąca lutego, roku terazniejszego, rankor utajony mając prze- ciwko protestującemu, że z tych dóbr Warowicz, za decretem ustą- pić musiał, nasłał, nullo babito pretextu y krzywdy sobie, ani pod- danym swym ęczynionej, setnika swego, pana Marcina Narajewskiego y kozakow z niem koni trzydzieści na wioskę pomienione Waro- wicze, w której tylko podymią dziesięć, y to bardzo ubogich, tamże, przy bytności protestującego, nie zastawszy wojta w domu tamecz- nego, sami sobie, lubo się protestującemu opowiedzieli, gospody po- zajeżdżali, jeszcze o południu przyszedzsy, y tam nocowali, tamże szkody niemałe poczynili, bijąc chłopy y krwawiąc, aby obrokow, jako najwięcej y gorzałek dodawali; nadto, co sami mogli wymyślić, wymyślali, rozkazując sobie jeść dawać siła y pić nad własną y na- leżytą potrzebę, jako się ludziom wojskowym godzi, a nie swawolnym; a, jeszcze niekontentując się tym, sam napotym, dnia jedynastego lutego, roku tegoż, jego mość pan Karol Tyszkiewicz, czwartego dnia po kozakach przyjechawszy do wsi Warowicz, po tych nasła- nych od siebie ludziach, zajechawszy do wojta tejże wsi, nazwiskiem Mirona, zaraz natychmiast przysłał do protestanta wyrostka swe- go, upominając się obroku dla koni swych i siana, któremu modeste protestans odpowiedziawszy, że zaraz posyła po wojta swego wyro- stka, aby była wygoda jego mości y koniom jego mości, a same- go imć pana Tyszkiewicza, przez tegoż wyrostka prosił do siebie, po małym tedy czasie, przyszedzsy do gospody protestanta, u podda- nego warowickiego, nazwiskiem Hryszka, (gdyż dworek w tejże wsi przez czeladź imć pana Tyszkiewicza, na ten czas Warowieze nullo jure deocupantem, spalony był), tenże imć pan Tyszkiewicz upo- minał się wymyślonych jakichsi pretensii, że mu siano protestans zabrał, aby go wracił, którego tylko kopiak, wozów sześć było, i już go był przy complanatiej w Owrużu ustąpił, y już tenże ko- piak kośmi protestanta skarmiony, na potym jakichsi długów u

chłopów upominał się, grożąc chłopom, którzy byli w gościu przy wejściu u protestanta: «że mi bydło na wiosnę, skoro mi paszy nie stańcie, karmić musicie, za te siano, które wasz pan terazniejszy zabrał», Na ostatek wynurzył się z temi słowy: «panie Krýnicki, lubo ja tobie Warowicz nie odbiorę, lubobym mógł, bo mam tak wiele siły, ale imę pan Piasecki, marszałek słoński, prawem mały żaki swej, a stryjenki mojej, odbierze y zajedzie, że się z tego cieszyć nie będziesz, bo pierwsze nasze prawo posagowe u panów Charkińskich, aniżeli twoje». Które pochwałkę protestans modeste zniosły, odpowiedziały: «że prawa się swego na Warowiczach trzymam, które mi świętobliwy decret trybunalski utwierdził, wolno będzie jego mość panu marszałkowi zajeżdżać y wielmożnemu imię miłościwemu panu, bo masz kupę, a ja swego prawem y tej expulsiej, już po decrecie trubunalskim ferowanym, y violentiej dochodzić będę». Za takową tedy przechwałkę, protestans, praecavendo integratii prawa swego, et saluti suae, ne pereclitetur vita protestującego, iterum atque iterum protestatur et manifestatur, ofiarując się, ratione præmissorum, in foro competenti jure acturum, salva ejusdem protestationis melioratione; prosił, aby ta protestatio do act przyjęta była. Co otrzymał Stephan Krynicki, manu propria.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211 годъ 1683—1684; листъ 423.

XIV.

Жалоба отъ имени дворянъ Бржескихъ и Харлинскихъ на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ разоряетъ ихъ мѣстечко, Хабное, постоемъ и контрибуциями 1684. Февраля 19.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца февраля дев'ятнадцятого дня.

На врідѣ кігородскому, въ замку его кролевскіе милости овруцкому, передомному, Реміяномъ Суриномъ, писаромъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кігородскимъ овруцкимъ и книгами нынешними, кігородскими, овруцкими; personālter stanowszy szlachetny

pan Jan Ławrynowicz, podstarości chabeński, imieniem urodzonych ich mościow panow: Jana Stanisława y Maryanny Lubowickiego Brzeskich, małżonków, tudzież urodzonych ich mościow panow swoich, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi y Theophilowi Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom, opowiadając solenniter protestował się, o to i w ten niżej opisany sposób: iż ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, nie kontentując się roźnemi krzywdami y szkodami y roźnemi violentiami, w dobrach pana protestanta przez się poczynionymi, o co już infamie y banitie, w sądach głównych trybunalskich otrzymane, szyrzej świadczą, teraz te dy, ciż ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, mianując się być sam imć pan Tyszkiewicz półkownikiem J. K. M. woyska zaporoskiego, nie respectując nic na prawo pospolite i na winy, w niem surowie opisane, nic nie dbając, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartego, miesiąca februarii dnia piątego, z soboty na niedzielę, na samym zmroku, śmiał y ważył się setnika swego, Marcina Naraiewskiego y kozakow z nim do pięciudziesiąt, na miasteczko Chabne nasłać, w którym miasteczku, w nocy, gospody ponajeżdżali, y, przez kilka dni tam stojąc, ubogim poddanym nie mało szkod naczynili,bijąc, krwawiąc y nazbyt ruinując onych, obroki niezwyczajne dla koni y sobie jeść dawać kazali y pić, nad należytą potrzebę, tak gorzałki, jako y piwa, nie tak jako ludzie wojenni, alecale przykładem nieprzyjacielskim w pomienionym miasteczku Chabnym postępowali, a nie kontentując cię tym, za podwodę pieniądze wymusiwszy, y podwody brali y wiele szkod ubogim ludziom nanieśli y naczynili y samych zbili, zkrwawili; a to wszystko za ordynansem y informacją ich mościow Tyszkiewiczow, małżonkow, tak wielkie szkody, bicia y pokrwawienia w pomienionym miasteczu popełnili, przez któryto swój takowy nieprawny y niesłuszny postępek ich mościowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, prawu pospolitemu sprzeciwiwszy się, winy prawne, na osoby y dobra swoje, uczynkowi pomienionemu godne, zawzieli y zaciagneli, a ich mościow, panow protestanta, do szkod niemałych przez to przywiedli i przyprawili, które szkody czasu prawa pozarem exprimowane będą, o co wszystko pomieniony protestans, imieniem wyszpomienionych ich mościow panow swoich, iterum atque iterum protestował się, ofiarując

ich mościow z obwinionemi ich mościami, w sądzie należnym prawnie czynić, a na ten czas prosił, aby ta protestatia ninieysza, do akt nienieszych przyjęta y zapisana była, co otrzymała.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
годъ 1683—1684. Листъ 427.*

X V.

Жалоба дворянъ, Мартина Сурина и Ивана Якубовскаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича о томъ, что онъ помѣстилъ постомъ одну сотню своего полка въ деревнѣ истцевъ, Ноздрышахъ, гдѣ козаки разорили и истязали крестьянъ и брали отъ экономіи слишкомъ великую контрибуцію. 1684. Февраля 28.

Року тисеча шестсотъ осмъдесятертого, месеца февраля двадцать осмого дnia.

На вrade ѣгrodскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Ремианомъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ ѣгrodскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, ѣгrodскими, овруцкими personaliter stanawszy urodzeni: jego mość pan Marcin Suryn y jego mość pan Jan Jakubowski, solenniter et gravi cum querella świadczyli y protestowali się przeciwko urodzonym ich mość panom: Karolowi, protunc pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zapozskiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom y przeciwko panu Marcinowi Naraiewskiemu, sotnikowi, y innym kozakom, po imionach y przewiskach samym ich mościom lepiej wiadomym y znajomym, którzy czasu prawa, za powięciem wiadomości, w pozwie specificowane będą, o to y w ten niżej opisany sposob: iż jego mość pan Tyszkiewicz, wziawszy list przypowiedny na pułk kozacki, nie tak dla usługi jego królewskiej mości i rzeczy pospolitej, jako na oppraessie y contempta stanów szlacheckich, ruinę domów ich y na zniszczenie ubogich podanych, a ku przywłaszczeniu samemu sobie y jej mość paniej małżonce swej (przez zdzirstwa ludzkie) majątności y pożytków w dom swoj, jako tylko skoro począł zbierać (chodzący po włościach) ko-

zaków, tak zaraz, rożnym rożne poczyniwszy krzywdy, szkody y violentie ludziom ubogim (o co już od wielu ich mościow panów obywatelow wojewodztwa kijowskiego, tpu, w grodzie qwruckim, pązachodziły protestatie, a zasmakowawszy ciągnieniem chodzący niesłusznie w nazbyt wymyślne stacie y prowianty, gdy już przybrał niemałą kupy ludzi do boku swego y, sciagnawszy się z niemi ku domowi swemu, do Chrystynówki, umyślnie snać na oppraessią protestantów, sam w majątności swej, wsi Krystynowce, w domu swym, zostawszy, a na protestantów mając jakiś gniew y rankor, oboje ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, śmiały y ważyli się, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartym, miesiąca februarii osmeego dnia, ordynowawszy pana Marcina Narajewskiego, setnika swego, (dawszy mu za przewodnika własnego swego czeladnika) z pięciadziesiąt kozaków umyślnie do majątności protestantium, przez szczególną tylko rzykę Noryń, do wioski Nozdrysza, gdzie tylko pięć ubogich chłopków było, na oppraessią protestantium, prosto w dwor jednego z protestantow, imę pana Jakubowskiego z chorągwią przysiąć, który to pan setnik, za ordynarem y subordynatą obejga ich mość panow Tyszkiewiczów, małżonków, przeszedłszy z chorągwią do dworu, y, choragiew łączawszy wniesć do izby, przepomniawszy srogości prawa pospolitego y na winy w constitutiach, tuk dawniejszych, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w roku blijsko przeszłym, tysiąc sześćset osmdziesiąt trzecim, na sejmie walnym, warszawskim, de disciplina militari, q conservatię całości dobr ziemskich, surowie opisanych y postanowionych, we dworze sam z kilkanastą kozaków stanawszy, a drugich wszystkich u tych piąciu poddanych, po dziesiątku postawiwszy, a niemający żadnej assignatiej na sciagnienie y wydychanie w Nozdryszu, y niebywszy z temi ludźmi w żadnej occasiej, nad zwyczaj prawa pospolitego y artykuły wojskowe, przez cały tydzień, sam pan setnik z częścią kozakow y z chorągwia, stojąc we dworze, a drugich u poddanych, nie po rycersku, jako ludziom wojskowym z domami y dobrami; szlacheckimi zachować się godzi; ale po nieprzyjacielsku (jakoby w zwojowanej cudzej ziemi sprawując się, i to w tak blijskim sąsiedstwie, nie tylko co potrzeba do jedzenia chleba brały, barany, kury, gęsi rżnięli, świnie

bili, střelali, obróki dla koni zbýtečné, siadla náděl y pod nogi koním šcielj, brali y tráwili, ale y gorzałki i piwa nazbyt kazawszy sobie chłopom kupować, a požagrzewawszy chthielém głowy u paña pułkownika swego, pominiony pan szethik gospodyną dworską niemilosierdnie zbić każał, kozacy zaś, patrząc na starszyę, poddanym na wsi toż czynili; we dworze samym, komorę dworną ɔdbiwšy, żyto gołe y inisz rózne zboża gwałtein brali y co się im podobało czynili y tak ubogich chłopków zrujnowawszy y do szkod niemałych protestujących samych y poddanych ich mościow, których sobie na złotych trzysta być mieli, przywiedli y przyprawili y dalszeimi przechwałkami na protestantów wyszli, przez który takiowy swój nieślischny y nieprawny postępek ich mość panowie Tyszkiewicze, małzonkowi y z swem ludzmi nowo začiągnemi prawo pospolite zgwałcili, y wiły prawne na siebie y osoby swoje, w constintnach sroowie opisane, liberę zawiązeli i začiagneli, o co wszystko, jako się wysz pominieło, wyszmaňowani ich mościow protestantes iterum atque iterum załosnie protestowawszy, z obwinieniem prawnie czynić w sądzle należnym ofiarbowali się, zostawiwszy sobie salwę do meliorowania tej protestatnej, albo uczyńienia szýrszej, lubo też pozwem rozszerzenia, im quantum by tego potfżebą prawną ukazywała; a na ten czas prosili, aby ta terazniejsza do xięg ninięszych, grodzkich, owruckich przyjęta y zapisała była. Co y otrzymali. Marni Stryń. Jan Jakubowski.

*Kniha trodskaja obrúckaja, zanúcovaja u pomociąja, № 3211,
iodt 1683—1684; lucto 438 na obrotni.*

XVI.

Жалоба дворянина Михаила Скипора на козацкого полковника, дворянина Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ, навербовавши полкъ козаковъ, якобы для турецкой войны, несколько разъ присыпалъ ихъ, съ наказнымъ полковникомъ, Гордиемъ, въ село Скипора, Метайки, где козаки грабили имущество Скипора и его крестьянъ и учинаяли разныя насилия. 1684. марта 31.

Року тисета шestсотъ осмъдесятъ четвертаго, месеца марта тридцать первого дня.

На вряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкъомъ, передомною, Ремианомъ Суриномъ, писаремъ земскимъ киевскимъ, подстаростимъ кгородскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими stanowszy oczewisto urodzony imc pan Michał Skipor, obywateль wojewodstwa kiiowskiego, powiatu owruckiego, żałobliwie, cięzko nad kądiciją y stan szlachecki uciężony krzywdą będąc, świadczył y protestował się przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi Tyszkiewiczowi, pułkownikowi, jako się udawał, wojska zaporozkiego jego królewskiej mości (bo na to listu przypowiednego do grodu owruckiego, jako zwyczaj, albo innego nie podał), na wojnę turecką ludzi zebranych, kozakow swawolnych, tak z Zadnieprza, jako y z tej strony Dniepru mającemu, do usługi rzeczypospolitej zebranemi y jej mości paniej Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczowej, małżonki jego mości, względem niżej opisanej obelgi y krzywd swoich y poddanych swoich, wsi Metejków, w powiecie owruckim leżącej, w ten niżej opisany sposob: iż imc pan Karol Tyszkiewicz, nie kontentując się pierwszemi obelgami y krzywdami, w bliskości miejsca, o dwie mili mieszkając, któremi protestanta afficere zwykł roñnemi czasami, nie będąc jeszcze pułkownikiem, które protestans jako człowiek spokojny mimo się puszczał, lubo się tego przez przyjacioł użytych upominał; teraz nowo, tenże imc pan Tyszkiewicz, assumpta potentia ludzi kozackich swawolnych, y imc pani, małżonka jego mościa pomieniona, tym bardziej zawziętość mając na protestanta, pomstę znaczną gniewu swego wywiadczyła, dufając kupie ludzi swawolnych, czasow pewnych; a naprzod jego mość pan Karol Tyszkiewicz, dnia piętnastego miesiąca marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartym, nasał kozaków człowieka piętnaście konnych y pieszych, z pułkownikiem swym nakaznym, nazwanym Hordiem y setnikiem Wysockim, którzy, chodzący ciągnieniem, jako zwykli, po dobrach szlacheckich, noclegow po dwa po trzy odprawując, przeciwko trybowi wojskowemu, a blisko wsi protestującego idący, ciż kozacy, z naprawy pana pułkownika swego, we wsi Metejkach dwór protestującego najechali; gdzie tenże nakazny pułkownik z setnikiem tedy płazami protestującego bili, tłukli; inni zaś kozacy z samopalami szturchali, drobiazgi, co na dorędziu byli, porabowali, jako: szable samego pro-

testującego z kołka wzięli, valoris talerów pięć monety dobrej, chustkę turecką, valoris talerów trzy monety dobrej; tegoż czasu ze dworu odszedszy, po wsi chłopów bili, podświnki, kury, gęsi potłukli y z sobą, w polu stojąc, sami nie nocując we wsi, pozabierali; parobka własnego dwornego, nazwiskiem Ułasa, za przewodnika do wsi Dawidków, mil trzy, z koniem własnym protestującego, na tenże czas wzięli, którego na potym wrócili z koniem, czapkę tylko onemu zdarszy z głowy, valoris monety dobrej złoty; chustkę zapołoczną, valoris także monety dobrej złoty; pieniędzy gotowych pułtorakami złoty. W przedkim potym czasie tegoż parobka, jadącego z miasta Narodycz, mimo dwór swój, jako gościniec idzie, w miasteczku Krystynówce, na drodze zastąpiwszy sama imię pani Tyszkiewiczową, który gorzałkę na potrzebę protestującego wiozła belców dwa, to jest kwart dwadzieścia prostej, każda kwarta po groszy sześć, monetą szelążną czyni złotych cztery, też rozlać kazała; mąki pszennej osmakę miary narodickiej, valoris złotych dwa pułtorakową monetą, do dworu zabrać kazała; wojsk od krawca wieziony, musulbasem okryty, nowy, valoris złotych trzy monetą połtorakową, zabrać kazała kozakom; samego parobka bito, pokrwawiono, z początku sama jej mość, iż go pięścią uderzyła y rozkrwawiła, a napotym kozakom y czeladzi swej bić kazała. Drugiego dnia po takowym uczynku, jego mość pan Tyszkiewicz, pułkownik mianujący się, jadący do ludzi swych na stanowisko, pijany z miasteczka, residentiej swej, nazwanej Krystynowki, potkawszy białogłówę, poddankę protestującego, nazwiskiem Jackową, Hohołki żonę, idącą na targ do miasteczka Narodycz, z drogi czeladzi swej zepchnąć kazał, ryby pozabierać y samej gwałt uczynić roskażywał, coby się pewnie stało, gdyby w bliskości wsi, na drodze, gwałtu nie wołała; po których takowych wyżej pomienionych excessach, dowiedziawszy się tenże imię pan Tyszkiewicz, iż niniejszy protestans o to wszystko umyślił w grodzie owruckim protestatią uczynić, chcąc ostatnią bezboczną pomstę wykonać nad protestantem, gdy już za ordynansem wielmożnego jego mość pana kasztelana Lubaczewskiego, ludzi swych zebranych ruszał, do drugich kozaków, których commenda zostawała, z woli jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, przy tymże wielmożnym jego mość panu kasztelanie Lubaczewskiem, do miasta Nie-

mirowa, gdzie wszystkich protunc consistentia zimowa była, naślaw-
szy pomieńionego nakaźnego pułkownika y z setnikiem pomienionym,
y kozakow z niemi, więcej nad sto człowieka dnia dwudziestego
trzeciego marca na wieś Metejki y dwór protestującego, kazał one-
go zgładzić z świata w tuftulcie, y gdyby nie opatrność boska
ochroniła od tego przypadku protestującego, iż tego dnia do jej
mość paniej Rączkowskiej, staruszki, wdowy, o pół mile od siebie
mieszkającej, do wsi Brydków, przed przybyciem tych ludzi swawol-
nych odjechał w pewnej domowej potrzebie swojej, który ostrzeżony
protestans, co się w domu onego dzieje, zatrzymał się, pewnie by
o śmierć przyszedł; tamże ciż kozały, napadły na dwór, protestan-
ta szukając, wszystko zrabowali, naprzod talerow bitych trzydzięś-
ci, w skrynce małej będących, odbiwszy, onęż wzięli; pościów sło-
niły dwa, valoris oba złotych sześć pułtorakami, sadeł dwie, valo-
ris także złotych sześć, pułtorakami; pułtory osmaki maki tatarcza-
nej, szarej, miary narodickiej, valoris osmaka po złotych dwa; os-
mankę krup tatarczanych, valoris także złotych dwa; jagiel po osma-
ki, tejże miary, valoris złotych trzy; wieprza karmnego ubili, valo-
ris złotych cztery monetę pułtorakową; świń nadwornych pięcióro,
valoris po złotych dwa każda, czyni złotych dziesięć pułtorakami; bá-
ranów trzy, każdy po złotemu, czyni złotych trzy pułtorakami; owieć
starych dwie, po złotemu, czyni złotych dwa; indyków dwa, valoris
złoty jeden; gęsi czworo, po groszy dwunastu, czyni groszy czter-
dzieści y osin monetą pułtorakową; kur piętnaścioro, po groszy trzy;
czyni złoty jeden y groszy piętnaście pułtorakami; zboża różnego,
tó jest: owsa osmaczek sześć, osmaczka po złotemu, czyni złotych
sześć, gryki osmaczek sześć, po złotemu, czyni złotych sześć; jenczę-
mienia osmaczek dwie, osmaka po złotemu y groszy sześciu, czyni
złotych dwa y groszy dwanaście; pszenice osmaka pułtory, po złot-
ych dwa, czyni złotych trzy; grochu osmaka jedna, valoris złoty-
ch dwa; żyta ozimego osmaka pięć, osmaka po złotemu y groszy
dwunastu, czyni złotych siedm; żyta jarego osmaczek dwie,
czyni złotych dwa y groszy dwanaście. Które te wszystkie zboża
w gumie, omłocione, w beczkach stojące; pozabierali y do
miasteczka Krystynówki, mieszkania jego mość pana Tyszkiewi-
cza, pułkownika, o czwierć mile od protestującego mieszkającego,

pozawozili, niewiedzieć, czyli to pułkownikowi oddali wszystko, czyli też sobie rozdzielili; w tymże dworze siana przy tymże zabrały wożów cztery w tymże dworze y do Krystynowki, do dworu, zawięzli; dla czego protestujący, trzeciego dnia do domu powróciwszy, kopie w pole wygnąć za śniegu musiał na wisząc. Tęże jego mość pan Tyszkiewicz, po siedm kroć ludzi swych, tak na pokarmy, jako y noclegi pasiąjąc rożnemi czasy na wieś Metejki, szkody ni, żej opisane takowe poddanym poczynił; naprzod u Matweja Hohołki, po siedm razy stojąc: świń starych troje ubito, każda po złotych dwa, czyni złotych sześć; kłunię odbiwszy u tegoż, zboża rożnego wzięli osmaszek pięć, razem, to jest: owsa osmaszek trzy narodiskich, po złotemu, czyni złotych trzy, gryki osmakę, złoty jeden, jenczmienia osmakę jedne, czyni złoty jeden y groszy piętnaście; kur siedmioro, czyni groszy dwadzieścia y jeden, po groszy trzy rachując; radno, wor, chustkę zapołoczną, valoris złoty jeden y groszy piętnaście: u Lewona Hohołki, ubogiego, kozę wzięto, valoris złoty jeden, owsa osmaczek dwie, valoris złotych dwa, chleba pieczywo całe z pieca zabrali; garce, łyżki, miski pozabierali; u Jwana Hohołki osmaczek owsa dwie, valoris złotych dwa, gryki osmakę, valoris złoty jeden, świń troje, po złotych dwa, czyni złotych sześć; u Jacka Hohołki ubogiego, który zboża nie miał, wzięto: radno, połtalera kosztujące, przedże konopnej kłębow dwa, przedże wrzecion dziesięć z osobna, kurę jedne groszy trzy; u Jendrzeja Hohołki: owsa osmaczek dwie, czyni złotych dwa, gryki osmaka złoty jeden, żyta osmaka, czyni złoty y groszy dwanaście, świń starych dwie, czyni złotych cztery, poduszkę, koszulę białogłówską, siana wóz, procz tego co karmili, rozebrali na wozy, valoris złoty jeden y groszy piętnaście; u tegoż kur wzięto dwoje, czyni groszy sześć; u Kassiana Syryenia—kozę wzięto, valoris złoty jeden, kokoszy troje z jajec pozabierali, po groszy dziesięć rachując, czyni złoty jeden, u tychże poddanych, rożnemi czasy stawając, wzieli, ugody mijając, najpierw pułtorakami takar, gorzałki kwart dziesięć tegoż czasu, co czyni szelągami groszy czterdzieści; przytym też, statą wziawszy, ciż poddani z ugody robili do Krystynówki, w bliskości, każdy po dni sześć czasu zimy; ciż, drugą razą stawszy na pokarm y ugody, przy tym wzieli taler pułtorakami; ciż, trzecią razą nocując piechotą, a przecie wzieli złoty

ty, a złotych trzy wychodząc, o które takowe wszystkie szkody, krzywdy, a co największa, następowanie na zdrowie własne y zgładzenie z tego świata przez tumult ludzi swawolnych, kozaków, z naprawy ich mościow Tyszkiewiczow, małżonków, iterum atque iterum protestans świadczył y manifestował się, ofiarując z ich mościami pany Tyszkiewiczami, małżonkami, w należnym sądzie, prawnie czynić, zosta-wiwszy sobie tej protestatniej poprawienie wolne, albo innej uczynienie, y prosił, aby ta do act niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęta była y zapisana; co otrzymał: Michał Skipor, ręką własną.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
год 1683—1684. Листъ 469.*

XVII.

Жалоба отъ имени подкоморича брацлавского, Антонія Потоцкаго и его слуги, Ивана Хмелевскаго, на козацкаго полковника Карла Тышкевича о томъ, что онъ, не повинуясь гетманамъ и козацкому комиссару, Станиславу Друшкевичу, набравъ, якобы для королевской службы, полкъ козаковъ, нападаетъ съ ними, грабитъ и обижаетъ сосѣднюю шляхту и сбираеть съ нихъ и ихъ крестьянъ дань въ свою пользу. 1684, апрѣля 8.

Року тисеча шестсотъ осмдесятъ четвертого, месяца квітня осмого дня.

На вrade вгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместнику вгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нивешними, вгродскими, овруцкими, stanowszy personaliter urodzony pan Jan Chmielewski, sluga urodzonego imę pana Antoniego Potockiego, podkomorzycza bracławskiego, towarzysza husarskiego jaśnie wielmożnego jego mość pana kanclerza wielkiego koronnego, uskarżał się imieniem pana swego, wzwysz mianowanego, y protestował solemniter na jego mość pana Karola Tyszkiewicza, pułkownika jego królewskiej mości, wojska zaporozkiego y na jego, świezo zaciągany, swywolny y niepowściągliwy lud; a to dla tego: naprzod, że legce ważąc, tak prawo po-

spolite, najazdow zakazujące, jako y artykuł y wojskowe, tudzież jego królewskiej mości y ich mość panów hetmanów universał y surowe zakazy, aby swobolnie żadne chorągwie, tak stare zasłużone, w occasiach bywałe, jako nowo zaciężne, w succurs idące, w żadnych dobrach duchownych, królewskich, jako też i szlacheckich stawając, nie postępowały sobie, dachem tylko a wodą kontentowały się, żadnych ubogim ludziom nie czyniąc aggrawatii, a jego mość, mając sobie naźnaczoną, w wydzielonych dla niżej mianowanych kozaków dobrach, consistentię, pospolite spernując prawo, a według danych sobie listów od jego mość pana Stanisława na Przećławach Druszkiewicza, kastellana lubaczewskiego, commisarza y generalnego wojsk zaporożskich jego królewskiej mości pułkownika, nie sprawując się z tych dobr, sobie consistentią naźnaczonych, pieniężne wybrawszy ugody, na oppresię ubogich ludzi y zemstę nad sąsiady y okoliczną, dobrze w wojsku y rzeczypospolitej zasłużoną, szlachtą, za infamie w trybunałach koronnych, litewskich y różnych grodach, a te dla najazdow, wydzierstw majątkości y różnych excessów po-pełnionych, na sobie postrzymowane, jedyną uwiedzioną swej woli zemstą, żadnego, nie tylko na tak ciężkie infamie, lecz y na prawo pospolite y wojskowe nie mając respectu; ludowi zaciągnionemu po wsiach, miasteczkach różnych szlachty, przy chorągwiliach mieszkających, wojsku y rzeczy pospolitej dobrze zasłużonych, tudzież y w pana protestującego majątkościach po kilkakroć tymże sotniom y chorągwiom, nader swywołnym y zuchwałym, stawać, obchodzić, pustoszyć, stacie brać, pieniężne podwody nadzwyczaj wyciągać, ludzi ubogich bić, sziachtę hajeździć y rząbać, dwory rabować, komory poddanym odbijać, konie y woły na dobrowolnych gościniach wypiągać, zabierać, jedne za mil kilka gonić, a drugie eo lepsze sobie gwałtownie przywłaszczać, po drogach rozbijać, wózy tak szlacheckie jako y kupieckie bez respectu rabować y płądrować, mle zwyczajne okupy, zdzierstwa ciężkie, utrapienia, oppressie czynić hostili prawie more wsi płądrować, rabować, paść, pustoszyć, w niwed obracać, szlachtę piąnym sotnikom po polach gonić, strzelać, bić, katować, wiązać, w jednych dobrach noclegow kilka jeden po drugim odprawiwszy, z nichże jeeżcze pieniężne okupy, dracze, nietzwyczajne daniny y, nigdy nieskrychane, exactie wyciskać, utra-

pienią ubogim ludziom wnosić, drzeć, gwałtownie brać, aggrawować, trapić, jednym słowem z gruntu wniwec obracać ubogich ludzi y szlachtę pozwala, rozkazuje y gwałtownie przymusza; tą mając nadzieję, że się kozacy rozbiegą, a jego mości impune te wszystkie poydą violentie y poczynione szkody; dla których, tak ludzie dawno osiadli, jako y swiezi na slobody przychodnie, uchodzić muszą; szlachta jeden u drugiego, ob vitae et salutis periculum, przemieszkują, w poddanych wielką ruinę cierpią y ujmę ponoszą y prawie jak w odmęcie, gorzej niż podczas interregnum, albo pierwszej ukraińskiej wojny, wielkie bunt y swywole mnożą się w poddaństwie; bo widząc taką swą wolę w kozakach, nie na obronę ojczyszny, lecz na oppressią y ruinę szlachty zaciagnionych, między którymi żadnej kary, rządu y sprawiedliwości niemasz, zrobiwszy jakikolwiek excess to zaraz do kozaków uciekają, pod tym praetextem, żeby się jeszcze nad tym barziej zemścić, im kto od niego większą cierpi biedę. Urodzony tedy Stanisław Dąbrowski, pisarz pułkowy y generalny pryncypał swowolnego ludu, za rozkazaniem jego mość pana Karola Tyszkiewicza, jako półkownika, odio vicinitatis przeciw mieszkańcom miasteczka Narodycz, części jego mość pana Antoniego Potockiego dziedzicznych, pobudzonego, nocnym sposobem, dnia czwartego kwietnia najachał na miasto Narodycze pana protestującego, gdzie, już spiących, pobudziwszy mieszkańców, bić, zaraz, strzelać, gonić po mieście y wiązać kazał; tego po nich żądając, aby mu niezwyczayny, nad siły swoje, wydali okup, albo raczej pieniężną statią; oni tedy, z własnych wypędzeni domów, wiedząc ostrość y zajuszenie urodzonego Dąbrowskiego, który, jako impositionatus et convulsor legum, ani na prawo, ani na osobę imć pana Potockiego, jako żołnierza, ani na scisk ubozstwa, nędzę, utrapienie ubogich ludzi wzgledu y żadnego nie mając respectu, w tym tylko hardą y głupią przedsięwzięciu utopił imprezę y, już na wszelkie złe resolwowawszy się occasie, to umyślił, aby przez różne po wsiach y miasteczkach stanowiska, dracze, daniny, wyciągane okupy przez rozboje y wydzierstwa, dawnego nie zapomniawszy piaństwa nałogu, do ostatniej prawie już przychodzący ruiny, na ten czas swoje połatał fortunę; tak ciężkie po wszystkich miastach, miasteczkach y wsiach wymyślając exactie y pieniężne wyciągając

okupy. Tedy czterech czyli trzech zgromadziwszy się mieszkańców, spólną między sobą czynili obradę, aby, umyśliszy według przepomożenia jakąkolwiek składkę, iemu się od tak ciężkiego odkupili utrapienia, który podstarościm ieszcze w części imć pana Dymirskego będąc, nienawisną z niemi, z bliskiego na ten czas sąsiedstwa, certował złością y wtedy pijany, z gołą szabłą do ubogich wyskoczywszy mieszkańców, serio swoim przykazał kozakom, aby ich połapali, złapanych związali, a potym kijmi poty bili, jako się natychmiast na niepodobną, według jego woli, nie złożą statią; ubodzy tedy mieszkańców, dla rożnych u pana swego gości, przystępu na ten czas, bo już o połnocy, mieć nie mogąc, w rozsypkę poszli: jedni na ogrody, drudzy po lasach uciekali, na co patrząc, chciwy zemsty, sromotnie y bezpiecznie ubogich szkalował mieszkańców, czei na nich nie zostawując, łajał, sromocił y niepowściągliwym beszał językiem; tym się nie ukoiwszy, pana protestantis, w oczach ubogich mieszkańców y wszystkiego ludu, nie tylko przed tym urzędzy trzymając, lecz na ten czas, niewstydliwie łajał, lżył y słowy bezecnemi y nieuczciwymi sromocił, co słysząc mieszkańców y żydzi, prosić go poczęli, aby poprzestał od tak ciężkiej obelgi y szkalowania pana ich; miasto poprzestania, owszem zarabiając na to, aby tandem aliquando sam Bóg ludzkiej zemścił się niewinności y tak ciężkiego szkalowania, swoją na to roztasował gębe, aby, zemsty prawie od Boga wołając, ostatni mu życia jego wywołał termin y lzy ubogich ludzi, aby go w oczach wszystkiego pobiły gminu, tym barziej nie przestawał, a, upadających do nóg y żebrzących łaski, ubogich mieszkańców łapać y bić kazał y sam bił y gonił; w nocy tedy, w zamieszany między kozakami tumultie, samiż kozacy pijani pianego, jako y przed tym toż go od nich niedawno potkało, rozumiejąc że to mieszkańców który, kijmi go bili, że wkrótce, cze go żądał, od kozaków dostał, gdy mu kozacka ręka ostatni iż od bezecnych słów munsztuk z dokonczeniem oraz podała żywota; protestans tedy, słysząc tak ciężki w nocy tumult, szedł dowiedzieć się, jako namieśnik y sługa pański, skąd taki w mieście powstał hałas? gdzie przyszedzły na miejsce, już zeszłego przez ręce kozackie widział Dąbrowskiego. Nowy tedy białogłowski, lichy bardzo y nieprawdziwy imć pani Tyszkiewiczowa wymyśliła koncept, że się

tem zabej w mieście pańskim stał; a protestans na skończony już nastąpił hałas y widział, że z ichże samych occasiej y rąk Dąbrowski sprzątniony. Żeby się tedy uchronili occasiej najazdu y naślania swowolnego kozactwa, totum causae onus, przed ludźmi zle, niecnotliwie udając y skalując, zwalić umyśliły na protestanta y na mieszkańców pańskich, nie czując się jednak tym nieprawdziwym ucontentowanych fortelem, wzbuđa jej mość samego małżonka, aby on sam lepszego sprobował szczęścia, nie kozaków swoich, ale mieszkańców, sług y samego imē pana podkomorzyca mającechawsy w nocy, bić, strzelać, zabijać, topić y dwor zrabować, spalić y insze wnosię violentie przykazać kozakom, y sam toż czynił, ya co dugo się zbierał; a pan własnemu zdrowiu y życiu w dziedzicznych nie był bezpieczny majątkach, mając na to wzglad, że imē pan Tyszkiewicz; infamisem y banitem będąc, w jedyną tylko kupe kozacką dufając, za powodem idąc y radą małżonki swojej, dla której wielkie licha robi, nie tylko szlacheckiemu przeciwny będąc przyrodzeniu, lecz ani na dekreta trybunalskie, któremi mu omnis vetita insolentia et temeritas, ani na infamie, wieczne banitie, ani na prawo pospolite, ani na tak wiele constitucii, najazdów zakazujących, zapomniawszy tego, co samo rozkazuje prawo, że invasores etiam occidere licet, tudzież na artykuły wojskowe, na jego królewskiej mości y hetmańskie nie respectując ordynanse y na sąsiedzką bliźniego przyjazń, wszelkie prawa, statuta y constitutie w postpositiej mając, w nadziejji grzechu, że jest infamisem y w tym mniej osiadły wojewodztwie, tak wielkie czyni exorbitantie, sławy, honoru, dobrego imienia y szlacheckiej zapomniawszy reputacji coraz na gorsze zarabia sobie imię, to wszystko pełniąc za jedynym żonki ulubionej powodem, która ambitiej tylko y swojej dosyć czyniąc hardości, tego po szlachcie godnej rownie żąda, by się jej wszyscy bali, kłaniali, adorowali y jej na stroje okupy z majątków składane dawali, przez co swego ruiniuje małżonka, pełną niesławę gotując mu szatę. Praecavendo tedy juribus et constitutionibus regni, de securitate saucitis, tudzież prawu, najazdów, nocnych gwałtów, violentii, aggravatiae czynić zakazującemu, universalę, ordynausom y suowym zakazom, tak jego królewskiej mości, jako y ich majątków panów hetmanów, tudzież prawu wojskowemu,

które wszelką skromność y ciechość nakazuje y obliguje pod strata honoru y reputaciej, confiscatione bonorum, privatione urzędów et sub pena capitis, zwłaszcza będąc infamisem, od takich abstinenie violencii, gwałtów, najazdow, zaborstw, rabunkow y ruin substanci ey ubogich szlachty y żołnierzow, które swowie communis legis contenta et regulis, zaciągają na sie, szemu wszystkiemu, że jego mość in velipensionem legum, postpositionem trybunału et vilipensionem ordinansów jego królewskiej mości contravenit, tē, imieniem pana swego, imć pana Jana Antoniego Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, zaopis protestatą Jan Chmielewski. Et incontinenti tenże urodzony pan Jan Chmielewski, sługa pomienionego imć pana Jana Antoniego Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, uskarżał się, imć pana Alexandra Zbigniewa Jakubowskiego, towarzysza znaku pancernego, wielmożnego imć pana kasztelana bracławskiego, oraz y swojem protestował imieniem, na tegoż imć pana Karola Tyszkiewicza y małżonkę jego, że przeciwko wszystkim na świecie prawom y constitutiōn, przez gwałt że, lękceważąc, postępując sobie, jedyną idąc hordością, chcąc tego dokazać, żeby im służyło: «sie yolo, sie jubeo» nie tylko w majątościach violentie y szkody, po drogach rzożboje, lecz y w dziedzicznych dobrach umyślne najazdy czynić rozkazuję, dwory rabować, do wsiow y miasteczek nocne dla zdobyczy posyłać podjazdy; woły, wieprze, barany, jałowice y różne zdzierstwa y kradzieży w nocy wyrządzać każde, lecz, na dobrowolnej drodze szlachę y żołnierzow, do sąsiadów się przejeżdżających (na jedyną się prawie, et dictu nefariam, swowną płochości puściwszy desperatię) bić, strzelać, gonić, rabować, wiązać, zabijać y topić, bez żadnego praetextu y occasiey uwzieli się oboję; w kilka dni tedy po tym miasta Narodycz najeździe, przez kozakow popełnionym, najechali dwor umyślnie na rabunek y zabicię imć pana Michała Skipora, w Metejkach, szlachcica rządowitego, osiadłego, wojsku y województwu dobrze zasłużonego, żadnej dō niego nie mając prætensie, którego, że za jedyną biskiej opatrznosci providentią, w własnym nie zastali domu, widząc bowiem, że szlachta jeden u drugiego mieszkała, y on pojechał dō imć pana Raczkowskiego, u którego, qđ vitæ et salutis periculum, przemieszkiwać musiał, gdy tedy nazad, dwor tylko y gumno zrabowawszy, kozacy powracał, jego mość

pan Jakubowski y terazniejszy protestujący się, będąc utwierdzony securitate dróg y wolnym przejazdem, do jego mość pana Rączkowskiego, jako do sąsiada y żołnierza, szóstego dnia kwietnia, jechali, tam się spodziewając zastać imć pana podkomorzyca bracławskiego; jadących tedy imć pani Tyszkiewiczowa, a na ten czas, czyli głowie dodała pasieki, czyli też dobrowolnie na protestantów zajuszywszy się, na imć pana Skipora zemścić się chciała, bezpieczno, sine armis jadących, jako do sąsiada, tymże kozakom, co rabowali dwor imć pana Skipora y jego zabić chcieli, protestantów gonić, strzelać, a potym, złapawszy, utopić albo zabić kazała; y tak za protestującymi trzy ćwierci mile gonili, a sam jego mość pan Tyszkiewicz, podraczywszy się z gościmi, wpadł na konia y kozaków gołą szabłą bił, zaganiając za protestantami y wołając: «bij, zabij, ja pułkownik, mnie to wolno! na co mimo moje jadą majątność.» Aż go w tym gniewie szlachta, u niego będąca, ledwie ukoiła, a protestantów kozacy, za jedyną boską prowidentią, czyli niedognali, czyli się minęli; nadto, nie ukontentowany jeszcze, że protestantów na dobrowolnej drodze, via publica et libera, każdemu secura, iadących, gonić y zabijać kazał, lecz dawnym przez kozaków renowując naiazd, już sam præsens na tę odważył się occasią, żeby pana protestującego y wszystkich, kawalcem kozackiego poczciwszy ołowiu, potym nie chlebem, lecz ziemią bankietował; najechał tedy dnia siódmego tegoż miesiąca na miasto Narodycze pana protestującego, szukając do zwady occasiej; a gdy znaleźć nie mógł, dwór naiechać umyślił, mając z sobą już na to dobrze ordinowanych kozaków, którzy, nie trunku, lecz krwie żądali, aż uproszony y ukorzony różnemi disszwaziami mieszkańców tamecznych, od zawziętego ustąpił propositu, z którym y sama jej mość, żeby się krwie niewinnej napatrzyć mogła, z chęcią przyjechała; chcąc tedy mieć koniec kiedykolwiek takim płochościom y swywoli jego mości pana Tyszkiewicza, że przeciwko prawu y constitution, najazdów, rabunków, zabójstw y po dobrowolnych drogach rozbojow zakazującym, postępuje sobie, jedynę swąwolą y zbytnią płochością, w liczną kozacką dufając kupę, nadrabia, wszystkie anihilując statuta, pospolite spernuje prawa, ani na swoją respectując uczciwą szlachecką reputatię, ani na sąsiedzką przyjaźń y ubogich ludzi niemając wzglądu, ludem, za jego królew-

skiej mości y rzeczypospolitej pieniadze na nieprzyjaciela krzyża świętego zaciagnionym, on sąsiadów, szlachtę, żołnierzów, dobrze zasłużonych, wojuje, najeżdza, po wsiach y miasteczkach grassuje, po drogach rozbijać ubogich ludzi y szlachtę pozwala, dwory najeżdżać y rabować przymusza, jednym słowem niezwyczajne y niesłychnane hostili more czynić aggravatę bezpiecznie dopuszcza, wszystkie onera występków na swoje zabierając osobę, w nadzieję tego, że pograszawszy wsi y miasta, kozacy w rozsypkę pojdu, a jego mości ta ujdzie sztuka, zabiegając tedy fortelom ich mościny zwyszmiowanym, pan Jan Chmielewski, sługa jego mości pana podkomorzyca, zwyczajną y należytą prawą idący drogą, nie żadną zemstą, albo najazdami, ale prawem chcący się z ich mościami rozprawić, przed actami nieniejszemi, grodzkimi, owruckimi protestował się y manifestował, za najazd pana swego, za gonienie po drogach, jego mość pana Alexandra Jakubowskiego y swojem oraz imieniem, którą to protestatię przyjawszy, w xięgi grodzkie owruckie wpisano. Jan Chmielewski.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
год 1683 – 1684; листъ 477.*

XVIII.

Жалоба управляющего норинскимъ имѣніемъ, дворянина Андрея Шоецкаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, наказнаго полковника, Гордѣя, и сотниковъ, о томъ, что Гордѣй беззаконно занялъ для своихъ козаковъ квартиры въ Норинской волости, избиль Шоецкаго, истязалъ крестьянъ и мѣщанъ, грабилъ у нихъ все съѣстное подъ видомъ провіанта и бралъ дань въ пользу Тышкевича, свою и остальной старшины 1684, апраля 13.

Року тисечи шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месяца априля тринацдатаго дня.

На вриде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами пинеипними, кгродскими,

obrycťkimi, personaliter stanawszy urodzony jegomosć pan Andrzej Pojecki, sluga y administrator urodzonych ich mościow panow: Dy mitra na Žabokrzykach y Maryanty na Norzyńsku Niemiryczowny, starościanki owruckiej, Žabokrzyckich, podczaszych wielkomirskich, małżonków, iinieniem tych że ichmościow pątlow swoich y swym imieniem, solenniteſ et gravi cuim quaerella, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi, protunc pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zapoziskiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom, y przeciwko panom: Hordijowi, nakaźnemu pułkownikowi, Marcinowi Narajewskiemu, setnikowi, Jalkowcowi, także nakaźnemu drugiemu setnikowi, który przed tym był rękodajnym przy boku panu protestantis, y o wszystkich dostatkach y schowaniach skrytych zielnych, mieszkający przez czas niemały w Norzyńsku, przy patrzywszy się dobrze, wiedział y innym kozakom, po imionach y przezwiskach samym ich mościom panom Tyszkiewiczom małżonkom lepiej wiadomym y znajomym, człowieka do trzech set y więcej, którzy czasu prawa, za pówzięciem wiadomości, w pozwie y dalszym procederze prawnym specifikowane będą, świadczył y protestował się o to y w ten niżej opisany sposób: iż jego mość pan Tyszkiewicz, wziawszy list przypowiedny na półk kozacki, nie tak dla usługi jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, jako na oppressią y contempt stanów szlacheckich y ruinę domów y majątności ich y na zniszczenie ubogich poddanych, a ku przywłaszczeniu samemu sobie y jej mość paniej małżonce swej majątności y pożytków, w dom swoj, a, nie publikowawszy w żadnym grodzie listu swego przypowiednego, snać y do act dla tego nie inducowawszy, w tą nadzieję, żeby, zapozwawszy się sami obżałowani y przeszłych strat swoich (i które za podobnemi albo y większemi violentiam, a za to, że za decretami infamijami y banityami wiecznemi trybunału koronnego lubelskiego, od rożnych ich mościow utracili, powetowawszy, nagrodzić sobie, chodzący po twościach, mogli, jakoz y znacznie się to pokazuje z kilkunastu protestacji ich mościow panow obywatelow wojewodstwa kijowskiego, tu, w grodzie owruckim, zaniesionych); jakie na domy szlacheckie najazdy, gwałty, rożne po gościncach rozboje, stacyje niezwyczajne, nad ludźmii morderstwa, wołów w podwody brania, a inszych niewracanie, owo zgola niezwyczajnych violencji

czynienia, że tymże nieodmiennym tribem idący, a zaprawiwszy się na inszych ich mościach y niemający żadnego respectu na zaślugi w wojsku jego królewskiej mości y rzeczypospolitej pana protestantis, który wielkie koszty y odwagi, mając chorągiew w wojsku jego królewskiej mości, nie małą spezę ważyć zawsze y zdrowie swoie musi, przepomniawszy stręgości prawa pospolitego, w constitutiach dawniejszych, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, jako y terazniejszej, w roku blisko przeszłym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, na sejmie walnym warszawskim, de disciplina militari, o conserwatiae całości dóbr ziemskich surówie opisanych, mając dobrego wodza, przerzeczonego Jakowca, umyślnie dla niżej wyrażonych violentii y excessów nakaznym setnikiem uczynionego, gdy, przedrabowawszy dobrze i znacznie zrujnowawszy w województwie kijowskim y części powiatu owruckiego, z tym swoim pułkiem wszystkim y na majątko panów protestantis norzyńską w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartym, miesiąca marca dziewiętnastego dnia nakierował, przeciwko któremu pułkowi, gdy protestans za mil pułtory samowtóry z czeladnikiem, szlachetnym Prokopem Szkorupińskim wyjechał, z uniwersałami jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanów wojsk jego królewskiej mości tak koronnych, jako y wielkiego księstwa Litewskiego, upraszając submissę panów: pułkownika nakaźnego y setników, aby mając respect na zaślugi w wojsku jego królewskiej mości pana protestantis, że y sam szarża wojskową tractuje tudzież, legce barzię poważyszy universał y ich mościow panów hetmanów, na pana protestantis, ani na osobę szlachecką nic uwagi nie mając, bez wszelkiego respectu, nieuważnemi słowy grubiańscy tak panu protestantis, jako y samemu barzo szkodzącemi, których dla uczciwości y pisać w tą protestatię nie godzi się, zelżywyszy y zsromociszy, obuchami bić y rurami samopałowemi niemiłosierdnie szturchać w boki poczeli, jakoż gdy protestans, obaczywszy nie żart, lubo y chciał, by z pomienionym czeladnikiem swym odjechać, dając onym na wolą, prędko okrążywszy, szarpać, jedni za suknie, drudzy za uzdeczkę, insi za pistolety jako poczeli, tak nie wiedzieć który z nich, rozerwawszy na piersiach suknię, już na ogłuszonym obuchami, szkaplerz z obrazem najświętszej panny poświęconym, w którym, jako w czasy niebezpieczne, y pieniędzy czterydzieści y pięć

czerwonych złotych było, z intraty pana protestantis zebranych, zdarli, pistolety, kosztujące talerow dwadzieścia, z olster wychwycili, sami, nie dając się na żadną prożbę (y lubo y prowiant pewny, według respectu proporcionalny postępowały:) protestanta z czeladnikiem w puł za umarłych, zbitych, złuczonych porzuciwszy, sami wszyscy we wsi Wielkiej Chajczy o południu stanąwszy, nocleg odprawiali, a na większą oppraessią kozaków pietnastu we dworze pańskim u dwornika postawili, a protestanta y z czeladnikiem, aż na woźie do dworu wpuł za umarłych przywieziono, który, już obaczywszy na sobie samym takowy początek, przyszedzsy trochę do reccollectiej, nazajutrz, aby co gorszego nie było na poddanych pana protestantis, ugodała jako mogąc, aby już więcej nie było hałasów, za miasto Norzyńsk, wieś Bondary y Zbranki, za złotych czterdzieści dobrej monety pułtarakowej, pana pułkownika nakaźnego, y setników ugodził y te pieniądze onym wyliczył; który to pułkownik nakazny y z setnikami, część na jego mośćia pana Tyszkiewicza, pułkownika swego, część na siebie popajowawszy, interim w gospodach; kazawszy sobie nad zamiar gospodarzom gorzałek dawać, główny trunkiem pozagrzewawszy, przepomniawszy ugody y takiej ciężkiej staciej pieniężnej, o czwierć mili, do Bondarow, na drugi nocleg stanąwszy, kozaków wszystkich po chutorach, za przywodem y ukazowaniem Jakowca, nakaznego setnika, rozesławszy, różne z nich zboża w snopach y w ziarnie, leguminy pochowane y fanty, siana prawie wszystkie, co jeno było, pozabierawszy, do Bondarów prowadzili y niemiłosierdnie z ludzmi postępowali, protestans, jako znów upraszał, aby, trzymając słowo, chcieli za wzięciem tak znacznej kwoty pieniężnej, gdzie indziej ustąpić, a do ostatka majątkości pana protestantis nie rujnować y nie pustoszyć, tym bardziej, na hardo każąc, pan pułkownik nakazny, po oddanym y zapłaconym sobie prowiancie, już po wszystkiej włości, po domach, jako to: miasta Norzyńska y znowu do Chajcze wielkiej y Zbrankow, na drugim noclegu rozesławszy, już nie po żołniersku, ale właśnie, by w zwojowanej nieprzyjacielskiej ziemi, wszyscy popiwszy się, poczynali w Norzyńsku wojtow, wprzed tak miejskiego, jako y chajeckiego y bondarowskiego, mało nie na śmierć obuchami zbiwszy, białym głowom niektórym gwałt czynić chcieli, po wsiach pszczoły darli, po izbach, po piekarniach piece, okna, na-

czynia różne tłukli, siekli, komory y piwnice odbijali, w ostatku szkołę żydowską odbiwszy, okna w niej potłukli, mieszkańców y żydow bili, tłukli, a czego nie wypili gorzałek, na wozy brali; a, gotując się z dobrym y rzęsistym na święta wielkanocne obłowiem do ich mościow panów Tyszkiewiczów, małżonków, jako ordynans ich mościow zaszedł, w post wielki wieprze, świnie, prosięta, barany, kury, gęsi rznęli, bili, strzelali; siana aż pod nogi koniom skłali y, co się jeno im podobało, to czynili y do szkod, które na osobliwym regestrze przez godnych wiary mężow miejskiej y sielskiej gromady w grodzie poprzysiężone będą, pana protestantis y samego protestanta ran, bolów, kryminałów, odbiwania bożnicy żydowskiej, najbarziej do głodu wielkiego przyprawienia podanych pana protestantis, w to nie includując, przywiedli y przyprawili y z dalszemi przechwałkami na pana protestantis y samego wyszli; przez który to takowy swój niesłuszny y nieprawny postempel, ich mościowie panowie Tyszkiewicze y z ludźmi swemi, nowo zaciężnemi, pokoj y prawo pospolite zgwałcili y winy prawne uā siebie y osoby swoje libere zawzieli y zaciągnęli; o co wszystko, jako się wysz pomieniło, wyszmianowany protestans, nomine panow swoich y swoim imieniem, iterum atque iterum protestowa wszy, z obwinionemi prawnie czynić w sądzie należnym ofiarował się, zostawiwszy wolną panu swemu y sobie samemu salwę do meliorowania tej protestatiej, albo uczynienia inszej szyszej, lubo tej że pozwem rozszerzenia y poprawienia, jeśliby tego potrzeba ukazywała; a na dowód tego wszystkiego stawił woznego generała województwa kijowskiego, szlachetnego Stefana Karaczewskiego, który, w moc wiernej, prawdziwej y skutecznej relacji swojej, zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartego, miesiąca marca dwudziestego dziewiątego dnia, za przydaniem moim urzędowym, a za affectatię urodzonego imć pana Andrzeja Pojeckiego, służgi y administratora włości Norzyńskiej, a mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi zacych, urodzonych panów: Jana Łowdikowskiego y Bazylego Heiewskiego, był w mieście Norzyńsku y we wsiach: Wielkiej Chajczy, Bondarach y Zbrankach, gdzie widział y oglądał: w przed samego pana Pojeckiego y czeladnika iego, Prokopa Szkorupińskiego, barzo obuchami tyrańsko a niemiłosierdnie zbitych, złuczonych y rurami poszturchanych, na śmiertelnej pościeli leżących, ledwie co żywych, na których ran, dla spuchłości wszystkiego

ciała, liczyć trudno było, także y wojtów: norzyńskiego, chajczańskiego y bandarowskiego y innych mieszkańców, żydów y poddanych chajczańskich, bandarowskich i zbrankowskich, w każdej wsi, także niemilosierdnie wszystkich zbitych, złuczonych obuchami y kijami, jednych na śmiertelnej pościeli leżących, drugich zaś ledwie co do siebie przychodzących, widział y oglądał; bożnicę żydowską odbitą, okna potłuczone, także w mieście Norzyńsku y we wsiach powmienionych, w świetlicach y w czarnych izbach piece, okna, drzwi potłuczone, posiecone, popalone, jamy, doły, w których schowania rożne były, podkopywane, naczynia rożne domowe drewniane pogruhotane i popowane, jako się wyżej w protestatniej pomieniło; co wszystko mienili być stałe y żądane jego mość pan Pojecki y insi mieszczanie, żydzi y sielanie od kozaków pułkownika nakaźnego y setników, ludzi nowo zaciężnych jego mość pana Tyszkiewicza, y to też opowiedali, że y czerwonych złotych czterdzieści y pięć z szkaplerzem y obrazem najświętszej panny z pana Pojeckiego zdarli, suk nie poszarpali y innych violentii y zbrodni siła naczynili, jako się obszyniej w protestatnej pomieniło, a tak on, woźny, co widział y słyszał, to wszystko stroną szlachty, przy sobie będącą, oświadczyszy, z tamtą odjechał y o tym tak a nie inaczej przedemną, urzędem czyni i zeznawa tą swoje prawdziwą rellatię, prosząc, wespół z protestantem, aby tak protestatia, jako y ta rellacja do xiąg niżniejszych, grodzkich, owruckich przyjęte y zapisane byli; co y otrzymali. Andrzej Pojecki.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211,
год 1683—1684; листъ 487.*

XIX.

Жалоба дворянина Степана Криницкаго на козацкаго подковника Карла Тышкевича о томъ, что онъ прислалъ свой полкъ въ село Варевичи, по приговору трибунала перешедшее отъ Тышкевича во владение Криницкаго. Козаки разорили крестьянъ сборомъ большой дани, провинта и взыманиемъ подводъ 1684. Апрѣля 18.

Року тисеча шестсотъ осидесятъ четвертого, месеца априля осмнадцятого дnia.

На вряде кігородськемъ, въ замку его королевскoe милосты овруцькомъ, передомною, Ремианомъ Сурыномъ, писаремъ земельмъ киевскимъ, подстаростимъ кігородскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кігородскими, овруцкими, stanawszy oczewisto urodzony pan Stephan Krynicki soleniter et gravi cum querella świadczył y protestował się, przeciwko urodzonemu imę panu Karolowi Tyszkiewiczowi, jako się mieni, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości, zaporoskiego, nowego zaciągu, który niewiedzieć qua authoritate, zaciągając ludzi kozakow, tak z Zadnieprza jako y tu, z tej strony Dniepru, swawolnych, in oppraessionem status nobilitatis y ubogich ludzi, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim, teraz, nie dawno posiadających pustynie wsi poleskich, nie podawszy listu przypowiednego, ut moris et legis est, ani do xięg owruckich, protunc non vacantibus, ani do innego jakiego grodu, aby to mogło constare komukolwiek z obywatelow, a, quod magis concernebat, przynajmniej urzędnika jakiego ziemskego, którzy protunc praesentes byli w powiecie owruckim, ważył się grassować z ludzmi po dobrach szlacheckich, noclegi nie tylko jeden, ale y po trzy odprawując, pokarmy roźnemi czasy, razów po trzy y więcej, w drugich także wioskach odprawując, ugody pieniężne biorąc, a najbardziej protestującego modernum, wielkie oppraessie w jego dobrach, w possessiej onegu zostających, wsi Warowiczach, w powiccie owruckim leżących, które przed tym, nullo jure, samże imę pan Tyszkiewicz trzymał, a że tychże, per decretum trybunalitium, na potym, ex seriis controversiis, reinductionem mając injunctam sibi przez ten że dekret trybunalski, ustąpić musiał, zawziąwszy ztąd rankor do protestanta; a nie mogąc się inaczej zemścić nad protestantem, levipendendo decret trybunalski, jura et statuta regni Poloniae, dawszy kartę circa complanationem przy reinductiej protestantowi in fundo wsi Warowicz, a potym onę actami grędkimi owruckimi rəborowawszy, jako nie miał żadnej praeeditiej czynić in possessione tych dóbr, ani protestantowi, ani czeladzi onegoż y poddanym Warwickim, onegoż zrujnował y poddanych Warwickich do zniszczenia przywiódł, bo nie dosyć na tym, że najpierwej, po zaczęciu zaciągu ludzi swych, nescitur za jakim uniuersalem y listem przypowiednym, naślawszy setnika swego, szlaħetnego Mārcina Narajewskiego, do wsi Warowicz,

instinctu proprio, z inwidiej do protestanta, na ten że czas poddanym warewickim wielkie szkody poczyniwszy, o czym jest pierwsza, od terazniejszego protestanta, do xiag niniejszych owruckich, zaniesiona protestatia; ale tym barziej teraz, czasn niedawno przeszłego, to jest dnia siodmego aprila, w wielki piątek ruski, nasław-szy pułkownika swego nakaznego, nazwiskiem Hordieja, do tejże wsi Warowicz, gdzie tylko nie więcej poddanych zostało, nad chałup dziesięć in numero z uboższemi ludzmi, kozaków ośmdzięsiąt y sześć postanović, że się moźniejszym gospodarzom po dnie-więtnastu, po szesnastu, innym po dziesięciu najmniej dostało, u któ-rych nocując, bijąc, hałasując tak chłopow, jako y białegłowy, procz tego co jedli, wypili gorzałek, w wielki post y dn'a observantie na-leżytego, obroki dla koni, nie podług zwyczaju żołnierskiego, ale, że siana już nie było, bez miary owsa sypali, że się każdy chłop osmaką miary czarnobylskiej, która na ten czas w targu waloris była złotych dwoch monety dobrej, białej, pułtorakowej, komory odbijali, sadła, słoniny brali, wieprze, podświnki, prosęta, kury bili, miody przasue nie tylko, co chcieli, jedli, ale y do wozu z krubkami zabierali; a po odprawionym noclegu w wielki piątek, nazajutrz, podwody wszystkim chłopom zakazawszy, do slobody miasteczka, nazwanego Żubianka, mil trzy leżącej od Warowicz, dzierżawy urodzonego imć pana Wa-clawa Steckiego, cześnika kijowskiego dziedzicznej, za ordinensem, pułkownika swego, urodzonego imć pana Karola Tyszkiewicza, tam na święta wielkanocne ruskie, na cały tydzień zaciągając, w wielką sobotę, już po południu zabrali: (a nadto jeszcze ugode wzięli na święta, aby nikogo z ludzi swych niezostawili we wsi Warowiczach), miarkę owsa miary czarnobylskiej, valoris złotych szesnaście puł-to-rakową monetą; za osmakę przenicy, złotych szesnaście pułtorakową monetą; za osmakę pszenicy, złotych trzy monety połtorakowej, be-lec miodu przańskiego, mensurae kwatr dziesięć, valoris złotych półtrzecia pułtorakowej monety, pułkownikowi nakaźnemu, Hordijowi, złoty pułtorakami, aby ludzi nie zostawił na święta; którą ugode zawziąwszy, onych podwodami, to jest piechotę, aż się w niedziele wrociwszy samą wielkanocną na południe, poddani warowiccy z no-wu w poniedziałek wielkanocny musieli do tej że Żubianki odwo-zić y, te odebrawszy, znowu w dzień wtorku wielkanocnego, do wsi

Warowicz ciż kozacy nazad trzeciego dnia na noc powrócili, ugodę wziąwszy w Lubiance, miasteczku, aby do tygodnia nie stali, na tenże czas, tam, same furie wywarli na poddanych protestanta, z instinktu na to samego imć pana pułkownika, jako się sami wymawiali pijani przed temiż poddanemi warowickiemi z tem, iż im tak kazano, bo skoro stanęli, lubo protestans prosił starszego, mianowanego pana Hordieja, pułkownika nakaznego z setnikiem drugim i starszym onych do gospody swojej, których sollicitował, aby krzywdy nie czynili, powiedając, że ma kartę od pana pułkownika onych, że niema ponosić żadnej przeszkodej w dzierżeniu tych dóbr, sobie od pana pułkownika puszczych przez decret; oni na to odpowiedzieli: «że nam nic do tego, co się między waszcziami dzieje, nocować tu musim, dalej nie mogąc zajść, tylko o podwody prosząc, obiecując z swoich wozków życie»; alic na potym, skoro odeszli od protestanta z gospody, zaraz natychmiast wszystkich kozakow rozeszali po gumnach, które more tych krajow, po lasach zwykli bywać, tamże, co nalezli w gumnach zboża młoczonego, tak owsa, jako y tatarki, pozabierali, obroku sypiąc koniom bez miary, ostatek w wozy y na też podwody, z sobą ich biorąc aż do miasta Chabnego, nazajutrz za mil sześć pozabierali y ledwo ich czwartego dnia wrócili; a w tym że czasie, gdy się po gumnach rozbiegli, napadli na konie protestanta, na paszy chodzące, które, chcący urywczo zabrać y uprowadzić, na stronę wozniczkę, pasącego onych, wyrostka, od koni odstraszyli; dwóch koni, aż za mil trzy, goniąc po lasach, zapędzili, że onych protestans, zginionych we wtorek wielkanocny ruski, aż w sobotę czwartego dnia nalazł za mil trzy od siebie, w pewnej Rudni, y onych okupować musiał. Tak tedy imć pan Tyszkiewicz in vilipendium prawa pospolitego y decretu, nad daną kartę swoję protestantowi, onego samego tak wielce exacerbowawszy y poddanych w niwecz obróciwszy, że drugiemu ziarna jarzyny nie zostało na zasiew, odebrawszy, (które szkody osobliwym regestrem do grodu niniejszego podanym specificabuntur:) ukazał sam y wydał się ore proprio z tą ziemstą swoją nad protestantem y poddanemi onego warowickiemi, gdy staneli z podwodami nad rzeką Uszą, blisko pomienionego miasta Chabnego, u przeprawy, sam do swych kozaków ze dworu swego, miasteczka Krystynówki przyjechawszy, a obaczywszy podwody y poddanych

warowickich, allocutus onych: «a prawda chłopi żeście w moich ręku! y wy y woły moje»; post tantum tedy irritationem, zaledwie chłopom woły wrócił y to wzawszy od nich poklonu złotych trzy monetą pułtuską, grożąc im: «że chłopi po staremu wy moi będącie» grożąc protestantowi przez nich, iakoż to protestans od wielu szlachty, ludzi wiary godnych słyszał, iż tak groził się na onego: «że ja każę kozakowi jakiemu muszket włożyć onemu, y Warowicze odbiorę», za takową tedy odpowiedzią, protestans, nie będąc securus vitae suae per insidias clandestinas imć pana Tyszkiewicza, że nie tylko dobra te Warowicze spustoszone oddał, dworek, który tam był w tejże wiosce, po decrecie, ferowanym w Lublinie, reinductionis, subordynawwszy gospodynię swoję, quasi niechcący, spaliwszy przedko po dekrecie, z Lublina przybiegły do miasteczka Krystynowki mieszkania swego, barci trzynaście, które na dwor należeli; z przyczółkami na głowę powybijawszy, zasiewku żadnego nie zostawiwszy y poddanych zniszczywszy, zabierając, inne zaciągając kupy, podczas executiej urzędowej z decretu trybunalskiego, ludzi do siebie, tamże jałowice, barany, wieprze, świnie, prosięta, kury od chłopów zabierając, zniszczywszy, in vitam protestantis dotąd diffidat omnibus modis clandestinis; praecavendo tedy integritati vitae suae, protestans modernus iterum atque iterum protestatur et manifestatur, aby z tej odpowiedzi jaki infortunatus casus protestanta nie spotkał, invalidując y pismo swoje tąż protestatią, dane przy complanatiae imć panu Tyszkiewiczowi, lubo roborowane ab utrinque actami grodzkimi owruckimi, ponieważ one imć pan Tyszkiewicz praetergressus; ofiarował się protestans, ratione praemissorum, w tej protestatiae specificatorum, z imć panem Tyszkiewiczem jure acturum et vindicaturum, prosząc, aby ta terazniejsza protestatio actis connotowana była, salva ejusdem melioratione et immutatione, co otrzymała Stephan Krynicki manu propria.

*Книга гродская овручская, записовая и помоиная, № 3211,
год 1683 – 1684; листъ 499.*

Жалоба дворянинаВасилія Завидовскаго, управляющаго Хабенскимъ имѣніемъ, на козацкаго полковника; Карла Тышкевича, о томъ, что онъ прислалъ въ Хабенскую волость на постой свой полкъ, который разорилъ крестьянъ сборомъ огромнаго провіанта и дани 1684. апрѣля 24.

Року тисеча шестсотъ осмидесять четвертого, месяца квітня двадцать четвертого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanowszy urodzony pan Bazyl Zawidowski, podstarosci cbabeński, imieniem urodzonych ich mościów panow: Stanisława y Maryanny Lubowieckiego Brzeskich, małżonkow, tudzież y urodzonych ich mościów panów: Franciszka, Anny y Konstantej Charińskich, panow swoich, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zaporozkiego y Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom, także y przeciwko panu: Gardynie, pułkownikowi nakaznemu y panu Wysockiemu, setnikowi y innym kozakom, z tegoż pułku imć pana Tyszkiewicza, których było do dwochset y więcej, samym ich mościom panom Tyszkiewiczom po imionach y przewiskach lepiej wiadomym y znajomym, którzy, za powięciem wiadomości, w dalszym procederze prawnym y w pozwach wyrażone będą, solenniter świadczył y protestował się o to y w ten, niżej opisany, sposob: iż ich mościowie panowie Tyszkiewicze, małżonkowie, zawzięwszy zdawna jakowąś niechęć y rankor przeciwko panom protestantis, a, niekontentując się pierwszemi y dawniejszemi, krzywdami, szkodami y roż-

nemi violentiami y nasyłaniem kozakow swoich na dobra panów protestantis, miasteczk Chabne, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, którzy kozacy tam, przez kilka dni y nocy stojąc, różne hałasy robiąc, poddanych panów protestantis bijąc, prowianty, albo raczej statie nadzwyczaj y podwody biorąc, szkody nieznośne poczynili, o co już protestatia w grodzie owruckim jest uczyniona, ale teraz, świeżo znowu w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartym, miesiąca kwietnia jedynastego dnia, przeciwko prawu pospolitemu, w constitutiach o conservatiae dóbr szlacheckich opisanemu, y przeciwko artykułom wojskowym, przydając żal do żalu y do większych szkod coraz przywodząc, a majątkość panow protestantis do szczeću chcący zrujnować y zdesoliować, okronywszy z pułkiem swym po różnych włościach okolicznych, w powiecie owruckim leżących, a upatrując czasu najspłoszniejszego, aby przed sięwziętemu zamysłowi swemu dosyć uczyniļ, umyślnie tak potrafiali, żeby poddanych panow protestantis do ostatniej zguby y ruiny przywiedli, gdy wszyscy gospodarze bezpiecznie ze wszystką substanią swoją w domach zostawali, niespodziewając się na siebie, ilo podczas świąt, żadnych najazdów, a zwłaszcza od sąsiadow bliskich, przepomniawszy całe srogość prawa pospolitego y na winy, w nim opisane, nic nie respeстując, wyszprzerzeczeni obżałowani, ich mościowie panowie Tyszkiewiczowie, małżonkowie, do skutku samą rzeczą umysł swoj przyprowadzając, w dzień wtorkowy wielkanocny, podczas świąt russkich, wszystek pułk, przez ordynans swój panu pułkownikowi swemu nakaznemu dany, do Chabnego sprowadziwszy y kozakow po kilkudziesiąt korzeniami postawić kazawszy, a przy szczupłości gospod, ponieważ drudzy nie mogli się zmieścić, jedną całą chorągiew z setnikiem, panem Wysockim, do wioski Swiatockich, panow protestantis, do tegoż miasteczka Chabnego należytej, w której tylko trzech chłopów było, ordynowawszy, postawić kazał; gdzie, tak w miasteczk Chabnym nakazny pan pułkownik, jako y pan Wysocki, setnik, w wiosce stojący, trzy dni y noclegow dwa odprawując, nie po żołniersku, ale właśnie przykładem nieprzyjacielskim, krzywdy nieznośne, hałasy, napoje gorzałczane y piwne kazawszy sobie kupować, we dnie y w nocy bez przestanku pijąc, wpuł z miodem gorzałki kłócąc y warząc, a coraz chmielem głowy sobie obłożone

ponawiając, poddanych wszystkich bili, tukli, wieprze karmne y świnie nadworne, prosięta, barany, gęsi, kury, według upodobania swego strzelali, rznęli y bili y do wozow prowianty niezwyczajne dawać rozkazywali, jakoż przez te trzy dni stojąc, sadła, połcie, masła, syry, jagły, mąki rożne, miody przaśne, patoki violenter sami z komor biorąc, w wozy ładowali, koła pod wozy brali y tak długu poddanych ubogich z umyślnego instinctu ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonków, ciemiężyli y niszczycyli, aż sobie pełne wozy naładowawszy, których sami już nie mogli wieść y podwody wymusili y dotąd nie chcieli postąpić, aż panu' połkownikowi nakaznemu, wyszmanowanemu, parę talerów srebrną monetą y belec miodu przasnego dać musieli, y tak pomienioną majątkość panów protestującego do szczętu zrujnowawszy, zdarszy y złupiwszy, podwody u wszystkich gospodarzow pod ciężary pozabierawszy, czwartego dnia z miasteczka Bazara, ledwo co żywo, woły powracali; przez co, iż za takowym zdesolowaniem majątkości panowie protestantis y wy mordowaniem wołów, wiosna (ratione zasiewow tak panom jako y poddanym y przez pomienibną ruinę majątkości) w niwec póżsła, do szkod niemałych panów protestantis, które czasu prawa, nai osobliwym rejestrze albo pozwem wyrażone będą, przywiedli y przyprawi li; a przez to y winy prawne na dobra y osoby swoje zawzieli y za ciągneli; o co terazniejszy protestans, nomine wyszprzerzeczych pa now swoich iterum atque iterum solenniter przeciwko obżałowanim wyszmanowanym świadczy y żałośnie protestuje się, salwę jednak do uczynienia inszej szyrszej protestatiej państwu swemu, lubo pozwem czasu prawa rozszyrzenie, wcale zostawiwszy, prosił, aby ta terazniejsza do act niniejszych grodskich owruckich przyjęta y zapisana była, co otrzymała. Bazyli Zawidowski.

*Книга гродская овруцкая, записованая и помочная № 3211.
год 1683—1684 листъ 504.*

ХХІ.

Жалоба отъ имени дворянина Станислава Дубецкаго, слуги кіевскаго подкоморія Марціяна Чаплица, на брестскаго подкоморія, Евстафія Тышкевича, о томъ, что онъ развилъ свое боліе крестьянъ въ селѣ своемъ, Боровомъ, уничтоживъ въ немъ панщину и довѣривъ управление войту и крестьянамъ; что вслѣдствіе того крестьяне сочувствуютъ козакамъ, похваляются изгнать всѣхъ пановъ и буйствуютъ, между прочимъ они напали подъ руководствомъ священника и войта на, проѣждавшаго черезъ село, Дубецкаго, его избили, одного изъ людей его убили и вещи его разграбили 1684. мая 6.

Року тисечя шестсотъ осмъдесятъ четвертого, месеца мая шостого днія.

На уряде кігородскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Реміяномъ Суриномъ, писаремъ земскимъ кіевскимъ, подстаростимъ кігородскимъ овруцькимъ и книгами нишепими, кігородскими, овруцькими, stanawszy personaliter urodzony pan Paweł z Radorzyska Łuszkowski, sługa wielmożnego imć pana Marciana z Szpanowa na Nowodworze Czaplica, podkomorzego kijowskiego, tegoż imieniem solleniter świadczył y protestował się, tudzież y imieniem urodzonego pana Stanisława Dubieckiego, sugi tegoż wielmożnego imć pana podkomorzego kijowskiego, towarzysza swego, który barzo złuczony, chory leży y acta praesentia adire sam nie może, przeciwko wielmożnemu imć pann Eustaphiemu z Łohoyska y imć paniej Jzabeli Daniłowiczownie Tyszkiewiczom, podkomorzym brzeskim, mażonkom, jako dziedzicom y possessorom wsi Borowego, w wojewodstwie kijowskim leżącej, tudzież przeciwko Hryckowi Cykiowi, wojtowi, y synowi jego, Jwanowi, popowi tamecznemu, także Pawłowi Nesynowi, Hryckowi Paszczeniaty, pryncypałom, Chweskowi

Dyżnikowi, Andrzejowi Szerstiukowi, Sidorowi, Borysowi, Jackowi Borsukowi compryncypałom y innym pomocnikom, z tejże wsi poddanym, lepiej im de nominibus et cognominibus wiadomym, w ten niżej opisany sposob, y o to: iż gdy pomieniony, urodzony pan Stanisław Dubiecki, będąc posłany dla dozoru od wielmożnego imć pana podkomorzego kijowskiego, do majątkości tak rokiteńskiej, jako y pod Korcem będących, powracał z Podubiec do Rokitna, dnia dwudziestego szóstego apryla, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartego, nic na się sprzeciwnego nie spodziewając, wstąpił do Jacka Deyneki, w tejże wsi mieszkającego, kremnego Hrycka Martynowca y Michała nieboszczyka Chamowca, na popas, (podwodników w tejże drodze będących), a gdy nie zastawszy gospodarza tylko gospadynią, ktorą przywitawszy gości z chałupy po gospodarza poszła, a potym, nie wiele zabawiwszy, z gospodarzem, mężem swojem, powróciła y gorzałki przyniosła, chcąc ich częstować, tedy pan Dubiecki, już zarzekszysy tego trunku nie zażywać od pułrocza, a będąc zfatigowany drogą złą, udał się do wczassu, a wyszrzeczeni podwodnicy spokojnie z gospodarzem sobie siedzieli, jako z przyjacielem cieszyli się, tedy wojt z synem y pop, Paweł Nesyn, Petro Kruk, Hrycko Paszczenia, pijani przyszedzsy, zawołali: «majesz hosti, o to y my u tebe budem hostmi, bud nam rad» y zasiadszy za stół, poczęli dawać przyczynę, jako to bywa u pijanych, a mianowicie pop, który także przed tym, jako słyszać, zabił szwagra swego na Wołyńiu, uderzył bez żadnej sobie dania przyczyny nieboszczyka Michała koszturem swoim razow trzy po ręku, z czego wszczął się hałas w izbie, przez który obudzony pan Dubieski wchodzi do izby z sieni, pytając swoich, coby to był za hałas? zaraz tedy nieboszczyk Michał począł z płaczem uskarżać się, mówiąc: «Panie, iż mnie niewinnie swieszczenik kosturem rękę przebił»; co widząc pan Dubiecki, uważając pijanych sprawę, żadnej okazyjej do gniewu y zwady nie dając, rozkazawszy temuż Michałowi, aby koniecznie dla pokoju milczał y natychmiast kazał tymże podwodnikom swoim zaprzegać, a sam, wsiadszy na konia y wyjachawszy z podwórza, czekał na ulicy na podwody; aż w tym razie bieżły gospodarski chłopiec: «panie, wroć się, już waszego Michała zabito»; co syłysząc, pan Dubiecki wraca czym przedzej nazad y

zastał zbitego, u którego żadna miara nie mógł y słowa dopytać, tamże, widząc, że mało co żyje, począł mówić, oświadczając się ludźmi postronnemi, osobliwie tym człowiekiem, co w błękitnym był z Uścia, y z tejże wsi będącemi y do tych, co zabijali: «żeście nie po chrześciańsku człowieka ziedli, a mianowicie ty hospodynio, aby jeszcze miał z ciebie przykład dobry być, a ty do tego jesteś pobudką y, jakoś zaczął, takeś skończył»; co słysząc ciż obwinieni, którzy zabijali, nie kontentując się tym zabiciem, poczeli wojt y pop wołać na gwałt; «y tego bijcie»; w którym razie, gdy się mnożstwo chłopów zbiegło, zastąpiwszy pomienionemu panu Dubieckiemu odwrot, goniąc się za niem po podworzu z kijami, tamże, przyparszy do kąta z koniem pana Dubieckiego, z tyłu kijem w łeb tak uderzył Hrycko Paszczenia, że aż z konia musiał spaść na ziemię, tamże y na ziemi już leżącego, kijami nielitościwie iedni bijąc, a pop z wojtem, wziąwszy za łeb, pięściami tukli y z głowy włosy targali y drugiego podwodnika, Hrycka Martynowca, bili, jako sami chcieli, y gdyby nie uciekł, porzuciwszy woz, pewnieby go tamże zabili; z którego woza zginęło różnych rzeczy, na złotych kilkadziesiąt; a potym, z prowidentiej bozkiej, jakoś do szabli (wziął się), w którą tak kijem potężnie kilka razy uderzono, że aż się spodała, y trochę obroniwszy się, na konia wpadł y od wszystkiego, cokolwiek było na podwodach, y od koni ujść musiał, odbiegły zbitego, który w kilka dni, to jest pierwszego dnia maja, umarł; a nim umarł, gdy ociec y matka jego do niego przybiegli, rany y razy przemyli y opatrzyli, przemówił, mówiąc: «iż z rąk tych ludzi idę na tamten świat: pierwszy wojt z synem, drugi pop, którzy bili kijami, kosturami, trzeci Nesyn, który mi wbił w głowę żelazny pohonycz, gdy już na ziemim leżała, czwarty Hrycko Paszczenia, a innych nie pomnę». Że tedy imć panowie podkomorzowie brześciańscy, małżonkowie, poddanym swojem zbytecznej wolności, od pańszczyzny uwolniwszy, pozwalają, urzędnika tam nie chowają, tylko na wojska y gromady o wszystkie rzeczy spuszczają, którzy z swawoli chłopskiej, jeszcze pod ten czas, gdy kozacy przechodzą, na zaciąg wołają, na krew szlachecką ochotnie zbierają się, mówiąc: «gdyby można panow z tych krajow usich Lachow wyhnat, a naperwej pana podkomoroho kijowskoho, tob znowu harazd było»; przeto ich mościowie panowie podkomorzowie

brześciańscy, małżonkowie, winy, w prawach de non continentia famulorum et subditorum officia, opisane, iuxta rigorem et sententiam judicium, arbitratas prenas popadli y do szkod niemałych jego mości pana podkomorzego kijowskiego y pana Dubieckiego przywiedli; a zaś wojt, pop y poddani tameczni, wyżej wspomnieni, te zasłużyli karanie, które o zabojsztwa y o zgwałcenie pokoju pospolitego, ludziom podróżnym obwarowanego, ratione obsessae stratae publicae, w najściu na gospodę, jest prawem naznaczone y w każdym sądzie zwykło się praktykować, że tedy wielmożny jego mość pan podkomorzy kijowski y pan Dubiecki jure agere w każdym sądzie nie zaniechać ofiarowawszy się, a protestans, zostawiwszy sobie y komu by należało salvam facultatem meliorandi, lub przez pozwy, lub też przez inszej, szyszej zaniesienie protestatiej, a tej terazniejszej, wkrótce napisanej, prosił o przyjęcie, co y otrzymał: Paweł z Radorzyńska Łuszkowski manu propria.

*Книга ягородская овручская, записовая и помочная, № 3211,
год 1683—1684. Листъ 510 на оборотъ.*

ХХII.

Жалоба чесника киевского, Станислава Рончковского, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ съ своими козаками опустошаетъ окрестности, собираетъ дань, обижаетъ шляхтичей и между прочимъ разоряетъ постоень и контрибуциями село Рончковскаго—Яблонку 1684 мая 31.

Року тисяча шестсотъ осмидесять четвертого, месеца мая тридцать первого дня.

На вряде ягородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ ягородскимъ подстародства овруцкого и книгамиинешними, ягородскими, овруцкими, stanawszy personaliter urodzony imie pan Stanisław Rączkowski, cześnik kijowski, towarzysz z pod znaku pancernego jego królewskiej mości, swojem y jej mość paniej Teodory Suszczańskiego Proskury Rączkowskiej, matki swojej, manifestował się y solenniter

protestował imieniem, przeciwko ich mościom panom: Karolowi y Theophilii Gasparskiego Tyszkiewiczom, małżonkom; a to dla tego, iż ich mościowie wspólni, a primario pomieniony jego mość pan Karol Tyszkiewicz, na ten czas, nad zebranymi y w kupę zgromadzonemi kozakami, od jego mość pana Druszkiewicza, kasztelana Lubaczewskiego, privata authoritate, za ręczną kartą, nie za listem przypowiadnym jego królewskiej mości, y ordynansami hetmańskiemi (który list w xięgach grodzkich którychkolwiek, ut moris et legis est, non patet, ani jest podany), nakaznym będąc pułkownikiem y ludzi zaciągając, nie na obronę oyczyzny y nie na nieprzyjaciela krzyża świętego, lecz na ruinę y oppressią szlachty okolicznych, sasiadów y ludzi ubogich, postposita securitate publica, tudzież pospolite spernując prawa, contra invasores cudzych dobr y majątkości postanowione, o których samo opiewa prawo, że ich bić, znosić y zabijać godzi się, jedyną, niesłuszna y niewierną, odio propinquae vicinitatis y gruntów terazniejszych protestującąc się własnych, sobie indebite, injuste et illegitime usurpowanych, płochą, złą uwiedziony zazdrością, in vili-pensionem decretów trybunału koronnego, którymi omnis insolentia et temeritas już mu jest toties vetita et prohibita, in postpositionem legum y tak wielu statutów y constitutyi, które cudzych majątkości najeźdzać y na nie nasyłać vetant et prohibent, na confuzją postpozycią y letką powagę uniwersałów y ordynansów, tak jego królewskiej mości, jako y wielmożnych ich mościow panów hetmanów godząc y zarabiając, którzy serio zakazują, sub ammissione honoru y reputacie, privatione urzędów y pod innymi, w prawie wojskowym opisanymi wyraźnie winami, ażeby żadne chorągwie, ciągnieniem idące, w dobrach ziemskich jakichkolwiek stawając, noclegow nieodprawowały, stacyi niesłusznych y nienależytych niewyciągały, żadnych violencyi y szkod nie czyniły; jego mość tedy pan Tyszkiewicz, vili-pendens rozkaz jego królewskiej mości, tudzież y ordynanse ich mościow panów, hetmanow prawa wszystkie y constitutie w postpositiej mając, kozakom, zaciagnionym za pobudką, radą y białogłówską perswasię małżonki swojej, cudze majątkości najeźdzać, rabować, komory odbiąć, wsi plundrować, szlachtę osiadłą, wojsku y rzeczypospolitej zasłużoną, najeźdzać, po polach gonić, strzelać, po gościniach rozbijać, tak szlachtę y kupców, jako ubogich chłopów y różnej conditie

ludzi, rabować, grabić, fanty brać, woły y konie in via publica, secura, każdemu libera, wyprzegać y zabierać pozwala, rozkauje y koniecznie przymusza; tudzież noclegi odprawiać y, odprawiwszy, z tychże dóbr statie y pieniężne brać ugody nakazuje, a z proszących sprawiedliwości śmiech tylko y żart stroi, nie kontentując się tym, że tak wielkie w cudzych szlacheckich y duchownych dobrach robi exorbitantie y ubogim ludziom czynić rozkazuje aggravatie y niewinnego uciążania przeciwko samej słuszności, tudzież, lubo intra parentesim, przeciw owym słowom: «clericus clericum exdecimare non debet», jegomość we wsi Jabłonce, w woiewodztwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, terazniejszych protestujących się, matki y syna, własnych, stacie pieniężne brać, ugody, chłopom zabrać bydło y woły, za mil kilka w podwody gonić pozwolił y rozkazała; jakoż y pozabierali, chłopów spustoszyli y w niwec obrócili, mniej respectując, a prawie żadnego nie mając na to względu, że sam imć pan cześnik zdrowie, krew y substanię swoje, przy dostojeństwie jego królewskiej mości, conservatęj ojczyzny, na obronę świętnic pańskich y wiary chrześciańskiej młodociane (lata), ledwie nie z dzieciństwa, bell et martis tractando negotia, (trawi) y teraz, obowiązany będąc zawziętą do wojny ochotą y już dedikowaną conserwując powagę, reputatię, roku na ten czas y znaku jego królewskiej mości pilnując, obozową zabawiać musiał się residentią, a dom y własne deserere majątkości; zawzięty tedy in ruinam szlachty, tudzież in oppraessionem, na zniszczenie y zrujnowanie y wniwec obrócenie ubogich ludzi, pomieniony jego mość pan Tyszkiewicz y z swoją małżonką, pogodny upatrzywszy czas, że terazniejszego protestującego się w domu y majątkościach nie było, kilkudziesiąt tedy kozaków na wieś, wzwyszmielowaną, Jabłonkę, nasłała, którzy nocleg odprawili, statią y ugodej pieniężną vi et violenter extorserunt, komory poodbijali, ubogim ludziom substanię wzięli, woły y podwody za mil kilka zabrali, różne y niewymowne krzywdy, uciążenia, dolegliwości, aggravatie y szkody poczynili a to za roskazaniem, nakazem y przymusem jego mości pana Tyszkiewicza, a za pobudką samej jej mości, ktora, rząd prawie nad kozakami trzymając, na confuzją, ruinę, oppressią y zawzięte do szczętu substancję w niwec obrócenie terazniejszych protestujących się: jego mością pana Rączkowskiego, cześnika kijowskiego, syna y

z matką, wzwyższmianowanych na to subordinowała kogaków, którym sama na podjazdy do cudzych majątkości y na oppressia ludzi ordynanse wydawała y na wieś Jabłonkę, nie respectując, nie tylko na jego mość pana cześnika, jako żołnierza dawnego, starego y zasłużonego, lecz y na oppressią ubogich poddanych ichmościnych, tych subordinowała y nasłała kozaków, że tedy ich mościowie oboje, tak jego mość pan Karol Tyszkiewicz, jako principalis maiorum cooperator y starszą nad wszystkiem kozakami mający władzę, nie respectując na infamie, banicie y wieczne condemnaty, tudzież y na decretę trybunalskie, któremi temera insolentia y ten powszedni najazdów usus zabroniony, tudzież sub paenit infamiarum vetitus, prohibitus est toties, o takie specjaliki z ratusza wywołyany jest, on po staremu, sumendo vindictam, i szlachty y sąsiadów odio vicinitatis wzruszony, dla tego, że cudze grunta, ob exiguum paucitatem suorum, chce trzymać y sobie przywłaszczać, ich mość zaś, jako własnych w pożytek y possessią jego mością nie dają, contra jura, privilegia et statuta in invasores y nasłańców cudzych majątkości sancita, że ich samo prawo tollere et occidere mandat, przeciwko decretom trybunalskim, constitutiō et tot, jurium regulis obwarowanym bezpieczeństwom, postempując sobie, paenas, in convulsores legum, bannitos, contumaces et infames sanctitas, succubuerunt; a osobliwie jego mość pan Tyszkiewicz, przeciwko listom przypowiadnym, uniwersałom y zakazom hetmańskim, aby swobolnie żadne chorągwie y ludzie, po wsiach chodząc, żadnych szkod y aggravacyi ubogim ludziom nie czynili, noclegów y popasów nie odprawowali, stacy pieniężnych y okupów nie brali, sprzeciwia się y dosyć nie czyni. Aby kiedykolwiek, w którymkolwiek prawie, quacunque juris idąc via et regula, czyli w trybunale y w grodzie, czyli w wojskowym y hetmańskim sądzie będą ad respondendum et satisfaciendum vocati, odpowiedzą, terazniejszy protestujący się, jego mość pan Rączkowski, cześnik kłowski, swoim y rodzieli swojej imieniem, widząc swoją szkodę y confusią, tudzież na ubogich poddanych swoich ciężką zapatrując się krzywdę i ruinę y tak wielkie poczynione szkody, którzy na podjęte przysiędz są gotowi, solenną zanosił protestatą, iterum atque iterum protestatur y prosił, aby ta protestata do xiag mniejszych, grodzkich, owruckich przyjęta y za-

pisana była; co otrzymał. Stanisław Piotr Rączkowski, cześnik kijowski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3211,
годъ 1683—1684; листъ 523 на обороть.*

XXIII.

Жалоба намѣстника гродского овруцкаго, Ивана Якубовскаго, на дымирскаго старосту, полковника Криштофа Ласка, о томъ, что въ мѣстечкѣ Ласка, Народичахъ, мѣщане, вмѣстѣ съ управляющимъ, Домбровскимъ, нападаютъ на дворянъ и наносятъ имъ побои, въ томъ числѣ, они побили Якубовскаго и изъувѣчили его слугу, которые въ этомъ дѣлѣ съ трудомъ спаслись отъ смерти. 1864. Іюня 3.

Рoku тисеча шестсотъ осмъдесѧть четвертого, мѣсяца Іюня
третього дня.

На враде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Ремианомъ Суриномъ, писаремъ земскімъ киевскому, подстаростимъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanawszy personaliter urodzony imę pan Jan Jakubowski, namiestnik grodski owrucki, manifestował się y solenniter protestował się na wielmożnego imę pana Krzystofa Las-ka, stolnika kijowskiego, starostę dymirskiego, półkownika jego kro-lewskiej mości, tudzież y na jej mość panią Maryannę Potockiego, małżonkę jego mości, a to z tej przyczyny, że, widząc y wiedzący dobrze ich mość oboje zawiszową (sic) hardośť ślawetnych: Matfeja, woj-ta, Semiena Prochowniczego, Teodora Tkaczyka, Hryszka Szewca, ma-łego Jwanca Kusznierczyka, Hryszka Szewca, Stefanca Boyka y innych, de nomine et cognomine tū niewłożonych, wiadomych dobrze wszystkiemu miastu y samym ich mościom, po imionach nazywających lepiej mieszkańców y poddanych swoich, którzy tak wiele razy osiadły, woysku, rzeczypospolitej y wojewodstwu dobrze zaślużo-na szlachtę, bez żadnej dania occasiej, w jedynie niewinności, czę-

stokroć kijami, jako snopy, młocą, biją, katują, zabijają, siekierami, spisami, miałami, cepami, łopatami, kosami, wymówić y wypisać trudno, quam vario armorum genere, ustawicznie, byle się szlachcic nawinał, częstują, trapią, zabijają, albo tak mocno biją, że za umarłych na wozach y na korytach ciała szlacheckie do gospod odwożą, a krew, niewinnie wylaną, rynsztokami prawie płynącą, psy y insze pożywają żywioły; jednym słowem niewymowne exorbitantie y excessa robią, których wypisać y wymówić trudno. Oczewistym dowodem: ich mościow panów Trypolskich: Stefana Alexandrowicza y Stephana Piotrowicza, braci dwoch, kijmi na zbitą śmierć porządnie wybijane pikiety (sic), z których jeden, utpote Stephan Alexandrowicz, w wojsku wielkiego księstwa litewskiego swoje trawiąc lata, w nieprzyjacielskich rękach takiej nie doznawał męki, jakie w ten czas pod głętą brzozową y dembową ręką cierpiał udrczenia, a drugi, przy gospodarstwie domowym skromne y ciche trawiąc lata, na kiiowy od napasnych y swywolnych zboyców dostał się bankiet, którzy, krew bliska imć pana Laska, a wždy żadnej nie dostąpili sprawiedliwości y kary, śmiech tylko y poczciwy otrzymali żart. Nie długo potym taką otrzymała vertę jego mość pan Maciej Głembocki, który po swoich przyjechawszy do miasta potrzebach, jadąc przez miasto na koniu, nikogo nie zaczepiwszy y nie dawszy occasiey, wszystko miasto na niego y na czeladź kijmi biło y ledwie z kawalcem żywota, w zamek jegomości pana Potockiego, podkomorzyca bracławskiego, uciekł, y tam salwę swego dostałż życia, czeladź zaś, na gnojowiskach leżącej, na śmierć zbitą, na wozy w pół umarłych pobrano; którzy oba z wiecznego nigdy nie wyniada y nie odkupią się kalectwa; zaprawiwszy się tedy dobrze na mocno bitej szlachcie, że im impune popełnione idą występkie, tym bardziej większe pełnią excessa y zabojsztwa, im lepszą od pana swego, miasto kary, odbierają otuchę, jako się ciż sami z tym odzywają. Pomienionego tedy jego mość pana Jana Jakubowskiego, terazniejszego protestującego się, który przed tym jeszczce, będąc generalnym administratorem miasta Narodycz, obojga części, za świętej pamięci imć pana podkomorzyego bracławskiego, wuja swego, w surowej miał ich rzyie, że takiej nie dozwalał swawoli, jako teraz jest; występní tedy mieszkańców, jedyną nadrabiając swą wolną, chłopską, kozacką hardością y praesumpcją, że karania żad-

nego za tak ciężkie nie odnoszą kryminały, widząc też urodzonego Dąbrowskiego, na ten czas podstarościego swego, człowieka zbyt swowolnego, pianicę y zabojęcę głównego, nie tylko na prawa, y constitutie, lecz na bojaźń bożą y honor pana swego mniej respectującego, który na wszelkie występne puścił się occazye y wszystko miasto swojwoli pełne, bez kary, bez sprawiedliwości, bez posłużenstwa trzymał y w buntu podniosł, z którymi, zarówno upiwszy się, rożne czynił excessa y oszukiwania, tego się trzymając, kto kogo wybije y oszuka, ten tego panem; kozaka tedy jednego, który idąc z praesidium, z miasta Dymira, kupił muszkiet dobrym targiem, lecz lichy barzo, który mu się za jednym rozerwał wystrzeleniem y na rękę uczynił kaleką; sotnik tedy kozaka tego, nie mogąc sam ziechać y przyść do tego, żeby jegomości w tej expostulował sprawie z panem Dąbrowskim, terazniejszego tedy protestującego się, imć pana Jakubowskiego, uspakającego, by we wsi nie stali, upraszał, by za ukrzywdzonym y oszukanym kozakiem instantią wniósł y sprawiedliwości od Dąbrowskiego żądał; która w oblig usługi przyjacielskiej imć pan Jakubowski wziąwszy na sie, expostulował z urodzonym Dąbrowskim, by w to wejrzał, a kozakowi satisfactialną obmyślił sprawiedliwość, co on z miłością, zdradliwym pisząc pioarem, przyobiecał uczynić, tego żadając po imć panu Jakubowskim, aby sam praesens przy tej sprawiedliwey był satisfactiej; zjechał tedy zdradą uwiedziony, terazniejszy protestujący się, imć pan Jakubowski, a gdy, samowtór przyszedzsy po sprawiedliwość, żądał łaski y expeditiey kozakowi, miasto declarowanej otrzymania sprawiedliwości, za czuprynę z tyłu bez ceremoniej sama poni Dąbrowska, dzieci za nogi, a sam obuchem z tyłu bił na zabicie niespodziewającego się bez żadnej dania occasiej; tym się nie ukoiwszy y nie ukontentowawszy, na gwałt kazał uderzyć (bo to u nich communis był zdawna usus) y tak na jednego z czeladnikiem całe zbiegło się miasto; tam mu nie wymówne nigdy suche zadając razy, zbili, skaleczyli, porąbali, siekierą szyję uciąc chcieli, aż baba ze szpitala y żydowka przybiegły, na nim się położyły y tak, umarłego prawie, od świętej eliberowali śmierci; a czeladnika, Macieja Chwedorowicza, swąwola uwiedzeni, woyt, Semen Prochowniczy, Chwedor Tkaczyk, Hryszko Szwiec, mały Jwaniec Kusznierczyk, Hrycko Szwiec, Stefaniec

Boyko i inni, de nomine et cognomine wyrażeni, mieszczanie, których trudno było na ten czas liczyć albo li uważać, gdyż mocne przykładały razy, nie do tego się brało, okrutnie zbiili, który po dziś dzień kaleka; przy którym krzyżowaniu złotych czterdzieści dobrej monety, czapka zawojskowa, purpurowa, francuzkiego sukna, sygnet złocisty turecki, chustka turecka zdobyczą cessit; kontusz zaś koralowy, nowy, złotych sześćdziesiąt kosztujący, kijmi na ciele postłukli, ostatek pozszarpali, szable żelazną, w copę (sic) oprawną, z kapturkiem, drotem, temlakiem y paskami srebrnemi kijmi pogruchotali, ostatek połamali, terazniejszego zaś protestującego się, imć pana Jakubowskiego, już mocno zranionego y zbitego w izbie, na dwór wywlekli; tam sławetni zabójcy: Matwiej wojt, Chwedor Tkaczyk y Hryszko Szwiec, wziąwszy jeden siekierę, a dwaj strasznie grube kije, tak jak snop żyta we dwoj młócili, bili, kaleczyli y prawie na śmierć tłukli, toż wszystko y czeladnikowi czyniąc; pomieniony tedy imć pan Jakubowski, skromną sprawiedliwości, lubo tak ciężko skałczony, idący drogą, expostulował ustnym y listownym ukłonem jego mość pana starosty dymirskiego, upraszając, aby z nich należytą uczynił sprawiedliwość; jego mość tedy te wszyskie rzeczy w odległość puścił, ufając, że to wszystko mora sanabit, a jegomość za podjęte kalectwo ukontentowania w sprawiedliwości zapomni; nie respectując tedy ni na krew żony swojej, ani na sprawiedliwość świętą, żadnej sprawiedliwości nie czynił, nie czyni y czynić nie chce contentatiej; że tedy przeciwko prawom y constitutiom, które wszelką sprawiedliwość czuć ukrzywdzonym rozkazując, swowolnych ludzi w miastach trzymać y zabójców vetant et prohibent, tudzież in postpositionem legis communis et status nobilitatis postępując sobie, szlachtę dobrze zasłużoną, osiadłą y rodowitą kijami zabijać każe, jako o tym sami chłopi y mieszczanie zeznają, ponieważ też z nich żadnej nie czyni sprawiedliwości, tę zaniosł protestatię, prosząc, aby do act przyjęta y zapisana była co otrzymała. Jan Jakubowski, namiestnik grodzki podstarostwa owruckiego.

*Книга гродская оевропская, записанная и помочная, № 3211,
годъ 1683—1684; листъ 542.*

XXIV.

Жадоба отъ имени писаря земского кievскаго, Ремигіяна Сурина на дворянину Павла Трипольского о томъ, что онъ, нанесши Сурину разныя обиды, ворвался въ городъ Овручъ во главѣ своихъ козаковъ, оскорбилъ православнаго священника, опустошилъ домъ старостинскій, истязалъ и разогналъ мѣщанъ и похвалаляся убить Сурина 1684 юня 20.

Року тисеча шестсотъ осімдесятъ четвертого, месеца Іюня двадцятого дnia.

На вrade кгrodskomъ, въ замку его, королевсвое милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникумъ кгrodskimъ, подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгrodskimi, овруцкими, stanawszy personaliter urodzony pan Jan Mroczkowski, sluga urodzonego imc pana Remyana Suryna, pisarza ziemskego kijowskiego y podstarosciego grodskiego ovruckiego, imeniem tego pana swego y urodzonej, imc paniej Zophiej z Orzechowa Surynowej, pisarzowej ziemskiej kijowskiej y podstaroscinej grodskiej ovruckiej, małzonkow, przychylajac sie da dawniejszych actow protestatiae, w grodzie tutejszym, wzgledem po pełnionych excessow przez imc pana Pawla Trypolskiego, towarzysza choragwie usarskiej jaśnie wielmožnego imc pana Jana Wielopolskiego, canclerza koronnego y starosty krakowskiego, uczynionych, solempni et gravi cum querimonia, napzeciwko temuž jego moſc panu Trypolskiemu y czeladzi jego: szlachetnemu Janowi Lisieckiemu, urzednikowi we wsi Małej Chajczy bädacemu, ad omne nefas motorowi i authorkowi, także y innej czeladzi służącej y kozakom ze wsi Czykołowicz y innych majętnosci jego moſci, spontanee z oręzem do wojny należącym sprowidzonym y przygotowanym, samemuž imc panu Tripolskiemu de nominibus et cognominibus melius notis, (których nominum et

cognominum liberam denominationem, czasu rosprawy prawnej, in foro fori protestans panu swemu w pozwiech reserwuje:) przedempą, urzędem, świadczył y w niżej opisany sposób protestował się o to: iż rzeczony imć pan Trypolski, przepomniawszy boiaźni bożej, srogości prawa pospolitego y win w niem, także w constitutiach koronnych, de disciplina militari severe eo nomine opisanych y na występnich żołnierzów postanowionych, śmiał y ważył się, nie kątentując się dawniejszem krzywdami y oppraessiami, protestantom naniemionemi y owszem one ponawiając, a chcąc swoj zły a nie przystojny, zawzięty y zajatrzony przeciwko protestantom umysł y rankor wynurzyć y do skutku przywieść, (jako zwykły nie pojednokrotnie nie-winnych ludzi zabijać y exsessa, tak w obozach zawartych, pod bokiem hetmańskim y pod prześwietnym trybunałem koronnym lubelskim popełniać, quae omnia in foro fori y czasu rozprawy prawnej authenticis documentis obżałowaniem enucleabuntur) jakoż czasu niedawnego, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartego, przybywszy do wsi Chaycze Małej, majątki swej, to iest w dzień jarmarku wielednickiego, w dziesiąty piątek po wielkiej nocy ruskiej odprawującego się, a dowiedziawszy się, iż protestantes cum omni familia bezpiecznie dotąd w domu, we wsi Szołomkach będącym, rezidując, badał się rzeczonego urzędnika swego, Lesieckiego, jeśli jakiej nie miał krzywdy y szkody od kogo, a pogotowiu od protestantów, jakoż to mu retulit, iż: «ja nie dam krzywdy sobie y waszmości czynić y owszem chłopca protestujących, szlachetnego Michała Kunowskiego (którego jakom słyszał, że matka czasu functiej deputackiej sądów trybunalskich lubelskich in educationem protestantom oddała), podjechawszy, do usługi waszmości zgodnego, przemówiłem y lubom multoties o niego jestem requisitus od pana pisarza ziemsiego kijowskiego, do przyjazdu waszmości nie wydałem»; co mu obżały pochwaliwszy, dalszy proceder (wzruszając pokój pospolity sąsiedzki) nieprzyjaźni y niemiłości pełnić pozwolił; jakoż in crastino jarmarku wielednickiego, to jest dnia siedmnastego, będąc od tegoż Lesieckiego, urzędnika swego, praecustoditus pomieniony imć pan Trypolski, iż przez wieś Chajczą, lubo sam imć pan pisarz ziemska kijowski, lubo też sama imć pani pisarzowa ku domowi, do wsi Szołomek, iechać będzie, na co z samego poranku

pilne oko mając, jakoż, postrzegszy, iż się już zbliża kolasa ku po- mienionej wsi Chajczy, mniemając, że sam imć pan pisarz ziems- kijowski iedzie, natychmiast, wsiadły na konie sam imć pan Try- polski z czeladzią in armis et cum armis variis generis, to jest: pi- stoletami, fuzyami, muszkietami y dobytemi szablamy, w las, alias porośle, za tąż wsią Chajczą będącę, drogą przejachawszy, snać usiłując jednego z protestantów, to jest imć pana pisarza ziemsiego kijowskiego, abo z czeladzią jego mością którego, o szwaak zdrowia przy- wieść y przyprawić, gdzie postrzegszy, iż sama jej mość pani pisarzowa ziemska kijowska z jedną białogłową, to jest panią Butkiewiczową, y czeladnikiem iedzie, zastąpiwszy onej na dobrowolnej drodze, a przytrzymawszy koni, słowami nieprzystojnemi, honorem et bonam fa- mām obojętū ich mościom protestantibus laedentibus, których ob- reverentiam loci y pisać nec decet nec licet, ultimarie hoc declarando: «powiedz to swemu ślepemu mężowi, co się stało Macharzyńskiemu y innym; to y jemu w przekim razie y czasie będzie, a nie tylko chłopca żebym mu miał wydać, lecz i drugą czeladź, jeśli do mnie który z nich na służbę przyjedzie, jakom jest teraz potrzebny do wojska, nie wydam y wydać nie myśl»; tym się jeszcze nie kontentując, y owszem złość do złości przyczyniając, gdy pomieniony imć pan pisarz ziemski kijowski, jako vir pacis et de republica bene meritus, ode- brawszy takową niezbożną nowinę od małżonki swej y odpowiedź na zdrowie swejawną, od obżałowanego być taką, używszy przyjaciela, imć pana Theodora Sienickiego, o wydanie chłopca, y żeby ad tanta nefaria nefanda facinora przez obżalowanego y adhaerentów jego nie przychodziło, to jest dnia dziewiętnastego mensis et anni supra- scripti, amoventem et dissuadentem y, coby był obżałowanemu imć panu Trypolskiemu winien jego mość pan pisarz ziemska kijowski, solita via juris z nim, jako z starożytnym obywatelem y officialistą województwa tutejszego kijowskiego czynił, a nie zastępami, najazda- mi groził, na którą i ersuasią przyjacielską, pomieniony imć pan Trypolski, in praesentia xiędza Jacka Trzaski, reguły y zakonu Do- minika świętego praesidenta klasztorow owruckiego y czarnobylskiego y drugiego brata jego, także y innych ich mościow panow sąsiadów, furibundus et exacerbatus referował y to deklarował: «jeśli mi ten ślepy rabowników syn a pisarz, nie ziemska kijowska, ale kozacki

który czasu rebelliej był pisarzem u kozakow (co in rerum natura nigdy się nie pokaże), z przyjacioły mnie upodobanemi, tu, do mnie y w dom moj przyjechawszy, upadnie mi do nog, iż mi na contempt moj kazał zabrać w chałupie, przezemnie na gruncie pewnym za świętym Spasem, gorzałkę do szynkowania, przez Lesieckiego, urzędnika mego, nowo zbudowanej, pozostawioną y w grodzie tutejszym praesentowaną, z sobą przywiezie i przeprosi mię, tedy mu to przebaczę, jeśli też tego nie uczyni, na pierwszym wstępie połkania mego, lubo li też y w domu jego z żoną y. z dziećmi tegoż ślepego wyzabijam, abo go ze wszystkim, najachawszy, spale»; formalia mówiąc: «jeśli ociec moj nie miał tej wolności szynkowania liquorów wszelakich in suburbio tegoż miasta Owrucego, tedy ja żołnierz, że y w samym mieście Owrucau pozwolę sobie szynku, tak za dzierżawy terazniejszego starosty owruckiego, jako y następcow jego». Co y przerzeczony xiądz Trzaska, obżałowaniemu dodając otuchy, a mając itidem et totaliter z pewnych przyczyn ku protestantom niechęć i nieprzyjaźń, od takowej impreasy imć pana Trypolskiego (jako kapłanowi pobożnemu należy) non amovit, lecz barziej jeszcze suggerendo et instigando, do dalszych popełnienia excessów commovit. Facta tedy praenominata użytemu przyjacielowi declarazione, imć pan Trypolski exacerbando sese y na głowie swojej włosy targając, co przedzej sobie konia dać y czeladzi swojej także na konie powsiadać roskazał, gdzie insimul et semel z pomienionym xiędzem Trzaską, zagrzawszy liquorem polskim dobrze czoła, wielkim pędem do miasta jego królewskiej mości, Owruca, z pomienioną czeladzą y kozakami, a pomocnikami swemi, poskoczył y tam, zdzbawszy naprzod zakonnika ritus graeci, wielebnego ojca Anastazego Kalinowicza, namiestnika archimandryty owruckiego, w leczech barzo podeszłego, z miasta ku manastyrowi swemu, cerkwi Wniebowzięcia Najświętszej panny Mariej, strata publica, nic nikomu a pogotowiu obżałowaniemu, imć panu Trypolskiemu, jako synowi prawosławnej wiary, cerkwi wostocznej, niewinnego, y do tegoż monstyra idącego, wprzod słowami nieuczciwemi, kapłański stan duchowny obelżywemi y sromotnemi, lżąc y szkalując, dobywszy szable formaliter te słowa mówiąc:» tuś mi taki owaki matki synu y zdrajco moj, y ty to z tym ślepym Surynem jedno rozumiesz y grabisz mnie»; y gdyby

nie pomieniony xiądz Trzaska za rękę uchwycił, natychmiast zakonika ubogiego bezbożnie o śmierć przywrócił by był, któremu to zakonnikowi, ratione tak znacznego disgustu onego, jemu samemu, jako y o dishonor boski y wysoce przewielebnego w Bogu jego mość ojca Selwestra Tworowskiego, archymandryty owruckiego, osobiwa, ratione tanti ausus, salva reservatur actio; a y tym się jeszcze nie kontentując, pomieniony imć pan Trypolski, z tąż wszystką archandią swoją, strzelbą ponabijaną y szablami dobytemi, prawie jako hostis patriae, zapędziwszy się w sam rynek, strzelając z pistoletów y innej strzelby, zaraz napadł na publiczny dom starościński, skąd wszelka intrata pochodzi jaśnie wielmożnemu jego mość panu Mikołajowi Sapieże, woiewodzie bracławskiemu, na ten czas starostie owruckiemu y terazniejszym protestantom, okna siec, strzelać począł y arenadarza tamejszego, niewiernego Dawida Jowelowicza (gonić) usiłował, chcąc o śmierć przywrócić z żoną y z dziećmi, który, unosząc zdrowie swoje, aż do klasztoru dominikańskiego uszedł y tam zaledwo, za instantią poważnych y godnych ludzi, żywy y cały w zdrowiu pozostał; a potym tenże jego mość pan Trypolski z czeladzią pomienioną y kozakami swemi, z szablami gołemi, uganiając się za mieszkańców y mieszkańców tamejszem, z których jedni w łuhi, nad rzeką Noryniem będące, a drudzy w tąż rzekę, topiąc się y, gdzie kto mógł, jako przed jakiemi nieprzyjaciółami krzyża świętego unosząc zdrowie swoje, uchodzili y kryli się; tamże, wpadły do chałupy, na gruncie ich mościow panow: Jana y Ostaphiego Trypolskich będącej, dalszy swój zawięty, zły a nieprzystojny umysł y rankor do skutku przywodząc, sławetnego Michała Winniczka, człeka rzemiosła szewskiego y mieszkańina starożytnego owruckiego, pokojem pospolitym obwarowanego, nic nikomu, pogotowiu obżałowaniemu, niewinnego, sam imć pan, Trypolski z czeladzią y kozakami swemi za łeb porwał y sam go prowadząc, pięścią w gębę nielitościwie złukł, bił y do mieszkania, ut fertur, na gruncie własnym tego to Michajła Winniczka, na którym to gruncie z dawnych czasów żaden nie był budynek szlachecki y szynk, jako na gruncie miejskim, nowo zbudowanego, zaprowadziwszy, kijami, obuchami niemiłosierdnie y nielitościwie zbił, złukł, a, semivivum tylko zostawiwszy, za ręce y nogi tejże czeladzi swej wziąć y z góry onego zrzucić roskazał,

jakoż to wszystko czeladź obżałowanego, pełniąc wolę y rozkazanie pańskie, uczynili y z pomienionej góry zrzucili (o które zbiecie jako y najazd wyszmiowanym imć panom Trypolskim z obwinionym imē panem Pawłem Trypolskim, czeladzią y kozakami jego itidem salvam viam jure agendi, ratione illatae ich mościom violentiae, zostawuje) a na ostatek, po skończonej tak znacznej expeditiej, tenże imē pan Paweł Tripolski y z tym że xiędem Trzaską, czeladzią y pomocniczkami swemi, recta via jechał do folwarku y mieszkania za rzeką Norą przewielebnych w Bogu ich mościów ojców jezuitów collegium owruckiego, gdzie, zastawszy przewielebnego w Bogu imē xięda Hieronima Etmina, rektora tegoż collegium owruckiego y jurewickiego, już in procinctu itineris będącego, in praesentia tegoż jego mości xięda rektora y wielu ich mość panów obywatełów, tam na ten czas będących, trynumfując, opowiadając to jego mość xiędu rektorowi y tam będącym ich mościom, iż szczęśliwie skończył expeditią nad niewinnym człekiem, toż mówiąc y twierdząc: «w krótkim czasie y razie takiego owakiego syna, ślepego Suryna, podstarościego grodskiego owruckiego, na tejże górze y takowymże traktamentem, jako y tego zdraję, Winnickza, opatrzę»; jakoż y tym się nie kątentując, dalszą odpowiedź z diffidatią na zdrowie samych protestantów, totiusque ich mościow familiae tamże czynił y czynić nie przestaje, przez który to takowy swój niesłuszny, niezbożny y nieprzystojny postępek, prawo pospolite zgwałcił y zgwałcili y na osoby swoje winy prawne, pro qualitate facti et excessus sui, ile jako do której osoby sciagające się, zaciagneli y zasłużyli; o co wszystko modernus protestans, salva melioratione tej terazniejszej protestatniej swojej, in quantum by tego potrzeba prawa ukazywała, z obżałowanemi in foro fori, jure mediante imē pana pisarza ziemskego kiowskiego, pana swego, agere ofiarując, o przyjęcie tej terazniejszej protestatnej swojej prosił. Co otrzymał. Jan Mroczkowski.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3211,
годы 1683 – 1684; листъ 559.*

ХХV.

Универсалъ, изданный комиссаромъ козацкихъ войскъ, каштеляномъ любачевскимъ, Станиславомъ Друшкевичомъ, къ дворянамъ воеводства кievскаго, о томъ, что онъ, узнавъ о ложныхъ универсалахъ, распускаемыхъ наказаннымъ гетманомъ Мирономъ, утверждающихъ, якобы король отдалъ козакамъ Украину по рѣку Случь, и якобы уничтожилъ въ этой области права помѣщиковъ, успокаиваетъ дворянъ, исчисляетъ мѣстности отданныя козакамъ королевскимъ универсаломъ и приказываетъ сажать въ тюрму агентовъ Мирона. 1684. Августа 16.

Року тысяча шестсотъ осімдесятъ четвертого, месица жовтобра четвертого дня.

На уряде кірдскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, иеродомною, Михайломъ Ставецкимъ, подстаростимъ овруцкимъ и книгами вынешними, гродскими, овруцкими, становши *personajiter* уроженый панъ Теодоръ зъ Чернихова Немеричъ, подкоморичъ кievскій, для вписаня до книгъ нынешнихъ, гродскихъ, овруцкихъ, подаль перъ обляtamъ универсалъ отъ яневельможного его милости пана Станислава зъ Жабя, на Превалахъ Друшкевича, каштеляна любачевскаго, старости тучапскаго, комиссара до войскъ его королевскогоми листи въ Украинѣ, съ подписомъ руки тогожъ его милости пана каштеляна любачевскаго, собе подавающему служачій и ихъ милостямъ паномъ обывателемъ воеводства кievскаго, а повѣтомъ овруцкому, яко и житомирскому служачій. О чемъ тотъ универсалъ, нижей вписаный, шире въ собе обмовляеть; которого я, урядъ, прыймуючи до аєть, передъ собою читати росказалемъ и тыми есть написанъ словы: Stanisław z Żabia na Przewałach Drużkiewicz, kasztelan lubaczewski, starosta tuczapski, komissarz do wojsk jego krolewskiej mości w Ukrainie. Wszem w obec i každemu z osobna do

wiadomości donoszę, a osobliwie tym, którym o tem wiedzieć będzie należało, ich mość panom obywatelom wojewodstwa kijowskiego w powiecie Owruckim i Żytomirskim, moim panom braci. Kiedy tu dochodzi echo, że Pan Miron, hetman nakazny od jego mości pana hetmana Mohyły jego królewskiej mości zaporowskiego udaje, że ma takie uniwersały od jego królewskiej mości pana miłościewego, aby po Słucz na hetmana zaporoskiego posiadał, chłopów kozaczył i z posłuszeństwa panom dziedzicznym odbierał, co jest fałsz i niecnotliwa calumnia, gdyż te uniwersały przez moje ręce były, które w grodzie łuckim, krzeminieckim są acticowane: wielkie mają wolności jego królewskiej mości kozacy, mają prawa i swobody na Ukrainie i tam swoie nadania: koło Korsunia, koło Czerkas, koło Czechryna, koło Łysianki, po nad Tyśminą, po nad Tykiczą i koło Umania; ale nie na Polesiu, nie w Żytomirszczynie, nie koło Owruczego, nie w dobrach dziedzicznych szlacheckich, nie w dobrach imć panow Niemiryczow. A ponieważ pan Miron więcej sobie pozwolił, niżli mu pozwolono, zmyślając sobie takie uniwersały, jakich od jego królewskiej mości nigdy nie było, władzą tedy mają kommissarką ten moj przeciwny wydaje uniwersał, aby panu Mironowi nikt nie wierzył, i owszem tych jego sprawców, co to chłopów w Polesiu buntują, fałszywe uniwersały opowiadają, aby łapali, brali i do grodu oddawali, ażeby jeszcze jednego do króla jegomości odesłać, na przykład inszym na palu pokazać, bo tej swojej woli inaczej poskromić trudno będzie. Pan Miron na swoją starość nabierze się strachu i nie wiem jako to z tego jego królewskiej mości się sprawi, że się tak szkaradnego dopuszcza w systemku. Działo się w Badynie, dnia 16 Augusta, anno Domini 1684. У того универсалу подпись руки его милости пана канцелярия любачевского тыми словы: Stanisław Druszkiewicz, kasztellan lubaczewski, komissarz do wojsk jego królewskiej mości zaporowskich mp. Который же тотъ универсальъ, за поданемъ и прозьбою выпить менованого его милости пана подкоморича киевскаго, подаваючаго и за моимъ урядовымъ принятіемъ, ввесь, зъ початку ажъ до конца, слово въ слово есть вписанъ.

Книга гродская овруцкая, записаная и помочная, годъ 1683—1684. № 3211; листъ 698.

ХХVI.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго
къ войскамъ польскимъ и козацкимъ о томъ, чтобы они не занимали
квартиръ и не сбирали провіанта съ шляхетскихъ имѣній въ воеводствѣ
кіевскомъ, подъ опасенiemъ военнаго суда. 1684. Августа 18.

Року тисеча шестсотъ осмъдесать четвертого, месеца сентября осмнадцятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкимъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanawszy urodzony pan Thomasz Baranowski, dla wpisania do xiag niniejszych, grodzkich, owruckich, per oblatam padał uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Stanisława Jana na Jabłonowie Jabłonowskiego, wojewody y generała ziem russkich, hetmana wielkiego koronnego, buzkiego, swieckiego, bohusławskiego, korsuńskiego etc. starosty, na ochronę wszystkich dóbr ich mościów panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego od przechodzących żołnierzow, tak wojska jego królewskiej mości koronnej, jako też y zaporozkiego, prosząc, aby przyjęty y do xiag przyjmując, czytałem y tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, wojewoda y generał ziem russkich, hetman wielki koronny, buzki, swiecki, bohusławski, korsuński etc. starosta, ich mościom panom pułkownikom, oberszterom, rotmistrzom, oberszterlejtnantom, porucznikom, chorążym y ich namiestnikom; także imć panu hetmanowi, panom pułkownikom y setnikom wojsk jego królewskiej mości y rzeczypospolitej zaporozkich y wszelkim ludziom wojskowym,

polskim, cudzoziemskim lub kozackim trybem służącym, przy zaleceniu powolności mojej, respective każdemu do wiadomości donoszę: lubo prawo koronne dosyć obostrzyło securitatem dobrom ziemskim, aby od wszelkich przechodzącego żołnierza wolne były konsistentiej, aby jednak tym lepiej to każdemu być mogło wiadomo, mieć chęć y surowo władzą moją przykazuję, aby, jako dobra wszystkie wojewódstwa kijowskiego, tak osobliwie dziedziczne w wszelkiej od ich mościow panow przejeżdżających albo przechodzących ludzi wojskowych y zaporozkich były w ochronie y żaden się ustaw, exactiej, chlebów pobocznych wybierać nie ważył, ale wszelką skromność bez krzywdy, agrawatiej ludzi ubogich zachował; ktokolwiekby zaś in contrarium sobie poczynał y ordynansu tego, za jego obaczeniem, nie pełnił, przy najmniejszej dellatiae, jako violator powagi mojej hetmańskiej, sądzony y magnis rigoribus, podług estrości artykułów wojskowych, karany będzie. Datum w obozie pod Wiśniowczykiem, ósmpastego augusti, tysiąc sześćset osmdziesiąt czwartego. У того универсалу, при печати притисненої, подпись тъми словы: S. Jabłonowski W. Z. R. H. который же то универсалъ, за поданемъ и просьбою звишъ менованое особы подаваючого, а за принятиемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нанесениихъ, кгородскихъ, овруцкихъ есть уписанный.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3211,
годъ 1683—1684. Листъ 631.*

XXV.II.

Письмо настеляна лобачевского, Станислава Друшкевича, къ подкоморичу киевскому, Феодору Нимиричу, о военномъ походѣ короля Иоана III, о походѣ въ помошь королю козацкаго гетмана Могилы, о возмущеніи въ Украинѣ крестьянъ наказнымъ гетманомъ Мирономъ и о посылкѣ универсала для ихъ усмиренія. 1684. Августа 18.

Року тисеча шестсотъ осмъдесять четвертого месеця охотовра четвертого дня.

На ураде кгородскомъ, въ замку его королевское милости

овруцкимъ, передомною, Михайломъ Ставецкимъ, подстаростимъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешиими, кгродскими, овруцкими, stanawszy personaliter urodzony imc pan Theodor z Czernihowa Niemirycz, podkomorzyk kijowski, dla wpisania do xiag niniejszych, grodskich, owruckich, podał per oblatam list od imc pana kasztella-na lubaczewskiego, pisany w pewnej sprawie, sobie podawajacemu służący, z podpisem ręki tegoż imc pana kasztellana lubaczewskiego, de data et actu w Bodynie, o czem ten list, niżej wpisany, szerzej a dostateczniej to wszystko w sobie obmawia i opiewa, prosząc, aby pomieniony list do xiag przyjęty i zapisany był, ktorego ja, urząd, czytać przed sobą kazałem i temi jest inserowany słowy: Mnie wielce mości panie bracie! Pisanie waszmości pana ledwie mię już zastało w domu.... tak lekko, bez wozow, bez kałamarza, bez papieru i bez pieczęci. Wczora wszystko przed sobą ku wojsku wyprawiłem, a przez dzień dzisiejszy przytrzymałem się ..... ważną mi to rzecz waszmość pan, de ausu Mirona starego, niedobrego oznajmować raczysz, jakoby uniwersałem hetmana Mohyły concitarit subditos et ex obedientia dziedzicznym panom eliminuje, nec contemnendum, żeby się ten pożar nie zajął. Jużem się ja tedy z swojej negotiej uwolnił z Ukrainy, a do wojska generalnego, z chorągwiami memi idąc, list W. M. pana królowi jego mości zaraz ad trutinam poszłe, a sam przedko, za Bożą pomocą, dogoniwszy wojsko, fusius expostulabo et de tanto periculo informabo uberius. Hetman Mohyla, tak suppono, (non probabo), że się już miał dawno ruszyć z wojskiem kozackim do boku jego królewskiej mości, gdyż miał surowe uniwersały jego królewskiej mości, aby do wojska generalnego przychodził i posłowie od niego często do króla jego mości bywają z offertami ad obsequium króla jego mości; teraz ma być już koło Podhajec i wojsko, nie obozuując, już maszeruje. Byłem w Żółkwi in consilio publico, podobno są pod Żwańcem; przyjdzie się nam przez Dniestr przeprawować. Kończę i obojgom państwu nizko się kłaniam, zostając uprzejmie życzliwym W. M. pana i brata sługa Stanisław Druszkiewicz, kasztelan lubaczewski, w Budynie, dnia 18 awgusta 1684. У того листу по подписе виршовъ три, написаные тыми словы: Posyłam uniwersał, ale bez pieczęci, masz waszmość pan słyszę wielką pieczęć swoje, każ zapieczętować, wszakże tam chłopi mojej nie znają pieczęci.

Который же то листъ, за иоданемъ и прозбою выць менованого подавающаго, его милости пана подкоморича киевскаго, до винть вы-
нелмихъ, кгородсъхъ, оврученхъ слово въ слово есть внижныи.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, 1683—1684
годъ, № 3211. Листъ 698 на оборотѣ.*

XXVIII.

Жалоба отъ имени дворянъ: Михаила и Захарія Ставецкихъ на дворянъ: Ивана и Якова Котарскихъ, и Лаврентія Ловицкаго с томъ, что они набрали отрядъ войска, который имѣнуетъ козаками запорожскими, и съ нимъ принудили крестіанъ въ имѣніяхъ Ставецкихъ, заплатить въ свою пользу контрибуцію. 1684. Ноября 9..

Рoku tysieca szestseto osmydesiaty czwertygo, mesiaca nowbra
devyatago dnia.

Na wrađe kprodskomъ, въ замку его королевское милости
owruckiemъ, передомною, Яномъ Jeubowskimъ, наместникою kprod-
skimъ, podstarostwa ovruczkowego i knigami inwestnymi, wgrodskimi,
owruckimi, personaliter stanawszy szlachetny pan Jan Kožuchew-
ski, imieniem urodzonych ich mościow panów: Michała i Zachariasza
Stwieckich, braci rodzonych, panów swoich, przeciwko urodzonym
ich mościom panom: Janowi, skarbnikowi czernihowskemu, ojcowi, y
Jakubowi, synowi, Kotarskim y przeciwko jego mość pamu Waw-
rzyńcowi Łowickiemu, zięciowi tegoż jego mość pana Jana Kotar-
skiego, opowiadał y solenniter w tem niżej opisany sposob y o to
protestował się iż jego mość, nie respectując nie na prawo pospo-
lite y na winy, w niem surowo opisane, nic nie dbając, roku teraz-
niejszego, tysiąc sześćset qśmdziesiąt czwartego, dnia trzynastego
maja, z choragwiami różnych conditiey zaciagnionych y zebranych
ludzi, człowieka do trzechset, imionami y przewiskami samymże
ich mościom wiadomemi y znajomemi, mianując ich kozakami zapo-
rozskiemi y sami się ich mościowie nazywając setnikami, w dobrach
panów protestantis dziedziczych, w wojewodstwie kijowskim, a po-
wiecie ovruckim, leżących, to jest we wsii Wysokim, wymusili przez

gwałt u poddanych wysoczańskich gotowych pieniędzy złotych polskich pięćdziesiąt, a we wsi Weławsku złotych polskich osiemdziesiąt, a większy przez gwałt pomienione pieniądze y tym się jeszcze nie ukontentowali, w tychże wsiach, tak we zbożu różnym, jako w leguminach y inszych rzeczach wiele szkod naczynili y poddanych w niwiec zrujnowali, przez co ich mościowie obwinieni prawa pospolitemu sprzeciwili się, winy prawne na osoby y dobra swoje dobrowolnie zawzięli y zaciągnęli, a panów protestantów przez to do szkod nie małych przywiedli y przyprawili: które szkody czasu prawa regestrem albo pozwem liquidowane będą, o co terazniejszy protestant, jako się wyżej pomienił, iterum atque iterum, imieniem wyżej mianowanych panów swoich, protestował, ofiarując tychże ich mościów panów Staweckich, panów swoich, z obwinionemi prawne czynić nie zaniechać, salwę jednak do uczynienia szerszej o to protestatniej albo tej, czasu prawa, pozwem rozszerzenie, jeśliby tego potrzeba ukazywała, zostawiwszy, a na ten czas o przyjęcie tej, wkrótce napisanej, y do xiąg niniejszych zapisanie prosił; otrzymał.

*Книга гродская беруская, записовая и поточная, № 3211,
год 1683—1684. Листъ 681.*

XXIX.

Жалоба дворянина Андрея Любовицкаго, отъ имени своего и двоюроднаго Бржескихъ и Харчинскихъ на дворянина Карла Тышкевича о томъ, что онъ, не удовлетворившись грабежами, которые производилъ въ качествѣ козацкаго полковника, собравъ до 40 козаковъ и другаго рода людей, напалъ на имѣние истцевъ, мѣстечко Бышевъ, овладѣль имъ, разграбилъ и раздѣлилъ съ своими людьми находившееся тамъ имущество и Любовицкому нанесъ тяжелые побои. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ эти факты. 1685 февраля 24.

Року тысяча шестсотъ осмъдесятъ пятого, месяца феврѣала двадцать четвертого днія.

На урядѣ юродскомъ, въ замку его королевское милости ѿвъ-

руцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, вгродскими, овруцкими stanawszy personaliter urodzony j. m. p. Andrzej Lubowicki, skoro tylko po takim niemilosierdnym zbicu obuchowym i zmordowaniu tyrańskim, do pierwszego zdrowia, lubo jeszcze i teraz barzo słabego, przyjsć mogł i do act grodu tutejszego przybyć, tak zaraz swym i urodzonych ich mościow panów: Jana Stanisława Brzeskiego i Marijanny Lubowickiego, pierwszego małżestwa Dominikowej Charlińskiey, a teraz Janowey Stanisławowej Brzeskiey, małżaków, także ich mościow: pana Franciszka, syna, i panien: Anny i Konstantiey, córek, Charlińskich, z tymże zeszłym Dominikiem Charlińskim spłodzonych, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Karolowi Tyszkiewiczowi i Theophili Gasparskiego Tyszkiewiczowej, małżakom, także Sawickiemu, kozakowi i innym wielu, których było plus minus człowieka około czterdziestu, świądeczył, i żałośnie protestował się, o to i w ten niżey opisany, sposob: iż ich mość panowie Tyszkiewicze, małżakowie, nie mający żadnego prawa, ani przetextu do dobr dziedzicznych ich mościow panow Brzeskich, małżakow i Charlińskich, miasta Byszowa, a, zaprawiwszy się dobrze czasow świezo przeszłych na rożnych violentiach, najazdach, rozbojach y rabunkach, podczas przeszley functiey swoiej pułkowniczej woyska jego królewskiej mości zaporoskiego, y, nie nasyciwszy siebie, i nie dopełniwszy swego gospodarstwa domowego, ciągnieniem chodząc z kozakami, pod swoją komendą mającemi, (jako o to wiele protestacji od ich mościow panow obywatelów woiewodstwa kijowskiego, w grodzie tutejszym owruckim zaniesionych, świadczy), teraz świezo, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt piątego, dnia pierwszego februarii, jako się wysz pomieniło, sine ulla data occasione, z ludźmi umyślnie na to zaciagnionemi, oboje ich mość panowie Tyszkiewicze, małżakowie, armatno, z roczną strzelbą, do miasta Byszowa, dziedzicznego protestantis, naiechawszy i violenter, szтурmem prawie, bramę zamkową odbić kawawszy, sam, przywodcą, jako do jakiego nieprzyaciela krzyża świętego będący, skoro w zamek tameczny z swoją archandią zaciężną włamali się, naprzód, bez wszelkiego respektu y miłoserdzia, prawie po nieprzyacielsku terazniejszego protestanta kazał naypierwiej

swoim adhaerentom, z izby, nic złego na siebie nie spodziewającego się, wyprowadzić; tamże wprzod słowami uszczypliwiemi, honorowi szlacheckiemu i reputaciej uczciwej szkodzącemi, sam zelżywszy y zsromociwszy, pięścią w gębę pod same oko stursem uderzył, od którego, gdy protestans terazniejszy na ziemię musiał upaść, na swoich comprincipałow ich mość panowie Tyszkiewiczowie, małżakowie, głośno wołać poczeli: « weźcie, bijcie, zabijcie takiego owakiego syna! » (których słów tu ob rewerentiam loci i pisać się nie godzi;) którzy to comprincipales, z roskazania obojga ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżakow, natychmiast terazniejszego protestanta porwawszy między siebie (człowieka prawem pospolitym i pokoiem obwarzanego) iedni za ręce, drudzy za łeb, trzeci obuchami potężnie opprimując, insi zaś rurami samopałowemi sztursaiąc, ledwie co żywego, zbiwszy, zmordowawszy, wpuł za umarłego za żamek wywleć kazali, a, cokolwiek w zamku tamecznym Byszowskim i w mieście, tak samego protestanta, jako princypalis sui protestantis było: konie, rynsztunki, ochędozstwa, złoto, srebro, pieniadze gotowe, bydło różne, kury, gęsi w folwarkach będące, i ryby w beczkach, z stawu byszowskiego, podzamkowego, zaszpuntowane, zboża w gumnach, w snopach y w szpichlerzach, w ziarnie, tudzież i wszystkę różne władzę y posłuszeństwo: intraty i z szynków karczemnych pieniadze y czynszowe, miody danne gotowe i pasieki, w swoją władzę odebrawszy, iedno do majątku swoich Karolowki i Chrystynowki wyprowadzić wraz kazał, drugie w paje między swoj lud zajezny rozdać kazał, trzecie, zostawszy już residentem zamku i miasta Byszowa, na wikt swoj własny obrocili, y na pożytek swoj przywłaszczyli, tak terazniejszego protestanta mocno, gwałtownie z zamku i z miasta wyrzuciwszy i expulsią ich mościom panom Brzeskim małżakom i Charlińskim, wyszrzeczonym uczyniwszy, sami bezprawnie opanowali; przez co do szkod niezmiernych, tak ich mościow panow Brzeskich, małżakow, i ich mościow panów Charlińskich, i terazniejszego comparentis protestanta (ktore czasu prawa regestrem osobliwym werifikowane będą) obwinieni żałujących przywiedli y przyprawili; a przez to winy, w prawie pospolitym opisane, na osoby i dobra swoie libere zawzieli i zaciagneli, o co terazniejszy compares, nomine wyszrzeczonych sui principalium, iterum atque

iterum, przeciwko wyszczególnym obżaławianym świadczył się i protestował, zostawiwszy jednak wolną melioratą tey protestatier terazniejszych, albo uczynienia inszey szyszey, lubo li też też przez pozew poprawienie i rozszerzenie, in quantum by tego potrzeba prawa ukazywała. Et incontinenti tenże comparens stawił woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Bazylego Steblewskiego, który, w moc wierney, prawdziwej i skutecznej rellatii swojej, zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt piątego, miesiąca februarii dnia osmeego, za przydaniem moim, urzędowym, a za affectatię urodzonego imć pana Andrzeja Lubowickiego, mając też przy sobie stronę szlachty, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Stanisława Borkowskiego i Jana Błotowskiego, był w mieście Chabnym, we dworze, gdzie widział urodzonego imć pana Andrzeja Lubowickiego, w izbie, na pościeli leżącego, barzo chorego, wszystkiego spuchłego, zbitego tyrańsko, na którym oglądał: wszystko ciało zczerniałe, zsiniakłe, tylko dla spuchliwości razów zliczyć trudno było; jednak widział pod okiem prawym raz sztursowy, na ręce prawej, niżej ramienia, w łokcie, raz barzo szkodliwy, obuchowy, na lewym boku, pod pachą, niżej serca, szkaradny raz obuchowy, od którego żebra złomane i, Bog to wie, jeżeli żyw zostanie; które to pobicie takowe tyrańskie, expulsią z miasta Byszowa i zamku tamecznego, przy naiezdzie gwałtownym, mianował być stałe ich mość pan Lubowicki i zabranie wszystkich rzeczy i inszych violentii, w tej protestatieri mianowanich, poczynienie od ich mościów panów Tyszkiewiczów, małżaków i innych, co wszystko on, wozny, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczyszy, stamtąd odiechał i o tym, tak a nie inaczej zeznawając, rellatia swoją uczyniwszy, prosił wesoł z protestantem, aby tak ta protestatia jako i rellatia do xięg niniejszych przyjęte i zapisane byli, co otrzymali, Andrzej Lubowicki.

*Книга гродская оврукская, записовая и помочная, № 3212,
год 1685; листъ 189.*

XXX.

Жалоба управляющаго чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Юревича-Скорульского, на козачьего полковника, Криштофа Лянчинскаго, на сотниковъ его полка: Жубра и Струя и на всѣхъ козаковъ о томъ, что они гребовали съ чернобыльской волости излишнихъ провіантovъ, грабили и истязали жителей, однаго изъ нихъ убили, насиловали женщины, отбили преступника, заключеннаго въ чернобыльскомъ замкѣ и при этомъ случаѣ нанесли побои самому Скорульскому. Свидѣтельство вознаго подтверждается эти факты. 1685. Іюня 12.

Року тысяча шестсотъ осмъдесять пятого, місяца Іюня два-
надцятого дня.

Na uрядѣ kгородскомъ, въ замкѣ его королевское милости
owruckimъ, передомною, Janomъ Jakubowskimъ, наместникомъ kгород-
skimъ podstarostwa owruckego i книгами nинешними, kгородскими,
owtруckimi personaliter stanawszy urodzeni ich mošć panowie: Jan
Jurewicz-Skorułski, administrator miasta y wszystkieu włości czar-
nobylskiey, majątnosci dziedzicznych wielmožnego imć pana Pawła
Sapiehi i Jan Karol Wilczopolski, na zrewidowanie wszystkich krzywd
y desolacji pszenicy (przez) mianowanych osob, w tymże mieście
Czarnobylu i włości czarnobylskiej poczynionych; i crimałów po-
pełnionych, od króla jego mości zesłany, jako skoro do grodu ni-
nieyszego (dla ustawicznych odpowiedzi i przechwałek na zdrowie
protestantis, a naybardziey dla zastępowania po drogach i gościncach,
przez osoby na to subordynowane) przybyć mogli, tak solennem,
gravi cum quaerela, zamioł protestationem przeciwko urodzonemu
imć panu Krzysztophowi Łączyńskiemu, pułkownikowi jego królew-
skiej mości wojska zaporoskiego, jako samemu przywodcy i princi-
pałowi, także rotmistrzom, setnikom, atamanom, asawułom, i jnzym

wszystkim kozakom, i rożnej kondyty ludiom, człowieka do trzechset, w pułku i pod commędą iego mości zostającym, comprincipałom, na niżej wyrażone excessa i violentie zezwalającym, i dopomagającym, o to i w ten niżey opisany sposob: iż iego mość pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważając całe prawo pospolite i constytutie seymowe, surowie na sprzeciwiających się o tym opisane, tudzież na artykuły wojskowe bynaimniej nie respectując, jako skoro począł zbierać ludzi, czy dla usługi iego królewskiej mości i rzeczypospolitej, czyli też barziej dla swoich prywatnych gospodarskich domowych potrzeb, i, zostawszy pułkownikiem, na opresią, tudzież i zniszczenie dobr pana protestantis, tak prędko częstemi i gęstemi, wprzod swoim dworem, bez znaku wojskowego, w kilkunastu człowieka, przez majątkość pana protestantis przejazdami, i tam, i sam zaciągając ludzi, czynił wielkie szkody i exorbitantie w mieście i po wsiah włości czarnobylskiej, jako się imć panu pułkownikowi upodobało dawać sobie wszystkie potrzebne victualia, choć i w mieście samym Czarnobylu zawsze bywała osobliwa iego mości reverentia, i observantia, i z dyskretniej wielka contentatia, i skoro przysposobił się w obfitość lndu rożnego, snać pono mając jakiś skryty rankor i gniew przeciwko panu protestantis, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, rożnych dni i miesięcy, w zimie, i lecie, pomieniony iego mość pan pułkownik, ustawiczną prożbę imć pana Jurewicza-Skorulskiego postponując, (pod czas stantiej chorągwii z wojska koronnego w mieście Czarnobylu na stanowisku zimowym, aby takowego infestowania dobrom i poddanym pana protestantis nie było) postponowawszy, tudzież obrony i zasłony, przy uniwersałach iaśnie wielmożnych ich mościów panow hetmanow koronnych znieważywszy, ze wszystkim pułkiem swoim prędko potym idąc z za Prypeci, stanął w Tołstym lesie noclegiem, tamże rokszyszywszy się po gospodach, do iedzenia, picia zbytnie i nader koniom obrokow, sian i pod nogi ścieląc, napoiow nad zamiar kupować sobie każąc: indziej gotowych, z każdego dymu, co który mógł, kozak, bijąc i mordując poddanych, wystraszyć, i prawie wymęczyć, brali, czego naprędce zrachować się nie mogło: stamtąd drugiego dnia, ruszywszy się po rożnych wioskach, do Czarnobyla należących, różno jako to: Kopaczach, Kopaczowcach, i Siemichodach, ugody, prowianty, brali, fenty różne publicznie i

kryjomo chwytali, za prośbą wrócić nie chcieli i nie wrocili; i szkod tam niezmiernych naczyniwszy, za Prypięć rzykę, do Maszowa, do Kraśna i do Skrzypek, majątkości tychże protestantis panów, czarnobylskiej włości pospieszywszy, i tam noclegując, jako się im podobało, większe violentie, i zbytki robili, jedli, pili, i wniwecez tych poddanych zrujnowali; a nie dosyć na tym mając, znowu powracając zaś od Dniepru, z pułkiem swoim, po ustąpieniu z consistentiej czarnobylskiej zimowej chorągwii woyska jego królewskiej mości koronnego, jako znowu imć pan pułkownik rzeczony przyechawszy w kilkunastu koni, dnia szesnastego czerwca, w sobotę siódma po wielkiej nocy pominalną russką do tegoż miasta Czarnobyla, a nie przysyłając do protestanta, stanąwszy na kilku gospodach, posłał do wojta asawuła, atamana i innych kozakow po obroki, siana, dla koni, i dla siebie o rożne victy surowie roskażując, którym, jako żołnierzom, iedno z dyskretiej wszystkiego, druga i za przymusem wszystkiego dostatkiem w Czornobylu, poki się iego mość pan pułkownik bawił, dawali; tak przez tę sobotę, niedzielę Ducha Świętego, poniedziałek Troyce przenajświętszej bawiąc się i luszykując, we wtorek, dnia dziewiętnastego tegoż miesiąca, na dzień jutrzejszy z gospody jego mość pan pułkownik przysiął kartę, prosząc do siebie w rzeczy na prywatną rozmowę; na którą prośbę ieden z protestantow, imć pan Jurewicz-Skorulski, błagając obżałowanego, bywszy w gospodzie, wzajemnie upraszał, i na chleb pana swego, do zamku czarnobylskiego, na dzień jutrzejszy, na środę, dwudziesty praesentis, który imć pan pułkownik obżałowany, stawiwszy się, był honorifice, przy wszelkiej ochocie gospodarskiej, pro honore pana protestantis, ukontentowany i uwenerowany, a odchodziąc, podpiszy, z zamku, z bramy więźnia okowanego i aresztowanego w sześciu tysięcy złotych polskich, na imię Wasila Kuca, o zabicie pewnej osoby w sequestrze będącego, z podwarty per vim wziął i do gospody swej odprowadził, a skoro, za daniem znać protestantom, ieden z ich mościów, imć pan Skorulski szedł jako nayprzedzey do imć pana pułkownika, do gospody onego, gdy requirował o wydanie onego, jako aresztowanego, i to w summie nie małej, za pozwoleniem, czyli szczyrym, czyli obłudnym, wziął z gospody imć pana pułkownika i prowadził go do zamku, już in posterum na siebie nic złego nie spodziewający się, gdzie za protestantem wy-

padłszy kozacy z orężem różnym, jako to: z samopałami, szablam, z krzykiem, hukiem, goniąc za przywodem rotmistrzów, setników, onego więźnia wydrzeć i protestanta zabić chcieli, jakoż, gdyby mieszczanie protestanta nie salwowali, pewnieby natychmiast imć pan Skorulski zdrowiem zapieczętować musiał z tych ratiej: gdy pan setnik, nazwiskiem Żubr, na koń wpadłszy z pistoletami i janiczarką, w rynku, idącego za więźniem, wprzod z pistoletu zmierzaiąc, w łeb strzelić chciał, a gdy za prowidentią boską pistolet chibił: z zapalczystwości janiczarką w bok potężnie uderzył, tak, aż na ziemię upadł: a gdy się imć pan Jan Jurewicz-Skorułski z ziemi podnosił, tandem znowu, około obieżawszy, tenże pan Żubr, natarszy koniem, w rynku, tak potężnie piersiami końskiemi na dishonor szlachecki potrącił, że na ziemię gdy upadł i prosił miłosierdzia, powtórnie, leżącego w błocie, końskiemi nogami tretował, a gdy protestanta mieszczanie do zamku, już zdispectowanego i potrąconego koniem, prowadzili, dalsze odpowiedzi imć pan pułkownik, setnicy i wszyscy kozacy, na całe iuż zdrowie protestantis pana, majątki i poddanych'iego mości uczynili, obiecując wszelkiemi sposobami tak ruinować i wszystką włośc Czarnobylską, żeby z niej pan protestantis żadnej pociechi ani pożytku nie miał; jakoż po takowej robotce nieprzystojney, obawiając się, aby iakowey od zwierzchności, to iest imć pana pułkownika Łęczyńskiego nie było panu Żubrowi kary, przodem opanowawszy prom, wszystko chałastrę idącą i idącą za sobą do przeprawy wokował, a ubogich ludzi, kogokolwiek zoczyli, bili, tłukli, i końmi także potrącali; a przeprawiwszy się przez rzekę Prypeć, szli do wsi też włośc czarnobylskiey: naprzod do Ładyżyc y tam stali dzień i noc, rożne zbytki czynili przy oczewistey bytności imć pana pułkownika, nic nie folgując ubogim poddannym, tandem, zaprawując się, i dalej postąpili: do Teremiec, i tam dzień i noc stawszy, podobne szkody, krzywdy i violentie poczynili. Tamże zastawszy boiarzyna, do protestanta z pilnemi listami idącego, nazwiskiem Demiana Janiszewskiego, z konia zwlekszy, tak go tyranice zbito, złuczono, aż go czułnem do zamku czarnobylskiego przyprowadzono, a, co miał przy sobie: konia z kulbaką, szabłę, suknię, oponczą, pieniądze gotowe, od niego odebrali. W tejże wsi popowicza czarnobylskiego, nazwiskiem Woszczyła, złapawszy, zbito i obdarto, przy

którym i pieniędznej złotych cztery dobrey monety wzięto. A i tym się jeszcze imć pan pułkownik nie ukontentowawszy, w kilka dni, znowu reyterowawszy się do tychże wsiow: Teremiec, Ładyżyc, ze wszystkim woyskiem stał, i nocowały, i co chciał to czynił: jedli, pili, koniom i nazbyt kazali dawać, a woysko swe, znowu za Prypieć rzykę, do wiosek, należących do Czarnobyla, wyprawiwszy, sam do miasta, w koni kilkudziesiąt zaś przyjechał imć pan pułkownik, któremu protestans na miejscu pana swego, itidem kłaniał się, jako zawsze był zwykły, i upraszał za całą włość Czarnobylską; aby mieli folgę poddani pana protestantis po takowej zimowej consistentie woyska koronnego i innych disolatiach; a po staremu dali comparentes, na pułk jego mości: chleba woz, ryb, iesiotrów, gorzałek, miodów, i innych legumin, który prowiant podwodami za Prypieć protestans wyprawił, upraszając iako o podwod przywrócenie, tak i o pierwsze fandy: konia, i pieniądze, co u kozaka zabrano w Teremcach; podwodnickie tylko konie przywróciwszy, wozy do siebie zabrali, a z kozackich rzeczy nic nie wrócili. Lubo tedy imć pan pułkownik został już generalnym ukontentowany datkiem hoynym, prostą i uniżoną submissią protestantis, jako znowu, przyczyniając żal do żalu i szkodę do szkody, itidem za Prypieć przeprawiwszy się, w Maaszowie, w Kraśnym i Skrzypkach, tamże już iako znowu większe rospusty i szkody ludziom, przez bicia, chłopów dręczenie i różne ciemiężenie czynili: Gdzie w Skrzypkach, u osadczego skrzypieckiego stojący pan Struś, rotmistrz tegoż pułku, głowę chmielem sobie obłożywszy, na gospodyną, żonę osadczego, aby mu była powolna, naważał: ktora, iako białogłówka cnotliwa, z domu swego uyć musiała, aby nie miała zmazy żadnej na uczciwości swojej i to w stanic małżeńskim, gdy się skłoniło ku wieczorowi, i prawie był zmrok, wyszrzczyony imć pan Struś, rozumiejąc, że gospodynia rzeczona, żona osadczego skrzypieckiego, w komorze, gdzie gospodarze, jako mąż z żoną wczas swoj miewali, tam iest, w niebytności gospodarza, gdy pomieniona gospodynia, żona osadczego, z domu przed takową niezbożną i niepodobną sobie affectatą gwałtowną, do innych krewnych swoich uchilić się musiała, przerzeczony imć pan Struś, wyłomawszy do komory drzwi, tam, na łóżku, babkę w leciech podejuszłą znalazłszy, za Bozkiem przejrzeniem, od tego złego i nieprzy-

stojnego uczynku supersedował, a gdy potym sam osadczy, do domu swego przyszedłszy, upraszał imię pana Strusia, aby takowych nie czynił gwałtów i exorbitantiej, ponieważ miał co ieść i pić, pomieniony imię pan Struś do gospodarza swego mianowanego z pistoletu, chcący go na tymże miejscu z tego świata zgładzić, jako do pnia strzelił: umiarkowawszy w udo, niżej pępa i pachwi, albo raczej lędzwi, zajmując rzeczy przyrodzonych, których też i pisać się nie godzi, tyrańsko dwiema kulami postrzelili, że tylko co czas i godzina, iuż wyspowiadany, Bogu wszechmogącemu duszę swoją oddać gotow w niewinności. I tak takową i tę robotkę tyrańską zrobiszy, coraz to świezsze violentie czyniąc i przyczyniając, dalszą odpowiedź i diffidatę na zdrowie protestantis, obiecując całe nieżywić, uczyńili, mówiąc takowe słowa: «Macie zdrowie ptaszkowe, żeście się fortelnie przedtym z rąk naszych wywichrzyli, ale tacy owacy synowie, kiedyż tedyż rąk naszych nie ujdziecie, gdyż tak długo na was będziemy czyhali, aż was z tego świata zgładzimy». Przez co obwinieni, prawo Bozkie i pospolite wzruszywszy, securitatem publicam violantes, a zatym i winy surowe, pro qualitate facti, na osoby, zasługi i dobra swoie libere zaciagneli, o co protestantes, że dla takowych odpowiedzi i diffidatij dalszych na całe zdrowie, bezpieczni być nie mogą, iteratis vicibus, przedemną, urządem protestując się, in foro fori iure agere o toż w sądzie wojskowym i każdym należnym ofiarowali, sobie i panu sui protestantis salvam zostawiwszy meliorandi, aut augendi, vel diminuendi, atque judicialiter declarandi tej protestatij facultatem. A na ten czas, na dowód wszystkiego, stawił woznego generała wojewodstwa kiuowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Jana Dedowicza, który w moc wiernej, skutecznej i prawdziwej relatię swojej zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt piątego, miesiąca junii ośmnastego dnia, ad requisitionem urodzonych ich mościow panow: Jana Jurewicza Skorulskiego, administratora miasta i wszystkiej włości Czarnobylskiej, majątkości dziedzicznych wielmożnego imię pana Pawła Sapiehi i Jana Karola Wilczopolskiego, rewisora tychże dobr, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi godnych, urodzonych panow: Mateusza Bohdaszewskiego i Jana Dolczyńskiego, był na sprawie i potrzebie wielmożnego

имъ пана Pawła Sapiehi, wprzed w mieście Czarnobylu, w samym zamku, gdzie widział i oglądał imъ пана administratora chorego, na łóżku leżącego, grzbiet, plecy nogami końskiemi podeptane i stretowane, a na boku lewym raz rurą stursowy, in numero pięć, wszystkie spuchłe, sinie, krwią ociekłe; a w mieście różnych mieszkańców, u którego z nich osobliwie w domu będąc, u dwunastu, widział pobitych, potłuczonych kiiami, obuchami, chorych, spuchłych, których razów dla puchliny i sinych razow zliczyć trudno było; tegoż miesiąca a dnia dziewiątnastego był we wsi Skrzypkach, gdzie widział i oglądał osadczego skrzypieckiego, na śmiertelnej pościeli leżącego, prawie mało już nie konającego, postrzelonego, począwszy od uda, w lędzwi niżej pępa, pachwinami, po nad przyrodzeniem człowieczym, dwiema kulami, barzo szkodliwie, już mało co nie kona; co mienili być stałe i zadane: imъ пан administrator, od imъ пана Żubra, a osadczy Skrzypiecki od пана Struśa, jako i mieszkańców czornobylscy przez kozakow, setników, i asawułów pułku imъ пана Łączyńskiego, jako się wyżej w protestatij pomieniło, co on woźny, co widział i słyszał, tąż stroną, szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy, stamtąd odiechawszy, o tym, tak a nie inaczej zeznał, prawdziwie rellatią swoją przedemną, urządем, prosząc wespoł z comparentami, aby tak protestatia, jako i rellatia, do xiąg grodzkich owruckich przyjęte i zapisane były, co i otrzymała. Jan Juriewicz Skorulski.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3212,
год 1685; листъ 257.*

XXXI.

Жалоба игумена чорнобыльского доминиканского монастыря, Яцка Тржаски, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, о томъ, что онъ во время постоя разорилъ крестіянъ монастырскаго села Паришева и дозволилъ козакамъ своимъ бить и истязать крестіянъ и насиливать крестіянокъ. 1685. Іюня 25.

Року тысяча шестсотъ осемъдесятъ пятого, месяца Іюня двадцать пятого дня.

На урядѣ кгородскомъ, въ замку его королевскoe милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешиими, кгородскими, овруцкими personaliter stanowszy wielebny w panu Bogu jegomośc xiadz Demian Czechowicz, praesident klasztoru owruckiego, zakonu kaznodziejskiego świętego Dominika, nomine wysoce przewielebnego jego mości xiadza Jacka Trzaski, przeora czarnobylskiego, vicarego owruckiego, solenniter, gravi cum quaerella świadczył się o to, w niżej opisany sposob, przeciwko urodzonemu imc panu Krzysztophowi Łączyńskiemu, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości zaporozskiego, jako samemu przywodcy i princypałowi, tudzież imc panu Strusowi, rotmistrzowi, setnikom, atamanom, asawułom i inszym wszystkim kozakom, roźnej conditiej ludziom, człowieka do trzechset w pułku jego mości, po części pod comędą imc pana Strusa, rotmistrza, jako się mianował onym, pancernej choragwie, zostającym, comprincipałem i dopomagającym, takową zaniosł protestatię: iż imc pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważająccale prawo pospolite, i constitutie sejmowe, surowie na sprzeciwiających się o tym opisane, tudzież na artykuły wojskowe bynamniej nie respectując, jako skoro począł zbierać ludzi, czy dla usługi jego królewskiej mości i rzeczy pospolitej, czyli też pono barziej dla swoich prywatnych gospodarskich domowych potrzeb, i, zostawszy pułkownikiem na oppressią szlachecką, tudzież i zniszczenie dóbr klasztornych, kościoła świętego czarnobylskiego, tak prędko częstemi i gęstemi ze wszystkim pułkiem, w kupie wysz mianowanej przez majątñość klasztoru czarnobylskiego, nazwaną wieś Paryszow, w woiewodstwie kijowskim, za rzeką Prypecią leżącą, razy pięć nawracając, noclegami, statiami niezmernimi, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątym, różnych dni i miesięcy, przechodami i noclegami infestując, poddanych bili, krwawili, niezmierne szkody czynili, zboża w iamy zakopane odkopywali, i insze violentie, jako to: baranow piętnaście z owcami i iałowic dwie na wędzaki i zabić kazali; a gdy jego mość xiadz przeor czarnobylski o takowe krzywdy i violentie jako prąlat pobożny sprawiedliwości u jego mości pana pułkownika z czyniących krzywdę requirował, miasto ukontentowania za takowe excessa i exactie, barziej większą zawziawszy urazę, przerzeczony imc

pan pułkownik rozkazał rotmistrzowi, i setnikom swoim majątkość przerzeczoną pustoszyć, poddanych niemiłosierdnie bić, białym głowom niektórym gwałty nierządne czynić; o co gdy woit tameczny pokornie upraszał zwierzchność, aby pohamowanie takowych rzeczy było, bez wszelkiego respectu tegoż wojta, nazwiskiem Komara, kazaw-szy położyć na ziemi, kijami niemiłosierdnie i nielitościwie bić i zabić rozkazał; jakoż razow sinich, bitych, krwią naciekłych, pe rożnych członkach ciała, których przed zsiniałością ciała, i zliczyć trudno było, zadał; od którego tak okrutnego zbicia, i mordowania po dziś dzień napoły umarły zostaie; a potym tenże pan pułkownik przykazał wyszpomienionemu panu Struśniowi, rotmistrzowi i setnikom swoim, aby wszystkim gospodarzom takowejż dali ucztę, jakoż zmiankowani obżałowani, czyniąc dosyć woli i roskazaniu jako pułkownika swego, ubogich poddanych wszystkich obuchami niemiłosierdnie, każdy z kozaków obłożywszy chmielem głowę, bili, mordowa-li, poczawszy od wojta, Iwana Koszowca i Iwana Żurka i innych wszystkich obuchami, kijami, i czym który mógł, bili i zabiali, ryb wieleżnych cały woz dać sobie przymusili, fanty różne w ziemię zakopane i zboża odkopywali, na unizoną prośbę przez godnych ich mościow panow przyjacioł, żadnej naimniejszej rzeczy nie przywrocili; przez co do szkod niezmiernych, które czasu prawa na osobliwym rejestrze specificowane będą, przywiedli i przyprawili; a przez to obżałowani w winy, w prawie pospolitym opisane, w artykułach wojskowych conserwowane, popadli, na osoby et consequens i na dobra swoie libere zaciagneli; o co wielebny protestans, nomine jego mości xięda przeora czarnobylskiego i swym, przeciwko jego mości panu Łączyńskiemu, pułkownikowi, i innym comprincipałom, iteratis vicibus protestując się, iterum atque iterum, o to z obżałowaniem prawnie czynić ofiarował, salwę wolną do melioratiej tej protestaciej zastawiwszy; a na dowod tego wszystkiego stawił woznego generała wojewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihow-skiego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej rellatniej swoiej zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, miesiąca junii dwudziestego dnia, za przydaniem moim urzędowym, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panow:

Bazylego Łowdińskiego, i Jana Brzozowskiego, ad affectationem wysoce przewielebnego iego mości xięda Jacka Trzaski; przeora czarnobylskiego, vikarego owruckiego, był we wsi Paryszowie, w województwie kiiowskim, za rzeką Prypecią leżącej, gdzie widział i oglądał wojta tamecznego, nazwiskiem Romana, tyrańsko i niemiłosierdnie kiiami po wszystkim cielę, grzbiecie, po ręku, nogach zbitego, siniego, spuchłego, czerniałego, na śmiertelnej pościeli leżącego, krwią ociekłego, których razow przed puchliną i zsiniałością zliczyć było trudno, od którego takowego zbitia, pan Bog to wie, jeżeli żyw będzie, tamże widział i oglądał i drugich poddanych Paryszowskich, tegoż iego mości xięda przeora czarnobylskiego: Iwana Koszowca, Iwana Zurka, także niemiłosierdnie, takowym że sposobem zbitych, zkaleczonych, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, chorych, na pościeli leżących, i na tych ran zliczyć trudno było: i inszych wszystkich obuchami, kijmi, kancukami, po głowach, po ręku, po grzbiecie pobitych, potłuczonych; tamże słyszał, że i białogłówom trzem mężatkom, poddanym tamecznym, gwałty wszeteczne, popiwszy się, poczynili. Tamże widział i iam barzo wiele poodkopywanych, co wszystko iego mość xiądz przeor mienił być: tak poddanych zbitie, iako i gwałty poczynione, zboża różne i farty podkopywane, przez kozaków nowozaciężnych iego mości pana Łączyńskiego, pułkownika iego krulewskiej mości, przy różnych noclegach, i przechodach, sposobem i czasu, jako się wyżej w protestatniej pomieniło, a tak on, woźny, co widział i słyszał, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczyszy, stamtąd odjechał, i o tym tą swoją prawdziwą rellatię uczynił i zeznał, prosząc, wespoł z protestantem, aby tak protestatia, iako i woznego rellatia do xięg niniejszych przyjęte i zapisane były, co i otrzymała. Xiądz Damian, praesident owrucki zakonu Daminika świętego.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3212,
год 1685; листъ 285.*

XX XII.

Жалоба отъ имени брацлавскаго ловчего, Ивана Потоцкаго, на ко-
зацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, и на сотника егд полка, Николая
Демблевскаго, о томъ, что они, не смотря на охранное гетманское пись-
мо, занимали квартиры и собирали провіантъ съ имѣнія Потоцкаго, На-
родичъ, переманивали крестіанъ и слугъ—шляхтичей на службу въ свой
полкъ и рубили тѣхъ, кто приставать къ нимъ не хотѣлъ. Эти факты
подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1685. Іюля 21.

Року тысечи шестсотъ осмъдесяйтъ пятого, месица йюля двад-
цать первого дня.

На урядѣ кградскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкому, передомною, Мартьномъ Суриномъ на местцу отъ уро-
жныхъ ихъ милостей пановъ: Михаила Ставецкого, подстаростого
кградского овърудцкого и Яна Якубовскаго, наместника итидемъ
подстарства тогожъ овърудцкого (для абъсентованія се ихъ ми-
лостей на теперешнюю коммісію, межъ воеводствами кіевскимъ и
волынскимъ, а войскомъ великого княжества литовскаго, въ месте
его королевское милости, Луцку, отправуючуся) до принятia и сус-
цептъованія справъ, въ кградѣ овърудцкомъ до автъ подаваю-
чихъся, упрощонымъ и засаденымъ и книгами нинешними, кград-
скими, овърудцкими, personaliter stanawszy urodzony imc pan Jan
Grywski, nomine urodzonego iyc pana Jana Potockiego, lowczego
woiewodstwa bracławskiego, towarzysza chorągwie usarskiej iaśnie
wielmoznego imc pana Jana Wielopolskiego, kanclerza wielkiego ko-
ronnego, starosty krakowskiego, continue w wojsku iego krolewskie;
mości i rzeczypospolitej zostaiacego, soleniter, gravi cum quaerella
zaniosk pretestationem, przeciwko urodzonemu imc panu Krzyszto-

phowi Łączyńskiemu, pułkownikowi iego królewskiej mości wojska zaporoskiego, iako motorowi i roskazującemu, tudzież setnikowi pułku iego mości, na imie panu Mikołaiowi Demblewskiemu, i innym różnej conditie ludziom zaciążnym, człowieka do dwuchset, pod commędą iego mości zostającym, imiony i przezwiski samemu imć panu pułkownikowi Łączyńskiemu lepiej wiadomym i znaiomym, wolą i roskazaniem imć pana pułkownika swego uczynki niżej mianowane wykonywającym i wypełniającym, principałom i comprincipałom, o to i w ten niżej opisany sposob: iż imć pan pułkownik Łączyński, legce sobie poważając całe prawo pospolite, nie respectując bynamniej na constitutie sejmowe i artykuły wojskowe, sorowie na naiezdnikow, rabowników, gwałtowników, oppressorow surowie opisane i na winy w nich założone nic nie pomniąc, a osobliwie uniwersał od iego królewskiej mości, pana naszego miłościewego i iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanów, iako wodzow, regimenterow generalnych wojska, wszystkiego iego królewskiej mości i rzeczpospolitej, na żaszczyt wszystkiej włości Narodyckiej wyданie i listy priwatne postponując i one nizac mając, i owszem niektórzy criminaliter, drudzy ach (sic) nestetyż! i bestialiter sobie postępując i gwałty czyniąc, po rożnych włościach chodząc i różne morderstwa ludziom ubogim czyniąc, iako skoro tylko imć pan Łączyński, pułkownik, od iego królewskiej mości, nie na zaszczyt rzeczypospolitej i usługę iego królewskiej mości, ale barziej dla swoich priwatnych, gospodarskich, domowych potrzeb, uczyniwszy się pułkownikiem na oppressią szlachty rodowitej w woiewodstwie kiiowskim i na zniszczenie i ruinę dobr ich mościow, częstemi gęstemi iako sam, osobą swoją, z dworem obfitym, tak i z chorągwiami, przejazdami rożnymi ich mościom szlachcie i panu protestantis, zaciągami i odmowieniem na swąwolą rożnych ludzi, po majątkościach, sam przez się i przez różne subordinowane osoby czyniąc praepedicie, szkody i nieznośne exorbitantie, jako się żywnie imć panu pułkownikowi i ludziom jego mości podobało, chodząc po włościach, brali, rabowali, i różne przykrości ludziom ubogim, tudzież i szlachcie wyrządzali. Między inszemi ich mościami, w oppressiej wielkiej zostającemi, mający jakowysci skryty gniew i rankor przeciwko panu protestantis, pod prae-textem zaciągu z pułku swego, a nie mając listu przypowiadnego na

chorągiew pancerną, a przy tejże kozackiej chałastrze i szlachę rożną mając pozorną occasią na chorągiew pancerną zaciągać, nie tylko że poddanych dziedzicznych i parobków, ale i czeladź służącą, suchedniową, barwianą i ordinarionalną u różnych odmawiali i buntowali, i takową swoją nową manierą imć pan pułkownik, ordinawawszy setnika swego, nazwiskiem pana Mikołaja Demblewskiego, we trzechset człowieka, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziest piątym, miesiąca juli dnia trzynastego, na wioski pana protestantis, nazwane: Szarny, Nozdrysz, Jazbierzyn, i Klisczce, i sam nocleg odprawując, także krzywdy ludziom ubogim poddanym czynili i tych poddanych po nieprzyacielsku, nie jako w Koronie i nie jako u żołnierza, z przodków i teraz dobrze zasłużonego, różne czyniąc violentie, niszcząc, bijąc, tłukąc, z domów rospędzili, czyli też niektórych z sobą zabrali, czego wszystkiego teraz naprędce wypisać nie można. Ale tym nie ukontętowawszy się, z tą archandią i do miasta Narodycz tenże pan Demblewski, setnik, wwaliwszy się z gminem ludzi, dnia piętnastego praesentis anno i mensis, i w tymże mieście wprzod lquorami karczemnemi głowy sobie nad zamiar pookładawszy, i wszyscy, jako piani, setnik i inni kozacy, przewąchawszy i dowiedziawzy się, że do pana protestantis przysłany od imć pana Szuskiego, chorążego brzeskiego, służą szlachcic, urodzony pan Swiszczewski, który był w pewnej conferentie z listem do pana protestantis przyiechał, umyślnie do zameczku pana protestantis z tąż archandią swoją przyszedzsy, w rzeczy dla oddania wiisty, jakoż z razu, utaiwszy w sobie wszyscy przedzięwzięty nieprzystojny umysł i zajatrzenie, na początku łagodnemi słowy imć pana łowczego bracławskiego mastificowali, tandem gdy imć pan łowczy, rozumiejący, że z szczyrego serca a nie obłudnie kłaniaią się i za przeszłe noclegowe występki przepraszaią, iako gospodarz był rad i wenerował, tym co miał dom (szlachecki i żołnierski), iako ludzi wojskowych; a ich moście, nie respectując bynamniej na ochotę i uczętę gospodarską, skoro barziej sobie podracyli, tak samego imć pana łowczego bracławskiego verbis laesivis disfamowali, gdzie zastawwszy i przerzeczonego Swiszczewskiego, wprzod go łagodnie pod swoją companią przy ochocie gospodarskiej namawiali, a gdy się nie dał namówić, bez wszelkiego respectu, ieden z sabordinowanych

kozakow szabłą w gębę odlew, w twarz prawą oblicza, niżej oka, w gębę ciąż, którego gdyby pan protestantis rękomą swemi i z młodzią swą nie okrył, toby pewnie na tym miejscu onego rozsieśli; z których miar i dalszą diffidatię i odpowiedź iawną na imć pana łowczego bracławskiego, tak na samego zdrowie, iako i na poddanych iego mości, obiecując ich ogniem i mieczem znosić, uczyńili. Tandem, tym się ieszcze nie ukontentowawszy, na mieście co raz to większą furią rosposcierali, na ostatek gdy imć pan łowczy sług i czeladź swoją posyłał, upraszając submissę pana setnika i wszystkich kozaków, aby diskretnie na mieście z ludźmi i poddanimi obwinieni się obchodzili; oni, nie respectując bynajmniej na takową imć pana łowczego bracławskiego prośbę i tych wszystkich sług i czeladź do siebie przemawiać pod swoją swoową kupę poczeli, iakoż, gdy iedni cnotliwszy uwieść się nie dali, i z confusią odeszli, po staremu iednego z dworzanow, Kazimierza Szczerbińskiego, który od lat kilku mający onus pocztu pana protestantis na sobie, tak w wojsku, obozach, iako i na consistentiach różnych przez lat kilka imć panu łowczemu bracławskiemu, iako i gotowe dane pieniądze do szafunku biorąc, żadnego najmniejszego rachunku nie uczyniwszy, a co największa, i teraz, za podmową, tak w gotowiznie, iako i w aparamencie wojskowym, misternie i kryiomu zabrawszy na złotych sześćset, a przedtym na złotych tysiąc albo i więcej, iako szafarz nie uczyniwszy calculum, za odmową obżałowanych od imć pana łowczego bracławskiego absentowawszy się, nie opowiednie od boku pana protestantis pod tż swoową kupę i z koniem pana protestantis pojechał, przez co do szkod na złotych szesnaście set, szkod i krzywd chłopskich w to nie includując, iego mości przywiedli i przyprawili. Przez co obwinieni, prawo pospolite, constytutie i artykuły wojskowe naruszywszy, securitatem publicam violarunt, a zatem i winy surowe, pro qualitate facti, na osoby, dobra i zasługi swoie libere zaciągneli, o co comparens, że dla takowych odpowiedzi i diffidatij dalszych na zdrowie, imć pan łowczy bracławski i poddani iego mości we wszystkim bezpieczni być nie mogą, iteratis vicibus przedemną, urzędem, nomine imć pana łowczego bracławskiego protestując się, in foro fori jure agere o to wszystko w sądzie wojskowym i kożdym należnym pana sui ofiarował, salvam

zostawiwszy meliorandi, aut augendi, vel diminuendi, atque juditia-liter declarandi tej protestatiae facultatem. A na ten czas, na dowod wszystkiego, stawił woznego generała woiewodstwa kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernibowskiego, szlachetnego Stephana Karaczewskiego, który w moc wiernej, skutecznej i prawdziwej relatij swojej, zeznał temi słowy: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset osmdziesiąt piątego, miesiąca julii siedmnastego dnia, z przydania mego, urzędowego, a mając przy sobie stronę szlachtę ludzi godnych, urodzonych panów: Jana Chojnickiego i Kazimierza Wirzbowskiego, ad affectionem urodzonego imć pana Jana Potockiego, łowczego woiewodstwa bracławskiego, towarzysza chorągwie usarskiej iaśnie wielmożnego imć pana Jana Wielopolskiego, kanclerza wielkiego koronnego, starosty krakowskiego, był w mieście Narodyczach, majątkości dziedzicznej, gdzie widział i oglądał w zameczku urodzonego pana Swiszczewskiego, sługę imć pana Szujskiego, chorążego brzeskiego, w izbie, szablą przez gębę, od oka aż do warg, z naruszeniem kości ciętego, rana barzo szkodliwa i szeroka, które to takowe zacięcie stałe być mieniło, tenże pan Swiszczewski, sługa imć pana chorążego brzeskiego, z tej okazie, że się nie dał namówić do pułku imć pana Łączyńskiego, i przez to tak został zacięty; przy tym opowiadał i imć pan łowczy bracławski, że i ich mości szafarza, od lat kilku służącego, odmówili, nazwiskiem Kazimierza Szczerbińskiego; i, rachunku nieczyniącego, z koniem i rysztunkiem pańskim, zabrali, czasu i sposobem iako się wyżej w protestatiae pomieniło. A tak on, wozny, co widział i słyszał, stamtąd odiechawszy, tak a nie inaczej rellatią swoją przedemną, urzędem, uczynił i zeznał, prosząc wespoł z comarentem, aby tak jego mości protestatia, iako i woźnego rellatia do act niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęte i zapisane były, co i otrzymała Jan Grywski.

*Книга гродская осмыкая, записовая и помочная, № 3212,
годъ 1685; листъ 293.*

ХХХІІ.

Свидѣтельство, выданное Протоіереемъ димирскимъ, Игнатиемъ Кропивою, отъ имени димирской громады а также нѣкоторыми дворянами, димирскому управляющему, Казимиру Скорупскому, о томъ, что мѣщанинъ димирскій, Леско Малашенко, нанесъ ему публично побои, за то, что Скорупскій прочиталъ универсалы, изданные королемъ и старостою димирскимъ и въ силу ихъ требовалъ повиновенія отъ мѣщанъ и козаковъ. 1685. Іюля 30.

Року тысяча шестсота осмъдесятъ пятого, месяца августа первого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овъруцкими, personaliter stanawszy urodzony pan Franciszek Krasowski, imieniem urodzonego pana Kazimierza Skorupskiego, dla wpisania do xiag niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał attestacię, z Dimira wydaną, z podpisami rąk wielebnego ojca protopopy dimirskiego, y pana Sawickiego, tak się w sobie mającą: My, niżey na podpisie mianowani, dajemy nasze attestacje, iż się urodzony pan Kazimierz Skorupski żałośnie uskarżał y oświadczał obelgi swoiej od poddanego wielmożnego jegomości pana starosty Dimirskiego, pułkownika jego królewskiej mości, że się upominał posłuszeństwa od poddanych pańskich, jawnie i wyraźnie pokazawszy uniwersał króla jegomości, wszystkim mieszczanom, tak też i kozakom; a że ten mieszczanin y poddany pański, Lesko Małaszenko, sprzeciwiwszy się uniwersałowi króla jegomości y panu swemu, tak też y namiestnikowi jego wyszmianowanemu, porwał się nie

tylko słowem, ale y uderzeniem kilka razy kiem w ſeb y gdzie indziej po grzbiecie przy tak wielu ludziach, tak też urodzonych ich mościow szlachty y obcych ludzi postronnych y tam mieszkajacych, bił, tluł, jako się mu podobało, a zwłaszcza we własnym dworze pańskim, co urodzony pan Skorupski, oświadczyszy się szlachtą, tak też y woznym, szlachetnie urodzonym Janem Iwanickim, pobicia swego y obelgi od własnego poddanego pańskiego, co my, dla lepszej wiary dania, podpisujemy się, w Dimirze, dnia trzydziestego Juli, tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego. U tej attestaciei podpisy rąk temi słowy: ja, jako będąc osoba duclowna, ze wszystką gromadą dimirska podpisuję się Ihnati Krapiva, Protopopa Dimirski y Czarnobylski, ręką własną; Teodor Sawicki; Franciszek Golenia Krasowski. Ktora attestatia, za podaniem y prożbą wyszmiąanowanej osoby podawającej, a za przyjęciem moim urzędowym, do xięg dinijszych, grodzkich, owruckich iest wpisana.

*Книга igródskaya ovručskaya, записовая и поточная, № 3212,
годъ 1685; листъ 105.*

ХХХIV.

Свидѣтельство выданное сосѣдями дворянину Александру Вержбовскому о томъ, что въ его отсутствіи, козацкій полковникъ Макуха, вмѣстѣ съ полкомъ своимъ опустошилъ имѣніе его, мѣстечко Городницу, собравъ въ ней большой провіантъ. Приложена такса взятыхъ предметовъ и присяга прикащика и мѣщанъ, удостовѣряющая въ подлинности факта. 1685. Ноября 8.

Року тысіча шестсотъ осьмъдесять шостого, місяца юня двадцатого дня.

На урядъ кгородскомъ, въ замку его королевское милости овърцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникумъ кгородскимъ подстароства овърудкого и книгами иннешними, кгородскими, овърудкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Wirzbowksi, towarzysz rothy pancernej jego mości pana skarbnika halickiego, dla wpisania do xięg grodskich, owruckich, podał per obla-

tam atestatię przyacielską, z opisaniem w niej szkod w miasteczku Horodnicy, przez Makuchę, pułkownika zaporozkiego, poczynionych, z poprzysiężeniem onych przez niżej mianowane osoby, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie, i do akt zapisanie, a tak ia, urząd, do xiąg przymując, czytałem i tak się w sobie pisana ma. My, niżej na podpisie mianowani, dajemy tę kartę i oczewiste świadectwo jej mości paniej Alexandrowej Wierzbowskiej, żeśmy właśnie na tak wielki płacz i prożbę ziechali w dom, do dzierżawy jej mości Horodnicy i zrewidowaliśmy szkody, które poczynili kozacy w niebytności samego imć pana Alexandra Wierzbowskiego, towarzysza rothy pancernej iego mości pana skarbnika halickiego, który, zarówno z wojskiem, za Bukowiną był; zza tejże Bukowiny powracając, nieiaki Makucha z siedmiąset kozaków w Polisie na stanowisko, bez żadnego respectu na tak wielkie spustoszenie tatarskie, stanął w Horadnicy, ze wszystkimi chorągwiami, z iednemi we dworze, z drugimi w winnicy i gumnie. We dworze wzięto: słoniny połci cztery, mąki i krup rożnych osmaczek cztery, masła fasek dwie, gęsi zabito piętnaście, owiec trzydzieści; potym w winnicy, zagnawszy wszystkie świnie, których było dziewięćdziesiąt i karmnych wieprzow siedm, wszystko to na głowę wybili, gorzałki beczek dwie wypili i zabrali óstatek, w których, iako winnik przed nami pod sumieniem zeznał, było kwart pięćset czterdziest; w gumnie gołego zboża owsa osmaczek trzydzieśtie sześć, ięczmienia osmaczek sześć; w sno:pach: owsa co zniesiono koniom kup siedmdziesiąt, żyta kup dwadzieścia pod konie na pościel rozniesli, i miasto siana, konia wzięto dworskiego, żelaza we młynie pozbiiali, rozmiaru rożnego osmaczek siedm wzięto i młyn pustkami uczyniono, które krzywdy wszystkie widzieliśmy, na co dla lepszej wiary rękami się własnemi podpisujemy. Datt w Horodnicy, ósmego nowembry, anno millesimo sexcentesimo octuagesimo quinto. У тое атестаціе подпись руко тыми словы: Stanisław Wronowski. Alexander Pawłowicz m. p. A по подписахъ пріятелскихъ, такса вышъ манованихъ шкодъ написана тыми словы: Tych tedy szkod wszystkich, w tej atestatij położonych, taxa, iako na ten czas w mieście Korcu zboża przedawano, takowa była: żyta osmaczka po złotych pięć wzięto, tedy żyta w snopach kop dwadzieścia, kożda kopa dawała po osmaczce koreckiej miary, facit sum-

ma złotych sto; ięczmienia osmak sześć, po złotych trzy, facit złotych ośmnaście; owsa osmaczek trzydzieście sześć, osmaczka po złotych dwa, facit złotych siedmdziesiąt i dwa, item owsa w snopach kop siedmdziesiąt, koźda kopa dawała po osmak dwie, in numero osmaczek sto czterdzieści, facit złotych dwieście ośmdziesiąt; mąki osmak dwie, osmakę rachując po złotych pięć, facit złotych dziesięć; krup osmaczek dwie ięczmiennych, osmaka po złotych sześć, facit złotych dwanaście; rozmiaru rożnego, iako to: żыта osmak trzy, facit złotych piętnaście, pszenice osmak dwie, osmaczka po złotych sześć, facit złotych dwanaście, ięczmienia osmaczek dwie, facit złotych sześć; słoniny połci cztery, po złotych sześć, facit złotych dwadzieścia cztery, masła fasek dwie, po złotych dwanaście, facit złotych dwadzieścia i cztery, gęsi piętnaścioro, facit złotych piętnaście; owiec trzydzieści, po złotych trzy, facit złotych dziewięćdziesiąt; świni dziewięćdziesiąt brażnych, po złotych pięciu, facit złotych cztyrzysta pięćdziesiąt; wieprzow karmnych siedm, po złotych piętnaście, facit złotych sto pięć; gorzałki kwart pięćset czterdzieści, kwarta po groszy dwanaście, facit złotych dwieście szesnaście; żelaza we młynie, valoris złotych sześć; konia wzięto valoris złotych ośmdziesiąt. У тое таксы подпись руки подаваючої в те слова; Alexander Wierzbowski. A na weryfication i większy dowód tych wszystkich poczynionych szkod i krzywd w miasteczku Horodnicy, dla poprzysiężenia onych, tuż, na urzędzie grodzkim owruckim, stawił wyszpomieniony comparens urodzonego, pana Józepha Abraszewicza, podstarościego swego Horodnickiego, i sławetnych: Zienka i Stephana Poleszka, mieszkańców horodnickich, żądając u mnie, urzędu, wydania onym rothy iuramentu, a tak ia, urząd, czyniąc dosyć prawa pospolitemu i woli proszącego, przy woznym generale wojewodstwa kijowskiego, szlachetnym Janie Dedowicz, przysięgę in eam iuramenti rotham wydałem, i w te słowa wykonali. Ja, Józeph Abraszewicz, podstarości Horodnicki, i my, Zinko i Stephan Poleszka, mieszkańców z miasteczka Horodnicy przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej iedyнемu, na tym, iż te wszystkie krzywdy i szkody w miasteczku Horodnicy, wysz mianowane, panu naszemu, tak we dworze, we winnicy, iako i w folwarku, przez Makuchę, pułkownika zaporoskiego, i kozaków iego są prawdziwie

i nieomylnie, in summa na złotych tysiąc pięćset trzydzieście i pięć, poczynione; na czym, iako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna mąka Chrystusa pana; po wykonaniu ktorej przysięgi idem wszpomieniony comparens prosił, aby to wszystko do xięg przyjęto i zapisano było, co i otrzymała. Któraż to atestatia, per oblatam podana, iako i przysięga, przez wyszmielowane osoby wykonana, za podaniem i prożbą wyszmielowanego, a za przyjęciem moim urzędowym, do xięg grodzkich owruckich iest wpisana.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 43.*

ХХХV.

Жалоба дворянъ: Василиы и Григорія Дидковскихъ, на дворянъ: Павла и Василія Дидковскихъ, о томъ, что они, съ помощью козаковъ изъ полка полковника Данила, растаскали хлѣбъ, принадлежавшій истцамъ 1686 Іюня 6.

Року тысяча шестсотъ осмъдесѧть шестого, месяца іюня шестого дня.

На урядѣ кгородскомъ, въ замку его королевсвое милости оврудкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинѣшними, кгородскими, овруцкими personaliter stanowszy urodzony imć pan Hrehory Didkowski, swym i urodzonej jej mości paniej Wasiej Redcycowny Bazylowej Didkowskiej, w stanie wdowiem zostajęcej, matki swojej imieniem, soleniter świadczył i żałośnie protestował się o to i w ten niżej mianowany sposob, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Pawłowi Szaralenkowi i Bazylemu Serhienkowi starszemu Didkowskim, sąsiadom swym: iż ich mość obżałowani, niewiedzieć skąd zawiąwszy zły i nieprzystojny gniew i rankor przeciwko rodzicielce protestantis i samemu protestującemu, a nie mając żadnej prætensiej do protestantów rożnemi sposobami czyhał, aby

protestantów nie tylko substantiej, ale i zdrowia obżałowani pozbać mogli; jakoż i samym skutkiem wykonywając i do skutku umysł swój przywodząc, w roku niniejszym, tysiąc sześćset ośmdziesiąt szostem, upatrzywszy czas sposobny, gdy protestantes z praedestinatiae boskiej chorobą byli nawiedzeni, substantiej swojej dojrzyć nie mogący przy barzo niesposobnym zdrowiu, uczyniwszy zmowę z kozakami pułku pana Daniłowego, na ten czas w tejże wsi Didkowcach na consistentiej zimowej zostającemi, rożnych dniow, w tymże miesiącu kwietniu, nabrawszy raden szerokich z domow swoich, zajeżdżając stożek żyta, w którym było kop sześć, a kożda kopa dawała po osmak $1\frac{1}{2}$, a osmaczka kożda na ten czas, iuxta taxam miary i targu narodyckiego, valoris po złotych 8, na tychże radnach pomłociwszy, do domów swoich zaprowadzili, a owych kozakow z domów swoich gotowizną za ich pracę ukontentowawszy, te żyto na swoj pożytek obrucili, a protestantom, za requisitą braterską i przyacielską przywrócić nie chcieli i nie przywrócili, (iako o tym attestatio ich mościow panow sąsiad i braci i pana setnika, anno praesentis, dnia siedmnastego aprila, podpisami w Didkowcach rąk stwierdzona, szyrzej w sobie opiewa); a i na tym niedosyć ieszcze mając, przed różnemi ludźmi, na miejscach publicznych, ustawicznie odpowiedzi i diffidatice na zdrowie protestantów czynią i czynić nie przestają, dla czego protestantes zdrowia swego nie są bezpieczni. Przez który to takowy swoj nieprzystojny postępek ich mość obżałowani nie tylko pokój braterski, sąsiedzki, ilo w iednej wsi mieszkający, wzruszyli, ale winy, w prawie pospolitym surowie o tym opisane, na osoby i dobra swoie zaciagneli, a protestantów do ruiny substantiej i do szkod na złotych 200 przywiedli i przyprawili; o co pomieniony comparens, imieniem matki swojej, przeciwko wyszmiowanym obżałowanym, iterum atque iterum soleniter świadcząc i protestując się, offiarował się o to wszystko prawnie w sądzie należnym prawem czynić, zostawiwszy iednak salwę do melioratiej tej protestatiae, albo uczynienia inszej szysrzej, luboli też tej terazniejszej pozwami poprawienie i rozszerzenie; a na ten czas prosił comparens, aby terazniejsza iego mość protestatia do xięg niniejszych przyjęta i zapisana była, co i otrzymała. Na miejscu imć pana Hrehorego Didkowskiego, iako pisać nie umiejącego, za oczewistą proz-

бѣ onego подпиши сиѣ при крѣзыку тым +, власною рѣкѡ protestanta написаным, Jan Grywski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213,
годъ 1686—1867; листъ 140.*

XXXVI.

Жалоба дворянъ, Павла и Василія Дидковскихъ на дворянъ, Василису и Григорія Дидковскихъ, о томъ, что они, вмѣстѣ съ козаками изъ полка полковника Данила, разграбили имущество и истязали женъ истцевъ и потомъ ихъ—же можно обвинили въ воровствѣ. 1686. Іюня 7.

Року тысяча шестсотъ осьмъдесятъ шостого, месяца іюня сего дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими personaliter stanawszy urodzony imć pan Paweł Didkowski, swym i urodzonej panie Didkowskiej, małżaki swej, i urodzonych ich mościow panow: Bazylego i Teresy Baranowskiego Didkowskich, małżaków, imieniem, soleniter a prawie z płaczem protestowali się przeciwko urodzonemu iego mości panu Hrehoremu Didkowskemu, synowi, i urodzonej imć panie Wasiej Redczycownie Bazyloj Didkowskiej; w stanie wdowim zostajęcej, matce, o to i w ten niżej mianowany sposob: iż ich mościowie obżałowani, zawziawszy zdawna rankor niechętny przeciwko protestantom i szukając róznych okasiey i sposobów, aby protestantów zniszczyć i do nieskawy przyprawić mogli, iakoż i samym skutkiem wykonywając, w roku niniejszem, tysiąc sześć set osmdziesiąt szóstym, podczas stanowiska kozakow, pułku pana Daniła, wojska iego królewskiej mości zaporskiego, rzeczeni obżałowani śmieli i ważyli się protestantow terazniejszych spotwarzyć, iakoby zboża iakoweśi z kozakami obżałowanych młocić mieli i na swój pożytek obracali; a co największa, gdy protestantes, zostający w takowej oppressiej ratione honorów swych szlacheckich, i, aby dalszej nieponosili na urodzeniu swoiem

tudzież i honorach zmazy i calumiej, radzi nie radzi, iuż i z domow swoich, od żon i od dziatek uchronić się do futorów swoich musieli, szczególnie zdrowie swoie, iako przed nieprzyacielem, unosząc, tej będący nadzieje, że przynamniej małżaki i dzieci protestantów będą w zwyczajnej, szlacheckiej, w domach swoich, obserwantiej, obżałowani, nie respectując bynammiej na prowo pospolite i na stan białogłowski, szlachecki, obudwuch małżonek protestantium-panią Bazylową, i panią Pawłową Didkowskich, informowawszy sennika, tam stojącego, baturyńskiego, w niewolę i do więzienia nie: słusznego gwałtem pobrać roskazali i szlachcianki potscive, miasto kłody, między żerdzi w półt wsadzali; a gdy się, iako nic niewinne szlachcianki i takowej oppressiej niepodległe, wypraszały się, onych tenże pan Hryhory Didkowski, z poduszczenia matki swoiej, z kozakami, obudwuch małżonek: Bazylego i Pawła Didkowskich, obuchami po plecach bili poty, aż nogi swoie żony protestantów między żyrdzi włożyć musieli, tamże ciasno te żyrdzi na nogach wiciami skręciwszy, przez całe dwa dni i dwie nocy, na dishonor i contempt stanu białogłowskiego, szlacheckiego i na pośmichowisko trzymali, i ledwie za uproszeniem godnych sąsiad, (ach niestetyż) wypuścili; a podczas takowego więzienia, zbicia, dręczenia obżałowani z tymiż kozakami z domów i komor protestantium wzięli: napierwej u pana Pawła Didkowskiego: pasów czercowych dwa, valoris złotych 12; szable, valoris złotych 8; pieniędzy złotych 4 dobrej monety; chust męskich par 2, valoris złotych 4; formę do cztyrech sztuk strzelby na kule, valoris złotych 3; a u pana Bazylego: rucznicę z prochownią, valoris złotych 18; pieniędzy gotowych złotych 21; sieć, ze wszystkim osadzoną, valoris złotych 15, violenter zabrali i z tymiż kozakami w paj równy podzielili; nadto grunta protestantium pod siebie obżałowani niesłusznie zabierają, przechwałki i różne odpowiedzi iawne i publiczne na protestantów, obiecując onych nieżywić, czynią i czynić nie przestając, iako protestantów doszło wiedzieć, że obżałowani iakowaści mniemaną attestatią, pisarza kozackiego ręką piszącą, na zmazanie honoru szlacheckiego i protestantów w grodzie nijniejszym obżałowani na terazniejszych protestantów zanieśli; de nulitate onych i o to wszystko terazniejszy comparens, aby żad-

nej wagi i waloru u żadnego prawa i sądu nie mieli, iterum atque iterum, nomine wysz mianowanych protestantów, przeciwko obżało- wanym protestuie się i reprotostuie, offiarując się o to w prawie należnym nie zaniechać, salve jednak wszystkim generaliter żałuią- cym, do poprawienia tej protestatiej, zostawiwszy, albo pozwami onej rozszerzenie, gdy tego prawa potrzeba będzie ukazywała; na ten czas prosił tenże protestans, aby ta terazniejsza protestatia do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęta i zapisana była, co i otrzymał. Imieniem intro mianowanych osób podpisuję się Thomasz Baranowski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 141.*

XXXVII.

Жалоба отъ имени подстолія кіевскаго, Степана Трипольского, на дворянъ: Мартына, Феофилу и Константина Радзиминскихъ, о томъ, что они съ отрядомъ слугъ и нанятыхъ козаковъ ворвались въ имѣніе Трипольского, село Ласки, овладѣли имъ, ограбили дворъ и истязали семію управляющаго, удалились же только вслѣдствіе ссоры проишедшій между ними и козаками. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Генваря 9.

Року тысяча шестсотъ осьмидесять семого, месяца генваря де- вятого дня.

На урядѣ вгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ вгрод- скимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, вгродскими, овруцкими, personaliter stanawszy urodzony imć pan Alexander Żankiewicz, słuha i podstarości urodzonego imć pana Stephana Trypol- skiego, podstolego woiewodstwa kiiowskiego, imieniem tegoż iego mo- ci pana swego i swoim, także imieniem urodzonej iej mości paniej Anastazyej Niem cianki Alexandrowej Żankowskiej, ma zaki swojej, zbitej, zekrwawionej przez osob niżej mianowanych, przeciwko uro- dzonym ich mościom panom: Marcinowi i Theophili Łaskownie Ra-

dzimińskim, małżakom i synowi ich mościów, iego mości panu Konstantemu Radzimińskiemu, także przeciwko czeladzi ich mościów rękodajnym i kozakom, na uczynek niżej mianowany, człowieka do dziesiątka, umyślnie zebranym i zaciagnionym, samymże ich mościom panom Radzimińskim, małżonkom i synowi ich mościów wiadomym i znaiomym, których lubo teraz protestans tu nie specifikue, jednak w dalszym postęku prawnym za wyrażonych mieć zechce, żałośnie opowiedał, świadczył i soleniter protestował się o to i w ten niżej opisany sposób: iż co niegdy zeszły urodzony imć pan Fedor Łasko, wojski bracławski, ku pilnej potrzebie swoiej pożyczyszy i odebrawszy u zeszłego niegdy urodzonego imć pana Fedora Trypolskiego, rodzica iego mości pana Stephana Trypolskiego, podstolego kiiowskiego, pana protestantis, pewną i gotową summę pieniędzy, trzy tysiące złotych polskich, i w tej mianowanej summie części swoje własne, dobra dziediczne, w województwie kiiowskim a powiecie owruckim, we wsi Łaskach leżące, o dwie mile od miasta Owruca, prawem zastawnym, rokiem trzecioletnim w zastawę puścił, i zapis zastawny, według prawa napisany i sprawiony, na to dał, i według zapisu, przez woznego i dwóch szlachciców w posesia zastawną pomienione dobra, ze wszystkimi poddanemi i wszelakimi przynależnościami podał, aż do wykupna i oddania spełna pomienionej summy, zapisawszy się tymże zapisem zastawnym przez potomków swoich, w dzierżeniu pomienionych dóbr przeszkody, trudności i impedimentu żadnego nie czynić, i owszem, od wszelakich przeszkod i impedimentów prawnych i nieprawnych; na pomienione dobra zastawne zachodzących, bronić, i swym własnym kosztem ewin-kować, iako o tym pomieniony zapis zastawny i possessia, do tego zapisu refferująca się, szyrzej w sobie opisując, których dóbr zastawnych, według pomienionego zapisu, przerzeczony, niegdy zeszły imć pan Fedor Trypolski, rodzic imć pana podstolego kiiowskiego, obiąwszy te dobra w roku tysiąc sześć set czterdziestym pierwszym, aż do zgonu życia swego spokojnie trzymał i zażywał, a to ieszcze przed zaczęciem incursiej kozackiej i rebelliej chłopskiej, a potym, po różnych transactiach wojennych, pan protestantis, imć pan podstoli kiiowski, iako w łasny syn po rodzicu swoim te pomienione dobra zastawne obiązł, w których dobrach, za obięciem iego mości, kilka podda-

nych ieno było, bo przez kozaków, tatarów i przez różnych woien-nych ludzi spustoszono, i uż pan protestanta, imć pan podstoli kiiow-ski, za dzierżenia swego zciągnął i osadził poddanych do dziesiątka, na ostatek i dziedzicznego poddanego swego, z dobr swoich dzie-dziczych, tamże w Łaskach osadził, i onych, zawsze przychęcając ich, wołami i zbożem zapomagał, z których dobr zastawnych, od obiecia pana protestantis, nie tylko żeby intrata, summie correspon-dującą, wychodziła, ale i dziesiątej części z tych dobr pan prote-stanta nie miał i teraz nie ma; teraz dopiero przerzeczeni ich mość panowie Radzimińscy, małżonkowie, i syn ich mościów, nescitur quo praetextu, interesując się do dobr pomienionych, a nie respektując nic na prawo pospolite i na winy w niem opisane nic nie dbając nie oddawszy summy pomienionej według zapisu, ieśliby do dzie-dzictwa dobr należeli, roku teraz minołego, tysiąc sześć set ośmdzie-siąt szóstego, miesiąca decembra trzydziestego dnia, miasto evictiej od inszych, sami ich mość przerzeczeni panowie Radzimińscy, mał, żonkowie i syn ich mościów, z czeladzą swoją, mocno gwałtem na pomienione dobra zastawne, we wsi Łaskach, naiachali, u podda-nnych zastawnych postawali, posłuższeństwo poddanych na siebie ode-brali i panu protestanta do robot chodzić poddanym zabronili, sie-bie samych i konie poddanym sustentować usiłując, czyniąc expulsią z pomienionych dobr zastawnych, odzywając się z tym: «że i dwor w przedkim czasie od imć pana podstolego kiiowskiego odbierzem ze wszystkim, bo iesteśmy dziedzicowie»; iakoż ich mość obwinieni, naradziwszy się na to z sobą dobrze, aby i dwor pomieniony ode-brać, sam imć pan Radzimiński odiechał z Łaskow na Wołyń, a imć pani Radzimińska z imć panem synem swym, przybrawszy i zaciągnawszy sobie na pomoc kozaków do dziesiątka, z którymi, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdzięciat siódme, miesiąca ianuarii osmego dnia, podpiszy sobie dobrze, sama imć pani Ra-dzimińska z kozakami pieszo, a imć pan syn jej mości na koniu, z pistoletami, na dwor pana protestantis armatno, z strzelbą ognistą i innym orężem, do wojny sposobnym, we wsi Łaskach mocno gwał-tem napadszy, we wrota strzelali z rusznic, z pistoletow; na prote-stanta odpowiadać, zabiciem grożąc, a gdy protestans, to słysząc i widząc, że uż wrota odbijała, a, chroniąc zdrowie swoie, furta, w-

tył dworu, na koniu uiechał, małżonkę i dzieci swoie we dworze, w izbie zostawiwszy, tamże ich mość obwinieni, włomawszy się w dwór, protestanta szukali, drzwi do sieni, do izby powybiiawszy, postrzelawszy, komory poodbiiawszy, po komorach wszędzie obszukawszy, aby, onego znalazszy, nieżywić, a nieznalazszy protestanta, czeladź dworną, parobków, pastuchów, białychgłow wszystkich porozganiali, a znalazszy w izbie małżonkę protestanta, nie respectując na stan onej szlachecki, a ile białogłowski, oną złaiawszy, zesromociwszy, na uczciwim (sic) szczypiąc, płazami, szablami, kańczukami niemiłosierdnie zbiwszy, zekrwawiwszy i ledwie co żywo zosta- wiwszy, z izby wywlokszy i ze dwora, za wrota wypchnęli, a potym, znów do dworu wziawszy, w prywatnym więzieniu pułtora dnia trzymali, głodem karmili, stanowi szlacheckiemu nieprzystojne wy- stępki wyrządzali, dzieci małe protestantowe przestraszywszy, tam- że, za nią, ze dworu, za wrota powyrzucali, potym, w osobliwym budynku nalazszy miody, gorzałki, piwa, które napitki na przyjazd imć pana podstolego kliowskiego przygotowane byli, kazali sobie do izby czeladzi i tymże zaciągnionym kozakom nosić, i pić poczęli, tryumfując sobie, że dwor ze wszystkim dostatkiem odebrali, a, nie ukontentowawszy kozaków miodem i piwem, tedy imć pan Konstanty Radzimiński kazał ceber gorzałki natoczyć i z miodem przasnym sycić i kłocić dla kozaków, i sam z niemi pił; tamże piając, wielkie i nieznośne szkody czynili, szkatułę protestantową rozbiszy, pieniądze, które protestans miał z intraty ze wsi Skorodnego i z inszych mająt- ności wybrane i za miody poprzedane, dobrej monety złotych ty- sięc, wzięto; w tejże szkatule rejestra różne, kwity poborowe i po- dymne, i inne pisma potrzebne pobrano, skrzynię protestantową odbito, w której wzięto: spodnicę sztametową gozdzikową, drugą zieloną harasową, barokę (sic) czarną francuskiego sukna, płotna, pułsetkow dwa ciękiego, i inszego ochędozstwa płociennego nie ma- ło zabrano, pościel protestantową pozwlekano, a insze poduszki szab- lami posieczono i pierze na ziemię powysypywano i wiele szkod, tak samemu imć panu podstolemu kliowskiemu, iako i protestantowi na- czyniono, a gdy, za daniem wiedzieć przez protestanta, ich mość pa- nowie: Jan i Ostaphi Trypolscy i imć pan Pawsza, o takowym najez- dzie na dwor imć pana podstolego kliowskiego, gdzie wespół z pro-

testantem, tegoż wysz mianowanego dnia, używszy z sobą imię pana Władysława Brańskiego i imię pana Jana Moranowskiego, do Łasków, do ich mość panów Radzimińskich, do dworu imię pana podstolego kiiowskiego przyjechali, i, zastawshy ich mość obwinionych we dworze z czeladzią i z kozakami piliących, ich mościom po przyjacielku perswadowali, aby się mogli animować w zawzięciu swym przeciwko imię panu podstolemu kiiowskiemu i protestantowi, ale się prawem chcieli kontentować, ieśli kto komu co winien, a nie odpowiadając na zdrowie protestanta i takowych szkod i ruiny nie czynić we dworze; niesłuchając ich mość obwinieni żadnej mowy ani persusiej przyacielskiej, do protestanta zaraz z pistoletow strzelać począł, krzyknawszy na kozaków, aby bili, strzelali, a najbarziej protestanta aby nieżywić; widząc tedy takową zawziętość imię panowie Trypolscy, imię pan Pawsza, oświadczyszy to ich mościom, z sobą mającemi, tak naiazd gwałtowny na dwor i szkody tak wielkie, z confusią odiechać musieli; po odiezdzie zas ich mościow panow Trypolskich i imię pana Pawszy także i protestanta, kazała sobie imię pani Radzimińska i tłumok z pościelą do dworu przynieść, którą przyniosł poddany Kiryk; a gdy iuż było w noc godzin trzy, tedy z temiz zaciążnemi kozakami obwinieni, powadziwszy się między sobą, pohałaśowali się, czyli też pobili, od których wprzod sama imię pani Radzimińska, do gospody na wieś po nocy poszła, a po tym i imię pan syn jej mości, od zaciążnych swoich kozakow, ze dworu, tamże na wieś od nich ustąpił, odszedyszy konia we dworze, pistoletow, szabli, kulbaki, tłumoka, pościeli i puzderka, czyli skrzyneczki; gdzie obaczywszy kozacy, że sami tylko we dworze zostają, naczyniwszy wiele szkody, i co chcieli, to sobie z komor, nagradzając sobie odwagi, brali; napitki wszystkie na ziemie powypuszczano, i tak sobie dobrze kozacy zaciężni nagrodziwszy, w swą drogę poszli, a gdy nazajutrz obaczył protestans, że we dworze iuż hałasow nie masz i nikogo w nim nie widać, wiechał do dworu, znalazszy wszystkie komory, tak ze zbożem, iako i z leguminą poodbiiane, wszystko poposowano, zboże porozsypywano, poście, sadła, masła, syry i insze skromne legumina, wszystko pobrano i wiele szkod nieznośnych naczyniono, gdzie we dworze i konia zastał w sieniach uwiązanego, którego konia, ze wszyskimi rzeczoma, to iest z uzdeczką, kulbaką

bez troków, z poduszką haftowaną, karmazynową, starą, z olstrami, jedno olstro bez kapturka, wojłokiem starym pielśnianym, poszarpanym, płutnem podszytym, z starą skurką, pistoletow para krzosowych szable w oprawie starej bez kapturka i ukówki niżnej, z pasami rzemieniemi, szkatułę zamkniętą, korporał z pokrowcem kitajczanym i tłumok błękitny, paklakowy, stary z pościelą, to iest: poduszek dwie, jedna bez poszewki poduszka i piernat ieden, rog kozacki bez prochu i pasa, w grodzie tutejszym praesentowawszy, w sequestrze urzędowym zostawił; przez który to takowy niesłuszny, nieprawny, a prawie gwałtowny postępek, ich mość przerzeczeni obwinieni prawo pospolite zgwałcili, winy prawne, uczynkowi temu godne, na dobra i osoby swoie zawzięli i zaciagnęli, zapisowi zastawnemu sprzeciwiли, ieśli by podeń podpadali i do dobr należeli, i w zakład, w zapisie zastawnym założony, trzech tysięcy złotych polskich popadli i szkod, za tym gwałtownym naiazdem i expulsią, na trzy tysiące złotych polskich panu protestantis nanieśli i naczyńili, nie includując w to tysiąca złotych, w szkatule protestanta, w dobrej monecie wziętego, także i protestanta do szkód niemałych przywiedli i przyprawili, której szkody czasu prawa przez protestanta regestrem albo pozwem liquidowane będą; o co wszystko, iako się wyżej pomieniło, protestans, imieniem wysz rzeczonego imę pana swego, także swym i małżonki swej imieniem, iterum atque iterum protestowawszy, tegoż przerzeczonego iego mości pana swego i siebie samego z małżąką swoją z ich mościami mianowanemi obwinionemi, w sądzie należnym prawnie czynić ofiarował, wolną iednak melioratię do uczynienia o to szyszej protestatiej, albo czasu prawa pozwami tej rozszyrzenie, in quantum by tego potrzeba prawa ukażywała, zostawiwszy. A na dowod tego wszystkiego, stawił woznego generała woiewodstwa kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej rellatij swojej, zeznał temi słowy, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześć set ośmdziesiąt siodmego, miesiąca ianuarii dziewiątego dnia, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych panów: Pawła Niewiadomskiego i Stanisława Dembowskiego, był na sprawie i potrzebie, (z przydania mego urzędowego) we wsi Łaskach, w woiewodstwie kiiowskim, a

powiecie owruckim leżącej, urodzonego imć pana Stephana Trypolskiego, podstolego woiewodstwa kiiowskiego, a residentiej na ten czas i mieszkaniu urodzonych panów: Alexandra i Nastaziej Niemczaniki Żankiewiczow, małżonków, gdzie bywszy, widział i oglądał dwor spustoszały, okna powycinane, ściany, tak w izbie białej, iako i piekarni posieczone i szablami porąbane, i z strzelby postrzelane; których postrzałów kulowych z strzelby we drzwiach i w ścianach naliczył szesnaście, a siecznych szablami i bez liczby, tamże widział w izbie skrzynię i szkatułę poodbiiane, pierze po izbie porozsypywane, piernaty bez powłok, i poduszki po ziemi walające się, i komory i szpichlerz itidem poodbiiane, zboża różne porozsypywane, które świnie błakaiące się pyskami gmyrzały i iedli, i inszych nie mało szkod, iako się wyżej w protestatiej pomieniło, mienił być pan Żankiewicz poczynionych przez urodzonego imć pana Konstantego Radzimińskiego i pomocników onego, z roszczenia własnego ich mościow panow: Marcina i Theophili Radzimiskich, małżonków, ojca i matki iego mości; praw i dispositii różnych i kwitow poborowych przy tej violentiej zabrano; tudzież widział imć panią Żankiewiczą, w prywatnym więzieniu od obżałowanych zatrzymaną, którą z szlachtą pomienioną prawnie przyaresztował, co wszystko on, pomieniony wozny, tąż szlachtą, przy sobie będącą, oświadczywszy co widział i słyszał, ztamtąd powrociwszy, tę swoją, tak a nie inaczej prawdziwie zeznał rellatia, prosiąc, wespół z protestantem, aby tak protestatia, iako i woznego rellatia, do xięg przyjęte i zapisane były; co i otrzymał Alexander Żankiewicz.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3213,
год 1686 – 1687; листъ 392.*

XXXVIII.

Объявление отъ имени козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что дворяне: Михаилъ Скалковскій и Маріанна Яницкая, помимо его воли и безъ его вѣдома наняли несколько козаковъ изъ его полка для учиненія заѣзда и грабежей въ селѣ Максимовичахъ 1687, марта 22.

Року тысяча щестсотъ осмъдесѧть семого, месѧца марта двадцать второго дня.

На урадѣ кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, stanawszy oczewiście urodzony pan Szczęsny Swirski, imieniem imē pana Daniła Fedorowicza, pułkownika iego królewskiej mości wojska zaporoskiego, przed urzędem niniejszym, grodskim, owruckim świadczył, manifestował się o to, iż, co urodzony imē pan Michał Skałkowski i pani Marianna Mierzwińskiego Stanisławowa Janicka, za iakimś prawem, sobie służącym, przybrawszy do siebie i przeniawszy kozakow kilku z pułku pomienionego pana pułkownika, bez wszelkiej wiadomości i namniejszego roskazu tegoż rzeczonego imē pana pułkownika, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset osmdzięsiąt siedmym, w miesiącu marcu, z temiż wysz rzeczonej kozakami, do siebie, dla assystentiej zaciagnonemi i naietemi, do wsi Maxymowicz tu, w woiewodstwie kiiowskim, a powiecie owruckim leżacey, przyiechawszy, iakoweś exorbitantie, pobraniem miodow, wołów i innych rzeczy w dobrach tych urodzonego imē pana Wojniłowicza, podstolego słonimskiego, poczynili, iako tedy bez woli, wiadomości i roskazania namniejszego od imē pana pułkownika rzeczonego, kozacy tam byli z pomienionemi osobami, tak natychmiast pomieniony

manifestujący, imieniem pomienionego imć pana pułkownika, aby przez to iakowej trudności i turbatiej nie miał i nie ponosił na potym od kogo, postrzegając całości w tym onego, manifestował się; owszem tenże imē pan pułkownik do tychże kozakow, na consistentiej w Maxymowiczach stojących, przez wyszczeczonego pana Skałkowskiego i pana Taszewskiego od siebie pisał i powagą urzędu swego pułkowniczego przykazał w karcie pisanej, aby się kozacy do żodnych spraw szlacheckich nie interessowali, iako karta, w tej materię pisana i tuż na urzędzie grodzkim, owruckim produkowana, świadczy; o to wszystko manifestował się i świadczył, że się tak działało, i prosił tenże manifestujący, aby to do act grodzkich, owruckich, ta manifestatia przyjęta i zapisana była, co i otrzymała: Szczęsny Świrski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 418 на оборотъ.*

ХХХІХ.

Жалоба дворянина Михаила Скальковского на козацкого полковника, Данила Федоровича о томъ, что козаки его напали на домъ Скальковского, истязали его жену и ограбили его имущество 1687, апреля 28.

Року тысече шестсотъ осмъдесятъ семого, месяца априля двадцать осмого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместнику кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanawszy oczewiście urodzony imē pan Michał Skałkowski, swym i małżonki swojej imieniem, iako ieno mógł przed actami grodskimi owruckimi stanąć, tak zaraz na przeciwko imē panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi wojsk iego królewskiej mocy zaporozskich, żałosnie świadczył i opowiedział się o to, iż pomieniony imē pan pułkownik, nie uważając na prawo i artykuły wojskowe, także i listy jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanow kordonnych, które żadnego z ludzi krzywdzić, ani confuzią karmić nie każą, kożakom swoim, subordynawawszy, aby wolą i roskazanie obwi-

nionego wypełnili, onym surowo przykazawszy, na manifestanta z małżanką onego, we dworze we wsi Żerewie mieszkającego, nasłał w roku terazniejszym, tysiąc sześćset ośmdziestą siódmy, dnia dwudziestego piątego marca, bez żadnej najmniejszej dania okazyje sobie od manifestanta, tam tedy zesłani kozacy, z roskazania pomienionego imę pana pułkownika, naiechawszy na dwor i residentią na ten czas manifestantow, a nie zastawszy samego manifestanta w domu, który o swoich inszych potrzebach odiechał, małżonkę tylko sąszą manifestantis, tamże zaraz, bez wszelkiego respectu na stan białogłówski szlachecki, pomienieni kozacy małżonkę manifestantis słowami uszczypliwemi zelżywszy i zesromociwszy, nic sobie niewinną bili i hałasowali i jako onym się podobało znęcali się, na ostatek, postronkiem wziawszy za szyę, po wsi, jako złoczyńce iakiego, wodzili, i tamże, przy tym naiechaniu, w tymże dworze, już wyprowadziwszy małżonkę manifestantis, pieniędzy dobrą monetą złotych ośmdzięsiąt, w izbie, pod poduszkami w łużku i klacz, szerścią drofiataj, ze zrzeszeniem, złotych pułtrzecia sta manifestanta kosztującą, w sposób niesłusznej i bezprawnej zdobyczy zabrawszy, to wszystko do pomienionego obwinionego, pana Daniła, pułkownika swego, do miasteczka Iwankowa zaprowadzili i panu pułkownikowi swemu oddali, a małżonka manifestantis, od tak nieznośnego zbicia i postursania, leżeć i kalekować czas niemały musiała, który razow śinych, bitych, co znaczniejszych po ciele, w liczbie iedenaście, zadali; sam zaś manifestans, dla odpowiedzi, i przechwałek, i czyhania przez kozakow na zdrowie swoie z roskazu pana pułkownika, czas niemały, aż do wyścia kozakow, unosząc zdrowie, po rożnych miejscach tułać się musiał; przez który takowy swój nieprzystojny postępek pomieniony obwiniony, pan pułkownik, przeciwko prawu i artykułom wojskowym wykroczył, protestanta do szkod niemałych przywiódł, o co wszystko protestans, iteratis vicibus przed urzędem manifestowawszy się, declarował się o to w sądzie należnym wojskowym czynić nie zaniechać; a teraz prosił, aby ta onego manifestatia do xięg przyjęta i zapisana była, co i otrzymał: Michał Skałkowski.

Счетъ контрибуцій, взятыхъ козаками полка Данила Федоровича съ жителей мѣстечка Хабна и прилежавшихъ къ нему сель, имѣнія дворянина Станислава Бржескаго; также перечень насилий произведенныхъ тѣми-же козаками въ томъ-же имѣніи. 1687. Мая 26,

Рoku tysieca szeststo osiemdesiat siedmego, mesiaca maja dwadziesiat szóstego dnia.

Na urядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкемъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства оврьуккого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanawszy oczewiście imć pan Andrzej Lubowicki, swym i urodzonych ich mościow panow: Stanisława i Maryanny Lubowickiego Brzeskich, małżonkow, imieniem, świadczył i protestował przeciwko panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi wojska zaporskiego i kozakom onego, setni niżej mianowanych, względem nieznośnych szkod i krzywd poddanym, w miasteczkku Chabnym i wsiah: Minkach i Swiatockich, mimo wolą wyraźną i list ochronny jaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego poczynionych, które się niżej wyrazili w ten sposob: Regestr szkod, ktore, tak sam, iako i kozacy porobili, z pułku Daniłowego, w roku tysiąc sześć set osmdziesiąt szostym. Setni Kirylczatynej, i setni Hryćkowej, anno millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo: na koreń Orlańskiego, wieś Swiatockie wydało: owsa osmak puł iedenasty, miary narodickiej osmaka po złotych trzy i groszy sześć; na koni dwa, siana wozow dwadzieścia i pięć, rachując woz po złotych trzy; chust biały wydali par pułczwarty; butow nowych par dwie, złotych sześć; pieniędzy złotych sześć i groszy piętnaście; co pamiętaią

poddani, na tiutiuny i na prochy złotych dziesięć; woz ze wszystkim, z chomatem nowym, podskowany, złotych dziesięć; na sadło złotych cztery i groszy ośmnaście: do obozu sucharów osmakę iednę, mąki żytej czetwerikow dwa, hreczaney czetweryk ieden, iaglej czetweryk ieden, soli husek ośmdziesiąt, miodu kwart cztery; na sotnika wydali pieniędzy groszy dwadzieścia i cztery; przez całą zimę karmili: w dzień mięsny—mięsa po razy cztery i prosiąt, w dzień pośny —ryby, miod, olej, bez tego, ani obiadu, ani południa, ani wieczerzy nie było. Hryćkowej sotni a korenia Moskalowego wydali: na sadło i woz złotych sześć; za siekierę groszy dwadzieścia i cztery; na dziegieć groszy ośmnaście; pieniędzy osobliwie groszy ośmnaście; na włoczebne: sucharow osmaczka iedna, mąki żytej czetwerykow dwa, hreczanej czetweryk ieden, krup hreczanych czetweryk ieden, soli husek ośmdziesiąt; iedzenie iednakowe, co i pierwszych. Na koren Orlańskiego miasteczko Chabno wydało: za sadło złotych ośmnaście, na kozakow dwunastu boroszna wszystkiego rożnym zbożem osmaczek dwanaście, soli husek dwadzieścia cztery, wozow nowych trzy z chomatami i ze wszystkim, złotych trzydzięci, kosę iednę, rydel ieden, na dziegieć groszy pięćdziesiąt i ósm, pieniędzy na Boże narodzenie na gorzałkę —złotych cztery i groszy sześć; z osobna setnikowi belec miodu —złotych sześć; pieniędzy złotych cztery. Samemu panu pułkownikowi Daniłowi miodu puł belca, złotych trzy; item temuż kwart trzy, pieniędzy złotych cztery i kunica; na koszule złotych trzydzięcie i sześć i butów par dwanaście, złotych trzydzięci i sześć, osobliwie szwiec swoim rzemieniem musiał koźdemu przyszywać buty i naprawiać, nie tylko w miasteczku stojącym, ale i ze wsiów przychodzących. Na tenże kuren: owsa osmaczek trzydzięci na koni sześć, osmaka po złotych trzy, siano wozow pięćdziesiąt, rachując woz ieden po złotych trzy. Sam pułkownik razow był cztery we dworze, kazał sobie szpiechlerz odbić i owies sypać przed konie i drugi owies młocić, ieść kazał dawać dostatkiem, ryb co było do obozu nagotowano, iedne poiedli, a drugie kazał pobrać, wieprza karmnego z karmnika wziąć kazał, zesławsky atamana, i do Jwankowa zawieziono, valoris złotych dwadzieścia, w tymże dworze więto u mieszkańców iednego: owsa osmakę iednę, atamanowi osobliwie złotych cztery; za podstarościem się iego mość pan pułkownik sam z obuchem we dworze gonił, że mu praesento-

wał uniwersał ochronny iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego, podwody, w sam czas roboczy, aż do Cudnowa musiały chodzić, przez co wielka szkoda w robociznie, i intracie pańskiej, iako i poddanym ubogim, gdyż nie rychło woły powracały, a drugie i po dziś dzień poprzepadali, to iest wołów cztyry, woł ieden bo złotych trzydziestu; terazniejszej zaś consistentiej, przy surowym i groźnym uniwersale iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego, gdy mu podstarości uniwersał praesentował w tymże dworze, tedy go cisnąłł po stole, aż na ziemię spadł, tamże, czy z kozakow który, czy sam pan pułkownik, przy samej pieczęci nogą nastąpił, i tak, iako wzwysz napisano, kazał sobie wszystkiego w brod dawać, iako i tak rok (sic), i tak sobie postępował. Jezdził potym do niego podstarości, prosząc go, aby kozakow nie stawał, dowiozł mu poklonu: miodu belec, valoris złotych sześć, item pieniędzy złotych dwa, drugą razą odwiozł lisa i sarnę i сотnikowi z osobna dał złoty ieden i groszy sześć, którego koreń w miasteczku stał, upraszał tedy, aby kozacy byli sprowadzeni, których stało ósm, powtórnie dwanaście, strawili owsa osmaczek dwadzieścia i cztyry i czterwykow trzy, rachując osmakę po złotych trzy, a osobliwie pieniędzmi złoty ieden i groszy sześć, siana wozow pięćdziesiąt i cztyry, woz po złotych trzy ieden rachując i iedli, co potrzeba była, tak tak rok, iako i tej zimy, bez mięsa na obiad, na południe i na wieczerzą nie usiadł żaden z nich; w postny dzień bez ryb i miodu, a na ostatek i pszczoły musieli dla nich drzeć, bo gdyby tego nie było, tedy by gospodarz i z gospodynią trudno miał w domu siedzieć, tak postępowali i w niwecz ludzi poobracali, gorzałki ponapiawszy, gwałtem sobie kazali dawać, za nią złotych dwadzieścia i cztyry, a nie respectując na to, pan Daniło, pułkownik, że w niwecz ludzi obrócili, ale ieszcze i z drugiejсотni Hryćkowej przysłał koreń Moskalow do tegoż miasteczka Chabnego na stantią, kozakow dziesięć, który strawił owsa osmaczek dwie, siana wozow ósm, pieniędzy złotych trzy i groszy pięćdziesiąt i cztyry; wozow dwa, złotych sześć, sierkierę i rydel, boroszna rożnego: zboża osmaczek ósm, soli husek trzysta dwadzieścia, sadek dwie, za nie złotych siedm; ciż kozacy myto, do intraty pańskiej należyte, tak tak rok, iako i teraz wybierali od kupcow, ludzi przechodzących, na pana pułkownika; czer-

nic z manasteru pieczarskiego kiiowskiego dwie, idące na różne miejsca święte pieszo, w puszczy nagoniwszy, gwałt onym czynili, obrazek, od popa chabeńskiego dany, i pieniędzy, cokolwiek tylko mieli, odięli. We wsi Minkach stało kozaków siedm, tak przeszłego roku, iako i terazniejszego, setni Kiryłczatynej; brano na koni siedm: osa osmak piećdziesiąt, osmakę po złotych trzy i groszy sześciu rachując, tak przeszłej zimy, iako i terazniejszej, siano wozow ośmdziesiąt i pięć, rachując woz po złotych trzy, wozow cztery z chomata-mi i ze wszyskim, złotych czterdzieści, sadeł dwie—złotych ośm, na chusty białe pieniędzmi wzięto złotych czterdzieści i dwa, tak tej iako i przeszłej zimy; siekier cztery—złotych ośm, kos cztery—złotych ośm, rydlow cztery—złotych cztery, motyk cztery—złotych cztery, na postoły tej zimy wybrali złotych dwanaście, a przeszłej zimy botow par siedm, para jedna po złotych trzy, boroszna rożnego zboża osmaczek czternaście, soli husek pięćset sześćdziesiąt, na prochy i tiutiuny złotych dziesięć, i innych nieznośnych krzywd i szkod naczynili; za podwody złotych dwadzieścia, a drugie podwody w czas roboczy aż do Czudnowa chodzili, samych zaś kozaków przez obiedwie zimy, według woli i upodobania onych, karmili i strawowali ubogie ludzie; owo zgoła, w generalną porachowawszy summę, iako się z gromady miasteczka Chabnego i wsiow, do niego należących, pokazało i rachowało, effective na złotych dwa tysiące szkod kozacy naczynili; o co comparens prawnie w sądzie wojskowym czynić declarował się. A na dowód tych wszystkich szkod i krzywd, idem stawił dwóch mężów na urządzie, prosząc onym o wydanie rothy iuramentu, a tak urząd, zachowując się według prawa, rothę inramentu na poprzysiężenie tych wszystkich szkod, przy woznym, Bazylim Steblowskim wydał w te słowa, którzy stawieni wykonali: Ja Wasil Łuchowik, wojt, i ia Sidor Burak, mieszczanin z miasteczka Chabnego, dobr dziedzicznych ich mościow panow Brzeskich, małżonków, przysięgamy panu Bogu Wszechmogącemu, w Trojcy Świętej iedynemu, na tym, iż te wszystkie szkody i krzywdy, wysz opisane i położone, tak w miasteczku Chabnym, iako i wsiach: Świątostkich i Minkach, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, iako i we dworze, tak przez samego pana Daniła, pułkownika, iako i przez kozakow onego prawdziwie są poczynione, iako się przy gromadzie porachowało na dwa

tysięcy złotych polskich za consistentiej kozackiej przez dwie zimy, na czym, iako wiernie i sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana, a po wykonanym iuramencie, idem comparens prosił, aby to wszystko do act przyjęto i zapisano było, co i otrzymało. Andrzej Lubowicki.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213,
годъ 1686—1687; листъ 430.*

X L I.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава-Ивана Яблоновскаго, отправленный къ козацкому войску о томъ, чтобы они не притесняли имѣній дворянъ воеводства киевскаго и удовлетворили ихъ за нанесенные обиды, подъ опасеніемъ смертной казни. 1687 Июня 2.

Року тысяча шестсотъ осмъдесятеръ семого, месяца августа первого дня.

На урядѣ егородскомъ, въ замку его королевское милости овручкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ егородскимъ подстароства овърудкого и книгами нинешними, егородскими, овъручкими, personaliter stanawszy urodzony iego mość pan Jan Korzeń, nomine wszyskich ich mościow panow obywatełow woiewodstwa kiiowskiego, per oblatam podał, dla wpisania do xiag grodzkich, owruckich uniwersał, na zaczzyt wszystkiemu woiewodstwu kiiowskemu, z susceptą grodu włodzimierską, tak się w sobie mający: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, woiewoda i generał ziem ruskich, hetman wielki koronny, Buski, Swiecki, Białocerkiewski, Bohusławski, Korsuński etc. starosta: wszem w obec i każdemu z osobna, a osobliwie: panom pułkownikom, assaułtom, sotnikom i wszystkiej czerni wojska iego królewskiej mości zaporskiego wiadomo czynię. Doniesiona mi skarga z sejmiku, od ich mościow panow obywatełow woiewodstwa kiiowskiego, że od wojska pominionego zaporskiego być mają rożnemi sposobami uciążeni w domach szlacheckich, podczas zimowych consistentiej; mieć zatym chęć i napominam wszystkie wojska tego zaporzskiego starszynę, aby, ieżeli-

бы się co krzywdy znalazło, uczynioney przez kogo z tego wojska, ktoremukolwiek z ich mościow, niezwłocznie to zagadzali, uspokoi- li, sprawiedliwość należytą czynili, dobr pomienionych szlacheckich zanęchali i, iako mie ich mość panowie, przysłani z sejmiku, obywa- tele informuią, żadnej do ich prowentow praetensiej sobie nie czynili, czynić się nie ważyli, i nie mieli. Co przykazuię i, sprzeciwiając się takowej słusznym prawom koronnym i tej woli mojej na garle karać declaruię. Działo się we Lwowie, secunda iunii, millesimo sex- centesimo octuagesimo septimo. U tego uniwersału, przy pieczęci wielkiej jaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koron- nego, podpis ręki takowemi słowy: S. Jabłonowski W. Z. R. H. W. K. m. p; a suscepta grodu włodzimirskiego temi pisana słowy: anno millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, die undecima iunii; comparens personaliter urodzony pan Gabryel Jaworski, sługa urodzonego iego mości pana Jana Wojnarowskiego, sędziego ziem- skiego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego włodzimirskiego, uni- versał iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego ko- ronnego, do wojska iego królewskiej mości zaporoskiego wydany, ad acta per oblatam podał. Suscepi Jerzy Michalewicz, namiestnik bur- grabstwa zamku włodzimirskiego; inductum ad acta castrenia capi- taneatus włodimiriensis et correctum. Который же то универсаль, за поданемъ и просьбою вышъ менованое особы подаваючее, а за принятіемъ моимъ урядовыи, до книгъ кгородскихъ овъруцкихъ есть уписаны.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 341 на оборотъ.*

XLII.

Жалоба вдовы наказного козацкаго гетмана, Максимилиана Булыги, Елены, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинского, о томъ, что онъ, узнавъ о смерти ея мужа, напаль съ своимъ полкомъ на его села, ограбилъ крестянъ, а также имущество Булыги и жену его истязалъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Іуна 10.

Року тысяча шестсотъ осьдесятъ сего, месяца июня десятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости, Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгродскимъ енералу подвоевоюства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzona jej moć pani Helena, pozostała małżonka świzo zeszłego z tego świata wielmożnego imē pana Maximiliana Bułyhi, pułkownika i hetmana na казнега od jego królewskiey mości woysk zaporozkich, soleniter, z wielkim żalem, prawie płaczliwie świadczyła i protestowała się на przeciwko urodzonym ich mościom panom: Krzysztophowi Łączyńskiemu, jako się mienił, pułkownikowi, Bazylemu Meleniewskiemu, porucznikowi, Pawłowi Wołkowskemu, chorążemu, Stanisławowi Pirowskiemu, Jozephowi i Hrehoremu Konczakowskim, braci rodzonej, Janowi Chodakowskemu, Paszyńskiemu, Uhłowskemu, Janowi Motylewiczowi, Janowi Wabiszewskiemu, Meleniowskemu, bratu stryiecznemu mianowanego porucznika i innym, człowieka do dwudziestu, companiey jego mości, samemuż po imionach i przewiskach lepiej znaiomym i wiadomym, na excess i zrabowanie dworu protestantki i substancie jey mości umyśnie zaciagnionym, w ten sposob i o to: iż jego mość obwiniony, nie pomniąc affectu mianowanego małżonka protestantki, zapomniawszy gratitudines et beneficia, non ad conservationem, jako by się godziło to, ale ad ruinam, zaraz po śmierci małżonka protestantki, modis et mediis pozostałą substantią jego mości samego i poddanych ubogich devolvendo, skłonił się, nie uważając przytym prawa pospolitego i win, w niem na takowych excessivos, w prawie pospolitem, surowie opisanych, in anno nunc currenti, millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, die quinta junii, zaciagnowwszy sobie roźney conditie ludzi, na wieś, prawu protestantki podległą, nazwaną Bronki, insperacie napadlszy i komory poddanych poobiawszy, wszystkie sprzęty gospodarskie, jako to: pieniądze gotowe, fenty różne, miody przaśne zabrawszy, funditus bez miłoserdzia rabował i samych poddanych bijąc, mordując, za szyję arkanami stylem tatarskim wodząc po wsi, pieniądze, cokolwiek który z swojej krwawej pracy i starania miał, powymęczywał i szkod,

komputując wszystko, na trzy tysiące złotych naczyni, i in suum proprium usum accomodavit. Tym się jednak nie ukontentowawszy, ale dolorem dolori addendo, z zapamiętałości swojej, anno eodem supra sripto et mense, a dnia dziesiątego, przybrawszy do siebie i zaciągnowszy mianowaną companię, quidem jakoby do obozu, za ordynansem jaśnie wielmożnego imci pana hetmana koronnego, z chorągwią i kotłami idąc, do tego zagrzawszy sobie liquorem gorzałczanym czoło icompanią popoiwszy, manu armata, dla zapomoczenia się na dwor, alias monastyr, Kliniecki, tuż nieopodal Owrucego będący, po nieprzyacielsku, z okrzykiem i hałasem wielkim, w kotły biiąc do potrzeby, z całą chorągwią napadszy insperacie, tamże wprzod wrota wybiwszy i sam obwiniony na koniu do dwora wpadwszy z szabłą dobytą i pistoletami nabitemi i popodsypanemi, zaraz, nie pomniąc na stan jej biały głowski, szlachecki, kanczukiem, w ręku mającym, razy kilkanaście uderzywszy i stajnie kozakom odbić kazawszy, rumaków trzy, mianowicie: siwojabkowitego (ktory od najasnejszego króla jego mości, pana nam miłościewego, niebożczykowi był darowany), wartego dwóch tysiący, drugiego wronego, itidem valoris złotych pięćset, a trzeciego kasztanowatego, złotych trzysta, z stada zaś rożnej szerści koni dwadzieścio, co lepszych, zabrać kazał, a potym komore mianowaną compagnię obwinionego odbiwszy, rządów trzy srebrnych, kosztujących złotych sześćset, szable nieboszczykowską, we srebro oprawną, valoris złotych sto pięćdziesiąt, i innych fant różnych we skrzyniach, na kilka tysięcy złotych, ex informatione et industria obwinionego, pozabierali i do tych czas tego wszystkiego protestantce, za częstokrotną requisitą i prozą, stojąc o ćwierć mili od Klinca we wsi Pieszczanicy, wrócić nie chcą i jeszcze dalszemi odpowiedziami (grożąc ogniem, pieczeniem samej protestantki, aby ostatnią substanią oddała) diffiduie, przez co obżały w winy prawne, w prawie pospolitym surowie opisane, popadł i do szkod (rzeczy zabranych i koni w to nie includując), na trzy tysiące złotych polskich przywiódł i przyprawił; zostawiwszy tedy mianowaną comparens sobie salwam meliorationem tej terazniejszej protestatiet swojej, albo uczynienie inszej, szyszej, lubo też przez pożwy poprawienie, si id necessitas juris expostulaverit. A na dowód tego wszystkiego, stawiła woźnego jenerała wojewod-

stwa kijowskiego, szlachetnego Prokopa Szkorupińskiego, który w moc prawdziwej relacji swojej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku, miesiąca i dnia, wysz mianowanych, był we wsi mianowaney, Klińcu, mając przy sobie strone szlachte, ludzi dobrych, urodzonych panów: Jana Lipskiego i Michała Rogalskiego, dla tym lepszej wiary użytych; gdzie będąc, widział protestantkę, niemiłosierdnie kanczukiem zbitą, wrota u bramy wybite, w stajni i komorze zamki pozbawiane i skrzynie połupane; i to wszystko słyszał i widział, jako jest wyżej w protestacie opisano, co, iż tak, a nie inaczej było, o tym prawdziwą relację swoje czyni i zeznawa, i prosili, tak protestującą protestatę, jako i woźny swojej relacji, aby to wszystko actis praesentibus co notatum było, co i otrzymali. Imieniem jej mości paniey Bułyżynej, jako pisać nie umieiącej, za prośbą jej mości podpisuje się Bazylej Szymańskiej.

*Книга киевская гродская, записовая и поточная, № 3, подъ
1686 – 1688; листъ 78.*

XLIII.

Жалоба езуитовъ ксаверовско-овруцкой коллегіи на козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что онъ позволилъ козакамъ своего полка брать незаконныя контрибуціи и притѣснять крестіанъ въ имѣніяхъ езуїцкой коллегіи. Прилагается счетъ контрибуцій и обидъ и прасыга крестіанъ въ дѣйствительности оныхъ. 1687. Юня 25.

Року тысяча шестсотъ осімдесятъ семого, місяца іюня двадцять пятого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanawszy oczewiście wielebno w Bogu jego mość xiadz ocieci Marcin Borowicz, prokurator bonorum societatis Jesu collegii charwowskiego i owruckiego, swym i całego collegium nomine, solennem protestationem suam, na przeciwko iego mości panu Daniłowi Fedorowiczowi, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska zapo-

roskiego, i kozakom iego mości, za którego wola, wiadomością i roskazaniem szkody niżej mianowane są poczynione, czyni i zanosi w ten sposób i o to, iż pomieniony iego mość pan pułkownik, nie oglądając się na ostrość prawa i artykułów wojskowych, które cudzych dobr pustoszyć i ruinować zabrania, a co większa, legece sobie poważywszy listy ochronne, napominalne, do siebie pisane, iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, w których wola wyraźna i roskaz, aby kozacy, w dobrach collegium owruckiego xawerowskiego na consistentiach stojący, żadnej namiejszej krzywdy i szkody poddanym nie czynili i dobr nie ruinowali, i owszem, żeby sprowadzeni byli; a pomieniony iego mość pan pułkownik, na przeciw woli czyniąc, z woli i roskazu swego, kozaków po dobrach rozstawiwszy i na wszystko złe licencjowawszy, szkod, krzywd i różnych disgustów czynić nie zabraniał, ani o to karał, które poczynione szkody, tak się w sobie mają: szkody poczynione od kozaków z pułku pana Daniela Fedorowicza wojska zaporoskiego jego królewskiej mości i rzeczypospolitej, w roku tysiąc sześćset osiemdziesiąt siódmym, w majątkach, które do residentiej owruckiej societatis Jesu należą: we wsi Ihnatówce, w której nie masz tylko trzech chłopów, u chłopa Maxima tak sobie postępowali: Wasil Cep, drugi Klim, trzeci Daniło, kozacy, że im chłop nie miał mięsa za co kupić, naprzod chłopa pobili, aż musiał nieborak uciekać i chronić się, żeby go nie zabili, przy tym zabrali u niego wołu, valoris złotych trzydzieści; u Prokopa zabili także sami wołu, valoris złotych trzydzieści; u Joska zabili iałowicę, valoris złotych dwadzieścia, i chłopa samego pobili, pokaleczyli, i żonę onego, ci kozacy setni Hryćkowej, kurenia atamana Iwana wielkiego. We wsi Kalinowce, Wołoszyn Gregoraszko, setni Kirejcowej, u chłopa Joachima, podczas postu wielkiego, że mu miodu nie dano, zabił podświnka i za płot go wyrzucił dla psów, a chłopu ręke potłukł i żonę tegoż chłopa pokaleczył, i, gdyby była do komory nie uciekła, to by ią był pewnie zabił, bo i do komory drzwi obuchem wybijał, znac ten obuch barzo dobrze na drzwiach, boroszno nie tak wybierano, iak im naznaczono, ale iako się im podobało, bo, co na trzech kozaków, to oni, tylko na dwóch odmierzali, i to ieszcze miarą kiiowską; dla tegoż setnika, z każdego dymu musieli chłopi dawać, po čwier-

ci żyta na gorzałkę i kunicę z każdej wsi, albo pieniądze za nie, oprócz inszych wymyśłów; w Kalinowce przed świętami za jedne otesy, których chłop nie zaraz dał do wozu, wzięli mu wołu, i zaledwie go w kilka dni wrocili, a chłop by był cokolwiek przez te kilka dni w polu zrobił; a kozak Szczerbina, który stał w Czopowiczach, ukradł wołu u chłopa Joachima w Kalinowce, ten kozak z setni Kirejowej. W Bazarze szkody i pobicie chłopów: stali kozacy pana Daniła Fedorowicza, setni Kirejowej; Iwan Biały chłopa Omelka kiiem potłukł; ataman w Bazarze Oniska chłopa zbił kiiem, a Wasil Wołoszyn tegoż chłopa trzymał, a potym musiał nieborak uciekać przed niemi, iak przed orią, i żonę tegoż chłopa potłukli; Lesko Moroz Hryszka w Bazarze kiiem bił tak długo, poki się mu podobało, za to, że się nie rychło o obrok dla koni postarał, a, biiąc tego chłopa, tak mu mówił: «nie masz dla koni obroku, przedajże jedno dziecie na obrok dla koni, a drugie zabij namięso»; Iwan Biały Pawła chłopa kiiem bił niewiedzieć za co, i żonę tegoż chłopa chciał z rusznice zastrzelić, ale żona skoczyła i wyrwała mu rusznicę; tenże ataman w Bazarze Sidora bił za ryby, że ryb nie było na obiad, a kaszą z mlekiem makowym oczy zalał gospodarzowi; Prokopa wojta tenże ataman kiiem tak w szyję uderzył, że mało nie umarł, aż go sam trzeźwił, porwawszy wiadro z wodą, wylał na niego i tak nieborak ledwie do siebie przyszedł; Iwan Biały żonę wojta kiiem potłukł, niewiedzieć za co; Paweł musiał zabić krowę, valoris złotych dwadzieścia, bo nie miał mięsa za co kupić, a bał się, żeby go nie ubili; tenże Paweł musiał zabić wołu, także valoris złotych trzydzieści i prosię, a ryb za sześć złotych musiał kupić; Omelko musiał zabić owieczkę i dwoje prosiąt, a za ryby dał trzy złote. Onisko, nie mając bydła, musiał zabić świnę i prosiąt czworo, i kur czworo, a na ryby dał złotych dwa, Sidor cielice, valoris złotych dziesięć, którą tylko jedną miał, i te zabić musiał, o rybe zawsze się starać musiał; inszych rzeczy nie podobna i wypisać, co sami panowie kozacy czynili, i iako sobie postępowali; o tym wszystkim, co tu iest napisano, wiedział pan pułkownik, to iest imię pan Daniło Fedorowicziego królewskiej mości wojska zaporoskiego i rzeczpospolitej, do niego, do Iwankowa iezdzili, upraszając go o sprawiedliwość i żeby tej swej woli tak wielkiej

nie dopuszczał; a pan pułkownik, miasto zabronienia swawoli, ieszcze barziej na wszystko kozakow informował i czynić przykazał. Roku także przeszłego, to iest tysiąc sześćset osmdziesiąt szóstego, na podwodę wzięli wołu, valoris złotych trzydzieści, w Bazarze, z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, i wie o tym dobrze, do setnika Kirejca i tego nie oddano, ani zapłacono. W Liplanach, w roku tysiąc sześćset osmdziesiąt szóstym, gdzie orda ludzi pobrała, wzięli kozacy wołu, valoris złotych trzydzieści na podwodę z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, i tego nie oddano i nie zapłacono. Te tedy wszystkie tak nieznośne poczynione szkody stały się przez wyszmianowanych kozakow z pułku pana Daniłowego, o ktore iterato protestans terazniejszy, przed urzędem protestowawszy, ofiarował się o to w sądzie należytym wojskowym z panem pułkownikiem czynić nie zaniechać; a na dowod większy tych wszystkich szkod i krzywd, stawił tuż, na urzędzie, z miasteczka Bazaia mężów dwóch statecznych: Stephana Szycy i Hryszka Michalenka, prosząc mnie, urzędu, o wydanie onym rothy iuramentu na po przysiężenie pomienionych szkod; a tak ja, urząd, dosyć czyniąc affectatiej protestantis, oraz i prawu, przy woznym generale, szlachetnym Janie Kożuchowskim, rothę iuramentu w te wydałem słowa: ktorzy flexis genibus wykonali: ia Stephan Szyc, i ia Hryszko Michalenko, poddani collegium xawerowskiego owruckiego z miasteczka Bazaru, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej iedyne- mu, na tym, iż te wszystkie szkody, i krzywdy, i zniewagi, wysz- opisane, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, w tej włości colle- gium owruckiego xawerowskiego societatis Jesu mieszkającym, przez kozakow wyszczególnionych z pułku iego mości pana Daniła Fedorowicza, pułkownik'v są prawdziwie a nieomylnie poczynione, na tym, iako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż, i niewinna mąka Chrystusa pana; po którym wykonanym iuramencie, idem comparens prosił, aby to wszystko do xięg przyjęto i zapisano było, co i otrzymał: Marcin Borowicz procurator bonorum colle- gii ovruciensis societatis Jesu.

X L I V .

Счетъ дани и контрибуціи, собранной козацкимъ полкомъ Павла Апостола-Щуровскаго въ Брагинской волости, именіи Ивана Конецпольскаго, воеводича белскаго; также перечень преступленій, совершенныхъ въ этой волости козаками того-же полка. То и другое подтверждается присягою жителей. 1687. Іюня 28.

Року тысяча шестсотъ осмъдесять семого, месяца юня двадцать осмого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony im^e pan Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogródka siewierskiego, nomine jaśnie wielmożnego im^e pana Jana na Koniecpolu Koniecpolskiego, woiewodzica belskiego, pułkownika iego korolewskiej mości, dla wpisania do xiąg grodzkich owruckich, podał per oblatam regestrum, praemissa protestatione solenni, ratione nieznośnych krzywd, szkod, kryminałów, naiazdow i zaboio, w dobrach włości Brahińskiej, przez im^e pana Pawła Apostoła. Szczurowskiego, pułkownika iego królewskiej mości wojska zaporoskiego, i kozakow onego poczynionych i popełnionych, w regestrze niżej inserowanym obszyrniej opisanych, z poprzsiedzeniem tegoż regestru, tuż, na urzędzie, prez urodzonych ich mościow panow: Stanisława Dombrowskiego i Samuela Kozłowskiego, slug wysz rzeczonego im^e pana woiewodzica belskiego, tudzież i sławetnego Tymofeja Lenczenka, wojta z miasta Brahinia, i roboczego Hawryła Hacuczenka, wojta ze wsi Babczyna. O czym tenże regestr, niżej wpisany, szyrzej w sobie opiewa, tenoris sequentis. Regiestr spi-

sany na gruncie Brahińskim, majątki dziedzicznej iaśnie wielmożnego imć pana Jana na Koniecpolu Koniecpolskiego, woiewodzica biełskiego iego królewskiej mości pułkownika, anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt siódme, die vigesima sexta mai, zaporoskiego, gwałtownych naiazdów, rozbojow, i inszych szkod, ludziom brahinskim poczynionych, tak przez samego imć pana Apostoła, iego królewskiej mości pułkownika, iako i przez panow sotnikow i kozakow całego pułku imć pana Apostoła, co się pokaże na końcu wszystko, compendiose spisano. A teraz miasto i wieś każda swoię opowie dolegliwość zosobna i krociuchno: Najpierw przyechawszy imć pan Apostoł, pułkownik iego królewskiej mości, ośmią niedzielmi przed Narodzeniem Boskim russkim do Brahinia, tam swoich wszystkich na zimę postawił trzysta dziewięćdziesiąt kozakow, wszystkie insze wsie, które należały według iaśnie wielmożnego imć pana hetmana wielkiego koronnego ordinansu na cały iego pułk, na swoię obrocił kuchnią, dawszy taki swoim kozakom ordynans, aby każdy chłop swoiemu kozakowi dał do wozu: puł wiadra sucharow, puł wiadra mąki żytniej, czwercią iagle, maku, pszenicy, krup hreczanych, mąki hreczanej, tükna, soli hu-sek pięćdziesiąt, koszul parę, obuwie, na proch, na sprawienie zaś wozu ze wszystkim, to iest: chomątem, szłą rzemienną, kosą, siekierą, rydlem, bokłaźkiem, maznicą, ze dwiema garcami dziegciu, na trzech kozakow woz z tym wszystkim trzech sprawić musiało chłopow; który woz każdy dobrą monetą złotych dziesięć kosztował, i sadło zosobna do każdego woza, albo połec słoniny dać kazał, które sadło, dobrą monetą, kupowano po złotych czterech, słoniny połec złotych sześć, owsa dla koniej, co może zieść koń, i siana. Na vivendę zaś taki dał imć pan pułkownik kozakom ordynans, aby każdy gospodarz swemu kozakowi gorzałki, piwo, ryby, w mięsny dzieńmięso, chleb biały samy, bo też niechcieli nigdy ieść żywego. Biliż tedy sobie sami: woły, barany, wieprze, podświnki, kury, gęsi, kaczki, wszystko musiał ubogi chłopek kupować czego w domu nie miał, dla kozaka, bo bili, kaleczyli i zabiali tak chłopow, iako i białogłów, aby im należta była wygoda; a gdy o to upraszał iego mość pan administrator Brahinia, aby takiej nie dopuszczał swejwoli, nic nie mówił, i na pisanie iaśnie wielmożnego imć pana Koniecpolskiego nic nie dbał, ale ieszcze gorszy był,

i stał do samych świątek zielonych w takiej zawziętości i złości. Miasto Brahin—dymów sześćdziesiąt i pięć, kozaków sześćdziesiąt i pięć, konie trzydzieści; dali samemu pułkownikowi na potrzeby i wozy trzy skarbne—złotych sto pięćdziesiąt. Rusanowiczowi, setnikowi, który tam stał, dali mu tak gotowemi pieniędzmi, iako i gorzałki, miod, piwo dla niego płacąc arędarzom, złotych dobrą monetą dwieście ośmdziesiąt i sześć. Asawule, pisarzowi pułkowemu, złotych . . . i setnikowi Matwiejowi, złotych trzydzieści i ósm; na sprawowanie wozów dwudziestu dwóch dali złotych dwieście dwadzieścia za sadeł dwadzieścia dwie dali złotych ośmdziesiąt. Za gorzałkę, ryby, piwo, mięso, miod, tak dla samego pana pułkownika, kiedy i tam po tygodniu i więcej razy kilka mieszkał z żoną, iako i dla kozaków u siebie stojących, i przejeżdżających i tam i sam, wydali złotych dwieście; dali za dwa woły i dwóch lisów dla pana pułkownika złotych trzydzieście i pięć; latus facit złotych tysiąc i dziewięć. Dali za par chust sześćdziesiąt pięć, — złotych siedmdziesiąt i trzy; wydało miasto do wozów należytej leguminy różnej wiader sto czterdzięci i dziewięć. Wydali owsa, tak dla, u siebie stojących, koni, iako i przejeżdżających wiader pięćset sześćdziesiąt i dziewięć, za soli husek trzy tysiące dwieście pięćdziesiąt, a sto po groszy piętnaście dobrej monety—złotych szesnaście; za obuwie, skury, które brał pan pułkownik, dali złotych trzydzieścia sześć; ziedli kur dwieście pięćdziesiąt, podświnków sto i trzy, gęsi trzydzieści i dziewięć. Wieś Rudaków, dymów dwanaście, kozaków dwanaście, konie trzynaście stało; za sprawowanie wozów pięci dali złotych ze wszystkim pięćdziesiąt. Dali za gorzałki, ryby, olej, mięso dla kozaków złotych pięćdziesiąt i dwa; dali za sadeł pięć, złotych dwadzieścia, za chust par lnianych dwanaście—złotych czternaście, facit złotych trzydzieści i cztery; wydali należytej do wozów leguminy i soli husek sześćset, za sol złotych trzy, a leguminy wiader trzydzieści i cztery. Wydali owsa przez niedziel dwadzieścia siedem wiader dwieście dwadzieścia, wieprzow karmnych piętnaście, podświnków siedmdziesiąt pięć, kur siedmdziesiąt dziewięć, gęsi ośmnaście. Wieś Babczyn, dymow dwadzieścia sześć, kozaków trzydzieści, koni pięćdziesiąt stało, wydali za gorzałkę, ryby, mięso i chust par dwadzieścia sześć, także obuwia za złotych dwieście siedmnaście; wozow dziesięć wyprawili, ze

wszystką do nich należością, za złotych sto. Dali za dziesiątek sadeł, soli husek sto dziesięć — złotych czterdzieści sześć, dali leguminy wiader osmdziesiąt i cztery i owsa wydali wiader siedmset, wieprzow kormnych 45, podświnkow 93, baranow dziewięć, wołów dwa, gęsi siedmdziesiąt, kur dwieście osmdziesiąt, kaczek dwadzieścia, płutna na namiot sześćdziesiąt i dziewięć łokci, pułkownikowi samemu dać musielii woła iednego, wieprzow sześć i złotych dwanaście zboża wiader rożnego tak pszenice, iako i ięczmienia dziesięć. Wieś Spieryż, dymów ósm, kozakow dziesięć, koniej czternaście stało, wydali dla nich na gorzałki, piwo, olej, mięso — złotych dziewięćdziesiąt i ósm, latus facit złotych siedmset czterdzieści dziewięć; wyprawili wozow należycie trzy; dali za nie i sadła trzy złotych czterdzieści i dwa, leguminy dali rożnej do wozów wiader dwadzieścia, i soli husek sto pięćdziesiąt, -- złotych trzy, ziedli ryb świeżych sześćdziesiąt i sześć, owsa dali wiader sto sześćdziesiąt i siedm, wieprzow cztery, podświnków trzydziestu pięć, kur siedmdziesiąt, gęsi szesnaście ziedli, dali przez pana Rusanowicza wielkich ryb suchych dwa tysiąca, za nie złotych sto. Wieś Nudycze, dymów sześć, kozakow piętnaście, koni sześć było, wydali na gorzałkę, ryby, olej, proch — złotych pięćdziesiąt i sześć. Dwa wozy sprawili, złotych dwadzieścia, sadeł dwie, złotych ósm, facit dwadzieścia ósm, leguminy dali do wozów różnej wiader czternaście, owsa dla koniej wiader sto dwadzieścia i dziewięć, gęsi dziewięcioro, wieprzow sześć, podświnkow trzydziestu, soli husek trzysta, złotych dwa; ciż kozacy zrabowali, wychodząc, te wieś, i zgwałcili dwie białogłówki. Wieś Dublin, dymow siedm, kozakow ósm, koniej dziewięć stało, kupili wozow dwa, złotych dwadzieścia, sadeł dwie, złotych ósm; złotych dwadzieścia i ósm; dali za gorzałkę, ryby, olej, mięso, złotych trzydziestu i sześć, leguminy do wozów różnej wiader osmnacie, owsa sto sześćdziesiąt i siedm, soli husek trzysta, złotych dwa, wieprzow dziewięć, baranow ósm, kur trzydziestu dwoje, woła iednego, masła faskę, złotych dwadzieścia, chust par siedm, za nie dali złotych ósm. Wieś Hałki, dymow dziesięć, kozakow dwanaście, koni dziesięć stało, dali wozow trzy, sadeł 3, soli husek 500, za to złotych 45, za gorzałkę, ryby, mięso, olej, tiutiun, chust par dziesięć, obuwia dziesięcioro — złotych sześćdziesiąt siedm; samych pieniędzy panu pułkownikowi i Rusanowiczowi

dali złotych sto dwadzieścia sześć, leguminy dali wiader ośmnaście, owsa wiader sto trzydzieści i dziewięć, soli husek pięćset, złotych trzy. Wieś Suwidy, dymów ośm, kozaków dziesięć, koni ośm stało, dali wozów trzy, sadeł trzy, owsa wiader trzysta sześćdziesiąt i dwa, leguminy wiader dwanaście, pieniędzy złotych czterdzieści i dwa, za par chust ośm, złotych dziewięć, za proch, ośm, czyni złotych siedemnaście, wieprzow piętnaście, podświnków ośmnaście, kur sześćdziesiąt ziedli, latus facit złotych siedmuset dwadzieścia i jeden. Wieś Mikulicze, dymów dwadzieścia i ośm, kozaków dwadzieścia ośm, konie dwadzieścia stało, dali wozów dziewięć, sadeł dziewięć, za złotych sto ośmnaście, za gorzałkę, ryby, mięso, chust par dwadzieścia i na proch dali złotych zto ośmdziesiąt, leguminy wiader pięćdziesiąt cztery, owsa wiader trzysta dziewięćdziesiąt ośm, baranów trzydziestu, wieprzów dziewiętnaście, podświnków siedmdziesiąt i trzy, kur sto siedmdziesiąt i ośm. Wieś Welatyn, dymów cztery, kozaków cztery, konie cztery były; dali za gorzałkę, ryby, proch, chust par cztery i botów czworo, złotych dwadzieścia i sześć, za wóz jeden, za sadeł, za soli czterysta złotych szesnaście, leguminy wiader dziewięć, owsa wiader czterdzieści. Homolicze dymów iedenaście; konie czternaście stało, kozaków iedenaście, dali wozów trzy, sadeł trzy, za gorzałkę czterdzieści złotych, ośmdziesiąt i dwa, za proch siedm, za par chust iedenaście, złotych trzydziestu, soli husek pięć tysięcy pięćset i dwie, złotych dwadzieścia i dwa, leguminy wiader dwadzieścia sześć, owsa wiader sto sześćdziesiąt i dwie, wieprzów czternaście, podświnków trzydzieści sześć, kur dziewięćdziesiąt i siedmioro; dali pułkownikowi woły dwa, wiader zboża pięć, złotych dwadzieścia i cztery, pieniędzy, to iest pszenice, ięczmienia i na koldę złotych sześć. Wieś Sielec, dymów dwadzieścia, koni trzy były, dali wozów siedm, sadeł siedm, za par chust dwadzieścia, za proch i za gorzałkę, złotych dziewięćset sześćdziesiąt i dziewięć; leguminy wiader czterdzieści cztery, owsa wiader sześćdziesiąt i siedm, wieprzow dwadzieścia i jeden, prosiąt pięćdziesiąt i ośmioro, kur sto czterdzieści i troje, baranów diecięć, pułkownikowi złotych dwadzieścia i cztery, Rusanowiczowi sześć, kolędy dali złotych trzydzieści. Wieś Malyjki i Kotłowica, dymów ośm, kozaków dwadzieścia i pięć, bo na zrujnowanie pan pułkownik nasłał na dzierżawcę; dało ich pięć, wa-

zow dwa, sadła dwie, a trzy za Dniepr poszli, złotych dwadzieścia i ósm, latus facit złotych ósmset i dwa, za gorzałkę dali złotych dwadzieścia, za par chust ósm, na proch złotych dwa, złotych trzydzieści i ieden; leguminy wiader pięć, owsa wiader trzy, trzysta pięćdziesiąt soli, złotych dwa. Wieś Skuraty, dymow dziesięć, koni pięć, dali wozow trzy, sadeł trzy, za ryby, gorzałkę—złotych siedmdziesiąt i sześć, za par chust dziesięć—złotych dwanaście, za proch—pięć, za soli pięć tysięcy i dwie—złotych dziewiętnaście, woła, baranow sześć, wiepzow siedm, kur sto piętnaście—złotych sześnaście; leguminy do wozow dwadzieścia i pięć wiader, owsa wiader sześćdziesiąt i dziewięć. Wieś Mokisz, dymow siedm, kozakow siedm, koni dwa stało, dali, dostawszy, sadeł dwie, za soli husek trzysta pięćdziesiąt —złotych trzydzieści, za gorzałkę—dzieięć, chust par siedm, złotych ósm, na proch złotych dwa i groszy piętnaście; złotych ósmnaście; leguminy wiader dwanaście, owsa wiader czterdzieście i dwie, wieprzow trzy, podświnkow czternaście, kur dwadzieście i pięcioro. Wieś Jewłaſze, dymow trzy, kozakow siedm, koń ieden; dali wozow ieden, sadło jedno, za gorzałkę złotych pięć; złotych dziewiętnaście, dali za słonię złotych sześć, na proch złotych dwa i groszy piętnaście; złotych ósm; leguminy wiader pięć, owsa dali wiader pięć, soli sto dziesięć. Wieś Głuchowicze, Hubarowicze i Scieżarno, tam dymow siedmdziesiąt i siedm, kozakow ósmdziesiąt, koni trzydzięci stało, dali wozow dwadzieścia pięć, sadeł dwadzieścia pięć, złotych trzysta pięćdziesiąt, dali za gorzałkę, ryby, olej i soli husek trzy tysiące ósmset—złotych dwieście ósmdziesiąt i sześć, koszul par dali siedmdziesiąt i siedm i obuwia drugim za złotych ósmdziesiąt i dziewięć; leguminy dali wiader sto ósmdziesiąt i sześć, owsa wiader ósmset, wieprzow trzydzięci i siedm, kur, dwieście dziewiętnaście, gęsi dwadzieścia i siedm, podświnkow dziewięćdziesiąt i ósm, woła, pułkownikowi wilka, złotych zrzucili trzydzięci i dwa, złotych pięćdziesiąt, i poddanego dziedzicznego Kijaszko, setnik, nazwiskiem Iwana, na śmierć zabił, wojta Hubarowskiego; latus facit złotych dziewięćdziesiąt i cztery. W tychże wsiach zabili chłopa, białych-głów zgwałcono: Letaszychę, Ostapową żonę i inszych dwie, komory odbiali, jamy chłopskie łapali, wykopywali i wszystko zabierali. Wieś Chotuczy i Jurkowicze, pana Nieczajia dzierzawy, żaden nie-

stał kozak, ani w Jułczy, lubo tam powinni byli stać. Wieś Lis-twin, dymow dziesięć, kozakow dwadzieścia pięć, konie dwa stało, dali wozow siedm, sadeł siedm, chust par dziesięć, na proch pięć złotych; sto iedenaście; za gorzałkę, ryby i olej, soli husek pięćset, złotych cztyrzdzieści i trzy; leguminy wiader dwadzieścia i trzy, owsa wiader trzydzieści i ośm, wieprzow karmnych ośm, podświnkow trzy-dzieci i sześć, kur ośmdziesiąt; pułkownikowi złotych dziesięć, Rusanowiczowi złotych ośm, krom zboża—złotych ośmnaście. Futor Mas-ki, dymow cztery, ztąd Rusanowicz brał ieden woz, sadło iedne, za gorzałkę i podwódę dali mu złotych sześćdziesiąt i ośm, "chust par cztery, belcy miodu przasnego dwa, leguminy do woza wiader siedm, owsa trzydzieści sześć wiader, soli dwieście, złoty ieden. Jlicze dymow cztery, kozakow dziesięć, koni ośm stało, za gorzał-kę, ryby, belcy miodu cztery przasnego, złotych trzydzieści i sześć; za dwa wozy, dwie sadła, par chust cztery, na proch—złotych ośm-dziesiąt dziewięć, konia wzięli dobrego, stał się ten koń dobrą mo-netą złotych pięćdziesiąt; ulow pszczoły wydarli dziewiętnaście, przy-chodzi za nie złotych pięćdziesiąt i siedm, soli busek dwieście, złotykh dwa, za par dwie obuwia złotych pięć; złotych siedm; legumi-ny wiader czternaście, owsa także wiader sto dziewięćdziesiąt, wiep-rzow trzy, podświnkow czternaście, kur dwadzieścia dziewięcioro, gę-si siedmioro ziedli. Trzeci futor Burki, dymow ośm, kozakow ośm, koni sześć było; dali wozow trzy, sadeł trzy, chust par ośm, za gorzałkę, olej—złotych sto; latus facit złotych pięćset ośmdziesiąt; leguminy dali czternaście, owsa wiader sto dziewięćdziesiąt ośm, soli cztyrysta husek—złotych dwa, wieprzow karmnych piętnaście, wołu iednego, podświnkow dwadzieścia, kur siedmdziesiąt -- złotych dwa-naście. Futor Krzywce, dym ieden, kozak ieden bez konia, dał le-guminy wiader trzy, pieniądze zaś dał złotych pięć. Dąbrowski dym ieden, kozakow dwa, koni cztery cały czas karmił, wniwecz go ob-rocił pułkownik, szlachcica, iż iezdził z listem od iego mości pana Andrzeja Czechowskiego, administratora brahińskiego, opowiadając wielkie uciążenie od kozakow poddanym i od samego iego mości pa-na Apostoła, pułkownika iego królewskiej mości, spaśli mu owsa wiader ośmdziesiąt, ięczmienia wiader trzydzieści, wydarli pieniądze złotych dobrej monety dwadzieścia pięć, i zbili go. Futor Worotec,

dymow pięć, kozakow dwanaście, koni ośmnaście było; dali za dwa wozy złotych dwadzieścia, za sadło—ośm; za gorzałkę—piętnaście, facit złotych czterdzieści i trzy, na proch złotych pięć, za chust par pięć, za soli dwieście pięćdziesiąt, złotych dwanaście; leguminy dali dwanaście, owsa wiader (sic) pułkownikowi złotych dziesięć, owsa dwieście osmdziesiąt sześć, baranow pięć, wieprzow cztery, podświnkow dwanaście, kur dziewięćdziesiąt. Futor Konony dymow trzy, kozakow dwa, koni dwa stało, woz ieden, sadło jedno, za gorzałkę, ryby, soli sto pięćdziesiąt – złotych pięćdziesiąt; pułkownikowi dali pszenice, ienczmienia wiader piętnaście. Futor Czechy, dymow cztery, kozakow pięć, dali za woz, sadło, gorzałkę, ryby, proch, soli dwieście – złotych trzydzięci cztery; leguminy wiader dziewięć, owsa dali sześćdziesiąt dziewięć, Hordzieiowi dziewięć, znowu cztery samemu Hordzieiowi, sotnikowi złotych trzydzięci. Futor Zabłocie, dymów trzy, kozakow trzy, koni trzy było, dali woza, sadło, za gorzałkę, ryby, chust par trzy, złotych dwadzieścia ośm; latus facit złotych dwieście siedmdziesiąt i ieden; dali wiader leguminy sześć, owsa wiader trzydzięcie dziewięć, soli sto pięćdziesiąt, ziedli wieprzow dwa, prosiąt dziewięcioro, kur dziewiętnaście, gęsi siedm. Futor Jasionow, dymow trzy, kozakow trzy, koni trzy stało, dali woz ieden, sadło, za gorzałkę, ryby, proch – złotych trzydzięście sześć, leguminy wiader siedm, owsa wiader trzydzięci, soli sto pięćdziesiąt, wieprzow trzy, podświnkow siedmdziesiąt, kur piętnaście. Futor Zwiniarskie, dymow cztery, kozakow pięć, koni troje, woz ieden, sadło jedno, za gorzałkę, ryby, miodu belcy trzy, złotych czterdzieści i trzy; leguminy wiader dziewięć, owsa siedmdziesiąt, soli dwieście – złoty ieden, wieprzow siedm, podświnkow trzynaście, kur sedmdziesiąt i pięcioro, baranow dwa, par chust cztery, na proch dwa złotych; siedm. Futor Bednarze, dymow trzy, kozakow trzy, koni dwa, woz ieden dali, sadło, za gorzałkę, ryby – złotych dwadzieścia i ośm, leguminy dali wiader dziewięć, owsa dwadzieścia cztery, soli sto pięćdziesiąt, chust trzy pary, złotych trzy za proch; pułkownikowi dali wołów dwa, złotych dwadzieścia sześć, wieprzow dwa, podświnkow trzynaście, kur dwadzieścia siedmioro; latus facit złotych sto czterdzieści i cztery. Summa wszystkiego tu się wypisała: samych pieniędzy wydała włośc na ich potrzeby złotych pięć tyciący

dwieście sześćdziesiąt i dziewięć; za wierze karmne dwieście czternaście, a jeden po złotych siedm, czyni złotych tysiąc czterysta dziewięćdziesiąt i ósm; za baranow sześćdziesiąt i sześć, a jeden po złotemu, czyni złotych sześćdziesiąt i sześć; za podświnkow sześćset ośmdziesiąt i trzy, a jeden po złotemu, czyni złotych sześćset ośmdziesiąt i trzy; za wołów dwanaście dali złotych sto sześćdziesiąt i cztery; dla nich złotych sto sześćdziesiąt i cztery; leguminy wiader rożnej dali ośmset trzydzieści i sześć, wiadro po złotemu, czyni złotych ośmset trzydzieście i sześć; owsa wiader dali pięć tysięcy sto sześćdziesiąt i dwie, a wiadro po groszy piętnastu, czyni złotych dwa tysiące pięćset ośmdziesiąt i jeden; kur ziedli dwa tysiące siedmset czternaście, a jedna po groszy trzy, czyni złotych dwieście siedmdziesiąt i jeden; gęsi ziedli sto ośmdziesiąt i sześć, a gęś po groszy sześciu, czyni złotych czterdzieści i dwa, dobrą monetą. Summa wszystkiego czyni: złotych ósm tysięcy sześćset ośmdziesiąt i sześć, a, currenti na polską monetę, czyni złotych siedemnaście tysięcy trzysta siedmdziesiąt i dwa. Excessa iego mości pana Apostoła, pułkownika iego królewskiej mości i iego kozaków: pierwsza: iego mość pan pułkownik kazał Rusanowiczowi, aby księdza Bułhaka, dominikana, iadającego z klasztoru pińskiego do krewnych swoich, nocującego w mieście Brahińskim, wziąć i pieniądze wszystko pobrać do siebie, tamże męczono, zawiozły do Werbkowicz i zgubiono, wszystko zabrawszy; miał od przeora atestatą, aby się za dwie niedzieli wracał, nie dali wiary; byli przy tym: iego mość pan Białobrzeski, pop Mikulski, kiedy go gwałtem wzięto w Brahiniu, spokojnie sobie w gospodzie stojącego. Druga: Rusanowicz, setnik, ten mieszkańców brahińskiego, Antonenka, zbił niewinnie obuchem, aż dnia piątego po iego odjedzie umarł z tego. Trzecia: tenże pan Rusanowicz Staszkiewicza, podstarościa brahińskiego zbił, popa Mikolskiego, za głowę wiąwszy, koło cerkwi wokoło włóczył, a bił, iż mu odradzał, aby w wielki post nie tańcował i grać nie kazał. Czwarta: Rabko, kozak setni Rusanowiczowej, zabił białogłowę, na czasie prawie już będącą, brzemienną, obuchem uderzywszy w piersi i w żywot, na imię Czeczerczychę, dnia trzeciego umarła. Piąta: w Głuchowicach, setni kijaskowej zabił kozak chłopa; we wsi Listwinie Jacko Kołtun, kozak setni Rusanowiczowej, zabił białogłowę, Fedorychę, brzemienną obuchem, iż zaraz umrzeć musiała.

Szosta: ciż kozacy zabili żyda, kupca, z iarmarku tak rok (sic) iadącego, na gruntach babczyńskich, brahińskiego i, wiele pieniędzy i towaru rożnego wziawszy, zawieźli do pana pułkownika, do Werbkowicza, ten żyd—Hirsz z Turowa był, którzy w Mikuliczach stali, setni Rusanowiczowej. Siodma: w Nudyczach przed wyjazdem tegoż dnia, aż kozacy, którzy tam stali, zrabowali w nocy i żonek trzy zgwałcili: Martiuchę, Jakimichę. Ośma w Głuchowiczach Gdzie stał Kiasiżko, dwie białogłówki zgwałcono i dziewczę dwie: Letaszychę i Ostapową żonę, komory odbili, iamy wykopywali ze wszystkim i zabierali pszczoły, łupili gdzie były. Dziewiąta: pan pułkownik, przyjechawszy do Brahinia, bez dania żadnej occasiej, kazawszy przewieść iego mości pana Ławickiego, szlachcica dobrego i żołnierza dawnego, a na ten czas podstarościego brahińskiego, z woli iaśnie wielmożnego iego mości pana Jana Koniecpolskiego, woiewodzica bełskiego, pułkownik iego królewskiej mości zaciagnonego, postawionego, obuchem zbił, pod wartę wziąć, i noc całą wartować kazał. Dziesiąta: tenże iego mość pan pułkownik kazał zabić, gdzie złapawszy na drodze, iego mości pana Czechowskiego, administratora na ten czas brahińskiego, iż oznajmił o iego złości i zawziętości na ruinę poddanych. Iedenasta: tenże pan pułkownik nasłał Kiasiżka i Rusanowicza z setniami na dwor i wieś iego mości pana Czechowskiego, aby go w domu zabić; tamże czeladzi narąbali, komory, szpichlerze odbili, do samej Radko, kozak, z muszkietu strzelili, o mało nie zabił, i wieś zrabowali. Dwunasta: tenże iego mość pan pułkownik naiechał dwor pana Daniela Silicza i drugiego pana Samuela Silicza nasłał rabować: bili i pannę zakonną, siostrę iego, wywlekszy z izby, bili i co chcieli brali. Owo zgoda nieznośne, niewypowiedziane robili excessa i krzywdy ludziom, rozgnali chłopów i mieszkańców z Brahińczycy za Dniepr i skaleczyli i oslepili ludzi siła i wojta Makara, wojtową kilka razy wegerą w szyje uderzyli, aż wzrok, zachorowawszy z tego, ztraciła; Samuela Kozłowskiego, szlachcica dobrego, setnik Hordziej nasyłał razy pięć na zabicie go w domu; uchodził, gdzie mógł, jednak go należeli w polu orzącego, tam go poranili i zbili, ledwie żywego zostawiwszy; żonę iego gonili i bić chcieli, iż im nie była powolna i zgwałcili by byli, gdyby nie sąsiedzi zbiegli się i nie obronili. Tegoż pana Dombrowskiego, iak

przyiechał z listem od iego mości pana Koniecpolskiego do pana administratora; kazał go wziąć pod wartę pisarz pułkowy i trzymał dzień i noc pod wartą, aż uciekł, bo go kazał pułkownik zaraz do siebie przyprowadzić. У того реестру подпись руки подавающего тыми словы: Wawrzyniec Łowicki, podczaszy nowogrodka Siewierskiego. A na większy dowód tych wszystkich krzywd, szkod, kryminałów, gwałtów, zaboistw, excessow i wiolencyi, w tym regiestrze wyżej wypisanych, idem comparens, dla poprzsieżenia, tuż, na urzędzie, stawił niżej mianowane osoby, prosząc o wydanie rothy iuramentu, którego affectatii urząd dosyć czyniąc, rote iuramentu przy szlachetnym Janie Kożuchowskim, generale woiewodstwa kiiowskiego, urodzonym ich mościom panom: Stanisławowi Dombrowskiemu i Samuelowi Kozłowskiemu, tudzież Timofeiowi Leńczyńkowi, wojtowi z miasta Brahinia i Hawryłowi Hacuczenkowi wydałem; kturzy, flexis genibus ad imaginem crucifixi, iurament wykonali w te słowa: ia, Stanisław Dombrowski i ia, Samuel Kozłowski, ia, Timofej Lenczenko i ia, Hawryło Haciuczenko, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej i edynemu, na tym, iż te wszystkie szkody, krzywdy, kryminały, zaboie, naiazdy i inne violentie, wysz w rejestrze położone i spisane, nam samym i całej włości brahińskiej; przez rzeczonego iego mości pana Apostoła Szczurowskiego, pułkownika wojska iego królewskiej mości zaporskiego, są właśnie i nieomylnie poczynione i popełnione, tak przez samego, iako i kozaków onego, na czym, iako prawdziwie i sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Po którym wykonanym iuramencie, regiestr, per oblatam podany, wspólnie z iuramentem, za podaniem i prośbą wysz rzeczonego comparenta. podającego, a za moim urzędowym przyjęciem, do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich są wpisane.

*Книга гродская, овручская записовая и поточная, № 3213,
год 1686 - 1687; листъ 328.*

Х Л В.

Счетъ контрибуцій и насилий, причиненныхъ въ волости Народицкой, имѣніи лѣтчаго брацлавскаго, Ивана Антонія Потоцкаго, казака изъ полка Данила 1687 Іюня 28.

Року тысяча шестсотъ осмидесять семого, месяца июня двадцать осмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости, Овручомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanowszy oczewiście urodzony iego mość pan Jan Penski, постарости narodycki, imieniem wielmożnego iego mości pana Jana Antoniego na Narodyczach Potockiego, łowczego bracławskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, podał per oblatam regestr poczynionych szkod, przez pana Daniela, pułkownika iego krolewskiej mości wojska zaporozkiego i kozakow onego, w dobrach narodyckich rzeczonego iego mości pana łowczego bracławskiego, z poprzysiężeniem tychże szkod przez poddanych, niżej mianowanych; praemissa protestatione, przeciwko temuż panu Daniłowi, pułkownikowi, ratione eorundem damnorum illatorum, o czym tenże regestr, niżej spisany, szyrzej w sobie opiewa, tonoris sequentis: regestr poczynionych szkod od pana Daniła, pułkownika wojska zaporoskiego iego krolewskiej mości w dobrach Narodyckich wielmożnego iego mości pana Jana Antoniego Potockiego, łowczego bracławskiego, anno milesimo sexcentesimo octuagesimo septimo. Primo pan pułkownik, idący z wojskiem, stał w Nozdryszu, wiosce, ze dwiema setniami na chłopkach ośmi dni dwa i tam wielkie excesa i krzywdy nieznośne poczynili ludziom ubogim; secundo, nie uważając na uni-

wersały iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego, stał w wiosce Nozdryszu ataman Gregoraszko z korenem swoim, nie kontentując się, co sami dawali ubodzy ludzie, ale i sami brali gwałtem kozacy: owsa ośmaczek 30 kiiowskiej miary, na woz, na chomąt, na siekierę, na kosę, na rydel, na miechy wzięli u chłopow złotych 20 monetą dobrą, mąki, sianej, żytniej, ośmaczek 2., hrecczanej $\frac{1}{2}$ ośmaki, iagleż ośmaki z koźdego dymu; ciż kozacy myto w tejże wiosce brali, na gościńcu kiiowskim; ciż kozacy ludzi, popiwszy się, bili, żeby onym gorzałka zawsze była i sztuka mięsa; za ludźmi strzelali, białogłówce Kawczychę praegnantem zbili, która umrzeć musiała przy dziecięciu; pana Daniła osawił pułkowy, iadąc, w tejże wiosce Nozdryszu wzioł w podwode klacz, valoris złotych 60, przegnał, zdechlą trzeciego dnia; owsa, siana, kur, baranow, gorzałki kazał brać kozakom swoim gwałtem; item u tegoż atamana kozacy wzięli pieniędzy złotych 9, monety dobrej, koźdemu kozakowi chust parę i bóty dali chłopi, kolende i włoczebne; na pułkownika w tejże wiosce złożyli złotych 9. Wybrali w wiosce Sarnym: Jwan Hryczenko ogułem wydał owsa ośmak 8 kiiowskiej miary, ci do wozów brali z tej wioski pieniędzmi na woz, chomąt, na gorzałkę, na sol, na siekierę, na rydel, na tutun; a brali z dymu po złotych 2 monety dobrej; Waśko Hrysczenko: owsa ośmaczek 6 i na różne onym potrzeby pieniędzy złotych 20; Ławryn Hrzyszczenko: owsa ośmaczek 6 i na różne onych potrzeby wydał złotych 10; Hryszko Kliszczowiec: owsa ośmaczek 2, na potrzeby złotych 16; Łukowiczka wdowa: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 20; Demko: owsa ośmaczek 6 i na też potrzeby złotych 20; Łukian: owsa osmak 6, na też potrzeby złotych 20; Martyn: owsa ośmaczek 6, na potrzeby złotych 20; Wasiuk: owsa ośmaczek 3, na potrzeby złotych 10; Chwedko Huton: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 18; Wioska Jazberin: Paweł dał: owsa osmak 6, na potrzeby złotych 26; Kiryk dał: owsa osmak 7, na potrzeby złotych 10; Cziura dał: owsa osmak 8, na potrzeby złotych 10. Wioska Kliszczce; tegoż pana Daniła pułkowej setni stał ataman w wiosce Kliszczach, na imie Chwesko Sirokosty z korzeniem swoim, który sam, z kozakami swemi chłopow bił, mordował, z domów rozganiał, dwa gospodadzce po lasach się tułali, a ataman synów ich, z kozakami, nakładając (sic)

kiimi, zabiała bez miłosierdzia za gorzałkę, za rybę świeżą w postny dzień, o które w borach trudno. A każdy kozak po parze koni miał, tedy codzień, po trzy razy obroku na dzień koniom, co zięć tylko mogli, a siana, żeby pod nogami było; w tej wiosce chłopów ośm, a u każdego chłopa kozaków po trzy, po dwa stało, a u każdego po koni dwa, okrom tego, co iedli konie, Iwan Karpenko ogółem dał: owsa osmak 5, na gorzałkę $\frac{1}{2}$ talara z kożdego dymu, tenże Karpenko dał na potrzeby kozaków złotych 5 monetą dobrą; Potap: owsa osmak 5 ogółem, okrom tego co konie iedli, okrom tego co z dymu dawali po $\frac{1}{2}$ talara, item na gorzałkę dał dobrą monetą atamanowi na słonine, na rydel, na siekire złotych 15, a co samego bito i syna, że z puł roku chorowali; Mojsiej: owsa osmaczek ogółem 6, okrom tego, co konie iedli, wieprza ubili karmnego, valoris złotych 5 monetą dobrą, na gorzałkę złotych 3, item na potrzeby onych złotych 12; u Iwana Kleszcza: ogółem owsa osmaczek 3, na potrzeby ich wydał złotych 12; Stepan Melnik: owsa osmaczek ogółem, krom tego co konie iedli, osmaczek 3, na ich potrzeby złotych 10; Bohna: osmaczek 3, na ich potrzeby złotych 10. Michajło: owsa ogółem osmaczek 3, krom tego co konie iedli, na ich potrzeby złotych 9; Paweł: owsa ogółem osmaczek 3, krom tego, co konie iedli, na potrzeby dał złotych 10. Na Rudni—Stepan dał: złotych 3, owsa osmaczek 5; Chworostianka dał: osmak 4 owsa, pieniędzy złotych 10. Wioska Zarudie, chłopów dwanaście, stało kozaków osiemnaście z końmi; wydali ogółem: owsa osmak 40, krom tego, co konie iedli i sami chłopów bili, że musieli wołów 3 zarząć na mięso, baranów 8, gorzałkę musieli kupować codzień, miodu przasnego kazali sobie dostawać, co pszczoły tak wiele odpaść musiały, kiedy w zimie dostawać miodu musieli, bo nie pili wody, tylko syte; do Iwankowa z tej wioski, mil sześć, na budynek drzewo wozić musieli panu pułkownikowi; gotowych pieniędzy wydali złotych 30 monetą dobrą, krom tego co iedli, do Jwankowa drzewo wozili panu pułkownikowi mil sześć, gorzałka codzień, nieznośne krzywdy ubogim czynili ludziom. У того реестру подпись руки тыми словы:

Jan Penski. A na dowod większy tych wszystkich poczynionych szkod i krzywd, tenże podawający stawił mężów dwóch dla poprzysiężenia tych szkod, prosząc o wydanie onym iuramentu, a tak ia, urząd, czyniąc dosyć prawu pospolitemu i affctatniej podawającego, przysięgę wydałem w te słowa, którzy wykonali: Ja, Jwan Karpenko, wojt ze wsi Kleszczow, i ia, Jwan Hryszczenko, ze wsi Sarniego, przysięgamy panu Bogu wszechmogonemu, w Trojcy Świętej iedyne mu, iż w dobrach iego mości pana Łowczego bracławskiego, włości Narodyckiej, nieznośne szkody krzywdy i angaryzacyie, tak nam samym, iako i sąsiadom naszym, w regestrze, wysz spisanym, wszystkie szyrzej mianowane i opisane, przez pana Daniła, pułkownika wojska iego królewskiej mości zaporoskiego i kozaków onego są prawdziwie i nieomylnie poczynione i popełnione; na czym, iako sprawiedliwie i wiernie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po którym wykonanym iuramencie, tenże com, parens prosił, aby tak regestr, per oblatam podany, iako i iurament, przez poddanych wykonany, do xiąg przyjęte i zapisane były; co i otrzymał.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213
годъ 1686—1687; листъ 334.*

XLVI.

Жалоба дворянъ: Лаврентія Ловицкаго, Ивана Котарского и Ивана Чеховского на козацкаго полковника, Павла Апостола — Щуровоскаго, о томъ, что онъ наносилъ имъ побои, сажалъ въ тюрму и нападалъ на ихъ дома. 1687, Июня 28.

Року тысяча шестсотъ осемъдесятъ семого, месяца іюня двадцать осмого дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникумъ кгродскимъ подстароства овруцкого, и книгами нинениими, кгродскими, овруцкими, stanawszy oczewiście urodzony imć pan Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogrodka Siewierskiego, swoiem i uródzonych ich

mościow panow: Jana Kotarskiego, skarbnika czernihowskiego, i pana Andrzeja Jana Czechowskiego, administratora włości brahińskiej, imieniem, tę swoją terazniejszą protestatią, non sine sensu doloris, quam primum acta praesentia, castrensa, owruciensia adire mogł, tak zaraz, naprzeciwko imć panu Pawłowi Apostołowi Szczurowskiemu, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości zaporoskiego, iako principały i motorowi na wszystko złe, tudzież Kijaścze i Rusanowicowi, setnikom, także i kozakom onychże, do pułtorasta, na niżej wyrażonych excessach będącym, samemuż imć panu pułkownikowi i setnikom lepiej po imionach i przezwiskach wiadomym i znaionym, czynił i zanośił w ten sposób i o to: iż lubo prawo i artykuły wojskowe wszelkim ludziom wojskowym omnem modestiam in rebus generendis dictując, praescribit, in excessivos zaś winy surowe i karania, in se opisane, continet; pomieniony iednak imć pan pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, przepomniawszy artykułów wojskowych i boiaźni Bożej, licencjiowawszy się na wszelkie kryminały i excessa, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset osmdziesiąt siódmy, miesiąca februaria wtórego dnia, w samy dzień naświętszej panny gromnicznej, święta rzymńskiego, pomienionego protestanta przyiachałego do pana pułkownika, w mieście Brahiniu, we dworze imć pana Silicza stojącego, na ten czas włością brahińską zawidującącego, protestanta, w pewnym interessie, uprątniawszy sobie nieśluszną fantazyią, nic sobie niewinnego, bez wszelkiej najmniejszej okazyjej, słowami uszczypliwemi zelżywszy wprzód, pięścią kilka razy w kark, a potym obuchem po grzbicie niemiłosierdnie uderzywszy, do więzienia za wartę kozakom swoim protestanta wziąć kazał, gdzie kozacy, czyniąc wolą pana pułkownika swego, protestanta ieszcze barziej, czym kto mógł: obuchami, kijami postursawszy, do więzienia za wartę wepchnęli, w którym więzieniu cały dzień i noc protestans zostawać musiał, aż zaledwie, upamiętawszy się na zaiutrz, z więzienia wypuścić kazał: i tak protestans nic niewinny, zbitý i zdishonorowany od pomienionego pana pułkownika, odiechać musiał. Pomienionego zaś imć pana Kotarskiego, skarbnika czernihowskiego, nic sobie niewinnego także, podczas wesela imć pana Czechowskiego, tenże pan pułkownik wprzód słowami uszczypliwemi, honorowi szlacheckiemu szkodzącemi, zelżywszy i zdishonorowawszy, w kark

pięcią razy kilka uderzył, a zaś imć pan Czechowski obelgę, na-
 jazdy, zastępowania po drogach za to od pana pułkownika poniosł,
 iż iaśnie wielmożnemu imć panu Janowi na Koniecpolu Koniecpol-
 skiemu, pułkownikowi iego królewskiej mości, iako panu dziedziczne-
 mu dobr włości brahińskiej, o ruinie, oppressiej, rospędzeniu pod-
 danych i innych kryminałach i excessach dziejących się, przez list
 oznajmił, za tē tedy okazyią, zawziawszy rankor niesłusznie pomie-
 niony pan pułkownik, pomienionego imć pana Czechowskiego, admi-
 nistratora włości brahińskiej, kozakom swoim po drogach pilnować,
 i, gdzieby ieno kolwiek iadącego na drodze przeiąć mogli, zabić
 koniecznie kazał; lecz, że sors inaczej tulit, że nigdzie ścignać nie
 mogli, iednak inszy niesłuszny wynalazszy sposob, tenże pan pułkow-
 nik, Kijaszkę, setnika, z całą setnią kozakow, aby na dwor i resi-
 dentią pomienionego imć pana Czechowskiego naszli i onego zabili,
 informował i roskazał; iakoż pomieniony Kijaszko, wolą pana puł-
 kownika swego pełniąc, na dwor i residentią, we wsi Listwinie bę-
 dącą, rzeczonego imć pana Czechowskiego, z strzelbą ognistą, w roku
 terazniejszym, wysz na accie mianowanym, podczas wniebowstąpienia
 pańskiego napadszy, zabić chcieli; lecz prowidentia Bozka inacze-
 kazała, że we dworze nie zastali, z niszczym odeszli, a niedosyć na-
 tym mając, lecz powtornie tenże pan pułkownik, chcąc koniecznie
 umysłowi swemu niesłuszemu dosyć uczynić, inszego setnika, nie-
 iakiego Rusanowicza, z całą setnią kozakow, na tenże dwor i resi-
 dentią imć pana Czechowskiego naślął, którzy naślani kozacy, z
 strzelbą ognistą w same pierwospły napadszy i okrzyk we dworze
 uczyniwszy, złapać i zabić chcieli, lecz że i powtornie nie zastali,
 samą tylko imć panią Czechowską we dworze zastawszy, strachem
 nieznośnym nabawiwszy, słowami uszczypliwemi, honorowi szlachec-
 kiemu szkodzącemi, zelżyli i nieiaki Rabko, kozak, z muszkietu strze-
 lił do samej imć paniej Czechowskiej, ale że za łaską Bożą nie tra-
 fił; tamże i czeladź, iednych pobito, a drugich rospędzono ze dworu,
 ani się ieszcze temi wszystkimi wyszpomnianemi excessami ukon-
 tentowawszy, pomieniony pan pułkownik, lecz sam swemi ustami
 publiczne odpowiedzi i diffidatje na zdrowie i substantią protestan-
 tow przed wielą ludźmi uczynił, te rzeksy formalia: «że iako prędko
 z tej terazniejszej powroce wojny tu, w te kraie, tak prędko wysz-

rzeczych protestantow z własnych ich domow powywlekać i kiami pozabiać każe». A nie tylko sam takie przechwałki na zdrowie uczynił, ale i innych ludzi na zdrowie protestantow subordynować declarował, dla których przechwałek protestantes zdrowia swego bezpieczni być nie mogą. Przez który takowy swój niesłuszny postępek, pomieniony pan pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, prawo i artykuły wojskowe naruszył, a przez to winy i karę, w prawie wojskowym opisane, dobrowolnie na osobę swoją zawziął i za- ciągnął; o co wszystko pomieniony comparens przedemną, urządem, iterato protestowawszy się, declarował się o to w sądzie wojskowym prawnie czynić nie zaniechać, wolne iednak zostawiwszy poprawienie tej protestatiae sobie, ieślby tego potrzeba była, a na ten czas prosił, aby ta protestatia terazniejsza do xiąg przyjęta i zapisana była: co i otrzymał: Wawrzyniec Łowicki, podczaszy Nowogrodka Siewerskiego.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 447.*

XLVII.

Жалоба дворянина Василия Меленевского, на уполномоченного по дѣламъ вдовы наказного гетмана Булыги, Елены, дворянина Юрия Яблонского о томъ, что Меленевский, отправляясь къ королю и къ гетманамъ жаловаться на притесненія отъ постоя козацкаго, присоединился, для безопасности во время путешествія, къ отряду Лончинскаго; послѣдній ограбилъ по дорогѣ вдову Булыги, а Яблонский въ возмездіе схватилъ, не причастнаго къ грабежу, Меленевского, истязалъ его, обременилъ оковами, держалъ подъ арестомъ и ограбилъ 1687. Августа 11.

Року тысяча шестсотъ осьмидесять семого, месяца августа одинадцатого дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овърцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овърцкого и книгами нивешними, кгродскими, овърцкими, personaliter stanąwszy urodzony iego mość pan Bazylī

Meleniewski; iako skoro z srogiego i ciężkiego więzienia, przez niżej mianowanego obwinionego tyrańsko carcerowanego, za uwolnieniem przez dekret wojskowy iaśnie wielmożnego iego mości pana woiewody i generała ziem russkich, hetmana wielkiego koronnego, z obozu do act niniejszych przybyć mógł, tak zaraz soleniter gravi cum querella świadczył i w ten niżej opisany sposob, przeciwko urodzonemu iego mości panu Jerzemu Jabłońskiemu, plenipotentowi od jej mości paniej Heleny Bułyżnej zapisanemu, iako samemu principałowi i innym wielu compryncipałom i pomocnikom, samemu principałowi lepiej wiadomym i znaiomym, protestował się i manifestował: iż gdy protestans, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset osmdziesiąt siódmy, będąc od wszystkiej braciej swych, ich mościow panow Meleniewskich, wyprawiony do iego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego i iaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow wojsk iego krolewskiej mości koronnych, względem nieznośnych krzydw od wojska iego krolewskiej mości zaporozkiego, na consistentiej zimowej w tych kraich poleskich woiewodstwa kiiowskiego przez lat trzy zostającego, poniesionych, i przechodami infestujących, szukał sposobow, iakoby bezpiecznie do obozu przy kimkolwiek zaiechać mógł; tandem; gdy się trafiła okazyja, że i iego mość pan Krzysztof Łączyński z znakiem swoim do obozu pospieszał i terazniejszy protestans, nie wiedząc o żadnej intentiej niebozczyka iego mości pana Łączyńskiego, że jej mość panią Bułyżną grabić miał, przy tymże znaku, dla bezpieczeństwa drogi, presens do doiechania tylko do obozu zostawać umyślik był, i, gdy, mimoizdem przez Kliniec, iego mość pan Łączyński, mający dawny swój dług, praetendowany u nieboszczyka iego mości pana Bułyhi, hetmana nakaznego wojska iego krolewskiej mości zaporozkiego jej mością panią Bułyżną grabił, do tego się w najmniejszej rzeczy protestans: (iako i sam niebozczyk iego mość pan Łączyński, terazniejszego żałującego się niwczymcale nieinnym czyniąc, wyzwolił) nie interesował, i o swym wikcie w tej drodze iadąc, w Kobylinie osobno u iego mości pana Kobylińskiego Sierotki stanął był, osobno od znaku; tamże, gdy iego mość pan Jabłoński, z informatiej, jej mości paniej Bułyżnej, z kupą ludzi, mszczący się tego grabieżu i samego iego mości pana Łączyńskiego biorąc, i na gospodę protestantis modo violento napadszy, i samego

w sequestr wziąwszy, konie, woź, suknie, legumina zabrawszy, które osobliwym rejestrem przed sądem liquidowane będą czasu prawa, grodowi się nie opowiedziawszy, protestanta terazniejszego, prawie po nieprzyacielsku tyranice wiążąc, biiąc, mordując, w okowy potężne na nogi i łańcuch na szyję a skrzypice na ręce powkładawszy, w niewinności, iako iakowego wierutnego zdrajce i zaboję, od głowy do nog poobdzierawszy, do obozu, przez wszystkę drogę głodem morząc, tak prowadził; nawet ktokolwiek, iako niewolnikowi utrapionemu, dla posilenia żywności, albo pieniędzy, albo chusta białe w drodze dawał, wszystko to sobie iego mość pan Jabłoński odbierał, w której to takowej, ciężkiej, bezpotrzebnej peregrinatiej, dla nieznośnego ustawicznego bicia, wiązania, w tej drodze o mały włos protestans z tym światem się nie pożegnał; a za szczęśliwym przez sąd iaśnie wielmożnego iego mości pana hetmana wielkiego koronnego wyzwoleniem i powrotem ku domowi, najmniejszej rzeczy z zabranych wiolerter, za requisitą urzędową i ich mościow panów przyjacioł, nie przywrócił; przez co iego mość pan Jabłoński winy surowe, w prawie pospolitym opisane, z pomocnikami swemi, na osobę swoją zawziął i zaciągnął, a przez to do szkod rzeczy zabranych, więzienia swego w to nie includując, na złotych tysiąc przywiódł i przywrócił; o co wszystko, iako się wysz pomieniło, pomieniony protestans, iteratis vicibus, z wielkim i nieutulonym żalem świadcząc się i protestując, ofiarował się o to wszystko z obwinionemi prawem czynić nie zaniechać, zostawiwszy jednak wolną melioratą do poprawienia i rozszerzenia pozwami tej protestatniej, lubo inszej uczynienia, ieślby tego potrzeba prawa ukazywała; a na ten czas o przyjęcie terazniejszej i do xiąg zapisanie prosił, co otrzymał Bazylij Meleniewski.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3213,
год 1686—1687; листъ 480 на оборотѣ.*

XLVIII.

Допросы снятые въ овруцкомъ гродѣ съ козака—разбойника, Андрея Романовича. 1687. Сентября 13.

Року 1687 месяця Сентября 13-го дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ
подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруд-
кими, przyprowadzony przez Chomę wójta i Kornieja Warkuchę, pod-
danych wielmożnego imć pana Theodora na Horoszkach Niemirycza,
podkomorzyca kijowskiego, czyhirowskich, dla praesentowania, roz-
bojnik, na imie Andrzej Romanowicz, kozak, złapany przez urodzo-
nego imć pana Michała Porwanieckiego, administratora dóbr imć
pana podkomorzyca kijowskiego, za Toporyszczami, w lesie, pod
miasteczkiem Czerniachowem; który to Andrzej Romanowicz, będąc
od urzędu, przy bytności wielu szlachty w grodzie niniejszym, mia-
nowicie, imć panów: Jerzego Suszczańskiego Proskury, wojskiego
owruckiego, Stefana Krynickiego, Jerzego Dubiskiego, poborców
wojewodztwa kijowskiego, Kazimirza Pojeckiego, Jerzego Jabłoń-
skiego, Krzysztofa Butkiewicza i innych ich mościów przy woźnym
jenerale wojewodztwa kijowskiego, szlachetnym Harasimie Łastowiec-
kim, examinowany i pilno pytany, tak i nie inaczej na confessatach
tych wyznał: iż ich jedynaście, z watał 3in, na imie Prokopem, zmó-
wiwszy się na rozboj, z pułku nieboszczyka jego mości pana Bułyhi,
oderwali się od wojska, z stanowiska swego zimowego, z wsiów:
Bołsunów, Ostapów, Litkow i z Radohoszczy, z pod setni Arsenio-
wej, szli na rozboj w ziemię Wołoską, ale nie doszedzsy Wołoch,
z za Boha nazad powróciwszy, znowu w te kraje poleskie, między

Stepanówką a Bondarówką w boru między lasami kryjący się, kogo zoczyli, zabijali, wozy, zaprowadziwszy w bok, palili, konie tamże między lasami chowali: a najpierw, trzech człowieków, iadących wozami i z żonami pozabijali, chleb pobrali, pieniądze przy nich złotych 6 i groszy 15 znalezli, trupy w błota, nietry chowali, 3-go dnia potym kupców dwóch, zza Dniepra na Wołyń z kramami, żołnikami (sic), kocami i tiutiunem jadących, także zabili, wszystko to: koce i tiutiun tamże w lasach pochowali, pieniądze przy nich złotych półsiodma znalazły i wzieli i koni troje. Piątego dnia potem tamże rudników trzech, jadących z żelazem na Wołyń, zabili, wzieli u nich pieniądze tak wiele, że na 11 osób, na każdego po 10 kop litewskich dobrej monety w paju przyszło. Żelaza pod kłody pod Bondarówką pochowali. Tym rozbójem bawili się na tym miejscu niedziel 3, mniej albo więcej, za przywodem wataga swego, Prokopa. Tamże zabili szlachcica samotrzeciego, wzieli końej dwóch, iednego gniadego, drugiego pleśniwego, kontusz czarny był na nieboszczyku. A tak się obłowiwszy, na świętego Piotra wozy popaliwszy, rzeczy zabierane w lasach pochowawszy, na konie, co mogli z sobą zabrać, lasami się przebierając, znowu na rzekę Boh, do Litkowa wsi odeszli; mieli i tam korespondencją z Prokopem i z Kostem pod Międzybożem o mil 10, tamże rzeczy wszystkie, jedne w futorze Litynie każdy swój paj pochował osobno, gdzie który mógł schować, konie poprzedali, drugie rzeczy poprzepijali, ztamtąd drugim nawrotem, przybrawszy ieszcze 4 do siebie z półku Barabaszowego, z Międzyboża: Łucka, Leśka, Hryćka, czwartego imienia nie pamiętam, piechotą lasami, znowu na też miejsce pod Bondarówkę przeszedłszy, tych pochowanych rzeczy nic nie znalazłszy i te miejsce opuściwszy, puścili się pod Czernihów; mimochodem jabka a kupców z wozu kradzionym sposobem w Isajkach kradli, a jabka biorąc i skurę na wozie porznaли; i tak, za poszlakowaniem pod Czernihowem, iako się wyżej pomieniło, przez imię pana Porwanieckiego i innych ludzi różnych, tego wataha i innych rozbójników, tamże na śmierć, broniących się, pozabiano, drugich, pobrawszy żywcem, powieszano; dwóch w Isaykach postrzelonych zostają, a tu jeden. Wyżej pomieniony tak a nie inaczej zeznał. Pieniądzy wszyscy między sobą, za powtórnym powróceniem nad złotych dwa przy sobie nie mieli, bo też nikogo po tym swym powrocie

nie rozbili, ani zabili, okrom szczególnych jabłek, co w Isajkach u kupców kryjomie z wozów wzieli i skury na woźie, na chodaki, szmat nie mały urznieli. O inszych rozbojnikach nigdzie nie wie i nie słyszał. Podczas tych rozbojów na wyżywienie woły kradli: jednego ukradli w Radohoszczy, drugiego w Stepanówce; z ludzmi po wsiach ni z kim żadnej przewodni, spółkowania, ani zmowy, ani przechowania u nich nie mieli. Co wszystko urząd, imć panami obywatelami, szlachta wyszpomieniona i woźnym oświadczyszy, iż tak a nie inaczej zeznawał ten kozak, rozbójnik, Andrzej Romanowicz, praesentowany; onego, za wyręczeniem z grodu i kwitowaniem, przez tychże poddanych wielmożnego imć pana podkomorzyca kijowskiego, taż praesentatę, przy odebraniu tego złoczyńcy z urzędu i grodu niniejszego, te confessata, iako są zeznane, do xiąg, przy pełnym wypytaniu, zapisać kazał. Co iest i zapisano.

Книга гродская овручская, записаная и помочная, 1686—1687 годъ; № 3213, листъ 529.

XLIX.

Универсалъ урядниковъ гродскихъ кіевскихъ о томъ, что, по причинѣ беспокойства со стороны козаковъ, они не могутъ явиться въ Овручь на срокъ, назначенный для открытия суда. 1687. Октября 20.

Року тысечиа шестстотъ осмидесять семого, месяца ноавра двадцатого дня.

На урядъ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникумъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешиими, кгродскими, овруцкими personaliter stanawszy urodzony iego mość pan Michał Mirska, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, ovruckich peroblatam podał uniwersał innotestentalny od ich mościów panow urzędnikow sądowych, grodzkich, kiiowskich, o označmieniu sądzenia roczkow temi słowy pisany: Dimitr na Žabokrzykach Žabokrzycki, podczaszy wilkomierski, podwoiewodzy, Waclaw Konstanty na

Dworu Zubczewski, podczaszy nowogrodzki, sędzia; i Thomasz na Hulanikach Hulanicki, pisarz i burgrabia grodzki Łucki, urzędnicy sądowi grodzcy generału woiewodstwa kiiowskiego, wszem w obec i każdemu z osohna, komu by o tym wiedzieć należało, do wiadomości donosiemy: iż lubośmy ex munero officii nostri radzi byli na cadentią sądow naszych, tak do Żytomierza, iako i do Owručzego, dla sądzenia onych, iuxta obloquentiam constitutionis, zieźdzali; iednak malum perimens, do tego ustawiczne trwogi, a, quod maius, kozackie consistentie i niepochamowane swywoli, które, etiam statui nobili non parcendo, zaboie po gościńcach niemałe wzbudziło, praecluserunt nam do tego viam, dla czego, i teraz, mimo cadentią w Żytomierzu sądzić się mająią, w Owručzym znowu sądy nasze, pro die decima tertia nowembbris, anno nunc currenti, inferius specificato, reassumować umyśliliśmy, i one pewnie za Bożą pomocą sądzić w Owručzym będącymi; o których aby każdy z wielmożnych ich mościow panow obywateł woiewodstwa kiiowskiego, naszych miłościvych panow i braci, wiedząc, wszelki praeparament na pomienione sądy mieć raczyli, praecavemus, i tę naszą innotestentią, tym dla lepszej wiary i pewności, rękomą naszymi podpisuemy, ktore i po grodach należytych przez woznego tamejszego publikować i do wiadomości donieść rozkaliśmy. Datum w Łucku, roku tysiąc sześćset osmdziesiąt siodmego, dnia dwudziestego octobra. У того универсалу иннотестенциального при печатехъ подписы рукъ ихъ милостей нановъ судовыхъ кгородскихъ киевскихъ, тими словы: Dimitr na Żabokrykach Żabokrycki, podczaszy wilkomirski, podwoiewodzy sądowy generału woiewodstwa kiiowskiego: Wacław Konstanty Zubczewski, podczaszy nowogrodzki, sędzia grodzki generału woiewódstwa kiiowskiego m. p. Thomasz na Hulanikach Hulanicki, pisarz grodzki generała woiewodztwa kiiowskiego, burgrabia grodzki Łucki m. p. Uniwersał, obwieszczający o sądach grodzkich kiiowskich do grodu owruckiego. Который же то универсаль, за поданемъ выше менованое особы, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгородскихъ, овруцкихъ есть уписаны.

Жалоба дворянъ Меленевскихъ на козацкаго полковника, Семена Палья, о томъ, что онъ поставилъ въ ихъ домахъ постоею козаковъ, которые причиняютъ имъ разныя обиды. 1688 марта 2.

Року тысяча шессотъ осмъдесать осмого, месеца марта второго дня.

На уряде кгородскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Шоенцкимъ, наместникомъ кгородскимъ генералу подвоеводства киевского и книгами нинешними, кгородскими, киевскими comparens personaliter urodzony imē pan Daniel z Meleń Meleniewski, swoim i urodzonych ich mościow panow: Bazylego, Hrehorego, Jana, Samoela, Mikołaja i innych urodzonych ich mościow panow z Meleń Meleniewskich, braci swoiey imieniem, soleñiter z wielkim żalem, coram actis praesentibus stanawszy, na przeciwko panu Semenowi Palijowi, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporozkich, protestował się o to, iż pomieniony obwiniony, contra leges et statuta regni o wolnościach szlacheckich procedendo, śmiał i ważył się, lekce sobie nawet poważywszy osobliwą libertatię jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanów koronnych, na te dobra daną, z zwykłej ku szlacheckiemu stanowi nienawiści i postpositii onego, proprio ausu suo, nie kątując się dawniej szem krzywdami, konsistentiami zimowemi, oppressiami, violentiami, w domach szlacheckich extorsiami, terazniejszego roku, na konsistentią zimową, in ultimam ruinam ubogich szlachty, braci protestantis, w dzidzicznej wsi Meleniach kozakow kilkanaście, w domach własnych szlacheckich ordinowawszy, wszelkie onym extorsie, violentie, oppressye i zniszczenie nad krwią szlachecką pozwolił; ex

cujuſ pozwolenia nieznoſne krzywdy i oppraessie, violentie, ex inna-
ta malitia plebis przeciwko krvie szlacheckiej, ktore ob reverentiam
loci in hac protestatione non specificantur, czynią i czynić nie prze-
staia, owo zgoła nie tylko biją i hałasują protestantow, ale wszy-
stko pro libitu suo pozwolają, że protestantes, nie tylko w substan-
cji, ale i w zdrowiu swoim własnym nie są wolni; przez co pomie-
niony obwiniony, prawo pospolite naruszywszy, winy prawne, in le-
gibus regni pro tali suo progressu opisane, na osobę i dobra swoje
zawziął i zaciągnął; protestantow do szkod niemałych, których ob-
terrorem in præsentи protestatione specificować nie mogli, chyba
czasu prawa singulari regestro będą lequidowane, przywiodł. O co
wszystko iterum atque iterum protestowawszy się, zostawiwszy sal-
vam meliorationem tej protestatij augendi vel minuendi, o terazniej-
szą, aby była do act przyjęta i zapisana, prosił, co otrzymał Daniel
z Meleń Meleniewski.

*Книга кіевская гродская, записовая и помочная, № 3 годъ
1686—1688; листъ 195 на оборотѣ.*

L I.

Жалоба дворянки Елены Лончинской на дворянина Юрія Яблонского
о томъ, что онъ, обвинивъ ея мужа, Криштофа Лончинского, въ грабежѣ,
схватилъ его, истязалъ и, мимо обыкновенныє суды, представилъ въ гет-
манскій военный судъ, гдѣ, на основаніи обвиненія Яблонского и присяги
подставленныхъ имъ свидѣтелей, Лончинскій былъ казненъ смертю.
Вещи его и завѣщаніе Яблонскій захватилъ и отказывается въдать вдо-
вѣ. 1688 іюня 5.

Року тысяча шесть сотъ осмидесять осмого, месецца іюня пя-
того дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости Ов-
руцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, намесникомъ кгродскимъ
подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруц-
кими comparens personaliter urodzona imć pani Helena Trypolskiego

Krzysztofowa Łączyńska, z niżej mianowanych osob okazji śmiercią zeszłego, urodzonego imć pana Krzysztofa Łączyńskiego małżonka, pozostała osierociła wdowa, jako pretkō żywe łzy z oczu stara, actaque praesentia ob summam inopiam adire mogła, tak zaraz, z wielkim żalem, naprzeciwko urodzonym ich mościom panom: Jerzemu i Helenie Stockiego Jabłońskim, małżonkom, niżej mianowanego uczynku samego jego mości panu Jabłońskiemu motorowi i princypałowi, także urodzonym ich mościom panom: Alexandrowi Redczycowi i drugiemu bratu jego mości, także Alexandrowi Redczycowi i innym wielu ludzi służątym, kozakom, czeladzi i poddanym, ad infra nominatum factum et excessum consulto z strzelbą ognistą i innym oręzem do osob kilkudziesiąt zgromadzonym i przysposobionym, których nomina et cognomina, lubo ad praesens non specificantur, za powięciem jednak o nich wiadomości, in ulteriori juris gradu specificabuntur, a teraz hoc loco pro expressis ac specificatis censeri debent, protestowała się w ten niżej opisany sposob i o to: iż imć pan Jabłoński, princypał, zawziawszy ku małżonku protes-tiączej niesłuszny rankor, ex solo odio et malevolo animo, nie tylko na substancjej szczerbić, ale z życiem samym dzielić, niżej mianowanym resolwował się sposobem; jakoż samymże expressit skutkiem, kiedy roku przeszłego, tysiąc sześćset osmdziesiąt siódmej, in junio, po stałym tumultie we wsi Klińcu, majątki imć paniey Bułyney, przerze-czony obwiniony, zebrawszy sobie wyżej mianowanych ich mościow panow obwinionych, kozakow swawolnych i czeladź z strzelbą ognistą, w osob kilkudziesiąt, już po zachodzie słońca, ubezpieczonego napadszy samego małżonka protestantis we wsi Kobylinie, zaledwie nie ubili, posiekli, poranili i razow ciętych w głowę bezbronnemu, sze-rokich i głębokich nazadawawszy, nie dbając nic na stan szlacheckiego związałi, czeladź i ludzie, przy nim będące, rosproszyli, konie, rządziki, kulbaki, suknie, rynsztunek woienny, srebro, pieniądze gotowe, skrzynie, wozy, i co kolwiek w ochędoztrwie i drobiazkach mogli naleść, prawie niechrześciańskim sposobem, in vim praedae et spoliu zabrali, zagrabiли i na swój pożytek obrocili; a potym, samego w kaydany, udając jakoby cerkiew i dwor jey mości paniey Bułyney ze wszystkim (co w samey prawdzie i istocie nie iest) zrabować mieli, nie praesentowawszy go w należytym gródzie Owruckim, ut moris et juris est, i z nim, jako udają, zabranych rzeozy, mimo świętą spra-

wiedliwość i grod należny, uformowawszy jakowąś niesłuszna i nieprawną attestatię (ktorą nie oblatowawszy w grodzie należytym) do sądu woyskowego jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem russkich, hetmana wielkiego koronnego, w kaydanach, głodem i niewczasem morząc jako jakowego złoczyńcę, pod Jazłowiec stawili. Na tym tedy terminie zchorzałego, posieconego i zbitego nieraz w drodze przez jego mość pana Jabłońskiego i pomocników onego, niesłusznie przed sądem udawali i na garło ob solam rapinam zabranych rzeczy, instygowali; a tak sąd woyskowy, dawszy wiare mniemaney attestatiet, in convictionem ulteriorema małżonka protestantki temuż panu Jabłońskiemu, z ludzmi godnemi, niepodeyrzanemi, szlachtą wiary godną, osiadłą, samotrzecjuramentem comprobować, ieżeli w samei rzeczy iest, nakazał; na którym terminie imē pan Jabłoński, nie tak pragnąc podobno śmierci małżonka protestującę, iako tak wiele zabranego zbioru, kozakow dwóch, z sobą na ten czas ob custodiam mających, w suknie poubierawszy i onym nazwiska poodmieniawszy, udając że szlachta (o co solenniter tērazniejsza protestująca protestatur) poprzysiągły, po których przysiedze, winny li był, albo nie małżonek protestantis, ostatnią śmiercią odniósł exekucję. Post obitum którego, orignal testamentu, stante vita przez małżonka protestującę pisanego, ne producatur wiele rzeczy zabrano, tenże jego mość pan Jabłoński do siebie odebrał i hucusque u siebie detinet, zabranemi zaś rzeczami z wyżey mianowanemi comprincipiałami, nie należąc do żadney successyey, podzieliли i między się rozebrali, jako to: konia kasztanowatego z kulbaką, olstrami, valoris złotych sześćset, koni dereszowatych dwa, valoris złotych dwieście, żupan adamaszkowy musulbasem podszyty, valoris złotych ośmdziesiąt, pistoletow para z kapturkami srebrnemi, valoris złotych czterydzieścia, czapka sobola, valoris złotych pięćdziesiąt, czapka zawojkowa, valoris złotyeh sześć, żupan karmazynowy sukienny, valoris złotych pięćdziesiąt, pasow jedwabnych dwa, złotych dwadzieścia cztery, konia z kulbaką, szercią białego, złotych sto, drugiego konia szercią kasztanowatego, kosztuającego złotych siedmdziesiąt, osobliwie kulbak trzy z wojłokami, valoris wszystkie złotych czterydzieścia, kontusz koralowy, valoris złotych pięćdziesiąt, hamaleyka (sic) sadzona centkami srebrnemi, valoris złotych dwa-

dzieścia, fuzja i muszkiet krzosowy, valoris złotych trzydzieści, woz skarbny z pułszorkami, w którym była skrzynia z rzeczami i leguminą wszelakie, a mianowicie: w skrzyni kowsz srebrny w grzywny pułtory, valoris złotych pięćdziesiąt, kowszyk drugi w puł grzywny, valoris złotych piętnaście, łyżek srebrnych dwie, valoris złotych ośmnaście, noże z nożenkami w srebro oprawnemi i łańcuskiem srebrnym, valoris złotych dziesięć, uzdeczka goncza na czerwonej jedwabney taśmie, oprawna we srebro, valoris złotych siedmdziesiąt, obrazek we srebro oprawny, valoris złotych szesnaście, kilimow trzy perskich, valoris każdy po złotych piętnaście, a czwarty prosty, valoris złotych siedm, facit złotych pięćdziesiąt trzy, chustek tureckich trzy, obrusow, ręczników, materac, kołdra, poduszki, valoris to wszystko na złotych dwieście; innych zaś drobiazgów, których pomnieć terazniejsza protestans nie może, nie kładzie, o które to zabrane per vim niesłusznie i nienależycie: testament, konie, suknie i rzeczy, wyżey mianowane, gdy toties terazniejsza protestantka, z pozostałemi sierotami, tak sama przez sie, iako i przez ich mościow panow przyiacioł, u ich mościow panow Jabłońskich, małżonkow, oddania requirowała, tedy oddać i przywrócić nie chcieli i nie przywracaia; owszem odpowiedzi dalsze na substantię protestantki i zdrowie krewnych jej mości (ktoryby się o to upominać miał) czynią i diffidują. Co wszystko, że przeciwko słuszności, świętey sprawiedliwości, z uymą życia, substancji i prawu pospolitemu stało się, więc o to wszystko terazniejsza protestująca solennie się protestuie i żałuje, deklarując tego wszystkiego prawnym terminem dochodzić i inquisitię dowieść i refusiey szkod poczynionych dochodzić, salwę sobie tey terazniejszej protestatieri meliorowania, albo przez pozew poprawienia, gdyby tego potrzeba prawa requirowała, zachowując; ktorey protestatieri o przyjęcie actis praesentibus prosiła, co i otrzymała: imieniem imć paniej Heleny Łączyńskiej, siostry mojej, iako pisać nie umieiący, za ustną prośbą iey mości, podpisując się, Ostaphi Trypolski.

*Книга гродская оеврүцкая, записовая и помочная, № 3214,
год 1688—1689; листъ 286.*

L I I.

Жалоба Редчицовъ и другихъ дворянъ на мѣщанъ овруцкихъ о томъ, что они, принимая участіе въ козацкомъ возстаніи, опустошили имѣнія истцовъ и ихъ самихъ истязали. 1688 августа 30.

Року тысяча шестсотъ осьмидесятого осмого, месеца аукгуста тридцятого днія.

На уряде кгородскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимиромъ Поецкимъ, намесникомъ кгородскимъ енералу подвоеводства киевъскаго и книгами вынешними, кгородскими, киевскими, comparens personaliter urodzeni ich mość panowie: Hryhory i Samuel Redczycowie, swemi i urodzonych panow: Alexandrow dwoch i Jana Redczycow, tudzież pana Mikołaja Synhaiewskiego, pana Mikołaja Kozłowskiego i innych wszystkich, do dobr niżey mianowanych należących, possessorow, (imionami) quam primum acta præsentia adire mogli, tak zaraz z wielkim żalem a prawie płaczliwie protestowali się naprzeciwko uczciwym: Daniłowi, Kirykwovi, Wasylowi i Stephanowi, jako się być mienią, Buiakom, tudzież Iwanowi Tunince, Matwiejowi Szułzyie, mieszczanom owruckim i innym compryncypałem i pomocnikom, samymże obwinionym po imionach i przewiskach lepiey wiadomym i znałomym, którzy na tym tu mieyscu za wyrażonych rozumieć się miały, w ten sposób i o to: iż mianowani obwinieni, nabrawszy się swawoli podczas rebelliey kozackiey, uti complices na ten czas invasorum, nie tylko korony polskiey i substantiy szlachetskich, ale zdrowia samego nie nowina pozabawiać było i różne zbytki nad rodowitą szlachtą czynić, co wszystko jest jawno całemu światu i okolicznym obywatelom wiewodztwa kijowskiego i miasta jego krolewskiey mości Owruca;

których to swych zawziętości swawolnych i po uspokojeniu się trochę kraiow tutejszych nie poprzestając, jawnie dosyć krzywdy, oppresye, contempta, łajanja, besztania i z uięciem honoru narągania protestantow, szlachty rodowitey, na dobrach swych dziedzicznych mieszkających od lat kilkunastu, potaiemnie i jawnie, coraz przyjmując sobie świeżych comprincipałów, czynią; gdy ostrowy własne protestantow, nazwane Tenetyłowski i Jerlikowski, funditus, wydarszy jedne pszczoły, a drugie ze pniow pospuszczawszy, wniwecz obrocili i inne niewypowiedziane i do wypisania trudne cryminały czynili (których nec decet wyrazić), mianowicie: uchodząc za Dniepr cum suis complicibus w cudze kraie, na pomienione ostrowy, Tenetyłowski i Jerlikowski, napadszy, pszczoła pięcioro pod rzeczką, Hrezywą nazwaną, na głowę wydarli; że się to z szczęściem działało, już z za Dniepra, kryjomo do tegoż mianowanego ostrowa reiterowawszy się, dwadzieścio znowu na głowę wydarli i miód w ziemię, pod Lasem Towstym, uroczyskiem nazwanym, nocując, zakupawszy, by nie było poszlaku, ogień na tym miejscu kładli, dla zmocnienia ziemi, a tak, odjachawszy za Dniepr, pogodniejszy czas inny upatrzyli i znówu się powróciwszy po mianowany miód, insciis protestantibus, w kilkunastu osob w też miejscie, z wozami wraciwszy, nietylko miód ten zakopany zabrali, ale ostatek pszczoła, ile było w tymże ostrowie Tenetyłowskim sosem z barciami i pszczołami, nie tak powydzierali, jako ze pniow pospuszczali i funditus ostrowy zruinowali i te miody wszystkie in suum commodum obrocili. Którą to ruinę lekce ważąc i za nic nie mając, do większych oppressyi przystępując, zmiewhamowanej swej ku protestantom zawziętości, wprętce potym jednego z protestantow, imię pana Jana Redczyca, we wsi Moszkach zaskoczywszy, samego za szyję arkanem wzławszy, konia z saniami i chomatem, valoris złotych trzysta, odebrali, także rucznicę i szabłę staroświecką w capie oprawną, valoris złotych piędziesiąt, in suum commodum obrocili, a protestanta, uti praemissum, za szyję wedle konia, do Owručza, biąąc, tłukąc, mordząc, przyprowadziwszy, w komorę miejską wsadziwszy, jesc i pić bez kilka dni nie dając i głodem morząc, incarcerowali, e quibus zaledwo się wyręczył obietnicą, że nie miał się upominać o wszelkie krzywdy, sobie poczynione; to na nim efficerunt. Jeszcze i temi, wspomnianemi, wszystkimi, wyrażonemi op-

pressiami nie ukątentowawszy się, ale tym bardziej żał do żalu wzniecając, oppressią do oppressiey przyczyniając, kontempt do contemptu przydając, w roku przeszłym, tysiąc sześćset osmdziesiąt trzecim, miesiąca oktobra dnia piętnastego, z zwykłemi swemi compriincipałami, na tenże ostrow protestantow wspomniany, Tenetyłowski, z rucznicami i innym orężem, do boiu spesobnym, vi et violento modo naiechawszy, gdzie protestantow zastawszy, słowami nie uczciwemi besztali, żajali, a niektórych bili i wiązali; przy którymto gwałtownym naiezdzie, wołów parę, valoris złotych sześćdziesiąt, miodu belyc dwadzieścia, valoris złotych sto czterdzieści, zabrali. Psczoły, noviter osadzone, tak w sosnach, jako dębach, powydzierali i na swój pożytek obrocili, a potym roku tysiąc sześćset osmdziesiąt piątego, in octobri, gdy protestantes podczas trwog od ordy, natenczas w tutejszym kraju grassując, tu, do Owruca, byli uszli, tedy mianowani obwinieni w cancellariej grodskiej owruckiej wyszmianowanego imię pana Jana Redczyca, protestującego, zastawszy, in praesentia multorum nobilium słowami nieuczciwemi, honorowi i uszom szlacheckim skodzącemi słuchać, nie tylko tu wyrazić i wypisać (nieprzystojnemi, lżyli); a potym protestanta z cancellariej wsrod miasta Owruca, ku gospodzie idącego, zdobywszy, z tyłu przypadszy, z plecy rucznicę drugą, valoris złotych dwadzieścia pięć, violento modo zdiąwszy i z rąk tegoż protestanta wydarszy, także z pazuchy jedyny taler bity, u niego będący, wziwszy, z odpowiedią i przechwałkami odeszli i ku swemu pozytkowi obrocili; dopieroż, swe przechwałki do effectu przywodząc, gdy protestans obwinionych na siebie nie spodziewał się, zastępując drogę, w pretkim potym czasie, idącego z lasu ku domowi, zaskoczywszy na dobrowolney drodze, «a tuś» okrzykneli w kilku osob, czym perterritus, o ziemię padł; napadlszy go, zaledwo nie ubili i trzecią rusznicę odjeli, a nakoniec odchodziąc, ogniem spalenia grozili i zabiciem, jeśliby z budynku mógł uchodzić, a mianowicie dając ad intende takowemi słowy: «skoro będziesz pozywał nas, wiedz o tym, że cię na kawałki dzielić będziemy i wszystkich zburzymy i wyrzniemy»; jakoż dla takowych znacznich zadatkow, nietylkó imię pan Jan Redczyca z protestantami wysz mianowanemi, i innemi bracią swą substantiey, ale i zdrowia securi być nie mogą; przez które to swoje takowe postępkie obwinieni, prawo pospolite zgwałciwszy, w winy, w nim

pro qualitate facti et excessus (opisane), popadli i na osoby swe za-
ciagneli, przywiodszy protestantow do szkod na dwa tysiące złotych,
o krore to violentie iterum atque iterum, prae via sui facta mani-
festatione, protestantur, salvam reserwowawszy facultatem alius fa-
cienda protestationis, si juris necessitas exigerit, aut meliorationis,
seu per editas citationes correctionis, prawnie de praemissis ofiarował
in foro fori czynić nie zaniechać; a teraz o przyjęcie tej mnie, urzędu,
prosił; co i otrzymał. Imieniem protestujących się, jako pisać nie
umiejących, proszony do podpisu Jan Michał Poiecki.

*Книга киевская гродская, записовая и поточная, № 3, годъ
1686—1688; листъ 305.*

L III.

Письмо польского полковника, Александра Гуровского, къ игумену
овруцкаго езуитскаго монастыря о томъ, что онъ расположилъ свои хо-
ругви въ езуитскихъ имѣніяхъ по приказанію гетмана, для защиты ихъ
отъ постоянныхъ притѣсненій, претерпѣваемыхъ отъ казаковъ Палля
1689 марта 19.

Року тысяча шестьсотъ осьмъдесѧть девятого, месеца марта
двадцать шестого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкому, передомною, Михаilemъ Ставецкимъ, хорунжимъ житоуер-
скимъ, подстаростимъ кгродцкимъ овруцкимъ и книгами ни-
нешними, кгродцкими, овруцкими comparens personaliter wieleb-
ny w Bogu jego mość ociec Marcin Borowicz societatis Jesu, dla
wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam po-
dał list, od urodzonego jego mości pana Gurowskiego do przewie-
lebnego w panu Bogu jego mości xiędza Woyciecha Trzebuchowskiego
societatis Jesu pisany, w rzeczy, niżey, w tym liście inserowanym,
mianowicie wyrażoney, jako ten list w sobie wszystkę rzecz wyraz-
nie opisue, którego podawajacy prosił, aby przyjęty i do xiąg niniej-
szych wpisany był, a tak ia, urząd, na affectacię podawajacego, ten
list ad acticandum przymuiąc, czytałem, którego tenor sequitur talis:

Przewielebny w Bogu mości xięże superiorze owrucki, moy mości panie i dobrodzieiu! Za powinszowanie urzędu mego waszmości, memu mości panu dziękuię, oznaymując to, że ja tylko mam komende nad temi chorągwiami, dla nieprzyaciela krzyża świętego także i dla wielkości hultaystwa kozackiego, przed ktrym tu, w Polesiu nigdy pokoiu chorągwie polskie nie mają także i waszmość moi mościwi państwo. Strony zaś assygnaciey, oznaymuie, żem tu z temi chorągwiami bez woli jego mości pana hetmana, wodza i dobrodzieia mego, nie przyszedł i bez woli tegoż wodza naszego żadna chorągiew sobie consistentiey nigdy nie przywłaszczała; bez assignaciey tak w dalsze waszmościow, mego mości państwa, pewnie byśmy nie zaszli kraie; za tąż wolą i assignacją chorągiew i jego mości pana Czerniaka w dobrach waszmościow, mego mości państwa stoi, oznaymuie i rozumiem, że się lepiej obchodzą niżeli panowie młodcy Palejowi; bo na nas waszmość, moje mości państwo, zawsze sprawiedliwość świętę możecie dojść, a na kozakach nigdy; co strony chleba, waszmość, moy mości pan, możesz się miarkować po chorągwiami inszych, ia, ani rozkazuie, ani przymuszam, tylko waszmości, mego mości pana, uniżenie prosze, abyś był łaskaw na żołnierzow ubogich; gdzie i moje usługi zaleciwszy, zostaie waszmości, memu mości panu, życzliwym i najniższym sługą. Aleksander Gurowski P. jego ci królewskie mości natenczas. W Hornostaypolu, decima nona marpii, millesimo sexcentesimo octuagesimo nono. На другой стороне въ томъ же листе приписаны таковыми слова. Копия assignaciey waszmości, memu mości panu, rozumiem mne potrzebna. Иньтытуляція на томъ листе тими есть писаная слова: Przewielebnemu w Bogu jego mości xiędu Wojciechowi Trzebuchowskemu societatis Jesu superiorowi, missionarzowi stolice apostolskiej w Polesiu, memu mości panu i dobrodzieiowi ma być oddany. Который же то листъ, за поданьемъ и прозвью выпѣ менованное особы подаваючое, а за принятемъ моимъ урядовымъ, до книгъ нинешнихъ, кгородскихъ, овруцкихъ слово въ слово есть уписаны.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3214,
год 1688—1689; листъ 509.*

L I V.

Жалоба отъ имени ротмистра королевскаго, Данила Федоровича, на козацкаго полковника Палия и козаковъ его о томъ, что они напали на арендное владѣніе Федоровича, мѣстечко Иванковъ, ограбили оное, угрожали убить Федоровича и причинили другія насилия 1689. Апрѣля 22.

Року тисяча шесть сотъ осімдесятъ девятого, месеца априля двадцать второго дня.

На урядѣ югородскомъ, въ замку его королевское милости Овручомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ югородскимъ подстароства овруцкого и книгами винешьними, юродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Kudżyski, nomine jaśnie wielmožnego jego mości pana Jana na Kozinie Koniecpolskiego, woiewodzica Bełskiego, jako dziedzica, także jego mości pana Daniela Fedorowicza, rotmistrza jego korolewskiej mości, dobr miasteczka Jwankowa arendownego passessora, i wszystkich mieszkańców, przez niżej mianowane osoby zruinowanych, pobitych, pokaleczonych i funditus zdesolowanych, imieniem, naprzeciwko imę panu Samuelowi, albo jakiegokolwiek inszego imienia Paliowi, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojsk zaporoskich, principałowi i rozkazującemu, także panom: Andruszenkowi, Tyszkowi i innym wielu setnikom, assauałtom, kozakom, konnego zaciągu i pieszego ludziom, osobom do pięciuset i więcej, z rożnym oręzem, z strzelbą ognistą, samopałami, rucznicami, muszkietami, szablam, do boju należącym, na naiazd, niżej mianowany, consulto zgromadzonym i wysłanym, comprincipałom, invasorom i coadhaerentom, samemuz imę panu pułkownikowi po imionach i przezwiskach lepiej wiadomym, którzy, lubo imionami i przezwiskami na ten czas nie specificują się,

za powięciami jednak o nich wiadomości, in ulteriori juris gradu specificowani będą, a teraz, hoc loco pro expressis ac 'specificatis censeri debent, soleaniter et gravi cum querela świadczył, manife, stował i protestował się, w tem niżey opisanym sposob i o to: iż jego mość pan pułkownik z przerzeczonemi setnikamii ludźmi swemi, luboby miał, jako życzliwego króla jego mości i rzeczypospolitey officiera, mieraz odważnie krew leiącego, od wszelkiego tueri, jako żołnierz żołnierza, niebezpieczeństwa i z onym ścisłą certować przyjaźnią, to nad samą słuszność, prawo pospolite i świętą sprawiedliwość we wszystkim postępując, śmiał i ważył się, roku przeszłego, tysiąc sześćset osmdziesiąt osmego, miesiąca decembra dnia dwudziestego wtorego, na miasteczko wspomniane, dobra dziedziczne wyżey mianowanego jaśnie wielmożnego imć pana wojewodzica Bełskiego, bez bytności natenczas jego mości pana rotmistrza, cum eo mandato, aby funditus zruinowali, nasłać, samego imć pana pułkownika wziąć, okować i do siebie przyprowadzić serio przykazał; którzy parendo woli i roszkazaniu jego mości pana pułkownika swego, po nieprzyacielsku prawiewszyscy hurmem, z strzelbą wpadły, ludzie tameczne bili, strzelali, z domów wyganiali; jakoż niemal wszystkich, od wszystkiego ubustwa onych wygnawszy, (bo do zamku uchodzić musieli) komory, swirnie, skrzynie, bodnie odbiali, pieniędzy gotowych, srebra, miedzi, sukien, strzelby i różnych fant, osobliwym regestrem specificowanych, na cztery tysiące zabrali i na swój pożytek, in vim praedae et spoli zagrabiliwszy, obrocili; a potym sami w domach stanawszy, sobie ieść, pić, koniom siana, obrok, i, iako chcieli gwałtownie, który się otrzymał gospodarz, nad niemi znęcając, przez pięć dni postępowali; na wzgarde zaś y pośmiewisko kościoła bożego i wiary katolickiej, w same Boże Narodzenie, ścierw wieprzowy na most wywlekszy, uragając: «niech to Lachowe ziedzą, będą mieli na całe świętą»; tamże pisarza imć pana rotmistrza na moście, do zamku idącego, kijami, stusami i komoszynami tak dalece zbili, że przez niedziel kilka chorować musiały; ledwo z tym się nie pożegnał światem. Do zamczku tamecznego szturmowali i kilka szturmów przypuścili, samę iey mość paną rotmistrzową przestraszyli, wody brać przez dni trzy żadnemu, tak iey mość paniey rotmistrzowej samey towarzystwu i mieszczanom, w zamku będącym, nawet duchownym zabronili; cerkwie odbijać

chcieli, aż od onych, żeby nie odbijali, opłacali się; będąc tedy głodem i chłodem wszyscy w zamku zmorzeni, kilkanaście talerow bitych złożywszy, mianowicie duchowni tameysi, do starszych setników i assawułów poszli, aby od tego przedsięwzięcia supersedowali, których, pieniądze wziąwszy, słowami nieutściwemi, honorowi kapłańsciuemu szkodzącemi, i samego imć pana rotmistrza zelżyli, do obuchow bić porywali się, odpowiedzi dalsze na zdrowie i substantię (dla których zdrowia bezpieczen bydź nie może) czynili, mówiąc: «ma szczęście, żeśmy go nie zastali, pewnieby w kaydanach zgnił u naszego jego mości pana pułkownika; i tak niech wie o tym, że naszych rąk nie uydzie, mamy dobre na niego, lubo do jego mości pana hetmana, protektora swego poiachał, zasadzki»; po których odpowiedziach dwa dni ieszcze stoiąc, jego mości oycu Hrehoremu, prezbiterowi tameyszemu pasiekę wybili i innym wielu mieszkańców w fantach, leguminach, naczyniach, trunkach, gotowych pieniędzach nie mało naczyniwszy szkod, zaledwo ztamtąd nazad iedni odiachali a drudzy odeszli. Którym takowym niesłuszny, nieprawnym a prawie niechrześciańskim postępkiem jego mość pan pułkownik z wysz mianowanemi invasorami i comprincipałami swemi prawo pospolite i artykuły wojskowe, na takowych excessivos surowie obostrzone, violarunt, do szkod niemałych, czasu prawa specificowanych, przywiedli i przyprawili i winy, w tymże prawie opisane, na osoby swęki zosobna, zawzieli i zaciagneli; o co wszystko moderuus-compa, rens, tak jaśnie wielmożnego imć pana woiewodzica belskiego, jako i imć pana Fedorowicza, rotmistrza jego królewskiej mości (imieniem) jure agere, tam communi, quam militari ofiarował; a, zostawiwszy ich mości tey protestatiet wolną melioratię albo przez pozwy poprawienie, terazniejszej do xiąg niniejszych o przyjęcie i zapisanie prosił; co i otrzymał Stephan Kudrzycki.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3214,
годъ 1688—1689; листъ 727 на оборотѣ.*

Жалоба дворянки Феофилы Тышкевичевой на дворянъ Франциска Харленского и Ивана-Станислава Бржесского о томъ, что они, съ помощью козаковъ и на основаніи, полученнаго отъ козацкаго полковника, пернача, овладѣли замкомъ и имѣніемъ Тышкевичей, Бышевомъ, обѣща- ниемъ слободъ взволновали ихъ крестіянъ, разграбили ихъ имущество, избили слугъ и самую Тышкевичеву и ее мужа били и угрожали убить. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1690 генваря 27.

Року тысеча шестсотъ девятдесятиго, месяца генваря двадцать семого онї.

На уряде кіргородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникумъ кірродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кіргородскими, овруцкими, comparens personaliter urodzona jeymoш pani Theophila Gasparskiego Karolowa Tyszkiewicza, consors urodzonego jego mošci pana Karola Tyszkiewicza, towarzysza roty parcernej jaśnie wielmožnego imć pana kasztellana chełmskiego, protunc assistantiam ob certas rationes, to iest dla niesłusznych nulliter (sic) variis processibus w wojsku usługę rzeczy pospolitej tractuiącego, aggravatii praebere non valentis, cum assistantia urodzonego imć pana Władysława Korczewskiego, uti fratriss proximo sanguine patruei juncti de linea paterna, adherendo anterioribus processibus suis zewszystkim, jako pani oprawna i doživotnia super omnibus bonis mariti sui supranominati, solenniter gravique cum quaerela, summo dolore affecta, lacrimabunda et plane vix acta praesentia adire valens, dla s³abości zdrowia od zbicia i uszamotania srogiego od niżey mianowanych osób, naprzeciwko urodzonym ich mošciom: panu Fran-

ciszkowi Charlińskiemu i jego mości panu Janowi Stanisławowi Brzeskiemu, uti principalibus jussu, consilio et juramine, tudziesz panom Stanisławowi Postupalskiemu, zięciowi Kuzima chłopa, poddanego, młynarza byszowskiego y Janowi Pawłoskiemu, jako comprincipalem, pomocnikom, z rozkazu tychże panów moich gwałtownym najezdnicom i rabownikom dobr czudzych, tudzież przeciwko całej gromadzie miasta Byszowa, jako buntownikom i rebellisantom, tudzież i innym wielu rożnej condicje ludziom, osobliwież kozakom, do niżej mianowanego uczynku przez tychże wyszmianowanych obwinionych in armis et cum armis przysposobionym, samymże ich mościom po imionach i przewiskach lepiej wiadomym, osobom do pięciudziesiąt, excepto gromady tegoż miasta, protestowała się w ten sposób i o to: iż ich moście wyszmianowani obwinieni, przepomniawszy prawa pospolitego i win w nim, contra violentos invasores, jako et de abusu bombardarum rigide opisanych, nie contętując się dawnemi krzywdami i naiazdami (o co dawniejsze processa prawne), ani na list króla jego mości zaręczny cum protectione protestantis małżonka in causa ich mościow, cum vadiis juxta legem publicam dany, ażeby więcej protestantow injuriari do rosprawy oczewistej, ani prawnemi terminami i exekutiami, za nieszlusznie otrzymanemi jakowemizkolwiek in contumaciam bamicjami, kiedy protestantis małżonek na usłudze rzeczypospolitej zostawał, ignarus będąc terminow prawnych pilnować, więcej z młodych lat Marsowym polem, i usługą całej ojczyzny z innym rycerstwem, zastawiając się piersiami za całość oney, bawić się przywykszy, o czym tak processa jako listy i exempta szerzej w sobie obmawiają; dla czego, jako i dla rożnych zasadzek od obwinionych po drogach nie przyszło prawu pospolitemu comparere . dotąd; tylko protestans sama, widząc zgubę swoie, i niepoiednokrotną ruinę i niebespieczeństwo zdrowia przez takoweż naiazdy, przestrzegając całości swoiej, quo ad sortem jej mości, ex parte sua prawnie czynić nie zaniechiwa (o czym processa prawne z ich mościami szerzej w sobie obmawiają); tedy ich mość, sposobem zdawna zwykłym, śmieли i ważili się, nullo jure et pretextu, lubo zdawna nie zaniechiwali tak gromady buntować przeciwko protestantom variis modis bonis et malis, żeby, rebeliter panow swych wygnawszy, onego sobie za pana, niewiedzieć jakim prawem, przyjęli, obiecując za to slobody dawać,

to też, przegrażając się in contrarios, gdziekolwiek naścignawszy, karku nadciąć, osobliwie i teraz, upatrzywszy czas, gdy protestans, mając swoje potrzeby, ztamtąd odiachała do majątkości swej, wsi Chrystynuwki, pod Owruchem będącej, a jego mość pan Tyszkiewicz, ratione krzywd od kozaków w dobrach swoich: tak Byszowie pomienionym, jako i w Korolowce stoiących, do jaśnie wielmożnego imć pana hetmana odjachał, zostawiwszy podstarościego, pana Gabryela Iwanickiego, szlachcica dobrego i Andrzeja Pawłowskiego z żonami ich i dziwcząt forbotnic pięć. Tedy ich mość, upatrzywszy czas niebytności protestantów, małżonków, przepomniawszy bojaźni Bożej i powagi świąt Narodzenia Pańskiego, gdzie, według zwyczaju, każdy człowiek powinien raczej nabożeństwem bawić się aniżeli drogami na zajazd i rabunki cudzych majątkości, śmieli, przybrawszy sobie niemałą kupe kozaków in armis et cum armis, jeszcze w Fastowie u pułkownika nakaznego pułku paliowskiego, za listem panów swoich, pomienionych obwinionych, wyprosiwszy kozaka z buzdyganem, alias piernaczem kozackim, ażeby jachał z nimiż do gromady byszowskiej, loco officii alicius executorialis, aby koniecznie przykazać gromadzie, żeby mianowanych obwinionych czeladź, jako urzędników panów swoich przyjawszy, do zamku wpuściли; wszystkie sprzęty, krwawą pracą nabycie, onymże oddali, jakoż et de facto, za przyjazdem obwinionyeb, poddani byszowscy: jedni z bojaźni, słysząc przegroźki każdego karać lub w łeb strzelić, któryby onym niebył posłuszny, drudzy zaś za poblażaniem i obietnicami dać słobody i łaski uznania, do czego i sama (natura) każdego chłopa, zwłaszcza w tamejszych krajach, między kozakami, pod Kijowem, zawsze pobudza do buntów przeciwko panom, którzy zawsze pobudzają do nieposłuszeństwa, sami więcej władnąć wszystkim, aniżeli który dziedzic dobrami własnymi, mianowanych obwinionych wpuściwszy do zamku, wszystkie sprzęty domowe w złocie, srebrze, szatach, tudzież miedzi, cynie, jako też koniach i bydlach i innych rzeczach domowych, ruchomych i nieruchomych, jako też w gumnach i zbożach młocoonych i niemłoconych i z drugiej majątkości, wsi Korolówki, tamże in contiguitate będącej, dla trwógi zwiezione, tak zboża, jako też miody protestantium i jego mości xiędza Bokinowicza, zakonu świętego Dominika, wikarego Owruckiego i Byszewskiego, co dla trwog z Leśni,

wsi conwentu Owruckiego, zwieziono było, zabrali (któremu jego mość xiędu wikaremu seorsiva reservatur actio); tylko co protestanti zabrano: zrzebca masłowego, złotych czteresta; gniadą klacz złotych siedmdziesiąt, a drugą, złotych ośmdziesiąt; bydła rogatego: krow trzy, każda złotych dwadzieścia, wołów trzy, każdy złotych czterdzieści, jałowice, złotych dwadzieścia, miodu beczek trzy przasnego, złotych pułtorasta każda, patoki bełcy piętnaście, rachując po złotych sześć; zboż niemłocionych: żyta osmaczek czterdzieści, każda złotych siedm, grochu osmaczek dziesięć, każda złotych pięć, owsa osmaczek trzydzięci, każda po złotych cztery, prosa osmaczek ośmdziesiąt, każda złotych ósm, maku osmaczek dwie, złotych dwadzieścia sześć, siemienia lnianego osmaczek cztery, złotych ósm, konopnego osmaczek dziesięć, każda złotych siedm, pszenice osmaczek szesdziesiąt, osmaczka złotych dwanaście, hreczki osmaczek siedmdziesiąt, każda złotych ósm, jęczmienia osmaczek dwadzieścia, każda złotych pięć; niemłoconego zaś: żyta kup sto dwadzieścia i trzy, każda valoris złotych trzy, pszenicy kup sześćdziesiąt, każda złotych sześć, hreczki kup sto pięćdziesiąt, każda kopa złotych trzyjęczmienia kup sto czterdzieści, każda złotych trzy, owsa kup czterdzieści, każda złotych cztery, siana styrt piętnaście, każda po złotych sześćdziesiąt; gęsi sześćdziesiąt; kur sto sześćdziesiąt; kaczek czterdzieści; kapłunow czterdzieści; mała fasek ósm; syrow kop pięć; wieprzow karmnych sześć, każdy po złotych czterdzieści, nadwornych dziesięć, każdy złotych dwadzieścia, świń dwadzieścia, każda złotych siedm, sadeł sześć, każde złotych siedm, połciow dziesięć, każdy złotych szesnaście; kociołków dwa; panewek dwie; patelenek trzy miedzianych; skowrod trzy żelaznych; garków miedzianych trzy; miednic dwie; cyny tuzinów dwa; łyżek srybrnych tuzin; w skrzyniach: sukna francuskiego brzoskwiniowego łokci dwanaście, łokieć po złotych jedynastu, sukna tuzinkowego postaw jeden, materyej bławatnej na mante złocistej łokci trzydziestce, valoris złotych sto dwadzieścia, suknia tabinowa szkarłatnia z kabatem, korony srybrne, złotych sto pięćdziesiąt, kierejka podszyta popielicami, obtoczysta, adamaszkowa, złotych dwieście i innych rzeczy do strojów, jako to: kwefach, kornetach, wstępach, w chustach białych, płutnach, jako i naczyniach domowych żelaznych i drzewianych; w wozach,

osobliwie: kolasa złotych sto, pułszorki złotych sześćdziesiąt, i innych wiele rzeczy, tak w przedziwach, jako i przedzach, w motkach i kłębkach, na kilkanaście tysięcy zabrali, excepto gotowej summy, złotych sześćset, ciż obwinieni, gwałtowni naiezdnicy, z roskażenia obwinionych panów swoich, zabrali, a mianowaną czeladź, niemościernie znęcając się, biciem i głodem morząc, w więzieniu trzymali. Aż gdy protestująca, nie wiedząc o żadnym zaiezdzie dobr swoich, powrociwszy z Owrużego, do Byszowa prosto jachała, anno mille-simo sexcentesimo nonagesimo, die tertia januarii, gdzie przyiachawszy do Byszowa, a usłyszawszy o takowym gwałtownym zaiezdzie bezprawnym, miasto urzędu jakiego z buzdyganem, alias pirnaczem kozackim, że zabrano wszystkie, pracę krwawą nabycie, sprzęty, płaczliwie łzami zalawszy się, na gospodzie w mieście stanęła dla wytchnienia koniem, chcąc zaraz odiachać, tedy ciż violenti invasores, znać za roskażem panów swoich, wszystkiej gromady zwoławlszy, tudziesz i innych pomocników zebrawszy, koniecznie roskażali iść do gospody protestującę, roskażując, żeby ją nieżywili i ostatnie konie, na których przyiechała, poodbirali, gdzie, podpoiwszy gromadę mianowaną, jeszcze idący z daleka, sami i z gromadą słowy uszczypliwemi, z daleka każąc lżyć i sromocić, przegrażali się, że: «niezdrowa tu już wyjdiesz ztąd, wnet tu pozbędziesz i duszy, nietylko maiętności». Czym protestans będąc ustraszona, obaczywszy idących z rożnym orężem i strzelbą, zamknęła się w gospodzie, dokąd i drzwi gdy kazali wystawować, tedy protestans, będąc strachem zdjęta, gdy rękomą przytrzymywała, tedy, bez respectu, wsadziwszy kij przez drzwi, tak po ręku, jako też po szyi i plecach i po łbie bili, a drudzy zaś, przedarszy strzeche, wirzchem włazszy, niemościernie skoczywszy, porwali, szamotając, stursając po bokach pięściami, żeby była i duszej zaraz pozbyła w ich ręku, gdyby kozacy tam stojące, zmiłowawszy się, że poddani właśni tak się znęcają nad swoją panią, od nich nie odratowali i, wsadziwszy na sanki, wyprowadzili iednym koniem tylko, a drugiego konia z pod czeladnika odiali. Ciż obwinieni: sam pomieniony Postupalski, zięć młynarza byszowskiego, (czeladnika), to iest Kazimierza Jabłońskiego, szlachcica dobrego, także obuchami (gdy upraszał, aby paniej nie zabiano) zbiwszy niemościernie, od czego i teraz śmiertel-

nie chorując, periclitatur de vita, bo się już i wyspowiadał; który z nimże naywiększym buntownikiem był, (sic) także rucznice, dla czasów niespokojnych na ten czas i trwóć na plecach mającemu, valoris złotych dwadzieścia, szable, valoris złotych dziesięć i kontusz tuzinkowy zdarszy, onego biąc, ledwie żywego z rąk upuścili; czym się nie kontentując, ieszcze odpowiedzi na zdrowie uczynili, że: «my ieszcze kiedykolwiek upasiemy ciebie, lub trucizny postaramy się tobie». Co słysząc protestans, aż w bok udawszy się kilka mil z drogi, do domu ledwie żywa przyjechała, a potym, usłyszawszy wyszmielowana czeladź o paniej swojej i o takowym contempcie, pod czas tego tumultu, wszystko porzuciwszy, tak wyszmiowany Gabriel Jwanicki, iako i Andrzej Powłowski, z duszą tylko, żone i dzieci porzuciwszy, piechotą uciekli; jako też i wyszmiowane dziewczęta, forbotnice, szlachcianki dobre: iedna Katarzyna Piotrowska, a druga, Mariana Boleścianka, także trzecia Krystyna Debedyńska, wychowanek, boso tylko, w iednych koszulach, będąc przestraszone takowym tumultem i odpowiedziami, pouciekali i pewnieby byli gdzie na drodze aby pomarzli, aby od zwierza pożarte, gdyby nie chłop iakiś, drogą iadąc, tamże za Korolowke, majetność protestującą, do drugiej wsi, niedaleko będącej, zmiłowawszy się nad nimi, na sanie wsadził i, słomą ukutawszy, ledwie żywych pod wieś Korolowke odwiozł; od czego przemarzszy i od strachu niedziel kilka chorując, ledwie żywe wstali, a dwie forbotnice, na imię: iedną Tetjannę Głuszko z Dydowsczysny, dobr czerneckich, od matki za wychowanek oddaną i drugą Paraskę Sachnickę i teraz w więzieniu trzymają, nullo praetextu. Czym się jeszcze nie contentując, gdy poddani protestantis, jako ludzie niepowinni nikomu, ani spodziewając się nic złego na siebie, ze wsi Korolowki, według zwyczaju tamejszego, po świętach ruskich Bożego Narodzenia, anno praesenti, millesimo sexcentesimo nonagesimo, die decima januarii, z kolendą do pułkownika nakaznego pułku palijowskiego, do Fastowa na Byszow, których gosciniec leży, iechali; gdzie w drodze, gdy protestantis małżonek, powróciwszy ze Lwowa z listem i libertatią na dobra swoje od jaśnie wielmożnego imē pana hetmna do pułkownika nakaznego pułku palijowskiego, do Fastowa prosto, nie wiedząc o żadnym zaiezdzie na Byszow, rozumiejąc, że w Byszowie, iako w domu swoim, popas-

szý, zaraz, pilno wziawszy swiże konie, do Fastowa bezpiecznie iachał, aż gdy z wyszmianowanemi poddanemi swymi korolowskimi pod Byszowem ziachał się, pognawszy, i o zaiezdzie dowiedział się, tedy, iuż nie iako gospodarz w swoich dobrach, ale jako gość, przedmijająca iadąc drogą, posłał czeladnika swego do setnika, tam z setnią stojącego, upraszając o pokazanie gospody sobie dla popasu koniom, mając iachać zaraz do Fastowa. Jakosz gdy, za pokazaniem sobie od mianowanego setnika swojej przypisnej gospody, u Czeleia, mieszkańców byszowskiego, z temiż poddanemi swymi stanoł, kawawszy konie powyprzęgać dla wytchajenia, a sam do gospody pana Zielińskiego, setnika, nic na siebie złego nie spodziewając się, odszedł, mając z setnikiem do rozmowy, tedy, nulla data occasione, wyszmianowani obwinieni, zebrawszy kupe niemało, osob ze dwieście i więcej, tak kozakow, iako i gromade Byszowskę, do których naieli za przywodcę niejakiego Dzieże, kozaka, armatim et catervatim, iako na nieprzyaciela, na gospode napadszy, na czeladź tylko i mianowanych chłopow, nic sobie niewinnych, ani najmniejszy occasiej do zwały i małemu dziecięciu nie dających, z cepami, kossami, oszczepami i rucznicami i rożnym ɔrężem, bez miłosierdzia zbiwszy kijami, prawie na poły umarłych pobrawszy wszystkich do zamku, do więzienia, na sernik w mroz ciężki posadzali, zabrawszy tak konie, iako też i sanie protestantis małżąka z kobiercami, kilimami i końmi: jeden dereszowaty, złotych siedmset, pleszniwy—pięćset, myszaty złotych trzysta; także podiezdek myszaty chłopski z sańmi prostymi—złotych ośmdziesiąt, i drugi także z sańmi myszaty—złotych siedmdziesiąt pięć, rzond srybrny pozłocisty, valoris złotych sześćset, uzdeczka goncta (sic), złotych sto, szabla oprawna, złotych ośmdziesiąt, pałasz oprawny w cape z rękoieścią w jaszczurze, złotych pięćdziesiąt, kulbak dwie haftowanych, jedna valoris złotych dwieście, a druga złotych pułtorasta, czeladnych zaś trzy, każda valoris złotych dwadzieścia pięć, a trzecia valoris złotych ośmnaście, fuysi czeladnic paczlowych dwie, kożda valoris złotych trzydzieści, bandolet złotych ośmnaście, rusznic dwie w kość oprawnych, srebrem nabiianych, specialnej roboty, kożda valoris po złotych pięćdziesiąt, kilimow dwa czerwonych, paskowatych, valoris złotych pięćdziesiąt, kobiercow goowych perskich dwa, valoris złotych sto, kołdra turecka z bawełny,

złotych sześćdziesiąt, materac z pokrowcem karmazynowy, złotych ośmdziesiąt, pistoletów para, złotych ośmdziesiąt, zabrali; a gdy protestantis małżąkowi, nic o tym nie wiedzącemu, dano znać o takowym naiściu gwałtownym na gospode swoie i zabraniu rzeczy własnych, poddanych, rozumiejąc, że mieli mieć respect, iako na pana swego i mianowane rzeczy, jako żadnej okkazyje do zwady nie dającemu, powracać, zwłaszcza nie wiedząc, żeby czeladź, iako i podanych królewskich mieli, ieszcze zbiwszy, do więzienia, na sernik, do zamku pobrawszy, zaprowadzić; tedy bez żadnego respektu, obaczywszy protestanta biegącego, proszący, aby tego nie czynili, tedy pominięci obwinieni: pan Postupalski i Pawłowski, krzyknoszy na mianowaną gromadę i kozaków, osobliwie na Dzieże, którego naieli za przywodce do wyszmanowanego uczynku z kupo, których było osób więcej dwóchset, roskazał, aby koniecznie protestantis małżonka łapali, abo rostrzelali, mówiąc że: «taki nam roskaz od pana, że kto go złapa, albo zabije, będę nagradzał, by też panom i na funty go płacić, żeby już więcej nie dochodził swego»; jakoż de facto, biegąc za protestantis małżonkiem i strzelając wszyscy, pewnie by zabili, gdyby nie osobliwa łaska Boska bronila, że wszystko mimo strzelali, tylko czapkę nadę łbem postrzelili, a druga skiełzem kręg czapki przebili, także pas w kilkoro mimo bok postrzelono skiełzem, co widząc protestans takie niebespieczeństwo zdrowia, gdy sam ieden tylko będąc, uchodził do gospody pana Zielińskiego, setnika kozackiego z pułku paliiowskiego, tedy ciż, biegąc, wołali na gromadę: «że go łapacie, bo i sami nie pokazujcie się panom, kiedy go upuścicie, a nie złapacie, żeby go rostrzelać»; jakoż et de facto, gdy za uciekającym strzelali, tedy w ścianę gospody setnikowskiej, wedle okien, kula wpadła, że mało i samego setnika, pod oknem siedzącego, nie zabili; co widząc, że protestans uszedł, tedy tym się nie kontentując, ieszcze posłali do setnika, upraszając i nagrodę obiecując setnikowi, żeby pozwolił onym w swej gospodzie protestantis małżonka gromadzie wziąć, lubo ubić; tylko że protestantis małżonek, widząc takową zapalczynośc obwinionych, upraszał jako żołnierz żołnierzuw, zwłaszcza z listem od jaśnie wielmożnego imę pana hetmana iadący, aby go nie wydawał, tedy, odchodziąc, w te słowa uczyńili diffidatą na zdrowie tak protestantis, jako i małżonka jey moś-

ci: «że my przecie poty będącmy się starali, poki aż ciebie i żony twoiey zdrowia nie zbawimy, upasiemy gdziekolwek i żonę twoię, że byście nie dochodzili więcej swoiej należytości, a ty i teraz ptaszkiem ztąd nie wylecisz z Byszowa, bo cie przypilnujemy, że w naszych ręku będąciesz, a żonę twoię i potym uchodzimy». Pewnie by byli tego dokazali, wartując wszędzie, zwłaszcza piechotnego, gdyby aż do jego mości pana Wilgi, regimentarza protunc wojsk jego królewskiej mości koronnych, nie pisał, będąc w takowym więzieniu i od buntów w niebezpieczeństwie zdrowia swego; zkąd aż jego mość pan regimentarz, przysławszy jego mość pana Woiewodkę, chorążego jego mość pana Wasilkowskiego, cześnika sanockiego, prosiąc, do mianowanego pana setnika, w Byszowie stojącego, aby, quam tutissime et totissime wyprowadziwszy, lub do domu, lub do imć paną pułkownika nakaznego paliiowskiego pułku, odprowadzili, iako żołnierza; iakoż tenże wyszczanowany pan setnik na swoich koniach wyprowadził do Fastowa, do imć pana pułkownika nakaznego; gdzie i imć pan Brzeski, z jego mością panem Charlińskim, dowiedziawszy się o tym, przyechali; a gdy protestantis małżonek, tak o swoje krzywdy, iako i o protestujączej skarżył się na kozaków, że z gromadą pobuntowaną, tamże przy tym uczynku będąc naięci, rabowali i mało nie pozbiali, osobliwie Dzieża, przywudca i comprincipał, z pomocnikami swemi, tedy ciż obwinieni zawałali: «że my to bierzemy na siebie i za to będącmy odpowiadali, choćby byli i zabili, bośmy sami kazali byli ich, byleby się gdzie pokazali, pozabijać»; na co i kartę dali kozakom, uwalniając onych od tego, mówiąc na protestantis małżonka: «że ty po staremu i żona twoia tego od nas nie uydziecie;» i pewnie by to było, gdyby sam jego mość pan pułkownik nie kazał przeprowadzić, dla czego protestantes nie są tuti salutis et vitae suae, przez co obwinieni prawo pospolite zgwałcili, w winy, w tymże prawie pospolitym contra violentos invasores et de abusu bombardarum opisane, popadli, protestantow do szkod niemałych, których sobie recte na trzydzieści tysięcy, tak przez zabranie rzeczy zboż i siana, że muszą kupować, jako też i zbicie poddanych królewskich i czeladzi protestantis, jako też i zabranie koni, przywiedli i przyprowadzili; o co idem comparens iterum iterumque protestowawszy się. salva reserwata oney melioratione in toto et in parte, si necessitas juris

expostulaverit, minuendo vel augendo pozwem, lubo inney uczyniem. In continentia, in verificationem premissorum omnium, stawiła na urzędzie idem comparens woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Prokopa Skorupińskiego, który w moc swej wierney i prawdziwej relaciey, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ustnie, jawnie i dobrowolnie zeznał, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego, dnia dwudziestego miesiąca januarii, ad requisitionem urodzonych ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonkow, z przydania urzędowego, mając przy sobie strone szlachte, ludzi wiary godnych, to iest urodzonych ich mościow panow: Jana Brzostowskiego i Stephana Gruszczyckiego, jezdził do wsi Korolowki, dobr ich mościow panow Tyszkiewiczow, tu, w woiewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, gdzie widział u samego jego mości pana Tyszkiewicza czapkę bez szwy, nad rogami, zkiełzem, znać w głowę mierzącym, kulą odczołganą, a drugi raz w opuszce, skróz rogów sukno przestrzelone; także pas zkiełzem w kilkoro, znać w puł mierzącą kulą, przebitą; a u samej zaś jey mości paniey Tyszkiewiczej ręce obiedwie zbita, zsiniiałe, zpuchłe i krwią ociekłe od kijow, razow dziesięć, tudzież po grzbicie i szyi razow kijowych takowychże, sinich, spuchłych dwadzieścia, jako mógł zliczyć przed zsiniąłością ciała, dla czego lethaliter chorowała, leżąc na pościeli. Potym także widział i oglądał czeladnika, szlachcica dobrego, to iest urodzonego pana Jana Dębeńskiego, na pościeli leżącego, okrutnie wszytkiego zapuchłego i od głowy aż do nogi zsiniętego, członkami władać nie mogącego, znać od zbitia ciężkiego cępami i kijami, jako sam mienił sobie bydż zadanych razow, których, dla zsiniąłości ciała, i zliczyć było trudno, mniey czyli więcej do stu ogułem, po wszystkim ciele i członkach onego, także i drugiego, szlachcica dobrego, urodzonego pana Kazimierza Jabłońskiego, okrutnie i niemiłosierdnie zbitego, spuchłego, władać nie mogącego, prawie jnż koniającego, dla którego słabości zliczyć trudno razow było; potym, ztamtąd odszedłszy na wieś, widział i oglądał w protestatieve mianowanych poddanych, to iest: Jaška Bondarenka także zbitego, gdzie narachował razow zsiniętych i spuchłych pięćdziesiąt, a krwawych, kijami poprzebianych po głowie, ręku i grzbicie—sześć, iako też i Drozda, wejta korolew-

skiego, także zbitego, gdzie narachował znać cepowych i kijowych, po różnych członkach; także widział Waśka Klimenka zbitego, gdzie narachował razow po różnych członkach czterdzieści pięć, co wszystko sobie mienili bydż zadane przy gwałtownym naściu na gospode, popasującym z panem swoim; także widział we dworze chorujących ciężko panienek niedorosłych trzy, co mienili sobie z przeziębienia, iadącym z Byszowa nieodziano; i w tym tenże wozny, ad requisitionem tychże ich mościow panow Tyszkiewiczow, małżonkow, anno eodem et die januarii, z tąż szlachtą iezdził do Byszowa, gdzie widział w gospodzie setnikowskiey kule wedle okien, co powiadali podczas tumultu strzelania na jego mość pana Tyszkiewicza postrzelili; a potym odszedł do zamku Byszowskiego, gdzie zastawszy samego imć pana Brzeskiego i imć pana Charlińskiego, tudziesz kupe niemała, tak kozakow, jako i gromade, osob wieczej dwuchset przed nimi stojących i wszystkich w protestatiet mianowanych, czeladź obwinionych, jako też i Dzięć, kozaka, przywodzce, gdzie, według prawa zwyczaju, kożdą osobę do rosprawy prawnej w tysiącu grzywien polskich arrestował, jako też i forbotnic dwie, tamże będące, w zamku, w izbie, iedna Tetyanna Głuszka, a druga Paraska Sachnicka, o których wydanie gdy prosił, nie chcieli wydać, tedy także w tysiącu grzywien polskich kożdą z nich aresztował, w niesłusznym więzieniu będących, który areszt, libere przyiawszy ich moście, tych wszystkich aresztowanych do rosprawy prawnej u' kożdego sądu stawić declarowali się, o czym mianowany wozny tąż szlachtą oświadczywszy się, ztamtąd odiechał i o tym tą swoje prawdziwą zeznał relacją, prosząc cum comparente haec actis connotari, co otrzymali: Teofila Tyszkiewicza, Władysław Korczewski, jako proszony będący m. p. Prokop Szkorupiński, wozny.

L V I.

Жалоба дворянина Павла Горчинского на региментаря войскъ королевскихъ, расположенныхъ въ Полѣсіи, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ дозволялъ козакамъ, находившимся подъ его командою, сбирать дань съ жителей и даже поощрялъ ихъ къ тому. Потомъ-же, назначивъ главную свою квартиру въ мѣстечкѣ Бородянкѣ, арендномъ владѣніи Горчинского, разорилъ въ немъ крестьянъ и присвоилъ себѣ доходы изъ имѣнія 1690, марта 8.

Року тисеча шестьсотъ деветдесятого, месеца марта осмого дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość Paweł Gorczyński, pisarz generalny ceļ jego krolewskiey mości, swym i wielmożnego jego mości pana Andrzeja z Drohoiowa Drohoiowskiego, starosty Łukowskiego imieniem, solennissimam i prawielacry mabundam pozeciwko urodzonemu jego mość panu Balcerowi z Godzimirza Wildze, regimentarzowi woysk jego krolewskiej mości koronnych, w Polesiu kijowskim, ku obrонie pogranicza zostaiących, protestationem uczynił i zanosił: iż jego mość pan regimentarz, na wyraźną dispozytię jaśoie wielmożnego jego mości pana woiewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego wolą, nie respectując na prawo pospolite, artikuły woyskowe i winy, de diciplina militari opisane, śmiał i ważył się, miasto z siebie

dobrego przykładu, wiedząc, że dobra, miasteczko Borodianka, wielmożnego jego mości pana Drohoiowskiego, starosty łukowskiego, dziedziczne, a moderni comparentis arędowney possesiey, dosić mając obszerne sobie consistentie archimandrię kijowskiej i Chabeńskiej włości, w których wprzod stawszy niedziel kilka, odmiany czynił, za Chabne Borodianke i inne różne dobra ziemskie szlacheckie na insze jakoś mere pokazało się (sic), gdy z własnego ordynansu swego, Mańka kozaka pułkownikiem był uczynił i setnie ku dispositiey oddał, któryto Mańko, że, obawiający się artykułów wojskowych, swę woli kozakom dopuścić nie chciał, tedy Krywonosenka za pułkownika odmienić kozakom kazał, dopieroż ten mianowany Krywonosenko w mieście Borodiance na dwa tysiące złotych polskich zebrał z ubogich ludzi, a gdy który dać nie mógł, bili, kaleczyli, ciemieżyli i mordowali; po którym wzięciu tenże obrany nowy pułkownik za Dniepr uszedł z kozakami kulkunastu, z sobą namowionymi. Respectu cuius brata rodzonego ciż kozacy, za consensem tegoż jego mości regimentarza, obrali, w których to stawszy w przed niedziel cztery proprio suo ausu, postpositis auctoritate et literis jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana koronnego, wodza swego, ktoremi listami pomienione dobra, uti terestria, ab omni impetitione et exactione militari in integro zachowawszy, immunita et indemnia mieć chciał, e converso, zprzeciwiając się też woli, ze dwiema chorągwiami i wydanego ordynansu do każdych chorągwi, tu, na pograniczu będących, by po dwóch towarzystwa, czeladzi trzech, na koniach dobrych i kowanych, niby na nieprzyaciela iakiego, do Borodianki ziachał. Tamże, nescitur quo rancore, w zameczku tameyszym kazał sobie kreydką stantią napisać, wszystkim zaś ich mościom panom wojskowym, z pod każdej chorągwie po dwóch ziachanych, z czeladzią, jako się pomieniło u kilkanastu gospodarzów, po kilku i kilkunastu osób gospodami stać niedziel cztery, czyli nie więcej kazał. Tandem gdy protestans, terazniejszy comparens, ziachał, nie mając wstępu do swego własnego dworu, na ulicy pojazd zostawiwszy, do zameczku szedł i tam jego mości pana regimentarza żebrał łaski, imieniem swym i dziedzica, otrzymał słowa: «nie znam tego pana, czyja Borodzianka; co zechce, uczynie»; protestanta zaś lżył, sromocił, słowami sobie upodobanemi, dopieroż exactie różne, ad victum należące, pozwalał, to

iest owsa pieńcset osmak miary kijowskiey, valoris każda po złotych cztery monety dobrey, siana, co potrzeba dla wszystkich koniey, chleb na każdego osobe po bochnow piąciu bez tydzień, krupy, jagły, sło-niny, mięsa, kury, gensi, kaczki i rożne zwierzyny, a naybarzey ku-nice, wilki, lisy dawać sobie roskazywał, iakoż mere dawano, bo chłopow kilka z drzew, dla kunic chodzących, popadali i porozbiial się; innych też niemało aggrawatiet, krzywd naczyniwszy, do szkod tak dziedzica, jako i possesora, przez rozegnanie i zniszczenie podda-nych, na ósm tysiącey, złotych czyli niewięcey, absolute dominando sine re ge et lege, przywiodł i przyprawił. Przez który swoj, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, metam artykułów woyskowych transgres-sus, w winy, ratione laesae auctoritatis postponitae osoby i wol jaśnie wielmożnego jego mości pana wodza swego, niemniej laisionis dziedzica i siebie, protestantis, libere popadł i na dobra swoie, respec-tu illationis szkod, desolationis dobr, rospendzenia poddanych, za-ciągnął, o co, że juri militari in omni judicio et oficio regui z wszystkiem chorągwiami, ad memorata damna condictamen nec non facultatem maiacemi, progredietur et paenas, exinde emanentes omni-no urgetit, tą swoją deklaruie się protestatią, salva ejusdem, tam in toto quam in parte, reserwata sibi melioratione albo przez pozwy correctione. In verificationem omnium praemissorum idem comparens stawił Iwana Moszczenka, dziedzicznego poddanego i woyta Borodzian-skiego, ad comprobandum realitatem; ktorzy, flexis ad imaginem crucifixi genibus, za wydaniem sobie rothy juramentu, in praesentia officii i wielu ich mościow, natenczas będących, jurament w te słowa wykonał: ja Iwan Moszczenko, poddany dziedziczny i wuyt miejski, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętey iedyne-mu, na tym: iż jego mość pan Wilga, regimentarz, właśnie jakoby pan nasz dziedziczu, w zameczku stał z opisanemi chorągwiami i rożnemi żołnierzami, wszystko opanował i rożne uciemiężenia, szko-dy, z młynow, winnic i browaru prowenta brał i na swoj pożytek obracał, także zboża zabrał i, cokolwiek się niżey w protestatiet wyraziło, nam samym i, sąsiadom naszym wypełnił, dla czego jedni precz roześć się musieli, a drudzy, lubo pozostali, ze wszystkiego będąc zniszczeni, za żebranym chlebem żyli, na czym, iako spra-wiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna mąka

Chrystusa pana, po ktorey wykonaniu przysięgi, protestans o przyjęcie protestatier wykonywający juramenti do xiąg niniejszych prosili; co i otrzymali. Paweł z Gory Gorczyński.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3215,
годъ 1690; листъ 277 на оборотѣ.*

L V I I .

Письмо короля польского, Іоанна III, къ гетману великому коронному о посылкѣ войскъ въ Овручъ для уничтоженія собравшагося тамъ «гультайства» 1690 іюня 16.

Року тисеча шесть сотъ осемдсѧть первого, мѣсяца сенътембра семнадцатого дня.

На ураде єгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ єгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, єгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony inē pan Marcin Michałowski, oryginał listu od naiaśnieyszego Jana trzeciego, krola polskiego, do jaśnie wielmożnego kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ratione introcontentorum benigniter pisany, ad acticandum podał tenoris sequentis: Jan trzeci, z Bożey łaski krol polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflanski, smoleński, siewierski i czernichowski. Wielmożny, uprzemie nam miły! Ponieważ z rozkazu naszego donosisz, że posłałeś w Owruczew kommendę z wojska koronnego, urodzonych: Alexandra Taborowskiego, maiora, Michała Pawskiego, Josefa Kucickiego, rotmistrow, Antoniego Dolińskiego, Mateusza Kłosowskiego, Josefa Meiera, Antoniego Sanockiego, Jana Sochackiego, Jana Małwińskiego, porucznikow, Bazylego Naleszkiewicza i Krzystofa Wiśniowskiego i innych chorążych, dla łapania hultaystwa, tam zagnieźdzonego, rożboiem, łupiestwem i napadami bawiącego się, ażeby, mając respectum na spokoyność i całość publiczną,

hultaystwo wykorzenić, a że to iest w liczbie niemałey i dobrze w strzelbę opatrzone, więc nadto z woyska naszego litewskiego wysadzony iest urodzony Jan Woyna-Kozakiewicz, pułkownik kowaleryi z ludem swoim zbroonym na te wyprawę, dla obiecia generalney komendy, zostając zawsze pod roskazami wierności twoiej. O czem wydasz stosowne na to ordynanse woysku i nie uczynisz inaczey pod łaską naszą królewską. Dan w Warszawie, XVI miesiąca junii, roku pańskiego MDCXC. Origynał własną ręką jego królewskiej mości podpisany tak: Joannes rex, a na zatyłku tego listu, przy pieczęci koronnej, adres jest takowy: wielmożnemu Stanisławowi Janowi Jabłonowskiemu, kasztelanowi krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, uprzeymie nam miłemu. A takъ тотъ листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принатемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, кievskихъ слово въ слово есть вписаны.

*Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая,
№ 5, годъ 1691—1695; листъ 84.*

L V I I I:

Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ полковнику Семену Шалью о томъ, чтобы онъ не занималъ квартиръ для своего полка въ имѣніяхъ Димитрія Жабокрицкаго и чтобы вознаградилъ убытки, причиненные козаками въ этихъ имѣніяхъ 1690. Ноября 17.

Року тисеча шесть сотъ девятъдесятого, месецца декабря двадцать третьего дня.

На уrade кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imć pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator dobr Norzyńskiey włości wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszegó wilko-

mirskiego, podwojewodzego sądowego generału woiewodstwa kijowskiego, dziedziczych, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, list od jaśnie wielmożnego imć pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, do imć pana Semena Paleja, pułkownika wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitey zaporoskiego, pisany, per oblatam podał, tenoris ejus modi: Panie pułkowniku Palej! Dałem ochronę i libertatię na dobra Metropoliey Kijowskiej, w Polesiu będące, imć panu Żabokrzyckiemu, podczaszem, przyjacielowi memu wielkiemu, w którego dobra te zostają terazniejszey possessiej. Daie mi tu znać pomieniony jego mość, że waszmość ordynansu tego mego nie słuchasz, w dobrach tych stanąłeś i one ruinuesz; zle to barzo, i takowe nieposłuszeństwo nikomu się nie podoba. Wola tedy moja jest, aby waszmość zaraz a zaraz z dobr pomienionych ustąpił i więcej tam sobie żadnej consistentiej nie praetendował, szkody, krzywdy i praetensie wszelkie zagodziwszy. Co zaleciwszy i przykazawszy, dobrego zdrowia od pana Boga życzę waszmości. Życzliwy przyjaciel i służyć rad. S. Jabłonowski W. Z. R. H. W. K. Ze Lwowa, decima septima novembris, millesimo sexcentesimo nonagesimo. U tego listu pieczęć zwykła iest przyciśniona; intytulatia zaś temi iest pisana słowy: Panu Semenowi Palejowi, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego, przyjacielowi memu do oddania. Który to list, za podaniem i prożbą wyszmanowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych grodzkich owruckich iest wpisany.

*Книгагородская овручская, записовая и поточная, № 3215,
год 1690; листъ 201.*

L I X.

Жалоба начальника королевской таможни, Павла Горчинского, на Киевского козацкаго полковника, Григорія Карповича-Вольского, о томъ, что онъ, вступившись за торговцевъ, арестованныхъ за неуплату таможенныхъ пошлинъ, послалъ сотника Бутрима съ козаками въ мѣстечко Бородянку, гдѣ они разграбили домъ Горчинского, нанесли побои ему, его семейству и подчиненнымъ, забрали казну, самаго Горчинского отвели въ плѣнъ въ Киевъ, держали въ тюрмѣ и заставили дать выкупъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго 1690, Ноября 27.

Року тисеча шестсотъ девятдесятого, месяца ноября двадцать семої дня.

На урядѣ кгродсомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кродскими, овруцкими comparens personaliter, urodzony jego mość pan Paweł z Gory Gorczyński, pisarz generalny ceļ jego krolewskiej mości i rzeczypospolitey komor podnieprskich, summopere będąc converberatus, consauciatus, in strictis cathenis zostający, fame et inedia pressus, vix de iisdem carceribus eliberatus, contumeliose tractatus, swym i jey mości paniey Doroty Seymowiczowej, matki, także i urodzoney Zophiey Seymowiczowny Pawłowej Gorczyńskiey, małzaki swey, infantulam pułroku ad ubera sua maiącey, przy gwałtownym i bezbożnym nocnym dworu, domu i osob swych naiezdzie, perterefactarum, z ktorych iedney, jey mości paniey Seymowiczowej, po dzidzień in lecto aegritudinis decumbentis, znacznie de vita saluteque periclitantis, tudziesz urodzonego Kazimirza Dymińskiego, strażnika swego tychże ceļ, simili modo zbitego i więzionego imieniem, quam primum acta praesentia, ob factas insidias et diffidationes in vitam,

adire mogł, providendo omni indemnitatí censum fiscalium sacrae regiae maiestatis, ne ulla protunc et in posterum skarbu koronnego, przez przemijające osoby fiat diminutio, solenissime magnoque cum dolore, przeciwko jego mość panu Hrehoremu Karpowiczowi Wolskiemu, pułkownikowi ich Carskich przeświełych welichestw woyska zaporozkiego kiiowskiemu, jussu, scitu, motu, informatione et instinctu niżey mianowanego nieprzyacielskiego uczynku, gwałtownego, nocnego naślania i naiazdu principałowi, także Butrymowi, sotnikowi i Alexandrowi Antonowiczowi, pisarzowi, ad sinistram illationem przemytcow, kupcow zadnieprskich, sto czterdzieści maž soli prowadzących, pod sto kozakow plus minus, samopołami i innym orężem, do boiu należącym, od principała danych i consulto z sobo zaciągnionych mającym, tegoż niesłusznego progressu, dworow i domow szlacheckich nocnego i gwałtownego naiazdu compryncpałom, manu-cooperatorom, jus et superintendentiam nad sobą mających, ipsa re et effectu wypełniającym, tychże protestanta, circa nocturnam aggresionem dworu, omni supellectili domestica, splendore, ornamentiis et apparatu, stanowi szlacheckiemu condignis, necessariis et pertinentibus, funditus spoliantibus et depopulantibus, świadczył, manifestował i protestował się o to: iż gdy Kołomycy zadnieprscy, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego, miesiąca semptebra dnia osmego, z różnych miast i miasteczek ze sto czterdzieści maž soli przez wieś Biłkie (gdzie przykomorek skarbowy zostaie) przechodzili i tam eo instanti urodzeni panowie: Zacharyasz Sienkiewicz, Bohdan Zacharyaszewicz i Kazimierz Dymiński, strażnicy skarbowi i czeladź, satisfaciendo muneri officii sui, u wspomianionych Kołomycow należytego wniesienia do skarbu jego królewskiej mości trybutu, alias cła na przykomorek, upominali się, tedy, w potentią swą dufając, a raczej contumaces et rebelles juri publico stawṣzy się, debitum nie oddawszy vectigal i przemyciwszy się, recta w dalszą, zamierzoną sobie ad proprios limites, tendebant zadnieprską drogę, która znaczną wspomnieni strażnicy przerzeczonych Kołomycow widząc pertinatiam, convulsionem praw skarbu koronnego, ejusdemque fisci in toto prospiciendo integratati, vigilante suo assiduo insistendo conatui, pozostały z mažami Kołomycow, nie opodal, o poł mile nagnawszy, in vim debiti non exoluti census, dziesięć wołów wziow-

szy, do miasteczka Borodianki, rezydentii protestantis zaprowadziwszy, one do grodu prowadzić i, ut juris et moris est, praesentowane zostawić, lub ex sequestro ejusdem officii do siebie wyręczyć chcieli; którego, częścią ob distantiam loci, częścią dla złych przepraw i drog, częścią (quod maximum) ob factas ubivis locorum insidias et publicas in vitam ac salutem difidaciones, trudno prowadzić było, ktorzy to obwinieni principales actu, re et effectu Kołomycy, miasto exolutionis retentae debitae do skarbu jego królewskiej mości koronnego pensionis, od maiora et peiora udawszy się facinora, od wspomnionego jego mości pana pułkownika, czyli appreciatu, czyli też spe futurae appreciationis uwiedzionego, suppetias wziowszy, z pomienionym Butrymem, setnikiem, manuductorem i stem' kozakow, z samo-pałami i innym rożnym orężem munitis, consulto zesłanym, anno prae senti, millesimo sexcentesimo nanagesimo, die decima quinta septembbris, o pułnocy wieś Kozarewicze, residentią protestantium, armatim et catervatim, modo guerrico, tumultuoso et scithico, insperacie okrzyk i hałas uczyniwszy, napadszy, dwor circum circa z koza-kami ze strzelbą nabitą otoczywszy, somno quietique deditos, omni pace et securitate fretos, nihil mali ac adversi a quo piam sibi eveniri sperantes, naiachawszy, jedni protestanta z łożka porwawszy w białym odzieniu, stusami, kułakami, obuchami i wegierami po koza-cku pro libitu suo bili, tłułki, kalicyli, razy sine, spuchłe, krwią ociekłe po plecach, krzyżu, rękach i nogach pozadawali, lżyli, sromocili; toż y pomienionemu Kazimirzowi Dymińskiemu, strażnikowi i czeladnikowi, czynili; jey mość panią Seymowiczową, matkę, i małżonkę protestantis, dziecie małeńkie przy piersiach mającą, eadem nocturna aggressione, armorum sonitu et sclopotorum strepitū perterrefecerunt, broniących protestanta stusami i kułakami, nullo habito respec tu płci białogłówskiey, bili, trącali, tak dalece, że, humo allisae, vix eodem momento z tym się nie pożegnali światem, ale i po dziś dzień in lecto aegritudinis decumbunt, drudzy talerow bitych tysiąc skarbowych, przy protestancie w izbie, a cztyrysta złotych takowejże monety, itidem skarbowych, od pomienionego Dymińskiego, protestantis zaś własnych pięćdziesiąt czerwonych złotych z kieszeni; ex mobilibus: auro, argento, apparatu, ornamenti et supcollectili domestici namniey na trzysta złotych dobrey monety, koni dziewięć z kul-

bakami, woyłokami, odbiwszy stainią i też wołów dziesięć, za prze-myto wzięte, violentissime zawzieli i zagrabiли, samego protestanta zbitego i związanego, niżey pasa obuchem przebitego i w krzyżu przetrąconego, na koniu oklep pułtory mili, nogi pod koniem pod-wiązawszy, a potym na woz simili modo związanego włożywszy, nad protestantem różne znęty czyniąc, bili, lżyli, sromocili, do Kiowa za-prowadzili, tamże zaprowadzonego pod wartą, in strictis carceribus przez dni pięć, fame et inedia pressum, incessanter trzymali, a Dyi-mińskiego, strażnika, czeladnika, w okowach przez tenże czas wszy-stek mieli; którą tak znaczną swoją widząc protestans oppressią, dobr znisczenie i substantię zrabowanie, pieniędzy skarbowych za-wzięcie, a co większa matki i małżonki z dzieciectwem od przestrachu i potrącenia ledwie z tego świata nie zgładzenie, eliberując siebie, rad nierad, vi prawie coactus, in carceribus detentus, kwit assecurationis, że napotym o te naiazdy, zbiecie i zrabowanie turbować nie miał, dać musiał. Insuper, okupując mobilia i, przy naiezdzie zabrane, rzeczy, siedmuset złotych dobrey monety dał; a z tego nic a nic nie-wrocono pieniędzy skarbowych i protestantowych, ani rzeczy rucho-mych nie oddano, okrom koni, i to wielce zmorzone, zchudzone, osadnione, skaliczone i na nic niezhoże; co większa na zdrowie, ży-cie i substantię palam et privatum, na różnych miejscach, przed rożnay condiciei ludźmi diffidant, insidias ubivis locorum struunt, że protestantes securi vitae et salutis być nie mogą, ale pro semper pe-riclitari muszą; przez który takowy swoy, contra omne fas et ae-quum popełniony, proceder, wspomniony jego mość pan pułkownik ki-iowski, principalis, setnik i pisarz, compryncypales, z kozakami alias setnią, pod władzą, zwierzchnością i wiadomością princypała swego będącymi, pacta wiecznie zawarte prześwietnych ich Carskich Wie-łyczestw z koroną polską violarunt, powagę jego królewskiej mości, pana naszego miłośiwego, naruszyli, securitas domow szlacheckich i komor skarbu jego królewskiej mości koronnych (ktora in suo esse et robore, secundum praescriptum et volumina legum powinna zo-stawać) per temere procedentes et rebelles personas violata, immen-saque ejusdemque fiscalis pensionis facta est diminutio, praecavendo kturey, tak praesenti modernus comparens declaruie się protestatio-ne, że tak ratione praemissorum omnium laesaeque regiae maiesta-

tis cum inculpati in omni foro, judicio et officio regni prawnie czynieć będzie; refusionem szkod, restitutionem tak skarbowych, jako też własnych i swoich gotowych pieniędzy, quorumvis mobilium et supellectilium, circa violentam nocturnam invasionem, laesi honoris cum solenni revocatione, paenasque, ratione violentiarum, diffidationis in vitam et aliarum praetensiarum, omnino urgebit, tum de nullitate ac invaliditate pomienioney od siebie, uti ex carceribus vi wymożoney i daney, assecuraciey kwitu cum aggravatione osoby swey (ktory kwit protunc cassatur et annihilatur) prosequetur; salvam też protestaciey, tam in toto, quam in minima parte, si necessitas juris expostulaverit, zostawiwszy sobie meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationes correctionem. In verificationem praemissorum omnium tenże comparens stawił woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Bazylego Steblowskiego, który dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wierney, prawdziwej i skutecznej relatiej swoiej, jawnie, ustnie i dobrówolnie zeznał, iż on, prae via manifestationis (że in tempore tey relatiej, ob diffidationes obwinionych, do grodu ziechać i zeznać nie mógł) teraz, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dwieście dziesiątego, mając przy sobie strone szlachte, urodzonych ich mościow panow: Michała Żurakowskiego, Pawła Falkowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był tu, na urzędzie, in praesentia wielu ich mościow panów szlachty, obywatelow woiewodstwa kijowskiego, gdzie będąc, ministerialiter affirmavit, iż pomienionego comparenta widział wielce zbitego, ut supra scriptum est w protestaciey, we wsi Kozarowiczach y te wszystkie rany y razy oraz i koszul trzy, krwią zbroczone, na on czas na protestancie będących, oglądał i słyszał, że pomieniony pan pułkownik setnika z kozakami nasłał, którzy, o północy napadły, dwor zrabowali, pieniądze skarbowe i jego mości protestującego własne zabrali, małżonkę togoż z dziecięciem i jej mość panią Seymowiczową przestraszily, potrącali, mało z tego świata nie zgładzili, jakoż widział na józkach, na onczas śmiertelnie leżących, którzy mienili sobie być: dziecię przestraszone, wielce chore, rany, razy przez pomienionych obwinionych stałe i zadane. Co on, wozny, juste vidit et audivit, o czym swoje, tąż stroną szlachtą, przy sobie będącą, oświadczyszy i

ztamtąd powróciwszy, przedemną, urządem, czyni i zeznawa rellatia, proszac tak protestans swojej protestaciey, jako i woźny rellatiey actis praesentibus connotari; co ad affectationem suam i otrzymała. Paweł z Gory Gorczyński, pisarz generalny ceļ jego krolewskiey mości komor podnieprskich i ukraińskich m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3215,
годъ 1690, листъ 544 на оборотъ.*

L X.

Жалоба отъ имени подчашія вількомирскаго, Дмитрия Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена Палия, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ въ имѣніяхъ, управляемыхъ Жабокрицкимъ, козаковъ полка своего и дозволилъ имъ разорять крестіанъ. Подлинность жалобы подтверждается присягою крестіянъ 1691 февраля 6,

Року тисеча шесть сотъ деветъдесятъ первого, мѣсяца февраля шостого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator dobr wielmożnego jego mości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzegо sądowego generału woiewodstwa kijowskiego, sędziego deputata sądow głównych trybunalskich koronnych z woiewodstwa bracławskiego obranego, praecavendo indemnitatı dobr, do metropoliey i archymandryey pieczarskiej należących, in posessione ad praesens tegoż jego mości pana podczaszego wilkomirskiego, pana protestantis, będących, nomine tegoż jego mości pana swego, solenissime et gravi cum querela naprzeciwko jego mości panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi woyska jego krolewskiey mości zaporozskiemu, na pomienione dobra koni puł czwarta sta kozakow nasylającemu, sprawiedliwoſci ad saepissimas rnquisitiones ex deli-

quentibus nie czyniącemu, imo carenti et connivent i innym wszystkim: setnikom, asawułom i atamanom, w tych dobrach consistentią maiącym, po imionach i przewiskach samemuż jego mości lepiej wiadomym i świadomym, którzy in hoc loco pro expressis ac specificatis censeri maią, principałom, świadczył, manifestował i protestował się o to, iż jego mość obwiniony, sub potestate et gubernatione sua mającym ludziom, lubo by miał bono praeesse exemplo, ab omnique extorsione, aggravatione, oppressione et violentiis ubogich ludzi onych suprimere, to obwinionym pobłażając, ustawy rożne: sobie ieść, pić, koniom obroki i siana dawać, trunki rożne kupować, ubogim ludziom aby wydawali, serio injungit, którzy obwinieni, nic nie dbając na wyraźną wolą, ordynans, powagę, listy i uniwersały jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, ktoremi przerzeczone dobra od zimowej consistentiey i wszelkich in genere żołnierskich extorsii wolne mieć chciał i serio ostrzegł, śmieli i ważyli się, stanowszy consistentią w roku tysiąc sześć set dziewięćdziesiątym, dnia ośmnastego novembris, rożne krzywdy, szkody, violentie, opresie, poddanych verberibus compellendo, czynić i nanosić: na każdego konia co tygodnia rożnego zboża po czetweriku miary kijowskiej wybierać, sobie jeść, pić, koniom siano ad libitum dawać, poddanych bić, kaliczyć, rozganiać, tak dalece, że jedni się rozeszli, drudzy zaś, omni exhausti będąc suppellectili domestica, emendicatis prawie żyć muszą suffragiis; jakoż od zawzięcia consistentiey swey, na piętnaście tysiący szkod, osobliwemi regestrami liquidowanych et certis documentis czasu prawa produkowanych, dotąd nanieśli i naczynili, w gumnie własnym pana protestantis, we wsi Nowosiołkach będącym, rożney crescentiey zboża, na kop pięć set, zmłocili, pszczoły drą i pasiekę wszystką w tychże Nowosiołkach spustoszyli, słowem hostilissime postępując, podstarościch, woytow i przełożonych topić, zabijać i nieżywić przegrażają się, co że się dzieje przeciwko prawu pospolitemu, artykułom wojewódzkiom, wyrazney woli i ordynansowi jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, samey słuszności i świętey sprawiedliwości, o to wszystko, iż pan protestantis jure militari progredietur, refusionem szkod i desolatiey dobr omnino urgebit, tą swoją declarowawszy protestatią, ktorey zostawiwszy wolną meliora-

tionem, albo przez pozwy poprawienie. In verificationem praemissae desolationis dobr, zniszczenia poddanych, naniesienia rożnych krzywd, szkod, stawił roboczych ze wsi Worbiow-wielkich: Marka Dubasenka, woyta a ze wsi Unina—Hryszka, ad comprobationem juratoriam, prosząc o wydanie onym rothy juramentu, ktorzy, za wydaniem sobie, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, in praesentia mnie, urzędu, adstante ministeriali, szlachetnego Jana Moszkowskiego i wielu ich mościow panow szlachty, obywatełow woiewodstwa kijowskiego, dla spraw swoich zgromadzonych się, w te słowa wykonali przysięgę: My, Marko, woyt, i Hryszko przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy świętey jedynemu, na tym, iż te wszystkie, wyżej czasu i sposobem w protestatley opisane, szkody przez wspomnianych: jego mości pana Semena Palia, pułkownika woyska jego królewskiey mości zaporskiego, setnikow i kozakow, w majątkościach wyszmianowanych pana naszego, nam i sąsiadom naszym są prawdziwie poczynione i istotnie spisane, dostatecznie położone, że niektorzy o žebranym chlebie żyć musimy, czynszow i dani oddawać nie możemy, na tym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Christusa pana. Po którym wykonanym juramencie, prosili, tak comparens protestatley, jako i przysięgające juramentu, aby te actis praesentibus connotata byli, co otrzymał Alexander Ochłopowski.

*Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая,
№ 5, годъ 1691—1695; листъ 85.*

LXI.

Жалоба отъ имени подчашія вилькомирскаго, Дмитрия Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена, о томъ, что онъ расположиль на квартирахъ въ селѣ Оранномъ, находящемся во владѣніи Жабокрицкаго, козаковъ своихъ, которые разоряютъ какъ само имѣніе, такъ и крестьянъ; справедливость жалобы клятвенно потверждаютъ крестьяне. 1691 февраля 6.

Рoku тысяча шестсотъ девятдесятъ первого, месяца февраля шестого дня.

На уrade кгородской, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, наместникомъ кгород-

скімъ енералу подвоеводства кіевскаго и книгами нинешними, вгородскими, киевскими comparens personaliter urodzony iego mość pan Alexander Ochłopowski, administrator dobr' poleskich i podnieprskich wielmożnego jego mości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzego sądowego generału woiewodztwa kijowskiego, deputата trybunału koronnego woiewodstwa bracławskiego, nomine tegoż jego mości pana swego, solennissime przeciwko panu Semenowi, pułkownikowi woyska jego królewskiej mości zaporozkiego Dymirskiemu, tudzież setnikom, atamanom, asawułom tegoż pułku pana Semenowego świadczył, manifestował i protestował się o to: iż pomieniony jego mość pan Semen, pułkownik, nie nie dbając na wyrazną wolą jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, niewiedzieć co upatrzywszy do dobr pana protestantis nie mając żadney asignatiey, a dobrze wiedząc, że te dobra do archimandryey pieczerskiej kijowskiej należące, pod protectią tegoż jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego zostają, lekce sobie poważwszy ordynans i insze uniwersały, jako wodza swoego, jeszcze w roku tysiąc sześćset osmdziesiąt dziewiątym, w miesiącu nowembrze, osmego dnia, smiały i ważyły się naślać na wieś Oranne, ante do archimandryey pieczerskiej kijowskiej należące, ad praesens w posessiey jego mości pana podczaszego wilkomirskiego zostające, kozaków osob ośmnaście z koni piętnastą, którzy już do dnia dzisiejszego, wysz na accie mianowanego, w tey wiosce Orannym, u ubogich poddanych stanowszy, ieść, pić, rożne trunki kupować dla siebie poddanych ubogich, biąc, dreniąc, rozkazując; nadto na kożdy tydzień, excepto strawy dla samych siebie i siana, po czetweriku rożnego zboża na obroki wydawać przymusząc; insuper lasy pustoszą, popioły z nich na rożne potrzeby, do farb należące, pałą, do Kijowa i za Dniepr wywożą i nieprzestannie tych ubogich ludzi ciemięząc, onych, prawie w wielkiej niewoli trzymając, do wszelkich exorbitantii usiłując i coraz większe krzywdy czyniąc, z tezże wsi nie ustępują i ustąpić nie chcą i do szkód na cztery tysiące złotych polskich przywiedli i przyprawili; co że się dzieje przeciwko prawu pospolitemu i artykułom woyskowym, wyraznej woli jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wieńskiego koronnego, samey słuszno-

ci, świętey sprawiedliwości, o to wszystko, iż pan protestantis jure militari progredietur, refusionem szkod i desolathey dobr omnino urgebit, ta swoją deklarowawszy protestatię, ktorey zostawiwszy wolną melioratię, albo przez pozwy poprawienie, in verificationem praemissae desolationis, dobr zniszczenia, poddanym rożnych krzywd, szkod naniesienia, stawił roboczego Semena, woyta, ad comprobationem juratoriam, prosząc o wydanie onemu roty juramentu, który, za wydaniem sobie, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, in praesentia mnie, urzędu, i wielu innych ich mościow panow szlachty, obywatelow woiewodstwa kijowskiego, dla spraw swoich zgromadzonych się, w te słowa wykonał przysięgę: ja, Semen, wuyt, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętey jedyne mu, na tym, iż te wszystkie szkody, wyżey czasu i sposobem w protestatley opisane, przez wspomnianych: pana Semena, pułkownika jego królewskiey mości zaporoskiego, setnikow i kozakow we wsi Oranonym, majątkości pana mego, mnie i sąsiadom moim są prawdziwie poczynione, istotnie spisane, statecznie położone, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna męka Christusa pana. Po którym wykonanym juramencie, prosili, tak comparens protestatley, jako przysięgający juramentu, aby to actis praesentibus connotatum było, co i otrzymali. Alexander Ochłopowski.

Книга гродская киевская, записовая, поточная и декретовая, № 5, год 1691—1695; листъ 87 на оборотъ.

L X II.

Жалоба отъ имени киевского хорунжича, Михаила-Федора Ельца, о томъ, что имѣшія его ограблены и разорены разными, квартировавшими въ нихъ въ продолженіи шести лѣтъ, войсками, въ томъ числѣ козацкими полками: Апостола-Щуровскаго, Данила Федоровича и Семена Палѣя. Прилагается подробное описание грабежей и достовѣрность ихъ подтверждаютъ присягою крестіяне и управляющій. 1691 марта 26.

Року тысяча шестсотъ деветдесять первого, мѣсяца марта двадцать шостого дня.

На урядѣ кірдскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимиромъ Поецкимъ, намесникомъ кірдскимъ

енералу подвоеводства киевского и книгами нинешними, кгородски-ми, киевскими personaliter stanowszy urodzony pan Jan Wieliczański, służba i administrator dobr generaliter wszystkich urodzonego jego mości pana Michała Theodora Jelca, chorążyca kijowskiego, w woiewodstwie kijowskim leżących, nomine tegoż pana swego solenniter świadczył i protestował się przeciwko panu Pawłowi Apostołowi—Szczurowskiemu, pułkownikowi woysk zaporozkich jego królewskiey mości, i setnikowi, assawułom i kozakom, pod komendą jego mości naoncas będącym, także urodzonemu jego mości panu Wacławowi Eysmontowi, woysk jego królewskiej mości wielkiego xięztwa litewskiego regimentarzowi i porucznikowi jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody wileńskiego i całej kompaniey chorągwie rożnych, (co do) niżey mianowanego uczynku roskaż jego mości pełnioncym, tudzież panom: Daniłowi Fedorowiczowi, Semenowi Paliowi, pułkownikom woysk jego królewskiej mości zaporozkich, setnikom, assawułom, atamanom i wszystkiey czerni, pod komendą ich mościów będącym, niemniej też jego mość panu Romanowskiemu, rotmistrzowi jego królewskiej mości i reymentarzowi chorągwie rożnych, tak pancyrnych, jako i tatarskich, naoncas pod komendą swoją mających, i urodzonym ich mościom panom: Balcerzowi z Godzimirza Wildze, regimętarzowi pewney partiej woysk jego królewskiej mości, w woiewodstwie kiiowskim anno infranominato locowanych, Janowi Kakowskiemu, namiesnikowi i całej kompaniey chorągwie pancernej wielmożnego jego mości pana Szczawińskiego, woiewodzica inowrocławskiego, w ten sposob i o to: iż ich mość obwinieni, contra legem publicam, de securitate bonorum terrestrialium et immunitate eorum constitutam, nec non metum artykułów woyskowych, de disciplina militari rigide ostrzeżonych, excedendo, śmieli i ważyli się dobra pana protestantis injuriosissime et oppressive aggrawować, mianowicie: wysznamieniony jego mość pan Apostoł-Szczurowski, w roku tysiąc sześćset osmdziesiąt piątym, bez żadney assignatiet sobie od jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, daney, vi et violenter, a prawie absolute dominando, sam osobą swoją z kozakami, w pułku swoim znaydującymi się, na dobra pana protestantis naiachawszy, tamże consistentią sobie zimową założywszy,

niesłusznie młyny, myta i karczmy in dispositionem illicitam odebrawszy, pro libitu suo całą zimę stojąc, pana protestantis od wszystkich pożytkow i intrat alienowawszy, poddanych ubogich biały, ciemięząc, niektórych zaś na śmierć zabijając, mianowicie roboczego Wasila Czerwczyka, ze wsi poddanego dziedzicznego lubowickiego (sic), samych siebie i konie nazbyt sianem i obrokiem karmiąc, komory poodbiiawszy, quaevis victualia zabrawszy, in suum proprium commodum obrocili i onych funditus exviscerovali, posłuszeństwo panu protestantis, minis et verberibus seviendo, imperiose zakazali, ktore tak znaczne widząc znęty nad misernemi i dość zniszczonemi poddanemi swemi, pan protestantis, eliberując z ostatniew zguby onych, nolens volens, imo vi coactus, rumaka swego własnego, szerścią wronego, tysiąc złotych kosztującego, w domu swoim będącego, panu Apostołowi dać musiał; his non contentus, kozaków swych, chcąc ieszcze więcej exigere, po dziesięćkroć razy i więcej na dwor armatim et catervatim nasyłał, słowy nieutściwemi, honorowi szlacheckiemu szkodliwemi lżyć i znieważać kazał, requirującemu zaś z nich, tak o confusią swoją, jako też i o zabiciu poddanego, Wasila Czerwczyka, sprawiedliwości nie uczynił i czynić nie chciał, owszem do rabunkow gumien własnych pańskich udawszy się, we wsi Pienieziewiczach gumę licentiosissime odbiwszy, zboża rożnego młoconego, w rożnych posudkach będącego i z inszych włości zwiezionego, własnego pańskiego, ośmak sto, zabrać; a potym na siedlisko puste, Morsole, vi et violenter ut supra nasławszy i poddanych przymusiwszy, zboża rożnego, od lat kilku pracą pana protestantis i własnym staraniem przysposobionego i z inszych wiosek tamże do kupy zwiezionego, kop pułtora tysiąca, na boroszno do obozu, w dziesięć styrt złożonego, wymłocić i do pana hetmana swego, Mohyły, do miasta Niemirowa, podwodami chłopskimi potentia sua zaprowadzić kazał et in usum proprium convertit. Tegoż roku drugi, jego mość pan Eysmunt, na też dobra simili modo Lubowicze i dwor pana protestantis w koni siedmiudzięsiąt naiachawszy, z kozakami zawodziwszy się, chcąc także extorquere od pana protestantis illicitam, pro libitu suo, pensionem, poddanych variis exactionibus ciemiężył, dobra nisczył, na samego pana protestantis diffidował i zabić serio umyślał, czego gdy efficere nie mógł, ruszywszy się z miasta No-

rzyńska do obozu, consulto chorągiew tatarską jego mość pana Szczuckiego na też dobra nasłał, którzy, nasłani motu jego, siana, obroki dla koni, sobie jałowice, barany, gęsi, kury, syry, masła, czeladzi zaś wieprze karmne, świnie nadworne biiąc, na pułtora tysiąca złotych uszkodzili. Roku zaś tysiąc sześćset osmdziesiąt szóstego i tysiąc sześćset osmdziesiąt siódmego trzeci, iego mość pan Daniło Fedorowicz, wysznamieniony, modo ut supra postapiwszy, w tychże dobrach; przez lat dwie z kozakami consistentią, zimową stojąc, intraty karczemne, młynowe, czynszowe, daniowe i inne wszelkie, które się kolwiek w tamtych dobrach znaleść mogli, violentissime brał i niby pan w swoich własnych majątkach postempował; e contro verso hostilissime tychże poddanych oppressivis, injuriosissimis exhausionibus et extorsionibus, których nie mogąc znieść znęnt per summam aggravationem, propriis derelictis laribus, jedni, nie mając się czego iać, roźnie rozeyść się musieli, drudzy zaś, lubo, są, jednak omni suppellectili domestica destituti, emendicatis żyć muszą suffragii; a zatym, prae nimia egestate, zadney robocizny, poddaństwa i powinności ulla tenus pełnić nie mogą; neque his saciatus ale majores, injurias majoribus addendo, damna damnis accumulando, na dwor własny pana protestantis tychże sprawcow swoich nasławshy, tamże komory własne pańskie, we dworze będące, poobbiać kazawszy, absente pana protestantis, omnes ususfructus et suppellectilem domesticam na tysiąc złotych polskich talarami, woz skarbnym ze wszystkim porządkiem, żelazami okowany, z pułszorkami i leycami, valoris złotych osmdziesiąt polskich, wieprzow kormnych sześć, wołu karmnego, skur łosich dziesięć zabrać kazał, koni zaś swoich sztuk piętnaście we dworze i staini pana protestantis postawiwszy, całą zimę obrokiem i sianem dworskim karmić kazał; quibus bonis exhaustis, lubo do swoiej własnej majątki dziedziczney, jako pan przyiechawszy, widząc dwor i residentią swoją już deocupowaną, nie mogąc resistere potentie obwinionych, u poddanego swego, jakoby exul de patria, z wielkim swoim niewczasem desistere pan protestantis musiał; i tam obwinieni, od swej złey nie odstępując zawziętości, już niejakoby pana majątki swoich, ale jakoby zwołowanego człowieka, nocturno tempore naszedszy, verbis scomaticis zelżywszy, z teyż majątki wypędzili i gdyby osobliwa supremi numinis nie salvovala pro-

videntia, pewnieby vita privaretur. Roku zaś tysiąc sześćset ośmdziesiąt osmego, czwarty, pan Semen Paley, obwiniony, eodem modo et progressu postąpiwszy i kozakow pułku swego indebite locowawszy, też aggrawatie, z wyniszczeniem chudob ich, wyrządzał, woyta, tameyszego lubowickiego, Omeliana Morhuna, postronkami związawszy, bić kazał, samego też protestanta, przy poddanym swoim dziedzicznym opponującego się, przy zelżeniu i zesromoceniu, mało vitam cum morte non commutavit. — Piąty obwiniony, jego mość pan Romanowski, roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt dziewiątego, czyli za ordynansem hetmańskim, czyli też proprio suo ausu et praesumptio-ne, chorągwii czternaście rożnych, pod komendą swoją natenczas będących, do kupy zebrawszy, tak w mieście Korosteszowie, jako też innych rożnych majątkach i włościach, kozakow Paliowców za rzekę Teterew wygnawszy, majątkami, do miasta Iwankowa, własnemi, pańskiemi, dziedzicznemi ciągnieniem idąc, i koździej z wielką kupą majątki nie minąwszy, noclegi i popasy, choć w naymnieyszey szczupłości ludzi ubogich odprawując, siana, chleby i obroki, bić jałowice, barany, gęsi, kury; dla czeladzi zaś i dalszego suplimentu wieprze karmne biiąc i do wozów połcie, sadła i mięso biorąc, na cztery tysiące złotych damnificavit; tandem w tychże majątkach, na koni sześćdziesiąt kompanię chorągwie swoiej wlasney nieiakowią ustawę naznaczywszy, plus minus na złotych cztery tysiące extorsit, insuper trybem i informatią kozakow namienionych, cokolwiek się w komorach ubogich poddanych znaleźć mogło boroszna, jako to: suchary, mąki, jagły, na swoją własną kuchnią; barany, gęsi, kury, wędzone wybrawszy, in suum usum proprium accomodavit, poddanych, ut supra, desolavit et damnificavit, nec non tegoż pana protestantis, do majątki swojej jezdzącego, praenominatus injuriis, modo quo supra, armatim et catervatim na dobrowolnych drogach zastempuiąc i naganiając, vita privare chcieli. Szosty obwiniony, jego mość pan Balcerz Wilga, superius specificowany, na też dobra kompanię siedmiu z rożnemi pocztami, koni ośmdziesiąt, supra praenominato modo, indebite nasławwszy, przez niedziel dwie, bez żadnej folgi chłopów, przez wyszmanowane chorągwie zruinowanych, irremissibiliter, jako się im podobało, w komorach i w stodołach biorąc, na złotych sześćset polskich adduxit, tandem, in ultimariam jacturam

et pernitiem, chorągiew pana Sinicy, rotmistrza chorągwie wołoskiej jego królewskiej mości, pod komendą swoją będącą, na tychże dobrach, za assignatię swoją niesłuszna, quasi na ochrone tychże dobr, locowawszy, aż do samego ruszenia się do obozu, bez niedziel dwadzieścia pięć trzymając, samych chlebem, konie zaś sianem, obrokami karminoć każąc, woły, jałowice, wieprze karmne, barany, gęsi, kury bijąc, na dwadzieścia tysięcy złotych polskich wybrawszy, przed ruszeniem się do obozu, ustawy na koni sześćdziesiąt, na koźdy koń po złotych trzydziestu, puł ośmaki żyta i czetweriku pszona, taxując cztrysta dwadzieścia złotych, krom dziesięciu wozów hłabczastych, na żelezie, z chomątami, złotych sto polskich wartemi, extorsit, appropriavit. Siodmy, jego mość pan Jan Kakowski, namiesnik wyszmiowanej chorągwii jego mości pana woiewodzica inowrocławskiego, inito consilio z mianowanym jego mością pánem Wilgą, regimentarzem swoim, z całą chorągwią, po rumatley z Wielednik do wsi Nowakow, dziedzicznej majątkości pana protestantis, tamże stanowszy na sześciu chłopach, samych siebie poki stawać mogło ubogiego sprzętu gospodarskiego, chlebem, et aliis victualibus, konie zaś sianem i obrokami karminoć, przed ruszeniem się kilku dniami do obozu, in vim jakowejści ustawy, poddanych biąc, ciemiążąc, grabieże biorąc, z własnej szkatuły pańskiej, in elibrationem onych, sześćdziesiąt pięć talerow bitych wyciągneli, do szkod zaś, przez tak długi czas stojąc, na dwa tysiące złotych poddanych ob injurias magnas przyprawili, nihilominus tenże pan Paley temere, illiciose, contra constitutionem blisko przeszłego seymu warszawskiego, de securitate bonorum terestrium, ex consensu omnium ordinum regni constitutam, rebeliter procedendo, tychże kozaków pułku swego nasławszy, huc usque variis extorsionibus ubogich ludzi aggravat et sua illitiosa contra rem publicam malitia dirigit, przez co wszystko prawo pospolite, de disciplina militari uchwalone, avulserunt i do szkod plus minus sta tysięcy złotych polskich adduxerut. O co wszystko, ut praemissum est, offert pana swego jure agere velle czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie i panu salvam meliorationem tey teraznieyszey protestatietę swojej, albo uczynienie inszey, szyszey, lubo teyże przez pozwy poprawienie. Et in verificationem omnium praemissorum, stawił roboczych: Hawriła, Hryszka, Semena, Pilipa,

poddanych dziedzicznych pana swego, in senili aetate będących, którzy, za wydaniem sobie przez woznego generała woiewodstwa kijowskiego, szlachetnego Trochima Duchowskiego, rothy juramentu, przysięgli w te słowa: My: Hawryło, Hryszko, Semen i Pilip, poddani dziedziczni wyszmianowanego jego mości pana chorążycza kijowskiego, pana naszego, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, iż prawdziwie przez wszystkie wyszponione chorągwie, tak violentie, gwałty i szkody są poczynione i dostateczniej, w protestatley wszopisaney exprimowane; na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i nie-winna męka Chrystusa Pana. Pro maiori vero ac evidentiori fidelitate, idem comparens, za wydaniem sobie przez tegoż wyszwyrażonego woznego rothy juramentu, super omnes circumstantias, in praefata protestatione expressas, że tak, jako jest opisano i wyrażono działa się, coram imagine Jesu Chrysti flexis genibus, corporali juramento comprobaverunt i prosili, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było, co otrzymali. Jan Wieliczański.

*Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая,
№ 5, год 1691—1695; листъ 133 на оборотъ.*

L X I I I .

Жалоба, управляющаго чернобыльскимъ имѣнiemъ, дворянина Антонія Фашевскаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что ко-заки его, занявъ квартиры въ Чернобыль и близлежащихъ селахъ, разорили крестіянъ, многихъ принудили сбѣжать и причинили владѣльцу болшіе убытки. Достовѣрность жалобы подтверждаютъ присягою крестіяне. 1691. Іюня 19.

Року тысяча шестсотъ девятьдесѧть первого, месеца Іюня де-вятого надцать дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-руцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, паместникомъ кгрод-скимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan An-

drzej Faszczewski, syn urodzonego jego mość pana Antoniego Faszczewskiego, administratora dóbr jaśnie wielmożnego jegomość pana Kazimierza Sapiehy, kasztelana trockiego, brzeskiego etc. starosty, nomine tegoż jaśnie wielmożnego jego mość pana kasztelana, pana swego, vindicando desolathey, krzywd, szkod, violentiey y oppressiey mieszkańców y poddanych czarnobylskich, niżej mianowanych, solenisime gravius cum querella naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi Dymirskiemu, strażnikowi poleskiego tractu i dworzaninowi jego królewskiej mości, cuius jussu, scitu et consensu infranominata patrata sunt; Pawłowi Deynece, nakaznemu pułkownikowi, jako wszelką, ex munere officii sui, nad niżej mianowanemi kozakami przytomnie mającemu moc, władze i dispositią, od złych non coarcenti uczynków i owszem in delictis onym faventi et connivent; Pawłowi Kaweckiemu, namiestnikowi, Marcinowi, setnikowi, Andrzejowi Łagodzińskiemu, pisarzowi, Janowi Dylewskiemu, piechotę wodzącemu, kozakom, principałom, manu co-operatorom i innym wielu, tak konnym, jako i pieszym, osob sto wynoszącym, pułku tegoż jegomości pana Iskrzyckiego, samymże primatibus o imionach i przewiskach lepiej wiadomym, in tractu juris specificowanym, którzy et hoc loco pro expressis ac specificatis censi serí mają, infraspecificatarum injuriarum, damnorum, violentiarum et oppraessionum ipso facto exequitorom, świadczył, manifestował i protestował się o to: iż wyszwspomnieni jego mość pan pułkownik i nakazni officialistowie z tymi kozakami, nic nie uważawszy wyraznej woli, ordynansu i libertatę jaśnie wielmożnego jegomość pana wojewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, ktoremi in minima et ab omni militari exactione libera dobra jaśnie wielmożnego jego mość pana kasztelana, pana protestantis, mieć chciał i owszem, one lekce poważywszy, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszego, primis diebus Mai, stanąwszy w mieście Czarnobylu i wsiach, do niego należących: Korohodzie, Sokołowiczach, Terechach, Karpiówce, Kopaczowie, Ładyczach, Cpaczycach i innych, poddanych circiter przez niedzielę cztery, a u drugich więcej stojąc, sobie jeść, pić, koniom obroki dawać, straże do konie odprawować, gorzałki na każdego osobę, zrana kwartę, na wieczór puł kwarty codzień, mieszkańców i poddanych, ver-

beribus compellando, przykazywali, farty różne brali, gotowych pieniędzy, in dies ferme po groszy dwunastu, wymagali, pana Bazylego Dobrociewskiego, pisarza miejskiego, na mieście połapawszy, zbili i zconfundowali, przy odejściu zaś postojennego, każdy od każdego poddanego, po złotemu jednemu wymogli, króry zaś nie miał i nie mógł dostać, to płotnem i siermięgami dawać, albo przedawszy, płacić musieli; żydow arędarzów w Czarnobylu: Awrasia bili, trunki różne per vim brali, jakoż w mieście Czarnobylu pomienieni: nakazny półkownik, Marcin setnik, pisarz, chorąży, namiestnik i asavała trunkami nabrali na złotych trzysta dwadzieścia; kozacy zaś od gospodarzów gorzałkę, codzienne przymuszając, na złotych sto czterdzięci wymogli; gotowych pieniędzy postojennego złotych sto czterdzięście extorserunt ze wsiow zaś: Sokołowicz, Terech, Karpiłówki dla nieznośnych krzywd, szkod, bicia, aggrawatii, violentii i oppressii, komor odbijania, kur, podświnków, prosiąt, gęsi, kaczek, słonin, krup, jagleł, nad zamiar brania, trunków od arędarża Kiwy z Karpiłówki, i co miał, zabrania, nawet sukni onego zdarcia, poddanych trzydzieście z pomienionych wsi per summas aggravationes z własności ich i domów, omni suppellectili domestica privatos, expulerunt i precz poszli; a drudzy, lubo przostali, pierwiej ex permisso di vino przez sarańcze, a potym przez pomienionych obwinionych, veluti hostes patriae, exviscerati będąc, prae summa inopja, żadnego jaśnie wielmożnemu jegomość panu kasztelanowi Trockiemu, panu protestującemu, pożytku ani powinności nie czynią, ale prawie emendicatis żyć muszą suffragiis, takoweż i we wsiach: Korohodzie, Kopaczowie, Ładyżyczach i Opaczycach, nimio będąc obruti potu, czynili saevities, poddanych bili, gorzałki, pieniądze odjezdne albo postojanne, odchodziąc, wymusili i zabrali, słowem te dobra obróciwszy in planam Arabiam, nie imputując rozejścia poddanych, onych bicia i żydów, na cztery tysiące złotych polskich uczuili dispendy. Przez który takowy, contra omne fas et aequum popełniony swój proceder, jegomość pan półkownik z pomienionemi obwinionemi prawo pospolite violarunt, metam artykułów wojskowych transgressi, ordynansy dwa, wolą, liberatią i powagę jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana flocci penserunt, za tym winy, ratione temerarii et proprii sui ausus illicitique progressus, respectu poczynionych violentii, rospę-

dzenia i aggravatii poddanych, zdezolowania dóbr, naczynienia pomienionych krzywd, szkod, które omnino, secundum obloquentiam juratoriam refundera et restituere tenantur, jegomość pan pułkownik na osoby, dobra, pomienieni zaś obwinieni na zasługi i domy swe zawzieli i zaciagneli; o co wszystko, iż jaśnie wielmożny jegość pan kasztelan trocki, lub plenipotent jegomości, in omni foro, judicio et officio regni etiam militari jure progredietur, refusionem szkod rozejścia poddanych cum seorsivis paenis legum, ex arbitrio judicii decisio, vindicabit, tą swoją deklarował protestatia, której salvam, tam in toto, quam in minima ejus parte, si opus fuerit, temuż jaśnie wielmożnemu jegomości panu kasztelanowi trockiemu zastawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, seu per citationem correctionem, in verificationem praemissorum omnium, tenže comparsens stawił szlachetnego Bazylego Dobrociewskiego, pisarza z miasta Czarnobyla, Andrzeja Cieluka, wojta ze wsi Korohoda, Jarmoła Borysenka, wojta ze wsi Kopaczów, na poprzesiężenie wyżej mianowanych w protestatij krzywd, szkod, violentii i oppraessii, prosząc onym o wydanie rotę juramentu; którzy in praesentia wielu ich mościow, za wydaną sobie rotę juramentu, wykonali w te słowa: My: Bazyli, Andrzej i Jarmoła przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej jedynemu, na tym, iż wyszczegoczone szkody, krzywdy, oppressie, rozejście poddanych i violentie, tak nam samym w mieście Czarnobylu i pomienionych wsiach, żydom i sąsiadom naszym są prawdziwie i istotnie przez wyszczegocowanych pułkownika nakaźnego, kozakow jegomość pana Iksrzyckiego, pułkownika i dworzanina jego królewskiej mości, poczynione i naniesione i że poddani wyszpomienione od uciemżenia i aggravatii, jedni rozeszli się, drudzy zubożeli i zniszczeni zostali, na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Panie Boże dopomóż i niewinna męka Chrystusa Pana; po którym takowym wykonanym juramencie, prosili protestans protestatij, a przysięgający swego juramentu do xięg przyjęcie i zapisanie, co, za przyjęciem moim urzędowym, i otrzymali. Andrzej Faszewski, Bazyli Dobrociewski.

Книга гродская овручская, записанная и помочная, № 3216, годъ 1691—1692. Листъ 263.

L X I V.

Жалоба отъ имени козацкого полковника, Василія Искрицкаго, на-
управляющаго Чорнобыльскимъ имѣниемъ, дворянца Антонія Фашевскаго
о томъ, что онъ ложно обвинилъ отрядъ, отправленный Искрицкимъ
для вербовки, въ грабежахъ и насилияхъ. 1691. Іюля 21.

Рожу тысяча шестьсотъ девятдесятъ первого, месеца юля двадцать первого дня.

На уряде ыгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Песакомъ, наместникуъ па туть часть подстароства и реентомъ ыгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешњими, гродскими, овруцкими; comparens personaliter urodzony imć pan Jan Zankiewicz, towarzysz roty pancernej urodzonego imć pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika poleskiego traktu i pułkownika wojsk jego królewskiej mości, quam primum de laesiva protestatione przeciwko temuż jego mości panu pułkownikowi swoemu dowiedzieć się mógł, actaque praesentia adire potuit, tak, eo instanti, vindicando laesum honorem, nomine tegoż jego mości, na przeciwko urodzonemu jego mości panu Antoniemu Faszczewskiemu, administratorowi dóbr Czornobylskich jaśnie wielmožnego imć pana Kazimira Sapiehi, kasztelana trockiego, brzeskiego etc starosty, cuius snać informatione, jussu et mandato, infranominata sinistra objecta scripta sunt, sollenem suam czynił i zanośił reprobationem: Iż imć pan strażnik, ob totam defensionem reipublicae, stanawszy consistencję, za wyraźną wolą, ordynansem i dyspozycją jaśnie wielmožnego imć pana wojewody ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, z ludem sobie powierzonym, do onych przybierać i auctią czynić potestatem mając, sine nlla depactatione, aggra-

vatione mieszkańców i poddanych, de solo tantummodo victu, zakazawszy i surowie ostrzegszy żadnej nie czynić exorbitaciej, a nie mając in primo introitu sufficientem temuż ludowi locationem, na zaciagnienie więcej ludu na ochronę i defensę rzeczypospolitej, do miasta Czernobyla, sicut pogranicznego, kilkanaście koni, cum inhibitione et praecautione ea, aby jako najskromniej sprawowali się, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszego, zesłał był, którzy, secundum obloquentiam et ordinationem jego mości, modestissime sese gerabant i ztamtąd, mało się bawiąc, ustompili; jego mość zaś pan Faszewski, administrator, nescitur quo rankore ku pułkownikowi protestantis ductus, czyli ex sola malitia, czyli też ob aliquod lucrum futurum, protestatione laesiva w grodzie owruckim, per sinistra objecta honorem, famam et intaminatam ab aevo reputationem meriti in sago civis calamo..... et descriptis, zadając, że jakoby w mieście Czernobylu, Korohodzie, Sokołowiczach, Terechach, Karpiówce, Kopaczówce, Ładyżycach, Opaczycach i innych nieznośne krzywdy, szkody, violentie i oppressie pomieniony, dla zaciagnienia posłany, ludziom czynić, nanosić i zadawać miał i ztąd, jakoby w pomienionych majątkościach na cztery tysiące złotych polskich naczynili dispendii, co że in rei veritate nie jest et ulla tenus etiam per inquisitionem et omnes instantias dowieść nie może, przeto modernus protestans, ut praemissum est, obviando sinistris objectis, de nullitate et invaliditate memoratae calumniosae protestationis eliminatione et cassatione onej ex actis, iterum atque iterum protestatur et reprotestatur. Co, że contra omne fas et dignum stało się i dzieje ujma honoru et indebita vexa excrevit, o to wszystko, iż pomieniony imć pan strażnik, pułkownik protestantis, jure progredietur, restitutionem laesi honoris poenamque talionis, ratione sinistrorum objectorum, w protestacji mniemanej tego jego mości expressorum, omnino urgebit, tą swoją deklarował i ofiarował reprotestacją, której salvam et seorsive, tam in toto, quam in parte, si necessitas juris expostu-laverit, zostawiwszy temuż imć panu pułkownikowi swemu meliorationem, diminutionem, vel per citationem correctionem, tej terazniejszej do xięg przyjęcie i zapisanie prosił; co i otrzymał: Jan Zankiewicz m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3216,
год 1691—1692; листъ 307 на оборотѣ.*

L X V.

Жалоба дворянъ, Андрея Любовицкаго и Франциска Харленскаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что онъ размѣстилъ въ ихъ имѣніи, Хабенской волости, козаковъ своего полка и дозволилъ имъ разорить крестьянъ сбираніемъ излишняго провінта, грабежемъ и истязаніями 1691. Августа 1.

Року тисечи шесть сотъ девсдесѧтъ первого, мѣсяца августа первого дня.

На уряде вградскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Казимеромъ Поецкимъ, намесникомъ вградскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нишними, вградскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Andrzej Lubowicki, swym i urodzonego jego mości pana Franciszka Charlińskiego, thowarzysza chorągwi pancernej jaśnie wielmożnego jego mości pana łowczego koronnego, dziedzica dóbr miasteczka Chabna cum attinetiis, solenniter świadczył, manifestował i w ten niżej mianowany sposób protestował się, przeciwko urodzonemu jego mości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi poleskiemu, pułkownikowi jego krolewskiej mości wojska zaporozkiego, Pawłowi Kaweckiemu, nakaznemu pułkownikowi, także setnikowi pułku tegoż jego mości, nazwiskiem Deynece, obywatelowi dymirskiemu i innym kozakom setni też, człowieka plus minus stu konnych o to i w ten sposób: iż jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, nie mając żadnego naymnieyszego praetextu ani interesu do dóbr protestantium niżej mianowanych, tylko zawziawszy jakowyś zły i niechętny ranekor i nienawiść do protestantów i ony samym skutkiem wykonywając, roku niniejszego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt pierwszego, mie-

siąca kwietnia dwudziestego dnia, setnią z pułku swego dawszy pod commendę wspomnionego Deyneczki, setnika, śmiał i ważył się nastać na miasteczko Chabne, który to setnik i kozacy z instinctu jego mości pana pułkownika swego, przez dni pięć i nocy cztery stojąc w Chabnym u ubogich poddanych, ile przez przeszłoroczną sarańczą w chleb cale zruinowanych i zubożały, zbytki nieznośne czyniąc, jeść, pić dla siebie, czeladzi i koniom nad zamiar siana i owsa dawać każąc, bili, tłuksli, znęcali się, co było w domach baranow, prosiąt, kur, gęsi rżneli, jedli, nawet dworskich świni troje, prosiąt dziesiącioro, kaczek pięcioro pobiwszy, co widzieli, w wozy pozabirali, szkod na złotych trzysta naczyniwszy, lubo byli odeszli, znowu tym się nie ukontentowawszy, tegoż roku, dnia siódmeego maia, też setnią wspomniany jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, pana Pawła Kaweckiego, nakaznego swego pułkownika, do tegoż miasteczka Chabna i do wiosek Swiatockich, to iest: Tarasow, Jabłonki, Minkow i innych wiosek, w zastawie będących, z chorągwią nasławszy, nie mając żadney assig-natley, ani sciagnienia, nie dbając nic na uniwersały i libertatę jego królewskiey mości, pana naszego miłościwego i jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem russkich, hetmana wielkiego koronnego, przez ćwierć roku consistentią, aż do dnia trzydziestego julii, nienależnie odprawować, z wielkim uciemieżeniem ludzi ubogich, przykazał, który to pan Kawecki, z kozakami wszys-tkimi w pomienionych majątkościach rospostarszy się i na wszys-tkie złości licencjiowawszy się, bardziej tych poddanych wszystkich zbytecznie iedzeniem, piciem, obrokami i boki piernaczem okładając, niszczyli, drapieżyli, niektórych in sequestro trzymali, żeby im wszel-ka wygoda była fantować się i bydło wszystkie przedawać kazali, mięsa do iedzenia i ryb dostatkiem dodawać przez trzy miesiące dla wygody swoiej przymuszali, zboża wszystkie na zimę i na wies-nie zasiane końmi wypaśli, wytarzali i wytratowali, syry, masła, ryby, kury, gęsi, miod, patokę, grzyby, wieprze karmne sami iedli i gotować do wozów kazali, czosnki, cebule, mąki sami bez respektu do wozów brali, ogórkom nie folgowali i inne ogrodne jarzyny poruinowali, ustąpić nie chcieli, aż onym na dziesięć kozakow, wed-ług ich roskazu, boroszna, sucharow miary narodyckiey, w korcu garcey prawdziwych pięćdziesiąt, osmaczek pięć, kożda valoris we-

dług targu złotych szesnaście, krup ienczmiennych i hreczanych tey-że miary osmak pięć, po złotych dwudziestu, mąki żytniej osmak pięć, po złotych szesnastu, sadeł trzy, po złotych czternastu, ważących funtów sto dwadzieścia, wozów dwa, po złotych dziesięć, siekier dwie, po złotemu iednemu i groszy piętnastu, kos dwie, valoris złotych trzy groszy sześć, rydlów dwa, valoris złoty jeden groszy sześć, na maznice i dziegieć do wozów złotych dwa, ryb suchich bokowni (sic) i bez liczby; a osobliwie zaś z wiosek—Tara-sów, Zastawnych, Jabłonki i innych, na sześci kozaków osobliwie: sucharów ośmak trzy, krup hreczanych—osmak trzy, mąki żytniej ośmak trzy, sadeł—dwie, valoris złotych dwadzieścia ośm, wozów —dwa, valoris złotych dwadzieścia, siekier dwie, valoris złotych trzy groszy piętnaście, kos dwie, valoris złotych trzy groszy piętnaście, na maznice i dziegieć złotych dwa, wołów cztery w podwodę, valoris złotych sto dwadzieścia, itidem gwałtownie wymusili; wołów nie powrócili i to wszystko, na wozy uładowawszy, i wołów sześć z Chabna, Swiatockich, Minkow, valoris złotych dwieście czterdzieści, w podwodę wzieli i nie przywrocili, nawet i podvodnika niewiedzić gdzie zapodzieli, poddanych dwóch z żonami i dziećmi przez ucie-miężenie za Dniepr wypędzili, drudzy zaś poddani dla zarobku róz-no, że się już nie mielicale czym żywić, porozchodziли; ostatni zaś lubo się i pozostali, lecz ci nie mają się czego trzymać, i ci precz dla takowego zniszczenia, rozejść się muszą, dla czego i robocizna wszystka wakuje, zboża pozostałe w polach, że niemasz kim zebrać, zprzątanąć i na zimę zasiać i czym zwieńczyć, gniją i przepadają, przez co do szkód na złotych cztery tysiące protestantów wyszmianowani obwinieni przywiedli i przyprawili, o co wszystko modernus protestans, iteratis vicibus manifestując się i protestując, ponieważ ich mość obwinieni prawu pospolitemu przeciwili się, winy, de disciplina militari in legibus regni opisane, na osoby i zasługi swoie, ratione temeraria et illiciti ausus, uciemiężenia i rospędzania ubogich ludzi, zawzięli i zaciagneli, z niemi, tam ratione damnorum quam violentiarum, ibi, ubi de jure venerit, ofiarował czynić nie zaniechać, zostawiwszy jednak sobie i jego mości panu Charlińskiemu salvam meliorationem tey te raznieyszey protestathey swoiey, pozwami poprawienie, lubo iuszey uczynienie, si et in quantum juris necessitas expostulaverit, a teraz-

nieysza, aby actis praesentibus connotata była, prosił; co i otrzymał. Andrzej Lubowicki.

*Книга гродская кіевская, записовая, поточная и декретовая,
№ 5, годъ 1691—1695; листъ 227.*

L X V I.

Жалоба отъ имени вилькомирского подчашія, Димитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ козакамъ, безъ законнаго основанія, занять квартиры въ имѣніяхъ, находящихся подъ управлениемъ Жабокрицкаго и разорить эти имѣнія сборомъ провіянта, даней и истязаніемъ крестіянъ. Управляющей и крестьяне подтверждаютъ присягою достовѣрность жалобы. 1691. Августа 20.

Року тисечиа шестъ сотъ деветдесятъ первого, мѣсяца августа одинадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомпою, Казимеромъ Поецкимъ, намесникомъ кгродскимъ енералу подвоеводства киевскаго и книгами нишепними, кгродскими, киевскими, personaliter stanawszy urodzony jego mość pan Jan Jarocki, ssluga i administrator majątności podnieprskich wszystkiesi włości, do metropoliey i archimandryey pieczarskiey kiiowskich należących, w woiewodstwie kiiowskim z tey strony Dniepru i Irpieniem będących, protunc w posessiey wielmożnego imę pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwoiewodzegosądowego generału woiewodstwa kiiowskiego, депутата sądów głównych, trybunalskich, koronnych z woiewodstwa bracławskiego, zostaiących, nomine tegoż jego mości pana swego, soleniter świadczył, manifestował i w ten niżej opisanym sposob i o to na przeciwko urodzonemu imę panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi poleskiemu, pułkownikowi jego królewskiey mości woyska zaporozkiego, jako roskazuiącemu i na zniszczenie ludzi ubogich wiosek niżej mianowanych informującemu, tudzież panom: Pilaiowi; Dilewskiemu i Deynece, setnikom i innym wszystkim tychże setni atamanom, asawułom i wszystkim generaliter czerwi, plus minus do trzech-

set człowieka, z woli, pozwolenia i roskazania jego mości pana pułkownika uczynki niżey mianowane wypełniającym, ludzi ubogich ciemieżącym i niezmernemi wydzirstwy y biciem niszczącym, same mu jego mość panu Iskrzyckiemu imiony i przewiski lepiej wiadomym i znajomym, protestował się: iż jego mość pan Iskrzycki, pułkownik, z setnikami i kozakami swemi, nic nie uważając na prawo pospolite i na winy w niem opisane, tudzież lekce sobie poważając uniwersał ochronne i libertatie jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody i generała ziem ruskich, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, nie mając żadney assignatiey na dobra wyżej i niżey mianowane, w possissiey pana protestantis zostające, podczas functiey jego mości deputackiey na sądach głównych, trybunalskich, koronnych, lubelskich, skoro tylko przyszedł w kraje poleskie woiewodstwa kiiowskiego, jeszcze przed świętym Janem Krzcicielem, świętem rzymiskim, w roku te razniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym, in junio, idący na residentią swoją do Dymira, tak zaraz usiłował, roźnemi przegroźkami i grabieżami strasząc, aby na kuchnią jego mości samego nieznośną i nigdy wystarczyć nie mogącą i niezwyczajną statią, rożnym zbożem, leguminami, rybami rozmaitemi i pieniedzmi gotowemi z wiosek niżey mianowanych, jedno z drugim zrachowawszy, na pułtora tysiąca złotych monety dobrey chłopi wydawali, serio przykazał; czemu że wydołać żadną miarą nie można było; protestans pokorne przy wspomnionych libertatiach i uniwersałach, aby miał miłosierdzie, upraszał i czym można, według ubożstwa poddanych uwenerować chciał, aby tylko folę mieли i łaskawą declaratią odebrali, tym bardziej jego mość pan pułkownik, będąc rankorem uwiedziony, dla siebie samego jako nayprędzy ze wsior: Unina i Worobiow małych i wielkich poklonu złotych trzydzięci gotowemi złożyć kazał, i ryb wielkich, wieleżnych: leszczow i szczupakow czterdzięści, kożdy po groszy piętnastu, facit złotych dwadzieścia; z tamtąd Kuryłowego syna, Pawła, zaprowadziwszy do wsi Kucharow i pośród drogi położywszy, pan Pilaj, setnik, kazaw-szy kozakom trzymać, sam rękoma swemi z drugimi kozakami bił, który od takowego zbicia długochorować musiał, a jego mość pan pułkownik, sam w Dymirze residentią założywszy, pomienionych setników z kozakami po włości od dnia szesnastego junii ciągnieniem chodzić z chorągwia-

mi, dostatkiem dla siebie i koniey jeść, pić i werbować licenciował, ktorzy to setnicy i kozacy, tei okazyey będąc radzi, aż do dnia siodmego miesiąca augusta po wioskach chodząc jedni za drugimi na przemiany, noclegi odprawując, dla siebie jeść, pić, siana i owsa dla koni i nad zamiar dawać kazali, komory odbiwali, z nich różne rzeczy do wozów, nie tylko leguminę, masła, syry, ale i pieniądze gotowe, excepto boroszna niżey mianowanego, brali, w niewystarczeniu traktamentu gospodarzow bili, w ostatku i od żon odpędzali, strarzyli, a mianowicie: gdy się ci panowie setnicy ruszyli z chorągwiami i po wioskach, bez żadnego respectu, werbunki odprawując przez niedziel siedm, uczynili szkody na złotych trzy tysiące polskich, a osobliwie okrom tego w Worobiach małych wzięli wołu i zarzneli, valoris złotych czterydzieści; na Rudni Rożawey u Kryszka Rudnika komorę odbili, wzięli wozów pięć, koźdy po złotych dwunastu, facit złotych sześćdziesiąt, skur wołowych wielkich, na miechy rudnickie wyprawnych, pięć, po złotych dwunastu, facit złotych sześćdziesiąt, samego Rudnika zbili, zmordowali, w staw wpędziwszy, o włos nie utopili; po inszych zaś wsiach, excepto noclegów i szkod wyszmianowanych: u Zarachy (sic) wzięli złotych pięć pieniędzy i chłopa, Charka Olexienka, tyrańsko i niemiłosierdnie zbili; z Łukoiedcow złotych pięć; w Orewiczach złoty ieden; z Dowhladow złotych cztery; to wszystko na wychodnym; a tym się nie ukontentowawszy, znowu, już do obozu wychodząc, nie chcieli ustąpić żadną, miarą z tych wiosek, aż musieli wydać ubodzy poddani boroszna ze wsiow Unina i Worobiow na czyrnaście kozaków –sucharow osmaczek cztery miary kiiowskiej, koźda valoris złotych dwadzieścia, facit złotych ośmdziesiąt, krup hreczanych i jenczmiennych osmaczek cztery, itidem po złotych dwadzieścia, złotych ośmdziesiąt; mąki hreczaney, sitem sianey, osmaczek cztery, złotych ośmdziesiąt; mąki pszenney ośmak cztery, po złotych dwadzieścia dwa, facit złotych ośmdziesiąt ośm; na koźdego kozaka sadła po dwunastu funtów, facit złotych ośmdziesiąt cztery; soli po husek pięćdziesiąt, złotych czternaście; wozów trzy na żelezie, po złotych dziesięć, złotych trzydzięci; sierkier trzy, złotych sześć; ze wsi Tołokania zaś na cztyrech kozakow: sucharow ośmaka jedna, krup i jagieł ośmaka jedna, mąki hreczaney sianey ośmaka jedna, mąki pszenney ośmaka jedna, za sadło funtów

cztyrdzieści ośm, także i za soli dwieście husek, wszystko do kupy zfontowawszy, facit złotych sto ośm; ze wsi Koleńcow: ryb wielkich, wieďłych, płatanych pogłownia czterdzieści, facit złotych dwadzieścia; osobliwie z wioski Žarzewicz: gotowych pieniędzy wzięli złotych cztyrdzieści sześć, mąki pszenney ośmaczek dwie, hrezzaney mąki ośmaczek dwie, krup z jagłami ośmak pułtrzecia, sucharow ośmak pułtrzecia, także miarą kiiowską ezyni złotych sto sześćdziesiąt i dwa, sadło, valoris złotych dziesięć, masła garcy cztyry, facit złotych ośm, syrow dziesięć – złotych dwa, baranow siedm po złotych trzy, facit złotych dwadzieścia jeden, tamże komorę odbili, farty rożne: kosy, siekirys, rydle i inne drobiazgi pozabirali; z wioski Rosoch: gotowych pieniędzy złotych trzydzięci, mąki pszenney i hrezzaney sianey ośmak trzy, krup i jagieł ośmakę, sucharow ośmakę miarą narodycką, wszystko to uczyni na złotych siedmdziesiąt pięć, masła garniec, złotych dwa, to wszystko gwałtownie wymusiwszy, summo na złotych tysiąc sto siemdziesiąt polskich wybrawszy, ledwie się do obozu ruszyli, przez który to takowy swoj nieprawny, prawie gwałtowny proceder jego mość pan pułkownik z setnikami i atamanami swemi wiui prawne, w constitutiach, statutach i artykułach wojskowych (opisane), na osoby, poczty i zasługi swoje libere zawzięli i zaciagneli, do szkod, wszystkie zrachowawszy wraz, na złotych cztyry tysiące sto siedmdziesiąt polskich przywiedli i przyprawili; o co wszystko, ut praemissum est, pomieniony comparens pana swego w każdym sądzie, do tey sprawy należnym, prawnie czynić ofiarował, zostawiwszy jednak wcale salvę do meliorowania panu swemu pozwani tey protestatley, lubo inszey uczynienie, iterum atque iterum manifestowawszy się i protestowawszy, tenże comparens stawił i dwóch mężów statecznych: Kondrata, wóyt Žarzowickiego, i Jurka, wóyt ze wsi Rosochow, i prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie i onym rothy juramentu na werificatię tych szkod; krzywd poczynionych; ktorego afectatatie ja, urząd, inhaerendo, rothę juramentu, przy bytności woźnego generała woiewodstwa kiiowskiego, szlachetnego Prokopa Szkorupińskiego, wydałem i temi wykonał słowy: ja, Jan Jarocki, administrator, i my: Kondrat, wóyt Žarzowicki, i Jurko, wóyt ze wsi Rosochow, przysiegamy panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętey jedynemu, na tym, iż te wszystkie kriminały, ex-

torsie, bicia, szkody, krzywdy, wydzierstwa i uciążliwe wybierania boroszna i gotowych pieniędzy, które wyżej w tey protestatley są opisane, prawdziwie i istotnie i nieomylnie są położone, na czym, jako sprawiedliwie przysiegamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po którym wykonanym juramencie, tenże comparens prosił mnie, urzędu, o przyjęcie i do act zapisanie tak tey protestatley, jako i swego juramentu; co na affectatią swoją i otrzymała. Jako pisać nie umiejącego od imē pana Jana Jarockiego będąc uproszony, podpisuię się. Alexander Ochłopowski.

*Книга ыродская киевская, записовая, поточная и декретовая,
№ 5, год 1691—1695; листъ 240 на оборотъ.*

L X V I I .

Жалоба дворянъ воеводства киевскаго на начальствующаго надъ козаками комиссара, Станислава Дружкевича, о томъ, что онъ, помѣстивъ козаковъ на квартирахъ въ шляхетскихъ имѣніяхъ киевскаго воеводства, позволяетъ имъ разорять эти имѣнія 1692. Февраля 9.

Року тысяча шесть сотъ девятдесятъ второго, мѣсяца февраля девятого дня.

На уряде ыгородскомъ, въ замку его королевское милости Овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ ыгородскимъ подстароства овруцкаго и книгамичиненными, ыгородскими, овруцкими, stanąwszy oczewisto urodzeni ich mość panowie: Remian, stolnik žytomirski, i Marcin Surynowie, Theodor Pawsza, podstoli owrucki, swym i drugich ich mościow, niżej podpisanych, obywatelow woiewodztwa kijowskiego i powiatow owruckiego i žytomirskiego imieniem, zabiegając przyszłej, lubo już i tak znacznej, desolatiej dobr ziemskich szlacheckich, zniszczenia i rozejścia się poddanych, ruinie, krzywdzie i szkodzie, żałośnie przeciwko jaśnie wielmožnemu imē panu Stanisławowi Družkiewiczowi, kasztelanowi chełmskiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości i komisarzowi pułkow kozackich, manifestowali i protestowali się o to: iż pomieniony imē pan kasztelan chełmski, zostawszy komisarzem od najaśniejszego króla jego mości

pana naszego miłościewego, na to, aby, zgromadziwszy wojsko kozackie zaporozkie, szedł w ziemie wołoską i budziacką, na zniesienie nieprzyjaciela krzyża świętego, a potym, powracając z tamtąd, na osadzenie fortec w tejże ziemi wołoskiej i na pograniczu od ordy woiewodstwa kijowskiego, brasławskiego, wołyńskiego pomienionym ludem kozackim, w dobrach króla jego mości, a nie na żadne ruine dobrzemskich szlacheckich, dość już tak przez consistentie chorągwii litewskich, koronnych i przedtym kozackich, znacznie nadwierżonych, ponieważ jawną przez wojsko kozackie w kraju tutejszym, poczowszy od rzeki Rpienia po rzyki: Słowesznie i Słucz stała się i dzieje ruina i pustynia, ludzi dręczenie i zabijanie, szlacheckich dworów i domów naieżdżanie, rabowanie i wszystkiej substantie zabiranie, że w swojej własności wolni i bezpieczni być nie mogą. W czym, że publica injuria, stanu szlacheckiego oppressia, fortun i dobr diminutia, z okazieji i wiadomości samego jego mości pana kasztellana, jako komisarza i distrybutora, dzieje się, prawnie o to wszystko z jego mością, gdzie będzie należało, terazniejsi protestantes czynić ofiarując się, aggravatii, krzywd i szkod swych vindicować nie zaniechać, zostawiwszy sobie terazniejszej protestaciej wolną melioratię, albo inszej uczynienie, a ta, aby do xiąg przyjęta i zapisana była, ciż jch moście comparentes mnie, urząd, prosili, co i otrzymali, Remiam Suryn, stolnik żytomirski, Franciszek Charłeski, Jan Kilkiewicz.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3216,
год 1691—1692; листъ 586 на оборотѣ.*

L X V I I I .

Жалоба отъ имени ловчего брацлавского, Ивана-Антонія Потоцкаго, на козацкаго полковника, Ярему, о томъ, что сотникъ его полка, Иванъ Ластуненко, разогналъ ярмарку, собравшуюся въ мѣстечкѣ Потоцкаго, Старыхъ Народичахъ, ограбилъ нѣкоторыхъ жителей и потомъ заставилъ мѣщанъ и крестянъ окрестныхъ сель заплатить себѣ денежную дань. 1692. Февраля 21.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца февраля двадцать первого дня.

На уrade кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Jan Dombrowski, sluga y administrator miasta Starego Narodycz cum attinentiis, w wojewodztwie kijowskim a powiecie owruckim leżacych, dôbr dziedzicznych wielmożnego jego mości pana Jana Antoniego Potockiego, łowczego wojewodstwa bracławskiego, thowarzsza roty usarskiej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Radziwiłła, koniuszgo wielkiego xięstwa litewskiego, nomine tegoż jego mości pana swego, providendo desolatione pomienionej włości, zniszczenia, zranienia y precz rozegnania mieszkańców, poddanych i sielan tamejszych, solennissime przeciwko panu Jaremie, pułkownikowi, jako się bydź mieni, zaporzoskiemu, za którego wiadomością y powodem wszystkie, niżey mianowane, excessa stały się, Iwanowi Łastunenkowski, setnikowi, te wszystkie exorbitantie oczewiście popełnionemu i drugich kozaków, pod sto człowieka konno i pieszo wynoszących, od mianowanych gwałtów nie hamującemu, wszystkiej zaś czerni, po imionach i przewiskach starszym lepiej wiadomym, samą rzeczą i skutkiem praemissa oppressiones exequującym, świadczył i protestował się o to, iż pomieniony Jerema, setnik przytomny ze wszystkimi ludzmi swymi, pryncipaliter obwiniony, sine rege et lege, a prawie absolute dominando, nie w żadnej służbie rzeczypospolitej będący, owszem voluntarską i swawolną na zgubę ludzi zebranej kupie, proprio suo ausu śmiał i ważył się roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego, podczas jarmarku narodyckiego, na świętego Mikołaja ruskiego, na pomienione miasto Stare-Narodycze hostilissime napąć, jakoż aggressus, securitatem nundinarum violarunt et praepediverunt, ludzi postronnych i kupców, że nic lucrari nie mogli, tumultuose pozganiali, in vim prædæ et spollii postepowali, w mieście, po drogach i goscinach przejmując, bili i råbowali, też passiones et cruciatus wspomnionym mieszkańom wyrządzali, pieniadze gotowe, quævis victualia, mięsa, ryby et id genus, różne trunki: gorzałki, piwa, miody, pro libitu suo, brali i gdy który z nich zbraniał, sami komory i piwnice odbijali, gospodarzów kaleczyli, jako to: tenże setnik i kozak Sałowar stawetnego Stephana, wojta tamejszego

miasta, za włosy wziawszy, o ziemię uderzyszy, nasiekami, wegerami bili, nogami, podkowkami deptali, stusowali, sinich, spuchłych i krwią ociekłych razów, po wszystkich ciała jego członkach, pozadawali, ażeby do zamku nie chodził i żadnej powinności panu protestującemu nie czynił surowie zakazywali, mówiąc: «że już my tu wam panowie»; przechwalając się brody, nozdrze rżnąć, wnętrzności wywlekać i nieznośne męki i tyraństwa zadawać; w ten czas sam setnik z kupą kozaków na zamek napadszy, konie pozabirali, umyśliwszy z gruntu zrabować; samego podstarościego, za nogi wziawszy, z zamku wywlec oraz i nieżywić, a zamek opanować, vociferando promulgabant; eundem convulneratum confusią nieznośną nakarmili i, gdyby osobliwą supremi numinis mortem non iterfugeret providentia, infallibiliter vita privaretur, także setnik niewiernego Szmojłę garbatego, żyda, mieszkańców tamejszego, na ulicy złapanego, do gospody swej, a domu niewiernego Szlomy wielkiego, na nowym mieście, przyprowadzonego, nasiekami zbić mordersko kazał, u którego dwa talery dobrej monety extorsit y innych niemało mieszkańców i sielan pokładając, kaleczyli: gotowymi zaś pieniędzmi dali: Andrzej Borodka złotych pół siodma, Diduch złotych sześć, Borys szwiec i Martyn kowal z Tymoszem mielnikiem, wszyscy trzy razem dali złotych siedm, Iwan Lichoziom z Szłomczycą i Szmusiem żydem Arkuszy atamanowi dali złotych dziewięć, Stecko z Dackiem i Brakiem złotych ósm, Denis z Fedorem z Rudym i z Iwanem szewcem złotych ósm, Klim, Kondrat z Sobolichą złotych pięć, Nahorny złotych dwa, Ułas złotych pięć, Iwaszko złotych cztery, Jurko złotych siedm, Sawko Bowtuch z Dubrowką złotych cztery, Sznypko złotych pięć, pawię i kozła; u żydów w fantach, zrabowawszy, na złotych dziesięć dobrej monety wzieli, Fedor złotych siedm, Hawryło z Josiem żydem złotych ósm, Jawel żyd złotych pięć, Martyn kowal z Szmusiem żydem złotych ósm, Jakób żyd złotych sześć, Faybisz żyd złotych trzy; na Rudnią Zwiedajską napadszy, z gruntu zrabowali na złotych pięćdziesiąt; wzieli ze wsi Nozdrysza: Kondrat Kawka złotych trzy, Tereszko złotych trzy, Demid Kawka pół talera, Harasim Kawka złotych trzy, Jakim Sawczenko pułtalera, Jusko Hutor złotych trzy, Fesko Hutor złotych trzy, Maksym Sawczenko pułtalera, Nazar Serhienko złotych trzy; z wioski Stupiszcz: Iwan

Władyka złotych trzy, Iwan Bednarz złotych trzy; ze wsi Szarnego: Iwan Rysik złotych trzy, Waśko Rysik złotych trzy, Abram Kołomyczyk pół talera, Łukowiczka pół talera, Sasim złotych trzy, Ławryń złotych trzy, Manacko pół talera, Łukian złotych trzy, Iwan Martinow pół talera, Wasiuchno pół talera, Dechterycha wdowa złotych trzy; gotowych tedy pieniędzy u spomnionego miasta y sioł extorserunt in summa złotych dwieście dwadzieścia pięć dobrej monety, excepto wołu, u Hrycka we wsi Chrystynówce wzietego, valoris kop sześć dobrej monety. Denisa, Buraka y trzeciego Chomkę ciesię prae nimia aggravatione z miasta wypędzili, owo zgoła znacznie majątkość pana comparentis zrujnowali i exviscerowali, a za tym w winy, w artykułach wojskowych opisane, popadli: Verificando tedy supra scriptas omnes violentias, oppressiones, injurias, damna et convulnerationes, tenże protestujący prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie roty juramentu super realitatem poczynionych przez obwinionych szkod, którego affectationi parendo ex munere officii mei, adhaerendo legi publicae, wydałem y temi wykonał słowy: Ja, Jan, podstarości, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej jedynemu, na tym, jako te wszystkie, wyżej w protestatiej pomienione, szkody, krzywdy, pobicia, pokaleczenia, poddanych rozędzenia i inne oppressie są prawdziwie spisane, a przez Iwana Łastunenka, setnika, i kozaków jego w mieście Starym-Narodyczach i wsiach mianowanych, w dobrach pana mego stałe y zadane, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna mąka Chrystusa pana. Oraz prosił mnie urzędu, aby to oboje: protestatia i jurament, przez niego wykonany, do xiag przyjęte y zapisane były, co i otrzymały: na miescu protestującego się, jako pisać nie umiejącego, podpisuję się Alexander Lewkowski m. p.

*Книга гродская овручская, записованая и помолиная, № 3216, подъ
1691—1692. Листъ 603 на оборотѣ.*

L X I X.

Приказъ гетмана короннаго, Станислава Яблоновскаго, наказному козацкому гетману, Гришку, полковнику Палию и другимъ козацкимъ начальникамъ, о томъ, чтобы они не занимали квартиръ и сохраняли бы неприкосновенными имѣнія дворянъ Ельцевъ. 1692. Марта 2.

Року тисеча шестсотъ девятдесятъ второго, месеца апраля тридцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony im^c pan Michał Theodor Ielec, chorązyc kiiowski, dla zapisania do xiag niniejszych, grodzkich, owruckich uniwersał jaśnie wielmożnego im^c pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, międzyrzyckiego etc. starosty, do im^c pana Hryszka, hetmana nakaznego wojsk jego Kr. Mości y rzeczypospolitej zaporoskiego, y innych panow półkownikow, na ochrone dobr ich mościow panow Ielcow pisany, per oblatam podał, de tenore tali. Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzyccki etc. starosta. Wiadomo czynię im^c panu Hryszkowi, hetmanowi nakaznemu wojska jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej zaporoskiego, tudzież panom półkownikom, sotnikom et assawułom y wszystkiej czerni wojska pomienionego, osobliwie półkowi pana Palija, ólkownika, y ludziom jego, tak konnym jako y pieszym, iż dобра w woiewodstwie kijowskim ich mościow panów Ielcow w osobliwej u mnie ochronie y nie w innym, tylko jako moje własne, respekcie Przykazuję tedy, aby się żaden w pomienionych

dobrach, ani stawać, ani popasów y noclegow odprawować, ani podwod brać y inszych żadnych nie ważył się czynić exactiej, ani zgrawacyi, ktore dobra od wszystkiego tego wolne mieć chce i deklaruję pod surowością nieuchronnego sądu mego. Działo się we Lwowie, secunda martii, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego. U tego uniwersału, przy pieczęci przycięśnionej, podpis ręki temi słowy: S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Który że to uniwersał, za podaniem wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216;
год 1691—1692; листъ 502.*

L X X.

Приказъ гетмана короннаго, Станислава Яблоновскаго полковнику, Василію Искрицкому, подтверждающій ему приказаніе удерживать козаковъ отъ грабежей и насилий, и, учинившихъ таковые, доставить гетману на судъ. 1692, марта 2.

Року тысяча шестъсотъ девятьдесятъ второго, месеца апреля тридцатаго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ, comparens personaliter urodzony imē pan Michał Skipor, obywatel wojewodstwa kijowskiego, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, uniwersał jaśnie wielmożnego imē pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do imē pana Iskrzyckiego, pułkownika wojska jego królewskiej mości, pisany ratione introcontentorum, per oblatam podał, de tenore tali: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzycyki etc. starosta. Daję ten mój powtórny ordynans wielmożny panie Iskrzycki, pułkowniku wojska I. K. Mości i rzeczypospolitej zaporzkiego! aby za jego odebraniem, ponieważ pierwszemu ordynansowi memu nie dosyć się stało, terazniejszym surowo przy-

zuję, abyś mi zaraz a zaraz ludzi swawolnych pułku swego, którzy to w dobrach poleskich ludzi ubogich ciemiężą, uciskają, krzywdy i aggravacye im czynią, biorą,biją i ledwie nie ostatnią z nich wymuszają krew, połapały i onych do sądu mego poodsyłały pod dobrą wartą i drugim pod garłem przykazały, aby tych violentii i exorbitantii czynić się nie ważyli. Działo się we Lwowie, secunda martii, anno 1692. U tego ordynansu, przy pieczęci przycięsnionej, podpis ręki temi słowy. S. Jabłonowski, K. K. H. W. K., który że to ordynans, za podaniem wyszmianowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3216,
год 1691—1692; листъ 501 на оборотѣ.*

LXXI.

Жалоба отъ имени столника кіевскаго, Криштофа Ласка, на шолковниковъ козацкихъ: Василія Искрыцкаго, Семена Пал'я и Ярему, о томъ, что первый завладѣлъ насильно замкомъ въ селѣ Демидовичахъ и оттуда наносилъ обиды подданнымъ Ласка, а два другие разогнали ярмарку, собравшуюся въ имѣніи его, Новыихъ-Народичахъ, и о томъ, что всѣ они разоряютъ шляхетскія имѣнія 1692, марта 5.

Року тысяча шестсотъ девѧтьдесѧть второго, месеца марта пяtnego дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jan Rowiński, administrator nowego miasta Narodycz cum attinentis, dobr dziedzicznych urodzonego jegomości pana Krzysztopha Łaska, stolnika kijowskiego, pułkownika jego korolewskiej mości, vindicando znacznej tychże dobr pana swego desolatii, krzywd i oppressii chrześcian, żydow i podanych, sielan tamecznych, providendo omni futurae (ex ævo civis patriae et bene in republica meritus) bonorum, substantiae et hono-

ris indemniti, będąc per infrascripta summopere laesus, solenną, nomine tegoż jegomości pana swego, przeciwko urodzonemu jego mości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojska, albo raczej czerni kozackiej, tychże ludzi in dispositione mającemu, sub debita militari disciplina nie trzymającemu, owszem onym per conniventiam znacznie folgującemu, dobra ziemskie szlacheckie wielce aggravującemu, cuius scitu, deliberatea mente, consensu et iussu, uti superintendentis, omnia infra nominata patrata sunt; tudzież przeciwko panu Semenowi Palijowi, owego na ten czas wojska kozackiego namiestnikowi, lubo non in ipsa persona, ad omnia mala motorowi, informatorowi, z panem Jaremą, pułkownikiem, jako się bydź mienił, zaporozkim, mutuum jednak condictamen mającemu, manifestował i protestował się o to: iż wspomniony jego mość pan Iskrzycki, pułkownik jego królewskiej mości, mając conferowane i zlecone sobie potestatem, nie ad suppressionem stanu szlacheckiego, ale dla zaszczytu, ochrony i obrony od nieprzyjaciela krzyża świętego, przy pasach i granicach fortów miast jego królewskiej mości, in contrarium czyniąc, czyli proprio suo ausu, czyli też jaśnie wielmożnego jegomość pana Druszkiewicza, kasztelana chełmskiego, komisarza generalnego ad haec expedienda od jego królewskiej mości, szczęśliwie nam panującego, ordinowanego, injunctum, w polesiu województwa tutejszego kijowskiego sobie pozwolił; jakoż ipso facto, catervatim et aimatim, wprzód in proximo confinio będąc, possesie, Demidowicz, zamek Demidowski occupowawszy, rożnych czasów, dni i miesięcy urodzonego pana Kazimierza Skorupskiego, administratora tamecznych dóbr pana comparentis, per aggravationem ex subordinatione sua, ludźmi swemi z zamku dimirskiego violenter expulit, tamże zamek zrujnował, rudników rudni dymirskiej poobbijaw-szy, rudni robić nie dał, cum summa diminutione pożytków pana comparentis; tym się nie ukontentowawszy, z wspomnionym panem Jaremą, wyszczeczony pan Palij wzajemną złą między sobą aspiratią, roku przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszego, pod czas jarmarku (który wszelkim pokojem i bezpieczeństwem obwarzany zostaje), w dzień świętego Mikołaja ruskiego, na pomienione dobra Narodycze, ut supra scriptum est, guerrico et tumultuoso, a prawie hostili napadlszy modo, nieznośne, pro libitu suo, sine lege et

rege, imo absolute dominantes, czynili exorbitantie, mieszczan w mieście, na rynku, po ulicach i w samych domach bili, victualia quaevis i trunki różne brali et victualia, komory odbijając, dawać kazał; po drogach gościncach na targi jadących do miasta ludzi, praeventos, saeviendo nad nimi verbis et verberibus, in strata publica opprimebant, bez nie mały czas numerosa sua ludzi multitudine oppressive et imperiose miasta i wsi aggrawując, do szkod namniej plus minus na dwanaście tysięcy złotych polskich, śeorsivo regestro które czasu prawa in termino verificabuntur, przywiedli i przyprawili, dobra zrujnowali, poddanych rospędzili, o co wszystko, że wielmożny jegomość pan stolnik kijowski, pan comparentis, ze wszystkimi ich mościами obwinionemi, ubiqinario jure publico sive militari, usitata via progredietur, praemissam desolationem, injuriam, contemptum, una cum refusione damnorum, expensis litium et paenitentia, exinde emanantibus, omnino urget, to swoją declaruje się protestatą, salvam temuż jegomości, panu swemu, tej protesiatię, tam in toto, quam in minima parte, zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationes correctiōnem; a ta, aby actis praesentibus connotata była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co i otrzymała. Jan Rowiński, administrator Naroiedycki m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3216, подъ
1691—1692; листъ 614 на оборотъ.*

L X X I I .

Привилегія данная королемъ Іоанномъ III козацкому полковнику, Захарію Искрѣ, и сыновьямъ его: Ивану, Клименту и Григорію на право пожизненного владѣнія землями, находящимися въ городе Житомирѣ, съ освобождениемъ этихъ земель отъ всякихъ податей и повинностей. 1692. Марта 10.

Року тысяча шестсотъ девятдесятъ осьмого, месеца септембра второго дня.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

руцъкомъ, передомною, Даниелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцъкимъ и книгами нинешиими, вгродскими, овруцъкими, comparens personae liter urodzony jego mość pan Stephan Baranowski, ten przywilej jego królewskiej mości, przy pieczęci wielkiej koronnej przyciśnionej, z podpisem jego królewskiej mości, także z podpisem secretarskim, urodzonym ich mościom panom: Janowi, Klimontowi i Grzegorzowi Iskrom, synom urodzonego jego mość pana Zacharijasza Iskry, pułkownika wojska jego królewskiej mości zaporoskiego, na pewne placy, w mieście jego królewskiej mości Żytomirzu leżące, dany i miłoścwie conferowany, dla zapisania do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten przywilej do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęty i wpisany był; a tak ja, urząd, ex munere officii mei, ad acticandum przyjmując, czytałem i temi ingrossowany jest słowy: Jan trzeci, z bożej łaski król polski, wielkie xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, inflantski, smoleński, siewierski. Oznajmujemy tym listem przywilejem naszym, komu to wiedzieć należy: ta jest prac i trudów żołnierskich expectativa, że by przez dobroczynność i łaskę królewską słuszne odnosili w potrzebach swych nagrody; zaczym, iż urodzony Zachariiasz Iskra, pułkownik wojska naszego zaporoskiego, przez swój wiek wojnę służąc, zdrowie i krew na usłudze naszej i rzeczypospolitej ważąc, i na sławę dobrą zarabiając, życzliwym zawsze i wiernym przy odważnym sercu zostawał, za rzecz słuszną rozumiemy, onego i synów jegoż: Jana, Klimonta, Grzegorza Iskrow przy placach, Pluśniakowski i Lelakowski nazwanych, w mieście naszym Żytomirzu leżących, w wolnym dzierżeniu i possessiej, ad vitae ipsorum tempora zachować i conserwować, jakoż niniejszym listem naszym zachowujemy i conserwujemy, mocą którego pomienieni urodzeni: Jan, Klimont i Grzegorz Iskrowie, przerzeczone dobra, ze wszystkimi in genere et specie, zdawna należącemi przynależytościami, rolami, ogrodami, łąkami, ostrowkami, sianożęciami, lasami, borami, rzekami, budynkami trzymać, używać, pożytków wynajdować wolni y mocni będą; nadto od wszelakich rzeczypospolitej podatków, poborów, podymnego, hyberny, służb staroście albo dzierżawcy oddawania, czynszow, skła-

dek gromadzkich i wszelkich innych cienżarow, jako też od przechodow żołnierskich, statii, stanowisk excipujemy; obiecujemy zaś po nas i najjaśniejszych successorach naszych, iż pomienionych urodzonych Iskrów od spokojnej possessiej przerzeczonych placów nie oddalemy, ani oddalenia mocy nikomu nie damy, prawa nasze u rzeczypospolitej wcale zachowując, na co, przy pieczęci koronnej, ręką się własną podpisujemy. Dan we Lwowie, dnia X miesiąca marca, roku MDCXCII, panowania naszego XVIII. U tego privilieo печать великая коронna есть притисненаа, а подпись руки его королевское милости въ тые слова: Jan król. A за припомъ и подпись руки sekretarskie тими слова: conservatia prawa przy placach dwoch, w Żytomirzu leżących, urodzonego Iskry, pułkownika zaporoskiego. Franciszek Michał Denhoff, starogrodzki starosta, jego królewskiej mości sekretarz m. p. A таъ тотъ привилей, за поданемъ и прозвью вышъменованое особы, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ въгородскихъ овруцъкихъ есть уписанный.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3219,
годъ 1697—1699; листъ 297.*

L X X I I I .

Жалоба урядниковъ и землевладельцевъ киевского воеводства на ко-
зацкаго полковника, Василія Искрицкаго, его наказнаго полковника, Афана-
сія Пилия, и вообще на весь полкъ, о томъ, что они, занявъ, вопреки при-
казанию гетмана, квартиры въ разныхъ им'ніяхъ киевского воеводства, ра-
зоряютъ крестіянъ, производятъ беспорядки, собираютъ огромныя контри-
буції, похваляются истребить всю шляхту и нападаютъ на польскія хоругви
1692. Марта 18.

Року тысяча шестсотъ девятьдесѧть второго, месеца марта
осмогонадцать дня.

На вране въгородскомъ, въ замку его королевское милости ов-
ручской, передомною, Яномъ Поецкимъ, отъ вельможного его ми-
лости пана Францишка на Потоку Потоцкого, старосты овручского,

адъ гунецъ солюмъ актумъ ужытымъ и высажонымъ субъделекгатомъ, и книгами нинешиими, кгородскими, овруцъкими, stanawszy personaliter wielmožni urodzeni ichmość panowie: Franciszek na Potoku Potocki, starosta owrucki, Dymitr na Żabokrzycach Żabokrzycki, podczaszy wilkomirski, podwoiewodzi sądowy generału wojewodstwa kijowskiego, podstarości grodzki krzemieniecki, Michał Stawiecki, chorąży żytomirski, podstarości grodzki owrucki, Paweł Trypolski, miecznik kijowski i insi urzędnicy ziemscy i obywatele generału wojewodstwa kijowskiego, niżej na podpisach wyrażeni, swym i wszystkiego generaliter wojewodstwa kijowskiego, ich mość panow obywatelow, braciej swoich, absentium, którzy tu pro specificatis censeri debent, imieniem, przeciwko urodzonemu jegomości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, strażnikowi, jako się bydź tytułuje, Polesia kijowskiego i półkownikowi wojska zaporozkiego, in obsequio jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego i rzeczypospolitej być się mieniacego, Aftanaziemu Pilajowi, tegoż pułku nakaznemu i nastawionemu od pomienionego jegomości pana Iskrzyckiego pułkownikowi, vitae insolentissimae człowiekowi, et nuperrime w tutejszym Polesiu kijowskim, za miasteczkiem Bondarówką, przed dwoma laty, rozbójników hersztowi i pryncypałowi, Mojsiejowi, assawule pułkowemu, Dylewskiemu, setnikowi, Janowi atamanowi, Homie setnikowi, Zacharkowi assawule, Tomkowi, Romanowi, Janowi Jelcowi, Chweśkowi, Prociowi atamanowi, Leganowskemu pisarzowi, omnium malorum motori, Heliaszowi setnikowi, Chwedorowi, Prociowi, Ihnatowi atamanowi, Grygoraszowi, Tedorowi, Nazarowi, Filonowi, Michajłowi, Hawryłowi, Iwanowi Łysemu, atamanowi, Jaśkowi bratu tegoż atamana, Michałowi, Jaśkowi, Mathwiejowi, Iwanowi, Sidorowi, Stephanowi, Michajłowi, Serhejowi, Niczyporowi, Hryszkowi i innym setnikom, atamanom, starszynie i wszystkiej czerni kozackiej, numerum dwóch tysięcy ludzi przewyszającej, tegoż pułku, nie tylko swąwolnie, ale hostiliter w dobrach ziemskich wszystkich, po całym Polesiu wojewodztwa kijowskiego, począwszy od włości Czarnobylskiej, po samą Uszę rzekę, i aż po rzekę Słucz, do granic wojewodztwa wołyńskiego i wielkiego księstwa litewskiego z drugiej strony, żadnej najmniejszej pustej woski, nie tylko osiadłych włości, nie mijając, z płaczem, krzywdą i uciemiężeniem ubogich ludzi, a nawet

i samych ichmościow panów obywatelow wojewodztwa kijowskiego i ich, w majątkościach zostających, urzędnikow i superintendentów, z niezmierną oppressią postępującym i stanowiskiem zimowym leżącym, ac summam tyrannidem nad szlachecką krvią, a daleko barziej nad ubogimi chłopami, suasu, scitu, jussu et conniventia promienionego jegomości pana Iskrzyckiego, pułkownika swego, bez żadnej kary, by o największy występek, czyniącym; solenniter, wzywając pomsty od Boga, violatus continui ubogich ludzi sprawiedliwego sędziego et vindicis, świadczyli i protestowali się o to: iż pomieniony jegomość pan Iskrzycki, snać umyślnie in depressionem et opressionem wolności szlacheckiej, resuscitando przeciwko niej w sercu swym przodków swoich virulentum odium, przyjawszy na osobę swoje szarże pułkownictwa kozackiego i podobne suo generis na namniejsze w pułku swoim urzędy plurimis notata criminibus et sceleribus przybrawszy ku myśli swojej subjecta, przeciwko prawom dawniejszym wszystkim, a osobliwie przeciwko noviter et nuperrime, na sejmie blisko przeszłyim ostatnim, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiątym, de immunitate bonorum terestrium uchwalonemu, postanowionemu i surowie obostrzonemu, temere et rebelliter, sprzeciwiając się jawnie onemu, in viscera dobr ziemskich szlacheckich, w województwie kijowskim leżących, per tot annorum decades wojnā et variis spustoszałych pressuris, dopiero co jeszcze za szczęśliwego jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, panowania i przezornych jaśnie wielmożnego jegomości pana Stanisława Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, jako czułego wodza i stróża wolności i krajow tych spustoszałych pieczętowaniem, principia status et perfectionis suaे brać poczynających, miasto miejsc pogranicznych od nieprzyjaciela, jako prawa mieć chcą, nescitur quo ausu, pułk swój, mimo regestrowych kozaków, luzną kilka tysięcy swawolników, zewsząd ad oppressionem ubogich ludzi majorem naprzymować kazawszy (turbam), i pomienionemu Aftanazemu Pilajowi, plusquam ferina rabie scatenti, vultum et animum tyranidis, acciendorum seditionum et tumultuum ex natnra præferenti, wszystkie rządy i dispositią tegoż pułku swojego, jeszcze dobrze przed zimą, w roku blisko przeszłyim, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym, zleciwszy, cobykolwiek bydź mogło ad oppressio-

nem dziedziców i possessorów w onych dobrach i majątkach, a daleko bardziej z uciemięzeniem miserrimae plebis czynić perperam, sine quavis vel minima, etiam pro maximis sceleribus, paena, pozwoliwszy i dopuściwszy, na consistentią zimową rozstać i rozłożyć kazał; a sam, ut lupus, pelle ovina indutus, mieni się bydż i tytułuje strażnikiem Polesia kijowskiego, umyślnie subterfugiendo injuriantis administrationem justitiae, pro officio swego starszeństwa pułkowniczego debitae, z tych krajów w ruskie odjachał, nec amplius comparuit, dla udziału tylko, cokolwiek ex rapina pomieniony jego nakazny półkownik, Pilaj, impia manu congerit i z prywatnemi (Bóg to wie, jeżeli nie szkodliwemi wrychle całej ojczynie) częstokroć przesyłając ordynansami swemi; pomieniony zaś Pilaj, pro arbitrio suo, na wszystkie włości ziemskie, kiedy jak wiele mu się podobało, poufał swoich, co najswawolniejszych comprincipałów, setników i atamanow, obsequium bezpiecznych swoich roskażów przychilnych, (sic) poczyniwszy, z inszą wszystką pułku tegoż czernią kozactwa rozesławszy; najpierw pieniężne na osobę pomienionego jegomości pana Iskrzyckiego i swoją wielkie contributie kuniego, lisiego i rysiego futra, łosich i niedźwiedzich skur, z najmniejszej wioseczki, by też i od jednego, mieszkającego w niej, chłopa, składać kazawszy, to wszystko, stanowszy osobą swoją we wsi Łaskach, pod Owruccym, in magna copia realiter et effective odebrał, z pomienionym jegomością panem Iskrzyckim na podział i in commodum obrocili; gdzie zaś tylko namniejszą temu swemu niezbożnemu roskażaniu renitentiam w czycz dobrach pokazać mu chciano, tam multitudinem: po kilkudziesiąt, po stu i więcej kozaków swawolnych gwałtownie nasyłając, poty i samych panow, gdziekolwiek byli præsentes, i urzędnikow ich niemiłosiernie bić, wiązać, ubogie zaś poddaństwo, tak chrześcian, jako i żydów po miasteczkach niezmierni i niewymówni, od samego piekła, wymyślami ciemiężyć, zabijać, żony od mężów brać, mężów od żon odpędzać, substantie wszystkie zabierać, potrawy wymyślne dawać i do szczętu rujnować przykazał. (Co wszystko, czasu należnego, in termino juris, in foro competenti dowiedziono będzie) Poki aż, albo sami possessorowie, albo ich urzędnicy, miserti innocuae plebis, tak, jako mu się tylko podobało samemu, i całość zdrowia swego i poddaństwa nie okupili; co lubo inviti uczynili, przecie jed-

nak swawolnego kozactwa pomieniony Pilaj nie sprowadzając, ani rozkazując, wszelkie wygody wymyślne sobie wyrządzać pozwolił i dotychczas pozwala; a chocia i passim ad querellas, ratione præmissorum, sæpiissimas, jaśnie wielmożny jegomość pan kasztelan krakowski, jako wodz i najwyższy nad wszystkimi wojskami rzeczy pospolitej przez ojczyste prawa mający władzę, uniwersałami swemi surowie o to pomienionego pułku starszynę i kozakow napominał i z niektórych miejsc, aby koniecznie ustąpili, surowie przykazał, miasto tego, żeby miał bydż tym wyrokom najwyższego wodza posłuszny, owszem, jeszcze więcej na te miejsca ludzi nasyłając, in convulsionem powagi hetmańskiej, contumeliosissime (co dolendum i wspownieć) ordynanse jegomości z naśmiewaniem się i urąganiem odbirając, częstokroć komyszyną kozacką, przynoszącym takowe univerasały do siebie, dawał odprawę i dawać szlachcie rodowitej hucusque nie przestaje, nawet chorągwii pancernej jegomości pana Stephana Gurskiego, podczaszego kijowskiego, consistentiej zimowej, w starostwie owruckim przez ordynans tegoż jaśnie wielmożnego pana krakowskiego, naznaczenie mającej, nie tylko zaledwie, i to prawie precario modo, w samym mieście Owrużu, żadnej wioski, do tego starostwa należącej, niepopuszczając, i dotąd z kilkunastu chałup nie ustąpiwszy; przecie do affrontowania znacznego za to pomienionej chorągwii takowy wynalazł sposób: iż gdy pomieniona chorągiew, dnia dwunastego marca, w roku niniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym, z ordynansu przerzeczonego jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, pod komendą wielmożnego jegomości pana Gałeckiego, kuchmistrza koronnego, na podjazd communikiem ruszywszy się, we wsi Moszkach należącym sobie (sic) przy słabostwie, o mile od Owruża, na pozostałych jeszcze niektórych kompanią oczekując, zatrzymała się, et sine omni præjudicio ac injuria tamejszych mieszkańców, Moszkowskich, konie u płota przy dwóch chałujach na ulicy mając przywiązané, ledwie aż przez godzinę substiterat; consulto informowani kozacy, suggestu et instinctu starszyny swojej, z kilku wiosek pobliskich, do koła o kilkoro strzelenia z łuku będących, łozami i bajrakami tajemnie zgromadziwszy się, i z temi Moszkowskimi (którzy nie tylko sami siebie wieszać, ale i rzeczy pospelitej ludzi nieraz znosić consueve-

runt) kointelligentią uczyniwszy, chcąc pomienioną chorągiew znieść, ad internitionem, i wszystką in praedam pozabierać, ex improviso niespodzianych i pokojem obwarowanych ludzi rycerskich, ad opus belli idących, uderzywszy, kilku towarzystwa i czeladzi laethaliter postrzelili et in fugam converterunt, vixque periculum vitae evadere inszym, przy chorągwii przytomnym, obronną ręką permiserunt. Na ostatek, despoticam dominationem sobie nad dobrami ziemskaemi usurpując, wyszrzczeni Pilaj, w tejże wsi wyszpomienionej, Łaskach, pod Owruzym, commendę wyszrzczenemu Mojsiejowi, assawule, na miejscu swoim zleciwszy, a sam w Dymirze zostając, uniwersał swój do kozakow, nie tylko pozwalając, ale owszem rozkazując jeszcze do ostatka ubogich zgubić ludzi i z ostatnim kawałkiem chleba krew z nich prawie wyssać, wydał, aby boroszno tam, gdzie każdy w jakiej wsi albo miasteczku stoi, tak wszelkie na osobę swoją (zbierał), to jest: osmakę sucharów, puł osmaki mąki żytniej, czetweryk pszona, czetweryk mąki lub hreczanej lub pszennej, dwanaście funtów słoniny, pięćdziesiąt husek soli, pięćdziesiąt ryb suchych, szostak na dziegieć; to wszystko na kozaka jednego, tudzież wóz z chomątem i ze wszystkim, kose, siekirę, rydel, świder, aby koniecznie wybieli, roskazał; o którego boroszna wydawanie ubogich poddanych przez tak długi czas, blisko pułrocza, kozactwo pomienione, prowadzący ich różnemi sposobami, męczą ustawicznie po wszystkich miastach, miasteczkach i wsiach kozacy, śmiejąc jeszcze i przez listy swoje tenże Pilaj i assawuła Mojsiej do różnych ich mościów panów obywatelow, zdzierstwa tego w swoich dobrach czynić zabraniających, bezwstydnie pisać i, ustnie proszącym o miłosierdzie nad poddanemi, insimulare, że tą consistentią wszystką w dobrach ziemskich i tak wielkie boroszno na każdego kozaka, z ordynansu jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, mając pozwolenie, mimo to wszystko, co się wyżej pomieniło, i wyrazić wszystkiego na papierze nie podobna, chiba tam, ubi de jure venerit, obszyniej się dowiedzie, tenże Pilaj z starszyną swoją, a daleko barziej niepohamowana czerń kozacka w języku, ustawicznie publice czynić nie przestając krajowi temu diffidationes, pericula et ultimum exitum mieszkającym w nim ich mościom panom obywatelem, haec formalia ruskiemi słowy ogłaszać verba: «iż to Lachy

wesilja majete, jak czornaja stupa pryde, to i swaty pryjidut, będziemy was i po za Wisłą szukać». Przez który takowy swoj postępek wyszpomienieni, jego mość pan Iskrzycki, Pilaj, nakazny pułkownik, Mojsiej assawuła i z inszą starszyną i ludzmi pułku swego całego, swawolnie et hostiliter w dobrach ziemskich postępującymi i obchodzącemi się, prawo bozkie i pospolite, super transgressores et convulsores onych, de immunitate bonorum terrestrium obwarowane i surowie obostrzone, violarunt, paenas criminales, w nich expressos, sucumbuerunt et in personas suas traxerunt, do szkod nieoszacowanych ich mościów panów obywateł wojewodztwa kijowskiego i ubogie poddaństwo ich adduxerunt i one causarunt, pro quibus paenis extendendis et damnis resartiendis iterum atque iterum wielmożni i urodzeni ich mość panowie terazniejsi protestantes, swym i inszych wszystkich ich mościów panów obywateł (każdemu z ich mościow seorsivam, pro interesse suo, liberam zachowując in quolibet foro judicii competentis promovendae actionis i spolnej jednemu, imieniem wszystkich, zachowując, także uczynienia inszej, pro exigentia temporis et rei, protestatzej facultatem), solenniter et cum gravissima querela protestują się i oświadczają, offerendo se, ratione praemissorum omnium, z pomienionym jego mość panem Iskrzyckim, jako pułkownikiem et praemissorum omnium pryncypalem, i z całym pułkiem, ubi competierit, acturos et tam enormes stanu swego szlacheckiego i wolności laesiones vindicatuos; co, aby do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich przyjęto i zapisano było, prosili; co i otrzymali: Franciszek na Potoku Potocki, owrucki starosta, manu propria. Dymitr na Żabokrzykach Żabokrzycki, podczaszy wilkomirski, podwojewodzy sądowy generału wojewodztwa kijowskiego, podstarości grodzki krzemieniecki. Michał Stawecki, chorąży żytomirski p. g. owrucki m. p. Paweł Trypolski, M. Kiow. Jan Penski. Jan Jakubowski H. grodzki owrucki. Jarosz Rostocki m. p.. Marcin Suryn m. p.. Theodor Pawsza, podstoli owrucki. Konstanty Kniehiniński. Xiądz Krzysztof Wierzchowski, residentiej owruckiej S. J. superior m. p.. Xiądz Paweł Miropolski, dziekan owrucki, proboszcz Wielednicki m. p. Jakub z B. Bahrynowski m. p.. Krzysztof Budkiewicz m. p. Andrzej Bahrynowski, swym imieniem i jegomości pana Michała Skipora, jako pisać nie umiejącego.

Stephan Mondryński. Jan Milkiewicz. Theodor Grzybowski. Dominik Zberkowski. Antoni Staszkiewicz. Ostaphi Trypolski, swym i brata mego rodzonego przytomnego podpisuję się imieniem. Stephan na Didkowcach Didkowski, regent grodzki kijowski. Jan Pieslak, regent grodzki owrucki. Maciej Ciechanowski. Jan Zytkowicz. Jan Skipor m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3216,
годъ 1691—1692; листъ 623 на оборотъ.*

L X X I V .

Письмо, писанное ассауломъ козацкаго полка, Мойсеемъ, къ овруцкому старостѣ, Франциску Потоцкому, требующее съ угрозами выдачи козакамъ провіята изъ имѣній Потоцкаго. 1692. марта 20.

Року тысяча шестсотъ девѧтьдесѧтъ второго, месеца марта
двадцать первого дна.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Поецкимъ, отъ вельможного его милости пана Францишка на Потоку Потоцкаго, старосты овруцкого, адъ гунекъ солюмъ актумъ ужтымъ и высаженнымъ субъдегатомъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanawszy urodzony jego mość pan Aleksander Koziński, słuza i administrator miasta Wielednik, dobr dziedziczych tegoż wyszmianowanego wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, ze wsiami y przysiółkami, do tegoż miasta Wielednik należącemi, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich podał per oblatam list od pana Mojsieja, assawuły y namiesnika pułku, jako podpisem swoim affímat, pana Pilaja, od wielmożnego jego mość pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, z additamentem tegoż listu, na drugiej stronie pisany, ręką tegoż assawuły podpisany, de tenori tali: Mości panie Potocki, moj wielce miłościwy panie y dobrodzieju! Dowiedziawszy się, że waszmość pan u towarzystwa naszych zabrał boroszna, ktore prowadzili do korzenia swego, to tedy chciej waszeć imć pan z łaski swej kazać wydać, to jeżeli

dłużej tak będącie czynić, to przyjdzie do tego, że muszę w kluczu dóbr wielmożnego pana chorągiew ledwie sciagnioną postawić, to tedy y powtore prosze, chciej waszmość, z łaski swej, kazać wydać boroszno poddanym swoim, to tedy oznajmiwszy, piszę się. U tego listu podpis ręki temi słowy: Mojsiej, assawała, namiestnik pułku pana Pilaja. W Łaskach, dnia dwudziestego marca, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo; przypisek zaś na drugiej stronie tak się w sobie ma: Ieżeli waszmość pan potrzebujesz ordynansu, było dawniej się dowiedzieć u naszego pana pułkownika Pilaja, może jest świadomie y waszmości, jakby to było, żeby mogli stać bez assignatiey hetmańskich, że taka jest wola jaśnie wielmożnego imē pana hetmana koronnego. Któryż же to listъ, za podanemъ и прозвью вышъменованое особы подаваючое, а за моимъ субъдевягатовмъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ, кгородскихъ, овруцкихъ есть упisanый.

Книга кгородская овручская, записовая и поточная, № 3216, годъ 1691—1692; листъ 464 на оборотъ.

LXXXV.

Приказъ отправленный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яблоновскимъ, козацкому полковнику Искрицкому о томъ, чтобы онъ доставилъ въ гетманскій лагерь козаковъ, производившихъ беспорядки и чтобы не отпускаль остальныхъ козаковъ изъ означенного для нихъ мѣста. 1692. марта 25.

Року тисеча шесть сотъ девятдесятъ второго, мѣсяца априла двадцать пятого дня.

На ураде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овручкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на толь часть подстароства и реентомъ кгородскимъ овручкимъ и книгами нинешними, кгородскими, овручкими, comparens personaliter urodzonu imē pan Alexander Ochłopowski, służą i administrator dóbr wielmożnego imē pana Dymitra na Żabokrykach Żabokryckiego, podczaszego wilkomirskego, podwoiewodzkiego sądowego generału woie-

wodstwa kijowskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, nomine tegoż jego mości, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ordynans od jaśnie wielmożnego imć pana Stanisława Jana na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, międzyrzyckiego etc. starosty, do imć pana Iskrzyckiego, pułkownika woyska jego królewskiej mości i rzeczypospolitey zapozskiego, z pieczęcią i podpisem ręki tegoż jego mości pisany, ratione introcontentorum, per oblatam podał, de tenore tali: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, międzyrzycki etc. starosta. Daie, ten moy ordynans waszmości, panie Iskrzycki! pułkowniku woyska jego królewskiej mości rzeczypospolitey zapozskiego, aby, za iego odebraniem, zaraz a zaraz, nic nie bawiąc, zachodziłeś mi się waszmość około połapania tych ludzi swawolnych pułku swego, jakotn i ustnie przykazał, którzy to w dobrach, częścią imć pana Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskego, tak zasłużonego człowieka, częścią w innych, gwałtownie, bez wszelkiego pretextu, zaszedłszy, ludzi ubogich ciemiężą, uciskają, krzywdy y aggrawacie im czynią, biorą, biją y ledwie nie ostatnią z nich wymuszają krew; połapanych zaś, abyś do sądu mego poodsyłał pod dobrą wartą, dla executiej z nich; czerń zaś samę, to jest kozakow, abyś na swoje stanowisko, od imć pana kasztelana chełmskiego, kommisarza, dane, sprowadził y onych tamże, do dalszego mego ordynansu, przy sobie trzymał; co jakby się tak nie stało, z władzy mej upewniam hetmańskiej, że na garle, bez wszelkiego respektu, karany będziesz waszmość, na co już pozwy moje wydać kazałem. Działo się we Lwowie, dwudziestego piątego martii, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego. U tego ordynansu, przy pieczęci przyciśnionej, podpis ręki temi słowy. S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Który że to ordynans, za pędaniem i prozbą wyszponianowanej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek, z początku aż do końca, słowo w słowo czytany, do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

L X X V I .

Сознаніе вознаго о томъ, что онъ вручилъ наказному полковнику полка козацкаго Василію Искрицкаго, Мойсею, гетманскій приказъ объ освобожденіи отъ постор имѣній вилкомирскаго подчашія, Дмитрія Жабокрицкаго и позовъ, требующій къ гетманскому суду какъ самаго Искрицкаго, такъ и многихъ изъ числа его козаковъ за совершиенные ими беспорядки. 1692. Апрѣля 12.

Рoku tysieca sześciusetъ deviatydesiętnego второго, месеца априля
dwadziesiąt девятого дnia.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, stanąwszy oczewiście wozny generał woiewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowskiego, szlachetny Prokop Szkarupiński, w moc swojej prawdziwej, wiernej i skutecznej relatij, zeznał, iż on, na requisitą wielmożnego jegomości pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego, podwojewodzkiego sądowego generału wojewodstwa kijowskiego, podstarostiego grodzkiego krzemienieckiego, mając przy sobie ich mościów szlachtę, ludzi wiary godnych, obywatelów wojewodstwa kijowskiego, urodzonych panów: Alexandra Rybińskiego i Mikołaja Wyhowskiego, był we wsi Łaskach, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, (w której od jesieni chorągiew pułkowa i nakazny pułkownik pułku jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego zawsze consistentią swoją aż dotąd ma) i tam ordynans jaśnie wielmożnego jegomości pana Jana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ze

Lwowa, dnia dwunastego miesiąca aprilis, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, do wyszczeczonego jegomości pana Bazylego Iskrzyckiego, pułkownika wojska zaporozkiego jego królewskiej mości i rzeczy pospolitej, aby z dobr przerzeczonego jegomości pana Żabokrzyckiego, podczaszego wilkomirskiego i innych szlacheckich, w województwie kijowskim leżących, ludzi pułku swego sprowadził, tych zaś, którzy excessa, szkody i kryminały popełnili, aby ich sequestrował, pisany, a do xiąg niniejszych, grodzkich, owsuckich, przez urodzonego jegomości pana Michała Skipora per oblatam podany, zastawszy Mojsieja, assawułę pułkowego i natenczas nakaznego pułkownika tegoż pułku jegomości pana Iskrzyckiego, w ręce onemu oddał i zaraz natychmiast kozaków wszystkich, w dobrach pomienionego jegomości pana podczaszego wilkomirskiego stojących, excessivos, którzy cudzołóstwa, gwałty, bicia tyrańskie żywów i poddanych, exactie nieznośne, pieniądze et alias actus illicitos exercebant, osobliwie: Michajła, Homę, setnika nakaznego, herszta i pryncypała wszystkich zbrodni, Wasila Jelca, Chwilona, Matwija, Jurka Wołoszyna, Wasila Serdiuka, w Chajczy-wielkiej stojącego, Maxima, w Żerewcach stojącego, i inszych wszystkich, po imionach i przewiskach temuż panu pułkownikowi nakaznemu lepiej wiadomych i znajomych kozaków, u tegoż pomienionego Mojsieja, nakaznego pułkownika jegomości pana Iskrzyckiego, aresztowawszy, i, aby ich mość, podług przerzeczonego ordynansu, przed sąd jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, połapawszy, we Lwowie, dnia trzydziestego maja, w roku niniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym przypadającego, albo tam, gdzie natenczas residentia jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego będzie, pod surowością i rigorem, w tymże ordynansie wyrażonym, przez pozew, temuż assawule, w niebytności jegomości pana Iskrzyckiego, oddał i przyporzączył i termin w tej sprawie, tak samemu jegomości panu Iskrzyckiemu, jako i pomienionym aresztowanym, sposobem i na miejscu wyżej wyrażonym, dnia trzydziestego maja, przed sądem jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, zawity naznaczył, o czym tę swoją relatią, tak aresztu położonego, jako i ordynansu, z pozwem hetmańskim oddanego, wyszmianowany woźny

urzędownie czyniąc i zeznając, aby to do xiąg niniejszych przyjęto i zapisano było, prosił, co i otrzymał: Prokop Szkarupiński, woźny m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая, и поточная, № 3216;
год 1691—1692; листъ 683.*

LXXXVII.

Счетъ обидъ и контрибуцій, взятыхъ козаками полка Василія Искрицкаго въ Народицкой волости, имѣніи вилькомирскаго подчашія, Дмитрія Жабокрицкаго 1692. Апрѣля 30.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ второго, месеца апрѣля тридцатого дня.

На уряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Песлакому, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгородскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Alexander Ochłopowski, służą y administrator dobr wielmożnego imć pana Dymitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, podczaszegó wilkomirskiego, podwoiewodziego sądowego generału wojewodstwa kijowskiego, podstarościego grodzkiego krzemienieckiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich regestr poczynionych szkod w dobrach dziedzicznych tegoż jego mości pana podczaszegó wilkomirskiego przez setnika y kozaków urodzonego imć pana Bazylego Iskrzyckiego, półkownika wojsk jego królewskiej mości, stałych i prawdziwie spisanych, przez podawającego y niżej mianowane osoby, super realitatem eorundem damnorum, poprzysiężony, per oblatam podał, de tenore tali: Regestr poczynionych szkod w dobrach wielmożnego imć pana Dymitra na Zabokrzykach Zabokrzyckiego, podczaszegó wilkomirskiego, przez kozakow jego mość pana Bazylego Iskrzyckiego, pułkownika jego królewskiej mości wojsk zaporzskich, w rokach: tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt pierwszym i tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym, różnych dni, czasów y miesięcy stałych y prawdziwie spisanych: Naprzod w mieście Norzyńsku: Daniłczyk Bartnik Ihnatowi koza-

kowi gotowych pieniędzy złoty jeden, groszy pietnaście, za złotych pięć gorzałki kupił, tenże Jelcowi kozakowi musiał gorzałki kupić za groszy piętnaście; Prokop Siekierzycki dał Jelcowi kozakowi gorzałki y miodu pitego za złotych cztery y groszy piętnaście, u tegoż, ustawnicze hałasy robiąc y bijąc, tenże Ielec kozak okien powybiał na złotych piętnaście y żonę jego gwałtownie do wypełnienia grzechu przymusił. Innych zaś datków wydać musiał na złotych trzydzieścia, tenże assaule skurę safianową, valoris złotych dwa, groszy dwanaście; Iwan Batura z kowalem Hryckowi kozakowi musieli dać złotych trzy, groszy piętnaście, owsa ośmakę, setnikowi poł ośmaki. Serhiey setnikowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa z Prokopem Siekierzyckim ośmak trzy y czwartka, Matwiej Burmistrz setnikowi garcy czterdzieści piwa, owsa ośmakę, pieniędzy gotowych złotych trzy, groszy piętnaście; Jasko kramarz temuż setnikowi gotowych pieniędzy złotych sześć; Prokop Rybak Romanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa połtrzeci czwartki; Paweł Łuhiniec temuż Romanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa poł ośmaki; Omelko Nazarowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa z Daniłczykiem czetwerików pięć; Jaśko Rabczenko Chweśkowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtrzeci czwartki; Misko Korczanik Matwiejowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtrzeci czwartki; Petro Zima setnikowi owsa czetweryk jeden i Onisko krawiec setnikowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtora czetwerika; Iwan wojt gotowych pieniędzy złotych dwanaście; Abram szwiec gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, Iwanowi kozakowi owsa czetweryków dwa, gorzałkę, złoty ieden, groszy pietnaście; Herman winnik temuż Iwanowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pułtory czwartki; Pilip Potapowiec Olexy kozakowi pieniędzy gotowych złotych trzy, groszy piętnaście, owsa pół osmaki; Hrzyszko Potapowiec Michajłowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, owsa czetweryków pułczwarta; Moysiej Jurkowi kozakowi gotowych pieniędzy z Iwanem Rabczenkiem złotych pięć groszy sześć, owsa półtory osmaki, za rożny trunek złotych dwa, groszy

sześć; Stefanko Fedorowi kozakowi gotowych pieniędzy złotych trzy, groszy piętnaście, za różny, trunek złotych trzy, owsa czetwertyków trzy; Jóowszuk Garbarz assawule kozakowi safianowych skur dwie, które kosztowali złotych sześć. We wsi Bondarach przez kozaków poczynione szkody setni Pilajowej: naprzod Petryk atamanowi Ihnatowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki dał złotych dwanaście, groszy piętnaście; Oleszko wojt temuż atamanowi gotowemi pieniędzmi za różne victualia złotych dwanaście, groszy piętnaście; Hordijko temuż atamanowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwanaście, y groszy piętnaście; Hryszko Primenko Hryckowi kozakowi gotowemi pieniędzmi y za różne, trunki złotych dwanaście, groszy piętnaście; Pachno temuż Hryckowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Worona temuż Hryckowi kozakowi za różne trunki y gotowemi pieniędzmi złotych piętnaście; Weremiej Fedorowi kozakowi za różne trunki y gotowemi pieniędzmi za różne victualia złotych piętnaście; Petro Bren Chwedorowi kozakowi za różne trunki y gotowych pieniędzy złotych piętnaście; Stephan temuż Fedorowi za różne onemu wymyślne victualia y gotowych pieniędzy złotych piętnaście; Ołyszko temuż Fedorowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dwadzieścia; Hryszko Hładysz Filonowi kozakowi gotowemi pieniędzmi za różne trunki złotych dziesięć; Tymoch temuż kozakowi także gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych piętnaście; Jurko Bartnik temuż kozakowi za różne trunki y gotowych pieniędzy złotych dziesięć; Mojsiejko temuż Fedorowi za różne trunki y gotowemi pieniędzmi złotych dziesięć; Połujan Nazarowi kozakowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Waśko temuż Nazarowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych osmnaście; Hryszko Ławrinow syn temuż Nazarowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dziesięć; Tyszko Jurkowi kozakowi za różne trunki złotych dwa, groszy piętnaście; Moysa Michajło kozakowi gotowemi pieniędzmi y za różne trunki złotych dwadzieścia; Mina temuż kozakowi za różne trunki złotych dwadzieścia; Matwiej stary temuż kozakowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwadzieścia pięć; Wasilec Hawriłow kozakowi gotowych pieniędzy y za różne trunki złotych dwadzieścia; Matwiej Potapowiec temuż kozakowi za różne trunki złotych trzy; Parchom Skok temuż Hawriłow

za różne truaki y gotowemi pieniędzmi złotych dwadzieścia pięć, Jowchim Hrymieczycz temuż Hawriłowi kozakowi gotowemi y za różne trunki złotych dwadzieścia; Lewko Zub temuż kozakowi za różne trunki złotych dwa; Iwan Pryma temuż kozakowi za różne trunki gotowemi złotych cztery, owsa z gromady na ich potrzebę osmak trzy, za lisa złotych siedm, groszy piętnaście, przy tymże wymogli na gromadzie złotych sześć; z miasta Norzyńska od żydów: naprzód u Froima Chwilon, Matwiej i Juško, odbiwszy komorę, trunki różne sobie z różnemi kozakami i gotowych pieniędzy na złotych trzysta wydali, oprócz bicia i wyrzucenia dzieci na śnieg; u Majora setnik gotowemi pieniędzmi i za różne trunki dawać sobie kazał na złotych pięćdziesiąt; u Abrama setnik z całym korzeniem nabrął różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi złotych pięćdziesiąt; u Jankiela Śluckiego ataman Ihnat różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi wziął złotych dwadzieście; u Szymszys asawuła, stojąc gospodą, różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi złotych czterdzieście; u Monusza żyda Czornoje-Licho, Procik, Sieńko, kozacy, gotowemi pieniędzmi i za różne trunki, brane violento modo, na złotych pięćdziesiąt; u Morduchaja żyda atamanowi Iwanowi i Oleksie, kozakom, miodu beczkę wypili, która valoris złotych czterdzieści; gorzałki i gotowemi pieniędzmi nabrali na złotych trzydzieści, sub juramento przyznał; u Lejby arendarza Ielec, gospodą stojąc, różnemi trunkami i gotowemi pieniędzmi wymusili złotych sto. Imć pan Ochłopowski, będąc w oblężeniu w zamku Norzyńskim, okupując się dla wyjścia, wydał różnym kozakom dobrą monetą złotych czterdzieście. We wsi Chajczy Wielkiej atamanowi Procykowi Strybut, Herman i Mielnik gotowemi pieniędzy wydali złotych sześćdziesiąt; kozak Fedorzec u Waška Łysego, Krywonosa, Fedora i Łukina wybrał złotych trzydzieście i pięć; Seńko i Iwan, w kupie chodząc, Sawie, Bechowi, Oleksiejowi, Dawidzisze w gotowych pieniędzach i leguminie wybrały na złotych czterdzieście; Czornoje - Licho, kozak, u Weremjia i u wojta Božka wybrali na złotych trzydzieści; Wasyl Seredenko z białogłową mężatą, nazywającą się Kozlenkową, kilka razy na cudzołóstwie złapany, za uskarżeniem się i requiriowaniem sprawiedliwości przez podstarościego, żadnej nie odniósł kary, a nawet, gdy tenże podstarości żądał u setnika nakaźnego Homy i

Procyka atamana, żeby, zabiegając ponowienia znowu tego grzechu cudzołostwa, odmienione miał gdzie indziej stanowisko, tedy i tego nie uczynili pomieniona starszyna, a zatem znowu na tymże grzechu tegoż kozaka kilkakroć zastawano; tenże Serdiuk u Iwana, Karasia, Kiryka, Puzania, Kuryłca wybrał złotych czterdzieście. Andrzej kozak u Kyryenka, Newhada, Szonenka złotych trzydzieście wymogł; Nester kozak u Tyszka, Mojsieja, Jewczy na złotych trzydzieście wybrał. We wsi Zbrankach Kostra kozak u Janka Łosika wymogł, excepto wiktu, złotych trzydzieście; ciż kozacy wszyscy u całej gromady wybrali owsa ośmak dwanaście. We wsi zaś Żerewcach sam pan Dylewski z kozakami setni swej takowych naczynili szkod: u Stepana Rudnika Jarema ataman konia, targiem wrzko- mo, którego nie dopłacił, złotych siedmnaście, tenże rusznice vio- lento modo wzioł, kosztującą złotych dziesięć, tenże Rudemu Paw- ła, setnikowi nakaźnemu, najachawszy z setnią na Rudnią, nabrął gwałtownym sposobem gorzałki kwart siedmdziesiąt, żelaza pół wo- za, valoris złotych sześć; chorążemu, asawule i atamanowi przymu- sili sobie dąć żelaza woz, valoris złotych dwanaście; tenże Dylew- skiemu setnikowi monety dobrej złotych trzy, żelaza szyn sześć, va- loris złotych dwa, groszy piętnaście; tenże Pilajowi, pułkownikowi nakaźnemu, gotowych pieniędzy złotych dziesięć, skore żółte, która kosztowała złotych cztery, prochownice przez gwałt wziął, valoris złotych dwa; u wojta Pilipa – Wasilina kozak, stojąc, jedząc i pijąc, wymusił na nim gorzałki za groszy dwadzieścia, jagieł kowszow trzy; Iwan Prokopienia temuż kozakowi pieniędzy gotowych groszy dwadzieścia, jagieł kowszow trzy; Kirej Tychycenia temuż pieniędzy gotowych groszy dwadzieścia, jagieł kowszów trzy; Trochim temuż kozakowi groszy dwadzieścia, jagieł kowszów trzy; Andrzej Szurenia temuż kozakowi gotowych pieniędzy groszy dwadzieścia, pszona kow- szów trzy; Iwan Szurenia temuż, przypisny będąc, gotowych pie- niędzy groszy dwadzieścia, jagieł koszów trzy; temuż ogółem słoni- ny funtów dwanaście, mąki hreczanej czetwertyk, żytniej mąki pół ośmaki, sucharow ośmaka jedna, soli husek sześćdziesiąt. Michał Eliaszenko Kalukowi kozakowi z przypisnymi, z Jackiem krawcem, Daniłem, Mikitą, Ochrymem i Laszkiem wydali onemu sucharów ośmakę jednę, mąki żytniej pół ośmaki, hreczanej mąki czetwertyk

jeden, jagleć czetweryk jeden, słoniny funtów dwanaście, soli husek sześćdziesiąt, pieniędzy gotowych złotych sześć; Roman Bogdanenko atamanowi Jaremie z Jarmołą, Demianem, Opanasem i drugim Jarmołą wydali sucharów ośmakę jednę, mąki żytniej pół ośmaki, mąki hreczannej czetweryk jeden, jagleć czetweryk jeden, słoniny funtów dwanaście, soli husek sto, pieniędzy gotowych złotych sześć; Hryszko i illaszenia Maximowi kozakowi z Borysem, Karpem, Martinem, i Jaroszem, i wdową Tuszczychą—sucharów ośmakę jednę, mąki żytniej pół ośmaki, hreczanej mąki czetweryk jeden, pszona czetweryk jeden, słoniny funtów dwanaście, soli husek sześćdziesiąt, pieniędzy gotowych złotych sześć; tenże Maxim kozak, nie pomnając na surowość prawa i przykazanie Boże, z białogłową mężatą, nazywającą się Iwanichą, pokilkakroć na cudzołozstwie złapany, męża od żony przez gwałt odbiwszy, za uskarżeniem się i requiriowaniem sprawiedliwości przez podstarościego, żadnej nie odniósł kary, a nawet, gdy tenże podstarości żądał u setnika nakaznego, Pawła Rudego i atamana Jaremy, żeby, zabiegając uczynkowi złemu ponowienia znowu tegoż grzechu cudzołozstwa, żeby mu w inszej wsi odmienił stanowisko, tedy żadnej sprawiedliwości z spomienionego kozaka nie uczynili i stanowiska nie odmienili; ciż kozacy i wyszponieniony ataman u tejże gromady wymogli gwałtownym sposobem złotych dziewiętnaście, owsa wydać musieli ośmak pietnaście, siana nadzwyczaj koniom i rzucaniem pod konie wydać musieli i kupować onego wozów czterdzieści ósm, tymże kozakom musieli przez gwałt dać; bijąc i kalecząc, u ubogich ludzi wymogli na bóty złotych szesnaście, lisa, który valoris złotych sześć, za kunicę musieli dać złotych pięć; tymże kozakom kolendy i włoczebnego wymusili gwałtownym sposobem złotych pięć, ujednywając zaś pana Athanaziego Pilaja, pułkownika nakaźnego pomienionego jego mości pana Iskrzyckiego, aby dalszych nie kazał czynić exorbitantiej, gotowych pieniędzy złotych czterdzieście, skur sześć żółtych, valoris złotych trzydzieście i sześć, item skór dwie czarnych, kozłowych, valoris złotych dziesięć, rucznica, kością sadzoną, valoris złotych dwadzieścia cztery, piwa beczek dwie – złotych dwanaście, wieprz karmny, valoris złotych dwadzieścia cztery, owsa ośmak cztery, valoris natenczas po złotych ósm, facit złotych trzydzieście dwa, papieru liber dwie, po groszy

dwendziestu cztery, facit złoty i groszy ośmnaście, tiutiunu papusz sześć, po groszy dwanaście, facit złotych dwa i groszy dwanaście, za lisa gotowemi pieniędzmi dali złotych ósm i groszy ośmnaście; in summa facit złotych sto dziewięćdziesiąt i groszy ośmnaście; z całej zaś włości Norzyńskiej, excepto wiktu i różnych legumin, tak dla samych, jako też obroków i siana dla koni, in summa wynosi: dwa tysiące złotych polskich, także excepto samego pana Pilaja, któremu wydali, jako się wyżej pomieniło, złotych sto dziewięćdziesiąt polskich i groszy ośmnaście. Super realitatem prawdziwie spisanego rejestru pomienionych poczynionych szkod, tenże offerens insimul z stawionymi do poprzysiężenia onych: pierwszym z miasta Norzyńska, sławetnym Prokopem Siekierzyckim, drngim z Wielkiej Chajczy, roboczym Kirykiem, trzecim ze wsi Bondarów, Timochem, czwartym ze wsi Żerewiec, Iwanem Prokopieniem prosili o wydanie sobie roty juramentu; a tak, za wydaną sobie urzędową rotą, jurament w te wykonali słowa: My, Alexander Ochłopowski, administrator, Prokop, Kiryk, Tymoch i Iwan, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako prawdziwie i istotnie, według tego rejestru pisanej, w wyżej mianowanych dobrach, pana naszego dziedzicznych, przez setników, pułkownika nakaznego, asawułów, atamanów i czerń kozacką, wyżej w rejestrze mianowaną, jego mość pana Bazylego Iskrzyckiego, półkownika wojsk jego królewskiej mości to zostało poczynione; na czym, jako sprawiedliwie przsięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; po którym podanym rejestrze i wykonanym juremencie, ciż wszyscy insimul, prosili mię, urzędowi, hoc totum actis connotari, co i otrzymali: Alexander Ochłopowski, administrator. A tak ten rejestr poczynionych szkod, za podaniem i prośbą wyszmaniowanej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszyszek, z początku aż do końca, słowo w słowo do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

LXXXVIII.

Письмо отъ польского гетмана, Яблоновскаго, къ Палею, о томъ, чтобы онъ запретилъ своимъ козакамъ разорять имѣніе хорунжія кіевскаго, Федора Ельца. 1692, Апрѣля 30.

Року 1692 месеца апраля 30-го дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и книгами нынепнimi, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imc pan Michał Teodor Ielec, choronzyc kijowski, dla zapisania do xiag niniejszych, grodzskich, owruckich, list jaśnie wielmoznego imc pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronego, middzyrzyckiego etc. starosty, do imc pana Palija, pułkownika wojsk jego krolewskiej mości zaporoskich, na ochronę dóbr imc panów Ielców, vocanti (sic) sigillo przypieczentowany, per oblatam podał, tak się w sobie mający: Mości panie Palej pułkowniku. Już to nie pierwsza skarga do mnie przychodzi, jako w dobrach imc panów Ielców ludzie waszmości, a osobliwie pan Sawa, wielkie szkody, krzywdy, aggrawacje, wiolence i excessy ludziom ubogim czynią tamecznym, tak, że ani sam imc pan Ielec, possessor, osiedzić się w domu własnym nie może; źle to bardzo, i cale trzeba w tym swawołę poskromić; za tym tedy moim terazniejszym ordynansem wejrzy wasz mość pan sam w to, niech się takowe nie dzieją besprawia; bo jak zaś to przyjdzie do sądu mego, na kogo się pokaże, pewnie i bez nagrodzenia szkod wszystkich i bez kary nalezytej nie obejdzie się. W czym upewniając, dobrego od Pana Boga życzę zdrowia waszmości. Życzliwy przyjaciel, S. Jabłonowski, K. K. H. W. K. Intitulacja u tego listu otworzystego, tak się w sobie ma: imc panu Semenowi Palejowi, pułkownikowi wojska jego krulewskiej mości i rzeczypospolitej Zaporowskiego,

przyjacielowi memu, do oddania. Który to list, za podaniem wyszmi-
nowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do
xięg niniejszych, grodzkich, owruckich jest wpisany.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, 1691—1692
№ 3216; листъ 502 на оборотъ.*

L X X I X .

Жалоба, управляющего имѣніями епископа Львовскаго уніатскаго, Іосифа Шумлянскаго, дворянина Степана Вильковскаго и ревизора этихъ имѣній, Александра Рудницкаго, на управляющаго королевскими таможнями, Павла Горчинскаго, о томъ, что онъ, въ сопровождениі козаковъ изъ полка Искрицкаго, напаль на нихъ, нанесъ имъ побои и разграбилъ ихъ вещи. 1692. Мая 17.

Року тисечя шестсотъ девятьдесятъ второго, месяца маіа сем-
надцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ
подстароства овруцкого и книгами нинешними, гродскими, овруц-
кими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Wil-
kowski, sługa i administrator dóbr jaśnie wielmożnego w Bogu je-
gomosci xiędza Józefa Szumlańskiego, Episkopa Lwowskiego, (po-
nieważ urodzony jegomość pan Alexander Rudnicki, pojezdniik tych-
że dóbr, circa violentam et indebitam aggressionem tychże dóbr
przez niżej mianowane osoby obwinione, discrimin salutis et imbeci-
litatem virium patiens, acta praesentia cum solenni sua querimonia
adire niemôgl), imieniem tak pana swego, jako i pojezdnika, żałośnie
przeciwko urodzonemu jegomości panu Pawłowi z Góry Gorczyń-
skiemu, pisarzowi generalnemu ceļ jego krolewskiej mości komor
podnieprskich, niżej mianowanego gwałtownego najazdu i niesłusz-
nie popełnionego excessu samą rzeczą, skutkiem i osobą swą pryn-
cypałowi umyślnemu, perpetratarum violentiarum executorowi, także
czeladzi jegomości i kozakom plus minus pietnastu z pułku jego
mości pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika podolskiego, ad infe-
rendam violentiam consulto zaciagnionym, z dispositii teraz nakaz-

nego pułkownika, pana Pawła Dęneki, będącym, po imionach i przez-wiskach temuż panu Dęnece i obwinionemu lepiej wiadomym, któ-rych czeladzi statutio de jure omnino urgetur et hoc loco pro ex-pressis et specificandis censeri mają et in termino specificabuntur, transakcijej oczewistym uczestnikom, manuoperatorom, compryn-cypałom i pomocnikom manifestował i protestował o to: iż wspom-niony jegomość pan Gorczyński, nescitur quo spiritu ductus et ausu, nie mając żadnego prawnego praetextu i interessu, in meram rebellio-nem juris publici czyniąc, temere praesumpsit roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, dnia szóstego miesiąca maja z pomienionemi kozakami na wieś Tołokoń, w wojewodstwie kijow-skim, a powiecie owruckim leżąą, violento, guerrico, tumultuoso et armato modo in multitudine ludzi najechać, securitatem publicam ví-dare, jakoż ipsa re et facto exequutus, kiedy nad przerzeczonym jegomość panem Rudnickim, pojezdnikiem, terazniejszym comparen-tem, administratorem, i innemi, ex brachio jaśnie przewielebnego jego-mości xięda Episkopa lwowskiego zesłanymi, praejudicissime na-padszy, niesmaczne tym affronta i dysgusta, pro libitu suo, sine lege et rege, a prawie absolute dominantes, wyrządzali, jegomości pana Rudnickiego i czeladnika jego, po imieniu i przezwisku lepiej temuż, jako panu, wiadomego, wielką confusią i słowami uszczypli-wemi nakarmiwszy, sam jegomość pan Gorczyński jegomości panu Rudnickiemu, nic sobie niewinnemu, w gębę dwa razy pięścią dał, a potym, dobywszy szable, pro velle suo płazował. Deinde, nie ukon-tentowawszy się w swym złym umyśle i affeccie, z tejże wsi Tołokunia, ex loco delicti, ad majora et pejora postępując, tegoż jego-mości pana Rudnickiego, protestanta, i roboczego Kuryła ze wsi Unina z tymiż kozakami zaciagnionemi, do dzierżawy swojej, Kozarowicz, na koniach jadących, kańczukami bijąc i pędząc, niby Orda, bez ża-dnego respectu bliźniego i krwi chrześciańskiej, amotoque timore divino et misericordiae, aż do samego domu, z wielką znętą i op-pressią stanu i osoby szlacheckiej, prowadził, gdzie przyprowadziw-szy terazniejszego protestanta i Kuryła, nibi jure victos vel quid-piam sibi reos, do jamy, albo raczej w loch, wrzucić kazał, bez dzień cały aż do nocy trzymał, postremo, ab actu wzięcia aż do tego dnia wtorkowego sub custodia, niby jakowych złoczyńców i podejrzanych

sobie, z wielką ruiną osob ich, trzymał, jegomość zaś pan Rudnicki, widząc evidens prae oculis periculum, gdyby fuga saluti non consuleret, pewnieby też jego potkała poczesna, co wszystko ex documentis literatoribus, od tegoż obwinionego do Kolendy, sētnika pułku jegomości pana Iskrzyckiego kozackiego, directis, luculentissime patet; że kilkakroć kozaków zaciągał, która kartka et in termino juris probabitur, przy której incarceratę, custodię i popełnionych excessach, czeladź jegomości pana Gorczyńskiego terazniejszemu protestantowi konia siwojabłkowitego swego chowania, szostej paszy, valoris złotych siedmdziesiąt dobrej monety, in vim praedae et spoli wziąwszy, zbiegali, i na wszystkie nogi skałeczyli, którego protestans, dla præsentatę do grodu, super verificationem, prowadził, lecz, nie mogąc doprowadzić, za wsią Ihnatówką przy człowieku na paszy porzucił, z którego konia skałeczonego żadnego nie będzie miał pożytku, uzdeczkę rzemienną, valoris złotych pułtora polskich, jego mości panu Rudnickiemu, rucznice, szable, pas y chustkę turecką y botów par dwie wzieli, innych nie mało exorbitantiej, które czasu prawa verificabuntur, nanieśli, przez który swoj niesłuszny, gwałtowny y nieprawny proceder jegomość pan Gorczyński cum comprincipalibus, complicibus et statuendis suis, prawo pospolite et securitatem publicam violavit, winy pro qualitate facti et excessus, una cum restitutione, acceptarum rerum refusione, damnorum et expensis litium libere succubuit; o co wszystko, że tak jaśnie przewielebny w Bogu jegomość xiądz episkop lwowski, jako y pojezdnik dóbr, jego mość pan Rudnicki, wspólnie z sobą, terazniejszym protestującym ubiqinario fori, officii et judicii regni progredietur via, tą swoją terazniejszą deklaruje protestatię, której salvam tymże ich mościom, tam in toto, quam in parte, jeżeli prawa tego będzie ukazywała potrzeba, zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, vel per citationem correctionem, hanc vero actis præsentibus connotari mnie, urzędu, prosił, co y otrzymał. Imieniem jego mość pana Stephana Wilkowskiego, jako pisać nie umiejętnego, za ustną prośbą jego mości, podpisuję Franciszek Bilski.

*Книга гродская овруцкая, записаная и помочная, № 3216;
годъ 1691—1692; листъ 707 на оборотѣ.*

LXXX.

Жалоба дворянина Юрія Олекшича и луковского старосты, Андрея Дрогоевского, на урядника львовского униатского епископа Іосифа Шумлянского, Александра Рудницкого, о томъ, что онъ, въ сопровождениі козаковъ изъ полка Искрицкаго, выбивалъ ихъ насильно изъ имѣнїй и аренднаго владѣльца одного изъ ихъ селъ, Павла Горчинскаго, посадилъ въ тюрму. 1692 Мая 24.

Року тисечи шестсотъ девятьдесятъ второго, месица мая двадцать четвертого дня.

На вряде кгродскомъ, въ замку его королевское микости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцького и книгами нинешними, кгродскими, овруцькими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jerzy Olekszyc, obywateł wojewodztwa kijowskiego, dobr wsior: Tołokunia, Weremiek i Krymskiej-Rudni, vigore collati sibi a sacra regia majestate privilegii, cum omnibus attinentiis possessor, swym i wielmożnego jego mości pana Andrzeja Drohojowskiego, starosty Łukowskiego, dobr wsi Kozarowicz i innych dziedzica, imieniem, przychylając się we wszystkim do protestatiej, tak od siebie, jako i od urodzonego jego mości pana Pawła z Góry Górczyńskiego, tejże wsi Kozarowicz terazniejszego possessora, . w roku terazniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorym, miesięcy i dni niżej specifikowanych, w tychże protestatiach wyrażonych, w grodzie owruckim zaniesionych, solennissime przeciwko jaśnie przewielebnemu w Bogu jego mości xiędu Józephowi z Szumlan Szumlańskiemu, episkopowi lwowskiemu, jussu, scitu et mandato pryncypałowi, urodzonemu jego mości panu Alexandrowi Rudnickiemu, pojeznikowi jego mości, jussa principali sui exequującemu z zaciagnionemi umyślnie kozakami, do

osob kilkudziesiąt, z wiadomością i zezwoleniem urodzonego jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego, strażnika poleskiego, pułkownika jego królewskiej mości wojsk zaporozkich, także i z czeladzią swą, po imionach i przewiskach panom ich lepiej wiadomym, których statutio omnino de jure urgetur, infrascripti facti, violentiarum, invasionis et deprædationis dworu, perpetrationis damnorum compryn-cypałom, manuoperatorom, czeladzi convulnulatorom, na zdrowie, życie i substantię diffidatorom, privilegii sacrae regiae majestatis violatorom, świadczył, manifestował i protestował się o to, iż wspomnieni principales cum comprincipalibus suis, wiedząc dobrze o tym, że tak pomienione dobra protestantis za przywilejem najjaśniejszego króla jego mości są oddane i conferowane protestanti, jako też i wieś Kozarowicze, dobra ziemskie, nulli immunitati et indemnitatı subjecta, a quavis impetitione libera zostawać mają, przecie jednak, his omnibus spretis, nie ukontentowawszy się tym, że wprzod na Wremijki i Krymską-Rudnię violento modo najachano, podstarościch i czeladź pobito i poraniono, krzywd i szkod naczyniono, nie mało excessow contra præscriptum juris publici naniesiono, (o co wszystko, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtorego, dnia dwudziestego, dziewiątego aprilis, cum plena circumscriptione factorum, czasu i sposobem in eadem protestatione expræssorum, przez tegoż protestanta zaniesiona, fusius in se sonat quærimonia); ale znowu powtórnie na wieś Tołokoń, dobra protestantis, violento modo najachawszy, pro libitu suo, co chcieli, czynili: bili, kaleczyli, exorbitowali, rabowali, ztamtađ do wsi Kozarowicz w kilkudziesiąt kozaków, z pułku jego mości pana Iskrzyckiego zaciagnionych, na dwór Kozarowicki, possessią jego mość pana Gorczyńskiego, na dobra dziedziczne wielmożnego jego mość pana starosty Łukowskiego, po nieprzyjacielsku, armatnie, napadszy o północy, absolute sobie postępowali, jego mość pana Gorczyńskiego, wziąwszy z domu, sub custodia aż do Dymiera prowadząc, pod wartą trzymali i, gdyby na porękę jegomość pan Boryczewski z pod warty nie wziął, pan Bóg wie, coby się z jego mością działało, którego był wydał jego mość pan Iskrzycki jego mości panu Rudnickiemu, tak dalece, że, okupując zdrowie swoje, musiał dać dziesięć serów samemu panu Iskrzyckiemu i gdyby wprzod, za osobliwą providentią Boską i za ma-

nuductią tegoż pana Baryczewskiego, fuga saluti consulendo, widząc evidens præ oculis discrimen ob factas insidias et diffidationes, do miasta Owruca i grodu nie przybył, pewnieby vita privaretur; jakoż i teraz promulgatum, iż wszędzy po drogach, gościńcach i innych miejscach z ludzmi subordynowanemi, umyśliwszy nieżywić i ze wszystkiego, coby przy nim zastali, obnażywszy, zabić, factis insidiis, czyhają i z życiem dzielić moliuntur, że teraz nigdzie przejachać et ad proprios suos przybyć limites, ob imminens periculum, nie może; circa violentam tegoż dworu aggressionem, deprædationem et spoliationem, na tysiąc złotych dobrej monety temuż jego mości dispendiis nanieśli; czeladź więziono, bito, majątkość zrujnowano. O czym protestatio roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego, dnia dwudziestego trzeciego maja, przez tegoż jego mości pana Gorczyńskiego w grodzie owruckim zanieciona, którą in omnibus punctis, clausulis, actibus, factis, essentia et re, swym i wielmożnego jego mości pana starosty Łukowskiego imieniem, in toto approbat, confirmat et ratificat, fusius in se sonat protestatio. Przez który takowy swoj gwałtowny proceder ich mościowie wszyscy obwinieni: jegomość xiądz episkop lwowski z co-principałami swemi—prawo duchowne i pospolite; jego mość pan Iskrzycki—prawo pospolite i artykuły wojskowe, cum statuendis, naruszyli; wszyscy zaś przywilej najaśniejszego króla jego mości violarunt, rigorem de immunitate bonorum terrestrialium una cum pænis, ratione perpetratarum violentiarum, libere na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie succubuerunt, damnaque exinde perpetrata refundere, una cum restitutione omnium rerum, omnino tenentur; o co wszystko, że tak wielmożny jego mość pan Drohojowski, starosta Łukowski, ratione dobr swoich, oraz z possessorem tejże majątkości, jego mością panem Gorczyńskim, jako terazniejszy protestans, respectu suorum bonorum, actionem in omni judicio et officio regni cum præfatis inculpati jure progredientur et præmissa omnia vindicabunt, tąż swoją declaruje się protestią, albo raczej approbatą, która, aby actis connotata była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał Jerzy Olekszyc.

Жалоба Александра Ясенского, намѣстника панцирной хоругви, товарищѣй той-же хоругви: јомы и Казимира Рудницкихъ и другихъ лицъ на козацкаго полковника, Семена Палія, и на козаковъ полка его о томъ, что они не допускали польскихъ хоругвей занимать, назначенный имъ гетманомъ квартиры, наносили имъ разныя обиды и, наконецъ, напавъ на нихъ, товарища Франциска Рудницкаго убили, другихъ изранили и ограбили. Факты эти подтверждаются сознаниемъ вознаго. 1693. марта 18.

Року тисеча шестсотъ девѧтьдесѧтъ третего, месяца марта осьмънадцатого дня.

На уряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, јномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Jasieński, namiestnik, natenczas będący, chorągwie pancernej wielmożnego jego mości pana Alexandra Michała na Tuczapach Łaszczza, grabowieckiego i jasielskiego starosty, rothmistrza jego krolewskiej mości, vindikujący pro persona et parte sua znacznej confusiej, convuleratiej, strat; także i ich mość panowie: Thomasz i Kazimierz Rudniccy, bracia między sobą rodzeni, tegoż znaku thowarzystwo, prosequuiący crudelissimam et enormissimam, przez śmiertelne i tyrańskie zadane razy, zeszłego recentissime z tego świata, urodzonego jegomości pana Franciszka Rudnickiego, brata swego rodzonego, tegoż znaku thowarzysza, necem, oraz posteriori, nocivo et malevolo obviando molimini, immunitatem zaś, securitatem et praerogativam, antiquitus stabilitam, ordinis nobilitaris et equestris in toto conservando, niemniej też ingratiss, jego krolewskiej mości dosyć nasyconym

chlebem, przy tym zdradliwym i szkodzącym, zabiegając ludziom, solenissime przeciwko jego mości panu Semenowi Paliowi, połkownikowi wojsk kozackich jego królewskiej mości, principali actu, ratione infrascriptorum, winnemu; tudzież przeciwko Ułasowi, drugiemu Hawryłowi Wielkiemu, trzeciemu Michałowi Darienkowi, setnikom, także Butkowi, Kostyrce, Pańkowi i innym kozakom, do osob plus minus trzydziestu excedentibus, armata manu, catervatim et tumultuatim invasoribus, a nadto, dominio sacrae regiae majestatis ingentibus imo infensissimis rebellibus, intro in patria hostilibus, także przeciwko urędzonemu jegomości panu Stephanowi Didkowskemu, manifestowali i protestowali się o to, iż gdy pomieniony jegomość pan namiestnik wspólnie z drugimi trzema chorągwiami: jegomości xiędza biskupa chełmińskiego, jegomości pana Dunina, podstolego bełzkiego, za ordynensem, wolą i wyraźną assignatą jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, na consistentią zimową do starostwa owruckiego przybywszy, stanowiskiem honestissime et modestissime stanawszy, postępowali, proprietate sua kontentując się, alisci niewdzięczni kozacy przeciwko Bogu i panu, najaśniejszemu królowi, nam szczęśliwie panującemu, militando, lares patriae funditus depopulando, wielkie i nieznośne z ostatnią ruiną kraju czyniąc exorbitantie, zwykłe zdawna excessa i violentie, też na protestantach, nic sobie niewinnych, złe reassumowali im Praesie et ipso facto exequowali. Naprzód przed przyściem jeszcze chorągwia na konsistentią, ich mościow panów pisarzów, od pomienionych chorągwii zesłanych, mianowicie urodzonych ich mościow panów: Stanisława Korabiowskiego i Bazylego Pieniańskiego, z pod znaku jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości xiędza biskupa chełmińskiego; z pod znaku wielmożnego jegomości pana starosty grabowieckiego, urodzonych ich mościow panów: Jana Iwanickiego, i Jana Jałtuchowskiego; z pod chorągwie wielmożnego jegomości pana cześnika ciechanowskiego, sędziego wojskowego: jegomości pana Bazylego Strzelickiego; także z pod czwartej chorągwie wielmożnego jegomości pana Dunina, podstolego bełzkiego, ich mościow panów: Stanisława Jaskulskiego, i Michała Nartowskiego, nic sobie nie będąc winnych, bez żadnych dania sobie okaziej, we wsi Rokowszczyznie, Ułas nazwiskiem, sotnik, z innemi, po-

bliżu będącemi, setnikami i kozakami, catervatim, cum summa ignominia et confusione; hałasowały; powtornie we wsi Waśkowiczach, tychże ich mościow panów pisarzow; potentia dominando, infestowali; potrzecie, gdy wspomnione chorągwie, na swoje przyszedzsy stanowisko, a dowiedziawszy się dowodnie, że kozacy spędzają i hałasują, ich mość panowie namiestnicy z pod wszystkich czterech chorągwii, postęgając całości honoru i consistentiej swojej, pisali list do pomienionego pana Palia, aby kazał tym kozakom ustąpić i więcej nie aggrawować, jakoż listem swoim i przez zesłańego z ramienia swego, pana Zeleńskiego, wrzkomu do upacificowania iniunxit, aby z tych wsiów ustąpili i do consistentiej ich mościow pomienionych nie interesowali się, gdzie niejaki, nazwany Lewko, setnik tegoż jegomości pana Palia, w miasteczku Wiazowce, przy hałasowaniu company znaku wielmożnego jegomości pana sędziego wojskowego, u urodzonego jegomości pana Franciszka Wojewodki, chorążego tegoż znaku, konia gniadego, łysego, valoris złotych polskich dwieście, zे wszystkim rynsztunkiem wzieli; po czwarte we wsi Kocowszczyznie, nazwany Hawryło Weliki, setnik, przedawszy się z setnią ludzi od jego mości pana Bazylego Iskrzyckiego pod pułk przerzeczonego jegomości pana Paleja, gwałtownie naszedzsy na pomienione wioski, wyszczeczoną kompanią, czeladź pocztową, zabierając konie, opprimowały, a co większa, nadto sobie pozwoliwszy, gdy jegomość pan namiestnik z mianowanymi ich mościiami pany Rudnickimi, dla sprawowania rzeczy i potrzeb swoich, jako i dla wykupna zastaw w mieście Narodyczach, na masną zapustną russką niedzielę, roku terazniejszego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca marca dnia ośmego, będący i, już posprawowawszy, przypoznawszy się, do wsi Rosoch, do przystawstwa swego, na noc zajechał, na trakcie i gościncu, do Owruca idącym, w domu Daniła Wojta i tam, nic na siebie ni od kogo nie spodziewając się złego, przyjechawszy, jeno co z sanek zsiadać poczeli, natychmiast Kostyra, Butko i Pańko z innemi kozakami, z umysłu na to sprowadzonemi, do osób plus minus, jako się wyżej namieniło, trzydziestu, setni Daryenkowej, a pułku wspomnionego jego mości pana Paleja, z instynktu i informatiej, jako sami natenczas kozacy twierdzili, jawnie odpowiadając, jego mości pana Stephana Dądkowskiego, regenta grodzkiego

kijowskiego, mającego dobra natenczas w opiece swojej jaśnie prze-
 wielebnego w Bogu jego mości ojca Szumlańskiego, episkopa lwow-
 skiego, jako i te wioskę Rosochę, umyślnie cum vario armorum ge-
 nere przygotowanemi, zasadziwszy się po nieprzyjacielsku, jedni z
 chałup, drudzy z kątów i zza płotów wypadli, strzelali, siekli, i drą-
 gami bili, jakoż nieboszczykowi jegomości panu Franciszkowi Rud-
 nickiemu głowę drągami, samopałami zbili i zgruchotali, aż do moz-
 gu, upadłemu na ziemi w plecy cięty raz zadali, od których zada-
 nych razów w tydzień vitam cum morte commutare musiał; przy
 którym tumulcie i zabiciu nieboszczyka Franciszka Rudnickiego, sza-
 ble oprawną, valoris złotych sto dwadzieścia, wzięto; jego mości panu
 Thomaszowi Rudnickiemu, bratu rodzonemu zabitego, koni dwa: jed-
 nego cisawego, valoris złotych ośmdziestąt, drugiego gniadego, valo-
 ris złotych siedmdziestąt, pistolet, valoris złotych trzydzięci, wzięto;
 jegomości panu namiestnikowi tejże chorągwie razow dwa w głowę
 muszkietem uderzono: z lewego boku, drugi w łeb żerdzą, aż do
 kości zadany, trzeci w rękę lewą, niżej łokcia cięty zadali; koni
 cztery temuż jegomości panu namiestnikowi: jednego powodnego,
 szerią wronego, valoris złotych polskich trzysta sześćdziesiąt, dru-
 giego pocztowego, dereszowatego, valoris złotych sto siedmdziestąt,
 wozowych zaś dwa, szerią wrone, valoris złotych sto sześćdziesiąt,
 rządzik czerkieski biały, valoris złotych siedmdziestąt, kulbak dwie
 ze wszystkim moderunkiem: z powodnego jedna, druga pocztowa,
 valoris złotych sześćdziesiąt, ładowniczkę oprawną, bóty żółte, nowe,
 te oboje valoris złotych dwadzieścia; pieniędzy gotowych złotych
 sześćdziesiąt wzięli. Jakubowi Wapczyńskiemu, pocztowemu jego-
 mości pana namiestnika, raz cięty w głowę zadali aż do kości, te-
 muż szable, valoris złotych dziesięć, wzięii. Wojciechowi Kozłow-
 skiemu, pocztowemu urodzonego jegomości pana Andrzeja z Zaklu-
 czyna Jordana, porucznika chorągwii wielmożnego jegomości pana
 starosty grabowieckiego razow dwa: wzduż głowy jeden, a drugi z
 prawego boku w głowę, krzosem muszkietowym zadane, plecy drą-
 gami zbili, któremu przy zbiciu muszkiet, valoris złotych dwa-
 dzieścia, wzięli, szable, valoris złotych dziesięć, wzięli, kontusz tuzin-
 kowy, czapkę, ładownicę, valoris złotych ośmdziestąt, wzięli; pachoł-
 ka pocztowego jegomości pana Thomasza Rudnickiego, rodzonego in-

terempti, w lewej ręki bez dwa palce cięte zadali, ktorzy protestantes, adherendo lege publicae et sancitis regni, tegoż wspomnionego, okrutnie zabitego, jegomości pana Franciszka Rudnickiego caderwer w grodzie owruckim praesentowawszy, przez woznego generała wojewodstwa kijowskiego, szlachetnego Jana Hlebowskiego, in locis publicationibus solitis, in praesentia szlachty i rycerstwa, consistentią w Owruzym stojącego, jako też mieszkańców i różnych kondycii ludzi, urodzonych ich mościów panów: Alexandra Szaciły Kulikowskiego, Franciszka Zdżarskiego, Kazimierza z Strumian Dąbrowskiego, Jana Grywskiego, Michała Staszkiewicza, Stephana Baranowskiego, Alexandra Redczyca, Jerzego Jabłońskiego i innych proclamował, donosząc to wszystkim do wiadomości, że nieboszczyk przez pomienionych: Butka i Kostyrkę, Pańka i innych kozakow z setni Daryenkowej a pułku wspomnionego jegomości pana Paleja został okrutnie zabity. Przez który takowy swój, contra omne fas et aequum, postempek, pomieniony jegomość pan Palej z setnikami i wszystkim swoim wojskiem kozackim postąpiwszy, privato et malevolo suo ausu jawne sacrae regiae majestatis dolum et rebellionem w państwie exequutus, pro acceptis beneficiis, summa pensavit ingratitudine, a zatym winy, przeciwko takowym jawnym rebellizantom ex senatus-consulto et ordinum regni, pro qualitate facti et excessus sui, na osoby i dobra generaliter wszystkie swoje libere zawzięł, salva tej protestatniej, tam in toto, quam in parte reservata melioratione, diminutione, immutatione, vel per citationem correctione. In verificationem praemissorum tenże wozny, personaliter stanawszy, in vim verae, realis et fidelis relationis suae, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, palam, publice, libere ac per expressum recognovit: iż on, roku tegoż, miesiąca i dnia, wysz na accie mianowanych, ad affectationem juridicamque requisitionem memoratorum comparentium, tu, w mieście Owruzu, u każdego z ich mościów, począwszy od jegomości pana namiestnika, w gospodach, consistentią stojących, pomienione rany i razy czasu i sposobem, wyżej w protestatnej opisane, widział, i oglądał, którzy mienili bydź sobie od Butka, Pańka, Kostyrki i innych kozakow, setni i pułku wspomnionych, sobie bydź stałe i zadane; także słyszał, że wszystkie pomienione ich mościow konie, rynsztunki, gotowe pieniądze et id genus, jako się opisało, przez nich sa za-

brane z instynktu i informatiej jegomości pana Stepana Didkowskiego, regenta grodzkiego kijowskiego, te zabójstwa, zranienie, strata i zabór stał się. Co, ut juste vidit et audivit, proclamavit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeźnawa relią, prosząc, tak protestantes swojej protestatniej, jako i woźny proclamatiej ciała zabitego, oglądania ran, razów i zabrania pomienionych rzeczy, actis praesentibus connotari; co i otrzymali: Alexander Jasieński, namiestnik ch. W. J. P. S. grabowieckiego, Thomasz Rudnicki, Kazimierz Rudnicki, Jan Hlebowski woźny.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3217;
год 1693; листъ 156.*

LXXXII.

Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ вилькомирскому подчашію, Дмитрю Жабокрицкому, съ прозъбою отстроить на 6 недѣль судебный срокъ по дѣлу между Жабокрицкимъ и ко-зацкимъ полковникомъ, Искрицкимъ, такъ какъ послѣдній не можетъ проѣхать свободно по причинѣ опасности отъ Палевыхъ козаковъ. 1693.
Марта 29.

Року тисеча шестсотъ девѧдесѧть третього, месица мая семого днія.

На уrade кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместнику на тотъ часъ подстароства и реентомъ вгродскимъ овруцкимъ, и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Ochłopowski, sługa i administrator miasta Norzyńska cum attinentis, dobr dziedzicznych wielmożnego jego mości pana Dimitra na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, pisarza ziemskego łuckiego, podwojewodzegо sądowego generału wojewodstwa kijowskiego, ten list, od iaśnie wielmożnego jego mości pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do tegoż wielmożnego jego mości pana swego, ratione introcontentorum pisany, dla wpisania do xięg

niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby actis connotaretur; a tak ja, ex munere officii mei, po-mieniony list do xiąg przymując, z początku aż do końca czytałem, i temi jest inserowany słowy. Mnie wielce mości panie podczaszy wilkomirski, moj mości panie i bracie! W sprawie tej wm. pana, z jego mością panem Iskrzyckim sam widze, do wywiedzenia inquisytiej barzo skrocony czas, bo i jemu obmyślić trzeba securitatem inter infenos et obnoxios zdrowiu swemu, między kozakow Paliowskich, iadąc, ile ieszcze w terazniejszych conjuncturach, które to hostilia ich głoszą; wielce tedy wm. pana prosze, abyś ieszcze nadto niedziel sześć pozwolił pomienionemu jego mości panu Iskrzyciemu; nie żadna w tym prolatia, albo ubliżenie słuszności, ale temporis insufficientia, bo po staremu satisfactia musi bydź wm. panu, w czym, jako de aequanimitate wm. pana, nic nie wątpie, tak prosze wyjaśnić to dla terazniejszej interpositiej mojej, jeśli zasłużę uczynność, zostając na zawsze; koniecznia lисту и подпись руки власное тогожъ его милости въ тые слова: wm. pана uprzejmie życzliwym bratem i slugą. S. Jabłonowski K. K. H. W. K. Data na boku: z Wilii (sic), vigesima nona martii. Инътитуляція зась на кооперте зложеного листу того есть такова: Mnie wielce miłości-wemu panu i bratu, jego mości panu Dymitrowi Żabokrzyckiemu, podczaszemu wilkomirskiemu, wm. panu. A таekъ той листъ, за поданемъ и прозбою вышъ менованое особы подавающее, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нижайшихъ, кгородскихъ, овъ-руckихъ есть слово въ слово уписаны.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3217,
год 1693; листъ 41.*

LXXXIII.

Свидѣтельство, выданное дворянами овруцкаго уѣзда мѣщанами Народицкими и громадою села Жерева дворянину Юрію Карлу Милькевичу о томъ, что онъ обмѣнялъ въ 1775 году лошади по обоюдному согласію со вдовою, козачкою, и что, сынъ ея, находящійся теперь въ полку Палія, ограбилъ Милькевича, утверждая, что кони взяты были у его матери насильно 1693. Апрѣля 24.

Рову тисеча шестьсотъ девѧдесѧть третего, месяца мая шостого дня.

На уриде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомпою, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгородскимъ овруцкимъ, и книгами нинешиими, кгородскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Alexander Ray, s?uga urodzonego jego mo?ci pana Jerzego Karola Milkiewicza, nomine tego? jego mo?ci pana Milkiewicza, pana swego, dla zapisania do xi?g nieniejszych, grodzkich, owruckich, attestacj?, z podpisami r?k wielmo?nych ich mo?ci?w panow obywate? wojewodstwa kijowskiego a powiatu owruckiego i innych, ni?ej na podpisach de nominibus et cognominibus wyra?onych, ratione violentii, przez ni?ej mianowane osoby panu podawaj?cego poczynionych, per oblatam poda? de tenore tali: My, ni?ej na podpisach mianowan?i, szlachta, obywatele wojewodstwa kijowskiego; my, mieszczanie miasta Starego i Nowego Narodycz; tak?e i my, ca?a gromada ze wsi ?zerewa, dajemy te nasze prawdziwe ?wiadectwo urodzonemu jego mo?ci panu Jerzemu Karolowi Milkiewiczowi w ten sposob: i? gdy ieszcze w roku tysiąc sześćset siedmdziesiątym piątym, pod czas zamieszania w Ukraine, wdowa z miasta Niemirowa z synem swoim, przezywaj?cym

się Sinicą, także z zięciem swoim, setnikiem tegoż miasta Niemirowa, uchodząc za Dniepr, gdzie dla niebezpiecznego przejazdu, podczas zamieszania, tak od wojska koronnego, jako też i wielkiego księstwa litewskiego, ziechała do wsi Żerewa, jego mości pana Jerzego Milkiewicza majątkości; którą i tam panowie żołnierze litewscy, na onczas w Narodyczach stojące, po dwa razy napadali; jednak, za obroną pana Żaby, podstarościego jego mości pana Milkiewicza, także za przyjazdem samego imć pana Milkiewicza, nic nie skurawszy, odlechać z nizczym musieli, która wdowa, mieszkając we wsi Żerewie, u jego mości pana Milkiewicza, przez niedziel kilka wytrawiwszy się, nie mając i nie mogąc zkąd inąd wynaleść sposobu do życia i zimowania koni, ile podczas drogiego czasu, taż wyszmielowana wdowa z pomienionym synem, przezywającym się Sinicą, i zięciem, setnikiem, swemi, upraszali jego mości pana Milkiewicza, aby jej za konie, iednego karego, drugiego siwego, dał konia iakiego do wozu, pieniędzmi i zbożem żeby ją opatrzył; jego mość pan Milkiewicz, na prożbę jej uczyniwszy commisératią, dał onej konia gniadego, za którego dał był bitych talerów dziesięć, przydał pułtorakami talerow dziesięć, żyta ośmak dwie miary narodyckiej, które natenczas było po złotych pięć dobrej monety, mohoryczu —gorzałki belec. Teraz tedy, w roku przeszłym, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt wtórym, niejaki kozak, przezywający się Andruszko, z pułku jego mości pana Palia, pułkownika wojskā jego królewskiej mości Zaporozkiego, z setni Feśkowej a kurenia Lewkowegò, który natenczas stał w Wiazówce, mieniając się bydż wyżej pomienionej wdowy synem, którego na ten czas nikt ani znał, ani wiedział, udając przed drugimi kozakami, iakoby jego mość pan Milkiewicz gwałtownym sposobem u tejże wdowy konie zabrał, dla czego, przybrawszy sobie kompanię, po dwa razy na dwor w Żerewie napadał, z którego dworu ledwie sam jego mość pan Milkiewicz zdrowie swoie, za prowidentią Boską, uniosł; inszych ludzi, którzy, natenczas we dworze byli, porozganiawszy, konia cisawego z stajni wzieli, za którego dał był jego mość pan Milkiewicz talerow bitych dwanaście, także kożuch u Kondrata, żerewskiego jego mości pana Milkiewicza poddanego, wzieli, który kożuch kosztuje złotych pięć, myto, na jego mości pana Milkiewicza należące,

przez niedziel cztery, Iwan Czajkowski, ataman z setni natenczas Feśkowej, a terazniejszej Hawryłowej, mieniać za konie i za rzeczy, brali, na ostatek na zdrowie i życie samego jego mości pana Milkiewicza przechwałki uczynili. Na co, dla lepszej wiary i pewniejszej wagi, tę naszą prawdziwą attestatię, pod wiązą, sumnienia i poczciwości, z podpisami rąk naszych własnych, dajemy. Działo się w Żerewie, roku terazniejszego, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzeciego, miesiąca apryla dwudziestego czwartego dnia. У тое атестацієй подписы рукъ тыми словы: Jan Trypolski, Jan Penski, Stanisław Krukowski, Jan Grywski, Antoni Staszkiewicz, Jozeph Czerwiński, do tej attestatij podpisuie się Alexander Zankiewicz, Bazyl Kobyliński, Jan Uszczapowski, Maciej Ciechanowski, Michał Skipor, Stephan Redczyc, Piotr Zakusiło, Harasim Zakusiło, Michał Skałkowski, do tej attestatij podpisał ręką swoją Samuel z Domaszewice Domaszewski, Jan Zakusiło, Jan Niewmirzycki, Piotr Domaracki, Samuel Kobyliński, Gabryel Stempkowski, Stephan Baranenko, pisarz nowego miasta Narodycz, sam od siebie i Iwana Jaszuka, pisać nie umiejącego, imieniem także Iwana Osadczego, dobrze tej sprawy wiadomych, podpisuie się. Petro Lewonenko, całej gromady Żerewskiej imieniem, podpisuie się. Которая же то атестація, за поданемъ и прозъбою выпъ мяннованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинейшихъ, кгородскихъ, овъруцкихъ есть слово въ слово вписанна.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3217,
годъ 1693; листъ 39 на оборотн.*

LXX XIV.

Письмо, писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее разныя текущія новости, между прочимъ извѣстіе о походѣ Татаръ на Палъя 1693. Декабря 3.

Ze Lwowa, die 3 decembris 1693.

Po tey akciey, którą imć pan generał Brant, septima præter-lapsi, pod Kamieńcem felicissime odprawił, cicho było od pogranic-

cka; onegday z Horodynki dano znać, że widziano kilkaset ordy, mimo, ku Buczaczu idącej; nie wiedzą w którą się stronę obrocili, ale ordynowano z szańcu dobrych ludzi na 3 slaki, żeby ich przemówić, day Boże, aby cum clade tych inwasorow.

Z Ukrainy niemasz ponowy żadnej. Sołtan powrócił na Budziak, widząc, że Paleja trudno ubiec.

Po odprawionej commissiej hibernowej, coraz we Lwowie mniej ludzi. Imć pan wojewoda Krakowski tu swoie residentią continuat. Seymik podolski, powtorno reassumowany, skończył się. Staneli posłami: Imć pan starosta popczycki, syn imci pana woiewody Krakowskiego, imć pan Stephan Potocki, kasztelanic kamieniecki, imć pan Krasnowski, chorąży podolski, imć pan Mysliszewski, imć pan Minor, sędzia woyskowy, imć pan Czermiński, chorąży nowogrodzki.

Tydnia przeszłego tumulabat tu, we Lwowie, w kościele u ojców jezuitow swoją jejmość imć pan Łaszcz, starosta grabowiecki, pomposissime, wogniach, we wszystkim apparacie; dwa dni requialna dewotio z kazaniami była in concursu magno, osobliwie dnia pierwszego, gdy imć X. Kałuski disertissime kazał.

Из Тульчинского архива. Связка газет и писем, содержащих политические новости, № 8.

LXXXV.

Жалоба дворянина Александра Болсуновского на дворянина Автония Пашинского о томъ, что онъ, вмѣстѣ съ родственниками своими и съ нанятыми козаками изъ полка Калиана, напалъ ночью на домъ Болсуновского, изранилъ его жену и брата и похитилъ разныя вещи. 1693. Декабря 9.

Року тисечя шестсотъ девядесятъ третього, месица декабря девятого дня.

На урядѣ кгородскомъ, въ замку его королевское милости овърудкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ подстароства овърудкого и книгами нинешними, кгородскими, овърудкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Alexander Bołsunowski, prae imminentि salutis suaे discrimine, przy gwałtow-

nym nocnym domu swego najścia zaledwie życie swoje, derelictis propriis laribus et omni substantia sua domestica, pedester uniossy, a do act grodu tutejszego przybywszy, na niżej mianowanych obwinionych prawną zanosząc quaerimonią, swym i urodzonej jej mości paniej Heleny Czeczkowny Aleksandrowej Bołsunowskiej, małżonki swej, jako też urodzonego, brata swego rodzonego starszego, insimul z sobą mieszkającego, od tychże obwinionych okrutnie zbitych, skałczonych i ledwie co żywych, ad praesentandum do miasta jego królewskiej mości Owruca przywiezionych et in momento znaczne periculum valetudinis sua patientium, imieniem, solenissime a prawie lacrimabundus, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Antoniemu Paszyńskiemu, zięciowi, Aleksandrowi Jwaszewiczowi, teściowi, gwałtownego domu nocnego najścia, także w domu własnym quaerulantów pobicia, zranienia, szkod naczynienia, pryncipałom; Demianowi, bratu rodzonemu, Jakubowi, stryjowi, Paszyńskim, wyżej mianowanego pryncipała, Antoniego Paszyńskiego, umyślnym manu-cooperatorem, tudzież Haponowi, ojcowi, Łuckowi i Leonowi, synom, także Fedorowi Żewżykom, Prokopowi Kaleńskiemu, Pawłowi Chodakowskiemu, Hrehorowi, ojcowi, i Danielowi, synowi, Bołsunowskim, niemniej Daniłowi Sawenkowi, nullibi fixam possessionem mającemu, tychże wszystkich violentii, oppraesii, excessów i exorbitantii una juncta manu comprincipałom, uczestnikom, pomocnikom i adhaerentom, manifestował i protestował się o to, iż pomienieni wszyscy obwinieni pryncipales cum comprincipalibus, proxima jura vicinitatis transgrediendo, paenasque, przeciwko gwałtownym nocnym dworu i domow szlacheckich sąsiedzkich aggressorom, w tychże dobrach ich własnych zabójcom, rigide in statuto discriptas, minime formidando, nie ukontentowawszy się dawniejszym czynieniem krzywd, szkod, różnych przykrości w pólach, gruntach, zbożach zasianych i w kopach będących, w barciach pszczelnych, innych obchodach i wszelakich pozytkach, in antecessum częstokrotnie protestantibus nanoszonych, propria nie będąc satiati sorte, (które wszystkie aiores terazniejsi quaerulantes, zgodę raczej, przyjazń i miłość sąsiedzką między sobą zachowując, a niżeli jakową złą, szkodliwą knując niechęć, do żadnych nie wdając się terminów prawnyeh, uti pacis amantes, przez czas niemały prae se ferebant, i lubo z znaczną krzyw-

pą i jawną ujmą chudoby swojej, summa, qua potuerant, modestia); ale od dawnej swej złej non desistendo zawiętości, owszem easdem co-raz reassumendo injurias, w onych perseverant, jakoż i w roku terazniejszym, tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt trzecim, siano w stożkach dwóch własnych, na własnej sianożęci i gruncie protestantium złożone, kopic w sobie pięćdziesiąt mające, valor każdej kopicy kładąc po groszy piętnastu, przez protestantów, dla nieuczynienia szkody, dobrze ogrodzone, coraz też siano odgradzając, końmi swemi, umyślnie napędzając, spasywali, o które szkodę i spasywanie siana gdy terazniejszy protestans niepojednokrotnie, tak sam przez siebie, jako i przez drugich sąsiadów swoich, wyżej mianowanych obwinionych upraszał, aby mianowanego siana nie odgrodzywali, ani końmi swemi nie spasywali, na tą submisię protestanta, po staremu nic nie dbając, jako poczeli, tak bez przestanku czynili, i gdy pan Stephan Bołsunowski, syn protestanta, w niedziele, to jest dnia dwudziestego dziewiątego nowembry, tegoż siana, jeżeli w nim jakiej ponowy i szkody nie masz, oglądać wyszedł, alisci znowu siano rozgrodzono i konie przy nim zastała; gdy krzyknął, konie, ułakszy się, jako przedtem zwykli, od siana w chojnę skoczywszy, klacz pomienionego obwinionego, pana Antoniego Paszyńskiego, niewiedzieć jakim sposobem, sama obraziła się, którą klacz pan Jacko Bołsonowski, uproszony od obwinionego, terazniejszemu protestantowi, aby ją leczył, dnia siódmeego decembry, przywiodł, iakoż protestans przez tegoż pana Jacka Bołsunowskiego declarował: «że ja tą klacz, wy-leczywszy, zdrową oddam; pan Antoni Paszyński z drugimi uczestnikami swemi, niech mi siano moje spacione nagrodzi.» Ten tedy pan Paszyński siana spacionego płacić nie chciał, ale jeszcze kozaków pułku Kilianna, umyślnie zaciągnowszy, aby protestanta nie żywili, przenaoł; jakoż kozacy, do domu własnego protestanta kilka godzin w noc przyszedzsy, a protestanta w domu nie zastawszy, nazad odeszli; powtore—aż wszyscy obwinieni z pomienionemi kozakami sami już z zajatrzonym sercem przyszedzsy, pan Antoui Paszyński, kosa, w ręku mająca, małżonce protestantis rękę prawą niżej łokcia sztychem przebił, od którego razu na ziemię upadła, wszyscy już, czym kto miał, bili, kolanami gnięli, podkowami, noscami po wszystkich ciałach członkach ztłukli, kaleczyli, razy sinie, spuchłe, bezboźnie, bez żad-

nego miłosierdzia krwi chrześciańskiej i mdłej płci białogłówskiej, okrutnie i po nieprzyjacielsku zadali, prostowłosą uczynili, za puł-umarłą a prawie ubitą zostawili, panu Iwanowi, bratu protestantis, oko lewe podbili, rękę i nogę z lewej strony kijami zbili, owo zgo-ła wszystkiego, pro libitu suo, skaleczyli, w okna strzelali, z doby-temi szablami koło domu biegali, sztachami w okna i drzwi stur-chali, wybijali, samego protestanta po wszystkich kątach na zabicie szukali, spalić dom jego ze wszystką chudobą chcieli, i gdyby, za osobliwą prowidentią Boską, tenże protestans z synem swoim od takiego tyraństwa i zuchwałości ich nie uszedł, pewnieby był na śmierć ubity, dzieci poprzestraszali, w tymże hałasie po nocy sier-mięgę, valoris złotych dwa, i czapkę tuzinkową zieloną, także valo-ris złotych dwa, wzięli, i teraz protestant nie wie, jeżeli dzieci swoje w domu zdrowe i chudobę w całości zastanie, bo obwinieni już tam kozaków, aby z gruntu dom comparentis niszczycyli, subordynowali, na zdrowie, życie i substanię jawną odpowiedź uczynili i zasiadać się myślą. Przez które przegroźki protestantowie życia i zdrowia bezpieczni bydź nie mogą, ale na wszelkim miejscu i każdego czasu periclitari muszą. Co że przeciwko prawu Bożemu, prawu pospoli-temu i samej słuszności i sprawiedliwości świętej stało się i dzieje, ażeby takowe impietata, najazdy, gwałty, morderstwa, zabójstwa, zabory i opresie nie działały się i bez pomsty nie były, ad asyllum sacrosanctae justitiae udawszy się, swoją declaruje quaerimonią, że o to wszystko z zwyszpomienionemi obwinionemi, w każdym sądzie i urzędzie, pro qualitate facti et excessus, prawnie czynić będzie, oraz win, cum refusione damnorum et expensis litium, w statucie opisanych, omnino urgetib, salvam jednak zostawiwszy sobie tej protesta-tiej, tam in toto, quam in minima parte, meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, albo przez pozew correctionem. In ve-rificationem praemissorum omnium, stanawszy oczewiście woźny ge-nerał wojewodstwa kijowskiego i innych, szlachetny Jan Hlebowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wier-nej, prawdziwej i skutecznej relatę swojej, jawnie, ustnie i dobro-wolnie zeznał, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięć-dziesiąt trzeciego, dnia dziewiątego decembbris, na affectatią i praw-ną requisitią paniej Alexandrowej Bołsunowskiej, małżonki i pana

Iwana Bołsunowskiego, brata comparentis, pobitych, na saniach przywiezionych, będąc ofitiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę: urodzonych ich mość panów Jana Grywskiego i Marcina Szymańskiego, dla tym lepszej wiary i wagi użytych, był w mieście Owruczu, pod monastyrem, w domu Chomichí wdowy, a gospodzie affectantów, gdzie będąc, wszystkie razy, wyżej w protestatniej roku, miesiąca, dnia i czasu opisanych, istotnie naniesione, widział i oglądał, które to razy ciż pobici mienili sobie przez pomienionego pana Antoniego Paszyńskiego, testia, brata i stryja jego, pryncypałów i drugich compryncypałów, w domu swoim własnym, we wsi Bołsunach, bydź stałe i zadane, i to też słyszał, że siano spasiono, dzieci pana Prokopa Kaleńskiego proso z ogrodu wyrwali, odpowiedź na zdrowie, nawet i spalenie chudoby protestantow uczynili i czynią. Co, że juſte vidit et audivit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urządem, czyni i zeznawa relatią, prosząc tak protestans swojej protestatniej, jako i wozny obductiej relatię actis praesentibus connotari, co i otrzymali. + Przy krzyzyku, ręką własną protestanta napisanym, za ustną i oczewistą prożbą jego, jako pisać nie umiejącego, na miejscu podpisuje się Stephan Baranowski m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3217,
годъ 1693; листъ 411.*

LXXXVI.

Приказъ региментаря войскъ королевскихъ, Бальцера Вильги, на-
казнымъ козацкимъ полковникамъ: Кевличу и Мартыну, о томъ, чтобы они
непременно явились къ пятому Марту на указанные имъ пункты. 1694.
Февраля 25.

Року тисеча шестсотъ деветдесяятого четвертого, месеца фев-
раля двадцать сего дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ
часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами
нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzo-

ny imē pan Eliasz Sulatycki, sługa wielmożnego jego mości pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, nomine tegoż wielmożnego jego mości pana swego, dla zapisania do xiąg niemiejszych, grodzkich, owruckich, ten ordynans od urodzonego imci pana Balcera z Godzimierza Wilgi, regimentarza wojsk jego królewskiej mości, na uwolnienie i ustąpienie z miasteczka Wielednik cum attinentis, dōbr dziedzicznych tegoż jego mości pana swego, do panów: Kiewlicza i Martyna, pułkowników dwóch nakaźnych, komunikowego i pieszego wojska jego królewskiej mości zaporożskiego, w pułku jego mości pana Iskrzyckiego zostających, z zwykłą pieczęcią i podpisem ręki własnej jego mości wydany, per oblatam podał, de tenore tali: Powagą jaśnie wielmożnego wodza i dobrodzieja mego rozkazuję i mój daję ordynans panu Kiewliczowi, nakaznemu pułku jego mości pana Iskrzyckiego, aby za jego odebraniem, ruszywszy się z swego stanowiska z komunikiem wszystkim, ile mieć może, szedł ku Czerniechowu do pana pułkownika Iskry, tam dalszy moj zastanie ordynans, któremu panu Kiewliczowi naznaczam, aby pro quinta martii stanął pod gardłem w Czenichowie. Martynowi, nakaźnemu tegoż pułku jego mości pana Iskrzyckiego, powtórny moj opowiedzieć ordynans, jakom napisał, aby piechota, kтора w Leszczynie stała, ruszała się i szła do Kotelni na konsystencią zimową i stawała na tenże dzień, pod gardłem, piątego marca, co, aby inaczej nie było, przykazawszy, podpisuję się ręką moją. Dat z Czarnobyla, die vigesima quinta februarii, anno milesimo sexcentesimo nonagesimo quarte. У того ординансу, при печати притисненої, подпись руки тыми словы: Balcer Wilga z Godzimierza, R. W. jego królewskiej mości. А такъ той ординансъ, за поданиемъ и просьбою оферента вышъ менованого, а за моимъ урядовымъ принятиемъ, до книгъ нынешнихъ, вгродскихъ, овруцкихъ есть вписанный.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218;
год 1694—1696; листъ 25.*

LXXXVII.

Жалоба отъ имени дворянина Казимира Стецкаго на дворянина Степана Сущанскаго—Прокуроу о томъ, что онъ не держитъ управляющаго въ имѣніи своемъ Мартиновичахъ, вслѣдствіе чего одинъ изъ крестіянъ переманилъ къ себѣ жену мельника изъ имѣнія Стецкаго, а потомъ напалъ вмѣстѣ съ козаками Палія на дворъ Стецкаго, ограбилъ его и прозносилъ угрозы противъ дворянъ 1684. Февраля 25.

Року тысяча шесть сотъ девяносто дев'ятого четвертого, месяца Февраля двадцать пятого дня.

На уряде єгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ єгродскимъ подстароства овруцкаго и книгами нинешними, єгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Michał Kozmiński, sluga urodzonego jegomości pana Kazimirza na Steczance Steckiego, tychże dobr, wsiow: Steczanki, Lubianki, Illiniec i Rudni Ilińskiej dziedzica y possessora, providendo omni futurae suaem indemnitat, solennisime wprzodz przeciwko urodzonemu jego mości panu Stephanowi Suszczańskiemu Proskurze, podczaszemu kijowskiemu, w miasteczku quondam Martynowiczach cum attinentiis, w woiewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżącego, nikogo sposobnego ad administrandam justitiam nie mającemu, jako panu, Andrzejowi assawule, w samym dworze martinowickim mieszkaiącemu, temiż dobrami de brachio pana swego rządzącemu, jednakże od wspomnionej dispositii, że nima żadnej mocy y pozwolenia, wymawiającemu się, osobliwie przeciwko roboczemu Prokopowi, poddanemu Martinowickiemu, principali actu winnemu, (którego statutio, ad extendendas super illo legum paenas, omnimo urgetur), manifestował y protestował się o to,

iz pomieniony Prokop, principaliter obwiniony, nie tylko że roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, dnia osmeego augusti, gdy Jaśko mielnik, na Rudni Illińskiej, w dobrach pana comparentis mieszkający, za Dniepr, do krewnych swoich w pilnych interessach y potrzebach na krótki czas odszedł, absente illo, przyjechawszy do młyna illińskiego pana comparentis, sam swoje zboże we młynie meł, a za groblą konia z wozem na zabranie rzeczy mielnikowej, aż do samej nocy bawiąc się, już z dawna namówioną, do wsi Martynowicz, domu swego, cum omni suppelectili ejus domestica wyzuł, a ztamtąd, z domu, pod Mozyr wyprowadził; potym wspomniony mielnik, powróciwszy zza Dniepra, nie zastawszy żony, in fundo Illiniec zostawionej, tamże do niej pod Mozyr poszedł, przez co, ob defectum mielnika y mlewa we młynie, namniej na złotych sto pięćdziesiąt polskich dispendii pan comparentis praetendit. Tenże Prokop, nie ukontentowawszy się praemisso illicito suo ausu, jeszcze ad majora et pejora postąpiwszy, roku tegoż, na świętą Pokrowę ruską, absente protunc pana comparentis w domu przez odjazd w wołyński horizont, non desistendo a malevola intentione sua, zaciągnowszy dwudziestu kozaków z sobą Paliowych, vario armorum genere munitos, na dwor steczański; szlachecki, wszelkim pokojem y bezpieczeństwem obwarowany, tumultuari, guerrico et violento modo napadszy, cum hac formali, hostili prawie, diffidatione, przez tegoż samego Prokopa: «za Wisłę Lachiw prohnaty, szczoby ich tut y noha ne postała». Eadem instanti Iowa, gumiennika Steczańskiego, związawszy, po nieprzyjacielsku nad nim pastwiąc się, nogami, podkówkami, noscami bili, tükli y kaliczyli, kolanami gnieli et pro libitu suo znęcali się, mało co żywego zostawiwszy, a violentiis et verberibus ad praedam et spolia uławszy się, konia gniadego, z prega czarną, valoris złotych polskich sto pięćdziesiąt, zboża varię seminis y fantów, tak dwornych jako y gumieńskiego, namniej na złotych sto polskich taxując, circa praemissam aggressionem curiae, cauante praesente Prokopa, kozacy umyślnie zaciagnieni zabrali y między sobą się podzielili, o co wszystko, że pan moderni comparentis, ratione statutionis przed sąd pomienionego Prokopa, z jegomością panem podczaszym kijowskim ubiqinaria juris forma w sądzie każdym y urzędzie czynić nie zaniecha, refusionem szkod, ratione wykocenia miel-

niczki, restitutionem zabranych rzeczy przy gwałtownym najeździe y najściu dworu z winami prawnemi omnino urgetit, tą swoją declaruje się protestatą, salvam tejże imć panu swemu, tam in toto, quam et in parte zostawiwszy me iorationem, auctionem, diminutionem, vel per citationem correctionem; ta terazniejsza, aby do xięg przyjęta y zapisana była, tenże comparens mnie, urzędu, prosił, co otrzymały Michał Kozmiński.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, годъ 1694—1696; листъ 159.

LXXXVIII.

Жалоба рядового жолнера, Севастіана Яроцкаго, на управляющаго Хойницкимъ имѣніемъ, дворянинна Ивана Здитовицкаго, о томъ, что онъ, въ то время, когда хоругвь, въ которой служилъ Яроцкій, отправилась въ походъ противъ Шапія, по ошибкѣ заключилъ Яроцкаго въ тюрму и продержалъ въ ней иѣсколько мѣсяцевъ. 1694, Іюня 4.

Року тисеча шестьсотъ девѧтьдесѧтъ четвертого, месеца юня четвертого дня.

На уряде въгородскомъ, въ замку его королевское милости ов-
рудъкомъ, передомною, Яномъ Якубовъскимъ, наместникомъ въгород-
скимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, въгородскими,
овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Kazimierz Jaroc-
ki, incola palatinatus Russiae, terrae Przemisliensis, urodzonego jego-
mości pana Sebastiana Jarockiego, mieczniką przemyslskiego, syn, ob
casus fortuitos fortuna będąc destitutus, czeladnik pocztowy urodzo-
nego jegomości pana Piotra Wolskiego, thowarzysza roty pancernej
wielmożnego jegomości pana Szczawińskiego, wojewodzica Inowrocław-
skiego, quam primum de strictis carceribus zostawszy redactus, acta
præsentia adire mógł, tak zaraz, viudicando znacznego dishonoru,
cum summa ignominia domus et nominis sui, w niewinności założenie,
przeciwko urodzonemu jegomości panu Janowi Zdzitowieckiemu,
administratorowi miasteczka Choynik cum attinentiis, dobr dziedzicz-
nych wielmożnego jegomości kniazia Szujskiego, pisarza wielkiego

księstwa litewskiego, niżej mianowanej niesłusznej transactiej z cze-
 ladzią swą i mieszczany tamecznemi, lepiej sobie po imionach i przez-
 wiskach wiadomemi, ad inferendam violentiam consulto sciagnionemi,
 vario armorum genere munitis, motorowi, pryncypałowi i manuco-
 operatorowi cum principalibus et complicibus ejus manifestował i
 protestował się o to: iż gdy pomieniona chorągiew wielmożnego jego
 mości pana wojewodzica Inowrocławskiego, roku blisko przeszłego,
 tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, in nowembri, pod którym
 znakiem comparens i pan jego zostaje, w przerzeczonych dobrach
 Chojnikach cum adjacentiis, zimową stanowszy consistentią, modestis-
 sime, sine omni aggravatione, zostawała, tandem z woli i ordynansu
 jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetma-
 na wielkiego koronnego, wodza swego, wspólnie z urodzonym jego
 mością panem Balcerem z Godzimierza Wilgą, regimentarzem pewnej
 partii wojsk koronnych i zaporoskich jego królewskiej mości, z inne-
 mi chorągwiami, tu, w polesiu wojewodstwa kijowskiego zostają-
 cymi i pilno na podjazd przeciwko impræzie Paliowej, anticipando
 jeszcze jarmark chojnicki, pod Chwastów poszła, a terazniejszy com-
 parens z podjazdu umyślnie na jarmark tenże, roku terazniejszego,
 tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego z inną czeladzią na Stryte-
 nie Pańskie, w dzień piątkowy, dwunastego februarii, dla kupienia
 i przysposobienia prowiantów przyjechał i, quæque necessaria spra-
 wiwszy, w domu kozaczychy wdowy na Wołokach a gospodzie swej,
 w sieniach, nic nikomu nie będąc winien, modeste stał, w tym razie
 na mieście czeladź odeszła od urodzonego jegomości pana Połubiń-
 skiego, który i sam, będąc prawem convincowany, z tych krajów
 za Dniepr przeniosł się, tumult i hałas, jakoto bezpańscy na
 mieście wszczęli, to jest Tyszewicz i Tur, interea przerzeczony
 obwiniony, jegomość pan Zdzitowiecki, na ten okrzyk wypadszy, a
 że ta czeladź, już uchodząc, do gospody comparentis przybliżali się,
 tamże z pomienioną czeladzią i mieszczany, cæco impetu furibundus,
 nie rozpytawszy się sprawy, miasto winnych niewinnego, lząc, bijąc,
 kalecząc, innocuum, omni suspicionis nota carentem, nullo jure con-
 victum, hominem bene possessionatum, in opere belli existentem, cap-
 tivatum, niby jakowego złoczyńce i zdrajcę, nad nim, przez ulicę
 idącym, znęcając się, incarceravit, atque in strictis carceribus et

squallidis catenis detentum, fame et inedia præssum, niemal przez
 cwierć roku sub continua custodia na ciężkim mrozie, omni remoto
 zelo misericordiæ, orthodoxæ fidei, aż do powrotu z podjazdu chor-
 agwie trzymał; którego gdy eo instanti ich mość kompania, opo-
 wiedziawszy co za człowiek i jakiej parantelij, swoim i pana swego,
 niemniej i rodzica jego imieniem, aresztowali, i w tenczas, już po-
 strzegłszy jawny błąd swój i że w niwczym comparens nie jest wi-
 nien, jako się z inkwizycie przed zacną i godną szlachtą z strony
 comparentis, którą wywodzić chciał, pokażało się; lecz, żeby mie-
 szczanie prawdy nie przyznawali i inquisitie wywiedzionej mieć nie
 mógł, minis et verberibus sæviendo, serio onym interdixit; compa-
 renta zaś, z oków żelaznych kazawszy odkować, liberum puścił i
 gdy z pomienionego zaniesionego aresztu protestans od niego ullate-
 nus odejść nie chciał, ale, żeby tej kalumniej, którą mu objecit, ob-
 winiony dowodził, sedule conabatur, którego per vim et potentiam
 czeladzi wypchnąć, gdy już się z consistentiej ruszała choragiew,
 kazał; i tak zostawszy confusus, pomienione okowy żelazne przed sie
 z sobą porwawszy, ad productionem ich u sądu z chorągwią poszed-
 szły, tę swoją powtórną czyni i zanosi querimonią. Offerendo se z
 pomienionym obwinionym, jegomość panem Zdzitowieckim, totius mali
 progressus motorem, ubiqunaria juris forma, w sądzie należytym
 czynić nie zaniechać i znacznej zniewagi, więzienia, głodem morzenia,
 na ciężkim mrozie trzymania vindicować; a za tym winy, pro qualitate excessus ejus, na osobie i dobrach jego generaliter wszystkich
 prosequować, cum refusione damnorum et expensarum litium, salvam
 jednak zostawiwszy tejże protestatij, lubo samemu sobie, lubo ro-
 dzicowi jego, albo też panu swemu, lubo li też całemu znakowi zo-
 stawiwszy melioratię, auctię, diminutię, albo przez pozew correctię;
 a teraz, aby do xiąg przyjęta i zapisana była, tenże comparens
 mnie, urzędu, prosił, co i otrzymała.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3218,
 годы 1694—1696; листъ 210 на оборотъ.*

LXXXIX.

Жалоба отъ имени дворянина Александра Немирича на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, и на наказнаго полковника его полка. Кевлича, о томъ, что послѣдній ограбилъ села Немирича, Яровую и Радовле и истязалъ въ нихъ жителей. Факты подтверждаются свидѣтельствомъ винаго и присягою крестіанъ. 1694 Іюня 16.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца іюня шеснадцятого дня.

На уrade ыгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцькомъ, передомною, Яномъ Якубовъскимъ, наместникомъ ыгродскимъ подстароства овруцького и книгами нинешними, ыгродскими, овруцькими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Kazimierz Czerniawski, sługa i administrator dobr miasteczka Olewska, wsiow: Jarowej, Radowla, Dowhosielu cum attinentiis, dziedzicznych wielmožnego jegomości pana Alexandra na Olewsku Niemiryczza, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżących, nomine tego jegomości pana swego, windicując znacznej desolatiej dobr pomienionych: Jarowej i Radowla, zrabowania dworów i poddanych, jednych pobicia, drugich postrzelania i mało o śmierć nie przyprowadzenia i innych nieżnośnych violentii popełnienia, solenissime wprzód przeciwko urodzonemu jegomości panu Bazylemu Iskrzyckiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporožskich, lubo in absentia, jednak voluntario consensu et suggestione niżej mianowanych transakcii pryncypałowi, urodzonemu jegomości panu Stanisławowi, seu alterius nominis, Kiewliczowi, od tegoż jegomości pana Iskrzyckiego czerni kozackiej, jegomości nakaznemu pułkownikowi, exorbitantii wszystkich samą rzeczą i skutkiem uczestnikowi, manuoperatorowi,

panu Jaroszewskiemu, pisarzowi, i innym kozakom, osob plus minus sześćdziesiąt i pięć konnym excedentibus, tychże licentii compryncypałom, manifestował i protestował się o to: iż wspomniony jegomość pan Iskrzycki, wiedząc dobrze o tym, że dobra ziemskie szlacheckie prawem pospolitym od wszelkich exactii żołnierskich są immunia, libera, nie respectując też nic na to, że wprzód piechotni kozacy jegomości w mianowanych dobrach pana comparentis zimową stali consistentią, po ustąpieniu których pomieniony jegomość pan Kiewlicz, de brachio jegomości do dispositiej pomienionych ludzi zesłany, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia dziewiątego junii, przybywszy do Olewskiego, chciał koniecznie w tymże Olewsku ludzi swoich rozłożyć, dopominając się boroszną in praesentia samego pana protestantis, tamże w zamku Olewskim natenczas residuiącego, i póty stać chwalił się, poki boroszna nie wydadzą; gdy tedy pan protestantis onemu deklarował: «stój, kiedy chcesz, ale tobie pewnie boroszna dać nie każe»; jeduak, ochraniając dobra i poddanych swoich, z szkutuły swojej pewne dawał, in vim kontentaczej, honorarium, tenże pan Kiewlicz, z zamku od pana protestantis odchodziąc, na moście takową uczynił odpowiedź: «dam ci ja teraz pokój, ale, po staremu, nie nasciwszy się i nie napiwsszy się krwi twojej i poddanych twoich i dzieci końmi nie natratowawszy, z tych krajów nie odjadę». Jakoż, po staremu, roku tegoż, dawszy pokój samej wsi Jarowej, na dwór tameczny tatarskim trybem z wielkim okrzykiem i tumultem armatnie, gdy wszyscy do dworu, bojąc się onych srogości, dla ochrony zbiegli, tamże, w tymże dworze, wszelkim pokojem i bezpieczeństwem obwarowanym, podstarościną tameczną, Zofią Stanisławową Gromadzką, za którą było i dziecię wyszło, pod niebytność natenczas samego podstarościa, małżonka jej, lżąc, sromocąc bez żadnego respectu płci mdłej białogłówskiej, kałczukami, kułakami bijąc, rurami stursając, prostowłosą uczyniwszy, pokrwawiwszy, morderskie nad nią znęty czynili, też dziecię kańczukiem uderzyli, od którego zbitia, zkaleczenia i przestrachu oboje: matka z dziecięciem, lethaliter chorując, Bog wie, jeżeli z tym się nie pożegnają światem, chłopy i białogłówki, także i dzieci ich bili, tyranizowali, gumno pańskie odbiwszy, żyta i owsa kop trzynaście wziawszy, między konie porozrzucawszy, tymaż koń-

mi strawili, taxując pomienione zboże in unum, namniej na ośmdziesiąt złotych polskich dispendii uczynili; potym, komory chłopskie poodbijawszy, różne zboża, mąki, krupy i jagły, masła, syru, bryndzy, połcie i inne, do wiktu należące, jedząc, biorąc, także różne fanty, w schowaniu będące, zabierając, tym wszystkim między sobą się popajowali, osobliwie: siekier pięć, każda, rachując po złotych dwa, facit złotych dziesięć; płachet dziesięć, każde rachując ogółem po złotych dziesięciu, czyni złotych sto; siana końmi strawili wozów sześć, każdy woz rachując po złotych trzy, czyni złotych ośmnaście. Tym się nie ukontentowawszy, po trzecie, roku tegoż, dnia dziewiątego junii, na drugą wieś Radowią, dobra pana comparentis, simili modo, ut supra, we dnie napadszy, a nie zastawszy we wsi ludzi, że przed niemi do dworu tamecznego pouchodzili, w tenże dwor furi-bundi et nimio irae commoti fervore, niby nieprzyjaciel jaki wpadły, także poddanych, żony i dzieci ich, do upodobania swego bili, nad nimi się pastwili i znęcali, z między których chłopa ze wsi Dowhosiela, Hrehorego, poddanego pana comparentis, tam natenczas, w tejże wsi Radowli, będącego, w nogę lewą, nad kostką, na wylot z rucznice laethaliter postrzelili, który, na śmiertelnej pościeli po dziś dzień leżąc, Bog wie, jeżeli od tego postrzału vita non privabitur; potym a verberibus i zabójstwa udali się ad praedas et spolia, gdzie, poodbijawszy komory, sine lege et rege, a prawie absolute dominando, omnia sibi licere putando, exorbitowali; zboże varii seminis i inne leguminy, jako się wyżej namieniło, brali, z między których płachet szesnaście, każde rachując ogółem po złotych dziesięć, facit złotych sto sześćdziesiąt; podwik dwadzieścia, każde także rachując po złotemu i groszy pietnaście, czyni złotych trzydzieści; siekier dziesięć, złotych ośmnaście; żelaza od soch siedmiu, każde rachując ogółem po złotych sześć, facit złotych pięćdziesiąt cztery; czapek trzy, po złotych dwa, facit złotych sześć; slusarskie naczynie wszystkie, valoris złotych czterdzieści; rucznice, valoris złotych dwadzieścia cztery; zboże zasiane: żyto i jęczmień, końmi biegając, stratali, potłóczyli i wniwe obrócili; z obudwoch wsiów taxowanych zabranych rzeczy, żelaz i fantów, excepto violenti, wynosi summa generalis pięćset pięćdziesiąt złotych polskich i groszy pietnaście; przez który takowy swój niesłuszny proceder pomieniony jegomość pan

Iskrzycki (a quo omnis dependet) animadversią, dispositią, ut ordinarius, scitu et commissu suo principalis; secundario nametnik pułku jego królewskiej mości, nakazny czyli też pułkownik, per meram rebellionem suam z pomienioną czernią kozacką, violentiarum, converberationum et homicidionem praesens ipsem manu cooperator et comprincipalis, sancita regni violarunt, w rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalonych, libere popadli, winy, pro qualitate facti de excessis, na osoby i dobra swoje, excepto kozaków, na których osobliwie extenduntur paenae, na dobra generaliter wszystkie i osoby swoje zawzieli, a zatem praetacta damna wcale panu comparentis nagrodzić, oddać i zapłacić omnino tenentur, salvam też protestatę, tam in toto, quam in parte zostawiwszy panu swemu meliorationem, auctionem, diminutionem, vel per citationem correctionem. Et incontinenti stanowszy oczewisto woźny generał wojewodstwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i czernihowńskiego, szlachetny Jan Hlebowski, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej relacji swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca junii dnia jedynastego, na affectatię i prawną requisitię wielmożnego jego mości pana Niemirycza, będąc officiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościow panów: Jana Brzeskiego i Krzysztofa Wołynieckiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był wprzod we dworze, we wsi Jarowej, gdzie będąc, zastał panią Gromadzkę z dziecięciem jej, od okrutnego zbicia i przestrachu na śmiertelnej pościeli leżące, samą matkę wszystką zbitę, zekrwawione i prostowłosą będącą; to też słyszał od okolicznych szlachty, sąsiad i ludzi, że przy najachaniu gwałtownym na dwor, chłopów, żony i dzieci ich bili, komory pozbijawszy, z nich rożne zboża, leguminy, farty pozabierali; zatem z taż stroną szlachtą powruciwszy, był w drugim dworze, wsi Radowli, gdzie widział pomienionego Hrehorego, w lewą nogę nad kostką na wylot z rucznicy postrzelonego, śmiertelnie chorującego; o takowychże słyszał exorbitantiach, jako się w pierwszej wsi namieniło, które to zbicie i postrzelenie, tak pani Gromadzka, podstarościna z Jarowej, jako i Hrehory, poddany ze wsi Dowhosielka, mienili sobie bydź przy gwałtown-

nym najachaniu i rabowaniu dworów przez pomienionego pana Kiewlicza z ludźmi jegomości pana Iskrzyckiego, w zawiadywaniu jego będącemi, istotnie bydż stałe i zadane, czasu i sposobem wyżej w protestatniej opisanemi; co że juste vidit et audivit, o tym swoje prawdziwą przedemną, urzędem, czyni i zeznawa relatię. In verificationem praemissorum damnorum omnium, personaliter stanowszy ze wsi Jarowej roboczy Petro Pałochowicz, ze wsi Radowli Mojsiej, sue per realitatem prosili mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu; a tak, za wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi gēnibus, w te słowa wykonali przysięgę: Ja, Petro, y ja, Mojsiej, przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej jedynemu, na tym, jako pomienione szkody, wyżej w protestatniej czasu y sposobem opisane, przez jegomość pana Kiewlicza, pułkownika albo namiestnika setni wspomnianego jegomości pana Iskrzyckiego, w dobrach pana naszego, Radowli y Jarowej, nam samym i sąsiadom naszym, przy gwałtownym najachaniu tychże dworów, są prawdziwie stałe i istotnie poczynione, na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Bożdopomóż y niewinna męka Chrystusa Pana. Post quod totum peractum, modernus comparens prosił mnie, urzędu, o przyjęcie y zapisanie do act swojej protestatnej, jako też seorsive wozny relatię juramentu, praestantes vero przysięgi; co y otrzymali: A. Kazimierz Czarniawski, Jan Hlebowski, woźny m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218;
годъ 1694—1696; листъ 222.*

Х С.

Жалоба дворянки Феофилы Тышкевичевой на дворянина Ивана Харленаского о томъ, что онъ, нанявши козацкую сотню изъ полка Шалья, не дозволить ей похоронить мужа, выгнать ее изъ ея имѣния, Бышева, и на несъ ей многія другія обиды. 1694. Юна 22.

Рову тисеча шестсотъ деветдесятъ четвертого, месяца іюня двадцать второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

руцкомъ, передомою, Яномъ Якубовскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овручкого и книгами нипешними, кгродскими, овручкими, comparens personaliter urodzona jej mość pani Teofila Gaspar-skiego Karolowa Tyszkiewiczowa, pozostała wdowa, dóbr: miasteczka Byszowa i wsi Korolowki, w wojewodstwie kijowskim a powiecie żytomirskim leżących, vigore jurium suorum, od nieboszczyka, godnej pamięci, urodzonego jego mość pana Karola Tyszkiewicza, małżonka swego, w grodzie Łuckim recognitorum, pani oprawna, dożywotnia, in orphanitate zostająca, jeszcze po miłym małżonku swoim recentes z oczu swych nie otarłszy lacrymas, majorem przy znacznej oppressji swojej i dyshonorze poniosłszy dolorem, będąc i tak od codziennej imkursiej, impetitiej i rebeliej kozackiej, prawie w niewoli ciężkiej, zostając z fortun, wiernej pracy swej i zeszłego pominionego małżonka swego, exhausta, tym bardziej przez niesłuszny proceder niżej mianowanego obwinionego ad extremam przyszedłszy egestatem, funditus zrujnowania, solenissime przeciwko urodzonemu jego mości panu Janowi Franciszkowi Charleiskiemu, towarzyszowi chorągwii hussarskiej najjaśniejszego królewicza jego mości, inf. ascrip-ti facti pryncypałowi, tudzież urodzonemu jego mości panu Wacławowi albo Władysławowi Okolińskiemu, towarzyszowi roty pancernej wielmożnego jego mości pana Stefana na Malowie i Łukowie Zahorowskiego, kasztelana wołyńskiego, tychże wiolencii przytomne-mu compryncipałowi, niemniej przeciwko Fedorowi Slepemu, setnikowi pułku pana Semena Palia, w pięciudziesiąt plus minus kozaków, od tegoż imć pana Charleńskiego, ad exviscerationem et expulsionem dóbr protestantki in armis et cum armis consulto zaciagnionym, manifes-tując się, urzędomi niniejszemu protestowała się o to: iż wspomniony obwiniony, jego mość pan Charleński, nie respektując nic na to, że zmarłemu ciału, w kościele Byszowskim zostającemu, pia exequia pro anima defuncti odprawić et cineres jego podług obrzędu chrześcijańskiego żałosnej pozostałej małżonce pochować nie dopuściwszy, (na którego już pogrzeb gotowała się), pogrzeb nie dawszy, insperato modo, nim zajechał Byszów, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia dwudziestego piątego mai, tegoż Fedora Slepego, wcześnie przed sobą obwieściwszy, onegoż para-ta missa paecunia dobrze ukontentowawszy, aby z Makarowa wyjeź-

działemu in medio między tymże Makarowem a Byszowem z swemi ludzmi potykał; z ktrymto pomienionym sotnikem do tegoż miasteczka Byszowa i zamku Byszowskiego nocą zjechawszy, sine ulla juri-dica exequitione officiali neque ullo reproducto decreto, in solam tylko suppressionem pozostałej protestantki wdowy, vergente już ad occasum sole, kazawszy w koląsę konie protestantce zaprządż, bez żadnego respectu, że noc nastepowała i niebezpieczeństwo od kozaków; nawet i w mieście, w domu jakim, nie dawszy przenocować, hostilissime temiż kozakami wypędził. Circa quod expulsionem ciż kozacy, consulto od obwinionego zaciagnieni, z pomienionym Fedorem setni, kiem i kozakami protestantkę lząc, sromocąc, rurami, muszkietami szturchając, szamocąc, targając, wszystką fortunę i chudobę, w zbożach varii seminis i splendorze szlacheckim, in unum computando, nadwa tysiące złotych polskich zabrał, z tychże dobr violenter expulit. Hoc illicito ausu suo non saciatus, tenże jego mość pan Charleński, roku tegoż i miesiąca, dnia trzydziestego, do wsi Korolowki, w kluczu Makarowskim będącej, prawu zastawnemu w summie trzydziestu tysięcy złotych polskich protestantce podległej, żadnym processem, długiem nie obciążonej, wespół z tymże jegomością panem Wacławem Okolińskim, omnium malorum motorem, i snać ex instinctu urodzonego jego mości pana Jana Zacharjasza Boguckiego, wojskiego żytomirskiego, z ktrym insimul zdawna w prawnym z protestantą zostają procederze-facta violenta invasione, similiter chcąc i też wieś Korolówkę snać indebitae appropiare possesioni, sam, stanąwszy na wsi, chłopów wszystkich do gromady przed siebie zwoławszy, i że ich jest własnym panem opowiedziawszy, wszelkie sobie posłuszeństwo i robocznę pełnić rozkazał, ażeby protestantki w niczem nie słuchali, srogim biciem i szubienicą grożąc, serjo zakazał, a jego mość pana Okolińskiego, spiritum ejusdem ipsius (habentem), na rezydencją i dwór protestantki nasałał; który nasłany, mimo słuszność szlachecką postąpiwszy, formaliter mówił: «prawa, zapisy, zeznania, albo testamenta, jeżeli jakieś masz, taka owaka—pokazuj, a jeżeli nie masz, to cie każe, za kark wziąwszy, wyrzucić»; na struże i wartę coraz do szabli porywając się; któremu gdy protestantka odpowiedziała: «że mam prawa, niema tu, w Lublinie—tam pokażę, komu będzie należało»; tedy jego mość pan Okoliński, słowy nieuczciwemi zelżywszy, wartę szabłą płazując, mianowi-

cie: Abrama Klimenka i Matwieja Tiuturę, precz wypędzili; na ostatek klacz dwie gniadych, własnych protestantki, na polu pasących się, każdą po złotych osmdziesiąt taksując, sam jego mość pan Charleński wziąć kazawszy, dotychczas trzyma i wrócić nie chce, i innych nie mało przykrości, excessów i licencji, odpowiedzi na zdrowie, życie i substancję uczyniwszy, z tych że dóbr wypędzić nie za dług czas nachwaliwszy się, ztąd odjechał. Przez który takowy swój niesłuszny proceder jego mość pan Charleński, wspólnie z jego mością panem Okolińskim, z pomienionemi zaciagnionemi setnikiem i kozakami, z którymi osobliwa reservatur actio, prawo pospolite violarunt, winy, ratione expulsionis bonorum, contemptuationis protestantki, immissionis kozakow i innych wiolencji, na osoby i dobra swoje generaliter wszyskie libere succubuerunt, a zatym pretacta damna z Byszowa, na dwa tysiące złotych polskich taxata, refundere; klacz i innych rzeczy restitutionem omnino tenetur; salvam tej protestacji, tam in toto, quam in minima ejus parte, meliorationem, auctiōnem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem sobie zachowując; a terazniejsza, aby do ksiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, taż komparentka mnie, urzędu, prosiła, co i otrzymała Teofila Tyszkiewiczowa.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 225 на оборотъ.*

XCI.

Жалоба отъ имени Овруцкой езуитской коллегии на козацкаго подковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что козаки полка его собрали отъ крестянъ въ езуитскихъ имѣніяхъ контрибуцію и причиняли въ нихъ крестгіанамъ побои, а ихъ женамъ насилие. 1694 августа 2.

Року тисечя шестьсотъ девяносто четвертого, месеца авгу-
ста второго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкъомъ, передомною, Яномъ Песликомъ, наместникомъ на толь
часть подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами

vinewnimi, vgrodskimi, ovrućckimi, comparens personaliter wielebny w Bogu ociec Marcin Borowicz, prokurator collegium xawerowskiego, residentiej owruckiej societatis Jesu, imieniem przewielebnego w Bogu jego mości xiędza Czechuckiego, rektora ejusdem collegii ac residentiae totiusque communitatis societatis Jesu, vindicując tak znacznej desolatij dobr, Deo et ecclesiæ dedicowanych, jawnej exinceratij poddanych sui protestantium, magno cum dolore gravique cum querela przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości zoporzkiemu, Łobodzie, setnikowi, Kołosowi, Dreniańskiemu, atamanowi, pisarzowi i innym kozakom pułku tegoż, po imionach i przewiskach iemu samemu lepiej wiadomym, manifestował i protestował się o to: iż pomieniony pan Jarema, tak wielkich łask i dobrodziejstw od najjaśniejszego króla jegomości, pana nam szczęśliwie panującego, ingratus stawszy się, których abundantissime in visceribus regni zażywa, nie dbając nic na wyraźną wolą, ordynans y libertatię jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, (która serio ostrzegł, aby dobra protestantium duchowne ab omnibus exactione et impetitione militari, uciążliwego wybierania boroszna immunia et indemnia zostawali i nie inaczej tylko tak, jako swoje własne we wszelakiej całości conserwowane byli), his omnibus postpositis, extra mentem jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana, wodza swego, imo privato ausu suo, sine lege et rege, absolute dominando, omnia sibi licere putando, iż gdy chorągwiej trzy pancernych: jaśnie przewielebnego w Bogu jegomości xiędza Szumlańskiego, episkopa lwowskiego, jegomości pana Cetnera, starosty tymbarskiego, jegomości pana Piotra Łaska, starosty dymirskiego, i czwarta wołoska jego mości pana Waleryana Błędowskiego, rothmistrza jego królewskiej mości, w dobrach niżejmianowanych protestantium, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, in junio, nie mało ustaw od ubogich poddanych, dość zniszczonych, przez całą zimę i wiosnę stojąc, wybrawszy, na imprezę wojenną poszli, po których odejściu, ciż poddani ejus spei byli, że już nie od kogo amplius z wojskowych nie mieli bydż inquietowani, owszem we wszyskim tuti et securi, aliści pan Jarema we dwie niedzieli, in maiorem oppraessionem, Łobodę, setnika, atamana, pisarza y innych kozakuw

na wioski: Bazar, Kalinówkę Ihnatpole nasławszy, takowe w tych dobrach ustawy i boroszna wybrali, hostiliter postępując, niezmierne exorbitantie, licentie, violentie pełnili: naprzód w wiosce Kalinówce od charłaków sześciu i siedmiej wdowy wzieli sucharów ćwiartek dziesięć, za nie valoris złotych polskich pietnaście; mąki żytej ćwiartek dziesięć ośmaka, ośmaczkę rachując po złotych sześciu, facit złotych pietnaście; mąki hreczannej przesiewanej ćwiartek pięć, ośmaka rachując po złotych pięć, złotych sześć; jagiel ćwiartek pięć ośmaka, rachując po złotych dwudziestu, facit złotych dwadzieścia i pięć; za sadło dali złotych siedm; soli husek dwieście pięćdziesiąt, sto rachując po groszy dwadzieścia cztery, złotych dwa; woz ze wszystkim porządkiem, valoris złotych dziewięć, za chomąt złotych dwa, groszy dwadzieścia cztery, za kosę złoty jeden, groszy ośmnaście, za siekierę złoty jeden, groszy dwanaście, za rydel groszy dwanaście, za bukłak do woza groszy pietnaście, na maznicę groszy dwanaście, za dziegieć groszy dwadzieścia cztery, koszul pięć z płótna ciękiego, z których mieli bydż namiotki na głowy białogłówom, to z nich kazali sobie koszule dostatnie szyc, valoris złotych pietnaście, od Jachima koszulę, którą żona na jego uszyła była, a że przykrótka była, musiał tenże Jachim temu kozakowi dopłacić groszy ośmnaście, ubrania pięć, na pokłony wydali płociennych (sic) złotych pięć, setnikowi nakaźnemu złoty jeden, groszy sześć, atamanowi groszy ośmnaście, chorążemu złoty jeden, groszy ośmnaście, pisarzowi groszy sześć, w jedzeniu wymyslali: w mięsne dni, aby koniecznie mięsa i pieczenie były, w ostatku podświnki, byki, owce, kury, gęsi rznąć kazali, w postne zaś dni ryby, miod, olej, grzyby aby kupowali, ażeby im wszelaki dostatek był, minis et verberibus səvebant, tak dalece, że ubodzy charłacy to wszystko czynić musieli: byki, barany et idem genus, ryby, olej, jako się wyżej pomieniło, kupowali, a jeżeli który z poddanych protestantium mięsa i pieczeni, ut præmissum est, nie kupił, tedy bili, kaleczyli, jakoto: Stephan kozak Janczychę wdowę, że pieczeni nie było, dębczakiem bił, aż się krew i nosem uszyna rzuciła, od którego zbicia bez niedziel trzy śmiertelnie chorowała i po dziś dzień znaczną w zdrowiu swoim czuje imbecillitatem, tegoż dnia musiała zarznać podświnków dwa, valoris złotych cztery; Paweł zarznał podświnków dwa,

złotych cztery, i owieczkę, valoris złotych trzy, Stephan także musiał zarznać byka, valoris złotych dwanaście, bo nie miał czego innego; Ławrym podświnków dwa, złotych cztery, Semen musiał zarznać owieczkę od jagnięcia, złotych trzy, podświnków trzy, złotych sześć, Jachim podświnków trzy, złotych sześć, Jacko owieczkę od jagniąt, złotych trzy i podświnka jednego, złotych dwa, kury wszystkie z wioski wyrznieli, na chowanie sobie nic nie zostawili, za powód dali złotych dwadzieścia, Semenowi konia, kosztującego złotych sześćdziesiąt, wzieli, któremu potym dali złotych trzydzieścio i to z temi pieniędzmi, których nikt brać nie chce, owo zgoła nędznych charłaków ad extremam przywiodszy egestatem, mianowicie pomieniony pan Jarema ipso motu, scitu, informatione et missu (nie dbając nic i na copią listu od urodzonego jego małżona pana Balcera z Godzimirza Wilgi, regimentarza, do siebie pisaneego, z której copią comparens posłał był urodzonego pana Mikołaja Szczygielskiego, dozorcę wszystkich wiosek protestantium, aby dobra ich żadnemi borosznami nie byli aggrawowane, ale wolne, według libertacej jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana, zostawali) miasto się uhamowania, tegoż pana Szczygielskiego zbesztawszy, bić onego porywając się, i pomienionej copiej listu jemu nie oddał, ale jeszcze gorszym się stawszy, większe exorbitantie i violentie setnikowi i kozakom swoim w wioskach querulantium czynić kazał, jakoż jussus jego exequendo, dobra protestantium funditus przez ludzie swoje depopulavit; z tej wioski Kalinowki, za wybrane zboże, różne leguminy, boroszna et parata pecunia, jako się wyżej opisało, summa generalis deficit złotych polskich dwieście czterdzieście i trzy, groszy pietnaście; w Bazarze na części protestantium od chłopów sześciu i wdrowy siódmej wzieli boroszna na trzech kozaków: sucharów ćwiartek sześć, złotych dziewięć, mąki żytniej ćwiartek sześć, złotych dziewięć, mąki hrezzannej ćwiartek trzy, złotych sześć, jagieł ćwiartek trzy, złotych pietnaście, na sadło dali złotych dziesięć, woz dali ze wszystkim, valoris złotych dziesięć, za chomąt złotych cztery, za kosę złotych dwa, groszy osmnaście, za siekierę złoty jeden groszy sześć, za świder groszy dwanaście; po staremu drugi świder u gospodarza wzieli, valoris groszy dwanaście, za dłuto groszy dwanaście, za rydel groszy pietnaście, za dziegiec groszy osmnaście, za bukłak

groszy dwanaście, za proch złotych trzy, groszy ośmnaście; similiter
 jako w Kalinowce w wiktowaniu siebie wymyślali: podświnki, byki,
 owce et id genus rząiąc kazali, mięsa kupować musielni, także w post
 ryby, olej; Prokop Jaroszenko zarządził podświnków cztery, złotych
 ośm, Jurko podświnków cztery, złotych ośm; Pasiuczyna, wdowa
 uboga, podświnków dwa, złotych cztery; Hryszko podświnków dwa,
 złotych cztery; Waśko podświnków dwa, złotych cztery; na pokło-
 ny panu Jaremie, pułkownikowi, złotych cztery, pisarzowi złotych
 dwa, setnikowi Łobodzie złotych cztery, groszy ośmnaście; podwodę
 wzieli z wielkim ciężarem, aż do Berdyczowa, mil sam i tam czter-
 dziesiąt i dwie, tak dalece, że ubodzy chłopi, głodem zmorzeni, led-
 wo co żywe do chat swoich powrócili, także konie barzo nędzne,
 tylko co skura na nich, zaledwo przygnali, że i sami, choremi bę-
 dąc, ani panom swoim, protestantom, żadnej pańszczyny, robocizny
 odbywać, ani też samym sobie żadnej pomocy czynić nie mogli dla
 znędzionych koni. Z Bazaru summa totalis computat złotych polskich
 sto dwanaście y groszy dwadzieścia jeden; ad extreum kozaków
 dwa ze wsi Waśkowicz, na podwodzie wioski Ihnatpola przyjecha-
 szy, y do dworku tamecznego, w którym mieszka Jan Moszkowski,
 a jego w domu niezastali, do chałupy Chwedora niemego, człowieka
 wielce ubogiego, o chlebie y wikcie protestantium żywącego, przyszed-
 szy, zastawszy samego, dziecie małeńkie na rękę trzymającego, i żo-
 nę jego, w tym czasie zaraz uczyniwszy krzyk, hałaś y tumult,
 pomienionego Chwedora z chałupy, minis et verberibus saeviendo, wy-
 pędziili, a sami, quod expiandum et Deo detestabile, przerzeczonej
 białogłównej, znęcając y okrutnie pastwiąc się nad nią, gębę zatyka-
 jąc, żeby gwałtu nie wołała, vim inferebant, a gdy pomieniony niemy
 Chwedor, chyłkiem pod okno przyszedł, postrzegł gwałt żony
 swej, tedy jeden z nich, muszket porwawszy, z tegoż okna w pier-
 si mierzył; y tak, nie mając niską subpetias, bo pustynia y ludzi
 mało było, prae tremore et horrore, z diecięciem małeńkim, które
 ad ubera matki było, nie wiedzieć gdzie zabiegł; żenie zaś jego,
 ipsa re et de facto, vim intulerunt. Post quod peractum, z tamtąd
 dalej odjechali, po której violentiej u tegoż Chwedora niemego wo-
 łów dwa, jednego protestantium, a drugiego, tegoż niemego, nago-
 niwszy na dobrowolnej drodze, gwałtownie wzieli y aż do wsi Did-

kowiec zaprowadzili, o którym odjęciu wołów dowiedziawszy się szlachetny Jan Moszkowski, wozny, we wsi Ihnatpolu, we dworcu protestantium mieszkający, imieniem panów swoich upraszał o przywrocenie pomienionych wołów, krorzy zaledwie przywrócili jednego, a pomienionego niemego, bez niedziel trzy u siebie trzymając, za wielką prożbą, na wychodzie, już bardzo zchudzonogo, we wsi Żerewie, jadąc, porzucili. Z wioski Lubarki od osadczego y poddanych dwóch pomieniony Łoboda, setnik, nasławszy jednego kozaka, takowe kazał dawać boroszno, który wybrał: sucharów ćwiartek dwie, valoris złotych trzy; mąki żytniej ćwiartek dwie, złotych trzy; jagiel ćwiartek pięć, złotych dwadzieścia pięć; mąki hreczannej ćwiartek, złotych cztery; na sadło złotych trzy, za chomąt złotych trzy, za chust parę złotych cztery, na poklon Kołosowi atamanowi wydali złoty jeden, groszy dwadzieścia cztery, temuż Łobodzie setnikowi złotych trzy, groszy sześć; tenże setnik przy wybieraniu boroszna roboczemu Prokopowi klacz wziąć kazał, którą przez trzy niedziele, gdzie im potrzeba było, harcując, zchudzoną, nędzną, ledwo co żywą, nazad przywrócić kazał. Postremo wyszpomieniony setnik Łoboda, bez dania żadnej okazyej, kiedy Chwedor, osadca pomienionej wioski Lubarki, venerandi gratia do niego przyszedł y poklon, lubo by nie należała, położył; tedy parvo praetio nie ukontentowawszy się, nieniemośierdnie obuchem zbił, razów nie mało pozadawał, rękę prawą z naruszeniem kości przetracił y, gdyby fuga saluti non consuleret, pewnieby onego vita privaret; na ostatek tejże setni Łobody z wioski Jhnatowki kozakom wydali boroszna: sucharów ćwiartek cztery, złotych sześć; mąki żytniej ćwiartek cztery, złotych sześć; mąki żytniej ćwiartek cztery, złotych sześć; jagiel ćwiartek dwie, złotych dziesięć; mąki hreczannej ćwiartek dwie, złotych cztery; soli husek sto, groszy dwadzieścia cztery; z obudwuch wiosek: Lubarki y Jhnatówki efficit summa złotych polskich siedmdziesiąt y sześć y groszy dwadzieścia cztery; ze wszystkisza zaś wiosek, in unum computando, summa generalis facit, excepto wiktowania y wzięcia robocizny, złotych polskich cztyrista trzydzięści i trzy; co że contra omne fas stało się i dzieje, i żeby authoritas jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana i wodza, niemniej iegomości pana regimentarza dispositio nie byli postposita, niemniej perpetratum om-

nibus abominabile, prawem bożym, pospolitym, i wojskowym zakazane, scelestissimum facinus (które coelitus vindictam clamat) nie było impunitum, przeto do sądu wojskowego należytego modernus comparens udawszy się, deklaruje, że przerzeczony jegomość xiądz rector cum conventu suo, tak o wybrane boroszna, gotowe pieniądze i różne zboża, niemniej i o violentię; z pomienionym panem Jaremą, pułkownikiem jego krulewskiej mości wojska zaporozkiego, tych wszystkich, wyżej mianowanych, transactii pryncypalem i motorem, setnikiem, atamanami i wszystką czernią jego prawnie czynić będzie, praemissaque omnia vindicabit, salvam ejusdem protestationis, tam in toto, quam in parte melioratione, auctione, immutatione vel per citationem correctione. In verificationem wyżej opisanych violentii, wybranego boroszna, tenże comparens stawił urodzonego Mikołaja Szczęgielskiego, dozorcę wiosek protestantum, z wioski Bazaru—Prokopa Jaroszenka, z wioski Kalinówki—Pawła Łyczenka, ad comprobationem juratoriam, którzy, personaliter stanowszy, prosili mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu; a tak, za wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, jurament w te wykonali słowa: Ja, Mikołaj, i my, Prokop i Paweł, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako te, wyżej pomienione, wybrane boroszna, różne zboża, leguminy, gotowe pieniądze z wioski Kalinówki, części Bazaru, Ihnatówki i Lubarki, dóbr państwa naszego, od nas i sąsiadów naszych są istotnie wydane, jako też i w wiosce Ihnatpolu Fedora niemego żonie przez dwóch kozaków pana Jaremy, przy tumultnym napadnięciu chaty, jawną i prawdziwa popełniona jest violentia, jego samego, dziecię na rękę trzymającego, z chałupy, muszkietem szturchając, precz wypędzili, a potym, jako się wyżej pomieniło, z muszkietu do piersi mierzyli i niewiedzieć go gdzie zapędzili, na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dōpomoż i niewinna męka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans swojej protestacj, jako też jurantes wykonanej przysięgi mnie, urzędu, prosili actis præsentibus connotari; co i otrzymali. Marcin Borowicz societatis Jesu m. p.

ХСII.

Жалоба управляющаго Чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянинна Григорія Польчевскаго, на козацкаго полковника, Ярему Гладкаго о томъ, что козаки его полка собрали контрибуцію съ крестьянъ Чернобыльской волости, крестьянъ били и крестьянокъ насиловали. Факты эти подтверждаются присягою крестьянъ. 1694. Августа 20.

Рокъ тисеца шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа двадцатого дни.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Grzegorz Polczewski, administrator włości Czarnobylskiej, dóbr dziedzicznych jaśnie wielmożnego jego mość pana Kazimierza Władysława Sapiehy, kasztelana trockiego, starosty brzeskiego, vindicując znacznych krzywd, szkod, oppaessii, violentii et extra præceptum divinum zakazanych licentii i exorbitantii, nomine tegoż jaśnie wielmożnego jegomości pana swego, solennissime przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości wojsk zaporozkich i wszystkim ludziom pułku jego, pod dispositią i rządem będącym, lepiej po imionach i przewiskach sobie wiadomym, providendo omnimoda eorundem bonorum terrestrium, nobilitarium, sancito regni et tot constitutionibus firmatæ et serio de immunitatibus dobr ziemszych, szlacheckich descriptæ indemnitatî, opowiadając urzędowi niniejszemu, manifestował i protestował się o to: iż przerzeczony pan Jarema, tot gratiarum et gratitudinum będąc plenus od najjaśniejszego króla jegomości, pana miłościwego, wprzod mimo wyraźną wolą i ordynans

jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, postposita authoritate et potestate ejus (a quo omnis dependet ordinatio et cui specialis od ludzi rycerskich observari powinien respectus), powtórnie przeciwko woli i ordynansowi urodzonego jegomości pana Balcera z Godzimirza Wilgi, od tego jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego nad pewną partią wojsk jego królewskiej mości koronnych y kozačkich, w Polesiu wojewodstwa kijowskiego consistentią zimową collocowanemi, regimentarza, mającego praeſentia et tot admonitionibus, ut se modeste gerat et secundum instituta, sibi tradita, we wszy skim się conserwował, przestrzegającego, ingratus zostawszy beneficiorum sacrae regiae majestatis, a prawie intro in patria hostis, nie mając sobie ni od kogo pozwoloną consistentią, tumultuaria mann ze dwoma setniami wszedzsy, y chorągwie koronne rugowawszy, a nie mając żadnego względu na ruinę miasta y włości Czarnobylskiej, przez locatią zimową dwudziestu kilku chorągwiponiesioną, w roku terazniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, dnia dziewiętnastego maja, ludzi swoich w tejże włości gwałtem rozłożył, aż do wyścia z tejże consistentiej, do dnia trzynastego julii, persisten do, wprzod przeciwko Bogu, przykazaniu jego y prawu pospolitemu, absolutum prawie, sine lege et rege, usuprowawszy sobie dominium et omnia sibi licere putando, ad criminales actus et violentias udał się; gdy setni Matwija, w Korohodzie stojącej, assawuła y pisarz, lepiej jemu po imionach y przewiskach wiadomi, w jednej. gospodzie insimul stojąc, ad effrenatas licentiarum scorias (sic) resolwowawszy się y kazawszy sobie, aby omnino gospodynio a nie gospodarze do gospod ich im jeść nosili ,gdy Łucia Truchanenka żona, nic takiego na siebie nie spodziewając się, y będąc praegnans, jeść onym przy niosła, przepomniawszy bojaźni bożej, oną gwałtem porwali et vim intulerunt, jakoż, skoro wyszła z ich ręki, nie doszedszy do domu, abortum passa. Denuo assawuł pułkowy, Perebynos, sub praetextu karania swawolnych, zjachawszy z miasteczka Iwankowa do miasta Czarnobyla, po wsiach jeżdżąc, pieniędzmi wybrał złotych polskich cztyrzdzieści, ode wsi do wsi z kozakami, a potym, upiwszy się, do wsi Kopaczów gdy przyjechał, niewiąstę Katarzynę Ochrymowę, kazawszy czterem kozakom, bo ullenus pozwolić nie cheiała benevo-

le, trzymać, sam niecnotę et violentiam onej popełnił; a gdy taż opressa, deplorabat conjugalis foederis sui casum, tenże, nefandi criminis reus, minis et verberibus saeviebat post factum perpetratum, formalibus dixit: «milcz, niepowiadaj nie cnoto!» Insze excessus, auditu aurium honestarum indignos, explebant, molestias varias inferebant, kiedy który jakowego dnia nie jadł u gospodarza, od każdego gospodarza seorsive po szahu, drudzy po groszy dwanastu injuriosissime et aggravatorie brali, cujus exactionis efficit summa sto dwadzieścia złotych polskich ad minimum, excepto wykupowania koniey y bydła swego, bo choć żadnej potrzeby nie było, kazawszy podwodę nagotować, że tam a tam ma jechać, sam w karczmie zasiadszy pić, gospodarza z bydłem darmo wodząc, co się y zrachować nie może; owo zgoła, co jeno mogła inventia, złość y natura kozacka excogitare in oppressionem ludzi ubogich, wszystko było licitum; y gdy protestans toties querimonie swoje przed pominiętym panem Jaremą, pułkownikiem wnosił, tedy wszyscy obwinieni: czerń y setnia jego kozacka, obviando malo suo, jawną odpowiedź na zdrowie, życie y substantię jego czynili; promulgando haec verba: «nechaj Lachy znajut kozakiw»; od przejeżdżających kupców, tak zadnieprskich, jako y protestantis, myta po złotych sześć, od innych po złotych trzy, jako gdzie mogli wydrzeć, na setnika brali, przez co szlak y gościniec popsuwali y kupiec się odraził; bo kupcy o mil dziesięć objeżdżały musieli; jakoż kupców jaśniewielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego z miasta Ostroga, na kilka-naście złotych od nich wydarszy, okrutnie obuchami zbili; z miasta Czarnobyla u Waška Łobaczenka, drugiego Petra koni dwoje, valoris złotych sto, wzieli; post has violentias, damna, injurias et angores takową u mieszkańców czarnobylskich i chłopów, do tejże włości należących, dość zniszczonych, a prawie ad extremam przywiedzionych egestatem, tę niesłuszna i gwałtowna boroszna swego wybrali quantitatem: naprzod z miasta Czarnobyla na pana pułkownika poklonami, jesiotrami, piwem, gorzałką, które do Iwankowa posyłali, wydali złotych polskich siedmdziesiąt i sześć; ze wsi Korohoda na kozaków dziewięciu, według ustawy, boroszno wydali, pieniędzmi panu pułkownikowi złotych cztery, setnikowi złotych trzy, atamanowi złotych trzydzięci, assawule pułkowemu, Perebinosowi, złotych dwa,

chorążemu złotych trzydzieści sześć, na wychodzie z każdego dymu pieniedzmi brali po groszy sześć—złotych szesnaście, napili rożnemi czasy złotych dwanaście, na boty złotych dwadzieścia siedm, na chusty złotych czterdzieście i pięć; in summa w tejże wsi Korohodzie wzieli złotych polskich dwieście czterdzieści i dwa i groszy dziewięć; w tejże wsi wojtowi sam assawuła rękę obuchem wybił; osobliwie: za wozy dwa, chomąt, kosę, siekirę, zastup wydali złotych szesnaście, groszy ośmnaście, z wiosek Zalesia, Haponowicz, Czerewaczów i Zapola na kozaków sześć zbożem wydali i boroszno według ustawy, a za chusty, bóty, wozy, chomaty, masło, syry, dziegieć, rydle i na pokłony pieniedzmi dali złotych dwieście piętnaście; z wiosek Teremiec i Ładyżyc na kozaków pułtora, za woz, chomąt, pieniedzmi—złotych dwadzieścia; za sadło pieniedzmi złotych pięć i groszy czternaście, poklonu atamanowi i chorążemu złotych pięć, napili gorzałkę ataman z kozakami złotych ósm, tak tej setni, jako i Kaznodziejowej, gdy jachali do wioski Czykołowicz; oprócz ryb, co jedli, pili, in summa w tej wiosce exegerunt piędniesiąt y trzy złotych polskich i groszy trzy; w wiosce Teremcach wojta teremckiego zbito; z wiosek Rozjeźdzej i Żołnierzowki na kozaków pułczwarta ustawę wydali, na bóty i na pokłony złotych czterdzieści, oprócz chust, za wóz złotych pięć, chomąt złoty jeden, groszy czternaście, siekirę złoty jeden, kosę złoty jeden, groszy czternaście, masła garcy dwa złotych cztery, syrów trzydzieści, złotych sześć; na Perebinosa osobliwie za masło pieniedzmi brali, masłem i syrem z dymu złotych dwanaście; in summa czyni sto trzydzieści dziewięć złotych polskich. Z wioski Kopaczów na kozaków pięciu ustawę wydali: na pokłony szesnaście, na bóty i chusty złotych trzydzieści, za woz złotych czternaście, za kosę i dziegieć, siekirę złotych pięć, groszy dwanaście, na gorzałkę złotych trzy, groszy sześć, za podwodę złotych dwadzieścia i pięć, masła garcy dwa, złotych cztery, syrow piędniesiąt złotych siedm, na proch złotych cztery; in summa złotych polskich sto ośmdziesiąt i pięć i groszy trzy, z wiosek Krasnego, Maszowa, Skrzypków na kozaków dwóch boroszno wydali, za bóty, woz, chomąt i na pokłony złotych czterdzieści, konia wzieli z wioski Krasnego, valoris złotych piędniesiąt, na chusty złotych dziewięć. In summa efficit z tych wiosek sto dwadzieścia dziewięć złotych

polskich; z wioski Semichodów i Bobrowki na kozaka jednego za boroszno pienięzmi złotych pietnaście, za wóz, chomąt, siekirę i kose złotych ośm, za chusty złotych płeć, za bóty złotych trzy, na pokłony złotych trzy. Z tych wiosek in summa wynosi złotych polskich trzydzieści i siedm i groszy pietnaście; z wioski Opaczycz na kozaków pułtora, boroszna podług ustawy wybrali: na chusty, buty, za koła, chomąt – złotych czternaście, na pokłon setnikowi groszy dwanaście, masła kwart trzy złoty jeden, groszy pietnaście; syrow ośmnaście złotych trzy groszy ośmnaście; in summa wynosi złotych polskich czterdzieści i groszy dwadzieścia ośm; z wiosek Sokołowicz, Terechów i Karpiłowki na kozaka jednego ustawę wybrali: za bóty, wóz złotych szesnaście, masła garniec złotych dwa, miodu kwart dwie złoty jeden, syrów siedm złoty jeden, groszy dwanaście, za chusty złotych trzy; in summa złotych polskich trzydzieści i siedem i groszy dwanaście; z Towstego Lasa i Słobody na kozaków dwóch i chomąt złotych dziesięć, za wóz złotych siedm, za sadło złotych cztery, insuper nad ustawę syrow trzydzieści, z dymów pietnastu złotych sześć, masła kwart sześć złotych trzy, na pokłony starszych złotych czterdzieście, za świdry, dłota, siekirę, rydle i z tym, co na bóty i chusty dali, i za wóz drugi, co gwałtem wzieli, złotych sześć; in summa czyni złotych polskich tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt i groszy cztery. Przez który takowy swoj gwałtowny, nie potściwy, niesłuszny, Bogu obmierzły uczynek pomieniony pan Jarema z ludźmi swemi prawo Boskie i artykuły wojskowe violavit; tñi, pro qualitate facti et excessus, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie także zasługi libere zawzioł, salvam tej protestatę, tam in toto, quam in minima parte, si necessitas juris expostulaverit, jaśnie wielmożnemu jegomości panu kasztelanowi trockiemu zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutacionem, vel per citationem correctionem, in verificationem praemissorum perpetratarum violentiarum, criminorum actuum et damnorum in prætactis bonis illatorum, tenże comparens stawił ad probationem juratorium: z miasta Czarnobyla sławetnego Iwana Polesieczę, ze wsi Korohoda Matwieja wojta, którzy, personaliter stanowszy, za wydaniem sobie rothy juramentu odemnie, urzędu, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, w te słowa swoje wyko-

nali przysięgę. My, Iwan i Matwiej, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako wysz opisane czasu i sposobem, roku, miesięcy i dni w protestatiej, popełnione gwałty, zabory, szkody, krzywdy i uciemiężenia przez pana Jaremę, pułkownika, i ludzi pułku jego w pomienionej włości Czarnobylskiej, dobrach jaśnie wielmożuego jegomości pana Sapiehy, kasztelana trockiego, nam i sąsiadom naszym prawdziwie są stałe i istotnie poczynione, na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna mąka Chrystusa pana. Post quod præstitum prosili, tak protestans o przyjęcie i do act zapisanie swojej protestatiej, jako też et explentes juramentum swojej wykonanej przysięgi actis praesentibus connotari; co i otrzymali. Grzegorz Polczewski, administrator czarnobylski m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 288.*

ХСIII.

Жалоба дворянина Андрея Матяшкевича на киевского мечника, Павла Трипольского, о томъ, что, съ его вѣдома, выкоchenы были изъ села Матяшкевича, Копищъ, въ село Трипольского—Ключки крестіяне: Моисей, Мартынъ и Василь, которые потомъ съ козаками Палъя нападали на Матяшкевича и родныхъ его, грабили ихъ и били. 1694. Августа 23.

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца августа двадцать третього дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, stanowszy oczewiście urodzony jegomość pan Andrzej Matiaskiewicz, swym i urodzonej jejmość paniej Maryanny Wyhowskiego, primi voti Bazylowej Sokołowskiej, secundi ad praesens Andrzejowej Matiaskiewiczowej, małżonki swej imieniem, dobr i wsi Kopiszcz, quondam ab antiquo Wyhowa, w wojewodstwi kijowskim, a powiecie ovruckim leżącej, jure liquido et legitimo posse-

sor, żałośnie przeciwko urodzonemu jegomości panu Pawłowi Trypoliskiemu, miecznikowi kijowskemu, dobr pewnej części wsi Kłoczków, w tymże wojewodstwie i powiecie leżącej, dziedzicowi, tużdej przeciwko urodzonemu panu Janowi Wolskiemu, podstarościemu dóbr jegomości, niżej mianowanych wszystkich transaktij pryncypałowi, manifestował i protestował się o to, iż roboczy Mojsiej, ojciec, ze dwoma synami: Martynem i Wasilem, z starodawna dziedziczni, starożytni, pomieniowej wsi Kopiszcza poddani, niewiedzieć quo spiritu, ale znać z wiadomością i informacją wyszspomnianego jegomości pana Trypolskiego, obwinionego, do wsi Kłoczków, części i possesszej dziedzicznej jegomości, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt wtórego wykocony został, od którego poddanego należyta bez te wszystkie lata powinna była iść robocizna i intrata, który, mając już napięte rzeczy i samego siebie z żoną, dziećmi i chudobą swoją, na determinowane miejsce, do mianowanej wsi Kłoczków, przeniosł się, wszystkie swoje z oczyny pszczoły powydziarszy, barci dwadzieścia sześć, na swój własny pożytek obrócił, za które robocizne i powinnosć jego za wspomnione lata przychodzi ad minimum protestanti summa czytrysta pięćdziesiąt złotych polskich, względem zaś powydziaranych pszczoła, efficit summa dwieście sześćdziesiąt złotych polskich, insuper Martyn, starszy syn jego, zostając z kozakami pułku Palija a setni Daryenkowej, nietylko że roku przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego, po narodzeniu Christusa pana ruskim, we młynie iskoroskim, przy bytności nie mała ludzi, urodzoną jejmość panią Maryannę Synhajewskiego Janową Wyhowską, bratową żony comparentis, zelżywszy, zesromociwszy, prawie z błotem zmieszawszy, klacz cisową, valoris złotych czterdzieści monety polskiej, in vim niesłuszniego grabieżu sobie appropriavit; powtórnie tegóż roku, przed świętym Świętej Trojcy ritus graeci, z kozakami tejże setni Daryenkowej, pułku Paliowego, naszedzsy z kupą nie mała na dom urodzonego jegomości pana Jana Sokołowskiego, pasierzba quaerulantis, w niebytności samego jegomości pana Sokołowskiego, samą jej mość panią Apołonią Sokołowską, małżonkę jegomości, bez żadnego respektu stanu szlacheckiego y płci mdłej białogłówskiej, obuchami, rurami, stusami et id genus zbiwszy, rucznice, valoris złotych dwadzieścia wzioł y onej nie przywrócił, ad extreum roku terazniej-

szego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartego, dnia szesnastego
 augusti, podczas jarmarku na świętego Spasa ruskiego, w mieście
 starych Narodyczach, snać z instinctu, wiadomości tak samego jego-
 mości pana Pawła Trypolskiego, jako też pana Jana Wolskiego,
 mniejszej—Chajczy y innych attinentii, do tych że dóbr należących,
 zawiadowcy, na który jarmark gdy przybyła małżonka protestantis,
 quaeque necessaria pacatissime sprawowała z wyszniawaną jejmość
 panią Sokołowską, którą jejmość panią Sokołowską, nie wiedzieć
 dla jakiego praetextu, pomieniony obwiniony Mojsiej z synami swemi,
 uczynku owego wszystkiego pryncypał, pod sam jarmark w mieście
 Narodyczach starym, kłacz gwałtem biorąc, grabił, której kłaczy
 gdy małżonka comparentis dać y brać sobie recusabat, tedy onę, pro
 libitu suo lząc, sromocząc, rurami, stusami y pięściami zbili y razów
 nie mało sinich, spuchłych, krwią ociekłych nazadawali; z których
 poddanych gdy protestans tegoż roku y miesiąca, dnia dwudziestego,
 przyjechałszy do wsi Kłoczków, requirował sprawiedliwości u po-
 mienionego pana Jana Wolskiego, podstarościego jegomości, miasto
 tedy uczynienia z wyszpomienionych chłopów a poddanych własnych
 protestantów sprawiedliwości, confusią nakarmiwszy, na większy dis-
 honor y ruinę kłacz siwą, własną obżałowanego z kulbaką, wojołkiem
 y uzdeczką, wszystko valoris złotych sto, in vim niesłuszne, nie-
 prawnego y gwałtownego grabieżu, łupu et praedae, nic sobie nie
 będąc winnemu, wziąwszy, do tych czas nie oddaje y oddać żadną
 miarą nie chce y teże kłaczy, niewinnie wziętej, ut norma et praxis
 juris każe, in triduo w grodzie nie praesentował, owszem jeszcze na
 zdrowie, życie y substanią obojga protestantów palam et privatim
 diffidat, dla których odpowiedzi modernus comparens z małżonką
 swą salutis et vitae suaे tutus et securus bydż nie może, ale na
 zawsze, ubivis locorum periclitari musi; woźny zaś żaden, ob metum,
 horrorem et tremorem jegomości pana Trypolskiego, żadną miarą
 jechać na oglądanie pomienionych zadanych razów, jako też y na
 arrestowanie wspomnionych własnych poddanych protestanta, exorbi-
 tantów, nie chciał, dla czego y relatio obductiej y areszt w grodzie
 zeznane bydż nie mogły; przez który takowy swój niesłuszny y gwał-
 towny proceder, tak sam jegomość pan Trypolski, miecznik kijowski,
 tej tractactiej forti tum instinctu suo reus, jako też y pan Jan Wol-

ski; podstarości jegomości, ipso facto et re principalis (którego pana Wolskiego, jako też y roboczego Mojsieja, z synami wykoconego, extraditio et statutio omnino urgetur) prawo pospolite violarunt, winy, pro qualite facti et excessus, libere succubuerunt, salvam jednak tejże protestatiej swojej zostawiwszy sobie meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel par citationem correctionem; a te razniejsza, aby do xiąg mniejszych przyjęta i zapisana była, tenże comparens mnie, urządowi, prosił; co y otrzymała.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218, подъ
1694—1696; листъ 294.*

X C I V.

Жалоба францисканского монаха, Лаврентія Пекарского, на козацкаго полковника Искру о томъ, что козаки изъ его полка разорили совершенно контрибуціями крестіянина Пекарского, Василія Коржа; последний подтверждаетъ это присягою, 1684 Августа 26.

Року тысяча шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца авгу-
ста двадцать шестого дня.

На ураде кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруц-
комъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгородскимъ под-
староства овруцкого и книгами нынешнеми, кгородскими, овруцкими
comparens personaliter przewielebny w Bogu jegomość xiądz Wawrzy-,
niec Piekarski, ordinis sancti Francisci minorum conventu, wiosk,
Kożuchowki, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżącej
dziedzic, vindicując znacznego zniszczenia y przez niezwyczajne, nie-
słusznie wybrane boroszna ad extremam przyprowadzenia eges-
tatem poddanego swego, niżej exprimowanego, solemnisssime gravique
cum querela przeciwko panu Iskrze, pułkownikowi jego królew-
skiej mości wojsk zaporozskich, z którego wiadomością y rozkaza-
niem, uciążliwą boroszna exactią, poddany protestantis jest zgruntu
zrujnowany, także setnikom jego: Odyńcowi y Karpowi, z pod któ-
rego pułku y ichże setni kozacy, roku blisko przeszłego, tysiąc sześć-
set dziewięćdziesiąt trzeciego, mensibus octobris, novembris et decem-

bris, zimową stanowszy consistentią, jeden drugiemu podając, siedmio-
ro boroszna wybrali, manifestowały protestowały się o to: iż pomie-
niony pan Iskra, pułkownik, z setnikami y czernią swą kozacką,
mimo wyraźną wolą y ordynans jaśnie wielmożnego jego mości pana
kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swe-
go, powagę y władzę jegomości hetmańską postponowawszy, także
też mimo wiadomość urodzonego jegomości pana Balcera z Godzimi-
rza Wilgi, regimentarza pewnej partiej wojsk tak koronnych, jako
też y zaporożskich jego królewskiej mości, pod którego komendą y
terazniejszy obwiniony, pan Iskra, z wojskiem swym zostawał, dispo-
sitione ejus floctipensa, omnia sibi licere putando, miasto jednego
boroszna, oppressive et injuriose exegerunt, gdy przerzeczony
Wasyl Korż, wprzod jednemu kozakowi z pułku wspomionego obwi-
nionego, a setni pana Odyńca, pierwsze takowe wydał boroszno, to
jest: sucharów puł ośmaki, valoris złotych trzy, mąki żytniej puł
ośmaki złotych trzy, mąki pszennej czwartkę złotych trzy, mąki
hreczannej czwartkę złoty jeden, groszy pół osma, jagiel czwartkę
złotych pięć, za dwanaście funtów słoniny złotych dwa, soli husek
piędzieśiąt groszy dwanaście, grzyby złotych dwa, gotowych pienię-
dzy złotych pięć; drugi kozak tegoż pułku a setni Karpowej tako-
weż boroszno (ut supra scriptum est) extorsit y na woz dał goto-
wych pieniędzy złotych pięć, insuper pięcioro boroszna, z pod tegoż
pułku y setni kozaków, mniejsze, cum summa chudoby swojej exvi-
sceratione y domostwa destitutione, mitis et verberibus będąc com-
pulsus, nolens volens, vi prawie coactus, extradere musiał, excepto
bez całego stanowisko roczną leguminę y, co dom miał, wiktowania,
gorzałki dla nich nad zamiar kupowania y podwod brania, wynosi
in summa złotych polskich sto dwadzieścia, przez które extorsie mia-
nowany Wasil Korż, nie mając czego się iać, za czym żyć y czym
robić, emendicatis prawie żyjąc suffragiis, derelictis propriis laribus,
precz iść myśli; querulans zaś, ob ad nihil reductionem poddane-
go swego, niemałe, futuro da Bóg in termino juris reprodukowaną,
poniosł y ponosi dispendium. Quo tali temerario et illicito suo ausu
wyszmanowany jegomość pan Iskra, pułkownik, z pany setnikami y
czernią swoją kozacką woli jaśnie wielmożnego jegomości pana het-
mana wielkiego koronnego, wodza swego, niemniej jegomości pana

regimentarza interdicto we wszystkim sprzeciwiał się, rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalony, libere succubuit, a za tym taxam za wybrane boroszna, superius expressam, protestantowi omnino resarcire et damna, ex inde emergentia, refundere in toto teneatur, salvam tejże protestatij, tam in toto, quam in minima parte sobie zostawiwszy meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem. Et incontinenti, stanowszy oczewiście roboczy Wasil Korż z wioski Kożuchowki, dobr dziedzicznych protestantis, super realitatem wydanego od sobie siedmiorga boroszna, prosił mnie, urzędu, o wydanie sobie rothy juramentu, za wydaniem której, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi genibus, przysięge w te wykonał słowa: Ja Wasil, przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, jako te siedmioro boroszna, roku, miesiąca, dni, czasów wyżej w protestatij opisanych, przez kozaków pułku pana Iskry z setni zaś dwóch, panow: Odyńca y Karpa, u mnie są prawdziwie wybrane y odemnie onym istotnie wydane, tak dalece, że mnie wszystkiej chudoby pozabawili y do wielkiego ubózstwa przywiedli, że nie mam za czym żyć na świecie; na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mnie Panie Boże dopomoż y niewinna męka Chrystusa pana; post quod praestitum prosili, mnie, urzędu, tak protestans o przyjęcie y do act zapisanie swojej protestatij, jako też y Wasil swego, przez siebie wykonanego, juramentu; co na affectatią swoją y otrzymali. Xiądz Wawrzyniec Piekarski zakonu świętego Franciszka, m. p.

Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218, год 1694—1696. Листъ 296 на обороть.

Х С V.

Жалоба житомирского стольника, Ремигіяна Сурина, на ригимента-
ра, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ, отправляясь въ походъ противъ
Семена Палия, ограбилъ имѣніе Сурина, Гостомель. 1694. Сентября 27.

Року тисеча п'естсотъ дев'ятъдесятого четвертого, месеця сеп-
тембria двадцать семого дня.

На уrade кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
рудъкомъ, передомною, Михаломъ Михалькевичомъ Кончаковскимъ,

наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцъкого и книгами ни-
нешними, кгродскими, овруцъкими, stanowszy oczewisto urodzony
jegomość pan Remijan Suryn, stolnik žytomirski, obywateł wojewodz-
twa kijowskiego, swym i urodzonej jej mość paniej Zophie Orze-
chowskiego Remianowej Surynowej, stolnikowej žytomirskej, małża-
ki swej imieniem, dobr miasteczka Hostomla, w wojewodstwie kijow-
skim leżących, vigore jurium tejże małżaki swej, possessorki zastaw-
nej, solennissime, gravi cum querela, przeciwko urodzonemu jegomości
panu Belcerowi z Godzimirza Wildze, rejmentarzowi pewnej partię
wojsk koronnych i kozackich jego królewskiej mości, w Polesiu
wojewodstwa kijowskiego collocowanych, zupełną moc i komendę nad
tymże rycerstwem od jaśnie wielmożnego jego mości pana Jabłonow-
skiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego,
wodza swego, nie na oppressią dziedzicznych ziemskich dóbr szla-
checkich, ale na suppressią impræsy male machinantium osob mają-
cemu, manifestował i protestował się o to: iż przerzeczony jegomość
pan rejmentarz, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt
czwartego, dnia trzynastego februarii, z konsistentiej swej zimowej,
z miasta Czarnobyla, z pomienionym wojskiem, gdzie i syn protestan-
tum, urodzony jego mość pan Jan Suryn, thowarzysz chorągwie
pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana Lubomirskiego, starosty
Kazimirskego, præsens zostawał, ruszywszy się, przeciwko szkodli-
wej, niewdzięcznego łask i dość obfitych dobrodziejstw jego królew-
skiej mości, pana miłościewego, in regno szczęśliwie panującego pa-
na, Semena Paleja, zawziętości, wpadszy hostilissime do pomienionych
dóbr Hostomla, tylko czterech kozakow zastawszy, z gruntu, śmiał
i ważył się depopulare poddanych tamecznych protestantium exvisce-
rować, jakoż samą rzeczą i skutkiem explevit, kiedy koniej czter-
dzieści, wołów dwadzieścia wziąwszy, majątość tameczną i ludzi do
szczętu zrujnować kazał i zrabować dopuścił, żadnego nie mając
względu i komizeratniej nad protestantami i jegomością panem Janem
Surynem, synem ichmości, też usługę wierną rzeczypospolitej trak-
tującym, gdy upraszał uniżonością swoją, certując, a prawie z pła-
czem mówiąc, opowiedziawszy, «że to moja i rodzinów moich», żeby
kazał to wszystko przywrócić, co pozabierano, a dobr i poddanych
nie rujnować, tedy jego mość pan rejmentarz, postponowawszy usilną

prożbę i submissią syna ichmości, żadnego uwadze nie dawszy miesca, odpowiedział: «już to panie bracie są zawotowane rzeczy»; i tak jedyną z majątkości protestantium uczynił pustynią, przez co protestantes prætendunt sobie szkody namniej na pięć tysięcy złotych polskich; którym niesłuszny procederem swoim przykazanie, ni-wczym nie zachowawszy modestiej, privato ausu postąpiwszy, wspomniony jegomość pan rejmentarz nie tylko metam artykułów wojskowych przestąpił, ale też winy, de eadem disciplina opisane, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie libere popadł; a za tym też wyrażone szkody in toto nagrodzić z wykładami i kosztami prawnemi omnino protestantibus powinien; wolno jednak tejże protestacyej w przydaniu, ujęciu, odmienieniu zostawiwszy sobie melioratia, albo przez pozew, jeżeli tego prawa będzie ukazywała potrzeba, correc-tią, na verificatią tego wszystkiego, tenże comparens stawił ad com-probationem juratorium urodzonego Jana Moszczyńskiego, dozorce i podstarościego swego hostomlskiego, i sławetnego Iwana Bohducha, wojta tamecznego, którzy, oczewiście stanowszy, prosili mnie, urzędu, o wydanie rothy juramentu; za wydaniem której, pokleknawszy na kolana przed obrazem Ukrzyżowanego pana Jezusa Chrystusa, przy-sięgę w te wykonali słowa: ja Jan, podstarości, i ja Iwan, wojt hostomlsky, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świę-tej jedynemu, na tym, iż jegomość pan Wilga, rejmentarz z wojs-kiem, pod commenda swoją będącym, roku, miesiąca, dnia i czasu, wyżej w protestacyej opisanym, idąc przeciwko impræzie pana Se-mena Paliia, pańską majątkość, dobra Hostoml, zgruntu zrujnował, mnie zaś, Iwana, i sąsiadów moich wszystkich hostomlskich do szczę-su zrabować dopuścił i te wszystkie szkody, wyżej wyrażone, z oka-zyej tegoż jegomości pana rejmentarza, że są prawdziwie stałe i istotnie poczynione i z majątkości pustynią uczynił; na czym, jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dōpomoż i niewinna mēka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans o przyję-cie i do act zapisanie swojej protestacji, jako też i przysiegające wykonalnego przez siebie juramentu mnie, urzędu, prosili, co i otrzy-mali, Remian Suryn, stolnik žytomirski m. p.

*Книга гродская оеврүцкая, занесовая и помочная, № 3218,
годы 1694—1696; листъ 360 на оборотъ.*

C X V I.

Жалоба житомирскаго стольника, Реміяна Сурина, на региментаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ опустошилъ село Сурина—Обиходы, расположивъ въ немъ на постой цѣлую козацкую сотню изъ полка Яремы Гладкаго; жалоба подтверждается присягою крестінъ. 1694 Сентября 27.

Року тисечиа шестсотъ девятьдесятъ четвертого, месеца септемврия двадцать семог о дня.

На уrade кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Михаломъ Михалевичемъ-Конъчаковскимъ, наместникомъ кгродскимъ старства овруцкого и книгами кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jegomość pan Remian Suryn, stolnik żytomirski, swym y urodzonej jej mości paniej Zophiej Orzechowskiego Surynowej, stolnikowej żytomirskiej, małżąki swej, imieniem, dobr wsiów Obychadow, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżącej, possessor, windicując desolatiej tychże dobr y poddanych swoich znacznego zrujnowania, solennissime przeciwko urodzonemu jegomości panu Balcerowi z Godzimirza Wildze, rejmentarzowi na ten czas pewnej partii wojsk jego królewskiej mości koronnych y kozackich, w Polesiu tegoż województwa kijowskiego stojących, manifestował się y protestował się o to, iż jegomość pan Wilga, nie tylko że lat kilka, pierwszego razu mając directią nad pewną partią wojsk, kraj tutejszy uciążliwą exactią znacznie opprimował, ludzi exviscerował, dobra ziemske szlacheckie rujnował, immunitatem onych, według opisu prawa nie uważając, o co nie mało zaniesionych jest protestacyej, ale i teraz, powtorną commendę i dispozitią z woli jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza

swego, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt trzeciego i czwartego mając, z ordynansu sobie zleconego, jakowa mens jaśnie wielmożnego jegomości pana hetmana w nim wyrażona i opisana jest, i jakoby z tutejszymi dobrami i krajem obejść się miał, z kturegobyc też pomienionego ordynansu obywatele tegoż wojewodstwa informować się mogli, do grodu nie podawszy, na libertatią produkowaną nic nie dbając, circum circa insze majątkości uwolniwszy, i modestius z nimi postąpiwszy, jedyne dobra, wieś Obychody protestantium, na podanych dziewięciu całę setnie pułku pana Jaremy Hładkiego, jakoż od tego pana pułkownika i setnika jego listy świadczą, do tegoż comparenta pisane, z gruntu zniszczył, tak dalece, że od krow i bydła, zboża i wszystkiej chudoby swojej odpadszy, nie mając czego się jąc i za czym dalej żyć, opieszawszy, domy swoje porzuciwszy, z żonami i z dziećmi precz rozejść się musielii, w folwarku zaś dworskim protestantis konie, bydło rogate, owce i inszy dobytek, że nie było kim robocizny odbywać, sian wozić, zboż młocić, bez czasu po odpadać musiała, wszystkich zaś szkod dworskich i chłopskich, rachując rospędzenie i rozejście się poddanych imputując, ponieważ tylko sama Arabia została, protestans sobie na trzy tysiące złotych polskich prætenduje; o co wszystko, że z pomienionym jegomością panem Wilgą, na ten czas będącym rejmentarzem, prawem pospolitym i wojskowym protestans sobie postąpi, wyżej mianowanych szkod nagrodzenia z winami, podług artykułów wojskowych i statutowych opisanemi, omnino urgebit, to swoją ofiaruje się protestatią, wolną też melioratią w przyłożeniu, ujęciu, odmienieniu, lubo pozwem poprawieniu, zostawiwszy. Na dowód przerzeczych szkod, desolacji dobr, rozpedzenia poddanych, stanowszy oczewiście urodzony Jan Mackiewicz, sługa i podstarości Obychadowski, z roboczym Miskiem Sobczkiem, tamejszym dziedzicem pozostalcem, prosili mnie, urzędu, o wydanie rothy juramentu, za wydaniem której, flexis ad imaginem crucifixi Jesu Christi genibus, w te przysięgę wykonali słowa: Ja, Jan, i ja Misko, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu na tym, iż te wszystkie szkody w dobrach wsi Obychodach pana naszego przez setnią pana Jaremy, pułkownika, a setnika Łobody z towarzystwem jego, z okaziej zaś jegomości pana Wilgi, rejmentarza, rokow, miesięcy, dni i czasów, za consistentiej zimowej, panu naszemu,

мне, Miskowi, i sąsiadom moim są prawdziwie i istotnie poczynione; jako na czym sprawiedliwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana; post quod peractum, tak protestans o przyjęcie i do xiąg zapisanie swojej protestacyjnej, jako też jurantes, swojej wykonanij przysięgi mnie, urzędu, prosili; co i otrzymali. Remyan Suryh, stolnik żytomirski m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218;
год 1694—1696; листъ 362.*

СХVII.

Жалоба дворянки Θεοεilly Тышкевичовой о томъ, что при нападении козаковъ Палія на ея имѣніе, мѣстечко Бышевъ, они сожгли всѣ документы, хранившіеся въ ея домѣ. 1694. Ноября 12.

Року тысяча шестсотъ девятдесятъ четвертого, ноября дванадцатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Яномъ Песлякомъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нынешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzona jej mość pani Teofila Gasparskiego Tyszkiewiczowa, niegdy urodzonego imć pana Karola z Łohojska Tyszkiewicza pozostała małżonka, wdowa. Iż jako w grodzie generału wojewodstwa kijowskiego, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego czwartego, miesiąca nowembra trzeciego dnia, praecawendo omnino bonorum et substantiae suae indemnitatí ac integratí, ratione, przy gwałtownym najezdzie miasteczka Byszowa, juribus teraźniejszej manifestującej podległego, tu, w województwie kijowskim a powiecie żytomirskim leżącego, jeszcze stante vita tegoż zeszłego imci pana Tyszkiewicza małżonka manifestującej, w roku teraźniejszym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, miesiąca februarii dnia dziewiątego, wszystkiej substancji: srebra, złota, klejnotuw, cyny, miedzi, szat, rynstunków wojennych, gotowych pieniędzy, sprzętów gospodarskich, szkatuły z sprawami, oryginałami, kartami ręcznemi, blankietami, cerographami, tak zeszłego małżonka manifestującej, jako samej jej mości, na

rożne dobra, w województwie kijowskim w różnych powiatach zostające, niemniej wieczystych przedaży, donatii, obligationis, zapisów, na rożne summy od wielu ich mość panów, których manifestująca de actu et data pamiętać nie może, danych i służących; przez kozaków pana Semena Palija, pułkownika wojsk jego królewskiej mości zaporożskich, zabrania, zagrabienia i tychże dóbr funditus zrujnowania, manifestowała i protestowała się była, tak i ad praesens pomienioną manifestacją aprobowując i oną w niektórych punktach meliorując, corporalique juramento stwierdzając, manifestuje się o to: iż jako w pierwszej manifestacji exprimowane są, czasu i sposobem wyżej mianowanym, gwałty, krzywdy, szkody i wiolence, w mieścieczku Byszowie stałe, tak dalece, że sama, unosząc zdrowie swoje, zaledwie ad tutiora loca, aż na Wołyń, derelictis omnibus fortunis et propriis laribus suis, uiechała, kozak zaś, excepto inszych splendorów, nomine Dema, podczas tegoż najazdu: (jako manifestującej od wielu mieszkańców byszowskich ex velatis patet): szkatułę odbiwszy, pieniądze gotowe pobrawszy, sprawy, jako się wyżej pomieniło, w szufladach zamknięte, w ogień wrzuciwszy, spalił; o czym pomieniona manifestacja szerzej a dostatecznie w sobie obmawia, a tak manifestująca, inhaerendo legi publicae, pomienioną manifestacją w grodzie generału województwa kijowskiego i teraźniejszą corporali juramento stwierdzając, prosiła mnie, urzędu, o wydanie sobie roty juramentu, za którą wydaną, flexis ad imaginem crucifixi Iesu Christi genibus, w te wykonała jurament słowa: Ja, Teofila, przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, iż tak zeszłemu małżonkowi memu, jako i mnie samej, wszystkie rzeczy, sprawy i gotowe pieniądze z szkatuły, czasu i sposobem, jako się wyżej pomieniło, przy gwałtownym najeździe przez kozaków pułku pana Palija są zabrane i te szkody prawdziwie poczynione, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże dopomoż i nie-winna męka Christusa Pana. O co iterum atque iterum manifestowawszy się, a zostawiwszy sobie salvam tej manifestacji, si necessitas juris expostulaverit, seorsivam meliorationem, prosiła mnie, urzędu, hoc totum actis praesentibus connotari, co i otrzymała Teofila Tyszkiewiczowa.

ХСVIII.

Жалоба отъ имени дворянки Катерины Дрогоевской на козацкого Полковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что онъ разорилъ ея имѣнія постоеиъ и контрибуціями. 1695. Іюня 13.

Року тисеча шестьсотъ девятьдесятъ пятого, меседа юна тридцятаго дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Михаломъ Михалевичомъ Коньчаковъскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нижешними, кгродскими, овруцкими, compares personaliter urodzony jegomość pan Jan Taranowski, służba wielmożnej jejimość paniej Johanny Katarzyny z Drohojowa Drohojowskiej, starościanki Miedzielskiej, dóbr wsiow: Rowtycz, Domontowa, Łopatków, futora Kryniowa i Stracholesia, do klucza Hornostajpolskiego należących, tu, w wojewostwie kijowskim, a powiecie żytomirskim leżących, dziedziczki, nomine tejże wielmożnej jejimość panny starościanki Miedzielskiej, vindicując znacznego zniszczenia i zrujnowania przez niesłuszne i niezwyczajne wybrane boroszna, rozpedzenia poddanych i ad extremam przyprowadzenia egestatem, solennissime, gravique cum querela, przeciwko panu Jaremie Hładkiemu, pułkownikowi jego królewskiej mości zapozzskiemu, od wybierania niesłusznych boroszen, krzywd, szkod, violencii nie animującemu, owszem samą rzeczą i skutkiem exekutorowi i principałowi, także Matwijowi Czajkowskiemu, setnikowi, Bochanowi i Chweśkowi, atamanom i innym wszystkim, do siedmiudziesiąt i pięciu osób kozakom, w wyspomienionych wioskach stojącym, rożne krzywdy, szkody, violentie i opresie, z wiadomością pułkownika swego, czyniącym, manifestował

i protestował się w ten niżej opisany sposob i o to: iż pomieniony pan Jarema Hładki, pułkownik, z sotnikami, atamanami i czerniąszą kozacką, mimo wyraźną wolą i ordynans jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, powagę i władzę jegomości hetmańską postponawawszy, także mimo wiadomość urodzonego jegomości pana Balcerą z Godzimierza Wilgi, regimentarza pewnej partiej wojsk, tak koronnych, jako też i zaporozkich jego królewskiej mości, pod którą commandą i terazniejszy obwiniony, pan Jarema, z wojskiem swym zostawał, dispositione ejus floccipensa, omnia sibi licere putando, stanowszy zimową consistentią, w roku przeszłym, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt czwartym, in definio nowembris, oppressive et injuriose od ubogich ludzi, sam osobą swą, z setnikami, atamanami, siedmiądziesiąt i pięcią kozakami, postanowionemi w przerzeczych wioskach, którzy stojąc, od wymysłu każąc sobie jałowice i woły rznąć, a w post z rybami, aby im dawali wyrozuby, albo leszcze świeże były, serio przykazywali, aby im koniecznie to było, takowe wybraли boroszna: naprzod we wsi Rowtyczach, Matwiej setnik stojąc bez niedziel trzydzięci z kozakami setni swojej dwudziestą siedmią, na wszystkim wikcie gospodarskim, którzy wzieli: dla koni owsa osmak kijowskiej miary pułtorasta, każdę osmakę rachując po złotych dziesięć, facit pultora tysiąca złotych polskich, siana wozów trzy, po złotych dziesięć, facit złotych trzydzięci, za stroże wydali złotych sto czterdzięci; tenże Matwiej setnik z wioski Stracholesia wziął gotowych pieniędzy złotych ośmdziesiąt i ośm, sadło złotych sześć, owsa osmak pięć i czwartek dwie, facit złotych pięćdziesiąt i pięć; w wiosce Domontowie Bochon ataman z kozakami dwudziestą, stojąc przez całą zimę, wzieli: owsa osmak siedmdziesiąt, facit złotych sto siedmdziesiąt, wozów trzy złotych trzydzięci, za stroże złotych sześćdziesiąt; w tejże wsi kozak z pod setui Matwiowej, odmówiwshy żonę od Iwana, przezywającego się Babanenka, wziąwszy gotowych pieniędzy złotych sto czterdzięci, precz poszedł, u którego to chłopa pan Jarema kazał wziąć woła i krowę z cielesiem, wszystko valoris złotych ośmdziesiąt, a potym, za dogonieniem tegoż kozaka, zaledwie białogłówę przywrocili; w wiosce Łopatko-wym futorze, Chweško ataman z kozakami dziesięcią stojąc, wzieli:

ośmak pietnaście złotych polskich sto pięćdziesiąt, wozów dwa złotych dwadzieścia, za stroże złotych trzydzieści; w wiosce Hryniach Czajkowski, setnik, z kozakami dziewiętnastą stojąc, wzieli owsa ośmak trzydzieści i pięć złotych trzysta pięćdziesiąt, wozów trzy złotych trzydzieści, za strożę złotych sześćdziesiąt i ósm, w której to wsi Semen, kozak setni Czajkowskiego, dziewczę, na imię Zience Żytownie, idącej za wsią, gwałt popełnił; wychodząc tedy z consistentiej do obozu, na kozaków siedmiudziesiąt pięciu, na każdą osobę seorsive, wybrali boroszno; to jest: po puł ośmaki mąki żytniej, po puł ośmaki sucharów, po czetweryku mąki pszennej, itidem po czetweryku jagieł, soli husek po siedmdziesiąt, chust po parze, rachując tedy wraz suchary, mąkę pszenną i żytnią, jagły, sól i chusty, za mąkę żytnią ośmak siedmdziesiąt i pięć, każdą ośmakę rachując po złotych czternastu, facit złotych siedmset siedmdziesiąt i ósm, itidem sucharów ośmak siedmdziesiąt i pięć, także facit złotych siedmset siedmdziesiąt i ósm, jagiel ośmak dziewięć i czwartek dwie, po złotych szesnastu, facit złotych sto pięćdziesiąt i dwa, mąki pszennej ośmak dziewięć, czwartek dwie, po złotych pietnastu, facit złotych sto czterdzieści i dwa i groszy pietnaście, chust par siedmdziesiąt i pięć, każdą parę rachując po złotych dwa i groszy pietnastu, czyni złotych sto ósmdziesiąt, sadeł ze wszystkich wiosek dziesięć, po złotych sześć, facit złotych sześćdziesiąt, za sól złotych dziesięć; ad extremum siekiry, rydle, kosy, maźnicy et id genus gwałtem od gospodarzów brali, samemu panu pułkownikowi z każdej wsi, podczas Bożego narodzenia i Wielkiej nocy, mąki żytnie, pszenne i jęczmienne na słody, za rozkazaniem jego, musieli dawać, których nie można i wymienić, rybami więdlemi samemu panu Jaremie do obozu wydali za złotych sto dwadzieścia, którzy to poddani z przerzeczonych wiosek, nie mogąc na sobie tak ciężkich okrucieństw zniesić, trzydziestu z wyszmarowanego klucza z żonami, dziećmi et cum tota supellectili domestica, za Dniepr pojść musieli, po niektórych gumna pozostałe, którykolwiek miawszy odeszli, powymłacali na kop trzydzieści ósm rożnej crescentie zboża i na swoj pożytek obrócili, niemniej myto, pannie comparantis należące, na przewozie Demontowskim, na Dnieprze, od kupców przechodzących, poczawszy od consistentiej swojej, aż do wyjścia, brał i teraz przy wyjściu, swe-

go Niegiłasa, kozaka, dla odbierania, zostawił, zkad pretendit protestans za wybrane myta złotych ośmset; wybraną leguminą, gotowemi pieniędzmi, rożnym zbożem, od poddanych z wiosek wyszomienionych exceptowania, summa generalis, in unum computando, pięć tysięcy pięćset siedmdziesiąt i siedm złotych polskich. Quo tak temerario et illico suo ausu wyszmianowany pan Jarema, pułkownik, z ichmośc pany setnikami, atamanami i czernią kozacką woli jaśniewielmożnego jegomości pana hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, niemniej jegomości pana regimentarza interdicto we wszystkim sprzeciwił się, rigor artykułów wojskowych, de disciplina uchwalonych, libere succubuit, a zatym taxam za wybrane boroszna, superius expressam, pannie protestantis omnino resarcire et damna, exinde emergentia, refundere tenentur; salvam teże protestatę, tam in toto, quam in minima parte zostawiwszy wielmożnej jejmość pannie starościance Miedzialskiej, pannie swojej, salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem; a terazniejsza, aby do xiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. Jako pisać nie umiejącego, jegomości pana Jana Jaronowskiego za prożbą, ręką swą podpisuję się Stanisław Stephan Białobrzeski m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 670 на оборотъ.*

Х С I X .

Жалоба дворянъ: Адама и Федора Недашковскихъ на сзуивовъ овруцкихъ о томъ, что они захватили утварь, принадлежавшую Недашковскимъ, и потомъ позволили крестьянамъ своимъ, вместе съ козаками Палия, напасть на домъ Недашковскихъ, напести имъ побои и насильно отобрать волы, заграблешыс у этихъ же крестьянъ Недашковскими. 1695 Сентября 15.

Року тисечя шестъсотъ деветдесятъ пятого, месеца сентября пятьнадцатого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овручскомъ, передомною, Михаиломъ Михалкевичемъ—Кончаковскимъ,

намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овручскаго и книгами ни-
нешними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter urodzony
imc pan Adam Niedaszkowski, б҃dac summopere, circa invasionem
domu swego szlacheckiego, converberatus, injurjatus et damnificatus
per infrascriptas personas, swym i urodzonej jej moсt pani Poлонiej
Skuratowskiego, primi voti Andrzejowej Niedaszkowskiej, secundo
ad praesens Janowej Grochowskiej, pozostaлej wdowy, w leciech po-
deszlych, pobitej i poszamotanej, matki swej, imieniem. Takже Feodor
Niedaszkowski, brat stryjecznie rodzony wyszpomienionego kompa-
renta, sam przez sie, windykuјac tegoż pobicia, jawnej i znacznej
oppressie i ukrzywdzenia, solenissime gravique cum querella свид-
czyli: primario przeciwko przewielebnemu w Bogu jego moсt
księdu Janowi seu alterius nominis Niedobylskiemu, superjo-
rowi kollegium ksawerowskiego i owruckiego societatis Iesu; secun-
dario, przeciwko wielebnemu w Bogu jego moсt księdu Marcinowi
Borowiczowi, prokuratorowi societatis Jesu ejusdem residentiae owru-
censis, (quorum snać scitu, jussu et mandato infra nominata patra-
ta sunt), niemniej przeciwko Prokopowi Kowalenkowi, testiowi, Fe-
edorowi, zięciowi, Maksymowi i innym poddanym Ignatowskim ich mo-
ciow ojców Jezuitów owruckich, consulto na niżej mianowany uczynek
zgromadzonym, samymże ich moсtiom po imionach i przewiskach
lepiej wiadomym i znajomym, (quorum statutio przed przyszły sąd,
pro sumendis super illis paenis legum, omnino urgetur), ipsa re, fac-
tu et effectu pryncypałom, manuoperatorom i adhaerentom, przy-
chylajac się we wszystkiem do prawa pospolitego i processu swego,
ratione variarum praetensionum, przeciwko obwinionym do przeświet-
nego trybunału koronnego lubelskiego wytoczonego, manifestował i
protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: Iz ich moсt ob-
winieni, nie kontentując się dawniejszemi krzywdami, szkodami i op-
resijami, rożnych lat, miesięcy i dni czynionemi, gruntów własnych
protestantium dziedziczych, niesłusznie incorporując do swej posse-
sji apprehendowaniem, sianožci koszeniem, drzewa bartnego za-
chodeniem i innych codziennie przykrości wyrządzaniem, jednak-
że ich moсt obwinieni, non saciati, gdy protestantes, dowiedziawszy
się o znalezieniu pieniędzy dzbana, pasa srebrnego i innego nie ma-
ło, w tymże dzbanie б҃dacego, srebra, dzwonów i klepadła, do

cerkwi comparentów Niedaszkowskiej należących, na gruncie własnym, dziedziczym, siedlisku Niedaszkach, przez roboczego Prokopa Kowalczuka, poddanego obwinionych ignatowskiego ich mościow ojców jezuitów owruckich, orzającego i siejącego na tymże siedlisku, Niedaszkach, o które gdy protestantes, częstokrotnie rekwirowując, upominali się u obwinionych, aby przywrócono, nie kazawszy srebra i dzwonów oddać, do siebie zabrali i na swój własny pożytek obrócili. Insuper ciż poddani ignatowscy, jako nieraz przed tym siewali na tym siedlisku Niedaszkach querulantium, z któregoby mogli protestantes, jako dziedzicowie, dziesięcinę pożytek mieć od onych, z tego gruntu żadnej dziesięciny nie dawali i teraz, tegoż roku, oddać nie chcąc, przyjechali byli po zboża swoje, u których protestantes, nie biorąc przez tak długi czas żadnego pozytku, względem dziesięciny sobie należącej, wzięli byli wołów cztery i one woły chcieli, ut norma juris każe, we trzy dni, ponieważ satysfactia żadna nie była w dziesięcini protestantom od poddanych obwinionych uczyniona, do grodu owruckiego dla presentacji wieść; ich mość tedy przerzeczeni obwinieni, ojcowie jezuici, za daniem sobie znać od chłopów swoich, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt piątego, dnia jedynastego septembbris, śmieli i ważyli się, nad opis prawa pospolitego i winy w niem, eo nomine rigide de invasoribus domów szlacheckich opisane, informować i rozkazywać poddanym swoim najechać na dom protestantium; którzy, favendo woli i rozkazaniu panów swoich, ad effectum swój niezbożny uczynek przywodząc, w samą niedzielę, przed wschodem słońca, przybrawszy sobie kozaków Palijowych, setni Daryjenkowej, w osób plus minus dziesięciu, cum vario armorum generе, jako to: rusznicami, pistoletami, kosami, cepami i innym orężem, do woiny należącym, na wieś Skuraty, dom i rezydencję jego mości pana Adama Niedaszkowskiego, protestującego, hostili modo napadły, krzyk i tumult, niby orda, uczyniwszy, spiących protestantów zastawszy, wpadłszy do izby, sine omni zelo misericordia et timore Dei, kijami, dzidami samego protestanta i matkę jego mości bili, mordowali, namitkę z głowy zerwali i, niby jakowe monstrum, na pośmiewisko ludziom uczynili; i razów nie mało, tak samemu protestantowi, jako i matce, po wszystkich ciału członkach obojga, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, pozadawali, czeladź domową porozpędza-

li, a potym też woły, przez protestanta za dziesięcinę wzięte, odebrawszy, i protestantowych wołów własnych dwa i konia wziąwszy, które woły, rozpatrzywszy się, że źle uczynili, wrócili; matkę zaś protestanta porwawszy, niby jakowi główni nieprzyjaciele, za szyję podwiką przy koniu, aż za mil dwie, do wsi Ihnatówki, przy koniach wiodąc, grożąc zabiciem, zaprowadziwszy, ledwie nie ledwie nazad puścili; która, rada nie rada, musiała nazad pedester ku domowi swoemu, do wsi Skuratów rejterować, gdzie, nie mogąc od tak tyrańskiego zbiacia i zmordowania dalej iść, musiała na drodze położyć się, jakożby na tymże miejscu, bez spowiedzi i sakramentów najświętszych, bez czasu Panu Bogu ducha oddać, gdyby jego mość pan Andrzej Skuratowski jej nie odprowadził; na ostatek dalsze odpowiedzi na zdrowie, życie i substancję protestantów uczynili i czynić nie przestają, dla których tak znacznych odpowiedzi protestantes ubivis locorum periclitari muszą. Przez który takowy swój, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, ich mość obwinieni prawo pospolite violarunt i winy, w niem opisane, na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt, i do szkód niemałych, na dziesięć tysięcy złotych polskich, przywiedli i przyprawili. O co wszystko, ut praemissum est, przerzeczeni protestantes ofiarowali się z ich mościami obwinionemi jure agere in omni foro, judicio et officio regni prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie teraźniejszej protestacji swojej salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem, a teraźniejszej, wkrótce napisanej, mnie, urzędu, prosili o przyjęcie, co i otrzymali. Teodor Niedaszkowski, swym i brata swego, pisać nie umiejącego, imieniem, podpisuję się.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 738 на оборотъ.*

C.

Письмо полковника Семена Палѣя къ начальникамъ польскихъ хоругвей о томъ, чтобы они не выгоняли козаковъ съ назначенныхъ имъ квартиръ; въ случаѣ отказа, Палѣй угрожаетъ имъ войною. 1695. Декабря 18.

• Року 1695, месяца декабря 31 дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даніелемъ Левковскимъ, реентомъ кгродскимъ овруцкимъ, наместникомъ на тотъ часъ подъстароства овруцкого, и книгами нинешиими, кгродскими, овруцкими, comparens personae liter urodzony im^e pan Jan Lasota, s^luga urodzonego im^e pana Michała Staweckiego, chor^azego $\dot{z}$ ytomirskiego, podstaro $\acute{s}$ ciego grodzkiego owruckiego, ten list, ratione introcontentorum, dla zapisania do xiag niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam poda $\acute{l}$, proszajc mnie, urz^edu, aby do xiag niniejszych przyjęty i wpisany by $\acute{l}$; a tak ja, urz^eąd, pomieniony list ad acticandum przyjmujac, czytałem i tak si $\acute{e}$ w sobie ma: Mnie wielce mości panowie namiesnicy chorągwiej, a mnie wielce mości panowie i bracia! Donosi mnie wiezieć setnik pułku mego piechotny, który przez całe lato na usłudze Rzeczypospolitej, za ordynansem jw. im^epana Krakowskiego, usługę odprawiał w okopach gury Świętej Trojcy, pod Kamieńcem, a teraz mu z danej consistenciej zimowej, krwawie zasłużonej, najechawszy im^e państwo z Waławska i Skorodnego, rugujecie, żadnej nie mając assygnaciej jaśnie wielmożnego im^e pana Krakowskiego; to teraz wszystko Polesie wydano na wojsko kożackie, zaczem proszę wasz mość panów nie rugować ludzi moich, gdzie stanęli za wyraźną konnotacją jw. dobrodzieja, pana Krakowskiego; a mieliby jakie krzywdę uznać ludzie moje od waszmość panów, każe si $\acute{e}$ okupić i,

za krwawie zasłużony chleb swój, wybić się jak z nieprzyjacielem, następującym na chleb zasłużony. Co deklarowawszy waszmość państwu, jestem waszmość panów we wszem życzliwym przyjacielem i powolnym sługą. Semen Pali, pułkownik jego królewskiej mości wojska zaporoskiego. Z Chwastowa, dnia 18 decembris 1695. A innytutylacijā zascь wъ tycie слова есть. Mnie wielce mm. panom i braci, ich mm. panom namiestnikom chorągwii, zostającym w Waławsku i Skorodnym. A takъ тотъ листъ, за поданемъ и прозбою вышъ манинованое особы подавалочое, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ нинешнихъ есть слово въ слово вписаный.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218;
годъ 1694—1696; листъ 534 на оборотъ.*

C I.

Объявленіе дворянина Якова Лемеша о томъ, что во время неудачнаго похода региментаря, Вильги, на Палля, козаки послѣдняго ограбили домъ Лемеша и истребили его документы. 1695. Декабря. 29.

Року тисечи шестьсотъ девятдесятъ пятого, месеца декабря двадцать девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Данелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства а делегатомъ кгродкимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakób Lemiesz, quam primum acta præsentia adire mógł, tak zaraz, urzędowi niniejszemu opowiadając, świadczył i manifestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż gdy roku blisko przeszłego, tysiąc sześćset dziesiąt czwartego, wielmożny jego mość pan Balcer z Godzimierza Wilga, regimentarz pewnej partii wojsk jego królewskiej mości koronnych, z woli jaśnie wielmożnego jego mości pana Jabłonowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, pana Semena Palija, pułkownika wojska jego królewskiej mości kozackiego, chciał zniesić i kozackie swawole, aby nie exorbitowali i nie aggradowali

ich mościów panów obywatelów wojewodztwa kijowskiego i poddanych ich mościów, uskromić. Pod który czas niespokojny i zamieszanie, kozacy pana Semena Palija, hostili modo na dom manifestanta, we wsi Bieżowie, w wojewodztwie kijowskim a powiecie żytomirskim będący, w nocy napadłszy, samego manifestanta wziąwszy chudobę wszystką funditus zabrawszy i zrabowawszy, sprawy i dyspozycje różne, to jest: pierwszy oryginał zapisu wieczystej przedaży od ich mościów panów Jlińskich ich mościom panom Tyszowskim, na dobra wieś Minki służący; drugi oryginał zapisu od jegomości pana Suryna jej mości pani Brańskiej na sumkę trzy tysiące i czterysta złotych, na części tejże wsi Minijkach będącej, dany; trzec, kwit zobopolny między imci pany Tyszevskimi a jego mością panem Jlińskim z processów; czwarty zapis wieczystej darowizny czwartej części stawu z młynem od jego mości pana Jana Jarmolińskiego jegomości panu Aleksandrowi Jlińskiemu, we wsi Minijkach będących, służący; piąty oryginał zapisu cessionis od jego mość pana Jlińskiego jego mości panu Tyszevskiemu wyszmianowanej summy trzech tysięcy i czterechset złotych; nie mało rożnych dyspozycji, w oryginalach i ekstraktach będących, zapisów rożnych, od rożnych ich mościów na różne dobra i summy służących, kart ręcznych, membranów, cerografów, kwitów poborowych, których modernus manifestans i pamiętać nie może, zabrali i onych nie zwrócili, przeto modernus manifestans, providendo omnimoda futurae indemnitat ac integritati bonorum suorum, iteratis vicibus manifestował, zostawiwszy tej teraźniejszej manifestacji salvam meliorationem, a teraźniejszej o przyjęcie i do akt zapisanie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. Jakub Lemiesz, manu propria.

Книга гродская овручская, записованая и помочная, № 3218, годъ 1694—1696. Листъ 797.

С II.

Приказъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, наказному гетману, Самусю, чтобы онъ вывелъ изъ имѣній луцкаго епископа, Жабокрицкаго, расположившихся въ нихъ козаковъ; чтобы впредъ запретилъ имъ занимать квартиры въ этихъ имѣніяхъ и чтобы приказалъ возвратить всѣ, причиненные въ нихъ, убытки, 1696. Февраля 20.

Року 1696, месеца априла 18 дня.

На урядѣ кгородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Михаломъ Михалкевичемъ-Кончаковскимъ, намѣстникомъ кгородскому подстароства овруцкого, и книгами нижнimi, кродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imie pan Antoni Žabokrzycki, porucznik jego królewskiej mości, regimentu pieszego jaśnie wielmożnego imie pana Alexandra Jabłonowskiego, chorążego koronnego, ten ordynans od jaśnie wielmożnego imie pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z pieczęciami dwoma: jedną wielką, a drugą mniejszą, przyciśnionemi, także z podpisem ręki tegoż imie pana kasztelana krakowskiego, na ochronę dóbr miasta Norzyńska cum attinentis jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Žabokrzyczach Žabokrzyckiego, nominata episkopa łuckiego, prototroniego motropoliej kijowskiej dany, ratione introcontentorum, ad acta praesentia per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do xięg niniejszych przyjęty i wpisany był. A tak ja, urząd, ex munere officii mei, pomieniony ordynans ad acticandum przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, daję ten mój ordynans surowy do imci pana Samusia, hetmana nakaznego, i wszystkich pułkowników i setników wojska jego

królewskiej mości i rzeczy pospolitej zaporowskiego, aby, za odeb-
raniem terazniejszego ordynansu, zaraz a zaraz, ludzi pułków swo-
ich sprowadzili z majątkości Norzyńskiej imci xiędza Żabokrzyckiego,
nominata Łuckiego, które dobra ochronione były, z dyspozyciej wojska
generalney, od wszelakich stanowisk i przechodów, więcej tam-
tedy nie usurpować sobie stanowiska i ludziom ubogim żadnych
krzywd, ani aggrawacji nie czynić, ztąd tam zaraz a zaraz ustom-
pić, szkody, jeśli jakie poczynione, aby tamże na miejscu uspokoić,
przykazuję, pod ostrością sądu mego nieuchronnego. Działo się we
Lwowie, dnia 20 Februarii, 1696. У того ординансу печати притиснен-
ны; подпись руки тьми словы: Jabłonowski K. K. H. W. K. A
такъ тотъ ординансъ за поданемъ и прозвъбою вышъ менованое осо-
бы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нинеш-
нихъ есть слово въ слово уписанъ. (*)

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 368 на оборотъ.*

C III.

Жалоба дворянъ кievского воеводства на региментаря, Бальцера Виль-
гу, о томъ, что онъ дозволялъ въ продолженіи нѣсколькихъ лѣтъ, находя-
щимся подъ его начальствомъ, польскимъ и козацкимъ отрядамъ грабить
безнаказно имѣнія дворянъ кievского воеводства. 1696, Марта 13.

Року тисеча шестьсотъ девятьдесятъ шостого, месеца марта
тринацдатого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-
руцкому, передомною, Михаломъ Михалкевичемъ—Кончаковскимъ,
наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами ни-
нешними, кгродскими, овруцкими, comparentes personaliter uro-

---

(*) 1696, 15 Ноября Яблоновскій издалъ изъ Львова точно такой же универсаль къ Палю, охраняя отъ поста его полка Велединки, имѣніе принадлежавшее Францу Потоцкому, старостѣ овруцкому. (Книга та же, листъ 944 на оборотѣ).

dzeni ichmość panowie: Remigian Suryn, stolnik żytomirski, Theodor Pausza, podstoli owrucki, Marcin Suryn, Kazimierz Pruszyński, Alexander Staszkiewicz, Mikołaj Dymitr Wyhowski, obywatele województwa kijowskiego, swym i drugich ichmościow panów obywatelów województwa kijowskiego imieniem, zapobiegając dalszych przeszłych ruin, oppressii i exorbitancji dobrrom swoim, oraz windicując znaczących przeszłych w województwie tymże kijowskim ciężkich, niezmiernych i nieznośnych od lat kilku, ex occasione niżej mianowanego obwinionego dziejących się ruin i extorsii, testificando officii præsentis, solennissime gravique cum querela świadczyli naprzeciwko urodzonemu jegomości panu Balcerowi z Godziemirza Wildze, regimentarzowi pewnej partii wojsk tak koronnego, jako i kozackiego zaporskiego jego królewskiej mości, manifestowali i protestowali się, w ten niżej opisany sposób i o to: iż przerzeczony obwiniony, jego mość pan regimentarz, podbawszy sobie od lat kilku consistentią zimową w województwie kijowskim, zawsze się u jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, regimentarstwa na zgubę i ruinę całego województwa napiera, a do tego jeszcze teraz, zostawszy kommisarzem nad wojskiem kozackim zaporoskim, iż przez lat dwa nie będąc assidue przy wojsku, tylko mając urodzonego jegomości pana Wiszniewskiego, przy chorągwicie swej chorążego, na miejscu swym, ktu remu contra legis vetitum i artykułom wojskowym, de disciplina militari uchwalonym, nic nie respectując na wyraźną wolą i libertatią jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, i oneż sobie postpując, lekce poważając, mając sobie tylko jedyny pozwolony dach, różne exorbitancye, krzywdy, szkody i ruiny chorągwiom, po consistentiach stojącym, pozwala i dopuszcza, ustawami niezmiernemi aggrawując, czynić; a gdy protestantes, nie mając żadnego recursu ni do kogo, tylko do obwinionego, jako regimentarza, gospodarza i dispositora, w krzywdach swoich kiedy zechą uskarżyć, to miasto uczyńienia sprawiedliwości, o wszem wszelką wolę chorągwiom tak polskim, jako i kozackim pozwalał czynić i pozwala dotąd, przez który takowy swój, contra omne fas et equum popełniony, proceder, jegomość obwiniony prawu pospolitemu i artykułom wojskowym.

sprzeciwiał się i winy, w niem opisane, na osobę, dobra, poczty i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succumbuit, o co wszystko pomienieni protestantes offiarowali się, tak siebie samych, jako i całego wojevodstwa nomine, jure agere z jegomością panem Wilgą, regimenterzem, we wszelakim sądzie i urzędzie czynić nie zamiechać, zostawiwszy sobie salvam meliorationem tej terazniejszej protestatij, albo uczynienie inszej szysznej, lubo tejże przez pozew poprawienie, inquantumby tego potrzeba prawa ukazywała, a terazniejszej, wkrutce napisanej, mnie, urzędu, prosili, aby actis praesentibus connutowana była, co i otrzymali: Remigian Suryn, stolnik żytomirski, Theodor Pawsza, podstoli owrucki, Marcin Syryn, Kazimierz Pruszyński, Alexander Stasziewicz, Mikołaj Dymitr z Wyhowa Wyhowski m. p

*Книга гродская, овручская, записовая и почтовая, № 3218,
год 1694—1696. Листъ 1006 на оборотъ.*

C IV.

Жалоба отъ имени козацкаго полковника, (Тимофея?) Фомы Кутыскаго Барабаша, на панцырную хоругвь о томъ, что товарищи этой хоругви, выбивая изъ назначенныхъ гетманомъ квартиръ полкъ Барабаша, изрубили несколько козаковъ, а несколько другихъ неизвестно куда дѣвали 1696. Марта 15.

Року тисеча шестсотъ девяностошостого, месеца марта петнадцятого дня.

На уряде кігородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Михаломъ Михалькевичемъ — Конъчаковскимъ, наместникомъ кігородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кігородскими, овруцкими, comparans personaliter urodzony jegomość pan Jerzy Srokowski, setnik pułku urodzonego jegomości pana Thomasza Kutyskiego-Barabasza, pułkownika wojska jego królewskiej mości kozackiego, swym i tegoż przerzeczonego jegomości pana Barabasza, także Iwana Chmielewskiego i Hryszka Stebliny, kozaków tegoż pułku, tyrańsko i niemiłosiernie posieczo-

nych i pokaleczonych, ad acta præsentia, castrensis, owrucensia comparere nie mogących, imieniem, vindicando wprzód dishonoru tak jegomości pana pułkownika swego, jako i posieczenia tychże pomieńionych kozaków setni swojej, testificando officii præsentis, solennissime gravique cum querela, primario naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Bartłomiejowi Kilińskiemu, namiestnikowi natenczas chorągwie pancernej wielmożnego jegomości pana Rzewuskiego, starosty chełmskiego, z niżejmianowanych obwinionych sprawiedliwości nie czyniącemu, także urodzonemu jegomości panu Borowskemu, thowarzyszowi wyszpomienionej chorągwie jegomości pana starosty chełmskiego, samą rzeczą i skutkiem pryncypałowi, niemniej i urodzonemu jegomości panu Grocholskiemu i innym companiej i czeladzi, do osob plus minus pietnastu, compryncypałom, manuoperatorom i adhærentom, manifestował i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż gdy modernus querulans, mając assygnatą od jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego na dobra wieś Łaski, tu, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, za którą assignatą w tychże przerzeczych dobrach, wsi Łaskach, pomienionych kozaków: Chmielowskiego, Steblina i innych z niemi, na consistentią zimową, dla wyżywienia, wzekie modestia i skromność im przykazawszy, postawał, ich mość zaś przerzeczeni, obwinieni panowie: Borowski, pryncypał uczynku, z jegomością panem Grochowskim i innemi thowarzystwem, po imionach i przewiskach lepiej sobie wiadomemi, i z czeladzą swą, postponowawszy wyraźną wolą i assignatą jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, contra legis vetitum i artykułom wojskowym, de disciplina militari uchwalonym, postępując, śmieli i ważyli się roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, dnia pierwszego marpii, na gospody stanowszy kozackie we wsi Łaskach modo violento et tumultuoso napaść, kozaków bić, rąbać, z gospod wypędzać, a wypędziwszy onych, stać, circa quam violentam invasionem, sam obwiniony jegomość pan Borowski, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, Chmielowskiemu bezbronnemu szabłą w łokieć lewej ręki razy dwa zadał: jeden cięty z naruszeniem kości, a drugi w tenże raz sztychowy; a Hryszkowi Steblinie razy cztery

szabłą ciętych: jeden po palcach, drugi niżej łokcia, trzeci wyżej łokcia, a czwarty w samą łopatkę, barzo szkodliwych na ręce prawej, i innych niemało płazowych, sinich, spuchłych, krvią ociekłych obwinieni kozakom nazadawali; quod majus, kozaków cztyrech natenczas niewiedzieć gdzie się podziało, czy ich potopili, czyli gdzie ich indziej zaprowadzili; na ostatek dalsze odpowiedzi uczynili i czynić nie przestają, a gdy modernus querulans u przerzeczonego jego mości pana Kilińskiego, namiestnika, requirował z obwinionych sprawiedliwości, na co jegomość pan namiestnik żadnej repliki nie dawszy, infectis rebus, odprawił, quo tak temerario illico suo progressu ich mość wszyscy prænominati inculpati prawo pospolite violarunt i winy, w niem opisane, na osoby, dobra, poczty i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succumbuerunt: o .co wszystko, ut præmissum est, pomieniony querulans iterum atque iterum manifestując i protestując, ofiarował siebie i jegomości pana pułkownika swego o contempt i posieczenie kozaków w sądzie wojskowym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem vel per citationem correctionem; et in virificationem præmissorum omnium, tenże protestans stawił woźnego generała wojewodztwa kijowskiego i innych, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, który, personaliter stanowszy, in vim suæ veræ ac fidelis relationis, palam, publice, libere ac per expressum recognovit, iż on, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, miesiąca marca dnia trzeciego, ad affectationem juridicamque requisitionem pomienionego protestanta, będąc officiose additus, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych ichmościów panów: Samuela Kobyliskiego i Jana Kozłowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był we wsi Czernihowcach, w wojewodztwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, w domu roboczego Oniska Michalenka, gdzie, tamże będąc, rany i razy, szablami zadane, na Janie Chmielewskim i Hryszku Steblinie, laethaliter chorujących, czasu i sposobem, w protestatiej wyżej opisanemi, widział i oglądał; którzy to kozacy pomienione rany i razy mienili sobie bydź przez jegomości pana Borowskiego i drugich compryncypałów, thowarzystwo chorągwie wielmożnego jegomości pana Rzewuskiego, starosty Chełmskiego, bydź stałe i zadane; co widziawszy i oglądawszy, tąż stroną

szlachta, przy sobie będącą, oświadczyszy, ztamtąd nazad powróciwszy, o tym swoją prawdziwą przedemną, urządem, czyni i zeznawa relatią, prosząc wespoł, tak protestant swojej protestatij, jako i wozny obductiej relatię, aby actis praesentibus connotowane były, co, na affectatią swoją, i otrzymali Jerzy Srokowski m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218,
годъ 1694—1696; листъ 1008 на оборотъ.*

C V.

Жалоба дворянъ киевского воеводства на козацкаго полковника, (Тимофея?) Оому Кутыскаго—Барабаша, о томъ, что онъ разоряетъ постое́мъ и контрибуци́ями имѣнія дворянъ, не внимаетъ гетманскимъ приказамъ, посланныхъ къ себѣ съ этими приказами сажаетъ въ тюрму; также о томъ, что онъ житомирскаго хорунжаго, Михаила Ставецкаго, требовавшаго удаленія козаковъ изъ его имѣній, посадилъ подъ стражу, при чемъ объявилъ ему, что никакой власти надъ собою не признаетъ, 1696. Июня 23,

Року тисеча шестсотъ девятьдесятъ шестого, месеца іюня двадцать третього дня.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego królewskiej mości owruckim, przedemną, Remianem Surynem, stolnikiem żytomirskim, subdelegatem, ad hunc solum actum użytym, zasadzonym, y księgami nieniejszemi, grodzkimi, owruckimi, comparens personaliter urodzony imē pan Michał Stawecki, chorąży żytomirski, podstarości grodzki-owrucki, będąc summopere confusus, injuriatus et damnificatus, providendo omnimodae futurae indemnitatī ac integratī bonorum suorum hereditariorum, swym y drugich ich mościów panów szlachty, braci, obywatelów województwa kijowskiego, niżej na podpisach mianowanych, imieniem, vindicando niezmiernych aggravatii, oppressii i confusii, jawnych i znacznych krzywd, szkod i ad extremam przyprowadzenia ubogich poddanych protestantis egestatem, solennissime gravique cum querela świadczył naprzeciwko urodzonemu jego-

mości panu Tomaszowi Kutyskiemu-Barabaszowi, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości kozackiego zaporozkiego, nie tylko od czynienia krzywd, szkod i oppressiey kozaków pułku swego nie animującemu, ale sam, osobą swą, tak różnych ich mościow szlachę, jako y samego comparenta contemptem niezmiernym karmiącemu, y nad innych pułkowników exorbitującemu, także kozaków setni całej Kistenowiej, zesłanej do wsi Czerniehowicz, pułku obwinionego, same muż obwinionemu po imionach y przewiskach lepiej wiadomym y znajomym, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż praenominatus inculpatus, nic nie uważając na prawo pospolite y rygor artykułów wojskowych, niemniej na libertatię jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, śmiał i ważył się ruku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, na zimową consistentię w wiosce Czernihowcach, u poddanych protestantis, całą setnią pułku swego kozaków postawić, którzy kozacy, na innych kozaków (zapatrując się), sobie pozwalając, ludzi ubogich wymyślnemi pokarmami i borosznami, po kilka razy biorąc, opprimowali i wielkie zbytki, ile pod tak wielką drężynę, czynili; a gdy modernus protestans w tak wielkiej oppraessie i ruinie poddanych ubogich swoich, z libertatię jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego i osobliwym listem, do obwinionego pisany, obnixissime upraszając, aby kozakow z dobr pana protestantis umniejszył i sprowadzić kazał, sługę swego, szlachetnego Jana Kożuchowskiego, woznego, do Czerniechowa, do obżałowanego posłał był, którą libertatię jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, postponowawszy, tegoż posłanego protestantis, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, obuchami tyrańsko i niemiłosierdnie zbiwszy i zkaleczywszy, przez niedziele dwie w prywatnym więzieniu, nie dając onemu jeść, pić, głodem i chłodem morząc, trzymał i żadnego responsu na list protestanta nie dawszy, ledwie nie ledwie, za wyproszeniem się tegoż posłanego, infectis rebus, wypuścił; quod majus, kiedy już sam modernus querulans, nie mogąc tak wielkiej oppressie i ruiny w dobrach swych na sobie znieść, przyjachawszy do obwinionego do Czerniechowa, upraszając: «mości panie pułkowniku, kaž waszmość

pan kozaków swych sprowadzić z moich poddanych, gdyż wniwec się obrócili, a do tego mam i libertatię jaśnie wielmożnego imē pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, żeby się waszmość pan potym przed imē panem krakowskim nie wstydził, że się woli jegomości sprzeciwasz»; który pomieniony obżałowany, miasto sprowadzenia, zapaliwszy się gniewem wielkim i furią wywarszy, verbis dishonestis et contumeliosis, czego ob reverentiam honestarum aurium hoc loco exprimere nefas, protestanta zelżywszy, zesromociwszy i zconfundowawszy, wrata w zamku zamknąć, kozakom z muszkietami stanąć i pod wartę wziąć kazawszy, haec formalia mówił: «ja ani Korola, ani hetmana ne bojusia, u mene korol—car turecki, a hetman—hospodar wołoski, bo treba toje widać: de Barabasz, tam niczoho nemasz»; i tak protestanta z despektowawszy i zdzychonorowawszy, zaledwie z pod warty z zamku wypuścił; a potym, na ostatnie zniszczenie y ruinę poddanych protestantis czyniąc, przysławszy starszynę swoją, kazał chłopom na kilkunastu kozaków leguminą z gotowemi pieniędzmi boroszno wydać; którzy kozacy pótystali, boroszno wybrawszy, aż poki onych Paliovcy ztąd zpedzili; przez którego obwinionego okazią i uciemięźliwość kozaków, ubodzy ludzie, nie mogąc na sobie tak cięzkich znieść znęt, musieli z żonami, dziećmi i ze wszystką chudobą swą pozostała, prawie jedną pustynię zostawiwszy, precz pojść; w czym wszystkim protestanta do szkód nie małych, plus minus na dwa tysiące złotych, przywiódł i przyprawił; quo tali temerario, illicito suo progressu praenominatus inculpatus prawo pospolite violavit i winy w niem, na osobę, dobra i zasługi swoje generaliter wszystkie, libere succubuerunt; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iteratis vicibus manifestując y protestując, ofiarował, tak samego siebie, jako i ichmościów panow obywatelów wojewodztwa kijowskiego imieniem, we wszelakim sądzie i urzędzie z jegomościem obwinionym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie tej terazniejszej protestacji z drugimi ichmość pany obywatelami wojewodztwa kijowskiego salvam meliorationem, vel per citationem, si necessitas juris expostulaverit, correctionem, a terazniejszej, brevibus napisanej, mnie, subdelegata, prosił, aby actis praesentibus connotowana była, co i otrzymał Michał Stawecki Ch. Ż. P. G. O. Jarosz

Rostocki, Jan Pęski, Jan Trzeciak, Stanisław Jaskulski. Jan Jakubowski, Stephan Kazimierz Godebski.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 1125.*

CV I.

Жалоба дворянина Збигнева-Александра Якубовского на дворянъ Александра и Людвику Погойскихъ о томъ, что ихъ крестьяне, вмѣстѣ съ козаками Палъя, нападали на домъ Якубовского, грабили его имущество, истребляли документы, истязали его тещу, и избили слугъ Якубовского, посланныхъ для отысканія бѣглыхъ его крестьянъ. 1696. Іюня 23.

Року тисеча шестсотъ дев'ятнадцать шестого, месеца юня двадцять третього дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаиломъ Ставецкимъ, хорунжимъ оврудскимъ и книгами нинешними, кгродскими, оврудскими, compares personaliter urodzony jego mość pan Zbigniew Aleksander Jakubowski, porucznik chorągwi pancernej wielmożnego jego mości pana Iskry, stolnika buskiego, dóbr wsi Czajkowki arendatorius possesor, swym i urodzonych imci panów: Konstantego i Anny Strybylowej Plichtów, małżonków, tychże dóbr Czajkowki dziedzicow, także urodzonej jej mości pani Ewy Janowej Podlewskiej, teszczy swej, imieniem, vindicando summam depopnlationem praefatorum bonorum, zniszczenia i zrujnowania poddanych włości Czajkowskiej, drugich rozpedzenia, domu i chudoby swej wszystkiej i sprzetu szlacheckiego gospodarskiego, przez niżej mianowane osoby funditus zrabowania, skrzyń z rożnym ochędstwem, szatami, sukiami, klejnotami i fantami, także z rożnemi sprawami i munimentami zabrania, solenissime, gravique cum querela na przeciwko urodzonym imci panom: Aleksandrowi i Ludwice Strybylownie, pierwszego małżeństwa Janowej Onikiewiczowej, do wszystkiego złego przywodcę побудzającej i poduszczającej, secundi ad praesens Aleksandrowej Pohojskim, małżonkom, pryncypa-

łom; także chłopom ze wsi Kiszkierów, do osób plus minus trzydziestu, samymże obwinionym po imionach i przewiskach lepiej wiadomym i znajomym, (quorum statutio przed przyszły sąd, dla wskazania na nich win prawnych, omnino urgetur), sąmą rzeczą i skutkiem pryncypałom i gwałtownym najezdnikom, o to: iż jej mość obwiniona, bywsza Onikiewiczowa, nie trzymając w wstrzemięźliwości i karze poddanych swych Kiczkierowskich, ani onym zabraniając, tak wielkiej swawoli i złego uczynku aby nie czynili, owszem jeszcze onym pobłażając, i do niżej mianowanego niezbożnego progressu przywodząc i poduszczając, którzy chłopi i gwałtownicy bywszej Onikiewiczo wej a teraźniejszej Pohojskiej, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiątym trzecim, do osób plus minus trzydziestu excedentes; armatim, catervatim et tumultuatim do pomienionego miasteczka, Czajkówki i zameczka tamejszego, na zrabowanie zgruntu protestatum chudoby wszystkiej, domostwa, gospodarskiego sprzętu i apparamentów szlacheckich i żołnierskich, pieniędzy gotowych, dyspozycji starytych, wieczystych przywilejów, od najjaśniejszych królów, panów miłościwych, na różne dobra protestantibus służących, et gratiose nadanych, zabranie, samego protestanta złapanie, insperato modo na dom, mieszkanie i residencją protestantów, wszelkim pokojem i bezpieczeństwem prawa pospolitego obwarowanych, napadszy, immisi et invasores omnia exequabantur; co gdy modernus protestans, za osobliwszą providencją boską postrzeglszy, ledwo co konia dopaść z małżonką swą oklep zdrowie swe unieść mogli. Których nie zastawszy protestantów w domu, tylko przerzeczoną jej mość panią Podleską, teszczę protestanta, ob imbecillitatem virium, decrepitae ætatis będącą, consulere saluti suaie nie mogącą, ad peragendas violentias potentia sua swawolni gwałtownicy, sine lege et rege, a prawie absolute dominando, principali actu, motu, conatu, iudustria et studio snać pomienionych obwinionych, ciż gwałtownicy, najezdnicy wszystkie bydła, sztuk ośmdziesiąt, koni jezdnych, wojennych i innych trzydzięści, owiec plus minus pięćdziesiąt, szaty, suknie, skrzynie, srebro, złoto, klejnoty, futra różne, sprawy, munimenta, owo zgoła, jako się wyżej mianował, przez tych najezdników, chłopów obwinionych funditus zabrano. A naostatek, czego już sami zabrać nie mogli, kozaków jego mości pana Palija, pułkownika wojska jego królew-

skiej mości zaporożskiego, osób pod sześćdziesiąt, ciż rebelizanci przywiedli i naprawili, chcąc koniecznie samego protestanta złapać i do więzienia zaprowadzić, cokolwiek tylko było i być mogło, po zrabowaniu tychże chłopów pomienionych obwinionych panów Onikiewiczow, do ostatka funditus zrabowali, kozaków jeszcze namówiwszy, aby pomienioną jej mość panią Podleską wzięli w ręce swoje, żeby onym o wszystkich nieruchomościach, gdziekolwiek są zachowane, powiedziała; jakoż oną złapawszy, okrutnie po nieprzyjacielsku związałszy, do płonki topić prowadzili, tamże pacierz mówić kazali, która, pacierz zmówiwszy, widząc jawne życia swego niebezpieczeństwo, poczęła z płaczem prosić, aby nie nastempowali na zdrowie jej i życiem darowali, obiecując ukazać schowane i wydać wszystkie dobra, skrzynię z pieniędzmi, z sprawami i innym wszystkiem ochędstwem i sprzętem, fantami. Jakoż, za wskazaniem szkatuły i skrzynie z pieniędzmi gotowemi, z rożnemi sprawami, munimentami, reognitiam, membranami, cerografami, zapisami, w oryginałach i ekstraktach będącemi, kwitami, dispozycjami, prawami, dzielnemi granicami, od rożnych osób sobie na rożne dobra służącemi, na sześć tysięcy złotych zabrali, kart i obligów nie mało towarzyskich, na dwa tysiące złotych wynoszących, sobie służących, między którymi sprawami i kontrakt arendowny na też miasteczko, Czajkówkę, cum attinentis, modernis protestantibus od wielmożnych panów Plichtów, małżonków, tychże dobr dziedzicow, cum exoluta summa siedmnaście set złotych super eadem bona haeredibus od teraźniejszych protestantów, in vim praedae et spoli, raczej hostili modo, zagarneli; w których rabunku i tumultie pomienione munimenta pognęły i pobrane są, hoc praecauto et addito w tychże, iż protestantes pomienione dobra, miasteczko Czajkówkę, i wsi do niego przynależące, za possesji swojej arendownej, ludźmi poobsadzali, dwór z innemi wszystkimi budynkami znacznie kosztem i groszem swoim restaurowali, nie mało pożytkow i obwenacji przemysłem, staraniem i pracą swoją w pomienionych dobrach dziedzicom przysposobili, za którą to restauracją i założenie ludzi i inne, w tymże kontrakcie fusius expressae, opisane, intervenientur; po expiracji arendy ich mość panowie dziedzicowie dóbr Czajkówki ich mościom panom Jakubowskim, małżonkom, tejż włości arendownym possessorom, pomienionym kontraktem, albo raczej intercyzą

arendowną, wcale nagrodzić i gotowemi pieniędzmi zapłacić pod za-kładem, w tymże kontrakcie wyrażonym, zapisali się i obligowali; tak omnes casus fortuitos modernus protestans w defalkowaniu ostrzegł, że w niczem szkodować arendowni possesores nie mają i nie powinni. Quo in passu et puncto futurae cujusvis substantiae et for-tunarum suarum i idem querulantes provident indemnitatę. Quod majus, ich mość przerzeczeni obwinieni, panowie Aleksander i Ludwika Strybylowie-Pohojscy, małżonkowie, na tym dość nie mając, in ruinam et oppressionem protestanta czyniąc, roku już terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, dnia dwunastego aprilis, śnieli i ważyli się, contra legem publicam postąpiwszy, przez subor-dynowanych swoich poddanych, nocnym sposobem do wsi Filipowiec podjechawszy, poddanych trzech, dziedzicznych protestantów, do dóbr Czajkówki należących: jednego na imię Iwana Grzesienka, drugiego Hawryła, tegoż brata, trzeciego Jakima, z żonami, dziećmi, końmi, bydłem, owcami i wszystką chudobą i sprzętem ich domowym, wy-koczyć i na kilka tysięcy szkody, co futuro, da Bóg, in termino juris seorsivo regestro liquidowano będzie, uczynić. A gdy protestans, dowiedziawszy się, nazajutrz w pogóń czeladź swą dworską posłał, która czeladź, nagoniwszy podewsią Kiczquierami, majątkością obwi-nionych, w Minijkach, chcieli onych, jako zdrajców zbiegłych, nazad pobrać i powracać, tedy ciż wykotey pomienionych obwinionych, cze-ladź protestantis, na imię: Jana Toczyłowskiego, Swiderskiego, Ma-kowieckiego, Zaleskiego, Tehorzewskiego i innych, nie dopuszczając brać zbiegów, do strzelby, kijów i cepów porwawszy się, nie dopuś-ciwszy, czeladź protestantis temiż kijami, cepami bili, kaleczyli, i pokrwawili, wołając: «bijmy, pozabijajmy, bo nam nasz pan kazał bić»; i razów im nie mało sinych, spuchłych i krwawych, jako to: Swiderskiemu po plecach, bokach i głowie dziesięć, drugiemu Za-leskiemu po rękach i bokach kijowych, sinych, spuchłych, krwią-ociekłych, gdzie dla zsiniałości ciała i zliczyć trudno było, i dru-gim innym czeladzi razów nie mało kijowych i cepowych po gło-wach, bokach i plecach pozadawali, i gdyby pomieniona czeladź, za osobliwą supremi numinis providentią, fuga saluti non consuleret, pewnieby pozabijali; jednakże, non desistendo a malevolo suo pro-gressu, ich mość praenominati inculpati, przydając żal do żalu,

oppressją do oppressiej, contempt do contemptu, szkodę do szkody, eodem anno, die octava junii, chłopów swych, z tejże wsi Kiczquierów, consulto subordynowawszy, naślali do puszczy, lubo nie do obwinionych należącej, a zastawszy naślani chłopa, na imię roboczego Matfieja Wołoszyna, ze wsi Kutanówki, majątkości protestantis, łyka drącego, bez żadnego respektu i uwagi, siekierą w łokieć u lewej ręki tak dalece uderzyli, że natychmiast od bolu wielkiego i ciężkiego upać musiały na ziemię; tamże też na ziemi obuchami, siekierami bili, kaleczyli ad libidum suum, i ledwie żywego zostawili, że aż wozem do domu przywieźli i razów nie mało sinych, spuchłych, krwią ociekłych, po plecach, po ręku, po bokach, obuchowych, sinych, spuchłych, krwią ociekłych, których i zliczyć nie podobna, pozadawali. Przez który takowy swój, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, ich mość panowie nominati iculpati prawo pospolite, de invasoribus domów szlacheckich opisane, violaruut i winy w niem, pro qualitate facti et excessus sui, na osoby i dobra swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iteratis vicibus manifestując i protestując, ofiarował się z ich mościami obwinionemi in omni foro, judicio et officio regni, usitata juris via, progredi, zostawiwszy sobie tej teraźniejszej protestacji salvam meliorationem, auctionem, imminutionem, immutationem, vel per citationem, si necessitas juris expostulaverit, correctionem. Et in verificationem praemissorum omnium, tenże comparens stawił woźnego generała wojewódstwa kijowskiego i innych, szlachetnego Jana Hlebowskiego, który, personaliter stanąwszy, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, w moc wiernej, prawdziwej i skutecznej relacji swojej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, na affektacją i prawną rekwizacją urodzonego jego mości pana Aleksandra Jakubowskiego, protestującego, będąc officiose aditus, mając przy sobie stronę szlachtę, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mość panów: Piotra Dowykowskiego i Franciszka Putkowskiego, eo majoris ac evidentioris testimonii gratia użytych, był podwakroć w miasteczku Czajkowce, gdzie będąc, tak na wyż pomienionej czeladzi affectanta, jako i na chłopie razy kijowe, cepowe i obuchowe sine, spuchłe, krwią ociekłe, czasu i sposobem, wyżej

w protestacji mianowane, widział, i oglądał, kture razy mienili sobie ciż pobici przez chłopów obwinionych być stałe i zadane. Co, że juste vidit et audivit, o tym swoją prawdziwą przedemną, urządem, czyni i zeznawa relacją, prosząc, tak protestans protestacji, jako i woźny obdukcji relacją, aby do ksiąg niniejszych przyjęte i zapisane było. Co i otrzymali Aleksander Jakubowski, porucznik m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 1089 на оборотѣ.*

CVII.

Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Тимофея Кутисскаго-Барабаша, о томъ, что онъ, разставивъ свой полкъ въ имѣніяхъ, находящихся во владѣніи Жабокрицкаго, разорилъ эти имѣнія постоеемъ и контрибуціями и отказался удовлетворить Жабокрицкаго. 1696. Іюля 7.

Року тисеча шестсотъ девяТЬдесятъ шостого, месеца іюля сего дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Михалькевичемъ—Конъчаковскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства овруцкого и книгами нишими, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Antoni Żabokrzycki, porucznik jego krolewskiej mości, będąc sumopere confusus et opressus per infrascriptas personas, swym y jaśnie przewielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, nominata episkopa Łuckiego, prototroniego metropolie kijowskiej, stryja swego, nomine tegoż jego mości, windicując jawnej, znacznej krzywdy, szkody y dezolatiej w dobrach niżej mianowanych a włości Norzyńskiej dziejącej się, tu, w wojewodstwie kijowskim, a powiecie owruckim leżącej, solennissime gravique cum querela urządowi niniejszemu opowiadając, świadczył naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Tymoszowi Kutyskiemu—Barabaszowi, pułkownikowi wojska jego krolewskiej mości zaporozkiego koronnego, kozaków pułku swego od czynienia szkod, krzywd,

wiolentii, exorbitantiej nie animującemu, owszem onym faventi et con-niventi, także przeciwko kozakom jego mości, w dobrach pomienio-nych stojącym, wielce ludzi aggravującym, samemuż obwinionemu po imionach y przewiskach lepiej wiadomym y znajomym, manife-stował y protestował się w ten niżej opisany sposób y oto: iż prze-rzeczony obwiniony, imć pan pułkownik, nic nie dbając tak na listy jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, do siebie pisane, jako też y na libertatią jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakow-skiego, hetmana wielkiego koronnego, na zaszczyt włości norzyńskiej dana, y one postponowawszy, śmiał y ważył się kozaków pułku swego we wsiah Chajczy, Bondarach, Żerewcach y Putyłowiczach, osób trzydzieści y pięć, na wielką ruinę y niezmierną oppressią ludzi ubogich, postawić y niezwyczajne boroszna na osobę swą y kozaków pułku swego ludziom wydawać, jako też bowiem roku te-razniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, podczas zimo-wej consistentiej we wsi Chajczy—Wielkiej, chłopi wydali boroszna na samego jego mości obwinionego, pana pułkownika, mąki żytniej, sianej ośmak dwie, ośmakę rachując po złotych polskich dwadzieścia, sucharów żytnich ośmak dwie—złotych trzydzieście, kur cztyr-dzieści cztery, po groszy dwanaście, facit złotych siedemnaście y gro-szy ośmnaście, kunic dwie, facit złotych dziesięć; z tejże wsi Chaj-czy Michałko, ataman, na swoich kozaków sześć wzioł boroszna: mą-ki żytnej ośmak trzy, po złotych pietnastu, facit złotych cztyrydzieś-cie pięć, sucharow ośmak pułpięty, rachując ośmakę po złotych piet-naście, facit złotych sześćdziesiąt siedm i groszy pietnaście, krup osmak pułtory, facit złotych trzydzieście, mąki pszennej sianej ośmak pułtory, facit złotych trzydzieście, gotowych pieniędzy dali: na po-łeć złotych pietnaście, także gotowych pieniędzy: za woz—złotych dwanaście, za chomąt złotych sześć, za siekierę złotych dwa, za kość złotych dwa, za świder, zastup i dłuto złotych dwa; soli husek trzysta—złotych trzy; ze wsi Bondarów: na samego jegomość pana pułkownika wydali chłopi: mąki żytniej ośmak dwie—złotych czty-rydzieście, krup hreczanych ośmakę—złotych dwadzieścia, sucha-rów żytnich ośmak dwie—złotych cztyrydzieście, kur pięćdziesiąt dwie—złotych dwadzieścia i groszy dwadzieście cztery, kunic dwie—zło-tych dziesięć; ciż bondarowscy chłopi na kozaków dziesięciu wydali:

mąki żytniej osmak pięć, facit złotych siedmdziesiąt pięć, sucharów osmak pułosmy, osmakę rachując po złotych pietnastu, facit złotych siedmdziesiąt pięć, krup hreczanych osmak dwie i ćwiartek dwie, facit złotych pięćdziesiąt, mąki pszennej osmak pułtrzeci, facit złotych pięćdziesiąt; gotowych pieniędzy: na półci dwa wydali złotych trzydzieścia, na wozów dwa dali złotych dwadzieścia cztery, za chomątów dwa dali złotych dwanaście, za kos dwie złotych cztery, za siekier dwie złotych cztery, za dwa świdry, dwie dłocie y dwa zastupy — złotych cztery, soli husek pięćset — złotych pięć; ze wsi Żerewców: na samego imę pana pułkownika wydali zesłanym od niego z Czerniechowa chłopi krup hreczanych ośmaki jedną — złotych dwadzieścia, mąki żytniej sianej osmak dwie — złotych cztyrydzieści, sucharow osmak dwie — złotych czternaście, kur cztyrydzieci cztery facit złotych siedmnaście y groszy ośmnaście, kunicy dwie — złotych dziesięć; z tejże wsi Żerewiec na kozaków pietnastu wydali boroszna: mąki żytniej osmak siedm y ćwiartek dwie, facit złotych sto dwanaście y groszy pietnaście, sucharów osmak jedynaście y ćwiartkę, facit złotych sto sześćdziesiąt osim y groszy dwadzieście dwa, krup hreczanych osmak trzy y ćwiartek trzy, facit złotych siedmdziesiąt pięć, pszennej mąki osmak trzy, facit złotych siedmdziesiąt pięć; gotowych pieniędzy na pułci wydali złotych cztyrydzieci pięć, za wozów trzy złotych trzydzieścia, za chomątów trzy złotych ośmnaście, za kos trzy złotych sześć, za siekier trzy złotych sześć, za trzy świdry, y trzy dłuta, y trzy zastupy — złotych sześć, soli husek siedemset pięćdziesiąt — złotych siedm y groszy pietnaście; ze wsi Putyłowicz: na samego pułkownika boroszna wydali: mąki żytniej sianej puł osmaki — złotych dziesięć, krup hreczanych ośmaki — złotych dwadzieścia, sucharow osmakę sitnych — złotych dwadzieścia, pszennej mąki puł osmaki — złotych dziesięć, kunicę jedną — złotych pięć; z tejże wsi Putyłowicz na kozaków cztyrech wydali boroszna: mąki żytniej osmak dwie — złotych trzydzieści, sucharów osmak trzy facit złotych cztyrydzieci pięć, krup hreczanych ośmaki — złotych dwadzieście, pszenicznej mąki osmaka — złotych dwadzieścia, gotowych pieniędzy: na połcie wydali złotych piętnaście, za woz złotych dwanaście, za chomąt złotych sześć, za kosę złotych dwa, za siekirę złotych dwa, za zastup świder y dłuto — złotych dwa; ze wszystkich cztyrech

wiosek wybranym borosznem tak przez imć pana pułkownika, jako i kozaków jegomości, z niżej mianowaną, na pokłony wydaną, sumą, in nnum computando computandis, excepto samych wiktowania, summa generalis efficit tysiąc siedmset siedmdziesiąt siedm złotych polskich i groszy sześć; quod majus, praenominatus inculpatus kozaków swoich w osob dwudziestu na dwór, we wsi Chajczy-Wielkiej będący, na protestanta z strzelbą ognistą po kilka kroć razy, zabić chcąc, nasyłał, którzy nasłani kozacy do dworu z muszkietów, jako do nieprzyjaciela jakowego, strzelali, słowami nieutściwemi lżyli, sromocili, odpowiedzi, zabiciem grożąc, gdziekolwiek zdzbawszy protestanta, czynili i dotąd czynić nie przestają; dla których odpowiedzi protestant ubivis locorum semper periclitari musi; insuper, gdy protestant, w tak cięzkich i niezmiernych oppressiach siebie samego i pomienionych ubogich poddanych, umyślnego (posyłał) do imć pana pułkownika obwinionego z listem jego królewskiej mości, do obwinionego pisany, także i libertatią jaśnie wielmożnego imć pana kasztelana krakowskiego, na ochronę dobr Norzyńskich wydaną, którymi postponowawszy, nie obserwując uroczystości Zmartwychwstania Chrystusa pana, tegoż posłańca do turmy kazawszy wsadzić, nie dając mu jeść i pić, przez całe trzy dni i trzy nocy trzymał i ledwie onego, nie z listem, ale z paszkwilem, do protestanta napisawszy, odprawił, który in termino juris produkowany będzie; pokłony sobie jakoweś wymyśliwszy, gromadzie z dóbr Norzyńskich kazali dawać, która gromada, ubiegając dalszej ruiny swojej, rada nie rada roźnemi czasy ichmościom panom: Tyszeckiemu, Kiścienowi i Naydunowi musieli dać złotych osmdziesiąt, przez którą ruinę, oppressyą i uciemiężliwość, zbytki i wymysły w wiktowaniu kozaków, chłopów ciągłych: z Chajczy pięć, z Bondarów cztyrech, z Żerewiec siedm, nie mogąc na sobie takich aggravatii znieść, musiało z żonami, dziećmi i ze wszystką chudobą precz pojść; quo tak temerario illico suo progressu praenominatus inculpatus cum complicibus et adhaerentibus suis prawo pospolite violavit i winy, w niem pro qualitate facti et excessus sui, na osobę, dobra i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuit, o co wszystko, ut prae-missum est, modernus comparens iteratis vicibus manifestując, protestując, ofiarował siebie samego i jaśnie przewielebnego w Bogu

jegomości ojca Źabokrzyckiego, nominata episkopa Łuckiego, imieniem, w sądzie należytym prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie tej terazniejszej protestatnej salvam meliorationem, vel per citationem correctionem, a terazniejszej, wkrótce napisanej, mnie, urzędu, prosił, aby do xięg niniejszych przyjęta i zapisana była, co i otrzymała. Antoni na Źabokrzykach Źabokrzycki, porucznik jego, k. mości m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218, под
1694 – 1696. Листъ 1115.*

C VIII.

Жалоба отъ имени референдаřia короннаго, Станислава-Антонія Щуки, на дворянку Катерину Дрогоевскую о томъ, что она, съ помощью Палєевыхъ козаковъ, отняла у Щуки волости: Горностайпольскую, Бородянскую и Козаревицкую, на которых заявила незаконныя притязанія. 1696. Июля 21.

Року тысяча шестьсотъ деветдесять шестого, месеца юля двадцать першогодня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овручскомъ, передомною, Михаиломъ Михалькевичемъ—Кончаковскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ подстароства овручского и книгами нижними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter urodzony imć pan Piotr z Krynice Sasin, towarzysz chorągwii hussarskiej jaśnie wielmožnego jego mości pana Stanisława Antoniego na Szczuczynie i Radzinie Szczuki, referendarza koronnego, lubelskiego, warleckiego etc. starosty, dóbr kluczów: Hornostajpola, Borodzianki i Kozarowicz cum attinentiis, vigore zapisui perpetuae donationis od sukcessorów zeszłego wielmožnego imci pana Andrzeja Drohojowskiego, starosty łukowskiego, tu, w wojewodztwie kijowskim, a powiecie ovruckim leżących, dziedzica, nomine tegoż imci, solenissime gravique cum querella świadczył, primario naprzeciwko wielmożej jejmość pannie Katarzynie z Drohojewa Drohojewskiej, starościance miedzialskiej, niesłusznej, nieprawnej pomienionych dobr, kluczów: Hornostajpolskiego, Kozarowickiego i Borodziańskiego deoccupator-

ce i expulsorce, secundario przeciwko urodzonemu imci panu Józefowi Drohojewskiemu, miecznikowi przemyślskiemu, jako opiekunowi i do wszystkiego złego przywodcy, także przeciwko urodzonym imci panom: Sewerynowi Drohojewskiemu i Janowi Jaronowskemu, ipsa re, facto et effectu conpryncypałom, manuoperatorom i adhaerentom, manifestował i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż jako prawo pospolite, ut nemini a nemine inferatur injuria, serio zabroniło, propriaque sorte, alienis non locupletando bonis, recte et honeste vivere kazało, przedsię jednak przerzeczona obwiniona, wielmożna imci panna Drohojowska, starościanka miedzialska, in contrarium tegoż prawa pospolitego postępując, śmiała i ważyła się pod protekcją Palija, pułkownika wojska jego królewskiej mości zaporożskiego swawolnego udawszy się, a zaciagnawszy kupę nie małą kozaków pułku tegoż Palija na niżej mianowany uczynek, roku teraźniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, in aprilu, na wyż pomienione dobra klucze: Hornostajpolski, Kozarowicki i Borodziański, które dobra, vigore prawa sobie służącego, jaśnie wielmożny imci pan referendarz koronny oficiose, in praesentia przerzeczonych obwinionych ich mościów panów: Seweryna Drohojewskiego i Jana Jaronowskiego, nemine impugnante et contradicente, z żadnym nie odzywających się prawem, w realną, spokojną, aktualną, wieczną i nigdy nie odzowną odebrał possesją, z temiż kozakami najechać, podstarościch i dozorców, dla dojrzenia dóbr protestantis zostawionych, wybiwszy, wygnawszy i wypędziwszy, poddaństwo i posłuszeństwo odebrać i do swojej niesłusznej, nieprawnej i nienależytej inkorporować possesji; jakoż bowiem, injuriosissime et praejudiciosissime w swoją possesją objąwszy icale expulsją z dóbr uczyniwszy, w wszelkie pożytki i obwencje, co jeno wynaleść się mogą, hucusque bierze i ad commodum suum obraca; a gdy już teraz świeżo modernus protestans, ex brachio i za uniwersalem jaśnie wielmożnego imci pana referendarza koronnego, do gromad dobr kluczów przerzeczonych zjechawszy, chciał tychże dóbr dojrzeć i porządek w nich, wedle woli imci pana referendarza koronnego, uczynić, gdzie natenczas praenominati inculpati, imci panowie Drohojewski i Jaronowski, wcześniej mając moc i władzę od pani swej, jej mości panny starościanki miedzialskiej, insimul et semel

z kozakami, consulto na to przygotowanemi, protestanta do dóbr nie dopuściwszy, przez subordynowane osoby, kozaków, protestanta zabić usiłowali, i dalsze odpowiedzi, nie tylko na protestanta, i kiedy inny miał do wyszprzerzeczych dóbr więcej zjeźdzać, palam et privatim odpowiedź na życie uczynili, w których dobrach protestans, żadnego porządku nie uczyniwszy i ledwie zdrowia nie pozbywszy, i infectis rebus, odjechać musiał; przez który takowy swój, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, przerzeczoną obwiniona, wielmożna jejmość panna Drohojowska, starościanka miedzialska cum complicibus et adhaerentibus suis, prawo postpolite violavit i winy, w niem eo nomine rigide de invasoribus dóbr cudzych opisane, na osobę i dobra swoje generaliter wszystkie, libere succubuit, o co wszystko, ut praemissum est, modernus querulans, iteratis vicibus manifestując i protestując, ofiarował jaśnie wielmożnego imci pana Szczukę, referendarza koronnego (którego nomine agit) z przeszeczoną obżalowaną, imci panną starościanką miedzialską, in omni foro, judicio et officio regni, usitata juris via, progredi, zostawiwszy terazniejszej protestaciej salvam meliorationem, diminutionem, immutat.onem, vel per citationem, inquantumby tego potrzeba prawa ukazywała, correctionem, a terazniejszej, brevibus napisanej, mnie, urzędu, prosił, aby do ksiąg niniejszych przyjęta i zapisana była, co na affekcja swoją i otrzymała. A. Piotr z Krynice Sasin.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3218;
год 1694—1696; листъ 1122.*

CIX.

Приказъ, данный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яномъ Яблоновскимъ, Семену Палью и другимъ козацкимъ полковникамъ о томъ, чтобы они не размѣщали козаковъ на квартирахъ и не собирали контрибуций изъ имѣнія овруцкаго старосты, Франциска Шотецкаго, мѣстечка Веледникъ. 1696. Ноября 15,

Року тысяча шестьсотъ девятдесятъ шестого, месеца декабря третьего дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости ов-

рускомъ, передомною, Данелемъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овручскимъ, и кни-
гами нинешними, кгродскими, овручскими, comparens personaliter
urodzony imu pan Kcłakowski, ssluga wielmožnego imci pana Fran-
ciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, ten ordynans
jaśnie wielmožnego imci pana Stanistawa Jana na Jabłonowie Jabło-
nowskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego,
na ochronę dobr miasta Wielednik cum attinentiis pana comparen-
tis, z pieczęcią wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztelana
krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, do imci pana Semena
Palija wydany, dla zapisania do ksiąg niniejszych, grodzkich, owruc-
kich per oblatam podał, prosząc mie, urzędu, aby ten ordynans ad
acta przyjęty i wpisany był, a tak ja, urząd, pomieniony ordynans
ad acticandum przyjmując, czytałem i temi jest ingrossowany słowy:
Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, het-
man wielki koronny. Daję ten mój surowy ordynans imci panu Se-
menowi Palijowi, tudzież i innym panom pułkownikom, assaułom,
sotnikom i wszystkim młodcom wojska rzeczypospolitej zaporożskie-
go, aby, za jego pokazaniem, wiedzieli: iż dla respektu zasług w
wojsku i rzeczypospolitej imci pana Franciszka Potockiego, starosty
owruckiego, dobra iego mości Weledniki cum attinentiis, jako w na-
leżytej mieć chę ochronie, tak od wszelakiej zimowej, władzą moją
hetmańską, uwalniam je consistentiej, przechoduw, ciężarow; przy-
kazuję tedy, aby żaden z ludzi wojska zaporożskiego w pomienio-
nych dobrach stanowiska pretendować, noclegów, popasów odprawo-
wać, stacji, chlebów pobocznych i borośna wybierać i innych żad-
nych nie ważył się czynić exactii ani aggravatii, pod surowym i
nieuchronnym sądem moim. Działo się we Lwowie, dnia piętnastego
novembra, roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego. У того
ординansu, при печати притисненої, подпинь руки тими словы:
Jabłonowski, K. K, hetman W. K. А таekъ тотъ ordinansъ, за по-
даніемъ и просьбою вышъменованоe особы подаваючое, а за моимъ
урядовыимъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ есть сло-
во въ слово увесь вписаный.

*Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3218,
год 1694—1696; листъ 944 на оборотѣ.*

Жалоба отъ имени князя Доминика Шуйского на сотниковъ козацкаго полка Яремы: Лободу и Чепарняку, о томъ, что Лобода ограбилъ дворъ Шуйского въ имѣніи Остроглядовичахъ, а Чепарняка беззаконно и насильно занялъ квартиры для своихъ козаковъ въ мѣстечкѣ Хойникахъ, при чемъ козаки его убили боярина Степана Петровскаго. 1697. Мая 2.

Року тисяча шестсотъ девятьдесятъ семого, месеца мая второго дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даніелемъ Левъковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нишешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Alexander Golesky, ssluga wielmoznego imci pana Dominika kniazia Szuskiego, chorazego wojewodstwa brzeskiego, dobr wlosci Chojnickiej y Zahalskiej tu, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim lezacych, dziedzica, nomine tegoż jego mości pana chorazego brzeskiego, takze nomine urodzonego jego mości pana Fryderyka Lewenfatera, ekonomia tychze wyszpomienionych wlosci Chojnickiej y Zahalskiej, vindicujac niżej mianowanych po dwakroć najazdow, gwałtownych zaborów, tudzież tyrańskiego, okrutnego, bezbożnego y niemiłosierdnego Stephana Piotrowskiego, bejarzyna chojnickiego, przy tymże gwałtownym najezdzie, przez niżej mianowanych obwinionych z muszkietu zabicia, solennissime gravique cum querela urzedowi niniejszemu opowiadajac, świadczył naprzeciwko Łobodzie, setnikowi, y Czepurniacie, itidem starszynie pułku Jaremy wojska kozackiego rzeczy pospolitej, takze kozakom do dwocbset osob tegoz pułku Jaremińskiego, samymże obwinionym:

Łobodzie y Czepurniace po imionach y przewiskach lepiej wiadomym y znajomym, pryncypałom, compryncypałom y adhaerentom, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż wyszczeczeni obwinieni, a mianowicie primario Łoboda, setnik, nic nie uważając na prawo pospolite y artykuły wojskowe, de disciplina militari uchwalone, śmiał y ważył się z kozakami swemi modo violento et rebelliter na dwor Ostrohladowski pana querulantis, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siódmeego, dnia dziesiątego februarii najachać, jakoż et de factu najechawszy, woły, konie, owce, świnie, różne victualia in vim praedae et spolii pozabierawszy, ad commodum suum obrocił, a potym, eodem anno, dnia szesnastego aprilis, wyszczeczony obwiniony Czeparniaka z kozakami Jaremińcami, cum vario armorum genere, jako to: muszkietami, pistoletami, dzidami i innym orężem, do wojny należącym, wziawszy pocbop rabunku wyszmianowanego w mieście Chojnikach, nic do niego nie należąc, ani assignatiej nie mając, stać, a potym zrabować, a gdy urodzony imć pan Frideryk Lewenfater, econom tychże dóbr, kozaków nie dopuszczał, tamże natenczas, gwałtem wpierając się, do ludzi, jako do nieprzyjaciela strzelając, i onych bijąc, wyszczeczonego Stephana Piotrowskiego z muszkietu dwa razy w piersi pod same serce i w ramie, sine omni zelo misericordiae et timore Dei postrzelili, od których tak tyrańskich postrzałów tenże Stephan Piotrowski, tegoż dnia, z tego świata zszedł; przez który takowy swój, contra omne fas et aequum popełniony, proceder, przerzeczeni obwinieni metam artykułów wojskowych transgressi sunt i winy, pro qualitate facti et excessus, na osoby i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt i do szkod na kilka tysięcy złotych polskich przywiedli y przyprawili; o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens iteratis vicibus manifestując y protestując, ofiarował panów swoich we wszelakim sądzie z obwinionemi prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatniej salwam meliorationem, vel per citationem, in quantum by tego potrzeba prawa ukazywała, correctionem, ktorej o przyjęcie y do act zapisanie mnie, urzędu, prosił; co, ad affectationem suam, i otrzymała. Alexander Goleski m p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3219;
год 1697—1699; листъ 164.*

С XI.

Жалоба отъ имени князя Доминика Шуйского на Киприана Петровича, прикащица мозырского скарбника, Рейтана, о томъ, что Петровичъ, отправляясь на смотръ ополченія воеводства Киевскаго вмѣстѣ со слугами Шуйского, похвалился, что будетъ ловить козаковъ Палія, вслѣдствіе чего козаки напали на слугъ Шуйского, избили ихъ и ограбили, а потомъ самъ Петровичъ, захвативъ команду надъ этими слугами, билъ ихъ и обижаль и впослѣдствіи наносилъ разныя оскорбления Шуйскому. 1697. Юна 23.

Рoku тысяча шестсотъ девятыдесять семого, месяца, юля двадцать третьего дnia.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкъю, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Jan Sowiński, s?uga urodzonego jegomo?ci pana Fryderyka Lewenfatera, ekonoma w?o?ci Chojnickiej i Zahalskiej, dobr dziedzicznych wielmo?nego jegomo?ci kniazia Dominika Szuskiego, chor?z?ego wojewodstwa brzeskiego ksi?stwa liteskiego, nomine tak przerzeczonego wielmo?nego imci kniazia Szuskiego, chor?z?ego brzeskiego, jako i im?c pana Frederika Lewenfatera, ekonoma wyszpomienionych w?o?ci pana swego, ob quasdam legalitatem suas adacta castrenia capitanealia owrucensia dla uczynienia tej terazniejszej querimonie? osob? sw? comparere nie mogacego, vindicando ni?ej mianowanego bicia, zaborow y szkod, z okazyej jednego pryncypala ni?ej mianowanego poniesionych, solennissime gravique cum querela, urz?dowi niniejszemu opowiadajac, ?wiadczy?: primario naprzeciwko urodzonemu jegomo?ci panu Marcianowi Rejtanowi, skarbnikowi mozyrskiemu, ni?ej mianowanego podstarosciego swego od

wszystkiego złego nie animującemu, ale snać owszem pobłażającemu, także przeciwko urodzonemu panu Cyprianowi seu alterius cujus—vis nominis Piotrowiczowi, wysz pomienionemu podstarościem Hłuchowickiemu wyszpomienionego jegomości pana Rejtana, skarbnika mozyrskiego, ipsa re, facto et effectu wszystkich niżej mianowanych transactii pryncypałowi, także chłopom Hubarowickim do osob dzieśiątka, samymże obwinionym po imionach y przewiskach lcpiej wiadomym y znajomym, quorun̄ ſtatuitio przed przyszły sąd, dla wskazania na nich win prawnych, omnino urgetur, compryncypałom y manuoperatorom, manifestował y protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż gdy roku terazniejszego, tysiąc sześćset dwieście dziesiąt siódme, pan protestantis, jegomość pan Friderik Lewenfater, posłał był sług swoich, panów: Macieja Bilskiego, Gnatowskiego, Markiewicza, Goławskiego y innych boiar z dóbr wielmożnego jegomości pana chorążego brzeskiego na popis wojewodztwa kijowskiego, pro die vigesima quarta aprilis przypadający, do których y wyszczony obwiniony, pan Piotrowicz, tamże jadąc na popis od pana swego, przywiązałsię, począł, ustawicznie sobie okładając liquorem gorzałczanym głowę, excessa w drodze wszedzie czynić, jakó to miało nowicie: zawiróciwszy do wsi Szołomek, majątki wielmożnego jego mości pana Remigjana Surina, stolnika żytomirskiego, sędziego y deputata sądów głównych kapturowych wojewodztwa kijowskiego, na wsi hałasy czynił, a potym za sługą tegoż wielmożnego jego mości pana stolnika żytomirskiego ugnawszy się, do dworu strzelał, z dobytą szablą biegał, samą jej mość panią stolnikową żytomirska y innych, tamże we dworze będących, confusią niezmierną nakarmiwszy, przestraszył, kozaków Paliowych brać chcąc, szukał; z której okaziej obwinionego kozacy, dowiedziawszy się, iż dwór najachał y kozaków brać w tymże dworze upomniał się, wprzody pana Macieja Bilskiego, przy wozach będącego, w Chajczy-Małej, nic niewinnego y przytym wyszpomienionym excessie nie będącego, wzieli y do miasteczka Norzyńska zaprowadziwszy, przez dzień y noc pod wartą trzymali, a potym, gdy drudzy służby pana protestantis dowiedzieli się, że pana Bilskiego kozacy wzieli y w Norzyńsku trzymają, także powziawszy wiadomość, że już z popisu ich mość panowie szlachta powracają z miasteczka Wielednik, a do pomienionego miasta

Norzyńska z między siebie wyprawują dwach, eliberując wyszrzeszonego pana Biłskiego, którego nie bez kosztu eliberowały, już nazad rectą do domu swego, znowu się skupiwszy, jachali; tandem kozacy, dowiedziawszy się, że powracają, nagoniwszy pode wsią Szotomkami wyszpomienionych sług pana protestantis y drugich ich mościów panow szlachty sług, którzy w kompanię jachali, nic sobie niewinnych, pro libitu suo bili, przy którym bielu, pieniendzy pana protestantis, u Pana Goławskiego będących, do szafunku danych, talerów bitych dwadzieścia, muszkietów parę, valoris talerów bitych dziesięć, szabel dwie, valoris złotych piętnaście, y innych drobiazgów, ktoś to może y spomnieć, nie mało pozabierali; gdzie na ten czas obwiniony pan Piotrowicz Sochańskiego, nic sobie niewinnego, na ziemię obwaliwszy, czyniąc się comendantem nad sługami, do upodobania swego bił; z którego to przerzeczonego obwinionego okazyj y niesłusznego procederu, wielmożny jegomość pan stołnik żytomirski i panowie querulantium szkodę niemałą ponosić muszą y ponoszą; tandem, gdy się już wszyscy powracali nazad do domów swych, pan protestantis, będąc na ten czas w klasztorze ich mościów xięży dominikanów ostrohladowskich, a obaczywszy obwinionego pana Piotrowicza, począł bonis modis mówić: «mości panie bracie! coś miał do moich sług w drodze, żeś bił y starszym się nad niemi czynił y z twey przyczyny kozacy poobierali?» A obwiniony, furyą wywarłszy, przy wielu ich mościach szlachcie, tamże w klasztorze będących, do szabli się porwawszy, verbis *inhonestis et contumeliosis* pana protestantis lzył, sromocił, odpowiedź jawną na zdrowie y substancją uczynił. Naostatek roku terazniejszego, wysz na akcie mianowanego, dnia siedm nastego julii, pan protestantis ugodyzonym żołnierzom chorągwie draguńskiej jaśniewielmożnego jegomości pana wojewody Potockiego posłał prowiant do wsi Hubarowicz przez Hryszka, wójta chojnickiego, z kusznierzowym parobkiem, którzy, oddawszy, dla zakroczenia nocy, obnocoвали u ąrendarza tamecznego, a pan Piotrowicz, w przedsięwzięciu swoim nie ustając, dowiedziawszy się o podwodnikach nocujących pana querulantis, bez żadnej dania okaziej y ratiej, przybrawszy do siebie chłopów nie mało hubarewickich, nocturno tempore, czyniąc in meram postpositionem et contemptum papa protestantis, napadły na karczę, tychże ludzi,

podwodników, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, bił, wiązał y tyranizował, ktoryto wojt, od tak cięzkiego y niemiłosiernego zbiacia, Bóg wie, jeżeli długo żyć będzie, gdyż znaczną imbecilitatem usług swoich czuje; przez co obwiniony pana comparentis do szkod nie małych, futuro, da Bóg, in termino juris liquidowanych, przywiódł y przyprawił. O co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens iterum atque iterum manifestatur et protestatur, ofiarował panów swich we wszelakim sądzie y urzędzie z ich mościами obwinionymi, usitata juris via, progredi, zostawiwszy tymże panom swoim, quorum nomine agit, salvam meliorationem, vel per citationem, in quantumby tego potrzeba prawna ukazywała, correctionem, a teraz-niejszej o przyjęcie y do act zapisanie mnie, urzędowi, prosił, co y otrzymał. Jan Sowieński m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219,
год 1697—1699; листъ 188 на оборотъ.*

СХІІ.

Жалоба житомирского стольника, судія каптурового воеводства кіевскаго, Ремигіана Сурина, на козацкаго полковника, Семена Пал'я, о томъ, что, когда Суринъ отправился въ мѣстечко Кухары, для исполненія своей должности, то, на обратномъ пути, на него напалъ сотникъ полка Пал'я—Цвиль съ другими козаками; они Сурина и его слугъ избили и ограбили, держали подъ арестомъ, бывшіе съ нимъ документы разбросали и объявили, дабы впредь «Ляхи» не ъздили судить, потому, что въ этой мѣстности долженъ имѣть силу судъ козацкій. 1697. Октября 3.

Року тысяча шестсотъ девяносто семого, месеца октобрія третього дня.

На уряде кігородскомъ, въ замку его королевское милости овруцкомъ, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и реентомъ кігородскимъ овруцкимъ и книгами нынешними, кігородскими, овруцкими, comparens personaliter wielmożny jegomość pan Remigian Snryn, stolnik żytomirska, sędzia y deputat kapturowy wojewodstwa kijowskiego, solennissime magnoque

cum dolore, opowiadając urzędowi niniejszemu żal, zniewagę y kontemt swoj, przez niżej wyrażonych obwinionych osob poniesiony y popełniony, naprzeciwko jegomości panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi kozackiemu rzeczy pospolitej, jako z kozaków swoich sprawiedliwości nie czyniącemu y owszem na wszystko złe dopuszczającemu, tudzież Cwilowi, setnikowi jego, re ipsa, factō et effectu niżej mianowanego uczynku pryncypałowi y przywodcy, niemniej assawułowi y atamanom trzem y czerni kozackiej, setni tegoż Cwila, jako to: Markowi, Sazkowi, Iwanowi Wołoszynowi y innym kozakom, o imionach y przezwiskach samemu Cwili, setnikowi ich, wiadomym y znajomym, plus minus do osob dwudziestu, na tenże uczynek swoj niesłuszny y violentią gwałtowną, na dobrowolnej drodze uczynioną, consulto et deliberato animo zgromadzonym y przysposobionym, compryncypałom, pomocnikom y adhaerentom, rozkaz y wolą setnika swego czyniącym y wypełniającym, których statutio przed sąd należyty wojskowy, mianowicie Marka, Sazka y Iwana Wołoszyna, dla wskazania na nich win garłowych, pro illicito ausu et temerario progressu illorum, in strata publica perpetratarum, omnino tenetur, świadczył i protestował się w ten niżej opisany sposób y o to: iż gdy protestans, roku terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siódme, in augusto, za dekretem głównym, kapturowym województwa kijowskiego, jako sędzia kapturowy, ad requisitionem juridicam urodzonego jego mości pana Samuela Szumlańskiego, cześnika podolskiego, jezdził do miasteczka Kucharów, tu, w województwie kijowskim leżącego, na exekutię, gdzie, ut juris est, odprawiwszy pomienioną exekutię, nazad, ku domowi, pod Owručz, drogą pospolitą z czeladzią swoją, tudzież woznym y z szlachtą, na tę wyszpomienioną exekutię, według prawa z sobą użytą, jadąc, imminentē occasu solis, we wsi Ihnatowce, majątkości ich mościów ojców jezuitów owruckich, zanocował, obwiniony pan Cwil, setnik, z assawułem y atamanami swemi, dowiedziawszy się, że pan protestantis w pomienionej Ihnatówce nocuje, nescitur qua ratione et causa, zebrawszy w nocy wyszpomienionych kozaków nie mało setni swojej z różnych wsi, na chlebie stojących, y przebiegły w nocy naprzod, ktorędy protestans miał jechać, o pułtore mile od protestanta, gdzie nocował, we wsi Kalinowce z kozakami swemi na protestanta zasiadł; tandem nazajutrz, to jest dnia ósmego augusta,

gdy protestans, przenocowawszy, zrana przyjechał do mianowanej wsi Kalinowki, nie wiedząc o takowych na siebie insidiach, y skoro tylko co w samą wieś, nic złego nie spodziewając się, począł wjeźdżać, alic̄ obwiniony Cwil, setnik, z wyszpomienionemi kozakami, consulto już na to zgromadzonemi y przysposobionemi ad minimum we dwudziestu koni, insperate z między chałup po nieprzyjacielsku wpadły na drogę, przez wieś idącą, y okrzyk his formalibus: «byjte Lachiw, byjte! nechaj ne jizdiat na sudy, nasz tut կozackij sud», uczyniwszy, zaraz w koło protestanta na drodze oskoczyli; tamże, jedni za cugle koni chwytać poczeli, drudzy samego protestanta, w kolacie siedzącego, w leciech już barzo podeszłego, zaraz obuchami, kanczukami zewsząd okrywszy, zabijać poczeli, a insi czeladź protestantis, na koniach będącą, goniąc, także obuchami, kańczukami y kijami, który czym mógl, bili y kaleczyli, tak dalece, że mało wszystkich na śmierć nie pozabijali, jakoż samemu protestantowi razów dwa, krwią nabiegłych, między plecym, barzo szkodliwych, z naruszeniem kości mianowany Marko Sazko, kozak setni tegoż Cwila, obuchem zadał; od których eo momento protestans mało z tymże się nie pożegnał światem; urodzonemu zaś Władysławowi Czarneckiemu, słuđe protestantis, razow trzy, raz wedle razu, niżej լopatki prawej na plecach, a dwa między ziobrami, także obuchem, tak dalece zadali, że, z konia na ziemię spadły, krwią z nosa y gęby zalał się y innych razów krwawych, tak samemu protestantowi: głowę, twarz, szyję kańczukiem poprzecinawszy, jako y slugom jego mości po wszystkim ciele nie mało nazadawali, potym tegoż protestanta, violento modo z kolasy wziawszy y do izby do chłopa wprowadziszy z rana, aż do południa za wartą trzymali, skrzynkę, tamże w kolacie będącą, wziowszy, odbili, sprawy, w niej będące, porozrzucali y pogubili; pieniędzy złotych półtorasta polskich, nie wiezieć który z nich, z między tychże kozaków, porwawszy, nie przywrocili y wszystką kolasę francuzką, więcej szukając pieniędzy, końmi szamocąc, pop sowali y połamali; piwa beczkę, gorzałki kwart pietnaście aquavitej, na podwodzie przy tymże protestancie będącej, wziowszy, popili y porozlewali, syry, masło y inne victualia pozabierali y tak protestanta y czeladź jego mości pobiwszy y pokaleczywszy, wszystko przy nich, to jest strzelbę, szable, suknie, pienią-

dżę y innę rzečy in vim praedae et spoliis porabowaſſy y pozabie-
 ſawſzy; y samego protestanta z czeladzią ze wsi Kalinowki nazad
 żłowiū; na większy contempt; zawrócili y za wartą wszystkich; tak
 protestantanta; jakb y czeladz prowadząc; lżyli, srōmocili; co do gę-
 by przyść mogło, ſłowy wielce nieprzyjstoſnejmi, kozackimi swemi; z
 protestanta na gražali się; potym; zaprōwadziwszy nazad za mil trzy;
 na drodze porzucili, a sami odjachali; o co, gdy tenże protestujacy
 się; nazad żnowu powróciwszy; y do domu swego zaledwo po tak
 tyrańskim pobiętiu przyjaciawszy, przez umyślnego poſańca swego
 listami u samego jegotibści pana Palia, pułkownika, za takową
 gwałtowną violentią y rozboju na dobrowolnej drodze przez kozaków
 jego, z rozkaźniala mianowanego setnika popełniony, uskarżał się,
 sprawiedliwości świętej requirował, żadnej, aż dotąd oczekując,
 nie bdniosł, ani odnosi; przez cō wyszpomieliſtiby obwiniony Cwil, set-
 nik, cum complicibus suis w winy i poeny criminalne, wojskowe, pro
 delicto facti et excessus sui, na osoby swoje zaciagneli; idem com-
 parens, dowodząc sprawiedliwości świętej w tak cięzkiej oppressiej
 swojej y krzywdzie, coram officio præsenti iterum itērumque świadczył
 y protestował się, offiarując się o to z obwinionemi w sądzie wojsko-
 wym, albo innym należnym, prawnie czynić nie zaniechać; y salve
 sobie tej terazniejszej protestatniej swojej, do uczynienia inszej szyr-
 szej, lub tez przez pozwy poprawienie, jeżeli z prawa potrzeba bę-
 dzie, zostawił; a teraz, na dowod præmissorum omnium, tenże com-
 parens stawił woznego generału wojewodztwa kijowskiego, szlachet-
 nego Iana Dedowicza, który, in vim suae verae ac fidelis relationis,
 jawnie, ustnie y dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, ty-
 siąc sześćset dziewięćdziesiąt siódme, miesiąca augusta dwudzieste-
 go dnia, ex officiosa additione, mając przy sobie stronę szlachę, uro-
 dzonych ich mość panow: Jana Słotwińskiego y Jana Grywskiego,
 eo majoris testimonii causa użytych, ad requisitionem comparenta
 pobitego, od pobicia chorującego, y razów, wysz w protestatnej opis-
 anych, na plecach—dwóch obuchowych, barzo szkodliwych, z naru-
 szeniem kości, także głowę, twarz y szyję kańczukami pobite y po-
 przecinane, a na śladzie jego mości, Władysławie Czarnieckim, ra-
 zów pięć, na plecach niżej łopatki y na żibrach, także obuchowych,
 oglądał y inne razy, tak obuchowe, jako y kańczukami pobite, kte-

rych y zliczyć było nie podobna, widział y urzędownie oglądał; które pobicie y pokaleczenie tenże comparens y śluzy jego mości y inni ludzie, dobrze tego świadomi, przez Cwila, setnika, y kozaków jego na dobrowolnej drodze bydź mienili; y to też słyszał, tak od comparenta samego, jako y od różnych ludzi, że skrzynkę odbiwszy, pieniędzy złotych pułtoraſta ciż kozacy porwali, sprawy porozrzucali y pogubili, a insze poszarpali, piwo, gorzałkę popili y porozlewali, syry, masła y inne victualia pozabierali y, funditus zrabowawszy, kolasę francuzką, końmi goniąc, popsowali y połamali et comparenta, z czeladzią nazad zawróciwszy, trzymali; za wartą prowadzili; co widziawszy y słyszawszy, tąż szlachtą, przy nim będącą, oświadczył się, y o tym tę swoją obductionis relią przedemną, urzędem, uczynił y zeznał, prosząc wespół z protestantem, aby protestantis protestatia i jego obductia do act niniejszych przyjęte y zapisane były, co y otrzymali: Remigian Suryn, stolnik żytomirski m. p.

*Книга гродская овручская, записовая и помочная, № 3219;
год 1697—1699; листъ 203.*

C X I I .

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, выданный полковнику Палю, о томъ, чтобы козаки его не занимали квартиру въ назначенного имъ района и не притеснялибы шляхетскихъ имѣній. 1698. Февраля. 9.

Року 1698, месеца октеврья третього два.

На ураде кгродсекомъ, въ замку его королевской милости овручскомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подстароства и вице-рентомъ кгродскимъ овручскимъ и книгами нинешними, кгродскими, овручкими, comparens personaliter urodzony imć pan Jan Janiszewski, ten uniwersał jaśnie wielmożnego imci pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na ochronę dóbr imć panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego, z pieczęcią wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztellana krakowskiego, hetmana

W. K. do imci pana Palija wydany, dla wpisania do xiag niniejszych, grodzkich, owruckich per oblatam podał, prosząc, aby ten uniwersał ad acta przyjęty i wpisany był: a tak ja, urząd, przyjmując, czytałem i tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztellan krakowski, hetman wielki koronny, wiadomo czynię terazniejszym uniwersalem moim, który za surowy ordynans daje imię panu Palijowi, pułkownikowi, tudzież i innym panom assawułom, sotnikom i wszystkim młodcom wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego. Zachodzą mię tu wielkie skargi, nie tylko od prywatnych ichmościów, ale też i publicznym imieniem wojewodstwa kijowskiego, przez ichmościów panów posłów, że nie nalezyte aż ku Śluczy usurpujecie sobie stanowiska, przy ciężkich i nieznośnych agrawacjach dóbr szlacheckich, dziedzicznych ichmościów panów obywatelów tamecznych. Zalecam tedy i surowo tym uniwersalem przykazuję, aby zaraz a zaraz ztamąd ustompiliście, i w swojej mieściście się consistenciej, pod nieuchronnym sądem moim. Działo się we Lwowie, die nona februarii, anno 1698. У того универсалу, при печати притисненной, подпись руки тими словы. Stanisław Jabłonowski, K. Krakowski, hetman wielki koronny. Который-же то универсаль, за поданемъ и прозбою вышменованое особы подаючое, а за моимъ урядовымъ принатемъ, до книгъ нынешнихъ есть уписанный. *)

*Книга гродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219,
годъ 1697—1699; листъ 315.*

*) Того-же числа Янишевский заявилъ точно такой-же универсаль Яблоновскаго, выданный на имя козацкаго полковника, Искры. (Книга таже. Листъ 315 на оборотѣ).

СХІV.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго,
къ козакамъ, о томъ, чтобы они не притѣсняли шляхетскихъ имѣній.
1698. Октября 31.

Року 1698, месеца декавбрья 9 дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости ов-
руцкомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, наместникомъ на
тотъ часъ подстаровства и вицеренътомъ кгродскимъ овруцкимъ,
и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens pérsona-
liter urodzony imć pan Walerjan Otwinowski, administrator dóbr
miasta Norzyńska jaśnie w Bógu przewielebnego imci ojca na Źa-
bokrzykach Źabokrzyckiego, nominata episkopiej łuckiej, ten uni-
wersał jego mości pana Stanisława na Jabłonowie Jabłonowskiego,
kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, na ochronę
dóbr imć panów obywatelów wojewodstwa kijowskiego, z pieczęcią
wielką i podpisem ręki tegoż imci pana kasztelana krakowskiego,
hetmana wielkiego koronnego, do imci pana hetmana nakaznego i
pułkownika wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zapo-
roskiego wydany, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owru-
ckich per oblatam podał, proszac, aby ten uniwersał ad acta przyję-
ty i w xięgi wpisany był, a tak ja, urząd, przyjmując, czytałem i
tak się w sobie ma: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski,
kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, wiadomo czynię teraz-
niejszym uniwersałem moim, który za surowy ordynans daję, jako
imci panu hetmanowi nakaznemu, tak i panom pułkownikom, assa-
wułom, sotnikom i wszelkiej czerni wojska jego królewskiej mości
i rzeczypospolitej zaporozskiego, jako prawa koronne, dobrom szla-
checkim dziedzicznym należyte, obwarowały bezpieczeństwo i wszel-

kich zabroniły, pod karami, krzywd i oppressii ichże, tak i ja, stosując się do słuszności samej i do surowej rzeczypospolitej w tem ordynacji, zalecam i surowo przykazuję władz hetmańską, jako starszyźnie, tak i całemu wojsku zaporozkiemu, aby dobra dziedzicze ichmościów panów obywatelów województwa kijowskiego pod tąż mieli obserwacją prawa i żadnych krzywd, szkod, exactii, albo przeszkoł jakichkolwiek czynić się w dobrach pomienionych nie ważyli i nic w nich nie pretendowali, pod surowością artykułów wojskowych. Ktokolwiek by zaś z wojska tego przeciwnym się pokazał woli mojej i nie miał słuchać ordynansu tego, takiego, że za doniesieniem najmniejszym sądzić i karać będę, deklaruje i upewniam. Działo się we Lwowie, die 31 octobris, 1698. У того универсалу, при печати притисненои, подпись руки тыми слова: Stanisław Jabłonowski, K. K. W. K. m. p. А таъ той универсаль, за поданемъ и прозьбою вышменованое особы подавающее, а за моимъ урядовымъ принятемъ, до книгъ кгородскихъ овруцкихъ есть уписаны.

*Книга гродская, овручская, записовая и поточная, № 3219,
годъ 1697—1699. Листъ 329 на оборотъ.*

С X V.

Жалоба товарища панцырной хоругви, Ивана Бачинского, на Афанасія Скорича, наказнаго полковника козацкаго полка графа Юрія-Домініка Любомирскаго, о томъ, что Скоричъ съ козаками своими напалъ на квартиру Андрея Темрука, брата Бачинского, убилъ его и ограбилъ его вещи. 1699. Февраля 26.

Року тисечя шестъсотъ девятъдесятъ девятого, месеца февраля двадцать шостого дня.

На уряде кгородскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, наместникомъ на тотъ часъ подвоеводства, вице-реентомъ кгородскимъ енералу воеводства киевского и книгами нинешними, кгородскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Baczyński, towarzysz chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jego mości pana kasz-

telana chełmskiego, quam primum od usługi wojennej troche uwolniwszy się, acta præsentia adire mógl, natychmiast, windikując okrutnego zabicia urodzonego jego mości pana Andrzeja Temruka, przyrodnego brata swego, to jest jednej matki, a nie jednego ojca, przeciwko panu Tanazemu Skoryczowi, na ten czas pułkownikowi nakaznemu kozackiemu, samemu pryncypałowi zabolycy, i innym kozakom tegoż pułku jaśnie wielmożnego jego mości pana Jerzego Dominika hrabi na Wiszniczu i Jarosławie Lubomirskiego, podstolego koronnego, o imionach i przewiskach temuż panu Skoryczowi wiadomym i znajomym, jako pomocnikom jego, soleniter świadczył i protestował się o to: Iż pomieniony obżałowany, pan Skorycz, będąc na ten czas pułkownikiem nakaznym kozackim jaśnie wielmożnego jego mości pana Lubomirskiego, podstolego koronnego, a zawziawszy jakowyś niesłuszny gniew i rankor na pomienionego zbitego nieboszczyka, jego mości pana Andrzeja Temruka, przyrodnego brata protestantis, dworzanina i rotmistrza jego królewskiej mości kwarcianego, niwczym sobie niewinnego, na konsistencję na ten czas w miasteczku Horodnicy, za assignacią jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego koronnego, będącego, na gospode jego stanowne (sic) violento modo zkozakami swemi, w kilkudziesiąt koni, nocnym sposobem, z strzelbą ognistą i innym oręzem, do boju należącym, najechał i, zapomniawszy bojaźni Bożej, okrutnie i niemiłosierdnie, dobywszy szтурmem w gospodzie, onego z muszkietu na śmierć zabił, gdzie i samego protestanta, który na ten czas do nieboszczyka, jako do brata swego, w interesach swoich od chorągwii do Horodnicy, ni o czym nie wiedząc, przyjechał był, tenże obwiniony pan Skorycz cum complicibus suis mało nie zabił, gdzie na ten czas wszystkie fortune, porządki wojskowe, tak nieboszczyka zabitego, jego mości pana Temruka, brata protestantis, jako i samego protestanta, to jest: samych pieniędzy gotowych nieboszczyka jego mości pana brata protestantis ośm tysięcy złotych polskich, suknie, szable oprawne i proste, sahajdaki, strzelbę, pancerze, rządziki, rumaki, konie, kulbaki oprawne i proste, i innych rzeczy nie mało, na kilkanaście tysięcy złotych polskich, tak nieboszczykowskich, jako i protestującego jego mości, co wszystko osobliwym regestrem pokaże się i przez inquisitą in termino termini

dowiedzione będzie, wszystko to obwiniony pan Skorycz niesłusznie, gwałtownie, przy tej invasie i zabojswie nieboszczyka, zabrał, zrabował i na swój obrocił pożytek. Potym pomienionego nieboszczyka, jego mości pana Temruka, brata protestantis, zabiwszy, zrabowaawszy i wszystkie rzeczy, ut præmissum, pozabierawszy, wszędzie po drogach, gościncach zasadzki przez kozaków swoich czynił, żeby i ciała nieboszczyka zabitego nie można było gdziekolwiek w grodzie præsentować. O które to takowe zabojswo nieboszczyka brata, jako o zrabowanie i zabranie wyszpomienionych rzeczy i o przechwałki dalsze idem comparens przeciwko panu Skoryczowi i kozakom jego, przy tej gwałtownej violentię i zabojswie będącym, iterum iterumque świadczył, protestował się i prawnie o to czynić we wszelkim sądzie deklarowawszy, salvam meliorationem, vel per citationes correctio-nem tej protestaciej swojej, si opus fuerit, zostawił, i prosił, aby do xiag przyjęta i zapisana była, co i otrzymał Jan Baczyński.

Книга ыродская киевская, записовая и поточная, № 7, годъ 1697—1699; листъ 439 на оборотъ.

C X V I,

Объявленіе войскаго овруцкаго, Степана—Александра Должкевича, о томъ, что, по поводу козацкаго постоя въ селахъ: Вязовкѣ, Вересахъ и Хвосенкѣ, находящихся въ его арендномъ владеніи, онъ не могъ пользоваться надлежашимъ доходомъ, потому что многие крестьяне отошли изъ этихъ селъ въ Хвастовщину. 1699. Апрѣля 8.

Року тисечя шестсотъ девятьдесятъ девятого, месеца априля осьмого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкюмъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, наместникомъ кгродскимъ подстароства оврудъкого и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stephan Alexander Dолжkiewicz, wojski owrucki, postrzegajac wszelkiej przyszlej całości swojej et indebiti litigii juris, quam primum acta

praesentia adire potuit, tak zaraz, przychylając się do dawniejszej manifestaciej swojej, roku uiedawno przeszłego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt siódme, w miesiącu octobrze, w grodzie tutejszym uczynionej, anticipando rumationem possessionis suae, bonorum Wiazowka, Weresy y Chwosenka, w powiecie tutejszym Owruckim leżących, sobie certo contractu od urodzonego jego mości pana Jana Woronicza, podkomorzyca kijowskiego, in trigennium puszczych, manifestował się o to: iż dóbr tych poddani, nulla data sibi ratione od comparenta, ani ni od kogokolwiek z familiej ich mościow, czasy roźnemi, przez uciążliwe stantie kozackie, precz wyszli, a mianowicie: Artem z Weresow do Chwastowa, dō testia swego, z wołem jednym, w niebytności comparenta, który natenczas był u jego mości pana podkomorzyca kijowskiego, pod ktory czas kozacy kocieł z winnicy, z pieca jego mości pana podkomorzyca kijowskiego ukradli; drugi Wasil Wielki także z wołem jednym a z parą koni, podany w inventarzu, z tychże Weresów precz poszedszy, z pół roku nie bywszy, nazad powrócił; trzeci Robców syn, także z jednym wołem, z tymże mianowanym Artemem precz poszedszy, pół roku zabawiwszy, itidem nazad powrócił; czwarty Łukian z Wiazowki, roku przeszłego precz poszedszy, pół roku pańszczyzny nie robił y ten nazad powrócił; Karp zaś z żoną umarł w puł roku; a Boyka manifestant nie zastał w possessiej swojej; pasieka wszystka na drugi rok wydechła, tylko jedne pszczoły z dziesięciu się zostali; groble swoim kosztem y pańszczyzną, co wiosny zerwana, gacił y most w tejże Wiazowce, chłopom się nie przykrząc, przy tak niezmiernej kozackiej oppressiej, swym własnym kosztem także naprawiał; ze młyna przez cały rok żadnego pożytku manifestant niema, także od kupców, w czym wielką deminutię manifestant ponosi y poniosł; kozaków uctawicznie, starszynne traktując trunkami y darując, upraszając za chłopami, aby nie ciemieżyli y nie wiele w tych dobrach stanowili, dispendią ponosi na złotych ośmdziesiąt, zaczym tedy modernus manifestans, zabiegając szkodzie swojej, jeżeliby napotym jakowa od dziedzica mogła bydż, urzędowi niniejszemu opowiadając, iterum atque iterum manifestował, zostawiwszy tej terazniejszej manifestaciej swojej salvam meliorationem do uczynienia inszej szyszej, jeżeliby tego potrzeba prawna ukazywała, ktorej o przyjęcie y do

act zapisanie mnie, urzędu, prosił, co y otrzymała Alexander Stephan
Dolžkiewicz, wojski owrucki m. p.

*Книга гродская овруцкая, записовая и помочная, № 3219;
год 1697—1699; листъ 667.*

C X V I I .

Письмо Семена Пал'я къ дворянамъ повѣта овруцкаго, о томъ, чтобы они не выгнали изъ квартиръ расположившихся въ нихъ козаковъ, ибо, въ противномъ случаѣ, Пал'й за нихъ обѣщаетъ вступиться. 1699. Апрѣля 12.

Року 1699, месица априла 16 днія.

На уряде кгородскомъ, въ замку его королевской милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместникомъ кгородскимъ подстароства овруцкого и книгами нинешними, кгородскими, овруцкими, stanawszy oczewiście urodzony imc pan Jan Staszkiewicz, list od pana Palija, pułkownika jego królewskiej mości i rzeczypospolitej wojska zaporozkiego, do imc panow obywatelów wojewodstwa kijowskiego pisany, z datą z Chwastowa, dla wpisania do xiag niniejszych, gródzkich, owruckich, ratione introcontentorum, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten list ad acta przyjęty i wpisany był, którego ja, urząd, przyjmując, czytałem i jest tenoris sequentis: Mnie wielce miłościwi panowie obywatele ziemi owruckiej, moi mości panowie i przyjaciele! Doszedł mię list od сотników moich, uskarżając się na wielką nieuwagę waszmość panów, że kozaków z stanciej zganiacie i różnych niewinnie towarzystw siła pokaleczonych od waszmość panow zostaje; wszak ci ludzie nie swewolnie stoją, ale za wyraźną jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej (wolą); ponieważ im nie odpowiedziano, ale na dalszą usługę jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, są conserwowani, jako i w pierwszych moich listach dość rzetельnie wasz mość panom wyraziłem, a wasz mość panowie bunty niepotrzebne zadzieracie i ludzi niewinnych kaleczycie, zaczem chciejcie wasz mość panowie od swej niepotrzebnej zawziętości supersedować i zaniechać, bo i ja, za moją zniewagę i ból niewinnych ludzi moich, którycheście waszmość

panowie pokaleczyli jednych, drugich zaś na śmierć pozabijali, zawsze, tak na publicznym miescu, jako też i na prywatnym, upomnieć się gotów będę tej zniewagi mojej, co i powtore donioszły, upraszam ww. panów, supersedować od tej swej niepotrzebnej ambicie chciejcie; a tym ludziom, którzy sobie dobrze i całej rzeczypospolitej zasłużyli ten dach mizerny a kawałek chleba tego, więcej ich nie kłóciли, ani onych zganiiali; uważaając tak, jakoby napotym było z dobrym waszmość panów. Zostaję na zawsze waszmość panów życzliwym przyjacielem i powolnym sługą. У того листу подпись руки и дата тыми словы: Semen Paliej, pułkownik jego królewskiej mości wojska zaporoskiego, z Chwastowa, 12 aprilis, 1699. Инъитуляція зась въ те слова: Ichmościom panom obywatelom wojewodstwa kijowskiego, ziemi owruckiej, moim wielce mości panom i przyjaciegom, w pilne należy oddanie. Который-же то листъ, за подащемъ и прозъбою, вышменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовыми принятиемъ, до книгъ нынешнихъ есть уписаны.

Книга гродская овручская, записовая и поточная, годъ 1697—1699, № 3219; листъ 553.

СХVIII.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ наказному гетману, Самусю, къ козацкимъ полковникамъ: Палью, Искрѣ, Абазину и Барабашу и ко всѣмъ козакамъ о томъ, что, вслѣдствіе рѣшениія сеймового, козачество уничтожено, козаки должны изъ полковъ разойтись по домамъ, а, въ случаѣ ослушанія, будутъ разогнаны силою, для чего и отправлено въ Украину польское войско. 1699. Августа 20.

Року 1699, месеца октомврия пятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овручкомъ, передомною, Яномъ Якубовскимъ, намѣстникомъ кгродскимъ старства овручского и книгами нынешними, кгродскими, овручкими, comparens personaliter urodzony imc pan Alexander Kozerski, ten uniwersał od jaśnie wielmożnego imc pana Jabłonowskiego, kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z pie-

częcią i z podpisem ręki własnej tegoż jego mości do panów pułkowników wojska zaporozkiego, ratione introcontentorum wydany, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby ten uniwersał do xiąg niniejszych przyjęty i wpisany był, a tak ja, urząd, pomieniony uniwersał ad acticandum przyjmując, czytałem i temi jest ingrossowany słowy: Stanisław Jan na Jabłonowie Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, buski starosta, wiadomo czynię panom: Samusiowi, hetmanowi nakaznemu, Semenowi Palijowi, Iskrze, Abazinowi, Barabaszowi i wszystkim, pod jakimkolwiek tytułem, pułkownikom wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporozkiego, tuǳież panom assawułom, sotnikom i wszystkim panom młodcom, w służbie tejże wojska zaporozkiego zostającym, przy zwykłej mojej doniesieniu przyjaźni. Rosporządzenie wojska koronnego w dalszy nastempujący czas, gdy rzeczpospolita na terazniejszym, świeżo ukończonym sejmie, inne przedsiewzięła, nie tak jako przedtem zostawało, i komput nowy jego uczyniła, zaraz też i wyraźną napisała, z reflexiej swojej i konjunktur zachodzących, konsistencją, aby wojsko zaporozkie wszystko, w służbie u siebie będące, za uniwersałami memi całe a całe zwinęło się. Daję tedy ten mój ordynans waszmościom, stosując się do tegoż, świeżo napisanego, prawa, abyście waszmość wszystcy, którzykolwiek w tej służbie wojska zaporozkiego zostawaliście dotąd, za odebraniem tegoż ordynansu, zaraz a zaraz całe i zupełnie zwinęli się, służby już żadnej u rzeczypospolitej nie mając i stanowiska więcej żadnego sobie w żadnych dobrach, czy to jego królewskiej mości, czy duchownych i szlacheckich, nie pretendując, owszem, wiedząc, że gdyby to się stać nie miało, żebyście się waszmość nie zwinęli, nie rozeszli, i dóbr wszelkich, gdzieście przedtem stanowiska swoje zimowe miewali, nie oczyścići i wolnych nie uczynili, że takowych wszystkich, za kupy swawolne i nieposłuższe, deklaruje i znosić, jako nieprzyjaciół, każe. Gwoli czemu tam i wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej kilkudziesiąt chorągwii i regimenty piesze posyłam; co surowo zalecam i przekazuję i uniwersały te moje, po grodach województwa Kijowskiego i Bracławskiego, dla wiadomości imć panów obywateliów województw tych rozesłać kazałem. Działo się w Warszawie, dnia 20-go

augusta, anno 1699. У того универсалу, при печати притисненої, подпись руки тьми словы: Stanisław Jabłonowski, K. K. N. W. K. А такъ тотъ универсаль; за поданемъ и прозъбою вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нынѣшихъ есть увесь упisanый.

*Книга igrодская овруцкая, записовая и поточная, № 3219;
год 1697—1699; листъ 605 на оборотъ.*

СХІХ.

Объявление дворянъ: Станислава Бялобржескаго и Александра Гурковскаго о томъ, что они не получили надлежащего дохода изъ ареднаго владѣнія своего, мѣстечка Иванкова, потому что козаки, послѣ убіенія Пальемъ полковника Яремы Гладкаго въ 1696 году, взяли въ свою пользу дань отъ меда, оброки и другіе доходы; крестяне отказались повиноваться и отбывать истцамъ обязательныя повинности. 1699. Сентября 19.

Року тисеча шестсотъ девятьдесать девятого, месеца септембрія девятнадцятого дня.

На уrade igrодскомъ, въ замку его королевское милости овруцкемъ, передомною, Яномъ Якубовѣскимъ, наместникою igrодскимъ старства овруцкого и книгами нинешними, igrодскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Białobrzeski, thowarzysz chorągwie pancernej urodzonego jego mości pana Zahorowskiego, stolnika mozyrskiego, swym i urodzonego jegomości pana Alexandra Gurowskiego, thowarzysza chorągwie pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, imieniem, quam primum acta præsentia adire potuit, tak zaraz, praecavendo omnimodæ futuræ indemnitatæ ac integratæ suæ, urzędowi niniejszemu natychmiast opowiadając, solenniter świadczył, manifestował i protestował się przeciwko jaśnie wielmożnej jejmość paniej Jadwidze Saczkownie Stephanowej Zahorowskiej, kasztelanowej wołyńskiej, pozostałej wdowie, w ten sposób i o to: iż co jaśnie wielmożny zeszły jegomość pan Stephan na Malowie i Łukowie Zahorowski, kasztelan wołyński, wespol z

małżonką swą, jaśnie wielmożną jej mość panią Zahorowską, kasztelanową wołyńską, terazniejszą obwinioną, puściwszy dobra swoje własne, dziedziczne, miasto Iwankow cum attinentis, w wojewodstwie kijowskim a powiecie owruckim leżące, tak protestantowi, jako i jegomości panu Gurowskiemu, ktorego nomine protestatur, za summę trzy tysiące siedmset pięćdziesiąt złotych polskich, ze wszystkimi tych dobr przychodami, pożytkami i intratami, czynszami miodowemi i pienięznemi, w inwentarzu specifikowanem, w roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstym, od dnia i święta Najświętszej panny, według rzymskiego kalendarza, a kończąc rok terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątym, o takowymże dniu i święcie narodzenia Najświętszej panny, sposobem arędownym w lat trzy, którym kontraktem, jeżeliby jakowakolwiek lub ruina w dobrach przez nieprzyjaciela stała się, lub gradobicie zboża, za tenuty arendowej protestantium, w tym defalkę w arędzie uczynić opisali się; po którym objęciu w arędowną possessię dóbr miasta Iwankowa, zaraz pierwszego roku, na ten czas kiedy Palej Jaremę wzioł i stracił kazał, w Iwankowie dań miodowe, czynsze i wszelakie intraty kozacy zabrali i samego protestanta zrujnowali i ze wszystkiego, osobliwym regestrem szkody specifikowane, zabrali; drugiego roku protestans tylko szczegółowo dań wział, a czynszu chłopi podług inwentarza, nescitur ob quam rationem, nie oddali; a na trzeci rok także szczególną dań odebrał, a inszych prowentów nie wział, w czym protestantes, w niedobraniu prowentów, w summie swojej, wespół z jegomością panem Gurowskim, z dobr Iwankowa ponosi sobie szkody na złotych polskich czterysta; chleb, w Iwankowie siedząc, sam protestans za swoje własne pieniądze kupował, a powinniby chłopi protestanta, zasianym zbożem na dwor, prowidować, w czym diminutia protestantowi nie mała dzieje się; młynów dwa i komorę swym własnym kosztem pobudował, zamek Iwankowski palami ostawił, pieców dwa nowych, okna, ławy, drzwi, piwnice et id genus swym własnym kosztem restawrował; chłopi według inventarza powinności nie pełnili; stróża do dworu iwankowskiego, przez gromadę iwankowską najętego, taż gromada, których powinna proprio sumptu sustentować, nie sustetowała; żyta kop szesnaście, grochu wozów dziewiętnaście, prosa kop siedemnaście, przez nieposłuszeństwo chłop-

skie, mysz zjadła i wniwečz obróciła, tak dalece, że protestans i żadnego ziarna nie spożytkował; roku zaś terazniejszego, tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego, grad wszystkie zboże wybił; w czym protestantes: tak w niedobraniu według inventarza sobie danego prowentu z dobr arędownych, jako też funditus zrujnowanie kozackie, w nieposłuszeństwie chłopów, w reparatje budynków, fundowanie młynów, protestans prætendit sobie szkody ad minimum na złotych tysiąc; a zatem jaśnie wielmożna pani kasztelanowa wołyńska, kontraktowi swemu, między małżonkiem swym a protestantami spisanemu, jawnie się sprzeciwiła i w zakład, w kontrakcie założony, popadła; o co wszystko, ut præmissum est, manifestując i protestując, ofiarowała się z jejmość obwinioną we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatiej salvam meliorationem, vel per citationem, inquantumby tego potrzeba prawa ukazywała, correctionem; a na ten czas o przyjęcie tej protestatiej, brevibus napisanej, mnie ,urzędu, prosił, co i otrzymał. Stanisław Białobrzewski m.. p.

*Книга юродская овруцкая, записовая и поточная, № 3219,
год 1697—1699; листъ 751 на обороть.*

СХХ.

Жалоба отъ имени тарногродского старосты, Федора Немирича, на козацкихъ полковниковъ: Семена Палъя и Захарія Искру о томъ, что они, расположивши на квартирахъ въ имѣніяхъ Немирича козаковъ своихъ, въ продолженіи 16 лѣтъ стояли въ этихъ имѣніяхъ, окончательно ихъ разорили и крестіанъ изъ нихъ разогнали. 1699. Октября 3.

Року тысеча шестсотъ дев'ятдесятъ девятого, месеца октобрия третього дня.

На уряде юродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Яномъ Якубовскому, наместнику юродскимъ старства овруцкого и книгами нинешними, юродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony pan Samuel Otfinow-

ski, sługa wielmożnego jegomości pana Theodora na Horoszkach Niemirycza, starosty tarnogórskiego, nomine tegoż jegomości pana swego, vindicando znacznej desolatiej w dobrach ziemskich szlacheckich, miasteczkach: Horoszkach i Uszomirzu i wioskach: Isajkach, Suszkach, Baskakach, Czyhirach, Skołobach, Skołozubach i Jelenszczyznie, per infrascriptas personas uczynionej, i hucusque czynić nie przestającej, krzywd, szkod, jawnych i znacznych oppraessii, bicia, rozpedzenia poddanych pana swego et ad extremam przyrowadzenia egestatem, providendo omnimodæ indemnitatî, solennissime przeciwko panom: Semenowi Palijowi i Zacharyaszowi Iskrze, pułkownikom jego królewskiej mości wojska zaporoskiego kozackiego, quorum jussu, scitu, motu et assensu infranominata patrata sunt, także setnikom, atamanom i wszystkiej czerni, kozakom pułków tychże mianowanych panów Palija i Iskry, samymże półkownikom po imionach i przewiskach lepiej wiadomym i znajomym, samą rzeczą i skutkiem pryncypałom, manifestował i protestował się w ten sposób i o to: iż wyszprzerzeczeni obwinieni: panowie Palej i Iskra, pułkownicy, nad wyrazną wolą jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, wodza swego, postępując, mając sobie consistentią zimową tu, w Polesiu wojewódstwa kijowskiego, gdzie od lat szesnastu w wyszmianowanych dobrach pana protestantis: Horoszkach, Uszomirzu, Isajkach, Suszkach, Baskakach, Czyhirach, Skołobowie, Skołozubach i Jelenszczyznie kozaków pułków swoich postanowiwszy, różnych krzywd, szkod, oppressii, ubogich ludzi ciemieżenia onym czynić dopuścili i pozwolili; którzy kozacy ustawicznie, ut præmissum est, od lat circiter szesnastu, rok po roku stojąc, chleby, zimowe prowianty alias boroszna co rok od poddanych po kilka razy aż dotąd wybierali i wybierają, ubogich ludzi bili, kaleczyli, ustawicznie hałasowali, znęty niezmiernie wyrządzali, z dobr powypędzali, jakoż jedni præ minis et verberibus, będąc omni supellectili domestica destituti, derelictis suis propriis laribus, precz poszli, drudzy, lubo pozostali, jednak nieznośne wydając boroszna, ile pod tak drogi czas, bydło za bezcenek przedawszy, z chudoby swojej znacznie wyzuwszy się, nie mając się czego jąć, czym i za czym dalszego gospodarstwa prowadzić, o żebranym chlebie żyjąc, przez rozejście się wyszli, dla którego rozejścia pod-

danych, barziej niżeli po invasii nieprzyjaciela krzyża świętego, z mianowanych dóbr swoich pan comparentis intrat przez te wszystkie lata brać i żadnego pożytku dotąd mieć nie może, bo większą ad præsens pustynią pan comparentis w dobrach swoich zastał, niż po wojnach dawnych kozackich; bo gdyż w Horoszkach nie zastał więcej tylko chałup cztery, a w Isajkach chałup dwie, przez co pan protestantis ad minimum na czterdzieście tysięcy, oprócz tego, coby mógł być przez te lata pożytku mieć i przychodu od tych chłopów, co precz dla ruiny i uciemiżenia kozackiego poszli, prætendit sobie szkody; quo tak temerario illicito suo progressu przerzeczeni obwinieni: panowie Palej i Iskra, pułkownicy jego królewskiej mości kozackie, metum artykułów wojskowych, de disciplina militari uchwalonych, transgressi sunt i winy, pro qualitate facti et excessus, na dobra, osoby i zasługi swoje generaliter wszystkie libere succubuerunt, o co wszystko, jako się wyżej pomieniło, modernus comparens iterum atque iterum manifestując i protestując, ofiarował pana swoego, wielmożnego jego mości pana starostę Tarnogórskiego, we wszelakim sądzie i urzędzie z obwinionemi prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy tej terazniejszej protestatnej salvam meliorationem, auctionem, diminutionem, immutationem, vel per citationem correctionem, której o przyjęcie i do act zapisanie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał Samuel Otwinowski m. p.,

Книга гродская овручская, записовая и поточная, № 3219, годъ 1697—1699. Листъ 763 на оборотѣ.

C X X I.

Сознание вознаго о томъ, что онъ осматривалъ тяжелыя раны, нанесенные дворянину Казимиру Ясильковскому во время нападения на него, ограбившихъ его, Палевыхъ козаковъ, 1700 июля 5.

Roku tysiąc siedemsetnego, miesiąca juli 5. dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Janem Pawłem z Umina Umińskim, burgrabią grodzkim winickim i xięgami niniejszymi, stanowszy oczywiście opatrz-

ny Michał Subocki, wozny autentyczny i przysięgły, a generał wojevodztw: kijowskiego, bracławskiego, wołyńskiego, w moc prawdziwej swojej relacji, jaśnie, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, na requizycji urodzonego jego mości pana Kazimirza Jasilkowskiego, gubernatora hajsyńskiego, mający przy sobie szlachtę, urodzonych ich mościow panow: Wacława Złobickiego, porucznika na ten czas wielmożnego jego mości pana wojewodzica podolskiego i Franciszka Adamowicza, gubernatora winnickiego, dla tym lepszej wiary do wiadzenia razów, czasu niedawno przeszłego, to jest dnia dwudziestego trzeciego miesiąca czerwca, w roku terazniejszym, z pomienionemi ich mość panami szlachtą, do gospody requirenta schodził, i tam na ręce lewej ranę wielką szeroką, głęboką, a prawie większą część ręki przeciętą blisko pięści, widział, tak, iż kaleką będzie (jako cyrulik asseruit); cięcie i okalczanie pomienionego requirenta przez kozaków Paliowych, najechawszy pomienionego requirenta, dnia dwudziestego pierwszego czerwca, roku niniejszego, bez żadnej danej okazii, bezbronnego, szabłą zadane jest; do tego funditus zrabowali, prout asseruit requirens, o czym pomienionego woznego ta niniejsza relacia; co prosił, aby presentibus connotowano było, co otrzymała.

*Книга гродская винницкая, записовая и помочная, № 4599;
год 1700—1704. Листъ 225 на оборотн.*

C XXII.

Жалоба товарища панцирной роты, Ивана Кимбаровского, на дворянина Криштофа Сечинского, о томъ, что онъ, во время бытности Кимбаровского въ походѣ подъ Хвастовомъ, отнялъ у него насильно его село—Сторожи. 1700 октября 20.

Roku tysiącznego siedmusetnego, miesiąca octobris dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemna, Piotrem Skuratowskim, namiestnikiem burgrabstwa

zamku łuckiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckiemi, comparens personaliter urodzony jegomość pan Jan Kimbarowski, towarzysz rothy pancernej jaśnie wielmożnego imci pana Lubomirskiego, podstolego koronnego, jako prędko z wojennej usługi z pod Fastowa powrociwszy, o niżej mianowanym uczynku dowiedział się, tak natychmiast, suo y urodzonej imć paniej Anny Kownackiego, małżonki swej, nomine, manifestował się y solenniter protestował przeciwko urodzonym ich mościom panom: Krzystophowi y Teressie Żółkiewskiego Seczyńskim, stolnikom wendeńskim, małżonkom, uti mandatariis, tudzież slugom, czeladzi y innym osobom, na niżej mianowany uczynek przysposobionym, samymże ich mościom panom stolnikom wendeńskim po imionach y przezwiskach lepiej wiadomym y znajomym, in termino juris specificowanym, a teraz pro specificatis censendis, executorom, w ten sposób y o to: iż pomienionieni ich mość panowie Seczyńscy, stolnicy wendeńscy, nie kontentując się dawniejszemi krzywdami y szkodami, protestantibus naniesionemi, (jako o tym protestacie y manifestacie fusius enarrant) y teraz, die vigesima secunda septembbris, in absentia protestanta, wojennej usługi przy chorągwicie pod Fastowem pilnującego, czasu y sposobem, w pozwie oryginalnym in termino wyrażonych, slug swoich, czeladzi y innych osob na wieś Storożów, w possessiej zastawnej ichmość panów Kimborowskich będącą, nasłali, tumult uczyniwszy, samą jej mość panią Kimborowską przestraszyli, że dotyczezas z tej okazyjej in lecto aegritudinis zostaje et de vita periclitatur; a potym possessią poddaństwa, stante obligatoria protestantium na wyszczeczone dobra Storożów inscriptione, odebrali y tychże protestantów w possessiej pomienionych dóbr impediują, a zatem w zakład, w tymże zapisie wyrażony, popadli, poddanych dwóch: Iwana Sawczuka, Bejhuna z sąsiadem jego, nie wiedzieć dla jakiej przyczyny wzielni, preto w winy prawne, jako będą ex arbitrio judicii na ichmościów wskazane, na osoby swoje zawzieli y zaciagneli, ratione tedy praemissorum, idem comparens y powtórnie manifestuje się y protestuje, zostawiwszy tej protestaczej augendi, seu minuendi per aliam, seu per citationes meliorationem, z obwinionemi o to ichmościami prawnie czynić nie zaniechać offert se, prosząc, id totum actis connotari, co y otrzymała. Imieniem urodzonego imci pana Jana Kimbarskiego,

jako pisać nie umiejącego, in praesentia jego mości samego, za proż-
ba ustną podpisuję się Jerzy Kossowski m. p.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, год 1700; листъ
530.*

C X X I I .

Жалоба товарища панцерной хоругви, Ивана Либицкаго иа Гржы-
бовскаго, губернатора города Лабуна, его слугъ, надворныхъ козаковъ,
мѣщанъ и крестіянь, о томъ, что, когда Либицкій возвращался вмѣстѣ
съ своею хоругвью изъ похода подъ Хвастовъ, то крестіяне и мѣщане
Лабунскіе избили его безъ повода, а потомъ козаки, догнавъ его, поса-
дили подъ арестъ; Гржыбовскій приказалъ также арестовать хорунжего,
Чаплица, и не отпустилъ ихъ обоихъ до тѣхъ поръ, пока они не задобрили
крестіянина, раненаго какими-то жолнерами. 1700. Октября 23.

Roku tysiącznego siedmusetnego, miesiąca octobris dwudziestego
trzeciego dnia.

Na urzędzie grodzskim, w zamku jego królewskiej mości Łuc-
kim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiestnikiem burgrabstwa
zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, com-
parens personaliter urodzony imć pan Jan Libicki, thowarzysz cho-
ragwie pancernej jaśnie wielmożnego jegomości pana chorążego ko-
ronnego, quam primum acta praesentia, po zbiciu i skałeczeniu swoim
przez niżej mianowanych osob, nieco do zdrowia przyszedzsy, ad-
ire mogł, tak zaraz solenniter et gravi cum querella przeciwko jaśnie
wielmożnemu jegomości panu, cuiuscunque nominis, Lubomirskiemu,
staroście Sądeckiemu, ratione incontinentia famulorum et subdito-
rum suorum, tudzież przeciwko panom, quorumvis nominum: Tu-
palskiemu, Łodzińskiemu i Łowczemu, slugom tegoż jegomości, tak-
że, przeciwko jegomości panu, jakiegokolwiek imienia, Grzybow-
skiemu, gubernatorowi miasta Łabunia i przeciwko imci panu, jakie-
gokolwiek imienia, Chołodenkowi, rothmistrzowi kozackiemu, tamże
w mieście Łabuniu zostającemu, i kozakom chorągwie tegoż, także
mieszczanom i przedmieścianom Łabuńskim, po imianach i przez-

wiskach samemuż imć panu gubernatorowi lepiej wiadomym i znajomyム, za powięciem jednak wiadomości, in ulteriori juris tractu specificowanym, a teraz za wyrażonych rozumianym, manifestował się i protestował takowym sposobem: iż przerzeczony imć pan gubernator cum suis comprincipalibus, violando pacem et securitatem publicam, a nie obawiając się win, w prawie eo nomine opisanych, śmiał i ważył się, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmusetnym, dnia siodmego octobris, powracającego za wojskiem z pod Chwastowa i przejeżdżającego przez miasto Łabuń, wespół z wielmożnym imć panem Czaplicem, stolnikiem owruckim, chorążym tejże chorągwie pomienionej jaśnie wielmożnego imci pana oboznego koronnego, i pytającego na przedmieściu o drogę pewnego chłopa, na Wołyń jadącego, gdzie, juxta suam barbariam rusticam, nie tylko drogi ukazać nie chciał, ale tergivationem, na stogu zboża stojąc, inhoneste pokazał, a potym słowami niepowściągliwemi, karczemnemi, grubiańskiemi protestującego lżył i sromocił i, zwoławszy gwałtu na innych sąsiadów, na folwarkach w stodołach będących, którzy przypadszy, z nimże około ostapiwszy, i z konia zbiwszy, kijami, cepami po głowie i po różnych ciała miejscach bili, tłukli i kalicyli, razów sinych, spuchłych, kijowych nie mało zadali i, za nie żywego porzuciwszy, zaledwie odeszli, którzy protestans zbity, ledwo do siebie przyszedzsy i konia dosiadszy, za pomienonym jegomością panem chorążym jechał; a w tym czasie tenże chłop, do zamku pobiegł, mianowanemu jegomości panu gubernatorowi dał znać, udając, jakoby protestans z innemi miał tumult czynić; którzy jegomość pan gubernator ad ejus suggestionem ordynowały wyszczeczonego Chołodenka, rothmistrza, z kozakami i slugami wyszpomienionemi; a o puł mile od miasteczka ordynowani protestującego i wyszczeczonego imci pana chorążego nagnawszy, jedni, jakoby w dobry sposób rozmawiąjąc, a pomieniony Chołodenko, z tyłu, zdradziecko zaraz przypadszy, pod lewą łopatkę, pośrodku krzyża, aż pod sam oboyczek pchnął; a potym ciż obwinieni protestanta i jegomości pana chorążego i innych ichmościów, cum summa confusione, nazad, do miasta Łabunia zawróciwszy, tamże zaraz protestanta jegomość pan gubernator pod wartę wziąć kazał, którego przez noc od samego południa trzymał i aż zaledwie nazajutrz jegomość pan chorąży do te-

goż imię pana gubernatora, opowiadając innocentiam suam i obelę tak wielką protestanta, uskarżając się i sprawiedliwości requirując, do zamku, do jegomości pana gubernatora pojachał; nie tylko w tak znacznej confuziej i oppressiej swojej, żeby miał u tegoż imci pana gubernatora sprawiedliwość z pomienionych obwinionych otrzymać, ale, quod maximum, i sam imē pan chorąży w zamku zatrzymany został z tymże protestantem, dając tē ratią tenże imē pan gubernator, że z zamku poty protestanta wypuścić nie każe, aż poki iakiegoś chłopa, który chłop od przechodzącej jakiejsi raytaryej czyli piechoty przedtym postrzelony był, tegoż chłopa tenże pan gubernator ugodzić kazał; na ostatek, nie wypuszczając protestanta z zamku póty, aż póki kartę jakowąś szkodliwą tenże protestans od siebie dać, ile in carceribus zostając, musiał, która pomieniona karta, jako wymuszona na protestancie, ile w więzieniu będącego, i przez samego imci pana gubernatora, czyli pisarza jakiegoś napisana i przez protestanta nie była czytana, nullitati subesse debet et de nullitate onej tenże protestans manifestatur, przez który takowy swoj postępek, wyszwyrażony imē pan starosta Sądecki, ratione incontinentiae sług i poddanych, a ichmość pomienieni principales cum suis complicibus prawo pospolite et securitatem publicam wzruszyli, winy w nim jakie do jakiej, osoby sciągać się będą, na osoby i dobra swoje zawzieli i zaciagneli, a protestanta do szkod niemałych i ruiny zdrowia przywiedli. O co wszystko idem protestans iterum atque iterum manifestuje się i protestuje, ofiarnując się ichmościom, gdzie z prawa przyjdzie i należeć będzie, jure agere, zostawiwszy praesentis salvam auctionem vel per citationes meliorationem, Et incontinenti stanawszy wozny, Jan Dmitrowicz, w moc prawdziwej, wiernej i skutecznej relatiej swojej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiącznego siedmusetnego, dnia dwudziestego wtórego octobris, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ichmościów panów: Stephana Kisiela i Gabryela Olizarowskiego, ad affectationem tegoż protestanta, był we dworze wielmożnego imci pana Stępkowskiego, kasztelanica bracławskiego, gdzie na ten czas w tymże dworze protestans leżała chory i tamże, przy opatrzeniu przez cyrulika Szulima, żyda łuckiego, widział ranę i razy po wszystkim ciele i głowie kijowe i cepowe, wyżej w protestatniej opisane, co widziaw-

sy i słyszawszy od tegoż protestanta, że to się wszystko od obżałowanych, czasu i sposobem wyżej wyrażonem, w mieście Łabuniu stało, o tym rellatią swoję przedemną, urzędem, czyni i zeznawa, prosząc insimul z protestantem, aby to wszystko actis connotowano było; co i otrzymali Jan Libicki m. p.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, год 1700.
Листъ 541.*

СХІV.

Жалоба отъ имени дворянки, Маріинны Ласковой, на полковника, Семена Палѣя, о томъ, что его племянникъ Чеснокъ съ козаками напаљ на имѣніе Ласковой—мѣстечко Билиловку, разогналъ крестіянъ и, забравъ волы и селитру изъ завода, доставилъ къ Палѣю, въ Хвастовъ. 1700 октября 25.

Року 1700, мѣсяца октября 25 днія.

На уряде кгродскомъ, въ замку его королевкое милости овруцкомъ, передомною, Стефаномъ Барановскимъ, намѣстникомъ на тотъ часъ и вице-рентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нижнimi, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter urodzony imē pan Jan Jakubowski, nomine wielmožnej imci panie Marjanny Potockiego Krzysztofowej Łaskowej, recenter pozostałej wdowy, siostry swej wujecznie rodzonej, dóbr, quandam miasteczka Biliłówki, w wojewodztwie kijowskim leżących, possessorki, imieniem, jak przedko mógł powziąć wiadomość o spustoszeniu i zrujnowaniu funditus majdanu Biliłowskiego, gdzie salitrę robią, o zabraniu wołów i rospędzeniu ludzi, przez niżej mianowanego obwinionego, pana Palija, tak zaraz, postrzegając wszelkiej całości dóbr i substancji tejże wielmožnej imci panie stolnikowej kijowskiej, soleniter przeciwko panu Semenowi Paliowi, pułkownikowi wojska jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zaporoskiego, tudzież Czosnykowi, siestrzeńcowi pomienionego pana Palija, i kozakom onegoż, samemu panu Paliowi po imionach i przewiskach lepiej wiadomym i znajomym, manifestował i protestował się, w ten niżej opisany sposób i o to: iż przerzeczo-

ny obwiniony, pan Palij, nic nie uważając na surowe ordynanse jaśnie wielmożnego imci pana kasztellana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ktoremi serio ostrzegł, aby do dóbr ziemskich szlacheckich żadnego interesu nie miał, nie zachowując się według artykułów wojskowych, de disciplina militari, wparszy się w rabunki, swawoli, gwałty i excessa i one sobie zasmakowawszy, śmiał i ważył się roku terazniejszego, 1700, miesiąca maja dnia 23, modo yiolento et tumultuosu, siestrzeńca swego, przewiskiem Czosnyka, z kozakami w koni pięciudziestąt, z różnym orężem, do wojny należącym, nieprzyjacielskim sposobem na miasteczko Biliówkę i majdan Bieliowski, gdzie saletrę robiono, dobra imci pani stolnikowej kijowskiej, nasłać, jakoż i de facto ciż nasłani, z rozkazu i subordinacji pana Palija, tak miasteczko i majdan salitrowy, najachawszy, zrujnowali, ludzi porospędzali, woły, co jej mość pani stolnikowa kijowska, tak dla wożenia saletry, jako i dla zapomożenia ludzi tamecznych podawała, które woły, futuro, da Bóg, in termino juris seorsim regetro liquidowane będą, pozabierali; podstarościego i osadce tamejszych bili, tukli i onych powypędzali, miasteczko i majdan funditus zrabowali i te wszystkie woły, salitrę i inne rzeczy poza bierali, do miasta Fastowa, do pana Palija zaprowadzili i do szkod niemałych przez zrujnowanie miasteczka i majdanu salitrnego, także ludzi rozpoczęcie, saliry zabranie, zkadby mogła jej mość intratę mieć, czasu prawa redukowanych, przywiedli i przyprawili, o co wszystko, ut praemissum est, modernus comparens, iterum atque iterum, nomine wielmożnej imci pani Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, siostry swojej, we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniecha i, zostawiwszy tej terazniejszej protestaciej salvam meliorationem, do uczynienia inszej, jeżeliby tego potrzeba prawna ukazała, albo przez pozew poprawienie, a na ten czas o przyjęcie i do akt zapisanie, mnie, urzędu, prosił. Co i otrzymał Jan Jakubowski m. p.

*Книга гродская, овручская, записован и помочная, № 3220,
год 1700 – 1703; листъ 213.*

C X X V.

Жалоба отъ имени волынского стольника, Адама Олизара—Волчекевича, на чесника подольского, Самуила Шумлянского, о томъ, что онъ съ слугами и нанятыми Палѣевыми козаками, напалъ на имѣнія Олизара: Унинъ и Воробіи, занялъ ихъ, и захватилъ въ Унинѣ кассу Олизара, хранившуюся тамъ какъ въ мѣстѣ болѣе безопасномъ и удаленномъ отъ Палѣя. 1700. Ноября 19.

Roku tysiącznego siedmusetnego, miesiąca novembris dziewiętnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami uiniejszemi, grodzkimi, łuckimi, comparens personaliter urodzony pan Stephan Szkrabski, administrator dobr poleskich, w wojewodstwie kijowskim leżących, wielmożnego imci pana Adama Olizara Wołczkiewicza, stolnika wołyńskiego, imieniem tegoż pana swego, przeciwko urodzonemu imci panu Samuelowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, także czeladzi, strzelcem, poddanym, po imionach jemuż samemu wiadomym, których imiona i przezwiska na dalszym terminie prawnym, za powięciami wiadomości, specificowane będą, osób naymniej do sta, umyślnie do gwałtownego zajazdu i expulsiej z dóbr niżej mianowanych zaciagnionym i sposobionym, solenniter świadczył i protestował się o to: iż jegomość pan czesnik podolski, nie mając żadnego prawa i pretextu do dóbr wsi Unina, Worobijow Wielkich i Małych, Rutwianki cum attinentis, w wojewodstwie kijowskim leżących, prawu pana comparentis należących, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmusetnym, miesiąca octobra wtorego dnia, z czeladzią swoją i

zaciągnowszy do siebie innych nie mało ludzi służących, strzelców, kozaków Paleiowców, rebellizantów rzeczypospolitej, z muszkietami, rusznicami, rohatynami, szablam, pistoletami et alio armorum gener, na dobra wspomniane: Unin i Worobije Wielkie i Małe cum attinentis najachał, dwory i posłuszeństwo poddauych violenter poodbierał, podstarościch tamecznych, urodzonych: Jendreja Buszyńskiego i Marczyńskiego, czeladzi, kozakom i adherentom swoim bić, ze dworów powyganiać kazał, jakoż obuchami pobili, muszkietami postursali i ze dworów powyganiali i takowym gwałtownym sposobem przerzeczone dobra odjawszy, de eisdem violenter expulsit; zboża różne, ozime i jare, w ziarnie i w stogach będące, konie, bydła i wszystkie sprzęty gospodarskie, miodu pułbeczkow cztery, pieniądze gotowe—trzy tysiące czterysta dwadzieścia złotych polskich, w dobrej srebrnej monecie od arendarzów, od mielników młynowe i czynszowe, od poddanych z różnych majątkości tamtejszych włości Koresteszowskiej i Wołczkowskiej i innych dobr pana comparentis powybierane, i tam, w Uninie, na miejscu od Fastowa i consistencie kozaków Paliowych odleglejszym i bezpieczniejszym, ile teraz podczas zatarówki z Paliem lokowane i w depozycie będące, z skrzynką intercepit, szkod nie mało, nie includując w to copiam interceptarum rerum, które osobliwym regestrem spisanym in termino termini probabuntur, naczynił; o co comparens iterum iterumque protestując się, salvam meliorationem in toto et in parte, etiam per citationes, jeżeli tego potrzeba ukaże, tej terazniejszej protestatniej ostrzega i o to wszystko pana swego cum praefatis inculpatis, gdzie z prawa będzie należało, prawnie czynić ofiaruje; a teraz prosił, aby ta jego protestacja do act niniejszych przyjęta i zapisana była; co i otrzymał Stephan Skrabski m. p.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2578, годъ 1700;
листъ 604 на оборотъ.*

CXXVI.

Жалоба отъ имени дворянки Александры Головинской на дворянъ: Мартина и Михаила Микульскихъ, Филона и Михаила Вороничей, о томъ, что они, во время смутъ козацкихъ, забрали пушки и мортиры изъ имѣній Головинской, укрѣпили ими свой замокъ въ Сингурахъ и отказались возвратить ихъ Головинской. Потомъ Михаилъ Микульскій, набравъ отрядъ козаковъ, по порученію Палея, напалъ съ ними на имѣніе Головинской, Шумскъ, избилъ ея зятя, Станислава Львовича, забралъ пчелы и дань медовую, слѣдующую Головинской, и разогналъ ея крестьянъ. 1701 февраля 22.

Roku tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca februarii dwudziestego wtorego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Jan Zarzycki, sługa urodzonej jej mości panie Alexandy Woroniczownej, urodzonego niegdy jego mości pana Dimitra Hołowińskiego pozostałej małżonki wdowy, imieniem tejże jej mości panie Hołowińskiej, pani swojej, ex commisso jej mości, także imieniem wielmożnego jego mości pana Woronicza, stolnika kijowskiego, deputata sądów trzybunału lubelskiego, jako spolnych niżej mianowanych dóbr z jego mością panem Symeonem Hołowińskim, consuccessorów, założośnie opowiadał się i protestował przeciwko urodzonym: jego mości panu Marcinowi Mikulskiemu, ojcu, jego mości panu Michałowi Mikulskiemu, synowi jego mości pana Marcina Mikulskiego, tudzież przeciwko urodzonym: jego mości panu Filipowi Woroniczowi, ojcu, i jego mości pann Michałowi Woroniczowi, synowi jego mości pana Filona Woronicza, iż obżałowani ich moście panowie Mikulscy i Woroniczowie, podczas przeszłych w ojczyźnie, w województwie

kijowskim trwających rozruchów, na dobra Szumsk, Wolice, Dworzec, Żeleznice urodzonej jej mości paniej Alexandry Woroniczówny Hołowińskiej i jego mości pana stolnika kijowskiego, w bliskości dóbr swoich Syngurów położone, spustoszyli; armaty, dział i mozdzierzów spiżowych i żelaznych przeszło dwanaście zabrali i, sub specie osadzenia zamku, w Syngurach, dobrach swoich, postawili; upominających się ich mościów panów Hołowińskich o własność swoją obietnicami swoimi oddania, gdy pokój będzie, zbywali; teraz, gdy, z łaski Bożej, pokój stanoł, odpowiedziami jakiemiś własności jakoby swojej na te armate grożą i diffidnią; obżałowani zaś, ich mość panowie Mikulscy, osobliwie jego mość pan Michał Mikulski, prawo pospolite, similes ausus surowie zakazujące, postponowawszy, do Palija, kozaka, ex multis argumentis rebelizanta i dobra województwa kijowskiego nieprzyjacielskim sposobem najeżdżającego, o list przypowiedny na zaciąg chorągwii otrzymawszy pozwolenie, i pod też chorągiew colluviem ludzi swywolnych, do wszelakiej złej licencji wylanych, nie małą zgromadziwszy kupe, urodzonego jego mości pana Stanisława Lwowicza, dobra jej mości paniej Hołowińskiej, teszczy swojej, respektem (administrującego) w dobrach, wsi Trojanowie, z temiż swawolnemi kozakami najechał, zabić usiłował, rzeczy ruchome porabować dopuścił; vix spirantem, latebris abscondosum (sic) wypuścił; potym, w roku przeszły, tysiącznym siedmusetnym, miesiąca julii dwunastego dnia, wziosły z sobą tychże kozaków, strzelbo i innym oręzem uzbroionych, osób piędziesiąt, na grunt dobr Szumska najechał, w puszczy, do Szumska należącej, trzysta barci wydrać z miodu z pszczołami kazał, miod na swój obrócił pożytek; ciż obżałowani, ich mość panowie Mikulscy, ojciec z synem, sto kop dziesięciny rożnego ozimego i jarego zboża z gruntu Szumskiego, ich mościom panom Hołowińskim należącej i od poddanych Syngurskich oddać powinnej, gwałtownie zabrali, poddanych pięciu, domami ze wszystkim gospodarstwem na części ich mościów panów Hołowińskich w dobrach Szumska osiadłych, wypędzili; domy ich popalili, a gdy jego mość pan Symeon Hołowiński, drugich dziesięć poddanych do Szumska, dawszy im woły, konie, zaprowadził i tam ich osadzić intendebat, ciż obżałowani, ich mość panowie Mikulscy, znać, że ex consensu ich mościów panów Woroniczów, tychże poddanych rospędzili, wygnali, osadzać się im nie dopuścili. A przez te sposoby ich

mościów panów ucześnieków dóbr: Szumska, Wolicy, Dworca i Żeleznicy w spokojnej possessiej dóbr tychże nie conserwuią, przez co winy prawne na sie zaciagneli i zaciagają; o które ich mość panowie Hołowińscy prawnie czynić obieciuią i salvam tej protestaciej ich mościom panom ucześniekom dóbr, niżej pomienionych, zachowawszy i ostrzegszy meliorationem, o terazniejszej przyjęcie prosił; co i otrzymał. Imieniem jego mości pana Zarzyckiego, jako pisać nie umiejącego, do podpisu proszony, podpisuię się, Adam Michał Izdebski.

Книга гродская луцкая, поточная, № 2579; год 1701; листъ 229.

C X X V I I .

Жалоба дворянина Константина Корженевского на жолнеровъ изъ разныхъ хоругвей о томъ, что они, возвращаясь изъ похода противъ Польи на Хвастовъ, напали на его имѣніе, Брусиловъ, крестіянъ поранили, ограбили и скотъ ихъ угнали. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго и присягою крестіянъ. 1701 февраля 26.

Року тисечя семъсотъ первого, месеца февраля двадцать шестого дня.

На уrade ыгородскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевъскимъ, намесникомъ подстароства, реенътомъ ыгородъскимъ енералу воеводъства кіевъскаго и книгами нинешними, ыгородскими, кіевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Konstanty Korzeniewski, dobr miasteczka Brusilowa zastawny possessor, quam primum acta praesentia adire mogł, natychmiast, swym i dziedziców tychże dobr imieniem, przeciwko urodzonym ich mościom panom: Kłembowskemu i Bereżeckiemu, kompaniej chorągwie pancernej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości starosty Krzemienieckiego, Stanisławowi Kwaśniowskiemu, Kordzińskiemu i Jackowskemu, kompaniej chorągwie wielmożnego jego mości pana starosty Dymirskiego, Zaborowskiemu najmłodszemu, towarzyszowi chorągwie wielmożnego jego mości pana Zaborowskiego i ianej kompaniej i czeladzi pocztowej z pod różnych chorągwii,

przy niżej mianowanym gwałtownym uczynku i najezdzie będącym, de nominibus et cognominibus futuro in termino specifikowanym, tudzież pomienionych chorągwii namiesnikom, i całym tymże chorągwiom soleniter świadczył i protestował się o to: Iz ich mość, pomieniona kompania i czeladź, pospolitego nie obawiając się prawa i artykułów wojskowych, o violentiach surowie opisanych, będąc z wojskiem pod Fastowem w roku przeszłym, tysiącznym siedmusetnym, w jesieni i już po rospuszczonym wojsku i ogłoszonym pokoju natenczas z Paleiem, powracając z pod Fastowa, zebrałwszy się plus minus koni ze trzydzięście, śmieli i ważyli się na dobra protestantis, miasteczko Brusilów, gwałtownie napaść i naiechać, jakoż napadły hostili modo, poddanych tamejszych wniweč zrujnowali, uboztwo onych wszystkie zabrali, a nie tylko uboztwo, ale i samych, ieduych pobili, drugich porąbali i postrzelali, jako to: napadły na cmentarz, gdzie byli ludzie pouciekali, pod dzwonnicą roboczego, Michajła Magdenka, w plecy raz postrzelono, drugi raz szabłą cięto; drugiego, Olexe Magdenka, szabłą trzy razy zacięto: raz w głowę po skroniach z lewej strony, drugi w też rękę przez wszystkie palce, na którą rękę kaleką został i, przez całe ćwierć roku chorując, mało nie poumierali; tamże cmentarz, dzwonnice i cerkiew, goniąc się za ludzmi, okrwawili; potym bydła rogatego u tychże chłopów brusilowskich wzięto sztuk czterdziestie dwoje, które bydło, głowa na głowę szacowali sobie po złotych polskich czterdziestie, gdyż powiadali, że niektóre woły byli i po siedmdziesiąt złotych. Summa facit tego bydła wszystkiego złotych polskich tysiąc sześćset ośmdziesiąt. Koni wzięto ośmioro, także głowa w głowę szacowali ad minimum po złotych polskich piędnadziesiąt; jakoż fama fertur, że ich mość obwinieni, między sobą dzieląc się, niektóre konie taxowali po dwadzieścia talarów bitych, summa facit za konie złotych polskich cztyrysta;owiec wzięli ośmdziesiąt, każde owce rachując po złotych cztery, facit złotych polskich trzysta dwadzieścia; świnie iedne pobito, drugie, pozajmowawszy, na stronie poprzedali pogłowia czterdziestoro, każde rachując po złotych trzy, facit złotych sto dwadzieście. Gotowych pieniędzy pańskich przy Jowchimie Magdenku wzięli talarów bitych sześć, czyni złotych czterdziestie i dwa, fant rożnych jako to: kożuchów, siermiegi, sukna,

płóćien i chust białych ad minimum wzięto na złotych polskich pułtorasta i innych drobiazgów z rzeczy gospodarskich nie mało pozbierali i szkód naczyńili, summa czyni wszystkich szkod, nie inklu-
 dując w to pokaleczonych ludzi i violentię, dwa tysiące siedmset
 dziesięć złotych polskich; przez który takowy gwałtowny najazd i
 violentią ich mość obwinieni, prawo i artykuły wojskowe naruszywszy,
 winy, w niem eo nomine opisane, pro qualitate facti, na osoby swoie
 zaciągnęli, a protestanta, przez zruinowanie majątkości, do szkod
 niemałych przywiedli i przyprawili, o co wszystko idem comparens
 iteratis przeciwko wyszmianowanym ich mościom obwinionym vicibus
 protestowawszy się, w sądzie wojskowym et ubi de jure venerit,
 prawnie z niemi czynić niezaniechać ofiarował się i salvam sobie tej
 protestacji swojej meliorationem, ieżeli z prawa należeć będzie,
 zostawił. A na dowód tych violentii i chłopów pokaleczonych, tenże
 comparens stawił woznego generała województwa kiiowskiego, szla-
 chetnego Trochima Duchowskiego, który, oczewicie stanowszy, w
 moc prawdziwej relatię swojej zeznał: Iż on, roku terazniejszego,
 tysiąc siedmset pierwszego, miesiąca februarii dwudziestego piątego
 dnia, mając przy sobie stronę szlachę, urodzonych ich mościów pa-
 now: Theodora Dumińskiego i Bazylego Urbanowskiego, dla lepszej
 wiary użytych, był tu, w mieście Owručym, w gospodzie compa-
 rentis, gdzie bywszy; u pomienionych: Michała i Olexy Mogdenków,
 poddanych comparentis, rany i razy, wysz w protestacji opisane:
 u jednego na plecach postrzelony i cięty, a u drugiego na głowie
 i na ręce prawej, także i na palcach tejże ręki, na której już kaleką
 został, widział i urzędownie oglądał, które to razy ciż poddani być
 sobie mienili przez companią i czeladź, czasu i sposobem, wysz w
 protestacji wyrażonym, przy gwałtownym naiezdzie zadane; także i
 od innych rożnych ludzi toż słyszał; co widziawszy i oglądawszy,
 stroną szlachtą oświadczył się, i o tym tę swoją prawdziwą relatię
 przedemną, urzędem, czyni i zeznawa. Potym na poprzysiężenie szkod,
 w protestacji opisanych, stawił roboczych: Olexe Magdeuka i Awra-
 ma z miasteczka Brusiłowa, poddanych swoich, którzy mnie, urzędowi,
 prosili o wydanie sobie roty iuramentu do wykonania i o przydanie
 woznego do attentowania; a tak ia, urząd, na affectacię onych,
 woznego wyszmianowanego przydawszy, rote juramentu, w statucie

opisaną, wydałem; za której wydaniem, super realitatem szkód i waloru onych, flexis genibus coram imagine crucifixi Dei, przysięgli w te słowa: ja, Olexa Magdenko, i ja, Awram z miasteczka Brusilowa, poddani jego mości pana Korzeniowskiego, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy świętej i edynemu, na tym, iż tak u nas samych, jako i u sąsiadów naszych w miasteczku Brusilowie, wyszczególnionych chorągwii compagnia i czeladź, w protestacie mianowani, bydła, konie, owce, świnie, fandy i gotowe pieniądze, przy gwałtownej violentiej i najezdzie, powracając z pod Fastowa, zabrali i nas samych bili, rąbali i strzelali i, cokolwiek w protestacie jest, to wszystko tak a nie inaczej było, i że walor zabranego bydła, koni i innych rzeczy prawdziwy jest; na czym, jako prawdziwie przysięgamy, tak nam panie Boże dopomoż i niewinna męka Chrystusa pana. Po której obductiej i wykonanym juramencie, idem comparens cum prefato ministeriali et statutis, mnie, urzędu, prosili hoc totum actis connotari, co i otrzymali. Konstanty Korzeniowski m. p.

Книга гродская киевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 257.

C X X V I I I .

Жалоба дворянъ: Иоанна и Александра Даниловичей Братковскихъ на дворянина Николая Семеховского о томъ, что онъ, владѣя частью села Свищева, (приналежавшою ихъ отцу и подаренною послѣднимъ истцамъ), въ качествѣ залога за сумму 2000 злотыхъ, занятую имъ Данилу Братковскому, разорилъ это имѣніе, не возвратилъ его истцамъ, не смотря на уплату слѣдовавшей ему суммы и старается причинить имъ разные обиды и убытки. 1701. Апрѣля 5.

Roku tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca apryla piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuczkim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa

zamku Łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanaw-
 szy personaliter urodzony jego mość pan Jan Bratkowski, syn uro-
 dzonego jego mości pana Daniela Bratkowskiego, podczaszego wen-
 deńskiego, swoim i urodzonego jego mości pana Alexandra Bratkow-
 skiego, brata swego rodzonego młodszego, od niedzieli dwunastu
 chorującego, et acta praesentia adire nie mogącego, imieniem, prze-
 ciwko urodzonemu jego mości panu Mikołaiowi Siemiechowskemu
 solleniter protestował się o to: iż pomieniony jego mość pan Siemie-
 chowski, trzymając pewną część Swiszcza od pomienionego jego
 mości pana podczaszego wendeńskiego, rodzica protestantium, pro-
 testantibus teraz wieczyście darowaną, te część w poddanych tamej-
 szych i innych circumstanciach zrujnowawszy, za pare tylko wołów
 i dwóch poddanych tylko, mając siedmiu poddanych i pługów dwa
 per cessionem prius iuris, dwa tysiące złotych polskich zpełna od
 rodzica protestantium odebrawszy, czas na uspokojenie pretensiej,
 stante rumatione, naznaczywszy, pod czas rumatiae, więc i po rumaciej
 wynalazkiem polubownym zgardziwszy, te części pomienione, już po
 rumatiae, ausu tamerario deocupat; końmi, bydłami, świńmi zboże
 protestantium, pode dworem zaraz odsiane, wniwecz obraca, płoty
 opala, pasze pustoszy i inne, pod czas tej gwałtownej horum bono-
 rum deocopaciej swojej, rzeczy po zeszłych poddanych należytych,
 nie wraca temere; ratione tedy penarum et damnorum, exinde pro-
 cedentium, teraz protestans, salvam huius protestationis zosta wiwszy
 viam, iterum atque iterum protestatur, prosząc actis connotari, co
 i otrzymał, Jan Bratkowski, swym imieniem i brata mego Ale-
 xandra Bratkowskiego.

*Книга гродская, луцкая, помочная, № 2579, год 1701;
 листъ 501 на оборотъ.*

СХХІХ.

Жалоба дворянина Николая Семеховского на венденского подчашія, Даниила Братковского, о томъ, что онъ, вопреки собственной записи, отнялъ, бывшее у Семеховского подъ залогомъ, имѣніе Свищевъ, не удовлетворивши его счетовъ, переуступилъ это имѣніе сыновіямъ, а самъ отправился къ Палью. 1701. Апрѣля 6.

Roku tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca aprilis szóstego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanowszy osobiście urodzony imć pan Michał Siemichowski, swoim i urodzonej jej mości paniej Marianny Wolskiego Siemichowskiej, małżonki swojej, imieniem, solenniter opowiadał się i manifestował przeciwko urodzonemu jego mości panu Danielowi Bratkowskiemu, podczaszemu wendeńskiemu, dóbr wsi Swiszczowa pewnych części dziedzicowi, w ten sposób i o to: iż jego mość pan podczaszy wendeński, sprzeciwiając się zapisowi swemu, primo et originaliter na osobę urodzonego niegdy jego mości pana Thomasza na Hulanikach Afanasowicza Hulanickiego, pisarza grodzkiego generału wojewodztwa kijowskiego, przez siebie zeznanemu, na sumę dwóch tysięcy złotych polskich, sposobem zastawnym na dobrach części wsi Swiszczowa zeznanemu, do manifestanta i jej mości paniej małżonki jego mości per cessiones jurium przyszłemu, tudzież i assekuracij swojej, w Łucku, dnia czternastego miesiąca februarii, roku terazniejszego, tysiącznego siedmusetnego pierwszego spisanej, od siebie manifestanti danej; przez który zapis i assekuracją powinien był i zapisał się przyjaciół, do

uznania reparationis vel desolationis dóbr części wsi Swiszczowa, od manifestantow, ich mościow, parów Siemichowskich, małżonków, wykupionej, durante rumatione manifestantom przez zapis pozwołonej, na gruncie dóbr tychże, wsi Swiszczewa, lokować, decyzej tychże ich mościów panów przyaciół lokowanych w prætensiach manifestantom czynić dosyć i, coby ciż ich mość panowie przyaciele locati nakazali, wszystko uczynić et explere, jako o tym tenże zapis, wyżej wspomniony i assekuracia szyrzej w sobie mają. Naprzeciwko supra praemissorum, tak wiele razy od manifestantów będąc proszony, przyaciół nie lokował, za pobudowanie nowego dworu, własnym kosztem manifestantium pobudowanego, żadnej nagrody nie dał, załog poddanym, od manifestantów danych podatków skarbowych, w tak ciężkich i drogich czasach, przez manifestantów za poddanych zapłaconych, nie nagrodził, za poddanych, przez manifestantów nowo osadzonych wielkim kosztem odszukanych, żadnej satisfactiej nie dał, i w tym wszystkim sprzeciwiwszy się zapisowi i assekuracji swojej, sola temeritate, manifestantów z ich własnego budynku wyrzucać, do Paleia iechać, komu innemu dobra resignować, samego siebie impossessionatum uczynić, czy prawdziwie, czy chimerice, grozi się i odpowiada. Przez co jego mość w zakład, w zapisie i assekuracji założony, popadł, manifestantów do szkód przywiodł i przywodzi, o co menifestans prawnie czynić submitując się, salvam tejże manifestatij zachowawszy sobie meliorationem, o terazniejszej przyjęcie prosił, co i otrzymał. Mikołaj Siemichowski.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2579; год 1701. Листъ
512 на оборотѣ.*

Инструкція данная дворянами воеводства волынского депутатамъ отправляемымъ на сеймъ. Въ ней, между прочими пунктами, поручается посламъ требовать, чтобы гетманъ коронный изгналъ Палѣя изъ предѣловъ речи посполитой и привелъ-бы въ исполненіе, рѣшенное сеймомъ, уничтоженіе козаковъ. 1701. Апрѣля. 18.

Roku tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca kwietnia dwudziestego szóstego dnia.

Ma urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego y xięgami niniejszymi, grodzkimi, łuckimi, comparens personaliter wielmożny jego mość pan Michał Kossakowski, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa wołyńskiego, dla zapisania do xięg niniejszych, grodzkich, łuckich, instrukcją na sejm walny warszawski, od wojewodstwa wołyńskiego, ich mościom panom posłom, in loco consultationum obranym y uproszonym, daną, podał per oblatam, z podpisem ręki swej własnej, o czym ta instructia latius ac enucleatius in se sonat, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onej y do act wpisanie; a tak ja, urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem, ktorą jest de serio verborum tali: Instructia wielmożnym y urodzonym ich mościom panom: Władysławowi Krzyzowskemu, staroście włodzimierskiemu, Piotrowi Stephanowi Rzeczyckiemu, podczaszemu żytomierskiemu, Michałowi Liniewskiemu, miecznikowi nowogrodzkiemu, Theodorowi Hulewiczowi, podczaszemu wilkomirskiemu, Antoniemu Starczewskiemu, podstolemu nowogrodzkiemu, Stephanowi Karczewskiemu, kasztelanicowi halickiemu, na sejm walny warszawski, pro die trigesima mai anni praesentis zł-

żony, uproszonym y obranym posłom na sejmiku w Lucku, dnia ośmnastego aprilis, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym pierwszym, dana. Naprzod Bogu zastępów, per quem reges regnant, potentes jura decernunt, powinne oddawszy dzięki, że sub felicissimis jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego. auspiciis, który non tam annis quam in Oriente victoriis życie swoje metiri zaczął, kiedy hydras edomuit othomanicas, potym, za zgodą wszystkich stanow rzeczypospolitej, na tron et majestatem assumptus, pożądany uczynił pokój; przez co nieprzyjaciół terrore, ojczynny amore prosequitur, za co dextera excelsi tron pański incolumem na dalsze piastować raczy lata, województwo nasze, innata monarchów veneratio, submissa majestatu jego królewskiej mości, szczęśliwie nam panującego, observantia, za wszelkie respektów jego królewskiej mości favory, które i teraz, circa pacificandam interne rempublicam, świadczyć raczył, przez ichmościow papów posłów naszych, wielmożnych panów i braciej, przy oddaniu wiernego poddaństwa, najniższe składa podziękowanie. Do obrania imci pana marszałka sejmowego ich mość panowie posłowie nasi nie przystompią, ani pozwolą, aż jego królewska mość, pan nasz miłoścwy, wojskom swoim cudzoziemskim ze wszystkich fortec, tak w koronie, jako i w wielkim księstwie Litewskim leżących, za granice ustompić nie rozkaże i fortece nie będą evakuowane. Na wojnę przeciwko Szwedom żadnym sposobem ich mość panowie posłowie nasi pozwalać nie mają, Taryffa, przez sejm ani millesimi sexcentesimi nonagesimi noni, z uciemieżeniem et extra publicum consensum (jako o tem protestacja ich mościow panów posłów przeszłych, przeciwko imci panu marszałkowi przeszłemu poselskiemu uczyniona, fusijs obloquitur i której ich mość panowie posłowie terazniejsi prosequi serio powinji) na województwo nasze włożona, ut antiquae formae et solutioni sześciu dziesiąt tysięcy reducatur, na przyszły sejmie, etiam cum periculo onego, urgere commitimus; jako na generalne szeleżne i czopowe ullateus nie pozwolą. Pacificationem między stanami wielkiego księstwa Litewskiego aby jego królewska mość, authoritate sua interventente, ordinumque mediatione instante, procurę, ut haec civilia bella cessent suo procedere fato, ich mość panowie posłowie instabunt. Korony i klejnotów, zastawnych u księcia jego mości Pruskie-

go, initis cum republica mediis (aby tą pensią xiąże jego mość, respectu niestawienia ludzi, które od tego czasu, jako się pokaże, rzeczypospolitej zatrzymał, w dług sobie zastawnej korony potrafił) restitucionem domawiać się będą. Koronacją tego jego mości księcia Pruskiego, uti vasalli regni, jako pro illegitima mieć, tak też titulum majestatis przyznawać nie powinni. Wojsko dobrane załatwione, aby swojej zapłaty od rzeczypospolitej odnosko effectum et gratitudinem, ich mość panowie posłowi nasi instabunt. Moneta aby wszędzie: po wszystkich województwach, powiatach i ziemiach, sub uno valore eodemque praetio szła, niech będzie per constitutionem sub rigore declaratum. Żupy jego królewskiej mości i rzeczypospolitej jako i oekonomje, do stołu jego królewskiej mości należące, które cudzoziemcy administrant, aby do direkcji imci pana podskarbiego nadwornego koronnego, cuius est muneris juxta antiqua jura, należeli, domowić się mają. Wakanse wszelkie, cuiuscunq; tituli, obójga narodów, aby bene mereutibus, secundum pakt poprzedzonych, concivibus regni, a nie cudzoziemcom, aby byli dawane; a koniuszostwo wielkiego księstwa Litewskiego, imci panu Flamingowi dane, odebrane było, innemu—terrigenae conferatur. Szkody i krzywdy przez wojsko cudzoziemskie województwu naszemu aby refundantur, ich mość posłowie nasi prosić będą; i upomnieć się imci pana marszałkowi przyszłemu poselskiemu, że w konstytucja przeszłą refusione onych nie dołożono, mają; odebraną zaś satisfakcję na fortificatię Kamieńca Podolskiego nomine województwa ich mość panowie posłowie declaruwać tenebuntur. Authorém związku przeszłego conquerere i sądzić instantissime procurabunt. Paleja, bułtownik, aby król jegomość w protekcji nie miał, ani żaden ex civibus z nim nie korrespondewał i protekcji mu żadnej nie dawał, sub rigore cavendum. Za czym jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, przy winnej obserwantię, ichmość panowie posłowie upraszać mają, aby, reassumując konstytucję, o wypowiedzeniu służby kozakom postanowioną, tegoż Paleja extra fines patriæ, collata sibi a republica potestate, rugować raczył. Zaciągi extra notitiam władzy hetmańskiej, jaśnie wielmożnego jego mości pana krakowskiego, aby znośzone były, starszyzną zaś, aby pro infamib; deklarowaną była. Ordyninsē, sine consensu

ordinum do wojska wielkiego księstwa Litewskiego, nowo erigowanego, jako też i koronnego, aby nie były wydawane, ad fines patriæ excurrendos, ne exinde belli origo nascatur. Król jegomość aby za granice nie wyjeżdżała sine consensu statuum reipublicæ, jako i ichmość panowie senatorowie także za granice nie wyjeżdżali, lege antiqua cavebunt. Pacta conventa, przez jego królewską mość poprzyjęzione i między innemi monarchami postanowione, ut in integro continantur. Księzna jejmość, pani marszałkowa nadworna koronna, jura ordinacie Ostrożskiej ad ulteriorem decisionem reipublicæ na sejmie producat. Commisarze ad tractum revidendm w wojewodztwie naszym, aby od rzeczypospolitej naznaczeni byli. Zgony i towary wszelkie, które pod pretextem pańskim wyprowadzone bywają, aby spaśne i pogrobne dawali, domówić się mają. Wielkie zasługi, koszty, fatygi od lat kilkudziesiąt dla dobra pospolitego i całości ojczyszcznej wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, osobliwemu jego królewskiej mości i rzeczypospolitej zalecą respektowi i, aby summa na starostwie janowskim przyznana była od jego królewskiej mości i od stanów rzeczypospolitej, supplicabunt; tudzież za ichmość pany commissarzami, od rzeczypospolitej do odbierania Kamieńca Podolskiego deputowanemi, aby prace i fatygi ichmościów jego królewska mość i rzeczypospolita w respeckcie mieli i recompensowali, zalecą. Osobliwie wielmożnemu imci panu podkomorzemu Halickiemu, aby na dobrach, wsi Siemianowce, summa przyznana była. Jaśnie wielmożny imć pan podskarbi wielki koronny, aby calculum uczynił z prowentów rzeczypospolitej, mając po jednemu od wojewodztwa wysadzonych do calculatiae przez sejm delegatow, jego królewskiej mości panowie posłowie nasi instansissime upominać się mają. Podatków na żadne privatne expensa contribuere lege publica cavebunt. Otworzenie mennicy w Bidgoszczy do consensow całej rzeczypospolitej odkładamy. Milliony gdzie się podziały i komu je rozdano? król jegomość, pan nasz miłościsty, aby manifestare raczył, ne successionem sobie et posteritati przez nie do rzeczypospolitej usurpet, upraszać ichmość panowie posłowie mają. Secundum pacta conventa, aby nad dwanaście set ludzi gwardiej nie było i na dworze jego królewskiej mości, jako też i w cancelariach ludzie terrigenæ, szlachta polska, conserwowana była. Tudzież ciż

ich mość panowie posłowie nasi upraszać mają xięzny jejmości, pa-
nijez marszałkowej nadwornej koronnej, aby ich mość panów ordi-
natów, dobrze zasłużonych, concives patriae, bracią naszą, circa jura
et possessiones ich conserwować raczyła. Ratione Elblonga conferent
cum tota republica ich mość panowie posłowie nasi. Na nobilitatio i
indigenaty nowe żadnym sposobem ichmość panowie posłowie nasi
pozwalać nie będą. Senatusconsilia aby priwatne nie bywali, ale
praemissis dwiema niedzielami deliberationis per modum convocationis
stanowione byli, lege lata, cavendum. Imć pana podczaszego koron-
nego, ex usurpatu posła od rzeczypospolitej, że eo titulo do xięcia
jegomości Pruskiego, cum applausu et gratulatione tytułu królew-
skiego, jezdził, ich mość panowie posłowie nasi pytać się mają, qua
auctoritate et instrumento? et judicandum urgebunt. Ut ordines regni
per legem sancitam jurisdictionem ich mościów panow duchownych
opisali i sevire na szlachcie, za lada praetensią, w sądach swoich
duchownych non praesumant, ale aby ciż ichmość duchowni; bona
terrestria possidentes, competenti foro seculari subsint, ichmość pa-
nowie posłowie domowią się. Słobody miast i wsiów, jako wojewod-
ztwu naszemu barzo szkodliwe, aby zniesione byli i nowych bez
pozwolenia stanów rzeczypospolitej nie erigowano, per constitutionem
latam ichmość panowie posłowie nasi starać się mają; prawo dawne
o wydanie zbiegłykh poddanych reassumując, aby o nich nie w tym
powiecie, do którego zbiegli, ale w tym, z którego ubieżeli, agere
wolno; do tego, żeby irremissibiliter urzędy grodzkie albo wydawać
natychmiast poddanych zbiegłykh, albo tysiąc grzywien za każdego
płacić nakazywali. Listy priwatne, od jego królewskiej mości za
granice ordinowane, negotia reipublicae w sobie nie includujące, aby
pod pieczęciami obojga narodów z cancelarie nie wychodzili, ichmość
panowie pieczętarze koronne i wielkiego xięstwa Litewskiego, aby
invigilant sub privatione officiorum suorum, lege scripta cavendum.
Prerogatywy osób, immunitates, privillegia ritus graeci, tam unitorum,
quam disunitorum, secundum antiqua jura, diplomata, in suo robore
et authoritate conserventur, chce wojewodstwo. Constat, że plebania
Skorecka, manasyry ritus graeci: Poczajowski, Zahorowski, Biało-
stocki, w Milczu pod Dubnem, właśnie na gruntach szlacheckich
ziemskich są ufundowane; przeto, aby od hybernii i consistentiej

żołnierskiej, lege lata, wolne deklarowane były. Instructia, na przeszły sejm od wojewodztwa naszego dana, że swego nie wzięła effectum, ich mość panowie posłowie na terazniejszym sejmie promulgare te nebuntur. Wielkie i znaczne merita jaśnie wielmożnego imci pana Franciszka Leduchowskiego, kasztelana wołyńskiego, uprzejmą od nas merentur wdzięczność; zaczym ichmościom panom posłom naszym zlecamy, aby jego królewskiej mości i stanów rzeczypospolitej na sejmie terazniejszym instantissime prosili, aby pewna summa na dobrach Smidinie i Cecinowcech zapisana była. Eundemque respectum meretur w wojewodztwie naszym wielkie usiłowanie około dobra pospolitego wielmożnego imci pana Xawerego na Horochowie Wielhorskiego, podkomorzego włodzimirskego; za czym, aby jegomości na dobrach Świńuchach summa przyznana była. Do jego królewskiej mości i stanów rzeczypospolitej supplikować będą za imcę panem Jakubem Kossakowskim, który z niewoli pogańskiej w lat piędziesiąt z synem rediit ad patriam. Clementissimo jego królewskiej mości patris patriæ respektowi ich mość panowie posłowie nasi zalecą jego mości pana Putoszyńskiego do wielmożnego imci pana starosty Sądeckiego pretensie; jako i ich mość panów Obuchow do jego królewskiej mości ludzi interēss sollicitæ curæ ich mościów panów posłów zalecamy. Pro æquitate et justitia znajdują u nas compassią, przez dziesięć lat niebierząca effectu, sprawa ż successorami jaśnie wielmożnego nigdy imci pana Grzymałtowskiego, wojewody poznańskiego, z ich mość pany kłowskiego i czernihowskiego wojewodztw obywatelami, aby według constitutiej anni millesimi sexcentesimi nonagesimi üchwalonej, exigua proportione, za tak odeszłe dobra swoje in partes moscoviticas mogli wziąć od tychże successorów, według commissiej dekretów trybunalskich, adjudicatañ pro præmissis portionem; przetoż instabunt ich mość panowie posłowie nasi, aby super rebellibus prawu pospolitemu rigor poenae peculatus przez sejm i comissią włożony był i extendowany, ani nabroić tymże ich mość panom successorom imcę pana wojewody poznańskiego nie pozwolać, aż plenissimè ich mość panowie, exulēs wojewodztw pomienionych, uspokojeni będą. Pretenzia wielmożnego imci pana Jerzego na Matkowiczach Hulewicza, wojskiego ziemskego włodzimirskego, sędziego grodzkiego Łuckiego, deputata wojewodztwa naszego o

zrujnowanie dobr jegomości przez wojska Saskie, wsi Małkowicz, osobliwemu respektowi jego królewskiej mości zaleca i o satisfactia skarbu saskiego od jego królewskiej mości instabunt; też wniosą instantią za wielmożnym imię panem Stanisławem Kazimierzem na Drohiczanach Liniewskim, łowczym kijowskim, aby, według assignaciej jego królewskiej mości, z skarbu jego królewskiej mości danej, mógł mieć satisfactionem. Merita jego mości pana Liniewskiego, kasztelana lubaczowskiego, jako i całego domu zalecają się respektowi jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej, a osobliwie wieś Dmitrów, w województwie Bełzkim, aby jegomości przywrócona była i cożkolwiek a ministris jego królewskiej mości ponosi krzywdy, to wszystko jego mości compensentur; parem meretur respectum jaśnie oświeconego księcia jegomości Władysława ze Zbaraża Woronieckiego, stolnika wendeńskiego, brata naszego, wolność, aby, według rescriptu jego królewskiej mości danego, ratione poczynionych szkod przez wojsko Saskie y w ziemi Chełmskiej, w dobrach swoich, wsi Maszowie, y innych został satisfactus; do tego, aby pustynie, temuż księciu jego mości Woronieckiemu, wsi Podłaszkowce Nowe y Stare, w województwie Podolskim leżące, do których się imię pan wojewoda podolski interesuje, in pacificam jego mości były przywrocone possessionem. Do requisitionej dóbr władcytwa Łuckiego, aby byli ich mość panowie commissarze przez sejm z ich mościów panów posłów naszych destinowani, a to dla verificatij taryfy y wypłacenia hyberny, secundum proportionem dóbr, in moderno statu zostających. Za jego mością panem Ziolkiewskim, chorążym żytomirskim, ich mość panowie posłowie nasi instabunt, o respekt meritorum jego mości, do jego królewskiej mości, oraz do królewiczów ich mościów, aby w swoich praetensiach był satisfactus. Jarmark, z Jazłowca do Kamieńca indebite przenieśiony, aby znowu do Jazłowca był przeniesiony, promovebunt ich mość panowie posłowie nasi. Działa fortece Brodzkiej aby conserwane były wszystkie, albo jeżeli są które zepsowane, aby byli naprawione, albo jeżeli które byli wywiezione, lub przedane, aby nad przyczwone byli, legem latam ich mość panowie posłowie nasi procurabunt: Myta po miasteczkach, miastach i wsiach, aby przez żydów i dzierżawców od szlacheckich podwów nie były wyciągane, obwarzano, bydż ma. Instantią za imię panem Jerzym Czaplicem,

stolnikiem owruckim, starostą krzemieńczuckim, w pewnym jegomości interesie do jego królewskiej mości i całej rzeczypospolitej ichmościom panom posłom naszym comendatur. Ante omnia zelum wiary świętej, katholickiej, rzymskiej, promovendum immunitatem świątnic pańskich, praw i wolności tutionem (za których całość mille periculis życie i fortuny nasze exponere tenemur) juratae fidei, dexteritati, activitatique ich mościów panów posłów naszych committimus et injungimus, żądając tego po ichmościach, aby circa eandem, zelo, jurata z przodków swoich indole instare, promovere, adversis se opponere, etiam cum periculo zerwania sejmu, raczyli; w czym genitatis vicibus, amore boni publici ich mościów obsecramus et stringimus. Ktore to zgodne nasze consiliorum puncta, w instrukcji opisane, wielmożnemu imci panu marszałkowi koła naszego rycerskiego ręką własną podpisać i ad acta podać zleciлиśmy. Actum anno, mense, die et loco consiliorum quo supra. U tej instruktnej podpis ręki imci pana marszałka w te słowa: Michał Kossakowski, marszałek koła rycerskiego województwa wołyńskiego. Ktoraż to instrukcia, per oblatam podana, za podaniem i prozą wyszmiowanowej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, de verbo ad verbum, tak, jako się w sobie pisana ma, do xięg niniejszych, grodzkich, łuczych jest ingrossowana.

*Книга гродская, луцкая, записовая, № 2237, годъ 1701.
Листъ 443.*

СХХХI.

Жалоба дворянина Станислава Сачинского на дворянъ Кумановскихъ, о томъ, что они его избили и ограбили, напавъ на дорогѣ; по томъ-же нанили козаковъ, для того, чтобы убить Сачинского. 1701. Мая 9.

Feria secunda post Dominicam Exaudi proxima, anno Domini millesimo septingentesimo primo.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, Laticoviensia, personaliter veniens generosus Ioannes, generosi Stanislai Rawicz Saczyński filius, bonorum generosi Ioannis Drobycz, subda-

piferi Źytomiriensis, patris, et Constantini, ejusdem filii, Tuszynowskich, in palatinatu Podoliae, districtu Laticoviensi existentium, administrator, suo et generosorum dominorum suorum nomine, solenaiter coram officio praesenti quaestus in et contra nobiles: Basiliū et Mariannam Kumanowskie, conjuges, facti infra specificati principales, nec non eorum familiam domesticam aliasque complices, facti patrati cooperatores, sibi, gēnerosis Kumanowskim, de nominibus et cognominibus melius notos, generososque: Alexandrum, fratrem generosi Basiliū patrualem, nec non generosos: Basiliū et Ioannem, generosi Alexandri filios, Kumanowskie, omnium antecedentium sequentiumque injuriarum causatores intuitu praecedentium, coram actis praesentibus factarum protestationum et rebus erimonaliter a generosis Kumanowskich peractarum provenientibus, ratione scilicet injuriarum, violentiarum, oppressionum, invasionum, in vitam generosi moderni protestantis toties diffidationum factarum, et protestatus est idque in eo: Quia praedictus generosus Basilius, cum suis cooperatoribus et complicibus, Kumanowski, ommissis hactenus anterioribus violentiis, tempore non ita pridem praeterito, scilicet feria tertia post dominicam Rogationum, anno ad praesens currenti, generosum protestantem, cum paratis litteris et certis ad judicia tribunalitia regni lublinensis authenticis documentis iter ex requisitione sui protestantis dominorum peragentem et recte pergentem, variis stipulatis hominibus et instructis armis paratus, (viam) obsedit, intentumque, toties et per tot probandum, quod per cosacos vel quosvis homines leves et fide carentes, tam generosum protestantem, quam patrem ejus vita privare voluiset; ad praesens apparuit, siquidem aliquot centena numero impēriales praedonibus cosacis, ut secum generosos parentes sui protestantis occiderent, domumque eorum et substantiam diriperent, in praemium dandos appromisit, hominemque innocuum, nihil sibi male evenire sperantem, variis cum armis, circa curiam generosorum Kumanowskich propriam, via tamen strata et publica pereuntem, . agressus, prout saepissime, clandestine, vicibus innumerum aggrediebatur eundem generosum protestantem, intentioneque occidendi hominis, concussit. Ita in malo animo praeparatus, ut non solum ipse generosus Kumanowski suis cum complicibus, verum etiam ipsa generosa consors sua erepta, jam victum, stratumque certo et de facto

occidisset, ni in auxilium lacrymosa generosa Theodora Mączyńskich Saczyńska, parens sui protestantis, occurisset, jam jamque necandum filium explorasset; frameam in vim rapinae, pecuniamque ausi per se, suosque complices, florenos scilicet centum polonicales, in supplementum itinerarium procuratam, ademit. Nec his contentus, per Kiryło, cozacum, et Stanislaum Recczyna, alios cosacos conducere in ruinam toties coram iisdem actis protestantes minatur. Subditos, sumptu generosorum Tuszyńskich conductos, dispellit et dispulit, seminationes sni protestantis dominorum variis pecoribus et pecudibus depascuat, agros aratos et paratos adimit in suis vero frumentis destruit, aliaque quam plurima mala ad id temporis et in post exequitur et minatur. Pro quibus praemissis, se generososque principales suos jure acturos et vindicaturos velle, iterum atque iterum manifestatur protestaturque; salva nihilominus protestationis hujus annihilatione meliorationeque. Et incontinenti idem generosus protestans praesentavit officio praesenti signa seu concussions: et quidem primum signum; baculo concussum, in brachio manus dextræ, item secundum simile, penes primum, similiter baculo illatum; signa tumida, livida, sanguine suffusa; collum tumefactum, itidem baculo concussum; quae vulnera idem generosus supraspecificatus protestans sibi per geterosum Basilium Kumanowski illata esse asseruit. Item, vestem superiorem, per eundem generosum Kumanowski lassessatam, tempore et anno, ut supra in protestatione, specificatis.

Книга гродская, летицкая, записовая и помочная, № 5248,
год 1701—1709; листъ 28.

CXXXII.

Протестъ многихъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ нѣсколькихъ пунктовъ, помѣщенныхъ въ инструкціи данной посламъ, отправляемыя на сеймъ, особенно-же противъ предложенія о доставленіи дворянскаго достоинства козацкому полковнику, Захаріи Искрѣ, который угнеталъ недавно еще дворянъ воеводства кіевскаго. 1701 мая 27.

Року тисячі семсотного первого, месеца мая двадцать сьмого днія.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości włodzimирskim, przedemną, Tomaszem Pałuskiem, subdelegatem na ten czas a burgrabim zamku włodzimirskego i xięgami niniejszymi, grodzkimi, starościńskimi, stanawszy oczewisto wielmożny imē pan Jān z Wojnarowej Wojnarowski, sędzia ziemska kijowska, podstarościami grodzki włodzimirski, jako skoro dowiedział się o niektórych punktach, w instrukcji na sejm przyszły warszawski ich mościom panom posłom danej i spisanej, extra mentem et consensum ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego, niżej na podpisach specjalnych, de nullitate tychże punktów, niżej wyrażonych, świadczył i manifestował się, to jest pierwszego punktu, ratione ordinatiae Ostrogskiej, ut praemissum est, contra mentem et consensum ich mościów panów braci obywatelów województwa kijowskiego napisanego; drugiego, ratione nobilitacji niejakiego Zacharjasza Iskry, quondam pułkownika kozackiego, człowieka w rzeczypospolitej w niwczym nie zasłużonego, oppressora szlachty i poddanych ich mościów w tamtych krajach województwa kijowskiego invasora i synów jego. Trzeciego zaś punktu, ratione niesłuszneznego zniesienia alternaty obierania ich mościów panów posłów na sejm electionis tągoż województwa, na sejmikach przeszłych, unanimi consensu totius nobilita-

ties in antecessum we Włodzimierzu postanowionej, a teraz noviter w instrukcji włożonej, a to ex eo respectu, aby każdy bene meritus in republica et palatinatu kijoviensi, æqualiter eadem funkcjone gaudere mógł; jako też ratione inszych punktów niektórych, alio tempore, w osobliwej protestaciej, si de jure opus fuerit, specifikowanych, ratione quorum praemissorum, iterum manifestuje się comparens, prosząc, aby ta manifestacja do xięg niniejszych była przyjęta; co i otrzymał, U tej protestacji podpis rąk tymi słowy: Jan Wojnarowski, S. Z. K. P. G. Wło. m. p. Alexander Omian Wolski. Jarosz Omian Wolski. Jarosław Podhorodeński. Jakub Sienicki m. p. Tomasz Podhorodeński m. p. Tomasz Woronicz, Piotr Wojnarowski, łowczy i podstarości grodzki owrucki. Adam Suryn. Marjan Rusinowski, Skar. Woł. Andrzej Wojnarowski, podstoli bracławski m. p. Stefan Wojnarowski, stoln. O. U. W. Konstanty Mołodecki. podstoli nowogrodzki m. p. Jerzy Wojnarowski, Skar. Żytomirski. Walerian Bukar. Stanisław Suryn. Jan z Łyszkowa Dogiełł—Cyryna m. p. Konstanty Grazny m. p. Mikołaj Radoczyński. Mikołaj Czarnołuzki, łowczy smoleński. Krzysztof Suryn. Ludwik Omian—Wolski, cześnik piński. Szymon Wolski, Mikołaj Wolski m. p. Andrzej Wolski. Michał Podhorodyński. Jarosz Woszczyński—Obuch. Jan Dubiski m. p. Jerzy Dubiski m. p. Andrzej Osmolski, komornik graniczny bracławski m. p. Co wszystko dla pamięci do xięg niniejszych jest zapisano.

Книга гродская, владимирская, записовая, поточная и декретовая, № 1077, подъ 1701; листъ 203 на оборотѣ.

СХХХIII.

Жалоба отъ имени дворянки Маріяны Ласковой на графа Юрія Любомирскаго о томъ, что его слуга, межирицкій войть, Григорій Коссовичъ, съ козаками какъ межирицкими такъ и нанятыми у Палья, отнялъ у Ласковой Бѣлиловское имѣніе, доставшееся ей по наслѣдству.

1701. Мая 30.

Roku tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca mai trzydziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Kazimirzem Malickim, namiesnikiem na ten czas burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami nинiejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanowszy personaliter urodzony imć pan Olexi Lisiecki, sługa wielmożnej jej mości paniej Marianny z Potoka Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, przed aktami grodzkimi, łuckimi, solenniter, imieniem tejże jej mości paniej swej, świadczył i protestował się naprzeciwko wielmożnemu jego mości panu Jerzemu na Wiszniczu i Jorosławiu hrabi Lubomirskiemu, podstolemu koronnemu, o to: iż wielmożny jego mość pan podstoli koronny, do dóbr miasta Beliłówki, alias Rostawicze, miasteczka Sokole i wsi, do nich przynależących: Dorokaniowki i Pruszyniec, w possessiej i w spokojnym dzierżeniu załatwnych wielmożnej jej mości paniej Łaskowej, za prawem zastawnym w summie pięciudzięsiąt tysięcy złotych polskich od jaśnie oświeconego xięcia jego mości Samuela na Korcu Koreckiego, jej mości paniej Katharzynie Jankowskiego Florianowej Potockiej, roku tysiąc sześćset czterdziestego piątego, zapisem w Beliówce danym, miesiąca junii dwudziestego dnia i też dobra Beliówke cum omnibus attinentiis et pertinentiis in realem possessionem puszczone i przy-

znaniem zapisu, jako i per oblatam podaniem, na roczkach sądowych grodzkich kijowskich, roku tysiąc sześćset czterdziestego osmego, miesiąca januarii dwudziestego czwartego stwierdzone, w których to dobrach, pomienionych miastach: Beliłówkach z przynależtościami, in pacifica possessione jej mość pani Katharzyna Jankowska, babka rodzona jej mości panie Łaskowej, zostawała, jako i, po śmierci jej mości, jego mość pan Konstanty Potocki, stolnik owrucki, rodziniec jej mości panie Łaskowej, zostawał, także jej mość pani Łaskowa, po babie i rodzinie swym, jure divino et naturali successione, tych dóbr spokojnie zażywała przez lat kilkadziesiąt; tandem, nie wiedząc quali praetextu, wielmożny jego mość pan podstoli koronny sługa swego, imię pana Hrehorego Kosowicza, wójta międzyrzyskiego, z kozakami kilkudziesiąt, tak międzyrzyckich, jako i od Paleia na ten zajazd użyczonych czyli zaciągnionych, roku terazniejszego, tysiącznego siedmusetnego pierwszego, miesiąca apryla, w same Wielkanocne święta, turmatim, w ludzi kilkadziesiąt do miast pomienionych Beliłówki, najechał, podstarościego, na ten czas będącego od jej mości panie Łaskowej, wygnał, i dobra, in possessione jej mości panie Łaskowej zostające, in rem et possessionem swoje wielmożny jego mość pan podstoli koronny, przez pana Kosowicza, vi violenterque odebrał; o które to gwałtowne expulsią i niesłuszne dóbr odebranie pomieniony jego mość pan Lisiecki, praecavendo indemnitati wielmożnej jej mości panie Łaskowej, stolnikowej kijowskiej, imieniem tejże panie swej, iterum atque iterum protestuie się, salvam meliorationem tej protestaciej zachowując, lub in parte, lub in toto, si opus et ratio exiguerit; a za tym, prosząc, aby ta protestacia przyjęta była, co otrzymał. Alexi Lisiecki podpisuję się ręką własną.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2579, год 1701; листъ
861 на оборотъ.*

CXXXIV.

Жалоба епископа луцкаго, Діонисія Жабокрицкаго, на дворянина
Феодора Гулевича о томъ, что Гулевичъ распространилъ на счетъ Жа-
бокрицкаго клевету о томъ, якобы онъ видѣлъ у Палѣя письмо Жабо-
крицкаго, подстрекающее Палѣя къ войнѣ противъ речипосполитой
1701 октября 5.

Roku tysięcznego siedmset pierwszego, miesiąca octobris pią-
tego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Piotrem Skuratowskim, namiesnikiem borgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, personaliter comparens jaśnie przewielebny w Bogu jego mość ocie Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, archimandryta owrucki, nominat epi-skop łucki i ostrogski, prototroni metropoliej kijowskiej, quam pri-mum, przez cały trybunał lubelski, od początku, spraw swoich i ka-thedry swojej łuckiej attentując, acta praesentia adire valuit, solenni-ter et gravi cum querela przeciwko urodzonemu jego mości panu Theodorowi z Wojutyna Hulewiczowi świadczył i protestował się o to: iż pomieniony jego mość obwiniony, przepomniawszy Boskiego i pospolitego prawa, in destructorss alienae bonae famae in voluminibus onego opisanych, nescitur ex quo demerito et praeconcepto przeciwko protestantis malevolo animo ac Vatiniano odio, naprzod w roku przeszły, tysiącznym siedmusetnym, będąc in opere belli pod Fastowem przeciwko Paleiowi z wojskiem koronnym, tam natenczas zaordynowanym, śmiał i wa-żył się między tymże wojskiem koronnym, a potym znowu, z wojska powrociwszy, między ich mościami panami urzędnikami ziem-skimi i grodzkimi i różnemi bracią szlachtą województwa wołyń-

skiego obywatelami et crimen perduellionis ac machinationis in rem-publicam passim spargere et intentissime protestanti insimulare, powiadając i udając za rzecz pewną, jakoby list protestantis do Paleia ręką pisany, będąc u niego w Fastowie, widział i czytał, prowokujący ad iniqua tegoż Paleja contra rempublicam molimina et turbines. Do czego jako się protestans, tutus będąc in foro conscientiae nec degener od przodków swoich in promovendo omni bono publico powszechniej matki swojej ojczyzny, korony polskiej, nigdy nie zna, tak, ne silentii causa arguatur a melevolis esse reus, o tę niesłuszna calumnię i detractią przeciwko pomienionemu jego mości panu Theodorowi Hulewiczowi iterum atque iterum świadcząc i protestując się, o to z jego mością prawnie czynić, pro paena talionis coram tota republica, na sejmie blisko przyszłym, walnym, warszawskim, że nie zaniecha, ofiarowawszy się, et salvam meliorationem huius protestationis pro exigentia temporis et rei sobie zachowawszy, aby teraz-niejsza do akt niniejszych przyjęta i zapisana była, prosił, co i o-trzymał. Dionizy na Żabokrzykach Żabokrzycki, nominat episkop łuc-ki i ostrogski, prototroni metropoliej kijowskiej.

Книга үродская, луцкая, поточная, № 2580, годъ 1701; листъ 455.

CXXXV.

Инструкція данная дворянами воеводства кіевскаго посламъ, отправляемымъ на сеймъ. Посламъ поручають: Стараться препятствовать войнѣ со Шведами; примирить распри въ Литвѣ; требовать неотступно, чтобы Палѣй былъ изгнанъ изъ воеводства кіевскаго и козаки уничтожены; требовать удовлетворенія за грабежи, причиненные жолнерами; требовать: возстановленія порядка въ судопроизводствѣ, возвращенія суммы, похищенной бывшимъ епископомъ кіевскимъ, установленія правильнаго курса монеты, раздачи наградъ разнымъ дворянамъ воеводства кіевскаго и т. п. 1701. Ноября 14.

Року тысяча семьсотъ первого, месеца новембria семнадца-того дня.

На уряде үгородскомъ, въ замку его королевское милости жи-

томирскимъ, передомною, Базилимъ зъ Вигова Виговскимъ, наместникомъ староства, реентомъ кгродскимъ житомирскимъ и книгами нинешними, кгродскими, житомирскими, comparens personaliter urodzony imē pan Jan Putiatycz Suryn, miecznik y sędzia grodzki żytomirski, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kijowskiego, dla zapisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich tē instrukcie, na sejm walny warszawski wielmożnym ichmościom panom posłom od wojewodstwa kijowskiego daną, per oblatam, z podpisem ręki swojej własnej podał, prosząc mnie, urzędu, aby do xiąg niniejszych przyjęta y wpisana była, ktorą ja, urząd, instruktą ad acticandum przyjmując, czytałem y jest de serie verborum tali: instruktia od nas: senatorów, dgnitarzów, urzędników ziemskich, grodzkich, rycerstwa, szlachty, obywatelow wojewodstwa kijowskiego, na sejmik przedsejmowy, za uniwersałem jego krolewskiej mości, pana naszego miłościwego, do Żytomirza, pro die decima novembris, roku terazniejszego, tysiąc siedmset pierwszego zgromadzonych, wielmożnemu imē panu Franciszkowi na Potoku Potockiemu, staroście owruckiemu, imē panu Jędrzejowi z Wojnarowej Wojnarowskiemu, podstole lemu brasławskiemu, imē panu Stanisławowi Kazimirzowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, imē panu Hrehoremu Benedyktovi na Żabokrzykach Żabokrzyckiemu, łowczemu brasławskiemu, sędziemu grodzkiemu winnickiemu, imē panu Alexandrowi Druezaninowi—Kniehynijskiemu, cześnikowi żytomirskiemu, imē panu Stanisławowi Antoniemu z Szpanowa Czaplicowi, na sejm walny warszawski, rite et legitime, in loco solito consultationum obranym posłom, dana: jest to osobliwej opatrznosci Boskiej dzieło, że post tot bellonae aestus, nie tylko dać seculo pacem, orbi quietem, ale też nadwątlonej prawie rożnemi ab extra wojsami ojczyznie naszej reddere tranquilitatem. Jakoż wojewodztwo nasze kijowskie zdezolowane et per omnia fata zrujnowane odbiera tē szczęliwość, że już, niby e cineribus, ad pristinum reducitur statum, za co, jako przed majestatem pana zastępow unisonym sercem fundimus podziękowania, tak niepojętej jego wszechmocności Boskiej pokorne supplikujemy, aby dextera virtutis suaे całą rzeczpospolitę, matkę naszą, ab extra od nieprzyjacielskich incursiū, ad intra od domowego zamieszania zaszczycać raczył. Seculis

mensurandis jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, heroicas actiones cała rzeczpospolita veneratur, wojewodzsto zaś nasze kijowskie, wszelkim niebezpieczeństwom przełożone, równo z innemi, potenti jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, dexteræ udarowane, pokojem powinne, przez ichmość panów posłów odda podziękowanie, które tym dostateczniej ich mość panowie posłowie wyraża, im profundius dñlcem recordationem łask jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, w sercach naszych sentimus. A lubo przez wtargnienie króla jego mości Szwedzkiego z wojskami swemi w Kurlандię sentit rzeczpospolita znaczną krzywdę, gdy pseudo—podległe xięstwo od króla jego mości Swedzkiego opprimitur, pacta rumpuntur, jednak po tak ciężkiej wojnie cum oriente, że nondum respiravit colonus i owszem tak długą wojną i domowemi niezgodami nadwątlone siły rzeczypospolitej nie pozwalają na nową wojnę z królem jego mością Szwedzkim, ponieważ subsidium żadnego, ex praemissis rationibus, na tą wojnę rzeczpospolita obmyślić nie może; jednakże, gdy cała rzeczpospolita cum statibus regni ad-inveniet takowe media, które bydź mogą cum commodo publico, tedy w tym ich mość panowie posłowie nasi ad sensum communem całej rzeczypospolitej, ut sit bene patriae, stosować się mają. A jako za panowania jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, życzy wojewodztwo nasze omnia widzieć pacata, czym regius zwykły firmari tronus, tak niemniej nad tym ubolewać musi, że pierwsze królestwa tego xięstwo Litewskie bellis cīlibus dotychczas aestuat, i do żadnego nie chce się mieć uspokojenia i owszem majores słyszy concipi ex cognato sanguine flamas; więc gdy żadne media pacis-cendi inter partes contrariantes na terazniejszym sejmie ujście nie będą mogły, tedy pilno ich mość panom posłom naszym urgere zlecamy, aby te civilia odia etiam decreto comitiali cum certa execu-tione jego uspokojone były et motores tego zamieszania poena con-digna puniantur, żeby tak niesłychany, ani praktykowany nigdy w oyczynie naszej publicznego pokoju wzruszenia przykład impune nie poszedł. Ponieważ constytucya sejmu pacificationis, anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni, wszystkie wojska kozackie de facto zwineła, ktorej executio ichmość panom hetmanom koronnym injuncta, że jednak rebelizujący Palij zwinąć się nie chce i onej nie słucha,

ich mość panów hetmanów ordynansom dosyć nie czyni i owszem Chwastów, do biskupstwa kijowskiego należący, possidet, dobra ziemskie cum summo praejudicio aggrawuje, zajowszy sobie po rzykę Teterew jakóweś granice, kozakow swoich z wielkiem uciemiężeniem ubogich ludzi zimuje i w lecie onychże lokuje, najeźdża, rabuje, tak dalece, iż gdy ab oriente mięk ojczynie naszej refloruit pokój, wojewodztwo nasze stało się praeda furentium, przeto pilno injungimus ichmościom panom posłom naszym, aby in ipso limine zaczynającego się sejmu, wyraziwszy tak ciężką oppressią naszą, od buntującego się Paleja i pułku jego pochodzącej, upraszali jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego y całej rzeczypospolitej, aby jak najskuteczniejsze wynalezione byli media, jakoby, durantibus comitiis, constitutia przeszłego sejmu przyszła do executiej et hoc opprobrium z wojewodztwa naszego i z Chwastowa tollatur; czego, etiam cum periculo sejmu, ich mość panowie posłowie dopilnować mają. Jaśnie wielmożnym ich mościom panom hetmanom koronnym, inaszym wielmożnym ich mość panom, których eximia przeciwko ojczynie merita et ineffessos labores ku dobru pospolitemu gdy summa veneratione wojewodztwo nasze prosequitur, doniosą ich mość panowie posłowie tak ciężkie krzywdy, oppressie, laesiones praw y wolności naszych, od rebelizującego Paleja pochodzące, y oraz adhibebunt operam, jakoby ten buntownik mógł bydż z wojewodztwa naszego wypędzony, do czego przyda momentum imē pan Krakowski, nasz wielce miłościvy pan, kiedy nie tylko kawalerią, ale y infanterią do wypędzenia rebellizanta, nieposłuższnego prawu y ordynansom hetmańskim, dopomoże. Im znaczniejsze widzimy jaśnie wielmożnego imci pana podskarbiego wielkiego koronnego wielce miłościewego pana ku ojczynie przysługi, tym barziej, należytą pensando wdzięcznością, zlecamy ich mościom Panom posłom naszym, aby, godne Jego mości naszego wielce miłościewego pana utroque foro merita respectowi pańskiemu y całej rzeczypospolitej zaleciwszy, domówili się, aby imē nasz wielce miłościvy pan wojewodztwo nasze informować raczył, jako się pogłowne żydowskie, ab anno millesimo sexcentesimo nonagesimo septimo uchwalone, obróciło y oraz, aby injuriatis od kozakow wojewodztwa naszego assignata summa z niego cedat, urgentissime upomnią się et lege cavebunt ich mość panowie posłowie. Dość dob-

rze immunitas dobr ziemskich, tak wielą obwarowana constitutiami, jednakże, mimo wszelką słuszność, lokowane chorągwie kwarciane w wojewodstwie naszym na consistentiach y przystawstwach po dobrach, nie tylko królewskich, duchownych, ale też y ziemskich, ustawy, chleby zimowe, cum summo praejudicio praw y wolności szlacheckich wybierając, ciężkie dobrrom ziemskim intulerunt damna stanowi szlacheckiemu, przez przechody y usurpowane bez ordynansów consistentie, nieznośne poczynili gravamina; przeto domowią się ich mość panowie posłowie, qua publice całej rzeczypospolitej, qua privatim jaśnie wielmożnemu jego mości panu kasztelanowi krakowskie mu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, aby, tak in laesione legum patriciarum, jako też w nagrodę szkod ukrzywdzonym, justa nastąpiła satisfactia et ne id in posterum fiat, cavebunt ich mość panowie posłowie. Ordynacja Ostrogska y Czudnowska ma bydź według prawa swego zachowana, z tym jednak dokładem, aby xiężna jej mość, terazniejsza possessorka tej ordynaciej, nie alienowała od dobr tych, którzy, quocunque titulo et jure, od antecessorów xiężny jej mości possident dobra, w tej ordynaciej będące; in alienationem (sic) zaś dobr ziemskich szlacheckich wojewodstwa naszego, aby subiaceat ordinatio Czudnowska locationi, cum omni jednak jej indemnitate, ellaborabunt ich mość panowie posłowie. Extra dubium zostaje wojewodstwo nasze, że miliony, ex clementia I. K. M. P. N. miłościwego, na zapłatę wojsku, tak koronnemu, jako y W. X. Litewskiego deklarowane, będą wyliczone; więc, że przez lokacyją wojska W. X. Litewskiego w dobrach ziemskich wojewodstwa naszego tak wielkie poczynione są szkody, prawo de immunitate dóbr pomienionych violatum, upraszać będą ich mość panowie posłowie nasi j. k. m., pana naszego miłościwego, aby tych milionów ze skarbu swego pomienionemu wojsku w. x. litewskiego wydawać nie kazał, quoque non subsequetur ukrzywdzonym wojewodstwa naszego justa satisfactio. A że, vetante lege de incompatibilitate multiplicibus, różni ichmość fruuntur jurisdictionibus, przez co confunduntur jurisdictiones, prawo violatur, domowią się ich mość panowie posłowie, aby lex, lata o jurisdictionach, in suo była robore. Constitutia o sądach ichmość panow starostów: żytomirskiego i owruckiego, na sejmie szczęśliwej jego królewskiej mości koronacię reassumowana,

ut suum sortiatur effectum. Curam apponent ich mość panowie posłowie, aby, podług constitutiej anni millesimi sexcentesimi nonagesimi quinti, rozgraniczenie między powiatem żytomierskim i owruckim, także i mozyrskim powiatem z owruckim, według dawnych constitucii, ob evocationem extra forum, nastąpiło; dla czego, aby naznaczeni ich mość panowie commisarze byli, exigent ich mość panowie posłowie. Perstringit wojewodstwo nasze, niesłychana a tot seculis, xięcia imci Brandeburskiego coronatia in regem Prussiae, przeto, jako ten titulus jest derogativus nietylko osobie jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, ale i rzeczypospolitej, et juri pheudali Prussiae nocivus, tedy ich mość panowie posłowie nasi, do j. k. m, pana naszego miłościwego serio instabunt, aby cancelaria żadnych expedycii do xięcia jego mości Brandenburgskiego nie wydawała sub titulo regis i, jako temu zabieżeć, applicabunt sensum suum ich mość panowie posłowie ad communem całej rzeczypospolitej mentem. Kiedy zaś wojewodstwo nasze tą się zaszczycza szczęliwością, że constituta swoje in proprio tenere solo życzy, oraz adaequare ordinem sejmików swoich z województwem wołyńskim, więc pilno injungimus ich mościom panom posłom, ut instent ad rempublicam, ażeby alterneta sejmiku deputackiego w Owrużu prawem obwarzana była. Lubo, podczas wprowadzenia wojsk saskich jego królewskiej mości in viscera ojczyszny naszej, odebrała rzeczypospolita deklaratią pańską, że w marszu i na consistentiach lokowane pomienione wojska z własnego skarbu swego miał sustentować, znalazły się jednak wyrażonej woli pańskiej, prawom i wolnościom naszym przeciwne regimenta, które roznemi, niezwyczajnemi narodowi naszemu, exactiami, tak uciężyli wojewodstwo nasze, że nie tylko igne et ferro vexata corpora, ale też alimentum totius vitae odebrane; w czym wyraziwszy żal nasz, penetralia przenikający, upraszać będą ich mość panowie posłowie, aby jego k. m., pan nasz miłoścawy, nie tylko z wrodzonej dobroci swojej, ale też pro justitia, która każe reddere unicuique, quod suum est, należytą in injuriatis injungat ze skarbu swego uczynić satisfactią. Kiedy ex divina dispositione dobrami naszemi in tranquillo cieszymy się, życzymy oraz, ut propitiū numen honor sobie in cathedrali ecclesia odbierał, na co wojewodstwo nasze, z dąstojnej summy, dwadzieścia tysięcy złotych

dekretem commissarskim przysądziwszy, ad manus jegomości xiędza biskupa, ad præsens Warmińskiego, a natenczas Kijowskiego, exolvit; że zaś dotychczas haec pia intencja swego nie odebrała skutku, domowią się serio ichmość panowie posłowie, tam publice, quam privatim, aby pomieniona summa ad manus jegomości xiędza biskupa naszego Kijowskiego, przez jegomości xiędza biskupa Warmińskiego wzięta, oddana była, dobrze tusząc de intaminata pietate et zelo jegomości xiędza biskupa naszego, że zaniedbaną dotychczas erectią do executiej przyprowadzi i sam, authoritate sua, do odebrania tej summy pomienionej admovebit manum. Że zaś dobra, Babicze nazwane, measam episcopalem concernentia, nullo habitu praetextu et jure, dotychczas przez jego mości pana Chaleckiego, starostę Mozyskiego, deoccupantur, addent momentum ich mość panowie posłowie, żeby się ad legitimam possessionem jegomości xiędza biskupa Kijowskiego, una cum perceptis proventibus, powróciły et debita in invasores poena, o niesłuszne onych trzymanie, subsequatur; gdy dobra avulta zadnieprskie biskupstwa kijowskiego i kapituły kijowskiej cesserunt do dysposycyj Cara jego mości Moskiewskiego, które possident monasterы kiowskie, za słuszne rzecz wojewodstwo nasze sądzi, aby te dobra, które zostają w granicach wojewodztwa naszego, a przez różnych ich mościów deoccupantur, vicissim sacro usui cedere mogły. Wielką w tym generał wojewodstwa naszego sentit krzywde, gdy, mimo wyraźną constitutię anni millesimi sexcentesimi, septingentesimi, rożnych wojewodstw sprawy w trybunale koronnym wchodzą (weń), tak dalece, że obywatele wojewodztwa naszego, sicientes justitiae sanctæ, częstokroć bez sprawiedliwości odchodzą, zaczym, aby ta pomieniona constytucya reassumowana była, i żeby się żadne sprawy w generał wojewodstwa kijowskiego nie mieściły sub nullitate decretorum, inibunt media na terazniejszym sejmie ich mość panowie posłowie; pisarze zaś generału naszego wszyscy, aby każdy wojewodstwa swego decreta, circa incidentiam causarum palatinatus, pisał, a in defectu w którym wojewodstwie pisarza ziemskiego, nie inszy, tylko z naszego generału, który na tenczas in vivis extabit, et admissibilis, pisać będzie; a to, że confundatur ordo actorum publicorum wojewodstw, a regenci, szlachta osiadła, każdy z swego wojewodstwa ma bydź; co, żeby lege perpetua constituatur, incumbent ich

mość panowie posłowie. Akta wojewodztwa naszego kijowskiego że dotychczas nulliter są trzymane w Kijowie, na których wojewodstwu naszemu siła zależy, upraszać będą ich mość panowie posłowie j. k. m., pana naszego miłościewego i całej rzeczypospolitej, żeby powagą swoją u Cara jego mości Moskiewskiego sprawić raczył, jakoby pomienione acta przywrócone i oddane wojewódstwu naszemu były. A jako una lege ojczynna nasza zaszczycia się, tak życzy wojewodstwo nasze, aby valor monetae jednako szedł in visceribus regni, dla której teraz waryaciej wielkie dzieją się incommoda; pilno tedy zlecamy ich mość panom posłom, ut instant ad ordines regni et magni ducatus Lituaniae, żeby, dla publicznego całej rzeczypospolitej dobra, do jednego valoru pomieniona moneta przywiedziona była. Praetensie wszystkie reipublicae ad domum regiam świętej pamięci króla jego mości Jana trzeciego promovebunt ich mość panowie posłowie, aby ex justo et aequo cała rzeczpospolita et privati uspokojeni byli; media zaś satisfactionis inibunt ichmość panowie posłowie cum tota republica. Godne zasługi toga et sago wielmożnego imci pana Jerzego z Szpanowa Czaplica, stolnika owruckiego, deputata na trybunał koronny z wojewodstwa naszego, respectowi jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, ich mość panowie posłowie recomendabunt, żeby, w nagrodę starostwa krzemieńczuckiego, ex munificentia regia, dignum pro meritis odebrał subsidium. Meruit sobie także imć pan Konstanty Młodecki, podstoli nowogrodski, aby na majątkości, nazwanej Kowszowatey, w wojewodstwie naszym leżącej, summa certa od rzeczypospolitej przyznana była. Wojtostwo latyczowskie, niesłusznie apprehendowane przez imci pana Mierzwiańskiego, legitime należące imci panu Dołzkiewiczowi, wojskemu owruckiemu, za przywilejem najjaśniejszego króla jego mości Kazimierza, tudzież wioski, w starostwie lityńskim leżące, nazwane: Pułtowce y Iłkowce, aby były przywrócone pomienionemu imci panu Dołzkiewiczowi, jako własnemu possessorowi, ellaborabunt ich mość panowie posłowie. Wiadome wielmożnego imci pana, z Wojnarowej Wojnarowskiego, sędziego ziemskego kijowskiego, in utroque foro godne actiones należytą w sercach naszych wzbudzają wdzięczność, z której zlecamy ich mościom panom posłom naszym, aby wielki dom jego mości y godną osobę łasce jego królewskiej mości y

osobliwemu respectowi całej rzeczypospolitej zalecili. Jawne całemu województwu naszemu y wszystkiemu rycerstwu znaczne w dziełach rycerskich odwagi y tak wielkie straty imci pana Zbigniewa Jakubowskiego, porucznika chorągwie pancernej wielmożnego imci pana starosty dymirskiego, singularem merentur respectum; który podczas incursii tatarskiej, w województwie naszym stawając odważnie przy zaszczytce kraiów naszych, ze wszystką substanią swoją y z całym domem w niewoli zabrany, tak dalece, że dotychczas w więzach tatarskich potomstwo jego zostaje, aby instabunt ich mość panowie posłowie do xięcia imci kardynała, prymasa korony polskiej y W. X. Litewskiego, żeby, na recuperowanie pomienionych dziatek jego z niewoli, tatara dać raczył; in recompensam zaś wdzięczności domowią się ich mość panowie posłowie, aby wieś Krasnohorka y Miedzyrzyczka prawem lennym służyła onemu. **Zasłużył** sobie dobrze imē pan Wiszniewski, chorąży chorągwie pancernej wielmożnego imci pana Wilgi, pułkownika wojska jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, abyśmy respektowi I. K. M. i całej rzeczypospolitej odważne actiones jego in rebus militaribus zalecili; zaczym injungimus ich mościom panom posłom, ut haec recomendationi incumbant. Cetera fidei, dexteritati, intaminato candori et delicatae conscientiae ich mościow panow posłów naszych commitimus. Która instrukcją naszą zgodnie, rite et legime umówiwszy y napisawszy, podpisać ręką swoją imci panu marszałkowi koła naszego rycerskiego zlecamy y one do act należytych podać injungimus. Działo się w Żytomirzu, in loco consultationum solito, dnia czternastego nowembra, roku tysiąc siedmset pierwszego. U tej instrukcyej podpis ręki jego mości pana marszałka sejmiku przedsejmowego temi słowy: **Jan Putiatycz — Suryn, miecznik y sędzia grodzki żytomirski, marszałek koła rycerskiego sejmiku antecomicialnego województwa kijowskiego m. p.** Która to instructia, za podaniem y prożbą wyszmanowanej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do ciąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich jest ingrossowana.

Приказъ короля Августа II козацкому полковнику, Семену Палѣю, чтобы онъ распустилъ свой козацкій полкъ и очистилъ отъ козаковъ воеводства Киевское и Браславское и городъ Хвастовъ, согласно постановленію сейма, состоявшемуся въ 1699 году. 1702. Генваря 25.

Року тысяча семъсотъ второго, мѣсяца мая четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ мѣсте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевскимъ, (наместникомъ) подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliiter urodzony jegomość pan Jachim Lewkowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, ordynans najjaśniejszego króla jego mości polskiego, Augusta wtorego, z pieczęcią koronną przyciśnioną i z podpisem ręki jego królewskiej mości, do Semena Palija, pułkownika wojska kozackiego, ratione introcontentorum wydany, per oblatam podał, tenoris sequentis: August wtory. z Bożej łaski król Polski, wielki xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny xiążę Saski i elector, urodzonemu Semenowi Palijowi, pułkownikowi wojska naszego zaporoskiego, wierne nam miłemu, łaskę naszą królewską. Urodzony wiernie nam miły! Stosując się do konstytucijez szczęśliwej koronacij naszej i sejmu pacificationis, anni 1699-ni, zwinienie kozaków w kijowskim i bracławskim wojewodztwach, na usilną instancją od izby poselskiej do nas wniesioną, ten dajemy wierności twojej ordynans, abyś bez wszelkiej odwłoki, nie tylko pomienione województwa: kijowskie i bracławskie i Chwastow, do biskupstwa kijowskiego należący, ewa-

kuował, ale oraz tąż kozacką militią, tak konną, jako i pieszą, zwinął i rospuścił, bo ta jest nieodmienna wola nasza. Inaczej nie uczynisz wierność twoja dla łaski naszej królewskiej i owszem podpadniesz pod rigor constituciej anni 1646, sub titulo: «o zaciągu wojska nowego». Na co, dla lepszej wiary, ręką własną, przy pieczęci naszej, podpisujemy. Dan w Warszawie, dnia XXV miesiąca stycznia, roku pańskiego 1702, panowania naszego piątego. У того ординансу, при печати коронной притисненої, подпись руки найяснейшого короля его милости тими слова: Augustus rex. А подпись руки секретарское въ тые слова: Jan Kazimierz Odolski, jego królewskiej mości sekretarz. M. P. Которыжъ-то ординанецъ, за поданемъ вышъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятиемъ, до книгъ нинешнихъ, кгродскихъ, кіевскихъ есть вписаный.

Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 552.

CXXXVII.

Письмо короля Августа II къ Семену Палю о томъ, что, по распоряженію сейма, козачество должно быть уничтожено; потому король предлагаетъ Палю очистить занимаемую имъ область и распустить козаковъ. 1702. Генваря 25.

Року 1702, месеца мая четвертого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Синъгаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ гродскимъ енералу воеводства кіевского и книгами нинешними, кгродскими, кіевскими, comparens personaliter urodzony imę pan Joachim Lewkowski, dla wpisania do xiąg niniejszych, list, od najjaśniejszego króla jego mości polskiego, Augusta wtórego, z pieczęcią koronną przyciśnioną i z podpisem ręki jego królewskiej mości, do Semena Palija, pułkownika wojska kozackiego, ratione introcontentorum pisany, per oblatam podał, tenoris sequentis: August wtóry, z Bożej łaski król Polski, wielki xiąże Litewski,

Ruski, Pruski, Mazowiecki, Źmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny książę Saski i elector. Urodzony wiernie nam miły! Nie tajno wierności twojej, jako constitucje szczęśliwej koronacji naszej i sejmu pacificationis o zwinięciu i evacuatiae kozaków w kijowskim i bracławskim wojewodztwach i Chwastowie, do biskupstwa kijowskiego należącym, za zgodą wszech stanów rzeczypospolitej, stanieły, których executia, że dotychczas skutku swojego nie wzięła, tedy na instancję posłów ziemskich i całej izby poselskiej, serio wierność twoją ostrzegamy i napominamy, abyś nieodwłocznie, nie tylko z Chwastowa ustompił i miejsc zwyczomionych, ale oraz tę kozacką milicją, tak konną, jako i pieszą, wcale zwinał, nie zaciągając rygoru constitucji anni 1646, ale raczej woli naszej i rzeczypospolitej przyzwoicie się w tym accomodując; któremu dobrego teraz od pana Boga życzymy (zdrowia). Dan w Warszawie, dnia 25 miesiąca stycznia, roku państwa 1702, panowania naszego piątego. У того листу подпись руки найяснѣйшаго короля его милости, при печати притисненої, тими слова: Augustus rex; а подпись руки секретарское въ тые слова: Jan Kazimir Odolski, jego królewskiej mości sekretarz m. r. Нижей зась подписано таєвъ: Do urodzonego Semena Palija, pułkownika wojsk zaporoskich. Который же то листъ, за поданемъ и прозбою выше менованое особы, а за моимъ урядовымъ принятъемъ, до книгъ нинешнихъ, єгородскихъ, киевскихъ есть вписаны.

Книга гродская, киевская, записовая и поточная, 1701—1702 года, № 23; листъ 553.

CXXXVIII.

Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на подкоморія новогродскаго, Константина Слюбичъ—Заленскаго, и на князя Илію Четвертинскаго, о томъ, что они, съ помощью козаковъ Палъя, завладѣли его селомъ, Сенницею, и его слугъ ограбили и заключили въ тюрьму 1702. Мая 18.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca mai ósmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łu-

ckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkiemi, łuckimi stanow-szy osobiste urodzony jego mość pan Antoni Joseph Czarnecki, starosta Siennicki, swoim, także imieniem urodzonych panow: Jana Rytela, Stanisława Łokockiego, Franciszka Wysockiego, sług swoich, solenis-sime skarżył i protestował się przeciwko wielmożnemu jego mości panu Konstantemu Szlubiczowi Załęzkiemu, podkomorzemu nowo-grodzkiemu i jaśnie oświeconemu xiążciu jego mości Eliaszowi Swiatopełkowi na Boroniczach, alias nowey Czetwertni, Czetwertyńskiemu, także słngom ich mości, z imion i przewisk ich mościom lepiey wiadomym, in termino juris specifikowanym, także pułkownikowi koza-ckiemu, cuiuscunque sit nominis, Samusowi i innym kozakom, z imion i przewisk samym ich mościom, jako do ich prezydum udających się, liczbę pieńdziesiąt osób przechodzących, uczynku i expulsyei infra specificatorum compryncipałom i manualibus exequutorom, w ten niżej opisany sposób i o to: Iż obżałowani, wielmožni ich moście: pan podkomorzy nowogrodzki i jaśnie oświecone xiążce jego mość Eliasz Swiatopełk Czetwertyński, nullo juris innixus fundamento, sa-mą tylko praesumpcja temeritatis, nie dbając, że protestans collatione przywilejem od jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, in possessione continua et interrupta dobr wsi Siennicy, w woiewodztwie kijowskim, a powiecie żytomirskim leżących, jest solidatus, niewie-dzieć quo pretextu, czyli ad male narrata, obtento posteriore priwile-gio, czyli ex vi contractus jakiego z jaśnie wielmożnym jego mością panem Janem Jabłonowskim, obozny koronnym, postanowionego, na wyżey pomienione dobra, wieś Sinnice, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, miesiąca mai dnia trzeciego, z ludźmi jaśnie wiel-możnego jego mości pana oboznegor koronnego, ludzi swoich nasłali, ktorzy do kozakow, buntownikow, przy Paleju herscie, przywiązawszy się, poddanych przez jego mości pana Czarneckiego, staroste Sini-nckiego, protestanta, osadzonych, większą ich część przeciwko ich mości panu Czarneckiemu, protestantowi, i zastawnym jego mości namies-nikom, do nieposłuszeństwa przez tychże kozakow, swoich adhae-rentow, nakloniwszy, wyżey wspomnionych ich mościow panow: Ry-te-la, Łokockiego, Wysockiego do więzienia, rowno z jego mością panem Roszkowskim, kommissarzem jaśnie wielmożnego jego mości pana

Jana Jabłonowskiego, oboznego koronnego, brać, więzić, z kulbakiem, strzelby i wszelkich ruchomości obierać, grabić kazali, omni crudelitatis specie nad osadzonemi w więzieniu saevire głodem, pragnieniem i inszem i oppressionibus dopuszczali, z dobr et ex possessione ich wygnali, wypchneli, wybili, wycisneli, przez co winy prawne, contra expulsores in novella constitutione postanowione, na siebie za- ciągneli; o ktore jego mość pan Czarnecki, protestans, prawnie czynić sobie obiecując, reservata presentis protestationis suaue melioratio-ne, o ktorey przyjęcie mnie, urzędu, i do akt zapisanie prosił. Co i otrzymał: Antoni Jozef Czarnecki, starosta Siennicki.

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702; листъ 153.

СХХХІХ.

Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на обознаго короннаго, Ивана Станислава Яблоновскаго, о томъ, что онъ, выпросивъ себѣ вторичный дипломъ изъ королевской канцеларии на старство Сенницкое, послалъ своего слугу, Петра Рошковскаго, отнять оное у Чарнецкаго. Рошковскій, съ помошью полковника козацкаго Искры, занялъ село Сенницу, овладѣль имуществомъ Чарнецкаго и его слугъ истязалъ и посадилъ въ тюрьму. 1702. Мая 18.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca mai ośmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanowszy osobiście urodzony jego mość pan Antoni Jozef Czarnecki, starosta siennicki, swoim, także imieniem urodzonych panów: Jana Rytela, Stanisława Łokockiego, Franciszka Wysockiego, slug swoich, solleńissime skarżył i protestował się przeciwko jaśnie wielmożnemu jego mości panu Janowi Stanisławowi na Jabłonowie Jabłonowskiemu, oboźnemu koronnemu, jako principaliter do dobr, niżej specificandis, interessującemu się, tudziesz urodzonemu jego mości panu Piotrowi Roszkowskiemu, jaśnie wielmożnego jego mości pana oboźnego koron-

nego, jako się sam powiadał, comissarzowi, Iskrze, pułkownikowi kozackiemu, cujus cun que sit nominis, Samusiowi i innym kozakom, z imion i przewisk jego mości panu Roszkowskiemu, iako i od jego mości zaciagnionym, lepiey wiadomym, liczbę sto osob przechodzącym, uczynku i expulsey, infra specificandorum, compryncypałom i manualibus exequitorum, o to: Iż lubo chwalebne korony polskiey prawa i konstytucie gwałtów, violencyi i wszelakich tumultów surowie zabraniaią, tey jednak surowości prawa jaśnie wielmożny jego mość pan oboźny koronny immemor, wiedząc barzo dobrze, że jego mość pan Antoni Czarnecki, protestans, w dobrach wsi Siennicy, w województwie kijowskim a powiecie żytomirskim leżących, za przywilejem jego królewskiej mości, sobie conferowanym, obiowszy te dobra po wojnach przeszłych puste i podczas possessyey jego mości pana Czarneckiego, protestantis, wielkim kosztem reparowane i osadzone, in continuata i nigdy nierozerwaney zostawał possessjey; jakoż sobie, ad malam concillaryey koronnej informatione'n, posledniejszy daleko uproszwszy przywilej, postpositis mediis juris i, w takowych okazjach ordinaria, jego królewskiej mości privilegiorum cognitione spreta, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtorego, die tertia mai, wyszwspomnianego jego mości pana Piotra Roszkowskiego, jakoby comissarza swego, na dobra, wieś Siennice, nasłał, który jego mość pan Roszkowski, charakter jakoby jakiś kommissarski na sobie niosąc, zebrałszy kozaków buntowników, przy Paleiu, wodzu ich, wiążących się, poddanych przytym, przez jego mości pana Czarneckiego, protestanta, osadzonych, większą część przeciwko tegoż jego mości pana Czarneckiego, protestanta, i zostawionych od jego mości namiestników, do nieposłuszeństwa, przez kozaków, przy sobie będących, przyprowadziwszy, na dobra, wieś Sienice, i dwor nowoufortyfikowany naiechał, sług jego mości pana Czarneckiego, urodzonych panow: Rytela, Łokockiego, Wysockiego, quorum nomina supra expressa connotata sunt, pobrać w więzienie kozakom immanissimum et barbarum, contra nobilitatem genti, kazał, którzy, wyżej pomienionych jego mości pana Czarneckiego sług pobrawszy w więzienie, taką nad niemi exponebant crudelitatem, jaką pianemu chłopstwu dyktowała feritas: pięściami, deynekami (sic) bijąc, policzkując, samopalami sturcząc, z niezmiernymi blasphematis zapitego chłopstwa,

w więzieniu przez trzy nocy do czwartego dnia związań, pobitych, potłuczonych, głodem, pragnieniem enecatos, trzymali, więzili; konie, suknie, kulbaki, pistolety, co ieno przy nich było, pobrali, papiery, regestra poszarpali, z dwora, z dobr, wsi Siennicy, z wielkim urąganiem wybili, wycisneli, wygnali; obżałyowany jego mość pan Roszkowski poddanych wszystkich in violentam zabrał oppressionem, aby nikogo, i samego jego mości pana Czarneckiego, nie słuchali, ani o imieniu jego mości wiedzić nie chcieli, surowo, pod garłem, zakazał; zboża w ziarnie, na zasiew wiesienny zastawione, woły, konie, pługi, radła, krowy jego mości pana Czarneckiego własne pobrać, pograbić kazał, z dobr, z zasianemi osiekami ozimemi i poczęści jaremi, wygnał. Przez co przeciwko prawu i constytucyjej, contra expulsores postanowionej, obżałowani ich mość principales et comprincipales excesserunt; o co, że jego mość pan Czarnecki, protestans, prawnie czynić będzie, obiecując, zostawiwszy salvam tejże protestacyjej meliorationem, o teraznieyszey przyjęcie i do act zapisanie mnie, urzędę, prosił. Co i otrzymał. Antoni Jozef Czarnecki, starosta siennicki m. p.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, годъ 1702;
листъ 154.*

CXL.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго, которымъ застѣданія сеймика откладываются и постановляется, въ виду крестіянскаго волненія, чтобы всѣ урядники сельськие, подъ опасенiemъ смертной казни, пресльдовали и сажали въ тюрму всѣхъ лицъ, которыхъ можно подозрѣвать въ сочувствіи волненію. 1702. Іюня 8.

Sabbato post festa solennia Sacri Pentacosten proximo, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensa, capitanealia, came-necensia Podoliæ, personaliter veniens generosus Stanislaus Michal-ski, obtulit officio præsenti et ad acticandum porrexit laudum, per

incolas palatinatus presentis, hic, Cameneci, in loco consultationum solito, sub directione generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferis terrestris et notarii castrensis laticzowiensis, mareschalci ejusdem congressus, sancitnm, manu propria ejusdem magnifici mareschalci subscriptum et sigillatum, introcontentum, cuius tenor sequitur talis: My, rady, dygnitarze i urzędujcy woje- wództwa podolskiego, koła rycerskiego, na sejmik zgromadzeni za uniwersałem jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, pro die octava mensis junii, in loco consultationum solito, unanimi omnium assensu et consensu, ubolewamy tej nieszczęśliwości ac præsenti vicissitudini rzeczypospolitej, oraz et coronato capiti najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, który wszelkie starania et paternas curas, przy całości tejże ojczyzny, impendit, cum de- nuntiātione przy pańskim dostojeństwie czułości, że zaś ad praesens, ex variis circumstantiis, animum nostrum promoventibus, subsequen- tis et subsequendis, terazniejszą obrade naszą nie kończemy skutecznie, ten terazniejszy sejmik, unanimi consensu, ab actu presenti, do niedziel czterech praecise, to jest pro die videlicet sexta Julii, limi- tujemy. I termin, naznaczony reassumptią tego sejmiku, przy tejże dy- rekciji imci pana marszałka terazniejszego konserwujemy, ulterius ad consulendum zachowujemy. Domestica zaś et imminentia pericula o których daje się słyszeć, że ludzie swawolne, na życie i substancje różnych ludzi kondycji następować usiłują, ejuſmodi malo wcześnie subveniendo, zgodnie uchwaliliśmy, ażeby haeredes et possesores, ac tenutarii bonorum, seria super ejuſmodi delicta imminentia, in fu- rum subsequenda, mieli animadversionem et debitam attendantiam, watamani, osadnicy i gromada, którychkolwiek tu, na Podolu, dóbr zostających, o takowych excessach, jeżeliby wiadomość mieli, aby takowych zabierali, chwytali et ad sequestrum officii competentis, to jest do grodu Kamienieckiego, jako generału podolskiego, dawali, wsi i miasteczka bliższe, wszystkie się kupić i zabierać tych powinni; inquantumby zaś naszemu zgodnemu pestanowieniu byli contrarii, na takowych poenas infamiae et colli skazuje się, in omni judicio et officio regni vindicanda; i to wszystko, podpisem ręki imci pana marszałka koła naszego stwierdzić uprosiliśmy, za direkcją imci pa- na marszałka tegoż koła naszego, przy reassumpti tegoż sejmiku.

Dan w Kamieńcu, die ut supra, roku pańskiego tysiąc siedmusetnego drugiego. Jozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego sejmiku województwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus laudi ad acta officii praesentis iugrossationem, idem offerens originale ejusdem circa acta officii praesentis reliquit.

*Книга каменець-подольская, гродская, записовая и поточная,
№ 3956, год 1702; листъ 132.*

CXLII.

Инструкція, данная сеймикомъ воеводства Подольского послу, отправляемому къ гетману великому коронному, въ которой просятъ гетмана прислать помошь противъ Левенцевъ и удержать офицеровъ отъ беззаконного преслѣдованія мѣщанъ. 1702. Іюня 8.

Sabbato post festa solemnia sacri Pentacosten proximo, anno Domini 1702.

Ad officium et acta presentia castrensia, capitanealia, camenecensis Podoliae, personaliter veniens generosus Stanislaus Michalski, obtulit officio presenti et ad acticandum porrexit instructionem palatinatus Podoliae, in comitiolis ipsius sancita, generosi Francisco de Magna Lukaszyn Makowiecki, pocilatori Podoliae, ad illustrem et magnificum castellanum cracoviensem, exercituum regni supremum ducem, ordinato et sancito, manu generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferis terrestris et notarii castrensis latyczoviensis, marechalci conventus ejusdem, propria subscriptam sigilloque communitam, cuius tenor sequitur ejusmodi: jnstrukcja imci panu Franciszkowi z Wielkiego Lukoszyna Makowieckiemu, podczaszem podolskiemu, posłowi do jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, z sejmiku województwa podolskiego, na dzień ósmy mensis iunii, roku teraźniejszego, vigore uniwersalu od Króla Jego Mości, pana naszego miłościwego, podana, podpisem ręki wielmożnego imci pana marszałka tegoż koła ry-

cerskiego województwa podolskiego podpisana: insignia merita in campo Martis województo nasze jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, et in antecessis et ad praesens, zważywszy corde pleno, gratulatur, że dignus est meritis suis tej godności, ut sit semper primus honore senator in senatu, primusque in exercitu dux supremus; zjehawszy się na sejmik teraźniejszy, za uniwersałem jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, naznaczony, z którego kontenta wyrozumiawszy, jako serdecznie na teraźniejsze, jam subsequentia, pericula ubolewa, a ledwie nie perimenta rzeczypospolitej; consequenter najjaśniejszego Króla Jego Mości, pana naszego miłościewego, że in viscera regni zaszłemu nieprzyjacielowi, una nobiscum, omnibus necessario consentientibus, vires nie wykonywa (sic), ita supremo arbitrio et judicio addicimus; województwo jednak nasze, propugnaculum totius Christianitatis, jako eliberatum ab Othomanica potestate, tak też ab imminentibus casibus et periculis zabiegać umyśla, kiedy zageszczające się nowiny: świeża Leweńcy, alias zbójcy, na dobra i substancje dóbr i fortun i osób województwa podolskiego znajdują się, tym ażeby principiis et malis subsequentis et subsequendis obstarare, zleca województwo nasze imci panu posłowi, omnium assensu obranemu, aby sua activitate et dexteritate, qua semper pollet, imieniem całego województwa, upraszał jaśnie wielmożnego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, ut provideat securitati et suffragio całości dobr podolskich y osób, hic commanentium, et authoritate sua, medellam aliam non invenit, tylko konnych i dragonii ludzi, aby za osobliwym ordynensem swywolnych ludzi kupy rozpłaszali. Ich mość panowie oficerowie praesidii mieszkańców i obywateli tutejszych, extra forum, non jure victos, nec in fôro fori, ubi competit, de jure sędziących, privatim do kurdygardy publicznej sami przez się wracając, i przez nie mały czas, bo i dotychczas in detentione niektórzy zostają; zleca i commitit serio, ut instet imci pan poseł, aby powagą i władzą swoją serio jaśnie wielmożny imci pan kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, ex regimine suo rozkazał, wyraźnym swoim uniwersałem, aby juxta leges et constitutiones regni ac privilegia, a serenissimis regibus Poloniæ gratiouse collata, in alienas jurisdictiones sese non involvant, ale ten sąd, któremu

subeunt, aby exekwował. Ktora instrukcją imci pana marszałka koła rycerskiego wojewodztwa naszego podpisać i imci panu posłowi naszemu oddać ad manus zleciłismy. Dan w Kamieńcu, loco consultationis solito, die octava mensis junii, anno Domini milesimo septingentesimo secundo. Josephus de Strumiany in Muksza Dąbrowski, podstoli ziemska, pisarz grodzki latyczewski, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis suprascriptae ad acta officii præsentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii præsentis reliquit.

*Книга каменець-подольская, гродская, записовая и поточная,
№ 3956, год 1702; листъ 130 на оборотъ.*

CXLII.

Жалоба дворянъ: Михаила Дубисского и Александра Рудницкаго на чесника подольского, Самуила Шумлянского, о томъ, что Шумлянский раздражилъ извѣтами противъ нихъ Палъя, вслѣдствіе чего они подверглись оскорблениямъ и опасностямъ, когда ъздили къ Палъю въ качествѣ пословъ отъ дворянъ воеводства кievскаго. 1702. Июля 4.

Року тысяча семьсотъ въторого, мѣсяца юля четвертого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкемъ, передомною, Даниелемъ Левъковъскимъ, наместникомъ на тотъ часъ и реентомъ кгродсъкимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродсъкими, овруцъкими, comparens personaliter urodzony imc pan Michał Dubiski, thwarzysz choragwie pancerney jaśnie wielmożnego imci pana Lubomirskiego, podkomorzego koronnego, swym i urodzonego imci pana Alexandra Rudnickiego, collegi swego, imieniem, solenniter przeciwko urodzonemu imci panu Samuełowi Szumlańskiemu, cześnikowi podolskiemu, manifestował się, in hunc modum: iż gdy manifestantes, będąc od wojewodztwa kijowskiego na sejmiku w Żytomirzu, roku terazniejszego agitującym się, uproszeni do pana Palia, pułkownika wojsk zaporozkich, aby z uniwersalem i listem jego królewskiej mości, także i listem od woie-

wodztwa, do tegoż pana Palia pisany, jachali do Fastowa, a jegomość obwiniony, nescitur ob quam cansam et rationem, anticipative jeszcze przed manifestantami będąc u tegoż mianowanego pana Palia, pułkownika wojska zaporozkiego, sinistris illationibus, tak manifestantow, jako i innych ich mościow, panow obywatelow woiewodztwa kijowskiego, znać maiąc jakowyś rankor, udał; za którego udaniem manifestantes od pana Palia, przy oddaniu uniwersału i listow jego królewskiej mości, wielką confuzią, z niebezpieczeństwem zdrowia swego, szczególnie przez illatią niesłuszna imci obwinionego, odnieśli; zaczym tak jawney confuzey swej vindicując, idem manifestans, swym i imci pana Rudnickiego, collegi swego, imieniem, iteratis vicibus przeciwko imci obwinionemu manifestue się, declarując się z obwinionym o to wszystko we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać i prosił mnie, urzędę, aby ta manifestacya do act przyjęta i zapisana była; co i otrzymała, Michał Dubiski.

*Книга гродская, овручская, записовая и поточная, № 3220,
год 1700—1703; листъ 580.*

CXLIII.

Постановление сеймика воеводства Подольского. На немъ решено: собраться всемъ дворянамъ на поголовное ополченіе по повелѣнію королевскаго универсала; вступиться за тѣхъ изъ дворянъ, которые потерпѣли отъ крестьянскаго восстания; ограничить право перехода, вновь селившихся крестьянъ, до одного года, а право слободы до трехъ лѣтъ; ограничить право частнаго сбора пошлинъ съ товаровъ; просить воеводу подольскаго объ устройствѣ выборовъ земскихъ чиновниковъ; привести въ порядокъ земскія книги; просить короля о сохраненіи городу, Каменцу, его привилегій и т. п. 1702. Июля 6.

Feria tertia ante festum sanctae Margarithae virginis et martyris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensis, capitanealia Camenecensia Podoliæ, personaliter veniens nobilis Alexander Rudkowski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit, laudum pa-

latinatus Podoliae, per incolas palatinatus ejusdem, Cameneci sancitum, manu ejusdem infraexpressi magnifici marechalci subscriptum, introcontentum, cuius tenor sequitur ejusmodi. My, rady, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo województwa podolskiego, na sejmik, ex limitatione in reassumptione tegoż sejmiku, pro die sexta julii zjedzawszy się, et in solito województwa naszego consultationum loco zasiadszy, pod toż dyrekcją, wielmożnego imci pana Jozefa z Strumię na Mukszy Dąbrowskiego, podstolego ziemskego i pisarza grodzkiego latyczowskiego, marszałka koła naszego; nietylko te placita illata nostra, in anteriori laudo unanimi consensu probata, i teraz approbamus, ale owszem, przy tej konsyderacji, że te conventiones nostri molem całej rzeczypospolitej sapere debent, niektóre tylko privatæ necessitatis województwa naszego namieniwszy teraz punkta, że diuturniori restantia egent deliberatione uważywszy. Ponieważ jego królewska mość, pan nasz miłośwy, caput et athlas orbis królestwa polskiego, pari dolore, tak przy dostojeństwie majestatu swego, jako i wolności naszej imminentibus, albo raczej iam visis, periculis, ad propellendos hostes po wszystkich województwach, przez uniwersał swoje, militarem expeditionem intymowały; nequidquam negatores, referując się do województw tych, które już publicam ab infestante hoste injuriam ponosić poczęli, jako wiadomanych inde provenientium casuum suorum, tudzieś do liczniejszego congressu ichmościow braci naszych, tenże sejmik, pro imponendo totali fine consultationibus nostris, pod tąż laską, tegoż wielmożnego imci pana marszałka koła naszego, na dzień dwudziesty czwarty praesentis, to jest miesiąca lipca, w roku terazniejszym, teraz go limitując, odkładamy i reassumpcja onego, una cum coronide, unanimiter naznaczamy; a zaś, znając się insegnes, stawać, tak przy dostojeństwie majestatu państwej, jako przy pospolitej z województw braci naszych lub to krzywdzie, lub to wolności, ultro expeditionem affecta, tam, non per mercenarios, ale sami corporibus, sanguine et vitai chcąc pro Deo, aris, focis, patria et patriotis, ubi mos noster exigit, litare, do czego Podolia volens esse parata, my, praesentes, sami o sobie et de absentibus nostris in pari, ażebyśmy na tenże dzień dwudziesty czwarty lipca, viritim et in armis parati, pod Kamieńcem, in loco solito lustrationis conscribendae nobilitatis, stawali, do

czego my sami i ichmość bracia nasi wojewodztwa podolskiego, kto tylko mieni się być szlachcicem, sub confiscazione bonorum, stawili się, constituimus; tak żebyśmy i bracia nasi, którzy stipendiario Marte obstrincti, tantisper zatrzymali się, i in communitate nostri zostawali, póki nas i braci naszych, juxta costitutions o wojewodztwie podolskiem, stante moderno regni discriminē, excubiaros potrzeba będzie, na co wojewodztwo nasze literas testimoniales, czy to in genere takowym—universales, stante et durante hoc laudo nostri, dać mamy. Ichmość ci, kturzy starostwa całe w wojewodztwie podolskiem, lub też partikularia bona regalia possident et occupant, a są obstricti stawieniem ludzi wojennych pro tuendo communi bono, aby na tenże czas popisu, jako to: starostwo Barskie, Chmielnickie i inne, hisce oneribus nodati, jako wojewodztwa podolskiego incorporatami będąc, albo z niemi stawali sami, albo onych toties, quoties opus fuerit, jako i teraz stawili. Et sic de publicis. O prywatnych zaś interesach tegoż wojewodztwa podolskiego, cavendo particulari integritati, uti membra communis reipublicae et affectando bonum ordinem w tymże wojewodztwie podolskiem, że ichmościów braci naszych, jako to: imci pana Stanisława Szydłowskiego, virum bello in re-publica emeritum, czerń chłopska mohylowska, antiquo rebellionis imbuta veneno, przez dni kilka sub custodia trzymali, kajdanami grozili, sądzić go more suo chcieli, sądem koronnym jure victi, odgrążali i inne plura, które w processie tegoż imci pana Szydłowskiego Stanisława z temiż chłopami mohylowskimi patent, poczynili; że zaś, par modo, imci pana Stanisława z Kawieczyna Kawieckiego, Łowczyca halickiego, do Łojowiec Wołosza i chłopi z Uszycy w półtoraset koni najechali, dwór porabowali, pod praetextem jakiejsi, szukając i upominając się, pretensi, na gruntach Łojowskich pasieki pozabierali, i to początkiem futuri gravioris mali vetandum, ex puncto laudi pierwszej sesji naszej o buntach chłopskich, tam excessivos in forma juris exequi viritim; o czym i list, omnium nostri consensu, instancjalny, z podpisem ręki wiemożnego imci pana marszałka koła naszego, do jaśnie wielmożnego imci pana podkomorzego, także i do wielmożnego imci pana starosty sandeckiego, ale w inszej materji, instancjalny za imci panem Stanisławem Gulczewskim, pisać. Że passim chłopi, przychodzący na slobody, wysiedziawszy czas nie mały, z miejsca do miejsca,

zawiodszy panów swoich w koszty, a potym w kłotnie, przemykają się, aby tacy, rok wysiedziawszy pod pierwszym panem, jako dziedziczní, pierwszemu wydawani byli; ciż, tak po miastach, miasteczkach, jako i wsiach, ex ratione, (absque omni invidia mówiąc), że fertili, lactati gleba, nazbyt dług siedząc na słobodach, łatwiejsi ad recalci rationem, quam ad obedientiam być by mogli, aby dłużej nad lat trzy słobody, każdy z nich, od czasu przyjścia swego na słobodę, nie mieli, po wyjściu zaś lat trzech, aby należyte powinności, czynsze, daniny i robocizny, według dawnego na każdym miejscu zwyczaju, panom swoim odbywali; które to o chłopach kondycje dotrzymane być mają sub poenis mille marcarum et banitionis perpetuae; także oddanych, na słobody idących, podług woli ich, dokąd by szli, tamować nikt, tak z panów samych, jako i ich administratorów, nie ma, ani też nic od nich odbierać. O mytach, do dawnych się stosując konstytucji, ponieważ częste zageściły się myta, tak, że kupieccy ludzie, od szlaków dawnych odwróceni, ani się przez to w handle żadne wdawać mogą, coby było decoris et incommodi, non posse fieri nec esse commertia w województwie, tych żaden usurpuwać sobie z nas, tak po miastach, jako i po wsiach, nie powinien, któryby nie miał, juxta mentem antiqui statuti, prawa sobie na to danego, ani, sub specie mostowego albo zpańskiego, plus quam valet mostowe albo popas, sub poena, in eodem statuto, de injusta theloniorum extorsione, expressa, wyciągać i wybierać. Jako wszyscy, in administratione sądów grodzkich kamienieckich ukrzywdzeni będąc dla absentiej imci pana pisarza, tak albo o frequentią samego jegomości, albo o mutacją personae officialis prosząc, pisać do jaśnie wielmożnego imci pana wojewody krakowskiego, generała podolskiego. Kiedy czas niemały w województwie naszem immemoranda trwała ruina, teraz własności naszych i potrzebnych interesów wiedzieć, dla nieotwarcia nam ksiąg ziemskich, nie możemy dotychczas, zaczym imci pana sędziego ziemskiego o komportacją onych i o instancją do imci pana wojewody naszego podolskiego, dla uniwersałów na sejmik electionis tak imci pana podsędką, jako i imci pana pisarza ziemskich, tegoż jaśnie wielmożnego imci pana wojewody naszego o imci pana podwojewodzkiego, prosić. Dla czego imci pana marszałka teraźniejszego koła naszego, z jegomością panem Lancko-

rońskim, skarbnikiem podolskim, do rewizji ksiąg ziemskich uprosiliśmy. Na instancję urzędu miejskiego kamienieckiego za sobą i całym pospolstwem, którzy itidem przez ten czas ruiny sua passi mala, włożyć w instrukcję do iego królewskiej mości, aby suis antiquis valeant immunitatibus et praerogativis. Ponieważ, jako nobis jus est illatum, perillustre capitulum camenecense, nullis productis juribus, odbiera onym z pospolitości kamienice, grunta et alliis non probatis aggravat praetensionibus, o czym do imci księda biskupa kamienieckiego pisać, na instancję tychże mieszkańców Kamieńca podolskiego. Że po dworach szlacheckich mieszkający gospodarze wzięli się do handłów, a mianowicie do szynków, gdyby ciż gospodarze pewnej od takowych handłów nie dawali kontrybucji do społeczności miasta, mieszkańie rujnować by się mogli, jakoż, justis sequentes rationibus, to tylko, co od szynków należyć będzie, dawać, ale od gruntu, albo jakiej inszej kontrybucji, onych nie pociągać zezwoliliśmy. I tak wszystkie te wyrażone punkta, jedne uproszone, drugie unanimi consensu parata, zgodnie, jednostajnie, bez żadnej kontradykcji, dla utwierdzenia onych, wielmożnego imci pana marszałka koła naszego, aby podpisem ręki swojej stwierdził przy dyrekciji swojej, na reassumpcję tegoż sejmiku uprosiliśmy. Datum w Kamieńcu podolskim, dnia szóstego lipca, roku tysiącznego siedmusetnego wtórego. Iozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego sejmiku kamienieckiego województwa podolskiego, manu propria. Post cujus laudi supraexpressi ad acta officii praesentis ingrossationem, originale idem offerens circa acta praesentia reliquit.

*Книга каменець-подольская,городская, записовая и помочная,
№ 3956, год 1702. Листъ 169.*

CXLIV.

Инструкція, данная дворянами брацлавского воеводства посламъ, отправленнымъ къ Палю; имъ поручено: утвердить дружелюбныя отношенія къ Палю; обѣщать ему заступничество брацлавского воеводства на сеймѣ; требовать выдачи Федорина и Тригуба, напавшихъ на Илинцы и изранившихъ тамошнего губернатора. 1702. Іюля 6.

Roku 1702, miesiąca julii 8 dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Michałem Kordyszem, podczaszym bracławskim, podstarościm grodzkim winnickim i xięgami niniejszemi, grodzkimi, comparens personaliter urodzony pan Iuszkowski, instrukcją do imci pana Paleja, imć panom posłom daną, per oblatam podał, z podpisem ręki imć pana marszałka koła naszego. A tak urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem, cuius sequitur tenor talis: Instrukcja dana z sejmiku winnickiego woewodztwa bracławskiego, roku 1702, dnia 6-go miesiąca julii ichmościom panom: Janowi Pawłowi z Umina Umińskiemu, burgrabiemu grodzkiemu winnickiemu, towarzyszowi chorongwi pancernej wielmożnego imć pana starosty winnickiego, Karolowi Pawłowskiemu, uproszonym i użytym od woewodztwa, posłom do imci pana Semena Paleja, pułkownika: Za ofiarowane chęci w responsie na pierwszą instrukcję naszę, przez imć panu Faszczewskiego oddaną, podziękując imć panowie posłowie imć panu pułkownikowi, wzajem zaś życzliwość swoją przyczekając, i, kiedy czas nastąpi, u rzeczypospolitej i u króla jego mości usilną instancją obiecają, aby zasługi odwagi imć pana pułkownika nalezyte wdzięczności odebrali ukontentowanie, spodziewając się, że imć pan pułkownik ten swój życzliwy affekt, który przyobiecał, skutkiem wypełni, i od

wszelkiej przeszkode wojewodstwo bracławskie wolne będzie i żadnej szkody nie poniesie, tak od ludzi jegomości, jako i samego imć pana pułkownika, o co upraszać imć pana pułkownika ichmość panowie posłowie będą. A że Fedoryna, mimo wiadomość imć pana pułkownika, śmiał i ważył się, zebrawszy kupę hultajstwa, najachać Ilince, dobra wielmożnego imć pana Kazimirza, Hrabie z Leszna Leszczyńskiego, starosty winnickiego, tamże przez gwałt Tryhuba, poddanego imć pana Kordysza, podczaszego bracławskiego, zbiega i zdrajce, wzioł gubernatora, zostającego w Ilincach natenczas, urodzonego pana Dembickiego, szlachcica dobrego, porombał i okaliczył; tym się nie kontentując, bydła gromady Ilinieckiej pozabierał; zaczym, aby imć pan pułkownik Fedoryne, jako tego, który zaczęty pokój szczęśliwie za panowania jego królewskiej mości, najjaśniejszego Augusta wtorego, wzrusza, dobra szlacheckie najeźdża, szlachtę kaleczy i romba, zdrajcom i zbiegom pomoc i protekcją daje, i wszystkiego złego zostaje pierwszą przyczyną i autorem, imć pan pułkownik do grodu winnickiego Fedorynę wydał, imć panowie posłowie upraszać będą. Tryhuba, poddanego dziedzicznego imć pana Kordysza, podczaszego bracławskiego i oraz zdrajce, upraszać będą imć panowie posłowie, aby imć pan pułkownik wydać rozkazał z żoną i dziećmi i ze wszystką jego chudobą, i aby przez ludzie swoje imć pan pułkownik, dla bezpieczeństwa przejazdu i przyprowadzenia onegoż, conwojować ludziom swoim rozkazał, o to imć panowie posłowie usilnie upraszać będą. A lubo pewni jesteśmy, że z affektu swego imć pan pułkownik na te expostulację nasze pozwoli, zaś my wżajem wdzięcznością i przyjaznią imć panu pułkownikowi oświadczać gotowi i, żeby ta expostulacja nasza skuteczną i prędką odebrała satisfactią, list jaśnie oświeconego imć pana Lubomirskiego, kastelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, posyłamy. Czekamy na sejmik zwrotu terazniejszych imć panow posłów naszych do waszmości pana wyprawionych z szczęśliwą i skuteczną od imć pana pułkownika odprawą, którą, aby nie bawiąc otrzymali, upraszamy. I tę instrukcję naszą imć panu marszałkowi koła, naszego rycerskiego wojewodstwa bracławskiego podpisać zleciliśmy. U tey instrukiej, per oblatam podanej, podpis imć pana marszałka w te słowa: Michał Heronim na Kordiszuwce Kordysz, podczaszy bracławski, podstarości

grodzki winni cki, marszałek koła rycerskiego. Która to instrukcja, za podaniem i prozą wyszmanowanej osoby, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka, z początku aż do końca, jest do xiag grodzkich, winnickich ingrossowana.

*Книга гродская, винницкая, записовая и помочная, № 4599,
год 1700—1704. Листъ 171.*

CXLV.

Объявление сондецкаго старосты (Юрия Любомирского) о томъ, что онъ отсылаеть въ Дубенскую крѣпость козаковъ, взятыхъ въ плѣнъ и грабившихъ имѣнія Жолкевскаго. 1702. Июля 10.

Actum feria secunda, quae erat dies 10 mensis julii, anno 1702.

Podczas jarmarku w Dubnie mieście, na S. Piotr ruski, anno 1702, die 10 julii odprawującego się, jaśnie wielmożny jego mość pan starosta sądecki, nasz wielce miłoścwy pan, przyzwał urzędu miejskiego pana Łukasza, sędziego, wojta natenczas, pana Jana Sij-łowskiego, lantwojta, tudzież Szymona Wojewodzkiego, pisarza maj-deburiej dubieńskiej, soleniter uczynił swoją, wysoce pańską, osobą protestatię, w ten niżej opisany sposób: iż w dobrach wielmożnego jego mości pana Żołkiewskiego wielki roztek i rozbój i rabunek stał się przez kozaków i swyvolnych buntowników, którzy się zaszczycali pretextem i imieniem żołnierzami jaśnie wielmożnego jego mości pana starosty, przez których, tak w majątku wielmożnego jego mości pana starosty Sądeckiego, jako też i w dobrach jego mości pana Żołkiewskiego swywole, najazdy, rabunki, kradzież pokazała się; tych tedy kozaków, i jednego Wojciecha Gurskiego, setnika, Wasila, Mikitę i Matwieja jaśnie wielmożny jego mość pan starosta odsyła do więzienia fortece dubieńskiej, do dalszej rozprawy podług wolej swojej pańskiej. Którą protestatię, tak sąd wojtowski, jako i radziecki, miejski, dubieński przyjął do akt miejskich. Quod susceptum. Ta protestatię, wypisaną z ksiąg niniejszych, kontentował się jaśnie

wielmożny jego mość pan starosta Sądecki, oddaliśmy do rąk jego mości dobrodzieja, anno et die ut supra.

Книга дубенского городового магистрата, № 1339, годъ 1700—1702; листъ 76.

CXLVI.

Постановленіе съѣзда дворянъ воеводства кіевскаго, состоявшагося на урочищѣ, Степановкѣ. На немъ рѣшено: Объявить королю черезъ пословъ, что воеводство кіевское готово, согласно съ приказомъ короля, составить ополченіе. Выбраны начальники ополченія и опредѣлено преслѣдовать судебнымъ порядкомъ тѣ лица, кототрыя не явятся. Постановлено жаловать королю на старосту овруцкаго о томъ, что онъ желаетъ составить подъ своимъ начальствомъ отдельное ополченіе. Рѣшено предпринять искъ противъ подольского чесника, Шумлянскаго, о томъ, что онъ находится въ связи съ Палѣемъ и открываетъ ему результаты дворянскихъ совѣщаній. 1702. Августа 20.

Roku tysiącznego siedmusetnego wtorego, miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkimi, krzemienickimi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter comparrens urodzony jego mość pan Alexander Danicz, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, podał per oblatam laudum wojewodztwa kijowskiego, per via manifestatione contra officium castrense žytomirensē o nieprzyjęcie onego ad acta sui, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie i do xięg wpisanie, które ja, urząd, prozbie anuendo, też laudum ad acticandum przymując, czytałem; de eo, qui sequitur, verborum tenore: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, obywatele i wszystkie rycerstwo województwa kiiowskiego, na dzień dzisiejszy, podług uchwały publicznej, pod miasteczkiem Iskorością stałą, zgromadzenia determinowany; panowie rothmistrzowie z chorągwiami i innym apparamentem, do wojny należącym, także bracia terrigenae, każdy z osoby i fortuny swojej z porządkiem należy, tym wojennym, na miejscu tutejszym, to jest pustym siedlisku, Stepanowce, iednostajnie stanowszy, dalsze postanowienia nasze, tak za ordinem pospolitego ruszenia, jako ad bonum publicum należące, una-

nimi consensu et voto stanowiemy: naprzód aby wszelakie bezpieczeństwo, pokój pospolity i, należytą modestię między bracią, w pospolitym ruszeniu pod chorągwiami zostającą, i obrząd żołnierski zachowane były, jego mości pana Jakuba na Bieżowie Lemiesza, skarbnika kijowskiego, za sędziego pospolitego ruszenia województwa naszego publico ore obraliśmy i postanowili, dając jego mości plenariam absolutamque potestatem wszelkie sprawy i exorbitantie, wojsku województwa naszego następić miane, decidendi, a, do dekretów pisania i wydania, za assessora i pisarza jego mości pana Michała Fedkiewicza, instigatora województwa naszego, do jego mości przydajemy. Za strażnika zaś pospolitego ruszenia naszego jego mości pana Stepana Mieleniewskiego, a za oboźnego jego mości pana Jędrzeja Wyhowskiego także publico ore obraliśmy i postanowiliśmy; którzy ich mość należycie każdy provinciam et munus suum administrare, sine cuiusvis laesione, powinni będą, a to pod rigorem, w prawie wojskowym de similibus postanowionym. A co do samego pospolitego ruszenia, skoro tylko uniwersał najjaśniejszego króla, pana naszego miłościwego, z kancelariej praepostere wydane, rąk naszych dojrzły, tak zaraz, pańskiej nie przecząc woli, lubo codzienne nas o tumultach i buntach kozackich zachodzą wiadomości i niebezpieczeństw, atoli, na zaszczyt majestatu monarchi swego, do my i fortuny swoie, na pograniczu będące, porzuciwszy i iednostajnie zgromadziwszy się, viritim wszyscy ku granicy ciągniemy; dalszego w tym od najjaśniejszego króla, pana naszego miłościwego, czekając ordinansu. Jakoż i posłów eo nomine do jego mości pana naszego miłościwego i do jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego wojsk koronnych, to jest: jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego i podstarościego grodzkiego żytomirskiego, porucznika chorągwie powiatowej województwa kiiowskiego; wielmożnego jego mości pana Józefa na Korczewie Korczewskiego, starostę żytomirskiego, i jego mości pana Michała na Wyhowie Wyhowskiego, porucznika chorągwi takowejże; wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemiryczka jednostajnemi głosami obraliśmy, uprosiliśmy et praesenti laudo, przydawszy bracią nasze e medio nostri, pro assistentia ich mościów, postanowili, którzy ich mość parie posłowie, munus suum exequendo, quam primum jachać we-

dług instrukcjej, do rąk swoich danych, osobliwej do jego królewskiej mości, pana naszego miłośiwego, a osobliwej do jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana koronnego i punktów w nich, publico ore umówionych, sprawić się mają. Jakoż in vim gratitudinis declaruimy ich mościom panom posłom po tysiącu złotych polskich, a na bracią naszą, dla assisstantej ich mościom przydaną, trzeci tysiąc złotych polskich z podatku szelżnego wojewodztwa naszego, laudo publico, na sejmiku w Żytomierzu uchwalonego, do wybierania jego mości panu Trzeciakowi i jego mości panu Jakubowskiemu, exactorum, podanego, wypłacić; z tegoż podatku i innym ich mościom panom posłom, którzy na przeszły sejmie, dla całości wojewodztwa będąc praesentes, pracowali, condigne ukontentować laudo prasenti tenemur, a largitie wszelkie z tegoż podatku, jako nie należnie niedawno na sejmiku w Żytomierzu rożnym ich mościom nuliter ac indebite, mimo protestatię, illo nomine uczynioną, naznaczone, oddałamy, de nullitate onych publico ore protestuiemy się i tychże ich mościów panów exactorów laudo prasenti stringimus, aby pomienionych largitii z summy podatkowej nikomu nie wydawali i wydawać sub paenis legum nie ważyli się. Gdzie i jego mości pana instygatora swego, dla wniesienia na tę sumkę podatkową urzędowego aresztu, u tychże ich mościów panów exactorów naznaczamy. Cum condolio to wszystkim braci przychodzi, iż wielmożny jego mość pan starosta owrucki, czyniąc in convulsionem legum, po wyszłyju już wiciach jego królewskiej mości, pana naszego miłośiwego, vigore których bracia ze wszystkich trzech powiatów wojewodztwa naszego pod miasteczko Iskorość zgromadzili się i popisywali, prywatnie, do powiatu tylko owruckiego powydawał, convocanda jakby nobilitate, uniwersały; gdzie nieszluszna, in postpositionem æqualitatis uczyniwszy scyssią, privata autoritatę na pustym siedisku, Pełczy nazwanym, chorągwie porozwiązał, deinde posłem z pewnemi ich mościami do jego królewskiej mości, pana naszego miłośiwego, obstante protunc protestatione, imieniem nas, braci, ze wszystkich trzech powiatów pod Iskorość zgromadzonych, facta, z wojewodztwa całego obrał się. Insuper, jako nam niedawno doniesiono, na dobra niektórej szlachty nasyłał et violentissimis modis aggrawował. O co wszystko, jako przeszły, tak i terazniejszym laudum przeciw jego mości iterum

iterumque oświadczyszy się, et publico ore protestuiemy. A ich mościów panów posłów naszych serio prosimy et affectu fraterno obowiązuiemy, aby illam convulsionem legis et aggravationem szlachty najjasniojszemu majestatowi donieśli. Rożne i od różnych braci naszych in medium koła naszego mając doniesione wiadomości o jego mości panu Szumlańskiem, cześniku podolskim, w dobrach, administracji kiowskiej należących, mieszkającym, jakoby miał nowum z kozactwem iednać, z Paliiem, wojewodztwu naszemu spirare malum, i jakoby miał wszelkie wojewodztwa onym rewelować arcana i obrady, temu nienależnemu zabiegając progressowi, jego mości panu instigatorowi swemu serio zlecamy, aby jego mości, post soluta wojewodztwa naszego castra, do sądu wszelakiego, osobie i dobrom należnego, osobliwie jednak na sądy grodzkie żytomirske ad instantiam sui instituat do rosprawienia się w tym i usprawiedliwienia actionem. Ac tandem, aby prawo pospolite, uniwersały jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, najmniejszej nie miały laeziej i ad effectum pierwsze i terazniejsze laudum nasze przychodziło, jego mości pana instygatora naszego stringimus, aby w tym miał adversionem, jako i z jakich dobr na niniejsze pospolite ruszenie wyszła wyprawa i jeżeli według ostatnich jego królewskiej mości wici i uchwał naszych? In casu zaś contraventionis communii voto et publico ore temuż jego mości instigatorowi zupełną moc i władzę dajemy in foro ubiqinario, osobliwie iednak grodzkich żytomirskich generału wojewodztwa kiiowskiego i innych jakichkolwiek contra quemvis renitentem ratione paenarum legum, exinde promanentium, litis inchoandae et finiendae. Działo się na wsi pustej, Stepanowce, w polu, w kole braterskim, anno millesimo septingentesimo secundo, die vigesima augusti U tej oblaty laudum wojewodztwa kiiowskiego podpisy rąk w te słowa: Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości, grodzki żytomirski, Alexander Kniehiniński, cześnik żytomirski, Alexander na Olewsku Niemirycz R. J. K. M. Jan Korczewski, skarbnik kiiowski, Jakub Lemiesz S. W. Hryhory Mieleniewski, Michał z Wyhowa Wyhowski, porucznik W. K. Benedykt Ierlicz, skarbnik owrucki, chorąży wojewodztwa kiiowskiego. Władysław Wizgierd-Brański. Jerzy Alexander Zbikowski. Michał Fedkiewicz, pisarz i insty gator wojewódzwa kiiowskiego. Jerzy na Wyhowie Wyhowski,

obozny województwa kiiowskiego m. p. Alexander Mokosiej-Szybiński, Jakub Białobrzeski, Franciszek Żuczkiewicz m. p. Alexander Bigoski, Stephan Mielenowski, strażnik W. K. Michał Dubiski, Stanisław Białobrzeski, Benedykt Maryński, Alexander Omieciński. Theodor Hejewski-Zowdykowski. Thomasz Szczeniowski m. p. Stephan Nowosielecki. Michał Lubiski. Jan Grek. Stanisław Paszyński Ierzy Rodowicz, Jan Uhłowski. Demian Wyhowski, Maciej Moszkowski. Paweł Wołkowski. Daniel Cybulski na Cybulkowszczyznie, Michał Bieniewicz-Motowidło. Jan Kobyliński. Stanisław Grywski. Jan Kaleński m. p. Samuel Chodakowski m. p. Theodor z Wyhowa Wyhowski m. p. Theodor Niedaszkowski. Antoni Waśkowski. Mikołaj Waśkowski. Jakub Staniszewski. Ierzy Bielski, Jan Waśkowski. Antoni Waśkowski. Andrzej Mieleniewski. Gabryel Kobieniewski. Roman Mieleniewski. Jan Źukowiecki. Paweł Mieleniewski. Jan Uhłowski, Konstanty Didkowski, Daniel Didkowski. Bazyli Didkowski. Theodor Chodakowski. Jan Kulczycki. Józeph Ziołkowski. Łukasz z Chodaków Chodakowski. Jan Wyhowski. Alexader z Synhajów Synhajewski. Audrzej z Wyhowa Wyhowski. Michał Chodakowski. Alexander Chodakowski. Jan Kaleński. Hrehory Chodakowski. Andrzej Chodakowski. Jan Chodakowski. Demian Chodakowski. Jakub Chodakowski. Benedykt Jankowski. Jan Rodowicz. Ierzy Bazyli Chodakowski. Mikołaj Lewkowski. Jan Lewkowski. Prokop Niewmirzycki. Jendrzej Niewmirzycki. Theodor Werpowksi. Bazylij Bełocki-Łanowicz. Jan Wyhowski. Michał Uszczapowski. Jan Dumiński. Jan Czułajewski. Roman Potopalski. Wojciech Wonsowski. Mikołaj Bołsonowski. Krzysztof Baranowski. Alexander Czopowski. Andrzej Czopowski. Konstanty Czopowski. Thomasz Karpiński. Piotr Zakusiło. Mikołaj Zakusiło. Stephan Zakusiło. Stanisław Olszewski. Daniel Bułkowski m. p. Któraż to oblata laudi województwa kiiowskiego, za podaniem i prozą wyszrzeczonego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, od słowa do słowa, do xięg niniejszych, grodzkich, krzemienieckim jest wpisana.

Книга гродская кременецкая записовая, поточная и декретная, № 1611, годъ 1702; листъ 1010 на оборотѣ.

Инструкція, данная посламъ, отправляемымъ къ королю дворянами кievскаго воеводства. Имъ поручено: извѣстить короля о томъ, что дво-
риане кievскаго воеводства ополчились по его приказанию; просить, дабы
предприняты были мѣры къ усмирению возстанія Самуся и Искры и къ
изгнанію Палѣя изъ Хвастова; жаловаться на овруцкаго старосту о томъ,
что онъ собираетъ отдѣльное ополченіе и разъединяетъ силы воеводства.
1702. Августа 20.

Roku tysiącznego siedemsetnego wtorego, miesiąca augusta
trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemieniec-
kimi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamińskim, stolnikiem
drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personae-
liter urodzony jego mość pan Alexander Danicz, obywatel wojewodz-
twa kiiowskiego, praemissa manifestatione in eo, iż difficilis aditus
do grodów wojewodztwa kiiowskiego, tē instructią ad acta præsentia,
castrensia, capitanealia, cremenecensia, w rzeczy niżej mianowanej, per
oblatam podał, która ja, urząd, ad acticandum przymuiąc, czytałem,
de eo verborum tenore, qui sequitur talis. Instrukcia w kole braterskim
wszystkiego rycerstwa wojewodztwa kiiowskiego, in fundamento wi-
ci jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, pod miasteczk-
iem, Iskorością, viritim zgromadzonego w polu, in fundo siedliska
pustego, Stepanówka, ad mentem laudi ich mościom panom posłom,
to jest: jego mości panu Kazimierzowi na Steczance Steckiemu, pod-
czaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, porucznikowi
chorągwie wojewodztwa kiiowskiego; wielmożnemu jego mości panu
Józephowi na Karczewie Karczewskiemu, staroście żytomirskiemu i jego
mości panu Michałowi na Wyhowie Wyhowskiemu, porucznikowi

chorągwie wiemożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza, do najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościewego, dana dnia dwudziestego augusti. Nieupośledzona w sercach naszych najjaśniejszemu majestatowi jego królewskiej mości, panu naszemu miłościwemu, jako wiernych poddanych, haeret życliwość, że lubo wojewodztwo nasze, tot infelicitatibus dotknione, ad mentem legum, granic swoich pilnować powinno, jednak, w terazniejszych rzeczypospolitej opałach, ochronie życie swoje niesie i przeto, jak przedko tylko najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościewego, wojewodztwo nasze doszły wicie, tak zaraz domy i fortuny swoje, sub praessura kozackiej rebelij i na pograniczu będące, zostawiwszy, viritim na koń wsiedliśmy i ku granicy ciągniemy, na dalsze pana i monarchy swego czekając ordynanse. Indolet sorti suae wojewodztwo nasze, że wszystkie expedicie jego z kancellariej koronnej praepostere dochodzą, tak dalece, że co drugie wojewodztwa exequuntur, nasze dopiero wojewodztwo o tym radzić zaczyna, ponieważ i teraz wici jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, octava augusti doszłe, nie rychłe pospolite ruszenie wojewodztwa naszego causarunt. Przeto ich mość panowie posłowie nasi najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościewego, upraszać będą, aby kancyllariej iniungere raczył, jakoby w przeszaniu expedicie in futurum predsza i skuteczniejsza była executio. W terazniejszych rzeczypospolitej zamieszaniach powinna być w wadze i Palia rebelizującego saevities. który nietylko ordynansów pańskich, jego mości pana naszego miłościewego, za instantią całej izby poselskiej, podczas przeszłego sejmu wydanych, słuchać, z Fastowa ustąpić i wojska swego zwiać nie chce, owszem in dies kozaków zaciąga, zkąd ustawicznie wojewodztwu naszemu następują niebezpieczeństwa, ponieważ Samuś z Iskrą, ex fomento jego, zbuntował się i tak wiele w Bohuławiu, Korsuniu i innych publicznych miejscowościach intulit ruiny; ciż ich mość panowie posłowie do najjaśniejszego majestatu jego królewskiej mości instare mają, ażeby bezpieczeństwo wszelkie prouideat, i te bunty poskromione wcześnie być mogli. Doniosą i to ich mość panowie posłowie najjaśniejszemu królowi jego mości, panu naszemu miłościwemu, iż jego mość pan starosta owrucki, przeciwko wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, swoje

prywatne do powiatu owruckiego, w wojewodztwie naszym leżącego, powydawawszy uniwersał, scizją w wojewodztwie naszym uczyniwszy, gdy in fundamento wici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, in majori parte nobilitas pospolitym ruszeniem z domów swoich ku granicy, ad obsequium jego królewskiej mości, paua naszego miłościwego, ciągneła, jego mość pan starosta owrucki, locowawszy się przy Owrucczu, szlacheckie dobra in ruinam puścił, i tam, insciis fratribus całego wojewodztwa, mimo protestatą, in post-positionem æqualitatis, uczynił się, jakoby od wszystkiego wojewodztwa, do majestatu jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, posłem; przeto upraszać będą ich mość panowie posłowie nasi jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, aby, za przybyciem jego mości, jako controverso, audientia nie była dana i ta licentia adæquatis mediis coerceatur. Caetera fidei, prudentiae et dexteritati ich mościow panow posłów committitur. Dat na pustym siedlisku, Stepanówce, die vigesima augusti, anno millesimo septingentesimo secundo. U tej instructiej, wyżej inserowanej, podpis w te słowa: Od koła naszego rycerskiego, jako dyrektor, podpisuie się Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości grodzki żytomirski. Która to oblata instructiej, wyszczeczonego offerenta podawającego, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, de verbo ad verbum, z początku aż do końca, do xięg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest ingrossowana.

Книга гродская, кременецкая, записованая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702. Листъ 1008 на оборотъ.

CXLVIII.

Иструкция данная посланъ, отправляемымъ дворянами киевскаго воеводства къ великому коронному гетману. Имъ поручено: просить гетмана о томъ, чтобы онъ изгналъ Палля изъ Хвастова, чтобы усмирилъ восстание Искры и Самуся, чтобы размѣстилъ часть войска въ староствахъ киевскаго воеводства и чтобы вознаградилъ обиды, нанесенные разными хоругвями дворянамъ этого воеводства. 1702. Августа 20..

Roku tysiącznego siedmusetnego wtórego, miesiąca augusta trzydziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkimi, krzemieniec-kimi i przedemna, Mikołajem Stanisławem Kamińskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter compa-rens urodzony jego mość pan Jan Kaleński, obywatel województwa kiiowskiego, praemissa manifestatione in eo, iż difficilis additus do grodów województwa kiiowskiego, te instructie ad acta prae-sentia, ca-stren-sia, cremenecensia, w rzeczy niżej wyrażonej, per oblatam podał, którą ia, urząd, ad acticandum przymując, czytałem, de eo verborum tenore, qui sequitur talis: Instructia w kole braterskim całego rycerstwa województwa kiiowskiego, ich mościom panom posłom, to jest: jego mości panu Kazimierzowi na Steczance Steckiemu, podczaszemu i podstarościemu grodzkiemu żytomirskiemu, porucznikowi chorągwie pospolitego ruszenia województwa kiiowskiego; wielmożnemu jego mości, panu Józephowi na Korczewie Korczewskiemu, staroście żytomirskiemu, i jego mości panu Michałowi na Wyhowie Wyhowskiemu, porucznikowi chorągwie wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemiryczza, do jaśnie wielmożnego, jego mości pana kaszтеляna krakowskiego, hetmana wielkiego wojsk koronnych, dana. Maiąc

tyle dowodów wojewodztwo nasze emeritarum antenatorum prześwietnego domu ich mościów panów Lubomirskich, tak w rzeczy pospolitej, jako i w wojewodztwie nászym actionum, którzy, powierzone sobie od rzeczypospolitej, mając jus gladii w pograniczych, a osobliwie w wojewodztwie naszym, zawsze kozakom rebelizującym victrices dabant leges; jako i teraz, gdy kozackie, dotąd przygaszone, carbones już rozżarzały się przez Samusia i Iskrę w Korsuniu i Bohuślawiu i codzień wybuchały in flamas, do jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, w tym wyuczonej, uskramiając wszelkie buntys, recurrit czołości i przezorności, winszując sobie, że temu, który i z antecessorów swoich i sam z siebie et consilio regere et ense gubernare i pogranicze utrzymywać dobrze świadomy wojewodztwa, oddana władza. Tak, rozumiejąc, że herbowna Srzeniawa tego domu, która gasiła zawsze ognie kozackie i teraz iisdem fontibus zaleje tę iskrę i nie da onej ultrę żarzyć się. O co prosi uniżenie wojewodztwo: I-mo uboliwa na to serdecznie wojewodztwo nasze, iż, vigore constitutie sejmu coronationis et pacificationis i przeszłego sejmu, nawet i ordynansom jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, za instantią całej izby poselskiej wydanym, zadosyć nie stało się, tudzież tak wiele ordynansów świętej pamięci jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, nietylko żadnego skutku nie wzięły, ale jeszcze, in elusionem onych, posłów naszych Palej zdespektowały i nieznośnym contemptem nakarmili; zaczym tak ominie sobie wojewodztwo nasze, iż za szczęśliwą już jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego, wodza swego, directią i oppraessii naszych od kozactwa ulżenie i publicznych sejmowych uchwał, szczęśliwy nastąpi effekt. O co posłowie ich mość panowie jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego submisse upraszać będą, aby chciał uti jure belli, aby, ad mentem constitutionum regni, ewakuował przez ordynansy swoje Palia z Fastowa i aby buntom Samusiowym z Iskrą, które nie mają pogranicznym miastom intulerunt ruinę, zapobieżeć raczył. Secundo. Dla zaszczytu krajów naszych i dla uskromienia buntów chłopskich, ich mość panowie posłowie jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana krakowskiego upraszać będą, aby część wojska, w wojewodztwie naszym, dob-

rach królewskich i duchownych, osobliwie jednak w starostwach: Białocerkiewskim, Korsuńskim, Bohusławskim i innych, w pograniczu będących, które hactenus były wolne i są osiadłe, także nic do skarbu rzeczypospolitej nie wnosiły, nawet i terazniejszą rzeczypospolitej usługę, z ostatniemi jego królewskiej mości wiciami, nie wyprawiły; losować na consistentie raczył, excipowawszy jednak dobra wszelkie ziemskie szlacheckie, które, jako omnibus reipublicae oneribus, tak żołnierskim consistentiom i uciążliwym przechodom subesse nie powinny. T e r t i o. Wiedząc nieznośną krzywdę braci naszych, ich mościów panów Didkowskich i innych, którzy niesłychaną prawie confusią i converberatią od choragwieja jaśnie wielmożnych ich mości panów: koniuszego i krajczego koronnych recenter ponieśli, doniosą to ich mość panowie posłowie jaśnie wielmożnemu jego mości panu kasztellanowi krakowskiemu i condignas za ten excess na też choragwie urgeant paenas. Q u a r t o. Ciż ich mość panowie posłowie opowiedzą jaśnie wielmożnemu jego mości panu krakowskiemu i drugich braci, jako to: ich mościów panów Lewkowskich i ich mościów panów Niemirzyckich, w okolicach swoich mieszkających, od choragwie caśnie wielmożnego jego mości pana ordynata Zamojskiego aggrawacią i niesłuszna w nich, non sine lesione honoris et ruina substanciali ubogiej, usurpowaną zimową consistentią, a to mimo ordynansy świętej pamięci jaśnie wielmożnego jego mości pana krakowskiego. Caetera dexteritati et prudentiae ich mościów panów posłów commendantur. Działo się w obozie, w kole braterskim, na wsi pustej, Stepanówce, anno millesimo septingentesimo secundo, die vigesima augosti. U tej instructiej, wyżej inserowanej, podpis w te słowa: od koła rycerskiego, jako dyrektor podpisuie Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy i podstarości grodzki żytomirski. Która to oblata instructiej wyszinszerowanej, za podaniem i prożbą wysz mianowanej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka, z początku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest wpisana.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретальная, № 1611, год 1702; листъ 1007.

С X L I X.

Универсалъ кастеляна волынскаго, Франциска Ледуховскаго, къ дворянамъ волынскаго воеводства, объявляющій о возстаніи Самуса и созывающій дворянское ополченіе. 1702. Августа 30.

Року тисечъного семъсотъного второго, месеца сентября второго дня.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej mości włodzimирskim, przedemną, Thomaszem Pałuskiem, burgrabim zamku włodzimirskego y xięgami niniejszymi, grodzkimi, starościńskiemi, comparens personaliter urodzony pan Paweł Podbereski, uniwersał, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka Ledochowskiego, kasztelana wołyńskiego, pułkownika generalnego pospolitego rúszenia tegoż wojewodztwa, przy pieczęci, ręką tegoż jego mości, w rzeczy niżej wyrażonej, podpisany, dla wpisania do xięg niniejszych, per oblatam podał, tak się w sobie mający: Franciszek na Ledochowie Ledochowski, kasztelan y pułkownik generalny pospolitego ruszenia wojewodztwa wołyńskiego, wszem w obec y każdemu z osobna z ichmościów panów obywatelów wojewodztwa wołyńskiego, wszystkich trzech powiatów, mości panom y braci, po zaleceniu życzliwych chęci moich, do wiadomości donoszę: ponieważ hac afflcta sorte reipublicae, nowy zapał buntów kozackich z Ukrainy, publica et plus quam notoria fama, osobliwie wiadomością od imć pana Wawrzyńca Peplowskiego, wojskiego ziemskego y pisarza grodzkiego łuckiego, pro munere officii jegomości doniesiony, że Samuś, obywatel miasta jego krolewskiej mości y rzeczypospolitej Bohusławia, wziąwszy przed się nową zawiętość, in pernitiem rzeczypospolitej całej; a najpierw depopulationem krajów naszych, od Ukrainy najbliższych, hostilia

buntów kozackich już skutkiem samym attentavit y dalsze excidia kupieniem buntownych ludzi do siebie, in caedes et praedas gromadzących się, minatur, jako bliższe wiadomości od tegoż buntownego kozactwa samymże wielmożnym panom lepiej są wiadome, przeto, z władzy urzędu mego, obwieszczam wszyskich wielmożnych panów o takowych swawolnego kazactwa buntach, ktorym, że nonnisi fortis manu zabieżeć się może, a wojska jego królewskiej mości y rzeczypospolitej in visceribus ojczyzny nad szwedzkiem wojskami, nieprzyjacielami jej de consilio bellico excubant, inaksze repressalia przedsze et magis salubria znaleść się nie mogą, tylko, za pozwoleniem jego królewskiej mości y rzeczypospolitej, pospolite ruszenie województwa naszego, wszystkich trzech powiatów, kupić y jak najprędzej, unita virtute, te buntów incendia gasić; upraszczam tedy wszystkich waszmości panow et in fundamento prawa, o pospolitym ruszeniu napisanego, obwieszczam, abyście waszmość panowie na dzień czternasty miesiąca września, w roku terazniejszym, tysiąc siedmusetnym wtórym, pod Miatyn, nad rzeką Ikwą, kupić się viritim, sami osobami swojemi, sub poenis, de expeditione bellica sancitis, raczyli, na którym miejscu, cokolwiek pro salute rei publicae y województw naszych pogranicznych radzić videbitur, do spolnej obrady et ad propulsanda hostilitatis pericula, zapraszam. Ten moj uniwersał kupienia pospolitego ruszenia po grodach y parafiach publikować eo nomine zlecam. Działo się w obozie pospolitego ruszenia pod Sędomierzem, dnia trzydziestego augusti, millesimo septingentesimo secundo anno. U tego universała, przy pieczęci, podpis ręki temi słowy: F. Ledochowski K. P. W. Wołyńskiego m. p. Ktory to uniwersał, za podaniem oczewistym wyszczeczonej osoby podającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych jest wpisany.

Книга гродская, владимирская, записовая, помочная и декретовая, № 1078, год 1702 - 1706. Листъ 303

Примѣчаніе: Тотъ же универсалъ внесенъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую 1702-го года (№ 2238) на листъ 1074.

Письмо наказнаго гетмана, Самуся Ивановича, къ козацкимъ старшинамъ, находившимся около Днѣстра: Палладію, Валазону и Рынгашу, о томъ, что Самусь исполнилъ присягу на вѣрность Петру I и подчинился гетману Мазепѣ, что онъ осаждаетъ Бѣлую Церковь и намѣренъ изгнать всю шляхту изъ Украины. Онъ просить ихъ собрать побольше войска и спѣшить къ нему на помощь. 1702. Сентября 7.

Mości panie Palladij, rotmistrzu Hetmanowy. Mości panie Wałazon, bywszy sędzio Kumiański (sic). Mości panie Stefanie Ryngasz Jampolski. Mości panowie, łaskawi przyjaciele i dobrodzieje!

Przy najniższym ukłonie moim, przez umyślnych Raszkowców, zdało mi się do waszmościów pisać i odezwać się, iż, z łaski Wszechmocnego Boga, najpotęczniejszemu panu i Carowi Moskiewskiemu, jaśnie wielmoźnemu imć panu hetmanowi Mazepie całą duszą przysiąglem do śmierci nie opuszczać i służyć wiernie na służbie monarszeńskiej i regimentarskiej za wszystek naród prawowierny Ukraiński; jako i zostaie, za pomocą Bożą, ze wszystkim wojskiem ukraińskim pod miastem Białocerkowskim, azaliby nam Pan Bóg dopomógł zamek otrzymać y w dalszy czas, na odpór przeciwko nieprzyjacielom naszym, polakom, z wojskiem zaporożskim jednostajnie stawać, za wolności kozackie, jako y przed tym bywało, żeby od tego czasu Laszkowie z ojczyzn naszych ukraińskich ustępowali i więcej już na Ukrainie nie rozpościerali się. Proszę mości panowie, chciejcie wszelkiego staraania przyłożyć y, ochoczo zebrawszy dawnego towarzystwa z kilka set abo y tysiąc zwerbowawszy, koło Dniestru, po wszystkich miastach, żebyście, skupiwszy się, ciągnęli do nas jako najprędzej. Mam

nadzieję w Panu Bogu, że do wojska zdobycz i łaskę regimentarską jako największą będącymi mieli, o to proszę; skoro zaś nam da Pan Bóg zamek Białocerkiewski odebrać, to nie będącymi się bawili, ale zaraz w góre, do polskich panów, przeciwnych nam, będącymi jednostajnie na odpór stawać. Ieśli chcecie bratersko uczynić, proszę, żebyście, niż wojsko sprowadzicie, znać dawali wprzód konno dniem i nocą o sobie kogokolwiek; abyściemię waszmość tym nie zawiedli. Co przełożywszy, życzę waszmość panom od Pana Boga dobrego zdrowia, jako sam sobie; y zostawam w. m. panów we wszystkim szczerze życzliwym przyjacielem i sługa. Jego Przeszczepnego Wełyczestwa wojska zaporożskiego Samuś Iwanowicz, hetman ukraiński. Datum w taborze pod Białocerkwią, die 7-ma septembris, 1702 r. T y t u l: Mnie wielce miłościom: panu Palladyuszowi, rotmistrzowi hetmańskiemu, także panu Wałozunowi Kumiańskiemu, panu Stefanowi Ryngaszowi Jampolskiemu, na Podniestrzu wszystkim miastom ogłaszać, łaskawym przyjaciołom, wielkim dobrodziejom, pilno oddać.

(Здесь находится следующее примѣчаніе: «Z oryginału ruskiego sam fideliter przetłumaczyłem, a oryginał JW. panu kasztelanowi krakowskemu oddany. J. Szumlański, episcop Lwowski).»

Сообщено членомъ -- сотрудникомъ Коммиссии, Г. Перльштейномъ.

CLI.

Письмо полковника Семена Палея къ ротмистру Палладио, о томъ, чтобы онъ спѣшилъ соединиться съ Палеемъ, котораго жители приднѣстровскіе признали своимъ покровителемъ. 1702. Сентября 7. (?)

Mości panie rotmistrzu Palladij, moj wielce życzliwy przyjacielu! Dobre zdrowie waszmości przesyłam od pańa Boga, a przy tem mojem braterskiem zaleceniu, proszę, ponieważ o to włośc wasza podniestrzańska suplikowali do nas, abyśmy im byli za patrona, więc

waszmości bratersko proszę, abyś waszmość z naszym Łukijanem, znajdującym się w Raszkowie, przybywali do nas. Wiadomości, jeśli będą jakieś u was, przedko dawajcie mi znać. O co y powtórnie waszmości upraszając, zostawam życzliwym przyjacielem y teraz. Waszmości wszystkiego dobrego życzliwy przyjaciel, Semen Palej, pułkownik Jego Cesarskiego Wielczestwa wojska zaporożskoho.

(Здесь находится следующее примѣчаніе: «Z oryginału ruskiego sam fideliter przeklumaczyłem, a oryginał JW. panu kasztelanowi krakowskemu oddany. J. Szumlański, episcop Lwowski.»)

Сообщено членомъ —сотрудникомъ Комиссии, I. Перыштейномъ.

CL II.

Универсалъ подкоморія подольского, Ивана—Мартына Богуша, къ дворянамъ воеводства Подольского, созывающій ихъ на поголовное ополченіе противъ возставшихъ крестіанъ и козаковъ, истребляющихъ шлахту въ воеводствѣ Подольскомъ. 1702. Сентября 9.

Sabbato in crastino festi nativitatis beatissimae virginis Mariae, anno Domini milesimo septingentesimo secundo.

Ad officium et acta presentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliæ, personaliter veniens generosus Stanislaus Michalski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras universales a magnifico Bogusz, succamerario Podoliæ, ad incolas incliti palatinatus ejusdem, de actu et data ejus, inferius expressis, tenoris talis: Jan Marcin z Ziemlic Bogusz, podkomorzy wojewodztwa podolskiego, jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ichmościom panom obywatelom wojewodztwa podolskiego, moim wielce mości panom i braci, przy zaleceniu powolności mojej braterskiej, do wiadomości donoszę: iż, ledwie co wytchnawszy po tak ciężkiej tureckiej wojnie, gdzie mało co się deserta krajuw naszych obaczyły (sic),

alić nowa buntującego się hultajstwa i kozactwa następuie tirannis i tak saevit okrutnie, że ani szlachcie, ani gubernatorom, ani panom nie borgując, w pień ścinają, plebs cum nobilitate periit. Tych wiadomości rozumiem, że moim wielce mości panom dostało się słyszeć, a drugim ichmościom już i cierpieć. Więc, ex munero officii mei, (ile in absentia jaśnie wielmożnych ich mościów panów senatorów, primatum w województwie trzymających) wydaję ten uniwersał, per amorem DEI et patriæ, upraszając ichmościów moich wielce miłoścanych panów, aby, zabiegając tantae effrenatae licentiae chłopstwa tego, wsiadali waszmość miłoścowi panowie na koń i kupili się pod Kamieniec na dzień piętnasty miesiąca września; ichmość zaś panowie powiatu latyczewskiego, pod Latyczów, na tenże dzień pomieniony stawali, do których ichmościów osobny uniwersał wydaje i sam, osobą moją, lubo słabym będąc, adesse zechcę, użyczy-li Bog zdrowia. Co intime zaleciwszy, przy pieczęci, ręką własną podpisuje. Datum w Janowie, die septima mensis septembris, anno Domini millesimo septingentesimo secundo. Locus sigilli illius usitati, in caera rubra expressi: J. Marcin Bogusz z Ziemlic, podkomorzy podolski, manu propria.

*Книга каменець-Подольская гродская, записовая и помочная,
№ 3956, подз 1702; листъ 241.*

CLIII.

Жалоба луцкаго гродскаго писаря, Лаврентія Пепловскаго, на управляемого мѣстечкомъ Зинковомъ, дворянина Франциска Бережанскаго, о томъ, что зинковские крестьяне напали на село Пепловскаго, Малевцы, и, называясь козаками Цалія и Самуся, произносили угрозы, требовали контрибуції и оскорбили управляемаго, дворяниша Михайла Ходоровскаго. 1702. Сентября 13.

Feria quarta post festum Nativitatis beatissimae Virginis Mariae proxima, anno Domini 1702.

Inducenda erat hoc loco protestatio generosi Sigismundi Prudzki, nomine magnifici Laurentii de Pepłowo Pepłowski, tribuni et

notarii castrensis luceoriensis, bonorum villæ Maliowce, in palatinatu Podoliae, terra praesenti Camenecensi existentium, haeredis, in et contra generosum Franciscum, sive alterjus cui usvis nominis, Berežański, oppidi Zinków gubernatorem, tum laboriosos: Joannem Sutorem, Stanislaum Chorąży, Petrum Turczyn, Leszko, Andream, ejusdem oppidi subditos, ratione per ipsos, tempore praesenti, in republika turbulentu, feria quarta, antē festum beatissimae Virginis Mariae proxime praeteritum proxima, bona villæ Maliowce ejusdem magnifici protestantis violenta manu tumultuarie superaggressionis, promulgando sese palam cosacos et commilitones Palei et Samusia; ibidem existentes, contributiones certae quantitatis summae constitutae velle extorsionis, pleno ore contra personam conjugis generosi Michaelis Chodorowski, administratoris bonorum dictorum Malejowce, vociferando et contumeliaudo, in haec verba: «daj nam taka a taka gorzałki, bo tu będziemy z tobą cuda robili, poznasz kozaków Samusiowych! powiedz nam gdzie masz żyda koniecznie, bo z tobą chatę wywrócimy.» Tandem, dum superadvenisset generosus Michael Chodorowski, administrator bonorum praedictorum, eosdem vellet compescere atque per ministeriale et nobiles arresto innodare, tum et debitam justitię, super eosdem violentos, bonorum terrestrium superagressos, expostulare, ejusdem denegationis, nec officiosum arrestum impositum acceptationis, imo subditos eosdem suprafatus generosus Berežański, ad mala agenda fomentationis, palam promulgando: «jako przyjedzie Chodorowski, to mu kijmi na moście dajcie»; subditum, alias parobka, cum binis coetricibus (sic) inservientibus, ad se receptionis, verbis indecentibus calumniactionis, dishonorationis, contemptuationis, aliarumque laesionum illationis facta. Cujus, latior copia dari debuit. Verum, quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco, de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigeno, manifestatum est.

Книга каменецк-подольская гродская, записовая и помочная № 3956, год 1702; листъ 260 на обороть.

CLIV.

Объявление житомирского стольника, Ремяна Сурина, о томъ, что онъ, по причинѣ козацкаго возстанія, не могъ отправиться, въ назначенный срокъ, въ Топорискую волость, для принятія, бѣжавшихъ туда, своихъ крестіянъ. 1702. Сентября 14.

Року тисеча семьсотъ второго, месеца септембра четвертого надпятаго дня.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михаломъ Сингаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony jego mość pan Remian Suryn, stolnik żytomirski, swym i urodzonej jej mości paniej Zofiej Orzechowskiego Surynowej, stolnikowej żytomirskiej, małżonki swej, imieniem, praecavendo omnimodae integratati suaе, świadczył i manifestował się o to, iż ich mość manifestantes, według dekretu sądu grodzkiego żytomirskiego, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, in junio ferowanego, gotowi byli poddanych swoich, na imie: Jaška i Miska, ze wsi Obychódów, do majątki wielmożnego jego mości pana Nimiryca, wojewodzica kiiowskiego, włości Toporzyskiej, zbiegłych i tam bytem osiadłych, wydać sobie ze wszystkim nabytkiem ich, tymże dekrem nakazanych, odebrać i onych znowu do swojej majątki, Obychódów, odszukać; ale że jeszcze ante terminum praefixum incursio i bunt kozackie powstali, i dotąd nie ustają, dla których difficilis aditus w tamten kraj był, i odebrać tychto pomienionych poddanych swoichcale nie można było; zaczym manifestans, ne videatur contravenire decreto i żeby ztąd szkody jakowej nie poniosł, iterum

atque iterum manifestowawszy się, captato opportuno tempore, za uspokojeniem, Deo dante, buntów kozackich, wyszmianowanych podanych swoich odebrać deklarował i salvam meliorationem terazniejszej manifestatij swojej, breviter napisanej, zostawiwszy, o przyjęcie jej do xiąg prosił, co i otrzymał, Remian Suryn, stolnik żytomirski.

Книга гродская, кіевская, записовая и помочная, № 23, годъ 1701—1702; листъ 812.

C L V.

Тяжба между мѣщанами Каменецкими за подозрѣніе одного изъ нихъ въ сочувствіи козацкому движенью. 1702. Сентября 16—21.

Actum Cameneci Podoliae, 16 semptemberis 1702.

Theodor Brodakiewicz, actor. Honaratus Stanislaus Szorbański, citatus.

Proponit actor: Że go pozwany podał przed JM. panem Malinowskim, jakoby actor miał mówić w cechu bednarskim, że potrzeba wyciąć xięży i Polaków. Petens puniri.

Citatus respondet: Żem nie udawał, tylkom to słyszał od Pana Theodora, że jeden człowiek wymówił: «jak kozaki przystąpią, trzeba naprzód wyciąć»; ale nie wie kogo.

Judicium praesens civile camenecense: mandat inquisitionem in instanti. Tandem actor statuit testes, petens examinari.

1) Famatus Stanislaus Skałatowicz recognovit: Słyszałem od P. Brodakiewicza, gdyśmy się zgadali o kozakach, że mówił: «ba niewiem, kogo się tu bać, czy kozaków, czy Polaków? gdyżem słyszał, że jeden z Polaków mówił, że trzeba wprzód Ruś wyciąć». A gdym się pytał, ktoby to mówił? nie chciał odpowiedzieć.

2) Walenty Kopiński sic recognovit: Pan Brodakiewicz był u nas w cechu, gdyśmy się umawiali. Pan cechmistrz rzekł: «dajcie pokój, kozacy jak przyjdą, pogodzą nas». Na co pan Brodakiewicz rzekł: «Pan Bóg go wie, kogo się bać, czy Polaków, czy kozaków? gdyżem słyszał od jednego przełożonego, że Polacy chcą Ruś wyciąć».

3) Casimirus Stanowicz recognovit: W cechu u nas pan Brodakiewicz mówił: «niewiem kogo się bać, czy Polaków czy kozaków? gdyżem słyszał od godnej osoby, że się Polacy na Rus buntują.»

Comprobaverunt per erectionem digitorum.—Datum ad proximum,

19 Septembris.

Actor statuit testes, petens examinari.

Honoratus Andreas Pawlicz sic recognovit: Od JM. Pana Malinowskiego słyszałem, który mi powiadał, że stolarz Szorbański mówił przed nim, że Brodakiewicz mówił: «trzeba wprzód sięży i Polaków wyciąć».

Basilius Chmielik: recognovit sicut primus testis.

21 Septembris.

Actor, inhaerendo inquisitioni, petit ferridecretum.

Judicium praesens civile Camenecense przeczytawszy inquisitią, przez stronę powodową wywiedzioną, z której ponieważ się pokazuje, że pozwany actora niesłusznie udał, jakoby słowa, w propozycji położone, miał mówić; od których słów mówienia świadkowie, natenczas w cechu będący, aktora ewinkują, dla tego nakazuje: aby stronę powodową, tu, publicznie na ratuszu, przeprosił, więzienie zaraz zasiadł i ono przez tydzień odprawił, drzwi na ratusz, z drzewa miejskiego, naprawił, koszty aktorowi powrócił. Deklarując, że te słowa zadane aktora poczciwości, honorowi i sławie szkodzić nie mają; jeżeliby zaś więcej te słowa miał pozwany przed kim mówić, tedy od rzemiosła i od cechu ma odpadać.

*Книга каменец-подольского городового магистрата, № 4437,
год 1700—1713; листы: 344 на обороте, 345 на обороте и 346.*

Инструкція, данная дворянами воеводства Подольского посламъ, отправляемымъ къ гетману польному коронному. Дворяне просать помощи противъ козаковъ и возставшихъ крестьянъ, просятъ отпустить жалованіе каменецкому гарнизону и его коменданту и снестись съ господаремъ Молдавскимъ и гетманомъ, Мазепою, дабы они запретили своимъ подчиненнымъ переходить въ ряды возставшихъ козаковъ. 1702. Сентября 20.

Feria tertia ante festum sanctae Catherinae, virginis et martyris, anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens generosus Thomas Skarżęński, vicesgerens officii praesentis, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit instructionem incolaram palatinatus Podoliae ad illustres et magnificos: castelanum cracoviensem, supremum ducem regni, atque palatinum bełzensem, campestrem ducem, data, manu generosi Josephi de Strumiany in Muksza Dąbrowski, subdapiferi terrestris et notarii castrensis latyczoviensis, directoris confederationis palatinatus ejusdem, propria subscriptam et sigillo usitato communitam, introcontentam, cuius tenor sequitur ejusmodi: Jnstrukcja ichmościom panom: Andrzejowi Wasilkowskiemu, porucznikowi, laudo publico wojewodztwa podolskiego ordynowanemu, towarzyszowi jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody lubelskiego, i Samuelowi Paplińskiemu, posłom do jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, za zjazdem rycerstwa, circa defensionem wojewodztwa podolskiego, dana w Kamieńcu, die vigesima septembbris, anno milesimo septingentesimo secundo: Najprzod ich mość panowie jaśnie

wielmożnemu imci panu wojewodzie bełzkiemu, hetmanowi polnemu koronnemu, imieniem całego województwa naszego podziękują za wszelkie starania, prace i podjęte fatygi około dobra pospolitego i upraszać jego mości będą, aby eadem cura et sollicitudine raczył ingruentibus periculis ojczyzny zabiegać, doniosą i to ich mość panowie posłowie, że województwo nasze, zostawszy uwolnione ab authore pacis a sagittā volante, że, zamiast szczęśliwego pokojу, przez dwadzieścia dziewięć lat pożadanego, sub auspiciis najjaśniejszego króla jego mości Augusta wtórego, nam panującego, przywróconego, augustissimas dies spodziewaliśmy się, na ten czas in manifesto zostajemy periculo, gdy zuchwalne chłopstwo, dolose poczawszy od Bogusławia, co dzień to bardziej in oppressionem kwi szlacheckiej, per subjugationem miast i wsi, jednych przez szturum pobranych, drugich per foedus, wydarłszy z posłuszeństwa dziedzicom, w potęgę się i siłę fortunami naszemi utwierdzają i zmacniają i już pod sam Międzyboż zakraczają, przechwalając się ustawnicznie, że, quidquid virium et armorum mają, pod Kamieńcem obrócą; jakoż w okolicy Kamieńca chłopstwo buntować się poczęło, ktoremu nieszczęściu że siły nasze, ani odpór dać, ani zabieżeć temu złemu nie mogą, upraszać będą imieniem całego województwa imci pana wojewodę bełzkiego, hetmana polnego koronnego, aby, jako custos et defensor limitum regni, raczył nas jaką porcją wojska i piechotą, secundum antiquam normam et praxim usitatam, suffragari, ne jus detur sceleri in commune nefas. Upraszać będą ich mość panowie posłowie, aby w ordynansie dołożono ich mościom panom porucznikom, albo namiestnikom, chorągwiam do Kamieńca ordynowanym, ażeby znosili się z jego mością panem komendantem i z nami, oraz żeby forwachty odprawowali, dla informowania fortecy o nieprzyjacielu, do czego i województwo nasze dopomoże. Opowiadzą i o tem ich mość panowie posłowie, że nie tylko przez samych chłopów swywolnych dzieją się województwu naszemu oppressje, ale i ludzie z strony wołoskiej i zadnieprskiej do tego się przykładają i są pomocą; upraszać tedy będą jego mości pana wojewody bełzkiego, aby raczył, powagą swoją, list napisać z powagą do hospodara jego mości ziem mołdawskich, aby ejusmodi ausus raczył surowym ordynansem swoim compescere. O podobną interpozycją listową upra-

szać będą ich mość panowie posłowie do imci pana Mazepy, hetmana wojsk zaporożskich, ażeby nie dozwalał ludziom zadnieprskim na tą swyvolną imprezę łączyć się, przez co by nie tylko u nas, ale w całej rzeczypospolitej, dał okazją do zerwania przymierza. Przydadzą i to ich mość panowie posłowie, że praesidentarii Kamieńca podolskiego, przez niedyskrecje wojewodztw, do których repartycii należą, będąc niepłatni, ztąd niektórzy nago, bez lonungów, małoby, strzeż Boże czego, pomogli; upraszać tedy będą imci pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, aby onych w świeżej raczył mieć pamięci, w osobliwym respekcie w obmyśleniu sustentamentów, ile kiedy o nich i komisarze jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, płacący na kompanji tegorocznej półtory ćwierci wojsku wszystkiemu, o nich nie zapomnieli, aby potym całemu narodowi naszemu y rzeczypospolitej nie było to ignominiosum. Wniosą też instancją ich mość panowie posłowie, imieniem całego wojewodztwa naszego, za imcią panem Koszkiem, generałkiem majorem, który lata swoje i fortunę swoją wszystką na usługach rzeczypospolitej i po dziś dzień i tu ad praesens, in praesidio tej fortecy, zostający, nie bez kosztu dni swoje traci sine ullo solatio ac respectu rzeczypospolitej, bez którego dalej nie może subsistere, aby go inter ceteros, bene meritos, w swoim raczył mieć respekcie, i jaką pewną obmyślił suminę. Cetera activitati, dexteritati et prudentiae ich mościów panów posłów commituntur. Na które wszystkie punkta praesentis instructionis unanimes zezwoliwszy, do podpisania tejże wielmożnego imci pana dyrectora naszego uprosiliśmy. Dattum ut supra. Jozef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemska i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor konfederacji koła rycerskiego wojewodztwa podolskiego. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii praesentis reliquit.

*Книга каменець-подольская, гродская, записован и помочная,
№ 3956, годъ 1702; листъ 314 на оборотъ.*

CLVII.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго, со-зывающій дворянъ волынскаго воеводства на поголовное ополченіе про-тивъ козаковъ. 1702 Сентября 22.

Roku tysiącznego siedmusetnego wtorego, miesiąca septembbris dwudziestego wtórego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieckimi i przedemną, Bazylem Bieniaszewskim, namieśnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Podnieszeński, uniwersał, na pospolite ruszenie wydany, podał, tenoris sequentis: Franciszek na Ledochowie i Krupej Leduchowski, kasztelan i wodz województwa wołyńskiego. Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym, moim wielce miłościwym panom i braciej, przy zaleceniu zwykłej mojej propensie, do wiadomości donoszę: ponieważ w państwach jego królewskiej mości (rebellia) sistit gradum i coraz, za codziennym przybyciem na swowolą hultajstwa do wodzów swoich: Samusia, hetmana, Iskry, pułkownika, Palienka i Sinicy, majora audet, ku nam, attakując Białocerkiew, przybliża się, abyśmy tych nieprzyjaciół in visceribus województwa naszego nie oglądali, sativo onego provenire za granicą, ne subditorum nostrorum similis irrumpat insolentia, ruszywszy się od Dubna ku Zasławiu, wszystkich ich mościów panów i braci, których staropolska cnota, dzielność i mestwo, najbardziej szlachecka swoboda et securitas carorum pignorum cogere, bardziej aniżeli moja requisitia, powinna, do spieszniejszego, na obrone całości swojej et gloria nominis ich mościów panów, pospiechu, invoco, nie tak rigorem poenarum, de expeditione bellica sancitum, expono, jako to, abyście waszmoście i fortun, i honorów, i samych, któremi sustentamur, wolności i praw

szlacheckich nie utracili, gdy nic pociesznego nam, na impreze w łasce Bożej idącym, ztamąd nie przychodzi, praecustodio, prosze i, pro munere officii mei i imie szlacheckie, do jako najprędszegoz przybycia more, disciplina et obedientia militari, obligui e i ten ordynans po grodach wszystkich i parafiach publikować ad notitiam omnium zalecam i on ręką mą, przy pieczęci zwykłej, podpisuie. Dan w obozie pod Mołodawą, die vigesima secunda septembbris, millesimo septingentesimo secundo anno. U tej oblaty podpis ręki, przy pieczęci, w te słowa: Franciszek Leduchowski, K. P. W. Wołyńskiego.

Книга гродская кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 1025.

Примѣчаніе: Тотъ-же универсаль внесенъ въ книгу гродскую луцкую, записовую 1702-го года (№ 2238), на листѣ 1099 и въ книгу гродскую, владымирскую, 1702—1706 г. (№ 1078), на листѣ 309.

CLVIII.

Универсалъ волынского кастеляна, Франциска Ледуховскаго, созывающій дворянъ волынского воеводства на поголовное ополченіе противъ козаковъ и угрожающій военнымъ судомъ тѣмъ, которые не явятся. 1702. Октября 3.

Roku tysiącznego siedmusetnego wtórego, miesiąca octobris szóstego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkimi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personaliter urodzony pan Gabriel Mignowski, dla zapisania do akt niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, uniwersał, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka na Leduchowie Leduchowskiego, kasztelana i wodza województwa wołyńskiego, na pospolite ruszenie wydany, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego i do act wpisanie, którego ia, urząd, affectationi annuendo, pomieniony uniwersał, ad acticandum przymując, czytałem, de tenore sequenti: Franciszek na Leduchowie i Krupie Leduchowski, kasztellan i wodz województwa wołyńskiego. Jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym, moim miłościwym panom i braciej braterskie chęci i wenaratią za-

lececam. Kiedy bunt kozacki nie ustaje, owszem majus incremen-
tum habet i od obsidiey białocerkiewskiej malignitas Samusia i in-
nych jego odhaerentów nie supersedue, ale w cięzką angustią for-
tece wprowadza, i iuż ad desperatos poddania się przywodzi casus,
Iskra zaś ignotis viis na podiazd już od tygodnia poszedł, jako woje-
wodztwu naszemu kiiowskie wojewodztwo przez ich mościow panów
posłów swoich i instructią szerzej explicit i listy od commendanta
białocerkiewskiego i innych w kole produxit; nieustająca tedy rebel-
lium rabies i rzewliwa prawie vicinorum nostrorum expostulatio, a
bardziej metus interni mali externas wymusza na wojewodztwie sup-
petias i już eo nomine są destinowani do ordy ich mość panowie po-
słowie; zaś trzyniedzielna in campo martis zostaiących perseverantia,
rigidiorem exposcit waszmość panow expectationem, ex quo włożona
na mnie providentia, abym po trzecie wydać kazał convocatorias. Et in
absentes ab opere belli et tardo passu advenientes sąd jest uchwalony.
Zaczym pro munere officii mei, et domesticarum liminum aby prze-
stronniejszy czas był obronie, nim pora wojenna nastanie, upraszam,
abyście waszmość panowie, dalej czasu nad jeden tydzień nie pocią-
gając, pod Zasławiem stawili się, alias, po wyściu tygodnia, sąd nazna-
czony iurisdictionem extendet i, jeżeli amor boni publici et imminen-
tia pericula przedkiego ściagnienia się waszmość panom nie wyper-
swaduie, vigor poenarum, prawami opisany, sporniejszy niech uczyni
compuls; praestolatur waszmość panów intra praemissum spatium
wojewodztwo. A uchwałę terazniejszą i praesentes po grodach acti-
kować należy. Et in majus momentum, przy pieczęci, ręką własną,
w obozie pod Zdobicą, die tertia octobris, anno millesimo septingen-
tesimo secundo, podpisue się. U tej oblaty uniwersała podpis ręki temi
jest wyrażony słowy: Franciszek Leduchowski, K. P. wojewodztwa wo-
łyńskiego, manu propria. Któraże to oblata uniwersała tu, za podaniem i
prozbą wyszrzeczonego podawającego, a za moim urzędowym przyję-
ciem, wszystka, z początku aż do końca, de verbo ad verbum, do xiąg
niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest ingrossowana.

*Книга гродская кременецкая, записовая, поточная и декрето-
вая, № 1611, год 1702; листъ 1039.*

Примѣчаніе: Тотъ-же универсалъ внесенъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую,
1702-го года (№ 2288) на листѣ 1119.

CLIX.

Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго къ дворянамъ волынскаго воеводства, приглашающій ихъ собраться на сеймикъ, для принятія мѣръ противъ козацкаго возстанія 1702. Октября. 8.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca oktobra jedynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskym, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego y xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, personaliter compares urodzony jegomość pan Jozeph Błotnicki, dla zapisania do xiag niniejszych, grodzkich, łuckich, podał per oblatam denunciatią, od jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołyńskiego, do ichmościow panów obywatelów wojewodztwa wołyńskiego wydaną, z podpisem ręki tegoż jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołyńskiego, w rzeczy pewney, w tey denunciacień niżey wyrażoney, wydaną, o czym ta denunciacia szyrzey a dostateczniew w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onej y do xiag niniejszych wpisanie, którą ja, urząd, ad acticandum przyjmując, czytałem y tymi do xiag niniejszych, grodzkich, łuckich iest inserowana słowy: Franciszek na Ledochowie y Krupie Ledochowski, kasztelan y wodz wojewodztwa wołyńskiego. Jaśnie oświeceni, jaśnie wielmožni, wielmožni, moi wielce mości panowie y bracia! Gdy wyuzdana rebellia kozacka nec desistere ab inceptis conatur, ani wojewodztwo nasze, bez uczynienia jakiego takiego insolenciey kozackiey wstrentu, a przynamniew postrachu, na termin odroczony, in loco cansiliorum solito, w Łucku, die decima sexta presentis przypadający, w należytey wszystkich waszmościów panów frequentiey seymi-

kować nie może, lubośmy, exigente necessitate, ex personis et facultatibus na pospolitym reszéniu comparere y środki ratowania się brać powinni, jako wyprawa icbmościów panów posłów do ordy sufficiens viaticum potrzebuie, i inne okoliczności presenti rerum statu należytey requirunt obrady, przeto, z powiności urzędu mego, diem decimam sextam mensis presentis waszeciom, moim wielce mościwym panom, przypominam y, abyście celeriori cursu ad agenda fortia, jako determinatum, w obozie pod Zasławiem, pod starą laską consiliorum przybyli, upraszcam; niniejszą zaś denunciatię, actis publicis ingrossandam, ręką własną, w obozie pod Ostrogiem, octava octobris, anno millesimo septingentesimo secundo, podpisuję. U tey denuntiaciey, per oblatam podaney, przy pieczęci pokojowej przyciśnioney, podpis ręki jaśnie wielmożnego jegomości pana kasztelana wołyńskiego w te słowa: Franciszek Leduchowski, kasztelan y pułkownik województwa wołyńskiego. Któraż to denunciatia, per oblatam podaną, za podaniem y prozbą wyszmianowaney osoby podawaiacey, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka, z poczontku aż do samego końca, de verbo ad verbum, do xięg niniejszych, grodzkich, łuckich jest ingrosowana.

Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702; листъ 1124.

L C X.

Рѣшеніе военнаго суда воеводства волынскаго, по дѣлу подчашія венденскаго, Даніила Братковскаго, обвиненнаго въ участіи въ козацкомъ возстаніи. Судъ откладываетъ окончательное рѣшеніе дѣла и дозволяетъ обвиненному представить въ свое оправданіе свидѣтелей, а также приказываетъ арестовать войта межирецкаго, Григорія Коссовича, объ участіи котораго въ дѣлѣ возстанія найдены указанія. 1702. Октября 17.

Anno eodem (1702), dnia 17 miesiąca octobris, w obozie pod Zielęńcami.

Miedzy iustygatorem sądowym, jego mością panem Andrzejem Kłodnickim, aktorem, personaliter, a jegomością panem Danielem

Bratkowskim, podczaszycem (sic) wędyńskim, pozwanym i pod wartą będącym, personaliter. Sąd niniejszy wojskowy, controversiali: skargi strony instygatora i justifikatii obwinionego, wysłuchawszy, ponieważ imię pan Bratkowski, pozwany, ratione complicitatis wznieconej sedycej kozackiej, deprehensus in redditu, w drodze od Palija z Ukrainy, convictus, ante omnia (do excypowania) ad libera confessata, judicialiter deponenda, przystompił; z wysłuchanych których, dwuwolnie przez pozwanego deponowanych, confessat, dla skuteczniejszego prawdy dojścia, in objecto facto, potrzebną bydż sprawie tej uznawa inquisitią, do wywiedzenia której, sąd (beneficium) in instanti pozwanemu, przez świadków, na rejestrze od pozwanego podanych, których sąd przez instygatora sądowego stawić deklaruje, pozwała. Po wywiedzionej inquisitii której, albo na sąd, do dalszego w sprawie tej postempku, termin zawity zachowuje, na ktury to termin, per causam statutionis, instygator sądowy przypozwać Hreholrego Kossowicza, wojta Międzyrzyckiego, w sprawie tejże connotią (sic), jako ex confessatis patuit, mającego, powinien będzie.

Книга протоколов декретовыхъ луцкаго гроднскаго суда, подъ 1699—1741, № 3085; листъ 487.

C L X I.

Объявленіе отъ кастеляна волынского, начальника поголовного ополчения воеводства волынского, Франциска Ледуховского, о томъ, что онъ учреждаетъ въ лагерь военный судъ и что члены этого суда исполнили уже законную присягу. 1702. Октября 18.

Franciszek na Leduchowie Leduchowski, kasztellan i pułkownik województwa wołyńskiego. Jako, stosując się in toto do prawa pospolitego, constitucii anni 1621, za uniwersałami, albo raczej wiązami najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, województwo nasze wołyńskie pospolitym ruszeniem, ochoczo zdrowie i fortuny swoje za dostojeństwo majestatu jego królewskiej mości niosąc, wyszło było przeciwko wojskom króla szwedzkiego ku Krakowu, wszędы punctualiter tego prawa, de expeditione generali bellica, przestrzegając, tak gdy ztamtąd, dla nagle wznieco-

nego w województwie kiiowskim rebelii wiarołomnego kozactwa incendium, które, strzeż Boże, pozorem swoim prędko viciniam województwa naszego dosiągać by mogło, wrócić się, z opowiedzią przed stanami rzeczypospolitej, pod Sandomirz zgromadzonem, i dobroślią króla jego mości, pana naszego miłościewego, dyspensą, ad tuenda propria, musiało; i już szczęśliwie, ad restingendum wojewodztwom tutejszym fatalem ignem własną krwią buntowników, pod Zasławiem viri tim stanęło: ztąd, indefesso cursu, na sukurs pograniczej fortecy Ukrainskiej, postąpić zamysła: aby, przy łasce Bożej, tak liczne wojsko bez należytego nie zostało disciplinae militaris porządku, i każdy należytą odnosił sprawiedliwość, tudzież aby rygor uchwały koła rycerskiego, pod Zdołbyczą napisanej contra negligentes et absentes ab expeditione bellica, przy tak nagłej wojewodztwa waszego potrzebie, do executii przywiedziony bydź mógł, jurisdikcją moją sądową, jako pułkownik, reassumując, sam przysięgę super justum judicandum, w obecności całego wojewodztwa, pospolitem ruszeniem tu, pod Zasław, zgromadzonego, za wysłuchaniem przysięgi tejże wielmożnego imci pana Andrzeja na Leduchowie Leduchowskiego, podstolego wołyńskiego, podstarostiego grodzkiego krzemienieckiego, wykonawszy, tejże przysięgi ich mościów panow sędziow, w kole pod Zdołbyczą laudo publico obranych, super justum judicandum, wykonanie odebrałem, potem instygatora do tychże sądów swych wojskowych expeditionis bellicae, urodzonego Iendrzejego Kłodzińskiego, naznaczywszy, jemuż, super praestanda judicio fidelitate omni in administrando officio instigatorius, rozkazałem, który już in facie mei et totius judicii, super officio instigatorius, za wydaniem sobie roty jurameutu przez woźnego generała, szlachetnego Olexija Litowskiego, juramentum fidelitatis wykonał. Woźnemu generałowi temuż reassumowaną jurisdictią naszą sądową, i publikować z ich mość pany sędziami, i sprawy do sądu z rejestru przywołać rozkazałem; że zaś czas ku wieczorowi zbliążał się i na wieczór ruszać się ztąd, z pod Zasławia, przychodziło, przeto ja, pułkownik, z ich mościami pany sędziami też sądy do dnia jutrzyszego odwołać rozkazałem. Działo się w obozie pod Zasławiem, dnia 18-go miesiąca oktobra, roku 1702. F. Leduchowski m. p.

C L X I I .

Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго, къ дворянамъ волынскаго воеводства, извѣщающій ихъ о срокѣ, назначенномъ для сеймика. 1702. Ноября 2.

Року тисечъногого семъсотногого второго, месеца новемвбрьа сего днія.

Na urzędzie grodskim, w zamku jego królewskiej mości włodzimierskim, przedemną, Thomaszem Pałuzkim, burgrabim zamku włodzimirskiego y xięgami niniejszemi, grodzkiemi, starościńskiemi, comparens personaliter urodzony pan Jan Szymański, sługa jego mości pana Linczowskiego, komornika granicznego krzemienieckiego, innotescentie na sejmik wojewodstwa, od jaśnie wielmożnego jego mości pana Ledochowskiego, kasztelana wołyńskiego, w rzeczy niże wyrażonej wydane, przy pieczęci, ręką pomienionego iego mości pana kasztelana wołyńskiego podpisane, dla wpisania do xięg niniejszych, per oblatam podał, tenoris talis: Franciszek na Ledochowie Ledochowski, kasztelan y pułkownik wojewodztwa wołyńskiego, przy zaleceniu powolności mojej: jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym dygnitarzom, urzędukom, obywatelom y całemu rycerstwu wojewodztwa wołyńskiego donoszę do wiadomości: ponieważ ex vi uchwały publicznej stanów rzeczypospolitej, pod Sandomirzem stalej i ferowanej, na terminie, tąž uchwałą naznaczonym, sejmik wojewodztwa naszego przypadły y zaczęty, dla kupienia się propter resistentiam buntom kozackim nie jest do skutku przywiedziony, y owszem, post soluta castra, do niedziel dwóch uchwałą wojewodztwa jest prorogowany i innotescencye, z wyrażeniem czasu y dnia, eq̄ff do groduw wszystkich trzech powiatów przezemnie podane były,

sa uchwalone; lubo tedy, juž przy rozchodnym kołowaniu; dzień dwudziesty nowembra dla sejmikowania jest naznaczony y od wszystkich ich mościów panów obywatelów przytomnych acceptowany y stwierdzony, jednak, aby satisfiat] laudo publico y tym bardziej każdemu innotescat, uchwalone innotescencye, ręką moje podpisane, do grodów wszystkich trzech powiatów odsyłam y dzień pomieniony, dwudziesty nowembris anni praesentis, publicznym obradom w Łucku, in loco consiliorum, juxta mentem laudi, naznaczam y præfiguję; na co się y ręką moją przy pieczęci podpisuję. Działo się w obozie pod Zasławiem, dnia wtórego nowembris, tysiąc siedmusetnego wtórego roku. U tej innotescencyej, przy pieczęci przyciśnionej, podpis reki temi słowy: Ledochowski K. P. wojewodstwa wołyńskiego; która innotescencya, za podaniem wyszczegonnej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xięg niuiejszych jest wpisana.

Книга гродская владимірская, записовая, піоточная и декретовая, № 1078, тодз 1702—1706; листъ 326.

Примѣчаніе: Тотъ-же универсаль явленъ въ книгу гродскую, луцкую, записовую, № 2238, годъ 1702; листъ 1141.

C LXIII.

Универсалъ подстолія земскаго и писаря гродскаго Летичевскаго, Іосифа Домбровскаго, къ дворянамъ воеводства Подольскаго, сзывающій ихъ на поголовное ополчение противъ возставшихъ крестіянъ. 1702. Ноября 11.

Feria tertia ante festum sanctae Catharinæ virginis et martyris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque præsentia, castrensis, capitanealia camenicensia Podoliae, personaliter veniens generosus Simeon Czuryłowicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit litteras universales, ab magnifice Dombrowski, ad incolas palatinatus Podoliae directas, manu ejusque subscriptas, tenoris eiusmodi: Jozef z Strumian na Mukszy Dombrowski, podstoli ziemske i pisarz grodzki latyczowski, wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy,

osobliwie jednak jaśnie wielmożnym i wielmożnym imci panom urzędnikom, obywatelom wojewodztwa podolskiego, przy zaleceniu usług moich braterskich, do wiadomości donoszę: Ubolewać wprawdzie ikażdy syn ojczyzny na to musi, kiedy po odebraniu antemuralis regni, Kamieńca podolskiego, tudzież i fortun naszych, beata, alta spodziewało się wojewodztwo tutejsze uti fruique pace, ac in pacifica bonorum suorum insedere possesione, aliści chłopstwa zuchwałość i kozackiej tyranji nie ustawa impreza, która, aby dalsza w tej zawziętości, per subsidium pospolitego ruszenia, uhamowana być mogła, stosując się oraz do uchwały sejmiku naszego, in absentia protunc wyższego urzędnika, potrzebie jednak terazniejszej gwałtownej wojewodztwa naszego i fortun całości zabiegając, tym czasem, nim wojska koronne, przy manudukcji jaśnie wielmożnego wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego, pospieszą, wydaje ten uniwersał moj, aby, za ogłoszeniem i wiadomością jego, na dzień ośmnasty miesiąca teraźniejszego, wszyscy, nemine excepto, ktokolwiek być się mieni szlachcicem, nic nie uchybiając czasu naznaczonego, za wspólną zgodą tu na ten czas przytomnych imci panów braci, osobiście stawali pod Kamieniec, tak z dóbr szlacheckich, dziedzicznych, królewskich, księży, jako pocztow wyższych urzędników i dygnitarzów, cum omni aparatu bellico, zjeżdżali się, a to pod surowością praw koronnych, de expeditione bellica obostrzonych. Co, ażeby tym przedzej do wiadomości doszło, po miastach, miasteczkach i parafiach ogłaszać i rozsyłać pilnie zalecam; na co się, dla tem większej pewności, przy przyciśnieniu zwykłej pieczęci, ręką moją własną podpisuję. Działo się w Kamieńcu, dnia jedynastego miesiąca listopada, roku państwa tysiąc siedmset wtórego. Józef z Strumian na Mukszy Dombrowski, podstoli ziemski, pisarz grodzki latyczowski, pułkownik wojewodztwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati, in caera rubra expressi. Post cujus universalis ad acta ingrossationem, originale restitutum et cancelaria quietata.

*Книга каменецко-подольская, гродская, записованая и помочная,
№ 3956, годъ 1702; листъ 310.*

Духовное завещание, составленное передъ казнио дворяниномъ Да-
ниломъ Братковскимъ. Онъ распредѣляєтъ между дѣтьми свое имущество,
предписывая имъ быть вѣрными Православной вѣрѣ, прощаєтъ съ се-
мействомъ и друзьями, поручаетъ сыну: вознаградить обиду, которую
завѣщатель нѣкогда нанесъ какому-то крестіанину, раздать деньги
въ разныя церкви, давать милостыню, устроить поминальные обѣды для
нищихъ и т. п. 1702. Ноября 13.

Roku tysiąc siedmuset siódmego, miesiąca junii dwudziestego
siódmeego dnia.

Na urzędzie grodskiem, w zamku jego królewskiej mości Łuc-
kim, przedemną, Mikołaiem Athanazym Hlebowiczem-Pierockim,
namiesnikiem na ten czas burgrabstwa i zamku Łuckiego i xięgami
niniejszymi, grodskimi, Łuckimi comparens personaliter urodzona
i ey mość pani Bratkowska, wdowa, dla zapisania do xięg niniejszych
podała per oblatam testament ostatniey wolej nieboszczyka, zeszłego
niegdy, imę pana Daniela Bratkowskiego, podczaszegó wędeńskiego,
z podpisem ręki tegoż imci pana podczaszegó wędeńskiego i przyja-
cielskimi, o czym ten testament, w rzeczach spisany, szyrzey w sobie
obmawia i temi do xięg niniejszych iest wpisany słowy: W imie Ojca,
i Syna, i Świętego Ducha amen. Ja, proch, popioł Stworzyciela
moiego, tego Zbawiciela mego biorę sobie na sąd straszliwy za praw-
dziwego świadka, że nie dla żadnych buntow, które on sam wie,
że się w sercu moim nie naydowały, lecz dla rzewności domu Boga
moiego, dla zaszczytu Prawosławja świętego śmierć odbierać muszę,
proszę maiestatu jego świętego, aby przyioł w ręce ducha moiego,
prosząc i Matki Przenayświetszey jego, dla której cudów świętych

pułkonowskich (sic), w Kiiowie na świat wydaiąc (sic), jako u jego mości pana hetmana zadniecrowskiego bydź musiałem, aby chciał ratować duszę moią i tych wszystkich świętych, których dotknąłem piorem moim, a wzywam na pomoc, aby chcieli przy mękach i przy śmierci mojej stanąć i mnie wsparli i duszę moją przy śmierci; takową tedy duszę moją grzeszną w ręce Boga moiego, a ciało moie, jako ziemie do ziemi oddawam, które ma być pochowane przez synow moich, osobliwie starszego, na miescu świętym, w cerkwiie brackiej Łuckiej; i zaraz naypierwiej sumki trzydziestu talerow bitych i dwoch, przy synie moim starszym w gotowiznie będącej, dwieście szesnaście złotych, bez tych dwoch talerow: naprzod trzydzieśtie złotych długow oddać temuż bractwu Łuckiemu; potym drugie złotych trzydzieśtie; jeśli żadnego krewnego chłop ten w Pełhach nie ma, u którego szkapę pograbić kazałem w zaroślach—będąc w Malinie oddawałem one, ale wziąć nie chcieli,—czego syn moy starszy dozrzeć powinien będzie, jeśli krewni będą, to krewnym oddać, a jeśli nie będą, to na też mieysce święte, do czesnoho Chresta, za duszę jego na połtora sorokousta ten syn moy oddać powinien; także z tychże pieniędzy na też mieysce święte na dwa sorokousty za dusze moje; także do mieysca świętego Zahorowskiego na sorokoust złotych dwadzieśtie; jako i na mieysce święte do Poczaiaowa złotych dwadzieśtie; jako i na mieysce święte Panny Najświętszej Pokrowy świętej w Łucku, także na sorokoust złotych dwadzieśtie; do chramu świętego Michała, w Łucku będącego, na puł sorokousta złotych dziesięć; dwadzieścia złotych na duchowieństwo, na obiad przy pogrzebie dla ubogich, ponieważ niema komu obiadu gotować, tedy żeby tenże syn moy przy pogrzebie złotych dziesięcioro dał; zostaje się złotych sześćdziesiąt jeden, zostawuję dziewczętom moim na potrzebę zimową, jako i u imć pana stolnika, wuiā ich, złotych dwadzieścia i cztery, aby jego mość jednej oddał złotych dwanaście, drugiej złotych dwanaście, lubo zbożem na wikt. Synów los moich tak disponuję: ponieważ syn moy starszy wydał mi złotych siedmset sześćdziesiąt z tysiąca złotych, a syn młodszy z drugiego tysiąca, zaczym starszemu bratu swemu, według pomiarkowania przyacielskiego, zostawiwszy przy sobie złotych sto na pauią Pasiewiczową i Pasiewicza, drugie sto złotych, co będzie należało, ostatek aby oddał bratu swemu starsze-

mu. Dziewczęta moie tak disponuię: są u oyca Samuela, starszego bratstwa lwowskiego, membrany żydow lwowskich na dziesięć set złotych, i więcej może się naleść z prowizją. Z tejż summy na przed pięćset złotych starszej dziewczynie mojej względem posagu, sto złotych na pościąłkę, sto złotych na różne potrzeby, jako na poszyście sukienki komkowej, kuntusika i inne, day Boże prętko, na wesele. Tysiąc złotych polskich na kahale łuckim—jest membran i exequucia od króla jego mości u tegoż oyca Samuela baniciejs od lat dziesięciu; szukać w Łucku, wyiąć, z tym jechać do imci pana podkarbiego; wiem, jeżeli nie wszystkie summę, przynajmniej ten tysiąc złotych do owych pięciuset złotych, które na srodopoście rzymskie przez lwowskiego żyda oddać są powinne; tak tedy sukna na dwa kuntusiki ciemnozielone dziewczętom moim, starszej wprzód pokrajawszy; i rysie moje na podszywe tejże daje starszej, (może się ostać i młodszej Kamili na co potrzebniejszego). Hatłas młodszej do zrostu. Czeladnikowi temu, co ze mną ieździł do Kiiowa—stuczkę płutna moskiewskiego; drugie stuczkę tegoż płutna moskiewskiego - dziewczynie młodszej, trzecią stuczkę tegoż płutna -starszej dziewczynie; dziewczętom, wnukom moim, daje stuczke tegoż płutna Synu memu starszemu tego konia, co mam od niego; synowi młodszemu drugiego konia z klaczą; synowi memu starszemu kuntusz ciemnozielony; synowi memu młodszemu połtory stuczki kitaiu moskiewskiego; synowi memu starszemu pułtory stuczki także kitaiu moskiewskiego; synowi młodszemu kuntusz cynamonowy.—Przystępuję do summy, na kahale łuckim będącej, na której pułtora tysiąca. Dziewczęnie mojej młodszej sto złotych na pościąłkę zapisuie, jako jest dawny zapis od lat dwóch z donacją na to zapisany, oryginał donaciej, jako i wszystkie prawa, odszukać. (Starszej), jeśli pan Bog pobłogosławi mieć prętko przyjaciela, żeby tę młodszą przy sobie trzymała. Jeżeli te pułtora tysiąca z kahała łuckiego byłyby odszukane, tedy syn moj starszy powinien dać na zastaw żydom lwowskim na prowizję, żeby z tej prowizji na potrzebę było tej dziewczynie. Jego mość paau Bohuszewiczowi, synowcowi moiemu, już ostatni oddaię ukłon, prosząc bardzo, aby z synem moim starszym byli exequutorami testamentu tego, który imci panu Bohuszewiczowi i synowi memu starszemu prawie w ręce oddaię; disposicie moie, żeby

jak najpředzej one ratowali, to jest duszę moię. — Temuż imci paun synowcowi memu, aby dalej był łaskaw na dziecie mojej, dokąd da pan Bóg, jako mām nadzieję prętko w Bogu moim, tej starszej przyjaciela, połtory stuczki tegoż kitaiu moskiewskiego offiaruię, a pułtory stuczki imci panu Bobrykiewiczowi, zięciowi memu, ofiaruię, prosząc, aby wiodł człowieka do cureczki mojej; wszakże naznaczyłem dwieście złotych. Synow i curki moie napominam, aby się tej wiary trzymali, dla której ja umiram, ieśli chcą mie błogosławieństwo Boskie; przystępuię na ostatek do miłej małżąk mojej, którą, ze żzami pożegnawszy, ze wszystkich zapisów, nawet i z tych pięciuset złotych, które mi pan Zutowicz, zięć iej, za moie szkody, iż summa moia, cztery tysiące, czekając takiejże summy iej, daremnie leżała, jako o tym process prawny u imci pana Bzowskiego świadczy, ze wszystkiego tedy, od mała do wielka, małżąkę moją miłę i dziatki jej tą ostatnią wolą moją kwituje i wiecznie wyzwalam; też miłę małżąkę moją przez miłosierdzie Boże upraszam, aby tej sierocie, dziewczynie mojej starszej, te sukienkę oddała; pokoj wieczny ze mną na sąd straszliwy zachowa. Zostaie się dwieście i kilkadesiąt złotych u żydow lwowskich, które syn moj starszy, jako i drugie i pierwsze, na środopoście rzymskie odszukawszy, złotych piędziesiąt na koszt sobie odebrawszy, te dwieście złotych, naradziwszy się z małżąką moją, gdzieby na jakie miejsce sto złotych rozdać na sorokousty? Syn moj, odebrawszy czterdziestie złotych, na Wołyń zawieść dla tych biednych sirot moich i znowu dwadzieścia ponawiam, co czyni złotych sześćdziesiąt, a ostatek, złotych czterdziestie, ma oddać miłej małżączę mojej, żeby obiad jeden i drugi za duszę moją ubogim sprawiła, także ustawnicznie ubogim dawała. Amen. Dla lepszej wagi tą ostatnią wolą ręką moją podpisue. Ich mości panów przyjacioł do podpisu uprosiłem. W Łucku, w więzieniu, dnia trzynastego Nowembra, tysiącznego siedmusetnego drugiego. Przypomniałem sobie: cztery tysiące xiążek edycie mojej i nadto sto jesczcze, w Krakowie u Cezarego będących, na którym winien temuż panu Cezaremu dwieście tynfów; te xiążki małżące mojej leguię, jako zechce, może się zgodzić z tym panem Cezarym. Szabla młodszemu synowi. U tego testamentu, per oblatam podanego, podpisy rąk temi słowy: Daniel Bratkowski, podczaszy Wędeński.

Przy tym będący przyjacielem, za prośbą jego mości pana Bratkowskiego, podczaszego wędeńskiego, podpisuje się. Jan Wacław Bobrikiewicz. Jako proszony przyjacielem, podpisuje się na tym testamencie Daniel z Brach. Hulewicz-Perekalski, który że to testament, per oblatam podany, za podaniem i prośbą wyszmianowanej osoby powdawiającej, a za moim urzędowym przyjęciem, do xięg niniejszych, grodzkich, łuckich jest inserowany.

*Книга гродская, луцкая, записовая, № 2243, годъ 1707;
листъ 234.*

CL XV.

Постановленіе сеймика воеводства Волынского, по которому определено: собрать противъ козаковъ ополченіе изъ всего воеводства, по одному солдату (шляхтичу или иностранцу) изъ каждого 30 дымовъ; устроить сборъ податей; предоставить волынскому кастеляну право созывать на поголовное ополчение дворянъ и предать военному суду Даниила Братковского; отправить пословъ для испрошения помощи противъ козаковъ къ гетманамъ и къ воеводствамъ: Русскому, Белскому и Люблинскому и къ землѣ Холмской. 1702. Ноября 20.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca nowembbris dwudziestego siódmeego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, comparens personaliter wielmożny jego mość pan Gabryel z Linczow Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego woewództwa wołyńskiego, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, łuckich, te laudum, przez jego mościów panów obywateli woewództwa wołyńskiego in loco solito consultationum unanimiter postanowione i umowne, z podpisem ręki swojej własnej, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do aktu przyjęte y wpisane było, a tak ja, one ad acticandum przymując, czytałem i temi iest inserowane słowy: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, xiężeta i

całe rycerstwo woiewództwa wołyńskiego, vigore uchwały, na przeszły seymiku, die vigesima septima mensis septembris, roku teraz-niejszego, tysiąc siedmset wtorego stałey i do dnia dzisiejszego, za powszechną zgodą, to iest do dnia dwudziestego nowembry prorogowanej, ad locum solitum consiliorum, do Łucka, zebrawszy się, wprzod Panu Bogu zastępów podzienkowawszy, że in hac calamitate oyczynny naszey zdrowo o całości oney consulere pozwala, takową in tutionem oney, pro praesenti statu, laudo publico, uchwaliliśmy i postanowili obradą: Ponieważ serpit et crescit in dies rebellia w Ukrainie kozacka, i już granic woiewództwa naszego sięga i tyka się, prospiciendo woiewództwu naszemu, krajom i fortunom naszym, securitatem, wyprawę z dymów woiewództwa naszego takową stanowiemy: aby tak jaśnie wielmożni ich mość panowie senatorowie, xiążęta, urzędnicy, dygnitarze i wszyscy obywatele, bracia woiewództwa naszego, nemine excepto, ze trzydziestu dymów, każdy dym za jeden rachując ab ultima quietatione podatkow wypłaconych, konnego jednego żołnierza, z należytym rysztunkiem wojskowym, na ochrone krajów naszych wyprawili, cum ea cautella, aby z pańskich włości, nie chłopii prości, którzy perfidi in reali opinione zostaią, kozacy albo wołosza, którzy, exemplo non uno, poszedszy in partes adversas, już się pokazali fidefragi, ani tak, jako pod Sędomirz i na terazniejszą expedycią woiewództwa naszego barzey castris inepta multitudo, choć to w należytey proporcyej dobr jaśnie wielmożnych ich mościów oświeconych senatorów i urzędników woiewództwa naszego wystawieni byli, kiedy z osob swoich, nullo discriminie sublato, ich mość panowie obywatele woiewództwa naszego piersi swoie i zdrowie in aleam fati stanowili; ale ludzi szlachte sine nota et suspitione in alteram partem, strzeż Boże, prodigionis i na których się woiewództwo bespiecznie utwierdzić może, albo ludzi cudzoziemskiego zaciągu pod officerem, sine nota będącym, stawili. Do teyże wyprawy xięża ich mość ex beneficiis suis, probostw i plebanii tenebuntur, duchowne dobra utriusque ritus: biskupstwa, episkopie, archymandrye i wszystkie zakonne dobra, także wdowy z dymów swoich, sposobem wyżey wyrażonym, pomienioney uchwale czynić zadosić mają; żydzi, karaimi, po miastach tak królewskich, ziemskich, jako i duchownych mieszkający, teyże wyprawie z dymów swoich subesse mają modo

quo supra. Ichmość zaś bracia nasi, którzy quantitatem dymów trzydziestu nie mają et possibilitatem dymów złączenia się z sąsiadami ad numerum trzydziestu mieć nie mogą, tenentur et obligantur laudo praesenti z kożdego dymu po złotych siedmiu płacić i na termin, niżey wyrażony, prorogationis pieniądze przywozić. Którą to wyprawę ze trzydziestu dymów, jak konną tak pieniężną, ze wszystką gotowością, tak jako do obozu z mieysca tego isć mają, stanowić powinni na tymże terminie prorogationis. Ichmościów panów rotmistrzow bene possessionatos, poniarkowawszy quantitatem ludzi, obierzemy; ieżeliby zaś pro tuitione krajow naszych to subsidium nie wystarczało, a ochrony silniejszey i sił większych potrzeba było, dajemy potestatem i upraszamy, aby jaśnie wielmożny jegomość pan kasztelan wołyński, jako pułkownik woewództwa naszego, uniwersał do grodów wydał, z naznaczeniem miejsca do sciagnienia się i skupienia viritim, gdzie i ich mość bracia nasi, którzy dymów swoich nie mają, ale lub po wsiach królewskich i duchownych siedzą, albo gruntów używały, viritim comparere powinni i jego mości panu pułkownikowi opowiedzić się mają; co wypełnić mamy sub paenis, de expeditione bellica sanctis. Upatrując dalsze securitatem woewództwa naszego, że siły nasze, sine adminiculo jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmańow, którzy nietylko sunt custodes legum, ale i granic ex munere zasłużonych urzędów swoich i władzę mają wojsk jego królewskiej mości i rzeczypospolitey, ex stipendiis woewództw zociagnionych, obyć się nie mogą; upraszamy pro praesenti statu wielmożnych ich mościów panów posłów ex gremio nostri: Wawrzynca na Pepłowie i Taykurach Pepłowskiego, woyskiego ziemskiego i pisarza grodzkiego łuckiego i Andrzeja z Korczmina na Porwanczu Porwanieckiego, miecznika wendeńskiego, cum titulo et forma legationis, jako instrukcia od woewództwa naszego przez wielmożnego jego mości pana marszała koła naszego dana będzie. Nadto jeszcze, aby się nie zdało woewództwo nasze nihil intentatum relinquere, które nazwać się może jam praeda furentium, primoque castro nieprzyjacielskich zawziętości szuka w chrześciańskich i życzliwych affektach woewództw pogranicznych parem zelum, i dla tego wielmożnych jego mościów panów posłów, którzy publicam i już zblizającą strzeż Boże, na woewództwo te nieszczęśliwości calamit-

tatem wyrażą et in communem succursum provolabunt, do któryey funkcjey do prześwietnych woiewodztw: woiewodztwa Russkiego—wielmożnych ich mościów panów: Jana Władysława na Wyszenkach Ochotnickiego, podstolego żytomierskiego i Stefana Jeruzalskiego, 'podstolego podlaskiego; do woiewodztwa Bełskiego—wielmożnych ich mościów panów: pana Kazimierza Hryszkiewicza, strażnika mińskiego y Pawła Maykowskiego; do Lubelskiego—wielmożnych ich mościów panów: Konstantego na Iwaniczach Iwanickiego, cześnika nowogrodzkiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego i Piotra Pepłowskiego; do ziemi Chełmskiej—wielmożnych ichmościow panów: Samuela Janiszewskiego, łowczego podlaskiego, i Marcyana Stępkowskiego, uprosiliśmy. Ostrzegając in securitatem publicam wszelkie seditiones, woiewodztwo nasze, jako pograniczne, non vano nomine to uczyniło, że jego mości pana Daniela Bratkowskiego, podczaszego wendeńskiego, zostając jeszcze in castris, proventum i przejeżdżającego z correspondencyą, mającą correaltatem do buntow, zaścignać mogło, y z pewnych dowodów, przy nim nalezionych, do Łucka, dla dostatecznej swey z obozu odesłało investigaciey; za rzecz słuszną ma u siebie, aby go jaśnie wielmożny jego mość pan kasztelan wołyński i pułkownik woiewódstwa naszego, cum adminiculo ich mościów panów sędziow, w obozie per laudum obranych, instantaneet, investigatis według słuszności documentis, osadził. Retentores cujuscunque exactionis, z miast i wsiów podatki zatrzymane, żadnemi nie składając się excepciami, wypłacone sine cunctatione, in decursu czasu do przyszłego seymiku, cum triplici pensione et paenit, a ichmość panowie contrahentes i exactores odbierać quam celeri me, sub paenis legibus regni descriptis, mają i na przyszły prorogowany seymik wielmożnemu jego mości panu chorążemu wołyńskiemu, komisarzowi woiewództwa naszego, comportare powinni; desideria zaś wszystkie jako i suplikie do przyszłego terminu prorogationis, osobliwie uchwalenie podatków zasłużonemu żołnierzowi na zasługi zatrzymane, odkładamy, i obrade nasze terazniejsze do dnia ósmego jauuarii, w roku, da Bóg przyszłym, tysiąc siedmset trzecim, pod laską tegoż jego mości pana marszałka, proroguimy. Na listy zaś wszystkie, do koła naszego przysłanc, respons, według deklaraciey woiewództwa naszego, dać temuż jego mości panu marszał-

kowi zlecamy. Którą to uchwałe naszą jego mości panu marszałkowi koła naszego podpisać y do akt podać zleciśmy. Działo się w Łucku, in loco consiliorum solito, dnia dwudziestego nowembry, roku tysiąc siedmset wtorego. U tego laudum, per oblatam podanego, podpis ręki w te słowa: Gabryel z Linczow Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa wołyńskiego. Któreż to laudum, per oblatam podane, za podaniem y prośbą wyszmianowaney osoby podawajacey, a za moim urzędowym przyjęciem wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo, do akt niniejszych iest wpisane.

*Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, год 1702;
листъ 1159.*

CLXVI.

Постановлія конфедерації дворянъ Летичевскаго уѣзда, содержащія выборы чиновниковъ и мѣры предпринятые для подавленія крестіянскаго восстания. 1702. Поябрь 20.

Feria tertia ante festum sanctae Catherinae virginis et martiris proxima, anno Domini 1702.

Ad officium actaque" praesentia, castrensa, capitancalia, came-necensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Simon Czuryłowicz, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit confederatio-nem palatinatus Podoliae et districtus Laticzoviensis, contra peri-cula a cosaçis et rebellibus rei publicae imminentia, atque tot nobi-lium palatinatus ejusdem subscriptam, introcontentam, cuius tenor sequitur talis: Konfederacia nobilitatis województwa Podolskiego, powiatu Latyczowskiego, w Kamieńcu, die dwudziestego novembry, anno milesimo septingentesimo secundo. My: rady, dygnitarze, urzędnicy i całe rycerstwo woiewodztwa Podolskiego, powiatu Latyczowskiego, ponieważ każdemu jawnie wiadome są in circumferencia wojewodztwa podolskiego pericula, fortec niektórych zabrania, ludzi zniszczenia; gwałtowne buntów kozackich najazdy in dies szerzą

się, tedy my huic malo obviando, idąc torem przodków naszych, takową między sobą postanawiamy subskrypcią: Naprzód przy wierze świętej et immunitatibus ecclesiasticis i dostojeństwie najjaśniejszego Augusta wtórego, pana naszego miłościwego, przy prawach, wolnościach naszych i koserwacji naszej statecznie stawać będziemy; której to koskryptiej naszej, in absentia protunc wyższego urzędnika, za dyrektora imci pana Józefa z Strumian na Mukszy Dombrowskiego, podstolego i pisarza grodzkiego latyczowskiego, do którego to, ponieważ sine judicio et consilio obejść się rycerstwo nie może, prosiliśmy, ich mościów panów, za sędziów i konsyljarzów: jego mości pana Jakóba Wołodyjowskiego, miecznika latyczowskiego, jego mości pana Karola Maksymiliana Kruzera, miecznika żydaczewskiego, imci pana Jakuba Dubrawskiego, cześnika dobrzyńskiego, imci pana Tomasza Skarzyńskiego, wicesgerenta grodzkiego kamienieckiego, bez których ich mościów sędziów i konsyljarzów imć pan dyrektor koła naszego rycerskiego consulere et judicare nie powinien; absentes zaś ich mościów panów braci naszych objurgamus per amorem patriae et conservationem legum, aby do tak pobożnej naszej konskrypcji przybywali. A że rycerstwo całe województwa naszego, ob defectum wojska kwarcianego, za zgodą wszystkich nas braci, tu, w Kamieńcu lokowane, tedy obieramy imci pana Michała z Rycht Humieckiego, podczaszego trembowelskiego, za regimentarza na ten czas rycerstwa naszego. Za posłów do jaśnie wielmożnych ich mościów panow hetmanów uprosiliśmy imci pana Andrzeja Wasilkowskiego, porucznika województwa naszego i imci pana Samuela Paplińskiego, którym to instrukcją, quam speciali stylo, ręką swoją podpisawszy, odda; którzy to ich mość panowie posłowie nasi, z jak najpręszą relacją powracać do nas powinni i onych obligujemy, conservando onym gratitudinem in pectoribus nostris, ichmościom zaś braci, którzy dotąd nie popisywali się, ostrzegamy, aby, sub rigore in anteriori laudo, jako i którzy poczty swoje popisywali, a teraz nie stawili, za wydaniem sobie uniwersałów, interposito, reassumując oiaz et constitutiones, de expeditione bellica, anni milesimi sexcentesimi vigesimi primi, aby spólnie cum absentibus popisu, jako najprędzej, za ordynansem wydanym ichmościow panów rotmistrzów, albo na tenczas komendę mających, stawali. A żeśmy uprosili za strażnika wojewódz-

twa naszego imci pana Stanisława Szydłowskiego, któremu poczty pańskie dajemy pod komendę, obowiązując imci pana fide bona, honore et conscientia, aby należycie uwiadamiać nas zechciał, cokolwiek by zaś się pokazało buntowników w dobrach naszych, lub królewskich, duchownych, senatorskich i szlacheckich, takowych, sub quocunque gradu zostających, według prawa pospolitego, opisanego, ichmościom panom oficerom wojewodztwa naszego dajemy w moc, obligujemy, aby gdziekolwiekby takowy człowiek excessivus znajdował się, sine ullo respectu, bez żadnych dylacji, na gardło karany był, i żaden z ichmościow, gdziekolwiekby w czycz dobrach znajdował się taki buntownik, nie może mieć sobie pro violentia, i owszem dopomodz takowego exequi. Co wszyscy fide bona, honore et conscientia strzymać sobie deklarujemy; a którykolwiek sprzeciwiający by się był tej naszej konskrypcji, pro hoste wojewodztwa naszego censemus est. Co dla lepszej wiary, z podpisami rąk naszych, koła rycerskiego, do akt tutejszych grodzkich, imieniem publicznym imci panu dyrektorowi podać zleciliśmy. Datum ut supra, w Kamieńcu. Józef z Strumian na Mukszy Dąbrowski, podstoli ziemski i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor spisku braterskiego koła rycerskiego woiewodztwa podolskiego, manu propria. Michał Hu-miecki, podczaszy trembowelski, pułkownik wojewodztwa podolskiego. Thomasz Skarzeński, wicesgerent grodzki kamieniecki, manu propria. Jakób Wołodyjowski, miecznik latyczowski. Franciszek Michał Wa-silkowski, manu propria. Stefan Komarkowski, manu propria. Józef na Smarżewie Smarżewski, manu propria. Michał Alexander z Ze-lechowa Wrzeszcz L., W. Wojciech z Bojar Bojarski. Michał Sa-muel Maślowski. Benedykt Stebłowski. Mikołaj Podfilipski. Jan Antoni z Strumian Dąbrowski, chorąży woiewodztwa podolskiego, vicesgerens grodzki latyczewski, manu propria. Dominik Siekierzyński. Stanisław Szydłowski, Seweryn Parsznicki. Wojciech Kuchar-ski. Antoni Lanckoroński, cześnik bracławski. Jakub Dubrawski, cześnik dobrzyński, manu propria. Karol Maksymilian Kruzer, miecz-nik żydaczeński, kapitan artylerji koronnej, burgrabia kamieniecki, manu propria. Marcin Kruzer, manu propria. Wojciech Zawadzki. Wacław Paweł de Miłkowiec Miłkowski, manu propria. Kazimierz Gardliński, manu propria. Dominik Bilski, manu propria. Mikołaj

Orchowski. Paweł Sierowiski. Jerzy Mirecki, manu propria. Paweł Odyski. Alexander Charzewski. Józef Czekanowski. Post cuius confederationis ad acta officii præsentis ingrossationem, originale ejusdem idem offerens circa acta officii præsentis reliquit.

*Книга гродская каменець-подольская, записовая и поточная,
№ 3956, год 1702; листъ 310 на оборотъ.*

CLXVII.

Жалоба дворянъ: Мошковскихъ, Бовсуновскихъ, Васьковскихъ, Пашинскихъ и другихъ на овруцкаго старосту, Франциска Потоцкаго, и на ловчего брацлавскаго, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ, что, когда истцы отправились въ ополченіе воеводства кіевскаго, то Потоцкій и Жабокрицкій напали съ вооруженными людьми на ихъ жилища, родственниковъ ихъ изранили и имущество пограбили. 1702. Ноября 21.

Roku tysiąc siedmset wtórego, miesiąca novembris dwudziestego pierwszego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, Krzemienieckimi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, burgrabią grodzkim Krzemienieckim, personaliter comparentes urodzeni ich mość panowie: Nikodem Moszkowski i Stephan Waśkowski, swym i drugich braci, sąsiad swych, imieniem, ich mościów panów: Moszkowskich, Bowsunowskich, Waśkowskich, Paszyńskich i wszystkich okolicy, wsi Moszkowskich, Bowsunowskich, województwa Kiiowskiego obywatelów, imieniem, prae via manifestatione przeciwko urzędowi grodzkiemu: Kiiowskemu, Żytomierskiemu i Owruckiemu o nieprzyjęcie do akt niżej pomienionej protestacji w wielkiej krzywdzie i nieznośnej swej oppressiej, przeciwko wielmożnym ich mościom panom: Franciszkowi na Potoku Potockiemu, staroście Owruckiemu i Benedykowi na Żabokrykach Żabokryckiemu, Łowczemu Bracławskiemu, pryncypałom, i urodzonemu, quorumvis nominis, Borkowskemu,

sługom uczciwym: Brotkiewiczowi, Strelcowi, Ostapowi Wołoszynowi i innym wszystkim, różnego stanu i kondycji ludziom, strzelcom, kozakom, z Wielednik, Norzyńska i Bondarów zprowadzonym, liczbą osób plus minus dwieście przenoszącym, samymże wielmożnym pryncypałom z imion i przewisk lepiej wiadomym, niżej opisanych violencii pomocnikom i exekutorom skarżyli się i protestowali o to i takowym sposobem: iż pomieniony iego mość pan starosta Owrucki, nie kontentując się in antecessum tak wielą i na dobra i osoby protestujących i na braci szlachty, stante lite, najazdami, gwałtami, rabunkami, zabójstwy, wsi i domów popaleniem, ludzi postrzelaniem, pozabijaniem kijmi, kańczukami, biciem, więzieniem i inszemi, w szerszych protestaciach opisanemi, violentiami popełnionemi i powtórzonemi, teraz jeszcze do ostatniego prześladowania, wyniszczenia i, chcąc przez tak ciężkie zubożenie odiąć sposób windykacjē praw i oppressiej swoich, nie respektując na prawo pospolite, które każdemu szlachcicowi dobr i osób opisało i obwarowało securitatem, które, nie tylko stante lite, ale i nigdy violenta attentare nie każe, co większa sub tempus expeditionis bellicae, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmusetnym wtórym, czasu niedawno przeszłego, dnia miesiąca augusta dwudziestego, gdy protestujący i ich wszystkie bracia, niżej opisanych okolicy Moszkowskich i Bowsunowskich obywatele, za wiciami jego królewskiej mości, równo z drugimi ich mościami panami, województwa Kiiowskiego obywatelami, publica securitate freti, w pole pospolitym ruszeniem wyszli, na ten czas przerzeczony wielmożny jego mość pan starosta Owrucki, znioszy się i namówiwszy z jego mością panem Żabokrzyckim, łowczym bracławskim, wyżej przerzeczonych sług swoich z strzelcami i kozakami, liczbą osób plus minus dwieście przenoszącemi, z różną strzelbą i orenżem, do boju należytym, na okolicę protestujących Moszkowskich i Bowsunowskich nasłali i subordynowali, którzy, gwałtownie na pomienione wsi uajechawszy, cokolwiek mogli zastać ludzi obojej płci, okrutnie zbili, zkaleczyli i postrzelali; a osobliwie urodzonego jego mości pana Trochima Duchowskiego laetaliter w głowę postrzelono, że extra spenę życia zostaie, domy szlacheckie zrabowali, konie, bydło, wozy, fenty, zboża, wszelakie naczynia gospodarskie i, cokolwiek mogło się użytkowego znaleźć, poobijałszy spichlerze, komory,

w nich że zamknione (rzeczy) pozabierali i jedne do majątkości Wielednik, wielmożnego jego mości pana starosty Owruckiego, drugie do majątkości Norzyńska jego mości pana łowczego Bracławskiego zaprowadzili. Przez które tak ciękie zrabowanie i nieprzyacielskim sposobem zrujnowanie, na złotych polskich dwadzieścia tysięcy ponieśli, czego inquisitią dochodzić gotowi, na ostatek publicznie na zdrowie i substancii resztę diffidat i zasadzki po różnych szlakach i drogach czynią i dotychczas czynić nie przestają, o które to violentie, nazzady, gwałty, zabójstwa, rabunki i diffidat, tak in antecessum, jako i teraz popełnione, i winy prawne, za takowe ausus opisane, tudzież szkody, ztąd pochodzące, jako o stawienie sług, strzelców i kozaków, wyżej namienionych, pro sumendis z osób ich paenis legum, offiarując ich i drugich braci swoich każdego sądu prawem czynić i dochodzić, tę swoją solenną zanoszą protestatię, salva ejus corrugendi, augendi vel in alia forma conscribendi, si opus juris fuerit, sobie i braci swoim praecustodita facultat, imieniem protestujących, pisać nie umiejących, podpisując się. Jerzy Boguszewski m. p.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1611, годъ 1702; листъ 530 на оборотѣ.

CL XVIII.

Решение военного суда, установленного въ воеводствѣ волынскомъ, по дѣлу дворянина Братковскаго, обвиненнаго въ участіи въ козацкомъ восстанию. Судъ воинский опредѣлестъ подвергнуть Братковскаго пыткѣ, для получснія отъ него болѣе подробныхъ показаний. 1702. Ноября 22.

Anno eodem (1702), dnia 22 nowembra, w mieście jego królewskiej mości, Łucku.

Continuatio sprawy imię pana Bratkowskiego.

Miedzy urodzonym jego mością panem Andrzejem Kłodnickim, instygatorem sądowym, aktorem, personaliter; a jego mością panem Bratkowskim, pod wartą będącym, także personaliter. Sąd wojskowy

dalszej skargi strony instygującej, przy skryptach, listach i innych dowodach, także justificatiej obwinionego wysłuchawszy i one dobrze ze wszystkich okoliczności uważywszy, lubo urodzony Bratkowski, obwiniony, abusus beneficio pozwolonej sobie inquisitii, etiam judiciale liter totus compelatus (sic), onej wywodzić nie chciała; i stąd manifestae complicitatis ad perduellionem cosaticam esse reus arguitur, per libera confessata przyznaje się, że w Kijowie i po różnych miejscowościach, u Palija, gdzie i Samuś był w Chwastowie, bywszy, teraz powrócił, i tak z suppliki, za religią graecodisunicką, jako skryptów i listów, ręką obwinionego pisanych, a przy nim, gdy go wojska naszego przednia straż, chcącego, ficto habitu, declinare obóz nasz, imać kazała, znalezionych, patet, że motivum, quaerendae vindictae nawróconej religii greckiej, za łaską Bożą do jedności kościoła świętego i protectiej graecodisunitae religionis, do Ukrainy jeździł i, ztąd rediens, clam populum et plebem cosaticam, zawsze in fide erga rem-publicam nutantem, in capita..... Palija i Samusia; bardziej ut præsumitur, i do tak ciężkiej przeciwko całej rzeczypospolitej sedycie, szukając commiseratę nad religią swoją, niby przez Polaków, co się nigdy najdować nie może, oppressa, siła ognia przydała; przecież, aby tem jawniej tak wielkiej niezbożności obwinionego pokazała się actia i, jeżeli kto więcej w ten zapominały wchodził uczynek, odkryło się, potrzebną być corporalną uznawa inquisitją, przez executora publicznego, w obecności pisarza i przysiężnych miejscowości, na którą pozwanego, do sądu miejskiego, w obecności urodzonego instygatora sądowego, in instanti odsyła.

Книга протоколов днепропетровских луїкало іродскаго суда, 1699 -- 1741 года, № 3085; листъ 442 на оборотѣ.

Универсалъ короннаго подкоморія, граfa Юрия-Домініка Любо-
мирскаго къ дворянамъ волынскаго воеводства. Любомирскій объявляетъ,
что онъ готовъ содѣйствовать дворянамъ въ усмиреніи козаковъ и при-
глашаетъ ихъ собраться въ лагерь подъ Полонное. 1702. Поября 22.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca nowembris dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami ninieyszemi, grodzkimi, łuckimi, personaliter comparens urodzony jego mość pan Zygmunt Bnicki, dla zapisania do xięg ninieyszych, grodzkich, łuckich, podał per oblatam uniwersał od jaśnie wielmożnego jego mości pana Jerzego Dominika hrabi na Wiszniczu y Jarosławiu Lubomirskiego, podkomorza konnego, olsztyńskiego, kazimirskego, barskiego etc. starosty, do ich mościów panów obywatelów woiewodztwa wołyńskiego, w sprawie pewney, w tymże uniwersale wyrażoney, wydany. O czym ten uniwersał szyrzej a dostateczniej w sobie obmawia y temi do xięg ninieyszych jest pisany słowy: Jerzy Dominik, hrabia na Wiszniczu y Jarosławiu Lubomirski, podkomorzy koronny, olsztyński, kazimirska, barski etc starosta, ich mościom panom y braciey życzliwe usługi zaleciwszy, tę moje wyrażam ochotę: iż lubo w tamtym kraju, kiedy szwedzkie grasują wojska, miałem okazję bawienia się dla ochrony nadrujnowanych przez nieprzyaciela dobr moich, kiedy tu jednak kozackie szerzą się bunt ycale nie ustają, pospieszyłem wespuł z wielmożnym jego mością panem starostą Sądeckim, abyśmy służyli waszmościom panom y ten kraj zdrowiem y fortuną

naszą zasłaniali; ponieważ tedy o conservacią zdrowia fortun waszmościow panow idzie, ogłaszam tę w nas ochotę, iż waszmościom panom służyć usilnie będziemy, tylko wzajemnie upraszamy y obliguiemy, abyście waszmość panowie, wrodzoney staropolskiey zażywszy rezoluciey, wespuł z nami zdrowia, substancie swoie zasłaniali i chłopskim nie dopuszczali szyrzyć się swyvolom; kto tedy honor ko-cha, szlachecką conserwue wolność i wojenną ma ochotę, uniżenie upraszam, abyście waszmość panowie y bracia pod Połonne do nas kupić i gromadzić się raczyli. Tak się o utrzymaniu zdrowia i fortun naszych, Pana Boga wziawszy na pomoc, szczerze radzić i myśleć o sobie będziemy, do czego invitując waszmościow panów, powolność usług moich oświadczam. Datt w Zasławiu, die vigesima secunda novembris, roku tysiąc siedmset wtórego. U tego uniwersału, przy pieczęci przycięnionej, podpis ręki tymi słowy: Lubomirski, podkomorzy koronny, któryże to uniwersał, per oblatam podany, za podaniem y prożbą wysz mianowanego jego mości podawającego, a za moim urzędowym przyjęciem, do xięg niniejszych Łuckich iest ingrosowany.

*Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, год 1702;
листъ 1165.*

CL XX.

Рѣшеніе военнаго суда, по которому приговариваются къ пыткѣ крестяне изъ мѣстечка Деревичъ, обвищенные въ намѣреніи принять участіе въ козацкомъ возстаніи. 1702. Ноября 22.

Anno eodem 1702. Dnia 22 Nowembra, w mieście jego królewskiej mości, Łucku.

Miedzy tymże urodzonym instygatorem sądowym, aktorem, a roboczymi: Iwanem, Stachem Kamińskim, Hryckiem Mielnickiem, Wasilem Podrożnym, Iwanem Wołoszynem, Kościem Dziechciarzem, Seménem Brzezniczenkiem, Kościem, poddanemi z miasteczka Derewicz, jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorze go koronnego, w więzieniu będącemi, a do sądu przyprawdzonymi, także personaliter.

Sąd wojskowy, controversii i justificatii stron wysłuchawszy, i one dobrze zważywszy, ponieważ incarcerati, na dobrowolne confessata i depozycią roboczego Iwana, przez którą incusat tychże obwinionych, że się umawiali, gdy wojsko nasze pod Wiszniopolem stało, za przybliżeniem się kozaków, do nich puść, i z nimi żydów i polaków scinać, per omnia negant, incusando tegoż roboczego Iwana, że on, z nienawiści o pobicie siebie przez Mielnika, te napaść wleczę; przeto, zawiesiwszy finalną sprawy decyzią, potrzebną bydż uznawa corporalną comparytią z tym że roboczym Iwanem przez executora publiczego, etiam admoto igne, in instanti; wynajduje i tegoż roboczego Iwana do sądu miejskiego łuckiego odsyła.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда, 1699—1741 года, № 3085; листъ 443.

C L X X I.

Позовъ, требующий въ воинный судъ воеводства волынского двоюродній: Григорія Дидковскаго и Ивана Езерскаго, вслѣдствіе жалобы на нихъ купцовъ изъ мѣстечка Полоннаго: Евреевъ, Марка Іовлевича и Мошка Шлемовича о томъ, что когда евреи эти бѣжали во время козацкаго восстанія, то они панили Дидковскаго и Езерскаго, бывшихъ тогда въ ополченіи волынского воеводства, проводить ихъ обозъ; но Дидковскій и Езерскій завели ихъ на ложный путь, въ лѣсъ, и тамъ ограбили. 1702. Ноября 24.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego, i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanowszy oczewiście wozny generał województwa Wołyńskiego i innych, szlachetny Adam Walawski, który, in vim suaे verae ac fidelis relatio-nis, palam, publice, libere ac per exparessum in haec recognovit verba: iż on roku niedawno przeszłego, tysiąc siedmset wtórego, dnia piętnastego decembrys, pozew wojskowy, pod tytułem jaśnie wiel-

możnego jego mości pana Franciszka na Lednchowie Leduchowskiego, kasztelana Wołyńskiego, pułkownika wojewodztwa Wołyńskiego, tenoris sequentis: Franciszek na Lednchowie Leduchowski, kasztelan Wołyński, pułkownik wojsk wojewodztwa Wołyńskiego, ręką swą. Urodzonym ich mościom panom: Marcianowi Czarneckiemu w Rusiulu i jego mości panu Jezierskiemu w Kołpytem mieszkającym, quos opus statutionis inculpatorum officit, Janowi, albo innego imienia, Jezierskiemu, we wsi Okorsku, przy rodzicielu i krewnych mieszkającemu, Hrehoremu, sive alias nominis, Dydkowskiemu, w Rusiulu, majątkowi jego mości pana Marciana Czarneckiego mieszkającemu i innym pryncypałom niżej mianowanego uczynku, po imionach i przewiskach samymże pryncypałom lepiej wiadomym, a we wsi Kołpytym mieszkającemu, jego mości panu Jezierskiemu, wspomnianego jego mości pana Jezierskiego, pryncypała, synowca swego, ad expeditionem bellicam wyprawującemu i zaś tegoż synowca cum praeda u siebie trzymającemu, pozwanym, z osoby, ze wszystkich generaliter dóbr waszmościów leżących i summi pieniężnych, powagą urzędu mego pułkowniczego przykazuje, abyście waszmość przed sądem ordynarnym wojewodztwa Wołyńskiego najpierw po dacie i położeniu tego pozwu, iuxta cadentiam sądzącym się, albo tam, gdzie na ten czas rezydencia moja za niedzielę cztery będzie, sami oblicznie i zawicie staneli, ad instamtiam instygatora tychże sądów expeditionis bellicae i jego delatorów, niewiernych: Marka Jowelowicza i Moszka Szlomowicza, mieszkańców i kramarzów z miasta Połonnego, dóbr jaśnie wielmożnego jego mości pana Lubomirskiego, podkomorzańskiego koronnego, kazimierskiego, olsztyńskiego, barskiego etc: starosty, krózzy actores, cum assistentia sibi debita, ieżeliby jej potrzeba, przychylając się do prawa pospolitego i protestatnej swojej, cum arresto w grodzie łuckim, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, die vigesima quarta novembris zaniesionej, waszmościów pozywają o to: iż waszmość, in convulsionem prawa pospolitego postępując sobie i na rygor prawny, ratione laesae securitatis, ile sub tempus securitatis expeditionis bellicae, statutus, et constitutionibus regni suowie opisany, nie oglądając się, gdy roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtórego, województwo Wołyńskie, haeroicis pectoribus suis zasłaniając życie i fortuny swoie, pro Deo et patria po inkursii

szwedzkiej przeciwko rebellizantom kozackim, aż w Ukrajinę wyprawiło się było, domando seditionem rebellionum, i tam, dla zaszczytu w Ukraine wolności i praw ojczystych przez czas nie mały pospolitym ruszeniem, cum dispendio vitae et substantiae, w obozie zostało, po tym zaś, skoro rebellio kozacka z kraju i fortec Ukraińskich obywatelów tamejszych, per tyranidem suam, do ucieczki w spokojniejsze kraie przymusiła, między którymi taborami moderni actores z żonami, dziećmi, towarami kupieckimi i ze wszystką substancią swoją, wybrawszy się, unosząc zdrowie swoie od okrucieństwa i zbytków swawolnych kozaków, tu, w kraje Wołyńskie, prowadzili się, tej będąc nadzieję, że wszyscy synowie koronni viritim tam, gdzie rodściwym synom ojczyzny być przystoi, przeciwko tymże rebellizantom arma movebunt, a spokojniejszego przejścia wszystkim, których wojewodztwo do wojny nie obligowało, pozwalonoi aliści co tylko actores terazniejsi ze wszystkim z Połonnego ku, Wołyniu wyechali, natychmiast wielmożni pozwani: Jezierski Didkowskij, primo quidem wielmożny Didkowski, zniosszy się z panem Jezierskim i innemi, waszmości lepiej znajomymi, w generalnym obozie będąc, czyli też bez opowiedzi wyechawszy z obozu, dodając afflictionem publicae calamitati, anno praesenti, quo supra, die ultima octobris, uciekających aktorów przed rebellią kozacką, wprzód poczeliście konwoiować na noc, wziawszy za to nagrodę, a potym w lesie, Cwet nazwanym, między Połonnym a Mańkowcami będącym, tychże aktorów, na inszy gościniec sprowadziwszy, tymże aktorom assystowaliście, gdy zaś actores postrzegli się, że nie tym gościńcem iadą, za przedniejszemi taborami ciągnąć chcieli, interea waszmość pozwani, nie pomniąc nic na prawo pospolite i na winy w nim eo nomine opisane nic nie respektując, w tymże lesie Cwecie, nad brodem, nazwanym Korowim, aktorów w kilkanaście koni dogoniwszy, samych aktorów, chcąc pozabiiąć, od wozów poodganialiście, żony ich i dzieci, ile w nocy, poprzestraszaliście, wozy zrabowaliście i, cokolwiek w wozach było, jako to: pasów dwa srebrnych: w jednym grzywien siedm prób trzynastej, pozłocistych, pas biały grzywien srebra pięć, prób iedynastej, kubków cztery: ieden pozłocisty graniasty, a trzy białych, w których srebra grzywien półszusty, prób trzynastej, łyżek srebrnych piętnaście, w sześciu łyżkach ważyło po

łutów ośm, a w dziewięciu po łutów pięciu, łomanego srebra różnego, co było w pudełku, grzywien siedm, rostruchan srebrny pozłocisty awszpurskiej roboty, waży grzywien trzy, hadel, co szabas w nim odprawią, grzywien dwie próby jedynastej, pereł uriańskich sznórów trzy, valoris złotych trzysta, koralów wielkich trzy sznury, a czwarty mniejszych, przy których sześć dukatów podwójnych było, zauszniczek dwie, w których po sześciu rubinów i po wielkiej perle, pierścionków sześć: ieden aspisowy szczerzo złoty, w którym trzy czerwonych złotych, drugi dęty w trzech czerwonych, a na wierzchu blaszka srebrna, trzeci w różą rubinową, a we środku diamentik, czwarty z czterema kólkami, a na wierzchu pieczęć, dwa pierścionków złotych turkusowych, w których pułtrzecia czerwonego złotego, dwadzieścia cewek złota, gotowych pieniędzy sześćset trzydzieście złotych polskich, sukień parę, żupan kamelowy z haftkami srebrnemi, co wszystko ważyło łutów dwanaście, próby trzynastej, giermak szkarłatny czarny, axamitem lisztowany, żupan kamelowy i giermak stary, sukień białogłówskich pare, katanka grubrynowa koloru wiśniowego, guziki wielkie filgrane złociste, spodnica jarmułokowa z trokami axamitnemi, między którymi galon złocisty, pare sukien grubrynowych, sztukie jarmułuku, kabat haftowany wszystek złotem na czerwonym axamicie; u Szai parę sukien grubrynowych, dwa kabatów axamitnych, potrzebami złocistemi obkładanych, czapka sobolowa, wydra, to jest rękaw, dwa fartuchów tabinowych, trzy prześiradła złotem haftowane, także trzy poszwy, sześć poszewek jedwabiem wyszywanych, także i prześiradła, iedna firanka, drugie stołowe nakrywadło, koszulpiętnaście, beczka w garców sto, co kram był w niej zabity, w której było trzysta (łokci) kromrasu różnych kolorów, pięćset łokci harasu różnych kolorów, rąbku sztuk dwadzieścia i cztery, dziesięć pasów jedwabnych, długich, po złotych osmnacie, siedm pasów jedwabnych krutszych, trzy sztuki drelchu, dwie sztuki dymy: iedna w prążki, druga gładka, trzy sztuki madzelanu, dwie sztuki zawoiów, trzy bunty szwabskiego płutna, dwadzieścia szarpanków śluckich, skurkozłowych czarnych piętnaście, nożów spilkowych buntów dziesięć, płotna przeworskiego sztuk trzy, płotna lwowskiego dwie sztuki, wstąż wszelakich w kolorach dwudziestu, kaftanów śluckich dziesięć,

butow czerwonych połońskiej roboty par piętnaście, butów czarnych par ośm, butów żułtych par dwanaście, szafrału funt ieden, passamanów gdańskich z jedwabiem za złotych sto, pieprzu kamień, gozdzików funt, puł funta muszkatołowej gałki, zwierciadła wielkie i małe, opońca, haftki, faciunt summę złotych sto; cytwaru funtów dwadzieścia, salety lutrowanej funtów dwadzieścia, włóczki funtów sześć, iedwabiu, kręconego z polskim, funtów dwa za złotych pięćdziesiąt, kart wrocławskich cztery tuziny, smuszków astrachańskich sinych dziesięć, czapek karmazynowych sześć, sześć kabatów grubrynowych z pasomanami, dwadzieścia sznurów koralów małych, sznur po talerowi bitemu, krzyształów sznurów dziesięć, funt cytwarowego nasienia, trzy kubraki madzelanowe, cyny sztuk dwadzieścia i pięć, flasz cynowych trzy, panwi cztery, dziesięć funtów mydła, które to rzeczy i fanty, wyżej pomienione, jako i gotowizne waszmoście pozwani, na dobrowolnym gościńcu pozabierawszy, i skrzynie, beczki, pudła, i, w czymkolwiek towary były, porozbiawszy, coście mogli na konie w zawinienia zabrać, pozabieraliście i nie przystojnie zagrabieliście, a czego iuż siła końska zniesić nie mogła, jako to: beczki, pudeł, szkrzyń, puzder, korzenia, co się tylko zabrać nie mogło, nawet wosku cztery kamienie, to wszystko po gościńcu porozrzucaliście, porąbali i w błoto i w ziemię wdeptaliście, te zaś rzeczy i srebra, wyżej pomienione, także suknie, fanty i summy gotowe, na paj między siebie podzieliwszy, każdy swoją część, gdzie miał swoje redinatorium (sic), powiózł, to jest: wielmożny pan Didkowski do wsi Rusiula, do rodzica, w Rusiulu mieszkaiącego, a wielmożny pan Jezierski do wsi Kołpytego, do stryia swego, jego mości pana Jezierskiego, poprzewoziliście; iedne rzeczy okolicznym arędziarzom poprzedaliście i pieniędze na swój pożytek obróciliście, drugie zaś rzeczy droższe, przy sobie zostawiwszy, chlubiąc się z tak niesłusznej obłowy, w domu jego mości pana Jezierskiego, w Kołpytym mieszkaiącego, kucharki, białogłów i parobki w żydowskie szaty i stroje bogate, przy ochocie publicznej, ubieraliście, jako jest wszystkim okolicznym ich mościom panom sąsiadom dobrze wiadomo, przez co po nieprzyjacielsku wniweč aktorów obróciliście i do niemałych, najmniej na piętnaście tysięcy, iedno z drugim, przywiedziście. A tak delatores moderni tych pryncypałów: pana Jezierskiego

w Kołpytym i rzeczy, tamże będące i zabrane, a pana Didkowskiego we wsi Rusiulu, u urodzonego jego mości pana Marciana Czarneckiego i rzeczy także zabrane, tamże będące, u rodzica, przez woznego, szlachetnego Męklewskiego i szlachtę, w areszcie specifikowaną, officiose aresztowawszy, do stawienia przed sąd expeditionis bellicae: primario przez jego mości pana Czarneckiego tego to pana Didkowskiego, pryncypała, a przez jego mości pana Jezierskiego, w Kołpytym mieszkającego, do stawienia synowca jego mości, pana Jezierskiego, których areszt zaszedł. A waszmościów panów: Didkowski i Jezierscy, pozwani, do przywrócenia pomienionych rzeczy, na gościu violenter zabranych, szkod nagrodzenia, winom prawnym, tak ratione laesae securitatis iudiciorum bellicae expeditionis, jako też ratione rozboiu, zabrania, zrabowania in via strata publica w nocy, jakowe na ich mościow z prawa pospolitego sciągać się będą, przysłuchania się, actores moderni na termin wyżej oznaczony waszmościów pozwywają. Na którym, jako na zavitym, abyście waszmość stanawszy, na to wszystko, co vobis proponetur, iudicialiter odpowiadali i usprawiedliwili się. Pisan w Łucku, die vigesima quarta novembbris, millesimo septingentesimo secundo, in stuba iudiciaria, odniosł do wsi Okorska po urodzonych ich mość panów, quorum vis nominum, Jezierskich: synowca i stryia, a reskrypt tegoż pozwu, słowo w słowo przepisany; unius ejusdemque essentiae, do wsi Rusiula i tam ten pozew, z jego reskryptem, w ręce pozwanym oddawszy, o oddaniu onych czeladzi dwornej, i kogo widzieć mógł, od kogo by były pisane, opowiedział i prawnie do wiadomości przyniósł. Za którym to pozwem i jego reskryptem pomieniony woźny rok i termin stronom, powodowej i pozowanej, przed sądem expeditionis bellicae, według praefixiej, w pozwie exprymowanej, ku rospirawie prawnej stanowić się złożył; de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Adam Walowski, wozny.

CLXXII.

Приговоръ воиншаго суда, по которому назначается смертная казнь съ четвертованиемъ крестіянину Ивану изъ мѣстечка Деревичъ за то, что онъ похвалился истреблять Ляховъ и Евреевъ, а потомъ должно обвинить другихъ крестіянъ въ этомъ намѣреніи. 1702. Ноября 25.

Anno eodem 1702, w Lucku, dnia 25 nowembra. Continuatio dekretu między urodzonym instygatorem sadowym, roboczym Iwanem i drugimi więźniami.

Sąd wojskowy do czytania confessat, przez roboczego Iwana circa corporalem inquisitionem deponowanych, przystąpił, z których ponieważ manifeste constat, że roboczych: Stacha Kamińskiegⁿ, Hrycka Mielnika, Wasyla Podrożnego, Iwana Wołoszyna, Kościa Dziechciarza, Semena, z napaści o bunty obwiniwszy, onych do sądu niniejszego, ze złości, jako sam przyznaje się, doniosł, i przez tę napaść swoją, ludzi tak do więzienia, jako nie nałęj biedy przywiódł, sam zaś, zapomniawszy ciężkości kary i sromotnej śmierci, na buntowniki opisane, z odpowiedzią i przechwałką mówić, jako z tych constat confessat: «że będę w lackiej i żydowskiej krwi brodził», wążył się. Napastnie obwinionych, wyżej mianowanych, od sprawy i akcji instygatora sądowego uwalnia i od więzienia in instanti tychże, niesłusznie obwinionych, relaxuje. Tegoż zaś roboczego Iwana na ścięcie szyje z czwierciowaniem po śmierci i rozwieszeniem na polach, po gościńcach publicznych, bezecnego ciała przez executora publicznego dekretuje i na nieodwłoczną executią tegoż obwinionego Iwana in instanti do sądu miejskiego odsyła.

Книга протоколовъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда,
годъ 1699—1741, № 3085; листъ 444.

CL XXXIII.

Приговоръ смертной казни на дворянина Даниила Братковскаго за участіе въ козацкомъ восстаніи, изданный военнымъ судомъ, учрежденыи въ воеводствѣ волынскомъ. 1702. Ноавбра 25.

Anno eodem (1702), w Lucku, dnia 25 novembris.

Continuatio decretu I. P. Bratkowskiego.

A post haec, sąd wojskowy, do czytania confessat, circa corporalem inquisitionem, przed sądem miejskim przez obwinionego deponowanych, przystąpiwszy, i one ze wszystkimi, cum liberis confessatis tak pod Zasławiem w obozie sądownie, jako agnitionibus i privatis przed rożnemi osobami przez obwinionego depositis, skonfrontowawszy i matura deliberatione ex omnibus circumstantiis zważywszy; lubo z nich manifestam obwinionego, w tak jawnym uczynku, mentis dochodzi obstinationem et duritiem; że etiam in manifestis, contra suam depositionem liberam zmieniał, i ztąd powtorną, etiam admoto igne, potrzebną bydź uznawa, przez tegoż executora publicznego, z obwinionego, inquisitią; jednak, mając ratią słabości obwinionego, ex clementia, od dalszej inquisitiej, admoto igne, jak sam obwiniony, uznając się godnym śmierci, supplikuje, uwolniwszy; że interest wszelkiej prowidenciej całości wojewodztw tutejszych, przy tak ciężkiej sedycie kozackiej..... ut pereat noxa, winnego śmierci za niezbożną actią, wyżej wyrażoną, tegoż urodzonego pana Bratkowskiego uznawa i jego, jako in causa injuriæ publicae, na scięcie szyje dekretuje i na executią niezwłoczną tejże śmierci przez executora publicznego, do sądu miejskiego łuckiego odsyła i poparcie tejże executii urodzonemu instygatorowi sądowemu serio zleca, któremu,

pro exigentia rei, omne administerium miasto tutejsze Łuck przydać jest powinno.

*Книга протоколоевъ декретовыхъ луцкаго гродскаго суда,
№ 3085, годъ 1699—1741; листъ 443 на оборотѣ.*

CLXXIV.

Письмо отъ русскаго посланника въ Варшавѣ къ гетману Мазепѣ, о томъ, что щведскіе агенты распускаютъ слухъ, якобы возстаніе Самуся произошло свѣдома Петра I и при содѣйствіи Мазепы. Онъ проситъ Мазепу опровергнуть непремѣнно эти слухи, войти для этого въ сношеніе съ польскими властями и не пропускать своихъ козаковъ къ Самусю. 1702. Въ концѣ ноября.

Po zakończeniu zwyczajnego tytułu.

Będąc przy dworze najjasniejszego królewskiego wielczestwa polskiego, doszła mię wiadomość, jako jednorówny nieprzyjaciel, król Szwedzki, chytrymi wymysłami y radą zdrajców, króla i rzecznopospolitą chcąc w królewstwie polskim zawieść i pogorszeniem rozerwać wieczny pokój i przyjaźń z Carskim Welichestwem, a uczynić konieczną królewstwu polskiemu ruinę, udaje i rozszerza noniwę, jakoby, po ordynansie Carskiego Wielichestwa, wielmożność wasza miał przez Dniepr przejść ze dwudziesto tysięcy wojsk na polską stronę, na pomoc i sukurs pułkownikowi Samusiowi, który także ma się pisać y nazywać ordynowanym hetmanem Carskiego Jego Welichestwa; przytym, jakoby te wszystkie buntы i rebellie (które iście nie inszego, tylko mianowanych nieprzyjaciół mają authora) czynić się mają z instygacyi, rady i pozwolenia naszego Monarchy, od czego rzecznopospolita, słyszac także wymyślne nieprzyjacielskie fakcje, nie małe przyjmuje podejrzenie; także, muszę tą mają krótką relacyją wielmożności waszej donieść, żeby to jawnie, effektualnie pokazane było, iż ta rebellia, bez woli w. m. pana, Jego Carskiego Welichestwa bez żadnej rady i najmniejszej instygacyj stanęła i nie do interessu abo potrzeby Jego Carskiego Welichestwa należy, szukając, nie tylko w tym jako najlepiej justyfikować, ale też quantum possibile y pilnować, żeby ta iskra w ogień się nie obruciła, która niedopuszcza

rzeczypospolitej ad naturalem defensionem contra communem hostem przystąpić. Dla lepszej konfirmacji chciej wasza wielmożność z jego m: hetmanem koronnym mieć pilną korrespondencyą, nie wątpiąc o tym, że to i im potrzebna będzie, żeby tym przedzej do aliancyi z Jego Carskiem Welichestwem przystąpić dla uspokojenia tego jednorownego nieprzyjaciela; a od naszej strony nie tylko assekurować dotrzymanego wiecznego pokoju, ale i wszystką pomocą przeciwko temu mianowanemu nieprzyjacielowi Jego Carskie Welichestwo armis et argento pomagać nie przestanie, gdy kontynuo w państwach tego nieprzyjaciela wojskami swojemi, nie tylko ruinę całej Inflandyi czyniąc, woysko nieprzyjacielskie główne zniósł, ale też przy inszych miastach i zamkach, sam swoją wysoką osobą, fortecę sławną, stolicę Ingryą, opanował, iście cum summo communis hujus hostis detrimento, także i w Litwie nie bez własnej szkody suis armis et expensis wziął fortecję Bychowską, oddał rzeczypospolitej i teraz, po proszeniu królewskiego welichestwa i niektórych litewskich panów, pewny regiment piechoty na pomoc przeciwko temuż nieprzyjacielowi, żądając przyjazni z rzeczypospolitą i alianci przeciwko temuż, który królestwo, rzeczypospolitej państwo, ruiną uczynił, kościół święte despektował, w wielu miejscowościach nie tylko obywateli ale też i zakonników rozegnał, dawno sławny zamek Krakowski w popiół obrócił i dotychczas z wojskiem swoim, ciężkie wybierając kontrybucie i prowianty, w wolnym państwie chce się panem uczynić absolutnym, dalej, nie wątpiąc o tym, że wasza wielmożność, według swej Carskiemu Weichestwu wiernej służby, kazał być od takich nieprzyjacielskich wymyśli w dobrej ostrożności, żeby kozaków nie przepuszczać do tych rebellizantów, ponieważ nieprzyjaciel nieusyplnym na to patrzy okiem, żeby w państwach Carskiego Welichestwa zle uczynić.

P. S. Ręką własną pana posła pisano: także należy, żeby nie tylko tych kozaków nie przepuszczać, ale i drugich nie przyjmować y im żadnej obrony nie dawać.

На оборонѣ находится помѣтка: Copia, do слова interpretata, z listu, posłanego od posła jego mości moskiewskiego, do jego mości Mazepy, hetmana zaporoskiego Jego Carskiego Welichestwa.

Сообщено членомъ -- comрудникомъ Комиссии, Г. Перльштейномъ.

Протестъ нѣкоторыхъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ под-
чашія житомирскаго, Казимира Стецкаго, и чесника житомирскаго, Алек-
сандра Кнегининскаго, о томъ, что они, присвоивъ своей партіи имя
воеводства кіевскаго, отдалились отъ начальника ополченія этого воевод-
ства, старосты овруцкаго, Франциска Потоцкаго, неумѣніемъ вести воен-
ныя дѣйствія и угнетеніемъ крестіянъ усиліи козацкое возстаніе и
были причиною гибели многихъ дворянъ и пораженія кварцянаго вой-
ска. 1702. Декабря 2.

Року тисеча семъсотъного второго, мѣсяца Декабра второго
дня.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости
овруцкому, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, намесникомъ,
на тогъ часъ, и регентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами
нинешнimi, кгродскими, овруцкими, comparens personaliter uro-
dzony jego mość pan Theodor Antoni Milkiewicz, świadczył i solen-
niter, niżej na podpisie wyrażonych, ich mościow panow urzędnikow,
obywatełow woiewodztwa kiiowskiego, imieniem, protestował się prze-
ciwko urodzonym ich mościom panom: Kaziemirzowi Stanisławowi
na Steczance Steckiemu, podczaszem i podstarościemu grodskiemu
Żytomirskiemu i Alexandrowi Kniehinieńskiemu, cześnikowi żytomir-
skiemu, indebitae scisionis et contra omne fas et aequum divisionis
w woiewodztwie kiiowskim pryncypałom, iż pomienieni obwinieni
principales, zapomniawszy rigoru prawa, in convulsores legum po-
stanowionego, nienagrodzone woiewodztwa całego ignominią, gdzie
było, in tantis całey rzeczypospolitey periculis, a osobliwie woiewodz-
twa tego, nie tylko w kupę tę gromadzić et fratres vocare in
unum, ale kiedyby można zkađkolwiek pro defensione publica

adscire sobie amicum, któryby ze wszystkimi unanimiter securitati, praesentibus in his malis, kozacką reprimere dopomogł swywolą, actus legitimos, którekolwiek pro salute publica, wszyscyśmy w polu na koniach pospolitym ruszeniem stanowili, z uięciem honoru prawdziwego, insistendo, anterioribus laudis obranego i confirmowanego pułkownika i dyrectora, wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, invalidare et scripto nocivo lacerare ausi sunt, to ich moście inculpati, ani z urzędu, ani z praerogatywy sobie żadnej służacej, choć małe w sobie, jednak ab aevo zacne i znaczne i tak wysokie woiewodztwo w siłach jego rozerwawszy i od należytej zwierzchności pułkownika i directora, z prawa postanowionego, in absentia wszystkich pierwszych urzędników, wielmożnego imci pana starosty owruckiego, oderwawszy, miasto jakiekolwiek kozackie swawoli dania odporu, interna ciere bella ważyli się, a osobliwie jego mość pan Kniehiniński, imie tego woiewodztwa wziowszy na się i na swoją sciągą, ad praedam udał się, non ad debellandum hostem; a potym z sciągą swoją nienależycie, za ordynansami jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów pro subsidio publico zbliżoną na granicę woiewodztwa naszego militiam, nulla data et habita ratione, inturbare ważywszy się, per spolia, z różnych dobr percepta, ultorem populum na imię woiewodstwa, na krew szlachecką, bo tak siła braciej, nunquam compensabili damno, poginęło, nawet i na woysko kwarciane sprowadził; o czym jako woiewodztwo nasze nigdy nie wiedziało, neque ullum unquam praebuit consensum, owszem przeczyło, tak uchodziąc, uchoway Boże, i wielkich wodzów, ich mościów panów hetmanów, censuram et praevidendo indemnitatim, cobykolwiek szkod, ruiny, jako już niemało i na ten czas poniosło woiewodztwo nasze, przed Bogiem i światem oświadcza się, że nie z cziej okazyey futura clades, tylko z nierządnego, bezprawnego wyszczegzonego regimenta za rządu, ponosić by przyszło, iterum atque iterum, ut supra scriptum est, nomine ich mościów, niżej podpisanych, protestatur, salva melioratione, prosząc hanc protestationem actis conotari; co i otrzymała. U tey protestaticey podpisy ich mościów panów obywatelów woiewodztwa Kiiowskiego temi słowy: Franciszek na Potoku Potocki, owrucki starosta, pułkownik woiewodztwa kiiowskiego, Hrehory Benedykt Żabokrzycki, łowczy brac-

ławski R. P. W. K. Kazimierz Pruszyński, porucznik P. W. K. Alexander Trzeciak, sędzia grodski owrucki, Jan Trypolski, miecznik lidzki, Jan Jakubowski, Alexander Jakubowski, Mikołaj Skipor, Stanisław Korytko, Stanisław Jaskulski S. Ow, Jerzy Karol Milkiewicz; jako nie umiejący pisać, Jan Trypolski kładnie krzyżyk ręko własną +; Thomas Redczyc, ręką własną, Woyciech Potocki, podstoli wiski, Jan Semkin, Jan Zmiiowski, Michał Zakusiło, ręką własną, Maciej Ciechanowski; na mieyscu i za prożbą imię pana Białoszyckiego, przy krzyzyku, ręką własną napisanym, podpisuję się Jan Jakubowski, Stephan Stempkowski, Theodor Podleski, Alexander Stasziewicz, Jakub Przyborowski, kapitan jego królewskiej mości; Theodor Zawalicz—Moczulski, Benedikt na Kostukowszczyźnie Kostiuszkowski, Samuel Redczyc ręką własną, Woyciech Kurowski, Stephan Kobiliński, Jau Dombrowski; na mieyscu imię pana Korkoszki podpisuję się przy krzyzyku—Samuel Ray, Theodor Antoni Milkiewicz.

*Книга гродская, овруцкая, записовая и помощная, № 3220,
год 1700—1703; листъ 592 на оборотъ.*

CLXXXVI.

Универсалъ гетмана польшаго короннаго, графа Адама-Николая Сенявскаго, къ военнымъ начальникамъ о томъ, чтобы они, вмѣстѣ со своими командами являлись въ лагерь, такъ какъ Сенявскій памѣренъ двинуться въ походъ на козаковъ. 1702. Декабря 4.

Roku tysiąc siedmsct wtorego, miesiąca decembra szesnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Kazimierzem Malickim, namiesnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego i xięgami niniejszymi, grodzkimi, Łuckimi, campareus personaliter urodzony jego mość pan Michał Paszkiewicz, dla zapisania do akt niniejszych, grodzkich, Łuckich podał per oblatam uniwersał od jaśnie wielmożnego jego mości pana Adama Mikołaja z Granowa Sieniawskiego, hrabi na Szklowie i Myszy, woiewody

bełzkiego, hetmana pełnego koronnego, lwowskiego, rohatyńskiego etc. starosty, z podpisem ręki i pieczęcią tegoż jego mości, o czym ten uniwersał, niżej wpisany, fusius in se sonat, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego i do akt wpisanie. A tak ja, urząd, annuendo proźbie y afektaciey wyszrzeczonego podawaiącego, przyjmując, czytałem y temi iest inserowany słowy: Adam Mikołay z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie y Myszy, woiewoda bełzki, hetman polny koronny, lwowski generalny, rohatyński etc. starosta. Wiadomo czynię komu o tym wiedzieć będzie należało, osobliwie jednak ich mościom panom pułkownikom, rotmistrzom, porucznikom, namiestnikom i wszystkim wojskowym y towarzystwu chorągwi, tak usarskich, pancernych, jako też y wołoskich, na imprezę ukraińską ordynowanych, do wiadomości donoszę. Jż dla miłości oyczyszny y powszechnego dobra determinowawszy się na Ukrainę przeciwko buntom kozackim, stanołem tą osobą moją, w Brzeżanach, gotowym będąc zaraz ruszyć się z wojskiem na przerzeczoną imprezę, nie ochraniając własnego zdrowia. A że chorągwie niektore tu, na miejscach naznaczonych, staneli barzo w małym compucie, inne zaś dotychczas nie staneli, tedy wydaię ten uniwersał moy do wszystkich ch mościow panów wojskowych, miłością oyczyszny y powszechnego pokoju obowiązując, serio zalecając y surową władzą moją hetmańską przykazując, aby ich mość panowie rotmistrzowie, porucznicy lub ich namiestnicy z chorągwiami na czas i miejsce, w ordynansach wyrażone, jako najprędzej stawali, a ich mość panowie kompania za chorągwiami, pod ostrością urzędu wojskowego, pospieszały z tą, ktorą należy dobremu żołnierzowi, ochotą y do wojennych actiej gotowości; ten zaś uniwersał, żeby tym przedzey wszystkich wiadomości dojść mógł, w rynku, przy trąbie, podług zwyczaju, ogłosić y na bramie miasta Łucka przybić zlecam. Dan w Brzeżanach, dnia czwartego grudnia, roku tysiąc siedmset wtorego. U tego uniwersała, przy pieczęci wielkiej, podpis ręki wielmożnego jego mości pana hetmana w te słowa: Adam Mikołay Sieniawski, woiewoda bełzki, hetman polny koronny, lwowski generalny, rohatyński etc.. starosta. Suscepta zaś grodzka krzemieniecka, w tyle napisana, de tenore tali: anno millesimo septingentesimo secundo, die nona decembris, comparens personaliter urodzony pan Bartłomiey Bochnicki, ad acta

presentia, castrensis, cremenecensia, ten uniwersał obtulit, suscepit Mikołay Stanisław Kamiński, stolnik drohicki, burgrabia grodzki krzemieniecki, manu propria. Który że to uniwersał, per oblatam podany, za podaniem y prożba wyszniawanowej osoby podawajacej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystek z początku aż do końca do xiąg grodzkich, łuckich iest ingrosowany.

*Книга луцкая, гродская, записовая, № 2238, годъ 1702;
листъ 1171.*

CLXXXVII.

Позовъ отъ имени публичнаго обвинителя военнаго суда воеводства волынского, Андрея Клодницкаго, и епископа луцкаго и острожскаго, Дионисия Жабокрицкаго, по которому требуется отъ управляющаго Клеванскимъ именемъ, дворянина Станислава Тарчевскаго, чтобы онъ выдалъ въ военный судъ, проживающаго въ Клевани, православнаго священника Иоашна, отлученного отъ церкви Жабокрицкимъ за неповиновение его власти и обвиняスマго въ томъ, что онъ, состоя въ связи съ Паллемъ и Самусемъ, явился на Волынь съ тою цѣмію, чтобы побуждать народъ къ восстанию. 1702. Декабря 5.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca decembry piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej miłości łuckim, przedtemno, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xiągami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, stanow-szy oczewiście wozny generał woiewodztwa wołyńskiego i innych, szlachetny Jan Jędrzeiowski, który, w moc wierney i skutecznej relacji swojej, jawnie, jaśnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiąc siedmset wtorego, die quarta decembry, pozew na sądy woyskowe woiewodztwa wołyńskiego authentyczny odniósł do dobr miasta Klewania i tam ten pozew, w bramę zamku, tam będącego, wetknąwzy, o położeniu onego tak warcie zamkowej, jako i mieszczanom w mieście, od kogo i w iakiej by sprawie ten pozew pisany był, prawnie opowiedział i publikował. Pisany ten pozew ad instantiam urodzonego iego mości pana Andrzeja

Kłodnickiego, instygatora przysięglego tychże sądów generalnych expeditionis bellicae woiewodztwa wołyńskiego, nomine publico..... woiewodztwa wołyńskiego, tudzież i jaśnie przewielebnego w Bogu, jego mości oyca Dyonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, z Bożey i stolice Apostolskiej łaski, episkopa Łuckiego i ostrogskiego, protothroniego i exarchy metropoliey kijowskiey, archimandryty owruckiego, aktorow, po urodzonego jego mości pana Stanisława Tarczewskiego, gubernatora i ekonoma tegoż xięstwa Klewańskiego, pozwanego, a to w sprawie i akcley, aby pozwany Jana, wyklętego ob scelera et delicta varia, kapłana ritus graeci, bywszego parocha cerkwi mieyskiey Klewańskiej założenia Wniebowzięcia nayświętszej panny Matki Bożej, do jurisdictyey wyszczeczonego aktora, imci xiędu episkopa Łuckiego i pastorału jego mości zdawna należącego, który refragus będąc, władzy pasterskiey wprzod, przez czas niemały, przez wiosnę i lato blisko przeszłe, buntując parochianow swoich przeciwko pomienionemu actorowi, imci xiędu episkopowi Łuckiemu i jego in spiritualibus zwierzchności, mieszkańców klewańskich, kapłanow, do siebie z pozwami, cum monitoriis et inhibitionibus do siebie posłanych, wprzod kilkakroć, przez tychże parochianow swoich poduszczenie, mało o śmierć nie przyprowadziwszy i konfuzą ciężką nakarmiwszy, et ratione premissorum wyklętym zostawszy, ex supra malitia sua et temeritate, poszedłszy do Paleia, Samusia i innych, przeciwko rzeczypospolitey bunty podnoszących, jako też i na Zadnieprze, biegłością swoją i wymyślnemi conceptami tychże buntownikow do większych podniecając buntów przeciwko całey rzeczypospolitey, między niemi na różnych miejscach więcej ćwierci roku bawiąc się i machinatie czyniąc, teraz novissime, dla buntowania ludu pospolitego w mieście i xięstwie Klewańskim, z informacją z tamtąd, kiedy był, daną, do żony i dzieci swoich, w Klewaniu mieszkających, powroconego, a osobliwym arestem u imci pozwanego aresztowanego, przed sąd pomieniony wojskowy woiewodztwa Wołyńskiego, dla wskazania na nim win kryminalnych, ratione praemissi facti, stawił; a w niestawieniu sam za niego odpowiedział,—intentionaney; o czym areszt, pozew oryginalny, do których się i teraz nieysza relata in toto referue, szerzej a dostateczniew w sobie obmawiaią, za którym to pozwem, mianowany wozny, rok i termin

stronom obom: powodowej i pozwaney, przed sądem wyszczeczonym expeditionis bellicae woiewodztwa wołyńskiego, na najpierwszej cadyey, po daniu i położeniu tego pozwu przypadającej, złożył i naznaczył i o tym tę swoją prawdziwą relią czyni i zeznaie, prosząc eam actis connotari, co i otrzymała. Jmieniem woznego, jako pisać nie umiejącego, za ustną prożbą onego, podpisuje się Piotr Wolski m. p.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2582, год 1702;
листъ 702 на оборотъ.*

CLXXXVIII.

Жалоба обознаго воеводства подольского, Станислава Шидловскаго и другихъ дворянъ на, управляющаго Китайгородскимъ имѣніемъ, дворянинна Ивана Овсяницкаго и на крестьяни села Недовецъ, о томъ, что, когда Шидловскій прибылъ съ другими дворянами въ Недовцы и остановился почевать, крестьяне разбѣжались, взволновали окрестныя села, ночью напали на дворянъ, обратили ихъ въ бѣгство и ограбили ихъ вещи, Овсяницкій же отказался наказать ихъ за это. 1702. Декабря 9.

*Sabbatho in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae,
anno Domini 1702.*

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosorum: Stanislai, protunc metatoris confederationis palatinatus Podoliae, et Antonii Szydłowskich, fratum germanorum, suo et generosorum: Josephi Smarżewski et Georgii Sękowski atque generosi Michaelis Rzewuski in et contra generosum Joannem Owsianicki, bonorum Kitajgrod administratorem, atque locatorem et subditos, in bonis villaе Nefedowce iusessos, administrationi ejusdem subjectos, ad praesens de nominibus et cognominibus ignotos, ratione per ipsos et quidem per specificatos subditos, turbulentos et rebelles, in hoc turbulentio praesenti palatinatus Podoliae tempore atque grassanti tumultu rebellium cosacorum, non attenta suprafati metatoris protunc electi et ordinati, ad compescendos et sedandos hostes infensissimos et seditiosos ordinatione, qua tunc fungebatur ex speciali commisso, vigore con-

scriptae confederationis nobilium palatinatus Podoliae; subdole ex praedicta villa emigrationis et ad proximiora bona affugationis, ac de superaggressione bonorum eorundem denuntiationis et palam promulgationis, eorundemque ad fervorem commotionis, tumultuarie et insperate adorsionis et vix e vivis, ni sese salvarentur, jam ferme profundā nocte, non sublationis, alios fugationis, equorum, exinde perceptorum, non modico pretio acquisitorum, aliorumque permultorum damnorum causationis, praedictus generosus Owsianicki, administrator bonorum Kitajgrodensium, ad personales instantias et requisitiones generosorum protestantium, justitiam, iuxta qualitatem facti, uti ex rebellibus expostulassent, tandem temere denegationis, imo ejusdem recusationis facta. Cujus latior copia dari debuit, verū quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, de negligentia vero partis protestantis in porrigerendo, manifestatum est.

*Книга каменець-подольская, гродская, записовая и поточная,
№ 3956, год 1702; листъ 323.*

CLXXXIX.

Жалоба обознаго воеводства Подольского, Станислава Шидловского, и другихъ дворянъ на, управляющаго мѣстечкомъ Сокольцемъ, дворянина Антона Высокинскаго, о томъ, что, когда истцы почевали въ селѣ Недовцахъ, Высокинскій уведомилъ о ихъ пріездѣ крестиани села Сокульца, побудилъ ихъ такимъ образомъ къ нападенію на истцевъ и къ разграбленію ихъ имущества. 1702. Декабря 9.

Sabbato in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae,
anno Domini 1702.

Jnducenda erat hoc loco protestatio similis generosorum: Stanislai, protunc metatoris confederationis palatinatus Podoliae, Antonii Szydłowski, fratrum germanorum, suo et generosorum: Josephi Smarzewski et Georgii Sękowski, atque generosi Michaelis Rzewuski, contra generosum Antonium Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec, illustris et magnifici subdapiferi regni, administratorem, ratione per

ipso, tempore non pridem praeterito, in termino juris specificando, dum accepta notitia certa de rebellium cosacorum grassatione, ad bona villae Nefedovce, ad coercendam et compescendam hostium rebelium, ad pernoctandum advenissent, pacificeque ibidem commorassent, non attenta seria ordinatione generosi metatoris palatinatus Podoliae, per nobilitatem electi, ne ullus se alienet et, ad regiminis ejusdem onmem securitatem, sese absentet. Ipse generosus Wysokiński, ejusmodi mandato abjecto, ad praedictā bona oppidi Sokolec (prefectus), subditos jam seditiosos avertit et, ut supponitur ex certis rationibus, in termino juris specificandis, ad seditionem commovit, eosdem de adventu eorundem praecavit et avisavit; mox in eosdem inoppinate et insperate, armata manu, vi et violenter rebellium adorsionis, aliorum fugationis, aliis equos, non parvi praetii, interceptionis et, ni sese salvarentur, vix e vivis non sublationis, se vero ab eo periculo et occasione protunc absentationis; nec protestantium (siquidem sciverat id subsequutum fore) avisationis, nec precustoditionis, exindeque paenas, legibus regni de ejusmodi illicito progressu (praescriptas), subcubitionis, damnorum permultorum, exinde subsecutorum, una cum refusione damnorum, causationis, facta. Cujus latior copia dari debuit. Verum, quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, de negligentia vero partis protestantis in porrigoendo, manifestatum est.

*Книга каменец-подольская, гродская, записовая и помочная,
№ 3956, год 1702; стр. 223 на обороте.*

Жалоба дворянина Ивана Овсяницкаго, управляющаго имѣніемъ Китайгородскимъ, на дворянъ: Станислава Шидловскаго, Антонія Гораздовскаго и другихъ, о томъ, что они, приспѣвъ на себя должносты обозныхъ воеводства подольскаго, небрежно ее исполняли и, остановившись ночевать въ селѣ Нefедовцахъ, 'принадлежащемъ къ Китайгородскому имѣнію, расположились столь бѣспечно, что дали возможность козакамъ напасть на нихъ врасплохъ, 'потому же они обвиныли въ нападеніи невинныхъ крестіянъ Нefедовскихъ. 1702. Декабрь 9.

Sabbato in crastino festi conceptionis beatae virginis Mariae,
anno Domini 1702.

Ad officium actaque praesentia, castrensi, capitanealia cameneccensia Podoliae, personaliter veniens generosus Joannes Owsianicki, bonorum oppidi Kitajgród administrator, suo et magnifici Josephi de Potok Potocki, bełzensi, ropczynensi capitanei, principalis sui, nomine, in et contra generosos: Stanislans Szydłowski, metatorem protunc palatinatus Podoliae, Antonium Gorazdowski, Josephum Smarzewski et Georgium Sekowski soleniter, una cum reprobatione, protestatus est idque in eo: Quia ipsi, specialiter tunc generosus Stanislans Gorazdowski, assumpta in personam sui functione metatoris, a nobilitate palatinatus praesentis eidem collatam, ut possit et valeat, cum adscita sibi nobilitate, ac aliis asseclis et famulis, sub tempus modernum plenum periculis, insultus, impetus rebellium cosacorum compescere vel etiam de iisdem notitiam capere, ubinam et quali turba grassantur? Quae omnia cum omni, qua par est, cautela et securitate personarum exequi tenebatur; ipsi vero, in contrarium horum omnium peragendo, ipso die festi Sanctae Catherinae virginis et martyris, proxime preterito proximo, ac si nescivissent de grassante hostile atque

proxime existente, et in eosdem inhabante, ad h[ab]ona villa Nefedowce, illustris et magnifici principalis haereditaria, ad pernoctandum, ipsa ferme nocte, advenientes, jam non unum, ut praesenti necessitate niterat, hospitium, prout eosdem caperet, verum aliquot hospitia, longe a se distincta, interceperunt; nulla habita personarum suarum vigilantia, imo omnem securitatem, vestibus objectis, cingulis exutis, imaginibus, quas in pectoribus suis ferebant, depositis, epiphisiis de equis collectis; exinde, ob ejusmodi animadversionem et inattentionem, superagressi hostes, vix omnibus occasionem non prebuerunt perditionis; subdit[us] vero nefedovecenses, uti fide'es, tam palatinatu, quam et magnifico capitaneo, domino suo, nullam notam rebellionis, tam in antecessum, quam et ad praesens non succubuerunt; de quibus justitiam nullam, nomine magnifici principalis, quam et personae moderni protestantis, tum etiam subditorum objectorum conscientiarum non praebuerunt, ratione quorum omnium, idem generosus protestans, iterum atque iterum protestatur.

*Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная,
№ 3956, годъ 1702; листъ 325.*

C L X X X I .

Объявление отъ имени стольника мозырского, Александра Немирича, о томъ, что, во время разгромленія шляхтичей воеводства кievскаго и войска польскаго козаками и крестьянами въ лагерь подъ Бердищевомъ, разграблены были разныя вещи и бумаги Немирича и, въ томъ числѣ, привилегія королевская, на основаніи которой Немиричъ владѣлъ бывшимъ монастырскимъ селомъ Жаревицами 1702. Декабря 12.

Roku tysiąc siedmset wtorego, miesiąca decembry dwunastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej miłości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xiagami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, compa-rens personaliter urodzony iego mość pan Krzysztof Bałiński, pleni-

potent urodzonych ich mośców panów: Alexandra na Olewsku Niemirycza i Zofiey Trypolskiego Niemiryczowej, stolników Mozyrskich, małżonków, obviando indemnitati tychże ich mościow, manifestował się o to: Iż gdy w roku teraznieyszym sam imć pan stolnik Mozyrski, przeciwko rebelliey kozackiey będąc rothmistrzem z woiewodztwa kijowskiego obranym, wespół z drugimi ich mościami pany obywatelami woiewodztwa kijowskiego i złączywszy się z kwarcianemi chorągwiami, przeciwko teyże rebelliey kozackiey od rzeczypospolitey i jaśnie wielmożnych ich mościow panow hetmanow ordynowanemi, insimul wraz zgromadzeni, pod Berdyczowem obozem stali, gdzie zbuntowawszy się chłopstwo z rożnych miast, miasteczek i wsiow, jako to: z Leszczyyna, Kotelní, miasteczek i wsi Prezewa i złączywszy się z kozakami, na oboz i wozy napadłszy, w roku nienieszym, tysiąc siedmset wtorym, dnia dwudziestego szóstego octobris, oboz zrabowali, przy którym rabunku wozy, konie, rożne splendorzy, osobliwie szkatułe, w wozie skarbnym będącą, w ktorey talerow bitych było trzysta i w rożnej monecie na tysięcy kilka, osobliwie rożne mumenta i dyspozycye na rożne dobra, między ktoremi przewilejy na dobra wieś Zarzewice, quondam do monasterow kijowskich należącą, ad dispositionem regiam przypadłą, w woiewodztwie kijowskim leżącą, od najasniejszego Augusta wtorego, króla polskiego, szczęśliwie nam panującego, ich mościom panom stolnikom Mozyrskim, małżonkom, de data w obozie pod Sędomirzem, anno presenti, millesimo septingentesimo secundo, benigne dany i konferowany, zawieśli, zaczym pomieniony manifestans, postrze- gając w tym całości ich mościow panow stolników Mozyrskich, małżonków, tak ratione zginienia pomienionego przywileju, iako i ionych dyspozycyi, iterum atque iterum manifestatur. Krzysztof Ba- liński m. p.

*Книга гродская, луцкая, помочная, № 2582, год 1702.
Листъ 710.*

Жалоба капитана Фридриха Левенфатера на дворянина Сигизмунда Шукшту о томъ, что Шукшта старался поймать и убить Левенфатера въ то время, когда послѣдній бѣжалъ, по примѣру другихъ дворянъ изъ кіевскаго воеводства въ волынское, вслѣдствіе козацкаго движенія. 1702. Декабря 16.

Року тисяча сеінь сотъ второго, месяца децембра шестогонадцять дня.

На ураде кгродскомъ, въ мѣстѣ его королевскогомилости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства Кіевскаго и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personali-
ter urodzony jego mość pan Fryderyk Lewenfater, kapitan jego królewskiej mości, przychylajac się do dawniejszej protestaciej swoiej i zdrowia swego całości postrzegajac, przeciwko urodzonemu jego mości panu Zygmuntowi Szukscie soleniter świadczył i protestował się o to: iż jego mość pan Szuksta, zawziawszy na protestanta jakowyś niesłuszny rankor, nie tylko in antecessum na substancij przez opaczne udania swoje, violentie, najazdy i inne nieznośne oppressie znacznie zruinował i do szkód przyprowadził, ale i na zdrowie jego mości niepojednokrotnie nastepował i pozbawić koniecznie chciał, kiedy roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt szóstego, stojąc z chorągwia w Zahalu i będąc u protestanta, w Chojnikach natenczas mieszkającego, nulla data occasione, jego mości bezbronnego szabłą w głowę zacioł, tym się nie kontentując, slug jego mości: pana Drzewieckiego, namieśnika wielmożnego jego mości pana starosty czerkaskiego, potym kozaków, každemu po

taleru bitym obiecując, żeby bili protestanta, gdziekolwiek mogli zabić, przynajmował; na tym nie dość mając, teraz znowu, roku terazniejszego, tysiąc siedmusetnego wtórego, podczas trwógi kozackich, gdy protestans, widząc, że ich mość panowie obywatele województwa kiiowskiego uchodzili, i sam jego mość z żoną, matką żony swojej i siostrą, zdrowie swoie unosząc, do wsi Borysowszczyzny, do iego mości pana Wolskiego przyjechał, obwiniony jego mość pan Szuksta, o tym dowiedziawszy się, i list do jego mości pana Wolskiego napisawszy, protestanta niesłusznie, honor i reputację jego mości ujmując, hoc famoso libello calumnose opisał, potym, insidias po drogach czynić i protestanta zabić odpowiedź przed ludźmi uczynił; dla których protestans, po uspokojeniu się trwog nazad ku domowi swemu powracając, nie tym należytym traktem, którym iechać prosto miał, ale inszą drogą, z wielką trudnością i z nakładem drogi, evitando periculum vitae suae, iechać musiał, zaczym protestans, widząc takowe niebezpieczeństwo i odpowiedź, dla których ubique locorum securus całe zdrowia swego być nie może, tum ratione per famosum libellum circumscripti honoris, iterum iterumque przeciwko wyszponienionemu jego mości panu Szukscie świadczył i protestował się i salvam meliorationem tej protestacji swojej zostawiwszy, o to wszystko prawnie czynić deklarował, prosząc mnie, urzędu, aby ta jego protestacia actis connotowana była, co i otrzymała. Fryderyk Lewenfater, kapitan jego królewskiej mości. m. p.

*Книга гродская, кіевская, записовая и помочная, № 23, год
1701 – 1702. Листов 828*

CLXXXIII.

Жалоба дворянства Станислава Суцкаго на мѣщанъ города Дунаевецъ, о томъ, что оти, принявъ участіе въ казацкомъ возстаніи, напали на Суцкаго, ограбили его, избили, похвалились его утопить, обезглавить или отвести къ своему полковнику и, паконецъ, обнаживъ его, привязали къ дереву въ лѣсу и въ такомъ положеніи оставили. 1703. Генваря 2.

Feria tertiæ in crastino festi circumcisionis Christi Domini, anno milesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco protestatio nobilis Stanislai Suski, administratoris bonorum Krzywcze, possessionis generosi Antonii Bieniecki, poccillatoris žydaczoviensis, suo et suprafati generosi principalis sui nomine, in et contra laboriosos: Hauryszcza filios atque ejusdem familiantes, totamque comunitatem oppidi Dunajowce illustris et magnifici Ioannis in Koniecpole et Jazłowiec Koniecpolski, supremi stabuli regni praefecti, subditos haereditarios dunajowcenses, excessivos et rebelles, ad praesens de nominibus ignotos, ipsis vero melius notos, postquam innotuerint, specificandos, rebelles, ratione per ipsos, non attenta securitate bonorum et personarum nobilium, quovis tempore et loco praecustodita, specialiter tamen hoc praesenti tempore turbulentio et periculo excurSIONIS rebellium cosacorum, tempore certo, feria quarta videlicet proxime praeterita, proxima, anno proxime elapso, itineranti et ad bona Rachniowka tendenti, in campis Krzywczensibus, armatim, cum bombardis, hastis et aliis, iisdem solitis, obviam violenta manu occusionis et ferme more hostili adorsionis, primario laborioso Sobek, de bonis Krzywcze, foenumvehenti, de curru bombarda longiori dejecto, vestem pellicam, alias kožuch, de corpore detractionis, tandem de manibus violentis subterfugente, mox manus violentas in personam protestantis injecerunt,

eundem, qua bombarda longiori, qua hasta horrendissime converberationis, ad terram proturbationis, ibidemque etiam pedibus concalcationis, hisce non contenti, violentia violentiis augend, et accumulando, stricto fune ligatum, pedestrem, ad flumen, ibidem existens, manuductionis, ibidemque vix non submersionis, qua pugnis, qua baculis protrusionis, palam vociferando in haec verba: «Wedito toho sobakudo połkownika, bude nam dobryj jezyk, albo ho łyszyt, a utiaty mu szyju sobaczu!» Tandem, arcendo se ab hac mala intentione, de vestibus utrisque enndem denudationis, eundemque denudatum, ad sylvam deductionis, strictissime ligatum quercui alligationis, pecunię, penes eundem consistentem, aureorum videlicet hungaricalium, praeventam, interceptionis et, ni subterfugus protunc subditus supraspecificatus ejusmodi ejus subditis de bonis villaे Rachniowka casum denuntiaset et promulgaset, ipsi vero protunc in subsidium si non subvenissent, sine dubio e vivis sufferent; subditum, laboriosum Simon Ciastek, gancarz, personaliter in bonis villaе commanentem, non praeventum superaggressionis, eundem funditus de omni supellectili domestica desolationis et interceptionis, uxorem ejusdem converberationis. Post eliberationem vero sui, in absentia protunc advocati Dunajovecensis, ad communitatem oppidi recurrebat, urgendo et querulando super sortem suam iniquam, oppidanos eosdem inculpatos esse asseruit, non alios esse. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigendo, cancellaria praesens manifestatur.

*Книга гродская, каменецк-подольская, записовая и поточная,
№ 3957; листъ 97.*

Постановленіе сеймика воеводства волынскаго: объ устройствѣ милиціи и денежнаго сбора, назначенныхъ для отраженія козаковъ, о сборѣ податей для уплаты войску, объ учрежденіи почты до окончанія войны, объ отдаче подъ судъ Григорія Косовича, войта Межирицкаго, и како-гото острожскаго мѣщанина за сношенія ихъ съ Палѣемъ и т. п. 1703. Генваря 8.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii ósmnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, Łuckimi, comparens personaliter urodzony jego mość pan Gabryel z Linczów Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa wołyńskiego, dla wpisania do akt niniejszych, grodzkich, te laudum, przez ich mościow panów obywatelów województwa wołyńskiego, in loco solito consultationum unanimiter postanowione, z podpisem ręki swojej własnej, per oblatam podał, prosiąc mnie, urzędu, aby do akt przyjęte i zapisane było; a tak ja, urząd, annuendo affectationi jego mości podawającego, te laudum ad acticandum przyjmując, czytałem, i tak się w sobie pisane ma: My, rady, dygnitarze, urzędnicy, xiążęta i całe rycerstwo województwa wołyńskiego, ad locum solitum consiliorum, vigore sejmiku przeszłego, roku tysiąc siedmset wtórego, dnia dwudziestego siódmego novembris, do dnia ósmego miesiąca stycznia, roku terazniejszego, tysiąc siedmset trzeciego prorogowanego, ziechawszy się, wprzód panu Bogu zastępów

dzięki pekorne uczyniwszy, że jeszcze nam, binis periculis dwojakiego nieprzyaciela sciśnionych, o całości województwa naszego et tuitione onego osób i fortun naszych media ratowania się inire et consulere pozwala, takową postanowiliśmy uchwałę: ponieważ przeszłą uchwałą naszą in tuitionem województwa naszego przeciwko zuchwałej rebelii kozackiej, in dies et momento szerzącej się, zgodnie i jednostajnie ex fortunis nostris wyprawe, iuxta obloquentiam pomienionej uchwały, postanowiliśmy i termin exequowania onej, dzień ósmego miesiąca januarii praesentis, roku terazniejszego, naznaczyliśmy; przeto pomienione sancitum nasze chcąc mieć pro irrevocabili, ad executionem onego takowym przystępuiemy sposobem i kóżdego niniejszą uchwałą obligujemy, aby ich mość panowie obywatele województwa naszego konno na wyprawe, według opisu przeszłej uchwały, tu, pod Łuckiem, za klasztorom wielebnych ojców bernardynów, z rynsztunkiem wojennym należytym, w pole na impreze iść mającą, pod ich mościami pany rotmistrami, niżej wyrażonemi, stawali; którzy zaś ich mość panowie bracia nasi possibilitem złączenia dymów trzydziestu i stawienia konnego rycerza jednego nie mają, pieniadze z dymu kóżdego, za jeden rachując simpliciter po złotych siedmiu, intra spatium od skączonego sejmika terazniejszego do dnia tegoż, dwudziestego dziewiątego januarii, do rąk uproszonych ich mościow z kóżdego powiatu oddawali. Którzy by zaś, niniejszej uchwale przeciwniemi będąc, ani pocztu konnego nie stawili, ani pieniężnej wyprawy z domów swoich, modo praefato, do rąk ich mościów delegowanych, niżej wyrażonych, nie oddali, subesse takowi executioni militari, przez tychże ich mościów panów rotmistrzów faciendae, powinni; na którym miejscu i terminie jaśnie wielmożny imć pan kasztelan wołyński, jako pułkownik województwa naszego, z wielmożnemi ich mościami pany rōtmistrzami województwa naszego, pod Sandomierz obranemi, absentia unius duorumve non obstante, i z delegowanemi, wielmożnemi ich mościami pany: Ierzym na Maskowiczach Hulewiczem, wojskim ziemskim włodzimirskim, sędzią grodzkim i burgrabią Łuckim, Janem Kazimierzem Hryszkiewiczem, strażnikiem mińskim, popisze i, jako pułkownik województwa naszego, moc i władzę zupełną mający, rozrządzi i ordynanse, dokąd z miejsca tego iść mają? wyda, aby ich mość panowie rotmistrze z

pomienionemi ludźmi wyprawionemi, przy łasce Bożej, fructum et gloriam, tak całej rzeczy pospolitej, jako i wojewóz twu naszemu przynieśli i wyrobili. Wybierać zaś pieniężną wyprawę sposobem wyżej wyrażonym z powiatu Łuckiego uprosiliśmy ich mościów panów: Jana z Korczmina Porwanieckiego, Jana Knerutckiego-Boreykę; z włodzimirskego powiatu ich mościów panów: Jerzego Wojne - Orańskiego, podstolego czernichowskiego, Konstantego na Iwanczach Iwanickiego, cześnika nowogrodzkiego, sędziego grodzkiego włodzimirskego; z powiatu krzemienieckiego ich mościów panów: Jana Bogusława Horaina, podczaszego parnawskiego, sędziego grodzkiego krzemienieckiego, Jana Zagurskiego, podstolego kiliowskiego; którzy ich mość, modo quo supra, po powiatach swoich: łuczanie w Łucku, włodzimierzanie we Włodzimirzu, krzemienianie w Krzemicńcu, pieniężną wyprawę wybierać będą i na dzień dwudziesty dziewiąty praesentis januarii tu, do Łucka, wybrane zwiozą i comportować będą, nil derogando assignationem, przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika intra hoc spatium wydanym. Aby tedy ich mościów, do tej pracy uproszonych, sterilis nie był labor, pozwalamy consensu publico z kóżdego miasta i wsi — kwitowego po groszy piętnaście, groszowego z kóżdego dymu, siedm złotych płacącego, grosz jeden. Którzy się zaś ich mość bracia nasi prawem, o conflagratach opisanym, zaszczycią, tak obiaśniamy: jeżeli według prawa po zgorzeniu dymów, in ultima quietatione wyrażonych, czas nie wyszedł, od płacenia uwalniamy; jeżeli zaś beneficium legis wyszło, do płacenia tenentur; a którzy ich mościowie konno stawią wyprawę, a solutione omnimodo welni zostają. Pro reginane pomienionej obojej wyprawy, tak konnej, jako pieniężnej, ich mościów panów rotmistrzów, ochote swoje na zaszczyt ojczyzny całej i woiewództwa deklarujących, ich mościów panów: Karola Szandyrowskiego, chorążego bracławskiego, Michała Liniewskiego, podczaszego dobrzyńskiego, Pawła Jaroszyńskiego, podczaszego owruckiego, Theodora Hulewicza, podczaszego wilkomirskego, Jerzego Kalityńskiego, stolnika czernichowskiego, Władysława Putoszyńskiego, łowczego smoleńskiego, Mikołaja Porwanieckiego, skarbnika parnawskiego, Słoniewskiego, starostę soleckiego, Jakuba Leduchowskiego, Marciana Czarneckiego, Stanisława Piaskowskiego, Piotra Deniska, Michała Raciborowskiego,

Piotra Babińskiego, Gurowskiego, zgodnie i jednostajnie uprosiliśmy. Którym ich mościom panom rotmistrzom z pomienioną wyprawą oboją, tak konną, jako i za pieniadze dymowe zaciągnioną, służba wojenna a die octava januarii anni praesentis zaczyna się, a w roku, da Bóg przyszłym, tysiąc siedmset czwartym, o tymże czasie i dniu osnym miesiąca januarii kończyć się powinna; po której skończeniu służby, jeżeliby w tym czasie impreza nieprzyjacielska nie ustała i sił dalszych takowych województwo in tuitionem siebie potrzebowało, tedy wolno będzie, lub tychże ich mościów rotmistrzów conservare in eodem chartere szarzy, lub też innych ich mościów na miejsce niniejszych constituere; a żeby przy ochocie deklarowanej swojej ich mość panowie rotmistrze większy impet ad fortia agenda zabierali, deklaruiemy według compotu, pod chorągwiami przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika naszego poniarkowanego, poczet rotmistrzowski, sposobem kwarcianego żołnierza, którzy ich moście panowie rotmistrze na pomieniony dzień, dwudziesty dziewiąty praesentis, naznaczony, ze wszystkim porządkiem: chorągwiami, kotłami stanowić się mają i według porządku, przez jaśnie wielmożnego imci pana pułkownika postanowionego, za ordynensem jego na impreze iść powinni. Tychże ich mościów panów rotmistrzów praesenti laudo obliguiemy, aby w chorągwii continuo rezydowali, po wioskach województwa naszego szkód nie czynili, noclegów, popasów, consistencji nie odprawowali, ale żeby de proprio żyli, dachem tylko się contentowali, żeby pod chorągwiami complet mieli, pocztów na potrzebę swoje prywatną nie zażywali. Aby jaśnie wielmożnemu jego mości panu pułkownikowi naszemu i jego regimentarzowi substituowanemu obedientiam czynili, pod surowością artykułów wojskowych. Pretium rerum zaś takowe w kupieniu naznaczamy: owsa garniec groszy dwa, woz siana poicynkowy, dobry złotych dwa, kura szostak, gęś puł złotego, baran złotych trzy, jałowica według proporcji inne rogaty bydło (sic); czego jeżeliby wypełnić nie mieli, w sądzie pułkowniczym lub innym, z ramienia imci pana pułkownika naznaczonym, respondere tenebuntur; pańskie zaś poczty, wyprawione proporcjonalnie ex fortunis eorum, pod rotmistrzami swemi zostające, tymże condyciom i obowiązkom, jako już nie prywatne, ale wyprawne, do województwa subesse powinny i temuż naszemu imci

panu pułkownikowi, albo regimentarzowi, przez niego substytuowanemu, non referendo sese do panów swoich, obedire maiet et continuo insimul et semel z innymi ich mościami pany rotmistrami in opere wojny zostawać powinni sub rigore suprascripto; którzy, jeżeliby szkody jakie poczynić mieli i wykroczeni byli, za takowe poczty sami ich mość panowie ich in omni judicio et officio respondere tenantur, zachowując kóżdemu jure viam agendi; jeżeliby zaś impreza nieprzyjacielska majorem ausum i siły brała i te vires sufficiente nie miały, jakośmy przeszłą uchwałą obrad naszych plenariam potestatem jaśnie wielmożnemu imci panu pułkownikowi naszemu dali, tak, reassumując i teraz też uchwałę, upraszczamy, aby uniwersały na kupienie się i ściagnienie pospolitym ruszeniem, z naznaczeniem miejsca i czasu, do grodów wszystkich trzech powiatów wydał; na które miejsce i termin naznaczony viritim, nemine excepto, kiedy według opisu przeszłej uchwały, non tuendo sese terazniejszą wyprawą daną, sine mora et cunctatione stawił się sub penis, de expeditione bellica sancitis, et rigore, in constitutione anni millesimi sexcentesimi vigesimi primi wyrażonym; ich mościów zaś braci naszych, służbę quarcią traktujących, prae via testimonii jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów, actualiter in opere belli zostających, na termin kupienia się naszego być nie mogących, a rigore suprascripto uwalniamy. Jeżeli zaś fessis labore belli chorągwiom naszym quiescere czas pozwoli, upraszczamy jaśnie wielmożnego jego mości pana pułkownika naszego, aby przez dwóch ich mościów panów rotmistrzów, od siebie do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów ordynowanych, nomine publico całego województwa tychże jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów upraszał, ażeby dobra królewskie lub duchowne, w województwie naszym znajdujące się, dla wytchnienia ludzi naszych pozwolili i naznaczyli i od kwarcianych chorągwi naznaczenia uwolnione mieć chcieli. A że in hoc calamitoso ojczyzny statu binis iesteśmy ściśnieni periculis i ledwie już nie in ultimo gradu nieszczęliwości województwo nasze zostaie, upraszczamy e medio nostri do najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, wielmożnych ich mościów panów: Władysława ze Zbaraża Korybuta księcia Woronieckiego, stolnika wędeńskiego, Marcina Cieszkowskiego, starostę kleszczelows-

skiego, cum charactere legationis; którzy, wyraziwszy fidelitatem województwa naszego, supplikować będą, aby i nas, jako wiernych poddanych swoich, ojcowską tueri raczył łaską. O czym obszerniejszą formare instancią imci panu marszałkowi koła naszego zlecamy i upraszamy. Lubo zaś tantis periculis województwo nasze wysiliło się, jednak, mając wzgląd i osobliwy respekt na pracującego bez spoczynienia żołnierza, w repartycie do województwa naszego należącego, non parcendo fortunom swoim, deklaruiemy się i obliguemy na przyszły, da Bóg, sejmiku, ex prorogatione przypadającym, podatki na zapłate onemu czterech czwierci starych uchwalić, ante omnia reassumując przeszłe laudum nasze; i teraz stanowiemy, aby ich mość panowie contrahentes i exactores podatków quorumcunque, in antecessum uchwalonych, dotąd jeszcze nie wypłaconych, calculum wielmożnemu imci panu chorążemu wołyńskiemu, commissarzowi województwa naszego, irremissibiliter, intra spatium prorogowanego sejmiku, sub paenis, legibus regni descriptis, czynili; tych zaś ich mościów panów contrahentów i exactorów, którzy, tak od imci pana commisarza województwa naszego, jako secundario od ich mościów, per laudum delegowanych ad calculum, a potym finaliter per laudum, kwity zupełne i dostateczne mają, wolnych czyniemy et ab ulteriori calculatione liberos pronuntiamus. Retentores zaś wszelkiego podatku, według opisu przeszłej uchwały, in eodem spatio zatrzymane podatki oddawać powinni pod rigorem i ligamentami, w przeszłej uchwale wyrażonemi, A ponieważ jaśnie wielmożny imci pan podkomorzy koronny Jerzego Kosowicza, wojta międzyrzyckiego, wraz z nieboszczykiem panem Daniellem Bratkowskim u Paleia będącego, prywatne z nim i Samusiem rady mającego, o to obwinionego, ad requisitionem wojewodztwa podczas obrad naszych do sądu naszego stawił i zesłał, upraszamy jaśnie wielmożnego jego mości pana kasztelana wołyńskiego, pułkownika naszego, aby z ich mość pany sędziami wojskowemi et cum officialibus castrenibus całego generału wojewodztwa naszego instantanee według prawa osądził. Jego mości panu marszałkowi zaś koła naszego zlecamy i upraszamy, aby pro hoc zelo boni publici przez list wielmożnemu imci panu podkomorzemu koronnemu imieniem całego wojewodztwa podziękował; że zaś i drugi, w Ostrogu mieszkający, pod względem jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody ruskiego, nazywający się (po-

бѣль въ подлиннику), z tymże Kosowiczem u Paleja i Samusia natenczas był, i gdyśmy jeszcze in castris zostawali, tak do jego mości pana gubernatora, jako i ich mościów panów commissarzów, protunc w Ostrogu będących, przez ich mościów panów obywatelów naszych o wydanie onego prosili, aresztem jest założony, zlecamy imci panu marszałkowi naszemu, aby przez list, nomine całego województwa upraszał jego mości pana wojewody ruskiego, ut exemplo imci pana podkomorze go koronnego, na sejmik przyszły prorogationis, onego statuat. Kiedy zaś in dies et momenta pericula szerzą się et certitudinem onych mieć nie możemy, uchwalamy propter scienda i stanowiemy pocztę, która z Łucka na Włodzimirz do Zamocia chodzić będzie; za obmyśleniem pieniędzy na nie ex retentis przez wielmożnego imci pana kommissarza naszego, który ią formabit et providebit, o co upraszamy. Desideria tak jaśnie przewielebne- go w Bogu jego mości xiędza metropolity kiiowskiego, jako jego mości pana Żołkiewskiego, chorążego żytomirskiego, jego mości pana Rzeczyckiego, imć pana Horodyskiego, jako i inne wszystkie do przyszłego sejmiku prorogationis odkładamy. Do tegoż terminu miast: Włodzimierza, Kowla i Łokacz desideria rejicimus. Maiac zaś wzglađ na zgorzenie dóbr jego mości pana Tomasza Hulewicza, wsi Kopyla, i dóbr Tołmachowa jego mości pana Andrzeja Ledochowskiego ex- juxta compassione od wyprawy z dobr pomienionych pro hac sola vice uwalniamy. Simalem merentur respectum jego mość pan Wojnarowski, podstoli bracławski, którego manus Domini tetigit przez gradobicie i jego mość pan Władyślaw Putoszyński—przez odeście poddaństwa totalissime (jako w głosie swoim wyraził) z dobr Hati i spustoszenie onych, że possibilitatem wyprawy mieć nie mogą; także wieś Zdołbice jego mości xiędza Hryniewieckiego, kanonika łuc- kiego, pro hac sola vice od pomienionej wyprawy uwalniamy. Sejmik zaś terazniejszy, pod laską tegoż jego mości pana marszałka koła naszego, do dnia trzynastego miesiąca marca, roku terazniejszego, tysiącznego siedmusetnego trzeciego, proroguiemy. Którą to uchwałę naszą zgodnemi głosami postanowiwszy, jego mości panu marszałkowi koła naszego podpisać i do akt podać zleciliśmy. U tego laudum, per oblatam podanego, podpis jego mości pana marszałka koła rycerskiego województwa wołyńskiego w te słowa: Gabryel

z Linczów Linczowski, komornik graniczny krzemieniecki, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa wołyńskiego m. p. Któreż to laudum, per oblatam podane, za podaniem i prożbą wyszmianowanej osoby podawajacej, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystkie, z początku aż do końca, słowo w słowo, tak iako się w sobie pisane ma, do xięg grodzkich, łuckich jest wpisane.

*Книга гродская, луцкая, записовая, № 2239, годъ 1703;
листъ 94.*

CLXXXV.

Письмо писанное со Львова неизвестнымъ лицемъ, содержащее известие о вторжениі козаковъ въ Подолію. 1703. Генваря 10.

Z Lwowa 10 Januarii 1703. O kozakach z Wołyńiacale tego dnia nie pisano. Jmć pan podkomorzy K. z imci panem starostą sądeckim w Dubnie u xięcia jego mości nowe lato odprawiwszy, znowu do Połonnego w Ukraine iachali. Z Miedzyboża i z Sata nowa piszą, że tam tej hałastry iest ze 3000, wsi, miasteczka plondruią, pasieki, na zime pochowane, wybijają, i, co mogą, szkody czynią, a gdzie Polaka albo żyda zaskoczą, scinają. Koło Kamieńca byli o 3 mil: nie czynili tak szkody, tylko iedli, pili i konie karmili.

Изъ тульчинскаго архива. Связка газетъ и писемъ, содержащихъ политическихъ извѣстия, № письма 73.

Письмо козацкаго полковника, Шпака, къ коммendantу каменец-кому, Кошкелю, извѣщающе о томъ, что, Шпакъ пришелъ въ Подоль-ское воеводство по приказанію короля, и что, вслѣдствіе необходи-мости заступаться зѣ крестіанъ, у него случаются столкновенія со шляхтичами. 1703. Генваря 12.

Feria sexta post festum sanctorum trium regum proxima, anno Domini 1703.

Ad officium actaque praesentia, castrensis, capitanealia, camene-
censia Podoliae personaliter veniens nobilis Joannes Jezopolski,
administrator bonorum oppidi Paniowce, obtulit eidem officio et ad
acticandum porrexit litteras missiles a strenuo Theodoro Szpak ad
generosum Koszkiel, tenoris talis: Jaśnie wielmożny mości panie
generale Kamieniecki, mój wielce miłosciwy panie i dobrodzieju!
Listownie piszę do waszmości pana dobrodzieja mego, iżem przy-
szedł z wojskiem, jako mnie komenderowano, nie dla swywoli, ale
dla rozkazania najjaśniejszego jego mości króla i dobrodzieja naszego,
jako jest w oczach niszych, że ichmość panowie dziedzicowie pod-
danych swoich, nie za poddanych mają, ale za buntowników, których
my żadnych buntowników do wojska swego nie przyjmujemy, bo z
łaski Bożej i królewskiej mamy i swoje wojsko, a który chce do
mego wojska dobrowolnie iść, niech i ja tego przyjmuję. Druga.
Posłałem podjazd swój nie dla wszystkich, ale oddawając imci panu
Baworowskiemu, jako on uczynił krzywdę poddanym waspańskim,
a oni się do mnie przyszli skarżyć, jam stał pod bokiem waspań-
skim, aby swywoli nie czynił, jako pan Baworowski. Waszmości
pana dobrodzieja życzliwy Fedor Szpak, pułkownik wojska Zaporoskie-

go. Postquam litterarum, in schedula scriptarum, originale earundem, idem offerens ad se recepit et de receptis, sibique restitutis, officium praesens quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
1703 года, № 3957; листъ 100.*

CLXXXVII.

Жалоба отъ имени теребовельского мечника, Михаила Буржинского, на шляхту барскую, крестьянъ изъ села Горбашева и мѣщанъ летичевскихъ о томъ, что они, принимая участіе въ восстаниі, напали на село Буржинского—Марковцы, ограбили совершенно и сожгли оное. крестьянъ забрали въ плѣнъ, найденные же документы уничтожили 1703. Генваря 18.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii osiemnastego dnia.

Przed urzędem grodzkim i aktami niniejszemi, grodzkimi, krzemienieckimi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamińskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, compa-rens personaliter urodzony jego mość pan Adam Słotwiński, plenipotent urodzonego jego mości pana Michała Burzyńskiego, miecznika trębowelskiego, solenną uczynił protestacją imieniem tegoż jego mości przeciwko szlachetnym panom: Sołowi (sic) Wołkowińskiemu, porucznikowi, Semenowi Wołkowińskiemu, chorążemu, Jwanowi Pluskowi, Wasylowi Krymcowi Wołkowińskiem i innym wszystkim, we wsiach Wołkowiczach i Radziejowach mieszkającym, szlachcie barskiej, natenczas w buncie będącym, tudzież uczciwym: Hryćkowi, wojtowi, Demkowi Osadcy, Jwanowi Żadorkowi, Hawryłowi Slusarzowi, Kuźmie Dziegciarzowi i innym wszystkim, miasta Latyczowa obywatelom, także przeciwko szlachetnym: Gregoriasowi Ruranskiemu, Mikołajowi Melcszkiewiczowi i pracowitym: Michajłowi, atanowi, Lewkowi Melnikowi, Harasymowi, Jwankowi, Jwanowi, Bokonowi, Stephanowi Unuńskiemu, Jwanowi Krawcowi, Trockowi, Supronowi, Jwanowi i Daniłowi, synom Hrycycchi wdowy i inszym

wszystkim, wsi Horboszowa, do starostwa Latyczowskiego należącej, poddanym, a teraz buntownikom; iż oni, nie kontentując się tym, że podczas szczęśliwego pokoiu grunta, łąki i lasy wsi Markowiec, w województwie podolskim a powiecie Latyczowskim leżącej, tegoż jego mości pana Burzyńskiego własnej, poprzywłaszczali sobie i wniwece porujnowali, ale i teraz, podczas buntującego się kozactwa, ważyli się, zebrawszy się w jedno in numero personarum sta, też wieś Markowce kozackim trybem najechać, jakoż najechali i tam, naprzód ludzi, poddanych tamecznych, jednych porozganiali, drugich more scythico powiązali i zabrali, ludzi powiązanych osób in numero czterdzieści i jednego; dwór z gumnem, pięćset kop zboża w sobie mającym, z oborami i innemi chlewami spalili; rzeczy wszystkie, tam będące, tegoż jego mości pana miecznika jedne pozabierali, drugie popalili, osobliwie jednak skrzynie z papierami, tak do wsi tejże Markowiec, jako i do wsiów: Semek, w województwie tymże i powiecie leżącej, i do wsi Skarzyniec, w województwie bracławskim a powiecie winnickim będącej, przywileje i dyspozycje wszystkie należące, tam będące i w ziemi zakopane, wykopawszy, czyli spalili, czyli do siebie zabrali; pasiekę wyłupali, siana i słomy popalili; potym wrócili się znowu do wsi i tam chałupy wszystkie, in numero onych pietnaście, popalili, tudzież gumna i siana poddanych tamecznych spalili; bydła, konie, owce, kozy, świnie i inne drobiazgi, wszystkie zabrali; młyn, tam będący, zruinowali i żelaza wszystkie z niego pozbiiali, nic a nic tam prócz samego popiołu nie zostawując, co wszystko osobliwym regestrem specificabitur, dla czego, imieniem tegoż jego mości pana Burzyńskiego, modernus protestans hanc ad acta praesentia defert quaerelam, iterum atque iterum protestując się, że nie przez wojsko kozackie, ale przez wyszwyrażonych sąsiadów swoich tē we wsi swojej poniosł ruinę, praesentem actis connotari prosząc; co i otrzymały Adam Słotwiński.

Книга гродская, временецкая, записовая, помочная и декретовая, № 1612, подъ 1703. Листъ 12 на оборотъ.

CLXXXVIII.

Универсалъ виленскаго кастеляна, князя Януша-Антонія Вишневецкаго, къ жителямъ принадлежащихъ ему имѣній о томъ, чтобы они выдали по 100 золотыхъ съ села на содержаніе литовскаго войска, приведшаго отражать козаковъ. 1703. Генваря 23.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca januarii dwudziestego szóstego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemienieciami i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personae liter urodzony jego mość pan Władysław Rodkiewicz, towarzysz chorągwie pancernej jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Korybuta Wiszniowieckiego, kasztellana wileńskiego, krzemienieckiego, osieckiego et cetera starosty, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich podał per oblatam uniwersał, niżej wpisany, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego i do xiąg wpisanie, którego prozbie ja, urząd, annuendo, pomieniony uniwersał ad acticandum przyjmując, czytałem, de eo, qui sequitur, verborum tenore. Janusz Antoni Korybut xiążę na Wiszniowcu i Zbarażu Wiszniowiecki, kasztelan wileński, starosta krzemieniecki i osiecki. Nieszczerliwe rzeczypospolitej czasy kiedy zewsząd funestas zprowadzają na ojczyzne plagas, osobliwie ten kraj, chłopskiej rebelliej nieuśmierzonym zarażony tyraństwem, na którego pożaru ugaszenie, gdy, za wyraźnemi ich mości panów hetmanów koronnych listami i jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, hetmana wielkiego księstwa litewskiego ordynansem, część wojsk litewskich pod komendą moją przyszło; nie chcąc obesesse patriae i idąc vestigiis antenatów moich, jako dziedzic nie ochraniając, tak in libera possessione będących, jako in

tenutis, dóbr domu mego dziedzicznych, surowie przykazuię poddanym: Wiszniewca Starego i Nowego miast i ich włości: Krzywczyki, Oleniny wielkie i małe, Chwedkowce, Łozy, Bodaki, Hnidawka, Hocanówka, Wiszbowiec, Łopuszna, Hołubica, Szuły, Kornaczówka, Wakowiec, Wakowiec drugi, Bakoty, Młynówce, Polany, Butyn, Kurochowce, Dworzec, Zwiniacza, Zalisce, do tego Rochmanów mająsteczko, Obucz, Kordyszów, Zalisie, Bykowce, Żołobki, Helibisy i inne, którebykolwiek wioski znaleźć się mogły, aby z tych wszystkich włości ex nunc, sub forti militari executione, na chorągiew moją pancerną, na komput sto dwadzieścia koni wielkiego księstwa litewskiego wydali po złotych sto; ich mość zaś kompanię surowym ordynansem intimie, aby znosili się cum possessoribus i podstarościemi tych dóbr, we wszelkiej modestiej swoje naznaczoną odbierali valezytość. Datum we Zbarażu, die decima tertia jauuarii, anno millesimo septingentesimo tertio. U tej oblaty uniwersału, przy pieczęci przycięnionej, podpis ręki w te słowa J. Korybuth xiąże Wiszniowiecki, kasztelan wileński. A tak ta oblata, za podaniem i prozą wyszczególnionego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, z początku aż do końca, słowo w słowo, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest inserowana.

Книга үродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 517 на обротъ.

CLXXXIX.

Жалоба дворянина Войтска Заленского на боярина Мацеевского о томъ, что онъ подстрекалъ къ восстанию крестьянъ, и потомъ, когда Заленский приказалъ его задержать, бѣжалъ, оставивши свою лошадь. 1703. Генваря 29.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii dwudziestego dziewiątego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiem, krzemienieckiem i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamińskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter comprens urodzony jego mość pan Wojciech Załęski, podkomorzy nowogrodzki, przeciwko niejakiemu Maciejowskiemu, de nomine protunc

niewiadomemu, bojarzynowi urodzonego jego mości pana Zawińskiego, we wsi Borsukowcach bawiącemu się, jako buntownikowi i rebelizantowi, solenniter świadczył się i protestował w ten niżej opisany sposób i o to: iż tenże obwiniony robelizant, nic nie obawiając się win, w prawie na takowych surowie opisanych, w roku swieżo przeszły, tysiąc siedmset wtórym, różnych miesięcy i dni, po kilkanaście razy in absentia protestantis do wsi Maniowa, dóbr protestantis, przyjezdziąc, poddanych tamejszych różnemi sposobami i kunsztami swemi przewrótnemi na bunt kozackie i rebelią namawiał, obiecując onym wielką kontentacją; a niedosyć na tym mając, w roku terazniejszym, tysiąc siedmset trzecim, miesiąca januarii dnia dwudziestego trzeciego, inscio protestante, do tej wsi Maniowa, dóbr protestantis, sposobem kryiomym przyjechawszy, tam różnie poddanych tamejszych na takoweż bunta kozackie podmawiał i poduszczał; a potym, już po trzecie, na dwór i rezydentię comarentis napadł i tam małżonkę comarentis i samego jegomości verbis laesivis lżył, sromocił i do czeladzi bić porywał się; o którym to obwinionego buntownika takowym uczynku jako protestantowi, w izbie będącemu, dano znać, tak zaraz protestans onego do dnia jutrzejszego, dla wybadywania i wyrozumienia takowych z niego buntów, tę transakcją odłożył i onego zatrzymać kazał; który to obwiniony, nie czekając wywodu ani dowodu, ztamtąd, jako w tym czniący się być winnym, uciekł i podjezdka cisawego, na lewe oko ślepego z kulbaką prostą, starą, bez poduszki, z wojołkiem i uzdeczko porzucił, którego konia protestans niniejszy, postępując sobie secundum praxim juris, przed urzędem niniejszym prezentowawszy, prosił o taksę onego, którego prożbie ia, urząd, annuendo, pomienionego konia z kulbaką, wojołkiem i uzdeczką, stosując się do samej słuszności, iż wart złotych czterdzieści, otaxowałem; a po przecie i taksie modernus compares tegoż konia ze wszystkiem, ut praemissum est, z urzędem niniejszym odebrał i urząd niniejszy z odebrania tegoż konia kwitował i prosił, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było; co i otrzymał Wojciech Slubicz-Załęski.

Жалоба овруцкаго городничего, Ивана Вагуры, на крестіянинна Грыцька Молчана о томъ, что Молчанъ участвовалъ въ прежнихъ ко-зацкихъ восстаніяхъ; въ послѣднее же время приказалъ своей женѣ за-жечь дворы въ имѣніи Вигуры, селѣ Тушебинѣ, и изъувѣчили топоромъ одного изъ его крестіянъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1703. Генваря 31..

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszem, grodzkimi, łuckimi, stanąwszy osobiście urodzony jego mość pan Jan Wigura, horodniczy żytomirski, swoim i urodzonej jej mości paniej Teressy Nieswiastoskiego Wigurzynei, horodnicznej żytomirskiej, małżonki swojej imieniem, żałośnie i solenniter opowiadał się i protestował przeciwko pracowitym: Hryćkowi Mołczanowi, Annie, żenie jego, Serhiiowi, synowi ich, poddanym z dóbr wsi Tuszebina, części przedtym urodzonego jego mości pana Jana Opoczka Burkackiego dziedzicznej, in actuali possessione przedtym protestantis zostaiącym, przez wielmożnego jego mości pana Piotra Łaska, staroste dymirskego, z possessiej protestantium odiętym, żadnego jednak prawa i possessiej jego mości panu staroście dymirskiemu natenczas onych nie przyznaiąc, iż ciż obwinieni, osobliwie Hryćko Mołczan, mąż i ojciec drugich obwinionych, wyżej mianowanych, z dawnych lat do buntów kozackich (zwykszy), podczas pierwszych buntów kozackich z temiż dejnekami i niep zyjaciołami rzeczypospolitej i ojczyzny conwersując, z nimi

krew katolicką, szlachecką przeliwać przyzwyczaiony, teraz nowemi buntami na Ukrainie podbudzony, coniventia nowego pana, protestantem ex possessione expellentis, w nadziei impunitatis erectus, na protestanta, pod którego possessią lat kilka zostawał, nienawiścią zapalony, o przyszłym zapaleniu wsi i dworu protestantis dobrze przed zapaleniem odpowiadający i grożący się, śmiał i ważył się roku terazniejszego, tysiąc siedmusetnego trzeciego, miesiąca januarii osimnastego dnia, wprzód Olexia Poleszuka, Trochymowego pasierba, poddanego jego mości pana horodniczego żytomirskiego, enormiter siekiero posiekszy; w domu ojczyma Trochyma tegoż Olexia Poleszuka, poddanego jego mości pana horodniczego żytomirskiego, ogień przez Annę, żonę swoją, założył, spodziewając się, że cała wieś Tu-szebiny i dwór jego mości pana horodniczego spalić i ogniem zniść się mieli. Jakoż taż Anna, Hryćka Mołczana żona, ogień w same obiedne godziny zołożyła i, z wiatrem założyszy, zapaliła; z którego zapalenia, wiatrem rozszerzonego, nie tylko dom tegoż Trochyma, w którym ogień był założony, zapaliła, ale i insze domy, w których, noviter pobudowanych, wszystkich innych gospodarzów i poddanych założone byli gumna, fenty, bydła, konie byli zawarte i, ob violentiam zawietego ognia, nie mogli bydź ratowane, pogorzeli, w popioł i perzynę obrócili się. Jakoż tenże Hryćko Mołczan przed ludzmi, na inkwizycią o założenie ognia locowanemi, i woznym generałem, niżej mianowanym, że z jego poduszczenia ten ogień był założony, dobrowolnie przyznał się, i że przez ten ogień drugi dom, w którym drugich poddanych jego mości pana horodniczego żytomirskiego gumna, fenty, konie, bydła, owce, świnie ogień ogarnoł i spalił, w popioł, w perzynę obrucił, bo ich, propter violentiam ognia zapalonego i przez wiatr pobudzonego, trudno i nie podobna ratować było, ogień spalił. Przez co obwinieni winy gardłowe zasłużyli i na się zaciągneli, o które protestantes prawnie czynić obiecując, salva tejże protestacie melioratione, co wszystko in termino juris będzie potwierdzone, a teraz o przyjęcie tej swojej protestacie prosił, co i otrzymał tenże protestans, Jan z Wigurzyc Wygura, horodniczy żytomirski. A natychmiast stanawszy oczewiście wozny generał wojewodztwa kijowskiego, wołyńskiego, bracławskiego i innych, szlachetny Felician Dorzycki, urzędowi znajomy, w moc wier-

nej, prawdziwej i skutecznej rolaťej swojej, jawnie, ustnie i dobro-wolnie zeznał, iż on roku terazniejszego, tysiąc siedmusetnego trze-ciego, miesiąca januarii dziewiętnastego dnia, mając przy sobie stro-nę szlachętę, urodzonych ich mościów panów: Alexandra Kunickiego i Antoniego Dulowicza, ad requisitionem juridicam urodzonego jego mości pana Jana Wigury, horodniczego żytomirskiego, był na grun-cie dóbr wsi Tuszebina, na części własnej tegoż jego mości pana horodniczego żytomirskiego dziedzicznej, gdzie pracowitego Oleksia Poleszuka, poddał ego jego mości pana horodniczego żytomirskiego, bardzo chorego, w rękie nad łokciem krwawy, szeroki, długi, szkodliwy raz ieden (mającego), drugi raz w rękie prawo, w sam łokieć, raz obu-chem uderzony, siny, stłuczony, na plecach razów kilka sinich, spuch-łych, krwią ociekłych; chałup i domów dwa z komorami, gumnami, w których i innych poddanych trzech sprzęty różne gospodarskie zło-żone były, z końmi, bydłem pogorzanych i w popiół obrucowych, wi-działa i urzędownie oglądał; co wszystko osobliwym regestrem i przez inquizycią czasu prawa dowiedziono będzie, prosząc, aby to do xięg przyjęto i zapisano było; co i otrzymało wozny, Felicjan Durzycki.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2583, год 1703.
Листъ 113.*

СХСІ.

Объявленіе венденского стольника, Криштофа Сечинскаго, о томъ, что онъ не можетъ плотить изъ села своего, Лопавшъ, прежнега количества подати, потому что часть крестянъ его выселилась въ Подолію, часть пристала къ козацкому восстанію, а имущество остальныхъ истреблено пожаромъ. 1703. Генваря 31.

Roku tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca januarii trzydziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, comparens personaliter urodzony pan Kazimierz-Piotr z Jakuszówka Jakuszso-

wicz, nomine urodzonego) jego mości pana Krzysztofa Sieczyńskiego, stolnika wendeńskiego et ex comisso tegoż jego mości, solenniter manifestował się coram officio praesenti in eum modum: iż lubo z dymów więcej ze wsi Łopawsz płacono podatku do skarbu rzeczypospolitej, juxta obloquentiam kwitów różnych, iednak, iż teraz noviter różnemi czasy, poczawszy ab anno millesimo septingentesimo, jedni poddani na Podole, stante pace, odeszli, a drudzy zaś rebelisantes in adversam partem poszli, a inne zgorzały i według dawnych kwitów ad praesens dymów trzynaście niedostaie i podatek do skarbu, juxta ultimariam quietationem, płacony z pomienionej wsi być nie może, zaczym w tym wszystkim comparens, nomine quo supra, manifestatur, salva tamen praecustodita praesentis melioratione. In verificationem vero praemissorum, idem comparens stawił robocego Tymosza, poddanego ze wsi Łopawsz, na poprzysiężenie wyszmanowanego odlejścia i pogorzenia dymów, prosząc mnie, urzędu, o przydanie woznego do wydania rothy juramentu. Cuius affectationia, urząd, annuendo, woznego, szlachetnego Feliciana Durzyckiego, przydałem, quo rothisante, pomieniony poddany, flexis ad imaginem crucifixi Domini Jesu Christi genibus, jurament wykonał w te słowa: ja, Tymosz, poddany dziedziczny ze wsi Łopawsz jego mości pana Sieczyńskiego, stolnika wendeńskiego, przysięgam panu Bogu wszechmogąemu, w Trójcy świętej jedynemu, na tym: iż lubo we wsi Łopawszach więcej dymów podług dawnych kwitów znajdowało się, iednak iż teraz, poczowszy od roku tysiąc siedmsetnego, osobliwie przeszłej wiosny, chłopi tamejsi, iedni na Podole podczas pokonu odeszli, drudzy, czyli z niedostatku, czyli z swej woli tanże odeszli, a trzeci pogorzeli i już według ostatnich kwitów, podatki do skarbu rzeczypospolitej płacone być z pomienionej wsi nie mogą, na czym, jako sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomóż i niewinna męka Chrystusa pana. Po którym wykonanym juramencie, idem comparens prosił mnie, urzędu, aby to wszystko actis praesentibus connotatum było, co i otrzymała, Kozimierz Piotr z Jakuszówki Jakuszewicz.

*Книга гродская, луцкая, помочная, № 2583, год 1703;
листъ 107 на оборотъ.*

C X C I I .

Универсалъ региментаря воеводства Подольского, Михаила Гумецкаго, о томъ, что онъ поручаетъ усмиреніе козацкаго и крестянскаго восстанія стражнику подольскому, Станиславу Шидловскому. 1703. Февраля 7.

1703, feria quinta post sollenia festa sacri Paschatis proxima.

Ad officium actaque praesentia castrensa, capitanealia came necensia Podoliae, personaliter veniens generosus Stanislaus Szydłowski, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras ordinationis magnifici regimentarii, eidem generoso Szydłowski datas, manu propria ejusdem magnifici regimentarii subscriptas, et sigillo genuino in cera rubra communitas, de actu et data eorundem in eosdem expressis, tenoris sequentis talis: Michał z Rycht na Kudryńcach Humiecki, podczaszy trembowelski, regimentarz województwa podolskiego, daję ten ordynans mój imci panu Stanisławowi Szydłowskiemu, strażnikowi województwa podolskiego, na imprezę nieprzyjacielską buntów kozackich i zuchwałości chłopskiej, zalecając, i pilnie prosząc, ażeby nieprzyjaciół zawziętych płoszył i rozgramiał, ile teraz, kiedy i wojska koronne, przy pożądanej i szczęśliwej bytności, jaśnie wielmożni imci panowie hetmani in tuitiouem tych krajów pospieszyli i przybliżyli się, z tą jednak moją wyraźną rezolucją, aby tych dóbr i ludzi, którzy nie mieścili się do buntów, (w opiece) miał z ludźmi swemi i żadnej ruiny nie dopuszczał. Buntowników zaś, jako nieprzyjaciół, a dla większego dowodu ich zdradziectwa, do grodu Kamienieckiego, abo do poblitszeggo oddawał. Dan w Kamieńcu podolskim, die 7 Februarii, anno 1703. Michał Humiecki, podczaszy trembowelski, regimentarz województwa podol-

skiego. Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi. Post quarum subscriptarum litterarum ad acta officii prasentis ingrossationem, originale earundem idem generosus offerens ad se recipit et de receptarum sibique restitutarum officium quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и помочная,
год 1703, № 3957; листъ 70 на оборотѣ.*

CXCIII.

Жалоба ротмистра летичевскаго повѣта, Станислава Кавецкаго, на дворянинца Высокинскаго о томъ, что онъ оказывалъ покровительство крестіянамъ, принимавшимъ участіе въ возстаніи, и, заступаясь за нихъ, наносилъ обиды Кавецкому. 1703. Февраля 7.

Feria quinta post festum purificationis beatissimae virginis Mariae proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosi Stanislai Kawieckiego, rothmagistri districtus laticoviensis, in et contra generosum Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec cum attinentis administratorem, illustrissimi et magnifici subdapiferi regni, ratione per ipsum, licet quidem optime sciverit de laudo publico, quod, quivis rebelles in bonis conservaverit quibusvis et de iisdem sciverit, is, uti hostis patriae, ad castra proxima tradere tenebatur; ipse, in contrarium procedendo, iisdemque tuitionem et protectionem offrindo, nec eosdem rebelles ad castra praesentia, uti rebelles, non traditionis. Rebelles, dum hic, Canenecum, advenissent, ad hospitium residentiam ejusdem (protestantis venit) tumultuarie et tumultum ferociter excitationis, in duellum, jure vetitum, provocationis, verbis scismaticis affectationis et ubivis locorum investigationis, aliarumque contumeliarum illationis facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigoendo, cancellaria praesens manifestatur.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и помочная,
№ 3957, год 1703; листъ 128 на оборотѣ.*

---

w grodzie żytomirskim zeznanego, potym do act kiiowskich podanego, i possesya na też dobra; prawa od wielmożnego imci pana Stephana Niemiricza, podkomorzmego kiiowskiego, na wieś Dewoczki i wieś Szczurowe, rodzicowi comparentis służące, ad acta kijowiensia podane; orignal testamentu dziada comparentis z susceptą grodu owruckiego, stylem ruskim pisany, potym ad acta kijowiensia podany; przywiley od nayaśnieyszego świętey pamięci króla imci pana, Jana trzeciego, na dobra Szandarówkę z susceptą grodzką kiiowską, rodzicowi comparentis służący, i possessya, z tychże xiąg na też dobra authentyce wyięta; origały zapisów na część Zabrudzia, alias małego Szczeniowa, z susceptą grodzką łucką; oryginał zapisu na połowe wsi Kożuchowki z susceptą grodzką owrucką; katrakt na trzecią część wsi Kożuchowki z susceptą trybunalską woiewodztwa kiiowskiego; różne munimenta dawne, na też wieś Kożuchówkę służące; karta od imci pana Jakuba Lemiesza ręczna na złotych polskich trzysta dwadzieścia; karta od imci pana Mikołaja Lemiesza na złotych sto trzydzięci także ręczna, rodzicowi comparentis dana; processa munimenta różne z temiż ich mością pany Lemieszami i inne, tak starożytnie, jako i świeże, domowi protestantis służące, dyspozycye, których manifestans protunc i wspomnieć de actu et data nie może, zginęły; wszystkie te od kozaków zabrane i non constat, czy poszarpane, czyli zpalone? Zaczym comparens, praecavendo in posterum domus et substantiae suae integritati, iterum iterumque illo nomine coram officio et actis praesentibus świadczy i manifestuie się i salvam tey manifestaciey, pro exigentia juris, meliorationem sobie zostawuie. Michał Fedkiewicz m. p.

Книга гродская, житомирская, помочная, № 210, подз 1701—1713; листъ 99.

СХСIV.

Объявление писаря посполитаго рушения киевскаго воеводства, Михаила Федкевича, о томъ, что, послѣ бердичевской битвы съ козаками, въ которой онъ едва не погибъ, козаки захватили въ шляхетскомъ обозѣ всѣ документы Федкевича и уничтожили ихъ. 1702. Февраля 9.

Року тисеча сімъсотъ третего, мѣсця февраля девятого дня.

На ураде ѣгородскомъ, въ замъку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkiu żytomirskim i xięgami niniejszymi, grodzkimi, żytomirskimi, comparens personaliter urodzony imć pan Michał Fedkiewicz, instyigator i pisarz pospolitego ruszenia woiewodztwa kiiowskiego, laudami tak wielą tegoż woiewodztwa, w polu stanowionemi, obrany, skoro tylko tumulty, przez Samusia wzniecone, wojsko koronne uskromiło, i každemu obywatełowi łacny przystęp, do xięg niniejszych został, natychmiast solenną in hunc modum zanosi manifestacjē: iż w roku niedawno przeszły, tysiąc siedmset wtórym, subito in conflictu z kozakami w Berdyczowie, nietylko czeladź comparentis zaległa i substantya żołnierska wszystka in praedam kozakom obrocona, ale i sam comparens, juž od wszystkich ich mościów panow obywatełow in hoc proelio pro amissione, zaledwie tylko w jednym żupanie z tey nieszczęśliwej wyszedł okazyey, a, co większa, papiery i dyspozycye różne domu comparentis, w wozie będące, przez pana Wierzchowskiego, w dobrach comparentis wsi Kożuchowie gracie miedzianego, do miasta Leszczyna kilka dniami przed okazyą Berdyczowską comparenti przywiezione, potracił, między którymi te sprawy były: оригинал zapisu od imci pana Jakuba Lemiesza na połowe Bezowa, rodzicom comparentis

C X C V.

Показанія, отобранныя на допросѣ отъ крестіянина Олексы Пѣ-
цового и еврея Шлѣмы Ирхимовича о подробностяхъ крестіянскаго воз-
станія. 1703. Февраля 9.

Feria secunda ante festum sancti Mathiae apostoli proxima,
anno Domini 1703.

Ad officium actaqne praesentia, capitanealia, camenecensia Po-
doliae personaliter veniens nobilis Ioannes Milkiewicz, eidem officio
obtulit et ad acticandnm porrexit confessata privata et libera, a la-
borioso Olexa Piecowy, rebelle et hoste, edicta, de tenore sequenti.
Działo się w Kamieńcu Podolskim, die nona februarii, anno Domini
1703, przy bytności i praesentii ich mościów panów: Pawła Wa-
lentego z Miłkowic Miłkowskiego, Wojciecha Białobrzeskiego, Bazylego
Bojarskiego, Jana Stanisława Michalskiego. Pracowity Olexa Pie-
cowy, ze wsi Borsukowiec, libera confessata zeznał w niżej opisany
sposób: 1) Zeznał, że niemasz jeszcze roku, jakom przyszedł do
Borsukowiec z Lachowiec. Dobrowolnie chodzili: Kumenenko, Fedor
Harasimenko, Fedor Złotohuzenko, Jusypieś, Jwan Hromadenko,
Klim Szpij; po niewoli ci poszli do kozaków: Lisienko, Łuczka, Jwan
Bakalar, Moroz Stefan, Jwan Trasiuk, Lasiejko, Hołodnika; Deryka-
lika młodszy dobrowolnie poszedł. 2) Zeznał, że sam nie był w bun-
tach. Co wszystko chciał juramento corporali praestare. A ponieważ
przy tych konfessatach był niewierny Szloma Irchinowicz, obywatel
Studenicki i odezwał się, że z Studenicy: Pop Azwa, Szafranik dru-
gi, Michajło Łysy trzeci, nie bywszy requirowani przez kozaków, a
sami się dobrowolnie z poklonem do Baru posyłali, a natenczas
jeszcze nie myśleli bydź w Studenicy i w Kitajgrodzie, a ci sami ich

sprowadzili, i oni sami z nimi w buntach byli. Co zeznawszy tak pracowity Olexa Piecowy, jako i niewierny Szloma Irchimowicz, kturego i porabowano w Studenicy, kotły i wszystką chudobę zabrano z kozałkami, i syna zabito, i na ulicę wyrzucono, i psom dano zjeść; co wyżej napisani ichmość wysłuchawszy, fide, honore et conscientia obowiązaw-szy się, rękami się własnymi podpisują. Działo się w Kamieńcu, die et anno ut supra. Walenty Paweł Miłkowski m. p., Wojciech Białobrzyski m. p., Bazyli z Bojar Bojarski m. p., Jan Stanisław Michalski m. p. Post quarum littellarum confessatarum ingrossationem in acta officii praesentis, originale suprascriptus offerens rursus ad se recepit, de quo recepto, sibique restituto et extradito, officium praesens et cancellariam quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
годъ 1703, № 3957; листъ 141 на оборотъ.*

C X Q V I.

Инструкція, данная дворянами подольского воеводства послу, отправляемому ими къ великому коронному гетману. Послу поручено: благодарить гетмана за помощь, оказанную при усмирении восстания; просить, дабы не всѣ войска были выведены изъ Подолія и чтобы 2 хоругви были оставлены до окончательного успокоенія края; донести, что дворяне преслѣдуютъ остатки восстания; но что возстававшіе бѣгутъ въ Молдавію и тамъ находятъ пріютъ, потому поручено просить гетмана, дабы онъ требовалъ ихъ выдачи. 1703. Февраля 10.

Sabbatho, post festum purificationis beatissimae virginis Mariae proximo, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Ad officium actaque praesentia, castrensis capitaneatus camenecensis Podoliae personaliter veniens nobilis Hyacinthus Ko-bielski, eidem officio obtulit et ad acticandum porrexit instructionem palatinatus Podoliae] ad illustrem magnificum castellanum cracovien-sim, de tenore sequenti: Jnstrukcja wojewodztwa podolskiego do iasie oświeconego imci pana Hieronima Augustiana hrabi na Wi-

niczu i Jarosławiu Lubomirskiego, kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, rycywolskiego, kozieckiego starosty, imci panu Stanisławowi z Kawieczyna Kawickiemu, rotmistrzowi z powiatu latyczowskiego, posłowi terazniejszemu, w Kamiencu, die decima februarii, anno milesimo sepingentesimo tertio. Lubo d' syć wiadome lumen dawnych czynów i heroiczych akcji całą oświcą ojczyznę, niemniej i Podole nasze, przy rebelii kozackiej i zuchwałości chłopskiej, które już jest ex parte notabiliter uskromione, uznawa clariores sole jawne dokumenta subsidii et tuitionem tych krajów, kiedy osobą swoją, non parcendo impensis i zdrowia niewczasom, zbliżywszy się, ut compescat et conterat hostem, za co jako uniżenie województwo nasze dziękuje, tak w sercach swoich ad bene merendum dōżywotnią zapisuje obligacją; gdzie teraz z uniżoną prośbą imć pan poseł defert, quid conveniat rebusque sit utile..... a nie mniej szczerej ojczynie (qua nobis ni parius unquam) inklinacji; oraz doniesie jaśnie wielmożnego imci pana wojewody bełzkiego, hetmana polnego koronnego ordynanse świezo wydane, aby się chorągwie, do Kamiencza ordynowane, a pod dyrekcją imci pana Thelefusa, stolnika latyczewskiego zostające, in subsidium Kamiencowu bardzo pod ten czas potrzebne, ruszyły się pod Brody; województwo zaś nasze, nie będąc pewne, niedoskonale ubespieczone, aby z niedobitków nieprzyjaciel napotym nie podniósł głowy i nie ożył, idzie z uniżoną prośbą do jaśnie oświeconego imci pana kasztelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, jako ad supremum ministrum et defensorem limitem regni, aby przynajmniej chorągwie dwie: imci pana podkomorzańskiego krakowskiego i imci pana starosty bobryskiego, za osobliwym wydanym uniwersałem, in tuitionem et securitatem granic tutejszych conserventur, ile kiedy nasze powiatowe chorągwie, ex sancito.uchwały, dla znacznego zrujnowania tych krajów, dotychczas nie odbierają żadnej konsolacji. Doniesie i to imć pan poseł, że investigamus nieprzyjaciela—ten za granice wołoskie ubiega i tam się konserwuje i protekcję odbiera; co, że się dzieje z niedobrym wojewodztwa napotym niebezpieczeństwem, będzie upraszał o listy do Hospodara..... słuszną w tym i pilną mieli animadwersję, ani protekcji, ani konserwacji rebelibus et hostibus patriae nie dawali, i owszem, jako nieprzyjaciół wypędzali, oddawali, oraz i gromili; przez co

compescet ora draconum, nomini vero suo eviternae inscribet gloriae.
województwo do powinnej pociegnie obligacji. Residuum activitati
et dexteritati imci panu posłowi zaleciwszy, kturą instrukcją, aby
imć pan dyrektor nasz podpisał, uprosiliśmy. Józef z Strumią na
Mukszy Dąbrowski, podstoli i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor
wojewodztwa podolskiego, manu propria. Locus sigilli.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
№ 3957, год 1703; листъ 129.*

C X C V I I .

Жалоба дворянина Мартына Крузера на дворянина Ивана Сускаго
о томъ, что онъ несправедливо обвинилъ въ участии въ козацкомъ воз-
стани мѣщанъ мѣстечка Дунасвецъ и павель на нихъ обыскъ. При
томъ Крузеръ доставилъ въ тюрму крестьянина Леська, участвовавшаго
въ восстаніи и пойманнаго дунаевскими мѣщанами вмѣстѣ съ похищен-
ными имъ лошадьми. 1703. Февраля 12.

Actum in castro Camenecensi Podoliae, feria secunda ante
festum sancti Valentini presbiteri et martiris, anno Domini millesimo
septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio genocrosi Martini Kruzer, (ad-
ministratoris bonorum) illustris et magnifici in Koniecpole et Jazłowiec
Koniecpolski, supremi regni stabuli praefecti, in et contra generosum
Joannem, seu alterius cuiusvis nominis, Suski, ratione per ipsum, tem-
pore non pridem praeterito, videlicet feria sexta post festum purifi-
cationis beatissimae virginis Mariae proxima, sine ulla occasione, et
respectu bonorum terrestrialium oppidanorumque, in ibidem colentium,
Dunajovecensium, in omni fidelitate, tam in antecessum, quam ad
praesens existentium, circa investigationem rebelium kozakorum et
seditiosorum subditorum, generosum Szydłowski, excubiarum palati-
natus Podoliae praefectum, in magna frequentia nobilitatis superin-
ductionis et eosdem pro rebellibus, ex nulla certitudine et documerto,
promulgationis, exindeque damnorum permultorum causationis, sub-
stantiae et fortuae et rerum multarum interceptionis aliarumque

violentiarum illationis, facta; cuius copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco, de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia partis in porrigoendo, cancellaria praesens manifestatur. Et in continenti idem protestans praesentavit equos binos, pili sive, interceptos in bonis, villaे Źwaniec, illustris et magnifici principalis sui haereditariis, circa investigationem rebellium et seditiosorum hominum, protunc existensium. Una etiam, ad emundaudam innocentiam oppidanorum dunajoviensium, in fidelitate existentium, laboriosum Lesko cum iisdem equis, per eundem interceptis, fidefragum et rebellem, ad carceres publicas, alias do kurdigardy, tradidit. Quos taliter equos praesentatos idem generosus praesentans rursus ab officio praesenti ad se recepit et de receptis sibique restitutis officium praesens et cancellariam quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая, и поточная,
№ 3957, год 1703; листъ 136.*

C X C V I I .

Жалоба дворяншина Мартына Крузера на региментара воеводства подольского, Михаила Гумецкаго, о томъ, что Гумецкий ложно обвинилъ мѣщанъ мѣстечка Дунаевецъ въ участіи въ козацкомъ восстаниі, между тѣмъ какъ они противудѣйствовали восстанию и обличили въ участіи въ ономъ жителей сель: Борсуковецъ и Бучай. 1703. Февраля 16.

Feria sexta post festum sancti Valentini presbiteri et martyris proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco protestatio una cum reprobatione generosi Martini Kruzer, nomine illius et magnifici in Koniecpole et Jazłowiec Koniecpolski, supremi stabuli regni prefecti, in et contra magnificum Michaelem de Rychty Humiecki, pocillatorem Trembovliensem, regimentarium palatinatus Podoliae, ratione per ipsum calumniosae protestationis coram actis officii praesentis in antecessu factae et subsecutae, atque pro rebellibus oppidanos Dunajovcenses,

illustri magnifici principalis haereditarios, omni suspicione rebellionis carentes, nunquam seditiosos, immo de rebellibus semper denuntiantes et propalantes, specialiter tamen rebelles in bnis villarum Borsukowce et Buczaja, in seditione existentes et permanentes, promulgationis et pro majori documento atque probatione et investigatione interceptorum pecorum, pecudum, equorum, aliarumque rerum in iisdem bonis praesentationis, exindeque ad damna non mediocria suprafata bona inductonis, aliarumque violentiarum illationis, facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam in triduum, ut juris est, ad acticandum non est porrectum, idcirco, de diligentia magnifici notarii in suscipiendo, renitentia vero partis in porrigenendo, cancellaria praesens manifestatur. Et in verificationem praemissorum, idem generosus protestans presentavit officio praesenti vaccam, coloris sive, et taurum, itidem coloris sivy, equum, pili gniady, in suprafatis bonis praeventos et praesentatos, ex iisdem bonis in seditione, rebellibus existentibus, interceptos suprafatis videlicet Borsukowce et Buczaja nec non securim, chalicum, alias chomat, in ibidem inventos. Quos, taliter praesentatos, idem generosus protestans easdem res omnes rursus ab officio praesenti ad se recepit et de receptis officium praesens et cancellariam quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и помочная,
№ 3957, годъ 1703. Листъ 135 на оборотъ.*

СХСІХ.

Протестъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ овруцкаго старости, Франциска Потоцкаго, и брацлавскаго ловчего, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ, что они не только не присоединились къ ополченію кіевскаго воеводства, но, напротивъ того, употребили всѣ усилия къ тому, чтобы отѣлить отъ воеводства дворянъ овруцкаго повѣта. Они устроили беззаконныя совѣщанія, суды, выборы, издавали незаконные универсалы, въ походѣ противъ козаковъ не участвовали, грабили жилища дворянъ отправившихся въ походъ и, наконецъ, исполненнымъ клеветы противъю обвинили всѣхъ дворянъ воеводства кіевскаго въ причиненіи общественныхъ бѣдствій. 1703. Февраля 17.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca februarii dwudziestego trzeciego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkiemi, krzemieniec-
kimi i przedemną, Mikołaiem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem
drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personae-
liter urodzony jego mość pan Władysław Brański, dla zapisania do
act niniejszych, grodzkich, krzemienieckich manifest ich mościów
panów obywatelów wojewodztwa kijowskiego, w pewnej sprawie za-
niesiony, nomine tychże ich mościów, prævia manifestatione, contra
officium castrense owrucense, ob non susceptum præsens manifestum
ad acta sui per oblatam, ad acta præsentia podał, prosząc mnie,
urzędu, o przyjęcie onego i do act wpisanie, którego proźbie ja,
urząd, annuendo, pomieniony manifest z podpisami rąk wielmożnych
ich mościów panów obywatelów 'wyszpolomionego wojewodztwa ad
acticandum przyjmując, czytałem dc eo verborum, qui sequitur, te-
nore. My, rady, dygnitarze, urzędnicy, rycerstwo, szlachta, obywa-

tele wojewodztwa kiiowskiego, przed panem Bogiem, majestatem jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, i całą rzeczą pospolitą solennym zanosimy manifest, iż gdy w roku, niedawno przeszłyim, tysiącznym siedmusetnym wtórym, na sejmik prorogationis, pro die decima junii przypadający, do Żytomierza, na miejsce zwykłe sejmikom naszym, zebraliśmy się byli; i tam, doskonałą wziowszy relacją, że inne wojewodztwa, ad mentem uniwersału jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, porządek dobry, do powszechnego ruszenia należonecy, stanowią, tedy i my, nie chcąc deesse obronię publicznej, do tejże mieliśmy się gotowości i dispozycie; ale zwykła na honory i fortuny nasze zawziętość, zatrzymawszy wprzody uniwersały króla jego mości, pana naszego miłościwego, do wojewodztwa naszego wydane, sejmik ten prorogationis, per subordinatas personas studio zerwała, podobno dla tego, aby swoie usiłowania snadziej bez szlachty przywiódła do skutku, gdy jednak czas i miejsce, na tymże sejmiku umówiono obrania jego mości pana pułkownika, ich mościów panów rotmistrzów i popisowi pod Iskorością, nie rozieżdżając się z Żytomirza, vinculo mutuae concordiae trzymać przyczekliśmy i postanowiliśmy. Wielmożny jego mość pan Franciszek na Potoku Potocki, starosta owrucki i urodzony iego mość pan Benedykt na Żabokrzykach Żabokrzycki, łowczy bracławski, zięc tegoż jego mości, z Wołyńia przybywszy do Owrucego, in elusionem iednostajnej zgody naszej i wolnego głosu, privata authoritate, nie będąc od nas obranemi rotmistrzami, nie ziechawszy pod Jskorość, gdzieśmy sobie unanimiter do obierania ich mościów panów: pułkownika, rotmistrza i popisowi generalnemu postanowili miejsce swoie, pod Owrucem dnia osmeego augusta popodnosić, porozwiązać praesumperunt chorogwie; w czym, widząc wielką stanowi szlacheckiemu krzywdę i wolnego głosu oppressią, praevia manifestatione, wszyscyśmy się na miejsce postanowione, pod Jskorość, na dzień dziewiąty augusta zgromadzili i tam do skutku przywiedliśmy należety na ten czas porządek, za pułkownika i rotmistrza wojewodztwa naszego wielmożnego jego mości pana Józepha Tomasza z Karczewa Karczewskiego, starostę żytomirskiego, i wielmożnego jego mości pana Alexandra na Olewsku Niemirycza obrawszy, pod chorągwie ich mościów, według wici jego królewskiej mości, pana naszego miłości-

wego, viritim, pro hac solu mvice zapisawszy się, popis generalny expediovaliśmy; i gdy już in tractu granicy wojewodstwa naszego, na usługe, i zaszczyt majestatu jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego i całej rzeczypospolitej byliśmy, tenże wyszrzeczony wielmożny iego mość pan starosta owrucki i jego mość pan Żabokrzycki, łowczy bracławski, na dobra urodzonych ich mościów panów Bołsunowskich i Moszkowskich, będących na tejże usłudze z nami, nie kondemnowanych ani przekonanych prawem, i owszem in lite jeszcze będących z sobą, z szczególnej zawziętości swojej, gromadę ludzi, bojar, kozaków swoich nasławszy, funditus zniszczyli; bydła, fanty i cokolwiek było fortuny zabrać, do Wielednik i Norzyńska zaprowadzić rozkazali, w którym to tumulcie urodzonego jego mości pana Trochima Duchowskiego laetaliter postrzelono, jako eo nomine protestacia, zaniesiona od tychże oppressis, fusius obloquitur. Po takowym postępku, in convulsionem publicznej jedności ped Jskorością, na dniu dziewiątym augusti przywiedzionej do skutku, tenże wielmożny jego mość pan starosta owrucki uniwersał swoie, sine ullo fundamento, in contemptum vici jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, na szczególną scissią do powiatu jednego owruckiego powydawawszy, prywatne conventiculum, prawem pospolitym zakazane, na siedlisko, Pełcza nazwane, do Norzyńska należące, dnia siedmnastego augusti zebrał; gdzie, mimo protestacią słowną przez iego mości pana Jerzego Zbikowskiego, regenta ziemskego, contra illum illicitum actum zaniesioną, direktorem, pułkownikiem, potym posłem do króla jego mości, pana naszego miłościwego, wespuł z jego mością pana Żabokrzyckim, jakoby od całego wojewodztwa naszego, (lub śmy wprzody posłów e medio nostri jako to: wielmożnego jego mości pana Kazimierza Steckiego, podczaszego żytomierskiego i urodzonego jego mości pana Michała Wyhowskiego wyprawili) uczynił się, dyffidacie na zdrowie, honory i fortuny bene sentientium poczyniwszy, legacią do jego królewskiej mości, pana naszego miłościwego, expediował, na którą także reskrypt otrzymali. Lubo go publikować abhorrent, jednak, strasząc szlachtę, żeby tym snadziej do swego przywiedli zdania, sinistras czynią interpretationes; ale i na tym nie dosyć miawszy, gdyśmy się nazad, post infaustum z pod Berdyczowa z kozakami experimentum, z utratą zdrowia i fortun.

naszych, do domów swoich powrócili, tenże pomieniony wielmożny jego mość pan starosta owrucki z jego mością panem łowczym bracławskim, powtórnie przybywszy z Wołyńia, die vigesima secunda novembris, do Owrucego, gdzie nec locus, nec forma est i była consilii, ponieważ Żytomirz sejmikom naszym, prawem et tot usibus utwierdzony mamy, bez żadnego fundamentu conquisitum in pauco numero zebrali conventiculum i na zamku owruckim, w rezydencie ch mościów ojców jezuitów, jakby też in dictatura aliqua sedentes, gdyśmy o tej niepraktykowanej nigdy wiedzieć nie mogli sessiej, na szczególną depressią stanu szlacheckiego i na subversio popisu generalnego sporzązonej, który pod Jskorością libere, na zwyczajnym czasie idąc na usługę, za wiciami jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, expediovaliśmy; statuta i lauda jakoweś bez nas na nas postanowili i niektórych ich mość bracią naszą do podpisów subduxerunt, i onę podawszy do grodu swego owruckiego, nikomu wydawać i publikować zakazali; tylko absolute, abyśmy pospolitym ruszeniem pro quinta decembris do Owrucego sub confiscazione bonorum stawali, ogłosiwshy sądy i sędziow ośmiu inusitata praxi naznaczyli, quot tunc temporis adfuerant cives, tot praetores, i tychże ich mość panów sędziów, invitatos, renuentibus nonulis, die secunda decembris, do przysięgi przed sobą przyprowadzili; a wszakże vivente principe kaptury nie sądzą się; mamy trybunały, ziemstwa, grody, ale i te inter arma silent: scissii zaś swojej owruckiej, sub pretextu niby pospolitego ruszenia, był sędzią obranym urodzony jego mość pan Remigian Suryn, stolnik żytomirski, jako scripto suo, sub specie laudi, die decima septima augusti, na Pełczy, bez nas conquisito, samiż ich mość przyznają; ale i ten jego mość, jako rozsądny veteran, widząc niesłuszność scissiej, lokowanej bez potrzeby w Owruczym, wolał tym czasem przemieszkać na stronie, aniżeli cum discriminie woności swojej placere partialitati. Niechże każdy uważa, jeżeli to w ich mości potestati było pospolite ruszenie zbierać do Owrucego w decembrze, swoje rotmistrzostwo przywodzić do exekucie, praetextem jurisdictiej i sądów jakowychci niepraktykowanych nigdy, obstringere wolny naród, in aequalitate z sobą będący, o stawienie pocztów do Owrucego; iest to tylko swojej dogadzać zawziętości, jakoż i sąd ten dōsć dobry dał dowód dependencie od wyszczeczonego

wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, kiedy i bez żadnego delatora, na dobrowolnej drodze, non iudicatum, non iure victum, wziąłszy violento modo szlachcica, do prywatnego więzienia, do Wielednik, do majątkości wielmożnego jego mości pana starosty owruckiego, pro finali odesłał decisione, którego to szlachcica, jakośmy w prywatnym więzieniu, w Wielednikach, okowanego aresztowali, tak przeciwko tym sądom i sędziom, na oppressią szlachty sporządzonym, de nullitate onych, solennissime protestuiemy się:—w ten czas zbierać pospolite ruszenie, kiedy ie sama dispensavit pora, kiedyśmy, dość uczyniwszy wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, do domów się roziachali, druga zaś bracia nasza, unosząc zdrowie przed nieprzyjacielem, do domów własnych odiachali; za to w tymże sądzie swoim, sine ullo fundamento sporządzonym, kondemnować, kiedy czas minał wojenny, kiedy nieprzyjaciel za mil kilkadziesiąt quiescit, kiedy ich mość panowie hetmani na prożbę naszą, widząc że to nie żarty, ponieważ się z nas krew pod Berdyczowem wylała, dali swój w Ukrainę succurs, o tak wielkie monumentum zaszczytu, na obarczenie stanu szlacheckiego zporządzone, w ten czas, kiedy pułkownikowi i rotmistrzowi, ponieważ sobie ich mość praesumpserunt hunc titulum, należało pilnować wojewodztwa i być przytomnym dla następującego niebezpieczeństwa, to iego mość z iego mością panem rotmistrzem swoim specioso titulo umknoł się, został posłem i kilkanaście niedziel niebezpiecznych przemieszkał, sub praetextu poselstwa tego, na Wołyń; kto kiedy słyszał, żeby pułkownik legacją odprawował, sam dyrektor, ductor i orator; niech każdy sądzi, jeżeli to nie passiones, nie prywatyi?—ba podobno i diffidentia była powierzać komu inszemu takowej legatniej, która w sobie nie publiczny, ale prywatny zawierała interes; na ostatek też sessią swoją owrucką zakończyli ich mość, iniuriouse sporządziszy protestatię, do której sinistris interpretationibus niektórych ich mościów, bracią naszą, na większą collusią do podpisów subduxerunt przeciwko tym ich mościom, którzy na ten czas, in absentia wielmożnego jego mości pana pułkownika naszego, commende nad pospolitym ruszeniem wojewodztwa naszego mieli, suas criminaciones na ich mościow retorquendo, iakoby scissią w woiewodztwie uczyniwszy, lubo to iest plus quam notorium, że po-

wiat owrucki uniwersałami wyżej pomioniouem odłączyć od województwa samego i powiatu pierwszego żytomirskiego usiłowano, wyprowadzić nas mieli na danie okazie kozakom i na rabunki. Niechże tu każdy uważa, jeżeli i w tym nie szczególna aparat za-więtość? ponieważ sami ich mość laudo niby suo, superius memorato, die vigesima prima augusti bez nas conquisito, przyznają, pisząc haec formalia: «że chorągwie swoie owruckie, dla chodzących ex occasione rebellie kozackiej niebezpieczestw, podnoszą»; toż sami przyznają, lubo i bez tego całej ojczyznie wiadomo iest, że nie my dali okazję kozakom, ale kozacy nam, wycioszy Bogusław, Korsuń i do Biały-Cerkwi szтурmując; depredatio zaś żadna z nas być nie mogła, bośmy injurias coeli, dla zaszczytu województwa naszego, przez czas wszystek kompaniej naszej cierpieli w polu, non intulimus squalorem szla-checkim dobrom i fortunom, jako się z chwalebnej tam czyjeści actiej stało, nie może tedy nam reputari pro crimine, lubo złośliwa znajduje się interpretacia, że za powrotem ich mość panów posłów naszych od króla jego mości, pana naszego miłośiwego, od ich mości panów hetmanów, jako też i od prześwietnego województwa wołyńskiego, odebrawszy pełnej nadziei otuchę, że, dla zaszczytu województwa naszego od tej pomienionej rebellie kozackiej, następującego wojska część pod komendą wielmożnego jego mości pana starosty chmielnickiego ordinowana nam była in subsidium, także prześwietne województwo wołyńskie w succurs swoie deklarowało viritim ochote, nie chcąc czekać nieprzyjaciela w domach naszych, złączylismy się z wojskiem w Leszczynie, najbardziej compulsi będąc listem jego mości pana Ruszczyca, na ten czas commende mającego nad częścią pomienionego wojska, który haec formalia w liście swoim wyraża: że inquantum nie przyszlibyśmy i nie złączylizmy się z wojskiem w inną stronę, a zatem kraj nasz miał być otworzony periculis. Cóż było czynić, gdy o nas samych i województwo nasze chodziło, czy tak wzgardzić wojska i województwa wołyńskiego pomocą, a dogadzać prywatnemu interesowi, jako ich mość (Deus parcat) którzy Owruca, in seculo od granicy litewskiej będącego, pilnowali. Nie dopuściła tego całość nasza i generositas szlachecka—szliśmy dalej ku Berdyczowu z wielmożnym jego mością panem starostą chmielnickim, który już przy-

był i odebrał commendę od jego mości pana Ruszczyca; że się prześwietne województwo wołyńskie, pospolitym ruszeniem pod Lubarem na ten czas będące, listem swoim do nas powtórnie odeszwało. Czy toż to jest crimen, żeśmy się z nieprzyjacielem bili, kiedy nam drogę zastomili? i za toż to protestacią na sessiej swojej owruckiej szkodliwą honorowi formować, invitatos bracią naszą do podpisów przywodzić przeciwko tym, którzy dla zaszczytu świętnic pańskich i województwa naszego całości zdrowia swoie na szanc ochotnie niesli. Ten się to sprawić powinien będzie, kto privata authoritate, nie będąc od nas obranym rotmistrzem, in praeiudicium wolnego głosu chorągwie swoie pod Owruchem die octava augusti porozwiązał, kto ubogą szlachtę, non condemnatos, nec jure victos, z szczególnej przedsięwziętości swoiej będącą na usłudze województwa z nami, pod Owruchem okolicami mieszkającymi, invasit i dobra onych per subordinatas assistentias in praedam puścił; kto liberam electionem nam, szlachcie, odebrawszy, pułkownikiem się uczynił; kto in jura majestatis et reipublicae involavit, privatne na różnych miejscowościach zbierając conventicula; kto liberum veto violavit, mimo protestacji na nogach stanowiąc conventicula; kto sądy niezwyczajne i nie słuchane, na opresją szlachty, bez żadnego fundamentu, w Owruchem formował, i onemi nas, szlachtę wolną, o stawienie pocztów do Owrukiego w decembrze aggravowało, condemnował, po drogach łapając, wieżąc i do Wielednik captivos per violentias do prywatnego więzienia prowadząc; kto niejakoweści lauda bez nas na nas stanowił, in praeiudicium tych, którzy dość uczynili powinności swojej i wiciom jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, nie w domach i w Owruchem siedząc, ale krew leiąc przy zaszczycie województwa naszego w oczach wojska kwarcianego i prześwietnego województwa wołyńskiego; kto dla prywaty i interesu swego na zamieszanie województwa naszego scissio między naini, szlachtą, po expedowanym na dniu dziewiątym augusta pod Jskorością generalnym popisie, procurał, powydawawszy uniwersały swoie sine ullo fundamento i niezwyczajnym terminem, haec formalia w sobie zawierające: »abyście waszmość stawali na Pełczę pro die decima septima augusti, którzy w powiecie owruckim rezyduiecie i do mojej sądowej należycie iurisdictiej». Czy to do ziemianów swoich,

ponieważ jurisdiction non praescribitur wolnemu szlachcicowi, mającemu jurisdictione trybunalskie, ziemskie i grodzkie; niech jeden przykład będzie, żeby w województwie jednym na powiaty dzieliło się pospolite ruszenie, które ad unum corpus siły swoie iednoczyć zwykło! bo ieżeli powiat owrucki takim uniwersałowym instamentem był oddzielony a capite województwa samego i powiatu pierwszego żytomirskiego, jakoż ich mościowie mogli i mogą usurpować sobie titulum pułkownikostwa, rotmistrzostwa, directiej i poselstwa od całego województwa pogotowiu, jeżeli mogli ich mość bez nas co stanowić in ordine do tego, co ad communem assensum i do wszystkich nas braci należało; ale tą scissią podobno dla tego uczyniono, że swojej, in unum corpus zebranemu województwu, nie ufano sprawiedliwości; i lubo prześwietne województwo wołyńskie, do którego recurs swój mieliśmy w tak ciężkiej naszej krzywdzie, pisało persuasorias do jego mości, aby a scissione nociva supersedeat i z nami się łączył, po staremu jego mość z jego mością panem łowczym bracławskim, prześwietnego województwa postponowawszy persuasią, lubo żadnego niebezpieczęstwa w tym kraju nie było, chorągwie swoie w Owruzym trzymał, dla czego w województwie musiała być distractia, że tam, gdzie należało, w większych nie mogliśmy być siłach; wzdyć to naturalis propria defensio, tam się to trzeba było popisać, nie pod Owruzym, szlacheckie dobia przez swoje nadworne assistencie aggrawując. W tych tedy oppressiach praw, swobod i wolności naszych laesiach, mając wielką krzywdę od wielu żnego jego mości pana łowczego bracławskiego, contra omnia ich mościów statuta, w Owruzym, uti in loco privato, die secunda decembris, także na Pełczy, die decima septima augusti, in praeiudicium prawa pospolitego i wolnego głosu et laudorum nostrorum, także popisu generalnego, pod Jskorością die nona augusti expediowanego, czynione, praecavendo sobie omnem praw, swobod i wolności naszych indemnitem, solennissime de nullitate onych protestuiemy się. Działo się w polu pod Łuhinami, roku terazniejszego, tysiąc siedmset trzeciego, miesiąca februarii siedmipastego dnia. U tej oblaty manifestu podpisy rąk ich mościów panów obywatelów województwa kijowskiego temi są wyrażone słowy: Kazimierz Stanisław na Steczczance Stecki, podczaszy ziemski, podstarości grodzki

żytomirski. porucznik chorągwie pułkowej województwa kiiowskiego. Alexander na Olewsku Niemirycz, rotmistrz województwa kiiowskiego, Michał Synhajewski R: G: G: W: K: m. p. Alexander Kniehyniński, cześnik żytomirski, chorąży pułkowy chorągwie województwa kiiowskiego. Jan-Antoni Zbikowski, Stanisław na Lipanach Lipański, Daniel Wyhowski, Jan Wyhowski, Stephan Mielowski, Jedrzej Chodakowski, Demian Chodakowski, Benedykt Jankowski, Bazyli Białocki-Łanowicz, Jan Hejewski-Łowdykowski, Antoni Paszyński, Paweł Wołkowski, Bazyli z Wyhowa Wyhowski, namiesnik starostwa i regent grodzki żytomirski. Jan Szkuratowski, Bazyli Wyhowski, Roman Mieleniewski, Mikołaj Brański, Piotr Karpiński, Alexander Czopowski, Roman Potopalski, Ananij Wyhowski, Ostafi Wyhowski, Theodor Wyhowski, Andrzej Wybowski, Jerzy Wyhowski, Bazyli Chodakowski, Jan Czułajewski, Benedykt Kostuszko, Krzysztof Chalewski, Radion Kaleński imieniem i innych; Michał Kozmiński, Franciszek Szczeniowski, Krzysztof Wołyńiecki, Michał Uszczapowski, Stephan Waśkowski, Jan Niedaszkowski; Jan Werzechowski, Maximilian Bieńkowski P: L:, Theodor Czornohubowski, Bohdana, Jana Czornohubowskich imieniem podpisałem. Stephan Bołsunowski, Daniela, Michała, Jana Bełsunowskich imieniem podpisałem się. Daniel Cybulski, Jakub Żubr. Jan Synhajewski, Mikołaj Lewkowski, imieniem wszystkich ich mościów panów Lewkowskich. Jan Lewkowski, imieniem ich mościów panów Niemirzyckich, jako pisać nie umiejących, za ustną prozą ich mościów podpisałem się. Bazyli Wyhowski, Alexander Synhajewski, Prokop Zakusiło, Paweł Zakusiło, Bech Hrehory, swym i braci swoich imieniem, podpisuje się. Marcin Prygarnicki. Imieniem ich mościów panów Wierpowskich podpisuje się – Michał Wierpowski. Za oczewistą prozą jego mości pana Jana Duńskiego, jako pisać nie umiejającego, podpisuje się – Alexander Dołžkiewicz. Bazyli Gorecki, Nikodem Moszkowski, Jan Moszkowski, Jan Kaleński, Hrehory Wyhowski, Thomasz Czopowski, Samuel Czopowski, Alexander Rodkiewicz, Jan Skuratowski, Andrzej Czopowski, Eustymij Czopowski, Sebastian Uszczapowski, Andrzej Mieleniewski, Stephan Waśkowski, Hrehory Uszczapowski, Hrehory Chodakowski, Kuijan Czopowski. Którażto oblata manifestu, za podaniem i prozą wyszczeczonej osoby podawającej, a za moim

urzędowym przyjęciem, wszystka zupełnie, z początku aż do końca, tak jako się w sobie pisana ma, słowo w słowo, do xiąg niniejszych, grodzkich, krzemienieckich jest iugrossowana.

Книга гродская, кременецкая, записован, помочинан и депретирована, № 1612, годъ 1703; листъ 535.

С С.

Письмо гетмана великаго короннаго, Любомирскаго, къ господарю молдавскому съ предложеніемъ выдавать по требованию подольской шляхты молдавскихъ подданныхъ, привлекавшихъ участіе въ восстаниі и потомъ бѣжавшихъ за Днѣстръ. 1703. Февраля 18.

1703, feria quarta post dominicam oculi quadragesimalem proxima.

Ad officium actaque praesentia, capitanealia, camenecensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Kawiecki, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras missiles ab illustrissimo magnifico Lubomirski, castellano kracoviense, exercituum regni supremo duce, ad illustrem, magnificum Hospodar Wołoski ordinatarum, de actu et data ejus inferius expressis, tenoris sequentis talis: Jośnie wielmožny mości panie wojewodo i hospodaru ziem Mołdawskich, mnie wielce mości panie i przyjacielu! Już tu, za łaską Bożą, poskromiona znacznie kozacka rebelia, i ci ludzie z Wołoskiej ziemi, których się tak siła mieszało do niej, uciekają nazad za Dniestr i tam się schronią; więc jakom miał na pierwszy list mój; deklarowaną waszmością pana łaskę, że się żadną nie mieli zaszczycać waszmością protekcją, tak i teraz upraszcam, abyś waszmość pan, na którego się pokaże taki występek, łapać, karać i wydawać raczył i panom perkałabom swoim zalecił, aby przestrzegali tego, żeby na każdym stała się sprawiedliwość, osobliwie nad temi, z których jej requiriować będą ich mość panowie obywatele województwa podolskiego Proszę i powtore waszmość pana, abyś, z należytej traktatu obserwancii sąsiedzkiej i partykularnej ze mną przyjaźni, chciał se-

rio instare, żeby ten ausus nie był przykładem i drugim do złego, gdyby nie miał być należycie skarany. - Będzie król jego mość kontent i rzeczpospolita z waszmością affektu i ja wzajemnie, gdy mnie w podobnych okazjach zajdzie waszmość pana rekwiżycja, o co moderać się będę usługą moją. Osobliwie zaś upraszam waszmością pana o te łaskę, abyś mi oznajmić raczył o zamieszaniu między Tatarami, jeżeli się już uspokoiło, albo nie, i na co się zanosi? Przytem nieodmiennie waszmość pana oddaję się przyjaźni i zostaje waszmość pana życzliwy uprzejmie przyjaciel i sługa powolny — Lubomirski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny, manu propria. W Brodach, die 18 februarii, 1703. Jaśnie wielmożnemu imci panu woiewodzie i hospodarowi ziem Mołdawańskich, mnie wielce miłościwemu panu i przyjacielowi. Post quarum suprascriptarum literarum ingrossationem, earundem originale idem generosus offerens ad se recepit et de receptis, sibique restitutis, officium praesens quietavit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
год 1703, № 3957; листъ 31 на оборотѣ,*

С С I.

Жалоба, управляющего городомъ Плоскировомъ, дворянина Адама Белевского на дворянъ: Ивана Саковича, Антонія Дубисского, Петра Грину и другихъ, о томъ, что они, послѣ побѣды одержанной надъ козаками и послѣ удаления польского лагера отъ Плоскирова, ворвались въ этотъ городъ, уже опустошенный козаками, разрушили винокурню и заграбили бывшіе въ ней — утварь и скотъ. 1703. Февраля 27.

Feria tertia, post dominicam invocavit quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Jnducenda erat hoc loco protestatio generosi Adami Bielowski, suo et magnifici Thomae Zamoyski, capitanei proskiroviensis, ordinati zamojsiensis, nomine, contra generosos: Ioannem Sakowicz, Antonium Dubiski, Petrum, seu alterius cuiusvis nominis, Grzywa et

alios complices, et comprincipales, ratione per ipsos, nullo habito respectu tam summae desolationis bonorum oppidi Płoskirowa per hostes patriae, imo eosdem hostes imitando suo agressu, tempore certo, videlicet feria secunda, ante festum purificationis beatissimae virginis Mariae proxima, anno praesenti, milesimo septingentesimo tertio, post felicem victoriam hostis in oppido Płoskirów, possessione ad praesens generosi protestantis, vigore jurium illius subjecto, et post recessum ab eodem praefato oppido castrorum nostrorum, vineae in nihilum redactionis, lebetum in numero (?) crematoriorum, cerevisiarii unius cum omnibus requisitis, maliorum decem itidem cum requisitis et attributis, boum in numero octo, vacarum itidem octo, equorum et equarum septem, curruum duorum, cum halesis, alias z chomątami, lardi et aliorum rerum victualium, et utensilium interceptionis. Dum vero rescivisset idem generosus protestans de ejusmodi per praefatos inculpatos damnis sibi illatis, ad bona villae Romanowka adveniens, amicabiliter requisiverat et petierat sibi restitutionem praefatarum rerum; circa quam requisitionem ejusdem contemptuationis, dishonorationis, hospitii superinvasionis atque famulae ejusdem generosi protestantis vi et violenter interceptionis, aliarumque practensionum, damnorum et injuriarum illationis, facta. Cujus copia latior dari debuerat, verum quoniam intra triduum, ut moris et juris est, non est porrecta, idcirco cancellaria praesens, nomine magnifici notarii loci praesentis in acticando renitentia, vero partis in porrigendo de diligentia manifestatur.

*Книга каменецъ-подольская, записовая и помочная, № 3957,
год 1703; стр. 5 на обороть.*

ССII.

Постановлениe сеймика воеводства киевскаго, собравшагося по причинѣ козацкаго возстанія въ Владимирѣ волынскомъ. На немъ выбраны коммисары для заключенія мира со Шведами и послы къ примасу и къ гетману великому коронному, съ просьбою прислатъ въ воеводство киевское отрядъ войска на помощь противъ козаковъ. 1703. Февраля 28.

Року тисеча семъсотъного третього, месеца Марца двадцятогого днія.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомъною, Михалемъ Синъгаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами цинеющими, кгродскими, киевскими comparens personaliter urodzony jego mość pan Jan Antoni Zbikowski, towarzysz choragiie pancerney wielmožnego jego mości pana starosty tymbarskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodskich, kijowskich, extract z xiąg grodskich włodzimirskich autentice wydany, z wpisaniem w niem laudum woiewodstwa kijowskiego, we Włodzimirzu, na seymiku stałego, per oblatam podał, tenoris sequentis. Wypis z xiąg grodzkich zamku włodzimirskego. Boku tysiąc siedmsetnego trzeciego, miesiąca februarii dwudziestego osmeego dnia, na urządzie grodzkim, w zamku jego krolewskiej miłości włodzimirskim, przedemno, Thomaszem Pałuskim, burgrabim zamku włodzimirskiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, starościnskimi, comparens personaliter wielmožny jego mość pan Antoni Siennicki, ziemski kijowski i grodzki krzemieniecki pisarz, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kijowskiego, laudum seymiku tegoż woiewodstwa kijowskiego, w rzeczy niżey wyrażoney, z podpisem ręki swojej marszałkowskiej, dla wpi-

sania do xiąg niniejszych, grodzkich, włodzimirsckich, per oblatam podał, tak się w sobie mające: My, rady, dygnitarze, urzędnicy i wszystko rycerstwo woiewodzwa kijowskiego, na seymik niniejszy, ad amplectanda sancita rad koronnych i koła rycerskiego, w pospolitym ruszeniu roku blisko przeszłego constituta, za uniwersalem najjaśniejszego Augusta wtorego, króla i pana naszego miłościewego, na dzień dwudziesty siódmy februarii, anni currentis, na mieysce radom naszym prawem pospolitym i uniwersalem jego królewskiej mości oznaczone, do Włodzimirza, kościoła ich mościow oycow dominikanow, zgromadzeni pod dyrectio wielmożnego jego mości pana Jozefa na Karczewie Karczewskiego, starosty żytomirskiego, pułkownika woiewodztwa naszego, naprzud Panu zastępow, Bogu naszemu, wiecznej wdzięczności na sercach naszych głębokim wyraziwszy oblik charakterem, że inter medios fluctus naufraganti populo, woiewodstwu naszemu, pozwolił momentum rady consultacii publicznych. Najjaśniejszemu panu naszemu, za conserwatie i oycowskie pieczętowanie około dobra pospolitego, praw i swobod narodu naszego, veri patris patriae, uaypokorniejsze oddawszy podziękowanie, takowe postanowiliśmy uchwałę; Wyraźnym torem przodków naszych idąc, wszyscy iednostayne, bez żadnego rozerwania i dismembratley, sacrosancte et jurejurando obowiązuiemy się przy zachowaniu wiary świętey, przy świętnicach pańskich, dostoistwie jego królewskie mości, pana naszego miłościewego, także przy zachowaniu praw, swobod i wolności narodu naszego stawać i zostawać się sacrosancte przyrzekamy i obliguiemy się. Media zaś wypełnienia tego wszystkiego, do przyszłego seymiku, ex prorogatione moderna przypadającego, zachowuiemy, gdy jednak pożadanego z łaski Bożey affulget nadzieia pokoju i czas, do uspokojenia miłej oyczyny naszej oznaczony, uprosiliśmy e medio nostri ich mościow panow komisarzow do traktatu z koroną Szwedzką: jaśnie wielmożnego jego mości pana Stanisława na Rozdole Rzewuskiego, referendarza koronnego, woysk koronnych generalnego reymentarza, chełmskiego, nowosieleckiego starosty; jaśnie wielmożnego jego mości pana Jozefa Karczewskiego, starosty żytomirskiego i pułkownika wojewodztwa kijowskiego, cum plenaria potestate concludendi, nic jednak nie derogując i pierwiej obranym na pospolitym ruszeniu ich mościom panom kamisarzom, to iest wiel-

możnym ich mościom panom: Władysławowi Krzyszkowskemu, staroście włodzimierskiemu i jego mości panu Adamowi Wołczkiewiczowi-Olizarowi, stolnikowi wołyńskiemu, i owszem, ratificando ich mościow electią, i pró legitimis commissariis ac plenipotentiariis woiewodztwa naszego mając, insimul et semel conjungimus ich mościow, z terazniejszemi obranemi ich mością pany komisarzami naszemi, obstringendo ich mościow boni publici et universae salutis amore, aby, communicatis votis et animis, zasiadszy według urzenduw swoich, jako nayskuteczniey pro bono publico decidere raczyli, i jako naylepiey, o uspokoieniu wewnętrzny radzili, ut ferant aliquot, mutuo sensu bonum; jednak in coniunctionem armorum z żadnym monarchą w ligę żadną nie wchodząc. Jż zaś wszelkie rady publiczne naprzod dependent od samego Boga, a potym i od tych, którzy bliżsi są maiestatowi jego świętemu i państwa koronne in venerationem religionis catholicae senatorow duchownych omni cultu et honore prosequendo, w obradach swoich publicznych daie praecedentias, dla tegośmy uprosili e medio nostri wielmożnych ich mościow panow: Kazimirza na Steczance Steckiego, podczszego i podstarościego grodzkiego żytomirskiego, Mikołaja Dogieła z Łyczkowa Cyrynę, pisarza ziemskego brasławskiego, podstarościego grodzkiego grabowieckiego cum instrumento publico, aby supplikowali et amore patriae obstringant jaśnie oświeconego xiążcia jego mości, kardynała prymasa koronnego, arcybiskupa gnieźnieńskiego, aby chciał przybyć na miejsce traktatowi naznaczone pro die decima sexta Martii, anni currentis i tam, autoritate sua sincere dobra pospolitego i pokoiu amplectendo conservationem, lachrimantem patriam solam raczył nieugaszoną żarliwość i niewymowione pracy i fatygi, et quis enarrare potest gloriosa ejus facinora (sic). Jaśnie wielmożnego jego mości pana kastelana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, viri zelatoris publicae salutis, miłej oyczyny zaszczyciela i prokuratora, publicznemi affectami i sercami naszemi sciskając, in recognitionem wdzięczności uprosiliśmy ich mościow panow послów, urodzonych ich mościow panow: Antoniego Franciszka Sieleckiego, ziemskego kijowskiego i grodzkiego krzemienieckiego pisarza, marszałka koła naszego i jego mości pana Antoniego Trypolskiego, chorążycę żytomirskiego, z należytą instructią samego

jako naychwalebnieyszego pro solicitudinibus civis około dobra upadającej oyczyny podziękowania, i, aby daley woiewodztwo nasze, głowę iż ex favillis ledwie podnoszące, z łaskawey i miłosierdnej protectiey swoiej nie wypuszczał, i partą woyska proportionalną na zaszczyt kraju tamecznego, ale i ciężar koni wypadający, aby płomień buntów kozackich gasili i salutem universi populi zachowali. Chwali Boskieu pomnożenie iż kożdego być w sercu i pamięci powinne, dla tego przypominamy ich mościom oycom dominikanom włodzimirskej od nas dane pollicitum i naznaczone złotych czterysta z najpierwszych podaktow naszych, albo, jeżeli jeszcze są, które niedispartitowane, z i assygnatami jego mości pana komisarza naszego, na przyszły, da Bog, seymiku obmyślimy i o assygnatię od jego mości pana komissarza naszego, expostulabimus. Do tegoż czasu desiderium jego mości pana Andrzeja Kałusowicza odkładamy. Abyśmy zaś w obradach porządek i sposób conserwacyey dobra pospolitego zachowali, dla uczynienia tak relatii ich mościow panow komisarzow z doszłego, day Boże, traktatu, jako i ich mościow panow posłów i dalsze obrady, seymik ten do poniedziałku przewodnego, pod tąż laską, do Żytomirza, na mieysce prawem opisane, jeżeli woyna buntownicza ugaszona będzie, proroguiemy, jeżeli też, uchoway Boże, nieprzyjdziemy in realem possessionem sedis nostrae, Żytomirza, tedy we Włodzimirzu tenże dzień seymikowi naszemu, podług conservathey laudi anni millesimi septingentesimi, die decima quarta septembris, we Włodzimirzu, w kościele ich mościow oycow dominicanow constituti, w tymże, kościele włodzimirskej zachowuiemy, niwczym nie derogując constitutioni i laudum przeszłym, tak w Żytomirzu, na Jskorości, Stepanowce i recentissime pod Łuhinami postanowionym, które in omnibus punctis et clausulis approbamus. Która to zgodna uchwała naszą, jego mości panu marszałkowi naszemu, podpisawszy się ręką własną, ad publicam omuium notitiam, do akt grodzkich włodzimierskich podać zleliśmy. Działo się we Włodzimierzu, dnia dwudziestego osmeego februarii, roku pańskiego tysiącznego siedmsetnego trzeciego U tego laudum podpis ręki marszałkowskiej temi słowy: Antoni Siennicki, ziemski kijowski, grodzki, krzemieniecki pisarz, woiewodztwa kijowskiego marszałek koła rycerskiego m. p. Którež to laudum,

za podaniem i prożbą wyszczeczonego jego mości podawającego, a za moim urzędowym przyjęciem, do xięg niniejszych, grodzkich, włodzimierskich iest wpisane, z których i ten wypis, pod pieczęcią grodzko-włodzimierską iest wydany. Pisan w zamku włodzimierskim. У того екстракту, при печати кгродской володимерской притисненої, корректа тими слова: correxit Szmotkowski ш. р. Котори же то екстрактъ, за поданемъ и просбою вышъречоного его милости по-даваючого, а за моимъ урадовымъ принятиемъ, до книгъ нине-нихъ, кгродскихъ, киевскихъ есть вписаны.

Книга гродская, киевская, записовая, поточная и декрето-вая, № 24, за годы 1703—1704; листъ 5 на оборотъ.

ССIII.

Объявление дворянина Антонія Высокинского о томъ, что онъ убилъ бывшаго сотника возставшихъ крестянъ, Яцка, раззорившаго многія шляхетскія имѣнія. Онъ представляетъ въ судъ трупъ и оружіе убитаго. 1703. Февраля 28.

1703, feria quarta post dominicam invocavit.

Ad officium actaque praesentia, castrensa, capitanealia, cameneccensia Podoliae (comparens) generosus Antonius Wysokiński, bonorum oppidi Sokolec illustris et magnifici Humiecki, subdapiferis, cum attinentiis administrator, præsentavit officio praesenti corpus exsanguē laboriosi Jacko, de bonis villae Szebutyńce subditi haereditarii, locatoris, robellis centurii, alias setnika, bonorum variorum invasoris et desolatoris, ac ab origine ipsae rebellionis ad omnia mala motoris et praecipue bonorum illustris et magnifici subdapiferi regni summi desolatoris et funditus devastatoris, moderno vero tempore non cum alia intentione existentis in iisdem bonis, villae Szebutyńce, verum curando et conando e vivis modernum generosum protestantem suffere, cuius quidem existentiam generosus protestans et machinationem in vitam sui rescivisse ac summam persecutionem, circa ejusmodi defensionem sui et captivationem ejusdem rebellis conjaculari et e vivis sufferi usque debuit. Praesentavit quoque cum eodem

cadavere bombardam longiorem alias rusznice, et breviores binas, vulgo pistolety, nec non frameam, aliaque requisita et attributa armaria, quae taliter, praesentatum hoc idem cadaver et res praesentatas, rursus ab officio praesenti ad se recepit et proclaimare per ministeriale regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, coram cancellaria et in circulo civitatis praesentis procuravit.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
год 1703, № 3957; листъ 15 на оборотъ.*

CCIV.

Инструкція, данная дворянами воеводства подольского посламъ, отправляемымъ отъ имени подольского воеводства къ Молдавскому господарю. Послы должны требовать отъ господаря: выдачи крестянъ, бѣжавшихъ въ Молдавію послѣ усмирения восстания, наказанія молдавскихъ подданныхъ, принимавшихъ участіе въ восстаніи, выдачи скота, захваченнаго Молдаванами изъ пограничныхъ подольскихъ селъ и приказа молдавскимъ начальникамъ удовлетворять жалобы дворянъ подольскихъ. 1703. марта 12.

1703, Feria tertia post dominicam laetare quadragesimalem proxima.

Ad officium actaque praesentia, castrensa, capitanealia, came-necnia Podoliae, personaliter veniens generosus Basilius Masz-kiewicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit instructionem incliti palatinatus Podoliae magnificis nuntiis, ad palatinum Moldaviae electis, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris sequentis talis: instrukcja województwa podolskiego, za uchwałą konfederacji spisana i postanowiona, ichmościom panom: Samuelowi Paplińskiemu, porucznikowi, Józefowi Wasilkowskiemu, chorążemu chorągwi powiatowej, posłom województwa przerzeczonego do j. w. imci pana wojewody, hospodara ziem Mołdawskich, w Kamieńcu Podolskim, die 12 Martii, 1703 anno dana: Po trzydziestoletnim blisko interstitium, powróciwszy województwo nasze in patrium solum, za największe liczyło sobie szczęście, jakoteż w rzeczy samej najbliższe, z hospo-

darem imci sąsiedztwo; aż kiedy dopiero do słodczy sąsiedzkich, jako też i pomnożenia osiadłości w granicach swoich, przychodzić niby zaczęło, zuchwalne chłopstwo, właśni poddani, nie kontentują się łaską Bożą i od panów swoich nadaną, w swewolne kupy gromadząc się, kraj już znacznie nasz pustoszyć i przeciwnych intencji swojej znosić poczowszy, wszelkiego szczęścia i ukontentowania stali się objectum. Teraz jednak, za łaską wszechmocnego Boga, który semel pro semper conculcavit draconem za nic bardziej, tylko za zuchwałstwo, gdy pro merito po większej części wzieli, za wyraźnym ordynansem i szczęściem najjaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościewego, zapłatę, i gdy pristina za pomocą Bożą redeunt tempora, cieszy się nadzieję, że przy szczerze wzajemnej sąsiedzkiej hospodara jegomości przyjaźni, wszystko się zle do szczętu wykorzeni. Do której przyjaźni jako się województwo nasze hospodarowi jegomości zaleca, wywiodą to i szerzej opowiedzą ichmość panowie posłowie nasi, i upewnią imieniem całego województwa, że, cokolwiek eo in passu hospodar jegomość łatwości swojej i szczerej swojej applikacji pokaże, non in sterilem rzuci się glebam, ale nas i potomków naszych do powinnej pullulabit wdzięczności. Osobliwie jednak ante omnia instabunt ichmość panowie posłowie nasi, aby swewolne kupy i ich ludzie, którzy pod favorem Dniestru a granicy rzeczypospolitej i naszej, według okaziej i upodobania swego, nam oppressią, hospodarowi zaś imci mało, albo icale nic nie czyniąc pożytku, tam i siam schraniają się, jako to: Midopaka, Gregorasz buńczuczny, Axenty sotnik, Dabiża, Derikalika, zdrajców i pryncypałów żeby hospodar jegomość raczył z między nich, tych, którzy protekcji i fortun naszych na gruntach rzeczypospolitej za żywiali, do nas przywrócić i przy ichmościach panach posłach odesłać, tanquam ad domos proprios, żeby in fundo proprio ad exemplum, wzięli od nas nadgrodę. Upraszać będą imci panowie posłowie nasi hospodara jegomości, aby singulariter ordynansem swoim zalecił ichmościom panom perkałabom i kapitanom w państwach swoich, żeby przestrzegalj tego, żeby żaden z takowych, którzy lubo sami osobą, lubo też radą na oppressią naszą w granicach rzeczypospolitej znajdowali się, aby takowych, nie tylko w dobrach hospodara jego mości nie cierpieli, ale też instante, ad cuiusvis instantiam et

requisitionem, przy dowodnych dokumentach, secundum delictum rigorosissime karani byli, jako i tych, których hospodar jegomość z przyjaźni ku rzeczypospolitej przed niedziel kilku zabrać z brzegów swoich kazał, i tych, którzy są na brzegach państwa jegomości z naszych dóbr własnych wolno przywróci, przez co nie tylko licentia ludzi naszych (upadnie), którzy są w nadzieji tej grzesznej, ale też i traktatu nalezyta stanie się obserwancja. Provi-debunt et instabunt ichmość panowie posłowie, aby pan perkołab Chociński, wołów dwa, poddanym ze wsi Łaskowiec, z pod Okopów j. w. imci pana wojewody krakowskiego, generała podolskiego i artylerii koronnej, injustissime zabrane, bo lubo na gruntach hospoda-ra imci, przed rozruchem niniejszym znajdujące się, ale u... własnego swego, za które powinna według postanowienia oddali satysfakcją. Jako też i wołów pięć j. w. imci pana wojewody i generała ziem kijowskich, własnych, znakiem jego herbu piętnowa-nych, niesłusznie także i nienależycie wziętych, przytem i wołów parę, tegoż imci z dóbr Studenickich, przez pana kapitana Brona, które natenczas w Pererycie znajdować się mają, i, na requisitie częste imci pana gubernatora Studenickiego, dotąd nie są wydane, aby były przywrócone, upraszać będą ich mościowie panowie posłowie. Jeżeliby zaś pretext mieli, albo jakowy kolor do ludzi praetensji penes eosdem każdy takowy u sądu tegoż sprawiedliwości szukając, żądając, to pewnie injuriato (uczyniona będzie); aniżeli samym odwa-żać się illicito ausu nec practicato dobra j. w. imci pana wojewody kijowskiego (nachodzić), ludzi opprimować i agrawować, na których magnos sumptus łozył; co jako pilnie ichmość panowie posłowie j. w. hospodarowi imci zalecają, tak serio upraszać będą, aby ulte-riores ejusmodi illicitos ausus, tak w dobrach imci popełnione, którego tak przeszłe odważne czyny, jako specialiter i terazniejsze recenter cum dispendio vitae et fortunae heroicos actus ac gloriosa-facta w całej rzeczypospolitej perennem magno nomini suo inscrip-sit gratitudinem, in pectoribus zaś nostris aeviternam consignavit memoriam, tak, aby u j. w. hospodara imci similes zabierał res-pectus et effectus. Oraz i innych dóbr i majątkości szlacheckich rebellizantes, którzy się zbuntowali i poszli do dóbr i włości jaśnie wielmożnego hospodara imci, jako to: z dóbr j. w. imci pana ko-

niuszego koronnego, Szarogrodu: Jan Osmały, osadca, i Joś Bryzaty, arędarż, którzy są w Soroce; z Berezówki: Gregorasz i Macko, ci są pod kapitanem Kassjanem, przeciw Mohylowa; z Czernijowa: osadca Dabiża; z Buszy: Georgica Multanin, osadca Jmpolski, Stefan Ryngacz, ci są w Soroce; wojt cechinoski, kraśnicki osadca, imieniem Gregorasz—ten jest pod kapitanem Affendykiem Sorockim; z Kuźmina: Sanduł osadca, co bywał kapitanem wołoskim; z Kamionki Dniestrowej: osadca Mikulicz i wojt Więdzioł—w tym powiecie sorockim, z ludźmi; z Raszkowa: osadca Jan Piasocki i arędarze: jeden Popik i drugi Zolman—pod Affendykiem kapitanem; osadca Prugiński, Sołtan, także z ludźmi; osadca Małokicki, największy zdrajca, tak hospodara imci, jako i kraju tutejszego; osadca Biłocki tamże z ludzmi, który nie mała kwotę chrześcian i żydów poddanych nabrawszy w Niemirowie, przedawał w Dubossarach Tatarom, a potem od Jahorlika całe podniestrze zabuntował i gwałtem przyniewolił, aż po sam Kitajgród, pod tytułem Szpaka; inne dobra, które się zbuntowawszy, poszli na Wołoski kraj: Kalus, Uszyca z włościami, Łojowce, Kozłów, Latawa, Łaskowce, Jaryszów, Żwan, Mohylów, owo zgoła od samego Mohylowa począwszy, wszystkie dobra, które zbuntował Skorycz, wielki zdrajca, poszli z nim za Dniestr, o których nie tylko ich mość panowie posłowie upraszać będą, aby byli wydani in instante, ale i na potomne czasy aby nie mieli żadnej protekcji takowi zbiegowie i zdrajcy u hospodara imci i w dobrach jego. Nie przepomną i tego ich mość panowie posłowie dność i uskarżyć się jaśnie wielmożnemu hospodarowi imci na pana perkałaba Sorockiego, że prom nasz własny pod Laskowcami kazał wziąć na Wołoski kraj brzegu, i, na rekwizycję naszą, nie chciał nam go oddać, przez co znaczną szkodę w buntownikach odnieśliśmy, gdy takowych tymże promem na swoją stronę, nocnym sposobem poprzewoził wszystkich. Zasłużył sobie nie tylko ub antenatis suis j. w. imć pan podstoli koronny, ale też ex respektu osoby swojej, który i teraz usilnie stara się, aby medium pacis in turbulentia republica znalazła remedia, przez co justum od nas meretur respectum; procurabunt tedy ichmość panowie posłowie, z włości imci na tamtej granicy zostającej zbiegli poddani, którzy z dóbr własnych, jako to: Borsukowiec, z Kuczy, z Buczajki, z Buczai, z Piesca, z Waś-

kowa, z Wachniowiec, zbuntowawszy się poszli i koło Nieporokwa zostają cum tota suppellectili domestica, przywrócone aby byli. Donesą i to hospodarowi imci i wymogą po affekcie, aby zlecił i przykazał panom perkałabom pogranicznym, a osobliwie panu perkałabowi chocińskiemu, aby, o niewszystko turbując hospodara imci, ale na rekwizycje nasze, injuriatis z swoich ludzi czynił sprawiedliwość. Cetera activitati et dexteritati tychże imć panów posłów, przy observantii affectów naszych, commitimus. Którą instrukcją naszą, z woli całego wojewodztwa, wielmożnego imć pana dyrektora naszego koła podpisać uprosiliśmy. Datum ut supra. Józeph z Strumian i Mukszy Dombrowski, podstoli mieński i pisarz grodzki latyczowski, dyrektor konfederacji koła rycerskiego wojewodztwa podolskiego m. p. Locus s igilli illjus usitati, in cera rubra expressi. Post cujus suprascriptae instructionis ad acta praesentia ingrossationem, originałe circa acta relictum est.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
год 1703, № 3957; листъ 38 на оборотѣ,*

CCV.

Жалоба отъ имени дворянъ: Степана и Терессии Кросовскихъ на многихъ дворянъ, сосдѣй ихъ, о томъ, что послѣдніс, пользуясь отсутствиемъ Кросовскихъ, случившимся по поводу козацкаго возстанія, перешедшись козаками, напали на ихъ имѣніе, Веремиевцы, и совершенно оное ограбили. 1703. Марта 17.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca martii siedm nastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkimi, krzemieniec kimi i przedemną, Bazylim Bienaszewskim, namiesnikiem burgrab stwa krzemienieckiego, comparens personaliter jego mość pan Kazimierz Wronowski, plenipotent urodzonego jego mości pana Stephana Krosowskiego, protunc in opere belli zostaiącego, nomine jego tudzież jej mości paniej Teresy Krosowskiej, małzonków, przeciwko urodzo-

nym ich mościom panom: Zachariaszowi, primario motori et principali, Markiewiczowi z Markiewicz, Remianowi Żaboklickiemu, Janiszewskiemu z Koturzyniec, Piotrowskiemu ojcu i synowi, Wojciechowi Piotrowskiemu, jego mości panu Sieniucie z Radohoszczy, quorum nomina ob ignorantiam non specificantur, i innym comprincipalem solennem zanosi protestationem o to: iż ich mość, anno nunc currenti, millesimo septingentesimo tertio, in vigilia purificationis beatae Mariae virginis et ipso die solenni purificationis, pod czas swewolnej rebellie kozackiej terazniejszej, wzruszając pokój pospolity sąsiedzki i win, de invasoribus domum nobilium opisanych, przepomniawszy, gdy protestantis moderni principales: sam iego mość pan Krosowski, ut praemissum est, in opere belli, zaś sama jej mość, od nieprzyaciela następującego z dziatkami zdrowie unosząc, od chudoby swej, porzuciwszy gospodarstwo, z dobr swoich i possessie swej, Weremiiowiec, do fortec uchodzić musieli; ich mość wyszopisani, in contiguitate blizkiego sąsiedztwa mieszkając, zebrawszy ludzi różnych osób do dwudziestu, poubierawszy się w siermięgi i nieznaczne odzieży, praetextem kozackim najechawszy na dobra wyszrzeczone, na dwór, poddanych tamejszych, których protestantis principales summo praetio et aere osadzali, ratowali i zapomagali, cokolwiek już pozostałych rzeczy gospodarstwa po ruinie kozackiej było, wołów, bydła różnego, wieprzów, świń, koni, pasieki, słonin, masła fantów różnych i legumin, kożuchów, siermięg, płócię, wosku w kręgach, żelaz pługowych, siekier, swidrów, kós, przedziwa, co wszystko seorsivo regestro in termino specifikowano będzie, zawzieli i do swych własności, ut supra specifikowanych, odwieźli; nadto violentie i znęty pozostałym białogłowom czynili, urodzonemu panu Marcino-wi Nizgurskiemu, któremu w dozór gospodarstwo principales protestantis podali i tam ex gratia mieszka, oczy zawiązawszy, w latach podeszłego bili, kaleczyli, który dotąd w słabym zostaie zdrowiu (i onemu salva actio reservatur), także wołów trzy, valoris złotych pułtorasta, woz naładowany leguminami, fantami, odzieżą roczną na złotych sto dwadzieścia zabrali et ad commodum suum obrócili. Powziawszy tedy wiadomość protestantis principales, tak przez przyjaźcioł, jako prezentią swoją requirowali swoich należytości, gdzie ich mość supra memorati, w żart obróciwszy, infectis rebus odprawili

(haec declarando: «komu krzywda, dochódź prawem»), którym takowym postępkiem, pro qualitate facti, inculpati winy prawne dobrowolnie, każdy z ich mościów suo pro interesse, zaciagneli. O co wszystko protestans, nomine principalium suorum, prawnie w sądzie należytym, praecavendo omnimodae integritati, declarat upominać się, salva melioratione, auctione, diminutione, si opus exigerit, tam in toto, quam etiam in parte minima, sive per seorsivos citationes, pleno in robore reservata, affectując, aby ta praesentibus protestacia actis connotata była; co i otrzymał Kazimierz Wronowski m. p.

Книга гродская, кременецкая, записовая, помочная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 99.

CCVI.

Универсалъ гетмана польного короннаго, Адама Николая Синявскаго, къ жителямъ воеводствъ: Подольскаго, Брацлавскаго и Волынскаго и къ начальникамъ, расположенныхъ въ этихъ воеводствахъ, войскъ, о томъ, что крестіянское восстание усмиreno; гетманъ приглашаетъ жителей спокойно возвращаться домой, а начальникамъ войскъ приказываетъ прекратить беспорядки, производимые подъ предлогомъ усмирения крестіянъ 1703. Марта 18.

Anno Domini 1703, feria sexta post dominicam judica quadragesimalem proxima.

Ad officium et acta p'aesentia, castrensia, capitanealia Podoliæ personaliter veniens nobilis Casimirus Markowski, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit litteras universales, ab illustrissimo magnifico Sieniawski, palatino Belsensi, ad incolas palatinatus ejusdem emanatas, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris talis: Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkołowie i Myszy, wojewoda Bełzki, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rohatyński starosta. Jaśnie wielmożnym, wielmożnym panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom i całemu rycerstwu i obywateлом województw: Podolskiego, Bracławskiego, Wołyńskiego i

innych pabliższych, wielce mościwym panom i braci, tudzież imć panom regimentarzom, rotmistrzom, tak komputowym, jako i powiatowym i wszystkim in genere wszelkiej kondycji ludziom przy zaleceniu powolności mojej, do wiadomości donoszę: iż uspokoiwszy w tym kraju, między poddaństwem bunty, i wszystkich, którzykolwiek się winnemi pokazali, surowo pokarawszy, odchodząc ztąd z wojskiem, zostawuję tu partje, dla ochrony podściwych i z buntownikami porozumienia nie mających, aby bespiecznie do domów swoich powracać, i w nich, bez żadnej praepedycji siedzieć mogli; przeto żeby żaden z ichmość panów regimentarzów, rotmistrzów lub innych którychkolwiek, podjazdów odprawować i rabunków ani żadnych aggrawacji, tak na osobach ubogich ludzi, jako też na chudobach ich czynić nie ważyli się, pilno zalecam i surowo przykazuję. A że pod praetextem zniszczenia kozaków i buntowników, wielkie dzieją się zdzierstwa i aggrawacje niewinnych ludzi, tedy zalecam imć panom regimentarzom, z partjami wojska zostawionym, aby takowych gwałtowników powszechnego bespiezeństwa łapali i surowo karali. Ktokolwiek tedy podczas tych kłutni z domu swego, nie chcąc się wiązać do buntowników, uszedł, aby, nie obawiając się żadnej aggrawaczej i rabunków, powracał, pewien był, że żadnej kary nie odniesie, byle wierności panu swemu i posłuszeństwa należytego dotrzymał, ostrzegam i upewniam. Co ręką własną podpisawszy, pieczęcią moją stwierdzić zlecam. Działo się w Szarogrodzie, dnia 18 miesiąca Marca, roku 1703 Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, wojewoda Bełzki, hetman polny koronny. Locus sigilli illius usitati. Post quarum supracriptarum litterarum ad acta officii praesentis ingrossationem, originale ejusdem, eidem referenti est restitutum et cancellaria praesens quietata.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и помочная,
год 1703, № 3957; листъ 50 на оборотъ.*

CCVII.

Выдача на поруки дворянину Станиславу-Николаю Высокинскому крестянъ: Ивана изъ села Ольховца и Леська изъ села Жваньчика, обвиненныхъ въ участіи въ возстаніи. 1703. Марта 20.

Feria tertia post dominicam Laetare quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia came-
necensia Podoliae personaliter veniens generosus Stanislaus Nicolaus
de Stabszki in Nadołowice Wysokiński, inhaerendo decreto judicij
confederationis palatinatus Podoliae, ad praesens currentis et existen-
tis, feria tertia post dominicam Laetare quadragesimalem proxima,
anno praesenti, milesimo septingentesimo tertio, inter instiga-
torem judicij memorati, actorem, et laboriosos: Jwan de bonis villae
Olcbowiec magnifici incisoris regni atque Lesko, de bonis villae
Żwanczyk illustris et magnifici stabuli regni praefecti subditos, pro
rebellibus ad praesens pronuntiatos, ad carceres praesidii praesentis
traditos et incarceratos, lato; quos, ad publicam declarationem magni-
ficorum judicum, idem generosus suprascriptus ad se recepit et effi-
dejussit, de quibus receptis sibique extraditis, sub onere causae, pro
termino imminentи et designato, judicij praesentis statuere tenebitur;
ideo praesidium praesens camenecense Podoliae quietat et libe-
rum facit, ac pronuntiat.

Книга гродская, каменець-подольская, записовая и поточная,
№ 3957, год 1703; листъ 38.

CCVIII.

Отвѣтъ Молдавскаго господаря шляхтѣ воеводства подольскаго. Онъ объявляеть, что не выдасть крестіянъ, бѣжавшихъ въ Молдавію, пока не будутъ ему выданы Молдаване, поселившіеся въ Подоліи и Украинѣ и поступившіе въ польское войско. Уроженцевъ же Молдавскихъ, участвовавшихъ въ возстаніи, обѣщаетъ судить самъ, если подольские дво-ряне представать доказательства ихъ виновности. Пограничные мѣлкіе споры обѣщаетъ разслѣдоватъ и удовлетворить. 1703. марта 26.

Sabbatho post dominicam conductus Paschae proxima, anno Domini 1703.

Ad officium actaque praesentia, castrensis, capitanealia came-necensia Podoliae, personaliter veniens generosus Bazilius Maszkie-wicz, officio praesenti obtulit et ad acticandum porrexit litteras ab illustri et magnifico palatino terrarum Moldaviae ad incolas pala-tinatus Podoliae ordinatas introcontentarum spectantes, teñoris sequen-tis: Responsum datum a celsissimo principe Moldaviae ad puncta palatinatus Podoliae, anno milesimo septingentesimo tertio, mensis martii die vigesima sexta. Ad primum, quod concernit: Gligoraszko, bonczucnym; Auxynthium centurionem, Dabižam, Dericalicam et Nedopacam, facta est de illis inquisitio et Dabižas, Dericalicas et Nedopakas non invenjuntur nesciturque, vivi ne sint, an mortui? Gligoraszko autem et Auxynthius invenjuntur in Soroka in compe-dibus, jussu domini, nostri generalis starostae Szokawiensis, in inquisitione vero, facta de hisce hominibus, compertum est, illos esse natos in Moldavia et proprios naturalesque Moldawes, ut etiam ex ipsis omnibus conjici potest; respondemus ergo de illis, quod, cum sint naturales subditi et tributarii potentissimi othomanorum imperii, etiamsi per aliquot tempus vixerint in palatinatu Podoliae,

tanquam sub aliena protectione, non debent omnino extradiri manibus
 dominorum obligatoriorum, nec in Podolia paenas luere, tanquam si
 essent nativi podolienses vel ukrainienses; verum si illustrissimis
 dominationibus vestris visum fuerit praetensiones proprias movere
 coram tribunali nostro contra tales, constiteritque quid mali damni-
 que fecerint, juste in illos animadvertisetur. Juxta almae pacis, capi-
 tulationes et jura mutuae vincinitatis, amicitiae et juxta modum,
 quem et dominationes vestrae tenebunt de illis Moldavis nostris,
 qui **damna** innumera intulerunt nostrae provintiae et ad regnum
 Podoliae (sic) aufugerunt et protectionem invenerunt; eosdem scilicet,
 quod inventi fuerint Moldavi esse, potentissimi otthomani imperii
 tributarii, nobis extradere, observando supradictae almae pacis capitu-
 lationes. Ad secundum:—judicibus et custodibus confiniorum in Tyra
 peractum integrum mandatum serium datum est et de facto datur,
 iterumque dabitur, ut scilicet, juxta petitiones palatinatus Podoliae,
 invigilent, ne aliquis ad oppositam regni Poloni partem transeat, et
 aliquod immaginabile inferat damnum verum aequum necessarium est,
 ut illustrissimae dominationes vestrae similes custodias militum
 ponant in confiniis propriis, impedientes fugam Moldavorum nostro-
 rum, ne transeant ad Poloniae regnum, nec illos recipient (sicuti
 receperunt anno praeterito et proxime elapso) sive ad pagos, sive
 ad militiam, quod si videatur extraneum fortasse hoc, quod dicimus,
 Moldavos non recipi ad militiam, cum ubique gentium ac terrarum
 liberis hominibus permisum sit, apud quamque nationem militiae
 adscribi, sciant illustrissimae dominationes vestrae, Moldavos sui
 juris non esse, sed omnino subditos potentissimae portae ottomanicae,
 illique simul et in solidum tributo obstrictos et obligatos, ut autem
 nos extradamus Ruthenos, qui ad nostras partes transiverunt, hoc
 inspicietur juxta capitulationes pacis, scilicet cum illustrissimae
 vestrae dominationes extrahent Moldavos nostros, qui vel in militia
 sunt, vel in pagis serenissimae reipublicae commorantes, tunc et
 nos Ruthenos istos non impediemus; sed cum illustrissimae domina-
 tiones vestrae hoc aequum justumque judicent, ut nimirum isti
 Rutheni retro mitantur, debuerant certe jam antea hoc exemplum
 nobis ostendere, retromittentes nostros, presertim cum ad hoc
 expressum mandatum serenissimi regis emanaverit, contrarium tamen

factum est, nam illustrissimae dominationes vestrae, non solam
 nos tristis non restituerunt, sed et slobodias fecerunt, allicientes nos
 subditos, et omnino deserta constituernnt confinia nostra, advocantes
 Moldavos ad Ukrainam et Podoliam et illos constituentes cohortium
 praefectos et bonorum administratores, quod quidem et pacem laedit
 et amicae vicinitatis quietem turbat. Talis certe est epistola excelen-
 tissimi domini palatini bełzensis et campiductoris, Sieniawski, qua
 modo vocat Skorycz, ut iterum ad Poloniam revertatur, qui naturalis
 Moldavus est et civis sorocensis. Ad tertium - quae in hoc punto
 continentur, examinabuntur: et cum constituerit veritas, resolvetur
 juxta regulam et legem, in confiniis observari solitam. Ad quartum
 et quintum, de hominibus, qui proprio nomine signantur, fiet inqui-
 sitio et, si in provintia nostra inventi fuerint, hoc quoque juxta
 pacis capitulationes exequemur, modo illustrissimae dominationes
 vestrae principium faciant, restituente nobis omnes a Moldavia ad
 Poloniam transfugas, qui sunt fulgidae Portae tributarii, thesau-
 rarius nostri debitores, rei quoque alicujus in patriam facinores.
 Ad sextum: ecce modo aliud in Soroka judicem substituimus, qui
 diligentius invigillet, antiquam canfiniorum polonicorum regulam
 observans. Quod pertinet ad pontem laskowicensem, idem decernetur;
 quod et de aliis pontibus coram illustrissimo domino saraskiero in
 assignatione confiniorum, modo hoc compertum habemus a senatoribus,
 quod in aliquibus passibus illustrissimae vestrae dominationes pontem
 non habebant. Ad septimum: judicibus confiniorum mandata dedimus,
 ut rectum cum confinantibus polonis justitiam administrent, quod
 idem nos quoque ex parte illustrissimae dominationis vestrae petimus,
 respectu nostrorum. Ad octavum: quid constiterit inique oblatum a
 starostis chotinensibus, ex mandato nostro restituetur, quod si inventi
 quoque fuerint aliqua, contra capitulationes pacis comissa, parem
 culpe paenam accipient. Ad nonum: judex sorocensis, Bęjuł, hoc
 officio jam depositus propter alia commissa, quae nobis displicerunt,
 statim ac ad nos venerint judicatus et convictus, aliquid improbum
 commisisse, justam habebit animadversionem. Ad omnia vero u-
 iversaliter respondemus: quod cum particularis amittitia, quae nos
 cum illustrissimis dominationibus vestris strictissime copulat, omnino
 pendeat ab alma pace inter praefulgidam Portam ac serenissimam

Poloniae rempublicam conclusa, modis omnibus nobis colenda est, nihilque a nobis omittetur, quod amicæ vicinitatis, jura, mutuaque officia exigit. Unde quoniam praetensiones nostræ præsentes, preter hasce modernas antiquiores, majores, justioresque sunt, justam quamlibet amicam resolutionem ut habeant, ab illustrissimis dominationibus vestris et petimus et speramus. Nihilominus tamen, hisce omnibus perspectis, ut eorumque dicimus et permittimus, specimen aliquod exhibeamus, ecce mandata dedimus nostris iudicibus, qui sunt in confinio, ut ruthenos, ad Podoliam pertinentes, retro mittant, quod illi infallibiliter exequentur. Quod totum factum est in gratiam dominorum obligationem rogantium, ut a nobis principium fiat, permittendo tamen, quod ex parte illustrissimæ dominationis vestrae idem fiet respectu nostrorum, qui in Podolia sunt. Jan Bohusz Łagiefet.

*Книга гродская, каменець-подольская, записовая и помочная,
№ 3957, годъ 1703. Листъ 78 на оборотъ.*

CCIX.

Постановление сеймика воеводства Подольского о томъ, чтобы, въ предъупреждение возстаній крестіянскихъ, сократить срокъ слободъ и усилить повинности крестіянъ, чтобы конфисковать скотъ крестіянъ, участвовавшихъ въ крестіянскомъ всевстаніи, и требовать у господаря молдавского казни тѣхъ, которые бѣжали въ его владѣнія. Даѣтъ дѣлаются распоряженія о земскихъ сборахъ и т. п. 1703. Марта 27.

Feria tertia post dominicam judica quadragesimalem proxima, anno Domini milesimo septingentesimo tertio.

Ad officium actaque præsentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Semen Czuryłowicz, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit laudum, per incolas palatinatus Podoliae sancitum, manu magnifici Dąbrowski subscriptum, et sigillo illius usitato communitum, de actu et data ejus in eodem expressis, tenoris sequentis: My, rady, dygnitarze, urzędoicy i całe rycerstwo województwa podolskiego, na sessiju ex limitatione

confederationis nostrae, na dzień dwódziesty siódmy miesiąca marca do Kamieńca zgromadzeni, takową sobie de consensu nostrum omnium czyniemy uchwałę: ponieważ omne malum z wolności chłopskich w Ukraine rebelią onych emersit, zkaż effrenata licentia panów swoich dobywali, podniósłszy na nich swą rękę tyraną, mordowali i zabijali, za co, obviando huic malo, województwo nasze postanawia et nos ipsi obligamus, aby poddani, którzy rok zupełny wysiedzili w majątkach pańskich, pańszczyznę po duiu jednemu w tydzień robili, oprócz szarwarków do grobli, każdej soboty w tydzień, według dawnych zwyczajów, należącej, powinności odbywać, także czynszę, osypy, dziesięciny pszczelne, owcze, wieprzowe i insze wszelkie in genere podatki, zdawna należyte, oddawać powinni, a ktoby lub z panów, lub gubernatorów, lub podstarości temu naszemu postanowianiu był contrarius, takowy succumbet duplex vadum capitaneale, et sessionem turricam per spatium unius anni et sex septimanum ad instantiam judicii seu officii et delationem cujuscunque personae nobilitaris coram judicio seu officio proprii districtus, sine apelatione, protestatione coram quovis judicio et officio regni etiam tribunalio, respondere powinien; w czym, tak panowie, jako i podstarościowie, że deferre mają, convenitur A, żeśmy ich mościów panów posłów z sejmiku do króla imci, pana naszego miłościwego y całej rzeczypospolitej, ad tractandam pacem, do Torunia, albo gdzie locus będzie designatus, obrali, pro impensos et laboribus ich mościom, za szczęśliwym da Bóg powrotem, debitam gratitudinem in pectoribus nostris deklarujemy. Bydło zaś zabrane po wsiach i miasteczkach u ludzi niewinnych przez imci pana Kawieckiego, łowczyca halickiego, i inszych ichmościow, te w niedzielę sześć ab actu praesenti oddane być powinno sub paenis legibus superius descriptis. Którzy zaś chłopi z swywoli do kozaków chodzili, i z niemi na nas wojowali, tych zabrane bydła bellatoribus nostris in usumfructum cedere mają. Jeżeliby też ich mość panowie lustratorowie niesłusznie z podatku pogłównego sumkę jaką wzięli, tedy za tę respondere coram judicio confederationis i wrócić sub sessione turrica będą powinni. Listy do ziemi Halickiej, na seymik tameczny, do ichmościów panów poborców ziemi Halickiej napisać, aby podatki z miast i wsiów, w województwie naszem zabrane, ad instantiam

nostram przywrócone były. Imci pan dyrektor z imci panami sędziami, których in defectu wszystkich, ze dwoma imci sądy swoje odprawować mają, equorum et aliarum rerum in genere omnium vendibilium uczynić mają na sądach swoich należytą animadversią; miasto Kamieniec, jako aequaliter gaudet libertate ze Lwowem, tak aequaliter onera portare ma w podatkowaniu, jako to: w czopowym i szelążnym od liquorów, co deducet z instrumentu lwowskiego. A ponieważ na instancją iaśnie wielmożnych imci panów hetmanów: wielkiego koronnego iako i polnego, tudzież naszego województwa, hospodar imci wołoski na Wołoszczynie zabrał ludzi naszych, iako to: z Łojowiec i Kalusa i inszych wsiów rożnych, aby niewinni za winnych nie byli karani, uprosiliśmy posłów do hospodara imci wołoskiego: imci pana Józefa Wasilkowskiego i imci pana Jana Paplińskiego, którzy to ich mość panowie instabunt o niewinnych, aby ich cum tota supellectili domestica oddano, winnych zaś żeby tam exekwowano, i jako zdrajców i rebelizantów karano, in praesentia ich mościów panów komisarzów naszych, którzy na przyszłej sessii specifice do tego być mają obrani. Na instrukcję zaś imci panu Kawieckiemu do ich mościów panów hetmanów, ratione przysłania succursu z wojska koronnego wojewodztwu tutejszemu przez imci pana dyrektora daną, tenże imci pan dyrektor do imci panów hetmanów koronnych literas revocatorias aby napisał. Sessją teraźniejszą, de mutuo consensu wojewodztwa całego, od dnia dzisiejszego, ad feriam secundam post dominicam conductus Paschae w roku teraźniejszym, tysiącznym siedmusetnym trzecim, limitujemy, i prorogujemy; czego wszystkiego dla weryfikacji, wielmożnego imci pana dyrektora koła naszego rycerskiego dla wojewodztwa podolskiego podpisać uprosiliśmy. Józef z Strumian na Mukszy Dąbrowski P. W. S. L., dyrektor konfederacji wojewodztwa podolskiego koła rycerskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati, in cera rubra expressi. Post ejusdem idem generosus offerens ad se recepit, et de recepto sibique restituto officium praesens quietavit.

Приговоръ гродскаго кременецкаго суда по дѣлу дворянинна Ивана Опацкаго, обвиненнаго дворяниномъ Михаиломъ Боровскимъ въ возмущеніи крестіянъ и въ сношеніяхъ съ Самусемъ и Пальемъ. Судъ дозволяетъ Опацкому очиститься отъ обвиненія посредствомъ присяги, но приговариваетъ его къ денежному штрафу и тюремному заключенію за неосторожныя слова, сказанныя имъ во время козацкаго восстания.

1703. Апрѣля 28.

Anno 1703, die 28 aprilis.

Miedzy jego mością panem Michałem Borowskim, gubernatorem jampolskim, actorem, personaliter; a stawionym więzniem, urodzonym Janem Opackim, personaliter.

Sąd, controversii i justificatij stawionego wysłuchawszy, do czytania, deponowanych przez stawionego, dobrowolnych confesat przystąpił, które przeczytawszy i przez wszystkie okoliczności zważyszy, dla większej indagacj zarzuconego buntowania pospółstwa i conspiracji z kozactwem, inquisitiej stronom obom, uti iu causa publica criminis obiecti, natychmiast pozwala; po której wywiezionej, albo nie, tak stawionemu i actorowi termin w sądach niniejszych, niżli się cadentia roczków skończy, do dalszego sprawy poparcia i justifikowania się stawionemu zawity zachowuie i stronom, super interrogationem testium woznego generała, apparitora sądowego, przydaie; a ponieważ strony wykonały jurament, sąd świadków stronom wprowadzić nakazuie, których testimonia jurata excipowawszy, przez wszystkie okoliczności uważywszy, ponieważ z tychże inquisitiej stawiony non elicitus buntowania i conspirati z kozakami esse reus przy świadectwach, bliższego stawionego do odprzysiężenia

się uzuawa i pokazuie, aby stawiony na tę rotę, jako u Paleia, Samusia i innych buntowników nie był, z niemi żadnej namowy nie czynił, pospółstwa w Jampolu i gdzie indziej nie buntował, samiódin odprzysiągł, a to natychmiast. Do której wydania roty sąd woznego przydaie. A ponieważ stawiony natychmiast świadków mieć nie może, tedy w wieży zamku tutejszego dotąd siedzieć powinien, poki juramentu nie wykona, nadto, iż z tychże inquisitiej pokazuie się, iż stawiony słowa nieuważne i pospolstwo do swejwoli podbudzające, w czasie samego buntowania się wymówił, winnego być osądza i nakazuje, aby za nienależyte słowa wieżą zamku tutejszego natychmiast zasiadł i one przez niedziel sześć, nie schodząc, continuował; nadto, przy wyściu z wieży, zakład starościński stronie powodowej, a sądowi połowę zakładu starościńskiego natychmiast zapłacił, co pozowany ziścić powinien pod winą infamiej, którą sąd zaraz wskazuje, a publikacji termin, przed urzędem grodzkim krzemieckim, po sprzeciwieniu się, przy uczynieniu manifestacji zawity zachowuie. Iż zaś sądy niniejsze dla pewnych przyczyn limitowane być muszą, tedy pozwanemu wolne wykonanie juramentu przed urzędem burgrabskim zostawić, po którym wykonanym juramencie, ex cōpedibus stawionego uwolnić i rēlaxować strona powodowa powinna, pod winą banicie, którą sąd zaraz wskazuje, a publikacji termin na roczkach grodzkich krzemieckich zawity zachowuie.

*Книга протоколовъ декретовыхъ, кременецкаго гродскаго суда,
№ 1835, годъ 1702—1722; листъ 12 на оборотѣ и 14 на обор.*

С С X I.

Жалоба дворянинца Станислава Шидловского на старосту ковельского, Морицкого, о томъ, что послѣдний держитъ въ своемъ имѣніи, Могилевъ, управляющаго, покровительствующаго крестіанскому возстанію. 1703. Мая 7.

Actum in castro laticzoviensi, feria secunda post dominicam
cautate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Juducenda erat hoc loco protestatio per nob:lem Andream Ol-

szewski, nomine generosi Stanislai Szydłowski, palatinatus Podoliae excubiarum praefecti, in et contra magnificum Morsztyn, capitaneum covelensem, bonorum oppidi Mohylów haeredem, ratione per ipsum administratoris in eodem oppido Mohylów, rebelionis rusticanae etiam nunc conservatoris, conservationis, perque administratorem talem, feria sexta post Dominicam jubilate proxime præterita proxima, sui, generosi Stanislai Szydłowski famuli Alberti Felityński, tum laboriosi Ephtemi, subditi sui, negotia nundinaria in oppido Mohylów peragentium, in via libera et publica per villam Nimija, ejusdem magnifici capitanei koweliensis haereditarium, redeuntium, aggressionis, concussionis, per vias persecutionis, ad oppidum Mohylów captivatorum inductionis, incarcerationis, ac in lignis compedibus biduo detentionis. Słobody ad duodecem annos, contra laudum palatinatus Podoliae, promulgationis, profugarum rebelizantium conservationis et protectionis aliarumque violentiarum, injuriarum et damnorum tam ante, quam intra et post sopitam quasi rebellionem per subditos Mohylovienses illationis facta, ut latius in copia. Et in continent laboriosus Ephtem praesentavit officio praesenti vulnus circa et penes oculum, nec latum, profundum tamen, sanguinolentum, oculumque sanguine suffusum ac hydrope occupatum, quod vulnus et concussione, illatas per laboriosos Charyton et Łuka de villa Nimija sibi esse asseruit. Quoniam vero protestationis hujus copia intra triduum non est porrecta, ideo genersus vicenotarius loci praesentis de non porrecta manifestatur.

Книга гродская, лепечевская, поточная и записная, годы
1701 – 1709, № 5248; листъ 143.

Жалоба отъ имени дворянина Станислава Шидловского на жителей мѣстечка Копайгрода о томъ, что они, во время крестьянскаго возстанія, отказались выдать, бѣжавшаго къ нимъ, вора и ограбили село Шидловскаго—Берлинцы. 1703. Мая 7.

Actum in castro latyczoviensi, feria secunda post dominicam cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Inducenda erat hoc loco manifestatio generosi Stanislai Szydłowski, palatinatus Podoliae excubiarum praefecti, nomine, per nobilem Andream Olszewski, ratione sui, generosi Szydłowski, ante sopitam rusticam rebellionem, a subditis et oppidanis Kopaigród, magnifici Krzeczkowski possessionis, profugi furis equorum requisitionis, nec per eosdem oppidanos extraditionis. Jmo per laboriosum Fed, osadczy, id est locatorem, formalibus: »że nam teraz i złodziej potrzebny, a wasze się już państwo miją responsionis, tum per eosdem subditos oppidi Kopaygród bonorum villae Berlińce sui generosi manifestantis, tempore rebellionis, devastationis, pecorum pecudum, equorum, apum, frumentorum, aliarumque variarum suppellecilium compilationis. Quatenus generosus Szydłowski, pro praemissis, jure agere et vindicare velit facta prout latiori in copia, verum quoniam inter triduum non est porrecta, ideo generosus vicenotarius praesentium manifestatur.

*Книга гродская, летичевская, поточная и записовая, № 5248,
годы 1701—1709; листъ 144.*

С С Х V I .

Приговоръ гродскаго летичевскаго суда, осуждающій на смертную казнь и на безчестіе крестіли села Михаловецъ, по жалобѣ на нихъ дворянина Александра Концкаго о томъ, что они, участвуя въ козацкомъ восстаніи, ограбили село Концкаго—Филиповцы и многихъ крестіянъ его побудили присоединиться къ козакамъ. 1703. Июня 27.

Actum in castro laticoviensi, in terminis judiciorum, tempore expeditionis bellicae regni generalis celebrantium, feria secunda ante festum sanctorum Petri et Pauli, Apostolorum, proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Prout infrascripta pars actorea inferius nominandam partem citatam in judicio officii praesentis, castrensis, laticoviensis, ex producto citationis literalis, tenoris sequentis: actum in castro Laticoviensi, tempore expeditionis bellicae regni generalis, feria tertia in vigilia festi Sancti Jakobi Apostoli proxima, anno Domini millesimo septingentesimo tertio. Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens ministerialis regni generalis, providus Petrus Borkowski de Sławna, ex reproducto authentico officio praesenti notus, in vim suae verae ac fidelis relationis palam, libere, ac per expressum recognovit, quia ipse citationem sigillatam, pro judiciis officii praesentis, castrensis, laticoviensis, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis, in castro laticoviensi celebrantium, ex parte infrascripta actorea, contra partem inferius nominatam, citatam, tenoris talis: Martinus a Kąty Kątski, palatinus Cracoviae, Podoliae et artilleriae regni generalis, camenecensis, laticoviensis, balinensis, urzędoviensis, marienhausensis etc. capitaneus, vobis laboriosis: Łozan, Krzywiec, Poponi et Kabak,

aliisque omnibus villaे sacrae regiae majestatis, tenutae vero magnifici Bogusz, succamerarii Podoliae, dictae Michałowce, incolis, de nominibus et cognominibus tum numero vobismet ipsis notis, assistentia non egentibus, de personis bonisque vestrīs generaliter omnibus, vigore regio et nostra, qua hac in parte fungimur, authoritate, mandamus, ut coram nobis seu officio nostro et judicio moderno, castrensi, laticoviensi, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis in castro laticoviensi continuo celebrantis, personaliter peremptorieque compareatis, ad instantiam instigatoris judicii sui ejusque delatoris, magnifici Alexandri a Kąty Kątski, pocillatoris Żytomirien sis, colonelli sacrae regiae majestatis, qui vos, inhaerendo protestationi suae, eo nomine coram actis castrenibus, capitanealibus, bus censibus, contra vos (jam stante equo serenissima repùblica) factae, idque in vim termini tacti, moram non patientis, citat ideo, quia vos, divinarum primo, tum legum regni cura ac conditionis vestrae animadvententia postpositis, tempore anni praetenti et praesentis, non tam genuinorum kozakorum, quam vestrimet subditorum insolentia per Ukrainam et Podolię grassante, cum similibus vobis grassantibus grassantes, super bona villaе Filipowce, magnifici delatoris possessionem, indixistis, per quos vosque funditus bona Filipowce desolastis, pecora, pecudes variaque, tum magnifici delatoris, tum sui subditorum suppellectilia intercepistis, in vineis hostiliter omnia diripuistis, in vasibus ferreis ad florenos centum damnificastis, frumentorum vari grani et seminis ad duodecem currus e foveis de promptu compilastis, bovem et juvencam equosque duos subditorum, tum ipsius magnifici delatoris equum pili albus, valoris octoginta florenorum polonicalium, atque apum alvearia centum triginta rapuistis et intercepistis. Cautaque melioratione protestationis dictae, cui haec innixa citatio: aliquos de villa Filipowce magnifici delatoris subditos, ausu vestro nequam vobiscum vi et violenter ad augendam rebellionem traxistis et compulstis, opus recens criminosum explevistis, pro quo rigorem poenarum legum, eo nomine severe sancitarum, succubuistis; citamini itaque ad respondendum, atque poenis succumbendum; sitis parituri et terminum tactum attentaturi. Datum in castro laticoviensi, sabbathō ante festum Sancti Jakobi Apostoli proximo, anno Domini millesimo septingentesimo tertio.

Editam, die hesterna, immediate praeterita, in villa Michałowce, convocatis subditis citatis, posuit et ad notitiam deduxit, de quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Plene authentico in termino moderno, ex eodem producto authentico citationis literalis regestro-que publico in tempus diemque hodiernam legitime incidenti et provenienti, memorata pars actorea coram moderno judicio (nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis ad mentem statutorum regni stante) officii castrensis, laticoviensis personaliter comparens, et termini ejusdem diligenter, attamen non precipitanter, attentans, in lucro poenarum legum, videlicet infamiae et colli, ita, ut ad cujusvis instantiam citati capiantur, et coram quovis judicio: terrestri, castrensi, civili et villano statuantur, et capite plectantur; quos nemo tueri et defendere audebit. sub poena banitionis perpetuae, superscriptam partem citatam, ad judicium ordinarium, castrense, laticoviense, nunc, tempore expeditionis bellicae regni generalis celebrans, delatam, per ministeriale regni generalem, nobilem Gregorium Pęk, officii praesentis apparitorem, judicio suo pro hinc adstantem, ter et, ultra juris communis formam, vicibus quatuor acclamare procuravit. Quae taliter licet acclamata fuerit, juri tamen et termino praesenti, nec per se, nec per suum quemvis legitimum plenipotentem paruit, imo, ut idem ministerialis officio praesenti retulit, contumax extitit; proinde in talem ipsius citatae partis contumaciam, eandem praedicta pars actorea, sub poena in publicatione expressa, condemnavit ulterioraque sibi per judicium hocce decerni affectavit. Et judicium officii praesentis, castrensis, laticoviensis, juri communis et affectationi praedictae partis actoreae inhaerendo, super praedictam partem citatam et bonis ejus generaliter omnibus poenam eandem infamiae et colli, ita, ut ad cujusvis instantiam pars citata capiatur, et coram quovis judicio: terrestri, castrensi, civili et villano statuantur et capite plectatur, quam et quos nemo tueri et defendere audebit sub eadem paena banitionis perpetuae et de regno Poloniae dominiisque, eidem regno annexis, proscriptionis, decrevit judicialeiterque decernit atque ad publicandam eandem infamiae, captivations et colli poenam, modo praemisso, super praefatam partem citatam et bonis ejus omnibus obtentam, suprascriptum ministeriale regni generalem, nobilem Gregorium Pęk, officii praesentis apparitorem,

addidit et deputavit: Qui quidem ministerialis regni generalis, suprascriptus Pęk, taliter ad praemissa exequenda a judicio officii praesentis additus, existens, jus deputationis suae reddeus, se, praedic tam partem citatam infamiae, captivationis et colli poena condemnata esse, in frequentia multorum equestris ordinis et plebeiae conditionis hominum, ad judicia protunc congregatorum, ex mandato judicij officii praesentis et instantia ejusdem partis actoreae publicasse, proclamasse et debitae omnium notitiae sufficenter deduxisse, in facie judicij officii praesentis palam recognovit; quo judicium officij praesentis comparente, causam hanc, cum toto ejus effectu ac partibus ipsis, ad magnificos judicos terrestres, aut capitaneos, aut eorum castrensia officia, burgrabios velque civilia aut villana judicia, ita, ut cuicunque officio et judicio pars citata capta tradatur, pro ultimariam et finali in praemissis, debito juris ordine facienda, executione, juxta juris communis praescriptum, remisit, remittitque decreti praesentis vigore.

Книга лятическая гродская, записовая и декретовыхъ протоколовъ, № 5380, 1700—1707 года; листъ 103.

С С X V I I .

Постановление съезда дворянъ воеводства киевского, состоявшагося подъ Лугинами: дворяне выбираютъ начальниковъ ополчения, также по словъ на сеймъ и отдельно къ королю, гетманамъ и т. д., между прочимъ къ Падью—съ просьбою, дабы онъ дозволилъ дворянамъ воеводства киевского возвратиться въ свои имѣнія и собираться на съезды. Постановляютъ также требовать удовлетворенія отъ старости Овруцкаго, Потоцкаго, за разрывъ единства воеводства и за обиды причиненные имъ тѣмъ дворянамъ, которые отправились въ ополченіе. 1703. Июля 4.

Рoku tisieca semsoty trzeciego, meseца jula deviatego dnia.

Na wraje kгrodskomъ, wъ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylem z Wyhowa Wyhowskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim zytomirskim u xięgami niniejszemi, grodzkimi, zytomirskimi, comparens personaliter urodzony

imē pan Michał Fedkiewicz, pisarz y instyigator pospolitego ruszenia wojewodstwa kijowskiego, tot laudis obrany y approbowany, dla zapisania do xiag niniejszych, grodzkich, żytomirskich laudum wojewodstwa kijowskiego, zgodnie pod Luhynami uchwalone y postanowione, z podpisem ręki wielmożnego imci pana Jozefa z Karczewa Karczewskiego, starosty żytomirskiego, pułkownika wojewodstwa kijowskiego y innych wielu ichmościów panów szlachty, obywateł tegoż wojewodstwa, niżej inserowane per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act przyjęte y wpisane było, którego ja, urząd, affectationi annuendo, pomienione laudum przyjmując, czytałem y jest de serie verborum tali: My: rady, dygnitarze, urzędnicy y wszystkie rycerstwo wojewodstwa kijowskiego, osobliwe od najjaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłościwego, odbierając łaski, iż mając obowiązek pański zachowania wiernych poddanych swoich, powierzonych swobód y całości polskiego narodu, w codziennym swoim ma one powołaniu, za co wierni poddani uniżone panu y monarsze swemu effundimus dzięki, a za dostojeństwo jego, wiare świętą kotolicką, prawa y swobody starożytnie, głowy nasze nieść y krew do ostatniej kropli ochotnie lać deklarujemy się; a jako w przeszły roku, gdy rozkaz był pański przez wydane na pospolite ruszenie wici, zaraz z wojewodstwem naszym na granice poszliśmy y, mając domowych nieprzyjacioł swoich, kozactwo, in visceribus wojewodstwa naszego będące, undique oppressi, posłów e medio nostri, tak do najjaśniejszego króla jego mości, jako do jaśniewielmożnych ich mościów panów wodzów ordynowaliśmy, pańskiej w tym łaski, rezolucyjej, a od jaśnie wielmożnych ich mości panów hetmanów, pro conservatione nostra żądając pomoc; tandem po zniesieniu nas, in parva manu będących, y części wojska kwarciannego, od jaśnie wielmożnych ich mościów panów wodzów przysłanego, pod Berdyczowem, gdy w roku terazniejszym, wprzód uniwersał na sejmik, a potym wici od najjaśniejszego króla imci, jedne za trzy wydane, na pospolite ruszenie wojewodstwu naszemu wyszli, jednostajnie, juxta obloquentiam onych, na dzień trzydziesty pierwszy maja anni praesentis, do Włodzimirza zjachaliśmy y tak uniwersałowi, jako y wiacom j. k. mości zadość czynić gotowiśmy byli, ale gdy, sorte iniqua, sejmik zerwany, tedy wielmożny imē pan Jozeph na Karczewie Kar-

czewski, starosta żytomirski, pułkownik wojewodztwa naszego kijowskiego, tot laudis obrany y uproszony, ex munere officii sui, tymże wiciom najjaśniejszego króla jegomości czyniąc zadosyć y communi nas, obywatelów, bono dogadzając, miejsce zgromadzenia się, postanowienia porządku, według prawa, de expeditione bellica opisanego, obrania posłów, tak do niniejszego K. J. mości, jako y do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów y do innych, tu, pod Łuhynami, na dzień trzydziesty czerwca, w roku terazniejszym uniwersałem swoim złożył, na który termin y miejsce, idąc za wolą y ordyuensem wielmożnego imci pana pułkownika naszego, jednostajnie zgromadziliśmy się y, lubo wojewodstwo nasze, barzo od domowego nieprzyjaciela, kozaka, zniszczone, według constitucyj y prawa spolitego, ex quo pograniczne granic swoich pilnować powinno, atoli parierując wiciom jego królewskiej mości, gotowi jesteśmy i dalszej jego pańskiej czekamy rezoluciej, teraz zaś do obrania ich mościów panów posłów na sejm y do króla imci, tudzież y do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów przystępujemy; a ponieważ traktat z królem jegomością szwedzkim nie doszedł, a zatem wielmożni ich mość pano wie commisarze nasi, laudo publico na seimiku we Włodzimirzu, anno praesenti, die vigesima octava februarii approbowani, in executione swojej functiej nie byli, tedy tychże ich mościów jako to: jaśnie wielmożnego imci pana Stanisława na Rozdole Rzewuskiego, referendarza koronnego, chełmskiego staroste y wielmożnych ich mościów panów: imci pana Jozefa na Karczewie Karczewskiego, staroste żytomirskiego, pułkownika województwa kijowskiego, imci pana Władysława Krzeszkowskiego, starostę włodzimierskiego, imci pana Adama Olizara Wołczkiewicza, stolnika wołyńskiego, za commisarzow do traktatów z koroną szwedzką, jeśliby subsequenter nastąpić miały, tudzież y za połów na sejm terazniejszy y do najjaśniejszego króla jegomości, pana naszego miłościwego, jednostajnemi głosy obieramy, upraszczamy et praesenti lando approbujemy. Do których ichmościów panów: imci pana Andrzeja Doregowskiego, skarbnika żytomirskiego, porucznika chorągwie pułkowej wojewodztwa kijowskiego, imci pana Michała z Wyhowa Wyhowskiego, porucznika chorągwie powiatowej wojewodztwa tegoż, wielmożnego imci pana Alexandra na Olewsku Niemirycza, stolnika mozyrskiego, przydajemy, dając wszystkim ich

mościom, uti nostris commissariis, plenam absolutamque facultatem obmyślenia internae et externae securitatis, obrony y utrzymania całości dobra pospolitego, na co jako pierwszą tak y terazniejszą, in suis punctis et conditionibus dostateczną, ad manus ich mościow dajemy instructią; a do jaśnie wielmożnych ich mościow panów hetmanów obudwoch, tak wielkiego, jako y polnego—koronnych, posłów dawniejszych, w roku przeszłym, laudo publico, w obozie pospolitego ruszenia wojewodztwa naszego, na uroczysku Stepanowce zgodnie obranych, jako to: wielmożnego imci pana Kazimirza Stanisława na Steczczance Steckiego, podczaszego y podstarościego grodzkiego żytomirskiego y wysznianowanego imci pana Michała z Wyhowa Wyhowskiego, porucznika chorągwie powiatowej wojewodztwa kijowskiego, etiam praesenti laudo approbujemy y urodzonego imci pana Jana Żbikowskiego, chorążego chorągwie pułkowej wojewodztwa kyowskiego, do ich mościów przydajemy; tychże ich mościów wyszpomienionych do jaśnie wielmożnego imci pana wojewody kyowskiego y do jaśnie oświeconego xięcia jegomości Wiszniowieckiego, kasztelana wileńskiego, ore publico upraszamy, na co y osobliwe instrukcye, w punctach swoich obszerniejsze, do rąk ichmościów dajemy. podług których instructij y punctów, w nich wyrażonych y dostateczniej opisanych, ciż ichmośćie panowie commisarze y posłowie, quam primum provintiam suam administrare mają, o to ichmościów jednostajnie prosimy et affectu fraterno obligujemy, a do uczynienia relatę m̄esce pod miasteczkiem Horodnicą naznaczamy; tam, za obieszczeniem wielmożnego imci pana pułkownika wojewodztwa naszego y wydaniem uniwersalu do nas, obywatelów wszystkich, na terminie, w t m̄e uniwersale praecise oznaczonym, wszyscy, jako wyraźny tegoż imci pana pułkownika naszego nastąpi oīdynaus, nieodwłocznie stawić powinni będącmy, każdego sprzeciwiającego się, na miejsce pomienione y termin nie stawającego, sądowi wojewodztwa naszego, w pospolitym ruszeniu postanowionego, być podległego deklarując, ichmościów panow officyalistów dawnych dla porządku około pospolitego ruszenia y należytej między bracią szlachtą modestacyej, pod Stepanówką laudo publico obranych, jako to, urodzonych ich mościow panów: imci pana Stephana Mieleniewskiego, strażnika, imci pana Jerzego Wyhowskiego, oboźnego—wojskowych pospolitego ruszenia wojewodztwa naszego, itidem

approbujemy; prace y fatygi ich mościów, wojewodztwu naszemu świadczone, należycie rekompensować, quam primum do uspokojenia krajów naszych przyjdziemy, zgodnie przyrzekamy; osobliwie y przeszłych ichmościów panów posłów do króla imci y do jaśniewielmożnych ich mościów panów hetmanów, jako to: imci pana Steckiego, podczaszego żywotniskiego y imci pana Wyhowskiego, porucznika, wyszmianowanych, widząc wojewodstwo nasze ku sobie przysługę y poniesione straty y fatygi, nie tylko quote, ante laudo ichmościom naznaczoną, jak najprędzej wypłacić, ale też względem terazniejszej przysługi, osobliwą rekompensem obmyślić laudo praesenti submitujemy się; że zaś tak wiele znajduje się obywateli, którzy incorporują się do wojewodztwa naszego, w wojewodztwie wołyńskim mieszkając, ani tam, ani w naszym wojewodztwie podług wici jego królewskiej mości, ani sami byli, ani pocztów stawili y według laudum, pod jego królewską mością postanowionego, nie stawili się, a drudzy terrigenae y poczty, pod chorągwią pomorską, bez wiadomości wodzów swoich, kilką dniami przed okazją berdyczowską, pozmykali, takowych wszystkich rigorowi wojskowemu podległych być deklarujemy, którzy w prawie y artykułach wojskowych dostatecznie opisanych na osobę i dobra każdego przeciwnego, etiam extra palatinatum nostrum bawiącego się, ściągać mający się, publico ore wojewodztwa naszego et unamini wszystkich braciej consensu postanowiamy y do exequowania jego mości pana instygatora y pisarza pospolitego ruszenia wojewodztwa naszego, aby trybem, w prawie wojskowym opisanym, cum quovis renitente postępował, przydajemy; któremu, jako ante actis laudis, tak et praesenti plenaria eo nomine conceditur facultas. A że niektórzy ich moście, panowie obywatele nasi, jeszcze od okazyj berdyczowskiej, in cofiniis wojewodztwa wołyńskiego zostają y do swoich fortun y własności secure dotąd przyjść nie mogą, tedy my, dalszej substancji naszych providendo całości, uprosiliśmy e medio nostri posłów do pana Paleja, pułkownika, to jest urodzonych ich mościów panów: imci pana Jakuba na Bezowie Lemiesza, sędziego pospolitego ruszenia wojewodztwa naszego, y imci pana Władysława Brańskiego, którzy ichmościowie, z tymże panem Paliejem expostulować mają, aby obywatele wojewodztwa naszego żadnej, tak respektem bezpiecznego przyjścia do swoich fortun, jako też respektem publicz-

nych congressów, dla obrady dobra pospolitego nie na jakie zatargnie-
nia z tymże panem pułkownikiem odprawować mających się, od ko-
zaków jego nie mieli przeszkode; co wszystko ciż ich mośćic panowie
posłowie ustnie temuż panu pułkownikowi obszerniej doniosą. Wnie-
sione in medium koła naszego niektórych ich mościów panów obywate-
łów od wielmożnego imci pana starosty owruckiego miane krzywdy,
jako to imci pana Krzysztopha Kostuszka, iż w dobrach iego, Kostusz-
kach, chorągwie swoje nienależycie stanowić przechwala się, także
ichmościow panów: Bołsunowskich, Moszkowskich, Paszyńskich i
innych ciężkie w przeszły roku aggrawacie y gwałtowne onych,
protunc w pospolitym ruszeniu będących, dóbr aggressye y ruiny,
tudzież urodzonej paniej Hejewskiej recentissime przez ludzi tegoż
mci pana starosty owruckiego enormiter zabicie, a nadto, do teraz-
niejszego congressu naszego rożnych ichmościów panów obywatelów
wojewodstwa naszego przybyć y jedno z wojewodstwem rozumieć
chcących, per instructas personas procuratis mediis aversye y nie-
inależyte o nieprzybyciu do terazniejszego zgromadzenia naszego
wielmożnego imci pana pułkownika naszego relacye; o co wszystko
wojewodztwo nasze temuż wielmożnemu imci panu staroście owruc-
kiemu należycie upomnieć się deklaruje. Ac tandem lauda wszystkie
nasze, in antecessum, tak respektem urzędu wielmożnego imci pana
pułkownika y wodza wojewodstwa naszego, jako też respectem
wszystkich aktii, zgodnie postanowione, etiam praesenti laudo in
omnibus punctis et conditionibus approbujemy y ratyfikujemy, y na
to się wszyscy zgodnie y jednostajnie własnemi podpisujemy rękami.
Działo się pod Łuhynami, roku pańskiego tysiąc siedmset trzeciego,
dnia czwartego julii. U tego laudum podpisy rąk temi słowy: Jozef
Karczewski, starosta żytomirski, pułkownik wojewodztwa kijowskiego,
Andrzej Deregowski, skarbnik żytomirski, porucznik chorągwie puł-
kowej wojewodztwa kijowskiego m. p. Michał z Wyhowa Wyhowski,
porucznik wielmożnego imci pana stolnika mozyrskiego chorągwie
powiatowej wojewodztwa kijowskiego. Jan Antoni Zbikowski, chorąży
pułkowy. Jakub na Bezowie Lemiesz, sędzia wojskowy wojewodztwa kijow-
skiego. Stephan Mieleniewski, strażnik wojewodztwa kijowskiego.
Jerzy z Wyhowa Wyhowski, obozny pospolitego ruszenia wojewodztwa

кийского м. п. Jan Wyhowski, Stanisław na Liplanach Lipański, Daniel Wyhowski, Władysław Wizgierd—Brański, Jędrzej Wizgierd—Brański, Prokop Kaleński, Michał Chodakowski, Hrehory Chodakowski, Alexander Chodakowski, Jakub Białobrzyski, Alexander Rudnicki, Konstanty Dydkowski м. п. Alexander Chodakowski, Andrzej Mieleniewski, Roman Mieleniewski, Jan Waśkowski, Jakub Zytkiewicz, Jerzy Wyhowski, Krzysztof Kostuszko, Daniel Bułkowski, Benedykt Jankowski, Samuel Czopowski, Bazyli Białyocki, Maximilian Bieńkowski P. S., Jacenty Hejewski, Samuel Sinhajewski, Jan Duński, Dymitr Niewmirzycki, Theodor Niewmirzycki, Jan Lewkowski, Sebestyan Uszczapowski, Michał Uszczapowski, Mikołaj Waśkowski, Hrehory Potopalski, Michał Dubiski, Gabriel Werpowski, Alexander Synhajewski, Jakub Żubr, Daniel Kaleński, Marcin Żubr, Mikołaj Chodakowski, Wojciech Trojanowski, Maciej z Wyhowa Wyhowski, Theodor Bołsunowski, Daniel Cybulski, Hrehory Kaleński, Szymon Lewkowski, Jan Jskorostyński, Andrzej Chodakowski, Jan Kobyliński, Stanisław Gryfski, Alexander Bech, Paweł Wołkowski, Fedor Niedaszkowski, Jan Skuratowski, Bazyli Skuratowski, Jan Kaleński, Krzysztof Bahrynowski, Lazarz Niedaszkowski, Samuel Żukowiecki, Franciszek Żuczakiewicz, Benedykt Marzyński, Stephan Paszyński, Alexander Szczeniowski, Roman Potopalski, Thomasz Karpiński, Samoel Pirocki, Thomasz Szczeniowski, Jerzy Ohij-Tyszkiewicz, Jan Zubr, Andrzej Bahrynowski, Stephan Zabłocki, Łukasz Owsiejowski, Jan Wyhowski, Jędrzej Krajewski, Jerzy Tuszewski, Paweł Hurko, Stanisław Olszewski, Jan Koza, Alexander Danicz, Alexander Bigoski, Piotr Tabeński, Heliasz Białoszycki, Alexander Omieciński, Jan Paszkowski, Gabryel Didkowski, Alexander Bidewicz, Antoni Konarski, Michał Brzeżewski, Krzysztof Krzczonowicz. Которое жъ то лаудумъ, за поданиемъ и прозьбою вышъменованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятиемъ, слово въ слово, якъ ся въ собѣ маеть, до книгъ нинешнихъ есть уписано.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 107.

CCXVIII.

Письмо, писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее разныя текущія новости, между прочимъ извѣстія о поспѣшномъ укрѣпленіи Палѣемъ Бѣлої Церкви. 1703. Августа 1.

Ze Lwowa, die 1 Augusti, 1703.

Z Kamieńca, de data 24 recenter elapsi, piszą: że ichmościowie panowie komissarze, tylko dwa: jegomość pan wojewoda Bracławski, z jegomością panem podstolim koronnym, bo inni non comparebant, 19-go wyjachali z tamtąd ku Barowi, dragańską tylko chorągiew z sobą wziawszy y piechotę wojewodztwa ruskiego; kommunik został pod Kamieńcem, zatrzymując się in adventum imci pana koniuszego koronnego, jako regimentarza, nad sobą ordynowanego.

Pan Boynowski, tłumacz, ieszcze od Seraskiera non comparebat; дано iednak znać ich mościom panom commissarzom, że w Tekini czterech paszow do rozgraniczenia stanąć miało. Poseł duński do Moskwy wyjachał także z Kamieńca w dalszą drogę.

Przez Szarogród zaś przejachał niedawno posłannik turecki do Moskwy, pewnie z propozycjami iakiemi. De conflictu Tatarow z Turkami, co pisano przedtym, nulla teraz mentio.

Z Ukrainy więcej nie słyszać, tylko że Palij, do Chwastowa sam przenioszy się, każe mocno robić co dzień pięciuset ludzi koło fortifikowania Białejcerki, y nietylko koło zamku, ale y koło miasteczka wodę w fossy prowadzi, Superat teraz pilnością, choć hultaj, chłop, piaak—dowcipny i jakoś tam myśli utrzymywać się.

Imć pan wojewoda ruski tygodnia przeszłego, z Lublina re-diens, przeiachał tedy do Podkamienia, do swojej jejmości słabej.

Imć pan wojewoda kaliski, po zmowinach imci pana łowczego koronnego z jej mością panną Zamoyską, podskárbianką wiel. koron., iachał tedy onegday do imci pana wojewody podolskiego, rodzica swojej jejmości i imci pańa łowczego, winszować pociech, do których pracsentia ich mości w Zamościu y activitas multum proficit.

Изъ тульчинского архива. Связка газетъ и писемъ, содержащихъ политическихъ известия, № письма 77.

ССХІХ.

Жалоба межыбожского комманданта, капитана Ивана Кулаковского на подчашія житомирского, Александра Контского, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ слугамъ и крестінамъ изъ села Филиповецъ грабить и убивать жителей села Зинковецъ и получилъ отъ нихъ часть добычи. Когда-же Кулаковский задержалъ нѣкоторыхъ изъ грабителей и обвинилъ ихъ въ участіи въ возстаніи, то Контский подалъ на него въ судъ жалобу, исполненную клеветы и несправедливыхъ обвиненій. 1703. Августа 9.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca augusta dziewiątego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemieniec-kiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamińskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, comparens personae-liter urodzony jego mość pan Jan Kułakowski, kapitan jego królewskiej mości, comendant międzyboski, prowidując całości honoru swego, soleuniter przeciwko urodzonemu jego mości panu Aleksandrowi Kątskiemu, podczaszem žytomirskiemu, protestował i re-potestował się o to: iż pomieniony jego mość pan podczaszy žytomirski snać urodzonych panów: Franciszka Gorczyńskiego, Drozdowskiego, slug swoich, i pracowitych: Jacka Sało, Jurka, Maćka, Waška, Buczka, ze wsi Filipowiec chłopów, possessiej swojej podległych, w województwie podolskim a powiecie latyczowskim leżącej, podczas incurssiej natenczas kozackiej, w tamtych kraiach będącej, w roku niniejszym, tysiącznym siedmusetnym trzecim, miesiąca marca blisko przeszłego, w sam wieczór, nie warując się rygoru

prawnego, ani też sąsiedzką miłość conserwując, jako nieprzyjacieli ojczyzny, na chłopów Zienkowskich, w pasiekach swoich zostaiących i przy tych że pasiekach swoich pod czas tegoż zamieszania kozackiego nocujących i szkody w nich przestrzegających, jaśnie wielmożnego jego mości pana Sieniawskiego, hetmana polnego koronnego, dziedzicznych, armatim et tumultuarie z oręzem różnym nasłał; naślani zaś, nie uważając na przykazanie Boskie i prawo pospolite, napadły na pomienionych chłopów Zienkowskich cum praemeditato animo, dwóch na śmierć chłopów zabili, sześciu zaś innych, in ulteriori juris gradu per citationem specificandos, poranili i porąbali, posiekli; pomienionych ludzi zabitych i porąbanych funditus zruinowali i in suum commodum obrócili, ruchomość wszelką, przy nich zostającą, pozabierali; jakoż ciż pomienieni, bawiąc się przez czas nie mały zdobyczą, bydeł, miodu i różnych ruchomości u ludzi ubogich vi et violenter nabrali; po uczynionym ciż pomienieni invasores takowym swoim postępku, z prawa surowie karany, temuż jego mości panu podczaszem żywomirskiemu, po te zrabowane miody w Zinkowskich pasiekach, bydła i inne suppellectilia, aby tenże jego mość pan podczaszy żywomirski przysłał, znać dali; jakoż tenże jego mość pan podczaszy żywomirski, snać in subsidium tych pryncypałów wyszmanowanego uczynku, innych sześciu sług swoich z strzelbą różną po te miody, bydło i inne suppellectilia przysłał; którzy przysłani z pomienionemi Gorczyńskim i Drozdowskim, multa inconvenientia, in ulteriori juris gradu exprimenda, perpetrarunt. Protestans zaś, mając wyrazny ordynans i commendę z pod Sędomierza, dnia dziewiątego miesiąca sierpnia, roku tysiąc siedmset wtórego, blisko przeszłego, od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana polnego koronnego wydany sobie, aby wszelkich rebellizantów, buntowników, w tamtych kraiach znajdujących się, kazał łapać i surowie karać, o których tenże pomieniony protestans dowiedziawszy się rebellizantach i buntownikach, vigore pomienionego ordynansu i commendy, sobie od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana polnego koronnego danej, pomienionych: Gorczyńskiego i roboczego Wasyla Buczka, upatrzywszy tempus commodum i zaprosiwszy do siebie, przytrzymał; przytrzymanych, jak przedko jego mość pan podczaszy żywomirski, aby wydani byli, u protestanta requirował, tak zaraz protestans, obchodząc

się po sąsiedzku i dalszą sobie z jego mością zachowując przyjaźń, z dobyczą wszelką onych, pomienionemu jego mości panu podczasze-
mu żytomirskiemu wydał i wypuścił. Pomieniony zaś jego mość pan Alexander Kątski, podczaszy żytomirski, któryby ex justo et
aequo te przyjaźń protestanta wyświadczoną zawdzięczać miał, mniej
jakoby uważając, ale bardziej abusive to sobie być, imposturose pro-
testanta, w niwczym niewinnego i owszem cnotę wszelką kochające-
go, przed aktami grodzkimi buskimi, zadając to protestantowi, ja-
koby on bardziej dla użytku i zdierstwa ludzi swoich, pod commendę
urodzonego pana Bitowskiego danych, do ruinowania dóbr wsi Fili-
powiec, jego mości pana podczaszego żytomirskiego possessiej pod-
ległych, armatim et tumultuarie nasłał, opisał; inne zaś inconve-
nientie, nigdy inquisitią in foro fori in termino termini dowieść się
niepodobne, protestantowi pomienionemu niesłusznie zadał, przez co,
ratione praemissorum, na surowość prawa zarobił i zasłużył, respek-
tem zaś obiecti indebiti criminalis, in poenam talionis tenże jego mość
pan podczaszy żytomirski popadł, ratione quorum omnium i o nie-
ważność tej protestacji, przez pomienionego jego mości pana pod-
czaszego żytomirskiego przeciwko pomienionemu obżałowianemu, po-
nieważ indebite, irrealiter, imo vexatorie uczyniona, iterum iterum-
que przeciwko temuż jego mości protestuje się i reprotoestuje, zachowując
sobie tej protestacji i reprostacji salve augendi seu minuendi etiam per
citationem, jeśli tego z prawa potrzeba będzie; autem de jure competierit;
in verificationem praemissorum niniejszej, comparens stawił roboczego
Wasyla Buczka, rodem ze wsi Kalenikowa, a we wsi Filipowcach
w roku tysiąc siedmset wtórym osiadłego, prosząc mnie, urzędu ni-
niejszego, o wysłuchanie confessat dobrowolnych z stawionego; cuius
affectationi protestantis ja, urząd, adhaerendo, do słuchania confessat,
przez roboczego Wasyla Buczka, przystąpiłem i one quam diligentissi-
me excipowawszy od niego, niniejszemu protestantowi in colluso ro-
tulo wydałem; de quibus confessatis extraditis, niniejszy protestans
mnie, urząd, kwitował i prosił tenże comparens id totum actis
connotari, co i otrzymała. Jan Kułakowski kapitan j. k. mości m. p.

С С Х Х.

Объявление подтвержденное присягою мѣщанъ города Старого Константина о томъ, что городъ ихъ сожженъ и совершенно разоренъ козаками, три раза на него нападавшими, а потомъ войскомъпольскимъ, усмиравшимъ козаковъ. 1703. Августа 14.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca augusta czternastego dnia.

Przed urzędem i aktami niniejszemi, grodzkimi, krzemieniec-kiemi i przedemną, Bazylim Bienaszewskim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, przyszedzsy oczewiście sławetny Jakub Łukaszenko i niewierny Hewszyj Hierszewicz, mieszkańców i obywatele starego miasta Konstantynowa, dóbr jaśnie oświeconej xięznej jej mości Theophili Ludowiki na Ostrogu i Zasławiu Lubomirskiej, marszałkowej wielkiej koronnej, solenniter i z wielkim żalem swoim i wszystkich konstantynowskich mieszkańców i obywatelów, tak chrześciańskiego, jako i żydowskiego narodu imieniem, manifestowali się i oświadczali: iż tak w roku blisko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, najpierw w samą wigilię Bożego narodzenia, święt według kalendarza rzymskiego przypadłych, podczas zamieszania i wznieconych buntów, kozacy, na tamejsze konstantynowskie pasieki napadły, one powybiali, bydło miejskie i inne ruchomości pozabiali, a potym, co ieszcze zostało było po części, tedy powtórnie na same święto Trzech Królów ruskie, alias Wodochryszcze, na te miasto napadły, co mogli zastać, brali; miody, gorzałki, piwa powybiiali i porostoczywali; a za trzecim razem, w tydzień potym napadły, ad summam inopiam, ze wszystkiego też miasto złupiwszy, przywiedli ad extremum; in tanto calamitatis casu zostających tych-

że ludzi i wojska tutejsze, przybywszy tam, a już natrafiwszy in desolatam Arabiam, hoc in casu spe consolarunt, że tylko vivos et salvos, omnibus spoliatos, conserverunt; domy zaś, budynki i inne ogrodzenia popalone, qua de causa, że ciż mieszkańców konstantynowscy, ponioszy tak wielką ruinę, która omnibus late patet, podatków do skarbu rzeczypospolitej, jakiebykolwiek uchwalone być miały, płacić nie mogą; przeto, in verificationem praemissorum i powtornie manifestowawszy się, o przydanie sobie generała woznego do wydania onym rothy juramentu mnie, urzędu, prosili, których ja, urząd, annuendo affectationi, woznego generała, szlachetnego Stanisława Leszczyńskiego, przydałem; quo rothisante sibi ministeriali, naprzód sławetny Jakub Łukaszenko, flexis genibus ad imaginem crucifixi Christi Domini, jurament, supra veram miasta Konstantynowa i jego obywatelów desolationem, wykonał w te słowa: Ja, Jakub Łukaszenko, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trojcy Świętej jedynemu, na tym, iż, tak w roku blisko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, jako i terazniejszym, na akcie wyrażonym, czasu i sposobem w manifestacji wyrażonymi, przez kozaków pasieki mieszkańców konstantynowskich, bydła, zboża i inne ruchomości, tak chrześciańskie, jako i żydowskie domy i budynki popalone, pozabierane i zruinowane, a w ostatku przez ludzi tutejszych wojennych i różnych, na imprezę też kozacką idących, iest poszkodzone, dla czego, iż podatek do skarbu rzeczypospolitej płacony być nie może, jako na tym sprawiedliwie przysięgam, tak mi panie Boże dopomoż i niewinna mąka Chrystusa pana. A potym niewierny Hewszyj Hierszewicz more judaico jurament wykonał w te słowa: ia, Hewszy, przysięgam Bogu żywemu, który stworzył niebo i ziemie i inne elementa na świecie, który na górze Synaj dziesięcioro swoje przykazanie Mojżeszowi dał, który lud Izraelski z niewoli Egiptu przez Mojżesza wyprowadził i na puszczy manną karmił, iż tak w roku blisko przeszłym, tysiąc siedmset wtórym, jako i w terazniejszym, czasu i sposobem w manifestacji, wyżej napisanej, mianowanych, pasieki, bydła, konie, zboża i wszelkie ruchomości starokonstantynowskie, tak chrześciańskie, jako i żydowskie domy i budynki popalone, wprzód przez kozaków są zabrane, a potym przez wojska tutejsze, na impreze też kozacką idące, iest poszkodzono; na czym

jakо справедлиwie przysięgam, tak mi Boże żywy dopomóż, a jeśli nie sprawiedliwie, tedy mię skarz na duszy, ciele i na potomstwu i pokoleniu moim i na wieczne potempienie odeszli mię. Po których wykonanych juramentach ciż comparentes hoc totum actis praesentibus mnie, urzędu, connotari prosili, co i otrzymali. Jakub Łukaszewski; żydowski zaś podpis żydowskim stylem napisany.

Книга гродская, временнечная; записовая, помочная и декретовая, № 1612, годъ 1703; листъ 334.

ССХХІ.

Жалоба отъ имени новогродского старости, Юрія Пясочинскаго, на дворянъ: Михаила и Федора Клитинскихъ о томъ, что они, подъ предложомъ усмирения возставшихъ крестіянъ, уже послѣ успокоенія возстанія, напали на имѣніе Пясочинскаго, мѣстечко Уладовку, и ограбили въ нѣмъ крестіянъ. 1703. Сентября 27.

Roku tysiąc siedmuset trzeciego; miesiąca septembra dwudziestego siódmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku iego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Kazimierzem Małickim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, grodzkimi, łuckimi, comprens personaliter urodzony imē pan Jan Buchnowski, administrator dobr ukraińskich wielmożnego imci pana Jerzego na Manowie i Piaseczynie Piasoczyńskiego, nowogrodzkiego starosty, ex speciali comisso tegoż pana swego et eius nomine, praecavendo omnimodae indemnitat et integrat fortunae et substantiae ejus, soleniter (prae via manifestatione, iż ieszcze vacat propter antelationem hostilitate gród latyczowski) et gravi cum querella świadczył i protestował na przeciw urodzonych ich mościów panów: Michałowi i Theodorowi, sive aliorum quorumvis nominum Klityńskim, braci między sobą rodzym, w ten niżej opisany sposób i o to: Jż ich mość obżałowani, nie respectując na prawo boskie, i pospolite, które vctat omnem

licentiosum actum i one rigide contra talia audentes circumscriptis, ani się obawiając win, ratione infrascripti facti et excessus na się zaciagnonych, śmieli i ważyli się, w roku niedawno przeszłym, tysiąc siedmset trzecim, iuż po uśmierzeniu kozackich buntów i po ustąpieniu wojska koronnego i litewskiego z Ukrainy, będąc w bliskim sąsiedstwie dobr pana comparentis, miasteczka Uładowki, zawziawszy jakowoś niechęć i nienawiść na poddanych tamejszych, z ludzmi, poddaumi swemi, także z wołoszą i kozakami na też dobra napaść, dwor pana comparentis spalić; miasteczko same, sub pretextu niby zbuntowanych ludzi, przez ogień w popiół i w perzynę obrocić, mieszkańców i poddanych tamejszych dobra wszelkie ruchome et sese moventia ze wszystkim zabrać; jakoż de facto u wojta tamejszego, przezwiskiem Fedora Łaczenka, wzieli: pasieki pszczół pniów dwieście, beczek miodu przasnego kilkadziesiąt, dziś trzy patoki, wszelkich fantów, różnych sukien kufe zapakowaną, na złotych czterysta dobrej ukraińskiej monety, bydła rogatego i nie-rogatego na sztuk pięćdziesiąt; u Klimka Jakimenka wzieli: pszczół pniów sto pięćdziesiąt, beczek dwie, owiec dwadzieścia, świń czworo; u Ławryna Stecenka wzieli pszczół pniów ośmdziesiąt; u Mowczana wzieli pniów ośmdziesiąt pięć; u Łazka pniów sto ośmdziesiąt; u Żytaia i Ostapa pniów sto siedmdziesiąt i u innych poddanych, czasu prawa specifikowanych, po pniów kilkadziesiąt, iako i sprzęty różne gospodarskie, domowe, sposobem niesłuszny, bezprawnym i nienależytym pobrali et circa violentam aggressionem hostili modo sobie przywłaszczyli, zagrabiły, i do dobr swoich, wsi Klityn, w bliskości Uładowki będącej, zawieźli, zaprowadzili; przez który takowy niesłuszny i nienależyty postępek obwinieni prawo pospolite zgwałcili, winy na się i osoby swoie, pro qualitate facti et excessus zasłużone, zawieźli i zaciagneli, pana protestantis do szkod niemałych przywiedli i przyprowadzili i do dalszych przywodzą; de quibus itaque omnibus memoratus comparens, nomine quo supra, iterum atque iterum świadczy i protestuje się, ofiarując się imieniem pana swego, iż o to wszystko prawnie czynić, tam gdzie będzie z prawa należało, niezaniecha; a teraz, zostawiwszy tej swojej protestatiae salvam meliorationem, o terazniejszej przyjęcie mnie, urzędu, prosił, co i otrzymał. + Na miejscu comparenta, iako piisać nie umiejącego,

za prozbą tegoż, przy krzyzyku, ręką comparenta napisanym, podpisuie się—Jan Józef Szczerbiński.

*Книга гродская, луцкая, поточная, № 2584, год 1703;
Листъ 366.*

С С Х X I I .

Жалоба отъ имени дворянина Богуслава Барановскаго на дворянъ Феликса и Антонія Михаловскихъ о томъ, что они напали на имѣніе Барановскаго—Яновъ, разоренное уже козаками, забрали разное имущество и перевели въ свое имѣніе, Голяки, нѣсколько крестіянъ. Факты эти подтверждаются присягою крестіянъ. 1703. Октября 3.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca octobris trzeciego dnia.

Przed urzędem i actami niniejszemi, grodzkiemi, krzemieniec-kiemi i przedemną, Mikołajem Stanisławem Kamieńskim, stolnikiem drogickim, burgrabią grodzkim krzemienieckim, personaliter stanow-szy urodzony pan Michał Karmanowski, sługa urodzonych ich mościov panów Bogusława i Eufruzyny Kulikowskiego Baranowskich, małżonków, imieniem tychże panów swoich (previa facta manifesta-tione in eo, iż gród winnicki protunc dla incursiej przeszłorocznej kozackiej vacat) przeciwko urodzonym ich mościom panom: Felicia-nowi i Antoniemu Michałowskim, braci między sobą rodzonem, także slugom, czeladzi i poddanym ich mościov, samymże ich mościom z imion i przewisk lepiej wiadomym, solenniter skarżył się i protesto-wał w ten niżej opisany sposób i o to: iż ich mość panowie Michałowscy, inito inter se consilio, w roku terazniejszym, siedmusetnym trzecim, primis diebus martii, bynajmniej nie respectując na to, że przez rebellią kozacką poenitus prawie miasteczko Janów, dobra ich mościov Baranowskich, małżonków, w wojewodztwie bracławskim leżące, zruinowane zostali, ale jeszcze i owszem in majus damnum tychże ich mościov panów Baranowskich, panów protestantis, ciż ich mość panowie Michałowscy czyniąc, ua też dobra panów protestan-tis violenter najechali, gdzie, postposita lege publica, quae unicuique

sua sorte, propria fortuna, gaudere jubet, wprzód roboczych: Antonia, Jwana i Marcina, poddanych panów protestantis tamejszych janiowskich, dość przez kozaków zruinowanych, z żonami, dziećmi i z ostatkiem ruchomości, per vim zabrali i we wsi Holakach, dobrach swoich, osadzili, a potym pszczół pniów ośmdziesiąt, panów protestantis własnych, każdy pień valoris złotych dwanaście, beczek dwie miodu przańskiego wielkich, valoris złotych sześćdziesiąt, krowe, valoris złotych czterdzieście, jełowice, valoris złotych dwadzieścia i rusznice, kosztującą złotych trzydzieście, zabrawszy i zagrabawszy, do tychże dóbr swoich, wsi Holak, czyli gdzie indziej, zaprowadzili i na swój pożytek obrócili, których to poddanych i rzeczy zabranych, ad multas requisitiones panów protestantis, przywrócić nie chcieli i i nie przywrocili; przez który takowy niesłuszny postępek swoj, ciz ich mość obwinieni prawo pospolite zwiolowali i winy w piem, eo nomine opisane, na siebie zawzieli i zasłużyli, oraz i do szkód niemałych, które czasu prawa pozwami liquidowane będą, tychże panów protestantis przywiedli, o co wszystko protestans, nomine panów swoich, iterum atque iterum oświadczyszy się i protestowawszy i tej niniejszej protestaciej meliorationem zostawiwszy, in verificationem praemissorum opium, pomieniony protestans, Jwana, dwornika, i Ihnata, wójta, mieszkańców janiowskich, poddanych panów swoich, przed urzędem niniejszym stawiwszy, prosił mnie, urzędu, o przydanie woźnego dla wydania rothy juramentu stawionym; którego prożbie ja, urząd, annuendo, tymże stawionym woźnegiem, szlachetnego Stanisława Leszczyńskiego, dla wydania rothy juramentu, przydałem; którzy poddani, rothią ante ministeriali praefato, flexis genibus coram imagine crucifixi Jesu Christi, jurament w te wykonali słowa; Ja, Jwan i Ihnat, przysięgamy panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej jedynemu, na tym, iż wyszczeczeni ich mość panowie Michałowscy, przy gwałtownym najezdzie swoim po incursej kozackiej, poddanych trzech, wyżej w protestaciej na imię wyrażonych, z miasteczka Janiowa wzieli i w Holakach, dobrach swoich, z żonami i ze wszystką ruchomością osadzili, także pniów pszczół ośmdziesiąt, miodu beczek dwie i dziś dwie, krowę, jałowicę i rusznice, valoris tē wszystkie rzeczy zagrabione ua tysiąc sto i trzydzięci złotych polskich, zabrali i na swój pożytek obrócili. Na czym

jakо sprawiedliwie przysięgamy, tak nam paniе Boże dopomuż i nie-winna męka Chrystusa pana. A po wykonanym juramentie, tak protestans, jakо i jurament wykonywajace prosili, aby to wszystko actis praesentibus connotowano byłe; co otrzymali. Michał Karmanowski swym i imieniem jurament wykonywajacych.

Книга гродская, кривицкая, записовая, подлинная и декретальная, № 1612, за годъ 1703; листъ 413.

С С Х I I I .

Объявление дворянина Ивана Кутыевского о томъ, что у него находятся документы, принадлежащие князю Ильѣ Четвертинскому, которые онъ спасъ отъ казаковъ, увезши ихъ изъ имѣнія князя Четвертинскаго, Комаргрова, во время всеобщаго бѣгства дворянъ воеводства брацлавскаго; что онъ не возвратить ихъ прежде, чѣмъ ему возвращено будетъ его движимое имущество, оставленное имъ, по совѣту князя Четвертинскаго, у мышанъ Комаргровскихъ. 1703. Ноября 24.

Roku tysiącznego siedmusetnego trzeciego, miesiąca novembris dwudziestego czwartego dnia.

Przed urzedem i actami niniejszem, grodzkiem, krzemieniec-kiem i przedemn, Bazylem Bienaszewskim, namiestnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony jego mość pan Ján Kutyiowski, praeceavendo indemunitati et integritati suac, manifestował to urzedowi niniejszemu i opowiadał się, iż gdy w roku przeszłym, tysiącznym siedmusetnym wtórym, za wszczęciem się rebellij kozackiej, mense augusto, w wojewodztwie bracławskim niniejszy manifestans, z substanciej swojej uchodząc do miasteczka Komargroda, zarówno z inną szlachtą, ich mościами pany obywatelami województwa bracławskiego, uszedł, unosząc całość zdrowia swego i jej mości paniej Anny Zakrzewskiego Kutyiowskiej, małżonki swej, ze wszystką swą, ile mógł uwieść, ruchomą substancią, tedy jaśnie oświecony xiąże jego mość Eliasz Swiatopełk Czetwertyński, dziedzic dóbr miasteczka Komargroda cum attinentis, tegoż mani-festanta, ut tantisper commoraretur przy nim, uprosił i innych

ich mościów panów obywatelów tegoż województwa, iż żadnych buntów u niego w Komargrodzie być nie miało, ubezpieczył, tandem literaliter converitus od jego mości pana commendanta niemirowskiego, który tegoż xiężenia jego mości pro consilio do Niemirowa wokowały, odjeżdżając do tegoż miasta Niemirowa, niniejszego manifestanta w tym upewnił, aby wszystek dobytek swój i ruchomą substancią między mieszkańców i poddanych komargrodzkich, co znaczniejszych, rozdał, deklarując, iż to wszystko nie zginie, co singulariter atamanowi komargrodzkiemu zlecił, a inquantumby większa impreza kozacka następować miała, aby sprawy i dyspozycje domu tegoż xięcia jego mości uwoził, deklarując wielkie za to ukontentowanie; po którego xięcia jego mości odjezdzie, gdy większa incursia kozacka nastąpiła i niniejszy manifestans z małżąską swoją, będąc in periculo vitae, zarówno z innymi ich mościami pany obywatelami województwa bracławskiego, w dobrach pomienionych osiedzieć się secure nie mógł, tedy król trzy z cielentami i jałowicę jedną, także skrzynie z różnymi fantami i rzeczami, tudzież apparamentem wojennym, wozów dwa okowanych, w tymże dworze komargrodzkim watamnowi i dworskim ludziom do dotrzymania oddawszy, cokolwiek uwieść się mogło lekszej substancji, z sobą zabrał. A widząc imminens periculum w tamecznych kraich i różnie po spiklirzu tamecznym rostrzonione papiery i dyspozycje, temuż xięciu jego mości Czetwertyńskiemu służące, one, ile ich było w spiklirzu, po różnych miejscowościach leżące, pozbierał i, porzuciwszy swoją ruchomą substancją ob imminentem hostilitatem, w te kraje uwiozły, których non celando, o nich wielmożnemu jego mości panu Konstantemu Szlubiczowi Załęskiemu, ojczymowi xięcia jego mości, opowiedział, który to jego mość pan podkomorzy nowogrodzki z wielmożną jej mością panią Konstancią Kossakowską, chorążanką wołyńską, małżąską swoją, pretensie manifestantis respectu zostawionych w Komargrodzie ruchomości, na decyzją przyacielską zdał. A gdy ich mość panowie przyjaciele, ex utraque parte użyci: z strony obżalowanych wielmożny jego mość pan Antoni Siennicki, ziemski kijowski i grodzki krzemieniecki pisarz, z strony zaś manifestanta urodzony jego mość pan Alexander Perkowicz Jaworski, komornik graniczny kijowski, decydowali, aby jego mość pan Kutyjowski, niniejszy ma-

nifestans, cokolwiek ma papierów i dyspozyciej, uwiezionych z Ukrainy, domus Czetwertenianae, do rąk jej mości paniej podkomorzynej nowogrodzkiej, jako matki successora jego mości księcia Eliasza, oddał, et sufficientem restitutionem onych juramento corporali comprobował, zaś aby jej mość pani podkomorzyna nowogrodzka omnia mobilia, w Komargrodzie przez manifestanta poprzsieżone derelicta, temuż manifestantowi wrócić kazała; tedy ich mość panowie podkomorzowie nowogrodzcy, małżonkowie, tej decysiej przyjacielskiej, już napisanej, podpisać nie chcieli; których ich mościów widząc w tym renitencią, niniejszy manifestans sprawy, dyspozycje i listy przed urzędem niniejszym prezentował i prezentowane in loco securō, ad satisfactionem sobie in derelicta substantia mobili w Komargrodzie, oddać, komu de jure compecierit, submittował się; w czym takową diligentię przed urzędem niniejszym uczyniwszy, a salvam ejusdem manifestationis augendi vel minuendi meliorationem sobie zachowawszy, prosił praesentem actis connotari, co i otrzymał Jan Kutyiowski.

Книга гродская, кременецкая, записовая, поточная и декретовая, № 1612, подъ 1703; листъ 472.

ССХIV.

Жалоба отъ имени дворянки Маріяны Молодецкой и дѣтей ея на Александра Швеца и другихъ мѣщанъ города Гуситина о томъ, что они, въ числѣ 130 человѣкъ, принимали дѣятельное участіе въ козацкомъ возстаніи и, напавъ на Іосифа Молодецкаго, мужа Маріяны, убили его. Тѣло покойника представляется въ судъ, а также свидѣтельство възлагаю о томъ, что обвиненные арестованы. 1704. Генваря 30.

Feria quinta, ante festum purificationis benignae virginis Mariae proxima, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castralia, capitanealia, came necensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Stanislaus Głowiński, nomine generosae Marianna Kurzyńska, ob aegram valetudinem, tam ob protrusionem infrascriptorum homicidarum, quam et fata

dolenda olim piae memoriae generosi Josephi Mołodecki, mariti charissimi, tñm in impregnatione aegre valentis, atque generosorum: Catharinae, Mariannae, Alexandri, filii et filiarum ejusdem olim generosi Mołodecki; cum eadem generosa Marianna Kurzyńska legitimarum procreatorum, nec non generosorum: Ioannis et Petri Mołodeckich, olim generosi Josephi Mołodecki fratrum germanorum, solenpiter, gravi cum dolore in et contra honestos: Alexandrum Buski Szwieci, framea propria olim pie defuncti generosi Mołodecki convulneratorem, consautiatorem, commutilatorem et interfectorem, Martinum Bielecki, Christophorum Bilik, Simonem Sutorem, molendinatorem, de nomine ad praesens ignotum, post notificandam, tum et totam communitatem Husiatinensem, non tantum non compescerentem tumultum, verum et sese immiscentem, questus protestatusque est, in eo: Quia ipsi, oblii timoris Dei et debitae nobilitatis generis observantiae, in omnem effrenati licentiam, ex solo fastu situs Husiatinensis, in quo prima principia lugubris successus Kossacorum, insolentia quondam orta, fastu solo et nunc, anno praeterito, ad centum triginta viros concurrati, vix eundem fatalem non exacerbarunt casum, qui solo magnifici Domini eorum, tam in sago, quam in toga emeriti civis meritis, ob solum eiusdem respectum ratione aliorum pagorum non coercitus ausus, in majorem cum excesserit licentiam iis, iam imbuti dissimulato crimen, nec coerciti exemplo aliorum, existentes in enorme, effrenatae vulgas innato odio contra religionem catholicam et innatum genus nobilitare, in his oris, propter solum favorem dominorum, qui favor solius congregationis populi fine ducitur, in omnem effrenati licentiam, non considerato status nobilitatis securitatis circumscriptae et subditatus rustici vocatione, non pensata status qualitate, nundinarum et securitatis publicae circumscriptione lege publica, tumultuarie, guerrice et tumultuose, cum ipsi alienos deberent sedare tumultus, ipsi, nulla justa et notabili habita ratione, ausi sunt olim pie defunctum tumultuarie superaggredi, baculis pregrandibus tum et cepami, plusquam triginta personas excedentes, concutere et ad internacionem converberare, framea olim pie defuncto protrusa et concusso erepta, enormissime convulnare; prout nominatus Sutor hoc facinus perpetravit et viro optimo, de republica merenti, per annos viginti in obsequio reipublicae existen-

ti, fata dolenda causare; nec his contenti, dum cum aresto protestantis principalis ministerialem cum nobilibus possessionatis, vicinis ad generosum Błoński mitteret, ausus ausibus, addendo, non veriti diffidare missis ad arestandum, publice diffidarunt his formalibus: «no kryczyt welmy y wam tak bude», qua propter, confugiendo ad remedium juris, iterum iterumque protestatur, salva auctione, inculpatorum, postquam innotuerit, specificatione et melioratione protestationis, cui competitierit, pleno in robore reservata.

Et in verificationem praemissorum idem nobilis protestans praesentavit officio praesenti corpus exsangue suprafati gerosi Mołodecki, in cuius corpore vulnera infrascripta et quidem: in manu sinistra cubitus dissecus, super aurim partis dextrae, usque ad collum sese protendentem, concussionem notabilissimam, tumidam, lividam, sanguine suffusam, tergam integrum concussum, tumidum, lividum, sanguinolentum, ex quo vulnere et converberationibus, framea et baculis illatis et inflictis, asseruit per suprascriptos inculpatos, tempore et loco superius expresso (mortuum esse); quae omnia officium praesens vidit et debite connotavit. Hicque subinde iidem generosi protestantes petierunt ab officio praesenti ministerialem regni generalem, officii praesentis apparitorem, ad proclaimandum hoc idem cadaver addi et deputari; cuius affectationi annuendo legique communi satisfaciendo, ministerialem regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, officii praesentis apparitorem, addidit et deputavit. Qui quidem ministerialis, e loco publicationis rediens, munusque deputationis suae reddens ac restituens, praesentim coram officio personaliter stans, in vim suae verae ac fidelis relationis, palam, publice libereque recognovit: Se praefatos subditos oppidi Husiatyn, alta sua, sonorosa voce, pro veris et infallibilibus homicidis corporis eiusdem exsanguis, hic, in castro Camenecensi Podoliae, loco publicationum solito, in frequentia plurimorum variae conditionis hominum, protunc adstantium et concurrentium, publicasse, proclamassem et ad notitiam omnium deduxisse, de quo praesens ejusdem ministerialis relatio.

Et incontinenti, personaliter veniens misterialis regni generalis, providus Theodorus Żaszkowski, authenticatus juratus, una cum nobilibus: Alberto Popławski et Josepho Podwysocki, sibi firmioris et

evidentioris testimonii gratia adhibitis, in vim suaे verac ac fidelis relationis, palam, publice libereque recognovit: Qvia ipse, ex officiosa requisitione generosae Mariannaе Karzyńska, sujradicti olin generosi Josephi Mołodecki consortis, derelictae (viduae), ad bona oppidum Husiatyn, feria secunda proxime praeterita proxima, praesens et personaliter, una cum dictis nobilibus condescendebat, ibidemque existens, laboriosos: Alexandrum Sutorem aliosque oppidanos Husiatinenses, in carceribus ad praesens in oppido eodem, apud generosum Joannem Błoński, gubernatorem praedicti oppidi, coniunctantes, ipsos complices, apud suprafatum generosum gubernatorem arrestavit juridicumque imposuit arrestum; quod arrestum, juridice impositum, idem generosus gubernator libere suscepit. De quo praesens ejusdem ministerialis relatio, nobilibus praefatis id ipsum libere affirmantibus et attestantibus.

*Книга каменець-Подольская, гродская, записовая и поточная,
1704 года, № 3958; листъ 115 на оборотѣ,*

С С Х X V .

Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на принадлежащихъ къ кармелитанскому, дорогостайскому монастырю рудниковъ изъ мястечка Искорости о томъ, что рудники эти, вмѣстѣ съ Палевыми козаками, ограбили домъ крестьянина Жабокрицкаго. 1704. Февраля 1.

Року тисеча семъсотъного четвертого, месяца февраля первого дня.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости овърудкомъ, передомною, Даниелемъ Левъковскимъ, намесникомъ на тотъ часъ и реентомъ кгродскимъ овърудкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овърудкими, comparens personaliter urodzony pan Gabryel Dąbrowski, podstarości żerwiecki, dôbr jaśnie prze wielebnego w Bogu jego mości ojca Deonizego na Żabokrzykach Żabokrzyckiego, episkopa Łuckiego i ostrogskiego, prototroniego i

exarchy metropoliej kiiowskiej, archymandryty owruckiego, tu, w wojewodztwie kiiowskim, a powiecie owruckim leżących, nomine pana swego, windikując iawnie i znacznej krzywdy, szkody i najazdu na dobra pana swego, solempter przeciwko w Bogu przewielebнемu jego mości xiędu przeorowi, jakowegokolwiek natenczas imienia i tytułu, Dorohostajskiemu conwentu karmelitańskiego, i wszystkiej braci tegoż conventu, dobr miasteczka quondam Iskorości quovis juris titulo possessorum, tudzież Ryszczowi Pasztelanowi, rudnikowi rudni Iskoroskiej mianowanych ich mościow xięży karmelitów dorohostajskich, niemniej i kozakom pułku Paliowego, od tychże rudników iskoroskich, na niżej mianowany gwałtowny najazd consulto zaciagnionych, samymże obwinionym de nominibus et cognominibus melius notis, protestował się w ten sposob i o to: iż wyszmianowani rudnicy iskoroscy, nescitur quo spiritu będąc ducti, roku terazniejszego, tysiąc siedmset czwartego, w same święta ritus graeci, nazajutrz Bożego narodzenia, to jest dnia szóstego januarii, nie obserwując uroczystości, consulto zaciągnowszy kozaków pułku Paliowego do osób plus minus dwudziestu, śmieli i ważyli się z temiż kozakami na wieś Międzyrzeczkę, dobra pana protestantis, cum vario armorum genere, jako to: rucznicami, muszktami, pistoletami i innym orężem, do wojny należącym, naiechać, jakoż et de facto; przede dniem insperacie naiechawszy, u Iwana, poddanego protestantis międzyeckiego, bydła, konie, fenty różne i rucznice, odbiwszy komorę, i co tylko było w tejże komorze i w domu tego poddanego pana protestantis, vi et violenter pozabierali, i do rudni Iskoroskiej zaprowadzili i na requisitą comparenta tego wszystkiego wrócić nie chcieli i hucusque nie wracają. O co wszystko modernus comparens iterum atque iterum manifestując i protestując, ofiarował pana swego, którego nomine protestatur, we wszelakim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zosta-wiwszy tej terazniejszej protestatowej in toto salvam meliorationem panu swemu, vel per citationem correctionem, a natenczas, brevibus napisanej mnie, urzędu, (o przyjęcie) prosił, co i otrzymał.

*Книга гродская, овручская, записовая и помочная, № 3221,
год 1704—1708; листъ 69.*

Жалоба хорунжия, Андрея Диаковского, на всѣхъ жителей мѣстечка Стригавки о томъ, что они, во время козацкаго возстанія, ограбили хоругвь, которойю командовалъ Диаковскій, а потомъ, годъ спустя, по наущенію шляхтича Дембинскаго и приходскаго священника, Романа Падынскаго, отняли у жолнеровъ той-же хоругви лошадей, выгнали ихъ изъ квартиръ и перехватили, присланное имъ отъ региментаря, жалованіе. 1704. Февраля 4.

Roku tysiącznego siedmusetnego czwartego, miesiąca Lutego czwartego dnia.

Na urzędzie grodzkiem, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemus, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, domieśniakiem burgrabstwa winnickiego yięgai niemieckiem, grodzkiem, winnickiem compareos personaliter urodzony pan Andrzej Diakowski, chorągwii urodzonego jego mości pana Alexandra Drogomira, pułkownika jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzegó koronnego, chorąży, swoim y urodzonego iego mości pana Alexandra Drogomira y caeli kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu panu Dębińskiemu, słudze jaśnie wielmożnego iego mości pana pisarza polnego koronnego, facti infrascripti iako primarium principalem et authorem, tudzież Romanowi Padyńskiemu, popowi Strzyżawskiemu, Theodorowi Szewczenkowi, wojtowi, Andrzejowi Kuraszenkowi, Krawczenkowi, Husiowi, Źydkowi y innym z miasta dobr Strzyżawki poddannym wzwyższanowanego jaśnie wielmożnego jego mości pana pisarza polnego koronnego, mieszczanom, de nominibus ignotos, post quam iunotuerint, specificandos in termino termini, y całej gromadzie Strzyżawskiey, tychże wioleucyi y tumultów niżey wyrażonych com-

plices et comprincipales, iussus et mandata wzwyszmianowanego principała swego exequentes, solenniter świadczył y protestował się o to: iż przerzeczeni mieszkańców Strzyżawcy y cała gromada, przeciwko prawu koronnemu postępując, ani na rigor onego y paeny, tymże prawem koronnym opisane, uważając y dbając, y owszem impune sibi easdem cedendo, tempore non ita pridem praeterito, to jest w roku przeszłym, tysiącznym siedmsetnym trzecim, podczas rebelij kozackiej, chorągiew iego mości pana Alexandra Drögomira, zostającą in opere belli, w mieście przerzeżonym Strzyżawce, w rzędach, kulbakach, koniach y innych rynsztunkach wojskowych, iako fusius patebit ex inquisitionibus, tak iego mości pana pułkownika samego, iako y całą kompanią circiter na dziesięć tysięcy zrabowali, w monderunkach do wojny należących zruynowali y inne excessa y wiolençye poczynili; nie kontentując się anterioribus injuriis et damnis, ale y teraz świezo, czasu niedawnego, to iest w roku niniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, wzwyszmianowany urodzony pan Dębiński, sługa jaśnie wielmożnego jego mości pana pisarza polnego koronnego, non verendo minimeque forminando paenam contra rebellis regni sancitas, przyiachawszy do miasta dobr pomienionych, Strzyżawki, miasto uśmierzenia huczkow y swywoli, śmiał y ważył się z przerzeczonym popem Strzyżawskim, we dzwony bijąc, tumulty wszczynać, kupy swywolne, niedawno uśmierzone, z cepami, kijmi, z strzelbami y innemi rynsztunkami zbierać y gromadzić, których zgromadziwszy na dwieście y z nimi, iako pryncipał, wyszedzły, z consistentej wzwyszmianowaną kompanią z pod chorągwiami jego mości pana Alexandra Drogomira, za ordynansem jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów sobie danej y naznaczonej, catervatim et tumultuarie wypędzać; jakoż wypędzili, konie z kulbakami, rzędami y innemi rynsztunkami do zamku, iako w rejestrze infra inserowanym sonat, pozabierali, pachołka iego mości pana chorążego z podteżże chorągwiami, przy koniach będącymi, zbili y vix semivivum zostawiли, ich mościów panów deputatów, od jaśnie wielmożnego iego mości pana regimentarza do iego mości pana pułkownika z pieniędzmi dla chorągwi nowanych, z summy trzech tysięcy pięciuset złotych zrabowali y inne wiolençye, tumulty y excessa poczynili; przez który swój talkowy występek przeciwko prawu koronnemu wykroczy-

li, paenasque, in legibus regni descriptas, iak wzwyszprzerzeczony principał pro incontinentia gromady Strzyżawskiej, iako też complices et comprincipales iego, ratione suprascriptarum violentiarum, in se traxerunt et succubuerunt; za czym, obviando ulteriori malo wzwyszmianowany protestans, suo et quo supra nomine, tē solenną zanosi protestatię, salwe sobie zostawując też protestatii augendi, minuendi, pleno in robore reservata facultate; a teraznieyszey protestacyi o przyjęcie, aby actis connotowana była, prosił; co y otrzymał. Andrzej Diakowski, manu propria.

Книга винницкая, гродская, записовая и поточная, 1700—1704 года, № 4599; листъ 410 на оборотъ.

CCXXVII.

Жалоба мѣщанъ могилевскихъ: Давида Лейзоровича и войта Онуфрия Кучмы на стражника подольского, Станислава Шидловского, и двоюнъ: Антонія Шидловского и Якова Погрошевского о томъ, что они, уже послѣ усмирения козацкаго восстанія, заняли съ вооруженною толпою мѣстечко Гусатинъ и села къ нему прилежащія и ограбили ихъ. 1704. Февраля 5.

Feria quarta, ipso die cinerum, anno Domini 1704.

Inducenda erat hoc loco protestatio famatorum: Onufrij Kuczma, advocati, et infidelis David Leyzorowicz, incolae oppidi Mohilew, magnificorum Morsztynow conjugum, capitaneorum Kowelensium, suo atque totius communitatis oppidi praedicti, in et contra generosos: Jacobum Pogroszewski, pocillatorem mielnensem, Stanislaum, protunc excubiarum palatinatus Podoliae praefectum, et Antonium Szydłowskie fratres, ratione per ipsos, non attenta securitate bonorum terrestrialium, legibus regni serio cauta et praecustodita, verum in convulsionem ejusdem procedendo, tempore certo, in termino quovis juris specificando, iam post sopitas et repressas rebellium cosacorum superequitationes, bona praedicta, oppidum Husiatyn et villas, ad idem spectantes, manu violenta, armatim et turmatim, adscitis sibi asseclis, bona praefata superinequitationis, per tres aut

quatuor ferme dies ibidem commorando, victus, potus aliaque superpellectilia dare sibi demandationis; hisce non contenti, maiores augendo et accumulando injurias, violentias oppidanis et subditis, equos, equireas, boves, vaccas, agnos, arietes aliaque mobilia, seorsivo regestro specificanda, interceptionis et hucusque penes se detentionis, nec ad saepissimam eorundem requisitionem nolle extraditionis aliarumque violentiarum et damnorum illationis, idque inhaerendo anteriori, in antecessum subsecutae protestationi, eandemque reassumendo, facta, prout latior copia dari debuit; verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigeno est manifestatum.

*Книга каменець-подольская, гродская, записовая и поточная,
1704 года, № 3958. Листъ 118 на оборотъ.*

С С Х X V I I I .

Жалоба полковника волоскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, на намѣстника, войта и всѣхъ жителей мѣстечка Багриновецъ о томъ, что они, вооружившись въ числѣ 300, не дозволили пройти черезъ мѣстечко отряду, находившемуся подъ начальствомъ Подлецкаго, нанесли побои какъ ему, такъ и его подчиненнымъ и разграбили часть ихъ обоза.
1704. Февраля 8.

Roku tysiącznego siedmusetnego czwartego, miesiąca Lutego osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiesnikiem burgrabstwa winnickiego y księgami niniejszemi, grodzkimi, winnickimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Podlecki, pułkownik chorągwii wołoskich jaśnie wielmożnego jego mości pana woiewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, swoim y jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych y całej chorągwii swojej imieniem, przeciwko namiesnikowi dobr miasteczka Barynowiec, do starostwa Chmielnickiego należących,

niżey wyrażoney wiolenciey y tumultów primarium principalem, motorem et rebellem, tudzież woytowi y wszystkim wzwyszmianowanym Barynowiec obywatelom, tychże violencii y tumultow complices et comprincipales, de nominibus et cognominibus nunc ignotos, postquam innotuerint, in termino termini, si opus fuerit, specificandos, jussus et mandata wzwyszmianowanego motora et authora exequentes, solenniter et cum gravi animi sui querimonia świadczył y protestował się idque ideo: iż wzwyszprzerzeczony princypał z swoimi comprincipalaми, postposito timore Dei, nie tylko przeciwko posłużenstwu y zwierzchności, panom swoim od wiernych poddanych należały, postępując, ani na łaski y dobroczynności jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych respektując, zasłaniających onych od postronnych y swyvolnych voluntariuszow kup, chcąc ich mieć jako poddanych swoich przy starodawney konserwacyi y pokociu; owszem oni, in vilipendium tego et contemptum przeciwko prawu, constituti am koronnemi opisanemu, które każdemu via publica et libera, osobliwie za ordinansami jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych idącemu, pokoy publiczny y bezpieczeństwo omnimode praeostodiunt, (postępując), paenasque, przeciwko gwałtownikom pospolitego pokociu, interceptorom dróg publicznych y contemptorom praw koronnych tymiż prawami koronnemi descriptas et sancitas, minimi formidando, owszem impune sibi easdem cedendo, czasn niedawnego, videlicet feria tertia post festum purificationis beatissimae Virginis Mariae, anni praesentis, wzwyszmianowany protestans, mając ordinans od jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych na konsistentią, sobie do starostwa Bracławskiego naznaczoną, wyraźnie dany—z chorągwią swoją się ruszył y jako nayprościejszym traktem iść; któremu będąc obediens wzwyszmianowany protestans y z nią się ruszywszy, deputował ich mościów panów piśarzów do dobr pomienionych, Barynowiec, dla gospod chorągwì, aby mogła pernoctać mieć y tam sobie reclinatorium i spoczynek uczynić, gdzie przyiachawszy ich mość panowie piśarze y praesentowawszy wzwyszmianowanemu principałowi y obywatelom tamęcznym ordynans, który vili pendendo et aestimando pomieniony princypał cum suis complicibus et comprincipalibus, śmiał y ważył się z strzelbami, kijami, cepami y innemi rynsztunkami kupy swy-

wolne gromadzić y, zgromadziwszy circiter na trzysta rebelizantów, ich mościów panów pisarzów, ordinowanych dla gospod na wytchnienie chorągwii, primo verbis scommaticis et ignominiosissimis afficere, contemptuare, tandem a verbis ad verbera sese proripere; jakoż się porwali, wygnali y ledwie z rąk swoich pomienionych ich mościów panów pisarzów wypuścili, ni Divina Providentia salvarentur; nie kontentując się pomienioni rebelles tymi tumultami y violencyami, y owszem, e feria tertia in feriam quartam vergenti, przystąpiwszy przerzeczony protestans z chorągwią swoją pod wzwyszmanowane miasteczko, Barynowce, większe a większe tumulty wsczyńali; do których rebellizantow pomieniony protestans wysłał jego mości pana chorążego z pod teyże chorągwii, aby pomienioną chorągiew puścili przez pomienione Barynowce y niczego się nie obawiali; nic a nic na to nie uważając, ani persuasji żadnych nie słuchając, pomienionego jego mości pana chorążego, wziawszy między się, kijhi, kułakami pobili y potłukli, vixque manus eorum evasit, ni Divina Providentia salvaretur; y tak chorągiew pomienioni rebelles rozgrumi, woz z rzeczami, z końmi, który był o mile, jego mości pana protestanta rozbili y on ze wszystkimi drobiazgami zabrali, jako patebit fusius ex inquisitionibus; per quem suum temerarium et illicitum ausum przeciwko prawu koronnemu wykroczyli, paenasque, tam principalis, quam complices et comprincipales, ratione wzwyszmanowanych tumultow y violencyi, in se taxerunt et succubuerunt; ratione quorum omnium, suo et quo supra nomine, tē solenną zanosi protestatię przeciwko wzwyszmanowanym rebellizantom wzwyszmanowany protestans, salva ejusdem protestationis suaē augendi, meliorandi vel aliam faciendi pleno in robore reservata facultate; a terazniejszej protestacyi o przyjęcie, aby actis connotowana była, prosił; co y otrzymał. Stanisław Podlecki.

Книга винницкая, гродская, записовая и помочная, 1700—1704 года, № 4599; листъ 411 на оборотѣ.

CCXXIX.

Жалоба дворянина Петра Кроковского на мѣщанъ Ново-Константиновскихъ о томъ, что они, во время козацкаго восстания, ограбили его имѣніе, село Свѣчную. 1704. Февраль 12.

Actum in castro laticoviensi, feria quarta post dominicam invocavit quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, capitanealia, laticoviensia, personaliter veniens genorosus Petrus Krokowski, bonorum villae Świczna possessor, solenniter et cum summa quaerimonia protestatus est in et contra famatos: Ostap Hetało, Feško Rzeźnik, Abram Mielnik, Juško, Kaczalii fratres germanos quatuor, Biełousy fratres germanos duos, Ułasy duos, oppidanos Nowy Konstantynow; sed tamen infames et illaboriosos, rebelles, magnifici Francisci Cetner, capitanei camionensis, de oppido Nowy Konstantinow oppidanos et subditos haereditarios; idque ideo: quia ipsi, timore Dei, observantia dominorum postpositis, ausi sunt et praesumpserunt, plura quidem et pejora tempore secum rebellionis kozakorum perpetrantes, etiam generosi protestantis domum et possessionem violenter, sed imo hostiliter, superagredi; prout de factō villam Świczna invaserunt, subditos in fugam cogerunt, servum protestantis vestibus spoliarunt, alvearia cum apibus et melle 45, tum et equam, sues tres, propria protestantis, acceperunt et horreum cum frumento combusserunt, a subditis vero protestantis: boves duos, vaccas duas, equum unum, tum indumenta varia, aliaque omnia suppellectilia compilarunt; usque in vitam protestantis subditorumque ipsius instarunt, aliasqne violentias, damna

et injurias intulerunt, pro quibus praemissis jure competenti se actu-
rum, idem, ut supra, protestans iterum atque iterum manifestatur
et protestatur.

*Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, № 5248,
год 1701—1709; листъ 168.*

С С Х X X .

Жалоба отъ имени полковника волоцкихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, на управляющаго ладыжинскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окунiewskаго, о томъ, что онъ разогналъ жителей изъ окрестностей Ладыжина, для того, чтобы лишить квартиры отрядъ, состоящій подъ командою Подлецкаго, и потомъ, выпросивъ у Палъя въ Умани 200 козаковъ, намѣревался съ ними напасть на Подлецкаго. 1704. Марта 8.

Roku tysiącznego siedmusetnego czwartego, miesiąca marca
osmego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiestnikiem burgrabstwa winnickiego i księgi nieniejszymi, grodzkimi, winnickimi, comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Sosnowski, chorąży urodzonego jego mości pana Stanisława Podleckiego, pułkownika chorągwi wołoskich jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, swoim i pomienionego jego mości i całej kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu Janowi Okuniewskiemu, dobr miasta Ładyżyna administratorowi, niżej wyrażonych sedycii, tumultów, violencji i innych excessów pierwszemu princypałowi, motorowi i rebellizantowi, tudzież całej gromadzie i obywatelom wzwyszmanowanego miasta Ładyżyna, tychże violencji, exorbitancii complices et comprincipales, z imion i przewisk wzwyszprzerzeczonemu princypałowi lepiej wiadomym, iussus et mandata przerzeczonego motora i authora exequentes, solennie i z wielką żalu swego querimonią protestował się i manifestował, idque ideo: Iż wzwyszspecificowany jego mość pan

pułkownik, idąc z chorągwią swoją za wyraznym jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów ordynansem sobie dannym, na konsistencją do starostwa bracławskiego, miasta Ładyżyna et eorum attinentias, naznaczoną; według artykułów wojskowych sprawując się, żadnych zaczepek i ansy do okazii nie dając, dla zaszczytu kraju ukraińskiego i zasłony niedawno uśmierzonej rebellii, gdzie stanawszy, w wielkiej depopulacji i desolacji wzwyszprzerzecznym jego mość pan pułkownik z chorągwią, nie mając należytej sufficiencji i suplementu, tempore certo, non ita prideū praeterito, to jest dnia siedmnastego miesiąca lutego, w roku piniejszym, tysiącznym siedmusetnym czwartym, powziawszy wiadomość i relacją o chorągwii, w Bracławiu na konsistencję stojącej, wzwyszprzerzecznym administrator miasta Ładyżyna cum suis complicibus et comprincipalibus, żadnej opresji i krzywdy nie uczyniwszy, do okazii żadnej ansy nie dawszy, nie parierując woli jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów i wyraznej ich assignacji, i owszem onę postponując, i lekce aestimując, rebellem się pokazując, przeciwko prawu koronnemu postępując, na rigor prawa i paeny onego, przeciwko gwałtownikom pospolitego pokoju i rebellizantom opisane, nie dbając, minimeque eas formidando, tudzież na honor imienią szlacheckiego, będąc tejże ojczyzny, synem, wiary i podściwości rzeczypospolitej nie dotrzymując, śmiał i ważył się, miasto uśmierzania rebellii, ludzi od wszelkich ruchomości i dobytków rozganiać, rozpędzać i rozpraszać, których rospędziwszy, do kup swywołnych z różnymi rynsztunkami ad grassantem dotąd niedobrze uśmierzonego chłopstwa hostilitatem łączyć i, złączyszy, tumulty wszczynać i rebellie podnosić. Nie kontentując się tymi tumultami, wiolenciami, ale jeszcze większe violence wiolencjom, tumulty tumultom wzwyszponiemiony princypał przydając, do miasta Humania pobiegły, protekcji u Paleja szukając, u którego znalazły rebellizantów konnych circiter na dwieście excedentes, zkupiwszy i zgromadziwszy z różnymi rynsztunkami, armata et tumultuaria manu do przerzeczonego miasta Bracławia z rebellizantami swemi szedł, i tam pomienioną chorągiew, na consistencję stojącą, chciał znosić, jakożby zniósł, gdyby providentia Boska złych zamysłów jego i intencji nie ponieszała i nie pokonfundowała: Przez który swój takiowy excess i zły postępek od wszel-

kich ruchomości i dobytków wzwysprzerzeczony principał ludzi porospędzał i do rebellii przywiodł; aby należytej żołnierzowi satisfactiej i ukontentowania nie dali, który dobytek wzwyszspecifikowany jego mość pan pułkownik do siebie wziąwszy, i on przez niedziel circiter trzy trzymając, suplementował, a że pomieniony principał cum suis complicibus et comprincipalibus pomienionego dobytku nie requirował, ani w żadną komplanacją nie wchodził, żadnej consolacji i kontentacji pomienionej chorągwii, według assygnacji sobie danej, nie obmyślając, wzwysprzerzeczony jego mość pan pułkownik, nie mając czym sustentować nie tylko pomienionego dobytku, ale i samego siebie z kompanią, ony kazał prezentować i po prezentowaniu poprzedać. Przez co pomieniony rebellis cum suis rebellibus, nie parierując wyraźnej assignacji, contra mentem legis wykroczył i rigor prawa i paeny, w nim opisane, eo nomine postanowione, na siebie cum suis complicibus et comprincipalibus zaciągał i zasłużył. Wzwyszmanowany zaś manifestans, providendo indemnitatę et securitati, tam personae jego mości pana pułkownika, quam substancialę swoim i pomienionego jego mości pana pułkownika i całej kompanii imieniem, ratione praemissorum omnium, soleśnie się iterum iterumque protestuje i manifestuje. Salwę zostawując tejże protestacji meliorandi, augendi vel minuendi, pleno in robore reservata facultate; a terazniejszej protestacji o przyjęcie, aby actis connotowana była, prosił, co i otrzymał. Stanisław Sosnowski, chorąży, swoim i jego mości pana pułkownika imieniem.

*Книга гродская, винницкая, записовая и поморская, № 4599,
год 1700—1704; листъ 415 на оборотъ.*

Жалоба поручика, Станислава Бенецкаго, на жителей ягорлицкаго староства о томъ, что они напали вооруженные на квартировавшій въ ягорлицкомъ староствѣ отрядъ войска, расположенный тамъ, какъ для охраненія границъ, такъ и для окончательнаго усмиренія крестіанъ; они выгнали жолнеровъ изъ квартиръ, преслѣдовали ихъ на разстояніи 7 миль, одного жолнера убили, другаго израили и отняли у хоругви казну, назначенную для покупки лошадей. 1704 Марта 9,

Roku tysiącznego siedmusetnego czwartego, miesiąca marca dziewiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiey mości winnickim, przedemnaj, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiesnikiem burgrabstwa wiñnickiego y xięgami ninieyszemi, grodzkiemi, winnickimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Stanisław Bieniecki, porucznik, swoim y urodzonego jego mości pana Alexandra Drogomira, pułkownika jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzeego koronnego, y całej kompanii imieniem, przeciwko urodzonemu jego mości panu Damianowi Ruszczycowi, staroście jahorlickiemu, pierwszemu principałowi, cuius jussu, scitu et mandato infra scripta peracta sunt, tudiesz urodzonym ich mościom panom: Ptasz kowskemu, Braszkowskiemu, Drewniskiemu, przerzeczonego jego mości pana starosty jahorlickiego towarzyszom, de nominibus ad praesens ignotos, postquam innotuerint, specificandos, motorom et authorom, totamque communitatem starostwa jahorlickiego, z imion y przewisk pomienionym motorom lepiej wiadomym, niżey wyrażonych violencyi, tumultów y excessów complices et comprincipales, solenbie et cum gravi dolore suo protestuie się idque ideo, iż pomieniony protestans moje wurożny ordinans iaśnie wielmożneſon

jego mości pana podkomorzegō koronnego, regimentarza swego, nie tylko na konsistentią zimową w Ukrainie do starostwa jągorlickiego y innych attinencyi sobie dany, ale też dla całości y zaszczytu oyczyszny y zasłony całego pogranicza, dla utrzymania grassantis dotąd niedobrze uśmierzonego chłopstwa hostilitatis y pogromienia wzbudzonych jakich rozruchów nowych y rebellii, wzwykłosprzerzeczeni motores y authores cum suis complicibus et comprincipalibus, oblii timoris Dei, dilectionis proximi, nietylko przeciwko prawu koronnemu ale też y Boskiemu postępując, na rigor onego y winy, w nim eo nomine przeciwko gwałtownikom pospolitego pokoju, legum comtempidores, juri publico rebelles opisane y postanowione, non metuendo minimeque eas formidando, które każdemu pacem et securitatem publicam praecustodiunt, żadney zaczepki nie dawszy y owszem, według artykułów wojskowych sprawując się, żadney aggrawacyi ani oppressii y krzywdy nie uczyniwszy, bez wszelkiey dania okazyi, tempore certo, non ita pridem praeterito, to iest dnia pierwszego miesiąca marca, w roku niniejszym, tysiącznym siedmusetnym czwartym, ipso crepusculo, adscitis sibi aliis plurimis complicibus et comprincipalibus do wniesionych wiolencyi, pomienieni motores et authores śmieli y ważyli się, po uśmierzoney niedawno rebellii, na gospody w pomienonym starostwie kompanią nachodzić, nowe rozruchy wzbudzać, wiolencye y tumulty wsczynać, kupy swywolne zgromadzać, które zgromadziwszy, pomienioną kompanią z konsistencyi, za assignacyją sobie daney, cum bombardis longioribus et brevioribus, pulvere sulphureo et globis plumbeis bene onustis, y z innemi rynsztunkami naszedwszy, jako nieprzyjacioł jakich vi et violenter tumultuarieque znosić, wypędzać y wyganiać, w którym tumultuie y rozruchu kilku kompanii, nihil sibi male eveniri sperantes, pobili, poranili, pokrwawiili, jego mości pana Dogieła, towarzysza, dzidą lethaliter przebili, et vix semivivum zostawili, towarzysza Lipkę niewinnie na śmierć zabili, zamordowali y, onego zamordowawszy, nie wiedzieć gdzie ciało zatopili; tym się nie kontentując pomienieni motores y authores, ale ieszcze większe wiolencye wiolencyom, tumulty tumultom przydając, większą kupę zebrawszy, pomienioną kompanię insequendo, przez mil siedm gonili, jaśnie wielmożnego jego mości pana regimentarza na skupienie koni talerow bitych pięćset, jego mości pa-

na pułkownika, talerow, bitych sto, sześćdziesiąt et alias, permultas plurimasque res ipney kompanii, regestrem osobliwym specifikowane y juramentem potwierdzone, a multis annis cum summa cura et labore comparatas, zabrali, zrabowali y inne excessa, violencye, tumulty, inquisitione, si opus fuerit, probandas, poczynili; przez który, swoj takowy, występek et temerarium, illicitumque ausum, przeciwko prawu koronnemu y Boskiemu, wzwysprzerzeczeni motores cum suis complicibus et comprincipalibus, wykroczyli y one zwolowali, winy, w nim eo nomine opisane y postanowione, tak ratione abusus bombardarum, iako też, violencyi, tumultów, krzywd poczynionych, na siebie zaciagneli y popadli; pro quibus praemissis violentiis, injuriis, damnis wzwyszspecifikowany protestans te solenną zanosi protestatio, salva melioratione tam in toto, quam in parte; a terazniejszej protestacyi o przyjęcie, aby actis, compotowana była, prosił; co u otrzymał. Stanisław Bieniecki, manu propria.

*Книга финніцкая, гродская, заповедная и поточная, 1700—1704
года, № 4599; листъ 418.*

ССХХХII.

Жалоба дворянина Фелициана Михаловского на дворянина Михаила Клитинского о томъ, что Клитинскій доставлялъ возставшимъ козакамъ военные припасы, извѣщалъ ихъ о движенияхъ польскихъ войскъ и укрывалъ крестіанъ, принимавшихъ участіе въ восстаниі. 1704. Марта 12.

Feria quarta post dominicam judica quadragesimalem proxima,
anno Domini 1704.

Videnda hoc loco, protestatio generosi Feliciani Michałowski, bonorum vilue Słobódka Holacka haeredis, in palatinatu, Bracławensi existentis, in et contra nobilem Michaelem Klityński, bona villam Klityszcza possidentem, ratione per ipsum, contra commune jus regni, ne hostibus patriae ac patriotarum quaequam munimina administrentur, processionis, quia, salis nitri, pulveris, plumbi per ipsum od varia loca congregantis, se insolentia subditorum

kozakorum, spontanee et libere missionis, eorundemque rebellium de vigilantia militum regni atque processu bellico, praecipue generosi Martiani Mościbrodzki, levioris armatarae militum illustris et magnifici palatini Belzensis, campestris exercituum regni ducis, legionarii, contra eandem rebellionem cum sibi commissis militibus procedentis, ad locum Savińce casu infelice tantum dispersis, praecautionis, tum, adveniente regni exercitu, in partes frivolae transmigrationis, ac generosi protestantis subditi, dicti Grochovski, de villa Słobodka Hollandacka proprii, sese in oppido Pików ob eundem tumultum tutantis, equae receptionis, aliarumque violentiarum, injuriarum et damnorum illationis, facta; prout latiori in copia dabitur, Felicjan Michałowski.

*Книга протоколов летичевского уродского уда, № 5247,
годъ 1704—1706; листъ 14.*

С С Х X I I I .

Жалоба дворянина Фелиціяна Михаловскаго на дворянина Богуслава Барановскаго о томъ, что Барановскій ложно обвинилъ его въ разореніи жителей мѣстечка Янова, между тѣмъ какъ жители Янова, сами принявши участіе въ крестіянскомъ возстаніи, соединились съ полкомъ Карнауха, напали на село Михаловскаго, Голяки, побудили его крестіянъ присоединиться къ возстанію и имущество его разграбили и разорили. 1704. марта 20.

Feria quinta magna proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, latyczoviensia personaliter veniens generosus Felicianus Michałowski, suo et generosi Antonii Michałowski, fratris sui germani, nomine, protestatus est in et contra generosos Boguslaum et Euphrosynam Kulikovskie Baranowskie conjuges, idque ideo, quia ipsi, nequidquam justitiae attendentes atque minime imperia illistrissimorum exercituum regni ducum observantes, legesque regni, belli processu firma-

tas, non pleno notantes, ausi sunt et temere praesumpserunt, primo generosum Felicianum Michałowski, serenissimi Friderici Augusti, principis, cohortis hastatae commilitonem coram actis regni, quasi subditos suos, de oppido Janów, in palatinatu Bracławiae existentis, nulla lege et praetextu justo, spoliaret, circumscribere. Qui generosus protestans non modo sibi res objectas de rebellibus subditis generosorum Baranowskich conjugum, una cum ordinatis ad id cohortibus ab illustrissimo regni campestri exercituum duce, recepit, verum etiam quosdam, imo plurimos, fere triginta, de eodem oppido Janów subditos, sibi impetrantes, super bonis suis Holaki in protectione conservavit; qui, ab hyemalibus frigoribus sese conservantes, super fundis Holaki parcam silvam in nihil redegerunt. Verum etiam ab iisdem subditis dicti oppidi Janów, generosorum Baranowskich possessionis, tam ipse gererosus protestans, quam et subditi sui protestantis, summa damna, violentias et injurias pertulerant.... ipsi per se rebelles, alias de legione dicti Karnauch, nequam unius, super bona Holaki, generosi protestantis haereditaria, induxerunt, atque dictos: Pilip Krawiec, Iwan Slusarenko, electum ex suis ad rebellionem watamanum, Fedor Wołoszyn, Ostap Łyssy, Hryhorzięć Prokopa, Łucko Makluk, Stephan Kołodziażenski, zięć Trykozów, zięć Aktałów, Winnik, Iwan Bakałarz, Pawło Tkacz, Czyczkało, Kassjan Szwiec, Iwan Tkacz, ex communitate sui ad augendam rebellionem, nunc etiam superstites, et ibidem, in oppido Janów, degentes, expedierunt; equos, pecora, pecudes, vestes, vestimenta, tam sui protestantis, quam et nobilis Antonii Łaski (qui hic idem ipse, una cum generoso Michałowski, protestatur personaliter) subditorumque villae Holaki generosi protestantis aliaque suppellecilia, seorsivo regestro specificanda, intercepserunt. Quae quidem omnia, male gesta, dictus generosus Felicianus Michałowski, modernus protestans, primo per generosum Bogusława Baranowskiego literaliter requisitus, amicabiliter sōpire paratus erat et cupivit, etiam amicabiliter et literaliter sese ad affectata offerendo; verum quoniam rescivit et agnovit, plus ultra justitiam coram actis regni se circumscribi, protestans modernus, processu tam injustae causae impeti ac nodari, ideo hic idem generosus protestans, se et generosum Antonium Michałowskiego, fratrem suum germanum, qui nec tunc in Ukraina

fuit, omnia juste et jure vindicaturum velle, iterum iterumque manifestatur et protestatur. Felician Michałowski.

*Книга протоколов лепичевского гродского суда, № 5247,
год 1704—1706; листъ 18.*

С С Х Х X I V .

Жалоба, управляющаго ладыжинскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окуневскаго, на полковника волошскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, о томъ, что онъ, квартируя въ Брацлавскомъ староствѣ, отправилъ въ Ладыжинъ часть своихъ солдатъ, которые заграбили скотъ у крестьянъ и самыхъ крестьянъ разогнали. 1704. Апрѣля 16.

Roku tysiącznego siedmusetnego czwartego, miesiąca kwietnia szesnastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości winnickim, przedemną, Fabianem Sebastianem Kuzmińskim, namiestnikiem burgrabstwa winnickiego i księgiem niniejszymi, grodzkimi, winnickimi, comparens personaliter urodzony Jan Okuniowski, dobr miasta Ładyżyna administrator, swoim i wielmożnej jej mości pani Anny Zamojskiej, podskarbiny wielkiej koronnej, imieniem, przeciwko urodzonemu Stanisławowi Podleckiemu, pułkownikowi chorągwii wołoskiej jaśnie wielmożnego jego mości pana wojewody bełskiego, hetmana polnego koronnego, i całej kompanii jego, solenniter et cum gravi sui animi querimonia świadczył i protestował się ideo: iż pomieniona chorągiew, mniej dbając na rigor prawa koronnego i artykuły wojskowe i paeny przeciwko invasorom i depopulatorom dobr cudzych eo nomine postanowione i opisane, ale owszem one postponując i lekce sobie ważąc, nie miawszy wyraźnego ordinansu od jaśnie wielmożnych ich mościów panów hatmanów koronnych do dobr miasta Ładyżyna, dziedzicznych jaśnie wielmożnej jej mości panię podskarbiny wielkiej koronnej, na consistentią sobie naznaczoną, danego, ale tylko expresse capitaneatum bracławensem cum attentiis et pertinentiis, nie respectując i na to, że przez przeszło roczną rebellią kozacką i wojska koronne w roku przeszłym, ty-

siącznym siedmusetnym trzecim, penitus miasto Ładyżyn jaśnie wielmożnej jej mości paniej podskarbiny wielkiej koronnej zruinowane zostało, ale i teraz, tempore certo, non ita pridem praeterito, to jest w roku niniejszym, tysiącznym siedmusetnym czwartym, miesiąca lutego iedynastego dnia, in maius damnum et ruinam pomienionych dóbr i oppressią ubogich poddanych, na consistentię do starostwa bracławskiego przyszedzsy i tam stanawszy, wzwyszpomieniona choragiew, nie prezentowawszy żadnego ordinansu, śmiała i ważyła się dobra wzwyszspecifikowane, miasto Ładyżyn, jaśnie wielmożnej jej mości paniej podskarbiny wielkiej koronnej, tudzież protestanta samego violenta et tumultuaria manu najeźdzać, gdzie najechawszy, poddanym pomienionego miasta Ładyżyna bydła sztuk kilkadziesiąt i koni, in vim grabieży, zabrali i one in suum commodum et usum, gdzie chcieli, obrocili, et ad multas amicabiles protestantis requisitiones powrocić nie chcieli et hucusque nie powrócili, imo pomienionego wzwysz protestanta, verbis ignominiosis et scomaticis diffamo-wali i konfundowali i inne krzywdy w pomienionym mieście Ładyżynie (jako latius regestr poprzysiżony in se continet) poczynili. Tym się nie kontentując, ale jeszcze większe violencie violenciom, tumulty tumultom przydając, poddanych przerzeczonego miasta Ładyżyna, cum evaginatis frameis insequendo, wzwyszmianowana kompania porozganiała i porozpędzała, przez które tumulty, violencie i exorbitancie miasto Ładyżyn zruinowali i zdezolowali, gospodarzów, numerum viginti excedentes, wypędzili i inne excessa, tumulty i exorbitancie, jako fusius inquisitione in termino termini, si opus fuerit, deducetur, poczynili. Przez który swój takowy występek niesłuszny przeciwko prawu koronnemu i pospolitemu wykroczyli i one zwiołowali, winy w nim eo nomine postanowione contra depopulatores et invasores alienorum bonorum na się zaciągnęli i zasłużyli; pro quibus praemissis omnibus wzwyszmianowany protestans, suo et quo supra nomine, solennie się protestuie, salva melioratione, tam in toto, quam im parte. A terazniejszej protestaciej o przyjęcie, aby actis connotowana była, prosił, co i otrzymała Jan Okuniowski, ręką trzymaną.

С С Х Х Х V.

Рѣшеніе гродскаго владимірскаго суда по дѣлу между дворяниномъ Яковомъ Ледуховскимъ и конюшимъ короннымъ, Александромъ Конецпольскимъ, о томъ, что Конецпольскій предоставилъ Ледуховскому въ арендное владѣніе на 3 года свои имѣнія, Паволочь и Котельню; Ледуховскій-же не могъ ими пользоваться, такъ какъ они были заняты Пальцемъ. Судъ отстрочилъ рѣшеніе до слѣдующихъ рочковъ но прозѣбѣ тажущихъ, заявившихъ надежду примириться до того времени. 1704. Апрѣля 20.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca Aprilis dwudziestego czwartego dnia.

Na roczkach sądowych, grodzkich, Łuckich, od dnia dwudziestego siodmego miesiąca marca, roku teraz idącego, wysz na akcie mianowanego, przypadłych y sądownie odprawować się zaczętych, przed nami: Wawrzyńcem Stanisławem z Pepłowa Pepłowskim, woyskim ziemskim, podstarościm, Jerzym Stanisławem na Markowiczach Hulewiczem, woyskim ziemskim włodzimirskim, sędzią y burgrabim, Janem-Władysławem na Wiszeńkach Grzymałą-Ochotnickim, podstolim żytomirskim, pisarzem, urzędnikami sądowemi, grodskimi, Łuckimi, przypadła sprawa z rejestru sądowego za przywołaniem woźnego generała, szlachetnego Adama Watowskiego, apparytora sądowego, między instigatorem sądowym y jego delatorem, urodzonym jego mością panem Jakubem Ledochowskim, aktorem, a jaśnie wielmożnym imć panem Janem Alexandrem na Koniecpolu y Jazłowcu Koniecpolskim, koniuszym koronnym, pułkownikiem wojsk jego krulewskiej mości, pozwanym, za pozwem grodzkim Łuckim od powoda po pozwanego, na termin sądzenia się cadencyey roczkow grodskich

łuckich, w sprawie niżey mianowaney, wydanym y u sądu niniejszego produkowanym, który, za podniesieniem od strony powodowej, u sądu niniejszego był czytany, y tak się w sobie pisany ma: Athanazy na Mionczynie, Maciejowie y Pałajowie Mionczyński, podskarbi nadworny, łucki, krzepicki, łosicki starosta, pułkownik wojsk jego królewskiej mości, jaśnie wielmożnem⁹ jego mości panu Janowi Alexandrowi na Koniecpolu y Jazłowcu Koniecpolskiemu, koniuszemu koronnemu, pułkownikowi wojsk jego królewskiej mości, z osoby y ze wszystkich generaliter dóbr y summ pieniężnych, powagą jego królewskiej mości, a władzą urzędu mego starościńskiego przykazuię, abyś wasz mość przedemną samym, albo urzędem moim, grodskim, łuckim, na roczkach, które w roku terazniejszym, tysiącznym siedmsetnym czwartym, die decima quarta Februarii przypadną y sądzić się mają, a w niesądzeniu tych dla iakichkolwiek przyczyn, na inszych, po nich naybliżej przypadających, sam przez się oblicznie y zawicie stanoł na instancyą instygatora sądowego y jego delatora, urodzonego jego mości pana Jakuba na Ledochowie Ledochowskiego, który wasz mość pozywa do oddania y zapłacenia summy szesnastu tysięcy sześciuset złotych polskich una cum provisione, contraktem pewnym y assekuracyją w roku tysiącznym siedmsetnym pierszym, dnia osimnastego września, w Rakołupach, między tymże aktorem a wasz mością spisanym, na dobra: Pawołocz, Kotelnią cum attinentis, w województwie Kiowskim będące, podanych, y dla buntów kozackich y przeszkoł od Paleia nie trzymanych y nie używanych, z nagrodzeniem szkod y winami prawnemi, a w nieoddaniu pomienionej summy, do puszczenia innych dobr, tu, w województwie Wołyńskim leżących y tey summie correspondujących, na którym terminie, abyś wasz mość stanawszy, skutecznie się usprawiedliwił. Pisan w zamku łuckim, roku tysiąc siedmset czwartego, die vigesima sexta januarii. A po podniesieniu y przeczytaniu wyżinserowanego pozwu strona powodowa prosiła i domawiała się, aby sąd pozowanej na wyszinserowany pozew sprawić się nakazał; a potym strony obie: powodowa, urodzony jego mość pan Jakub Leduchowski, actor, personaliter; pozwana—przez urodzonego Dobrzyńskiego, regenta grodzkiego łuckiego, personaliter, u sądu niniejszego stanowili się, a, nie przypuszczając tej sprawy do rozsądku prawnego, one, w nadzieję zgody i przyjacielskiej,

skiego między sobą pomiarowania, do blisko przyszłej kadencji sądów grodzkich łuckich, po tych terazniejszych najpierw do sądzenia przypadających i sądzących się, wzieli i wpisali; na który rok termin, zawity w niepogodzeniu się w tym czasie; taki, jaki na ten czas przypadł i być miał, bez wszelkiego sobie przypozwu, z rejestru prostego, sine beneficio arresti, zachowali i naznaczały, salvis defensis ita obiedwie strony reservatis; co im sąd niniejszy, grodzki, łucki stwierdziwszy i zmieniwszy, do księgi niniejszych każe zapisać i jest zapisany.

*Книга гродская, луцкая, декретовая и кондемнатовая, № 3064
год 1704; листъ 558 на оборотѣ.*

Год 1704

С С Х Х X V I .

Жалоба дворянина Петра Кроковского, на дворянина Ивана Кула-
ковского, о томъ, что Кулаиковский передерживаетъ въ своемъ имѣніи,
селѣ Волосовцахъ, крестьянъ, бѣжавшихъ изъ имѣнія Кроковского, села
Свичной, участвовавшихъ въ движениіи козакомъ и во время онаго огра-
бившихъ имущество Кроковского. 1704. Мая 26.

Feria secunda intra octavas festi sacratissimi corporis Christi
Domini, anno ejusdem (millesimo septingentesimo quarto).

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, lati-
czoviensia, personaliter veniens generosus Petrus Krokovski, bono-
rum villae Swieczna, in palatinatu Podoliae, districtu Laticzoviensi
existentium, possessor, soleniter et cum quaerimonia protestatus est
in et contra generosum Ioannem Kułakowski, capitandum sacrae
regiae majestatis, bonorum villae Vołosovce quovis juris titulo tenuta-
rium possessorem, idque ideo, quod postposita legum regni de com-
pensanda aliena injuria observantia sancitarum, ausus est et temere
praesumpsit, laboriosos: Stach, Marcin Tkacz, item Marcin, quos
ante grassantem recenter kozakorum insolentiam magno sumptu et
impensis in subjectionem sibi ad villam Swiczna conduxerat, eosque
per subministrata alimenta, equos et a se data vestimenta, omniaque
usu et commodo ipsorum necessaria, ibidem inhabitare fecerat. Inde
pessima imbuti insolentia, ad oppidum Sieniavka, evocatis secum

aliis duobus subditis de villa Sviczna, accepta protestantis equa, contulerant, indeque cum caeteris grassantibus kosacis ipsi quoque grassantes, villam, dictam Sviczna, protestantis haereditariam, insolentissime suis cum armis invaserant, tunc tritici purgati metretas, alias ośmaczek, quatuor cum saccis, currum, variaque vasa et suppellectilia, hordei metretas quadrantes, id est czetweryków, quinquaginta, pisorum, scilicet wielkogrochu, semimetretam, id est pół ośmaczki, acceperunt et secum avexerunt, aratra et occas dissecuerunt; post vero sopitum tumultum, sese in protectionem generosi Kułakowski in villam Vołosovce deditos, et saepissime amabiliter requisitos, neque justitiam administrare, neque eos extradere velle; imo requirentem protestantem verbis jocosis ac alienam proprietatem vilipendendibus, toties ab ulteriori requisitione repellere; aliasque violentias, damna, uti seminationis vernalis et aestivae omissionem, et injurias inferre. Pro quibus praemissis, se idem generosus protestans jure acturum et vindicaturum declarando, iterum manifestatur.

*Книга протоколов Летицкаго гродскаго суда, № 5247,
годъ 1703—1706; листъ 34.*

С С Х X X V I I .

Универсалъ Гетмана Мазепы къ шляхтѣ воеводства кіевскаго, въ коюромъ онъ объявляетъ о томъ, что пришелъ въ предѣлы воеводства единственно съ цѣлію помочь въ войнѣ противъ Шведовъ; онъ обеспечиваетъ безопасность шляхты и обѣщаетъ помочь ей въ усмирениі крестіянъ. 1704. Іюля 12.

Року тисеча семъсотъ четвертого, мѣсяца Іюля 31 дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевской милости овруцкомъ, передомною, Даниелемъ Левковскимъ, намѣстникомъ на тотъ часъ и регентомъ кгродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, кгродскими, овруцкими, personaliter stanawszy urodzony imie pan Karol Ciechanowski, ten uniwersal, od jaśnie w. jegomości pana hetmana zaporskiego, z pieczęcią i podpisem ręki własnej, wojewod-

stwu kijowskemu ratione introcontentorum dany i służacy, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, owruckich z susceptą grodu żytomirskiego per oblatam podał, tenoris sequentis:

Пресвѣтлѣйшаго и Державнѣйшаго, Великого Государя нашаго, Его Царскаго Величества войска Запорозькаго Гетманъ и славнаго чину Святого Апостола Андрея кавалеръ, Іоаннъ Мазепа. Ясновельможнымъ, вельможнымъ ихъ милостемъ паномъ державцомъ, посескоромъ и всѣмъ всякое кондиціи, вольности и преминенціи воеводства кіевскаго, духовнаго и свѣцкаго стану обывателемъ и кождому, кому колъвекъ о томъ вѣдати належитъ, при залещеню суседской нашон прыязни и всякои поволности, ознаймумъ: ижъ мы, гетманъ, по звѣрхнѣйшомъ пресвѣтлѣйшаго самодержавнѣйшаго монархива-шаго, Его Царскаго Величества, указу и ордынансу, идучи зо всѣмъ войскомъ запорожскимъ въ панство короны полской, не для того, абысмы въ речи тоei посполитои, вѣчного покою пактами зъ наяс-нѣйшимъ Его Царскаго пресвѣтлого Величества маестатомъ зконфе-дерованои, мѣли якии противніи взвршати депактаци, замѣщанія, диссенсіи, и въ добрахъ, такъ Королевскаго Величества, яко тежъ духовныхъ и свѣцкихъ чинити яковыи девастаци и авграваци, ани для того, абысмо тымъ нашимъ военнымъ маръсомъ, въ сихъ найбарзей пограничныхъ краяхъ, яковую своевольному народови до седиціи и бунтовъ противко пановъ и державцовъ своихъ и до выламанія зъ належитого послушенства и подданства подавали окказію и отуху, лечь въ суккурсъ Королевскому Величеству и цѣлой речи посполитой противко сполного обоихъ наяснѣйшихъ монарховъ; Его Царскаго пресвѣтлого Величества и цѣлой рѣчи посполитой непрія-теля, Шведа, и его коллекгатовъ, на защиту и оборону достоенства наяснѣйшаго маестату Королевскаго Величества и цѣлой речи по-сполитое отъ явнои короля Шведскаго непрыязнной оппресціи, дра-пѣжства и депопулаци, яко пильное въ томъ мѣнь, по указу на-яснѣйшаго монархи нашего, Его Царскаго Величества, старане, абы тое наше аукгзиліярное до панства короны полской зе всѣми вой-сками запорозькими порущене и носилки пожаданныи Королевскому Величеству и цѣлой речи посполитой принесли тишину, покой и во всѣхъ станахъ рѣчи посполитой въ противныхъ диссенсіяхъ и диффиденціяхъ згоду и конфиденцію, а непріятелеви вѣчную ганбу

и отъ панства короны полской аверсю. Такъ всѣхъ вобецъ яснѣвельможныхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ воеводства кіевскаго и повѣтловъ, до него принадлежащихъ, вшелякаго стану, кондїціи, годности и преминенціи обывателей, въ близкомъ пограничномъ сусѣдствѣ зъ нами зостающихъ, симъ универсаломъ нашимъ упевняемъ, абы ихъ милости безпечне, безъ найменшое тревоги, на добрахъ своихъ ойчистыхъ, дѣдичныхъ и якимъ-же колвеѣ правомъ набытыхъ седѣли, въ належитои подданыхъ своихъ послушенства клубѣ держали, спокойне оними владѣли и, гдѣбы колвеѣ межи оними вщиналося якове до ребеліи шемъране, владзою своею, ведлугъ воли и уподобаня своегожъ, оныхъ отъ того повстягали, а еслибы что зъ ихъ милостей опачною яковою релациою и пострахомъ тыхъ Его Царскаго Пресвѣтлого Величества аукзиліарныхъ реїменту нашего запорозькихъ войскъ, порущенный, одѣ добрь и поссесієи своеи удалился, теди, абы кождый таковий зъ ихъ милостей на первое свое мѣстце и габитацию безпечне повернулся, певенъ будучи, же найменшша никого зъ ихъ милостей не подкаетъ непрыязнь, оппресція и акгравація. Посполитый зась народъ, въ подданствѣ тыхъ-же помянутыхъ яснѣвельможныхъ, вельможныхъ ихъ милостей пановъ обывателей воеводства кіевскаго зостающихъ, симъ универсаломъ нашимъ упоминаемъ, абы въ належитомъ ку паномъ, деръжавцомъ и поссессоромъ своимъ послушенству знайдуючися, найменышго нигде не вщинали до бунтовъ шемъраня; которые еслибы гдѣ мѣли показатися, теди мы по собѣ декларуемъ, ижъ сами роскажемъ оные всмирати, и яко непріятелей таковыхъ бунтовниковъ зносити. Для скутечнѣйшой прето всего того вѣдомости, и крѣпости, росказалисмо сей универсаль зъ канцеляріи нашей войсковои потребуючи стороны, съ подписомъ руки нашей, при печати войска запорожскаго звыклой выдати. Данъ зъ обозу отъ Паволочи, іюля 12-го, року 1704.—У того универсалу, при печати притисненои, подпись руки ясневельможного его милости пана гетмана власное тыми слова: звышъ менований гетманъ и кавалеръ рукою власною.

А цента гроду житомирскому въ тыи слова есть написана:
Anno 1704-to, die 28-va iulii comparentes personaliter: urodzeni ichmość panowie: Władysław Brański i Samuel Żerebyło, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, ten uniwersał od jaśnie

wielmożnego jegomości imci pana hetmana zaporoskiego wojwodztwu kijowskemu służący, per oblatam podali: Suscepi Bazyli z Wyhowa Wyhowski, namiestnik starostwa i regent grodzki żytomirski. Inductum ad acta castrensia et correctum.

Который-то универсаль, за поданемъ особы вышъменованой подающей, а за моимъ урядовымъ принятемъ, увесь зъ початку ажъ до конца, слово въ слово, до книгъ нинешнихъ, кродашихъ, овруцкихъ есть уписаный *).

Книга гродская, овручская, поточная и записовая, № 3221, годъ 1704—1708; листъ 42.

CCXXXIII.

Постановленіе сеймика воеводства Подольскаго о томъ, чтобы ополчиться поголовно противъ возставшихъ подъ предводительствомъ Шпака крестянъ, чтобы просить помощи у короля и требовать усиленія гарнизона каменецкой крѣпости. Назначается день и мѣсто сбора для ополченія. 1704. Іюля 14.

Feria quarta post festum s. Margarethae virginis et martyris proxima, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Ioannes Młodziejowski, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit laudum infrascriptum palatinatus Podoliae incolarum, manu magnifici Vladislai Casimiri Kawiecki, dapiferi nowogrodensis, vicecapitanei et judicis castrensis latyczowiensis, mareschalci conventus eiusdem palatinatus Podoliae, propria subscriptum, cuius tenor sequitur talis. My: rady, dignitarze, urzędnicy woiewodztwa Podolskiego, ziechawszy się in locum consultationis solitum dnia czternastego lipca, nihil derogando prawom oyczystym, moco, iuxta solitam praxim et sancita

*) (Тотъ-же универсаль въ переводѣ на польскій языкъ помѣщенъ въ книгу гродскую, житомирскую, записовую 1701—1713 года, № 209; листъ 121 и въ книгу гродскую, луцкую, записовую 1704 года, № 2240; листъ 1076).

Republicae sobie pozwolona, na dzień dzisiejszy, ex limitatione seymku za uniwersalem jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, dę datą eiusdem sexta mai na obranie ad latus regium deputatów, odprawionego pod dyrectią wielmożnego jego mości pana Kawieckiego, y tenże seymku zwyczajem należytym limitowawszy, którego seymku moc y władzę u siebie in omnes casus pro cura nostri, ordinaciones et dispositiones internas zachowaliśmy; na którym, zapatrując się, quid agere quidve non agere debemus? a tak conscientia recti pewni będąc, porozumiawszy się, że iednostaynegó iesteśmy sentimentu, o czym Bog, qui quae nos gerimus auditque et videt, ten nas przed światem, jego królewską mością a całą rzeczą pospolitą wywiadczy y honor woiewodztwa naszego ex integro zachowa. Dla czego, wyróżliwszy calamitatem oyczyny caley, którą, nube remota, każdy kochający syn widzieć może, oraz statum cauae praeſentis, dę quā rēs est, injuriasque, obliguieniy samychże siebie to uchwałą naszą, aby, nie referując się do żadnych succursorów w zachodzącym woiewodztwa niebezpieczeństwie, wsiadaliśmy na koň ad repressalia buntowniczemu przedsięciu nieia-kiego Szpaka y innych, którzy nie tylko w siły accrescunt, ale y już znacznie się liczy, kiedy rachnie woyska swego na sześćset, co, aby żadney cenzurze, tak u jego królewskiej mości, pana naszego miłościewego, iako u rzeczypospolitey nie podpadało, obliguiemy wielmożnych ich mościów panów posłów ad latus regium, legitime tempore seymku przeszłego obranych, aby, przy szczerey y statcznej ochocie, nie tylko domiesli o swawolnych kupach y przez nie iuż znaczną ruinę braci obywatelów naszych jego królewskiej mości, pana naszemu miłościewemu, ale też imieniem woiewodztwa całego upraszali, aby paternē provideat et succurrat oppressii teraznieyszey y potomney. Doniosą y to ich mość panowie posłowie, że woiewodztwo nasze, circa defensionem sui armuie się, iednakże na poczatkach swoich, które, niby na tēn czas, iako phēnix z popiołów, odradzać się puczeſo, ieszcze nie może mieć tych sił, jakich by in obiectum zachodzącym niebezpieczeństwom potrzeba, upraszać będą, aby albo iuką dywizyę in defensionem kraju naszego naznaczył, albo kazał napisać do wielmożnego iego mości pana Mazepy, hetmana woj. k Zaporowskich, pod władzą y ordynansem jego królewskiey

mości, pana naszego miłośwego, na tenczas zostaiaćego: ut compescat silami swemi ora draconum y nie dozwalał, ut jus detur sceleri in commune nefas. I to deferunt ich mość panowie posłowie jego królewskiej mości, iż uniwersał, tak jego królewskiej mości, iako y księcia Galicyna Szpakowi podano: księcia Galicyna przyjął z po całowaniem, a jego królewskiej mości odrzucił. Zalecamy y to singulariter ich mościom pañom deputatom nászym, aby upraszał jego królewską mość, pana naszego miłośwego, ne diminuatur praesidium tuteysze, ale y ówszem, si possibile, augeatur, lecz nie innemi silami, tylko rzeczypospolitey; praesidiarios fortocy Kamieńskiey; która forteca, iako raz, ex mente caley rzeczypospolitey, na seymie Warszawskim, anno millesimo sexcentesimo nonagesimo nono oddaną pod commende jaśnie wielmožnego jego mości pana wojewody Krakowskiego, tak aby sub eiusdem regimine zustawała, to iednak praecavemus, aby wszyscy ich mość praesidiarii, poczawszy od samego wielmožnego jego mości pana generała, vice-komendanta tuteyszego, iuramentum fidelitatis maiestatowi jego królewskiej mości pana naszego miłośwego y rzeczypospolitey wykonali przed jaśnie wielmožnym jego mością pañem generałem Podolskim, komendantem, od rzeczypospolitey do tuteyszey fortecy naznaczonym per constitutionem. Popis nasz odložyliśmy ad ultimam julii, do seymiku ex limitatione pod dyreçtą y władzą, za zdaniem wszystkich braci, tegoż wielmožnego jego mości pana Kawieckiego, stolnika żuwogrodzkiego, marszałka koła naszego rycerskiego. Na który to dzień, lubo tuszymy, że z zwykley ad fortia agenda ochoty wielmožny jego mość pañ podkomorzy przybyć nie omieszką vigore officii sūi, iednakże, dla skutecznieszych pewności, obowiązuiemy jego mości pana marszałka koła naszego, aby pisał imieniem nászym, obligując jego mości amore patriæ, żeby na czas naznaczony ziechać raczył, iñ czasu zaś albo słabego zdrowia, albo oddalenia się z kraiów naszych jego mości, tedy, ad instar confederacyi Sendomirskej, obierzem sobie e medio nostri marszałka in termino do popisu conservato y oniego wszelkie dypozycje wykonywać obowiązuiemy się; a że powiat Łatyczowski, iako bracia nasi jednego woiewództwa, tak indiversibiliter we wszystkich naszych obradach, w szczęsciu y niesczęsciu, spólnie cieszą się y stają się y na tenze dñien popisu pod Kamieniec ziechać

tenentur, dla czego, icželiby ob hostilitatem praesentem grassujących
 swawolnych ludzi, którzy in vicinia onychże sedem belli w Chmielni-
 ku sobie założyli, nie mogą do nas na ten dzień naznaczony przybyć,
 pozwalamy ich mościom braci naszym, aby przed wielmożnym
 jego mością panem stolnikiem nowogrodzkim, marszałkiem koła na-
 szego, w dzień od tegoż wielmożnego jego mości pana marszałka
 władzą całego woiewodztwa sobie daną naznaczony, popis wykonali;
 wszystkich zaś braci naszych jaśnie wielmożnych ich mościów obse-
 cramus, aby na dzień rzeczony popisu, more antiquo, ad proportionem
 dóbr swoich, tak w ziemi Kamienieckiej, iako w powiecie Latyczow-
 skim, poczty stawiali, sub rigore statutem y konstitutiām de expedi-
 tione bellica obwarowanemi, in casu zaś contraventionis daiemy moc
 sądzić ich mościów, które judicatum pro rato et grato wszyscy accep-
 tować submituiemy się, ile że ex consensu et beneplacito całego woie-
 wodztwa ten rigor na nasze samych et pro sola tuitione zdrowia y
 fortun własnych stanowiemy; na co sądy, sub tempus expeditionis
 bellicae, za ziazdem naszym blisko przyszłym, uchwaliliśmy, terminem
 y trybem confederacyj Sendomirskiej. Kiedy zaś zapatruiemy się
 supra orbitam woiewodztwa naszego, myśl nie tylko niespokojna,
 ale też od wszelkich insultów y dalszych niebezpieczeństw nie może
 być wolna, uważając, iż ich mość bracia starsi nasi, którzy de
 lege et more mieszkać z nami y radzić o całości woiewodztwa po-
 winni, oddalili się od nas, tak dalece, że iednych nie często, drugich
 nigdy nie widzimy; za czym, że z tych naybliższy znayduje się jaśnie
 wielmożny jego mość pan wołwoda Krakowski, generał woiewodztwa
 naszego, upraszczamy wielmożnego jego mości pana Makowieckiego,
 podczaszego podolskiego, deputata ad latus regium naszego, aby po
 drodze wstąpił do Lwowa y oddał credens jaśnie wielmożnemu jego
 mości panu wołwodzie Krakowskemu et exponat necessitatēm byt-
 ności w tym kraju jego mości, tudziesz aby wywiodł quo affectu et
 aestimatione woiewodztwo nasze zakłada sobie in rebus adversis w
 osobie jego mości rady, nadzieje y bezpieczeństwa, którego me-
 ritum že lubo merces non intra verba consistit, iednakże, aby
 godne y rzetelne odebrały wielkie zasługi u całej rzeczypospolitej
 wdzięczność et pretium, addere momentum każdego czasu nie za-
 mieszkamy. Teraz ex statione nostra committimus wielmożnemu jego

mości panu marszałkowi koła naszego, aby hoc in passu limitationem sejmiku, tak a data praeſentis ad ultimam currentis, iako y ad sex septimanas, ex consensu braci limitowanego, włożyć in laudum woiewodztwa naszego pod tąż laską. Które to nasze postanowienie strzymać sobie we wszystkim nobili verbo przyrzekamy y one, podpisem ręki wielmożnego jego mości pana marszałka naszego ztwardzone, ad acta grodu tuteyszego Kamienieckiego y Latyczowskiego oddać upraszamy. Datum w Kamieńcu, decima quarta julii, millesimo septingentesimo quarto. Władysław Kazimierz Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego, woiewodztwa Podolskiego (manu propria).

*Книга каменецъ-подольская, гродская, записовая и поточная,
1704 года, № 3958; листъ 480.*

С С Х Х I X .

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ житељамъ Хвастова, обѣ отставлени Семена Палѣя отъ должности Бѣлоцерковскаго полковника и о предоставлениі этой должности Михайлу Омельченку. 1704. Августа 1.

Пресвѣтлѣйшаго и держаинѣйшаго Великого Государя нашего, Его Царскаго Величества войска Запорожскаго Гетманъ и славнаго чина Святаго Апостола Андрея кавалеръ, Иоанъ Мазепа.

Вамъ, всему старшему и меньшому войска Запорожскаго, бывшаго Палѣевого полку товариству и всѣмъ, комубыколвекъ зъ обывателей Фастовскихъ и иныхъ о томъ вѣдати належало, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуєть, ижъ, оддалиши мы для певныхъ причинъ пана Семена Палѣя одъ уряду полковницства, вручилисмо тогъ урядъ полковничій пану Михайлу Омельченкови, яко справному и благоразумному человѣкови, позволяючи оному всяки межи вами порядки управляти и все, щоколвекъ належитъ до оного старшинства, справовать. За чимъ, вѣдаючи о таковой волѣ нашей, абысте вы всѣ належитое оному отдавали послушенство и всякую, яко старшому своему, оказовали поволность, во всѣмъ стосуючися до

указу нашего. Онъ зась, яко есть справный и благоразсудительный человѣкъ, таѣ знатиметь лѣвъ добрыхъ миловати и на оныхъ респектъ оказывать, а злыхъ и простудныхъ слушнымъ каранемъ наказовать подлугъ права и святое справедливости. Якои воли нашей абы во всемъ чинилосѧ задосить, пилно симъ-же универсаломъ нашичъ приказуемъ. Данъ въ обозѣ подъ Бердичевомъ. Августа 1, року 1704.

Вышъ менований гетманъ и кавалеръ рукою власною (М. П.)

Подлинныкъ сообщенъ Коммиссии Е. Е. Лоцленкомъ.

ССХЛ.

Инструкція, данная дворянами воеводства Подольского посламъ, отправляемымъ къ королю. Имъ поручается просить о томъ, чтобы воевода краковскій прибыль въ Каменецъ, для защиты дворянъ отъ возстанія козацкаго и чтобы цольный гетманъ оберегаль границы воеводства подольского со стороны Украины. 1704. Августа 2.

Sabbatho in crastino festi S. Petri in vinculis, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens generosus Casimirus Garliński, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit instructionem infra-scriptam, gener sis internuntiis per incolas palatinatus Podoliae datum, magnifici Vladislai Kawiecki, dapiferi novogrodenensis, vicecapitanei et judicis castrensis latyczoviensis, marschalci conventus particularis Podoliae, manu propria subscriptam, cuius tenor sequitur talis: Instrukcya woiewodztwa Podolskiego ich mościom panom posłom ad latu sacrae regiae maiestatis ex limitatione de data ultima julii podana, anno nunc currenti, millesimo septingentesimo quarto: Upraszać będa ich mość panowie deputaci jego królewskiey mości, aby jego mości pana woiewode krakowskiego, generała Podolskiego, komendanta generalnego, na Kamieńcu per constitutionem novellam, anni millesimi sexcentesimi nonagisimi noni approbowanego,

raczył jego królewska mość dispensować ad antemurale fortalitium Kamieńca-Podolskiego, gdyż tu jego bytiość potrz bna na Kamieńcu, ponieważ, nie tylko imminentia, ale palpabilia są pericula w woiewodztwie naszym Podolskim grassującego hultaystwa; od Ukrainy już szlachtę jednych pozabiali drugich obdzierają, którym in obstaculo wojennych ludzi nie mamy. Upraszając będą ich mościowie panowie deputaci jego królewskiej mości, aby ex sua clementia woiewodztwu naszemu chciał providerę securitatem: jaśnie wielmożnemu jego mości panu woiewodzie Bełzkiemu, hetmanowi polnemu koronnemu z wojskiem jego kazał wydać ordynans, aby od Ukrainy granic jego mość pilnował, bez uszczerbku jednak od żeluiżrów wiosek woiewodztwa Podolskiego y bez consystencyi zimowych; obstringimus ich mościów panów deputatów, aby od tey instrukcyey nic a nic się nie oddalali, imo aby in filo trzymali. Dałum ut supra. Władysław Kazimierz Kawiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości u sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa Podolskiego.

*Книга Каменец-Подольская, гродская, записовая и поточная,
1704 года, № 3958, листъ 507.*

С С Х Л I .

Жалоба Стефана Орловского, кузнеца изъ мѣстечка Дунайгрова, на крестіянина Тымка о томъ, что онъ, участвуя въ козацкомъ возстаніи; при нападеніи козаковъ на Дунайгородъ похитилъ у Орловского лошадь. 1704 Августа 4.

Feria secunda ante festum Transfigurationis Christi Domini proxima, anno eiusdem 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensis, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens honestus Stephanus Orłowski, ferrifaber de bonis Dunaygrod, illustris et magnifici Joannis in Koniecpole Koniecpolski, palatini Bracławiensis, haereditariis, ma-

gnifici vero Caroli Maximiliani Kruzer, subdapiferi latyczoviensis, burgrabii castri praesentis, artilleriae regni capitani, possessioni subjectis, incola, cum praedicti magnifici subdapiferi latyczoviensis, domini sui, assistentia, solenniter coram eodem officio et actis contra laboriosum Tymko, apud fratrem Jwanko in bonis Czerce illustrissimi et reverendissimi Joannis Chrisostomi Gniński, episcopi camenecensis, abbatis Wagroviensis, haereditariis commanentem, personam vagabundam et rebellem, cum cosacis varia latrocinia et rapinas exercentem, ipsoque facto paenis criminalibus obnoxium, questus et protestatus est pro eo, quia, ipso facto conspiratione cum cosacis rebellibus, in opressionem innocuorum hominum et rapinas ac caedes, tempore certo, sub tempus grassantis eorum malitiae, in anno proxime praeterito, modo hostili cum variis armis bona eadem, oppidum Dunaygrod, superinequitantes, equum sui protestantis pili gniady, valoris centum quinquaginta florenorum polonicalium, in vim praedae violenter receperunt et hucusque eundem equum existentem, per se protestantem una cum hominibus fide dignis requisiti, non restituerunt, imo eundem vendiderunt, per quod se protestantem damnificarunt, in paenas criminales, respectu complicatatis cum rebellibus cosacis ac rapinae incurrerunt. De quo contra ipsos iterum atque iterum protestatur, oferendo se, respectu praemissorum, ordinaria juris via acturum.

*Книга каменець-подільська, гродська, записова і помочна,
1704 року, № 3958, листъ 509.*

CCXLII.

Жалоба ротмистра королевской хоругви, Станислава Подлецкаго, на дворянинна Пирху о томъ, что послѣдній, проѣзжая во время козацкаго возстанія черезъ Немировъ и желая облегчить себѣ проѣздъ, утверждалъ передъ козаками и крестянами, что онъ везетъ королевскія письма, вызывающія ихъ къ возстанію. Этимъ онъ усилилъ возстаніе, подалъ поводъ къ истребленію дворянъ и къ разгрому хоругви, которою предводительствовалъ Подлецкій. 1704 Августа 7.

Feria quinta in crastino festi Transfigurationis Christi Domini,
anno eodem, 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensa capitaneatus laticzoviensis, personaliter veniens generosus Stanislaus Podlecki, cohortis levioris armaturae sacrae regiae majestatis rothmagister, suo et totius cohortis commilitonum suorum nomine solenniter et cum summa quaerimonia protestatus est in et contra generosum, cuiusvis nominis, Pyrcha, bonorum oppidi Czarnokozińce, in palatinatu Podoliae, districtu camenecensi existentium, quovis juris titulo tenuitarium possessorem idque ideo: quia ipse, certis feriis mensis junii, anni praesentis, per civitatem Niemirow, in palatinatu Bracławiae existentem, transeundo, primo se (prouti publice ibidem in Niemirów coram kozacis et plebe asseruit) cum aliquibus litteris sacrae regiae majestatis, domini nostri clementissimi ire declaravit, talesque litteras, quasi sibi confisas, in praesentia tam kozakorum, quam plebis numerosae praesentavit, post, caetera verbaliter, ac si dexteritati suaem commissa, formalia: «że idźcie, bijcie lachow, o to są pod Sieniawką, zbieraję się na was, rozganiajcie jako buntowników» pluraque pejora, aliunde deducenda, promulgavit et effecit atque finxit. Qui suo tali tam impio et temerario processu, (nam neque

ullas litteras sacrae regiae majestatis, domini nostri clementissimi, ad quemquam secum portavit, neque aliqua, taliter effuta, tulit commissa sed privatam suam legalitatem exequendo, tantummodo ut sibi taliter malitiosa industria viarum securitatem provideret) funestissimam multis in locis Ukrainae et Podoliae causavit actionem. Siquidem sat sua sponte insolentissimam plebem undique concurrere, ad arma insurgere, oppida, civitates et villas, omni spoliando suppellectili, desolari, domus nobilium invadi, ipsosque nobiles, multis in locis, securos, crudelissime interfici, alios vero ab omni substantia et suppellectili in fugam propelli, a laboribus domesticis omnique usufructu Ukrainae et Podoliae incolas averti, atque innumerabilia damna effeci, fere omnia hostiliter peragi induxit. Super vero depopulandum cohortem memoratam moderni generosi protestantis, nec non ipsum protestantem subtrahendum insoleutissimos: Hryćko Borysenko, centurionem, Nalivajko de Kiernosówka et Iwan Assawuła, aliosque plurimos in sua centuria ignotos, nec non Szpak, per sese electum legionarium, cum itidem plurimis nequam complicibus ipsius, ad devastandas oras accedit; qui taliter immissi, involentes in cohortem memoratam ipsosque comaitones, secure ad sua præagenda stativa in bonis oppidi Nowa Sieniawa, ab illustrissimo exercituum regni duce ordinatos, tñeria quinta ante festum Sancti Joannis Baptistae, præcursoris Christi Domini, anno praesenti, hostilissimo impetu, solūmodo unius personæ excubiariae provisos, intrauerunt; excubiarium ipsum primo, post vero secundum mobilem Theodorum Grochowski interfecerunt; caeteros, somno omnes occupatos, ipso diluculo vulneraverunt, tum vulnervatos captivaverunt, tum captivos funibus strinxerunt, alios vero per devia coena (sic) propulerunt, tum equos eunes, epophisia, srena, vestes, pecuñas, frameas, bombardas breviores et longiores, pileos, omnia fere, expeditioni militari et amictui servientia, mobilia, super 25,000 florenorum polonicalium, praedando, diripuerunt. Jusuper signum cohortis militare et timpanas cutaneos rapuerunt. Qualiter ad summam penuriam totam cohortem adduxerunt multasque alias violentias, damna et injurias protestantibus alioisque plurimis Ukrainae et Podoliae incolis, neces, etiamque dampna et injurias instinctu suo intulit et causavit. Pro quibus praemissis iure actum et vindicaturum velle, salva protestationis hujus melio-

ratione (manifestatione hac sua interposita, quod corpora et cadavera intersectorum, ob absentiam protunc in loco suo actorum castrensum capitaneatus laticzoviensis, tali ingruente tumultu non valuerit praesentare) iterum atque iterum manifestatur et protestatur. Et in verificationem praemissorum praesentaverunt officio praesenti vulnera: et quidem generosus Stanislaus Podlecki, supramemoratus rothmangister sacrae regiae majestatis, modernus protestans, vulnera duo, penes se continuata, in fistula manus sinistre, circa pugnum ab infra framea secta, jam subsanata, perlonga, item vulnus in tibia superiori pedis dextri, latum, rotundum, subsanatum, cuspide punctum. Nobilis Adamus Wysocki—manum dextram, circa juncturam brachialem cuspide in utramque partem trajectam, atque cum perpetua mutilatione—subsanatam; item in palma sinistra vulnus framea sectum, non adeo longum, subsanatum, tertium vulnus in tempore capitis sinistro framea sectum, longum et latum, quamvis subsanatum. Nobilis Joannes Dembicki—vulnus in fistula manus dextrae, circa pugnum framea sectum, subsanatum. Nobilis Stanislaus Wojciechowski—pectus sub mamilla dextra cuspide in utramque partem transverse trajectum, uecdum subsanatum. Nobilis Stanislaus Dijkiewicz—vulnus in occipite, basta punctum, subsanatum. Nobilis Jacobus Kochański—vulnus super oculo dextro, item secundum in geno sub eodem oculo dextro, tertium vero super aure sinistra—cuspide illata, jam subsanata. Qua vulnera, sibi illata per kozakos, in protestatione expressos, ipsorumque complices, de nomine et cognomine ignotos, ex instinctu generosi Pyrcha esse asseruerunt. Illaque taliter, ad affectationem protestantis, officium praesens vidit, debite conspexit et connotavit.

Книга протоколов лятычевского гродского суда, годы 1704 – 1706, № 5247; листъ 41 на оборотѣ.

CCXLIII.

Допросы, отобранные отъ козацкаго Погребискаго сотника, Грицька Борисенка, въ которыхъ разсказано начало возстанія козацкаго въ Немировѣ и его окрестностяхъ. 1704. Августа 7.

Feria quinta, in crastinum festi Transfigurationis Christi Domini, anno eodem, 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitaneatus latyczoviensis, personaliter veniens generosus Stanislaus Podlecki, cohortis levioris armaturae sacrae regiae maiestatis rothmagister, obtulit officio praesenti et ad acticandum, inhaerendo protestationi suaे contra generosum Pyrcha die hodierna, in actu conventa, factae, porrexit terminationem Hryćko Borysenko, kozacii centurionis, since-re edictae veritatis, cum titulo et essentia tali: Dōbrowolna confessata Hryćka Borysenka, sotnika pohrebickiego, die 23 julii, w obozie kozackim pod Pawołoczą zeznana: primo ten zeznał, że za ordynansem swego pułkownika, Paleja, był zesłany do Niemirowa, żeby Olexija zabił, sotnika niemirowskiego, co i uczynił; secundo tenże zeznał, że za brata tegoż Borysenka nieboszczyka Olexija zabito, którego nieboszczyk Olexij podczas buntów zabił i głowę jego niemirowskiemu panu oddał. Tertio tenże zeznał: po zabiciu Olexija zeszły się gromady: niemirowskie, kowalowskie i przyłuskie, nie puszczając z Niemirowa Borysenka do Palija. Quarto i to zeznał, że gdyбы nie pan Pyrcha, nie byłoby żadnej ruiny nigdzie, bo on, z listami przyiechawszy króla jego mości do Niemirowa, które z poduszki dostawszy, pokazywał przedemną przy ludziach i powiedział: «że panowie Lubomirscy i Potoccy i Sieniawski przeciwko królowi buntu podnoszą,—o to i pod Sieniawą lachy stoją, którzy się na

was zbierają—idźcież, a jak możecie, tak rozpędzajcie i do króla naganiajcie». Skoro tak kozacy, jako i pospółstwo usłyszało, nie dali mi pokoju: «Якъ ходимо, такъ ходимо пидъ Сеняву, а то указъ королевскій, щобысьмо ляхивъ розгонялы». Ja, hultajstwa nie mogąc spinić, pozwoliłem, żeby na zwiady pod Sieniawę poszli. Po-szedł Naliwajko z Kiernosowki i Iwan Assawuła, trzeciego dnia aż chorągiew i kotły prowadzą, którerem zaraz do Palija posłał. Quinto, uczuwshy o tem Szpak, i jał sobie hultajstwo zbierać, których zebrawszy, siła porobił szkody ludziom i ruiny. Cujus affectationis officium praesens anuendo, paeinsertam terminationem ad acta sua suscepit et ingrossari demandavit, post cujus ingrossationem, originalem connotationem idem generosus offerens denuo ad se recepit, de qua recepta, officium praesens et cancellarium ejus quietavit, praesentibusque quietat.

Книга протоколовъ летичевскаго гродскаго суда, годъ 1704—1706, № 5247; листъ 43.

CCXLIV.

Жалоба дворянинна Ремигіяна Радошевскаго на дворянина Іоанна Ковнацкаго, управляющаго имѣніями княгини Іоаннны Любомирской, о томъ, что Ковнацкій не выполнилъ многихъ условій контракта, по которому онъ отдалъ Радошевскому въ арендное владѣніе имѣніе Старый Константиновъ. Между прочимъ Радошевскій понесъ убытки отъ того, что мѣщане Староконстантиновскіе, во время козацкого восстанія, подняли ложную тревогу и заставили Радошевскаго бѣжать. 1704. Сентября 12.

Feria sexta post festum Nativitatis beatissimae virginis Mariæ proxima, anno Domini 1704.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, laticoviensia personaliter veniens generosus Remigianus Radoszowski, suo et generosæ Helenæ Strzałczanka, consortis suæ, nomine, soleniter et cum summa querimonia protestatus est in et contra generosum Theodorum Kownacki, sœvenissimae Theophilae Ludovicæ in Ostrog et Zasław ducissae, bonorum ejusdem, uti aliorum—trac̄tus Stary Konstantinow, in palatinatu Volhiniæ, districtu Cremencensi existentium,

œconomum, atque ideo, quia ipse, inito secum protestantibus, nomine serenissimæ ducissæ, trienali arendatorio, pro appraehentione et tenuta eiusdem tractus Stary Konstantinow, contractu, summaque quantum decem millum florenorum polanicalium de manibus protestantium ad suam dispositionem, tum realiter, tum in retentis ipsorum percepta, non attentus justitiae et æquitati, quod generosi protestantes, secundum porrectum sibi inventarium, anno primo tenutæ suæ, per defectum arendatorię exactionis summam se concernentem non in toto, secundo vero anno, quo insolens kozakorum grassabatur tumultus, ob bonorum desolationem vix aliquid, aut fere nihil, tertio itidem non in plene perceperunt; et ex cuius non perceptione retenuta sibi summa nihil fructificaverunt, quodque in suis praetensionibus justissimis circa condessionem de bonis appraehensis pacificandi erant, pacificati non sint, quod subditi et oppidani Stary Konstantinow, uti: Stephanus Malinecki civis, tum judeus, Leiba dictus, ipsum generosum protestantem pravissimis vexando et in faciem instando verbis, dishonorarunt, quod nobilis Jacobus Laskowski, per generosum Kownacki, œconomum, superimmissus, eundem generosum protestantem verbis, honorem nobilem tangentibus, confudit; quod subditi et oppidani Stary Konstantynow frumentorum varii grani et seminis, propriis aratris protestantium curatorum, fere ad semiæquingentas sexagenas, eqnis, pecoribus, pecudibusque depaverunt; quod infidelis Froim, judaeus Constantinoviensis cum uxore sua, non clauso celario, ubi etiam res erant illorum, dolium mellis certi, scilicet multi furtui permiserunt, idque fere quinquies fieri commoniserunt; quod generosi protestantes, eliberando ab excisione per exercitum regni, uti suspectos rebelles, oppidanos, cum summa adhibita cura, plurimas impensas erogarunt; quod equum, valoris centum imperialium, generosus protestans, pro sola suorum opidanorum conservatione, instante regni exercitu, disurrendo, nec non alias plures equos, hic imprestitos, amisit; quod pro victu et mensa tenutariorum nunc protestantium victualia, prouti: pisces, pro omni tempore. . . . . assignatos, piscatores, recalcitrando, non apportabant; quod judei propinatores, jam calculo perceptorum circa condæssionem annotatam summam, pro petiso (vulgariter Kadkowego) quinquaginta et quinque in specie imperiales restitituere retractaverunt et eo usque protestantibus non

restituerunt; quod similiter comunitas oppidanorum Stary Konstantinow, non modo residuitatem debiti a se census, verum etiam acomodata[m] pro usu suo pecuniam, centum videlicet florences polonicales, iisdem protestantibus non rediderunt; quod inventarium, porrectum in proventuum perceptione, in elusionem protestantium non verificatum; quod, vetante contractu, ne residentia aliqua commoda extrueretur et ob defectum residentiae, eodem contractu causante, per ireptionem ignis in vestibus pretiosis, carbasis, cera, cupro, stano, tapetibus, variisque supellectilibus omnibus in summum protestantes damnificati sunt; quod tunc etiam omnia devorante igne, equus valoris quadringentorum florenorum polonicalium de stabulo protestantium, nullo tuuc in civitate Stary Konstantinow preter ipsos oppidanos hospitante, in furtum cessit; quod oppidani Stary Konstantinow, idem cum rebellibus kozacis molientes, anno non pridem preterito, necdum advenientibus aut apparentibus kozacis, ipsi per se in mutuo con dictamine versantes, summis sera nocte excitatis clamoribus per civitatem atque tumultu, ejaculando bombardas, sponte sua, facto percilio, ut generosos protestantes aliasque nobiles, protunc in civitate existentes, tali astu expellerent, prout defacto expulerunt et per devia in fugam abire fecerunt, ad amitendum tria paria vestium pretiosarum cum globulis aureis, adamantibus inornatis, aliaque plurima, fere ad quatuor millia florenorum polonicalium, induxerunt, quodque plures alias violentias, damna et injurias generosi protestantes passi sint; ipse tamen videlicet generosus Kownacki, jam post mature trienalem expirationem, non ante, non ipso tempore expirationis tenutae protestantium, primo nobilem Laskowski, prouti et ante saepissime varios superimmitere solebat, superimmisit, bona et obedientiam subditorum ademit, atque per eundem summo contemptu ipsam generosam protestantem affecit; post vero in elusionem tantam conductis etiam generosis protestantibus non immodico sumptu alieno ex palatinatu conducentibus, pro formanda secum complanatione, vi gressu expressorum pretensionum, amicis, non tantum complanationem non finivit, verum de bonis Stary Konstantinow, apprehensio vi et violenter, expulit, atque protestantes sic summopere injuriavit; pro quibus praemissis, aliisque notandis, se jure acturos et vindicatores velle, salva nihilominus protestationis hujus melioratione, iidem

generosi protestantes, ubi et cum quibus opus fuerit, iterum atque iterum manifestantur et protestantur.

Книга гродская, летичевская, поточная и записовая, годъ 1704—1706, № 5247; листъ 47.

С С Х Л V.

Инструкція, данная дворянами воеводства кіевскаго посламъ отправляемымъ къ гетману Мазепѣ съ изъявленіемъ дружбы и согласія. 1704. Сентября 16.

Року тисеча семъсотъ четвертого, месеца октобра четверто-го наадцать дня.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости, Овручомъ, передомною, Михалемъ Сишаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами нинешними, кгродскими енералу воеводства киевскаго, stanowszy oczewiście urodzony jego mość pan Mikołay Skipor, ho-rodniczy owrucki, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, kijowskich instructią woiewodztwa kijowskiego, we Włodzimirzu, na seymiku, z podpisem ręki własnej jego mości pana marszałka koła rycerskiego woiewodztwa kijowskiego, ratione introcontentorum, ich mościom panom posłom daną, per oblatam podał, kтора instructia tak się w sobie ma: Instructia do jaśnie wielmożnegó jego mości pana Jana Mazepy, hetmana woysk jego carskiego prześwietne- go welichestwa zaporoskich, kawalera świętego apostoła Andrzeja, urodzonym ich mościom panom: Mikołajowi Skiporowi, ho-rodniczemu owruckiemu i Kazimirowi Pruszyńskiemu, posłom woiewodztwa kijowskiego naszego, we Włodzimirzu, roku tysiąc siedmsetnego czwartego, die decima sexta septembbris, przez nas obranym i uproszonym: primo ich mość panowie posłowie nasi, wielce mości panowie i bracia, imieniem całego woiewodztwa naszego należytą jaśnie wielmożnemu imę panu hetmanowi woysk zaporoskich od nas wszystkich oddawszy veneratię i zdrowia dobrego po-winszowawszy, życząc, żeby jak nayszczęśliwszych od pana Boga

w przedsiewzięciu swoim przeciwko nieprzyjacielowi wiary świętey katolickiej jego mość z całym swoim zacnym i godnym rycerstwem doznawał successów. Secundo, mają to donieść ich mość panowie posłowie nasi jaśnie wielmożnemu jego mości panu hetmanowi zaporskiemu, że woiewodztwo nasze kijowskie, naiaśniejszego króla jego mości, pana naszego miłoścatego, Augusta wtorego, jako przedtym, tak i teraz mając za pana, wierne i nieodmienne poddaństwo krolowi jego mości dotrzymywać statecznie deklarue. Tertio—ciz ich mość panowie posłowie mają upraszać jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana, żeby jego mość całemu swemu rycerstwu w dobrach woiewodztwa kijowskiego in genere wszystkich kazał wszelką nakazać skromność, wydawszy z cancellaryey swoiej ochronne univerasały. Quarto—po doznaney y, da Bog, bez wątpienia doświadzonej od jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana łasce i protekcyey, także i wszystkiego przezacnego jego rycerstwa przyjaźni, mają wszelką od woiewodztwa naszego życzliwą nazawsze deklarować propensią. Quinto—inne wszystkie woiewodztwa naszego desideria ich mościów panów posłów staraniu y rozsądkowi zlecamy, a tę instructią jego mości panu marszałkowi woiewodstwa naszego, dla większej wagi i pewności, podpisać zleciliśmy. Działo się ut supra. U tey instructiey podpis ręki jego mości pana marszałka temi słowy: Maciey Stefan Skuratowski, horodniczy kijowski, pisarz grodski żytomirski, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kijowskiego. Которая же то инструкция, за поданемъ и прозбою выше менованое особы а за моимъ урадовымъ принятьемъ, до книгъ нинешнихъ есть въпиана.

*Книга киевская, гродская, записовая, поточная и декретовая,
№ 24, за годъ 1703—1704; листъ 187.*

Жалоба дворянина Ивана Рудавского на дворянина Альберта Фелицкого о томъ, что Фелицкий ложно обвинилъ нѣкоторыхъ жителей управляемаго Рудавскимъ мѣстечка Копайгрова въ участіи въ козацкомъ движениі и въ нападеніи во время его на село Берлинцы, управляемое Фелицкимъ 1704. Ноября 14.

Feria sexta post festum sancti Martini pontificis proxima, anno Domini millesimo septingentesimo quarto.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, laty-
czoviensia, personaliter veniens generosus Joannes Rudavski, magni-
fici Martini Vybranovski, vexilliferi palatinatus Podoliae, bonorum
oppidi Kopajgród aliorumque eo spectantium possessoris, bonorum
eorundem administrator, ex quo rescivit de quadam protestatione,
per nobilem Albertum Felityński, bonorum villarum: Berlińce et
Olczydajów, possessionis generosorum Stanislai et Antonii Szydłow-
skich, fratrum inter se germanorum, administratorem, coram actis
regni contra famatos: Semenum Sutorem, Kozakum, oppidi Kopaj-
gród advocati generum, Georgium Łantvojt, Sydor, Vasyl, Petri Ko-
łomyjec filium, et Molendinatorem, oppidanos Kopaygrodenses, ac si
praedicti subditi, oppidani Kopaygrodenses, tam ante rebellionem,
in rebellione, quam et nunc, post sopitam insolentiam subditorum re-
bellionem, equos de villa Berlińce certos abstulissent, aliasque vio-
lentias, damna et injurias, in protestationibus illorum specificata,
intulissent, facta. Ex nunc, nomine magnifici principalis sui, subdi-
torumque totius communitatis oppidi Kopaygród, de injusta coram
actis regni, in sua protestatione specificata, impetitione, ac de justa

honoris, pro imposta impostura, ubi opus fuerit, recuperatione, iterum atque iterum manifestatur, protestaturque et reprobatur.

*Книга протоколов летичевского гродского суда, № 5247,
год 1704—1706; листъ 50 на оборотѣ.*

CCXLVII.

Жалоба дворянки Екатерины Деренговской на дворянъ: Мартына Чарнецкаго, Самуила Домбровскаго и Шимановскихъ о томъ, что они, набравши козаковъ, напали на ее дворъ въ селѣ Васьковцахъ, ограбили его и сожгли, а ее самую истязали. 1704. Ноября 4.

Roku tysiąc siedmuset czwartego, miesiąca nowembra czwartego dnia.

Na urzędzie gródzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiesnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i xięgami niniejszemi, gródzkiemi, łuckimi personaliter comparens urodzona imē pani Katharzyna Słupskiego, urodzonego niegdy jego mości pana Władysława Deregowskiego małżonka, pozostała wdowa, quam primum acta praesentia po tak ciężkim a nieznośnym wiązaniu i niewoli kozackiej adire mogła, tak zaraz solennissime, z wielkim żalem swoim, na przeciwko urodzonym ich mościom panom: Marcinowi Czarneckiemu, dzierżawcy miasta Zaślavia, także panu Samuelowi Dąbrowskiemu i panom: Szymonowskiemu i Szymanowskiej, jakiegożkolwiek imienia, czasu prawa na terminie specifikowanym, świadczy i protestuje się. Iż jego mość obwiniony, pan Czarnecki, będąc tenutorem dóbr miasta Zaślavia i upatrując sobie iakoweści niechęci i zamieszania w bliskim sąsiedztwie z protestującą jej mością, chcąc sobie do tejże dzierżawy zaślawskiej przywłaszczyć dobra wieś Waśkowce, zastawne protestantis, one całe zruinować umyślisz, namówiwszy się z obwinionemi ich mość pany wyszpomienionemi: Dąbrowskim, i Szymanowskimi małżonkami, zaciągnawszy kozactwa, do dóbr Waśkowiec, na dwór i rezydeutią jej mości żałującą się naślali, z którymi to kozakami i

obwiniona Szymanowska przyiechawszy, informując i przykazując tymże kozactwu, aby protestującą jej mość wiązali — i związano, do wsi Kondratki, majątkości obwinionej pani Szymanowskiej (odprowadzili), gdzie ciż nasłani kozacy, z informacją pana Czarneckiego, pochniąc obwinionej, paniej Szymanowskiej, mandata, protestującą jej mość, na dwór napadły, z izby wywlekszy, na starość okrutnie opak ręce zawiązały, obuchami bili, kolanami w plecy tłukli, zbitą i stłuczoną na wóz wrzucili i, na woźie leżącej, w skaplerzu czerwonych złotych sto, talerów bitych trzydzieścia z szyje zerwawszy, do siebie wzieli, w domu rabowali, fandy, suknie pozabierali i tak wiele szkody w gospodarstwie nieznośnej narobili, które czerwone złote i tallery bite ciż kozacy obwinionej jej mości paniej Szymanowskiej oddali, za które taż obwiniona w majątkości swojej, Kondratce, tychże kozaków traktowała; jej mość tedy protestującą, widząc niebezpieczność zdrowia swego, już pofolgowana trochę w więzieniu, do siostry swojej zaledwie się uprosiwszy, to jest do imię paniej Hajkiewiczowej, o mil dwie zawiąkała się; która to imię pani Hajkiewiczowa, widząc ciężką krzywdę i oppressią siostry swojej, posłała protestującą, uskarżającą się na kozaków wyszczególnionych, do jaśnie wielmożnego jego mości pana Mazepy, hetmana wojsk kozackich, gdzie jej mość protestującą, przybywszy do jego mości pana hetmana, krzywdę swoją opowiedziawszy, sprawiedliwość z kozaków otrzymała; i ciż praesentes jego mości panu hetmanowi powiedzieli: «żeśmy co-kolwiek pobrali, tośmy wszystko pani Szymanowskiej pooddawali, która była przy tymże rabunku z nami i my nasłani byli z informacją jego mości pana Czarneckiego, dzierżawcy Zaślaskiego». Bez bytności tedy protestujączej jej mości obwiniony jego mość pan Dąbrowski, mieszkając w tejże wsi Waśkowcach, zrabował do ostatka, parobkowi swemu Iwanowi, który to był na urzędzie praesentowany, dwór palić kazał, który, się zbraniając, nie chciał; lecz córka obwinionego, panna Zuzanna, wziosły ognia, podpaliła i dwór ze wszystką ruchomością i dobytkiem spaliła, w popiół i w iedyne perzyne obróciła; jej mość zaś protestans, powróciwszy i nic nie zastawszy w majątkości swej, będąc ciężko zrujnowana i spalona, do tego i życia nie pewna przez przechwałyki obwinionego, jego mości pana Czarneckiego i pana Dąbrowskiego, jako i panów Szy-

manowskich małżonków, Izami się oblać musiała i tak ciężkich, tak sama jej mość protestującą, jako i poddani jej mości, przez kradzież od pana Dąbrowskiego, krzywdy i szkody ponosić muszą, o czym atestacia, tak jego mości pana Michała Ciołka i Jana Rokickiego, ręką ich mościów podpisana, także atestacia całej gromady waśkowieckiej i protopopy zasławskiego szerzej w sobie świadczy. I na dowód tego wszystkiego taż jej mość protestującą tuż, na urzędzie, wyszczególnionego Iwana, winowajce, presentowała i nazad go do siebie odebrała. O co wszystko, uti praemissum est, moderna protestans przeciwko tymże ich mościom obwinionym, wyszczególnionym, iterum iterumque świadczy i protestuje się, ofiarując się o to wszystko prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie salvam actionem vel per citationes meliorationem, o przyjęcie terazniejszej taż jej mość protestans mnie, urzędu, prosiła, co i otrzymała; imieniem jej mości paniej Deręgowskiej, pisać nie umiejącej, na tej protestacji podpisuję się Józeph Matheusz Radochowski m. p.

*Книга уродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704;
Листъ 604 на оборотѣ.*

CCXLVIII.

Жалоба отъ имени мѣщанина мѣстечка Бараповки, еврея Аврама Коссого, на мѣщанъ мѣстечка Смордырева о томъ, что они напали на него въ то время, когда онъ бѣжалъ изъ Бараповки въ Смордыревъ, убѣгая отъ козаковъ гетмана Мазепы, расположившихся лагеремъ въ окрестяхъ Любара, и ограбили его совершенно. 1704 Ноябрь 12.

Roku tysiąc siedmusetnego czwartego, miesiąca nowembry dwunastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuckim, przedemną, Adamem Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku Łuckiego i księgiami niniejszymi, grodzkimi, Łuckimi, stanowczy oczewiście urodzony jego mość pan Kazimierz Ilecki, plenipotent jaśnie wielmożnego jego mości pana Franciszka Lubomirskiego, pułkownika wojsk cudzoziemskich jego królewskiej mości, nomine tegoż

jego mości pana pułkownika, jako też imieniem jego mości pana Józepha Suchodolskiego, gubernatora miasta Połonnego nowego, dóbr dziedzicznych tegoż jego mości pana Lubomirskiego, także imieniem niewiernego Abrahama Kosego, mieszkańców i arendarza z miasteczka Baranówka, itidem dziedzicznych dóbr tegoż jego mości, solenniter świadczył i protestował się naprzeciwko przewielebnej w Bogu jej mości pannie Annie Gołyńskiej, xieni conwentu jarosławskiego i całemu konwentowi tegoż klasztoru panieńskiego jarosławskiego, dóbr miasteczka Smorderowa, quocunque juris titulo possessorom, także urodzonemu jego mości panu Gabrielowi Miežwińskiemu, na ten czas dzierżawnemu possessorowi tychże dóbr Smorderowa i roboczym: Miskowi Sołamasze, Chwedorowi Chomiczowi z synem jego, Miskowi Bobrykowi i innym, in ulteriori juris tractu specificandos, mieszkańom i poddanym tegoż miasteczka Smorderowa, samymże ich mościom obżałowanych po imionach i przewiskach lepiej wiadomym, w ten sposób i o to: iż pomienieni mieszkańie Smorderowscy, wyżej wyrażeni princypales, przybrawszy do siebie adhaerentiam z tegoż miasteczka, nie mając od tych że panów swoich należytego powściągnienia, w roku terazniejszym, tysiącznym siedmusetnym czwartym, dnia trzynastego septembra, podczas idącego wojska od najjaśniejszego Cara jego mości moskiewskiego na sukurs najjaśniejszemu królowi jego mości Augustowi wtóremu, gdzie natenczas, zbliżywszy się pod Lubar, jaśnie wielmożny jego mość pan Mazepa, hetman wojsk zaporoskich, i tamże pod Lubarem przez niedziel kilka z wojskami swemi stał, nie czyniąc z tymże wojskiem swoim żadnego uciemiżenia i krzywdy w tamejszych krajach, i owszem załogi po miastach i wsiach dawał; a gdy niewierny Abram Kosy, mieszczanin i arędarz Baranowski, roku, miesiąca i dnia wyszmanowanych, obawiając się tantisper tegoż wojska kozackiego przechodzącego i stojącego, zabrawszy substancią swoją, którą tylko miał, z pomienionego miasteczka Baranówka do miasteczka Smorderowa, dobr obżałowanych, dla schronienia się przed tymże kozakami z taż substancią swoją wywiózł się, gdzie miasto schronienia się w tymże mieście, pomienieni poddani i mieszkańie smorderowscy, tychże ich mościów obżałowanych w same pierwospy, udawszy się za kozaków, mieniać się z tegoż za-

poroskiego wojska, na gospode tegoż żyda, gdzie natenczas złożenie miał, napadli et, hostili modo aggressi, tam skrzynie porozbijawszy, co tylko w tejże skrzynie zastali, jako to: pieniądze, suknie, korale, perły i inne fanty, srebra, złota, wszystko do szczeniu pozabierali i, samego zbiwszy, stkukszy i skaleczywszy, semivivum odeszli; których zabranych rzeczy regestr należycie produkowany będzie, przez co sobie tenże arendarz być mieni szkody ad minimum na tysięcy trzy. A potym, gdy tenże arendarz w niedziel cztery niektóre rzeczy, to iest korale swoie, u tychże wyszspecifikowanych mieszkańców i poddanych smorderowskich, w mieście Połonnym na targu przedawaiących, poznął i, poznawszy, ludzmi, tak mieszczany połońskiemi, jako i zamkiem nowomiejskim połońskim i innemi ludzmi godnemi, tamże oświadczywszy, iechał dla satisfakcij sobie z obwinionych sprawiedliwości do wyszmianowanego urodzonego jego mości pana Mierzwińskiego, ad praesens dzierżawcy smorderowskiego, w tym nie tylko żeby miał sprawiedliwości jako z złoczyńców otrzymać w swojej tak znacznej szkodzie i krzywdzie, ale jeszcze tenże jego mość pan dzierżawca, na samego ukrzywdzonego arendarza zdrowie i życie obiecując, groził się, jako i więcej miał złości, onego nieżywić, przez co ich mość specificati, ratione non continentiae ludzi swoich, prawo pospolite i pokój sąsiedzki zruszyli, winy w nim zawarte i do jakiej osoby zciągać się będą, zawzieli i zaciagneli, a protestantis principałów do szkód nie małych przywiedli i do dalszych przywodzą; o co wszystko, uti praemissum, iterum atque iterum protestowawszy się, deklaruie pomieniony comparens, tychże pryncypałów swoich jure acturos, zostawiwszy salvam, komu będzie trzeba, melioratiorem, si opus fuerit. Kazimierz Telecki. Et incontinenti stanowszy oczewiście wozny generał wojewodzwa wołyńskiego i innych, szlachetny Joachim Fedorowicz, który in vim suaे verae ac fidelis relationis, palam, publice, libere ac per expressum recognovit: iż on, ad affectationem et juridicam requisitionem urodzonego jego mości pana Józepha Suchodolskiego, gubernatora połońskiego, także niewiernego Abrahama Kosego, arendarza z miasteczka Baranówki, mając przy sobie strone szlachte, ludzi wiary godnych, urodzonych ich mościów: Jana Wierzbickiego i Michała Domańskiego, był roku terazniejszego, tysiąc siedmset czwartego, dnia piątego novembris w miasteczku Smorderowie i w zameczku tamejszym, u jego mości pana Gabriela

Mierzwiańskiego, dzierżawcy natenczas będącego, i pomienionych: Miska Sałamachę, Fedora Chomiakę z synem jego, Miska Bobryka i innych, czasu prawa specifikowanych, w winach prawnych do rosprawy prawnej aresztował i przyporęczył, który arrest jego mość pan dzierżawca, benevole przyiowszy, deklarował pomienionych winowojców do rosprawy prawnej dotrzymać i onych przed sąd stawić, w czym się woźny szlachtą, przy sobie będącą, oświadczyszy, ztamtąd odjechał i o tym tę swoją relację przedemną, urzędem, czyni i zeznawa, prosząc id totum actis connotari, co i otrzymał Joachim Fedorowicz, woźny województwa wołyńskiego.

*Книга ыродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704;
лицъ 644.*

С С X L I X .

Жалоба отъ имени житомирского ловчего, Вентурія—Станислава Ганского, на дорогицкаго стольника, Якова Ледуховскаго, о томъ, что, когда оба они провожали, проходившаго черезъ Острогъ, миргородскаго козацкого полковника, то Ледуховский, безъ всякой причины, бывъ и скорбялъ Ганского, а потомъ, напавъ на него со слугами, изрубилъ его саблею. 1704. Ноября 13.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca novembris trzynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości Łuczkim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, namiestnikiem burgrabstwa zamku łuckiego i księgiem niejedzemi, grodzkiem, Łuckiem, comparens personaliter urodzony pan Mikołaj Korzeniowski, sługa wielmożnego jego mości pana Wenturego Stanisława na Hańsku Hańskiego, łowczego żytomirskiego, laetaliter dotąd jeszcze przez niesłuszne zacięcie i poranienie niżej wyrażonego obwinionego chorującego, nomine et speciali comisso tegoż pana swego, quam primum acta praesentia adire potuit, tak zaraz solenniter et magno cum dolore naprzeciwko urodzonemu jego mości panu Jakubowi

Leduchowskiemu, stolnikowi drogickiemu, uczyaku niżej wyrażonego pryncypałowi, tudzież szlachetnemu Wojciechowi Kurowskiemu, pierwszemu kompryncypałowi et manuexecutorowi, Janowi Kozmińskiemu, Michałowi Rudnickiemu, Janowi Worąkowskemu i innym do kilkunastu osób, slugom i czeladzi pomienionego jego mości pana stolnika drogickiego, samemu jego mości lepiej de nominibus et cognominibus wiadomym i świadomym (którzy, lubo hoc loco non exprimuntur, pro expressis tamen et specificatis censeri debent) uczynku niżej wyrażonego actis comprincipałom et mandatorum pana swego exekutorom, świadczył i protestował się w ten niżej opisany sposób i o to: iż jego mość obwiniony, nic nie respektując na prawo Boskie i pospolite, pokój sąsiedzki, także ludzi postronnych wojsk, nulla habita ratione do jego mości pana łowczego żytomirskiego, wraz z jego mością obwinionym wojska zaporoskie, przez miasto Ostrog, dla całości ubogich ludzi, mieszkańców tamecznych, ne aliquod patientur detrimentum w ubuztwie swoim, anno nunc currenti, mille-simo septingentesimo quarto, die vigesima prima octobris przechodzące, już za miasto nowe Ostrog, w pole, na trakt zasławski, tak przez pomienionego jego mości obwinionego, jako et moderni protestantis pana, przeprowadzone, gdzie jego mość pan pułkownik Mirhorodzki, powracając z usługi jego królewskiej mości, z wojskiem swoim przechodząc bez pomienione miasto Ostrog, nie chcąc do dzierżawy pana moderni protestantis, do zamku, wstompię, tamże na tym trakcie miodu sobie dać kazał; czyniąc tedy dość affec-taciej jego mości pana pułkownika, pan protestantis miodu z miasta przynieść jako najpředzej rozkazał i tam, przy podziękowaniu za wszelką modestię wojska, z tymże jego mością panem pułkownikiem, sędzio wojskowym, strażnikiem, oboznym i całym wojskiem, czekającym na przejście przez mosty tak taboru jako i armat, ochotny być musiał; przy której ochocie, przy bytności jego mości obwinionego, tenże pan pułkownik in discursu pytał się moderni protestantis pana: «na czyjeby to połowie był most ten dług?» jego mość pan łowczy żytomirski, protestantis pan, odpowiedział: «że na połowie, w dzierżawie jego mości pana stolnika drohickiego będącej». Jego mość obwiniony, jako prętko to usłyszawszy, tak zaraz, bez dania żadnej najmniejszej okaziej, insperacie do jego mości pana

łowczego żytomirskiego, moderni protestantis pana, z submisią quasi przystompiwszy, in praesentia tegoż pana pułkownika i wojska zdnieprskiego, tak dalece imprevit colafum, że się aż krwią oblać musiał, które oblanie krwie po kuntuszu pana pułkownika tegoż wojska znaczne być musiało; po którym uderzeniu, protestantis moderni pana za czyprynę porwawszy, wołał na Kurowskiego, sługę swego, jego mość obwiniony: «rąbat taki owaki matki synu, bo cie sztychem pchnę, albo cię żywić nie będę!» Co gdy usłyszał tenże Kurowski mandatum pana swego, zaraz do szable porwawszy się, chcąc nieżywić protestantis moderni pana, z tyłu inermem prawie rąbać chciała i pewnieby nieżywił, ile już w ręku jego mości obwinionego będącego, gdyby nie tenże jego mość pan pułkownik onego sam przytrzymał, z którego rąk tenże Kurowski po pod paczące wyrwawszy się, za czuprynę z tyłu jego mości pana łowczego żytomirskiego porwawszy, z panem swym pewnieby protestantis pana, nic na siebie złego nie spodziewającego się, ile spilego i niewczasem zmorzonego człowieka, nieżywili, gdyby nie divina providentia, a nie łaska jego mości pana pułkownika, który, widząc summam oppressionem et laesionem honoris jego mości pana łowczego, pana moderni protestantis, iednemu panu Bogu duszę winnego, tenże pan pułkownik nie obronił i obwinionych nie pooprychał, z innymi swemi, natenczas przytomnemi, wyżej wyrażonemi. Nad to, gdy tenże pan pułkownik, post altum memoratum, temuż jego mości panu Leduchowskemu, stolnikowi drohickiemu, mówił: «że niesłusznie człowieka, nic sobie niewinnego, contemptem nakarmił, niechże będzie tam i pokuta, gdzie się popełnił grzech»; a w tym razie mówi haec formalia: «pane sudia! pyj do pana Leduchowskoho, nechaj piet do pana Hańskoho, i nechaj pereprosiatsia». Jego mość obwiniony, his non contentus, jak prętko odebrał z rąk tegoż pana sędziego kusz z miodem, panu, mówiącemu z jego mością panem pułkownikiem o terminach wojskowych, zalał oczy; potym secundario tenże pan pułkownik, uraziwszy się, patrząc na takowe niesłuszne i bezprawne postempki jego mości obwinionego, iterum perswadował: «że co czynisz imć panie Leduchowski, zle i niesłusznie, otuż ja piie do ciebie, przynajmniej ode mnie przyiowszy, pij do pana Hańskiego» i ten drugi kusz z miodem, skoro z rąk jego

mości pana pułkownika odebrał, natychmiast iterato temuż jego mości panu łowczemu, moderni protestantis panu, zalał oczy, po którym zalaniu wtórnym oczów, wsiadszy na koń do zamku, połowy dzierżawy swojej, przybiegszy, armować się (grożąc zabiciem jego mości panu łowczemu żytomirskiemu, protestantis panu, jako ludzie rożni asserunt) począł i sługom swym, aby z iego mością obwinionym przeciwko protestantis panu iechali, surowie przykazał; tandem tenże jego mość obwiniony cum suis complicibus, z miasta starego, czyli z zamku na nowe miasto przyjechawszy, i tam umyślnie, chcąc nieżywić moderni protestantis pana, dotąd, zasiadszy, czyhał, dokąd jego mość pan łowczy, pan protestantis, który też wojsko dalej przeprowadzał, z wyrostkiem tylko i sługa swym, de cognomine Nosalskim, bardzo piano nie powrócił się; a gdy tenże jego mość obwiniony, widząc nazad już powracającego jego mości pana łowczego żytomirskiego, lepiej sobie z tymże panem połkownikiem podpięgo, na koniu iadący drzymającego, do bramy nowego miasta Ostroga zbliżającego się, tenże imć pan obwiniony, do pana protestantis przyskoczywszy, zawałał: «zsiadaj z konia!» gdy zaś pan protestantis, formalia te usłyszawszy, pierwej z konia zsiadszy, odrzuciwszy ordynkę od boku, spodziewając się, że prętko sługa imci pana łowczego, protestantis moderni pana, de cognomine Nosalski, doda szable, jego mość obwiniony, nie czekając poki dodadzą szable, zaraz z dobyto szabla do jego mości pana łowczego żytomirskiego przyskoczywszy, rombać chciał; którego widząc zwiętość pan protestantis, uti inermis, pod szable jego mości obwinionego podpadszy, z rąk wydarł, a potym, po wydarciu szabli, tenże jego mość, submissią quasi w swoim przedsiewzięciu okazawszy, do pana protestantis przystompiwszy, haec formalia mówił: «oddaj mi mospanie łowczy szable, dajmy sobie pokój, zgodźmy się, a nam co potym». I tak jego mość pan łowczy, słysząc tak jego mości obwinionego wielką submissią i obowiązek przysięgi, rozumiejąc, że sczyrym mówił sercem, też szable jego mości obwinionemu sam w pochwę włożył, które jak prętko pan moderni protestantis w pochwę włożył, tak zaraz jego mość obwiniony, nazad jakoby w dobry sposób odszedwszy, do szable znowu porwawszy się, mówił: «a tuś mi, teraz że ze mną!». Potym, gdy pan protestantis, jako iner-

mis protunc, pytał się jego mości obwinionego: «com ci winien, dajmy pokój, poczekaj niech mi przynamniej dadzą szabli, po kawalersku ze mną» obowiązując parolem, mówił, jego mość obwiniony, nic na to nie respektując, zaraz do protestantis pana z goło skoczywszy szabla, tamże na tym miejscu nieżywić chciał i pewnieby nieżywił, gdyby nie providencia Bozka, a nie przymknął się do szabli sługi swego Nosalskiego, a jego mość obwiniony, iak prętko ujrzał, że u sługi swego, przy boku będącego, dobywa szable, tak zaraz z tyłu w głowę, nie respektując na prawo Bozkie i pospolite, z naruszeniem kości, zdradziecko cioł i potym, jak prętko od boku sługi swego dobył szable, tak zaraz niemilosierdnie razy kilka na jego mości p na łowczego, moderni protestantis papa, zdrowie salwującego, przycioł, a potym, pod szable podchwyciwszy się, sam za szable protestantis panu porwawszy, na slug swych zawałał: «wykręcajcie mu szable!» którzy jak prętko przyskoczyli, tak zaraz wydzierać tak dalece poczeli, że aż krzyż u tejże szable ułomali i tam niemilosierdnie rękę lewą, między wielkim palcem i drugim przy nim małym, z przerznięciem żyły, naruszeniem kości poderżneli, na którą rękę, kiedy nie na wszystko, to przynejmniej in parte, kalcząć musi, a gdy po uczynku wyrażonym pan protestantis, już zraniony i skałeczony, krwio oblany, do domu niewiernego Izraela, mieszkańców nowego miasta Ostroga, przyprowadzony, czekał dokąd nie przyjdzie dla opatrzenia cęrułik, jego mość obwiniony, przepomniawszy bojaźni Bożej i prawa pospolitego, tamże przyszedzsy, miodu sobie dać kazawszy, do pana protestantis, krwią uszłego, pił i pić przymuszał i do zgody, aby się koniecznie zgodził, przyniewalał, mówiąc: «kiedy się ze mną nie zgodzisz, to albo ciebie albo mnie czarci wezmą; trafię ja do ciebie i do Brodowa i tam ci spać nie dam, kiedy się ze mną nie zgodisz». Tamże nadto, w tymże domie, przed różnemi ludźmi, mieszkańami tamejszem, chwaląc się tym uczynkiem i bezbożnym postępkiem, na zdrowie jeszcze i życie pana protestantis dyffidował et hucusque diffidować nie przestaie; przez który takowy swój bezbożny i bezprawny postępek, jego mość obwiniony prawo pospolite, pro qualitate facti et excessus, na siebie zawziął i zaciągnął, do ujmy zdrowia i szkód niemałych moderni protestantis pana przywiodł; de quibus praemisis, tam paenit et damnis exinde subsequentibus, idem comparens,

nomine tegoż pana swego, przeciwko jego mości obwinionemu, sługom, czeladzi jego mości, praecipue: Gurowskiemu, executori et manuoperatori, iterum iterumque protestatur, salva manente melioratione jego mości panu łowczemu żytomierskiemu, panu swemu, za przyjściem, da Bóg, pierwszego zdrowia, reservata et praecustodita. Et incontinenti, stanowszy oczewiście woźny generał województwa wołyńskiego i innych, szlachetny Stephan Lewicki, w moc prawdziwej, wiernej i skutecznej relacji swojej, jawnie i dobrowolnie zeznał: iż on, roku terazniejszego, tysiąc siedmset czwartego, dnia dwudziestego czwartego miesiąca octobra, ad affectationem juridicamque requisitionem wielmożnego jego mości pana Wenturego Stanisława na Hańku Hańskiego, łowczego żytomierskiego, mając przy sobie stronę szlachtę, urodzonych ich mościów panów: Kazimierza Swirskiego i Jakuba Puciate, majoris ac evidentioris causa testimonii sibi adhibitos, był w dobrach wsi Brodowie, majątkości jego mości pana łowczego żytomierskiego, requirentis moderni, gdzie będąc z toż stroną szlachtą, widział i urzędownie oglądał: pierwszy raz, z tyłu w głowę cięty, z naruszeniem kości i przecięciem kuntusza; twarz opuchłą, siną; oko z prawej strony krwio zaciekle; rękę lewą srodze poderżnięto, z przecięciem żył i naruszeniem kości między palcami wielkim i małym, na którą rękę podobno kaliką być musi, suknie pokrwawione; nadto widział tegoż jego mości pana łowczego, dla zadania pomienionych razów, letaliter chorującego, które rany i razy, nie bez jego mości pana Jakuba Leduchowskiego, stolnika drogickiego, i służgi jego mości, Kurowskiego, są zadane—od protestantis pana i różnych ludzi, tam natenczas będących, słyszał; co on wozny, widział i słyszawszy, szlachtą, sobie przytomną, oświadczyszy się, odjechał; tenże woźny zeznał: iż on, roku i miesiąca a dnia dwudziestego piątego, wyżej w obductie wyrażonych, ad affectationem juridicamque requisitionem tegoż jego mości pana łowczego żytomierskiego, z tąż stroną szlachtą, był w zamku ostrogskim, na połowie jaśnie wielmożnego imci pana wojewody ruskiego, ad praesens w posessiej arędownej tegoż jego mości pana Ledochowskiego, stolnika drogickiego, będącej, gdzie będąc, szlachetnych: Wojciecha Kurowskiego, pryncypała pierwszego et manuexecutora, Jana Kozmińskiego, Michała Rudnickiego, Jana Worakowskiego, uti inpossessionatos, slug i

czeladź jego mości pana Ledochowskiego, uczynek díżej wyra-
żony pełniacych, koždego z osobna w tysiącu grzywien polskich
u pomienionego jego mości pana Jakuba Leduchowskiego, stolni-
ka drogickiego, iuridice aresztował i przyporeczył; który areszt
tenże jego mość pan stolnik drogicki, benevolē przyiawszy,
do rosprawy praynej dotrzymać deklarowały; który woźny, sły-
szawszy, szlachta sobie przytomną, wyżej wyrażoną, oświadczys-
zy się, ztamtąd itidem odiechał i o tym tē swoją prawdziwą, prze-
demną, urzędem, tak obductiej rāp in razów, jako i wyszwszemianego
aresztu uczynił i zeznał relacją; o których, tak modernus compa-
rens protestacij, jako i woźny relaciej wyszpomienionych, mnie, urzę-
du, o przyjęcie prosili, co i otrzymali. Mikołaj Korzeniowski, swo-
im i woźnego zeznawiającego, pisać nie umieiacągo, podpisuje się
(imieniem).

Книга гродская, луцкая, поточная, № 2586, годъ 1704;
листъ 648.

CCL.

Позовъ, требующий въ гродской луцкой судъ житомирскаго хорун-
жія, Ивана Шубича-Жолкевскаго, вслѣдствіе жалобы на него дворянина
Якова Ледуховскаго за разныя обиды, въ числѣ которыхъ Ледуховскій
указываетъ на то обстоятельство, что Жолкевскій отказался уплатить
острожскимъ купцамъ 800 злотыхъ, взятыхъ у нихъ Палѣемъ, и, но за-
пискѣ послѣднаго, долженствовавшихъ быть уплачеными купцамъ Жол-
кевскимъ. 1704. Декабря 20.

Athanazy na Miączynie, Maciejowie i Połajowie Miączyński,
podskarbi nadworny koronny, Łucki, krzepicki, Łosicki etc. starosta,
pułkownik wojsk jego królewskiej mości. Wielmożnemu jego mości
panu Janowi Szubič-Żułkiewskiemu, chorążemu żytomirskiemu, po-
zwaneemu, z osoby i dóbr waszmości generaliter wszystkich, leża-
cych, ruchomych i summ pieniężnych, zwierzchnością jego królew-
skiej mości, a władzą urzędu mego starościńskiego przykazuje, abyś
waszmość przedenną, albo sądem grodzkim Łuckim, na roczkach

grodzkich, łuckich, po dacie i położeniu tego pozwu najpierw przy-
 padłych i sądzić się mających, sam oblicznie i zawicie stanął na-
 instancią instygatora sądowego i jego delatora, wielmożnego jego
 mości pana Jakuba Leduchowskiego, aktora, który waszmości, przy-
 chylając się do prawa pospolitego i protestaciej o rzecz niżej wyra-
 żoną, anno millesimo septingentesimo quarto, die prima julii w gro-
 dzie łuckim zaniesionej, pozywa o to: iż waszmość, nie kontentując
 się tym, że przez zabranie szlachetnego Palija na szlachu wozów
 czterech, tu, do korony polskiej wełny wiozących, który to szla-
 chetny Palej nic sobie niewinnych mieszkańców, z Ukrainy towar wio-
 zących, zabrać kazał, którzy, redimendo praetium przez jego mości
 zabranych towarów, ośmset złotych monety dobrej zapłacić musieli;
 a u waszmości pozwanej przez attestacją, w Fastowie daną, sal-
 vam repetitionem nakazał. Et, tot multis requisitionibus, waszmość,
 ani tych towarów, ani też kosztów mieszkańców Ostrogskich wydać
 (nie) kazałeś. Praetermis erat actor terazniejszy i o to, hucusque
 dufając sprawiedliwości waszmości, że chłopi z Hulcza niewinnego
 Berka Rowieńskiego nazywającego się, in strata publica zastompiw-
 szy, wozy i towary, ex effrenata ich licentia, rozrabowali, onegoż
 samego pobili, potłukli i mało nie zabili. Ale i teraz waszmość,
 violentia violentiis addendo, nec metuendo poenas, contra invasores
 domus alienae legibus regni descriptas, śmiałeś waszmość i ważyłeś
 się na zamek i rezidencję actoris, ac si bonis modis przyszedłszy,
 et confidentiae niby plausum pokazując, nie mówiąc nic aktorowi,
 ptaszka, śpiewającego w izbie, porwawszy, slugom swoim waszmość
 oddałeś i onego do siebie wziołeś; potem muszkiet ze ściany i ten
 simili modo wziąć chciałeś, którego gdy actor dać waszmości renuit,
 nie dbając sobie parem in statu et honore szlachcica, lżyłeś i sro-
 mociłeś cum magna diffidatione na zdrowie aktora, odszedłszy wasz-
 mość, mości panie chorąży, modo violento u niewernego Kaczki,
 żyda, pistoletów parę i fuzję wziąć kazałeś, potym, ponabijawszy,
 do zamku przez zamkniętą bramę strzelałeś, dyffamowałeś aktora,
 privare vita deklarowałeś; nec his contentus, chłopów z Hulcza,
 plus minus numerum sto excedentium, zbić kazawszy, szturmem zam-
 ku dobywać chciałeś; i pewniebyś swój zawzięty umysł ad effectum
 przywiódł, gdybyś waszmość persuasus ludźmi godnemi od tej za-

wziętości nie był; z tamtąd pojachawszy, ulciscendo na aktorze, w dobrach aktora Wizdcach (?) najachawszy karczmę, karczmarza, Wola, nic sobie niewinnego, zabić chciałeś, jakoż zbitý, stłuczony, ledwo się od śmierci wrócił, i, jakoby po nieprzyjacielsku, igne demoliri karczmę waszmość chciałeś i inne violentie: zastempowanie aktoriowi z kozakami na drogach, jawne diffidowanie na zdrowie i życie aktora czyniłeś i dotąd czynić nie przestajesz, co waszmości fusiis futuro in termino per inquisitionem dowiedzono będzie. Przez co waszmość pozwany, prawo pospolite i pokój sąsiedzki zgwałciwszy, winy prawné na osobę i dobra zawiołeś i zaciągniołeś, do szkód niemałych aktora przywiodłeś. Do których szkód nagrodzenia, wijn prawnych pro omnibus praemissis przysłuchania się, oraz do stanowienia fidejussora, dobrze osiadłego na Wołyniu szlachcica, któryby za waszmości, ratione diffidatii ręczył na życie i zdrowie aktora, a w niestawieniu do zasiedzenia wieży i onej dotąd kontynuowania, ażby się za waszmości zapisano, actor waszmości na termin wyżo- znaczony pozywa, na którym, jako na zawitym, abyś waszmość, stanąwszy, na wszystko judicialiter odpowiadając, skutecznie się usprawiedliwił. Pisan w zamku łuckim. Anno millesimo septingentesimo quarto, die vigesima decembris.

*Книга гродская, луцкая, декретовая, № 3065, год 1705;
листъ 110 на оборотѣ.*

C C L I .

Универсалъ маршалка сеймика воеводства подольскаго къ дворянамъ того-же воеводства о томъ, чтобы они разгоняли и ловили свое-вольныхъ людей, еслибы они начали собираться въ «купы». 1705. Мая 5.

Feria tertia post dominicam Jubilate proxima, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Alexander Sokoł, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit literas universales introcontentas magnifici Vladislai Kawiecki, conventus particularis Camenecciae Podoliae mereschalci, ad incolas palatinatus ejusdem ordinatas, manu ejusdem propria subscriptas, tenoris talis: Władysław

Kazimirz na Hermakach Kwiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego województwa Podolskiego. Wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy, osobliwie iednak ich mościom panom: dziedzicom, dzierżawcom, zastawnikom dobr tak ziemskich, duchownych y królewskich y ich administratorom do wiadomości donosze: kiedy ich mość panowie bracia woiewodstwa tutejszego tę na mnie, z łaski braterskiej, włożyli funkcję, abyม desideria ich mościów, moich mościwych panów, iako nayskuteczniey mógł adimplere, na to wszes-
tkie moje impendi conatus; gdy na seymiku, die quinta Mai ex limitatione przypadłym, zachodzi mie rozkaz ich mościów, mościwych panów y braci, ex unanimo votorum assensu, aby hac in calamitate temporum, providendo wszystkim, ktoreby evenire mogły, uchowaj Boże, na ostatnią tutejszego woiewodztwa ruine, inkonveniencjom, osobliwie aby kupy swywolne w tych tu kraiach się nie zbierały, z woli ich mościów, moich mościwych panów y braci, uniwersał ex menteque ich mościów wszystkich, in congressu będących, wydać, stringendo wszystkich ich mościów panów dziedziców, dzierżawców, zastawników dobr ziemskich, duchownych y królewskich (co serio ich mościom administratorom swoim także y poddanym injungerę powinni), aby, ieżeliby, strzeż Boże, iakie swywolne kupy zbierać się y gdziekolwiek exorbitare chciały, onych instantaneę gromić, y znosić, y tam odsyłać, gdzie incumbit. Co, z woli wszystkich ich mościów panów braci, a z władz urzędu moiego, wszmość panom donosze, upraszaiąc, abyście wielmožni panowie spolnie z nami, zeło amoris patriae certuiąc, to uczynili, quod saluberrimum; a dla lepszej wagi y pewności własną moją, przy przyciśnieniu zwykłej pieczęci mojej, podpisuje ręką. W Kamieńcu Podolskim, die quinta mai, millesimo septingentesimo quinto anno. Władysław Kazimierz Kwiecki, stolnik nowogrodzki, podstarości y sędzia grodzki latyczowski, marszałek koła rycerskiego woiewództwa Podolskiego. Post quarum literarum ingrossationem, originale ejusdem circa acta præsentia est relictum.

*Книга каменец-подольская, записованая и помочная, 1705 года,
№ 3959, листъ 132.*

Свидѣтельство крестіанъ изъ села Филипповецъ, Павла Горфинца и Ивана Татарчука, о томъ, что крестіянинъ того-же села—Игнать Тригукъ, бѣжавъ въ Молдавію, собралъ отрядъ козаковъ, съ ними врывается въ воеводство подольское и грабитъ скотъ. 1705. Мая 18.

Feria secunda post dominicam Rogationum proxima, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens generosus Remigianus Dzierżek, interpres linguarum orientalium regni, statuit laboriosos: Paulum Horfiniec et Iwan Tatarczuk, de bonis villae Philipkowce subditos suos, qui statuti in haec verba recognoverunt, et quidem laboriosus Horfiniec: iż ja, będąc sąsiadem Ihnata Tryhuka, w tcyże wsi mieszkaiącego, ktory uszedł do wsi Omit, kraiów Wołoskich, nie mieszkaiąc niedziel dwie po śmierci oyca swego, Wasyla Tryhuka, w pomienionych dobrach, zaciągnowszy sobie kozaków ze wsi Przygrodka, z kraiów Wołoskich, owiec trzydzieści y dwie z jagnięty, z gruntów dobr Filipkowiec należących, y dzieci troje, ktore owce pasli, po Wielkiey Nocy ruskiey, roku terazniejszego, gwałtem zabrał y do Wołoch, za Dniestr, przegnał; potym w kilka dni, także napadlszy z tymiż kozakami, z trzody wzieli bydła rogatego pańskiego sztuk dziewięć, a moiego byka dziesiątego, za którego dać musiałem cieląt troje onemu, którego mi oddał; przy którym bydle także pastucha wzieli y, do Dniestru przyprowadziwszy związanego, puścili, ktory związaný do Philipkowiec przyszedł; potym przechwalał się na gromadze pomienioney wsi Philipkowiec: «że poszrod miasteczka będe im brody urzynać y samego jego mość pana Dzier-

żka ze dworu wezmę za szyie y przez Dniestr wedle czołna zaprowadze». Krewny tegoż pomienionego Tryhuka, nieiaki Nikora, świadczył na Tryhuka, uskarżając się przed jego mością panem Grabowskim, że mu jego mość pan Dzierżek zabrał bydło; na co jego mość pan Grabowski tak mu odpowiedział: «że iako możesz, tak odszukaj swoje». Laboriosus vero Iwan Tatarczuk: iż ja pastucha tego, którego Tryhuk z kozakami y bydłem y owcami wzioł, na gruntach Philipkowskich rozwiązałem. Quod testimonium incontinenti iidem suprascripti deponentes petierunt sibi ab officio praesentij ministerialem regni generalem quemvis, ut compobarent, ad pronuntiadam juramenti rotham, addi et deputari; cuius affectationi legis publicae officium praesens annuendo, eisdem ministerialem regni generalem, nobilem Alexandrum Winnicki, officii sui apparitorem, addidit et deputavit; iidem vero, flexis ad imaginem Iesu Christi crucifixi genibus, cum ea, ut decet, juramentorum sollenitate, rothisante sibi suprascripto ministeriali, in haec verba corporale prestitere juramentum: Ja Paweł, ja Iwan przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętey iedyinem, iż te świadectwo, ktoreśmy złożyli, wszystko prawdziwe, nic nie przydawszy, tak nam Panie Boże dōpomoż y męka Syna Jego niewinna.

*Книга Каменецъ-Подольская, гродская, записовая и поточная,
1705 года, № 3959, листъ 185.*

Позовъ, требующій къ суду въ Люблинскій трибуналъ дворянъ, Самуила и жену его Александру Шумлянскихъ, вслѣдствіе жалобы на нихъ дворянъ: Александра и Райны Рудницкихъ о томъ, что въ то время, когда Рудницкие владѣли селами, взятыми ими по арендному контракту отъ архіепископа Львовскаго, Іосифа Шумлянскаго (брата Александра), въ окрестностяхъ Радомишля, Сануиль Рудницкій съ женой и слугами нападали на ихъ домъ, наносили имъ побои, отнимали крестьянъ и т. д. И наконецъ выгнали ихъ насильно, не удовлетворивъ по контракту ихъ убытковъ. Между тѣмъ, за все время аренды владѣнія, Рудницкие доходовъ не получали изъ имѣнія, ибо крестьяне ихъ не слушали и оброкъ давали Палю. Рудницкій долженъ былъ даже платить Палю, а потомъ Мазепѣ и полковнику Михайлу Омеліяновичу за право жительства въ селѣ Унинѣ. По наущенію Шумлянского козаки Паля грабили Рудницкаго и самъ Палѣй чуть его не убилъ, когда онъ пріѣхалъ къ нему въ качествѣ послы отъ воеводства кievскаго. 1705. Іюня 4.

Року тисеча семъсотъ пятого, мѣсяца юня двадцать шестого дня.

На урадѣ кгродскомъ, въ замъку его королевское милости житомирскомъ, przedemna, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim zytomirskim i xięgami niniejszemi, grodzkimi, zytomirskaimi, stanowszy oczewiście wozny generał woiewodstwa kliowskiego i innych, szlachetny Piotr Siemachnowicz, dla zapisania do xięg miniejszych, grodzkich, zytomirskich, w moc prawdziwej, wiernej i skutecznej relatief swoiej, jawnie, ustnie i dobrowolnie zeznał: iż on roku terazniejszego, tysiąc siedemset piątego, dnia dwudziestego wtorego junii pozew główny, trybunalski, koronny, lubelski, na membranie ziemskej, lubelskiej pisany,

temuż sądowi głównemu, trybunałowi koronnemu, lubelskiemu sądzić należący, odwioz do wsi Kucharow, tu, w woiewództwie kiiowskim, a powiecie tutejszym, żytomirskim, leżącey, i tam ten pozew niżej mianowany poddanych pozwanych teyże wsi woytowi, przezwiiskiem Morhunowi, oddawszy, o oddaniu i położeniu jego, od kogo, po kogo i w jakiej sprawie by był pisany, temuż woytowi i ludziom rożnym, na wsi będącym, opowiedział i prawnie do wiadomości przywiódł; którego to pozwu tenor sequitur ejusmodi: August^r wtory, z Bożej łaski król polski, wielki xiąże litewski, ruski, pruski, mazowiecki, żmodzki, inflanski, siewierski, smoleński, kiiowski, podolski, podlaski, wołyński, bracławski i czernihowski, dziedziczny xiąże saski i elector etc, urodzonym Samuelowi i Aleksandrze Szumlańskim, cześnikom podolskim, małżąkom, samey wierności twoiej, cześnikowa podolska, cum assistentia maritali, de jure debita, niżej mianowanych niesłusznych progressow pryncypałom, także urodzonym: Mikołajowi Witwickiemu, Marcinowi Malickiemu, Stephanowi Sawickiemu, Fedorowiczowi, Czołowskiemu, Magdalinięskiemu, slugom i executorom niżej mianowanego uczynku i sławetnemu Michałowi Alwizemu, szwagrowi i bratu wierności wasza, Szumlańscy, do wszystkiego złego wierność waszą pobudzającemu, i rożne affronty i dysgusta częstokrotnie niżej mianowanym delatorom czyniącemu i wyorządzającemu, i innę czeladzi, niemniej strzelcom, cum vario armorum genere, to jest ze wsiów: Kucharów i Zarudzia, do osob piętnastu excedentibus, samymże wiernościom waszym po imionach i przezwiiskach lepiej wiadomym (ktorzy praesenti citatione, propter statutionem przed sąd, dla wskazania na nich win prawnych, arrestantur), compryncypałom, manucooperatorom i adbaerentom, z assistentią onym, którzy iey potrzebuią, z prawa należytą, powagą naszą królewską przykazujemy, abyście wierność wasza, przed sądem naszym głównym, trybunalskim, koronnym, lubelskim, od daty i położenia tego pozwu za niedzielę cztery, albo wtenczas, gdy ta sprawa z rejestrów woiewództw kiiowskiego, wołyńskiego, bracławskiego, czernihowskiego, vel expulsionum, albo incarceratorum, lub innego jakowegokolwiek, sprawie tey należącego, przypadnie i przez woznego przywołana będzie, sami oblicznie i zawicie staneli, na instantią i prawne poparcie instygatora sądowego i jego delatorów,

urodzonych Alexandra i Reiny Wereszczakowny Rudnickich, małżą-
ków, samey aktorki cum assistentia maritali, de jure debita, dobr
poleskich, w woiewodztwie kijowskim leżących, in genere wszystkich,
do metropoliey Kijowskiey i archimandryey Pieczarskiey ad regnum
nostrum należących, przeszłych arędownych possessorów, aktorów,
ktorzy wierność waszą, Szumlańscy małżonkowie, przychylając się do
katraktu arędownego trzecioletniego, z jaśnie przewielebnym w Bo-
gu oycem Jozefem z Wielkich Szumlan na Witwicy i Hoszowie
Szumlańskim, lwowskim, halickim i Kamieńca-Podolskiego episko-
pem, metropoliey kijowskiey administratorem, archymandrytą Pie-
czarskim z jedney i delatorami teraznieyszemi, de actu et data mil-
lessimo septingentesimo secundo anno, die tertia februarii, we Lwo-
wie spisanego, z drugiej strony i tegoż roku, feria sexta, in cra-
stino festi purificationis beatissimae virginis Mariae, w grodzie Lwów-
skim ręborowanego i inwentarza pomienionych dobr, przez commi-
sarzów, od tegoż ojca episkopa lwowskiego zesłanych, spisanego i
rękoma onychże własnymi podisanego, także stosując się do prote-
stacji swoich, w grodzie owruckim i żytomirskim, de actu w nichże
specifikowanego, przeciwko wierności waszych poczynionych, pozy-
wając o to: iż wierność wasza Szumlańscy, cześnikowie podolscy,
małżonkowie, wiedząc dobrze o wspomnionym de actu et data kat-
rakcie o dobra mianowane, śmieli i ważyliście się, nie mając żadnego
praetextu i interesu do wyszpomienionych dobr delatorów arędow-
nych, szczególnie pod praetextem jakowychści długów i rzeczy, po-
zostałych w dobrach pomienionych u poddanych tamecznych, roku
niedawno przeszłego, tysiąc siedmset wtorego, dnia trzeciego apryla,
przyiachawszy wprzod do miasteczka Radomyszla i wsiów Wi-
szewic i Czudyna, i innych chłopów, nic do wierności waszych nie
należących, hałasować, posłużestwa zakazywaliście, aby delatorom
nie pełnili, tylko wierność waszą za panów żeby mieli, tymże chło-
pom za sobą z rucznicami i innym orężem, aby do wsi Unina szli
na wygnanie i zabicie delatora, kazaliście; tandem, przyiachawszy do
dobr, w possessiey swoiej mających, wsiów Kucharow i Zarudzia, i
tam zbiwszy strzelców i chłopów, die quinta aprilis, do wsi Unina i
dwora tamecznego tumultuose wiachawszy, delatorów chcieliście wy-
gnać i zabiać; tedy delatorowie, widząc takowe wierności waszych

zawziętość i niebezpieczeństwo zdrowia swego, bonis verbis et placatis zaledwie od wierności waszych uprosili się; a lubo delatorom, natenczas nic nie czyniąc, stanowszy we dworze, słowy uszczylwemi, honorowi szlacheckiemu wielce szkodzącemi, (których niepodobna dla sprosności i pisać) lżyliście, sromociliście, na zdrowie, życie i substanią odpowiadaliście, twierdząc to: «iż ponieważeście teraz całemi i żywemi zostali, napotym to was nie minie»; w którym dworze gwałtownie rezyduiąc, bez żadnego prawa czeladzi delatorów, aby za wrota ze dworu nie bywali, zabiciem wierność wasza sami i czeladź wierności waszej groziliście, a gdy delator przedko potym sam odiechał do wsi Obuchowicz, dzierżawy swoiej, zostawiwszy małżąkę swoją z dziećmi i chudobą wszystko, wierność twoja, cześniku podolski, przepomniawszy boiązni Bożey i srogości prawa pospolitego, sam osobą swą z czeladzią, na to dobrze przygotowaną, we wrotach dworu tamecznego z orążem rożnym i szablami zastąpiłeś, całe usiłując delatora zabić i nieżywić; jakożby to infallibiliter mogłeś exequi; gdyby urodzony Simiginowski, towarzysz znaku pancernego wielmożnego starosty naszego Stężyckiego, przytomny natenczas będąc, i córka wierności waszych, urodzona Trzeciakowa, perswazją swoją nie uanimowali; tegoż miesiąca, dnia dwudziestego czwartego, pod niebytność samego wierności twojej, cześniku podolski, gdy delatorka, jako gospodyn, poszła na ogród dla obaczenia siana, grząd, sama wierność twoja, cześnikowa podolska, informowawszy i subordynowawszy czeladnika swego, Magdaleńskiego, aby, na ogród poszedzsy, aktorkę lżył, sromocił, naczynie, w którym nasenie wyniesione było na ogród, potłukł, porozbiiał; który, dość czyniąc woli i roskazaniu wierności twojej, uczyniwszy, haec formalia mówiąc: «nie długo się będziesz rozpościrała, bez mała i głowie twojej tak się stanie»; deinde, tym się nie ukątetowawszy, gdy bydło delatoris rogate, konie i inne, ze wsi Obuchowicz do wspomnianej wsi Unina przypędzono, pod niebytność tak delatora, jako i wierności twojej, cześniku podolski, na złość chlewy wierność twoja, cześnikowa podolska, kazałaś pozaymować i bronić, aby nie było gdzie bydła powodom przychronić; w browarze zaś, gdzie delatorów wszelkie ruchomości leżeli, tam tedy delatorka musiała cielenta i owce zapędzać i to wierność twoja, cześnikowa podolska, obaczyw-

szy, wspomnionego Magdaleńskiego, aby nie dopuścił pomienionych drobiazgów wpędzić, prosiła; tamże on same delatorkę, upraszającą, aby supersedował od takiej zawziętości, porwawszy za barki, sine omni zelo misericordiae et timore Dei, tak ciężko i niemiłosierdnie o odźwierek uderzył, że aż, padszy na ziemię, zemdlała; a potym sama wierność twoja, cześnikowa podolska, obaczywszy, przybiegłaś i bić chciałaś, którą wierność twoją urodzona Trzeciakowa zaledwie pohamowała, słowy nieprzystoynemi, co tylko mogłaś wymyślić, lżyłaś, sromociłaś, tegoż dnia, gdy syn delatoris do cerkwi na nieszpor z inspektorem swym, urodzonym Thomaszem Zbrzeskim, szedł, tedy tenże Magdaleński, zastąpiwszy u wrot na dobrowolney drodze pomienionego inspektora, nic sobie niewinnego, pięściami bił, tłukł, czupryne onemu wyrwał, sama wierność twoia, cześnikowa podolska, natenczas przypadszy, tegoż inspektora trzymając, kazałaś temuż Magdalińskiemu dobrze bić; nazajutrz tedy sam wierność twoja, cześniku podolski, przyiachawszy, coby miałeś za takowe exorbitanie i hałasy skarać, ale sam wierność twoja wyrostków delatorowych po wsi gonić, łapać, bić czeladzi swoiej kazałeś, którzy, zaledwie consulendo saluti suo, na wode pouchodzili, odpowiedzi na zdrowie i życie ustawiczne czyniliście i czynić nie przestaacie, dla których delatorowie ubivis locorum pro semper periclitari muszą. Tandem roku tegoż, tysiąc siedmset wtorego, dnia dwudziestego czwartego junii, gdy delator z usługi publicznej woiewodztwa kiiowskiego, od Palia pułkownika, z Fastowa, do domu i dworu swego, we wsi Uninie będącego, nie spodziewając się ni od kogo nic na siebie złego, powrociwszy, przyiachał, tam tedy wierność twoja, cześniku podolski, za powodem sławetnego Michała Alwizego, szwagra swego, z nimże samym delatora, nic wierności waszej niewinnego, sine ulla data occasione, wprzod słowami nicutściwemi dyshonorowaliście, potym sam wierność twoja, cześniku podolski, porwawszy pistolety, dwowa kulami ponabijane, za powodem aż do cerkwie, usiłując go zabić uganiałeś się i pewnieby tey swoiej zawziętości zadość uczyniłeś, gdyby nie wierności twojej corki, w cerkwi będącej, krzyk i hałas usłyszawszy, z cerkwie nie wybiegli i wierność twoją, jako oyca swego, od tey zawziętości nie uanimowali i pistoleta z rąk nie wydarli; a naybardziey Michał Alwizy, szwagier i brat

wierności waszych, jakie mógł afronty i dysgusta delatorom wyrządzić, wyrządzał, do wszego złego wierności wasze pobudzał, stroża dworskiego, strasząc go kijmi zabić, ze dworu wierności wasze wypędziliście, odpowiedzi jawne, tak na samych delatorów, jako i na czeladź onych ustawicznie czyniliście, a gdy powod z wiernościami waszemi amicabiliter bez przyjaciela certował, tedy wierności wasze temi słowy odpowiedzieliście: «że już nasze dzieci są dorosłe, nie będą sierotami, a delatorów małe, wiecznemi będą sierotami, a choćby nam wszystkie substancje przyszło stracić, by i piekła naruszyć, to delatora jakimkolwiek sposobem z tego świata zgładzimy». Potym, tegoż roku, tysiąc siedmset wtorego, dnia pierwszego julii, naprzod sani wierność twoja, cześniku podolski, poiachawszy do Fasta, do Paleia pułkownika, i tam delatora przed tymże Paleiem, że jakoby delator przed woiewodztwem kiowskim miał się uskarżać na wierności wasze, udałeś i protekcją sobie i przydanie kozaków, aby delatorów z pomienionych dobr wycisnąć i samym wiernościom waszym w tych dobrach pozostać, tegoż Paleia prosiłeś; potym dnia siedemnastego tegoż miesiąca i roku, gdy delator ze wsi Unina do wsi Kaleniec odiachał, sami wierność twoja, cześniku podolski, z pomienionym szwagrem swoim, w tropy za delatorem, chcąc go tam o śmierć przyprawić, skoczyliście i pewnie by tak uczyniliście, gdyby nie urodzony Simiginowski, towarzysz stolnika koronnego, wierności wasze od tego złego zawarcia nie uhamował. Tegoż roku i miesiąca wierności wasze do miasteczka quondam Radomyszla poiachawszy, na delatora, spodziewając się, że delator na roczki, do Żytomirza natenczas przypadające, jadąc, albo z tychże roczków powracając, tamże do Radomyszla zajedzie, czekaliście i poddanym tamecznym, jak będzie iechać, pilnować kazaliście, i co tylko delator, nazad ku domowi powracając, nie spodziewając się tam wierności waszych zastać, do tegoż Radomyszla zaiachał, i tam u chłopa, na imie Saka, stnoł, alie wierności wasze, skoro tylko powzieli wiadomość o bytności delatora, na gospodę armatim napadły, delatora, nic wiernościom waszym niewinnego, słowami uszczypliwiem kując, sromocąc, koniecznie zabić chcieliście, a tak, widząc tantam oppressionem suam, ztamąd odiechać musiał; poddanych, tak z Radomyszla, iako i innych wsiów w possessiey arędowanej delatorów będących, nic do wierności wa-

szych nie należących, do wsiów, Zarudzia i Kucharów, w possessie
 wierności waszych zostających, na wszelkie roboty bez całe lato go-
 niliście i onemi, od delatora per vim odebrawszy, robiliście, a delato-
 rowi, aby żadney powinności nie czynili, poddanym wszystkim zaka-
 zalscie; nawet tegoż roku, gdy pospolite ruszenie było i per laudum
 z każdej wsi poczty stawić uchwalono było, wierność twoia, cześni-
 ku podolski, delatorowi żadnego kozaka z żadnej wsi na wyprawę
 nie dałeś i zabroniłeś; a delator, lubo żadney intraty z tych dobr
 nie miał i nie brał, musiał swoim własnym kosztem i pieniądzami in-
 szych zaciągać i na pospolite ruszenie, podług uchwały tegoż woie-
 wodztwa, stawić i sam jachać musiał; tandem tegoż roku, gdy dela-
 tor żadnego posłuszeństwa z poddanych nie mając, woya tamecznego
 unińskiego zawałał, wierność twoja, cześniku podolski, z szwagrem
 swoim, przybiegły do delatora, tegoż woya z rąk wydzieraliście i
 samego delatora dyffamowaliście, gdzie i sama wierność twoja, cze-
 śnikowa podolska, tamże przyszedłszy, delatora wprzod słowami
 wszetecznemi (których ob reverentiam aurium i kłaść się nie godzi)
 kalałaś i beształaś, potom pięcią w gębę delatora uderzyłaś. Potym
 wierność twoja, cześniku podolski, przez przyjacioł requirowałszy, aby
 delator z wiernością twoją amicabiliter poszedł, na co delator zezwo-
 liwszy, czas na pospolitym ruszeniu naznaczył był, i we wszystkich
 pretensiach, podług decyzyey przyacielskiej, uspokoić delatora mia-
 leś; a tak delator, podczas pospolitego ruszenia na Pełcz siedlisko
 zjachawszy, z wiernością twoją in omui pretensione pomiarkować
 się chciał, i lubo wierność twoja tamże zjachawszy i na pomiarko-
 wanie przyacielskie spuściwszy się, a gdy tak przyjaciel wynalazł,
 iako i sam wierność twoja, summe sześć tysiący złotych polskich,
 na pomienione dobra daną, delatorom za niedziel cztery przed roźne-
 mi szlachtą, obywatełami woiewodztwa kiiowskiego, natenczas na
 pospolite ruszenie zgromadzonemi, oddać deklarowłeś i we wszystkich
 pretensiach delatora uspokoić miałeś, a potym niwczym deklaraciey
 swoiej zadość nie uczyniłeś, owszem jeszcze delatora, jako mogąc,
 wierności wasze ruinowaliście, na ostatek sama wierność twoja, cze-
 śnikowa podolska, ustawicznie to twierdziłaś, że delator, urodzony
 Rudnicki, niczym tym, co pomiędzy ludzi porozdawał był, (jako to ko-
 nie, bydło, owce i inne drobiazki) nie będzie korzystował; jakoż z

informaciey wierności twoiej kozacy napadszy, konie, bydło i inne splendory, które u chłopów byli, pozabierali i do Fastowa zapędzili, a samego delatora, gdyby był do lasu, za przestrzeżeniem innych ludzi, nie umknął, pewnieby byli z instynktu i informaciey wierności twojej ciż kozacy nieżywili; insuper, gdy delator, będąc od woiewodztwa kiiowskiego na seymiku w Żytomirzu, roku także przeszłego, tysiąc siedmset wtorego, agitującym się, z urodzonym Michałem Dubiskim uproszeni byli do Paleia, pułkownika woysk zaporskich, aby z uniwersałem i listem naszym królewskim, także i listem, od woiewodztwa pisany, jachali do Fastowa; a wierność twoja, cześniku podolski, anticipative jeszcze przed nimi będąc u tegoż Paleia, sinistris illationibus, tak delatora, jako i inną szlachtę, obywatelów woiewodztwa kiiowskiego, udałeś; za którym wierności twojej udaniem, delator z collegą swoim, urodzonym Dubiskim, od pomienionego Paleia, przy oddaniu uniwersałów i listów naszych królewskich, wielką kafusią, z niebezpieczęstwem zdrowia swego, przez illatią niesłuszna wierności twoiej, odnieśli tak dalece, że onych pościnać był kazał. Tandem roku terazniejszego, tysiąc siedmset piątego, dnia ośmnastego marca wierność twoja, cześniku podolski, przybrawszy sobie kupe niemałą ludzi, na pomienioną wieś Unin i inne najachawszy, z commisarzami jakowemyści, jakoby od przewielebnego oyca episkopa lwowskiego (jednakże na to instrumentu prawnego, alias commissarum autentyczne nie mając i oney nie prezentując), z urodzonemi: Alexandrem Trzecakiem, sędzią grodzkim owruckim, zięciem swoim, i Stanisławem Jaskulskim, skarbnikiem owruckim, poczyniwszy się, i do żadnej medyacyey i wynalazku przyacielskiego, jako kątrakt opiewa, nie przystąpiwszy, delatorom ze dworu koniecznie ustępować kazałeś, widząc tedy delator nieprawny wierności twojej postępek, przyjacioł, od siebie użytych, do wierności twojej posyłał; opowiadając tak w elkie szkody i krzywdy swoie z niewybrania summy, daney na pomienione dobra, owo zgoła, kątraktu trzymając się, aby na przyaciela wierność twoja zdałeś, upraszał; na co wierność twoja żadną żywą miarą nie pozwoliwszy, ale na ostatnią prawie ruinę delatorów godząc; gromadom swoim Kucharskiey i Zarudzkiey przyść do siebie kazawszy, aby delatorów ze dworu violenter wyrzucali, informował, potym sam wierność twoja z pomienionemi urodzonemi: Trze-

ciakiem, Jaskulskim i innemi, bezprawnie przyszedzy , koniecznie ze dworu delatorom ustąpić na wieś kazałeś; delator tedy, widząc wierności twojej takowy proceder, ubiegając nie tak ostatka uszczerbku fortuny, jako zdrowia swego, luboby de lege ad tempus expiracionis contractus et rumationis ustępować nie powinien, jednakże, za gwałtownym roskazem, mając tak wielkie krzywdy i szkody niżey opisane swoie, ustąpić poniewoli musiał; a po odiezdzie delatora na Wołyń, pożyczia sobie szukającego, wierność twoja, cześniku podolski, żonę delatoris, urodzoną Reinę Wereszczakownę Alexandrową Rudnicką, zakazawszy chłopom pod gardłem posłuszeństwa, (lubo ieszcze do rumaciey onej należało) gwałtownie wygnałeś, tak dalece, że i za swoie własne pieniądze podwodnika sobie naiąć nie mogła, przez co szkody niemałe, niżey opisane, ponieść musiała. Takie tedy szkody i krzywdy, przez wyszopisanych wierności wasze przeszkaǳających trzymającym pomienione dobra, hac citatione eodem modo exprimuntur: naprzod roku przeszłego, tysiąc siedmset czwartego, częścią sam delator, ieżdżąc do Lwowa, częścią posyłaając do pomienionego ojca episkopa lwowskiego po kilka razy przyjaciół, prosząc i upominając się o summę swoie, pięć tysięcy, na pomienione dobra onemu daney, ponieważ pułkownik Paley, ex informatione wierności twojej, cześniku podolski, ua siebie wszystkie intraty zabiera, wyprawił był commisarzów, urodzonych: Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, i Kazimierza Niewiadomskiego, aby zrewidowali, jeżeli prawdziwie Paley z dobr pomienionych, kątraktem arędownym delatorowi puszczych, intraty pozabierał; o czym wiedząc dobrze urodzony sędzia grodzki owrucki, iż Paley za dwa roki wszelkie intraty, tak czynszowe, iako i miodowe, zabrał i rewizie że czynić, dla niebespieczeństwa od kozaków, nie można, do mianowanego przewilebnego w Bogu ojca episkopa lwowskiego, przez tegoż urodzonego Niewiadomskiego, collegę swego, listem swoim oznaymił; a delator, nie mając się gdzie podzieć, ponieważ ociec episkop lwowski summy oddać nie chciał, musiał do Paleia ieżdzić i prosić, aby mu jakiś czas w tych dobrach przemieszkać nie bronił, za co musiał dać złotych dwieście dziesięć dobrey manety; tandem eodem anno, po wielkiej nocy, musiał posyłać z pokłonem do pomienionego pułkownika, jako z łaski jego w wyszyczonych

dobrach mieszkającym, na co wydał złotych osmdziesiąt. Tegoż roku, gdy wielmożny hetman z wojskiem zaporoskim pod Pawołoczą stał obozem, i tam tenże delator, tak do pomienionego hetmana, jako i Paleia iezdzić musiał, gdzie wydał złotych pięćdziesiąt dobrey monety; a tak, będąc upewniony i ubespieczony uniwersałem pomienionego hetmana, niby pewniejszy w posse siey swoiej być poczowszy, o intratę należytą u poddanych upominać się zaczoł, alisci od pułkownika nowego, po Paleiu nastawnego, Michała Omelianowicza, przysłano kozaków setnią, aby delator, tak jako i za Paleia pułkownika, do intrat brania żadną miarą nie interesował się i nie ważył się; których kozaków traktując i w posessią jesczcze nie podając, wydał talerow dziesięć. Potym tegoż roku, dnia dziewiątego septembra, cbłopi nie chcąc być pod posłużstwem delatora, uczyniwszy radę między sobą, wyprawili z supliką chłopa, na imie Hryszczenka, przezwiiskiem Pania, ze wsi Pilipowicz z innymi chłopami, do mianowanego nowego pułkownika, aby, jako Paleiowi wszelkie iutraty oddawali, i jemu wszystkie powinności i dochody, panom należące, dawali, udając delatora, że jakoby onym wielkie uciemiążenie czynić poczoł; o czym delator dowiedziawszy się, drugi raz do tegoż wielmożnego hetmana jechał, którego setnia kozaków, od pomienionego pułkownika Michaiła, z Pichockim setnikiem, w Radomyszlu potkawszy, y gwałtownie wziosły, nazad zawrocili, którego potym setnika asawuł pułkowy, na imie Tyszko, nazajutrz dogoniwszy i w lepszą delatora kozacką opiekę wziosły, mianowanego Pichockiego nazad reiterowawszy, przez trzy dni za wartą trzymając, wielkie i nieopowiedziane krzywdy i hałasy we dworze nad małżąką delatoris, z kanczukami i obuchami bić porywając się, czynił, któremu nie tak fortunę jako zdrowie i życie swoie okupując, rożnym, natenczas będącym, kozakom, różnemi rzeczami i gotowemi pieniędzmi talerow bitých sześćdziesiąt dać musiał; który asawuł, lubo dobrze od delatora ukątentowany będąc, z Unina jednak odieżdżając, przykazał wszystkim gromadom, aby żadney intraty, z pomienionych dobr delatorowi należących, bez wiadomości hetmana i pułkownika nie dawali, dla czego delator, do pomienionego hetmana, pod Lubarem obozem natenczas stojącego, przyiachawszy, o miłośierdzie Pańskie prosząc, rożnym starszynie, nim do hetmana do-

stąpił, in vim podarunku poniewolnego, talerów czterdzieści i belcy
 miodu sześćdziesiąt, innemi zaś rzeczoma, jako to: kunami, żelazami
 et id genus—na talerow dwadzieścia porozdawał, któremu to delato-
 rowi pomieniony hetman i mianowany pułkownik, widząc onego wielką
 krzywdę, a uniżoną submissią, za ostatni tylko rok, i to nie razem,
 żeby intraty odebrał, pozwolił; dla których odebrania, gdy delator
 do wsi Rubieżowki przyjeżdżała, alisci commisarz, od xiędza episko-
 pa lwowskiego inwentarz pomienionych dobr wszystkich piszący, sine
 scitu delatoria w possessią wielebnym oycom pieczerskim do Kijowa słow-
 nie tylko puścił i pozwolił, którą wioskę delator, do possessyey swojej od-
 bierając, złotych ośmdziesiąt i sześć wydał. Tandem przy expulsiey wier-
 ność twoia, cześniku podolski, bezprawnie grabieże żenie delatoris czy-
 niąc i niewod bardzo dostań, pięćdziesiąt sążni w sobie mający, kosztując-
 cy delatoria złotych sto dobrey monety i konia o czterdziestu złotych za-
 grabiłeś i iunych rzeczy, naczynia żeleznego, do gospodarstwa należącego,
 na złotych dziesięć dobrey monety zatrzymałęś, czeladzi delatoris czy-
 rech, niektórych i zasługi na przyszły rok pobranych, do siebie poodma-
 wiałeś, długów, delatorowi za wszystkie trzy lata od chłopów należących
 złotych trzy tysiące pięćdziesiąt i jeden dobrey monety, nieodebranych,
 odbierać delatorowi niepozwoliłeś, ale na siebie poodbierać kazałeś,
 jakoż już ex parte i poodbierałeś; na ostatek, gdy żona delatoris, ex
 pulsa przez wierność twoią, ze wszystkim dobytkiem, jako to: bydłem,
 końmi, owcami i innemi rzeczoma z Unina wyiachała, wierność twoją,
 cześniku podolski, kozaków informowałeś, żeby one na drodze porabo-
 wali, každemu z nich na droge za to obiecowałeś, lecz kozacy, obra-
 wiając się pułkownika swego, wierności twojej funkciej tej nie podielili
 się. Do nagrodzenia tedy wszystkich pomienionych szkod, ex occasione
 wierności twojej, cześniku podolski, poniesionych, do przywrócenia
 grabieżów, do stawienia pomienionego Alwiżego, szwagra swego, i slug
 mianowanych przed sąd, dla wskazania na nich win prawnych i za
 takowe nieprawne postęppi i uczynki do przysłuchania się winom,
 na osoby wierności waszych przez sąd wskazanym, do oddania sum-
 my mianowaney, przez wierności waszej okazyą niewybraney, aktoro-
 wie wierności wasze na termin wyszczególniony pozywają, na którym,
 jako na zawitym, abyście wierności wasze stanowszy i na wszystko,
 co wiernościom waszym iu termino juris prawnie prapponowano będąc

skutecznie odpowiadając, usprawiedliwili się. Pisan w Lublinie, roku tysiąc siedmset piątego, miesiąca junii czwartego dnia. Za którym to pozwem on, mianowany wozny, rok i termin stronom obom: powodowej i pozwaney, przed sądem głównym, trybunalskim, koronnym, lubelskim, według praefixiey, w pozwie wyrażoney, do rosprawy prawnej stanowić się złożył i naznaczył i o tym tą swoją prawdziwą przedemną, urządem, uczynił i zeznał relatią, prosiąc, aby do akt niniejszych przyjęta i zapisana była, co i otrzymała.

Книга гродская, житомирская, поточная, № 210, годъ 1701—1713; листъ 131.

C CL IV.

Объявление мещанина города Любара, еврея Пинхаса Шмойловича, о томъ, что въ 1702 году, вслѣдствіе нашествія козацкаго, всѣ евреи изъ Любара бѣжали и только черезъ 3 года нѣкоторые возвратились; потому они не въ состояніи уплатить слѣдующей за все прошедшее время подати. 1705. Июня 26.

Roku tysiąc siedmset piątego, miesiąca junii dwudziestego szóstego dnia.

Przed urządem y aktami ninieyszemi, grodzkiemi, krzemieniec-kiemi y przedemną, Bazylem Bienaszewskim, namiesnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, stanowszy oczywiście niewierny Pinchas Szmoylowicz, mieszczanin y obywatel miasta starego Lubara, dobr dziedziczych jaśnie wielmożnego jego mości pana podkomorzego koronnego, swoim y innych, ad praesens do dobr miasta starego Lubara zeszłych sie, imieniem, manifestował to urządowi ninieyszemu y do wiadomości doniosł: Iż gdy w roku przeszły, tysiąc siedmset wtórym, w lecie, incursia y rebellia kozacka następowała, tedy wszyscy żydzi y mieszczanie katolickiey wiary, gdy się ku nim kozactwo swywolne zbliżało, unosząc zdrowie swoie y chudobę, ile iey z sobą zabrać mogli, do różnych miast y miasteczek tak się rozbiegli, iż żadnego z nich w pomienionym mieście nie zostało, którzy y dotąd rożnie, po rożnych miasteczkach osiedli, mieszkają, ani się do swo-

ich domów y chałup wrócili, oprocz tylko siedmiu żydów, którzy dopiero w roku niniejszym, tysiąc siedmset piątym, w miesiącu marcu do swoich domów redierunt, bo przeszłego roku, tysiąc siedmset czwartego, dla zaciagnionych woysk auxiliarnych, redire nie mogli; więc, iż in absencia onych, nie mieszkających w mieście pomienionym, podatki szelężnego y czopowego od roku tysiąc szestset dziewiętnastą dziewiątego, aż do roku tysiąc siedmset trzeciego, w roku przeszłym, tysiąc siedmset czwartym, na seymiku woiewodztwa wołyńskiego uchwalone są, a oni w pomienionym mieście nie mieszkały; jako tedy prętko, ut praemissum, w marcu przyszli do swoiej chudoby y osiedli, tak, uczyniwszy radę między sobą, niniejszego comparentem podwukrotnie do grodu krzemienieckiego z juramentami super conflagrationem, do ich mościow panów exactarów szelężnego y czopowego przysłały; więc, iż niniejszy comparens, żadnym razem zastać tychże ich mościów nie mógł y teraz, ziechaw-szy, nie zastał żadnego z ich mościów, dla tego, postrzegając całości miasta pomienionego, żeby ztąd jakowej szkody nie poniosło, iż gotow był koźdego razu y juramenta conflagrationis, miastu pomienionemu według uchwały służące, tym ich mościom panom exactorom oddać, y szostaczki, według laudum woiewodztwa wołyńskiego, wyliczyć, de diligentia sni oświadcza się y manifestuie, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie tego swego oświadczenia, co y otrzymał. U tey manifestacyey podpis hebrayskim stylem pisany.

*Книга гродская, кременецкая, записанная и помочная, № 1615,
год 1705; листъ 458 на оборотѣ.*

Универсалъ польнаго короннаго гетмана, графа Адама-Николая Сенявскаго къ помѣщикамъ подольскаго воеводства о томъ, что онъ отправилъ отрядъ войска для уничтоженія, собирающихся въ Подолії, своевольныхъ скопищъ и просить помѣщиковъ, дабы они, подъ опасеніемъ смертной казни приказали своимъ крестьянамъ ловить и доставлять въ судъ своевольныхъ людей. 1705. Іюла 6.

Feria tertia, pridie sanctae Mariae Magdalena, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, camenecensia Podoliae, personaliter veniens generosus Andreas Biénkowski, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit literas universales illustrimi et magnifici Sieniawski, comitis in Szkłow et Mysz, palatini Bełzensis, exercituum regni campestris ducis, ad palatinatum Podoliæ scriptas et sigillo communitas, tenoris talis: Adam Mikołay z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie y Myszy, woiewoda Bełski, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rogatyński etc. starosta, wszem wobec y každemu z osobna, komu o tym wiezieć nalezy, osobliwie iednak jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mościom panom senatorom, dignitarzom, urzędnikom, ich mościom panom officialistom ziemskeim y grodzkim starostwa Kamienieckiego y wszystkim innym obywatelem woewodztwa Podolskiego, moim wielce mościwym panom y braci, przy zaleceniu powołnych chęci moich, do wiadomości donosze: iż ia, dosyć czyniąc urzędowi memu, ponieważ się w tymże woewodztwie swywolne znayduią kupy, tedy, providendo securitati publicæ, posyłam chorągiew mojego lekko dla rozgromienia tego hultaystwa; wielmożnych panów wielce prosze,

abyście mi w tym dopomogli, przykazawszy surowo poddaństwu swoemu pod garłem, żeby ich żaden nie ważył się przechowywać, ale i owszem łapać, bić y do grodu do exekucji złych uczynków oddawać; co iego mość pan Miastko, rotmistrz moy, ma sobie zalecono w ordynansie, aby ich gromił, łapał y do grodu oddawał, aby się dalej ten pożar nie szerzył; co aby tym przedzey do wiadomości wszystkich doszło, ten moy uniwersał w grodzie Kamienieckim ogłosić zalecam i, przy zwykłej pieczęci, ręką się moją własną podpisue. Działo się w obozie pod Dubienką, die sexta Julii, millesimo septingentesimo quinto. Adam Mikołay Sieniawski, hetman polny koronny, Lwowski generalny, Rohatynski etc. starosta. Locus sigilli. Post quarum literarum ingrossationem, originale earundem circa praesentia remansit.

Книга каменець-подольська, гродська, зап'сова і поточна, 17.05 тода, № 3959; листъ 296.

C C L V I .

Инструкція, данная дворянами подольского воеводства посламъ, отправляемымъ отъ воеводства къ гетману Мазепѣ. Посламъ поручено: благодарить гетмана за удержаніе своего войска въ порядкѣ въ теченіи прошлаго года; просить о сохраненіи порядка въ продолженіи предстоящаго похода и особенно о удержаніи полковъ: Шпака, Искры и Самуля отъ нападеній на шляхтичей. 1705. Августа 5.

Sabbatho in vigilia festi Sancti Laurentii, levitae et martiris, anno Domini 1705.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, cameneccensia Podoliae, personaliter veniens nobilis Simon Włochiński, obtulit officio eidem et ad acticandum porrexit instructionem introcontentam, ad illustrem et magnificum Mazepa, exercitus Zaporiensis supremum ducem, generosis internuntiis datam per incolas palatinatus Podoliae, in conventione particulari confectam, atque manu magnifici mareschalci ejusdem conventus subscriptam, de te-

nore verborum sequenti: instructja do jaśnie wielmożnego imci pana Jana na Mazepińcach Mazeppy, hetmana woysk żadnieprskich, kawalera świętego Andrzeja naiaśnieyszego Cara jego mości Moskiewskiego, ich mościom panom: Szymonowi na Nowosiołkach Wołodyjowskiemu y Walentemu Pawłowi z Miłkowic, Stawków na Woyniczy Miłkowskiemu, posłom y braci naszym, z seymiku woiewodztwa Podolskiego, dnia piątego miesiąca sierpnia, roku tysiącznego siedmusetnego piątego odprawującego się, dana. Kiedy z zcolligowaney naiaśnieyszego Cara jego mości z naiaśnieyszym królem jego mością Augustem wtorym, panem naszym miłośiwym, przyjaźni woyska prześwietnego narodu Moskiewskiego y kozackie in subsidium rzeczypospolitey et ad repressalia przeciwko nieprzyjaciołom korony polskiej idą, ich mość panowie posłowie nasi condignam braterskich affektów od koła naszego jaśnie wielmożnemu imci panu hetmanowi y całemu woysku praestabunt venerationem. Nie mniey za oświadczoną woiewodztwu naszemu roku przeszłego propensyą y diskretne licznych woysk prowadzenie winne, imieniem braciey, oświadczą podziękowanie; gdy zaś y teraznieyszey kompaniey też woyska ducentur, o podobno kraju naszego, ieszcze pustego, conserwacyj y o pohamowanie licentii, aby wolewodztwo nasze przechodem y prawnymi y wymaganiem pieniędzy, chlebów, podwód y innych tym podobnych exakcyi nie było agradowane, bratersko expostulabunt ich mość panowie posłowie nasi; także, iż extenditur władza y powaga jaśnie wielmożnego imci pana hetmana na woyska, pułki y ludzie ich mościów panów półkowników: Samusia, Iskry y Szpaka y innych, o ordynans ich mość panowie posłowie upraszać będą, aby tych pułków insolentia pohamowana była, żeby takich zabójstw (nie czynili), jakie roku przeszłego na osobie urodzonego nigdy iego mości pana Stanisława Zelińskiego y Małowskiego, braciey naszych, ludzie pana Szpaka wykonali, y szlachtę niewinnych, w własnych domach wzięwszy, tyrańsko zamordowali y zabili. Inne potrzeby woiewodztwa naszego iako: utrzymania ludzi swawolnych, od woysk kozackich odrywających się, y zniesienia imienia opryszków z kraju naszych, jaśnie wielmożnemu imci panu hetmanowi y kawalerowi ich mość panowie posłowie exponent. Caetera activitati et dexteritati ich mościów panów posłów, aby pro exigentia temporis, loci et occasio-

nis powagi y charakteru swego zażyli, recomendantur. Ten instrument imci panu marszałkowi koła naszego podpisać zlecamy. Irzy na Wysutce Wasilkowski, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa Podolskiego, manu propria. Locus sigilli illius usitati. Post cujus instructionis ingrossationem idem offerens originale ejusdem ad se recepit et de recepto, sibique restituto, officium praesens quietavit.

Книга каменець-Подольська, гродська, записова и поточная, 1705 года, № 3959; листъ 315 на оборотѣ.

CCLVII.

Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ дворянамъ волынского воеводства о томъ, чтобы они доставляли назначенный королемъ провиантъ для войска. Мозепа обещаетъ перевести свои войска въ Литву для того, чтобы облегчить волынское воеводство. 1706. Февраля 15.

Roku tysiąc siedmusetnego szostego, miesiąca februarii dwudziesięstego szóstego dnia,

Przed urzędem i aktami miniejszymi, grodzkimi, krzemieniec-kimi i przedemną, Bazylem Bienaszewskim, namiestnikiem burgrabstwa krzemienieckiego, comparens personaliter urodzony imci pan Władysław Kamiński, dla wpisania do akt niniejszych, grodzkich, krzemienieckich, extrakt, authentice wydany z grodu łuckiego, z wpisaniem uniwersalu od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana wojsk zaporoskich, niżej inserowany, ratione introcontentorum, per oblatam podał, tenore tali: Wypis z księgi grodzkich zamku łuckiego. Roku tysiąc siedmaset szostego, miesiąca februarji szesnastego duia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości łuckim, przedemną, Adamem Antonim Niemirowskim, skarbnikiem sanockim, namiestnikiem burgrabstwa i zamku łuckiego i księgi niniejszymi, grodzkimi, łuckimi, personaliter comparens urodzony imć pan Jan Berestowicz, dla zapisania do księgi niniejszych, grodzkich, łuckich, ten uniwersał od jaśnie wielmożnego imć pana Mazepy, hetmana wojsk jego Carskiego prześwietnego weliczewstwa zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i białego orła kawalera, z pod-

pisem ręki onegoż, przy pięczci przyciśnionej, do wojewodztwa wołyńskiego na rzecz pewną wydany, per oblatam podał, o czym ten uniwersał szerzej i dostateczniej w sobie obmawia, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego i do akt wpisanie, którego ja, urząd, annuendo affectationi, do xiąg przyjmując, czytałem, de tenore tali: Jan Mazepa, hetman wojsk jego Carskiego prześwietnego wielczestwa zaporoskich, świętego apostoła Andrzeja i białego orła kawaler, jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mość panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom, officialistom, posessorom, dzierżawcom, administratorom dóbr królewskich, duchownych dziedzicznych i wszystkim in genere, cujuscunque status et praeminentiae wojewodztwa wołyńskiego obywatelom, moim wielce mociwym panom, przy zaleceniu braterskich chęci moich, do wiadomości donoszę, że na tych dniach zaszedł mię ordynans najjaśniejszego Monarchy, jego królewskiej mości Augusta wtorego, abym in hoc bellico aestu, kiedy in excisionem majestatis, praw i wolności ojczyznych nieprzyjacielska potentia rabidis inhiat armis, i innemi dotychczas viscera regni, immatura dla dalszego wojsk auxiliarnych: moskiewskich, saskich i kozackich konserwowania, któreby, obsistendo nieprzyjacielowi, mogli vim vi refundere et..... ictus, wybrawszy z każdego domu, nemine excepto, w tym wojewodztwie wołyńskim, według taryfy prowianty, mąki, a in defectu onych, żyta i kaszy in quam numerosissima copia, ordynował one tutejsze podwodami, jedne in instanti, tej zimaej drogi do Brześcia litewskiego, a drugie primo vere—wodą. Ja więc, parjerując conformi nisu takowemu jego królewskiej mości ordynansowi, convenio tą innotescentią i amore patriae, który confidentiam et obedientiam populi do pana conglutinat, wszystkich waszmościów, moich wielce miłościwych panów, obowiązuję, abyście, pro integritate majestatis et conservatione boni publici, chcieci w tym supremo jego królewskiej mości mandato consentire, tak dalece, żeby in praefixo tempore te prowianty mogły bydź złożone, do Brześcia litewskiego zwiezione; co, by tem snadziej effectuaretur, chciejcie waszeć, moi wielce mocisi panowic, tu, do mnie, do Dubna, taryfy przysyłać, z jakichbym się in quantitate tych prowiantów mógł miarkować. Ja zaś, chcąc waszmościom, moim wielce mościwym panom, tanta alleviare onera i

onych do przeszego victualium' wystarczenia facilitować, z całym wojskiem moim ustomię do Litwy z województwa wołyńskiego. Nie wątpię tedy bynajmniej, że waszmość, moi mości panowie, jako od początku panowania najjaśniejszego króla jego mości Augusta, pro tuitione majestatu jego, praw i wolności polskich, incorrupta fide et fervido zelo, nie tylko fortuny, lecz, co jest carius, życie i zdrowie swoje, in tot discrimina rerum, azardujecie, tak i teraz, ex debito et innato ku dobru pospolitemu ardore et amore, łatwo to exequi zechcecie, co mi jest od jego królewskiej mości injunctum, zważywszy i uważywszy to altissimo suo judicio, że te wszystkie auxiljarne wojska, in spe rebelli in meditullio rzeczypospolitej zostając, samychże waszmościów, moich wielce mościwych panów, salvos penates et cara pignora, od tak hardego nieprzyaciela, sociatis bronią armis. Ufundujecie weszeć, moi wielce mościwi panowie, hoc suo actu in regni pectore monumentum gratitudinis, kiedy, in tanto turbidine fluctuantem majestatis jego królewskiej mości integratatem fulcire zechcecie; do czego waszeciów, moich wielce mościwych panów, generoso stimuluję calcarī, a dla lepszej wiary, wagi i interesu publicznego, ten uniwersał, ręką moją podpisany i pieczęcią wojskową ztwierdzony, po grodach województwa wołyńskiego publikować zlecam i zalecam. Dat w Dubnie, Februarii die decima quinta, anno millesimo septingentesimo sexto. U tego uniwersała podpis ręki w te słowa: Jan Mazepa, hetman i kawaler, ręką własną. Który uniwersał, per oblatam podany, za podaniem i prożbą jego mości podawającego, do xięg niniejszych, grodzkich, łuckich jest inserowany. Z których xięg i ten wypis, pod pieczęcią grodzką łucką jest wydany. Pisany w zamku łuckim. U tej oblaty extractu, przy pieczinci grodzkiej, correcta regentowska w te słowa: Correxit Suchorski m. p. Podpis zaś officjalisty grodowego w te słowa: Wawrzyniec Stanisław Pepłowski, sędzia ziemski podolski, podstarości grodzki łucki m. p. Locus sigilli capitanealis. A tak ta oblata extractu, za podaniem i prożbą wyszczególnego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, jest do xięg grodzkich krzemienieckich ingrossowana.

*Книга гродская, кременецкая, записовая и помочная, № 1616,
год 1706—1707; листъ 432 на оборотъ.*

Жалоба гродского овруцкаго регента, Даніила Левковскаго, на кievскаго подчашія, Криштофа Манецкаго, о томъ, что онъ передалъ Левковскому въ арендное владѣніе имѣніе Шепелицкое, а потомъ какъ самъ, такъ и слуги его препятствовали Левковскому получать доходы. Сверхъ того имѣнія эти были разорены проходящими русскими и козацкими войсками подъ начальствомъ полковниковъ: Гадацкаго—Степана Трощинскаго, полтавскаго—Герцыка и кievскаго сотника—Дайнеки. 1706. Іюня 12.

Року тисеча семъсотъ шостого, місяца юна дванадцятого днія.

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевское милости овруцкомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кгродскимъ енералу воеводства киевскаго и винами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony iego mość pan Daniel Lewkowski, regent grodzki owrucki, dobr wsiów Szepelicz starych i nowych, i drugich wsiów, do tychże Szepelicz należących, arędowny tenutor, postrzegając całości substanciej swojej w tenucie tych dobr, urzędowi niniejszemu oświadczył, i żałośnie protestował się przeciwko wielmożnemu iego mości panu Krzysztofowi Manieckiemu, podczaszemu kiiowskiemu, tychże dobr Szepelicz cum attinentiis, quocunque iuris titulo, possessorowi, tuedzież szlachetnym panom: Bazylemu i Maryannie Piaseckim, małżonom, possessiej żadnej nigdzie nie mającym, samym do zguby i ruiny substanciej protestanta pryncypałom, i ustawiczne przeszkode w dzierżawie arędownej czyniącym i informującym, tym niżej opisanym sposobem i o to: iż mianowany iegomość pan Maniecki, podczaszy kiiowski, wygadzając pilnej a gwałtownej potrzebie swojej, dobra, w

województwie kijowskim leżące, zwyszczmianowane Szepelicze stare, z Słobodką Szepelicką, z dworami, tak w Słobodce, iako i w starych Szepeliczach będącemi, Worochowicze, Mołoczki, Pohonne i Draki, na lat trzy, zupełnie consequenter po sobie idące, wraz na wszystkie trzy lata, sumą zupełną — cztery tysiące czterdzieści i siedm złotych w talerach bitych i czerwonych złotych, taler bity tylko po złotych siedm polskich, groszy sześciu, a czerwony złoty po złotych piętnaście licząc i rachując, wziawszy ze wszystkimi tych mianowanymi dobrzynależtościami, intratami, dochodami, czynszami, daniami miodowemi, robocizną, iazami na Prypeti i iezioram, koło Prypety będącemi, karczmą, szynkami we wszystkich wioskach, młynem i że wszystkimi i wszelakimi in genere et specie, w tych dobrach znajdującimi się, pozytkami, przychodami, obwencyami i przynależościami, nic a hic żadnej i najmniejszej rzeczy i obwencie w tych dobrach, właści Szepelickiej, na siebie samego, ani na kogo inszego nie wymując, ani excypując, iako kontrakt i tegoż kontraktu roboracia, w grodzie kijowskim zeznana, dostatecznie w sobie świadczy, poczynając tą arędowną tenutę, roku blisko przeminołego, tysiąc siedmset piątego, od dnia i święta rzymskiego świętego Iana krzciciela, a kącząc, da pan Bóg, w roku przeszły, tysiąc siedmset ósmym, o takowymże dniu, czasie i terminie, kontraktem trzecioletnim, arędownym protestantu w arędowną trzecioletnią possessią i extenuatią summy zwyszczmianowanej, w talerach twardych i czerwonych złotych wielej, czterych tysięcy trzydziestu siedmiu złotych, takową monetą i walorem, iako brał, puścił i zawiódł, obligując się, nietylko przez siebie samego iakowakolwiek przeszkodę w dzierżawie i intracie nie czynić, ale ab omnibus impedimentis, od kogokolwiek na te dobra zachodzących, evincere miał i zapisał się; to, loco evictionis, po kontrakte i odebraniu pieniędzy na wyszczmianowane dobra i puszczeniu onych w arędowną tenutę protestanti, sam iego mość w tychże dobrach, lubo miał i deklarował zaraz z onych wyiechać, obaczywszy w ojczyźnie zamieszanie i czasy niespokojne, przez czwierć roku z niemało przeszkodą protestanti, tak iakoby nikomu onych w possessią nie puszczając i pieniędzy na one nie zaciągając, mieszkał, dyspohował i iako chciał, na szkodę protestanta godząc, czynił; tylko sgo niedostawało, że czeladnika protestantis, tam zotającego, nie

wygnął, ale, niby z łaski, w komornym u iego mości siedział i hucusque siedzi; odieżdżając z tych dobr, niemało gruntów i poddanych, w zwysz, de actu wyrażonym, kontrakcie żadnej i najmniejszej excepçii nie zostawiwszy, excypował, a w inwentarzu sam iego mość, swoją własną ręką napisanym, in detrimentum protestanta czyniąc, nie tylko żywych, ale i poumierałych poddanych popisał, i niektórym powinności nadzwyczaj poprzyczyniał, że protestanti nie oddają i nie chcą płacić, ieszcze wyszmianowanych Piaseckich małżonków, obwinionych, w tychże dobrach niby za podstarościch czyli za iakowych superintendentów zostawiwszy, podobno informował, aby wszelkimi sposobami przeszkody protestanti w intracie i wszelkich obwencjach i prowentach ustawicznie czynili, którzy niccale nie dbając, uti impossessioñati, na prawo pospolite, a ile pod terazniejsze zamieszania i czasy niespokojne, poddanych, w arendownej tenucie będących, do robocizny na swoją potrzebę pociągają i onych gonią i przymuszają, kolędy, włoczebne i inne potrzeby wybierają i sobie dawać każą, kunicy weselue i zwierza wszelakiego, iak w puszczy poddany który zabiee, nic do tego nie należąc, odbierają i, co chcą, to czynią, samych biią, we młynie bez czerhy i miarki mielą; ciż mianowani Piaseccy małżonkowie, obwinieni, do dworu, w starych Szepeliczach będącego, (którzy tylko verbaliter od iego mości pana podczaszego, obwinionego i za uproszeniem protestanta mając pozwoloną do przemieszkania do czasu krotkiego na wsi pustą chałupę), sine scitu i bytność protestanta, propria authoritate, wprowadziwszy się do tegoż dworu na mieszkanie, co tylko mogą sposobów do ruiny substancialnej protestantis (iako sposobni do tego, bo gdzie tylko zostawali na służbie i podstarostwie, albo kajdanami brzakali, albo, rospędziwszy tamęjszych poddanych, sami gdzie indziej uciekali, iako są iawne tego dokumenta: kiedy wscibiwsky się i uprosiwszy na podstarostwo, do wsi Jsaiek, dobr wielmożnego iego mości pana Hańskiego, łowczego żytomirskiego, i tamże puł roku zostając, a rospędziwszy i rozeğnawszy ze wsi wszystkich poddanych tamęjszych, sami tu uciekli i przenieśli się) wynaleźć, wynajduią, iako tylko mogą, tak ruinują i przeszkode czynią, w których dobrach manifestans, dla trybunału lubelskiego, i innych zabaw i trudności swoich, nie mieszka, i rzadko bywa, kiedy bez cały rok, tylko dwa razy był; a obwinieni Piaseccy, tam usta-

wicznie residując, co chciał na szkodę i zgubę substanciej, że onych na podstarostwie u siebie nie chciał mieć i trzymać, czynią, i tak manifestans, dla ustawniczych, tak iego mości pana podczaszego, i Piaseckich, małżonków, przeszkoł i dla żołnierskich konsistenciej chorągwie pancyrnej wielmożnego jego mości pana chorążego wołyńskiego, od poddanych należącej rocznej intraty nie brał, i poddani nie wydali, do tego ieszcze nie małą diminucią w intracie poniosł, że i bez całą zimę, tak dla panów Piaseckich małżonków posłuszeństwa i roześcia poddanych przed żołnierzami z tych dobr tak dalece, że i drew nie było komu przywieść, zaczawszy od dnia dwudziestego decembra roku przeszłego, tysiąc siedmset piątego, nie miał i nie ma; i iazow dla tego na Prypety nie bił, a, co większa, ciż Piaseccy, małżonkowie, indukte, czyli propria authoritate, czyli też z rozkazania i za wiadomością iego mości pana podczaszego, od terminu zwyszwyróżonego, od kupców przechodzących zaczawszy brać i obiastkę, dotychczas biorą, której indukty, lubo w kontrakcie nie dołożono, przy kontrakcie umowa takowa stanęła verbo nobili, żeby iego mość pan podczaszy iako i protestans nigdzie w tych dobrach indukty brać nikomu nie pozwolali, przez co kupca z traktu i gościnca zwykłego odraził, i trakt zepsował, a manifestans w tym szkoduje, i szkodować musi, że na karczemną arędę, tak dla wywyższenia w wielką kwotę aredy, i odrażenia przez indukty kupca, i traktu zepsowania, iako też dla wielkich aggravacji samego iego mości pana podczaszego, sług, czeladzi i Piaseckich małżonków, że, trunki biorąc, płacić nie chciał, arędarza znaleść i zatrzymać nie może, a aręda karczemna z obiastką od kupców i innemi obventiami, iako to: iazem na Prypety, i jeziorami, i kontraktem, i inwentarzem, na rok ieden podana iest we stu dziesięciu bitych talerach; na ostatek, roku terazniejszego, tysiąc siedmset szóstego, zaczowszy od dnia czwartego marthii, naprzod iego mość pan Stephan Troszczyński, pułkownik hadziacki, z pułkiem swoim, w siedmiu tysięcy, a potym prętko drugi—iego mość pan Hercyk, pułkownik połtawski, w dziewięciu tysięcy wojska kozackiego, idąc zza Dniepra ku Litwie, w mianowanych dobrach, seorsive każdy z wojskiem nocując, wielkie szkody poczynili, zboża, kupowane za pieniadze, i siana wszystkie popašli i pokarmili, we dworze stoły, ławy, okiennice, a na wsiah budynki, chliwy popałili i po-

ruinowali, przez które zruinowanie i odpasienie siana w bydle i stadnince protestans nie małą szkodę poniosł i stadniny sztuk pięcioro zdechło, co nie było czym karmić, to iest: zrzebców, po dwie lecie mających, dwa, zrzebic dwie, i klacz jedna stadna; na traktamenta, tak dla zwyszmianowanej chorągwie, konsistentią zimową w tych dobrach mającej, iako i dla wojsk kozackich i moskiewskiego przechodzących, aby iaka taka folga i ochrona pozostałym ludziom była, na trunki różne i victualia, protestans gotowych pieniędzy złotych polskich trzysta dwadzieścia spędziwał i wydał; po ruszeniu już z konsistencji chorągwie i przejściu wojsk kozackiego i moskiewskich, co ieszcze przygotowano, za pieniadze kupowanego, tak na chlib, iako i na zasiew zboża i innych gospodarskich rzeczy było, wojska moskiewskie, lądem i wodą idąc przez niedziel ośm z Litwy ku Kiiowu, funditus pozabierało i doruinowało, że nie było czego ieść, ani siać, i sam protestans musiał z tych dobr i traktu na stronę ziechać; tedy kozacy w niebytności protestanta, pułku kiiowskiego, z setnikiem swoim, nazywającym się Dejneką, przyszedły do Wolki Szepelickiej i dworu, tam będącego, ludzi we wsi i dworze nie zastawszy, i nie nalazszy, dwor funditus zruinowali, okna pobili, skoble, klamki, pooddzierali, i, co tylko znaleźli, pozabierali; potym wszystkim, iak się trochę uspokoisko i do domów swoich ludzie poczeli się nawracać, iego mość pan podezaszy, obwiniony, residentią swoją natenczas za Dnieprem, w Baturynie, mając, in prejuditium czyniąc protestanta, przysłał sługę swego, aby wojtowie z drugimi chłopami i arędarzem, natenczas niewiernym Geciem Abdeniechowiczem, grożąc onym szubienicą, w samy czas gorący roboczy, aby tam za Dniepr, do Baturyna, do jego mości szli i iechali, którzy, radzi nie radzi, roszkowi srogiemu zadosyć czniąc, z arędarzem tam chodzili, i przez niedziel sześć bawili się, a protestans żadnego nie miał bez wojtów porządku i posłużestwa, i arędarz, iak tam do iego mości obwinionego poiechał, tak i już powrociwszy się, ani jednego szeląga rathy za puł roku nie dawszy i nie zapłaciwszy, której należało piędzieśiąt pięć bitych talarow, znać z namowy, a barziej dla dolegliwości i ciężkiej aggrawacji iego mości pana podczaszego i wywyszenia w wielką kwotę, arędy dłużey trzymać nie chciał, i, porzuciwszy, uciekł, dla czego aręda wakuje i

wakować będzie, bo się nikt, tak dla wywyszenia w wielką summę, iako i ustawicznych dolegliwości i przeszkodej jego mości pana podczaszego samego, sług, czeladzi jego mości, i Piaseckich małżonków trzymać nie podejmuje, a do tego ieszcze czasów terazniejszych niespokojnych i nie podejmie. Przez co protestans, tak dla wielkich ustawicznych przeszkodej samego jego mości pana podczaszego, sług, czeladzi, i Piaseckich małżonków, iako i wojsk koronnego i zadnieprskich, szkody w substancji swojej znaczne poniosł, i coraz to większe a większe ponosi, praetendit sobie przez ieden rok ad minimum pułtora tysiąca złotych polskich, excepto gotowych, rozdanych między chłopów na żołnierzy i chlib, pieniądze, także i soli; a ieszcze, co większa, nie tylko substancją u protestanta obwiniony wziąwszy, tako moneta regni, jaka i tu, w województwie kiiowskim, idzie, więcej siedmiu tysięcy złotych polskich, lubo natenczas, iako brał, wszelko łatwość, po tysiąc kroć przysięgając, deklarował, kiedy wszystek powiat owrucki ziezdził, szukając kontrahenta, nie zualazł, bo nikt pod czasy niebezpieczne dać nie chciał, i nie odważył się, a protestanta roźnemi sposobami i wielkimi obowiązkami i przysiędami tak uwiodł, że i u innych swoich dobrych przyjaciół zapożyczywszy się, co nie dostawało swoich pieniędzy, iako i sam obwiniony barzo dobrze wie, jego mości gwałtownej wygodził potrzebie, i dał zwyszwyrażoną summę na przerzeczone dobra in extenuationem, z których jego mość pan podczaszy obwiniony, po wzięciu pieniędzy, zaraz miał wyiechać i do terminu żadnej przeszkodej i krzywdy sam obwiniony czyni, sług, czeladź swoją i Piaseckich małżonków czynić subordynie i onym każe, tak jakoby na te dobra pieniędzy nie brał i nie zaciągał; a czeladź protestantis, niby z łaski we dworze, jakoby w więzieniu iakowym, siedzi, a obwiniony z slugami, czeladzą i Piaseckimi małżonkami praepedycie czynić nie zaniechuię, ale coraz to większe czyni, i hucusque nie zaniechuię, ieszcze nie tylko substancją znaczną u protestanta wziąwszy, ale in vitam protestantis, tak prywatnie, iako i publicznie sam obwiniony, służbzy, czeladź, i Piaseccy małżonkowie diffidant, iako to wszystko, cokolwiek iest opisano, patet okoliczny ich mościom panom sąsiadom;

dla których diffidacyi protestant przy własnej swojej substancji wolnej swobodnej, zdrowia i życia nie jest bezpieczny, o co wszystko, jako się potemienio, protestans, praecavendo indemnitiati substancji swojej i zdrowia, iterum iterumque, salvam meliorationem tej protestaciej zachowawszy sobie lub przez pozwy poprawienie, soleniter manifestule się i protestuię, przy tym prosił mnie, urzędu, tej protestaciej do act o przyjęcie i zapisanie, co ad affectationem suam otrzymało. Daniel Lewkowski, regent grodzki owrucki, manu propria.

Книга гродская, киевская, записовая и поточная, № 25, годъ 1705—1706; листъ 328.

C C L I X.

Постановление сеймика подольского воеводства о отправке пословъ къ фельдмаршалу Шереметьеву и къ князю Ромодановскому съ прозьбою облегчить военные повинности подольского воеводства и съ жалобою на занятіе козаками шляхетскихъ имѣній въ этомъ воеводствѣ. 1706, Декабря 10.

Feria sexta post festum immaculatae conceptionis B. V. M. proxima, anno Domini 1706.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, came-necensia Podoliae, personaliter veniens generosus Ioannes Lucki, obtulit officio praesenti et acticandum porrexit laudum palatinatus Podoliae, per conventum particularem sancitum, manu magnifici ma-reschalci propria subscriptum, proat sequitur tenor ejusmodi: My: rady, dignitarze, urzędnicy y wszystko rycerstwo woiewodztwa Po-dolskiego, ziacbawszy na termin ex limitatione anteriori laudo konserwowany, dnia siodmego miesiąca Grudnia y zasiadszy in loco con-sultationum solito, gdzie produkowano nam reskrypt na instrukcję naszą, ich mościom panom posłom, z seymiku deputackiego do jaśnie oświeconego księcia jego mości Mężyka ordynowanym, daną, w którym reskrypcie, gdy osobliwą przyrzeka woiewodztwu naszemu ochronę y libertacyją, zkad wielką, ile pod ten czas, woiewodztwo nasze zabiera konsolacyją, będąc tey nadziei, że y jaśnie oświecony

xiążę iego mość Romodanowski, (od którego iuż od kilku niedziel przysłany do woiewodztwa naszego jego mość pan komisarz z uniwersałem po prowianty) w tymże woiewodztwo nasze mieć będzie respekcie, zkad pochodzi, że, ex consensu omnium, zdało się nam uprosić e medio nostri za posłów wielmożnych ich mościów panów: Zygmunta z Romanowa Swirskiego, łowczego Łukowskiego, Mikołaja z Zbrzezia Lanckorońskiego, skalskiego etc. starostę, Theodora Łapczyńskiego, stolnika wendeńskiego, y Dawida de Humbie Lausona, kapitana jego królewskiej mości, tak do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Szeremeta, feldmarszałka woysk auxiliarnych naiaśniejszego Cara jego mości, iako też y do xiążęcia jego mości Romodanowskiego, ażeby ciż ich mość panowie posłowie nie tylko egestatem woiewodztwa naszego wywiedli, ale też y łaskę naiaśniejszego monarchi naszego wyexplikowali, tudzież doniesli y pokazali affekt i łaskę przyrzeczoną xiążęcia jego mości Mężyka y o podobną u tych xiążąt ich mościów upraszali; doniosą y to ich mość panowie posłowie, że ledwie nie wszystkie dobra woyska iakieś kozackie w powiecie Latyczowskim osiedli y na swoją poodbierali dyspozycią, ale też y w ziemi Kamienieckiej iuż całe Poddniestrze nieiaki pułkownik Sawa opanował, co wielką nawet do uczynienia porządku y uformowania taryffy dymowej iest przeszkodą, do których xiążąt ich mościów wielmożny jego mość pan marszałek koła naszego, uformowawszy y podpisawszy imieniem naszym instrukcję, przez tychże ich mościów posłów ordynować będzie; kiedy się zaś woiewodztwo nasze informuie od ich mościów panów kommissarzów, których uprosiliśmy byli y wysłali e medio nostri do znaydującego się w Smotriczu, jego mości pana kapitana moskiewskiego, któremu gdy produkowano łaskawy rescript na instrukcję naszą od jaśnie oświeconego jego mości xiążęcia Mężykowa, ażeby od takiej nagley, którysię napirał, supersedował kontrybucyi, przyrzeszy, że zaczeka na powtorną deklaracyją od swoiego pryncypała, tylko o to nawięcej upraszał, aby przyjęty był do grodu uniwersał xięcia jego mości Romodanowskiego, sądząc u siebie za konfuzią, że dotąd nie był przyjęty, którego affektacyi dosyć czyniąc, zleciliśmy, aby jego mość pan Bazyli Maszkiewicz, regent grodzki kamieniecki, przyioł y dał mu od siebie attestacyją, któremu jego mości panu kapitanowi,

aby tym czasem wikt był prowidowany od miasta Kamieńca, zlecamy, przyzekać koszt bonifikować y rekompensować, nie będąc zaś pewni, ieślicale zostaniemy od tey kontrybucyi wolni, a do tego widząc in futurum zawsze potrzebną taryffe, więc za rzecz potrzebną osądziliśmy, ażeby, juxta anterius laudum, realitatem osiadłości poprzysięgano sub rigore, in eodem laudo expresso, gdy się zaś reflektuiemy nad tak częstemi ziażdami naszemi y nad kosztem, żożonym hac in causa, ktorego kosztu y trudu chcąc uniknąć, uprosiliśmy e medio nostri wielmożnych ich mościów panów: Jozefa Gruszeckiego, podsędka y sędziego grodzkiego, Woyciecha z Brzyzja Lanckorońskiego, podstolego podolskich y jego mości pana Karola Kruzera, podstolego latyczowskiego, dając ich mościom omnimodam facultatem, aby ciż ich mość, nie czekając ziażdu naszego, co obaczą być potrzebnego woiewodztwu naszemu, naradziwszy się, konkludowali y decydowali, co my, przy obowiązku y obligacyi, pro rato et grato akceptować obliguiemy się; nie chcąc przytym bez powszechny zestawać obrady, ktoraj in hoc calamitoso tempore prodesse siła może, zachowujemy pod tąż laską czas ziadzu naszego pro die decima tertia decembris, ktore to laudum, przez nas, braci, umownione, y ręką własną dyrektora koła naszego podpisane, zleciliśmy temuż wielmożnemu jego mości panu dyrektorowi naszemu do xięg grodzkich kamienieckich, ut omnibus incolis palatinatus Podoliae snadniey innotescat, podać. Działo się w Kamieńcu Podolskim, w kościele farnym katedralnym, die, mense et anno ut supra. Woyciech Lanckoroński, podstoli Podolski, marszałek koła rycerskiego. Post ingrossatum vero originale ejusdem laudi circa acta praesentia remansit.

*Книга Каменец-Подольская, подскала, записован и помочная,
1706 года, № 3960, листъ 584.*

Жалованная грамота гетмана Іоанна Мазепы охочекомонному полковнику, Антонію Танскому, на право владѣнія селами: Яхны и Микитинцы, лежащими въ Корсунскомъ повѣтѣ. 1706. Декабря 15.

Пресвѣтлѣйшаго и Державнѣйшаго Великого Государя, Его Царьскаго Величества войскъ Запорожскихъ Гетьманъ, славного чина святого апостола Андрея и Бѣлого Орла Кавалеръ, Іоаннъ Мазепа.

Въсей старшинѣ и чернѣ войска Его Царьскаго Пресвѣтлого Величества Запорожскаго, на той сторонѣ Днѣпра зостающей, особливе дозорцы добръ нашихъ Корсунскихъ и Драбовскихъ и каждому, кому бы колвекъ о томъ вѣдати належало, симъ универсаломъ вашимъ ознаймуемъ: Ижъ, респектуючи мы на значные и працовитія пана Антонія Танского, полковника войска Его Царьскаго Пресвѣтлого Величества Запорожскаго охочекомонного, въ томъ же войску Запорожскому на рознихъ оказіяхъ военныхъ роненные и роначіе, услуги и заслуги, до которыхъ и въпередъ заохочуючи оного, надаемъ ему село Яхны и сельце Микитинцы, въ уѣздѣ Корсунскомъ будучыи, зо всѣми, до оныхъ сель зъдавна належачими, кгрунтами и угодіями, позволяющи одѣ посполитыхъ тамошнихъ людей (опрочь козаковъ) всяки звиклыя повинности до ласки войсковой... О якой волѣ нашей вѣдающи, кождый зъ старшины и чернѣ того-бочной, имянно вышъ помянутыхъ добръ нашихъ дозорца, aby не смѣли и не важилися ему, паву Танскому, въ обнятю въ свое завѣдованье вышше речонихъ: села Яхновъ и сельца Микитинецъ зо всѣми, до оныхъ належными, кгрунтами и угодіями, въ владѣніи рымы и въ одбиранью обыкльыхъ повинностей и послушенствъ одѣ

тамошнихъ посполитыхъ жителей, найменшой кривды и перепоны чинити и трудностей наносити, пилно подъ строгимъ караньемъ варуемъ; войты зась зо всѣми громадными людьми абы во всемъ оному, яко державцы своему, были послушны и належитіе повинности безъ отмовы уищали, приказуемъ. А тутъ-же объявляемъ, же и дворъ, теперъ на юсть належный, въ Яхнахъ будучій, ему же во владѣніе подаемъ. Данъ въ Батуринъ. Декаврія 15, року 1706. На подлинномъ тако: звышъ именованный гетманъ и кавалъръ рукою власною.

Подлинникъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммисіи М. В. Юзефовичемъ.

С С Х Л I .

Сознаніе возного о томъ, что онъ осматривалъ въ мѣстечкѣ Улановцахъ крестянъ: Процыка и Довгана, убитыхъ козаками изъ полка Танского: При семъ возный показывалъ суду раны, нанесенные и ему тѣми-же козаками, 1706. Декабря 22.

Feria quarta in crastino festi Sancti Thomae Apostoli, anno Domini 1706.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, came-necensia Podoliae, personaliter veniens ministerialis regni generalis, providus Gregorius Motowidłowski de Łanowce, authenticatus jurat-us, asserendo, nobiles Petrum Szczygielski et Ioannem Domański, sibi, ministeriali, pro firmioris et evidentioris testimonii gratia adhi-bitos, habuisse, in vim suaे verae ac fidelis relationis, palam, publi-ce libereque in haec verba recognovit. Iż ia, z requizycyi jego mości pana Jana Rogowskiego, dobr miasteczka Ułanowiec jaśnie wielmożnego jego mości pana referendarza koronnego, hetmana pol-nego koronnego, w dzierżawie zostaiących, administratora, do dobr wzwysprzerzeczych dn a poniedziałkowego, blisko przeszłego, to jest w wigilią świętego Tho nasza z wzwyszomienioną szlachtą schodziłem, y, tam będąc, widziałem naprzod na cmentarzu cerkiew-

nym grób świeżo kopany, gdzie pochowano zabitego Procyka, item schodzącym do chaty Fedora Douhania, w której widziałem tegoż to Douhania, na łóżku leżącego, śmiertelnie zbitego, na którego ciele widziałem boki wszystkie straszne, głowę zbitą y palce u oboich rąk potłuczone, które ludzie, tak zabity, iako potłuczony, przez kozaków, pod komendą jego mości pana Tańskiego będących, tysiąc koni mających, tak zabity, iako y potłuczony tak dalece, że się nie wyliczyć (sic). De quo praesens ejusdem ministerialis relatio. Et incontinenti idem ministerialis commonstravit in corpore suo concussions, et quidem: primam in temporibus partis sinistre quidem, sanguine suffusam, cum derasione cutis, item sub auri eiusdem partis similem, item in naso similem, item in supercilio partis dextrae similem; quas concussions, modo, loco et tempore superius expressis, per suprascriptos cosakos, clavis aduncis, alias obuchami, asseruit sibi esse illatas et inflictas, easdemque officium praesens vidit, debite conspexit et actis snis connotavit.

Книга каменець-Подольська, гродська, записова і поточна, 1706 року, № 3960, листъ 592.

CCLXII.

Жалоба дворянина Ивана Кракельницкаго о томъ, что козаки полка Самуся, проходя черезъ его село Игнатовцы, ограбили его дворъ и истребили всѣ его документы. 1707. Февраля 18.

Actum in castro laticoviensi, feria quarta post festum sancti Valentini proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castralia, capitanealia, laticoviensis veniens personaliter generosus Ioannes Krakielnicki, quam primum post tantam nimiam ruinam et desolationem, per exercitum auxiliarem, de Ukraina in Poloniam procellantem, acta praesentia adire potuit, tam, eo in instanti, manifestatus est in eo, quia in anno proxime praecedenti, millesimo septingentesimo sexto, procellantes kozaci strenui Samus (ut fertur) ex informatione et instinctu

vicinorum, domum et residentiam aulicam protestantis, in bonis viliae Jhnatowce existentem, vi, violento, imo hostilico modo invaserunt, ibidemque, non tantummodo equos, pecora, oves, frumenta varii grani, vestes, pecunias et varia apparamenta et splendores, tam domesticas, quam militares, sed etiam et varia munimenta, inscriptio-nes, donationes, obligationes, cessiones, intromissiones a variis et cum variis personis, se, manifestantem concernentia, omnia secreta et dispositiones domus suae, quae etiamsi in foveis servata late-bant, ea tamen inveniendo, una cum arcis secum percepérunt, cae-tera dilacerarunt et in nihilum fecerunt, manifestantem autem mo-dernum ad extremam ruinam et damnum, plus quam ad quadragin-ta millia florenorum polonicalium, causarunt et de facto perduxe-runt. Quapropter modernus manifestans, providendo omnimodam integratatem substantiae et honoris sui, ne aliquam in posterum ex-inde, per recepta munimenta, patiatur iacturam, iterum atque ite-rum manifestatur, salva sibi, et cui de jure venerit, resevata ma-nifestatione.

*Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, год
1701—1709, № 5248; листъ 187.*

CCLXIII.

Объявление дворянина Михаила Шашкевича о томъ, что козаки ограбили и разорили его село, Самчинцы. 1707. Апрѣля 15.

Feria sexta post dominicam Iudica quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensia, capitanealia, latico-viensia personaliter veniens urodzony jego mość pan Michał Szasz-kiewicz, obywatel woiewodztwa wołyńskiego y bracławskiego, prae-cavendo omnimodae integratati substantiae suaе, ne in posterum exinde aliquam patiatur jacturam, świadczył, opowiadał y manife-stował to urzędowi niniejszemu, grodzkiemu, latyczowskiemu, iż mo-dernus manifestans, po tak cięzkiej y nieznośnej ruinie y desolatietę

przez nieprzyjaciela krzyża świętego krajów tutejszych, po oddaniu od Turków Kamieńca Podolskiego y zawartym pokoui Porty Oto-mańskiey z rze:zazpolita, vigore praw y dyspozycyi swoich przod-ków y antecessorów, przyszedzsy do possessyey dóbr wsi Samczy-niec, w woiewodztwie wołyńskim, powiecie Krzemienieckim leżącey, prawom ordynatij Ostrogskiey podległey, penitus pustey, uroczykiem tylko przez lat kilkadzięsiąt, aż do oddania Kamieńca leżącey, gdzie cokolwiek mógł mieć, tak z przodków y antecessorów swoich, iako też y z krwawey wysługi swoiej woienney w woysku koronnym, fortuny swoiej, te wszystkie, na cztery tysięcy złotych polskich w gotowiznie, tak na reparatie pomienionych dobr, wsi Samczyniec, jako na obsadzenie y zapomożenie poddanych y konserwatią onych od rożnych woysk, tak koronnych różnego zaciągu y partyi, jako też auxyliarnych różnych narodów, swoim własnym kosztem, stara-niem y gotowym groszem zastępując y ochraniając, spendować, wy-łożyć ycale stracić musiał; nadto, w roku niebardzo dawno przesz-żym, tysiącznym siedmsetnym wtorym, podczas buntów kozackich, kiedy modernus manifestans, będąc usługą rzeczypospolitey obligo-wanym, na woynie w pułku ordynackim z tezże wioski Samczyniec zostawał, wszystkie chudobę y substantie, jako to: bydła, konie, owce, pasieki, zboża, tak młocene, jako y w styrtach stojące, suk-nie, rysztunki woenne y wszystkie sprzęty y naczynia gospodarskie, na dwa tysiące złotych polskich, zabrano y zagrabiono, że tylko desertam Arabiam, powrociwszy z woyny, modernus manifestans, locum ubi Troia erat, zastał, tak dalece, że sięcale nie miał do cze-go iac. O co wszystko, salva sibi, et cui in posterum de jure ve-nerit, reservata melioratione, iterum iterumque manifestatur, prosząc mnie, urzędu, tey teraznieyszey, brevibus napisaney, o przyjęcie y do act zapisanie; co y otrzymał.

Книга летичевская, гродская, записовая и помоиная, 1701—1709 года № 5248; листъ 252.

CCL XIV.

Объявленіе дворянина Самуила Поповскаго, о томъ, что козаки дважды нападали на его имѣніе, село Вышнюю-Погорилу, и совершиенно оное ограбили. 1707. Апрѣля 15.

Actum in castro laticoviensi, feria sexta post dominicam Judica quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo septingentesimo septimo.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, laticoviensia, personaliter veniens urodzony jego mość pan Samuel Popowski, obywatel województwa wołyńskiego, praecavendo omnime-
dam integritatem substanciae suaे, ne in posterum exinde aliquam patiatur jacturam, świadczył, opowiadał i manifestował to urzędowi niniejszemu, grodzkiemu, latyczowskiemu, iż iego mość modernius manifestans, po tak ciękiej i nieznośnej ruinie i desolatniej przez nieprzyjaciela krzyża świętego kraiów tutejszych, po oddaniu od Turczyna Kamieńca podolskiego i zawartym pokoiu z rzeczą pospolitą, vigore consenu jaśnie oświeconeї xięźnej jej mości Ostrogskiej Lubomirskiej, marszałkowej wielkiej koronnej i tradycie ich mościów panów komissarów, przyszedzsy do possessieї dóbry, wsi Pohoryła Wyższa, w wojewodztwie wołyńskim, powiecie krzemienieckim leżącej, prawom ordynacieї ostrogskiej podległej, penitus pustej, obłożiem i uroczyskiem przez lat kilkadziesiąt leżącej, gdzie, cokolwiek mógł mieć, tak z krwawej wysługi swojej wojennej w wojsku koronnym, jako i z fortuny swojej, to wszystko na reparatię pomienionych dóbry, wsi Pohoryła Wyższa, i na osadzenie i zapomożenie poddanych i konserwatię onych od różnych wojsk, tak koronnych różnego zaciągu i partii, iako też i auxyliarnych różnych narodów, swoim

własnym kosztem i gotowym groszem zastępując i ochraniając, spen-dować, wyłożyć i całe stracić musiał; nadto, w roku niedawno przeszłym, tysiącznym siedmusetnym wtórym, podczas buntów kozackich, kiedy modernus manifestans, będąc usługą rzeczypospolitej obligowanym, na wojnie, w pułku ordynackim z tejże wsi, Pohoryła Wyższa, zostawał, wszystkie chudobę i substancję, jako to: bydła, konie, owce, pasieki, świnie etc., zboża tak młócione, jako i w styr-tach stojące, suknie, rysztunki woenne i wszystkie sprzęty i naczynia gospodarskie zabrano i zgrabiono, że tylko desertam Arabiam, powróciwszy z wojny, modernus manifestans zastał. Tak dalece, że się całe nie miał do czego iść. Tudem w roku blisko przeszłym, tysiącznym siedmusetnym szóstym, kiedy modernus manifestans w tymże pułku ordynackim i z tejże wioski, Pohoryła nazwanej, zostawał, wojsko moskiewskie i kozackie, napadły powtórnie, wszystkie chudobę i substancję, przywileje, zapisy, karty ręczne i wszystkie prawne dyspozycje i munimenta zabrano i zgrabiono i do ostatniej ruiny, nic nie zostawiwszy, przyprowadzono; o co wszystko, salva sibi, et cui in posterum de jure venerit, reservata melioratione, iterum iterumque manifestatur, prosząc mnie, urzędu, tej terazniejszej, brevibus napisanej, o przyjęcie i do act zapisanie, co i otrzymałem.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, 1700—1709 года. № 5248; листъ 253.

CCLXV.

Жалоба дворянина Іакинеа Подгородецкаго и жены его, Елены, на дворянъ Адама и Ивана Прушинскихъ: о томъ, что крестьяне села Прушинскихъ—Березовки, еще съ 1702 года, причисливъ себя къ козакамъ, захватили земли, принадлежавшія Подгородецкимъ, отказались платить послѣднимъ десятину, утверждая что они владѣютъ землею на козацкомъ правѣ, переманивали къ себѣ крестьянъ Подгородецкихъ и т. п. 1707. Августа 4.

Року тисеца семсотъ семого, мѣсца августа четвертого дня.

На урадѣ кгродськомъ, въ замку его королевской милости жи-

tomęskomъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, i xięgami ninieyszemi, grodzkimi, żytomirskimi, comparens personaliter urodzeni ich mość panowie: Jacek i Helena, pri-mi Jakubowa Lemieszowa, secundi vero voti Jackowa Podhorodecka, małżonkowie, dobr wsi Miniek haeriditarii possessores, quam primum acta praesentia adire potuerunt, eo in instanti przeciwko urodzonym ich mościom panom: Adamowi, chorążemu rothy pancerney wiel-możnego imci pana Wilgi i Janowi, seu alterius cujusvis nominis, Pruszyńskim, dobr wsi Berezowki i innych, quovis juris titulo, possessorom, jako panom, i roboczym: Szyinkowi, osadczemu bera-zowskiemu, Lewkowi, oycu, Semenowi i Trochimowi, synom, Jesipowi Krawcowi i synom dwom, de nominibus ad praesens ignotos, Timoszowi, przezwiskiem Deynece, i innym wielu chłopom i podda-nym berezowskim, samym principałom i manuoperatorom, soleni-ter świadczyli i protestowali się w ten sposob i o to: iż pomienieni chłopi, mieszkając o granice ze wsią Minijkami protestantium, przez lat effective pięć, nikogo się nie dozwalać, a osobliwie comparen-tów, jako panów dziedzicznych, a prawie pokozaczywszy się, na po-lach minikowskich siali, sianożęci kosili, ryby w stawie tamecznym łowili, owo zgoła wszelkie pożytki na gruncie protestantium sobie przywłaszczać, mieli i kiedy protestantka, in viduali natenczas statu zostająca, o dziesięcine upominała się, tedy his odpowiadali verbis: «że teraz kto gdzie chce, to sieje, teraz kozaczyna i dla tego dzie-sięciny my nie powinni dawać i nie damy». Tandem roku terazniey-szego, tysiąc siedmset siódmeego, dnia trzeciego augusta, gdy com-parentka iezdziła, tak o dziesięcine zboża, jako i siana upominać się, tedy pomieniony osadczy cum suis complicibus, czyli z roskazu panów swoich, nic nie dbając na stan szlachecki, ile białogłowski, wprzod słowami nieprzystojnemi zelżywszy, a potym do kiiów por-wawszy się, bić chciał i pewnieby był swoj zawzięty umysł do skutku samego przywiodł, gdyby protestantka, consulendo vitae suae, co przedzey nie odiachała, tenże obwiniony Szymko osadczy poddanego protestantium dziedzicznego ze wsi Bezowa, roku teraz-nieyszego, in maio, na imie Fedora, z synami trzema i corką, z końmi, bydłem, zbożem i ze wszystkim sprzętem domowym do wsi

swoiej, Berezowki nazwaney, wykocił i tam bytem osadził, przez co protestans szkod sobie na tysiąc złotych być mianuie, (excepto wykoconego chłopa); przez który takowy swoj niesłuszny i nienależyty proceder pomienieni obżałowani, ich mość panowie Pruszyńscy z zwyszpomienionemi poddanemi swemi winy prawne na osoby i dobra swoje zawzieli i zaciagneli; o co wszystko protestantes, postrzegając samych siebie całości i dobr swoich, aby in posterum aliquod nie ponieśli detrimentum, iterum iterumque protestowali się, offiarując się z obżałowaniem o to wszystko, we wszelkim sądzie i urzędzie prawnie czynić nie zaniechać, zostawiwszy sobie, vel cui de jure venerit, salvam tey protestacyey meliorationem, albo uczynienia inszey, szyrszey, lub przez pozew poprawienie, a terazniejszey, wkrotce napisaney, mnie, urzędu, o przyjęcie i do akt niniejszych, grodzkich, żytomirskich zapisanie prosili, co i otrzymali. Jacek Podhorodecki, swym i małżąki mey imieniem, podpisuje się.

*Книга гродская, житомирская, поточная, № 210, год
1701—1713; листъ 193.*

C CL XVI.

Жалоба дворянина Казимира-Викентія Чарнецкаго на крестьянъ изъ селъ Скуринецъ и Тютковъ о томъ, что они, во время козацкаго восстания, напали на имѣніе Чарнецкаго, мѣстечко Селище, ограбили оное и захватили земли, которыми пользовались въ продолженіи шести лѣтъ и которые отказываются возвратить. 1707. Сентября 13.

*Feria tertia ante festum exaltationis sanctae crucis proxima,
anno Domini 1707.*

Videatur hoc loco copia protestationis ejusdem generosi Casimiri-Vicentii Czarnecki in et contra generosum Joannem Łabenski, capitanealidem Kisinemsem, tum subditos omnes bonorum villarum Skurzyńce et Tiutki, in palatinatu brackaviensi existentium, precipue contra laboriosos: Jwan Mielniczek, Chabło, Hryhor, Brechuneć, Michayło et alios subditos praefatorum bonorum, rebelles principales et motores, ratione per ipsos, tempore inchoationis rebelliae, hostilico

modo invasionis in bona oppidi Sieliszzcze, posessionem et residentiam aulicam protestantis moderni, ibidemque protestantem vix non occisionis et omnis substantiae ad octodecim millia florenorum polonica-
lium receptionis, tum ratione per ipsos indebite fructificationis fundo-
rum, pratorum et sylvarum protestantis per sex annos et non re-
tributionis debitae decimae et aliarum violentiarum, oppressionum et
damnorum perpatrationis, ratione quarum praemissorum omnium,
saiva sibi reservata tam in toto, quam in parte, etiam per citationes,
si optus fuerit, melioratione. Signant Stryjowski et Czarnecki.

*Книга поименных и записовых протоколов Летичевского
городского суда. № 5250, годы 1703—1711; лист 113.*

C CL XVII.

Жалоба дворянине Александра Грушинскаго на дворянина Ивана Кузьминскаго о многихъ, нанесенныхъ ему, обидахъ, въ томъ числѣ о разграблениі дома и опустошениі мѣстечка Вержбовца, принадлежащаго Грушинскому, по наущенію козаковъ полковника Саввы, квартировав-
шихъ въ Могилевѣ 1708. Апрѣля 2.

Feria secunda post dominicam Palmarum proxima, anno Do-
mini millesimo septingentesimo octavo.

Ad officium et acta presentia, castrensis, capitanealia, latico-
viens veniens personaliter wielmožny iego mość pan Alexander Grusz-
czyński, pułkownik wojsk jego krusewskiey mości, solenniter y z wielkim
żalem swoim świadczył, protestował i repretestował się naprzeciwko
urodzonemu Jwanowi Kuźmińskiemu, w ten, niżey opisany, sposób
y o to, iż iego mość, wyżpomieniony pan Kuźmiński, przeciwko
prawa Boskiego y pospolitego, śmiał y ważył się, doznawajac przed-
tym wielkiej łaski y protekciey przez lat kilkanaście terazniejszego
iego mości protestującego, przez protestacyą swoie, w grodzie tu-
teyszem uczynioną, niwczym nigdy nienaruszony honor po xiengach
niesłusznie y nienależycie opisować, będąc osadczym w miasteczku
Wirzbowcu, w dobrach y possesiey moderni protestantis, od protestan-

ta instytuowanym, we dworze protestantis roboczą Marynę Biłouskę, poddankę protestantis, a teszcze swoje, zgwałcić, a po zgwałceniu, z obrażą maiestatu Boskiego, przez lat dwie tak z corką, iako y z matkò obcować. Potym też Marynę Biłouskę, z synami trzema: Michailem, Maxymem y Hryćkiem, ze wszystką chudobą y substancią onych do dobr wsi Posuchowa wykoczować y tam bytem osadzić. A kiedy modernus protestans szlachtę godną y ludzi swoich w dobry sposób, o wydanie pomienioney Maryny Biłouski z synami requirując, posłał,—pomieniony p. Kuzmiński, miasto wydania poddanych, onych nie wydawszy, y owszem konfuzią nieznośną tychże ludzi, do siebie użytych, nakarmiwszy, bił, a niektórych kalikami wiecznemi poczynił, iako to: urodzonego Andrzeja Piotrowskiego y Żurakowskiego. Tym się ieszcze nie kontentując y mało na tym mając, wziosły protekcję u Sawy, półkownika kozackiego, w Mohilowie administracyją y consistencyą mającego, tychże kozaków Sawinych na zniszczenie y ruine dobr miasteczka Wirzbowca subordynował y naprawował. Ktorzy, za iego informacją y naprawą, prawie funditus pomienione dobra zruinowali y spustoszyli, na dwor protestantis hostilio modo napadając, rabowali y szkody nieznośne, osobliwym regestrem czasu prawa wyrażone, naczynili, a chłopów dwadzieścia ośm rozegnali, niektórych z chudobą y substancią, jako to: Michayła, Pawła, Sierhena y Wasila pozabierali, że się odkupować musieli, a protestanta samego tenże pomieniony Pan Kuzmiński wszendzie, na każdym miejscu, przed rużnimi y różnej condicyey ludźmi (śmie) diffamować, dishonorować, na zdrowie y życie nietylko protestanta ale y ludzi moderni protestantis odpowiadać y różne przechwałki czynić; et incontinenti tenże wielmożny jego mość protestans modernus stawił urodzonego pana Andrzeja Piotrowskiego, podstarościego swego, przez zwyczaj pomienionego pana Kuzmińskiego siekirą, przy requisycyey o wydanie wyżey pomienioney Maryny Biłouski z synami jey, w głowe, z prawej strony nad uchem, do mozgu prawie ciętego, iuż przygoionego, rękę zaś lewą, w puł kości, wyżey stawu z żyłami przeciętą maioncego, ieszcze niezagoloną i owszem strasznie zkancerowaną, na którą kaliką wieczny iest y bendzie; które to razy y rany ja, urzond, przy woznym generale, szlachetnym Grzegorzem Pęku, należycie widziałem y urzendownie oglądałem. Tenże wzwyż pomieniony p.n Andrzej

Piotrowski prezentował tu, na urzędzie grodzkim, rusznice, z którymi to całe, podczas też requisitów poddanych zwyczmanowanych, pomieniony pan Kuzmiński zabić koniecznie usiłował; po którym to przedstawianiu, idem praesentans też rusznice do siebie nazad odebrał y z urzędu grodzkiego wyreencył, z którego odebrania i wyręczenia officium ptesens quietavit presentibus y quietat, przez który to takowy swój niesłuszny y nienależyty postępek, pomieniony pan Kuzmiński prawo Boskie i pospolite zgwałcił, a winy prawne na siebie i dobra swoje zawziął y zaciągnął, a jego mości protestanta teraznieyszego do szkod nieznośnych y ruiny substancyi, in termino termini osobliwym regestrem specificie wyrażonych, przywiódł y przyprawił; o co wszystko idem modernus protestans, salvam sibi augendi vel minuendi tey teraznieyszej, brevibus uczynioney, protestacyey, etiam per citationes, si opus fuerit, zostawiwszy meliorationem, iterum reprobatur et protestatur.

Книга летичевская, гродская, записовая и поточная, 1701—1709 года, № 5248; листъ 361.

CCLXVIII.

Письмо Цара Петра I къ охочекомонному полковнику, Танскому, содержащее известие объ измѣнѣ Мазепы и приглашение Танского въ царскій лагерь. 1708. Октября 31.

Господинъ Полковникъ Танский!

Объявляемъ вамъ, что гетманъ Мазепа, забывъ страхъ Божій. намъ измѣнилъ и перебѣхалъ къ королю Шведскому; такимъ образомъ въ началѣ объявилъ войску, что нашъ указъ имѣеть итти на ту сторону Десны противъ непріятеля, но когда перешелъ Десну и, зближаясь къ непріятелю, войско поставилъ въ боевой строй, тогда объявилъ тому войску, что пришолъ не бится а служить королю Шведскому; и тако тѣмъ льстивымъ образомъ старшина и три полковники достались въ руки непріятелю; чего ради послали мы указы къ старшинѣ и полковникамъ и прочтіимъ чинамъ, дабы оные собрались на избраніе новаго гетмана по правамъ и воляностямъ

своимъ вольными голосами и, понеже оный измѣнникъ, гетьманъ, перешелъ къ королю Шведскому съ такимъ условьемъ, дабы Малороссійскій народъ предать въ порабощеніе и подъ владеніе еретиковъ, Шведовъ, и подъ иго Поляковъ и церкви и монастыри святые—во оскверненіе и во унію, того ради мы въ томъ попеченіе имѣемъ, дабы Малороссійскій народъ отъ того освободить и уповаемъ, что и вы, яко ревнители Православія, о томъ попеченіе имѣть будете; того для желаемъ, дабы вы съ командою своею были въ намъ въ армію немедленно, за что мы вамъ милость свою и жалованье обѣщаемъ; а полкъ вашъ здѣ обрѣтается, которыхъ мы до прїезду вашаго удоволствовали нашимъ жалованьемъ, а по прїездѣ вашемъ не только оный полкъ, но и иные полки охотницкіе, вѣдая вѣрность вашу къ намъ, дадимъ нодъ команду. Октября 31 дня, 1708 года. Отъ рѣки Десны. На подлинномъ: Царь Петръ.

*Копія этого акта сообщена Г. предстъпителемъ Комиссии
М. В. Юзебовичемъ.*

ССЛХІХ.

Жалоба житомирского мечника, Ивана Рыбинского, о томъ, что крестіяне волостей: Горностайпольской, Козаровской и Бородянской, состоящихъ въ его арендномъ владѣніи, присвоили себѣ козацкія права со времени присоединенія Мазепы къ Шведамъ и отказали ему въ повиновеніи. 1709. Мая 27.

Року тисеча сімъ сотъ девятого, м'єсєда мая двадцять сего днія.

На ураде кріодскомъ, въ містѣ его королевской милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сынгаевскимъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кріодскимъ енералу воеводства киевскаго и книгами нинешними, кріодскими, киевскими compareus personaliter urodzony jego mość pan Jan z Rybna Rybiński, miecznik żytomirski, praecavendo omnimoda integratati suaе, świadczył i manifestował się o to, iż jako skoro jaśnie wielmožny jego mość pan Mazepa,

hetman zadnieprski, ad partem woyska szwedzkiego udał się, natym-
miast wszystkie poddaństwo z kluczów: Hornostaypolskiego, Kozia-
rowskiego i Borodiańskiego cum attinentiis, w possessyi dzierżawnej
imci manifestanta będących, w kozactwo się obróciwszy i w rejestr
się wpisawszy, żadnego posłuszeństwa pełnić, powinności i intraty
należytey dawać nie chcieli, z arendy, młynów pozytki wszelakie na
siebie poobracali, a przeta jego mość manifestans, od tego czasu, z
tamtych kluczów żadnego pozytku i intraty i naymniejszej percep-
ty niema, i szkodę wielką przez to ponosić w dzierżeniu tych dóbr
musi, a nietylko że żadnym sposobem tamecznego poddaństwa uskro-
nić i do posłuszeństwa nachylić nie można, lecz i swego zdrowia
manifestujący jego mość non est securus, ile na samey granicy nad
Dnieprem mieszkaią i z tamtą stroną korresponduią. W czym jego
mość manifestans, postrzegając wszelkiey całości swoiej, żeby jako-
wey przez to in posterum nie poniosł szkody, iterum iterumque
świadczył i manifestował się, salvam ejusdem manifestationis melio-
rationem zostawił, i prosił o przyjęcie jey do xiąg, co i otrzymał.
Jan z Rybna Rybiński, miecznik żytomirski.

*Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, № 27, годъ
1709—1710; листъ 110 на оборотѣ.*

CCLXX.

Универсалъ гетмана Скоропадского къ козацкому войску, предпи-
сывающій возвратить полковнику Семену Палѣю его имущество, разграб-
ленное по распоряженію Мазепы. 1709, іюня 3.

Его Царскаго Пресвѣтлаго Величества войска запорожскаго
гетманъ, Иоаннъ Скоропадскій.

Всѣмъ въ обецъ и каждому, кому бы колвекъ вѣдати надле-
жало, міновите: старшинѣ и черни рейменту нашею, въ городахъ
и селяхъ по обоихъ сторонахъ Днепра найдуючіся, симъ нашимъ
универсаломъ ознаймуемъ: ижъ, по указу Его Царскаго Пресвѣтло-
го Величества, прибывши до насъ Семенъ Палѣй, прекладаль жа-

зостне, что много стаднины и быдла, одобренныхъ Мазепою, разжаковано и у людей знайдутся; для позысканя теды того просиль нашого себѣ универсалу; мы прето, Гетманъ, видячи прошеніе на-на Палѣя по слушности намъ предложенное, яко жъ повелѣли мы на-на выдать универсаль, такъ пильно просимъ и реїментарско при-казуемъ, абы посланному его, пана Семена Палѣя, у кого тилько зъ разжакованной стаднины и быдла можетъ что обыскатися, безъ жадной спречки и отмовы отдавали; въ чомъ старшина всю должна будетъ належитую чинити помошь на спречниковъ нашему слуш-ному праву. Данъ въ обозѣ подъ Богачкою, іюня 3, року 1709.

На копії тако: звышменований гетманъ рукою власною. (М. П.)

*Копія этого акта хранится въ собраниі документовъ, при-
надлежащемъ Временной Комиссіи для разбора древнихъ ак-
товъ.*

ССЛХХІ.

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама-Николая Сенявскаго къ дворянамъ воеводствъ Подольскаго и Брацлавскаго о томъ, что, вслѣдствіе его представленія, назначена русскимъ правительстvомъ ком-
миссія для разбирательства грабежей и насилий, причиненныхъ козаками въ этихъ воеводствахъ. 1709. Іюня 6.

Feria quarta ante festum Sancti Ioannis Baptistae preterita,
anno Domini 1709.

Personaliter veniens generosus Andreas Zerzyski, obtulit officio presenti, castrensi, laticoviensi et ad acticandm porrexit universale ab illustri et magnifico palatino Belzensi, supremo exercituum regni duce, ratione introcontentorum, de tenore verborum tali: Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie i Myszy, woje-woda bełzki, hetman wielki koronny. Jaśnie wielmożnym, wielmożnym ichmościom panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom i wszystkim generaliter obywateлом dobr wojewodztwa Podolskiego ub Bracławskiego, przy zaleceniu powołności mojej braterskiej, irrespective každemu do wiadomości donoszę: iż, odbierając tak wiele

in antecessum querimonii na swyvolne kupy kozackie, przez które wielkie działały się exorbitantie, rabunki wsiów i dworów szlachec-
kich w województwie Podolskim, mianowicie po nad Dniestrem.
Starałem się umyślnie zabieżyć takowym oppressiom i inconvenien-
tiom; jakoż, po doniesieniu odemnie o tym do dworu Najjaśniejszego
Cara jego mości, tudzież imć panu hetmanowi terazniejszemu wojsk
zaporoskich, destynowani za wyraźnym ukazem kommissarze stanęli;
actualiter w Bracławiu dla uznania krzywd i wysłuchania inquisitii
ratione zachodzących injuriatorum pretensii. Więc obwieszczam o
tym waszmość panów, ażeby, ktokolwiek poniosł jaką szkodę w
dobrach swoich przez tych swowolnych ludzi, rekwirował każdy z
ichmościów ukrzywdzony, lub sam in persona, lub przez plenipo-
tentata swego u pomienionych ich mościów panów kommissarzów o
sprawiedliwość i należytą satysfakcją prae via inquisitione. Imē pan
Skówroński, ekonom starostwa Barskiego, za moją compellacją, dla
wysłuchania tychże inquisitii o popełnione excessa, zjeżdża do pa-
nów kommissarzów do Bracławia, ażeby tym skuteczniej zadosyć
się stało w odebraniu recompensy szkod pomienionych. Który uni-
wersał, aby tem przedzej wiadomości każdego doszedł, po grodach i
parafjach w województwie podolskim publikować proszę. Działo się
w obozie pod Oleśnicą, die 6 junii, 1709. Adam M. Sieniawski, W.
B. H. W. K. Locus sigilli illius usitati. Post cujus ingrossationem,
originale idem offerens ad se recepit et de recepto officium prae-
sens quietavit.

*Книга протоколов летичевского гродского суда, годы 1708—
1711, № 5250; листъ 202, (№ акта 1069).*

Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама—Николая Сенявскаго, которымъ онъ назначаетъ съ своей стороны комиссаровъ, для участія въ дѣйствіяхъ комиссіи, присланной русскимъ правительствомъ для изслѣдованія жалобъ на грабежи и пасилія, причиненные жителямъ поднѣстрия козацкими отрядами Саввы Волошина и Иваненка. 1709. Іюля 29.

Feria secunda post festum sancti Mathiae apostoli preterita,
anno Domini 1709.

Personaliter veniens generosus Wladislaus Polanek, obtulit officio praesenti, castrensi, laticoviensi et ad acticandum porrexit universale ab illustri et magnifico Adamo Nicolao a Granow Sieniawski, comite in Szkłow et Mysz, supremo exercituum regni duce in tenore verborum tali. Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski, hrabia na Szkłowie i Myszy, wojewoda Bełzki, hetman wielki koronny. Wszem wobec i každemu z osobna, komu wiedzieć należy, mianowicie jednak: jaśnie wielmożnemu imć panu Skoropackiemu, hetmanowi wojsk zadnieprskich Najjaśniejszego Cara jego mości, i imē panom kommissarzom, ad infrascriptum z ramienia tegoż imci pana hetmana destynowanym, tudzież wszelkiej kondycii i stanu ludziom, in territoriis rzeczypospolitej na podniestru zostającym, po zaleceniu chęci moich respective každemu. Jż za doniesieniem skargi nomine rzeczypospolitej najjaśniejszemu Carowi jego mości przez ich mościów panów posłów, od nas hetmanów i wojska destynowanych, naznaczona jest komissja na inquisitią, sąd i karę o swywolą Sawy Wołoszyna i Iwanenka, którzy, pod zaszczycem jakoby ukazu Cara jego mości, zebrawszy sobie znaczną liczbę hultajstwa, wielkie krzywdy, szkody, grabieże, rabunki, zabujstwa, męki i inne excessa ludziom

poduiestrskim hostiliter et impune czynili, jako to in fundo oczywiście deducetur. Źe zaś do tychże ich mościów panów komisza-
rzów strony rzeczypospolitej insi, przez dyspozycją Cara jego mości,
praetenduntur, ex gradu ministerii mei ad negotium praefatum ich
mościów panów: Stanisława Telefusa, stolnika podolskiego, rotmi-
strza wojsk rzeczypospolitej chorągwi pancernej, i imē pana Żyg-
munta Świrskiego, łowczego Łukowskiego, cum charactere commis-
soriali, naznaczyłem; którzy to ichmość, jako najprędzej zniószy-
się z sobą vicissim, i wszystkich pretendentes uniwersałami swoimi
o czasie i miejscu aktu swego obwieściwszy, o krzywdy, szkody,
violentje, przez Sawę Wołoszyna i Iwanenka na podniestrzu gdzie-
kolwiek poczynione, seriam inquisitionem uczyniwszy juncta manu z
imćpanami commissarzami, od jaśnie wielmożuego imē pana hetma-
na wojsk zaporożskich destinowanemi, pro merito karać i satysfak-
cją nakazywać władzę mieć będą. Co, aby większej wiary, wagi i
pewności było, własną ręką przy zwykłej pieczęci podpisałem. W
obuzie pod Krzemieńcem, dic vigesima nona julii, anno 1709. A. M.
Sieniawski, W. B. H. W. K. Locus sigilli. Post cujas ingrossatio-
nem idem generosus offerens originale ad se recepit, de quo recepto
officium praesens quietavit.

*Книга протоколов лепшиевского гродского суда, годъ 1709—
1711, № 5250; листъ 218, (№ акта 1149).*

C C L X X I I I .

Грамота, пожалованная Императоромъ Петромъ I Семену Палѣю на возвращеніе ему должности козачьего охотницкаго полковника. 1709. Сентября 3.

Божією поспѣщенствующею милостію, Мы, Пресвѣтлѣйшій и
Державицѣйшій, Великій Государь, Царь и Великій Князь, Петръ
Алексѣевичъ, всел великия и малыя и бѣлыя Россіи Самодержецъ
и многихъ государствъ и земель восточныхъ и западныхъ и съвер-
ныхъ отчизнъ, и дѣдичъ, и наследникъ, и Государь, и обладатель.

Наше Царское величество пожаловали бывшаго заднѣпрскаго

охотничьего полковника, Семена Палъя, за его къ Намъ, Великому Государю, вѣрность и службы, велѣли ему быть по прежнему полковникомъ охотничьимъ, коннымъ, надь компанійцами, которые нынѣ подъ командою его, и быть ему подъ командою и въ послушаніи подданного Нашего, гетмана войскъ запорожскихъ, Ивана Иллича Скоропадского; и ради увѣренія всѣмъ указали Мы, Великій Государь, дать ему, Семену Палъю, на тотъ чинъ полковничества, сю Нашу Царскаго Величества жалованную грамоту, за Нашею Царскаго Величества печатью; и повелѣваемъ Мы, Великій Государь, подъ командою его обрѣгающимся, старшинѣ и козакамъ, имѣть его, Семена Палъя, за полковника, и всякое послушаніе ему, по надлѣжательству, отдавать; а ему, полковнику Семену Палъю, видя къ себѣ Нашу Царскаго Величества милость, служить Намъ, Великому Государю, вѣрно, со усерднымъ радѣніемъ и помянутаго подданного нашего, гетмана, команды во всѣмъ слушать. Дана въ мѣстечкѣ Сильце надъ Вислою, лѣта отъ Рождества Христова 1709. Сентября 3 дня, Государствованія Нашего 28 года. (Мѣсто государственной печати). Подпись Графъ Головнинъ.

№ 40.—1805 года января 4 д., малороссійской черниговской губерніи, въ осгерскомъ нижнемъ земскомъ судѣ сія копія высо-чайшей грамоты, съ таковою же подлѣнною, представленною у госпо-дина маршала остерского повѣта, Ивана Осыповича Танскаго, была сви-дѣтельствованна; и что оная съ тою подлѣнною сосготъ въ точности, въ томъ показанный нижний земской судъ, съ приложеніемъ казен-ной печати свидѣтельствуетъ:

Земской Комисарь, Михайло Солонина.

Засѣдатель 12-го класса, Дмитрій Злотковскій.

Засѣдатель 12-го класса, Андрей Халетскій (м. п.).

Секретарь 12-го класса, Александръ Быбенко.

Колежскій регистраторъ, Степанъ Тетаненко.

Сообщено Г. Предсѣдателемъ временной комиссіи для раз-бора древнихъ актовъ, М. В. Юзебовичемъ.

Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, которымъ рѣшено: отиравить пословъ къ Петру I, князю Меншикову и къ кіевскому губернатору, князю Голицыну, съ поздравленіями о Полтавской побѣдѣ и съ прозьбою удержать русскія войска отъ взиманія излишнихъ контрибуцій и Палѣя—отъ захвата шляхетскихъ имѣній и сбора съ нихъ десятины; также рѣшено отиравить пословъ къ гетманамъ короннымъ и ливовскимъ съ прозьбою удержать войска отъ грабежа. Назначается комиссія для повѣрки сборовъ и расходовъ воеводства и опредѣляются новые налоги. 1709. Сентября 10.

Року тисеча семъсотъ девятого, мѣсяца сентябрь двадцятого дня

На ураде кгродскомъ, въ месте его королевской милости Овручомъ, передомною, Шимономъ Левковскимъ, наместникомъ на тотъ часъ кгродскимъ киевскимъ и книгами нинешними, кгродскими, киевскими, comparens personaliter urodzony imc pan Samuel Mele-niewski, dia zapisania do xiag niniejszych extract autentyczny, grodzki, zytomirski, z wpisaniem laudum woiewodstwa kijowskiego, na seymiku desideriorum, w Zytomirzu, in crastino po deputackim odprawujacym sie, uchwalonego, podał per oblatam, prosząc mnie, urzadu, o przyjęcie onego do xiag, ktorego offerenta affectacyi ja, urzad, annuendo, pomieniony extract laudi ad acticandum przyjmując, czytalem i iest tenoris sequentis: Wypis z xiag grodzkich zamku zytomirskiego. Roku tysiąc siedmset dziewiątego, miesiąca septembra jedynastego dnia, na urzędzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości zytomirskim, przedemna, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem, namiestnikiem starostwa i regentem grodzkim zytomirskim i xięgami ninieyszemi, grodzkimi, comparens personaliter urodzony

imē pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodstwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, laudum seymiku desideriorum, in crastino po seymiku obranych deputatów skończonym, z pięczęcią i z podpisaniem ręki swoiej podał per oblatam, proszac mnie, urzędu, aby do xiąg niniejszych przyjęte i wpisane było, którego affectaties annuendo, niżey inserowane laudum ad acticauđum przyjmując, czytałem i iest tenoris sequentis: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędnicy i obywatele woiewodstwa kijowskiego, po seymiku electionis deputatów na trybunał koronny, dnia wczorajszego szczęśliwie skończonym, zgodnie, jednostaynie et nemine contradicente odprawionym, in crastino, to iest dnia dziesięszego, dziesiątego września, seymikowi desideriorum determinowanego, tu, do Żytomirza, na mieysce tot constitutionibus regui et laudis, jako też declarationibus przez manifesty publiczne, w grodach tutejszym, Owruckim i Włodzimirskim, zaniesione, factis, seymików wszelkich naznaczone i ordynaryine, zgromadzeni, a naprzod powinne omnipotenti regum regi effundimus dzięki, iż państwo koronue in hoc turbido et periculoso rerum statu conserwue i sposoby do ratowania nadwątloney zewsząd oyczyszny i do podzwignienia pogrążoney w ruinach praw i swobod polskich rzeczypospolitey caelitus] podaie i że pozwolił nam secure te starożytnie seymikowania adire mieysce, dla obmyślenia, tam ab intra, quam ab extra bezpieczeństwa dобра pospolitego woiewodstwa naszego, tot malorum lechiades ponoszącego; ktore aby konserwacyą swoie i jakokolwiek respirium od woysk, tak auxyliarnych nayaśniejszego Cara jego mości, jako i naturalnych rzeczypospolitey naszej miało, upraszamy posłów do nayaśniejszego Cara imci, wielmożnych ich mościów panów: Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego ziemskego, podstarościego grodzkiego żytomirskiego i Jana z Rybna Rybińskiego, miecznika żytomirskiego, którzy ich mość panowie posłowie, quam primum provinciam suam administrować i tak znaczy victoryi nayaśniejszemu Carowi imci, zkolligowanemu per tot jurati faedera vinculo unionis animorum et armorum z rzecząpospolitą naszą, wszelką apprecacją z szczerożyczliwością powinszować mają; upraszać ich mość panowie posłowie nayaśniejszego Cara imci będą, aby według tych pakt et secundum dislimitatianem inter mo-

narchias ich mość panowie obywatele woiewodstwa naszego mogli cieszyć się z fortun i dobr swoich bez przeszkody od woysk, tak moskiewskich w Kijowie, jako i kozackich—białocerkiewskich i chwastowskich, a naybardziey od imć pana Paleia, pułkownika; supplikować będą i o to, aby prowiantami ciężkimi woiewodstwo ubogie obciążone nie było, i żeby skromność od przechodzących woysk po dobrach szlacheckich zachowana była, na co osobliwie obszerniejszą daiemy instructyą. Tychże ich mościów panów posłów i do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Alexandra Daniłowicza Menszykowa, feldmarszałka woysk naiasniejszego Cara imci upraszamy, aby, przy winney od woiewodstwa veneracyi, powinszowali też szczęśliwey batalyi, dzielnością i piersiami jaśnie oświeconego xiążęcia imci nadstawującemi się, wygraney; a przy powinszowaniu upraszać będą o poważną do naiasniejszego Cara imci za woiewodstwem naszym instancią, aby, w sięsiedztwie bliskim od Kijowa mieszkające bracia nasi, bezpieczeństwem dobr i dworów obwarowani byli od woysk wszelkich, oraz i osobliwą suplikować będą protestacyj, aby woiewodctwo nasze raczył zaszczycać przez wydanie surowych ordynansów do ich mościów panów woyskowych, przez woiewodstwo nasze przechodzących, na co i osobliwą ich mości i obszerniejszą daiemy instrukcją. Do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, Dymitra Michajłowicza Korybuta-Galiczyna, gubernatora kijowskiego i generała woysk naiasniejszego Cara imci moskiewskich, wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, Daniela Lewkowskiego, regenta grodzkiego owruckiego, i Władysława Brańskiego zgadnie upraszamy, którzy ich mość, quam pimum do Kijowa jechać, winną weneracyą amplecti jaśnie oświeconego xiążęcia imci, jako collateralis et vicini nostri, od woiewodstwa mają; po oddaney zaś weneracyey o zkolligowaną przyjaźń i sąsiedztwo upraszać będą, i, aby jaśnie oświecony xiąże imć ludziey, pod swoją commendą będących, utrzmyał, osobliwie kozaków białocerkiewskich i chwastowskich, którzy, nie wiemy czy z woli swey, czy pana pułkownika Paleia? na granicach z tey strony rzeki Irpienia, do dobr naszych wdzierają się i dziesięciny z pasiek odbierają przy innych przeskodach; expostulować i to będą, aby ich mość panowie exaktorowie w wybieraniu podatkow, na zapłatę woysku uchwalo-

nych, przeskody in locis wybierania podatków ordynariis nie mieli, na co osobliwa ich mościom dana instructia. Że zaś taż wiktoryja jaśnie wielmożnym hetmanom naszym koronnym necit vicitrices in coronam lauros, dla utrzymania statecznie tey conjunctury więc uprosiliśmy do ich mościów panów posłów—wielmożnych ich mościów panów: Antoniego z Trypola Trypolskiego, chorążego owruckiego, Kazimierza na Hańsku Hańskiego, łowczyca żytomirskiego, aby, powinszowawszy hanc consiliorum felicitatem, podziękowali pro cura et solicitudine circa bonum publicum, prosili, aby prawo de immunitate bonorum terrestrium zachowane było, recomendowali woiewodztwo respektowi et considerationi super tot calamitates jego, dla czego implorabunt, aby tak od domowych i innych woysk et praecipue od wielkiego xięztwa litewskiego swoją mieli immunitatem, co nie instrukcyey, ale bardzey activitati tychże ich mościów panów posłów in candore fraterno commisimus. Tandem zdało się nam uprosić ich mościów panów posłów: Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego i Jana Jakubowskiego do jaśnie wielmożnego imē pana starosty żmudzkiego, hetmana woysk litewskich, którego quo cultu et veneratione prześwietne prosequimur imię, wyrazić mają ich moście panowie posłowie activitate sua i upaszać jego, aby jako custos legum patriarcharum potestate sua wstrzymał ich mościów panów pułkowników i regimentarzów swoich, et praecipue ich mościów panów: Minhausa i Talmunta, którzy rozumiemy, że extra scitum jaśnie wielmożnego wodza swego, tanta w woiewodztwie ausi sunt, quae dexteritas ich mościów panów posłów et fusius wyrazi napisana instructya. I tak de conservatione woiewodstwa publicas uprzątnowszy materias, visum omnibus, do porządku w woiewodztwie przystąpić domowego; lubo woiewodztwo nasze constitutionibus regni, propter tot saeculorum multas desolationes, od wszelkich rzeczypospolitey libertowane podatków, nihil publico wnosi aerario; przecież, według zwyczaiów województw wszystkich prawa nam pozwolonego i occurentiey circa conservationem woiewodztwa naszego, zdało się nam uprosić za commisarza wielmożnego imci pana Kazimierza na Steczance Steckiego, podczaszego ziemskego, podstarościego grodskiego żytomirskiego, virum in sago et toga virtutibus notum, albowiem, quod commodum et utilitatem ex his subselliis godne nam przynosili

osoby, patuit ex persona niedawno zeszłego wielmożnego imci pana Franciszka na Potoku Potockiego, starosty owruckiego, in hoc munere desudantis, jakoż tegoż imci pana commissarza, ore publico et unanimi consensu uporosiwszy i obrawszy, dajemy potestatem, aby na commissiach, według zwyczaiów i praw, suam regat provintiam; do należytego zaś woiewodztwa accedendo porządku, abyśmy skutecznie inquirere i wynaleść mogli tak dawnych jako nowych, ad necessitates woiewodztwa obmyślonych, podatkow dispositionem, ich mościów panów exaktorów, wielmożnych i urodzonych ich mościów panów sędziów fiskalnych, do tegoż imci pana kommissarza przydajemy, ore publico upraszamy, stanowiemy i obieramy, jako to: imci pana Wenturego Stanisława na Hańsku Hańskiego, łowczego żytomirskiego, imci pana Jana z Rybna Rybińskiego, miecznika żytomirskiego, imci pana Bazylego w Wyhowa Wyhowskiego, skarbnika żytomirskiego, imci pana Woyciecha Potockiego, podstolego mińskego, imci pana Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego, imci pana Michała na Szandorowce Fedkiewicza, horođniczego owruckiego, imci pana Daniela Lewkowskiego, regenta grodzkiego owruckiego, imci pana Woyciecha Mielwińskiego. Inquantumby zaś zdało się woiewodztwu majorem augere numerum, tedy do przyszłego prorogationis seymiku rezerwuiemy sobie potestatem electionis ich mościów panów sędziów, który seymik pod laską tegoż niżej mianowanego imci pana marszałka ad diem nonam decembbris ore publico et unanimi consensu prorogowaliśmy. Więc in crastino tegoż seymiku, tak imc pan commissarz, jako pomienieni ich mość panowie sędziowie fiskalni, rota in statuto regni descripta, jurament super munus suum tenebuntur wykonać; post quod praestitum juramentum ad normam legis publicae, ordinationem sądów należycie opisać, sądy na tymże terminie in plena activitate zacząć, et tandem cadeutiāmi po powiatach: żytomirskim i owruckim, in locis solitis tegoż woiewodztwa kliowskiego, do czasu jako i w innych woiewodztwach prawem sobie służącego, sądzić et uti activitatę sua powinni będą cum adminiculo ich mościów panów sądowych grodzkich, pod direkcją jednak tegoż imci pana commissarza, a in absentia, tedy e medio obranego na tychże sądach fiskalnych, wszyscy ich mość panowie exactores i ktorzykolwiek, quemcunque modum contribuendi, in

sua jurisdictione mieli i tkneli, ad instantiam instygatora sądów fiskalnych, calculum z wybranych i niedobranych i gdiekolwiek obroconych podatków, na tychże sądach prae via ad citationem czynić maią, adjudicatis subesse maią, salvis quietationibus per lauda reservatis; żeby zaś woiewodstwo nasze pro ultima siti et ingruente necessitate in hoc deplorato statu rzeczypospolitey in aerario suo sine depositorio et sine nervo w tych nieszczęśliwościach ratowania się nie zostawało, tedy uchwalamy podatek szelenżnego i czopowego na lat trzy zupełne, zaczynając tę exakcję od dnia dwudziestego trzeciego præsentis, a kącząc po wyszłych trzech leciech o takowymże dniu i czasie (excypując tylko szlacheckie kotły, quia comprobatione w grodzie posessorów, albo ich podstarościch, że nie żywadowskie) i od wozów kupieckich, od kupców tak zagranicznych, jako też i tutejszych, commerciis et mercaturis quibusvis utentiibus, praktykowanym sposobem za exakcjej ich mościów panów, którzy antecedenter exequowali, do którego podatku wybierania uprosiliśmy ich mościów panów: Woyciecha Potockiego, podstolego wiskiego, Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, którzy powinni ad aerarium dwa grosze importare, a trzecim groszem za prace kontentować się mają; którzyby zaś kolwiek z ich mościów panów administratorów i possessorów po miastach, miasteczkach i wsiach per renitentiam przeczył uti jure suo ich mościom panom exactorum i ich succollectorom, tedy, ad instantiam tychże ich mościów, na sądach fiskalnych sprawić się mają, według prawa, pod rygorem de fisco opisanym. Widząc zaś vigilantiam circa custodiam archivorum imci pana Bazylego Wyhowskiego, skarbnika i regenta grodzkiego żytomirskiego, który, etiam in depopulatione kraju tutejszego in omni pericula positus, dla wygody naszej circa acta rezyduie, z tego podatku conferowaliśmy złotych pięcset. Na cerkiew tutejszą, żytomirska—złotych sto; na które i assygnacją imci panu commisarzowi wydać zleciliśmy. Co wszystko unanimi postanowiszy voto, te laudum imci panu marszałkowi koła naszego podpisać i do grodu podać zleciliśmy. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kiiowskiego. Które to laudum woiewodztwa kiiowskiego, za podaniem i prozbą pomienionego imci pana marszałka, a za

moim urzędowym przyjęciem, wszystkie, słowo w słowo, z początku aż do końca, do xięg niniejszych jest wpisano. Z ktorych i ten wypis, pod pieczęcią grodzką żytomirską jest wydany. Pisany w zamku żytomirskim, corregit Niewmirzycki. Wъ того екстракту лавдii, при печате кгороду житомерьского, подънись руки вельможного его милости пана подъстарostego кгородского житомерского въ тыи слова: Kazimierz na Steczance Stecki, podczaszy ziemska, podstarosci grodzki żytomirski. Который же то екстрактъ, перъ облятамъ поданы, за поданiemъ и прзбою випъ менованое особы подаваючое, а за моимъ урядовымъ принятіемъ, весь, с початку ажъ до конца, слово отъ слова, до книгъ нинешихъ есть вписанный.

Книга гродская, кievская, записовая и поточная, № 27, годъ 1709 -- 1710; листъ 44.

CCLXXXV.

Инструкція, данная дворянами кіевскаго воеводства депутатамъ, отправляемымъ на совѣщаніе въ Варшаву. Имъ поручено: поздравить короля съ возвратомъ въ Польшу; требовать, чтобы староство овруцкое было отдано уроженцу кіевскаго воеводства; требовать возвращенія Россію Бѣлої Церкви, Полонного, Быхова и Украины; требовать обеспеченія дворянъ кіевскаго воеводства отъ войскъ русскихъ, квартирующихъ въ Кіевѣ и отъ Палъя, вновь посѣлившагося въ Хвастовѣ; требовать возвращенія Россію изъ плѣна князя Михаила Вешневецкаго и епископа Діонисія Жабокрицкаго, а также возврата книгъ гродскихъ и земскихъ кіевскихъ, находящихся въ Кіевѣ. 1710. Генваря 7.

Року тисеча семъсотъ десятого, месеца генваря семого дня.

На уряде кгородскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemina, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemska, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskimi, comparens personaliter wielmożny imć pan Alexander Trzeciak, sędzia grodzki owrucki, deputat na trybunał koronny, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kijowskiego, instruktia, na sejmiku w Żytomirzu, die

septima januarii, za uniwersałem najjaśniejszego króla imci, Augusta, na walną radę warszawską, die quinta februarii, w Warszawie przypadającą, ich mościom panom posłom umówioną et per laudum utwierdzoną, dla wpisania do xiag niniejszych, grodzkich, żytomierskich, per obłatam podał, de tenore verborum tali: Instrnkcia na radę walną, warszawską, die quinta februarii w Warszawie przypadającą, wielmożnym ich mościom panom: Kazimierzowi na Steczczance Steckiemu, podczaszem ziemskiemu, podstarościemu grodzkiemu żytomierskiemu, kommisarzowi z wojewodstwa naszego kijowskiego na trybunał skarbowy sandomirski, obranemu deputatowi ad latus imc pana marszałka generalnej konfederacye sandomirskej radą lubelską, die undecima septemboris, anno millesimo septingentesimo nono agitowaną, przez też radę lubelską i confederacją generalną, sandomirską; Stanisławowi Czaplicowi, stolnikowi owruckiemu, Waclawowi na Steczczance Steckiemu, cześnikowi kijowskemu, deputatom także utwierdzonym, y Ianowi z Rybna Rybińskiemu, miecznikowi żytomierskiemu, deputatom y posłom, uniwersałem najjaśniejszego króla imci Augusta, na sejmiku w Żytomirzu, die septima januarii in auno millesimo septingentesimo decimo approbowanym y obranym, dana z wojewodstwa naszego kijowskiego: Dopiero rzeczypospolitej naszej post nubila resplendit Phoebus, kiedy pan nasz miłościwy, dominus legitimus, in campo electorali wolnemi głosami obrany, sejmami: coronatio[n]is, pacificationis y lubelskim ratifikowany, do swego własnego polskiego zdrowo, czerstwo z własnego, dziedzicznego, saskiego powrócił państwa, zkąd bierze wojewodstwo nasze augurium, że tot malorum lechyades, pod niebytność trzyletnią w państwie polskim, teraz, za powrotem szczęśliwym, sub Augusto – augustiora, sub secundo – secundiora liczyć będzie saecula y zleca ich mościom panom posłom, aby powinszowali królowi jegomości, panu naszemu miłościwemu, zdrowia czerstwego y powrotu szczęśliwego do państw swoich polskich. Fundent podziękowania jaśnie oświeconemu xiążeciu jegomości prymasowi korony polskiej y wielkiego księstwa litewskiego, jaśnie wielmożnym ich mościom panom hetmanom koronnym, jaśnie wielmożnemu imci panu marszałkowi generalnej konfederacji sandomirskej, jaśnie wielmożnym ich mość panom ministrem status regni Poloniae et custodibus legum, że pod niebytność pańska stanu rze-

czypospolitej naszej prudentissimis consiliis regebant et ense gubernabant, że per majestatem najjaśniejszego króla imci Augusta utrzymali libertatem. Upomnią się ichmość panowie posłowie ante omnia na radzie warszawskiej, aby prawo, in pactis conventis y konfederatiae generalnej sandomirskiej majestatis cum libertate indissolubili vinculo poty, poky ab intra et ab extra rzeczpospolita się nie uspokoi, zligowane, i przez najjaśniejszego króla jegomości poprzysiężone, y naruszone przez wyjazd extra limites regni y niebytność trzyletnią, przez traktat cum vicino nostro et inimico, inscia republica injustis conditionibus terminujący się w Saxoniey, expositis rationibus justis, licitis et legitimis, przez najjaśniejszego króla imci, pana naszego miłościwego, stanom rzeczypospolitej zachowane było, które, donec non exponitur a majestate libertati, et donec libertas w tych naruszonych prawach per majestatem satisfacta non fuerit, gradus interregni, przez radę lubelską constituti, aby obserwowane byli, et distributum gratia regia wakansów, hujnej y szczodroblowej ręki pańskiej, post senatus consilium Torunense, o którym lex praesumpsit, a res publica condita, aby in materias status sine tertio equestri ordine nie wchodziło, szafując zatamowana do skąconej rady warszawskiej, była; po której zakąconej, dopiero wszystkie wakanse, servatis et servandis legibus, o każdych wakansach circumscriptis, bene meritis rozdane byli, jako to y w województwie naszym kyowskim: starostwo owruckie -- terrigenae wojewodstwa naszego et discretione bene vigenti, jako grodowe, według constitucii dwóch: jednej anni millesimi quingentesimi octuagesimi noni, drugiej anni millesimi sexcentesimi decimi tertii, couferowane było; sin secus w tych wszystkich cathegoriach y circumstantiach, statum libertatis concernentibus, libertas miała by vim pati, tedy ich mość panowie posłowie, seu deputati, mają się opponere circa liberam vocem vetandi, nie przystępując ni do czego, etiam cum periculo zerwania rady warszawskiej, czego nie daj Boże, tylko jeżeli in illis rationibus, superius positis, libertas ukątłetowana nie była, jako się praktykowało na konfederacjach dwóch generalnych warszawskich: anni millesimi quingentesimi septuagesimi tertii et anni millesimi quingentesimi octuagesimi sexti, że liberum veto obserwowano y na każdej radzie in fundamento legis powinno być nieznoszone, bo by to contra libertate było. Kiedy zaś

Pan Bóg y rzeczpospolita, która constituit regnante, firmabit regnante et iegnaturum in regno, najjaśniejszego króla imci Augusta, tedy ich mość panowie posłowie upraszać będą najjaśniejszego króla jegomości Augusta, pana naszego miłosięwego, aby rzeczpospolita nasza, zkoligowana sojuszem, traktatem et vinculo unionis animorum et armorum przeciwko spólnemu nieprzyjacielowi naszemu, królowi jegomości szwedzkiemu, z najjaśniejszym Carem jegomością moskiewskim, miała ubezpieczenie granic swoich, domów y fortun sine avulsione minimae particulae państw polskich, secundum pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, według których Białacerkiew, Połonne cum annexis oppidis, z całą Ukrainą oddana była, ze wszystkimi armatami y Bychów w Litwie y armaty, per totum orbem Poloniae et ducatus Lithuaniae wzięte, przywrócone były, osobliwie województwo nasze kyowskie, in contigitate od Kijowa będące, aby w granicach swoich żadnej od wojska najjaśniejszego Cara jegomości, w Kijowie pro praesidio będącego, y od pana pułkownika Paleja, znowu w Fastowie lokującego się, praessury nie cierpało, w czym do ojcowskiego najjaśniejszego króla jegomości pieczętowania y do stanów rzeczypospolitej województwo nasze czyni rekurs. Insuper czercy kyowscy, którzy w granicach polskich trzymają dobra y praetendują sobie długów na dobrach polskich, per pacta anteriora et dislimitationes odgraniczonych jure terrestri, repetant non per potestiam, qua utuntur violenta, w nasze wpadając granice, w czym rzeczpospolita na rozhvorze aby doniosła per deputatos ex ordinibus imć panu posłowi pełnomocnemu najjaśniejszego Cara jegomości. Tamże instent do jegomości pana pełnomocnego posła, aby przez jego interpositią xięgi ziemskie od najjaśniejszego Cara jegomości województwu kyowskemu oddane byli, upraszać będą y domówią się ich mość panowie; że zaś jaśnie oświecony xiążę jegomość Michał Korybut Wiszniewiecki wzięty iest, jaśnie przewielebny imē xiądz Żabokrz ycki, episkop Łucki, contra jura gentium et contra federa zcolligowanej rzeczypospolitej naszej z najjaśniejszym Carem jegomością, aby ad pristinos status przywiezieni byli, tamquam homines dignissimi et innocui, przez których, jeżeli laesa maiestas najjaśnicszego Cara jegomości, zawsze subsunt judicio rzeczypospolitej, sine tam infami captivatione, z a którymi instabunt ich mość panowie posłowie do

króla imci y rzeczypospolitej o interpositio. Wojsk zaś auxiliarnych najjaśniejszego Cara jegomości licentia, która extenditur per totum orbem Poloniae, w najęźdżaniu dworów szlacheckich, w stawaniu po szlachcie, w braniu koni, nieznośnych prowiantów, furażów, tak siła inconvenientium et depopulationis czyniących, które arcto calamo kładno się, aby uhamowana była, doniosą ich mość panowie posłowie na przyszłej radzie, per medium adaequatum, adinventum od rzeczypospolitej. Caetera activitati, probatae virtuti et reflexioni, na instructią, (daną) od najjaśniejszego Cara jegomości jaśnie wielmożnemu imci panu pełnomocnemu, na tż radę przysłanemu, we wszystkich punktach ichmość panów posłów wojewodstwo zaleca y tą instrukcją imć panu marszałkowi koła rycerskiego wojewodstwa kyowskiego podpisać y do xiąg grodzkich żytomirskich podać injungit. Actum ut supra, w Żytomirzu, miejscu sejmikowania zwyczajnym. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Alexander Trzeciak S. G. O., deputat na trybunał koronny, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kijowskiego m. p. Któraż to instructia, za podaniem y prożbą wyszmanowanego offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystka, słowo w słowo, do xiąg niniejszych jest wpisana.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, год 1701—1713; листъ 193.

CCL XXVI.

Инструкция, данная сеймикомъ воеводства кіевскаго посламъ, отправленнымъ къ фельдмаршалу, Александру Даниловичу Меньшикову. Они должны просить Меньшикова о томъ, чтобы онъ защитилъ дворянскія имѣнія отъ посягательствъ Палія и монаховъ монастырей: Межигорскаго и Братскаго, а также о томъ, чтобы издалъ распоряженіе объ уплатѣ русскими купцами установленныхъ пошлинъ. 1710. Генваря 8.

Року тисеча семьсотъ десятого, месеца генваря осмого дня.

На уряде вгродскомъ, въ замку его королевское милости жи-

tomirskomъ, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbni-
kiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żyto-
mirskim y xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskiemi compa-
rens personaliter wielmożny imē pan Stanisław Lwowicz, marszałek
koła rycerskiego wojewodztwa kyowskiego, dla zapisania do xięg
niniejszych, grodzkich, żytomirskich, instructią do jaśnie oświeconego
xięcia imci, Alexandra Daniłowicza Menzykowa, feldmarszałka
najwyższego wojsk najjaśniejszego Cara iego mości, ich mościom pa-
nom posłom z sejmika, w Żytomirzu, dnia osmego januarii odpra-
wującego się, z podpisem ręki swej własnej y pieczęcią per obla-
tam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do aktu grodu tutejszego
przyjęta y wpisana była, którego affectationi ja, urząd, annuendo,
niżej inserowanę instrukcją ad acticandum przyjmując, czytałem y
jest de serie verborum tali: instrukcia do jaśnie oświeconego xięcia
imci, Alexandra Daniłowicza Menzykowa, generała feldmarszałka
najwyższego wojsk jego Carskiego Wielczestwa, kawalera białego
oła, wielmożnym ich mościom panom: Alexandrowi Trzeciakowi,
sędziemu grodzkiemu owruckiemu, deputatowi trybunału koronnego,
Pawłowi Birzyńskiemu, miecznikowi bydgowskiemu, Wojciechow-
Milwińskiemu, die octava januarii, anno millesimo septingentesimo
decimo, na sejmiku danu y ręką imci pana marszałka koła rycerskiego
podpisana. Jako wojewodstwo nasze kijowskie przez ichmościów pa-
nów posłów swoich, w Warszawie, mających u jaśnie oświecenego
xięcia imci audientią, wyraziło w sercach swoich vigentissimum favorem,
tak zawsze, sine mutatione favet interessom spolnym w konjunkturach
spolnych, z rzeczypospolitą naszą zcolligowanych y powtorną
przez ichmościów panów posłów naszych, waszmość panów, daje we-
neratię, adorat, colit et prosequitur. Podziękują unิenie jaśnie oświe-
conemu xięciu imci ichmość panowie posłowie za przyobiecane re-
skryptem, ich mościom panom posłom w Warszawie danym, łaski
w uskromieniu pana pułkownika Paleja, aby krzywd obywatelom
wojewodztwa naszego nie czynił y stanowisk w powiecie żytomirskim
y owruckim sobie nie uzurpował y w uskromieniu czerćów meży-
horskich, którzy aby extra limites regni sui in limites regni nostri,
zachowując pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, vio-
lenter per potentiam nie wdzierali się, upraszać będą ichmość pa-

nowie posłowie, aby te obietnice responsem, od siebie danym, xiążę jegomość wypełnił skutkiem samym y na uskromienie onych wydać rozkazała z cancelaryej swojej universały y listy do czernców meży-horskich i brackich kyowskich, aby się w granice nasze, według pakt postanowionych, nie wdzierali; y jegomość pan pułkownik Palej aby do dobr szlacheckich quocunque titulo nie należała y do dwo-rów szlacheckich, przez obostrzone uniwersały, z kancelaryej xięcia iegomości wydane. Supplikować będą ich mość panowie posłowie do jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości o uniwersał trzeci surowy, aby podatku rzeczypospolitej na wojsko polskie żadne wojska nie zabrali po miastach, miasteczkach y wsiach wybierać; y kupcy zagraniczni, euntes do Polski, quacumque mercatura utentes, aby od towaru podatek na wojsko nasze polskie, żadnych projekcji nie szukając, wypłacali, tak jako y nasi kupcy za Dnieprem bez żadnej projekczej wypłacają. Cetera activitati et probatae virtuti ich mościów panów posłów wojewodstwo zleca y imć panu marszałkowi swemu do xiąg swoich żytomirskich podać injungit. U tej instrukcji podpis ręki imci pana marszałka, przy pieczęci przycięsionej temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kyowskiego, któraż to instrukcia, za podaniem y oczewistą prożbą wyszmanowanej osoby padawajacej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xiąg niniejszych, wojewodz-kich, żytomirskich jest ingrossowana.

*Книга гродская, житомирская, санковская, № 209, год 1701—
1713; листъ 198.*

CCLXXVII.

Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, къ наказному Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, содержащее распоряженія, относящіяся къ предстоящему военному походу. 1710. Маія 11.

Его Царскаго Пресвѣтлого Величества войска запорожскаго Бѣлоцерковскому наказному полковнику, Антонію Танскому, доброго здравія желаю.

Получилъ Вашей милости письмо, въ которомъ пишете, что по письму моему съ полкомъ своимъ къ походу готовитесь и на сей недѣлѣ выходить имѣете, и просите пороху или селитры и дабы Васъ увѣдомить: съ возами-ль въ оной походѣ Вамъ выходить или легкимъ способомъ? и къ Braslavлю, или къ Умани итти, или стать надъ Богомъ? И я, какъ прежде сего къ Вамъ писалъ, и нынѣ подтверждаю: надобно Вамъ со всемъ полкомъ быть къ походу во всякой готовности, а не выходить до указу съ домовъ, и списываться съ Braslavскимъ, и Корсунскимъ, и Чигиринскимъ полковниками; и куда случай позоветъ, туда итти; а я надѣюсь, въ семъ мѣсяцѣ походѣ короля Шведскаго изъ Бендера будетъ; а съ возами или легкимъ способомъ итти?—о томъ время покажетъ, и, какъ потребно, такъ и пойдетe. Пороху послалъ къ Вамъ четыре каменя. Присланный отъ Васъ донской козакъ принялъ для нѣкоторого обявленія. Прислатъ ко мнѣ въ Кіевъ. На коні тако: Князь Дмитрій Галицынъ. Изъ Кіева, 11 дня маія, 1710 года. А на обратѣ сего письма сверху написано тако: Его Царскаго Пресвѣтлого Величества войска Запорожскаго Бѣлоцерковскому наказному полковнику, Антонію Танскому, послать въ Хвастовъ.

Копія хранится въ собраніи документовъ, принадлежащемъ временной комиссіи для разбора древнихъ актовъ.

CCLXXXVIII.

Постановление сеймика киевского воеводства объ отправкѣ по-
словъ къ киевскому губернатору князю, Дмитрю Михайловичу Корибу-
ту-Галицыну, и къ бѣлоцерковскому полковнику, Танскому. 1710. Мая 13.

Року тисеча семсотъ десятого, месеца мая тринадцятого дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости жи-
томирскомъ, przedemnã, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem
ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim žyto-
mirskim y xięgami niniejszemi, grodzkimi, žytomirskimi compa-
renс personaliter wielmožny imć pan Stanisław Lwowicz, marszałek
koła rycerskiego wojewodstwa kijowskiego, dla wpisania do xięg
niniejszych, grodzkich, žytomirskich, laudum originale wojewodztwa
kijowskiego, z podpisem ręki swej własnej, zgodnie postanowione,
per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act niniejszych
przyjęte y wpisane było, ktorego petitioni inhaerendo, niżej insero-
wane laudum do act przyjmując, czytałem y iest tenoris sequentis:
My: rady, dgnitarze, szlachta, urzędnicy, obywatele y całe wojewodz-
two kyowskie, po sejmiku electionis wielmožnego imci pana podko-
morzego naszego kijowskiego, dnia wczorajszego szczęśliwie skoń-
czonym, zgodnie, nemine contradicente, odprawionym, in crastino,
to jest dnia trzynastego maja, sejmikowi desideriorum, ex prorogatione
anterioris laudi naznaczonego, tu, do Žytomirza, na miejsce zwykłe
sejmików wszelkich zjechawszy się, regum regi, panu naszemu wszech-
mogącemu, powinne dzięki, że państwo koronne in hoc turbido (tem-
pore) y nasze wolności praw konserwuje, oddawszy; ante omnia zdało
się urzędnikom, tak ziemskim, jako y grodzkim y wszystkiej szlach-
cie, aby lex et statuta przez przodków naszych postanowione, suum

odebrali robur, postanowiliśmy et unanimiter przystąpili do słuchania juramentu elekta naszego, wielmożnego imci pana Jerzego Andrzeja z Szpanowa na Nowym Dworze Czaplica, stolnika wołyńskiego, starosty krzemieniecckiego, podwojewodzkiego sądowego generału województwa kijowskiego, podkomorzego kijowskiego, który, jako dnia wczorajszego, nemine contradicente, unanimoſvoce et consensu obranym za podkomorzego został, tak in publico congressu, in facie nostra, rota, in statuto regni descripta, na sejmiku terazniejszym, super munus officii sui jurament wykonał, który jurament do grodu tutejszego żytomirskego per oblatam podać temuż wielmożnemu imć panu podkomorzemu naszemu kijowskiemu zleciлиśmy. Te ordines juxta legem zachowawszy y one wypełniwszy, potym, aby województwo nasze kijowskie, conservacie swoie y jakąkolwiek folgę od wojsk auxiliarnych najjaśniejszego Cara iegomości moskiewskich jako y kozackich miało, uprosiliśmy za posłów do jaśnie oświecnego xiążęcia imci, Dymitra Michajłowicza Korybuta - Galicyzna, wojewody kijowskiego, wielmożnych ichmościów panów: Theofila Lenkiewicza-Ipołorskiego, podczaszego ziemskego y pisarza grodzkiego mozyrskiego y Kazimirza z Pruszyna na Skorodnym Pruszyńskiego, podstolego żytomirskego, a do wielmożnego imci pana Tańskiego, pułkownika najjaśniejszego Cara jego mości białocerkiewskiego, urodzonych ich mościów panów: Jacka Podhorodeckiego y Józefa Humiennickiego, którzy ich mość panowie posłowie provinciam suam quam primum administrować, nalezyte obserwantie życliwości y submissiej nasze tym ichmościom, do których od nas e gremio województwa są delegowani, oddać y interessa, w dezyderiach naszych, nie tylko według osobliwych instrukcji, seorsive sobie od nas danych, ale y ustnie, które mamy dolegliwości, donieść, promowować o łaskę, protekcją y conserwacją województwa naszego dalszą (mają); in primario jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości Dymitra Mychajłowicza Korybuta Galicyzna, jako y wielmożnego imć pana Tańskiego, pułkownika białocerkiewskiego, na województwo nasze łaskawego, upraszać y imieniem nas wszystkich suplikować mają. Ktory to sejmik y obrady nasze dalsze, pod laską tegoż wielmożnego imci pana Stanisława Lwowicza, marszałka koła naszego rycerskiego, ore publico et unanimi consensu, ad diem vigesimanū secundam mai, anni praę-

sentis protogujemy, jakoż y dalej tenże sejmik, ob summas legalitates, temuż imci panu marszałkowi prerogować pozwalamy; ad extremum, pro necessitate wojewodztwa, jako w przeszłym laudum, tak y terazniejszym, więcej ich mościów panów sędziów fiskalnych obrąć na tymże sejmiku przyszlym facultatem zostawujemy, y te laudum nasze imci panu marszałkowi podpisać y do grodu żytomirskiego podać zleciśmy. Działo się w Żytomirzu, roku tysiąc siedemset dziesiątego, miesiąca maja trzynastego dnia. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kijowskiego. Które to laudum, za podaniem y oczewistą prożbą wyszmielowanej osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xięg niniejszych jest ingrossowane.

Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, годъ 1701—1713; листъ 220 на оборотъ..

С С Л X X I X

Постановление сеймика воеводства киевского, которымъ рѣшено собрать земскій сборъ для содержанія 100 пѣхоты—гарнизона въ Бѣлой Церкви (если собрать оный дозволять козаки Бѣлоцерковскаго полка, состоящего подъ начальствомъ Танского и занимающаго большую часть воеводства киевскаго); рѣшено отправить посольства съ просьбою о усмирѣніи Танского: къ Петру I, къ князю Галыцкому, къ князю Менцикову, къ гетману Скоропадскому, къ королю и т. д.—Далѣе дворяне заявляютъ разныи лицамъ благодарность, подтверждая тѣ дипломы земскихъ чиновниковъ и т. п. 1710. Августа 14.

Року тисяча семъсотъ десятого, месеца августа шеснадцатого дня.

На ураде кгродскомъ, въ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemna, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, y xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskimi, comparens personaliter urodzony imci pan Jan Jakubowski, miecznik żytomirski,

marszałek koła rycerskiego wojewodstwa kyowskiego, laudum relationis wielmożnych ich mościów panów posłów na sejmiku, ratione introcontentorum, z podpisem ręki swojej własnej, dla zapisania do xięg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, aby do act niniejszych przyjęte y wpisane było, którego affectationi ja, urząd, annuendo, niżej inserowane laudum przyjmując, czytałem, które jest de serie verborum tali: My: rady, dygnitarze, urzędnicy, szlachta, obywatele y całe rycerstwo wojewodstwa kijowskiego, zjachawszy do Żytomirza na sejmik relationis ich mościów panów posłów, przez radę warszawską w Warszawie, dnia dziewiątego februarii, roku tysiąc siedmset dziesiątego agitującą się, determinowany pro vigesima octava julii, którego dnia, propter continuos wojsk najjaśniejszego Cara jegomości, przechodzących z Zadniepra cum summa praessura et aggravatione nas, obywatelów, nie mogąc ziechać wszyscy, prosiliśmy ich mościów bliższych, koło Żytomirza mieszkających, aby sejmik, obrawszy jegomości pana marszałka, prorogowali ad diem decimam quartam augusti, faciliorem aditum nam do Żytomirza, vigore cujus prorogationis per laudum, pod laską wielmożnego imć pana Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, zjechawszy się, supremo rerum arbitro, Bogu najwyższemu, qui findit omnia regna et regnorum annexas provincias, y jego protekcji wojewodstwo nasze, tot calamitatibus dotknione, tanquam praedam furentium przez przechodzące wojska moskiewskie in viscera regni obtoczone i pograżone, przez wojska stojące kozackie imci pana Tańskiego in visceribus wojewodstwa naszego, oddawszy, obtestamur przed Bogiem y całą rzeczą pospolitą, że tę radę warszawską chcemy, w uchwale podatków na wojsko piesze y w wystawieniu stu piechoty z wojewodstwa naszego pro praesidio do Białej-cerkwi, przez ich mościów panów posłów naszych na radzie warszawskiej deklarowane, in tantum in quantum subsequetur evacuatio kozaków ex territoriis nostris, subactis cosatice potentia, przywieść do executyej, jeżeli nam illum modum contribuandi assueta licentia kozaków, in gleba nostra mieszkających, et in obsequio Cara jegomości będących, y dobra nasze fortuny y substancje per potentiam wydzierających, dopuści; y taki, pod dyrekcją wielmożnego jegomościa pana Kazimirza na Steczczance Steckiego, chorążego wojewodz-

twa kijowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskego, którego za prawdziwego, należytego, za przywilejem najjaśniejszego króla jegomości, danym na chorążstwo y nam produkowanym, jako naszego terrigenam, według prawa y constytutej anni millesimi sexcentesimi decimi tertii y tak siła innych constitutii, eo nomine o urzędach stanowionych, przyznajemy, uznawamy (tego zaś, który w wojewodstwie naszym possessyj niema y przywileju nie produkuje, nie przyjmujemy). Stanowiemy porządek: naprzod radę tą warszawską paenitius uważając, uważamy w tym punkcie de securitate dobr władczych mitropolie y archimandriej kyowskiej gwałt prawom naszym ziemskim, że znajdują się dobra takie, które nullo jure ichmość duchowni, contra legitima et sufficientissima obywatełów naszych dokumenta, podczas różnych w tym wojewodstwie rozruchów, buntów y rebelliej: Dackowskich, (sic) Doroszowskich y innych, potenti manu deoccuparunt et adjunxerunt sibi do Kijowa; qua possesione illegitima onych et succedanej possessores gaudebant; uważamy, że vim sapit legis contra tot constitutiones, które post avulsionem manasterów, z Kijowem per pacta Grzymułtowiana et dislimitationes inter monarchias ad dispositionem regiam oddane, na które bene merentibus ex distributiva justitia najjaśniejszych królów: Jana trzeciego y Augusta wtorego, vigore earundem constitutionum, (które suo loco de actu et data essentia rei producentur) dane są przywileje; przez które radę, jus potioritatis, jura primitiva et illae constitutiones są zniesione; a ta rada nie miała potestatem nec condendi, nec tollendi leges, sed tantummodo reassumendi; y jako ichmość panowie posłowie wojewodztwa naszego na ten punkt, przy czytaniu projektu, opposuerunt se, nie pozwalali et ore publico «protestor» promulgowali et praecustoditius u jego mości pana marszałka konfederackiego y u ichmościów panów deputatów ex binis ordinibus, do projectu formowania deputowanych, aby nie był ingrossowany in volumen tej rady ten punkt, czynili; y jako manifestowali się w grodzie łuckim przeciwko temu punktowi, który contra mentem rzeczypospolitej et contra liberum veto, nasi ichmość panowie posłowie y ichmość panowie posłowie Wołyńscy de nullitale tego punctu, tak i my laudo publico, referendo sese do manifestacyjej eo nomine ichmościów panów posłów naszych y innych wodzów, manifestujemy się,

protestujemy, pro nullo et irrito poczytamy y, aby był totaliter
 zniesiony na sejmie przyszłym, przez instrukcją, ich mościom panom
 posłom dana, upomniemy się; y przeciw innym punktom protesta-
 mur, któreby contra mentem rzeczypospolitej w ten projekt wniesć się
 miały et contra vocem vetandi, et saperent praejudicium libertatis;
 potym przystępujemy do uchwały podatków na sto piechoty pro
 praesidio do Białejcerkwi; a że wojewodstwo nasze nie jest w ta-
 ryfie anni millesimi sexagesimi prami y taryffy ułożonej niema, dla
 tego lustraczej, y według tej lustratiae do ułożenia dymów y taryffy
 na sto piechoty, si non impedient y jeżeli pozwolą kozacy, którzy
 nasze dobra koło Żytomirza, circum circa Chwastowa, Białejcerkwi
 Berdyczowa, Byszowa, Kotelni y Pawołoczy y koło Owruca,
 Moskwa, którzy na xiążęcia jego mości Mężyka y teraz novissime
 miasto Norzyńsk y tak wiele wsi szlacheckich odebrali; et hoc subposito,
 kiedy oddadzą Białocerkiew, cum tanta provintia wojewodstwa na-
 szego, upraszczamy ich mościów panów: Wojciecha na Potoku Potoc-
 kiego, podstolego wiskiego, Daniela Lewkowskiego, skarbnika y re-
 genta grodzkiego owruckiego, którzy ichmość, lub junctim, lub se-
 paratim lustrować będą dymy mizerne w wojewodztwie naszym y
 tamże in fundo wysłuchają przysięgi wojtów super realitatem y sa-
 mi, po skończonej lustracyje, super realem lustrationem non corrup-
 tibilem nec favorabilem na sejmiku przysięgą; za ktore pracę ich
 mościom z miast y miasteczek po złotych dziesięć, ze wsiów po złoty-
 ch cztery, owo zgoła, secundum proportionem osiadłości, gdzie
 więcej nad dziesięć, gdzie mniej od dziesięciu dawać powinni będą;
 co delicatis conscientiis ichmościów panów lustratorów committi-
 mus, po ktorej skończonej lustracyje y ułożonej taryfie, uchwalamy
 z dymów dwudziestu jednego po złotych dwioście czterydzieści y po
 człowiekowi pieszemu, godnemu do służby wojskowej, do flinty
 (excepto ich mościów panów szlachty minoris substantiae, którzy
 poddanych nie mają); do tego zaś wybierania podatku upraszczamy
 ich mościów panów: Kazimierza Pruszyńskiego, sędziego żytomirskiego,
 Jana Rybińskiego, podezaszego żytomirskiego, za któ-
 rę pracę ich mościom po dwa grosze od złotego pozwalamy y
 od kwita po dwa złote polskie; currentia zaś tego podatku
 eurret a data praeäsentis za niedzielę ośm do Owruca zwozić, do

ich mościów panów poborców; ten zaś wybrany podatek, za uwiodemieniem jego mości gpana commisarza, jego mości pana Kazimierza na Steczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, inhaerendo constitutioni sejmu lubelskiego, na sejmiku deputackim w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziewiątym, obranego, (którego y teraz, vigore rady warszawskiej, y na sejmiku terazniejszym relationis approbujemy obranego y approbowanego, ut gerat provinciam wojewodztwa naszego w trybunale radomskim y tu ut inspiciat ich mościów panów poborców, indicit, inquirat, calculum percipiat na sądach skarbowych z ichmościami panami sędziami skarbowemi, pod laską tegoż imci pana commisarza, obieramy) czyli do skarbu, czyli do rąk imć pana commisarza, czyli ich mościów panów exactorów oddać będą powinni; z tegoż podatku ichmościom xięży jezuitom owruckim złotych dwieście, na cerkiew żytomirską sto, naznaczamy; in supplementum zaś tego podatku na piechotę adjungimus jeszcze y czwarty szeląg y czwarty grosz po miastach, miasteczkach y wsiach (jak ten, tak ten nemine excepto); którzy ich mość panowie exaktorowie, do szeleżnego y czopowego laudo praeterito obrani, wybierać mają a prima septembris w roku terazniejszym, tertia parte za prace kontentując się; żeby zaś ten podatek in subsidium charitativum rzeczypospolitej na wojsko, securitatem provisionalem, sine impedimento od Moskwy y kozaków pozwolony był brać y mógł być wybrany, upraszamy ichmościów panów posłów do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Galicyzna, gubernatora kijowskiego, który sub regimine suo ma jego mości pana Tańskiego, pułkownika chwastowskiego, aby intimował ordinensem swoim, żeby nie bronił tam brać y wybierać, gdziekolwiek w swojej kozackiej possesiej y na kwaterach będących, ex ratione sojuszów, traktatów, między zkolligowanemi monarchami stanowionych, et in allis desideriis wojewodztwa y braci obywatelów, imć pana Jana z Rybna Rybińskiego, podczaszego, Kazimierza Pruszyńskiego, sędziego grodzkiego żytomirskich, Daniela Lewkowskiego, skarbnika y regenta grodzkiego owruckiego, Stanisława Zbirkowskiego; y do imć pana Skoropadzkiego, hetmana zadnieprskiego, w tymże interesie y tychże ich mościów upraszamy; y do imć pana pułkownika Tańskiego w tymże interessie y w krzywdach nieznośnych

braci naszych imć panu marszałkowi koła naszego list napisać zlecamy; et propter firmius medium et omnem evēntum czy nie lepiej można lucrari w tymże interessie podatku et in aliis desideriis et praessuris od Moskwy y kozaków? do najjaśniejszego Cara jegomości y jaśnie oświeconego księcia jegomości Mężykowa, ich mościów panów: Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podsta-rościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, Franciszka Rahoze, stolnika mińskiego, Pawła Bierzyńskiego, miecznika bidgockiego, upraszamy; do najjaśniejszego króla imci, pana naszego miłościwego, do ich mościów panów hetmanów koronnych cum expre-sione życzliwości ku panu y ojczyznie et remonstratione, że wojewodz-two nasze na sto piechoty uchwaliło podatek, tylko żeby nobis, la-bentibus et undique praessis, od Moskwy y kozaków succurere et protegere chcieli, gdyż, kiedy nie będzie miało wojewodstwo pro-tekcyej, curam et solicitudinem od pana y od ich mościów panów hetmanów, żeby z Ukrainy kozaków była evacuatio, y od Moskwy alleviatio, to niepewna ta uchwała wojewodstwa naszego będzie. Tegoż jegomości pana chorążego kiowskiego y ich mościów: pana Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, Benedykta Pruszyńskiego prosimy; do imci pana pułkownika Połońskiego, ratione violentæ deoccupationis per potentiam Norzyńska, Krasnej Włówki, Żerewiec, Potapowicz, Mię-dzyrzyczki y w innych interessach list imci panu marszałkowi napisać commitimus; z innotescentii zaś tych, w których niewpośledzone wojewodstwo nasze do ich mościów panów commisarzów rzeczypospo-litej in causis injuriatis od Moskwy imć panu marszałkowi itidem zlecamy list napisać do ichmościów panów commissarzów cum expre-sione affectuum, dziękując uniżenie za to, że wojewodstwo nasze, choć odległe, de illo composito judicio uwiadomili, y prosząc, aby w sprawach wojewodstwa naszego y w krzywdach od wojska Cara jegomości in illo subsellio iustum justitiam administrowali, do których sądów upraszamy cum plenaria facultate ac omnimoda potestate ad vindicandas injurias: jego mości pana Wojciecha Milwińskiego, przez jego mości pana marszałka koła naszego, imieniem wojewodstwa, re-cognoscenda et recognita w grodzie tutejszym, któremu za pracę zło-tych tysiąc obiecujeśmy; ich mościom panom poborcom do podymnego

y szelęznego wypłacić pięć set złotych injungimus, a pięć set potym; każdy zaś z ich mościów braci obywatelów, in spatio niedziel dwóch, krzywdy mających, jurament wykonawszy, do rąk imci pana Milwińskiego oddać powiniem będzie; jego mość pan Milwiński zaś, quam citissimo cursu properare na te sądy tenet, obmyśliwszy conservationem et salutem wojewodztwu naszemu, daj Boże, salutare. Dziękujemy uniżenie całym wojewodztwem publicis oribus imci panu Steckiemu, chorążemu kijowskemu, podstarościemu żytomirskiemu, sędziemu grodzkiemu włodzimirskiemu pro omni vigilantia circa bonum wojewodstwa, cura et solicitudine in hoc quassato et deplorato statu rzeczypospolitej, że zawsze, tanquam ad sonum companae incidiariæ, na gwałt bieży do ratowania tego wojewodstwa, nas, braci, nie tylko że nas tu ratuje prudentissimo consilio suo, ale y na sejmach, radach y w poselstwach do najjaśniejszego króla jego mości polskiego y Cara jego mości moskiewskiego, jaśnie wielmożnych ich mościów hetmanów obojga narodów, y jaśnie oświeconego xięcia jego mości Mężykowa y za commisarstwa, choć z wojewodstwa wołyńskiego, u jaśnie wielmożnego jego mości pana feldmarszałka Szeremeta jawną wojewodstwu naszemu oświadczył protekcją y teraz fructum laboris sui z imię panem Rybińskim, podczaszym żytomirskim, przewiozł ordynanse od ich mościów panów hetmanów obojga narodów w krzywdach naszych, od króla jego mości list do xięcia iego mości Galicyzna, gubernatora kijowskiego, aby xięgi nasze ziemskie y grodzkie z Kyowa, wraz z oddaniem Białej-cerkwi prokurował, sądów grodzkich, żytomirskich y owruckich, tak jako y kijowskich celebrationem, o które, tanquam sicientes sprawiedliwości, urgemuś y prosimy, aby ich mość panowie sędzie grodzcy: żytomirscy y owruccy, sądzili (w powiatach swoich: żytomirskim y owruckim), a to wszystko suo sumptu et indefesso labore et illa, qua pollet, activitate, zdrowia nie żałując, z omieszkaniem swoich interesów dla publicznych, wojewodztwu wymógł; y nie tylko dziękujemy, ale też y nieśmiertelną obligacją na sercach naszych rysujemy y; niemając czym kontentować, teraz sercami kontentujemy naszemi y w każdych requizycyach jego mości pana po nas poufałych nie odmówić et aperire corda eadem przyrzekamy y oświadczamy się; y imię panu Rybińskiemu, podczaszemu żytomirskiemu, associato labore et adjuncto do Warszawy,

obmyślisz gratitudinem pollicemur. Przywileje ich mościów panów: Kazimierza na Steczczance Steckiego—na chorążostwo kyowskie, jego mości pana Antoniego Trypolskiego—na chorążostwo owruckie, iego mości pana Alexandra Trzeciaka, sędziego grodzkiego owruckiego, na podstolstwo kyowskie, deputatów na trybunał koronny z województwa naszego: jego mości pana Jana Rybińskiego—na podczastwo żytomirskie, imć pana Jana Jakubowskiego—na miecznikostwo żytomirskie, jego mości pana Lewkowskiego—na skarbnikostwo owruckie, od króla jego mości dane, acceptujemy y za prawdziwych, według prawa należytych, acceptujemy; tych zaś ich mościów, którzy by a latere zwali się, choć za pierwszemi przywilejami y datami et, in convulsionem prawa, constitutiōm tak wielu et pactis conventis, possessyej w województwie naszym nie mających y z niemi w grodach naszych: kyowskich, żytomirskich y owruckich y na sejmiku według prawa nie ogłaszających się, ne za naszych urzędników wszystkich mamy et ad corpus województwa ex ratione tych urzędów et illorum officiorum locos et praerogativas non admittemus nec agnoscimus; propter plenorem numerum ich mościów panów sędziów fiskalnych przydajemy: imć pana Pruszyńskiego, sędziego żytomirskiego, imć pana Zbirkowskiego. Conflagrati currere w województwie naszym powinne tak, jak y w drugich województwach, salva dignoscentia przez ich mościów panów sędziów skarbowych na sądach et salva revisione przez ich mościów panów lustratorów in locis locorum; sejmik zaś prorogujemy po sejmiku deputackim nazajutrz pod laską tegoż imci pana marszałka y te laudum podpisać imci panu marszałkowi koła naszego zleciłyśmy. Działo się w Żytomirzu, dnia czternastego augusta, roku tysiąc siedmset dziesiątego. U tego laudum podpis ręki jego mości pana marszałka w te słowa: Jan Jakubowski, miecznik żytomirski, marszałek koła rycerskiego województwa kyowskiego, które to laudum, za podaniem y oczewistą prożbą wyszmanowaną osoby podawającej, a za moim urzędowym przyjęciem, słowo w słowo, jak się w sobie ma, do xięg mniejszych jest ingrossowane.

Привилегія данная королемъ Августомъ II полковнику Самсону Бомбеку на право пожизненнаго владѣнія державою Романовкою, оставшуюся безъ владѣльца послѣ смерти Семена Палея. 1710. Ноября 18.

Feria sexta post dominicam Judica quadragesimalem proxima, anno Domini 1712.

Ad officium actaque praesentia, castrensia, capitanealia, latyczoviensia personaliter veniens generosus Ioannes Valentinus Naranicz, capitaneatus praesentis latyczoviensis administrator, obtulit officio praesenti et ad acticandum porrexit litteras privilegii Sacrae Regiae Majestatis, in rem et personam magnifici Samsouis Bombek, dapiferi districtus praesentis latyczoviensis, colonelli artilleriae regni, super bona Romanowka cum attinentiis, in palatinatu Kijoviae sita et jacentia, servientes et benigniter collatas, manu ejusdem Sacrae Regiae Majestatis ac manu Michaelis Augustini Hovel, secretarii signilli regni, propria subscriptas, minorisque cancellariae regni sigillo communitas, illaesas, omnique suspicionis nota carentes, quarum tenor sequitur verborum talis: August wtóry, z Bożej Łaski król polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski i Czernihowski, a dziedziczny xiąże Saski i elector. Oznajmujemy tym listem, przywilejem naszym, wszem wobec i každemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, iż my, mając wzg'ad i baczność na zasługi urodzonego Samsona Bombeka, stolnika latyczowskiego, pułkownika naszego, umyślimy mu dzierżawę, Romanówka nazwaną, w województwie kijowskim leżącą, po śmierci bitnegor Semena Paleja wakującą, dać i konferować. Jakoż dajemy i konfe-

rujemy niniejszym listem przywilejem naszym. Wolen tedy i mocen będzie urodzony Samson Bombek, stolnik latyczowski, przerzeczoną Romanowkę, dzierżawę, z miasteczkiem, wsiami, dworami, budynkami, gruntami, polami, lasami, łąkami, sianożęciami, zaroślami, rzekami, stawami, jeziorami, młynami, karczmami, poddanemi, ich nalezytościami, prowentami, czynszami, daninami, robociznami i ze wszystkimi przynalezytościami i przyległościami — mieć trzymać i zazywać aż do ostatniego życia swego kresu: Obiecujemy zaś po nas i po najjaśniejszych następcach naszych, iż, ani my, ani najjaśniejsi następcy nasi pomienionego urodzonego Samsona Bombeka, stolnika latyczowskiego, od spokojuj przerzeczonej dzierżawy Romanowki i onej przyległości possessiej nie oddalemy i oddalić nikomu nie pozwolemy, ale go przy spokojnym i całym dożywotnim prawie zachowamy; co i najjaśniejsi następcy nasi wykonać będą powinni. Względem którego do żywocia pomieniony urodzony Bombek, stolnik latyczowski, podatki zwyczajne rzeczypospolitej urocze płacić powinien będzie. Prawa nasze królewskie, rzeczypospolitej i kościoła świętego katolickiego wcale i nienaruszenie zachowując. Na co, dla lepszej wiary, ręką własną podpisawszy się, pieczęć koronuą przycisnąć roskazaliśmy. Dano w Gdańsku, dnia XVIII miesiąca novembris, roku Pańskiego MDCCX, panowania XIV reku. Dzierżawa Romanówka cum attinentiis, w wojewodztwie kijowskim, po śmierci bitnego Semena Palija, urodzonemu Samsonowi Bombekowi, stolnikowi latyczowskiemu. Michał Augustyn Howel, jego królewskiej mości pieczęci koronnej sekretarz. Locus sigilli minoris cancellariae regni. Augustus Rex. Za podkanclerstwa jaśnie wielmożnego jego mości pana Jana na Słupowie Szembeka, podkanclerzego koronnego, Łomżyńskiego, grudzionckiego starosty, pieczętowano. Post cuius ingrossationem idemque offerens originale ejusdem privilegii ad se recepit et de recepto, sibique restituto, officium praesens quietavit.

CCL XXXI.

Постановлениe сейшика воеводства киевскаго, на которомъ рѣшено: отправить пословъ къ Петру I, къ королю Августу II, къ князю Меншикову и къ гетманамъ короннымъ и литовскимъ съ представленіями о горестномъ положеніи воеводства; отправить пословъ къ киевскому губернатору, князю Галицыну, съ просьбою объ удержаніи полковника Танского отъ притѣсненія киевскаго воеводства; о томъ-же написать письмо Танскому. Воеводство объявляетъ себя не въ состояніи платить подати и повинности впередъ до удаленія изъ него козаковъ; при томъ дѣлаются разныя распоряженія въ отношеніи финансовой администраціи воеводства.
1711. Генваря 16.

Року тисеча семъсотъ одинадцятого, месеца генваря семънадцятого дня.

Na uрядzie kijowskimъ, wъ замку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylem z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiestnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim y xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskimi, comparrens personaliter urodzony imē pan Stanisław Lwowicz, (marszałek) koła rycerskiego wojewodztwa kijowskiego, dla zapisania do xięg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, laudum wojewodztwa kijowskiego, ex prorogatione die decima sexta januarii w Żytomirzu przypadlym, zgodnie postanowione, z podpisem ręki swej, per oblatam podał, prosząc mnie, urzędu, o przyjęcie onego y do xięg zapisanie, którego affectatiej ja, urząd, annuendo, też laudum ad acticandum przyjmując, czytałem y jest tenoris sequentis: My: rady, dgnitarze, szlachta, urzędnicy, obywatele wojewodztwa kijowskiego, zjachawszy się na miejsce zwyczajne, do Żytomirza, sejmikowania, vigore

prorogationis na sejmiku desideriorum, po deputackim nazajutrz, w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziesiątym, na dzień szesnasty stycznia w roku terazniejszym, tysiąc siedmset jedynastym, factae, naprzod Bogu najwyższemu dziękujemy, super omnes reges supremo regi, którego et reges caesaresque, tanquam populm a rebus absolutis, imperiosa reguntur potentia, że rzeczypospolitej naszej, która tam internis quam externis concussa motibus wojsk rożnych, lubo fluctuare dopuszcza, jednak submersi nie daje; nie wątpiemy o łasce Bozkiej, której się oddajemy, że nas de naufragio wyrwie et in portu salutis postawi, któremu oddawszy się, takowy zbawienny, pro conservatione communis boni, stanowiemy porządek. Naprzod lauda anteriora, w roku przeszłym, tysiąc siedmset dziesiątym, sancta przez nas, in omnibus punctis approbamus y ichmościów panów posłów, tak do najjaśniejszego króla jego mości polskiego, pana naszego miłościewego, y Cara jego mości moskiewskiego, do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych, do jaśnie oświeconego xięcia imci Menżykowa, praeteritis laudis obranych, approvejemy, adjungendo pro socio laboris wielmożnego imci pana Antoniego Dedowicza Trypolskiego, chorążego owruckiego y upraszamy wraz wszystkich ich mościów, aby skoro najjaśniejsi monarchowie y xiążę jego mość Menżykow w granicach polskich znajdować się będą, swoje legacye, według instrukcii sobie danych, jako najprzedezej y skuteczniej odprawili y expedyowali; tymże ich mościom confidimus instrukcją, in casu ingruentis necessitatis, si alia alea belli inter collatores nostros byliby et res mutata coturno, ut utantur activitate sua, occurrendo saluti tam ab intra quam ab extra województwu naszemu. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów litewskich, którym już w przeszłym roku województwo adresowało uprzejme powinszowanie przez ich mość panów posłów illorum fascium buław, teraz zaś, przypominając prawo, inter gentes postanowione, de non transgressione wojsk extra limites suos y upomnienia się tak wielkich szkód y krzywd, przez chorągwie wojsk wielkiego księstwa litewskiego poczynionych, pod commendami ich mościów panów regimentarzów, w instrukcyej specifikowanych upraszamy wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kijowskiego, podstarostiego grodzkiego owruckiego, Alexan-

dra na Olewsku Niemirycza, stolnika mozyrskiego. Do jaśnie oświecnego xiązęcia jego mości Galicyzna, gubernatora kijowskiego, jako imci pana pułkownika Tańskiego p d swoją commendą mającego, uti sanguisugas illas non exhaustant więcej wojska kozackie z poddanych naszych, któryc' corpora dividuntur na kilkoro: do Połonnego prowianty biorą, na kozaków miesięczne y na pocztę; y rożne inconvenientie, przez wojska kozackie dzieżace się, że douiosą, upraszamy ich mościów panów: Krzysztopha Balińskiego, komornika graniczne- go kijowskiego y Bazylego Hruzewicza. Do imć pana pułkownika Tańskiego de iisdem praessuris list imć panu marszałkowi imieniem koła rycerskiego napisać zleciliśmy, tylko że imć pan marszałek, mając tē consideracyje swoje, że jakby przez to totum aegre ferunt, kto się podpisuje, upraszamy tedy propter apponendam manus wiel- możnego imci pana Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kiiowskiego, podstarościego żytomirskego y sędziego włodzimirskie- go grodzkiego, dyrektora natenczas sejmiku naszego, który omnes amaritudines, pro bono publico habitas, wojewodstwa a, broń Boże, habendas, pro dulcedine sobie poczyta, nie wymawiając się, za co ore publico dziękujemy uniżenie imci, pollicendo memoriam, justi- tionem (sic) et evictionem nomine publico, imci też y imć panu marszał- kowi koła naszego, który etiam in valetudinaria salute simili sua desudat pro utili et bono wojewodstwa, którego ab omni onere po- datków uwalniamy. Propositią i illatią, od skarbu koronnego rzeczy- pospolitej wniesioną do nas, tak rezolvujemy, referując się ad men- tem legum et constitutionum: anni millesimi sexcentesimi nonagesimi noni et anni millesimi septingentesimi tertii, które y rada warszaw- ska ad recensem do sejmu przyszłego zostawiła, i ich mość pa- nowie posłowie wojewodstwa naszego, na radzie warszawskiej, jun- gendo particularem amorem wojewodztwa ad universalem amorem rzeczypospolitej, hoc supposito et hac conditione pozwalali: in tantum, in quantum subsequetur evacuatio kozaków z Białejcerkwie y z całego powiatu żytomirskego, jak przydą już do swoich fortun wszyscy bracia nasi—do tych, które kozacy, in gleba rzeczypospoli- tej będące, a in obsequio Cara imci zostające, subhastarunt contra pacta anteriora et dislimitationes inter monarchias, natenczas omnia genera modorum contribuendorum z rzeczypospolitą przymiemy, bo

już będziemy z kąd mieli contribuere, a teraz manifestujemy się przed Bogiem, światem y całą rzeczpospolitą naszą, że, co mamy jeszcze w powiecie o wruckim wolnych wiosek, undique premimur tak, że więcej wiosek y miasteczek pustych w wojewodstwie naszym, niżeli tych, w którychby ludzie siedzieli, to najbardziej, że nas: to do Połonnego, to z Połonnego—Moskwa, to z Fastowa y Białej Cerkwie—kozacy kontrybucyami, prowiantami, dalekimi y ciężkimi aggravatiami a przechodami, tem bardziej do Polski i z Polski wojskami, a najbardziej jeszcze po koni kilkadziesiąt, kilkanaście przebiegami, to do Moskwy, to z Moskwy—tak zniszczyli, jako Bóg sam y ludzie widzą, że się może mówić: «ubi steterunt Pergama, nunc fluctuant aristae» ale nec fluctuant aristae, kiedy kraj nasz vasta ruit mole sua, przez co debilitatur corpus rzeczypospolitej naszej, kiedy wnętrzności jej tak potargane, że nie przedko revirescent, dla tego iterato manifestamur przed Bogiem y całą rzeczpospolitą, że trudno mamy ferre onus podatków, radą warszawską uchwalonych, kiedy też radzie, pactis anterioribus, sojuszom, tractatom, conferentiom, responsom zadość się nie dzieje. Że zaś taryffa, sine sufficienti informatione et notitia na prowiant brzeski combinatoria, która jednym ich mościom braci gravamen, drugim levamen przyniosła, tedy tę taryfę pro cassanda et ex actis eliminanda agnoscimus et judicamus, y upraszamy ich mościów panów sędziów skarbowych, aby ad proportionem na prowiant brzeski, od rzeczypospolitej na wojewodztwo nasze włożony, ułożyli taryfę na sądach skarbowych, którą taryfę, ex delicatis conscientiis ich mościów na sądach skarbowych postanowioną, redukowaną, za prawdziwą i istotną mieć będziemy, a ktorakolwiekby się jaka insza znalazła, pro cassabili et pro nulla poczytamy, które injungimus gromadom wszystkim eliminare, sub paenis arbitrariis na sądach skarbowych, in casu non eliminationis na ich mościów panów regentów grodzkich decidendis, et sub iisdem paenis na tych ich mościów, którzyby jaką prywatną mieli formować, sine scitu wojewodztwa, taryfę, albo quidquam prodire; na tychże sądach skarbowych ich mość panowie: Wojciech Mielwiński y Jan Birzyński tenebuntur calculum uczynić z prowiantów y pieniędzy, do magazynu brzeskiego et in privatos usus wybieranych y jak obróconych; in termino eodem sądów jego mość pan

Mielwiński powinien będzie computować te pieniądze, które na drogu od wojewodstwa do commissioratu compositi judicii, in causis injuriorum przez Moskwę, jako plenipotent wojewodstwa, wziął był, któremu y assygnacya, od imci pana commisarza wydana, praesenti lando cassatur, ex quo nie był in obsequio wojewodztwa, y więc non obligatur. Ich mość panowie lustratorowie lustratia swoją do podymnego na sto piechoty pro praesidio do Białejcerkwie tantisper powoli kończyć mają, donec non subsequetur evacuatio z Białejcerkwi, którą in suo archivo mieć powinni, a in lucem jej nie wydawać dotąd, quonsque Białacerkiew oddana nie będzie. Wiazd na stastwo owruckie cum fundatione jurisdictione in convulsionem legum, conditarum o wiazdach y przysięgach, do przyszłego sejmiku wojewodztwa, jako y interessa urodzonych ich mościów panów: Waśkowskich, Uszczapowskich, Wołkowskich, Paszyńskich, Bołsunowskich, Baranowskich, Moszkowskich, Redczyców, Dumińskich, Staszkiwiczów y innych do tegoż sejmiku udkładamy; ten zaś sejmik, pod laską tegoż imci pana marszałka, ad diem vigesimam secundam junii, in anno eodem, millesimo septingentesimo undecimo, prorogujemy; które to nasze uchwały imć panu marszałkowi koła naszego podpisać zleciliśmy. Działo się w Żytomirzu, die decima sexta januarii, anno millesimo septingentesimo undecimo. U tego laudum podpis ręki imci pana marszałka w te słowa: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa kijowskiego. Któreż to laudum, za podaniem offerenta, a za moim urzędowym przyjęciem, wszystkie, słowo w słowo, do xiag minniejszych, grodzkich, żytomirskich jest wpisane.

Книга гродская, житомирская, саниславская, № 209, год 1701 – 1713; листъ 275 на оборотъ.

С С Л X X X I I .

Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго къ жителямъ бѣлоцерковскаго полка о назначеніи Антонія Танскаго бѣлоцерковскимъ полковникомъ. 1711, февраля 11.

Пресвѣтлѣйшаго и Державнѣйшаго, Великого Государя, Его Царьскаго Величества войска запорожскаго обоихъ сторонъ Днѣпра Гетманъ, Іоаннъ Скоропадскій.—Его же Царьскаго Пресвѣтлого Величества старшинѣ полковой, сотникомъ, атаманіѣ и всему старшему и менышому полку Бѣлоцерковскаго товариществу и всѣмъ обще духовнаго и мирскаго чина посполитымъ, всякой кондиціи и годности тамошнимъ обывателямъ, доброго отъ Господа Бога узичивши здоровья, симъ универсаломъ нашимъ ознаймуемъ: ижъ, усмотрѣвши мы пана Антонія Танскаго, зъ знатныхъ его въ войску Запорожскомъ заслугъ, годносТЬ и справную до правления полковничего ураду способность, зъ звѣрхнѣйшаго Монаршего Его Царьскаго Пресвѣтлѣйшаго Величества, нашего Всемилостивѣйшаго Государя, вѣдома и волѣ, вручилисмо оному совершенную власть полковницства Бѣлоцерковскаго. Зачинъ всѣмъ вамъ: мепенюй старшинѣ и всему того полку товариству и посполству Монаршимъ его Пресвѣтлѣйшаго Самодержца нашего именемъ и гетманскою нашою повагою приказуемъ, абисте, знающи его, пана Танскаго, за совершенного своего полководцу, въ должномъ онога имѣли почитаніи и належитое оному отдавали послушенство, а особливе, жебыстѣ вы: всякаго чина старшина и войсковое товариство въ нынѣшномъ военномъ состояніи призвоитую ко его полковничай особѣ въ воинскихъ дѣлахъ оказовали новолность и, въ належитомъ до походу зостающи пріуготовленіи, куда подастъ случай или на отпоръ непріятелеви, туда бысте зъ указу его, пана полковника, за ординансомъ нашимъ,

охотне при немъ походъ военный забѣрали и отважне при вѣрной статечности за монаршое достоинство и за самыхъ себе цѣлость зостанавливали противъ непріятельского наступства. Данъ въ Прилуцѣ, февруауя 11, року 1711. На подлинномъ тако: Зышъ менованный гетманъ рукою власною.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ комиссіи, М. В. Юзебовичемъ.

ССЛХХХІІІ.

Письмо киевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, къ бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, заключающее распоряженія и извѣстія, относящіяся къ текущимъ военнымъ дѣламъ. 1711. марта 10.

Его Царскаго Священнѣйшаго Величества вѣрному подданному, войска Запорожскаго бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, доброе здор'вье желаемъ. Письмо Ваше я получилъ, въ которомъ доносите намъ о непріятельскомъ измѣнниковъ проклятыхъ поступкахъ и о намѣреніяхъ, за что Вашей милости благодарствую и соѣтую Вамъ, дабы Вы о Бѣлой Церкви не имѣли мнѣнія, но въ вѣрности къ Его Царскому Величѣству для лутчей себѣ славы пребывайте: бѣлоглавыхъ жепъ пристойно Вамъ выслать всѣхъ вонъ; о Кропотовѣ, если гдѣ послышите, пишите къ нему, и о оборотахъ непріятельскихъ и измѣнниковъ знать ему давайте по часту. Господинъ гетманъ ночевалъ нынѣ въ Золотоноше. Шорохъ и свинецъ къ Вамъ послано вчерашняго дня. Съ присланныхъ Вашихъ, которыхъ Ваша лошади въблизи на почтахъ нашли, и вселли побратъ. Пороху и свинцу, буде мало, еще пришлемъ къ Вамъ. Изъ Печерской крѣпости, марта 10 дня, 1711. На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицынъ.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ комиссіи, М. В. Юзебовичемъ.

С С Л X X X I V .

Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицына, Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому. Князь Галицынъ благодаритъ Танского и сотника Синявского за вѣриную ихъ службу Царю, поощряетъ ихъ къ продолженію оной и къ стойкости къ прельщеніямъ Орлика 1711. Марта 12.

Его Царьскаго Священнѣйшаго Величества вѣрному подданному, войска запорожскаго бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, доброго здоровья желаю.

Письмо Ваше и при томъ другое—Синявскаго сотника, Тихона Устянова, съ товариствомъ о вѣдомостяхъ про непріятельскіе и измѣнника Орлика замыслы привялъ, за что Вамъ благодарствую и въпредъ бы Вамъ, провѣдывая о обращеніи тѣхъ непріятелей, писать въ намъ почасту и служити Вамъ Его Царьскому Величеству такъ вѣрно, какъ служивалъ тестъ твой, Семенъ Палѣй, и быть отъ тѣхъ непріятелей во осторожности; въ Синяву въ тому сотнику съ товариствомъ писать бы имъ, дабы они, служа Его Царскому Величеству вѣрно, такъ какъ служивали при Палѣю, и на прелестъ измѣнника Орлика не склонялись, и того мѣстечка оному вору не здавали, а сидѣли и отпоръ давали непріятелямъ мужественно, не смотря на ихъ непріятельскія угрозы, а буде тотъ сотникъ съ товариствомъ, служа вѣрно, отъ осады измѣнничей и непріятельской то мѣстечко убережетъ, за то получить себѣ Его Царьскаго Величества милость и денежное жалованье, въ чемъ бы ему, сотнику, быти надежну. Да послано къ тебѣ: ботка пороху и свинцу.

На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицинъ.

Изъ Печерской крѣпости. Марта 12, 1711 года.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ комиссии, М. В. Юзебовичемъ.

С С Л X X X V .

Письмо кіевскаго губернатора, князя Димитрія Галицина, къ бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, содержащее распоряженія о принятіи нѣкоторыхъ военныхъ предосторожностей и о порядкѣ отправленія корреспонденціи. 1711. Мая 9.

Его Царскаго Пресвѣтлого Величества войска Запорожскаго бѣлоцерковскому паказному полковнику, Антонію Танскому, доброго здоровья желаю.

Вѣдомость я имѣю, что воевода Кіевской и Венгерской (sic) земли прошоль въ Бендерь и король Шведской намѣреніе имѣть, сколько при немъ Поляковъ и Волоховъ и Запорожцовъ, будто хотеть посылатъ въ Украину для разоренія; того ради надобно Вамъ имѣть о томъ осторожность и съ полкомъ своимъ выступить, и стать гдѣ въ удобномъ мѣстѣ надѣ Богомъ; а отътоль тайнымъ способомъ подлинно провѣдать и списывать тебѣ зъ Бреславскимъ, и Чигиринскимъ, и Корсунскимъ полковники и съ Уманскимъ сотникомъ. Да слышу я, что отъ запорожцовъ въ Украину шпиги съ письмы--и тебѣ копечшобъ такихъ перестерегать; а кто перестережетъ и поймаеть и за то даппо будетъ жалованья пятьдесятъ рублей; такъже, буде отъ Запорожцовъ будуть выходить съ повинною и такихъ спрашиватъ, отъкуду они пошли и куда идутъ? и паволю ихъ не отпускать, а держать при себѣ, а тѣсноты имъ не чинить, и въ кормѣ ихъ довольноствовать, и о томъ ко мнѣ писать чрезъ почту: пашніе гопцы и послапные будутъ прѣѣзжать въ Хватствъ съ палежащими дѣлами къ Москвѣ, и въ свѣтлѣйшему князю, и въ иные мѣста, и такихъ отправлять изъ Траполье для того, что почта туда учреждена, а па Кіевъ сведена; а которыхъ письма бу-

дуть подписаны ко мнѣ, и тѣ присылай чрезъ почту. Полкъ свой собери и держи въ готовности, а по вѣдомостяхъ, куда надобно, туда пойдешь. При семъ посланы письма въ Бѣлую-церковь, Каменецъ, да къ Бреславскому полковнику, да въ Умань къ сотнику; и оные пошли, не удержавъ. Изъ Киева, 9 мая. На подлинномъ тако: Князь Дмитрій Галицінъ.

Актъ этого сообщенія Г. Предсѣдателемъ комиссіи М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXVI.

Постановление сеймика киевского воеводства обѣ отправкѣ пословъ: къ королю, къ короннымъ и литовскимъ гетманамъ, къ Царю, къ фельдмаршалу Штреметьеву, а также къ киевскому губернатору, князю Галицкому съ прозвищемъ о усмирении бѣлоцерковского полковника, Танекаго, занившаго имѣнія дворянъ воеводства киевскаго; о удержаніи монаховъ межигорского монастыря отъ захвата земель въ киевскомъ воеводствѣ, о выводѣ изъ него литовскихъ войскъ и т. п. 1711. Сентября 15.

Рoku tysieca siedemsety jedenadzeciego, miesiąca sierpnia piętnadzeciego dnia.

Na uradzie kgrodskomъ, wъ замъку его королевское милости житомирскомъ, przedemną, Bazylem z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim, i xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskimi compa-rens personaliter wielmożny imē pan Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego woiewodztwa kiiowskiego, oryginał laudi, w Żytomirzu na seymiku desideriorum zgodnie postanowionego, z podpisem ręki swej własnej, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, żytomirskich per oblatam podał, którego tenor sequitur ejusmodi: My: rady, dygnitarze, szlachta, urzędnicy i obywatele woiewodztwa kiiowskiego, niedoścignionemi — ścigamy, niepojętemi — pojmujemy rozumami dzieło wzoraysze, skryte, Boskie i utauione w sercach i animuszach ludzkich, kiedy zgodnie bez żadney kontradykcyey Bog naywyszszы serca nasze tak coadonavit, conflavit et

inspiravit, żeśmy ich mościów panów daputatos, selectos viros na trybunał koronny, po zerwanym przeszłorocznym seymiku, obrali, cui Deo omnipotenti sit laus et gloria, którego Boga wziwszy na pomoc i na terazniejszym seymiku desideriorum, po seymiku depu-tackim, szczęśliwie skączonym, nazajutrz, takową boni ordinis et conservationis woiewodztwa, iniqua publica sorte fatorum przyciśnio-nego, stanowimy uchwałę. Naprzod do naiasniejszego króla imci, pa-na naszego miłościewego, za posłów upraszamy wielmożnych ich moś-ciów panów: Antoniego na Płoskiej i Miłostowie Dedowicza Trypol-skiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańskiego, chorążycę wo-łyńskiego, protekcyey pańskiey oddając woiewodztwo nasze, ab extra et ab intra quassationem et lechyadem malorum ponoszace: ab extra, kiedy pan Tański, pułkownik Białocerkiewski, in gleba rzeczypospo-litey mieszkający, a in servitio naiasniejszego Cara imci będący, nietylko że dobra nasze, szlacheckie violenter potenti manu deoccu-pat, ale ieszcze z nas sanguisugas exhaust dymowe, wyciągając pie-niądze co miesiąc, prowianty i różne czyni inkonveniencye, statui nobilitari et libertati nostrae szkodliwe, i z Kijowa, contra pacta an-teriora et dislimitationes inter monarchyas, in limites regni Poloniae wdzierając się i incorporując per potentiam do siebie; ab intra zaś — że woiewodztwo nasze, z miłości ku rzeczypospolitej, jungendo ad universalem rzeczypospolitej particularem amorem suum, przez po-słów swoich na radzie warszawskiey, lubo totaliter per constitutio-nes uwolnione od podatków, sto piechoty pozwolko pro praesidio do Białocerkwie, hoc supposito, że miała być oddana Białocer-kiew; a Białocerk'ew dotąd non evacuata, a te sto porcii, nie cze-kając oddania Białocerkwie, na woiewodztwo włożone. Do naias-niejszego Cara imci wielmożnych ich mościów panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kiiowskiego, podstarościego grodzkiego owru-ckiego, Alexandra na Olewsku Niemiryczza, podsędziego ziemskego kiiowskiego, cum expressione justissimi doloris a vicinis nostris od Kijowa, od oyca archymandryty meżyhorskiego, od imci pana Tańs-kiego, pułkownika, contra pacta et dislimitationes inter monarchias et ab auxiliaribus nostris, przeciwko sojuszom noviter postanowionym. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów koronnych — wielmożnych ich mościów panów: Kazimirza na Steczance Steckiego,

chorążego kiiowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego włodzimierskiego grodzkiego, Antoniego na Miłostowie i Płoskieu De-dowicza-Trypolskiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańskiego, chorążycą wołyńskiego, Kazimierza Alexandra na Hańsku Hańskiego, łowczyca żytomirskiego, cum demonstratione uprzemego affectu i prawa, że woiewodstwo nasze wolne jest od podatków wszystkich in genere i lubo przez posłów swoich na radzie warszawskiej stę piechoty pozwoliło, condicinaliter iednak, in quantumby miała subsequi evacuatio z Białocerkwie i z caley Ukrayny kozaków, i to pro praesidio do Białeycerkwie; żeby tedy woiewodztwo nie cierpiało w tem praejudicium per impositas portiones na woiewodztwo, nie czekając evacuatiey z Białeycerkwie, injuriae nie ponosiło prawo; tudzież przypominając prawo, de immunitate bonorum terestrium opisane et inter gentes postanowione, ut non transcedant woyska litewskie in limites nostros na kwatyry zimowe, i dowieź sie, jeżeli z pozwoleniem ich mościów panów hetmanów koronnych quatyrowali się cum summis injuriis w woiewodztwie naszym; et abhinc aby tego nie było, żeby chcieli ich mość panowie hetmani uti jure suo. Do jaśnie wielmożnych ich mościów panów hetmanów wielkiego księstwa litewskiego—tychże ich mościów, przekładając prawo de non transgressione in limites nostros z woyskami litewskimi, i z uskarżeniem się na imć pana Baranowicza, regimentarza. Do jaśnie wielmożnego imć pana feltmarszałka Szeremeta—wielmożnych ich mościów panów: Michała Pawsze, łowczego owruckiego, Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego, Michała Strybyla—cum expositione devastatae gentis woiewodztwa naszego, przez inkursye tatarskie i woyska, ad danda repressalia onym tey zimy (idące): moskiewskie, polskie, litewskie, kozackie, przez przechodzące rożne i stojące poczty, aby miał compassią i prowiantu nie potrzebował. Do jaśnie oświeconego księcia, imci Galicyna, gubernatora kiiowskiego—wielmożnych ich mość pań: Jana Jakubowskiego, chorążego bracławskiego, Michała Syn-hajewskiego, komornika ziemskego i regenta grodzkiego kiiowskiego, Daniela Lewkowskiego, skarbnika i regenta grodzkiego owruckiego, Piotra Skorupskiego—z kątestacyą przyiaźni i prożbą, aby kozaków pułku pana Tańskiego, pod komendą swoią mających, tak trzymał,

żeby woiewodztwo nasze żadney od nich krzywdy nie miało, jako i od Moskwy z Kiiowa. Do imć pana pułkownika Tańskiego, w tymże interessie list napisać imć panu marszałkowi zleciłyśmy; szkody zaś, ktorekolwiek przez te lata woiewodztwo nasze poniosło od woysk Cara imci, stanowiemy, jako też i od woysk litewskich w tym roku, aby ich mość panowie dziedzice, possessorowie lub administratorowie seorsivis regestris, cum praestandis w grodach: lub Kiiowskim, lub Żytomirskim, lub Owruckim (*juramentis*), et cum reductione damnorum ad quantitatem summae (przedstawili). W powiadzenia woyska litewskiego w woiewodztwo nasze kto był author z braciey obywatelów naszych, ten na sądach skarbowych woiewodztwa naszego, ad instantiam instigatoris judicij tenetur respondere, i, za dowiedzeniem słusznym, prae arbitriis sądu skarbowego powinien być karany, cum refusione damnorum omnibus injuriatis. Obligujemy ich mościów panów chorążych: kiiowskiego, żytomirskiego, owruckiego, aby chorągwie mieli gotowe pro casu ingruentis necessitatis cum prospectione jednak revolucionum; imć pan chorąży kiiowski—pułkową chorągiew cum insigniis et stemmatibus woiewodztwa. Ich mościom panom: Antoniemu Dedorowiczowi Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, komisarzowi do dyspartimentu taryfy woysku litewskiemu, potenti manu woiewodztwo nasze aggravującemu, uproszonym w Owrczym, (?) wszelką wdzięczność na sercach naszych rysuiemy, gdyż sine bono ordine bardziey by seviret in damnum. Wjazd na starostwo owruckie non in fundamento prawa cum fundatione jurisdictionis, ad dignoscendum do przyszłego seymiku odkładamy; seymik zaś ten pod tąż laską, po najświętszej pannie gromnicznej nazajutrz proroguiemy. Które to laudum koła naszego imci panu marszałkowi podpisać zleciłyśmy. Działo się w Żytomirzu, duia piętnastego septembra, roku tysiąc siedmset jedynastego. U tego laudum podpis ręki imć pana marszałka w te słowa: Stanisław Lwowicz, marszałek koła rycerskiego generału woiewodztwa kiiowskiego. Ktoreż to laudum, za podaniem i prozbą wyszmianowanego imci podawającego, a za moim urzędowym przyjęciem, do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich, słowo w słowo jest wpisane.

*Книга гродская, житомирская, записовая, № 209, год
1701—1713; листъ 287.*

Указъ Императора Петра I козацкимъ полковникамъ и козакамъ полковъ, находящихся на правой сторонѣ Днѣпра, о томъ, чтобы они переселились въ Малороссію, такъ какъ правый берегъ уступленъ Полякамъ. 1711. Сентября 23.

Указъ Нашего Царьскаго Величества полковнику Бѣлоцерковскому, Антонію Танскому.

Понеже, по учивеннымъ съ Поляками вѣчнаго мира трактатамъ, тогобочную заднѣпрскую Україну съ ея рубежи, именно въ трактатахъ написанными, надлежитъ оставить Полякамъ, тамошнимъ же полковникомъ съ полковою, сотенною и рядовою козацкою старшиною, козаки и прочими, въ подданствѣ Нашемъ вѣрно быть желающими, зъ женами и дѣтьми, съ ихъ движимыми пожитками, въ жилище перейти въ Малую Россію, въ тамошние полки, гдѣ кто пожелаетъ, да съ той же стороны отъ мѣстечка Терехтемирова, вънизъ на Днѣпръ, даже до устья рѣки Тясмина, со всѣхъ мѣстечокъ, сель и деревень обитателей перевестъ въ Малую Россію и тѣмъ землямъ быть въ пустѣ всегда, и на оныхъ Полякамъ никакихъ (людей) не селить. Того ради, яко прочимъ тогобочной Україны полковникамъ, такъ и вамъ симъ нашимъ указомъ на крѣпко повелѣвается, дабы вы сами съ полковою вашею старшиною, сотниками, сотенною и рядовою козацкою старшиною и съ прочими козаки, не престанно въ подданствѣ Нашемъ вѣрно быть желающими, съ той стороны въ Малую Россію переходили немедленно; а кто тамо какие свои маєтности, хуторы и прочие заводы оставыть, тѣ отъ Насъ, Государя, Нашего Царьскаго Величества, въ Малой Россіи маєтностями такожъ награждены быть имъютъ. И вторые тамо,

полъ державою Нашею Намъ вѣрно служили—и въпредъ служить будуть. Таковыя же Нашего Царьскаго Величества указы и въ протіе заднѣпрскія полки и полковникамъ посланы. 1711 году, сентября 23 дна. Отъ Дѣйпра. На подлинномъ подпись собствен-ною Его Царьскаго Величества рукою тако: Царь Петръ.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ комиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCLXXXVIII.

Рѣшеніе гродскаго каменець-подольскаго суда по дѣлу о взаим-ныхъ оскорблениихъ между дворянами: Степаномъ и Станиславомъ Гораз-довскими и Владиславомъ Ольшевскимъ. Ольшевскій приговоренъ къ тю-ремному заключенію и къ уплатѣ штрафа за разныя насилия, причиненные Гораздовскимъ, между прочимъ за то, что, вслѣдствіе его обвиненія, ко-зацкій полковникъ, Танскій, опустошилъ дворъ и село Гораздовскихъ и одного изъ нихъ держалъ подъ карауломъ. Гораздовскіе—же доказали, что нападеніе Танского на Ольшевскаго было сдѣлано безъ ихъ вѣдома. 1711. Октября 29.

Feria quinta in crastino festi sanctorum Simonis et Judae apo-stolorum, 1711 anno.

In causis et actionibus infrascriptis judiciariis, ex mutuis par-tium infrascriptarum combinatisque actoratibus et reatibus, coram praesenti, castrensi, capitaneali, camenecensi Podoliae officio motis et judicialiter adcitatis, atque prima earum: inter instigatorem ejusdem officii ejusque delatores: generosos Stephanum et Stanislaum Goraz-dowskie, fratres inter se germanos, ac alios haeredes et possessores bonorum villae Zalesie, actores, ab una, atque generosum Vladis-laum Olszewski, administratorem balinensem, de persona bonorumque ejus generaliter omnibus, citatum, parte ab altera, idque pro eo: quia ille, non metuendo paenas legum, imo in meram postpositio-nem earundem procedendo, ausus est et temere praesumpsit anno, nuper elapso, millesimo septingentesimo decimo, variis temporibus, non tantum fundum bonorum memoratorum actorum invadere, vio-

ientias non mediocres circa eandem invasionem perpetrare, subditos, in laboribus consuetis existentes, cum armis, scilicet: bombardis, sclopetis, hastis, magna sibi adscita adhaerentium turma, de nominibus et cognominibus eidem melius nota, et complicitate, fere hostili modo in campis et pratis violenter dispellere, aliasque injurias innumeras et damna cansare, subditos et famulos actorum incarcereare, oprimere, convulsuare, tum quoque actores: generosos Gorazdowskie, cum magnifico Ryp, pocilatore gostiuensi, fomentationibus snis ad litigia et periculosam dissertationem concitavit, verbis in honestis, honorem actorum tangentibus, laesit et in vitam ejusdem, ex occasione necis quarundam personarum ignotarum, quarum cadera inter Balina et Zalesiem in silvis reperta sunt, acsi bonorum villae praefatae Zalesie incolae et moderni actores praenominatae necis obnoxii essent, toties cum exoticis militibus ad bona Zalesie superinvadendo, diffidavit, eosdem milites ad saepedicta bona subordinavit, qui subordinati, cum vexilis et integra legione superaggressi, aliquoties non mediocria damna intulerunt et intulit; demum generosum Stanislaum Gorazdowski, actorem, ex instinctu sui de Zalesie violenter raptum, cum stricta custodia Balinam et de Balina ulterius duxit et vix vita non privavit, aliasque violentias, injurias et damna, inquisitione probanda, peregit et perpatravit; pro quo paenas, statuto regni descriptas, succubuit ac in se traxit. Altera vero earum—inter eundem instigatorem ejusque delatorem, generosum Stanislaum Olszevski, bonorum oppidi Balina cum attinentiis administratorem, inhaerendo protestationi suaे actorem, ab una, atque generosum Stanislaum et Stephanum Gorazdowskie, fratres inter se germanos, bonorum villae Zalesie possessores, de personis bonisque eorundem generaliter omnibus, citatos, parte ab altera, idque pro eo: quia illi tempore certo milites kozacos generosi Tański, numerum centum adimplentes, in se, actorem, informarunt et ipsem et generosus Gorazdowski cum iisdem kozacis curiam, in bonis oppidi Balina sitam, ubi protunc generosus actor in administratione residebat, superinvaserunt eundemque per kozacos ad custadias, alias pod warte, acoiperunt, ex quorum generosorum Gorazdowskich instinctu damna non mediocria perpetrarunt, violentias peregerunt et alias oppressiones, injurias et damna, latius inquisitione probanda, intulerunt, citati

sunt citationibus ipsis originalibus in actu relationum per ministerialem regni generalem, providum Franciscum Tessowski de Zalesie, authenticatum juratum, primo sabbatho ante festum exaltationis sanctae crucis ad bona oppidi Balina importata per eundem, coram actis officii praesentis feria quinta post festum exaltationis sanctae crucis proxima, secundo per eundem ministerialem regni generalem in bona villae Zalesie importata, et coram actis feria quinta pridie festi presentationis beatissimae virginis Mariae; utrarumque anno, nuper praeterito, millesimo septingentesimo decimo recognitorum, comprahensis, latioribus in se existentibus; quo in termino officium illud castrense, capitaneale, camenecense Podoliæ partium praefatarum utrarumque, et quidem: actoreæ simul et citatae, generosorum Stephani et Stanislai Gorazdowskich fratribus, per generosum Stephanum Gorazdowski, suo et generosi fratris sui nomine, personaliter, citatae vero simul et actoreæ, generosi Vladislai Olszewski per generosum Joanem Stronski, regentem castrensem camenecensem Podoliæ itidem personaliter, suo coram officio comparentium et controvertentium, controversiis earundem partium exauditis, combinatis actoratibus et reatibus, delationem inquisitionis partis utrjusque per testes, rei gestae bene gnos, suo coram officio, super mutuos actoratus et reatus edicendæ, ad primam et proximam terminorum querelarum cadentiam dederat et concesserat; post quam educatam vel non, officium hocce, castrense, capitaneale, camenecense Podoliæ partibus iisdem in ibidem terminum conservarit peremptorium, decreto eodem, in castro camenecensi Podoliæ in terminis querelarum sui judicii, causam officii, idque ex anteriori limitatione et reclamatione, feria quinta post dominicam reminiscere quadragesimalem proxima, anno ad praesens currenti, millesimo septingentesimo undecimo inter partes superscriptas lato, premissa latius in se continentem; in termino itaque hodierno, peremptorie conservato, conservationisque ejusdem termini, in diem hodiernam modernosque querelarum terminos incidenti et provenienti, officium praesens, castrense, capitepeale, camenecense Podoliæ partium praefatarum utrarumque et quidem: actoreæ simul et citatae, generosorum Stanislai et Stephani Gorazdowskich, fratribus inter se germanorum, ac aliorum, per eosdem generosos Gorazdowskie fratres, suo et aliorum nomine personaliter, citatae vero simul

et actoreæ, generosi Vladislai Olszewski, itidem personaliter, per easdem controversias, sat pro lite in judicium suum ilatis, exaudiatis, ante omnia partibus ministerialem regni generalem, super non corruptos nec conductos testes, juramenti rotham addit; quod jumentum siquidem utraeque partes, dictante sibi illum suprascripto ministeriali regni generali, nobili Alexandro Winnicki, prestiterunt; idem officium præsens ad lectionem inquisitionum predictarum descendit, quibus lectis et per omnes circumstantias facti obiecti examinatis, et in primis, quoad actoratum generosorum Stanislai et Stephani Gorazdowskich, fratrum, contra nobilem Olszewski directum, siquidem ex iisdem inquisitionibus in plano elucidatur, nobilem Vladislau Olszewski, administratorem balinensem, in primis nobilem Michaeliem Łukaszewicz, cum literis a generosa Ryppowa generoso Georgio Rypp, collonelo sacræ regiæ majestatis, consorte, missum, vituperare, verum etiam et generosam Ryppowa, cum generoso marito suo aequalem et similem equitibus polonis conditionem et politiem gerenti, præcaci lingua detraxisse, similiter et quendam de equitibus, literas premissas adnotantem, corrosisse; postmodum laboriosum Arseni, generosi Rypp, coloneli, subditum, cum asseclis suis gramen terrae secantem, in fænificiis superinequitasse, ad eundem sclopetum direxisse et etiam ipsiusque cosacos eundem Arseni cum impetu hastarum infestasse, demum infidentias incongruas inter generosum Rypp, colonelum, et generosos Gorazdowskie comparasse; iterum vituperando equites polonus atque scomaticis objurando, non admota framea, flagro generosos Gorazdowskie prosequi intimasse, generosum Tański, colonclum exercitus sacrae Caesareæ moschoviticæ monarchiæ, ex nexu quorundam occisorum hominum, in bona villaæ Zalesie superinduxisse, per superinductos generoso Stephano Gorazdowski curiam obsedissee, villam depopulasse, fenestras, fornices conjaculasse, villam Zelence et curiam generosi Stanislai Gorazdowski, ibidem sitam, armata manu cum asseclis superinvasisse et inequitasse, aliaque inconvenientia causasse; idcirco officium præsers pun b'lem eundem nobilem Olszewski adivenit et, licet facto suo criminales promeruit paenas, ad mitiores condescendendo, dcernit, ut idem nobilis Olszewski, eliendo hunc deformem et inauditum progressum, turrim castri praesentis, binc

et ab actu praesenti in octo septimanis proximis ingrediatur, ejusque sessionem per annum et sex septimanas, in fundo, redimendo caput sine intermissione continuet et expletat, nec non in egressu de turri vadium triplex parti actoreae, officio vero suo medietatem vadii capitanealis verum in instanti solvat et realiter enumeret, idque sub paena infamiae et colli, in casu contraventionis post contraventionem in proxima terminorum querelarum cadentia publicanda; nihilominus injungit officium, ut idem nobilis Olszewski, pro concussionibus et vulnere ac plagis, nobili Łukaszewicz illatis, inclusa paena publica et supra in ibidem adjuncta, marcas sexdecem in eodem termino egressus solvat et realiter enumeret. Quo vero ad actoratum nobilis Olszewski, contra generosos Gorazdowskie deductum, siquidem eaedem inquisitiones, etiam ex actoratu nobilis Olszewski adductae, innocentiam generosorum Gorazdowskich evincunt, immo, stimulatos a generoso Tański, colonelo exercitus cozatichi, ad oppidum Balina haud invitatos commeasse testantur, idcirco eosdem generosos Gorazdowskie a causa et impetitione nobilis Olszewski liberos facit et pronunciat. Quantum vero attinet personam nobilis Pachniowski, famuli, atque protestationis, contra generosum Lesiewski factae, officium presens deceperit: siquidem sabditus generosae Fredrowa famulum nobilis Olszewski, dictum Pachniowski, convulnerasse deducitur, generosus vero Babirecki, relatiativa manifestatione sere excusat, agat nobilis Olszewski cum generosa Fredrowa et Babirecki ordinaria juris via, luita ad praesens per utramque partem paena duplii quatuordecem marcarum polonicalium, per partem parti et officio suo; per simpli- cem in instanti sub banitionis poena solvenda movit generosus Olszewski, quam motionem officium praesens castrense, capitaneale, camenecense Podoliae, uti impossessionato, non admisit, de qua non admissa idem generosus Olszewski protestatus est; officium vero, se id non temere sed jure mediante fecisse, reprobatum est decreti praesentis vigore.

Книга гродская, каменец-подольская, декретовая и хондем-натовская, № 4022, 1710—1712 года; листъ 259 на обороть.

C C L X X X I X .

Жалоба дворянину Антонію Шидловського на дворянину Івана-Николая Нижинського о томъ, что онъ, во время козацкаго возстанія, принялъ звание козацкаго сотника, застрѣлилъ слугу Шидловского—Казимира Боровскаго, и запретилъ хоронить его трупъ. 1712. Генваря 29.

Sabbatho ante festum Purificationis Beatissimæ Virginis Mariæ, anno Domini millesimo septingentesimo duodecimo.

Inducenda erat hoc loco protestatio generosi Antonii Szymbrowski, rothmagistri sacræ regiæ majestatis, bonorum oppidi Olczydajów —Wyszny et villarum Popieluchy et Kotiużany obligatorii possessoris, in et contra nobilem Ioannem Nicolaum Niżyński, bonorum oppidi Woyniz administratorem seu locatorem, ratione per ipsum, tempore rebellionis cosacorum in oris præsentibus grassantis, nobilis olim Casimiri Borowski, famuli sui protestantis, in bonis Bar, nulla habita occasione, (jam per Derewianka dictum, cosacum, protunc colonellum, ex compedibus eliberati) per se, protunc centurionem cosacorum, cum Wereszczaka ex bombarda longiori interemptionis et crudelissime e vivis sublationis, nec sepeliri corpus ejusdem famuli permissionis, et, in summum contemptum fidei Romanæ Catholicæ faciendo, in foro publico oppidi Bar relictionis, (uti a prima notitia per se mortis ejusdem famuli causatæ), aliarumque violentiarum et oppressionum protunc causationis et illationis variis hominibus, facta. Prout latior dari debuit copia, verum quoniam intra triduum, ut juris et moris est, ad acticandum non est porrecta, idcirco de diligentia generosi notarii loci praesentis in suscipiendo, negligentia vero partis protestantis in porrigenendo, est manifestatum.

Книга гродская, летичевская, записовая и помочная, год 1792;
№ 5251; листъ 22 на обороть.

С С Х С.

Постановление сеймика воеводства киевского, которымъ решено: отправить посольства: къ фельдмаршалу Шереметьеву, къ князю Галицыну и къ примасу, а также написать письмо къ полковнику Танскому о томъ, чтобы козаки выведены были изъ воеводства киевского. Далѣе опредѣляютъ: укрѣпить городъ Овручъ, привести въ порядокъ сборъ податей, установить правильный курсъ монеты и т. д. 1712. февраля 3.

Рoku tysieca семъсотъ дванадцятаго, месяца февраля девятаго дня.

На урядѣ кгродскомъ, въ замку его королевское милости овруцкому, передомною, Даніелемъ Левковскимъ, намесникомъ на тотъ часъ и рсентомъ гродскимъ овруцкимъ и книгами нинешними, гродскими, овруцкими, компаренсь персоналитеръ urodzony jego mość pan Alexander Nieczaj—Hruzewicz, łowczy inflański, ten extrakt, authentice z grodu żytomirskiego wydany, z wpisaniem w nim laudum wojewodztwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, owruckich, ratione introcontentorum, per oblatam podał, tenoris sequentis: Wypis z xiąg grodzkich zamku żytomirskiego, roku tysiąc siedmset dwunastego, miesiąca februarii czwartego dnia. Na urządzie grodzkim, w zamku jego królewskiej mości żytomirskim, przedemną, Bazylim z Wyhowa Wyhowskim, skarbnikiem ziemskim, namiesnikiem starostwa, regentem grodzkim żytomirskim i xięgami niniejszemi, grodzkimi, żytomirskimi, compares personaliter wielmożny imć pan Stanisław Lwówicz, marszałek koła rycerskiego wojewodztwa kijowskiego, dla wpisania do xiąg niniejszych, grodzkich, żytomirskich laudum, tu, w Żytomirzu, na sejmiku prorogationis, anno praesenti, in crastino festi purificationis bea-

tissimæ Virginis Mariae, unanimiter postanowione, z podpisem ręki swojej podał per oblatam, prosząc urzędu niniejszego o przyjęcie tego laudum do xięg; które, ad acticandum przymując, czytałem, jest tenoris sequentis: My: rady, senatorowie, dignitarze, urzędnicy, szlachta i obywatele województwa kiiowskiego, ziechawszy się ad locum consultationum solitum, do Żytomierza na sejmik, pro die tertia februarii przypadły, ex prorogatione sejmiku boni ordinis, in crastinum po deputackim agitującego się, a przez sejm województwu naszemu nażnaczonego, naprzód supremo dispository fortunarium, in cuius manu cunctorum regnorum sortes positae sunt, winne czyniemy dzięki, że in tam periculosa naufrage pogranicznego województwa naszego daie respirium et modum eluctandi do fortunnego desideriorum portum, kiedy felici eventu nostro dawno deklarowanej evacuaciej wojsk auxiliarnych i restitutiej Ukrajny sortimus coronidem, i lubo nie wszystkie effectuantur skutki, przecież niektóre, gaudemus sperantes. Potym taką consiliorum czyniemy uchiwałe: Ponieważ najjaśniejszego Cara jego mości, przez pacta z portą othoniańską, nastompiła deklaracja, że wszystkie wojska z całej korony polskiej mieli być evakuowane, a nasze województwo singulare od kozaków dotąd praemittur fato, zaczym uprosiliśmy e medio nostri wielmożnych ich mościów panów: Jana Puhalicza Suryna, stolnika, Jana Rybińskiego, podczaszego, Kazimierza Pruszyńskiego, podstolego żytomierskich i Alexandra Hruzewicza, łowczego iuflanskiego, za posłów, tak do jaśnic wielmożnego jego mości pana Borysa Petrowicza Szeremeta, feldmarszałka wojsk najjaśniejszego Cara jego mości, także do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Dymitra Michałowicza Korybuta - Galicyna, gubernatora kiiowskiego, z wyrażeniem słusznego żalu naszego przeciwko sąsiedzkiej nieprzyjazni i nie dyskreciej jego mości pana Tańskiego aggravującej, także przypominając pacta i sojusze, że nam nie tylko forteca białocerkiewска intaminata miała bydź oddana, ale i armaty z niewolnikami, ubiągue locorum zabrane, mieli bydź przywrócone; co że się secus dzieie, circa seorsivas instructiones domowią się ich mość panowie posłowie; a że województwu naszemu, na pograniczu będącemu, nie dla żadnej imprezy, ab utrinque pactorum pace iesteśmy frcti, ale dla swawolnie bez comendy wyuzdanych ludzi, incumbit praevisam micę se-

curitatem, przeto powszechną zgodą umyśliliśmy fortece zamku owruckiego, według dawnych zwyczaiów horodniami szlacheckimi ufortyfikować, do czego, secundum officium suum, jego mość pan Fedkiewicz, horodniczy owrucki, na wydzielenie i recognoscencią dawnych placów ma adhibere applikacją, nie jednak prawa ich mościów ojców jezuitów collegium xawerowskiego, tam mających rezydencję, ieżeli jakieś szluszne mają i na iak długi czas służące, nie impendując, hoc praecustodito, aby przed tymże jego mością panem horodniczym owruckim demonstrowali prawo, et in casu necessitatis quatera swojej mieli tutamen. Przestrzega i to sobie wojewodstwo nasze, inquantumby vetustas temporum oblivione czyje przemieniła place, żeby erogowany koszt na wystawienie horodni i przy budynku, i to ze słusznym dowodem własności swojej, każdy zostawał bliższy do swego. Ponieważ ad bonum ordinem intestinum i na tem wiele zależy, aby praetium monety discordiis non inficiat cives, dla tego ad. non manam inszych wojewodztw takowe jej czyniemy taxe: czerwony złoty — po złotych osmaście, taler bity — po złotych osm, tynf — po groszy trzydzieścio osmiu, półtoraki alias częchi — po groszy trzy, kopiek dwie — po groszy pięć iść mają; co żeby przedzej do skutku przyszło, wielmożnemu iego mości panu Autoniemu Trypolskiemu, chorążemu owruckiemu, dyrektorowi naszemu, moc daiemy i upraszamy, aby po przedniejszych miastach i miasteczkach uniwersałom swoim te postanowienie wojewodztwa ogłosił; kiedy zaś był refragarius, tak z pogranicznych, jak tutejszych tej dispoziciej wojewodzwa, ma być, ad cuiusvis instantiam, in loco mercaturae sua z towarami zaaresztowany do rospawy, a szlachcic i ten, któryby in possessione sua aresztów nie przymował, i tych uniwersałów promulgować nie pozwalał, ad instantiam instigatoris, per terminum tactum, przed sądami fiscalnemi wojewodztwa naszego odpowidać powinien i paenis arbitrariis karany. Przypomina i to wojewodstwo nasze kiiowskie, aby wielmożni ich mość panowie chorążowie powiatowi anterioris laudi statutum do skutku przywiedli i chorągwie sporządzone intra viscera wojewodztwa gotowe mieli, których, pro casu ingruentis necessitatis, uti i conwoocawać przez uniwersały nobilitatem powalamy z naznaczeniem miejsca i prosimy, aby, kiedy distracti legalitatibus sami ich mość, panów portuczników, którzyby tu protunc praesentes być mogli, constituant.

Consilia, któreby extra incidentem sejmiku vigens necessitas suasisset mieć w Owrużu, do Żytomirza grave było obstaculum; to sejmikiem ratificowano być ma. Listy ordynowane do sejmiku naszego comit-timus activitati jego mości pana marszałka, aby, habito respectu materiarum, condigne odpisane byli. Wielmożnemu iego mości panu podkomorzemu kiiowskiemu, pro expressione nieustającej uprzej-mości, nalezyte ma fundere podziękowanie, że aegra manu vivacem affectus proexpressit stylum; wielmożnego iego mości pana chorążego ma persequi omni cultu et veneratione dignissimi poselstwa jego gestam provinciam, za co devota pectora nostra magno proceri woie-wodstwa tego pollicebitur. Prosić oraz będzie, aby perditores et informatores woiewodztwa naszego dalszą raczył persequi investigatię, a my w tak ciężkich krzywdach woiewodztwa naszego uprosiliśmy, plenariam dawszy hoc laudo plenipotentiam, iego mości pana Krzy-sztofa Balińskiego, komornika ziemskego granicznego wojewodztwa kiiowskiego, aby w prześwietnym sądzie trybunalskim instygował i prawnie dochodził, któremu, nie wątpiemy, że innato amore prze-ciwnko wojewodztwu temu, wielmożny jego mość pan chorąży kiiowski adesse raczy protectione, o co wszyscy upraszczamy. Interess krzywd, nam poczynionych od wojska litewskiego, pod comendą jego mości pana Bara-nowicza będącego, że nie może przez każdego być dochodzony, uprosiliśmy e medio nostri commissarios, ich mościów panów: Michała Pawszę, łowczego owruckiego, Jana Jakubowskiego, miecznika żytomirskiego, Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego, Alexandra Jerlicza, aby w sądzie wojskowym wielkiego księztwa litewskiego, przy przysiężonych, secundum anterius laudum dochodzili szkod i upominali się, przez reskrypt jaśnie wielmożnego jego mości pana hetmana wielkiego wielkiego księztwa litewskiego, ich mościom panom posłom woiewodztwa naszego dany, deklarowanej satisfactiej, na co plenariam praesenti laudo daiemy potestatem; wszyscy, czy ieden z ich mościów być może, hoc jednak praecauto, że inquantumby z ich mościów panów obywatelów miał kto przedko dojść sposób sam przez sie, in arbitrio każdego zostawuiemy. Poselstwa do najiaśniejszegó króla jego mości i najiaśniejszegó Cara jego mości moskiewskiego ponie-waż do skutku nie przyszły, dla zagranicznej najiaśniejszych monar-chów resydenciej, tedy tychże ich mościów panów posłów, to jest:

do najiaśniejszego króla jego mości wielmożnych ich mość panów: Antoniego Trypolskiego, chorążego owruckiego, Jerzego Olszańskiego, chorążycą wołyńskim; a do najiaśniejszego Cara jego mości wielmożnych ich mość panów: Alexandra Trzeciaka, podstolego kiiowskiego, i Alexandra na Olewsku Niemirycza, podsędka ziemskiego kiiowskiego upraszamy i obliguiemy, aby, quod non fecerunt, faciant; że zaś incumbit woiewodztwu naszemu na tym, aby upominało się deklaracją oddania Białej Cerkwi, tak jak była wzięta, cum amunitiōibus i Ukrajny bez desolacji, przeto do jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości prymasa tychże ich mościów panów posłów, którzy do króla jego mości naznaczeni, upraszamy, aby, tanta exposita nostra iniuria, uprosili jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości, aby, jako prymas et primus in ordine senator, habeat curam et prosit ojczyznie. Lauda dawne, jako zawsze rati habemus i do skutku przywoźmy, tak i teraz upraszamy ich mość panów lustratorów, anterior laudo obranych, aby zaczęta kączyli pracę, z której fatygi, że się jego mość pan Wojciech Potocki, podstoli wiski, ob magnas legalitates et impedimenta wymówił, więc in locum jego mości substituimus jego mości pana Macieja Trypolskiego, miecznika owruckiego, którzy ich mość, secundum rectam constientiam, mieszkania i osobliwie pustki zrejestrowawszy, na przyszłym sejmiku demonstrabunt, z których proporcionaliter na wojewodztwo nasze, przez rade warszawsko włożona quantitas dymów, formabitur. Zaszła w kole braterskim quaerimonia, że jaśnie wielmożny jego mość xiądz Szumlański, episkop łucki, niezmiernie prezbiterów tutejszych wojewodztwa naszego przez commissarzów swoich aggrawuje i srebra z cerkwi, fundaciej jego mości pana Michała Fedkiewicza, horodniczego owruckiego, zabrać rozkazał; zatem napisze list jego mość pan marszałek w tej materii do jaśnie wielmożnego jego mości xiędza episkopa. Jego mości panu Tańskiemu, pułkownikowi wojsk zadniepieskich, odpisze jego mość pan marszałek, dziękując za wszelkie deklarowane przyjazni i upraszając, aby zaniechał w niepotrzebnej nas chować protekcji. Wniesiona suplika od jego mości pana Dubnickiego, od ordy zabranego i zruinowanego, lubo u nas należyto znalazła kompassią, ale publica desolatio majus suffragium dać non valuit, tylko złotych sto, które ich mość panowie exaktorowie te-

razniejsi z najpirwszych pieniedzy wyliczyć mają. Sejmik zaś teraz-
niejszy pod tąż laską ad diem octavam iulii proroguimy. Datum in
loco oonsultationem solito, w Żytomirzu, anno millesimo septingente-
simo, die tertia februarii. U tego laudum podpis ręki jego mości
pana marszałka temi słowy: Stanisław Lwowicz, marszałek króla
rycerskiego generału województwa kijowskiego. Które to laudum,
za podaniem wyszmianowanego jego mości podawającego, a za moim
urzędowym przyjęciem, do xięg nieniejszych, grodzkich, żytomierskich
słowo w słowo jest wpisane; z których xięg i ten wypis, pod pie-
częcią grodzką żytomierską, jest wydany. Pisany w zamku żytomierskim.
U tego ekstraktu, pri печати гродзкой житомирской при-
тишненої, коректа тыми словы: correxit Wyhowski. Который же
то екстрактъ, за поданіемъ и прозьбою вышъ менованиого подаваю-
чаго, а за моимъ урадовымъ принятіемъ, увесь, съ прочату ажъ
до конца, слово въ слово, до книгъ цинешниихъ есть уписаный.

*Книга гродская, овручкая, записовал и поточная, № 3222,
годъ 1710—1713; листъ 212.*

С С Х С И.

Письмо графа Гавриила Головкина къ полковнику Тацкому, извѣ-
щающеъ его о Высочайшемъ пожалованіи ему должности кіевскаго пол-
ковника. 1712. Іюня 9.

Благородный господинъ полковникъ!

Царское Величество, наше всемилостивѣйшій Царь, вѣдая
что Вы, будучи въ Вѣлой Церкви, служили Его Велчеству всегда
вѣрно и постоянно, и что нынѣ Вы не у полку, пожаловать пове-
лѣть Васъ опредѣлить къ кіевскому полку, который нынѣ имѣеть ваканцію, о чемъ я, указомъ Его Величества, писалъ и господину
гетману, Ивану Ильичу Скоропадскому, за которую царского Ве-
личества милость надлежить Вашей Милксти трудится, найдаче
службы Ваши показывать, а для полученія на тотъ Вашъ урядъ
полковничества кіевскаго есть Его Величества грамоты, изволите

отъ себя по времени сюда прислать, которому тогдѣ будеть данна. При семъ я Вашему Благородію симъ поздравляю и пребываю Вашего Благородія во услугамъ охотный, графъ Гавріль Головкинъ. Изъ Петербурга, іюня 9 дня, 1712 года.

Актъ этотъ сообщенъ Г. Предсѣдателемъ коммиссіи, М. В. Юзефовичемъ.

CCXCII.

Присяжное показаніе управляющаго Могилевскою волостію, дворянинна Павла Гошовскаго, о количествѣ наличнаго народонаселенія въ Могилевской (на Днѣстрѣ) волости. 1713. Февраля 7.

Sabbatho post Festum purificationis Beatissimae Virginis Mariae proximo, anno Domini millesimo septingentesimo decimo tertio.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, latyczoviensia personaliter veniens nobilis Paulus Hoszowski, bonorum oppidi Mohylów cum attinentiis, illustrissimi et magnifici succamerarii regni possessioni subjectorum, administrator, inhaerendo manifestationi, coram actis praesentibus feria tertia post festum circumcisionis Christi Domini, anno praesenti, per generosum Gabrielem Cihowski, eorundem bonorum oeconomum et gubernationem, ratione desolationis bonorum praefatorum, factae, petiit et requisivit sibi ab officio praesenti ministeriale regni quemvis generalem ad pronunciandam super quantitatem personarum cuiusvis status et conditionis, in bonis iisdem existentium, rotham addi et deputari. Cujus legitimae affectationi seu requisitioni jurique communi officium praesens satisfaciendo, eidem affectanti ministeriale regni generalem, providum Matthiam Pęk, officii praesentis apparitorem, addidit et deputavit. Quo sibi rothisante memorato ministeriali regni generali, observata juramentorum solennitate, flexibus videlicet ad imaginem Jesu Christi crucifixi genibus, in eam juramenti rotham praestitit corporale juramentum: Ja, Paweł, przysięgam panu Bogu wszechmogącemu, w Trójcy Świętej jedynemu, że więcej ludzi w dobrach

jaśnie oświeconego imci pana podkomorzego koronnego, to jest: w mieście Mohylowie: gospodarzów chrześcjan – czterdzieści jeden, żonek – czterdzieści jedna; wdów, parobków i dziewczek – dwadzieścia; we wsi Hrehorówce: gospodarzów chrześcjan – dziewiętnastu, żonek – dziewiętnaście, parobków i dziewczek dziesięć; we wsi Bronicy: gospodarzów chrześcjan – siedem, żonek ich – siedem, parobków – dwa; we wsi Słyszkowcach: gospodarzów chrześcjan – pięciu, żonek ich – pięć, parobków – dwa. Żydowskich zaś osób in genere wszystkich z jedną służebną dziewczką w tych dobrach nie znajduje się (jak) czterdzieści. Tak mi panie Boże dopomoż i niewinna mąka Syna Jego.

Книга гродская, лепищевская, записовая и поточная, годъ 1713, № 5252; листъ 15,

---

ССХСІІІ.

Письмо гетмана Скоропадского къ кіевскому полковнику, Танскому, содержащее порученіе о защите Триполья противъ нападенія Швайки 1713. Мая 1.

Мой ласкавый пріятелю, пане полковнику кіевскій!

Присланые отъ Вашої милости вѣдомости зъ Польши, чрезъ товарища полку вашмостиного принесенные, зъ разныхъ мѣстъ писанные, вичиталисмо, за которыхъ присылку дакуючи Вашої милости, жадаемъ, абысь и впредъ, если якіе отколы покажутся новины, залагаючи оные, старался до насъ присылати; что зась пишешъ Ваша милость, же получилъ извѣщеніе съ Триполля, іжъ атаманъ Синявскій перестерегаетъ людей, тамъ будучихъ, дабы были осторожными, бо Швайка у сто коней, переправивши Рось, цѣле хочеть на ихъ ударити, теди не только треба тамъ осторожности, але жебы, при помощи Божій, были готовыми въ наступленіи ихъ чинити отпоръ. Поневажъ мы надѣемсяся, же тамъ, въ Триполѣ, болѣе мѣеть быти людей и лучшихъ нежели Швайка у сто коней. Тоє Вашої милости предложивши, емужъ при томъ зyczимъ доброго отъ Господа Бога здоровья. Зъ Мутина, маія 1-го, року 1713. Вашої

милости зычливый пріятель. На копії тако: Іоаннъ Скоропадскій,
Гетманъ Его Царскаго Пресвѣтлого Величества войска Запорож-
скаго. (М. П.).

*Копія хранится въ собраниі документовъ, принадлежащемъ
временной комиссии для разбора древнихъ актовъ.*

ССХСIV.

Показанія, отобранныя въ лєтичевскомъ гродскомъ судѣ отъ кре-
стянинна, Илька Ледовскаго, принимавшаго участіе въ похожденіяхъ
отряда гайдамаковъ. Подсудимый расказываетъ, между прочимъ, о своей
службѣ въ козацкихъ полкахъ: Прилуцкомъ и Бѣлоцерковскомъ. 1713.
Ноября 13.

Feria secunda post festum Sancti Martini pontificis proxima,
anno Domini 1713.

Ad officium et acta praesentia, castrensa, capitanealia, laty-
czoviensia personaliter venientes: nobilis Stanislaus Czerniawski, re-
giminis illuſtris magnifici castellani cracoviensis, exercituum regni
supremi ducis, quatermagister, et famatus Ioannes Jarmolewicz, sca-
binus Międzybožensis, ex mandato generosi commendantis Między-
božensis, tam requisitione famatorum: Jana Dojneczenka, Michała,
venerabilis Hrehory, presbyteri ostrogensis rithus graeci, generi,
Stefana Fedorowicza, civis Międzybožensis et aliorum mercatorum
kioviensium, videlicet Mikołaja, adduxerunt et praesentarunt coram
officio praesenti laboriosum Ilko Ledowski, nobilis Michaelis Jankow-
ski famulum, in latrociniis comprehensum, et in bonis, villa Iwan-
kowce, apud generosum Kurowski captivatum et interceptum a
hebdomadis plusquam sex. A quo adducto et statuto in compedibus
ligneis, petierunt libera suscipi confessata. Quorum legitimae affecta-
tioni officium praesens annuendo, in eum modum et sensum ab
eodem statuto, libere et benevole recognoscente, suscepit confessata:
Ja, Ilko Ledowski, miałem ojca, na imie Semena, i matkę, Piry z
kraju Fińskiego, z włości Rewela. Od lat kilkunastu kozacy mnie

wzięli we wsi Czerwonym Dworze i byłem u sotnika Waranicy, w pułku Pryłuckim, rok jedem; a potym u sędziego pułkowego, Michała Ryszczenka, lat ośm; a potym przystałem do Semy Mycenka, sotnika, i z nim poszliśmy pod Połtawę; a z pod Połtawy przyszliśmy z Paliem do Chwastowa; tam zabawiwszy kilka niedziel, rozłożyli nas różnie; a nas na Polisie komenderowano. Potym, kiedy orda napadła pod Białocerkiew, ruszono nas przeciwko ordy znowu do Chwastowa, a z tamtąd za Dniestr, przeciwko Turkom—w pułku Antoniego Tańskiego poszliśmy, i tam do Hrabiego Wołoskiego z drugą kompanią swoją przystałem. Za ruszeniem tedy Hrabiego tegoż do Moskwy, miejscaśmy nie mieli do służenia nigdzie; różnie, nas odsyłano jeden do drugiego; potym do pułku Multańskiego odesłano nas, do Wasylkowa; gdzie będąc, przystałem na służbę do pana Jankowskiego, z którym zebrało się towarzystwa ośmiu i nas dwa pachołków, to jest: Hryćko Dziuba, który wszystkie szlaki wiedział, Taktał, Matwij Perechrest, Demko Osuwiec, Stepka Doniec, Szapoczka Doniec, Lewko Doniec, Sinko Demkowski, pochołek, i ja z panem swoim; i mieliśmy pojść do Polski, szukając służby. Udałyśmy się ku Chwastowu; tam wiedział futor tenże Dziuba, gdzie na popas stanąwszy, pan mój chciał ze mną do Polski udać się, ale, że wszyscy krzyknęli: «Ponieważ kompaniej naszej odstempujesz, tedy, odebrawszy suknie i konie, puścimy cię. Teraz w stepie, kto duższy—ten lepszy». Pan tedy mój, rad nie rad, kompanią musiał trzymać. Ruszywszy się z tego futoru, postrzegli kupców i stanęliśmy blisko nich, a mnie zostawili z końmi jucznemi i powodnemi. Kupieckich koni trzynaście przygnali i kupców rozgromili. Zabrawszy tedy konie, prowadził nas lasami, stepami, aż do drugich kupców naprowadził, tenże Dziuba. Nas tedy pięciu przy koniach, na selisku, którego ja nie wim, zostawił; a sam Dziuba, z Jankowskim, moim panem, Matwijem Perekrestą, Taktałem i Hawroszkiem Duńcem, na kupców uderzyli; i tam nocowali, aż drugiego dnia z południa do nas powrócili się. My tedy pytamy: jeżeli chleba nie przywieźli? Oni, uśmiechając się, konie czym przedzej kazali nam kubaczyć. I z tamtąd prowadził nas lasami, stepami, błotami, aż do Niemirowa. Tam tedy zaczęli pić, i podpojwszy pana mego, i pieniądze mu ukradli. Nazajutrz wstawszy, i poczęli się wadzić o

te pieniądze. I żeby się pan mój więcej nie turbował o nie, aż towarzystwo złożyli mu się po kilka czy po kilkanaście złotych. Pili przez kilka dni; tymczasem napadli Zaporoscy kozacy, wszystkim konie zabrali, tylko sam Dziuba, konia dopadły kasztanowatego, (co od tamtych kupców mieli), uszedł. Pieszo tedy zostawszy, przeszliśmy do Latyczowa, a z Latyczowa najeliśmy podwódę do Iwankowiec. Tam tedy, u imci pana Kurowskiego będąc w znajomości, konia kupił u tegoż podwodnika latyczowskiego za złotych sześćdziesiąt z wozem. Mnie tedy posłał z imię panią Kurowską do Derewicz, a sam pan do Międzyboża z szlachcicem pojechał, którego poznali kupcy w Międzybożu; i tak, nie wiem jakim sposobem i za co? do zamku wzięto; a ja, powracając z panią Kurowską do Iwankowiec, na drodze wzięty jestem przez ludzi imci pana komendanta Międzyboskiego i dotychczas tamże zostaję w więzieniu. Postquam suscepta confessata, eundem laboriosum illo, incarceratum, rursus iisque suprascripti praesentantes, ob locum non securum et defectum praesidii, ad se receperunt, et, de recepto officium praesens quietarunt.

*Книга летописская, гродская, записованая и помочная, годъ 1713,
№ 5252; листъ 248 на обороть.*

ССХСВ.

Объявление управляющего имѣніями киевской католической епископии, дворянина Сигизмунда Бржышевскаго о томъ, что управляемыя имъ имѣнія: Фастовъ и прилежащія къ нему села, совершенно шустѣли, такъ, что во всемъ имѣніи осталось только 8 крестіянъ въ селѣ Чорногородкѣ 1714. марта 9.

Року тисеча семъсотъ четвертого надцять, месеца марта девятого дня.

На уряде кгродскомъ, въ месте его королевское чинности Овручомъ, передомною, Стефаномъ Мочулскимъ, наместникомъ на тогъ часъ подвоеводства, вице-реентомъ кгродскииъ енералу воеводства киевского и книгами иппешними, кгродскими, киевскими personaliter veniens urodzony pan Zygmunt Brzyszewski, sluga i administrator

dóbr miasta Fastowa, Czarnohorodki i innych, w województwie kijowskim leżących, jaśnie wielmożnego jego mości xiędza Jana Gumulńskiego, biskupa kijowskiego, opata wąchockiego, proboszcza jarosławskiego, nie mogąc więcej in periculosa zostawać vita, z tamtych kraiów wybrawszy się, quam primum acta praesentia adire могł, tak zaraz, praecavendo omnimodae integritati substancię pana swego, imieniem jego mości manifestował się w ten niżey opisany sposob: iż dobra pana comparentis: miasto Fastow, Czarnohorodka i wioski, do Fastowa należące, przez różne nieprzyacielskie ad praesens zruinowane y spustoszone są incursye tak dalece, że w mieście Fastowie y w wioskach do niego należących żadnego nie masz człowieka, oprócz w Czarnehorodce ośmiu poddanych; zaczym, aby przez renitencyę jaką w niewypłaceni podatku podymnego y pogłownego, per laudum publicum woiewództwa kijowskiego uchwalonego według taryfy, dobrem panu comparentis nie szkodziło, iteratis manifestując się vicibus, in verificationem stawił sławetnych: Niczypora Chitlańca y Hryćka Sawczenka, mieszkańców poddanych z Czarnohorodki, na przysiężenie y potwierdzenie praemissorum omnium, y prosił urzędu niniejszego o wydanie roty juramentu i o przydanie woznego dla attentowania; urząd tedy niniejszy, ad affectationem onych rothe juramentu wydawszy, woznego generała woiewództwa kyowskiego y innych, szlachetnego Stefana Stochowskiego, dla attentowania przydał; którzy stawni, ad imaginem crucifixi Jesu Christi flexis genibus, jurament wykonali w te słowa: Ja, Niczýpor, y ja, Hryćko, przysięgamy Panu Bogu wszechmogącemu, w Troycy Świętej jedynemu, na tym, iż w mieście Fastowie y w wioskach do niego należących, dobrach pana naszego, żadnego człowieka nie masz oprócz nas w Czarnohorodce ośmiu; wszyscy od nieprzyaciela precz poroszchodziли się y dobra one puste zostali; na czym jako sprawiedliwie przysięgamy, tak nam Panie Boże dopomoż y niewinna męka Chrystusa Pana. Po którym wykonanym juramencie tak comparens jako y stawni prosili urzędu niniejszego, hoc totum actis connotari; co y otrzymali. Zygmunt Brzyszewski.

*Книга гродская, кіевская, записовая и поточная, 1714—1715
год, № 31; листъ 489 на оборотѣ.*

С С Х С VI.

Письмо региментаря польского войска, Ивана Галецкаго, къ регенту овруцкому, Левковскому, содержащее упреки шляхтичамъ воеводства кіевскаго за то, что они распредѣлили квартиры для войска въ совершенно опустѣвшей Украинѣ и только меньшую часть его помѣстили въ заселенномъ Польсіи. 1714. Мая 5.

Року тисеча семъсотъ чотирнадцятого, месеца мая семого дня.

На уряде кгродзкомъ, въ мѣсте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сингаевскимъ, коморникомъ граничнымъ, намесникомъ подвоеводства, реентомъ кгродзкимъ енералу воеводства кіевскаго и книгами нынешними, кгродзкими, кіевскими, comparens personaliter urodzony iego mość pan Roman Chiniewicz-Waśkowski, dla wpisania do xiąg niemieckich, grodzkich, kijowskich list od wielmożnego jego mości pana Gałeckiego, miecznika Podlaskiego, regimeutarza partyey woyska na Ukraine będącej, do urodzonego jego mości pana Lewkowskiego, skarbnika y regenta grodzkiego owruckiego, ratione introcontentorum pisany, per oblatam podał, tenoris sequentis. W Berdyczowie, die quinta mai, millesimo septingentesimo decimo quarto anno. Wielmożny mości panie skarbniku owrucki, moy wielce mości panie y bracie! List od wielmożnego pana odebrany; że tam podziwienie znayduie się, jakom pisał do wielmożnych panów, że nie trzymacie in fide traktatu wielmožni panowie, ja iterato toż powtarzam, donosząc przez te literę wielmožnemu panu, że, według traktatu, na Polisie dwa tysiące dwieście koni; a wielmožni panowie tylko dyspartymentowali na tysiąc trzysta, a tysiąc dziewięćset koni na Ukraine pustą. Zważ że to wielmožny pan, jeżeli iest Bóg w sercu, kiedy y woysko tak ukrzywdzone y tu

tak ciężkie przeładowanie, kiedy na Czudnowszczyę dwieście kilkadziesiąt koni; czy iest comparacyia Piatki z Wiednikami? — a równo czterdzieści koni; czy iest podobieństwo na Januszpolu czterdzieści koni? gdzie nie masz tylko trzydziestce chałup, a Korosteszów czterdzieści koni, — taka włość? Wilsko na dwadzieścia pięć koni komendy chorągwii mojej, gdzie tylko trzech ludzi; Miropole — trzydziestce sześć koni, a teraz tam y psa nie masz, bo wszyscy poszli do Łabunia, widząc taką oppressyę przeładowania od wielmożnych panów; Pawołocz, gdzie siedmdziesiąt chałup, położyliście więcej niż sto koni, dosyć było na iedną chorągiew jego mości pana wojewody sieradzkiego, y to siła, czy podobnaż tam wybrać tak wiele? na Rożynie dwadzieści koni; mnie płacz ludzki nie dopuszcza tego, abym to mógł acceptować z tak ciężką oppressyą ludzką, krew z nich ustatnią wyciskając tego ubóstwa; trzeba się Boga naostatek bać; obserwując, nie censorując, uchowaj Boże; Boże przykazanie: «nie życz bliźniemu»; a czy nie iest że to nic nie życzenie, kiedy z siebie zdając, a na te pustki wwalic z krzywdą ludzi y woyska! żeby nic nie wzięto, odesłać wielemożni panowie kilkaset koni na Ukrainę, przysławszy mi dymy na pustynię; chciejcie wielmożni panowie przybyć, zlustrować, podać sposób do exakcyey woyska, a ja upewniam, że to acceptować będę, kielty obacze rzecz oczewistą; nie mam żadnej w tym racyi, przed Bogiem się protestuję, tylko jedną krzywdę od wielmożnych panów woyska widzę; czy na toż traktak z jaśnie oświeconym jego mością panem kasztelanem Krakowskim, ażeby tylko woysko na puste mieysca wypchnąć, na jedne ludibrium? na takie mieysca — nigdy nic nie wzięcia na nich; wielce tedy upraszcam wielmożnych panów, abyście unanimi consensu chcieli acceptować kilkaset koni nazad w Polisie, bo tu nie podobna żeby kto na pustym gruncie co wzioł. Ja, uchowaj Boże! nie chce w niczym czynić praejudicium wielmożnym panom, ale też nie mogę odstąpić dyspozycyey, od zwierchności mnie daney, lepiej życze acceptować te kilkaset koni, jako pisze do jego mości pana Jabłonowskiego, aniżeli potym co cięzsze mogłoby subsequi. Donosi mi tu jego mość pan pułkownik Jabłonowski, żeście wielmożni panowie na mnie żli y obiecuicie mnie pozywać, mandatować; a za coż dla Boga? kiedym kawałka chleba wielemożnych panów nie ziadł, krzywdym y za trzy

grosze nie uczyniſ z osoby moiey nikomu; chiba za to, że omnem facilitatem widzicie we mnie wielmožni panowie choć y z krzywdą woyska; odebrałem respekt z łaski wielmožnych panów, żeſcie mi czterdzieſcie koni na moy sztab naznaczyli na pustym Berdyczowie y Słobodyszczach, których ja nie potrzebuie; y ta nie na mnie, ale na uſawiczych rezydentów y kilkudzieſiąt ludzi, których konserwue cuđoziemskich, bo ja swoją fortuną żyie, tego nie praeſenduięc; y teraz wielmožni panowie przysłaliſcie palet do Karpowiec i Moszen, gdzie w Mosznach od trzydziestu lat y psa nie masz; taką z łaski wielmožnych panów odbieram recompensę za moje szczere usługi, co pokażę y potym documentem; co tak donioszsy, lepszemu się respec-towi wielmožnych panów zaleciwszy, iestem. Wielmožnepo pana żywczliwym bratem y sługą uniżonym. Jan Gałecki, wiecznik podolski, regimentarz. U tego listu intyтуляция написана таєъ: wielmožnemu, memu wielce mości panu Lewkowskiemu, skarbnikowi Owručkiemu, memu wielmožnemu panu nalezy. Kоторый же то листъ, за поданемъ и прозьбою вышъ менованое особы подаваючое, а за момимъ урядовымъ принятіемъ, до книгъ нинешнихъ есть вписаный.

*Книга igrодская, кіевская, записовая и поточная, 1714—1715;
тода, № 31; листъ 405.*

ССХСVІІ.

Договоръ, заключенный между начальниками польского войска и депутатами отъ дворянъ кіевского воеводства. Дворяне обязываются уплатить 55,000 золотыхъ на содержание войска, оберегающего границы и крѣпости кіевского воеводства; войско-же обѣщаетъ удовлетвориться этою суммою и не требовать ничего болѣе отъ воеводства, разоренного войнами и въ послѣднее время лишенного народонаселенія, вслѣдствіе ухода жителей на лѣвый берегъ Днѣпра. 1714. Ноября 25.

Року тисеча сімъсотъ пятогонадцятого, мѣсяца марта шестогонадцать днія.

На ураде igrодскомъ, въ месте его королевское милости Овручомъ, передомною, Михалемъ Сынгаевскимъ, коморникомъ igr-

ийчнымъ, наместникомъ подвоеводства, реентомъ кривородзкимъ еже-
ぱり воеводства киевскаго, и книгами нинешними, кгродзкими.
киевскими comparens personaliter urodzony iego mość pan Michał Tryzną-Jackowski, cześnik latyczowski, dla wpisania do xięg niniejszych, grodzkich, kijowskich, traktat, niżey inserowany, per oblatam podał, tenoris sequentis: Między wielmožnemi ich mościami pany: Bekierskim, starostą chmielnickim, y Błędowskim, łowczym halickim, pułkownikami woysk iego królewskiej mości, maiacemi plenariam facultatem ac omnimodam potestatem od jaśnie oświecionej iego mości pana kasztelana krakowskiego, hatmana wielkiego koronnego, y wielmožnemi ich mościami pany: Janem Franciszkiem z Charlenia Charlińskim, cześnikiem liwskim, y Michałem Tryzną-Jackowskim, cześnikiem latyczowskim, posłami prześwietnego woiewodztwa kyowskiego, stanoł takowy traktat in praesentia wielmožnego iego mości pana Kazimierza na Steczczance Steckiego, chorążego kyowskiego, podstarościego żytomirskiego, sędziego grodzkiego włodzimirskiego, posła natenczas wojewodztwa wołyńskiego, et in praesentia wielmožnego iego mości pana Juzefa Dogiel-Ceryny, starosty niechworoskiego, posła natenczas prześwietnego woiewodztwa bracławskiego. Naprzód wielmožni ich mość panowie posłowie prześwietnego woiewodztwa kijowskiego, według instrukcyey swoiej, domawiali się, aby na fundamencie praw, de immunitate bonorum terestrion opisanych, partya woysk ukraińskich, in limitibus prześwietnego wojewodztwa kijowskiego na pasach y furwachtach lokowana, ewakuowana była, która siła i przeszłego roku szkody woiewodztwu przyniosła; y przełożyli devastationem kraju tamtejszego przez Moskwę, Kałmuków et depopulationem, kiedy ludzi z Ukrainy za Dniepr wszystkich zabrali Moskwa, y niemniejszą repraesentowali ruine przez woyska wielkiego xiętwa Litewskiego, po dwie zimy stojące, cum illa demonstratione, że teraz żadnych pasów y woysk nie trzeba, kiedy rzeczpospolita ufundowana juramento, federe et pactis ab aquilone et oriente; wielmožni zaś ich mość panowie pułkownicy woyskowi exposuerunt securitatem ab extra, ale nullam securitatem ab intra, kiedy kozacy buntownicy co raz swój buntowniczy jad wywirają, jako y teraz pod Smilą nowa kupa się pokazała rebelizantow kozakow, ktorą iest rozgromiona; y gdyby woysko

nie było, pewnieby przytuszone carbones kozackie exardescerent in flammas; zaczym z tey racyey potrzebne woysko na utrzymanie tamtych granic, tak universaliter dla rzeczypospolitey, jako et particulariter dla wojewodztwa, żeby securius mogli gaudere possessionibus suis ich mość obywatele wojewodztwa, y, według konstitucyey hetmanom, tanquam custodibus limitum, ex necessitate belli o locacyey woyska opisanej, woysko tam subsistere musi, które przez prowiantów na ludzi i na koni obejść się nie może, jako y praesidia, pro conservatione cały rzeczypospolitey i wojewodztwa: w Białej Cerkwi, Bohusławiu y Korsuniu będące, jejuno stomacho fortocy custodiad mieć nie mogą; z których racyi wyżeywyrażonych taki kondyciami niżej opisanemi sobie ab invicem ich mość stanowią traktat: Primo—wielmožni ich mość panowie posłowie, non ex ulla obligacione, tylko jungendo particularem amorem wojewodztwa ad universalem amorem rzeczypospolitey, deklaruią summę pięćdziesiąt tysięcy y pięć wyliczyć na polskie chorągwie na pasach y na infanterią in praesidiis znaydującą się w wojewodztwie kijowskim, z których dziesięć tysięcy iu spatio dwóch niedziel wyliczyć obiecuią, a na czterdziestce y pięć tysięcy na sejmiku, die undecima Januarii w Żytomirzu przypadającym, podatek według taryfy postanowić y te pieniadze ad massam aerarii wojewodztwa importowane być mają, które do rąk ich mościów panów komisarzów woyskowych interstitio czterech niedziel po seymiku oddane będą, lub delaty ad exequendum ich mościom panom woyskowym z sądów skarbowych wydane będą; z których ich mość panowie komisarze woyskowi kwitować wojewodztwo de plano et integro z summy zupełney pięciudziesiąt y pięciu tysięcy będą. Secundo—wielmožni ich mość panowie pułkownicy woyskowi, delegowani od jaśnie oświeconego jego mości pana krakowskiego, hetmana wielkiego koronnego, spondent to wojewodztwu, że ich mość panowie woyskowi kontętować się będą tym, nie wstępując kopytami w wojewodztwo, ale tam, gdzie stoją, sustętować się z tych pieniędzy będą aż do wyścia w pole, nec involebunt in dispositionem wojewodztwa, ale na tey dyspozycyey wojewodzkich przestaną, ani libertacyi żadnych acceptować z kancellaryey hetmańskiey nie będą, które quo casu choćby wyszły, valoru mieć nie powinni, gdy wszystkie miasta, wsie ziemske, królewskie, duchowne i

ordynackie, do wojewodztwa kijowskiego należące, protekcyey żadnej nie mieli, ale ut contribuant nemine excepto według taryfy wojewodzkiej, i, cokolwiek ich mość panowie woyskowi lub præsidiarii, w fortecah lub w Ukrainie na pasach będący, ante initium tractatum za paletami lub iakimkolwiek sposobem od komendy iego mości pana Głuchowskiego, regimentarza w wojewodztwie kijowskim, wyciągneli, wzieli, to pro persoluto w też summe przyjąć mają, i poliquidua się ich mość panowie komisarze duplicitis autoramenti, tak wojewodzcy, iako y woyskowi. Tertio—to sobie præcustodiunt ich mość panowie posłowie od wojewodztwa, że ci ich mość panowie woyskowi, którzy za delatami, od wojewodztwa wydanemi, exequować będą, żeby sobie nic więcej nie usurpowali nadto, co ich mościom będzie z delat wydano, okromnim (sic) wydadziona y owsa i ieść sobie, ani kwitowego; y skoro wypłacone pieniądze, na exekucyey gdzie będą, żeby, wybrawszy, tam się nie bawili et ullo titulo nad te piędziesiąt y pięć tysięcy postanowione więcej żeby woysko sobie nie praetendowało, i jeżeliby co więcej nad te summe, i nad ten traktat umowany ważyli się co wziąć, żeby irremissibiliter cum plena satisfactione injuriantes tamże sądzieni byli, w czym żeby jego mość pan regimentarz ukraiński, lub jego mość pan sędzia protunc woyskowy partyey tameyszey miał non limitatam potestatem do sądzenia; ten zaś traktat in futurum prawom wojewodzkim praeiudicari nie ma. Który to obie strony in omnibus conditionibus et ligamentis dotrzymać mają y rękami swojemi stwierdzają. Na którym to traktacie, dla tym pewnie szego ubezpieczenia, jaśnie oświadczenie jego mość pan Krakowski, hetman wielki koronny, apponet manum suam dignissimam, ratificando. Działo się we Lwowie, die vigesima quinta novembris, millesimo septingentesimo decimo quarto. У того traktatu подпись руко тьми словы: approbuie - Adam Mikołay Sieniawski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny. Antoni Bekierski, starosta chmielnicki sandomirski H. P. Jan Franciszek Charleński, cześnik liwski, poseł wojewodztwa kijowskiego. Michał Tryzna-Jackowski, cześnik latyczowski, poseł wojewodztwa kijowskiego. Jako przytomny będąc, podpisuje się - Kazimirz na Steczczance Stecki, chorąży kijowski, podstarości żytomirski, sędzia włodzimirski grodzki. Będący przytomny,

podpisuje się — Jozef Dogill-Ceryna, starosta niechłoroski. Котори же трактать, за поданіемъ вишъ менованого его милости подаваючого, а за моимъ урадовимъ принятиемъ, до книгъ иицнешънихъ, ягродзкихъ, киевскихъ есть иицъгросованы.

*Книга ягодская, киевская, записовая и поточная, № 31,
1714—1715 года; листъ 42 на оборотъ.*

CCXCVIII.

Жалоба отъ имѣни дворянина Ивана Рыбинского на дворянъ Шукшту и Трипольского о томъ, что они не допустили его къ свободному пользованію Ясногородскимъ имѣніемъ, на которое онъ имѣлъ право по договору, заключенному имъ съ владѣльцемъ этого имѣнія, княземъ Шуйскимъ. Всльдствіе этого договора Рыбинскій освободилъ отъ козаковъ Ясногородку и, благодаря покровительству князя Галицкаго, спасъ ее отъ разоренія, во время опустошенія края козаками, при переходѣ ихъ на лѣвый берегъ Днѣпра. 1716, апреля 25.

Roku tysiąc siedmset szesnastego, miesiąca apryla dwudziestego piątego dnia.

Na urzędzie grodzkim, w mieście jego królewskie mości Owrucczym, przedemną, Szymonem Walewskim—Lewkowskim, wojskim żtomirskim, komornikiem granicznym, namieśnikiem podwojewodztwa, regentem grodzkim generału wojewodzwa kijowskiego, y księgami niemiejszemi, kijowskimi, grodzkimi comparens personaliter urodzony jego mość pan Jakub Medwedowski, plenipetent wielmożnego jego mości pana Jana z Rybna Rybińskiego, stolnika żtomirskiego, sędziego grodzkiego owruckiego, nomine tegoż jego mości, pryncypała swego, postrzegając w przyszły czas całości pryncypała swego, solenuiter przeciwko urodzonym ich mościom panom: Zygmontowi Szukscie, strażnikowi wilkomirskiemu, y Maciejowi Trypolskiemu, miecznikowi owruckiemu, protestował y manifestował się w ten sposób y o to: iż gdy, roku tysiąc siedmset dwunastego, pryncypał comparentis, wielmożny jego mość pan stolnik żtomirski, będąc uproszony od wyszianowanego obzałowanego, jego mości pana Szuksty, strażnika

wilkomirskiego, administratora dóbr Choynik cum attinentiis wielmożnego jego mości pana Dominika kniazia Szuyskiego, chorążego, brzeskiego wielkiego księztwa litewskiego, aby dobra klucz Jasnohorodzki cum attinentiis, w possessii kozackiei od lat kilkudziesiąt będące, a w possessii wyszmianowanego jego mości pana chorążego brzeskiego nie zostające, ex eadem possessione cosatica eliberował, deklarowawszy się tenże obżałowany jego mość pan Szuksta verba-liter, też dobra klucz Jasnohorodzki ze wszystkimi przynależtościami pryncypałowi comparenta za jego fatygi, spezy y inne wszystkie koszta cum omni usu et fructu, na rok jeden puścić; a tak pryncypał comparentis, uwiodszy się deklaracją wyszmianowanego obwinionego, jego mości pana Szuksty, a mając respect u jaśnie oświeconego xiążęcia jego mości Dymitra Michayłowicza Galicyzna, gubernatora y woiewody kijowskiego, też dobra z possesiej kozackey, z odwagą zdrowia y utratą fortuny swoiej, eliberował; ludzi kilkudziesiąt do obrony od kozaków tych dóbr przez czas niemały kosztem swoim trzymał, jakoż w całości praefata bona detinuit, bo kozacy, wychodząc z Ukrainy za Dniepr, dobra wszelkie: miasta, miasteczka y wsie funditus ruynowali, bydła, konie et id genus zabierali, palili y wniewecz desolowali y tych dóbr za staraniem pryncypała comparentis, lubo po kilkakroć kupy niemałe kozaków, chcąc zadosyć uczynić imprezie swoiej, y też dobra tak jako insze dezolować, na te dobra nacierali, jednakże onych nie dezolowali y nie ruszyli; a potym gdy tenże wielmożny pryncypał comparentis, w roku tym będąc obrany na seym walny warszawski posłem, funkcję swoją odprawować począł, a z mieysca swego urodzonego pana Jana Trypolskiego, brata rodzonego jego mości pana miecznika owruckiego, zleciwszy pomienionemu jego mości panu Janowi Trypolskiemu, mianowanemi dobrami rządzić y dysponować, za comisarza zostawił; aliż mianowany jego mość pan Szuksta, strażnik wilkomirski, po wyjściu z Ukrainy za Dniepr kozaków, nie dopuściwszy pryncypałowi comparentis według declaraciey swoiej tych dóbr dotrzymać do roku, y nie recompensowawszy kosztów y spez, circa luitionem praefatorum bonorum przez pryncypała comparentis spendowanych y łożonych, eadem bona in possessionem pryncypała swego, wielmożnego jego mości Szuyskiego, chorążego brzeskiego wielkiego księztwa litewskiego, wkrótce odebrał,

a manifestanti żadney krescencji z tych dóbr za koszta jego mości nie dał; także obżałowany jego mość pan maciey Trypolski, miecznik owrucki, jak prędko o eliberowaniu dóbr tych przez wspomienionego pryncypała comparentis z possessyey kozackiej dowiedzić się mógł, tak zaraz poddanych ze wsi Łasków, jakoby w pomienione dobra jeszcze stante possessione cosatica zaszłyh y tam lat kilkadziesiąt mieszkających, nie dopuściwszy rospatrzyć się w tey fortunie, aresztował; których poddanych wielmożny pryncypał comparentis zaraz obżałowanemu jego mości panu miecznikowi owruckiemu y jego mości panu Janowi Trypolskiemu (który zostając w pomienionych dobrach czas niemały na comissoryacie, u tych poddanych rezydował), po areszcie referowawszy się do wielmożnego jego mości pana Szuyskiego chorążego brzeskiego, jako dziedzica tych dóbr, podstarościemu swemu wydać roskazał; a jego mość obwiniony, pan miecznik owrucki, nescitur ob quam causam et rationem, czyniąc na szkodę pryncypała comparentis, nie trzymającego tych dobr w possessyey swoiej, intentowawszy akcyą do sądu ziemskego kijowskiego, niewinnie, nieślusznje y niesprawiedliwie processuie, manifestami y publicatiami, jakoby o contrawencyą dekretowi sądu kijowskiego y o niewydanie poddanych pryncypała manifestantiis, aggrawuię, do szkod y spez niemałych przywodzi y przyprawuię. Zaczym modernus comparens, nomine cuius supra, iterum atque iterum przeciwko ich mościom: panu Szukscie, strażnikowi wilkomirsckiemu—o nienadgrodzenie kosztów y spez, circa tuitionem praefatorum przez pryncypała comparentis łożonych y o inne wyszmianowane prætensye; panu zaś miecznikowi owruckiemu—de indebita vexa protestowawszy się, deklarował, tegoż pryncypała swego, ubi de jure venerit, juris progrebi via, salva manente præsentis protestationis melioratione vel per citationem correctione. I prosił, id totum actis connotari; co ad affectationem suam y otrzymał. Jakub Medwedowski.

*Книга гродская, киевская, записовая и помочная, 1716 года,
№ 32; листъ 121 на оборотѣ.*

С С Х С И X .

Прошениe, поданное на Высочайшее имя священникомъ, Иоанномъ Гурковскимъ, въ которомъ онъ проситъ о пожалованіи обserвъ-офицерскаго чина сыну его—Георгію; священникъ Гурковскій поставляетъ при этомъ на видъ заслуги, какъ свои, такъ и своихъ предковъ; между послѣдними онъ упоминаетъ о Семенѣ Гуркѣ, прозванномъ въ Сѣчи Палѣемъ. 1775 въ Генварѣ.

Всепресвѣтлѣйшая, Державнѣйшая, Великая Государина, Императрица, Екатерина Алексіевна, Самодержица всероссійская, Государина Всемилостивѣйшая.

Бьетъ челомъ Вашего Императорскаго Величества киевской святого апостола Андрея первозванного церкви иерей намѣстникъ, Иванъ Гурковскій; а о чёмъ, тому слѣдуютъ пункты.

1.

Предкомъ Вашего Императорскаго величества издревле родовито шляхетские предковъ моихъ предки, а потомъ и сами они, мои предки, родные братя а мои дѣды: умершій генеральный судья Семенъ Палѣй, такъ названъ отъ Сѣчи Запорожской за его славное рыцерство и храбрость, а по природѣ Гурко, и войсковый товарищъ Павелъ Гурко-жъ, по прileжной своей вѣрности всеусердно служили, и ту свою вѣрность, во времена измѣны вредного Россійскому государству измѣника, бывшаго гетмана Мазепы, ясно доказали въ слѣдующихъ обстоятельствахъ: въ начатіе имъ, измѣни-

комъ Мазепою, той своей измѣны, оные дѣды мои въ той не приступили; и, по согласию между собою—онъ, Семенъ Палѣй, тайно отъ Малороссіи избѣжавши, о той измѣнѣ блаженной и вѣчной славы достойныя памяти Великому Государю, Петру первому, Императору самодержцу всероссійскому, самоперсонально заносилъ; за что, по недоверию (не надѣясь отъ его измѣнника той измѣны) онъ, Палѣй, былъ сосланъ въ ссылку, въ коей ажъ до Полтавской бatalii за вѣрность страдалъ и во время той бatalii освобожденъ, и въ той бatalii доказалъ свою вѣрность и храбрость отечеству славно и достопамятно.

2.

Между тѣмъ же его, Палѣя, доносомъ, оной менѣй братъ его родной, а мой родной же дѣдъ, Павелъ Гурко, кой по согласію, какъ выше значить, оставался въ домѣ своемъ, въ городѣ Батурина, для примѣчания тѣхъ измѣнничыхъ происходствъ, во отміщеніе за тотъ Палѣевъ доносъ, подхваченъ былъ отъ сердюковъ (казаки его Мазепы такъ назывались) и по многимъ темнинчымъ и мучительскимъ тиранствамъ отъ самаго его, Мазепы, декретованъ былъ на смертную казнь; но Божіимъ покровительствомъ до той казни не допущенъ, домъ же его вовсѣ разоренъ и жена его, Павла, а моя родная баба—Елена, съ тремя малыми дѣтьми, а съ четвертымъ на сносѣ, отъ тѣхже казаковъ сердюковъ въ смерть побиты, едначе изъ того числа его, Павла, дѣтей сынъ его, а мой отецъ—Иаковъ, отъ смерти отходилъ и, хочай живъ былъ короткій вѣкъ, но затѣмъ искалечениемъ службу свою производить крайне былъ не состоятеленъ, а оной дѣдъ мой, Павелъ, отъ того мучительства, не дождавъ награжденія, вскорѣ умре.

3.

И заступая я, нижайшій, оного отца своего място, ревауя тѣмъ предкамъ своимъ, оставшись въ сиротствѣ, обучась прежде на своемъ концѣ россійской и въ киевской академіи, сколько могъ, латинской

наукѣ, служилъ Вашему Императорскому Величеству въ бывшей генеральной войсковой канцеляріи по разнымъ коммисіямъ, по тамошнему тогдашнему образу, прежде по словенскому той канцеляріи определению—сѣдмъ, а потомъ по писменному—десять, всѣхъ—семнадцать лѣтъ, на всѣмъ своемъ иждевеніи, за одну только честь, войсковымъ канцеляристомъ, исправляя ту свою должность по всей присягѣ всеусердно и беспорочно; и за то удостоенъ былъ сотничего и полковаго старшины чиновъ, но, не желая за тѣ службы я себѣ ничего того въ нынѣграждение, посвятилъ себя во священство, въ коемъ чину служу, богомолствуя за вѣру и отечество, болѣе уже двадцати лѣтъ; а ту свою службу будущему своему потомству, кои могутъ явится достойными к награждению, (переуступаю).

4.

Нынѣ я, нижайшій, имѣю только одного, прижитаго въ томъ шляхетскомъ званіи, сына, Георгия Гурковскаго, обучавшагося на моемъ коштѣ россійской, латинской и отчасти орифметической наукѣ, коего я, хочай желалъ имѣть наследственно ча своеемъ мѣстѣ священникомъ, но, напротивъ моего желанія, имѣя онъ по предкамъ своимъ природную охоту и ревность упражняться въ воинскомъ обхожденіи, самоизволно и всеусердно вступилъ въ армейскую Вашего Императорскаго Величества службу, и, въ разсужденіи его на своеемъ коштѣ учения и ревностнаго къ службѣ усердия, первой Вашего Императорскаго Величества арміи отъ господина генераль-фельдмаршала и разныхъ орденовъ кавалера, графа Петра Александровича Румянцева, по указу Вашего Императорскаго Величества, жалованъ сержантомъ, и нынѣ, въ Старооскольскомъ полку служа, ту свою должность исправляетъ добропорядочно.

И дабы высочайшимъ Вашего Императорскаго Величества указомъ повелѣно было, сию мою членобитную принять и оному сыну моему, Георгию Гурковскому, тѣ мои долголѣтніе службы зачислить, и въ разсужденіи оныхъ и всѣхъ вышеисписанныхъ обстоятельствъ, зъ особливаго высочайшаго Вашего Императорскаго Величества милосердия, наградить его, для большаго поощрения и добросердия

въ службѣ, оберъ-офицерскимъ чиномъ Всемилостивѣйшая Государина прошу Вашего Императорскаго Величества, о семъ моемъ челобитіи Милостивое рѣшеніе учинить. Генваря дня... 1775 году. Къ поданию надлежить первою армию главнокомандующему, господину генералъ-фельдмаршалу и разныхъ орденовъ кавалеру, графу Петру Александровичу Румянцеву. Челобитную писалъ Казанскаго пѣхотнаго полку солдатъ, Петръ Соколовъ. Іерей намѣстникъ, Иоаннъ Гурковскій.

Сообщено Комиссіи А. М. Лазаревскимъ.

ОГЛАВЛЕНИЕ

ВТОРОГО ТОМА ТРЕТЕИ ЧАСТИ.

страниц.

I.	Объявление дворянъ: Николая и Степана Вышпольскихъ о томъ, что они задержали козаковъ съ лошадьми, отнятymi у Вышпольскихъ въ то время, когда козаки Ханенковы, во время похода изъ Люблина въ Дымеръ, грабили по дорогѣ имущества всѣхъ шляхтичей. 1679. Марта 31.	1.
II.	Жалоба дворянина Карла Тышкевича на дворянъ: Ивана Станислава Бржецкаго, Андрея Любовицкаго и другихъ о томъ, что они съ толпою вооруженныхъ слугъ и съ помощью отряда козаковъ, нанитаго ими въ Дымерѣ, овладѣли имѣніемъ и замкомъ Тышкевича—Бышевомъ, разграбили его имущество и захватили въ плѣнъ его прислугу. 1681. Генваря 18.	3.
III.	Постановление сеймика кievскаго воеводства о томъ, чтобы собрать подымную и шеляжную подать съ цѣлаго воеводства, употребить козаковъ, квартирующихъ въ Дымерѣ, для принуждения къ уплатѣ этихъ податей, посредствомъ грабежа и екзекуцій, тѣхъ дворянъ, которые отказываются вносить таковыя; уплотить козакамъ 1000 злотыхъ и вмѣстѣ съ тѣмъ просить гетмана, дабы онъ обра-	

стран.

тиль на нихъ вниманіе, такъ какъ вѣрность ихъ речи посполитой сомнительна; сеймикъ просить гетмана назначить для большей безопасности шляхтича начальникомъ надъ козаками вмѣсто полковниковъ: Мирона и Урбановича, которые начальствовали надъ ними до того времени. 1682. Марта 5. 6.

IV. Приговоръ Люблинскаго трибунала, по которому Федоръ Немиричъ, подкоморичъ кіевскій, Елена Немиричевая, Гавріилъ Порембный и другіе приговариваются къ уплатѣ Кarmелитскому Олевскому монастырю стоимости нанесенныхъ ими убытокъ и сверхъ того подвергаются вѣчной бanniціи и бесчестію, за то, что они съ навербованными козаками завладѣли насильно Олевскимъ монастыремъ, допустили козакамъ устроить въ костелѣ курень, оскорбляли и бросали въ воду монаховъ, завладѣли насильно монастырскимъ имуществомъ, и потомъ въ судѣ для оправданія не явились. 1682. Ноября 27. . . . . 13.

V. Жалоба игумена олевскаго кармелитанскаго монастыря на дворянъ: Немиричовъ, Терлецкихъ и другихъ о томъ, что они, собравъ отрядъ изъ нанятыхъ козаковъ; слугъ и крестьянъ, вломились въ олевскій кармелитанскій монастырь, монаховъ разогнали, имущество монастырское и костельное разграбили, въ монастырѣ поселились и имѣніями монастырскими завладѣли. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ всѣ эти факты. 1683. Марта 22. . 20.

VI. Жалоба подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго на дворянъ: Немиричей и Терлецкихъ, о томъ, что они, собравъ до 300 людей вооруженныхъ: козаковъ нанятыхъ въ Димирѣ, крестьянъ и слугъ, разбили на дорогѣ отрядъ надворныхъ козаковъ Жабокрицкаго, нѣкоторыхъ изъ нихъ убили, другихъ поранили, за бѣгущими гнались и стреляли въ Олевскомъ костелѣ въ тѣхъ, которые тамъ искали спасенія, деньги Жабокрицкаго, ихъ лошадей и вещи заграбили и не перестаютъ искать

стран.

- случая убить самого Жабокрицкаго. Все это подтверждается свидѣтельствомъ вознаго. 1683. марта 22. . . . . 25.
- VII. Жалоба управляющаго чернобыльскимъ имѣніемъ, Ивана Юревича Скорульскаго, на таможен-наго королевскаго писаря, Михаила Пасербовича, о томъ, что онъ захватытаетъ пошлины, слѣдующія чернобыльскому замку, обижаетъ чернобыльскихъ державцевъ, подаль на нихъ ложную жалобу и на содержаніи мѣщанъ чернобыльскихъ размѣстилъ въ городѣ 30 козаковъ, нанятыхъ имъ въ Димерѣ. 1683. Іюня 11. . . . . 32.
- VIII. Жалоба дворянъ Чоповскихъ на чесника подоль-скаго Самуила Шумлянского о томъ, что онъ, со-бравъ дворянъ и слугъ и нанивъ отрядъ козаковъ изъ за Днѣпра изъ полковъ: Киевскаго и Черни-говскаго, напалъ на село Чоповичи, Чоповскихъ изъ села выгналъ, троихъ изъ нихъ изувѣчилъ, трое дѣтей раздали лошадьми, дворы ихъ ограб-ились и оставилъ въ нихъ гарнизонъ изъ козаковъ, которые разоряютъ дворы. Жалоба подтверждается свидѣтельствомъ вознаго. 1683. Іюня 30. . . . . 35.
- IX. Приказъ, данный гетманомъ великимъ корон-нымъ, Станиславомъ Яблоновскимъ, полковнику Ма-ксимилияну Булыгѣ, поручающій ему набрать въ королевскую службу козацкій полкъ въ Овручѣ и доставить этотъ полкъ въ лагерь подъ Львовъ. 1683. Іюля 16. . . . . 39.
- X. Универсалъ, назначенаго надъ козаками, коро-левскаго комиссара, кастеляна любачевскаго, Станислава Дружкевича, выданный дворянину Павлу Тышецкому, поручающій послѣднему набрать ко-зацкій полкъ въ королевскую службу и предпи-сывающій жителямъ оказывать Тышецкому содѣй-ствіе. 1683. Декабря 28. 40
- XI. Жалоба отъ имени писаря земскаго кіевскаго, Ремигіяна Сурина, на козацкаго сотника, Искру, о томъ, что онъ, по приказанію полковника своего,

стран.

- Криштофа Лончинского, и жены его Елены, заняты постомъ село Сурина—Выступовичи и въ немъ причинилъ крестянамъ разныя обиды. 1684. Февраля 7. . . . . 42.
- XII. Жалоба отъ имени писаря земскаго кievскаго, Ремигіана Сурина, на бурмистра овруцкаго, Гараська Митюхна Москаленка, о томъ, что онъ волнуетъ овруцкихъ мѣщанъ и похваляется истребить дворянъ, живущихъ въ окрестности Овруча. 1684. Февраля 7. . . . . 44.
- XIII. Жалоба дворянина Степана Крыницкаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ козаковъ, въ селѣ Крыницкаго, Варовичахъ, нанесъ ему тѣмъ большие убытки и похвалялся совершенно отнять у него Варовичи. 1684. Февраля 11. 45
- XIV. Жалоба отъ имени дворянъ Бржескихъ и Харлинскихъ на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ разоряетъ ихъ мѣстечко, Хабное, постомъ и контрибуциями 1684. Февраля 19. . . . . 47.
- XV. Жалоба дворянъ: Мартына Сурина и Ивана Якубовскаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ помѣстилъ постомъ одну сотню своего полка въ деревнѣ истцевъ, Ноздрыщахъ, гдѣ козаки разорили и истязали крестьянъ и брали отъ экономіи великую контрибуцію. 1684. Февраля 28. . . . . 49.
- XVI. Жалоба дворянина Михаила Скипора на козацкаго полковника, дворянина Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ, навербовавши полкъ козаковъ, якобы для турецкой войны, несолько разъ присылалъ ихъ съ наказнымъ полковникомъ, Гордіемъ, въ село Скипора, Метыйки, гдѣ козаки грабили имущество Скипора, и его крестьянъ и учили разныя насилия. 1684. марта 31. . . . . 51.
- XVII. Жалоба отъ имени подкоморича брацлавскаго, Антонія Потоцкаго, и его слуги, Ивана Хмелевскаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ,

стран.

что онъ, не повинуясь гетманамъ и козацкому комисару, Станиславу Друшкевичу, набравъ, якобы для королевской службы, полкъ козаковъ, нападаетъ съ ними, грабить и обижаетъ сосѣднюю шляхту и собираетъ съ нихъ и ихъ крестьянъ дань въ свою пользу. 1684. Апрѣля 8. . . . .

56.

XVIII. Жалоба управляющаго норинскимъ имѣніемъ, дворянина Андрея Поецкаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, наказнаго полковника, Гордѣя, и сотниковъ, о томъ, что Гордѣй беззаконно занялъ для своихъ козаковъ квартиры въ Норинской волости, избилъ Поецкаго, истязалъ крестьянъ и мѣщанъ, грабилъ у нихъ все съѣстное подъ видомъ провіанта и бралъ дань въ пользу Тышкевича, свою и остальной старшины 1684. Апрѣля 13. . . . .

63.

XIX. Жалоба дворянина Степана Крипицкаго на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ прислалъ свой полкъ въ село Варевичи, по приговору трибунала перешедшее отъ Тышкевича во владѣніе Криницкаго. Козаки разорили крестьянъ сборомъ большой дани, провіанта и взыманіемъ подводъ. 1684. Апрѣля 18. . . . .

68.

XX. Жалоба дворянина Василія Завидовскаго, управляющаго Хабенскимъ имѣніемъ, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что онъ прислалъ въ Хабенскую волость на постой свой полкъ, который разорилъ крестьянъ сборомъ огромнаго провіанта и дани. 1684. Апрѣля 24. . . . .

73.

XXI. Жалоба отъ имени дворянина Станислава Дубецкаго, слуги кіевскаго подкоморія, Марціана Чаплица, на брестскаго подкоморія, Евстафія Тышкевича, о томъ, что онъ развелъ своеволіе крестьянъ въ селѣ своемъ, Боровомъ, уничтожилъ въ немъ панщину и довѣриль управліє войту и крестьянамъ; что въ слѣдствіе того крестьяне сочувствуютъ козакамъ, похваляются изгнать всѣхъ пановъ и буйствуютъ, между прочимъ они напали подъ руководствомъ священника и войта на, проѣзжавшаго че-

стран.

резъ село, Дубецкаго, его избили, одного изъ людей его убили и вещи его разграбили. 1684. Мая 6. 76,

XXII. Жалоба чесника кіевскаго, Станислава Рончковскаго, на козацкаго полковника, Карла Тышкевича, о томъ, что Тышкевичъ съ своими козаками опустошаетъ окрестности, собираетъ дань, обижаетъ шляхтичей и между прочимъ разоряетъ постоеемъ и контрабуціями село Рончковскаго—Яблонку, 1684. мая 31. . . . . 79.

XXIII. Жалоба намѣстника гродскаго овруцкаго, Ивана Якубовскаго, на дымирскаго старосту, полковника Криштофа Ласка, о томъ, что въ мѣстечкѣ его, Народичахъ, мѣщане, вмѣстѣ съ управляющимъ, Домбровскимъ, нападаютъ на дворянъ и наносатъ имъ побои; въ томъ числѣ они побили Якубовскаго и изъувѣчили его слугу, такъ что они въ этомъ дѣлѣ съ трудомъ спаслись отъ смерти. 1684. Іюня 3. 83.

XXIV. Жалоба отъ имени писаря земскаго кіевскаго, Ремигіяна Сурина на дворянина Павла Трипольскаго о томъ, что онъ, нанесши Сурину разныя обиды, ворвался въ городъ Овручъ во главѣ своихъ козаковъ, оскорбилъ православнаго священника, опустошилъ домъ старостинскій, истязалъ и разогналъ мѣщанъ и похвалялся убить Сурина. 1684. Іюня 20. 87.

XXV. Универсалъ изданный комиссаромъ козацкихъ войскъ, кастеляномъ любачевскимъ, Станиславомъ Друшкевичемъ, къ дворянамъ воеводства кіевскаго о томъ, что онъ, узнавъ о ложныхъ универсалахъ, распускаемыхъ наказнымъ гетманомъ Мирономъ, утверждающихъ, якобы король отдалъ козакамъ Украину по рѣку Случь, и якобы уничтожилъ въ этой области права помѣщиковъ, успокоиваетъ дворянъ, исчисляетъ мѣстности отданныя козакамъ королевскимъ универсаломъ и приказываетъ сажать въ тюрму агентовъ Мирона. 1684. Августа 16. 93.

XXVI. Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ войскамъ польскимъ и козацкимъ о томъ, чтобы они не занимали квар-

стран.

тиръ и не сбирали провіанта съ шляхетскихъ имѣніяхъ въ воеводствѣ кіевскомъ, подъ опасеніемъ военнаго суда. 1684. Августа 18. . . . .

95.

XXVII. Письмо кастеляна любачевскаго, Станислава Друшевича, къ подкоморичу кіевскому, Феодору Немиричу, о военномъ походѣ короля Іоанна III, о походѣ въ помошь королю козацкаго гетмана Могилы, о возмущеніи въ Українѣ крестьянъ наказнымъ гетманомъ Мирономъ и о посылкѣ универсала для ихъ усмиренія. 1684. Августа 18. . . . .

96.

XXVIII. Жалоба отъ имени дворянъ: Михаила и Захарія Ставецкихъ на дворянъ: Ивана и Якова Котарскихъ и Лаврентія Ловицкаго о томъ, что они набрали отрядъ войска, который имѣнуетъ козаками запорожскими, и съ нимъ принудили крестьянъ въ имѣніяхъ Ставецкихъ, заплотить въ свою пользу контрибуцію. 1684. Ноября 9. . . . .

98.

XXIX. Жалоба дворянина Андрея Любовицкаго, отъ имени своего и дворянъ Бржескихъ и Харлинскихъ на дворянина Карла Тышкевича о томъ, что онъ, не удовлетворившись грабежами, которые производилъ въ качествѣ козацкаго полковника, собравъ до 40 козаковъ и другаго рода людей, напалъ на имѣніе истцевъ, мѣстечко Бышевъ, овладѣлъ имъ разграбилъ и раздѣлилъ съ своими людьми находившееся тамъ имущество и Любовицкому нанесъ тяжелые побои. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ эти факты. 1685. Февраля 24. . . . .

99.

XXX. Жалоба управляющаго чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Юревича-Скорульского, на козачьего полковника, Криштофа Лончинскаго, на сотниковъ его полка: Жубра и Струся, и на всѣхъ козаковъ о томъ, что они требовали съ чернобыльской волости излишнихъ провіантovъ, грабили и истязали жителей, одного изъ нихъ убили, насиловали женщинъ, отбили преступника, заключеннаго въ чернобыльскомъ замкѣ, и при этомъ случай

стран.

нанесли побои самому Скорульскому. Свидѣтельство вознаго подтверждаетъ эти факты. 1685. Іюня 12.

103.

XXXI. Жалоба игумена чернобыльского доминиканского монастыря, Яцка Тржаски, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, о томъ, что онъ во время постоя разорилъ крестіянъ монастырскаго села—Паришева и дозволилъ козакамъ своимъ бить и истязать крестіянъ и насиливать крестіянокъ. 1685. Іюня 25. . . . .

109.

XXXII. Жалоба отъ имени брацлавскаго ловчего, Ивана Потоцкаго, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, и ма сотника его полка, Николая Демблевскаго, о томъ, что они, несмотря на охранное гетманское письмо, занимали квартиры и собирали провіантъ съ имѣнія Потоцкаго, Народичъ, переманивали крестіянъ и слугъ—шляхтичей на службу въ свой полкъ и рубили тѣхъ, кто приставать къ нимъ не хотѣлъ. Эти факты подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1685. Іюля 21.

113.

XXXIII. Свидѣтельство, выданное Протоіереемъ димирскимъ, Игнатиемъ Кропивою, отъ имени димирской громады, а также нѣкоторыми дворянами—димирскому управляющему, Казимиру Скорупскому, о томъ, что мѣщанинъ димирскій, Леско Малашенко, нанесъ ему публично побои, за то, что Скорупскій прочиталъ универсалы, изданные королемъ и старостою димирскимъ и въ силу ихъ требовалъ повиновенія отъ мѣщанъ и козаковъ. 1685. Іюля 30.

118.

XXXIV. Свидѣтельство выданное сосѣдями дворянину Александру Вержбовскому о томъ, что, въ его отсутствии, козацкій полковникъ, Макуха, вмѣстѣ съ полкомъ своимъ опустошилъ имѣніе его, мѣстечко Городницу, собравъ въ ней большой провіантъ. Приложена такса взятыхъ предметовъ и присяга прикащица и мѣщанъ, удостовѣряющая въ подлинности факта. 1685. Ноября 8. . . . .

119.

XXXV. Жалоба дворянъ: Василисы и Григорія Дидковскихъ, на дворянъ: Павла и Василія Дидковскихъ, о томъ, что

стран.

- они, съ помощью козаковъ изъ полка полковника Данила, разтаскали хлѣбъ, принадлежавшій истцамъ. 1686. Іюня 6. . . . . 122.
- XXXVI.** Жалоба дворянъ: Павла и Василія Дидковскихъ на дворянъ: Василису и Григорія Дидковскихъ, о томъ, что они, вмѣстѣ съ козаками изъ полка полковника Данила, разграбили имущество и истязали женъ истцевъ и потомъ ихъ—же ложно обвинили въ воровствѣ. 1686. Іюна 7. . . . . 124.
- XXXVII.** Жалоба отъ имени подстолія кіевскаго, Степана Трипольскаго, на дворянъ: Мартына, Феофилу и Константина Радзиминскихъ, о томъ, что они съ отрядомъ слугъ и нанятыхъ козаковъ ворвались въ имѣніе Трипольскаго, село Ласки, овладѣли имъ, ограбили дворъ и истязали семью управляющаго, удалились—же только вслѣдствіе ссоры, происшедшей между ними и козаками. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Генваря 9. . . . . 126.
- XXXVIII.** Объявленіе отъ имени козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что дворяне: Михаиль Скалковскій и Маріяна Яницкая, помимо его воли и безъ его вѣдома наняли нѣсколько козаковъ изъ его полка для учиненія забѣза и грабежей въ сель Максимовичахъ 1687. Марта 22. . . . . 133.
- XXXIX.** Жалоба дворянина Михаила Скалковскаго на козацкаго полковника, Данила Федоровича о томъ, что козаки его напали на домъ Скалковскаго, истязали его жену и ограбили его имущества 1687. Апрѣля 28. . . . . 134.
- XL.** Счетъ контрибуцій, взятыхъ козаками полка Данила Федоровича съ жителей мѣстечка Хабна и прилѣжащихъ къ нему сель, имѣнія дворянина Станислава Бржескаго; также перечень насилий произведенныхъ тѣми—же козаками въ томъ же имѣніи. 1687. Мая 26. . . . . 136.
- XLI.** Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава—Ивана Яблоновскаго, отправленный къ козацкому войску о томъ, чтобы они не притѣсняли

стран.

- имѣній дворянъ воеводства киевскаго и удовлетворили ихъ за нанесенные обиды, подъ опасенiemъ смертной казни. 1687. Іюня 2. . . . . 140.
- XLII.** Жалоба вдовы наказнаго козацкаго гетмана, Максимилиана Булыги, Елены, на козацкаго полковника, Криштофа Лончинскаго, о томъ, что онъ, узнавъ о смерти ея мужа, началъ съ своимъ полкомъ на его села, ограбилъ крестьянъ, а также имущество Булыги и жену его истязалъ. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1687. Іюня 10. 141.
- XLIII.** Жалоба езуитовъ киеверовско-овруцкой коллегіи на козацкаго полковника, Данила Федоровича, о томъ, что онъ позволилъ козакамъ своего полка брать незаконныя контрибуціи и притѣснять крестьянъ въ имѣніяхъ езуїцкой коллегіи. Прилагается счетъ контрибуцій и обидъ и присяга крестьянъ въ дѣйствительности оныхъ. 1687. Іюня 25. . . . . 144.
- XLIV.** Счетъ дани и контрибуціи, собранной козацкимъ полкомъ Павла Апостола-Щуровскаго въ Брагинской волости, именія Ивана Конецпольскаго, воеводича белскаго; также перечень преступлений, совершенныхъ въ этой волости козаками того-же полка. То и другое подтверждается присягою жителей. 1687. Іюня 28. 148.
- XLV.** Счетъ контрибуцій и насилий, причиненныхъ въ волости Народицкой, имѣніи ловчего брацлавскаго, Ивана Антонія Потоцкаго, козаками изъ полка Данила. 1687. Іюня 28. . . . . 169.
- XLVI.** Жалоба дворянъ: Лаврентія Ловицкаго, Ивана Котарскаго и Ивана Чеховскаго на козацкаго полковника, Павла Апостола-Щуровскаго, о томъ, что онъ наносилъ имъ побои, сажалъ въ тюрму и нападалъ на ихъ дома. 1687. Іюня 28. . . . . 162.
- XLVII.** Жалоба дворянина Василія Меленевскаго на уполномоченнаго по дѣламъ вдовы наказнаго гетмана Булыги—Елены, дворянина Юрія Яблонскаго, о томъ, что Меленевскій, отправляясь къ королю и къ гетманамъ жаловаться на притѣсненія отъ постоя козацкаго, присоединился, для безопасности во вре-

страниц.

- ма путешествія, къ отряду Лончинского; послѣдній ограбилъ по дорогѣ вдову Булыги, а Яблонскій въ возмездіе схватилъ, непричастнаго къ грабежу, Меленевскаго, истязалъ его, обременилъ оковами, держалъ подъ арестомъ и ограбилъ. 1687. Августа 11. 165.
- XLVIII.** Допросы снятые въ овручкомъ гродѣ съ козака—разбойника, Андрея Романовича. 1687. Сентября 13. . . . . 168.
- XLIX.** Универсалъ урядниковъ гродскихъ киевскихъ о томъ, что, по причинѣ беспокойства со стороны козаковъ, они не могутъ явится въ Овручъ на срокъ, назначенный для открытія суда. 1687. Октября 20. . . . . 170.
- L.** Жалоба дворянъ Меленевскихъ на козацкаго полковника, Семена Палѣя, о томъ, что онъ поставилъ въ ихъ домахъ постоеемъ козаковъ, которые причиняютъ имъ разныя обиды. 1688. Марта 2. . . . . 172.
- LI.** Жалоба дворянки Елены Лончинской на дворянину Юрия Яблонскаго, о томъ, что онъ, обвинивъ ее мужа, Криштофа Лончинскаго, въ грабежѣ, схватилъ его, истязалъ и, мимо обыкновенные суды, представилъ въ гетманскій военный судъ, гдѣ, на основаніи обвиненія Яблонскаго и присаги подставлѣнныхъ имъ свидѣтелей, Лончинскій былъ казненъ смертю. Вещи его и завѣщаніе Яблонскій захватилъ и отказывается выдать вдовѣ. 1688. Июня 5. 173.
- LII.** Жалоба Редчицовъ и другихъ дворянъ на мѣщанъ овруцкихъ о томъ, что они, принимая участіе въ козацкомъ восстаніи, опустошили имѣнія истцовъ и ихъ самихъ истязали. 1688. Августа 30. . . . . 177.
- LIII.** Письмо польскаго полковника, Александра Гуровскаго, къ игумену овручскаго езуитскаго монастыря о томъ, что онъ расположилъ свои хоругви въ езуитскихъ имѣніяхъ по приказанію гетмана, для защиты ихъ отъ постоянныхъ притѣсненій, претерпѣваемыхъ отъ козаковъ Палѣя. 1689. Марта 19. . . . . 180.
- LIV.** Жалоба отъ имени ротмистра королевскаго, Да-

стран.

козаковъ его о томъ, что они напали на арендное владѣніе Федоровича и причиняли другія насилия.

1689. Апрѣля 22. . . . . 182.

LV. Жалоба дворянки Щеофилы Тышкевичевой на дворянъ: Франциска Харленского и Ивана-Станислава Бржескаго, о томъ, что они, съ помощью козаковъ и на основаніи, полученнаго отъ козацкаго полковника, пернача овладѣли замкомъ и имѣніемъ Тышкевичей, Бышевомъ, обѣщаніемъ слободѣ взволновали ихъ крестіанъ, разграбили ихъ имущество, избили слугъ и самую Тышкевичеву и ее мужа били и угрожали убить. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1690. Генваря 27. . . . . 185.

LVI. Жалоба дворянина Цавла Горчинскаго на региментара войскъ королевскихъ, расположенныхыхъ въ полѣсіи, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ дозволилъ козакамъ, находившимся подъ его командою, сбирать дань съ жителей и даже поощрялъ ихъ къ тому. Потомъ-же, назначивъ главную свою квартиру въ мѣстечкѣ Бородянкѣ, арендномъ владѣніи Горчинскаго, разорилъ въ немъ крестьянъ и присвоилъ себѣ доходы изъ имѣнія. 1690. Марта 8. 196.

LVII. Письмо короля польскаго, Іоанна III, къ гетману великому коронному о посыпкѣ войскъ въ Овручъ для уничтоженія собравшагося тамъ «гультайства» 1690. Июня 16. . . . . 199.

LVIII. Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ полковнику Семену Палѣю о томъ, чтобы онъ не занималъ квартиръ для своего полка въ имѣніяхъ Димитрія Жабокрицкаго и чтобы вознаградилъ убытки, причиненные козаками въ этихъ имѣніяхъ. 1690. Ноября 17. . . . . 200.

LIX. Жалоба начальника королевской таможни, Цавла Горчинскаго, на кіевскаго козацкаго полковника, Григорія Карповича-Вольскаго, о томъ, нила Федоровича, на козацкаго полковника Палія и

стран.

что онъ, вступившись за торговцевъ, арестованныхъ за неуплату таможенныхъ пошлинъ, послалъ сотника Бутрима съ козаками въ мѣстечко Бородянку, тдѣ они разграбили домъ Горчинскаго, ванесли побои ему, его семейству и подчиненнымъ, забрали казну, самаго Горчинскаго отвели въ плѣнъ въ Киевъ, держали въ тюрмѣ и заставили дать выкупъ, Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ возшаго.

1690. Ноября 27. . . . . 202.

LX. Жалоба отъ имени подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена Палѣя, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ въ имѣніяхъ, управляемыхъ Жабокрицкимъ, козаковъ полка своего и дозволилъ имъ разорять крестьянъ. Подлинность жалобы подтверждается присягою крестьянъ. 1691. Февралл 6. . . . . 207.

LXI. Жалоба отъ имени подчашія вилькомирскаго, Дмитрія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Семена, о томъ, что онъ расположилъ на квартирахъ въ селѣ Оранномъ, находящемся во владѣніи Жабокрицкаго, козаковъ своихъ, которые разоряютъ какъ самое имѣніе, такъ и крестьянъ; справедливость жалобы клятвенно подтверждаютъ крестьяне. 1691. Февраля 6. . . . . 209.

LXII. Жалоба отъ имени кievскаго хорунжича, Михаила Федора Ельца, о томъ, что имѣнія его ограблены и разорены разными, квартировавшими въ нихъ въ продолженіи шести лѣтъ, войсками, въ томъ числѣ козацкими полками: Апостола-Щуровскаго, Данила Федоровича и Семена Палѣя. Прилагается подробное описание грабежей и достовѣрность ихъ подтверждаютъ присягою крестьяне и управляющій. 1691. Марта 26. . . . . 211.

LXIII. Жалоба, управляющаго чернобыльскимъ имѣніемъ, дворянина Антонія Фащевскаго, на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, о томъ, что козаки его, занявъ квартиры въ Чернобыль и близлежащихъ селахъ, разорили крестьянъ, многихъ при-

стран.

- нудили сбѣжать и причинили владѣльцу большиe
убытки. Достовѣрность жалобы подтверждаютъ
присягою крестіяне. 1691. Іюня 19. . . . . 217.
- LXIV. Жалоба отъ имени козацкаго полковника, Василія
Искрицкаго, на управляющаго Чорнобыльскимъ имѣ-
ніемъ, дворянину Антонію Фащевскаго о томъ, что
онъ должно обвинилъ отрядъ, отправленный Искриц-
кимъ для вербовки, въ грабежахъ и насилияхъ.
1691. Іюля 21. . . . . 221.
- LXV. Жалоба дворянъ: Андрея Любовицкаго и Фран-
циска Харленского, на козацкаго полковника, Василія
Искрицкаго, о томъ, что онъ размѣстилъ въ ихъ
имѣніи, Хабенской волости, козаковъ своего полка
и дозволилъ имъ разорить крестіянъ сборомъ
излишняго провіянта, грабежемъ и истязаніями.
1691. Августа 1. . . . . 223.
- LXVI. Жалоба отъ имени вилькомирскаго подчашія,
Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Василія
Искрицкаго, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ
козакамъ, безъ законнаго основанія занять квар-
тиры въ имѣніяхъ, находящихся подъ управлениемъ
Жабокрицкаго и разорить эти имѣнія сборомъ
провіянта, даней и истязаніемъ крестіянъ. Упра-
вляющій и крестіяне подтверждаютъ присягою
достовѣрность жалобы. 1691. Августа 20. . . . . 226.
- LXVII. Жалоба дворянъ воеводства кіевскаго на началь-
ствующаго надъ козаками комиссара, Станислава
Дружкевича, о томъ, что онъ, помѣстивъ козаковъ
на квартирахъ въ шляхетскихъ имѣніяхъ кіевскаго
воеводства, позволяетъ имъ разорять эти имѣнія.
1692. Февраля 9: . . . . . 230.
- LXVIII. Жалоба отъ имени ловчего брацлавскаго, Ивана-
Антонія Потоцкаго, на козацкаго полковника, Ярему,
о томъ, что сотникъ его полка, Иванъ Ластуненко,
разогналъ ярмарку, собравшуюся въ мѣстечкѣ
Потоцкаго, Старыхъ Народичахъ, ограбилъ нѣкото-
рыхъ жителей и потомъ заставилъ мѣщанъ и

стран.

- крестіянъ окрестныхъ сель заплатить себѣ денежную дань. 1692. Февраля 21. . . . . 231.
- LXIX.** Приказъ гетмана короннаго, Станислава Яблоновскаго, наказному козацкому гетману Гришку, полковнику Палю и другимъ козацкимъ начальникамъ, о томъ, чтобы они не занимали квартиръ и сохраняли бы неприкосновенными имѣнія дворянъ Ельцевъ. 1692. Марта 2. . . . . 235.
- LXX.** Приказъ гетмана короннаго, Станислава Яблоновскаго полковнику Василію Искрицкому, подтверждающей ему приказаніе удерживать козаковъ отъ грабежей и насилий, и, учинившихъ таковые, доставить гетману на судъ. 1692. Марта 2. . . . . 236.
- LXXI.** Жалоба отъ имени стольника кіевскаго, Криштофа Ласка, на полковниковъ козацкихъ: Василія Искрицкаго, Семена Палія и Ярему, о томъ, что пѣрвый завладѣлъ насильно замкомъ въ селѣ Демидовичахъ и оттуда наносилъ обиды подданнымъ Ласка, а два другіе разогнали ярмарку; собравшуюся, въ имѣніи его, Новыхъ-Народичахъ, и о томъ, что всѣ они разоряютъ шляхетскія имѣнія. 1692. Марта 5. . . . . 237.
- LXXII.** Привилегія данная королемъ Іоанномъ III козацкому полковнику, Захарію Искрѣ, и сыновьямъ его: Ивану, Клименту и Григорію на право пожизненнаго владѣнія землями, находящимися въ городѣ Житомирѣ, съ освобожденіемъ этихъ земель отъ всякихъ податей и повинностей. 1692. Марта 10. . . . . 239.
- LXXIII.** Жалоба урядниковъ и землевладѣльцевъ кіевскаго воеводства на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, его наказнаго полковника, Афанасія Пиляя, и вообще на весь полкъ, о томъ, что они, занявъ, вопреки приказанію гетмана, квартиры въ разныхъ имѣніяхъ кіевскаго воеводства, разоряютъ крестіянъ, производятъ беспорядки, собираютъ огромныя контрибуціи, похваляются истребить всю шляхту и нападаютъ на польскіе хоругви. 1692. Марта 18. . . . . 241.
- LXXIV.** Письмо, писанное ассауломъ козацкаго полка, Мойсеемъ, къ овруцкому старостѣ, Франциску По-

тоцкому, требующее съ угрозами выдачи козакамъ провіянта изъ имѣній Потоцкаго. 1692. Марта 20. 248.

LXXV. Приказъ отправленный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яблоновскимъ, козацкому полковнику Искрицкому о томъ, чтобы онъ доставилъ въ гетманский лагерь козаковъ, производившихъ беспорядки и чтобы не отпускалъ остальныхъ козаковъ изъ назначенного для нихъ мѣста. 1692. Марта 25. 249

LXXVI. Сознаніе вознаго о томъ, что онъ вручилъ начальному полковнику полка козацкаго Василия Искрицкаго, Мойсею, гетманскій приказъ объ освобожденіи отъ постоя имѣній вилькомирскаго подчашія, Дмитра Жабокрицкаго и позовъ, требующій къ гетманскому суду какъ самаго Искрицкаго, такъ и многихъ изъ числа его козаковъ за совершенные ими беспорядки. 1692. Апрѣля 12. . . . . 251.

LXXVII. Счетъ обидъ и контрибуцій, взятыхъ козаками полка Василия Искрицкаго въ Народицкой волости, имѣніи вилькомирскаго подчашія, Дмитра Жабокрицкаго. 1692. Апрѣля 30. . . . . 253.

LXXVIII. Письмо отъ польского гетмана, Яблоновскаго, къ Палю, о томъ, чтобы онъ запретилъ своимъ козакамъ разорять имѣніе хорунжія кіевскаго, Федора Ельца. 1692. Апрѣля 30. . . . . 260.

LXXIX. Жалоба управляющаго имѣніями епископа Львовскаго униатскаго, Іосифа Шумлянского, дворянина Степана Вильковскаго и ревизора этихъ имѣній, Александра Рудницкаго, на управляющаго королевскими таможнями, Павла Горчинскаго, о томъ, что онъ, въ сопровождениі козаковъ изъ полка Искрицкаго, напалъ на нихъ, нанесъ имъ побои и разграбилъ ихъ вещи. 1692. Мая 17. . . . . 261.

LXXX. Жалоба дворянинца Юрія Олекшича и луковскаго старосты, Андрея Драгоевскаго, на урядника львовскаго униатскаго епископа Іосифа Шумлянского, Александра Рудницкаго, о томъ, что онъ, въ сопровождениі козаковъ изъ полка Искрицкаго, выбивалъ

стран.

ихъ насильно изъ имѣній и аренднаго владѣльца
одного изъ ихъ сель, Павла Горчинскаго, посадилъ
въ тюрмѣ. 1692. Маѣ 24. . . . .

264.

LXXXI. Жалоба Александра Ясенскаго, намѣстника панѣры-
ной хоругви, товарищѣй той-же хоругви: Фомы и
Казимира Рудницкихъ и другихъ лицъ на козацкаго
полковника, Семена Палія, и на козаковъ полка
его о томъ, что они не допускали польскихъ
хоругвей занимать назначенный имъ гетманомъ
квартиры, наносили имъ разныя обиды и, наконецъ,
напавъ на нихъ, товарища Франциска Рудницкаго
убили, другихъ изранили и ограбили. Факты эти
подтверждаются сознаниемъ вознаго. 1693. Марта 18. 267.

LXXXII. Письмо гетмана великаго короннаго, Станислава
Яблоновскаго, къ вилькомирскому подчашію, Дмитрю
Жабокрицкому, съ прозбою отсрочить на 6 недѣль
судебный срокъ по дѣлу между Жабокрицкимъ и
козацкимъ полковникомъ, Искрицкимъ, такъ какъ
послѣдній не можетъ пребывать свободно по причинѣ
опасности отъ Палевыхъ козаковъ. 1693. Марта 29. 272.

LXXXIII. Свидѣтельство выданное дворянами овруцкаго
уѣзда, мѣщенцами Народицкими и громадою села
Жерева дворянину Юрию Карлу Милькевичу о томъ,
что онъ обмѣнялъ въ 1775 году лошадь по обо-
юдному согласію со вдовою, козачкою, и что сынъ
ея находящійся теперь въ полку Палія, ограбилъ
Милькевича, утверждая, что кони взяты были у его
матери насильно. 1693. Апрѣля 24. . . . . 274.

LXXXIV. Письмо писанное изъ Львова нѣизвѣстнымъ
цемъ, содержащее разныя текущія новости, между
прочимъ извѣстіе о походѣ Татаръ на Палія. 1693.
Декабря 3. . . . . : . . . . .

276.

LXXXV. Жалоба дворянина Александра Болсуновскаго на
дворянина Антонія Шашинскаго о томъ, что онъ,
вместѣ съ родственниками своими и съ наятыми ко-
заками изъ полка Каліана, напалъ ночью на домъ
Болсуновскаго, изранилъ его жену и брата и по-
хитилъ разныя вещи. 1793. Декабря 9. . . . . 277.

- LXXXVI.** Приказъ региментаря войскъ королевскихъ, Бальцера Вильги, наказнымъ козацкимъ полковникамъ: Кевличу и Мартыну, о томъ чтобы они непременно явились къ пятому марта на указанные имъ пункты. 1694. Февраля 25. . . . . 281.
- LXXXVII.** Жалоба отъ имени дворянина Казимира Стецкаго на дворянина Степана Сущанскаго—Проскуру о томъ, что онъ не держитъ управляющаго въ имѣніи своеемъ Мартиновичахъ, вслѣдствіе чего одинъ изъ крестіянъ переманилъ къ себѣ жену мельника изъ имѣнія Стецкаго, а потомъ напалъ вмѣстѣ съ козаками Палія на дворъ Стецкаго, ограбилъ его и произносилъ угрозы противъ дворянъ. 1694. Февраля 25. . . . . 283.
- LXXXVIII** Жалоба рядового жолнера, Севастіяна Яроцкаго, на управляющаго Хойницкимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Здитовицкаго, о томъ, что онъ, въ то время, когда хоругвь, въ которой служилъ Яроцкій, отправилась въ походъ противъ Палія, по ошибкѣ заключилъ Яроцкаго въ тюрму и продержалъ въ ней нѣсколько мѣсяцевъ. 1694. Іюня 4. . . . . 285.
- LXXXIX.** Жалоба отъ имени дворянина Александра Немирича на козацкаго полковника, Василія Искрицкаго, и на наказного полковника его полка, Кевлича, о томъ, что послѣдній ограбилъ села Немирича: Яровую и Радовле и истязалъ въ нихъ жителей. Факты подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго и присягою крестіянъ. 1694. Іюня 16. . . . . 288.
- XС.** Жалоба дворянки Феофили Тышкевичевой на дворянина Ивана Харленскаго о томъ, что онъ, навивши козацкую сотну изъ полка Палія, не дозволилъ ей хоронить мужа, выгналъ ее изъ ея имѣнія, Бышева, и нанесъ ей многія другія обиды. 1694. Іюня 22. . . . . 292.
- XCI.** Жалоба отъ имени Овруцкой езуитской коллегіи на козацкаго полковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что козаки полка его собрали отъ крестіянъ въ езуитскіхъ имѣніяхъ контрибуцію и причиняли въ нихъ кре-

- стран.
- стіянамъ побои, а ихъ женамъ насилия. 1694.
Августа 2. . . . . 295.
- XCII.** Жалоба управляющаго Чернобыльскимъ имѣ-
ниемъ, дворянина Григорія Полчевскаго, на козац-
каго полковника, Ярему Гладкаго о томъ, что ко-
заки его полка собрали контрибуцію съ крестіянъ
Чорнобыльской волости, крестіянъ били и крестія-
нокъ насиливали. Факты эти подтверждаются при-
сягою крестіянъ. 1694. Августа 20. . . . . 302.
- XCIII.** Жалоба дворянина Андрея Матіашкевича на кiev-
ского мечника, Павла Трипольского, о томъ, что,
съ его вѣдома, выкоchenы были изъ села Матіашке-
вича—Копищъ, въ село Трипольского—Ключки
хрестіяне: Моисей, Мартынъ и Василь, которые
потомъ съ козаками Палѣя нападали на Матіашке-
вича и родныхъ его, грабили ихъ и били. 1694.
Августа 23. . . . . 307.
- XCIV.** Жалоба францискаго монаха, Лаврентія Пекар-
скаго, на козацкаго полковника Искру о томъ, что
козаки изъ его полка разорили совершенно кон-
трибуціями крестіянина Цекарскаго, Василія Коржа;
послѣдний подтверждаетъ это присягою. 1684.
Августа 26. . . . . 310.
- XCV.** Жалоба Житомирскаго стольника, Ремигіана Су-
рина, на региментаря, Бальцера Вильгу, о томъ,
что онъ, отправляясь въ походъ противъ Семена
Шалія, ограбилъ имѣніе Сурина—Гостомель. 1694.
Сентября 27. . . . . 312.
- XCVI.** Жалоба житомирскаго стольника, Реміяна Сурина,
на региментаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ
опустошилъ село Сурина—Обиходы, расположивъ
въ немъ на постой цѣлую козацкую сотню изъ
полка Яремы Гладкаго; жалоба подтверждается при-
сягою крестіянъ. 1694. Сентября. 27. . . . . 315.
- XCVII.** Жалоба дворянки Феофилы Тышкевичевой о томъ,
что, при нападеніи козаковъ Шалія на ея имѣніе,
мѣстечко Бышевъ, они сожгли всѣ документы,
хранившіеся въ ея домѣ. 1694. Ноября 12. . . . . 317.

стран.

- ХCVIII.** Жалоба отъ имени дворянки Катерины Дрогоевской на козацкаго полковника, Ярему Гладкаго, о томъ, что онъ разорилъ ея имѣнія постоеемъ и контрибуціями. 1695. Юна 13. . . . . 319.
- ХCIX.** Жалоба дворянъ: Адама и Федора Недашковскихъ на езуитовъ овруцкихъ о томъ, что они захватили утварь, принадлежавшую Недашковскимъ, и потомъ позволили крестіянамъ своимъ вмѣстѣ съ козаками Палія напасть на домъ Недашковскихъ, нанести имъ побои и насильно отобрать волы, заграбленные у этихъ же крестіянъ Недашковскими. 1695. Сентября 15. . . . . 322.
- C.** Письмо полковника Семена Палѣя къ начальникамъ польскихъ хоругвей о томъ, чтобы они не выгоняли козаковъ съ назначенныхъ имъ квартиръ; въ случаѣ отказа, Палѣй угрожаетъ имъ войною. 1695. Декабря 18. . . . . 326.
- CI.** Объявленіе дворянина Якова Лемеша о томъ, что во время неудачнаго похода региментаря Вильги, на Палѣя, козаки послѣдняго ограбили домъ Лемеша и истребили его документы. 1695. Декабря 29. . . . . 327.
- CII.** Приказъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, наказному гетману, Самусю, чтобы онъ вывелъ изъ имѣній луцкаго епископа, Жабокрицкаго, расположившихся въ нихъ козаковъ; чтобы впредъ запретилъ имъ занимать квартиры въ этихъ имѣніяхъ и чтобы приказалъ вознаградить всѣ, причиненные въ нихъ, убытки, 1696. Февраля 20. . . . . 329.
- CIII.** Жалоба дворянъ кіевскаго воеводства на региментаря, Бальцера Вильгу, о томъ, что онъ дозволялъ въ продолженіи нѣсколькихъ лѣтъ, находящимся подъ его начальствомъ, польскимъ и козацкимъ отрядамъ грабить безнаказно имѣнія дворянъ кіевскаго воеводства. 1696. Марта 13. . . . . 330.
- CIV.** Жалоба отъ имени козацкаго полковника, (Тимофея?) Омы Кутыскаго-Барабаша, на панцирную хоругвь о томъ, что товарищи этой хоругви, вы-

стран.

бивая изъ назначенныхъ гетманомъ квартиръ полкъ Барабаша, изрубили нѣсколько козаковъ, а нѣсколько другихъ неизвѣстно куда дѣвали 1696. Марта 15. . . . . 332.

CV. Жалоба дворянъ кіевскаго воеводства на козацкаго полковника, (Тимофея?) Отому Кутыскаго—Барабаша, о томъ, что онъ разоряетъ постоеемъ и контрибуціями имѣнія дворянъ, не внимаєтъ гетманскимъ приказамъ, посланныхъ къ себѣ съ этими приказами сажаетъ въ тюрму; также о томъ, что онъ житомирскаго хорунжаго, Михаила Ставецкаго, требовавшаго удаленія козаковъ изъ его имѣній, посадилъ подъ стражу, при чемъ объявилъ ему, что никакой власти надъ собою не признаетъ. 1696. Іюня 23. . . . . 336.

CVI. Жалоба дворянина Збигнева—Александра Якубовскаго на дворянъ Александра и Людвику Погойскихъ о томъ, что ихъ крестьяне, вмѣстѣ съ козаками Палѣя, нападали на домъ Якубовскаго, грабили его имущество, истребляли документы, истязали его тещу и избили слугъ Якубовскаго, посланныхъ для отысканія бѣглыхъ его крестьянъ. 1696. Іюня 23. . . . . 338.

CVII. Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на козацкаго полковника, Тимофея Кутисскаго—Барабаша, о томъ, что онъ, разставивъ свой полкъ въ имѣніяхъ, находящихся во владѣніи Жабокрицкаго, разорилъ эти имѣнія постоеемъ и контрибуціями и отказался удовлетворить Жабокрицкаго. 1696. Іюля 7. . . . . 343.

CVIII. Жалоба отъ имени референдаія короннаго, Станислава—Антонія Щуки, на дворянку Катерину Дрогоевскую о томъ, что она, съ помощью Пазѣевыхъ козаковъ, отняла у Щуки волости: Горностайпольскую, Бородянскую и Козаревицкую, на которыхъ заявила незаконныя притязанія. 1696. Іюля 21. . . . . 347.

CIX. Приказъ, данный гетманомъ великимъ короннымъ, Станиславомъ Яномъ Яблоновскимъ, Семену

- Палю и другимъ козацкимъ полковникамъ о томъ, чтобы они не размѣщали козаковъ на квартирахъ и не собирали контрибуцій изъ имѣнія овруцкаго старосты, Франциска Потоцкаго, мѣстечка Веледнику. 1696. Ноября 15. . . . . 349.
- CX.** Жалоба отъ имени князя Доминика Шуйскаго на сотниковъ козацкаго полка Яремы: Лободу и Чепарняку, о томъ, что Лобода ограбилъ дворъ Шуйскаго въ имѣніи Остроглядовичахъ, а Чепарняка беззаконно и насильно занялъ квартиры для своихъ козаковъ въ мѣстечкѣ Хойникахъ, при чемъ козаки его убили боярина Степана Петровскаго. 1697. Мая 2. . . . . 351.
- CXI.** Жалоба отъ имени кназа Доминика Шуйскаго на Кипріана Цетровича, прикацика мозырскаго скарбника, Рейтана, о томъ, что Цетровичъ, отправляясь на смотръ ополченія воеводства Киевскаго вмѣстѣ со слугами Шуйскаго, похвалился, что будетъ ловить козаковъ Палія, вслѣдствіе чего козаки напали на слугъ Шуйскаго, избили ихъ и ограбили, а потомъ самъ Петровичъ, захвативъ команду надъ этими слугами, билъ ихъ и обижалъ и впослѣдствіи наносилъ разныя оскорблѣнія Шуйскому. 1697. Іюна 23. . . . . 353.
- CXII.** Жалоба житомирскаго стольника, судіи кантуро-ваго воеводства кievскаго, Ремигіана Сурина, на козацкаго полковника, Семена Палю, о томъ, что, когда Суринъ отправился въ мѣстечко Кухары для исполненія своей должности, то, на обратномъ пути, на него напалъ сотникъ полка Палю — Цвиль съ другими козаками; они Сурина и его слугъ избили и ограбили, держали подъ арестомъ, бывшіе съ нимъ документы разбросали и объявили, дабы впредъ «Ляхи» не ъздили судить, потому, что въ этой мѣстности долженъ имѣть силу судъ козацкій. 1697. Октября 3. . . . . 355.
- CXIII.** Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, выданный полковнику Палю, о томъ, чтобы козаки его не занимали квартиръ

стран.

- внѣ назначенного имъ района и не притѣсняли бы шляхетскихъ имѣній. 1698. Февраля 9. . . . . 360.
- CXIV.** Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ козакамъ, о томъ, чтобы они не притѣсняли шляхетскихъ имѣній. 1698. Октября 31. . . . . 262.
- CXV.** Жалоба товарища панцирной хоругви, Ивана Бачинскаго, на Аѳанасія Скорича, наказнаго полковника козацкаго полка графа Юрія—Доминика Любомирскаго, о томъ, что Скоричъ съ козаками своими напалъ на квартиру Андрея Темрука, брата Бачинскаго, убилъ его и ограбилъ его вещи. 1699. Февраля 26. . . . . 363.
- CXVI.** Объявленіе войскаго овруцкаго, Степана—Александра Должевича, о томъ, что по поводу козацкаго постоя въ селахъ: Вязовкѣ, Вересахъ и Хвосенкѣ, находящихся въ его арендномъ владѣніи, онъ не могъ пользоваться надлежащимъ доходомъ, потому что многие крестьяне отошли изъ этихъ селъ въ Хвастовщину. 1699. Апрѣля 8. . . . . 365.
- CXVII.** Письмо Семена Палѣя къ дворянамъ повѣта овручкаго, о томъ, чтобы они не выгоняли изъ квартиръ расположившихся въ нихъ козаковъ, ибо въ противномъ случаѣ, Палѣй за нихъ обѣщаетъ вступиться. 1699. Апрѣля 12. . . . . 367.
- CXVIII.** Универсалъ гетмана великаго короннаго, Станислава Яблоновскаго, къ наказному гетману, Самусю, къ козацкимъ полковникамъ: Палѣю, Искрѣ, Абазину и Барабашу и ко всѣмъ козакамъ о томъ, что вслѣдствіе рѣшенія сеймового, ко-зачество уничтожено, козаки должны изъ полковъ разойтись по домамъ, а, въ случаѣ ослу-шанія, будутъ разогнаны силою, для чего и от-правлено въ Украину польское войско. 1699. Августа 20. . . . . 368.
- CXIX.** Объявленіе дворянъ: Станислава Бялобржескаго и Александра Гурковскаго о томъ, что они не полу-чили надлежащего дохода изъ аренднаго вла-

стран.

дѣнія своего, мѣстечка Иванкова, потому что козаки, послѣ убіенія Палѣемъ полковника Яремы Гладкаго въ 1696 году, взяли въ свою пользу дань отъ меда, оброки и другіе доходы; крестіянъ отказались повиноваться и отбывать истцамъ обязательныя повинности. 1699. Сентября 19. . . .

370.

CXX. Жалоба отъ имени тарногродскаго старосты, Федора Немирича, на козацкихъ полковниковъ: Семена Палѣя и Захарія Искру о томъ, что они, расположивши на квартирахъ въ имѣніяхъ, Немирича козаковъ своихъ, въ продолженіи 16 лѣтъ стояли въ этихъ имѣніяхъ, окончательно ихъ разорили и крестьянъ изъ нихъ разогнали. 1699. Октября 3. . . . .

372.

CXXI. Сообщаніе воинаго о томъ, что онъ осматривалъ тяжелую рану, нанесенную дворянину Казимиру Ясильковскому во время нападенія на него, ограбившихъ его, Палевыхъ козаковъ, 1700. Іюля 5.

374

CXXII. Жалоба товарища панцирной роты, Ивана Кимбаровскаго, на дворянина Криштофа Сечинскаго о томъ, что онъ, во время бытности Кимбаровскаго въ походѣ подъ Хвастовомъ, отнялъ у него насильно его село—Сторожи. 1700. Октября 20.

375.

CXXIII. Жалоба товарища панцирной хоругви, Ивана Любецкаго на Гржыбовскаго, губернатора города Лабуни, его слугъ, надворныхъ козаковъ, мѣщанъ и крестьянъ, о томъ, что, когда Либицкій возвращался вмѣстѣ съ своею хоругвью изъ похода подъ Хвастовъ, то крестьяне и мѣщане Лабунскіе избили его безъ повода, а потомъ козаки, догнавъ его, посадили подъ арестъ; Гржыбовскій приказалъ также арестовать хорунжего, Чаплица, и не отпустилъ ихъ обоихъ до тѣхъ поръ, пока они не задобрили крестьянина, раненаго какими-то жолнерами. 1700. Октября 23. . . . .

377.

CXXIV. Жалоба отъ имени дворянки, Маріанны Ласковой, на полковника, Семена Палѣя, о томъ, что его племянникъ Чеснокъ съ козаками напалъ на имѣ-

стран.

ніє Ласкової---мѣстечко Билиловку, разогналъ крѣстянъ и, забравъ волы и селитру изъ завода, доставилъ къ Палѣю, въ Хвастовъ. 1700. Октября 25.

380.

CXXV. Жалоба отъ имени волынского стольника, Адама Олизара-Волчевича, на чесника подольского, Самуила Шумлянского, о томъ, что онъ съ слугами и нанятыми Шаляевыми козаками, напалъ на имѣніе Олизара: Унинъ и Воробій, занялъ ихъ, и захватилъ въ Унинѣ кассу Олизара, хранившуюся тамъ какъ въ мѣстѣ болѣе безопаснѣмъ и удаленномъ отъ Палѣя. 1700. Ноября 19. . . . .

382.

CXXVI. Жалоба отъ имени дворянки Александры Головинской на дворянъ: Мартына и Михаила Микульскихъ, Филона и Михаила Вороничей, о томъ, что они, во время смутъ козацкихъ, забрали пушки и мортиры изъ имѣній Головинской, укрѣпили ими свой замокъ въ Сингурахъ и отказались возвратить ихъ Головинской. Потомъ Михаилъ Микульскій, набравъ отрядъ козаковъ, по порученію Палѣя, напалъ съ ними на имѣніе Головинской, Шумскъ, избилъ ея зятя, Станислава Львовича, забралъ пчелы и дань медовую, слѣдующую Головинской, и разогналъ ея крестянъ. 1701. Февраля 22. . .

384.

CXXVII. Жалоба дворяншина Константина Корженевскаго на жолнеровъ изъ разныхъ хоругвей о томъ, что они, возвращаясь изъ похода противъ Палѣя на Хвастовъ, напали на его имѣніе, Брусиловъ, крестьянъ поранили, ограбили и скотъ ихъ угнали. Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго и присягою крестьянъ. 1701. Февраля 26. . .

386.

CXXVIII. Жалоба дворянъ: Иоанна и Александра Даниловичей Братковскихъ на дворяншина Николая Семёновскаго о томъ, что онъ, владѣя частью села Свищева, (принадлежавшою ихъ отцу и подареною послѣднимъ истцамъ), въ качествѣ залога за сумму 2000 золотыхъ, занятую имъ Дяніилу Братковскому, разорилъ это имѣніе, не возвратилъ его истцамъ, не смотря на уплату слѣдовавшей ему

стран.

- суммы и старается причинить имъ разныя обиды и убытки. 1701. Апрѣля 5. . . . . 389.
- CXXIX.** Жалоба дворянина Николая Семеховскаго на венденскаго подчашія, Даниила Братковскаго, о томъ, что онъ, вопреки собственной записи, отнялъ, бывшее у Семеховскаго подъ залогомъ, имѣніе Свищевъ, не удовлетворивши его счетовъ, переступилъ это имѣніе сыновьямъ, а самъ отправился къ Палѣю. 1701. Апрѣля 6. . . . . 391.
- CXXX.** Инструкція данная дворянами воеводства волынскаго депутатамъ отправляемымъ на сеймъ. Въ ней, между прочими пунктами, поручается посламъ требовать, чтобы гетманъ коронный изгналъ Палѣя изъ предѣловъ речи посполитой и привелъ-бы въ исполненіе, рѣшенное сеймомъ, уничтоженіе козаковъ. 1701. Апрѣля 18. . . . . 393.
- CXXXI.** Жалоба дворянина Станислава Сачинскаго на дворянъ Кумановскихъ, о томъ, что они его избили и ограбили, напавъ на дорогѣ; потомъ-же наняли козаковъ для того, чтобы убить Сачинскаго. 1701 Мая 9. . . . . 400.
- CXXXII.** Протестъ многихъ дворянъ воеводства киевскаго противъ нѣсколькихъ пунктовъ, помѣщенныхъ въ инструкціи данной посламъ, отправляемымъ на сеймъ, особенно-же противъ предложенія о предоставлении дворянскаго достоинства козацкому полковнику, Захарію Искрѣ, который угнеталъ недавно еще дворянъ воеводства киевскаго. 1701. Мая 27. 403.
- CXXXIII.** Жалоба отъ имени дворянки Маріяны Ласковой на графа Юрия Любомирскаго о томъ, что его слуга, межирицкій войтъ, Григорій Коссовичъ, съ козаками какъ межирицкими такъ и нанятыми у Палѣя, отнялъ у Ласковой Бѣлиловское имѣніе, доставшееся ей по наслѣдству. 1701. Мая 30. . . . . 405.
- CXXXIV.** Жалоба епископа луцкаго, Діонисія Жабокрицкаго, на дворянина Феодора Гулевича о томъ, что Гулевичъ разпространилъ на счетъ Жабокрицкаго клевету о томъ, якобы онъ видѣлъ у Палѣя письмо Жабо-

стран.

крицкаго, подстрѣкающе Палѣя къ войнѣ противъ речи посполитой. 1701. Октября 5. . . . . 407.

CXXXV. Инструкція данная дворянами воеводства кіевскаго посламъ отправляемымъ на сеймъ. Посламъ поручаются: Стараться препятствовать войнѣ со Шведами; примирить распри въ Литвѣ; требовать неотступно, чтобы Палѣй былъ изгнанъ изъ воеводства кіевскаго и козаки уничтожены; требовать удовлетворенія за грабежи, причиненные жолнерами; требовать: возстановленія порядка въ судопроизводствѣ, возвращенія суммы, похищенной бывшимъ епископомъ кіевскимъ, установленія правильнаго курса монеты, раздачи наградъ разнымъ дворянамъ воеводства кіевскаго и т. п. 1701. Ноября 14. . . . . 408.

CXXXVI. Приказъ короля Августа II козацкому полковнику, Семену Палѣю, чтобы онъ разпустилъ свой козацкій полкъ и очистилъ отъ козаковъ воеводства Кіевское и Браславское и городъ Хвастовъ, согласно постановленію сейма, состоявшемуся въ 1699 году. 1702. Генваря 25. . . . . 417.

CXXXVII. Письмо короля Августа II къ Семену Палѣю о томъ, что, по распоряженію сейма, козачество должно быть уничтожено; потому король предлагаетъ Палѣю очистить занимаемую имъ область и распустить козаковъ. 1702. Генваря 25. . . . . 418.

CXXXVIII. Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на подкюморія новогродскаго, Константина Слюбичъ—Заленскаго, и на князя Плію Четвертинскаго, о томъ, что они, съ помощью козаковъ Палѣя, завладѣли его селомъ, Сенницею, и его слугъ ограбили и заключили въ тюрму. 1702; Мая 18. . . . . 419.

CXXXIX. Жалоба старосты сенницкаго, Антона Чарнецкаго, на обознаго короннаго, Ивана Станислава Яблоновскаго, о томъ, что онъ, выпросивъ себѣ вторичный дипломъ изъ королевской канцеляріи на старство Сенницкое, послалъ своего слугу, Петра Рошковскаго, отнять оное у Чарнецкаго, Рошковскій, съ

стран.

- помощю полковника козацкаго Искры, занялъ село Сенницу, овладѣль имуществомъ Чарнецкаго и его слугъ, истязалъ и посадилъ въ тюрьму. 1702. Мая 18. . . . . 421.
- CXL.** Постановленіе сеймика воеводства Подольского, которымъ засѣданія сеймика откладываются и постановляется, въ виду крестьянскаго волненія, чтобы всѣ урядники сельскіе, подъ опасеніемъ смертной казни, преслѣдовали и сажали въ тюрьму воѣхъ лицъ, которыхъ можно подозрѣвать въ сочувствіи волненію. 1702. Іюня 8. . . . . 423.
- CXLI.** Инструкція данная сеймикомъ воеводства Подольского послу, отправляемому къ гетману великому коронному, въ которой просятъ гетмана прислать помощь противъ Левенцевъ и удержать офицеровъ отъ беззаконнаго преслѣдованія мѣщанъ. 1702. Іюня 8. . . . . 425.
- CXLII.** Жалоба дворянъ: Михаила Дубискаго и Алексадра Рудвицкаго на чесника подольского, Самуила Шумлянскаго, о томъ, что Шумлянскій раздражилъ извѣтами противъ нихъ Палю, вслѣдствіе чего они подверглись оскорблениямъ и опасностямъ, когдаѣдили къ Палю въ качествѣ пословъ отъ дворянъ воеводства кіевскаго. 1702. Іюля 4. . . . . 427.
- CXLIII.** Постановленіе сеймика воеводства Подольского. На немъ рѣшено собраться всѣмъ дворянамъ на поголовное ополченіе по повелѣнію королевскаго универсала; вступится за тѣхъ изъ дворянъ, которые потерпѣли отъ крестьянскаго возстанія; ограничить право перехода вновь селящихся крестьянъ, до одного года, а право слободы до трехъ лѣтъ; ограничить право частнаго сбора пошлинъ съ товаровъ; просить воеводу подольского обѣ устройствѣ выборовъ земскихъ чиновниковъ; привести въ порядокъ земскія книги; просить короля о сохраненіи городу Каменцу его привилегій и т. п. 1702. Іюля 6. . . . . 428.
- CXLIV.** Инструкція, данная дворянами брацлавскаго во-

стран.

водства посламъ, отправленнымъ къ Палѣю; имъ поручено: утвердить дружелюбныя отношенія къ Палѣю; обѣщать ему заступничество брацлавскаго воеводства на сеймѣ; требовать выдачи Федорина и Тригуба, налагшихъ на Илинцы и изранившихъ тамошнаго губернатора. 1702. Іюля 6. . . . . 433.

CXLV. Объявленіе сондецкаго старости (Юрія Любомирскаго) о томъ, что онъ отсылаетъ въ Дубенскую крѣпость козаковъ, взятыхъ въ пленъ и грабившихъ имѣнія Жолкевскаго. 1702. Іюля 10. . . . . 435.

CXLVI. Постановленіе съѣзда дворянъ воеводства кіевскаго, состоявшагося на уроцищѣ, Степановкѣ. На немъ рѣшено: объявить королю черезъ пословъ, что воеводство кіевское готово, согласно съ приказомъ короля, составить ополченіе. Выбраны начальники ополченія и опредѣлено преслѣдоватъ судебнымъ порядкомъ тѣ лица, которыя не явятся. Постановлено жаловаться королю на старосту овруцкаго о томъ, что онъ желаетъ составить подъ своимъ начальствомъ отдельное ополченіе Рѣшено предпринять искъ противъ подольского чесника, Шумлянскаго, о томъ, что онъ находится въ связи съ Палѣемъ и открываетъ ему результаты дворянскихъ совѣщаній. 1702. Августа 20. . . . . 436.

CXLVII. Инструкція, данная посламъ, отправляемымъ къ королю дворянами кіевскаго воеводства. Имъ поручено: извѣстить короля о томъ, что дворяне кіевскаго воеводства ополчились по его приказанію; просить, дабы предпиняты были мѣры къ усмиренію возстанія Самуся и Искры и къ изгнанію Палѣя изъ Хвастова; жаловаться на овруцкаго старосту о томъ, что онъ собираетъ отдельное ополченіе и разъединяетъ силы воеводства. 1702. Августа 20. . . . . 441.

CXLVIII. Инструкція данная посламъ, отправляемымъ дворянами кіевскаго воеводства къ великому коронному гетману. Имъ поручено: просить гетмана о томъ, чтобы онъ изгналъ Цалѣя изъ Хвастова, чтобы

стран.

- усмирилъ возстаніе Искры и Самуся, чтобы размѣстилъ часть войска въ староствахъ кіевскаго воеводства и чтобы вознаградилъ обиды, нанесенныя разными хоругвями дворянамъ этого воеводства. 1702. Августа 20. . . . . 444.
- CXLIX. Универсалъ кастролна волынскаго, Франциска Ледуховскаго, къ дворянамъ волынскаго воеводства, объявляющій о возстаніи Самуся и созывающій дворянское ополченіе. 1702. Августа 30. . . . . 447.
- CL. Письмо наказнаго гетмана, Самуся Ивановича, къ козацкимъ старшинамъ, находившимся около Днѣстра: Палладію, Валазону и Рынгашу, о томъ, что Самусь исполнилъ присягу на вѣрность Петру I и подчинился гетману Мазепѣ, что онъ осаждаетъ Бѣлую Церковь и намѣренъ изгнать всю шляхту изъ Украины. Онъ проситъ ихъ собрать побольше войска и спѣшить къ нему на помощь. 1702. Сентября 7. . . . . 449.
- CLI. Письмо полковника Семена Палѣя къ ротмистру Палладію, о томъ, чтобы онъ спѣшилъ соединиться съ Палѣемъ, котораго жители приднѣстровскіе признали своимъ покровителемъ. 1702. Сентября 7. (?) 450.
- CLII. Универсалъ подкоморія подольскаго, Ивана—Мартына Богуша, къ дворянамъ воеводства Подольскаго, созывающій ихъ на поголовное ополченіе противъ возставшихъ крестіянъ и козаковъ, истребляющихъ шляхту въ воеводствѣ Подольскомъ. 1702. Сентября 9. . . . . 451.
- CLIII. Жалоба луцкаго гродскаго писаря, Лаврентія Пепловскаго, на управляющаго мѣстечкомъ Зинковомъ, дворянина Франциска Бережанскаго, о томъ, что зинковскіе крестіяне напали на село Пепловскаго, Маліевцы, и, называясь козаками Палія и Самуся, произносили угрозы, требовали контрибуціи и оскорбили управляющаго, дворянина Михаила Ходоровскаго. 1702. Сентября 13. . . . . 452.
- CLIV. Объявленіе житомирскаго стольника, Реміяна Суриня, о томъ, что онъ, по причинѣ козацкаго

стран.

- возстанія, не могъ отправиться въ назначенный срокъ,
въ Топорискую волость, для принятія, бѣжавшихъ
туда, своихъ крестіянъ. 1702. Сентября 14. . . . . 454.
- CLV. Тяжба между мѣщанами Каменецкими за подозрѣ-
ніе одного изъ нихъ въ сочувствіи козацкому дви-
женію. 1702. Сентября 16—21 . . . . . 455.
- CLVI. Инструкція, данная дворянами воеводства По-
дольскаго посламъ, отправляемымъ къ гетману поль-
ному коронному. Дворяне просятъ помочи противъ
козаковъ и возставшихъ крестіянъ, просятъ от-
пустить жалованіе каменецкому гарнизону и его
команданту и снестись съ господаремъ Молдав-
скимъ и гетманомъ Мазепою, дабы они запретили
своимъ подчиненнымъ переходить въ ряды возстав-
шихъ козаковъ. 1702. Сентября 20. . . . . 457.
- CLVII. Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска
Ледуховскаго, созывающій дворянъ волынскаго вое-
водства на поголовное ополченіе противъ козаковъ.
1702. Сентября 22 . . . . . 460.
- CLVIII. Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска
Ледуховскаго, созывающій дворянъ волынскаго вое-
водства на поголовное ополченіе противъ козаковъ
и угрожающій военнымъ судомъ тѣмъ, которые
не явятся. 1702. Октября 3. . . . . 461.
- CLIX. Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска
Ледуховскаго къ дворянамъ волынскаго воеводства,
приглашающій ихъ собраться на сеймикъ для
принятія мѣръ противъ козацкаго возстанія. 1702.
Октября 8. . . . . 463.
- CLX. Рѣшеніе военного суда воеводства волынскаго по
дѣлу подчашія венденскаго, Даніила Братковскаго,
обвиненнаго въ участіі въ козацкомъ возстаніі.
Судъ откладываетъ окончательное рѣшеніе дѣла и
дозволяетъ обвиненному представить въ свое оправ-
даніе свидѣтелей, а также приказываетъ арестовать
войта межирицкаго, Григорія Коссовича, объ участіи
котораго въ дѣлѣ возстанія найдены указанія. 1702.
Октября 17. . . . . 464.

стран.

- CLXI.** Объявление отъ кастеляна и начальника поголовного ополчения воеводства волынского, Франциска Ледуховского, о томъ, что онъ учреждаетъ въ лагерь военный судъ и что члены этого суда исполнили уже законную присягу. 1702. Октября 18. 465.
- CLXII.** Универсалъ волынскаго кастеляна, Франциска Ледуховскаго, къ дворянамъ волынского воеводства, извѣщающій ихъ о срокѣ, назначенномъ для сеймика. 1702. Ноября 2. . . . . 467.
- CLXIII.** Универсалъ подстолія земскаго и писаря гродскаго Летичевскаго, Іосифа Домбровскаго къ дворянамъ воеводства Подольскаго, созывающій ихъ на поголовное ополченіе противъ возставшихъ крестьянъ. 1702. Ноября 11. . . . . 468.
- CLXIV.** Духовное завѣщаніе, составленное передъ казнью дворяниномъ Данииломъ Братковскимъ. Онъ распредѣляетъ между дѣтьми свое имущество, предписывая имъ быть вѣрными Православной вѣрѣ, прощаются съ семействомъ и друзьями, поручаетъ сыну: вознаградить обиду, которую завѣщатель нѣкогда нанесъ какому-то крестьянину, раздать деньги въ разныя церкви, давать милостыню, устроить поминальные обѣды для нищихъ и т. п. 1702. Ноября 13. 470
- CLXV.** Постановліе сеймика воеводства Волынского, по которому опредѣлено: собрать противъ козаковъ ополченіе изъ всего воеводства, по одному солдату (шляхтичу или иностранцу) изъ каждыхъ 30 дымовъ; устроить сборъ податей, предоставить волынскому кастеляну право созывать поголовное ополченіе дворянъ и предать военному суду Даниила Братковскаго; отправить пословъ для испрошеннія помощи противъ козаковъ къ гетманамъ и къ воеводствамъ: Русскому, Белскому и Люблинскому и къ землѣ Холмской. 1702. Ноября 20. . . . . 474.
- CLXVI.** Постановленія конфедераций дворянъ Летичевскаго уѣзда содержащія выборы чиновниковъ и мѣры

стран.

предпринятія для подавленія крестьянскаго воз-
станія. 1702. Ноября 20. . . . .

478.

CLXVII. Жалоба дворянъ: Мошковскихъ, Бовсуновскихъ,
Васьковскихъ, Пашинскихъ и другихъ на овруц-
каго старосту, Франциска Потоцкаго, и на ловчего
брацлавскаго, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ,
что, когда истцы отправились въ ополченіе воевод-
ства кіевскаго, то Потоцкій и Жабокрицкій напали
сь вооруженными людьми на ихъ жилища, род-
ственниковъ ихъ изранили и имущество пограбили.
1702. Ноября 21. . . . .

481.

CLXVIII. Рѣшеніе военнаго суда, установленнаго въ вое-
водствѣ волынскомъ, по дѣлу дворянина Братков-
скаго, обвиненнаго въ участіи въ козацкомъ воз-
станіи. Судъ военный опредѣляетъ подвергнуть
Братковскаго пыткѣ, для получения отъ него болѣе
подробныхъ показаній. 1702. Ноября 22. . . . .

483.

CLXIX. Универсалъ короннаго подкоморія, графа Юрія-
Домініка Любомирскаго, къ дворянамъ волынскаго
воеводства. Любомирскій объявляетъ, что онъ готовъ
содѣйствовать дворянамъ въ усмирѣніи козаковъ
и приглашаетъ ихъ собраться въ лагерь подъ По-
лонное. 1702. Ноября 22. . . . .

485.

CLXX. Рѣшеніе военнаго суда, по которому приговари-
ваются къ пыткѣ крестіане изъ мѣстечка Деревичъ,
обвиненные въ намѣреніи принять участіе въ ко-
зацкомъ возстаніи. 1702. Ноября 22. . . . .

486.

CLXXI. Позовъ, требующій въ военный судъ воеводства
волынскаго дворянъ: Григорія Дидковскаго и Ивана
Езерскаго, вслѣдствіе жалобы на нихъ купцовъ изъ
мѣстечка Полоннаго, евреевъ: Марка Іовелевича и
Мошка Шлѣмовича о томъ, что когда евреи эти
бѣжали во время козацкаго возстанія, то они напя-
ли Дидковскаго и Езерскаго, бывшихъ тогда въ
ополченіи волынскаго воеводства, проводить ихъ
обозъ; но Дидковскій и Езерскій завели ихъ на
ложный путь, въ лѣсъ, и тамъ ограбили. 1702.
Ноября 24. . . . .

487.

- CLXXII.** Приговоръ военнаго суда, по которому назначается смертная казнь съ четвертованием крестінину Пвіну изъ мѣстечка Деревичъ за то, что онъ похвалялся истреблять Ляховъ и Евреевъ, а потомъ можно обвинить другихъ крестіянъ въ этомъ намѣреніи. 1702. Ноября 25. . . . . 493.
- CLXXIII.** Приговоръ стерпной казни на дворянина Даніила Братковскаго за участіе въ козацкомъ восстаніи, изданный военнымъ судомъ, учрежденнымъ въ воеводствѣ волынскомъ. 1702. Ноября 25. . . . . 494.
- CLXXIV.** Письмо отъ русскаго посланника въ Варшавѣ къ гетману Мазепѣ, о томъ, что шведскіе агенты разпускаютъ слухъ, якобы восстаніе Самуся произошло свѣдома Петра I и при содѣйствіи Мазепы. Онъ проситъ Мазепу опровергнуть неизрѣменно эти слухи, войти для этого въ сношеніе съ польскими властями и не пропускать своихъ козаковъ къ Самусю. 1702. Въ концѣ ноября. . . . . 495.
- CLXXV.** Протестъ нѣкоторыхъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ подчашія житомирскаго, Казимира Стецкаго, и чесника житомирскаго, Александра Кнегининскаго, о томъ, что они, присвоивъ своей партіи имя воеводства кіевскаго, отдѣлились отъ начальника ополченія этого воеводства, старосты овруцкаго, Франциска Потоцкаго, неумѣніемъ вести военные дѣйствія и угнетеніемъ крестіянъ усилили козацкое восстаніе и были причиной гибели многихъ дворянъ и пораженія кварцянаго войска. 1702. Декабря 2. . . . . 197.
- CLXXVI.** Универсалъ гетмана польнаго короннаго, графа Адама-Николая Сенявскаго, къ военнымъ начальникамъ о томъ, чтобы они, вмѣстѣ со своими командами, являлись въ лагерь, такъ какъ Сенявскій намѣренъ двинуться въ походъ на козаковъ. 1702. Декабря 4. . . . . 499.
- CLXXVII.** Позовъ отъ имени публичнаго обвинителя военнаго суда воеводства волынскаго, Андрея Клодницкаго, и епископа уніатскаго, луцкаго и

стран.

острожскаго, Діописія Жабокрицкаго, по которому требуется отъ управляющаго Клеванскимъ имѣніемъ, дворянину Станислава Тарчевскаго, чтобы онъ выдалъ въ военный судъ, проживавшаго въ Клевани, православнаго священника Ioanna, отлученнаго отъ церкви Жабокрицкимъ за неповиновеніе его власти и обвиняемаго въ томъ, что онъ, состоя въ связи съ Пальемъ и Самусемъ, явился на Волынь съ тою цѣллю, чтобы побуждать народъ къ возстанію. 1702. Декабря 5. . . . . 501.

CLXXXVIII. Жалоба обознаго воеводства подольскаго, Станислава Шидловскаго, и другихъ дворянъ, на управляющаго Китайгородскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Овсяницкаго, и на крестьянъ села Нифедовецъ, о томъ, что, когда Шидловскій прибыль съ другими дворянами въ Нифедовцы, и остановился ночевать, крестьяне разбѣжались, взводновали окрестныя села, ночью напали на дворянъ, обратили ихъ въ бѣгство и ограбили ихъ вещи, Овсяницкій же отказался наказать ихъ за это. 1702. Декабря 9. 503.

✓ CLXXIX. Жалоба обознаго воеводства Подольскаго, Станислава Шидловскаго, и другихъ дворянъ на управляющаго мѣстечкомъ Сокольцемъ, дворянина Антона Высокинскаго, о томъ, что, когда истцы ночевали въ селѣ Нифедовцахъ, Высокинскій увѣдомилъ о ихъ прѣздѣ крестьянъ села Сокульца, побудилъ ихъ такимъ образомъ къ нападенію на истцевъ и къ разграбленію ихъ имущества. 1702. Декабря 9. 504.

✓ CLXXX. Жалоба дворянина Ивана Овсяницкаго, управляющаго имѣніемъ Китайгородскимъ, на дворянъ: Станислава Шидловскаго, Антонія Гораздовскаго и другихъ, о томъ, что они, принявъ на себя должность обозныхъ воеводства подольскаго, небрежно ее исполнили и, остановившись ночевать въ селѣ Нифедовцахъ, принадлежащемъ къ Китайгородскому имѣнію, расположились столь беспечно, что дали возможность козакамъ напасть на нихъ и распилить,

стран.

а потомъ они-же обвинили въ нападеніи невинныхъ крестіанъ Нефедовскихъ. 1702. Декабря 9. . . . .

506.

CLXXXI. Объявленіе отъ имени стольника мозырскаго, Александра Немирича, о томъ, что, во время разгрома шляхтичей воеводства кіевскаго и войска польскаго козаками и крестьянами въ лагерѣ подъ Бердичевомъ, разграблены были разныя вѣщи и бумаги Немирича и, въ томъ числѣ, пропала привилегія королевская, на основаніи которой Немирічъ владѣлъ бывшимъ монастырскимъ селомъ—Жаревицами. 1702. Декабря 12. . . . .

507.

CLXXXII. Жалоба капитана Фридриха Левенфатера на дворянина Сигизмунда Шукшту о томъ, что Шукшта старался поймать и убить Левенфатера въ то время, когда послѣдній бѣжалъ, по примѣру другихъ дворянъ, изъ кіевскаго воеводства въ волынское, вслѣдствіе козацкаго движенія. 1702. Декабря 16.

509.

CLXXXIII. Жалоба дворянина Станислава Сузкаго на мѣщанъ города Дунаевецъ, о томъ, что они, принявъ участіе въ козацкомъ восстаніи, напали на Сузкаго, ограбили его, избили, похвалялись его утопить, обезглавить или отвести къ своему полковику и, наконецъ, обнаживъ его, привязали къ дереву въ лѣсу и въ такомъ положеніи оставили. 1703. Генваря 2. . . . .

511.

CLXXXIV. Постановленіе сеймика воеводства волынскаго: обѣ устройствѣ милиціи и денежнаго сбора, назначенныхъ для отраженія козаковъ, о сборѣ податей для уплаты войску, обѣ учрежденіи почты до окончанія войны, обѣ отдачѣ подъ судъ Григорія Косовича, войта Межиріцкаго, и какого-то острожскаго мѣщанина за сношенія ихъ съ Палтаемъ и т. п. 1703. Генваря 8. . . . .

513.

CLXXXV. Письмо писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее извѣстіе о вторженіи козаковъ въ Подолію. 1703. Генваря 10. . . . .

520.

CLXXXVI. Письмо козацкаго полковника, Шпака, къ коммendantу каменецкому, Кошкелю, извѣщающее о томъ,

стран.

что Шпакъ пришелъ въ подольское воеводство по приказанію короля, и что, вслѣдствіе необходимости заступаться за крестіянъ, у него случаются столкновенія со шляхтичами. 1703. Генваря 12. . . . .

521.

CLXXXVII. Жалоба отъ имени теребовельского мечника, Михаила Буржинскаго, на шляхту Барскую, крестіянъ изъ села Горбашева и мѣщанъ Летицевскихъ о томъ, что они, принимая участіе въ возстаніи, напали на село Буржинскаго—Марковцы, ограбили совершенно и сожгли оное, крестьянъ забрали въ плѣнъ, найденные же документы уничтожили. 1703. Генваря 18. . . . .

522.

CLXXXVIII. Универсалъ виленскаго кастеляна, князя Януша-Антонія Вишневецкаго, къ жителямъ принадлежащихъ ему имѣній о томъ, чтобы они выдали по 100 золотыхъ съ села на содержаніе литовскаго войска, пришедшаго отражать козаковъ. 1703. Генваря 23. . . . .

524.

CLXXXIX. Жалоба дворянина Войтека Заленскаго на боярина Мацеевскаго о томъ, что онъ подстрекалъ къ возстанію крестьянъ, и потомъ, когда Заленскій приказалъ его задержать, бѣжалъ, оставивши свою лошадь. 1703. Генваря 29. . . . .

525.

CXC. Жалоба овручскаго городничего, Ивана Вагуры, на крестіянина Грыцка Молчана о томъ, что Молчанъ участвовалъ въ прежнихъ козацкихъ возстаніяхъ; въ послѣднее же время приказалъ своей женѣ зажечь дворы въ имѣніи Вигуры, селѣ Тушебинѣ, и изувѣчилъ топоромъ одного изъ его крестьянъ: Факты эти подтверждаются свидѣтельствомъ вознаго. 1703. Генваря 31. . . . .

527.

CXCI. Объявленіе венденскаго стольника, Криштофа Сечинскаго, о томъ, что онъ не можетъ платить изъ села своего, Лопавшъ, прежнего количества подати, потому что часть крестьянъ его выселилась въ Подолію, часть пристала къ козацкому возстанію, а имущество остальныхъ истреблено пожаромъ. 1703. Генваря 31. . . . .

529.

104

- CXCII.** Универсалъ региментаря воеводства подольскаго, Михаила Гумецкаго, о томъ, что онъ поручаетъ усмирение козацкаго и крестьянскаго возстанія стражнику подольскому, Станиславу Шидловскому. 1703. Февраля 7. . . . . 531.
- CXCIII.** Жалоба ротмистра летичевскаго, повѣта, Станислава Кавецкаго, на дворянина Высокинскаго о томъ, что онъ оказывалъ покровительство крестьянамъ, принимавшимъ участіе въ возстаніи, и, заступаясь за нихъ, наносилъ обиды Кавецкому. 1703. Февраля 7. 532.
- CXCIV.** Объявление писаря посполитаго рушениі кіевскаго воеводства, Михаила Федкевича, о томъ, что, послѣ Бердичевской битвы съ козаками, въ которой онъ едва не погибъ, козаки захватили въ шляхетскомъ обозѣ всѣ документы Федкевича и уничтожили ихъ. 1703. Февраля 9. . . . . 533.
- CXCV.** Показанія отобранныя на допросѣ отъ крестьянина Олексы Пѣцового и еврея Шлемы Ирхимовича о подробностяхъ крестьянскаго возстанія. 1703. Февраля 9. . . . . 535.
- CXCVI.** Инструкція, данная дворянами подольскаго воеводства послу, отправляемому ими къ великому коронному гетману. Послу поручено: благодарить гетмана за помощь, оказанную при усмиреніи возстанія; просить, дабы не всѣ войска были выведены изъ Подолія и чтобы 2 хоругви были оставлены до окончательного успокоенія края; донести, что дворяне преслѣдуютъ остатки возстанія, но что возставшіе бѣгутъ въ Молдавію и тамъ находять пріютъ, потому поручено просить гетмана дабы онъ требовалъ ихъ выдачи. 1703. Февраля 10. . 536.
- CXCVII.** Жалоба дворянина Мартына Крузера на дворянина Ивана Сускаго о томъ, что онъ несправедливо обвинилъ въ участіи въ козацкомъ возстаніи мѣщанъ мѣстечка Дунаевецъ и навелъ на нихъ обыскъ. Притомъ Крузеръ доставилъ въ тюрму крестьянина Леська, участвовавшаго въ возстаніи и пойман-

стран.

наго дунаевскими мѣщанами вмѣстѣ съ похищенными имъ лошадьми. 1703. Февраля 12. . . .

538.

CXCVIII. Жалоба дворянина Мартына Крузера на региментара воеводства подольского, Михаила Гумецкаго, о томъ, что Гумецкій должно обвинить мѣщанъ мѣстечка Дунаевецъ въ участіи въ козацкомъ возстаніи, между тѣмъ какъ они противудѣйствовали возстанію и обличили въ участіи въ ономъ жителей сель: Борсуковецъ и Бучай. 1703. Февраля 16.

539.

CXCIIX. Протестъ дворянъ воеводства кіевскаго противъ овруцкаго старости, Франциска Потоцкаго, и брацлавскаго ловчего, Бенедикта Жабокрицкаго, о томъ, что они, не только не присоединились къ ополченію кіевскаго воеводства, но, напротивъ того, употребляли всѣ усилия къ тому, чтобы отдалить отъ воеводства дворянъ овруцкаго повѣта. Они устроили беззаконные совѣщанія, суды, выборы, издавали незаконные универсалы, въ походѣ противъ казаковъ не участвовали, грабили жилища дворянъ, отправившихся въ походъ и, наконецъ, исполненнымъ клеветы протестомъ обвинили всѣхъ дворянъ воеводства кіевскаго въ причиненіи общественныхъ бѣдствій. 1703. Февраля 17. . . . .

541.

CC. Письмо гетмана великаго короннаго, Любомирскаго, къ господарю Молдавскому съ предложеніемъ выдавать по требованію подольской шляхты молдавскихъ подданныхъ, принимавшихъ участіе въ возстаніи и потомъ бѣжавшихъ за Днѣстръ. 1703. Февраля 18. . . . .

550.

CCI. Жалоба управляющаго городомъ Плоскировомъ, дворянина Адама Белевскаго, на дворянъ: Ивана Саковича, Антонія Дубискаго, Петра Грину и другихъ, о томъ, что они, носилѣ побѣды одержанной надъ козаками, разрушили винокурню и заграбили бывшіе въ ней—утварь и скотъ. 1703. Февраля 27.

551.

CCII. Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, собравшагося по причинѣ козацкаго возстанія въ Владимірѣ волынскомъ. На немъ выбраны комиссары

стран.

- для заключенія мира со Шведами и послы къ прі-
масу и къ гетману великому коронному, съ прось-
бою прислатъ въ воеводство кіевское отрядъ вой-
ска на помощь противъ козаковъ. 1703. Февраля 28. 553.

CCIII. Объявленіе дворянини Антонія Высокинскаго о
томъ, что онъ убилъ бывшаго сотника возставшихъ
крестьянъ, Яцка, разорившаго многія шляхетскія
имѣнія. Онъ представляетъ въ судъ трупъ и ору-
жіе убитаго. 1703. Февраля 28. . . . . 557.

CCIV. Инструкція, данная дворянами воеводства подоль-
скаго посламъ, отправляемымъ отъ имени подоль-
скаго воеводства къ Молдавскому господарю. Послы
должны требовать отъ господаря: выдачи крестьянъ,
бѣжалвшихъ въ Молдавію послѣ усмиренія возстанія,
наказанія молдавскихъ подданныхъ, принимавшихъ
участіе въ возстаніи, выдачи скота, захваченнаго
Молдаванами изъ пограничныхъ подольскихъ сель-
и приказа молдавскимъ начальникамъ удовлетворять
жалобы дворянъ подольскихъ 1703. Марта 12. 558.

CCV. Жалоба отъ имени дворянъ: Степана и Терес-
сія Кросовскихъ, на многихъ дворянъ, сосѣдей ихъ,
о томъ, что послѣдніе, пользуясь отсутствіемъ
Кросовскихъ, случившимся по поводу козацкаго
возстанія, переодѣвшись козаками, напали на ихъ
имѣніе, Вереміевцы, и совершили оное ограбили.
1703. Марта 17. . . . . 562.

CCVI. Универсалъ гетмана польнаго короннаго, Адама
Николая Синявскаго, къ жителямъ воеводствъ: По-
дольскаго Брацлавскаго и Волынскаго и къ началь-
никамъ, расположенныхъ въ этихъ воеводствахъ,
войскъ, о томъ, что крестіянское возстаніе усми-
рено; гетманъ приглашаетъ жителей спокойно воз-
вращаться домой, а начальникамъ войскъ приказы-
ваетъ прекратить беспорядки, производимые подъ
предлогомъ усмиренія крестіянъ. 1703. Марта 18. 564.

CCVII. Выдача на поруки дворянину Станиславу-Николаю
Высокинскому, крестіянъ: Ивана изъ села Ольхов-

стран.

ца и Леська изъ села Жваньчика, обвиненныхъ въ участіи въ восстанії. 1703. марта 20. . . . 566.

CCVIII. Отвѣтъ Молдавскаго господари шляхтѣ воеводства подольскаго. Онъ объявляетъ, что не выдастъ крестьянъ, бѣжавшихъ въ Молдавію, пока не будутъ ему выданы Молдаване, поселившіеся въ Подоліи и Украинѣ и поступившіе въ польское войско. Уроженцевъ-же Молдавскихъ, участвовавшихъ въ восстаніи, обѣщаетъ судить самъ, если подольскіе дворяне представятъ доказательства ихъ виновности. Чиграничные мѣлкіе споры обѣщаетъ разслѣдовывать и удовлетворить. 1703. марта 26. . . .

CCIX. Постановление сеймика воеводства Подольского о томъ, чтобы, въ предъупреждение возстаній крестьянскихъ, сократить срокъ слободъ и усилить повинности крестьянъ, чтобы конфисковать скотъ крестьянъ, участвовавшихъ въ возстаніи, и требовать у господаря молдавскаго казнитъхъ, которые бѣжали въ его владѣнія. Далѣе дѣлаются распоряженія о земскихъ сборахъ и. т. п.
1703. марта 27. 570.

ССХ. Приговоръ гродскаго кременецкаго суда по дѣлу дворянина Ивана Опацкаго, обвиненнаго дворяниномъ Михаиломъ Боровскимъ въ возмущеніи крестьянъ и въ сношеніяхъ съ Самусемъ и Палѣемъ. Судъ дозволяетъ Опацкому очиститься отъ обвинения посредствомъ присяги, но приговариваетъ его къ денежному штрафу и къ тюремному заключенію за неосторожныя слова, сказанныя имъ во время козацкаго восстанія. 1703. Апрѣля 28. . . . . 573.

CCXI. Жалоба дворянина Станислава Шидловского на старосту юковельского, Морштына, о томъ, что послѣдній держитъ въ своемъ имѣніи, Могилевѣ, управляющаго, покровительствующаго крестьянскому возстанію. 1703. Мая 7.

CCXII. Жалоба отъ имени дворянина Станислава Шидловского на жителей мѣстечка Нопайгроdа о томъ, что они, во время крестьянскаго возстанія, отка-

стран.

зались выдать, бѣжавшаго къ нимъ, вора и ограбили село Шидловскаго—Берлинцы. 1703. Мая 7. 576.

CCXIII. Жалоба отъ имени луцкаго городничего, Ремигия Радошевскаго, на Кузминскаго осадцу, Криштофа Керекешу, о томъ, что онъ ворвался насильно въ Константиновскій замокъ и освободилъ, заключеннаго въ немъ въ тюрьмѣ, войта Кузминскаго, обвиненнаго въ участіи въ возстаніи и хранившаго у себя списки крестьянъ, участвовавшихъ въ заговорѣ. 1703. Мая 9. . . . . 577.

CCXIV. Жалоба дворянинна Ивана Радоманскаго на дворянинна Станислава Улесскаго, о томъ, что Улескій напалъ на дорогѣ на крестьянъ, бѣжавшихъ отъ козаковъ изъ Летичевскаго старостства въ крѣпость Межибожъ, разогналъ ихъ и ограбилъ. 1703. Мая 19. . . . .

CCXV. Счетъ убытковъ, понесенныхъ дворяниномъ Иваномъ Сигизмундомъ Шепингомъ при нападеніи козаковъ на его дворъ и село—Ярмолинцы, а также во время стычки съ козаками подъ Савинцами. 1703. Июня 21. . . . . 578.

CCXVI. Приговоръ гродскаго летичевскаго суда, осуждающей на смертную казнь и на безчестіе крестьянъ села Михаловецъ, по жалобѣ на нихъ дворянинна Александра Контскаго о томъ, что они, участвуя въ козацкомъ возстаніи, ограбили село Контскаго—Филиповцы и многихъ крестьянъ его побудили присединиться къ козакамъ. 1703. Июна 27. 579.

CCXVII. Постановленіе съѣзда дворянъ воеводства киевскаго, состоявшагося подъ Лугинами: дворяне выбираютъ начальниковъ ополченія, также пословъ на сеймъ и отдельно къ королю, гетманамъ и т. д., между прочимъ къ Палѣю—съ просьбою, дабы онъ дозволилъ дворянамъ воеводства киевскаго возвратиться въ свои имѣнія и собираться на съѣзы. Постановляютъ также требовать удовлетворенія отъ старосты Овруцкаго, Потоцкаго, за разрывъ единства воеводства и за обиды причиненные чимъ тѣмъ

стран.

дворянамъ, которые отправились въ ополченіе.

1703. Июля 4. . . . . 588.

CCXVIII. Письмо, писанное изъ Львова неизвѣстнымъ лицемъ, содержащее разныя текущія новости, между прочимъ извѣстія о поспѣшномъ укрѣпленіи Пальмъ Бѣлой Церкви. 1703. Августа 1. . . . . 595.

CCXIX. Жалоба межыбожского комманданта, капитана Ивана Кулаковскаго на подчашія житомирскаго, Александра Контскаго, о томъ, что онъ дозволилъ своимъ слугамъ и крестьянамъ изъ села Филиповецъ грабить и убивать жителей села Зинковецъ и получилъ отъ нихъ часть добычи. Когда-же Кулаковскій задержалъ нѣкоторыхъ изъ грабителей и обвинилъ ихъ въ участіи въ возстаніи, то Контскій подалъ на него въ судъ жалобу, исполненную клеветы и несправедливыхъ обвиненій. 1703. Августа 9. 596.

CCXX. Объявленіе подтвержденное присягою мѣщанъ города Старого Константина о томъ, что городъ ихъ сожженъ и совершенно разоренъ козаками, три раза на него нападавшими, а потомъ войскомъпольскимъ, усмирявшимъ козаковъ. 1703. Августа 14. 599.

CCXXI. Жалоба отъ имени новгородскаго старосты, Юрія Пасочинскаго, на дворянъ: Михаила и Федора Клитинскихъ о томъ, что они, подъ предлогомъ усмиренія возставшихъ крестьянъ, уже послѣ успокоенія возстанія, напали на имѣніе Пасочинскаго, мѣстечко Уладовку, и ограбили въ немъ крестьянъ. 1703. Сентября 27. . . . . 601.

CCXXII. Жалоба отъ имени дворянина Богуслава Барановскаго на дворянъ: Феликса и Антонія Михаловскихъ, о томъ, что они напали на имѣніе Барановскаго—Яновъ, разоренное уже козаками, забрали разное имущество и перевели въ свое имѣніе, Голяки, нѣсколько крестьянъ. Факты эти подтверждаются присягою крестьянъ. 1703. Октября 3. . . . . 603.

CCXXIII. Объявленіе дворянина Ивана Кутыевскаго о томъ, что у него находятся документы, принадлежащіе князю Ильѣ Четвертинокому, которые онъ спасъ

стран.

отъ козаковъ, увезши ихъ изъ имѣнія князя Четвертинскаго, Комаргрова, во время всеобщаго бѣгства дворянъ воеводства брацлавскаго; но что онъ не возвратить ихъ прежде, чѣмъ ему возвращено будетъ ~~шего~~ движимое имущество, оставленное имъ, по совѣту князя Четвертинскаго, у мѣщанъ Комаргровскихъ. 1703. Ноября 24. . . . .

605.

CCXXIV. Жалоба отъ имени дворянки Маріяны Молодецкой и дѣтей ея на Александра Швеца и другихъ мѣщанъ города Гусатина о томъ, что они, въ числѣ 130 человѣкъ, принимали дѣятельное участіе въ козацкомъ возстаніи и, напавъ на Іосифа Молодецкаго, мужа Маріяны, убили его. Тѣло покойника представляется въ судъ, а также свидѣтельство вознаго о томъ, что обвиненные арестованы. 1704. Генваря 30. . . . .

607.

CCXXV. Жалоба отъ имени луцкаго епископа, Діонисія Жабокрицкаго, на принадлежащихъ къ кармелитскому, Дорогостайскому монастырю рудниковъ изъ мѣстечка Искорости о томъ, что рудники эти, вмѣстѣ съ Паліевыми козаками, ограбили домъ крестьянина Жабокрицкаго. 1704. Февраля 1. . . . .

610.

CCXXVI. Жалоба хорунжія, Андрея Діяковскаго, на всѣхъ жителей мѣстечка Стрижавки о томъ, что они, во время козацкаго возстанія, ограбили хоругви, которою командовалъ Діяковскій, а потомъ, годъ спустя, по наущенію шляхтича Дембинскаго и приходскаго священника, Романа Падинскаго, отняли у жолнеровъ той-же хоругви лошадей, выгнали ихъ изъ квартиръ и перехватили, присланное имъ отъ региментаря, жалованіе. 1704. Февраля 4. . . . .

612.

CCXXVII. Жалоба мѣщанъ могилевскихъ. Давида Лейзоровича и войта Онуфрія Кучмы на стражника подольскаго, Станислава Шидловскаго, и дворянъ: Антонія Шидловскаго и Якова Погрошевскаго о томъ, что они, уже послѣ усмиренія козацкаго возстанія, заняли съ вооруженною толпою мѣстечко

- стран.
- Гусатинъ и села къ нему прилежащія и ограбили
ихъ. 1704. Февраля 5. . . . . 614.
- CCXXVIII.** Жалоба полковника волosкихъ хоругвей, Стани-
слава Подлецкаго, на намѣстника, войта и всѣхъ
жителей мѣстечка Багриновецъ о томъ, что они,
вооружившись въ числѣ 300, не дозволили пройти
черезъ мѣстечко отряду, находившемуся подъ на-
чальствомъ Подлецкаго, нанесли побои какъ ему,
такъ и его подчиненнымъ и разграбили часть ихъ
обоза. 1704. Февраля 8. . . . . 615.
- CCXXIX.** Жалоба дворянина Петра Кроковскаго на мѣ-
шанъ Ново-Константиновскихъ о томъ, что они,
во время козацкаго возстанія, ограбили его имѣніе,
село Свѣчную. 1704. Февраля 12. . . . . 618.
- CCXXX.** Жалоба отъ имени полковника волоскихъ хоругвей,
Станислава Подлецкаго, на управляющаго Ладыжин-
скимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окуневскаго, о
томъ, что онъ разогналъ жителей изъ окрестностей
Ладыжина, для того, чтобы лишить квартиръ отрядъ,
состоящій подъ командою Подлецкаго, и потомъ,
выпросивъ у Палля изъ Умани 200 козаковъ, намѣ-
ревался съ ними напасть на Подлецкаго. 1704.
Марта 8. . . . . 619.
- CCXXXI.** Жалоба поручика, Станислава Бенецкаго, на
жителей Ягорлицкаго старства о томъ, что они
напали вооруженные на квартировавшій въ Ягорлиц-
комъ староствѣ отрядъ войска, расположенный тамъ,
какъ для охраненія границъ, такъ и для оконча-
тельного усмиренія крестьянъ; они выгнали жолне-
ровъ изъ квартиръ, преслѣдовали ихъ на разстояніі
7 миль, одного жолнера убили, другого изранили
и отняли у хоругви казну, назначенную для по-
купки лошадей. 1704. Марта 9. . . . . 622.
- CCXXXII.** Жалоба дворянина Фелиціана Михаловскаго на
дворянина Михаила Клитинскаго о томъ, что Кли-
тинскій доставлялъ возставшимъ козакамъ военные
припасы, извѣщаючи ихъ о движеніяхъ польскихъ

стран.

войскъ и укрывалъ крестіянъ, принимавшихъ участіе въ возстанії. 1704. Марта 12. . . . .

624.

CCXXXIII. Жалоба дворянина Фелиціяна Михаловскаго на дворянина Богуслава Барановскаго о томъ, что Барановскій ложно обвинилъ его въ разореніи жителей мѣстечка Янова, между тѣмъ какъ жители Янова, сами принявши участіе въ крестьянскомъ возстаніи, соединились съ полкомъ Карнауха, напали на село Михаловскаго, Голяки, побудили его крестьянъ присоединиться къ возстанію и имущество его разграбили и разорили. 1704. Марта 20.

625.

CCXXXIV. Жалоба, управляющаго Ладыжинскимъ имѣніемъ, дворянина Ивана Окуневскаго, на полковника воло-шскихъ хоругвей, Станислава Подлецкаго, о томъ, что онъ, квартируя въ Брацлавскомъ староствѣ, отправилъ въ Ладыжинъ часть своихъ солдатъ, которые заграбили скотъ у крестьянъ и самыхъ крестьянъ разогнали. 1704. Апрѣля 16. . . .

627.

CCXXXV. Рѣшеніе гродскаго владимірскаго суда по дѣлу между дворяниномъ Яковомъ Ледуховскимъ и ко-нюшимъ короннымъ, Александромъ Конецпольскимъ, о томъ, что Конецпольскій предоставилъ Ледухов-скому въ аренданое владѣніе на 3 года свои имѣнія, Паволочь и Котельню; Ледуховскій—же не могъ ими пользоваться, такъ какъ они были заняты Палѣемъ. Судъ отстрочилъ рѣшеніе до слѣдующихъ рочковъ по просьбѣ тяжущихся, заявившихъ надежду при-мириться до того времени. 1704. Апрѣля 20. . . .

629.

CCXXXVI. Жалоба дворянина Петра Кроковскаго на дво-рянина Ивана Кулаковскаго, о томъ, что Кулак-овскій передерживаетъ въ своемъ имѣніи, селѣ Волосовцахъ, крестьянъ, бѣжавшихъ изъ имѣнія Кроковскаго, села Свичной, участвовавшихъ въ дви-женіи козацкому и во время онаго ограбившихъ имущество Кроковскаго. 1704. Мая 26. . . .

631.

CCXXXVII. Универсалъ Гетмана Мазепы къ шляхтѣ вое-водства кіевскаго, въ когоромъ онъ объявляетъ о томъ, что пришелъ въ предѣлы воеводства един-

стран.

ственno съ цѣлью помочь въ войнѣ противъ Шве-
довъ; онъ обеспечиваетъ безъоцнность шляхты
и обѣщаетъ помочь ей въ усмирениі крестьянъ.

1704. Іюля 12. . . . . 632.

CCXXXVIII. Постановліе сейміка воеводства Подольска-
го о томъ, чтобы ополчиться поголовно противъ
возставшихъ подъ предводительствомъ Шпака кре-
стяня, чтобы просить помощи у короля и требо-
вать усиленія гарнизона каменецкой крѣпости.
Назначается день и мѣсто сбора для ополченія.

1704. Іюля 14. . . . . 635.

CCXXXIX. Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ жителямъ
Хвастова, сбъ отставлениі Семена Палѣя отъ
должности Бѣлоцерковскаго полковника и о предо-
ставленіи этой должности Михайлу Омельченку.
1704. Августа 1. . . . .

639.

CCXL. Инструкція, данная дворянами воеводства Подоль-
скаго посламъ, отправляемымъ къ королю. Имъ по-
ручается просить о томъ, чтобы воевода краковскій
прибыль въ Каменецъ, для защиты дворянъ отъ
возстанія козацкаго и чтобы цольный гетманъ обе-
регалъ границы воеводства подольскаго со стороны
Украины. 1704. Августа 2. . . . .

640.

CCXLI. Жалоба Стефана Орловскаго, кузнеца изъ мѣстечка
Дунайгрова, на крестянина Тымка о томъ, что онъ,
участвуя въ козацкомъ возстаніи, при нападеніи
козаковъ на Дунайградъ, похитилъ у Орловскаго
лошадь. 1704 Августа 4. . . . .

641.

CCXLII. Жалоба ротмистра королевской хоругви, Стас-
ислава Подлецкаго, на дворянина Пирху о томъ,
что послѣдній, проѣзжая во время козацкаго возста-
нія черезъ Немировъ и желая облегчить себѣ про-
ѣздъ, утверждалъ передъ козаками и крестянами,
что онъ везеть королевскія письма, взывающія ихъ
къ возстанію. Этимъ онъ усилилъ возстаніе, подалъ
поворъ къ истребленію дворянъ и къ разгрому
хоругви, которою предводительствовалъ Подлецкій.
1704 Августа 7. . . . .

643.

- CCXLIII.** Допросы, отобранные отъ козацкаго Погреби-
скаго сотника, Грицыка Борисенка, въ которыхъ
рассказано начало возстанія козацкаго въ Немировѣ
и его окрестностяхъ. 1704. Августа 7. . . . . 646.

CCXLIV. Жалоба дворянина Ремигіяна Радошевскаго на
дворянину Феодора Ковнацкаго, управляющаго имѣ-
ніями княгини Феофилы Любомирской, о томъ, что
Ковнацкій не выполнилъ многихъ условій контракта,
но которому онъ отдалъ Радошевскому въ арендное
владѣніе имѣніе Старый Константиновъ. Между про-
чимъ Радошевскій понесъ убытки отъ того, что
мѣщане Староконстантиновскіе, во время козац-
каго возстанія, подняли ложную тревогу и заста-
вили Радошевскаго бѣжать. 1704. Сентября 12. . . . . 647.

CCXLV. Инструкція, данная дворянами воеводства кіев-
скаго посламъ, отправляемымъ къ гетману Мазепѣ
съ изъявленіемъ дружбы и согласія. 1704. Сен-
тября 16. 650

CCXLVI. Жалоба дворянина Ивана Рудавскаго на дюоря-
нина Альберта Фелитынскаго о томъ, что Фелитын-
скій ложно обвинилъ нѣкоторыхъ жителей управ-
ляемаго Рудавскимъ мѣстечка Копайгорода въ участіи
въ козакомъ движеніи и въ нападеніи во время
его на село Берлинцы, управляемое Фелитынскимъ
1704. Ноября 14. 652

CCXLVII. Жалоба дворянки Екатерины Деренговской на
дворянъ: Мартына Чарнецкаго, Самуила Домбров-
скаго и Шимановскихъ о томъ, что они, набрав-
ши козаковъ, напали на ее дворъ въ селѣ Вась-
ковцахъ, ограбили его и сожгли, а ее самую истя-
зали. 1704. Ноября 4. 653

CCXLVIII. Жалоба отъ имени мѣщанина мѣстечка Бара-
новки, еврея Аврама Косого, на мѣщанъ мѣстечка
Смордырева о томъ, что они напали на него въ
то время, когда онъ бѣжалъ изъ Барановки въ
Смордыревъ, убѣгая отъ козаковъ гетмана Мазепы,
расположившихся лагеремъ въ окрестностяхъ Лю-
бара, и ограбили его совершенно. 1704 Ноября 12. . . . . 655.

стран.

- CCXLIX.** Жалоба отъ имени житомирского ловчего, Вентурия—Станислава Ганского, на drogiцкаго стольника, Якова Ледуховскаго, о томъ, что, когда оба они провожали, проходившаго чеpезъ Острогъ, миргородскаго козацкаго полковника, то Ледуховскій, безъ всякой причины, билъ и оскорблялъ Ганскаго, а потомъ, напавъ на него со слугами, изрубилъ его саблею. 1704. Ноября 13. . . . . 658.
- CCL.** Позовъ, требующій въ гродскій луцкій судъ житомирскаго хорунжія, Ивана Шубича-Жолкевскаго, вслѣдствіе жалобы на него дворянинъ Якова Ледуховскаго за разныя обиды, въ числѣ которыхъ Ледуховскій указываетъ на то обстоятельство, что Жолкевскій отказался уплатить остроjскимъ купцамъ 800 золотыхъ, взятыхъ у нихъ Пальемъ, и, по запискѣ послѣдняго, долженствовавшихъ быть уплаченными кущцамъ Жолкевскимъ. 1704. Декабря 20. 664.
- CCLI.** Универсалъ маршалка сеймика воеводства подольскаго къ дворянамъ того-же воеводства о томъ, чтобы они разгоняли и ловили своевольныхъ людей, еслибы они начали собираться въ «купы». 1705. Мая 5. . . . . 666.
- CCLII.** Свидѣтельство крестьянъ изъ села Филипповецъ, Павла Горфинца и Ивана Татарчука, о томъ, что крестьянинъ того-же села—Игнать Тригукъ, бѣжавъ въ Молдавію, собралъ отрядъ козаковъ, съ ними врывается въ воеводство подольское и грабить скотъ. 1705. Мая 18. . . . . 668.
- CCLIII.** Позовъ, требующій къ суду въ Люблинскій трибуналъ дворянъ, Самуила и жену его Александру Шумлянскихъ, вслѣдствіе жалобы на нихъ дворянъ: Александра и Раины Рудницкихъ о томъ, что въ то время, когда Рудницкіе владѣли селами, взятыми ими по арендному контракту отъ архіепископа Львовскаго, Іосифа Шумлянского (брата Александра), въ окрестностяхъ Радомишля, Самуилъ Рудницкій съ женой и слугами нападали на ихъ домъ, наносили имъ побои, отнимали крестьянъ и т. д. и наконецъ

стран.

выгнали ихъ насильно, не удовлетворивъ по контракту ихъ убытковъ. Между тѣмъ, за все время аренднаго владѣнія, Рудницкіе доходовъ не получали изъ имѣнія, ибо крестіяне ихъ не слушали и оброкъ давали Цалѣю. Рудницкій долженъ былъ даже илотить Цалѣю, а потомъ Мазепѣ и полковнику Михайлу Омеліановичу за право жительства въ селѣ Унинѣ. По наущенію Шумлянского козаки Цалѣя грабили Рудницкаго и самъ Цалѣй чуть его не убилъ, когда онъ пріѣхалъ къ нему въ качествѣ послы отъ воеводства кіевскаго, 1705, Іюня 4.

670.

CCLIV. Объявление мѣщанина города Любара, еврея Пинхаса Шмойловича, о томъ, что въ 1702 году, вслѣдствіе нашествія козацкаго, всѣ евреи изъ Любара бѣжали и только черезъ 3 года нѣкоторые возвратились; потому они не въ состояніи уплатить слѣдующей за все прошедшее время подати.

CCLV. Универсалъ польнаго короннаго гетмана, графа Адама-Николая Сенявскаго къ помѣщикамъ подольскаго воеводства о томъ, что онъ отправилъ отрядъ войска для уничтоженія, собирающиhsя въ Цодоли, своевольныхъ скотицъ и просить помѣщиковъ, дабы они, подъ опасенiemъ смертной казни приказали своимъ крестьянамъ ловить и доставлять въ судъ своевольныхъ людей. 1705. Іюля 6.

683.

CCLVI. Инструкція, данная дворянами подольскаго воеводства посламъ, отправляемымъ отъ воеводства къ гетману Мазепѣ. Посламъ поручено: благодарить гетмана за удержаніе своего войска въ порядкѣ въ течениі прошлаго года; просить о сохраненіи порядка въ продолженіи предстоящаго похода и особенно о удержаніи полковъ: Шпака, Искры и Самуся отъ нападеній на шляхтичей. 1705. Августа 5.

684.

CCLVII. Универсалъ гетмана Ивана Мазепы къ дворянамъ волынскаго воеводства о томъ, чтобы они доставляли назначенный королемъ провіантъ для войска.

стран.

Мазепа обещаетъ перевести свои войска въ Литву
для того, чтобы облегчить волынское восводство.

1706. Февраля 15. . . . . 686.

CCLVIII. Жалоба гродского овруцкаго регента, Даниила Левковскаго, на кіївскаго подчашія, Криштофа Манецкаго, о томъ, что онъ передалъ Левковскому въ арендное владѣніе имѣніе Шепелицкое, а потомъ какъ самъ, такъ и слуги его препятствовали Левковскому получать доходы. Сверхъ того имѣнія эти были разорены проходящими русскими и козацкими войсками подъ начальствомъ полковниковъ: Гадяцкаго—Степана Трощинскаго, полтавскаго—Герцыка и кіевскаго сотника—Дайнеки. 1706. Іюня 12. 689.

CCLIX. Постановление сеймика подольского воеводства о отправкѣ пословъ къ фельдмаршалу Шереметіеву и къ князю Ромодановскому съ просьбою облегчить военные повинности подольского воеводства и съ жалобою на занятіе козаками шляхетскихъ имѣній въ этомъ воеводствѣ. 1706. Декабря 10. . . . . 695.

CCLX. Жалованная грамота гетмана Іоанна Мазепы охотчекомонному полковнику, Антонію Танскому, на право владѣнія селами: Яхны и Микитинцы, лежащими въ Корсунскомъ повѣтѣ. 1706. Декабря 15. 698.

CCLXI. Сознаніе возного о томъ, что онъ осматривалъ въ мѣстечкѣ Улановцахъ крестянъ: Процыка и Довгана, убитыхъ козаками изъ полка Танскаго; При семъ возный показывалъ суду раны, нанесенные и ему тѣми-же козаками. 1706. Декабря 22. 699.

CCLXII. Жалоба дворянина Ивана Кракельницкаго о томъ, что козаки полка Самуля, проходя черезъ его село, Игнатовцы, ограбили и разорили его дворъ и истребили всѣ его документы. 1707. Февраля 18. . . . . 700.

CCLXIII. Объявление дворянина Михаила Шашкевича о томъ, что козаки ограбили и разорили его село, Самчинцы. 1707. Апрѣля 15. . . . . 701.

CCLXIV. Объявление дворянина Самуила Поповскаго, о томъ, что козаки дважды нападали на его имѣніе,

- стран. . . . .
- село Высшую—Погорилу, и совершиено оное огра-
били. 1707. Апрѣля 15. . . . . 703.
- CCLXV.** Жалоба дворянина Іакинеа Подгородецкаго и жены
его, Елены, на дворянъ, Адама и Ивана Прушин-
скихъ; о томъ, что крестіяне села Прушинскихъ—
Березовки, еще съ 1702 года, причисливъ себя къ
козакамъ, захватили земли, принадлежавшія Под-
городецкимъ, отказались платить послѣднимъ деся-
тину, утверждая что они владѣютъ землею на
козацкомъ правѣ, переманивали къ себѣ крестіянъ
Подгородецкихъ и т. п. 1707. Августа 4. . . . . 704.
- CCLXVI.** Жалоба дворянина Казимира—Викентія Чарнец-
каго на крестіянъ изъ селъ Скуринецъ и Тютковъ
о томъ, что они, во время козацкаго восстанія,
напали на имѣніе Чарнецкаго, мѣстечко Селище,
ограбили оное и захватили земли, которыми поль-
зовались въ продолженіи шести лѣтъ и которая
отказываются возвратить. 1707. Сентября 13. . . . . 706.
- CCLXVII.** Жалоба дворянина Александра Грушинскаго на
дворяніна Ивана Кузьминскаго о многихъ, нае-
сенныхъ ему, обидахъ, въ томъ числѣ о разгра-
блении дома и опустошениіи мѣстечка Вержбовца,
принадлежащаго Грушинскому, по наущенію ко-
заковъ полковника Саввы, квартировавшихъ въ
Могилевѣ 1708. Апрѣля 2. . . . . 707.
- CCLXVIII.** Письмо Царя Петра I къ охочекомонному пол-
ковнику, Танскому, содержащее извѣстіе объ измѣ-
нѣ Мазепы и приглашеніе Танскаго въ царскій
лагерь. 1708. Октября 31. . . . . 709.
- CCLXIX.** Жалоба житомирскаго мечника, Ивана Рыбин-
скаго, о томъ, что крестіяне волостей: Горно-
стайпольской, Козаровской и Бородянской, со-
стоявшихъ въ его арендномъ владѣніи, присвоили
себѣ козацкія права со времени присоединенія
Мазепы къ Шведамъ и отказали ему въ повинно-
веніи. 1709. Мая 27. . . . . 710.
- CCLXX.** Универсалъ гетмана Скоропадскаго къ козац-
кому войску, предписывающій возвратить полков-

стран.

нику Семену Палю его имущество, разграбленное по распоряжению Мазепы. 1709. Июня 3. . . .

711.

CCLXXI. Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама-Николая Сенявскаго, къ дворянамъ воеводствъ Подольского и Брацлавскаго о томъ, что, вслѣдствіе его представленія, назначена русскимъ правителствомъ комиссія для разбирательства грабежей и насилий, причиненныхъ козаками въ этихъ воеводствахъ. 1709. Июня 6. . . . .

712.

CCLXXII. Универсалъ гетмана великаго короннаго, Адама-Николая Сенявскаго, которымъ онъ назначаетъ съ своей стороны комиссаровъ для участія въ дѣйствіяхъ комиссіи, присланной русскимъ правителствомъ для изслѣдованія жалобъ на грабежи и насилия, причиненные жителямъ поднѣстрия козаками отрядами Саввы Волошина и Иваненка. 1709. Июля 29. . . . .

714.

CCLXXIII. Грамота пожалованная Императоромъ Петромъ I Семену Палю на возвращеніе ему должности ко-зачьяго охотницкаго полковника. 1709. Сентября 3.

715.

CCLXXIV. Постановленіе сеймика воеводства кievскаго, которымъ рѣшено: оправить пословъ къ Петру I, князю Меньшикову и къ кievскому губернатору, князю Галицыну, съ поздравленіями о Полтавской победѣ и съ просьбою удержать русскія войска отъ взиманія излишнихъ контрибуцій и Палю—отъ захвата шляхѣтскихъ имѣній и сбора съ нихъ десатины; также рѣшено отправить пословъ къ гетманамъ короннымъ и литовскимъ съ просьбою удержать войска отъ грабежа. Назначается комиссія для повѣрки сборовъ и расходовъ воеводства и опредѣляются новые налоги. 1709. Сентября 10. . .

717.

CCLXXV. Инструкція, данная дворянами кievскаго воеводства депутатамъ, отправляемымъ на совѣщеніе въ Варшаву. Имъ поручено: поздравить короля съ возвратомъ въ Польшу; требовать, чтобы старство овручкое было отдано уроженцу кievскаго воеводства; требовать возвращенія Россіеко Бѣлої

стран.

Церкви, Полонного, Быхова и Украины; требовать обеспечения дворянъ киевскаго воеводства отъ войскъ русскихъ, квартирующихъ въ Киевѣ и отъ Палля, вновь поселившагося въ Хвастовѣ; требовать возвращенія Россіею изъ плена князя Михаила Вишневецкаго и епископа Діонисія Жабокрицкаго, а также возврата книгъ гродскихъ и земскихъ киевскихъ, находящихся въ Киевѣ. 1710. Генваря 7.

723.

CCLXXVI. Инструкція, данная сеймикомъ воеводства кievскаго посльмъ, отправленнымъ къ фельдмаршалу, Александру Даниловичу Меньшикову. Они должны просить Меньшикова о томъ, чтобы онъ защитиль дворянскія имѣнія отъ посягательствъ Палля и монаховъ монастырей: Межигорскаго и Братскаго, а также о томъ, чтобы издалъ распоряженіе объ уплатѣ русскими купцами установленныхъ пошлинъ.

727.

CCLXXVII. Письмо киевского губернатора, князя Дмитрия Галицина, къ наказному Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, содержащее распоряжение, относящіяся къ предстоящему военному походу. 1710. Мая 11.

730.

CCLXXVIII Постановленіє сеймика кіевскаго воеводства объ
отправкѣ пословъ къ кіевскому губернатору, князю
Дмитрію Михайловичу Корибуту—Галицьну, и къ
Бѣлоцерковскому полковнику Танскому. 1710. Мая 13.

724

CCLXXIX. Постановленія сеймика воеводства кіевскаго, ко-
торымъ рѣшено: собрать земскій сборъ для со-
держанія 100 пѣхоты—гарнизона въ Бѣлой Перкви
(если собрать оный дозволатъ козаки Бѣлоцерков-
скаго полка, состоящаго подъ начальствомъ Тан-
скаго и занимающаго большую часть воеводства
кіевскаго); рѣшено отправить посольства съ прось-
бою о усмирениі Танскаго къ Петру I, къ князю
Галицыну, къ князю Меншикову, къ гетману Ско-
ропадскому, къ королю и т. д.—Далѣе дворянне
заявляютъ разнымъ лицамъ благодарность, подтвер-

- стран.
- ждаются дипломы земскихъ чиновниковъ и т. п.
1710. Августа 14. . . . . 733.
- CCLXXX.** Привилегія, данная королемъ Августомъ II полковнику Самсону Бомбеку на право пожизненного владѣнія державою Романовкою, оставшееся безъ владѣльца послѣ смерти Семена Палѣя. 1710.
Ноября 18. . . . . 741.
- CCLXXXI.** Постановленіе сеймика воеводства кіевскаго, на которомъ рѣшено: отправить пословъ къ Петру I, къ королю Августу II, къ князю Меншикову и къ гетманамъ короннымъ и литовскимъ съ представленими о горестномъ положеніи воеводства; отправить пословъ къ кіевскому губернатору, князю Галицыну, съ просьбою объ удержаніи полковника Танскаго отъ притѣсненія кіевскаго воеводства; о томъ-же написать письмо Танскому. Воеводство объявляетъ себя не въ состояніи платить подати и повинности впредъ до удаленія изъ него козаковъ; притомъ дѣлаются разныя распоряженія въ отношеніи финансовой администраціи воеводства. 1711.
Генваря 16. . . . . 743.
- CCLXXXII.** Универсалъ гетмана Ивана Скоропадскаго къ жителямъ Бѣлоцерковскаго полка о назначеніи Антонія Танскаго Бѣлоцерковскимъ полковникомъ. 1711.
Февраля 11. . . . . 748.
- CCLXXXIII.** Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицина, къ Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому, заключающее распоряженія и извѣстія, относящіяся къ текущимъ военнымъ дѣламъ. 1711. Марта 10. . . . . 749.
- CCLXXXIV.** Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицина, Бѣлоцерковскому полковнику, Антонію Танскому. Князь Галицынъ благодарить Танскаго и сотника Синявскаго за вѣрную ихъ службу Царю, поощряеть ихъ къ продолженію оной и къ стойкости къ прельщеніямъ Орлика. 1711. Марта 12. . . . . 750.
- CCLXXXV.** Письмо кіевскаго губернатора, князя Дмитрія Галицина, къ Бѣлоцерковскому полковнику, Анто-

стран.

нію Танскому, содержащее распоряжение о принятии некоторыхъ военныхъ предосторожностей и о порядке отправленія корреспонденціи. 1711. Мая 9.

751.

CCLXXXVI. Постановление сеймика киевского воеводства объ отправкѣ пословъ: къ королю, къ короннымъ и литовскимъ гетманамъ, къ Царю, къ фельдмаршалу Шереметьеву, а также къ киевскому губернатору, князю Галицыну, съ просьбою объ усмирениі Бѣлоцерковскаго полковника, Танскаго, занявшаго имѣнія дворянъ воеводства киевскаго, объ удержаніи монаховъ Межигорскаго монастыря отъ захвата земель въ киевскомъ воеводствѣ, о выводѣ изъ него литовскихъ войскъ и т. п. 1711 Сентября 15. . . .

752.

CCLXXXVII. Указъ Императора Петра I козацкимъ полковникамъ и козакамъ полковъ, находящихся на правой сторонѣ Днѣпра, о томъ, чтобы они переселялись въ Малороссію, такъ какъ правый берегъ уступленъ Полякамъ. 1711. Сентября 23. . . .

756.

CCLXXXVIII. Рѣшеніе гродскаго каменець-подольскаго суда по дѣлу о взаимныхъ оскорбленіяхъ между дворянами: Степаномъ и Станиславомъ Гораздовскими и Владиславомъ Ольшевскимъ. Ольшевскій приговоренъ къ тюремному заключенію и къ уплатѣ штрафа за разныя насилия, причиненные Гораздовскимъ, между прочимъ за то, что, вслѣдствіе его обвиненія, козацкій полковникъ, Танскій, опустошилъ дворъ и село Гораздовскихъ и одного изъ нихъ держалъ подъ карауломъ. Гораздовскіе же доказали, что нападеніе Танскаго на Ольшевскаго было сдѣлано безъ ихъ вѣдома. 1711. Октября 29.

757.

CCLXXXIX. Жалоба дворянина Антонія Шидловскаго на дворянина Ивана-Николая Нижинскаго о томъ, что онъ, во время козацкаго возстанія, принялъ званіе козацкаго сотника, застрѣмилъ слугу Шидловскаго—Казимира Боровскаго; и запретилъ хоронить его трупъ. 1712. Генваря 29. . . . .

762.

CCXC. Постановление сеймика воеводства киевскаго, которымъ рѣшено: отправить посольства: къ фельд-

стран.

маршалу Шереметьеву, къ князю Галицкому и къ прымасу, а также написать письмо къ полковнику Танскому о томъ, чтобы козаки выведены были изъ воеводства кievскаго. Далѣе опредѣляютъ: укрѣпить городъ Овручъ, привести въ порядокъ сборъ податей, установить правильный курсъ монеты и т. д. 1712. Февраля 3. . . . 763.

CCXCI. Письмо графа Гавріила Головкина къ полковнику Танскому, извѣщающее его о Высочайшемъ пожалованіи ему должности кievского полковника. 1712. Іюня 9. . . . . 768.

CCXCII. Присяжное показаніе управляющаго Могилевскою волостью, дворянина Павла Гошовскаго, о количествѣ наличного народонаселенія въ Могилевской (на Днѣстрѣ) волости. 1713. Февр.ля 7. . . . 769.

CCXCIII. Письмо гетмана Скоропадского къ кievскому полковнику, Танскому, содержащее порученіе о защите Триполья противъ нападенія Швайки. 1713. Мая 1. . . . . 770.

CCXCIV. Показанія, отобранныя въ летичевскомъ гродскомъ судѣ отъ крестьянина, Илька Ледовскаго, принимавшаго участіе въ похожденіяхъ отряда гайдамаковъ. Подсудимый разсказываетъ, между прочимъ, о своей службѣ въ козацкихъ полкахъ: Прилуцкомъ и Бѣлоцерковскомъ. 1713. Ноября 13. 771.

CCXCV. Объявление управляющаго имѣніями кievской католической епископіи, дворянина Сигизмунда Бржышевскаго о томъ, что управляемыя имъ имѣнія; Фастовъ и прилежащія къ нему села, совершенно опустѣли, такъ что во всемъ имѣніи осталось только 8 крестьянъ въ селѣ Чорногородкѣ. 1714. Марта 9. . . . . 773.

CCXCVI. Письмо региментаря польского войска, Ивана Галецкаго, къ регенту овруцкому, Левковскому, содержащее упреки шляхтичамъ воеводства кievскаго за то, что они распредѣляли квартиры для войска въ совершенно опустѣвшей Украинѣ и только

стран.

меньшую часть его помѣстили въ заселенномъ
Полтсіи. 1714. Мая 5. . . . .

775.

CCXCVII. Договоръ, заключенный между начальниками польского войска и депутатами отъ дворянъ кіевскаго воеводства. Дворяне обязываются уплатить 55,000 злотыхъ на содержаніе войска, оберегающаго границы и крѣпости кіевскаго воеводства; войско-же обѣщаетъ удовлетвориться этою суммою и не требовать ничего болѣе отъ воеводства, разореннаго войнами и въ послѣднее время лишенаго народонаселенія, вслѣдствіе ухода жителей на лѣвый берегъ Днѣпра. 1714. Ноября 25. . .

777.

CCXCVIII. Жалоба отъ имѣни дворянина Ивана Рыбинскаго на дворянъ: Шукшту и Трипольскаго о томъ, что они не допустили его къ свободному пользованію Ясногородскимъ имѣніемъ, на которое онъ имѣлъ право по договору, заключенному имъ съ владѣльцемъ этого имѣнія, княземъ Шуйскимъ. Вслѣдствіе этого договора Рыбинскій освободилъ отъ козаковъ Ясногородку и, благодаря покровительству князя Галицкого, спасъ ее отъ разоренія, во время опустошенія края козаками, при переходѣ ихъ на лѣвый берегъ Днѣпра. 1716. Апрѣля 25. . . .

781.

CCXCIX. Прошеніе, поданное на Высочайшее имя священникомъ, Ioannomъ Гурковскимъ, въ которомъ онъ проситъ о пожалованіи оберъ-офицерскаго чина сыну его—Георгию; священникъ Гурковский поставляетъ при этомъ на видъ заслуги, какъ свои, такъ и своихъ предковъ; между послѣдними онъ упоминаетъ о Семенѣ Гуркѣ, прозванномъ въ Сѣчи Палѣемъ. 1775. . . . .

784.

ОПЕЧАТКИ ВЪ ПЕРЕДОВОЙ СТАТЬѢ.

страница:	строка:	напечатано:	следует читать:
13	3 (примѣч.)	именнаяперепись	именная перепись
21	1 (примѣч.).	закоповъ	законовъ
29	23	безумнѣ	безумнѣ
31	22	сама	самая
34	19	лагерь	лагерь
36	4 (примѣч.)	Лѣтоись	Лѣтопись
47	22	лошади и волы, лучшиє-лошадей и воловъ, лучшихъ	
«	23	остальные	остальныхъ
«	31	нѣжели	нежели
54	7 (примѣч.)	Войниловичъ	Войниловичъ
55	26	пстязанія	истязанія
61	5	сошень	сотень
«	4 (примѣч.)	народныхъ	народныхъ
64	10 (примѣч.)	Otuźnowski	Otwiñowski
66	20	мѣнѣе	менѣе
74	1 (примѣч.)	17 церквей	7 церквей
75	1 (примѣч.)	Соловьевъ	Соловьевъ
76	25	Тетеровъ	Тетеревъ
«	5 (примѣч.)	объего	объ его
82	1 (примѣч.)	Грабянка	Грабянка
«	5 (примѣч.)	насѣки	пасѣки
83	25	жаловались	жаловались
85	11	стремлениe	стремленіе
«	8 (примѣч.)	призывали	призывали
«	13 (примѣч.)	крестьянъ	крестьянъ
86	29	гражданскаго	гражданского
87	23	магнатской	магнатской
92	16	польскіе	польскія
98	27	Полесье	Польсье
99	22	невытѣснить	не вытѣснить
101	1 (примѣч.)	Przezckiedzi	Przezdziecki
108	29	владеніи	владѣніи
121	26	стремились	стремились

II

страница:	строка:	напечатано:	следует читать:
123	1	новосформированного-новосформированного	
135	8	Они	Они
137	8	воеводства	воеводства
«	14	сеймикомъ	сеймикомъ;
140	20	запретить	запретить
142	28	пояснняя	пояснняя
«	31	приходиться	приходится
143	6	значенiemъ	значенiemъ
144	17	подастъ	подаетъ
153	10	могутъ	могутъ
«	16	шляхту и	шляхту,
161	8	полномичie	полномочie
162	22	прикрываешся	прикрываешься
167	6	освободить	освободить
182	2 (примѣч.)	Межигорскомъ	Межигорскомъ
184	24	занятамъ	занятымъ
192	18—19	Перебiйнись	Перебiйносъ

ОПЕЧАТКИ ВЪ АКТАХЪ.

страница:	строка:	напечатано:	следует читать:
4	20	cezladziaj	czeladziaj
7	24	rzcczy	rzeczy
8	2	bral	brali
16	27	fundawanego	fundowanego
17	6	wskystkiego	wszystkiego
«	13	snize	insze
19	17	pod;	pod.;
23	6	usum	suum
40	18	Дружковича	Дружковича
61	7	velipensionem	vilipensionem
70	30	kwartr	kwart
76	5	довѣривъ	довѣриль
77	36	syłysząc	słysząc
85	26	poni	pani
114	9	-pało	-pałom
«	11	sorowie	surowie
«	30	subordinawane	subordinowane
115	5	ordinawawszy	ordinowawszy
«	18	lgiurami	liquorami
«	36	sabordinowanych	subordinowanych
120	15	Horadnicy	Horodnicy
125	6	prowo	prawo
148	19	Apostoła. Szczurowskiego	Apostoła - Szezurowskiego
152	36	wazów	wozów
153	5	soli,	, soli
156	1	wierze	wieprze
157	7	Gdzie	gdzie
163	13	generendis	gerendis
«	17	siod,	siod-
164	13	resij	resy-
«	19	inacze-	inaczej
169	32	pozabjano	pozabijano
181	22	ci królewskiej	królewskiej
183	3	manife,	manife-
«	17	prawie—	prawie
«	30	rotmistruza	rotmistrza
187	22	obwinionyeh	obwinionych
190	12	Powłowski	Pawłowski
192	19	bronila	broniła
194	31	jnż	już
«	36	korolew-	korolow —
195	17	zwyczaju	i zwyczaju
196	17	prawielaçry mabundam	prawie lacrymabundam
«	24	disciplina	disciplina
198	6	porozbiial	porozbijali

страница:	строка:	напечатано:	читать:
•	9	sine re	sine re-
204	35	supcollectili	supollectili
207	31	rnquisitiones	requisitiones
214	18	satiatusale	satiatus, ale
219	20	przostali	pozostali
223	16	attinetiis	attinentiis
227	12	possissiej	possessiej
228	9	strarzyli	straszyli
231	7	zemskich	ziemskich
248	25	od	do
249	21	беспорядки	беспорядки
«	22	означенного	назначенного
251	6	беспорядки	беспорядки
255	11	różne, trunki	różne trunki
259	23-24	spryawiedliwie przsięgamy	sprawiedliwie przysięgamy
262	31	misericordiae	misericordia
274	4	1775	1675
277	24	Каляна	Калляна
279	1	pą	dą
282	18	Czenichowie	Czernichowie
283	7	1684	1694.
291	5	homicidionem	homicidionum
294	22	protestantyą	protestantem
297	1	Ihnatpole	i Ihnatpole
•	33	i nosem	nosem i
301	1	abominabile	abominabile
307	26	и книгами	и книгами
310	15	1684	1694
«	22	wiosk	wioski
«	23	leżącej	leżącej
315	1	CXVI	XCVI
317	9	CXVII	XCVII
328	11	trzec	trzeci
330	21	безнаказно	безнаказанно
«	29	имѣніе	имѣnie
347	25	zapisui	zapisu i
350	4	Kęłakowski	Kołakowski
354	7	lcpiej	lepiej
357	9	Markowi,	Markowi
«	16	Marka,	Marka
371	3	attinentis	attinentiis
376	14	pomienionieni	pomienieni
377	6	ua	na
«	32	imianach	imionach
383	5	poddauych	poddanych
392	22	menifestans	manifestans

страница:	строка:	напечатано:	следует читать:
407	20	destructorss	destructores
410	9	mi łościwego	miłościwego
420	10	słngom	sługom
424	14	paúskim	pańskim
429	31	vitai	vita,
437	35	pa-	pano-
446	19	caśnie	jaśnie
448	6	kazactwa	kozactwa
451	16	шлахту	шляхту
456	15	ferridecretum	ferri decretum
460	14	Krnpej	Krupej
462	1	lecccam	lecam
«	3	odhaerentów	adhaerentów
463	7	Niemirowsktm	Niemirowskim
467	26	(последнее слово)	i aby
473	1	paun	panu
491	36	iście	liście
500	20	ch mościów	ich mościów
504	1	pala tinatus	palatinatus
520	10	со Львова	изъ Львова
526	4	robellizant	rebellizant
«	5	rokn	roku
533	5	1702	1703
567	25	Moldawes	Moldavos
586	16	practenti	praeteriti
634	20	зостающихъ	зостаючій
«	33	А цепта	А сусцепта
635	11	CCXXXIII	CCXXXVII
»	31	записовую	записовую
640	9	подличникъ	подлинникъ
670	7	Радомышля	Радомысля
«	11	слушали	слушали
«	12	плотить	платить
686	12	Мозепа	Мазепа
698	16	военкхъ	военныхъ
699	12	CCXLII	CCLXI
704	27	плотить	платить
723	21	посе́лившагося	поселившагося
768	29	Вашей Милксти	Вашей Милости
781	8	имъни	имени
785	31	rossijskoy и	rossijskoy,
786	3	словенскому	словесному
«	16	орифметической	арифметической